FRIDERICI HOFFMANNI MEDICINÆ RATIONALIS SYSTEMATICÆ

TOMI QUARTI,

Quo ſpecialis Morborum pathologia, & huic ſuperſtructa ſolida therapia cum medendi Methodo cautelis Clinicis, & Morborum enarrationibus adjuncta Epicriſi, exhibentur

PARS QUARTA

DOCTRINAM MORBORUM

Ex viſcerum labe partiumque ſolidarum atonia perſpicua & demonſtrativa methodo tradens.

VENETIIS, MDCCXXXVIII.

APUD SEBASTIANUM COLETI.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

DEDITÆ ARTIS SALUTARIS

Studio asclepiadarum progeniei stipendium hoc septimum confert octavum si Deus vitam viresque prorogat vovet.

FRIDERICUS HOFFMANNUS.

PRÆFATIO.

THerapiæ rationalis tomum quartum lectori peritię medicę cupido jam exhibeo paulo tardius, quam promiseram, ob increscentes quotidie occupationes in senio, quo vires corporis non parum decrescere incipiunt. Complectitur hic tomus ægritudines, quæ paulo longius protrahuntur admodumque difficilem recipiunt sanationem; unde etiam chronicarum nomine veniunt, & recte duplicis esse generis statuuntur, quarum aliæ a solidorum motu nimis adaucto nascuntur, ut fere sunt spasmodico-convulsivæ, in præcedente jam tomo pertractatæ; aliæ contra a solidarum partium motricium imbecillitate tonoque ac robore dejecto, & abhinc dependente languidiori fluidorum motu oriuntur, quarum indolem & effectus jam describere propositum est. Scire autem licet, hos morbos iterum dupliciter esse considerandos: alii quippe, qui mentem ac sensus afficiunt, in suprema corporis parte sedem suam ac domicilium constituunt, quorum naturam, causas & medendi methodum in prioribus hujus voluminis capitibus paulo accuratius evolvere annisi sumus; reliquos, qui ex viscerum medii & infimi ventris, quæ vitalium humorum elaborationi ac depurationi serviunt, atonia ortum trahunt, in posterioribus capitibus accuratiori tam pathologicæ quam therapeuticæ considerationi subjecimus. Atque hi morbi in universum ejus sunt naturæ ac conditionis, ut ob lentiorem & vacillantem sanguinis & humorum circuitum stagnationes, vasorum obstructiones & indurationes, adeoque labem solidis partibus & visceribus inferant vitæ infensissimam, quæ profecto difficillime expugnatur. Quare etiam horum morborum sanatio summam medentis prudentiam & accuratiorem appropriatorum summeque efficacium remediorum cognitionem desiderat; siquidem in nullo morborum genere ars nostra magis se manifestat, ac in cura chronicarum affectionum, quia sub his parum potens natura haud facile vitium, altius insidens, suis viribus excutit, quum contra confiteri omnino oporteat, artem in acutis parum valere; utpote in harum curatione plus sibi natura vindicet, & ibi medicus sæpe spectatorem tantum agat. Neque hæc veritas anti-

quos rei medicæ ſcriptores latuit, ex quibus vel unicum *Cornelium* CELSUM in teſtimonium vocare lubet, cujus verba, quibus *libro III.* præfatur, non alienum puto hic recenſere: *In nullo quidem*, inquit, *morbo plus ars quam natura ſibi vindicare poteſt, utpote cum repugnante natura nihil medicina proficiat; magis tamen ignoſcendum medico eſt, ſi minus proficiat in acutis, quam in longis: ibi enim breve ſpatium eſt, intra quod, ſi quod auxilium non profuit, æger extinguitur, hic deliberationi & mutationi remediorum tempus patet.* Ad hoc adſertum paulo clarius intelligendum multum juvabit, quando ad naturam, quæ ab antiquiſſimo artis noſtræ parente in pluribus locis morborum medicatrix ſalutatur, attentius advertentes quid poſſit quidque valeat in acutis & valde gravibus affectionibus, rite perſcrutemur. Naturæ autem nomine hoc loco non ſapiens quoddam, corpori animantium inſidens & functiones ejus dirigens principium; ſed nos in felicioris ſeculi medici luce conſtituti, nihil aliud, quam jugem ac perennem ſanguinis & humorum per compagem corporis mere vaſculoſam in orbem motum, a cordis & vaſorum omnis generis ſyſtaltica vi dependentem intelligimus; cujus beneficio corpus in ſe corruptioni expoſitum per continuam heterogenearum partium ſubtractionem a putredine vindicatur. Et hic motus vere vitalis, qui a rebus & mere naturalibus & externis, potiſſimumque ab aere & alimentis, recte id pronuntiante HIPPOCRATE, proficiſcitur, non modo ſanitatem conſervat, ſed etiam ad ſanationem morborum multum valet. Nam intenſior & celerior in acutis redditus ipſam cauſam, quæ febrem inducit, brevi & certo tempore, per congrua emunctoria eam expellendo, tollit & ſæpius ægritudines periculi pleniſſimas, ipſam peſtem, inflammatorias & exanthematicas febres, ſua ſponte, parum adjuvante medico, feliciter perſanat. Res vero longe aliter ſe habet in longis affectionibus, ubi languidior & tardior ſanguinis circuitus ad ingignendos morbos, accumulando materiam excrementitiam, multum contribuit. Tantum enim abeſt, ut cauſſæ morbificæ, altius vitalibus partibus inſidenti, elidendæ & foras eliminandæ ſufficiat, ut omnino opus ſit medico, qui conſilio & auxilio ſuccurrens efficacibus remediis materiam valetudini infenſam ad excretionem præparet, pertinaces obſtructiones ſolvat, & ſanguinis ſegniorem motum augendo, per aperta emunctoria, quæ noxia ſunt proſcribere contendat. In morbis igitur chronicis, tum avertendis, tum ſanandis & levandis, medicus omnino artis præſtantiam quam optime poteſt oſtendere, & nominatim quidem in diuturnis febribus, in morbo melancholico-hypochondriaco, cachexia, tabe, hydrope, ſcorbuto, lue venerea, aſthmate convulſivo, gonorrhœa & fluore albo inveterato, ſphacelo, morbo nigro Hippocr. hæmoptyſi, cruento vomitu & hujus generis pluribus; quæ ope naturæ nunquam ſaneſcunt, ſed utique deſideratiſſimam medici opem poſtulant. Quicunque itaque in ejuſmodi morbis præ aliis laude quidquam digni efficere poteſt, is certe aliis præferendus & præſtantiſſimus habendus eſt. Verum, ſicut peritia medici in hiſce morbis quam maxime ſe

prodit;

prodit; ita etiam ignorantia & imperitia, si quis non recte eos tractare novit, se manifestat. Certe, si veritatem non dissimulare debemus, inter perpaucos eminent illi, qui in contumacibus hisce morbis, quid noceat vel prosit recte dijudicare valent: pauci quoque sunt, qui intimas eorum caussas, ad quas tollendas omnis medentis dirigi debet intentio, & sedes, ubi consistunt & tyrannidem suam exercent, vere perspectas habent; multominus appropriata & efficacia adversus eos remedia norunt. Surrexerunt nostra tempestate, qui ex plethora atque ex sanguinis excretionibus deficientibus & suppressis omnem chronicarum passionum originem derivare summo studio contendunt, quum tamen, re altius perspecta, magis a boni sanguinis defectu, seri excrementitii colluvie & copia, debilitate generis nervosi & viscerum labe, earum origo & symptomatum caussa sit derivanda. Ex qua falsa theoria, perversa demum medendi ratio processit; siquidem fere omnis generis chronicos morbos per venæsectionem in pede crebrius instituendam & per medicamenta, quæ fluxum sanguinis, præsertim in viris hæmorrhoidalem promovent, & avertere & persanare sibi persuasum habent, effectu tamen minus auspicato succedente. Nam ubi nec sanguinis est abundantia, neque natura ad istum fluxum est disposita, frustraneus est omnis labor, quin potius non semel sed sæpius observavi, diu continuata hac methodo tractatos ægros in pathemata hypochondriaca, a quibus liberi antea fuerunt, incidisse, vel illa ipsa longe pertinaciore reddita fuisse. Quodsi enim nimia sanguinis profusione robur partibus, quæ digestioni, sanguificationi & salutaribus excretionibus serviunt, subtrahitur, vis alimentorum digestrix imminuitur, & crudi humores abeunt in sanguinem, qui dein ad intestinum rectum plus justo appulsus & exitum ibi non inveniens dolentes cœcas hæmorrhoides, stagnationes & molestas in osse sacro dorsoque tensiones & spasmos proritat; ut hinc facile sit intellectu, hanc quidem medendi methodum non prorsus carere suo usu, minus tamen esse universalem, sed pro ratione corporum & caussarum morbosarum valde limitandam. Quum itaque ex falsis suppositis hypothesibus & præjudicatis opinionibus ordinario falsæ conclusiones & perversa judicia nasci soleant, certe non subit mirari, quare qui supra commemoratæ pathologiæ favent, nullam nisi in partibus infernis & pede admittere venæsectionem velint, rejecta prorsus illa, quæ in superioribus & manu instituitur, ex metu, ne salutaris excretio per venas sedis præpediatur: quum tamen ex veterum æque ac recentiorum & nostra quoque observatione per venæsectionem in plethoricis in manu decenter institutam molestissimus ille fluxus per hæmorrhoides, qui summa circumspectione in regimine vitæ per omne reliquum tempus eget, saluberrime possit præcaveri. Plura mihi obvia recensere possem exempla, ubi in sanguine plenis & vegetis corporibus, in quibus nulla ad hunc fluxum dispositio nec proclivitas apparuit, repudiata sanguinis missione in manu, ea tantum in pede fuit instituta, propter exiguas autem venas parum sanguinis effluxit, graves chronici

morbi,

morbi, ut sunt asthma sanguineum cum hydrope anasarca junctum; affectus soporosi, paralytici quoque & podagrici suborti fuerunt, qui per sufficientem sanguinis e secta in manu vena detractionem insigniter levati & convenientium remediorum ope sanati fuerunt integerrime. Ceterum ingenue etiam hoc loco confitendum est, communem, quæ nostris temporibus viget, chronicis affectionibus medendi methodum maxima ex parte præposteram esse atque perversam, adeo ut inde non convalescant ægri, sed pejus potius habeant & diutius torqueantur. Plurimi in hac male fundata versantur opinione, in rebellibus hisce morbis vi quadam & multum validis medicamentis opus esse ad obstructionum repagula reseranda, humores viscidos & in minimis meatibus subsistentes fortiter resolvendos eosque per excretoria ejiciendos; quare non temperatis, lenioribus & sic dictis Galenicis, sed activis, fortioribus, chymico igne excoctis & ex mineralium regno petitis ad averruncandos hos morbos remediis utuntur; cum tamen vera & confirmata satis experientia contrarium plane doceat. Nam si ullo in morbo sanando exquisita victus ratio, moderatum vitæ regimen & remedia leniora, temperata diætetica & paregorica usum præstant eximium, id ipsum certe de longis & diuturnis affectionibus valere arbitror. Ego hinc plena testari fide possum, me, qui jam per quinquaginta & sex annorum spatium, annuente Deo, artem exercui & docui, præ multis aliis in vincendis chronicis morbis felicem fuisse, potissimumque operæ pretium fecisse per decentem aeris & locorum mutationem, corporis variam exercitationem, per aquæ puræ & aquarum mineralium tam frigidarum quam thermalium potum, per lactis ejusque seri dulcis & aciduli, ptisanæ, infusorum specierum appropriatarum ex aqua usum, per interna valde temperata corrigentia & evacuantia, item balsamica nervina, per balnea, insessus, pediluvia, fomenta & demum quoque per abstinentiam tenuemque victum; si modo patientia, ægrorumque obedientia & sufficiens ad medendum tempus accesserit. Neque vero dissimulandum est, inter caussas, cur multi difficiles morbi ad sanitatem non reducantur, hanc potissimum valere, quod tam medici quam ægrotantes utplurimum, nisi statim auspicatum remediorum effectum conspiciant, ad crebram mutationem medicamentorum valde proclives sint. Et revera nihil magis valetudini officit, ac crebrior remediorum variatio & copia. In universum quippe tenendum est, omnis generis morbos, maximeque diuturnos, non multa & varia, sed pauca, selecta, & simplicia magis quam composita, leniora, quam validiora desiderare remedia, sed eorum continuatione opus habere. Nam uti natura in omnibus est simplex & simplices quoque morborum sunt caussæ; ita quoque in sanando & simplicitate & pauco adparatu gaudet. Et uti in magnis rebus expediendis tempore sufficienti opus est, sic pariter id valet in artis operibus. Ultimo loco inter caussas ægræ curationis nec hoc reticendum puto, quod ægri, præsertim malo hypochondriaco afflicti, peculiari animi adfectu laborent, qui mihi nomine pharmacomaniæ

venit,

venit, quo perpetuo medicamina urgent & omnes, qui nomen gerunt medici, in consilium adhibent, eorumque medicamentis utuntur, inde vero efficiunt, ut nunquam valetudinem recuperent. Præfari hæc volui brevibus circa curationes morborum, qui ex atonia oriuntur & in præsenti libro explicantur, ut in limine quasi B. L. perspiciat, quam viam in iis pretractandis ingressus fuerim, quamque methodum artem exercentibus commendandam præcipue judicem, nullus dubitans, quin, si non præsens ætas, tamen posteritas veritatem & insignem fructum ex scriptis meis sit petitura, præsertim si a præjudiciorum dura servitute liberatos animos lectores attulerint, & usu rerum tantum profecerint, ut a solida multorum annorum experientia mihi enata præcepta, experiendo intelligere & comprobare valeant.

CONSPECTUS CAPITUM

QUÆ HOC VOLUMINE CONTINENTUR:

NOI REFORMATORI

Dello Studio di Padoa.

HAvendo veduto per la fede di Revisione, & Approbazione del P. F. *Paolo Tomaso Manuelli Inquisitore*, nel Libro intitolato; *Friderici Hoffmanni Medicinæ Rationalis Systematicæ Tomi quatuor, quo specialis Morborum &c.* non v'esser cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Attestato del Segretario Nostro; niente contro Prencipi, & buoni Costumi, concedemo Licenza a *Sebastiano Coleti Stampatore*, che possi esser stampato, osservando gl' ordini in materia di Stampe, & presentando le solite copie alle Pubbliche Librarie di Venetia, & di Padoa.

Dat. 10. Marzo 1738.

(Gio: Francesco Morosini Cav. Rif.

(

(Pietro Grimani Cav. Pr. Rif.

Agostino Gadaldini Segr.

CAP. I.

CAPUT I.

DE NERVORUM RESOLUTIONIBUS.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Qui morbi in hoc capite pertractentur.

DE morbis ex viscerum, partiumque solidarum atonia oriundis scripturi, recte ab iis incipere posse videmur, qui in capite, principe totius machinæ humanæ parte, suam habent sedem, partiumque in eo sitarum atonia vel debilitate nituntur. Quos quidem inter primum jure meritoque locum occupant nervorum resolutiones, quas medica schola apoplecticorum, hemiplecticorum, & paralyticorum nomine exprimere solet affectuum. Nec erit alienum, hanc morborum, non adeo multum inter se discrepantium, easdemque ferme origines agnoscentium trigam, uno hoc & primo simul complecti capite.

§. II.

De organis motuum & sensuum.

Omnes hi morbi versantur circa sensus motusque nostri corporis, & eorum organa, quorum primaria nervos esse, & inde constructas nervosas ac membranaceas partes, nemo est medicorum, qui dubitaverit. Nervus componitur ex canalibus tenerrimis, fluidum tenuissimum vehentibus, & a membrana, meningum cerebri propagine inclusis. Ambiens hæc membrana omnis generis vasculis, etiam lymphaticis instructa est; unde & inflammari & tumere potest: annotantibus celeberrimo BOERHAVE *prax. med. P. V. pag.* 11. & BARTHOLOMÆO de MOOR *Pathol. cerebri Cap. X. pag.* 302.

§. III.

Quid sit nervi tensio & debilitas.

Quæ caussa per nervos sensum motumque corpori præstet, multis quidem eos usque agitatur controversiis; nos vero non aliam, scopo præsertim medico magis accomodatam agnoscimus, quam fluidum subtilissimum, lymphaticum puriori aereo-ætherea elastica substantia imbutum, quod ab arterioso sanguine intra cerebri, cerebelli, medullæque spinalis canaliculos secretum, & in tubulos fibrillarum nervearum, ex his in nervos, & denique omnes totius corporis nervosas partes truditur. Fluidum hoc sufficienti quantitate, & proportionato impetu in nervos & nervosas membranas producit horum tensionem: qua recte constituta, sensus motusque per totum corpus optime vigent, ipsique nervi naturali tono & elatere præditi dicuntur. Robusti autem vocantur nervi, si particulæ minimæ illos constituentes ita cohærent, ut vi fluidorum naturali, quin & hac paullo majori superandæ existant pares: a qua si ob cohæsionem laxiorem superantur, debilitatis accusamus nervosum genus.

§. IV.

Quomodo fiant sensus & motus voluntarii.

Nervus naturaliter tensus fluido nunquam non plenus est: hinc in ultima sui extremitate vel leviter attactus, impressum sibi motum juxta hydraulicas leges ad cerebrum & commune sensorium usque incredibili celeritate propagat; haud secus, ac si

tubulum aqua repletum, & in utraque extremitatum vesica munitum videas, qui motum uni extremitati impressum, protinus cum digito alteri extremitati incumbente communicat. Hanc sensuum nomine significamus actionem. Motus voluntarii instrumenta sunt musculi, ex fibris nerveis seu tendinosis, & carneis, quæ fibrillis nerveis undique sunt intertextæ, compositi; qui hunc in modum suas perficiunt actiones: Fibræ nervosæ & tendinosæ una cum carneis eo usque tendi & lympha adimpleri debent, ut transeuntem per musculum sanguinem paullo remorentur; qui subsistens inflat ventrem musculi, & hoc intumescente abbreviatur musculus, ejusque finis una cum adnexa ei parte movenda versus principium trahitur: unde sub actione musculus attactu durior, ac velut renitens deprehenditur. Hinc in scopum nostrum colligimus, ad præstandos motus majorem vim, & copiosiorem fluidi nervei influxum requiri, quam quidem ad sensus.

§. V.

Definitio resolutionis nervorũ ejusque differentia.

His præmissis, clarissime patet, quod imminuto fluidi tenuissimi in nervos influxu, horum actio tam ad motus, quam ad sensus præstandos vel prorsus aboleri, vel saltem ex parte impediri debeat: & ex hoc fonte nascuntur morbi, quos titulo resolutionis nervorum complectimur. Per hanc enim intelligimus movendi, vel simul sentiendi impotentiam, ab imminuto fluidi nervei in nervos influxu dependentem. Hujus varii sunt gradus, e quibus primum binos, tanquam generaliores notabimus: vel enim motus voluntarii, & actiones animales, omnes sensus, ipsiusque rationis usus pereunt, homoque velut fulmine percussus concidit: vel sensuum ac rationis usu existente integro, motus saltem voluntarii ac animales actiones, vel ad summum sensio tactus languescunt, vel prorsus abolentur. Priori in casu morbi resultant apoplectici; posteriori vero paralytici.

§. VI.

Apoplecticorũ affectuũ gradus.

Apoplexiæ tres iterum sunt gradus: quorum summus & nunquam non lethalis est, si cum sensibus, motibusque animalibus, vitales simul, omnesque totius corporis actiones uno impetu prosternunt; de qua MED. SYST. *Tom.IV. P.II. S.I. C.VII.* sub titulo hæmorrhagiæ cerebri egimus. Alter gradus tollit sensuum, motuumque voluntariorum ac rationis usum; non autem vitales prosternit actiones, nec in mortem semper terminatur, sed plerumque in hemiplecticos transit affectus. Tertius denique, ac levissimus, qui etiam apoplexiæ spasmodicæ nomen meretur, iisdem ac secundus se prodit notis: differt tamen ab eo, quod breviori tempore penitus debelletur, & rarius in paralyticos abeat affectus. Et de hoc leviori apoplexiæ gradu hoc potissimum nobis agendum erit loco.

§. VII.

Historia apoplexiæ levioris.

Ea his se prodit notis: antecedunt per satis longum tempus sensuum, visus potissimum ac auditus imbecillitas, vertigo, artuum gravitas, tremor, actionum animalium torpor, & plerumque passiones hypochondriacæ vel hystericæ. Hæc inter improviso contingit, ut homo omnibus sensibus, rationis usu, ac motibus animalibus privatus prosternatur; exhibeat pedes, artusque inferiores frigidos, cutim aridam, spasmoque constrictam, faciem vero & oculos rubentes, sanguine turgidos, & arterias fortiter celeriterque pulsantes. In tali paroxysmo per aliquot horas constituti, vel vomitibus quibusdam sponte subortis viscidæ multum reddunt saburræ, vel sudores per totum corpus erumpentes experiuntur, tumque ad se redeunt, atque rationis haud secus, ac sensuum motuumque recuperant integritatem. Multi narrant, sub tali paroxysmo constrictas ipsis fuisse fauces, deglutiendi vim abolitam, pectusque vinculis quasi coarctatum. Repetit ejusmodi insultus, nisi medela feratur, sæpius,

sæpius, tandemque in mortiferam cerebri transit hæmorrhagiam.

§. VIII.

Morborum paralyticorum differentia. Contra vero hemiplectici morbi audiunt, si salvo rationis, motuumque vitalium usu, movendi saltem juxta voluntatem potentia, aut cum ea sensus tactus labefactatur. Talem hemiplexiam sive paralysin dari universalem, quæ totum corpus afficeret, negamus, nisi forsan sub ipsa apoplexia: nec credimus dari paraplexiam, qua totum corpus, salvo manente capite, resolveretur; nostræ saltem praxi nunquam se talis obtulit morbus. Omnis potius paralysis vel alterutrum corporis latus, idque totum afficit, & movendi, atque simul sentiendi potentia privat; vel certæ tantum parti inhæresc it. Prior hemiplexia dicitur; si quando dimidium capitis ac faciei latus simul sit resolutum, alias non nisi paralysis alterutrius lateris audit: posterior vocatur paralysis particularis, & est vel vera vel spuria. Illa sedem suam plerumque in spinali medulla, ejusque mox superiori, mox media, mox inferiori parte habet, & movendi pariter ac sentiendi aufert potentiam: hæc movendi saltem quadam impotentia se prodit, & humorem per metastasin ad ipsos nervos devolutum, hosque comprimentem pro caussa agnoscit.

§. IX.

Historia morborum paralyticorum. Hemiplexia vel prægressum insultum apoplecticum sequitur; vel absque eo cum refrigeratione lateris passuri & præcedente vertigine incipit, & sensim in motus sensusque definit abolitionem. Sanum latus sæpenumero spasmodicis ac convulsivis agitatur motitationibus; orisque canina non raro conspicitur tortura; & progrediente malo mentis quoque functiones, & cum primis memoria labascere incipiunt. In paralysi particulari, annotante COELIO AURELIANO *Lib. II. Cap. I.* antecedit partis passuræ gravedo, tardus motus cum stupore, pallore, & torpedo: pars affecta laxa est, mollis, flaccida, attactu frigida, & vel atrophica, vel tumore œdematoso imbuta cernitur. Caveas vero, ne motus voluntarii impotentiam, quæ paralysin comitatur, confundas cum ea, quæ rheumaticis arthriticisque nonnunquam jungitur affectibus: hanc enim partis affectæ dolore, spasmo & sæpius convulsione stipatam deprehendimus; quæ molestiæ ab affectibus paralyticis valde sunt alienæ.

§. X.

Species paralyseos particularis. Paralysis particularis varias afficit partes. Nonnunquam artus inferiores una cum imi ventris partibus, integris illis, quæ supra diaphragma sunt, mox movendi solum potentia, mox sentiendi simul facultate privantur: tumque urinæ & alvus contra voluntatem redduntur, ac tandem tumor œdematosus, lenta febris & mors succedunt. Interdum brachia & manus paralysin patiuntur, quæ si spuria fuerit, & post colicam evenerit, dicitur paresis ex colica; ex aliis vero caussis orta paralyseos manuum nomen obtinet. Datur paralysis palpebrarum, ubi hæc nequeunt attolli, & invitus lacrymarum fluor urget. Linguæ resolutio dicitur aphonia, quam suo loco pertractaturi sumus. Si pharynx paralysi afficitur, omnis aboletur deglutitio; cujus differentiam a spasmo pharyngis videas in MED. SYSTEM. *Tom. IV. P. III. S. II. C. V.* §. *VI.* Oesophagus, ventriculus ac intestina in moribundis resolvuntur, tumque assumta, maxime potus cum strepitu, murmuribusque descendunt. Paralysis sphincteris ani per intestini recti procidentiam ac fæcum involuntariam excretionem se prodit; vesicæ urinariæ ex invito urinæ fluxu judicatur; vesicularum seminalium ex perpetua seminis effusione cognoscitur; musculorum membri virilis a denegata concumbendi & membrum erigendi potentia significatur. Cordis dari paralysin, quam mors repentina absque ullis evidentibus caussis eveniens innuit, e

veteribus jam Herophilum credidisse refert COELIUS AURELIANUS. *L.II. C.I. p.* 348. & e recentioribus adfirmat BOERHAVE *Prax. med. P.V. pag.* 13.

§. XI.

Caussa proxima resolutionis nervorũ

Proximam caussam & formalem recensitarum affectionum rationem in plus minus intercepto fluidi nervei in nervos influxu consistere; ex §. IV. & V. quivis poterit intelligere. Inde quoque statim adparebit ratio, cur alia vera, alia spuria sit paralysis. Hæc enim facilius fit, quam illa; quoniam sensus abolitio totalem fere fluidi nervei defectum supponit, motus autem impotentia imminutum saltem ejus influxum sequitur. Quæ vero caussæ remorari valeant hunc influxum; curatius indagari oportet. Plures medicorum obstructionem nervorum accusarunt; sed eam locum habere non posse, vel ipsa tam tubulorum nerveorum, quam contenti in ipsis liquidi subtilitas docet; id quod fusius demonstravit BARTHOLOMAEUS de MOOR *Path. Cer. C. X. p.* 283. Vera potius caussa est vel solutio continui nervorum, uti in vulneribus, aliisque violentis contingit læsionibus; vel compressio aut nervorum ipsorum, aut principii eorundem, a quacunque re ipsis præter naturam incumbente facta. Quum vero unicam hanc omnis nervorum resolutionis statuamus caussam; ea tamen diversos producere animadvertatur effectus: videndum, in quo diversitatis consistat fundamentum.

§. XII.

Sedes apoplexiæ & hemiplexiæ, secum sectionibus iis morbis peremtorum.

Hoc nimirum unice in loci, qui fovet mali caussam, diversitate, quærendum esse; & ratio suadet, & sectiones anatomicæ his morbis peremtorum testantur. Omnes enim, qui observationes ejusmodi consignarunt medici, ut WILLISIUS, BONETUS, WEPFERUS, probe annotarunt, quod in apoplexia defunctis, vitium nunquam non in cerebro, ejusque ventriculis, nec non in cerebello obhæserit. Conf. bini notabiles casus de apoplexia lethali, altera ex hydrope cerebri, altera ex sanguine in illo extravasato, quos BRUNERUS in A. N. C. *an. I. dec. III. obs.* 153. & 154. recensuit. Contra vero in hemiplecticis alterutrum medullæ spinalis principium, vel extravasato sero inundatum, vel tumoribus compressum fuisse, iidem perhibent auctores. De seri ibi facta extravasatione, BONETUS *sepulch. L. I. Sect. XV.* observationes recenset; tumorem tunicaceum ibi viderunt WEPFERUS *in auctario hist. XIV.* & BRUNNERUS *l. cit. obs.* 154. Silentio prætermittemus abscessus, vulnera, ulcera &c. quæ medullam spinalem afficiendo hemiplexiam, cerebrum penetrando, apoplexiam producere observantur. Ad hæc si ex anatomia repetamus, nervos vitalibus functionibus destinatos ex cerebello; sensibus tributos ex basi cerebri, & motibus voluntariis sensuique tactus dicatos, maximam partem ex medulla spinali propullulare: facile colligere poterimus, in omni apoplexia caussam nervos comprimentem, intra cerebrum; in paralysi vero intra medullam spinalem; & speciatim in hemiplexia circa alterutrum medullæ principium consistere.

§. XIII.

Caussa media apoplexiæ levioris sanguinea.

Inter caussas vero, quæ compressionem nervorum in cerebro efficiunt, & tenuissimi ac mobilissimi liquidi in eos influxum intercipiunt, principem fere stagnatio & subsistentia sanguinis in vasis membranarum cerebri locum tuetur; quæ ex valde impedito ejus per venas & sinus venosos libero circuitu & reditu versus cor pronascitur: Nam cum sanguis majori nisu & impetu ad caput fertur, quam ut æquali proportione in venas recipi possit, ob vasa nimium distenta & expansa subsistit, quod potissimum evenit in plethoricis, hypochondriacis, nephriticis & hystericis ob violentos inferiorum partium spasmos. Nascitur hac ratione interdum levior apoplexiæ species, quam spasmodicam nomi-

nominare consuescimus, eo quod remittentibus spasmis & derivata sanguinis & humorum mole versus inferiora liberiori sanguinis circuitu per vasa restituto vis mali mox remittere solet; quod potissimum fit mature secta vena, & alvo per clysterem aperta. Sub hoc paroxysmo plerumque facies rubet, pulsus adest celer & plenus, motuus & sensuum est abolitio, & sudore interdum corpus totum diffluit.

§. XIV.

Caussa mediata apoplexiæ & hemiplexiæ serosæ.

Quod si vero hæc stagnatio diutius obhæserit, & in subjectis sero abundantibus contigerit: secedunt sensim succi tenuiores serosi per porulos vasorum præter naturam expansorum, incumbunt nervis, eosque comprimunt. Hoc si fiat in basi cerebri, nascitur apoplexia, ejusque alter gradus juxta §. VI. quæ delabente ad alterutrum medullæ spinalis crus sero post se relinquere solet hemiplexiam. Hæc ex eadem caussa, sine prævia gignitur apoplexia, si serum a stagnante cruore secedens protinus ad medullam decumbat spinalem. Et talis hemiplexia vocatur serosa, quæ corripit subjecta potissimum pituitosa, sanguineo phlegmatica; pulsus in ea est debilis, languidus, facies pallida, quædam somnolentia, & sensuum torpor. De ea verissimum est, quod annotantibus COELIO AURELIANO *L.II.C.I.* aliisque medicorum, præ aliis senibus, maximeque autumnali ac hyemali tempore sit familiaris.

§. XV.

Caussæ remotiores sunt 1) nimia sanguinis moles.

Caussas inter remotiores, quæ pro subjectorum varietate mox sanguineam, mox serosam producere valent hemiplexiam, primum locum tuetur sanguinis nimia moles in subjectis activioribus, laxoque & spongioso corporis habitu præditis. Quæ quidem iis inducendis malis eo est opportunior, quo magis humores commoventur: hi enim ebullientes, expandunt nimium tenerrima cerebri vascula, ac nonnunquam plane extravasantur. Hinc explicatu facillimum est, cur plethorici ex improviso dictis affectibus corripiantur a nimio veneris usu, a largiori vini calidioris potu, a balneis nimis calidis, a fortiori sub cœlo fervidiori corporis motu, ab insolatu (vid. PROSP. MARTIANUS *Comment.p.* 102.) a gravioribus animi adfectibus, & a crapulis, maxime si accesserit refrigeratio: mihi quoque in promptu sunt exempla eorum, qui vino, vel cerevisia bene farti, & subinde refrigerati, apoplexia subito perierunt.

§. XVI.

2) Spasmi partium inferiorũ, & excretionũ sanguinearum suppressio.

Deinceps nimia sanguinis moles ad nervorum contribuit resolutionem, si per spasmos abdominis & partium infernarum, quacunque de caussa productos, ad superiora, maximeque caput compellitur, & in eo stagnat. Hinc derivanda ratio apoplexiæ spasmodicæ & hemiplexiæ sanguineæ, quæ accidit subjectis hypochondriacis, ac hystericis: qualem notatu perquam dignum casum in CONSULT. MED. *Tom. I. Sect. I. casu XIX.* reperies. Hinc etiam in praxi medica sæpenumero licet observare, mensium & hæmorrhoidum excretionem non rite succedentem ad nervorum resolutiones quamplurimum conferre; id quod patet ex observatione *loc. cit. casu XXV.* allegata. Eo certius vero paralytici morbi ab excretionum sanguinearum, actu fluentium, subitanea cohibitione excitari possunt: adeo, ut eos accedentibus sub fluxu menstruorum, hæmorrhoidum & lochiorum, gravi terrore, vehementi refrigeratione, & incongruo remediorum adstringentium, repellentium ac opiatorum usu, sæpius accersi videas.

§. XVII.

3) Excretionum serosarum cohibitio.

Sic purpureus corporis nostri latex sui stagnatione paralyses & apoplexias, plerumque tamen sanguineas & transitorias; successu vero temporis etiam serosas, easque diuturniores producit. Verum has immediate gignit serosa colluvies, majori, quam par est copia, ad caput congesta,

nervorumque principiis incumbens. Hinc si serosæ excretiones, sudores critici, transpiratio insensibilis, salivæ nimius effluxus, sive qui sponte fit, sive a mercurialibus medicinis provocatur, serosæ manationes ex auribus, oculis, naribus, ulcusculis inveteratis, fonticulis, fœtor pedum &c. subito coercentur, exsiccantur & reprimuntur: gravissimas oriri paralyses, experientia compertum habemus. Hanc ob caussam infantili etiam ætati, cui alias parcunt, insidiari solent affectiones paralyticæ: qualem observationem de infante bimulo, ex prohibita transpiratione paralytico legas in *cit.* CONSULT. *Tom. I. Sect. I. casu XXVI.* Ex eodem fundamento diuturnior in locis frigidis humidisque commoratio & obambulatio ad nervorum resolutionem contribuit; quales notatu dignos casus recenset FORESTUS *Lib.* 10. *obs.* 83. & 84. *seqq.* Huc pertinet ea, quam A. N. C. *dec. III. anno VII. & VIII. obs.* 203. de septuagenario post evanescentem subito surditatem apoplexia lateris dextri correpto allegant, observatio: quæ non nisi sero, primum surditatis caussa, dein per metastasin ad medullam dextri lateris devoluto debetur.

§. XVIII.

4) Exanthematum retrocessiones.

Hæc mala eo graviora machinatur serum ad caput congestum, si fuerit acre, purpuraceum, scorbuticum, & ab artubus externis, corticeque cutaneo male feriatis artibus, unguentisque repellentibus ac sulphuratis intus revocatum. Exstant hinc quam plurimæ observationes, quod achores, crusta lactea, tinea capitis, scabies, purpura &c. repulsæ presso post se pede traxerint paralysin. Eodem modo res se habet cum morbis arthritico-podagrico-rheumaticis, quos sero acri ad membranaceas artuum & juncturarum partes incumbente foveri notum est: hoc enim si opiatis & adstringentibus medicinis, sopito hinc dolore, intus agatur, vel ex naturali imbecillitate retrocedat: auctor fit pertinacissimæ nervorum resolutionis. Sic observationem de hemiplexia ex rheumatico arthritico affectu suborta legas in CONSULT. MED. *T. I. casu XXI.* Huc inprimis pertinet paralysis sic dicta scorbutica, quæ nunquam non spuria est, & a sero acri scorbutico huc vel illuc circa nervos stagnante, eosque comprimente suos mutuatur natales.

§. XIX.

5) Mercurialia inepte adhibita.

Mercuriales porro medicinæ ejus sunt indolis, ut in corporibus impuris & debilitatis ad movendam salivationem minus recte usurpatæ, nervorum inducant resolutiones. Mercurius enim in corpore cum particulis salinis ac excrementitiis mixtus, vim obtinet fortiter stimulantem, qua præsertim in glandularum substantiam nerveo-fibrosam agit, adque hanc majorem humorum salivalium & lymphaticorum affluxum concitat. Horum effluxus per sputationem si quacunque de caussa sistatur; facile fit, ut perennante nihilo secius affluxu, illi succi copiosius ad spinalis medullæ principia, ipsosque nervos ruant, ibidemque stagnando ac comprimendo influxum nervei fluidi in nervos remorentur.

§. XX.

6) Morbi convulsivi ac epileptici.

Non minus spasmus membranarum cerebrum & medullam spinalem ambientium ansam non raro præbet hemiplecticis & apoplecticis affectibus. Non alia subest ratio, quam quod nervosæ membranæ per tam violentos motus agitatæ labefactentur, relaxentur, nec impedire queant, quo minus irruentes succi, utut tenues lymphatici, in vasculis membranarum stagnent, & medullarem comprimant substantiam. Hinc docet experientia, post epilepsiam non raro sequi hemiplexiam; & illam, si lethalem sortitur eventum, nunquam non in apoplexiam terminari. Et quænam est caussa, quod ex gravi iracundia paralytici nonnunquam nascantur affectus, nisi quod per illam fortior nervis,

vis, vasisque inferatur strictura, eam humorum producens stagnationem, quæ influxui fluidi nervei intercipiendo existit opportuna?

§. XXI.

7) Flacciditas cerebri & debilitas generis nervosi.

Omnes hæ caussæ eo certius, eoque facilius vim suam pernitialem exserent, si præsto jam fuerit cerebri flacciditas, generisque nervosi debilitas. Si enim laxiores sunt nervosæ partes; minus resistere valent irruptioni humorum, & sic horum stagnationi pariter ac extravasationi mirum quantum favent. Et colligitur quidem hæc debilitas nervorum ex caussis antecedentibus: quorsum pertinent ætas senilis, temperamentum sanguineum, & inde pendens habitus corporis laxus, mollis & spongiosus; vita sedentaria & otiosa, potus parcior, vel cerevisiæ crassioris ac lupulatæ, atque vinorum largior usus, diæta lauta, multarumque epularum, somnus nimius pariter ac immodicæ vigiliæ, multæ meditationes, & lucubrationes, veneris sæpe repetitum exercitium, diuturnus mœror, tristitia, habitatio in locis udis frigidisque, & hyemalis tempestas. Sic enim debilitatis corporibus vel levissima caussa, quam vix attenderes, ad paralyses & apoplexias disponere valet; quemadmodum ex observatione in CONSULT. MED. *Tom. I. Casu XVIII.* recensita patet, ubi quis ex potu aquarum Selteranarum, licet eas rite & corpore bene præparato adhibuerit, nihilo secius in apoplecticum insultum, & hinc relictam spuriam incidit paralysin.

§. XXII.

Æthiologia paralyseos, quæ artus inferiores occupat.

His de hemiplexia potissimum præmissis; restant quædam de paralyseos particularis speciebus dicenda. Ex iis maximam meretur attentionem, quæ inferiores corporis partes, vel crura pedesque solum, vel abdomen quoque & omnes, quæ infra diaphragma sitæ sunt partes simul afficit, salvis, quæ supra sunt, regionibus. Posteriori casu caussa hæret in medulla spinali circa priores lumborum vertebras: quod binis sectionibus hoc malo demortuorum, A. N. C. *Vol. II. obs.* 51. & 120. insertis egregie monstratur. Priori medulla spinalis circa primam lumborum vertebram conquassata, & ultra medium crassitiei soluta; in altero a dicta vertebra per totam inferiorem spinam tota flaccida, ac penitus exsucca fuit, adeo ut inter eam, & osseam thecam notabile intercesserit spatium. Oritur hoc vitium (1) a caussis externis violentis, fractura, luxatione, vel vulnere spinæ, medullam simul afficiente; quales bini casus exstant in A. N. C. *Cent. X. obs. VIII. & dec. I. anno III. obs.* 66. (2) a caussis internis, maximeque rheumaticis ac convulsivis dorsi affectibus; ut testatur casus supra ex A. N. C. *vol. II. obs.* 102. allegatus, lectu dignissimus.

§. XXIII.

Æthiologia paralyseos crurum.

Interdum caussa hæret intra os sacrum, tumque morbus ambulandi impotentia, & crurum pedumque resolutione se prodit. Hoc malum nonnunquam est nativum, & præternaturali medullæ intra os sacrum contentæ nititur constitutione: quales casus ex tumore intra thecam ossis sacri connato, & tandem exulcerato lethales recensent HIST. MORB. WRATISL. *anno* 1701. *pag.* 68. *seqq.* Idem contingit post febres acutas, male solutas, nec non intermittentes, si quis malo victu utatur, animique indulgeat pathematibus: ubi caussa est serum vitiosum per metastasin ad medullam ossis sacri devolutum, eam comprimens. Eidem malo obnoxiæ sunt feminæ post laboriosum partum, abortum, & retenta Lochia, nec alia subest caussa, nisi sanguis per spasmos ad os sacrum copiosius delatus, ibidemque stagnans, & nisi medela feratur, tandem serosam portionem per vasorum porulos dimittens.

§. XXIV.

Æthiologia paralyseos brachiorum.

Notabilis porro est brachiorum paralysis; quæ si colicam, anodynis ac opiatis intempestive cohibitam sequatur, dicitur paresis ex colica. Caussa

est serum vitiosum acre per metastasin ad nervosas brachii & potissimum carpi partes delatum; & legere licet binos notabiles casus, unum de tali paresi post colicam opiatis sopitam sequente in A. N. C. *dec. III. anno VII. append. ad obs.* 308. alterum de paresi ex colica per vini lithargyrio dulcificati potum producta *ibid. anno IV. obs.* 30. Familiare cumprimis malum est metallurgis, saturninas mineras tractantibus; e quarum inimicis vaporibus in colicam, pertinacissima alvi obstructione stipatam, & ex hac in paresin incidunt, qui morbus vocatur die Dutten-Rare. Eadem brachiorum paralysis alias quoque agnoscit caussas; & interdum a scorbutica humorum diathesi suboritur, sicut casus A. N. C. *dec. I. anno III. obs.* 334. insertus docet. Nonnunquam caussa hæret intra vertebras cervicis, & dorsi superiores; ex quibus nervi tendunt ad brachia. Talem ab ictu lapidis in cervicem subortam annotavit FORESTUS *Lib. X. obs.* 95. Eadem supervenit quandoque pectoris hydropi; annotante CAROLO PISONE *tr. de morb. ex serosa coll. Sect. III. C. VII. p.* 243. ubi caussa lymphæ intra vascula membranam nervorum perreptantia ob impeditum ad thoracicum ductum iter stagnanti, nervosque comprimenti debetur.

§. XXV.

Prognosis affectuum paralyticorum.

Quod prognosin affectuum paralyticorum attinet; scire licet apoplexiam spasmodicam, & hemiplexiam sanguineam curatu quidem faciliores esse; at, nisi præcaveantur, sæpius reverti, & tandem in ipsam cerebri terminari solere hæmorrhagiam. Reliquæ paralyseos species & serosa hemiplexia non subitam quidem inferunt mortem; verum difficillimam & eo intricatiorem reddunt sanationem, quo major sensuum internorum vel externorum concurrit læsio, atque non raro miseros per totam vitam discruciant ægrotantes. Si infantes paralysi corripiuntur, eos circa pubertatis annos ab illa nonnunquam vindicari animadvertimus; quod vix unquam contingit in senibus. Hemiplexia lateris sinistri periculosior est ea, quæ dextrum latus occupat ob arteriam aortam, ejusque ramos in eo latere copiosius dispersos. Si pars adfecta adhuc dolet, sentit, non nimium frigida, nec extenuata est; spes restat reconvalescentiæ, eaque certior, si formicationis ac puncturarum in ea percipitur sensatio. Paralysis abdominis & artuum inferiorum plerumque lethalis est; & non raro gangrænam resolutarum partium habet comitem. Ceterum omnes paralyticæ affectiones vere ac æstate facilius quam hyeme & autumno curantur.

§. XXVI.

An & qualis febris solvat paralysin.

Febris si sequitur paralysin, eam sanare dicitur: sed intelligendum hoc est magis de artificiali, quam naturali febre, atque de serosa potius, quam sanguinea paralysi. Enim vero naturalis si fuerit febris, eam vel continuam oportet esse, quæ periculo nunquam caret, vel intermittentem, quæ malum haud tollit. Per artificialem autem intelligimus motum cordis & arteriarum auctiorem, arte concitatum, quo vegetius circumactis humoribus stagnantes circa nervos, vel eorum principium succi nonnunquam discutiuntur, & velut resorbentur. Talis febris provocatur per medicamina paullo acriora & calidiora, nervina, volatilia, per fortiorem corporis, maxime sub solis æstu motum, perque balnea, & cumprimis Lauchstadense & thermarum Carolinarum. Verum hæc in sanguinea, quæ jam febrili motu stipata est, paralysi adplicare neutiquam licet, sed in serosa duntaxat, ubi languet humorum circulatio, locum inveniunt.

THESES THERAPEUTICAE.

§. I.

Indicationes curatoriae. PAralyticos & apoplecticos curaturo morbos, binae potissimum occurrunt indicationes; quarum prior est, ut caussas, quae tam proxime, quam remotius ad intercipiendum fluidi nervei in nervos influxum contribuerunt, removeat; & altera, ut partem affectam, totumque nervorum genus ita roboret, quo pristinum ac naturalem recuperet tonum. Multum vero scire interest, num morbus recens, anne confirmatus sit; propterea quod juxta hanc differentiam diversa instituatur curatio.

§. II.

Venaesectio ante omnia est instituenda. Si mox post primam mali invasionem accersitur medicus, pulsumque celerem cum facie rubicunda deprehendit: non praesentius, nec efficacius ad caussam mali, quae est humorum in capite stagnatio, removendam occurrit subsidium, quam venaesectio. Haec protinus vel in brachio vel in collo instituenda, facta paullo ampliori incisione, ut largo cruor exeat flumine; vel, si plethorica nimium fuerint subjecta, in pede praemittenda, ne dato in superiori parte exitu humores ex inferioribus eo ruant copiosius; tumque adhuc vel in brachio vel venis jugularibus repetenda. Et opus interdum est, ut bis, vel amplius haec sanguinis missio, larga satis quantitate iteretur.

§. III.

Clysteres & pediluvia. Deinceps, humores stagnantes revellendo, operae pretium faciunt clysteres paullo acriores & stimulantes, qui ex herbis nervinis rutae, majoranae, saturejae, thymi, serpilli, floribus liliorum convallium, oleo chamaemeli, & adjecto stimuli caussa sale gemmae vel ammoniaco, vel etiam urina humana confici, & iteratis nonnunquam vicibus infundi debent. Non minus egregiam laudem merentur pediluvia ex aqua tepidiori, herbisque nervinis, nec non floribus chamomillae, summitatibus millefolii, cineribusque clavellatis parata; quibus pedes profundius immittendi.

§. IV.

Spasmi interni & humorum ebullitio demulceri debent. Saepius, tusa vena, adhuc supersunt spasmi partium internarum, & humorum veluti febrilis ebullitio: quibus temperandis conveniunt diaphoretica fixa cum praecipitantibus & nitrosis combinata, velut sunt pulveres ex antimonio diaphoretico, lapidibus cancrorum, matre perlarum, cinnabari, nitro & succino confecti, & ex aqua liliorum convallium, vel florum tiliae exhibendi, addi etiam potest syrupus acetositatis citri. His enim juvatur transpiratio, qua non raro insultus apoplecticos, & paralyticos solvi deprehendimus. Nec praeterea in demulcendis partium internarum spasmis, ullum remedii genus superat virtutem liquoris nostri anodyno mineralis, cum liquore bezoardico vel Spiritu volatili tartari convenienti dosi remixti, qui cum dictis pulveribus alternari, bisque quotidie propinari debet. Eodem fine abstinere decet ab omni cerevisiae potu; nec nisi decoctis, aut aqua pura vel fontana, vel Selterana, cum modico vini nupta uti convenit.

§. V.

Vomitoriorum usus in affectibus hemi & apoplecticis serosis. His, tempestive adhibitis, dicta vitia, si sint recentia & sola adhuc sanguinis stagnatione nitantur, brevi poterunt depelli. Ubi vero seri jam secessio facta videtur, ad illud discutiendum ac derivandum omnis dirigi debet intentio. Atque hoc in casu, si aegri soporosi veluti sunt, atque stertunt, summo cum fructu adhibere solitus sum emeticum in forma dilutiori, analepticis junctum; quo excitantur motus, & ad sensuum rationisque usum redeunt aegrotantes. Ex usu mihi est sequens formula: Recipe aquae liliorum convallium vinosae, florum tiliae, primulae veris, cinamomi, aceti destillati ana uncias binas, Spiritus cornu cervi succinati drachmam unam, antimonii diaphoretici, cinnabaris, lapidum cancrorum ana drachmam semis,

tar-

tartari emetici grana duo, syrupi corticum aurantiorum drachmas duas. M. F. mixtura, cujus bina circiter cochlearia, quavis altera hora exhibenda.

§. VI.

Volatilia & sternutatoria commendantur.

Deinceps ad discutiendum, quod stagnat serum, illustrem ferunt opem volatilia urinosa, naribus adplicita; e quibus primarium locum occupat Spiritus salis ammoniaci cum calceviva paratus, & oleo majoranæ vel rutæ permixtus. Non minus suam merentur laudem sternutatoria, cumprimis si nervina simul fuerint; quippe quæ non modo motum nervis inferunt, verum etiam materiam serosam per nares educunt. Formula talis esse poterit: Recipe herbæ majoranæ, florum liliorum convallium ana drachmas duas, herbæ mari Syriaci, florum benzoes, caryophyllorum aromaticorum ana drachmam dimidiam castorei pulverisati grana decem. M. D. S. Schnupff-Zobad.

§. VII.

Cauteria & vesicatoria laudantur.

In rebelli affectu, ad derivandum serum stagnans efficacissima sunt cauteria, ut vocant, actualia, nuchæ inter secundam & tertiam, vel hanc & quartam colli vertebram inurenda, quorum virtus sicut a vetustissimis medicorum magni æstimatur, ita recentioribus etiam exemplis confirmata a Clarissimo ERNDTELIO in Warsavia physice illustrata pag. 185. At quum delicatior nostri seculi genius non permittat, tam terribili, quale videtur, uti remedio; solemus substituere setacea, eaque nuchæ admovere; vel si nec ea arriserint, vesicantia remedia aut nuchæ aut pedibus imponere. Posterior locus in subjectis sensibilioribus priori præferendus: eo quod a vesicatorio cervici adposito, convulsivos partis non affectæ motus supervenisse, compertum fuit.

§. VIII.

Evacuantia sunt adhibenda.

Si magis inveteratum fuerit malum: præter dicta, convenientia evacuantia in usum sunt vocanda; ut iis humores a capite sensim revellantur & evacuentur. Et primo quidem purgantia oportet simul esse balsamica; qua laude pilulæ gaudent ex extracti colocynthidis, aloes, hellebori nigri, resinæ Jadani ligni aloes, florum benzoes, salis succini, myrrhæ, balsami Peruviani ana scrupulo uno, mercurii dulcis drachmisemis, camphoræ, salis volatilis cornu cervi ana granis quatuor paratæ, si viginti quatuor ex scrupulo formentur, & quatuordecim pro dosi propinentur, Inter diaphoretica palmam obtinet Spiritus cornu cervi succinatus, cum liquore anodyno minerali adjecta castorei essentia, & decocta lignorum ex ligno S. sassafras santalo rad. chinæ parata. Non satis porro laudanda in morbis capitis serosis est virtus diureticorum, ac speciatim succinatorum medicaminum: e quibus essentia succini, cum antimonii tinctura acri principem tuetur locum.

§. IX.

Roborantia usus in serosa & inveterata paralysi.

Quid diutius morbis paralyticis detinentur, simulque generis nervosi debilitate laborant: roborantibus medicinis, præter rectum vivendi genus sibi debent prospicere. Et hoc nomine spiritus salis ammoniaci urinosus cum aqua liliorum convallium ita mixtus, ut una spiritus tres aquæ partes recipiat, magnam meretur commendationem. Parari quoque potest Elixir nervinum ex essentia gentianæ rubræ, corticis cascarillæ, tinctura antimonii acri, liquore anodyno minerali, & macis ac cinamomi oleo; idque ex infuso melissæ, quod citri fovet cortices, exhiberi. Qui adpetitu languente & stomachi debilitate vexantur; iis viscerale nostrum Elixir, vel Electuarium, quod cortex chinæ ac cascarillæ ingreditur, magnas feret suppetias. Nec, præsertim senibus, convenientius quicquam erit balsamo vitæ nostro, si ad aliquot guttas mane, cum infuso melissæ sumatur.

§. X.

§. X.

De externis sensum motumque excitantibus.

Inter externa sensum & motum excitantia, varia sunt quæ commendantur. Ab antiquissimis temporibus inclaruerunt fortiores partis adflictę cum pannis asperioribus frictiones; vel si sensus defecerit, summam cutim vel urticis cædere vel præmissa frictione cum squilla per medium dissecta siccas cucurbitulas applicare soliti fuerunt. Egregiæ etiam sunt resolutarum partium inunctiones cum Spiritu salis ammoniaci, nec non vini camphorato: nec spem fallet vinum vetus Rhenanum, cum roremarino, floribus chamomillæ Romanæ, spicæ, & caryophyllis aromaticis leni calore digestum, cumque linteis quadruplicatis spinæ dorsi, ossi sacro, artuumque juncturis inunctum. Iisdem locis, præviis vel balneis vel frictionibus magno cum fructu etiam linimenta nervina admoventur; quæ ex axungia humana, galbano, terebinthina balsamo de Copaiva & Peruviano, oleo lavendulæ, juniperi, majoranæ, rutæ, anthos, succini, rorismarini & nucistæ expresso concinnantur. Sola enim destillata haud usurpare decet olea; quoniam nervos nimium exsiccando, ac velut indurando plus noxæ pariunt. Caput cingi solet cucuphis discutientibus ac roborantibus: temporibus balsama apoplectica, quæ ne nimis sint suaveolentia caveas, admoveri: raso capiti pulvis succini inspergi: & occiput spirituosis, quæ ex spiritu volatili cornu cervi, lumbricorum, aqua Anhaltina, essentia balsami Peruviani, castorei, oleo nucistæ & caryophyllorum parantur, cum fructu lavari.

§. XI.

De usu balneorum.

Denique in affectibus paralyticis plerumque ad balnea, tanquam sacram solent confugere anchoram. Ex iis prodeunt primum thermæ, decenti modo usurpatæ, quas quidem inter Toeplicenses, Emsenses, Wisbadenses, Aquisgranenses, ac in Misnia Wolckensteinenses malo magis inveterato; Lauchstadienses vero ob martiale adstringens principium vel recentiori, vel jam superato, & non nisi motus debilitate semet exserenti conveniunt. Earum vim autem superant pœne balnea arte parata; e quorum numero primum locum tuentur, quæ ex scoriis metallorum conficiuntur, & vulgo Schladen-Bader vocantur. *Conf. habita hic de iis dissertatio.* Succedunt balnea ex nervinis herbis & formicis concinnata. Commodæ huic scopo sunt herbæ serpilli, sideritis, abrotani, origani, menthæ, hyssopi, rorismarini, majoranæ, flores chamæmeli, & id genus alia, quæ sacculo inclusa, inque tenui lixivio cocta, aquæ tepidæ immergantur & partes affectæ foveantur. Inter linimenta præstantissimæ est efficaciæ, quod fit ex Sapone veneto, & spiritu vini camphorato addita essentia Galbani, & bdellii.

CAUTELAE PRACTICAE.

§. I.

Cautela circa sanguinis missionem.

MAgna est utilitas, quæ ex venæ sectione in affectibus paralyticis, ex sanguinis mole subortis redundat: præsertim in principio. Veteres ARCHIGENES apud AETIUM, CELSUS, COELIUS AURELIANUS, ARETÆUS statim mittendum esse sanguinem experientia fida confirmant: nocet vero in paralysi inveterata serosa, ubi vires, ciborumque languent adpetentia. Qua de caussa BALLONIUS *Lib. VI. pag.* 255. monet, ne in paralysi, ubi humor frigidus in motu est, vena secetur, ejusque damnum exemplo confirmat. TRALLIANUS in paralysi curanda nunquam mittendum esse sanguinem statuit, nisi manifesta sanguinis abundantia appareat. In pede vena non tundenda est, si illi frigidi, spasmoque constricti fuerint. Viris, qui ex hæmorrhoidum impedito successu, vel suppresso fluore in nervorum resolutionem inciderunt, post præmissam ve-

næsc-

næsectionem hirudines cum fructu ano admoventur, quin in A.N.C. *vol.III. append.pag.* 164. exstat casus, de hemiplexia, adpositis pone aures hirudinibus, admotisque suris pedum vesicatoriis, brevi curata.

§. II.

Circa thermas & acidulas. Quibus a paralyticis affectibus caput valde imbecillum, & sensus etiam interni præsertim memoria læsi sunt; abstinere debent ab improvido interno tam thermarum, quam acidularum usu. Namque hæ aquæ per minima capitis vascula, nimium relaxata difficillime progrediuntur; & amplam majori serosorum humorum stagnationi præbent occasionem. Neque etiam acidulas cum vino mixtas loco potus ordinarii tum salutares esse deprehendi, quia vapore spirituoso nimis caput repletur. Verum si ætas juvenilis fuerit, & malum a passione hypochondriaca ortum traxerit: præservando recidivas, operæ pretium faciunt thermæ Carolinæ, illæ nempe temperatiores quæ a molendino nomen habent; vel etiam acidulæ, sed tepefactæ: sub quarum potu, qui parcior esse debet a frigore, mœrore, multisque mentis laboribus cavendum, nimio non indulgendum somno, corpus sedulo movendum, medicinisque nervinis & balsamicis utendum est. Generatim scire licet, harum aquarum potationem, malo declinante, & melius vergente, longe opportuniorem esse, quam ubi illud in suo fuerit vigore.

§. III.

Circa balnea artificialia. Balnea, quæ arte ex formicis & nervinis herbis parantur, eo efficaciora sunt, quo leviores & tenuiores iis conficiundis assumuntur aquæ. Quare optima censetur pluvialis, vel hac deficiente, quæ post copiosas pluvias ex fluvio desumitur. Sed omnibus artificialibus præstant Tœplicenses, quæ levitate pluviales adhuc superant, & insigni virtute discutiente, & diaphoretica affectis partibus tonum, & robur reddunt. Stillicida quoque harum aquarum principio spinalis medullæ adhibita ad humores stagnantes dissolvendos, insignem non raro opem attulisse experientia docemur.

§. IV.

Circa balnea frigida. Ad affectus paralyticos, eosque potissimum inveteratos non sine fructu commendantur balnea frigida, item leniter adstringentia, & fotus qui ex radice consolidæ majoris cum aqua decocta conficiuntur. Huc spectant quoque fontes medicati martiales, cujus generis sunt Freyenwaldenses in Marchia & nostræ Lauchstadienses, item artificiales quæ ex scoriis metallicis parantur. Sed hæc circa eorum usum observatio necessaria est, ut non ea tepide adplicentur, alias nimium commovendo sanguinis & humorum massam, miras anxietates, cephalaligas, & cordis palpitationes efficiunt. Hæc enim febrim artificialem excitando, suppetias morbo ferunt: quippe constringendo exteriores corporis partes convertunt sanguinis & humorum motum magis ad interiora, inque primis ad cor, & quæ illud ambiunt, majora vasa: unde fit celerior ac vehementior cortis ac arteriarum systole, & ideo celerior etiam humorum per vasa minima circuitus. Hinc fieri potest facillime, ut obstructiones reserentur, viscidi succi resolvantur, & stagnationes discutiantur. At cavendum probe, ne hæc balnea adplicentur corporibus sanguine turgidis, aut dyscrasia humorum, partiumque solidarum imbecillitate laborantibus, veluti sunt senilia.

§. V.

Circa lotiones capitis. Capitis lotiones insignem in paralyticis affectibus habent utilitatem, utique in assuetis: quibus si quis haud adsuetus fuerit, incipiendum a levioribus ex lixivio minus acri, incoctis herbis nervinis; dein radix asari, & herba rorismarini insuantur sacculo, inque lixivio coquantur; quæ vero remedia non nisi prævia purgatione licet adhibere.

§. VI.

Circa paralysin scorbuticam. In scorbutica paralysi, quæ plerumque

que particularis & spuria existit, externis parum proficiemus remediis. Opus est potius, ut decoctis infusisque diluentibus, tam calide, quam frigide in vicem potus ordinarii haustis, acrimoniam humorum temperemus, eandemque specificis antiscorbuticis, e quibus lumbrici terrestres in pulvere vel succo cum sero lactis sumti eminent, infringamus; tandemque sordes e corpore proscribamus; & has quidem crassiores per alvum commodis in hunc finem laxantibus mannatis ac rhabarbarinis; subtiliores autem & in sanguine fluctuantes per cutis spiracula ope pulverum diaphoreticorum. Nisi enim tota repurgetur humorum massa, perfectæ nullus est curationi locus.

§. VII.

Circa paralysin palpebrarum.

Paralysis palpebrarum oculi pes metastasin aut stagnationem humorum producitur, & nisi cito depellatur, immedicabile constituit malum. Observavi in ea efficacissimum balsamum vitæ nostrum, calide mane vesperique palpebris inunctum; nec non oleum cinamomi & caryophyllorum, modo vera fuerint, cum axungia quadam permixtum. Non negligenda etiam est seri vitiosi derivatio ac evacuatio; quæ per laxantia, diuretica, vesicantia, & id genus alia perficitur: unde de tali palpebrarum paralysi post morbillos suborta, & vesicatoriis curata recensetur casus in A. N. C. *volum. I. obs.* 140.

§. VIII.

Circa paresin.

Paresis ex colica poscit remedia, serum vitiosum ex sanguine per transpirationem proscribentia. Externe operæ pretium faciunt pelles recenter mactatorum animalium calide affectis partibus adplicatæ; nec non axungia humana recens, si ejus unciæ non drachma olei caryophyllorum addatur, eaque pars affecta perfricetur. Hoc etiam in casu non frustranea est adplicatio cœcarum cucurbitularum: quibus curatam talem paresin referunt A. N. C. *dec. I. ann. III. obs.* 308.

§. IX.

Circa diætam.

In paralyticis affectibus usus aeris sereni & temperati valde utilis est: unde COELIUS AURELIANUS *L. II. C. I. p.* 349. ægrum in lucido loco poni jubet. Hinc conclave nimis calefactum, nec nimis frigidum, sed temperatum oportet esse. Victus quoque facilis & tenuis esse debet, eo magis, in principio ubi paralysis acutus plerumque morbus est & ventriculi robur nunquam non est languidum. Nec ulla convenit cerevisia, nec ullo modo vinum præsertim in principio, sed quando morbus jam diuturnus factus est & tunc etiam victus plenior esse potest.

§. X.

Circa tumores partium paralyticarum.

Ad lavandas partes paralyticas, si aridæ & atrophicæ fuerint, spiritus salis ammoniaci neutiquam convenit; sed præstat eo uti, si partes tumore sint affectæ. Hoc in casu consultum quoque est, tumidas partes tenui sacculo includere, qui sequentibus impleri potest speciebus: Recipe furfurum & milii ana manipulos quatuor, mista in scutella aut aheno aliquo supra cineres siccentur, calefiant, calida includantur sacculo, quo decumbentis ægri pars affecta circumdetur.

§. XI.

Præservatio affectuum paralyticorum.

Graviores affectus capitis, ut lethargus, apoplexia, hemiplexia &c. sunt senili ætati per quam familiares, & fere immedicabiles. Igitur præservationis causa magna cum cura & sollicitudine ab omnibus iis, quæ systema nervorum debilitant & circuitum sanguinis per caput impeditiorem efficiunt, cumprimis a frigore, præsertim ubi corpus ad sudorem dispositum est, a largiori vini spirituosi potu, mœrore animi, terrore, venæsectione consueta intermissa, neque minus a nimio tabaci usu, vaporosis absynthiacis & cerevisia crassiore, humido & vappido aere senes abstinere debent. Quod vero hi dicti morbi rarissime in senibus medelam recipiant, hæc mihi

vide-

videtur caussa : quoniam eorum sanguis humore valde pituitoso & glutinoso laborat ; qui ad regressum sanguinis per subtiliores venas cerebri, quas lentore obstruit, & sinus venosos impediendum plurimum confert. Ad ejusmodi vero obstructiones vasorum, quæ altius in cerebro situm habent reserandas, non tam facilis & expedita medendi ratio deprehenditur.

§. XII.

Curatio per inediam. Corpora paralyticorum quando pinguedine, & vitiosorum humorum copia abundant, non facile ad sanitatem redeunt, vel vires recipiunt, nisi diæta, & victu exsiccante utantur, qui in eo consistit, ut ægrotantes a jurulentis, enixis, & humidis abstineant, & ut parco etiam potu utantur, atque non nisi decoctum ex radice chinæ, rasura santali, citrini, sassafras cum passulis assumant, & portionem generosi vini ; carnibus non nisi assis vescendum, passulisque exacinatis, corpus quoque, ejusque membra quoad fieri potest, motu exercenda.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Hemiplexia dextri lateris, sanata. Vir quadragenarius, temperamenti sanguineo phlegmatici, per multos annos sub vita parum mobili largam quotidie cerevisiæ Martisburgensis quantitatem ingerere solitus, adpetitu sensim destitui, corpusque valde tumidum præ se ferre cœpit, Quo in rerum statu molestam vertiginem, artuumque gravitatem per satis longum tempus sensit, & tandem circa vernum tempus ex improviso in dextri lateris hemiplexiam, cum memoriæ sensuumque internorum debilitate junctam incidit ; pulsu existente magno, celeri, facieque tumida ac rubicunda. Quamobrem ex vena in brachio tusa non semel, sed aliquoties multum cruoris detrahebatur, pulsu nihilominus in magnitudine & celeritate sua persistente ; nuchæ cucurbitulæ cum scarificatione admovebantur, pulsus tamen magnus esse pergebat ; alvo infundebantur enemata, ac intus dabatur infusum mannatum, nec non nitrosi pulveres. Inter horum usum pes movendi potentiam sensim recuperabat ; at manus resoluta manebat, quin lenta quædam febris, circa noctem semper exacerbata accedebat ; & pulsus nunquam non celer erat. Tum, missa cerevisia, fontem Selteranum vino nuptum, pro potu ordinario adhibebat ; pedes quotidie pediluviis tepidioribus, ex aqua, floribus chamæmeli & trifolio fibrino paratis immittebat ; brachium resolutum spiritu vini camphorato perfricari curabat ; ac intus liquorem nostrum anodynum, pulveres digestivo salino nitrosos, & pro sudore eliciendo essentiam alexipharmacam usurpabat. Usus præterea est victu parco & exsiccante : & hinc factum est, ut post aliquot menses prorsus convaluerit, sentiendique pariter ac movendi recuperaverit facultatem.

EPICRISIS.

1.) Notabile est in hoc casu, quod post tam largam, sæpiusque repetitam sanguinis missionem, pulsus nihilo secius permanserit magnus & celer : qualem quandoque in nimiis hæmorrhagiis observare licet. Testatur ille, affectum ejusmodi pro caussa plenitudinem sanguinis, ejusque vehementem ad caput congestionem agnoscere ; & in vehementia ac diuturnitate a spasmodicis partium internarum stricturis, quæ etiam hæmorrhagias comitantur, & pulsus magni durique fiunt auctores, sustentari.

2.) Ego non semel sed sæpius observavi, quando de ante acta paralyticorum vita interrogare solitus sum, eos plus justo genio suo indulsisse, præsertim in assumendo potu spirituoso, sive cerevisia inebriante, aut potente vino, nam ejusmodi potus, quando immode-

moderatius assumuntur, frigidos morbos, ut tremorem, convulsionem, paralysin, apoplexiam, sopores excitasse, non modo experientia confirmamur; sed & a veteribus medicis, jam olim proditum est. Nam ab immoderato calore & densiores, & glutinosiores fiunt humores, qui per minora vasa difficiliorem habent progressum, & circuitum, inde stagnant.

3.) Pediluvia ex herbis nervinis & roborantibus concinnata, præsertim, si morbus est in declinatione, circumspecte & repetitis vicibus, adhibita non carent eximio usu, & fructu; eo quod corpus noctu disponunt ad sudorem, & blando calore ac humore partes inferiores relaxando, majorem affluxum sanguinis & humorum ad caput præpediunt, neque minus humores lentos ac viscidos tenuiores & fluidiores efficiunt.

4.) De insigni victus exsiccantis in paralyticis humidioris constitutionis virtute in quonam consistat, jam abunde supra in cautelis practicis §.12. dictum est.

OBSERVATIO II.

Paralysis manuū ex colli-ca saturnina. Juvenis viginti annorum, sanguine & succis plenus, cum meretrice aliquando in lecto decumbens, & venereo nimis percitus oestro, ob accedentem ex improviso patrem, tanto percellebatur terrore, ut paullo post toto corpore debilitatus & languidus, neutrum movere potuerit pedum. Mox hi cum reliquis inferioribus artubus magno quatiebantur tremore; sequentique nocte largo corpus diffluebat sudore. Expergefactus mane non valebat incedere; sed regio inferior ab umbilico ad extremum usque pedem omni privata erat sensu, adeo ut nec acus intrusæ vis perciperetur, nec sciret ægrotus, cum alvum deponeret, aut urinam redderet. Nihilominus exhibebant resolutæ partes calorem naturalem, nec marcescebant, nec adpetitus, nec pulsus quopiam laborabant vitio. His per integrum annum affectus molestiis, varii generis medicamina, thermas, balnea, nervinaque penetrantissima in & externe, sed in cassum, adhibuit; neque enim purgantes medicinæ, nisi magna dosi datæ alvum movebant, nec ulla concitabant tormina. Sensim adeo abolebatur sensatio, ut aliquando, quod notabile est, lapides igniti ægri sedentis pedibus suppositi, cutim vehementer adusserint, ipse tamen præter anxietates præcordiorum nihil doloris senserit; donec tandem a fumo ex accensa cute exhalante certior, quid ei acciderit, factus, circumstantes vocaverit in auxilium. Et hanc miseram per biennium protraxit vitam; quo elapso præcordiorum anxietates, a sumtis potissimum epulis adfligere, adpetitus dejici, calor lentus corpus depascere & vires prorsus perire cœperunt, ipseque fatis cessit ægrotus.

EPICRISIS.

1.) Terrorem vehementem non modo convulsivas & epilepticas in continenti producere posse motiones; verum etiam nervorum inferre subitaneam resolutionem; hæc docet morbi historia. Actio terroris autem in strictura partium nervosarum, & speciatim membranarum cerebrum ac medullam spinalem involventium consistit: quæ in præsenti casu circa lumbarem contigisse videtur regionem, & eo perniciosior esse debuit, quo vehementiori veneris œstro inflammatum tum fuit corpus.

2.) Ad rariores referri meretur hæc inferiorum partium paralysis; eo, quod cum movendi potentia, sensus quoque omnis deperditus fuit, adeo, ut nec acus vis, nec adustio per ignitos lapides perciperetur, quum tamen vix occurrat paralysis, inqua non aliqualis supersit sensatio. Et hæc quidē paralysis non externas solum occupavit partes; verum interna quoque viscera & cum primis intestina; testantibus purgantium

tium inertia, & fæcum urinæque involuntaria emissione. Dum vero, ex abolitione omnis motus ac sensus, totalem influxus fluidi nervei in nervos ex spinali medulla infra diaphragma prodeuntes cessationem, non sine ratione colligimus: attamen non omnem visceribus abdominis, maximeque intestinis denegamus sensationem, quoniam purgantia majori dosi data alvum moverunt. Quod facile conciliabit, qui perpendet, intestina etiam a cerebrinis nervis per intercostales ramos, nervosas adipisci propagines; per quas aliqualis relictus fuit sensus.

3.) Medela tali in casu locum vix habet: vero enim est simillimum, medullam spinalem ab eo loco, ubi facta est strictura, collabi, flaccidam, exsuccamque reddi; cui præsumtioni ansam præbet casus A. N. C. *vol. II. obs.* 102. insertus. Quare non mirum, quod lenta demum febris accesserit, finemque vitæ imposuerit. Nam hoc in rerum statu, languescente sensim sensimque humorum circuitu, pravi impurique per abdominis viscera succi generari debuerunt: unde virium defectus, adpetitus prostratio, & lenta febris suam traxerunt originem.

OBSERVATIO III.

Taralysis abdominis & artuum inferiorum a terrore lethalis.

Vir triginta annorum, frigidæ, siccæ, & macilentæ constitutionis, metallurgiæ addictus, aliquando in minerarum saturninarum calcinatione, cœlo existente turbido & pluvioso occupatus, ingentem vaporum saturninorum copiam inspiratione hausit sub dulcis saporis perceptione. Postridie de intolerabili circa umbilicum dolore conquestus, pertinacissimam incidit alvi adstrictionem, quæ omnem clysterum infusionem, & laxantium exhibitionem rebellis elusit. Jungebantur vomendi conatus, cardialgicæ præcordiorum anxietates, gelidusque per corpus erumpebat sudor. Quo in rerum statu pugnatum est antipasmodicis, clysteribus oleosis, balneis, oleoque amygdalarum dulcium, carminativis nupto: unde remittebat dolorum ac reliquorum symptomatum vehementia. Verum enim vero brevi post nova succedebat adflictio; quippe sinistra manus dolore pressorio, cum movendi impotentia, absque tamen tumore prehendebatur, adeo ut ea nec flecti, nec ad os duci potuerit. Adhibebantur varii generis sudorifera, balnea Laconica, fotus ac linimenta, sed in cassum: alvus simul adeo compressa erat, ut nisi clysteribus admonita, sui non reminisceretur officii. Meo tandem flagitato consilio suasi, ut æger abstineret ab omnium calidorum, acidorumque remediorum usu, loco cerevisiæ decocta biberet, laxante ex manna, passulis, oleo amygdalarum, tartaroque tartarisato alvum moliretur, & adfectas partes axungia humana, oleo caryophyllorum acuata, calide perfricaret: unde factum est, ut per Dei gratiam restitutus, diu salvus vixerit.

EPICRISIS.

Morbus quo post inspiratum sub dulcis saporis perceptione, saturni vaporem, noster est infestatus æger, colica convulsiva, & peculiari cognomine saturnina, die Dutten Rare, vocari solet. Familiaris ea est metallurgis, Hercyniæ potissimum Sylvæ accolis, & plumbi venas scrutantibus; & debetur fumis saturninis, ore haustis, & sensibilioribus intestinorum tunicis, quas graviter vellicant, infixis. Præter tormina vehementissima, & convulsivos fere totius generis nervosi motus molestissimum in hoc morbi genere symptoma est contumax alvi compressio; & ei familiariter jungitur paresis manuum.

2.) Quo liberior istis in locis, quibus dictæ tractantur mineræ, quoque serenior est aer; eo rarius occurrit recensitus morbus, quoniam virulentæ exhalationes commode dissipari queunt. At si gravis ac pluviosus fuerit aer;

com-

comprimit vapores &, quo minus in auras abeant impedit: unde sub ea tempestatis constitutione frequentissimum est malum.

3.) Curatio in Paresi, ut recte monet CRATO *consilio* 72. 73. non ad principium nervorum, sed ad musculos, ad quos humor vitiosus transmissus, ut ille discutiatur, & membra corroborentur, dirigenda est, non neglectis illis, quæ intestinorum tonum restituunt, & alvum lubricant. Cum ante aliquot annos in juvene gonorrhæa laborante, ab improvido tincturæ antiphtisicæ Grammani, quæ pro basi saccharum Saturni recipit, usu, contumacissimam alvi adstrictionem cum paresi utriusque manus conjunctam observarem; oleum amygdalarum dulcium recens cum jusculo avenaceo, additis aliquot guttulis olei cymini destillati, crebrius usurpavi, non omissis potionibus mannatis, cum eodem oleo permixtis, quæ tamen non ante apertionem alvi per clysterem emollientem, & oleosum assumtæ fuerunt. Alvo liberiori reddita, usurpata quoque sunt sudorifera, ut Sp. c. c. cum Ess. Succini & Sp. nitri d. Adhibebam porro balnea ex semine lini, & herbis emollientibus & balsamo nostro vitæ, nec non essentia Galbani saturata, manus, resolutæ inunctæ, naturale suum robur receperunt. Etcum a vinis austeris, rubicundis, neque minus malitiose per additionem lythargirii adulteratis, idem morbus, eadem symptomata in Germania, & in provinciis ubi vinorum est proventus, admodum sint familiaria; non aliis, quam modo laudatis remediis illum ipsum curatum fuisse a fide dignis medicis, nobis relatum est.

OBSERVATIO IV.

Hemiplexia mensium fluxum terrore subito cohibitum excipiens.

Fœmina triginta annorum, exilioris staturæ, vasis capacioribus prædita & ob nimiam, qua pollet, sanguinis abundantiam, a quatuor jam annis hystericis pathematibus cum vehementi capitis dolore, ac violentis vomitionibus tanta ferocitate fuit cruciata, ut sæpius, maxime post iram vel terrorem suffocativis ac apoplecticis corriperetur invasionibus. Anno elapso, vigesima post puerperium hebdomade, menses more solito, licet ipsa infanti præberet ubera, fluere cœperunt: qui, cum accedente gravi terrore, protinus supprimerentur, paucis post diebus, prævia spasmodica artuum lancinatione, incidit iu dextri lateris hemiplexiam, oris rigore stipatam. Hanc transactis aliquot diebus, febris quædam intermittens excipiebat, a meridie singulis diebus invadens, & per tres durans hebdomades: sub qua tandem per dextrum pedem alba, sinistrum rubra efflorescebat purpura. Qua per usum quorundam remediorum desiccata, redibat quidem aliqualis movendi potentia: at loquela adhuc erat impeditior, & magna lateris resoluti, maximeque manus restabat imbecillitas. Confugiebat ergo ad fontem Lauchstadiensem: quem cum per quatuordecim dies in balneis adhiberet, eruperunt adhuc maculæ scorbuticæ, & sanitas majora sensim cepit incrementa. Ego, cum meum expeteret consilium, suasi ut fontem selteranum tribus horis ante balneum ad mensuram unam biberet, ut quatuordecim dies curæ adhuc insisteret; quo factum est ut præsentissimum levamen atque augmentum in partibus imbecillibus roboris experta fuerit.

EPICRISIS.

1.) Non opportuniora affectibus apoplecticis & paralyticis sunt subjecta, quam plethorica, & simul hysterica; & certissime illos incurrunt, si excretiones sanguineæ, superveniente, dum fluunt, gravi terrore, subito sistantur. Idem in præsenti contigit ægrotante, quam valde fuisse plethoricam, vel hæmotypsis iteratis sponte revertens vicibus testatur. Adhuc san-

sanguinem ipsi fuisse impurum & scorbuticum: docent & purpuratæ in uno pede rubræ, in altero albæ, & scorbuticæ efflorescentiæ; quibus ad cutaneum corticem pulsis, levari plerumque solet malum. Quare etiam recte hic morbus paralysis hysterico-scorbutica appellari potest.

2.) In cura hujus ægrotantis mulieris plethoricæ & hystericæ in eo peccatum fuit, quod non tempestive satis per sectionem venæ detractus fuerit sanguis. Ita forsan statim paralytica affectio vel arceri vel tolli potuisset; Atque in eo consentientem habeo RAYGERUM clarissimum Hungariæ Medicum, qui *obs. X.* scribit; paralysis & hemiplexia in fœminis sæpe unica venæ sectione in brachio tolli potest.

3.) Vix unquam paralyticum affectum, cum primis recentiorem vidi, quin febricula quadam intermittenti simili fuerit stipatus. Sed nulli prorsus solatio hæc febris est: quamvis enim nulla paralysis sine febre curetur; uti monet etiam Clarissimus BOERHAVE *Pr. Med. P. V. p.* 15. id tamen de artificiali intelligendum esse febre, jam sub Pathologicis ultima thesi adnotavimus.

4.) De balneis Lauchstadiensibus, quæ valde adstrictivæ sunt indolis, notari meretur, quod in paralyticis affectibus vel ab initio, ubi adhuc mobilis, nec nimis impacta est materia, vel sub finem, ubi non nisi languor quidam nervosi generis restat, cum fructu possint adhiberi. In malo confirmato magis e re sunt aquæ Aquisgranenses, quæ intimius stagnantem materiam penetrant, & resolvunt.

5.) Lauchstadiensium fontium pro balneo insignissimum usum atque utilitatem ego primus ante triginta annos inveni atque detexi, & peculiarem de iis conscripsi dissertationem, & bona fide testari possum, quod convenienti & circumspecta observatione si usurpentur, ad imbecillia corporis membra roboranda, vix sui similes habeant, adeo ut etiam in eo certis in casibus Tœplicensium balneorum virtutem exsuperent. Horum operatio fit per febrem artificialem. Nam sub ipso balneo valde tepido subtiliores martiales moleculæ subcutaneis fibris & poris se paullo altius insinuando stricturam cutis efficiunt, & eo ipso humorum cursum ad interiora urgendo sub celeritate & magnitudine pulsuum & auctior calor & major transpiratio sequitur, cujus beneficio vitiosi morbifici humores ex partibus exterioribus discutiuntur, & impuri salsi ad habitum corporis protruduntur.

OBSERVATIO V.

Paralysis dextri lateris sanata & ex terrore reversa.

Vir annorum viginti novem, temperamenti sanguineo-cholerici, habitus spongiosi, potui fabarum Caffee nimium addictus, nec venam sibi unquam secari passus, per biennium, ex quo matrimonium iniit male habere, ac de spasmodicis passionibus, molestaque alvi obstructione conqueri cœpit. Quibus consulturus in manus Pharmacopæi incidit, qui datis medicaminibus id effecit, ut abdomen tympani instar intumuerit, & forsan ipsa accesserit tympanitis, nisi medela fuisset lata. Brevi post rus aliquando petiit, moxque ab itinere intravit conclave valde calefactum; cujus impatiens, apertæ fenestræ adsedit, cervicemque aeris frigidioris flatui exposuit; tum vehementi corpus commovit exercitio, & demum sub vespertino ac nebuloso domum reversus cœlo, loquelæ subito amisit facultatem. Quam, sumto calidiori decocto fabarum Coffee recuperavit quidem, noctemque placido transegit somno; sed expergefactus nec loqui, nec dextri lateris artus movere potuit. Tusa protinus in brachio sinistro vena, adhibitisque nervinis, diaphoreticis, pediluviis ac frictionibus utraque evanescebat molestia sed memoriæ quædam remanebat imbecillitas. Verum paucis post hebdomadibus vehementi percellebatur terrore & abhinc

hinc protinus aphonia, & dextri lateris paralysi iterum prehendebatur. Secabatur in sinistro brachio vena, adhibebantur diaphoretica, laxantia nervina in & externa, balsamica & id genus alia; sed malo nullum accedebat levamen. Lingua enim utut satis commode moveri queat articulatum non valet edere sermonem; nec brachium ullo modo moveri potest. Consultus ego suasi, ut vesicans emplastrum utrique surarum imponeretur; decoctum ex Ligno sassafras, cinamomo & passulis, loco cerevisiæ potaretur; passulæ rhabarbarinæ laxandi scopo per vices sumerentur; pulvis ex lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, succino, nitro, cinnabari, sale absynthii, radice aaronis & cardamomo bis quotidie caperetur, & denique balnea Lauchstadiensia in usum vocarentur.

EPICRISIS.

1.) Potus Coffé abusus sicut variis morbis januam pandit: ita ad nervorum morbos corpori affricat quandam dispositionem. Fabæ enim hæ Turcicæ principio expansivo & vaporoso pollent; quo humores commovendi, solidasque & nervosas partes relaxandi, possident facultatem. Hinc occurrit quotidie, quod id decoctum paullo saturatius & largius bibentes de orgasmo sanguinis, & tremore manuum conquerantur: quare etiam BOERHAVE *Pr. med. L. V. pag.* 12. *abusus*, *inquit*, *nimius Thee & Coffee paralysin induxit*, *nervis flaccidis redditis nec amplius contineri possibilibus*.

2.) Paralysis in præsenti casu debetur cohibitæ per subitam aeris mutationem transpirationi; unde humores retroacti, circa medullæ dextri potissimum lateris principium, & nervos sermoni dicatos stagnarunt. Et in tali casu si non fiat cunctatio admodum noxia, sed mox accersatur medicus, vena secetur, congruisque medicaminibus regularis humorum circuitus promoveatur, facile superatur morbus, qui his neglectis aut tardius admissis subsidiis, chronicus evadit.

3.) Hoc notari debet apoplecticos & paralyticos motus facile resuscitari. Nam, utut sanata videatur paralysis, relinquit tamen aliqualem partium affectarum imbecillitatem, qua præsente terror, ira, & quicquid vehementes spasmos producendi facultate pollet, quam facile ad eadem loca humorum motum compellit, ut ibi stasin concipiant sensum & motum tollendo, ubi tamen sciendum, quod quo frequentius revertantur ejusmodi affectus, eo intricatiorem & difficiliorem admittant curationem, quæ non modo interna sed & externa efficacissima remedia expostulat, adeo ut sine balneis & linimentis spirituosis diuturnior affectps non leniri multo minus expugnari possit.

OBSERVATIO VI.

Hemiplexia dextri lateris.

Verbi divini minister, quadraginta septem annorum, temperamenti sanguineo phlegmatici, habitus corporis spongiosi, vitæ sedentariæ, & lucubrationibus valde deditus, adpetitu integro, ac sanitate illibata, sub venæsectione bis quovis anno celebrata gavisus, nec ad animi affectus, nisi nimiam venerem pronus, per novissimos aliquot annos in valde calefactis, æstivo etiam tempore conclavibus commorari, largisque perpetuo sudoribus madere suevit. Qui cum per proximum remitterent biennium; de tensivis ac spasmodicis artuum doloribus; sensu quodam frigoris in vertice & cervice percepti; nec non pedibus gelidis, licet attactu calidi essent, cœpit conqueri. Sensim magno carnium fastidio capiebatur, cessantibusque demum doloribus, insigni totius corporis languore vexabatur, adeo, ut vix incedere potuerit, & inde sibi mortem ominaretur: deinde lenis mentis alienatio, quia continuo loquebatur, aderat. Mittebatur ali-

quando e vena in pede incisa cruor satis larga quantitate, & ecce brevi post circa vesperam lingua subito resolvebatur, & vera accedebat dextri lateris hemiplexia. Nam artus sensu motuque carebant; dexter oculus videndi, dextra naris olfaciendi & auris dextra audiendi potentia destituebatur; memoria labefactata erat; nec bene masticare & deglutire poterat; corpusque largo & perpetuo per aliquot hebdomades diffluebat sudore. Frustra usurpatis vesicatoriis, antispasmodicis, & balsamicis, adibat tandem Lauchstadienses fontes: ad quos ipsum balbutiente lingua, memoria debili, lateris dextri resolutione, & pulsu in dicto latere vix notabili praeditum deprehendi. Jussi igitur, ut mane in balneum descenderet, vesperi pediluviis uteretur, atque elixir balsamicum sub epulis, vesperi pulverem antispasmodicum sumeret; externe vero nucham & dorsi spinam linteis calidis, spiritu florum chamomillae Romanae imbutis perfricandam curaret. Balnea ingressus, large sudabat, dolores dextri brachii persentiscebat, & frigoris sensum percipiebat; at lecto impositus, iterum incalescebat. Et continuata sic per mensem curatione melius habebat; movendique pariter ac loquendi potentiam, relicta imbecillitate atque torpore recuperabat. Commendavi ad plenariam restitutionem victum cum abstinentia exsiccantem cujus auspicatissimum effectum ego in ejusmodi morbis aliquoties vidi.

EPICRISIS.

Multa hoc casu continentur momenta, in usum practicum accomodatissima. Sistit ille veram hemiplexiam, in qua non modo alterutrius lateris artus movendi sentiendique facultate carere; sed & lingua balbutire, alterque oculorum, narium, & aurium laedi, memoriaque solet labefactari. Porro deglutitio laesa est, ut potuum praesertim assumtionem suffocativa sequatur molestia, & aegri assumta soepius sanum versus flectere debeant latus; testante exemplo CONSULT. MED. *Part. I. Cas. XX. pag.* 91. allegato. Non minus interna quoque viscera quandam labem contrahunt; unde haud raro observavi hepar in paralysi defunctis insignem retulisse magnitudinem, ut notavi *cit. l. casu XXII. pag.* 116. Pulsus in affecto latere tam debilis est, ut digitis vix queat percipi, claro testimonio, imminutam esse arteriarum vim systalticam. Tali ratione differt hemiplexia perfecta a paralysi lateris alterutrius; in hac enim motus voluntarii, vel ad summum simul sensus abolentur; integra manente facie, ejusque partibus illaesis. Hinc patet, in hemiplexia vera caussam simul in cerebro haerere, quae in paralysi non nisi spinalem afficere videtur medullam.

2.) Caussa praesentis hemiplexiae non nisi sudorum consuetorum cessationi debetur; quae in corpore per vitam otiosam, multas lucubrationes, nimiamque venerem debilitato facilius pernitialem exserere potuit effectum, quam in robustiori. Eam ob caussam curatio per balnea Lauchstadiensia felicem utique obtinere debuit finem; cum sic revocatis sudoribus subtracta fuit materia nervos comprimens. Praeterea vero solitus sum in ejusmodi casibus Elixir meum viscerale propinare, eo quod ventriculus plerumque simul labefactatus esse solet.

OBSERVATIO VII.

Paralysis ab imminuto haemorrhoidum fluxu.

Illustrissima quaedam comes, quinquaginta annos emensa, succi plena, plethorica & cacochymica, per viginti jam annos fluxum haemorrhoidalem, stato tempore promanantem cum levamine passa, nec non fonticulum per duodecim annos in brachio gerens, ab itinere aliquando ad familiares facto, domum redux, male coepit habere

re, & nihilominus inter lautam diætam corpore pinguescere. Quo in rerum statu hæmorrhoides parcius fluxerunt, & fonticulus serum fundere prorsus desiit; unde habuit illustrissima, ut de insigni corporis languore conquereretur. Tandem cruor media hyeme per venas sedales erumpere conatus, parcissime stillavit; postridie alvum egerendi stimulum sentiens, & ad locum secretiorem tendens, in medio conclavi tanto prehendebatur pedum torpore, ut protinus in terram concideret, & sinistri lateris paralysi, cum oris tortura, linguæque balbutie stipata corriperetur. Vena protinus secabatur, vesicatoria manibus admovebantur, & omnis generis remedia in & externa usurpabantur; sed in cassum. Movendi artus sinistri lateris impotentia manebat eadem; attamen eosdem dolor quidam per vices occupabat; maxilla sinistri lateris motu carebat, & in dextro solum masticandi erant cibi; atque memoria paullulum videbatur læsa; cum febrili commotione, omni vespera accedente. Alvus insuper magis compressa erat, urinaque ferebatur difficilius. Consultus suasi, ut vena in pede tunderetur; dorsi spina linimento ex axungiæ humanæ uncia una, olei nucistæ drachmis binis, rorismarini, lavendulæ majoranæ & rutæ, singulorum drachma una confecto inungeretur, probeque fricaretur; pro potu decoctum ex radice scorzoneræ, chinæ, sarsaparillæ, ligno sassafras, lentisci, santalo citrino, passulisque paratum adhiberet; ter quavis hebdomade laxantem pulverem ex rhabarbaro, terra foliata tartari, nitro, & oleo destillato macis sumeret, & mane lactis serum dulce potaret. Adhæc pediluvia cum herbis nervinis rorismarini, majoranæ, salviæ abrotani, floribus chamæmeli, thymi & herba rutæ commendavi; utque ea egressa lecto se daret, paullulumque sudaret; ac denique sub epulis quinque balsami mei vitæ sumeret guttulas, suasi. Hinc percepi paralysin maximam partem remisisse, & per anum lividi seri permultum cum levamine secessisse.

EPICRISIS.

Quum excretiones tam naturales quam extraordinariæ & consuetæ suppressæ vel impeditæ præcipuam gravium & difficilium morborum caussam constituant, tum quam maxime id in paralyticis & aliis capitis & nervorum affectibus observatur. De quo etiam præsens morbi historia testatur. Una illius caussa est fonticuli exsiccatio; qua factum est, ut serum copiosius in corpus retrocederet, & tandem ad medullæ spinalis crus sinistrum decumberet. Altera, majoris ponderis, debetur imminuto hæmorrhoidum fluori; unde sanguis in tam plethorico corpore retentus, & superiora versus congestus, serosam demum dimisit portionem. Cui quidem eventui occasionalem caussam dedit hyemalis tempestas; quæ ob impeditiorem sub ea transspirationem, mirum quantum his producendis favet morbis. Et præservari hunc insultum paralyticum potuisse, extra dubium est positum; si eo, quo illustrissima comes ex itinere reversa, corporeque obesior facta fuit, tempore, vena tusa, aut ano admotæ fuissent hirudines. Quibus omissis, omnis utique curandi cardo in eo constitit, ut hæmorrhoidalis revocaretur excretio: quam licet obtinere non licuerit, attamen satis fuit, seri lividi magnam per anum effluxisse copiam. Quum enim accessit demum sudoris per blanda pediluvia provocatio, & hinc facta seri vitiosi evacuatio; auspicatus omnino, malo existente recentiori, evenire debuit eventus.

OBSERVATIO VIII.

Paralysis dextri lateris insecutione narió.

Vir septuagenario major, macilentus, vasisque capacioribus præditus, constitutionis sanguineo melancholicæ, in juventute ex vita sedentaria, multisque lucubrationibus contraxerat sibi

sibi melancholiam hypochondriacam, sed per congrua adminicula, maximeque motum corporis illam debellaverat. Ab hinc sub venæ sectione, bis quotannis repetita, & frequenti corporis exercitio, quo alvum lubricam servari dixit, integram ad senectutem usque conservavit valetudinem. Per novissimum vero biennium omni mane large sudare solitus fuit; & quum pronuper mense Aprili rus petiisset; imminutis hinc sudoribus, de colicis intestinorum doloribus, & alvi conquestus est obstructione. Brevi post prævia corporis lassitudine, dextri lateris paralysi corripiebatur, lingua dextraque maxilla intumescebat, sinistra extenuabatur, os torquebatur, loquela erat impeditior, movendique manum & pedem dextri lateris potentia evanescebat. Vocatus ego mox sanguinem e vena in pede tusa large detrahendum; clysterem adplicandum; vitæque nostrum balsamum inungendum curavi; interne vero liquorem anodynum, cum balsamo vitæ remixtum propinavi. Factum est inde, ut melius haberet, & loquendi, ambulandi, scribendique facultatem, utut languidiorem recuperaret; sudores etiam largi per noctes rursus erumpebant, & somnus adpetitusque sibi constabant: sed alvus non nisi alternis respondebat diebus, & æger in dextro pede perpetuum sentiebat frigus; quo etiam in toto corpore perfunditur, simulac liberiori se tradiderit aeri.

EPICRISIS.

Quanta mala ex suppressione excretionum consuetarum, sive fuerint sanguineæ, sive serosæ, propullulent, vel præsens docet casus. Obvia enim in illo paralysis non nisi sudorum imminuto proventui debetur: unde accumulati in corpore, præsertim senili, humores serosi distenderunt vasa medullæ spinalis principium ambientia, & per illorum porulos omnino transsudasse videntur. Quemadmodum vero ortum a prohibita transpiratione traxit morbus; ita non alia exstirpari potest ratione, quam per abundantis seri imminutionem, ac ad habitum corporis revocationem. Prius obtinuimus venæsectione, quippe qua una cum sanguine serosus latex subtrahitur: & dum ope liquoris anodyni stricturæ cutis relaxatæ fuerunt, rediit etiam consueta sudatio, cumque hac multum vehementiæ morbi subtractum est.

2.) Circa paralyticorum sudores adhuc scire licet, quod affecto latere plerumque copiosiores erumpere soleant. Quum enim humorum vegeta circulatio in eo latere valde langueat, sanguisque tarde moveatur: fit inde, ut serosus latex sub lento progressu a sanguine secedat, & per laxatos tubulos largius exhalet. Hinc etiam observamus, in artubus resolutis exanthemata, scabiem, purpuram &c. longe majori copia efflorescere, quam in sanis.

3.) Membra paralysi resoluta ordinario frigida sunt. Quemadmodum enim corporis nostri calor a motu sanguinis vegetiori & rapidiori proficiscitur: ita quo hic magis languet, eo majus percipitur frigus. Quum igitur in partibus paralyticis languidior sit humorum circulatio: facile patet, cur illæ attactu sint frigidæ, curque intumescere soleant; quia nimirum irruptioni humorum serosorum, nulla est resistentia.

OBSERVATIO IX.

Paralysis artuū inferiorū post partum.

Fœmina, viginti duos annos nata, procera, post enixum partum lochiis bene perfuncta, absolutoque puerperio e lecto surgens conqueri cœpit de gravi ventris dolore, ad lumbos diffuso, & cum motus imbecillitate stipato; qui affectus adeo sensim invaluit, ut binis abhinc mensibus non solum non ingredi, sed nec pedibus absque fulcimento insistere posset. Quin imo tanto torpore manus etiam affectæ sunt, ut nec pondus aliquod attollere,

nec

nec ipsas facile contrahere vel explicare valuerit, incolumi tamen manente sensu. His demum accedebat motus quidam convulsivus, & rigor partium infernarum; nec non sensus constrictionis in abdomine, ad lumbos usque diffusus. Alvum non nisi sollicitatam dejiciebat, & rarius difficulterque urinam reddebat, lunareque tributum, stato quidem tempore, sed parcius solvebat, somno existente longiori. Adhibitis varii generis medicaminibus, fontem Lauchstadiensem usurpavit, simulque meo suasu Spinam dorsi Spiritu ex floribus chamomillæ Romanæ destillato inungi curavit: unde sensim majorem movendi recuperavit potentiam.

EPICRISIS.

1.) Caussa præsentis mali absque omni dubio hæret in ea medullæ Spinalis parte, quæ intra lumborum & ossis sacri vertebras continetur: & vero videtur simillimum, uterum a partu non rite fuisse expurgatum; unde restantes sordes per metastasin ad lumbaris regionis medullam decubuerunt, eamque comprimendo impedierunt, quo minus fluidum nerveum in partes, quæ a dicta medullæ portione suos nervos adipiscuntur, sufficienti influere potuerit quantitate.

2.) Quum parcior effluxus fluidi nervei ex inferiori spinæ medulla fuit; ille omnino in aliis partibus largior ac copiosior esse debuit. Hinc patet ratio, cur ægrotans nostra in partibus integris convulsivos motus, & in abdomine constrictionis sensum fuerit passa. Notabilis hanc in rem est observatio, quam A.N.C. *vol.* 11. *obs.* 102. allegant, ubi miles quidam paralysi abdominis & partium inferiorum affectus, infra costas spurias constrictionem percepit, abdomen chordæ instar ambientem: post mortem dissecta Spina, ejus medulla intra primam lumborum vertebram sita, labe caruit, nisi quod succis turgidior paullo fuerit: ea vero, quam sequentes incluserunt vertebræ, tota flaccida & exsucca adparuit. Et hinc clarissimus SALTZMANNUS, dictæ observationis auctor rectissime concludit, constrictionem illam provenisse a succo nervoso copiosius quam par est, in nervos e prima lumborum vertebra prodeuntes influente.

3.) In hac partium infernarum paralysi & mictionis & alvi vel involuntarius fluxus vel pertinacissima retentio observari solet. Utrumque vitium a relaxatione vesicæ aut intestinorum provenire; contradictorium videtur, sed non est. Involuntariam harum sordium excretionem deberi partium relaxationi, nemo dubitaverit: at quomodo illius suppressio ex relaxatione provenire queat, multis videbitur dubium. Neque vero opus est, ut explicando huic phœnomeno diutius immoremur; quippe quod in CONSUL. MED. *Tom.II. Sect.IV. casu* 138. *pag.* 552. fusius demonstravimus. Res eo redit: omnes canales membranacei totius nostri corporis pollent motu constrictorio & dilatatorio; ad excretiones vero justum partium robur requiritur; quo sub paralysi cessante, vel non fiunt excretiones, vel contra voluntatem contingunt.

OBSERVATIO X.

Insultus hemiplectici brevi sanatus.

Matrona honesta, sexaginta sex annorum, robusta, bis quotannis venam tundendam præbere solita, a teneris ferme integra valetudine est gavisa. Anno novissimo neglexerat suetam venæsectionem & hyemali tempore concionem in templo audiebat: hinc per aliquot dies de vertigine, refrigeratione & languore corporis conquesta, levem quoque mentis alienationem passa, ex improviso omni sensuum ac rationis usu privata, incidit in hemiplexiam, sub qua dextrum capitis latus convellebatur, sinistrum erat resolutum, & ægra jacebat insensibilis. Vocatus multum sanguinis e vena jubeo detrahi, infundendosque

curo clysteres: sed quum spes vota falleret, præscribo mixturam ex aquæ lilliorum convallium, melissæ, florum tiliæ, cardui benedicti ana unciis tribus, mixturæ simplicis guttis quadraginta, aceti destillati uncia una, lapidum cancrorum drachma una cum dimidia, cinnabaris scrupulo uno, tartari emetici granis duobus, julepique rosarum uncia dimidia parandam. Hujus bina cochlearia postquam binis sumserat horis; remittebat convulsio, redibat rationis usus, & ægra intra horas viginti quatuor perfectissime convalescebat.

EPICRISIS.

Sicut naturalium excretionum suppressio; ita artificialium neglectus ad varios morbos, ipsamque nervorum resolutionem, præsertim in senili ætate contribuit. Hemiplectici enim insultus, quem matrona honesta toleravit, non aliam invenire possumus caussam, quam stagnationem sanguinis, per neglectam venæsectionem accumulati & per frigus versus caput commoti. Refellitur simul inde vulgi valde noxium præjudicium, quo senibus non debere sanguinem mitti perhibent: non enim ætati tanta noxa ex omissis sanguinis missionibus acquiritur, quam quidem senili, propterea, quod vis & elater partium solidarum in ea sensim languescere incipiat, nec satis valeat humorum impulsui resistere. Hanc ob caussam eo quoque in præsenti curatione respeximus, ut primum sanguinis depleretur abundantia per venæsectionem. Et quando ab hac ægri ad sensuum & rationis usum nondum redeunt; multo cum fructu exhibere solitus sum descriptam mixturam, quam tartarus emeticus ingreditur, non eo fine ut vomitum excitare consilium fuerit, sed ut torpidæ & languentes partes nervosæ subtilissima stibii acrimonia vellicatæ, ad motum & sensum recipiendum stimulentur. Nam in medicamentis antimonialibus, quæ paulo majori dosi emesin excitant, si refracta dosi a perito medico usurpantur, plane singularis & incomparabilis ad difficiles & chronicas passiones expugnandas virtus deprehenditur, eo quod glandulas & nervosas partes irritando lympham stagnantem & corruptam discutiunt, & humores crassos viscidos attenuant, & fluidos reddunt.

Ad præcavendam recidivam & systema nervorum corroborandum præter sollicitam corporis & extremarum potissimum partium a frigore & ventis frigidis præcautionem, conservam florum anthos & florum melissæ turcicæ item elæosacharum olei macis & olei melissæ veri, interdum quoque aliquot guttulas balsami nostri vitæ in decocto succoladæ vel Coffee veletiam spiritum oleosum salis ammoniaci pro lubitu assumenda commendavi.

OBSERVATIO XI.

Insultus apoplectici in corpore podagra purpuraque vexato.

Vir quidam, ecclesiastico præfectus muneri, sexaginta annorum, temperamenti sanguinei, habitusque succi pleni, ad quadragesimum usque annum integra sanitate gavisus; postea vero nephriticis affectibus infestatus, sed ab his ope Amasiani fontis liberatus est. Deinceps ad aulicum promotus officium, ad vitæ genus solito magis lautum, diætamque vinosam pervenit, vinis potissimum rubicundis utens, & valde frigidum adeptus est habitaculum. Sex abhinc annis podagra chiragraque, cum spirandi perpetua difficultate & tussi stipata corripiebatur; quæ mala sæpius repetebant, & tandem erumpente post usurpata antiscorbutica purpura, insigniter remittebant. Ante biennium mense Novembri ex improviso apoplexia leviori infestatus, sensuumque & rationis usu privatus concidit; sed tusa vena, adhibitoque Spiritu cornu cervi succinato, tinctura antimonii acri & essentia castorei, ad valetudinem redibat: utique cum & podagra & purpura recrudesce-

descerent. Sequenti tempore multa tulit adversa, ideoque perpetuis confectus mœroribus, magis magisque suum debilitavit corpus; quin memoriæ quandam sensit imbecillitatem. Tandem accidit, ut prævio pulsationis circa aures sensu, caput subito dextrorsum convelleretur, & æger paullo post sensu, motu, ac rationis usu destitutus, instar apoplectici prosterneretur. Ad se rediens, cruoris quidpiam naribus reddidit, adhibitisque venæsectione & frictionibus, rationis integritatem recuperavit; sed tumorem dextri oculi inflammatorium retinuit, qui cum malorum reliquiis tertio demum post die, revertente podagra, penitus evanuit. Quum vero pulsatilis pone aures dolor continuaret, metumque reversuri mali injiceret: præter cucurbitulas cum & sine scarificatione juxta aures adpositas, quatuor circiter e brachio mittebantur sanguinis unciæ. Nihilominus vires mirum in modum prostratæ manebant; unde meum ad avertendam recidivam implorabatur auxilium.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Primarius, quocum hic æger conflictatur, morbus est apoplexia, quam diximus spasmodicam; quæ humorum stagnationi in basi cerebri suam debet originem: hanc enim vel solus pulsationis circa aures sensus significat. Neque mirum est, ægrum tanto rapi morbo: quum enim natura temperamento pollet sanguineo, ad sanguinis justo majorem generationem aptissimo, & præter consuetudinem in opiparum vinosumque devenit victum; præter modum omnino succi debuerunt accumulari. Quare etiam experientia teste plurimi ex nimia ingluvie & comessationibus, in paralyticos morbos incidunt. Deinde vina rubicunda, quia ut plurimum sunt austera & adstringentia, ad affectus nervorum inque primis paralyticos gignendos multum conferunt, & ob hanc caussam etiam Moraviæ incolis paralysin endemium morbum esse Jordanus prodidit. Cavere quoque sibi quam maxime debent ab ejusmodi austeris vinis podagrici, præsertim in senili ætate constituti. Nam ex remanente hac critica excretione gravissima oriri afflictiones necesse est. Accedit habitaculum frigidum; in quo salutaris transpiratio vehementer solet imminui. Hinc factum est, ut sordes in sanguine suborirentur salinæ, acres, tartareæ; quæ corpus ægri ad scorbuticam constitutionem, podagram & purpuram disposuerunt. Quo in rerum statu, junctis insuper mœroribus, meditationibus, vita sedentaria, accrevit nervosi generis debilitas; cujus ratione & purpuraceæ & podagricæ materiæ vegeta ad corporis superficiem expulsio imminui cœpit. Unde abundantes pariter ac impuri succi ad caput fuere compulsi, ibidemque stagnantes, apoplecticum produxerunt insultum; qui, vocato mox medico, missoque protinus sanguine, bis feliciter superatus fuit.

2.) Cum ego vocarer in auxilium; nihil prius tentandum duxi, quam donec vires fuerint refocillatæ. Hunc in finem præscripsi potionem analepticam ex aqua melissæ, florum acaciæ, liliorum convallium, tiliæ, rosarum ana unciis binis, cinamomi sine vino uncia una, matris perlarum drachma una, Spiritus nitri dulcis guttis triginta, syrupi acetositatis citri drachmis binis confectam, eamque ad duo vel tria cochlearia sœpius sumendam suasi. Vesperi pulverem ex lapidum cancrorum, pulveris Marchionis ana drachmis duabus, succini, nitri drachma dimidia, cinnabaris præparatæ granis duodecim, castorei granis sex compositum, & ad drachmæ pondus capiendum ordinavi. Juscula medicata mane sorbillari jussi: alvumque obstructam clysteribus aperiendam curavi. Sic collectis viribus, suasi, ut ad corrigendam sanguinis impuritatem pro potu ordinario decoctum radicis chinæ & cichorii cum passulis biberet, a cœna abstineret, & victu

victu attenuante ac leniter exsiccante & roborante uteretur. Cæterum non possum non hoc loco referre, me hemiplexiam a nimia ingluvie & desidia in corporibus maxime mollioribus ac spongiosis pingujusculis enatam diæta emaciante Dunger-Cur, & lignorum decocto, methodo, quam optime descripsit VALLERIOLA *in obs.l.I.obs. III.p.* 23. feliciter curasse. Vitentur carnes bubulæ, porcinæ, hædinæ, lactaria, legumina omnia & fructus, somnus meridianus, sed exercitium in rheda est utilissimum.

OBSERVATIO XII.

De præservandis apoplexiæ insultibus.

Comes quidam illustrissimus, annorum sexaginta, temperamenti phlegmatico sanguinei, iter aliquando per fluvium Danubium in navi sub aere humido, nebuloso & valde pluvioso per tres continuos dies faciens, incidit ex improviso in dextri lateris hemiplexiam; sub qua manus pedesque dicti lateris immobiles, linguaque gravis & balbutiens evadebat, & æger delirabat. Incisa protinus vena, redibat valetudo, & vir illustrissimus, intra viginti sex horarum spatium perfecte convalescebat. Abhinc diæta & sex rebus non naturalibus optime fungebatur; humidam frigidamque tempestatem, tanquam ipsi noxiam fugiebat, & quotannis semel venam tundendam præbebat. Quo in statu satis equidem sanus vivebat; at quum per intervalla manuum stuporem, cum dolore & sensu formicationis sentiret; metuens recursum gravioris mali, meum petebat pro eo præcavendo consilium. Ego, quum noscerem, ægrum illustrem multis mentis laboribus fatigari, fluorique hæmorrhoidali obnoxium esse, suasi, ut bis quotannis circa æquinoctia venam in pede secandam curaret, motui corporis plus, lucubrationibus minus indulgeret, ab imo præsertim ventre & dorso frigus humidum arceret, & pro potu fontem Selteranum, quarta vini Rhenani parte remixtum, interposito nonnunquam vini Hungarici haustu, adhiberet. Ex pharmacis tria commendavi, pulverem nempe nervinum ex matris perlarum, pulveris Marchionis, succini præparati ana drachmis binis, cinnabaris scrupulo uno, ambræ gryseæ granis duodecim & olei macis cinnamomique ana guttis tribus confectum, inque decem partes divisum, quarum unam alternis diebus ex aqua frigida sumeret. Ad ventriculum roborandum exhibui Elixir viscerale, septuaginta guttis inter epulas capiendum; & vitæ balsamum nostrum, ad inungendas manus & cervicem proposui.

EPICRISIS.

Illustrissimus de quo sermo est æger vi temperamenti, quo pollet phlegmatico sanguinei, ad languidiorem solidarum partium motum proclivis est; &, accedentibus quamplurimis mentis laboribus, ac fatigationibus, insignem utique generis nervosi sibi contraxerat debilitatem. Hinc facillime fieri potuit, ut in diuturniori sub aere pluvioso ac nebuloso commoratione, cohibita transpiratione, hemiplecticus suboriretur insultus, tempestiva venæsectione brevi debellatus. Ex tali pluviosa tempestate vero paralyses chronicas & pituitosa nasci posse, confirmat variis exemplis FORESTUS *L.X. obs.83.seqq.* ad quas expugnandas commendat assata præ coctis, victum tenuem & exsiccantem, & ut ægri in aere sicco, & cubiculo caryophyllis suffumigato versentur. Laudat quoque clysteres, primo mitiores, tum fortiores; pilulas de hiera simplices & compositas, nec non cochias. Ad sudorem movendum decoctum bardanæ præscribit, & denique nucham, spinamque oleo nardino, costino, philosophorum, sambucino, rutaceo, de euphorbio inungendam suadet. Spectat huc quoque insignis locus apud GALENUM *de locis affectis cap. IV. Quidam tempore frigido & pluvioso,*

madi-

madido pallio collum diutius obvolvit, unde in manus paralysin incidit.

OBSERVATIO XIII.

Hemiplexia cum subsequente morte.

Vir quinquagenarius, temperamenti sanguineo melancholici, victu duriori, & crasso, nec non vini ob parsimoniam spiritu frumenti, floribus papaveris rhæados tincto, cerevisiaque valde tenui & lupulata, & nimio Tabaco usus, atque lucubrationibus, anxiis curis & iracundiæ deditus, sæpenumero ictero, a crebra ira inducto, satisque pertinaci laboravit. Aliquando factum est, ut mane sanus surgens, & jentaculum assumens, ob frustula placentæ in asperam arteriam delapsa, validissima tussi, cum vehementi pectoris concussione, vultus tumore ac rubore, & lacrymarum profusione stipata corriperetur. Sedata motuum violentia, robur sinistri lateris labefactatum erat, adeo, ut nec artus, nec corpus movere, nec pedibus inniti potuerit. Deportabatur in lectum stragulisque obruebatur; sed malum increscebat citissime, & lingua non minus, quam totum latus sinistrum resolvebantur penitus. Medicus vocatus sanguinem e brachio dextro detrahendum curavit; sed sine ullo levamine; æger potius gravi sopore obrutus jacebat, subque eo dextrum brachium vehementer agitabat, expergefactus sinistram attollere nequibat palpebram, assumta deglutire vix valebat, alvum cite deponebat, & urinam per biduum retentam largiter emittebat. Nec silentio prætermitti debet, sub invasione hemiplexiæ vomitus quosdam multæ pituitosæ ac biliosæ materiæ supervenisse. Vixit in tam misero statu per septem dies; quibus elapsis crevit sopor & memoriæ abolitio, & demum, frustra usurpatis variis medicaminibus exspiravit.

EPICRISIS.

Discimus ex hac morbi historia 1) quod a validiori pectoris per violentam tussim & concitatiorem exspirationem commotione, sanguis tanto cum impetu ad caput urgeri queat, ut minus respondente ejus per venas regressu facillime in partibus capitis internis stagnare, & serum extravasari possit. Contingit hoc eo facilius in subjectis, quæ crasso, copiosoque sanguine, & alvo segniore pollent; atque quibus debilitatum est cerebrum, genusque nervosum. Quæ omnia in præsenti locum inveniunt ægro quippe qui diæta crassa, & spiritus frumenti, papavere rhædos tincti usu crassos succos, per graves vero meditationes ac ærumnas nervosi generis imbecillitatem, sibimet omnino contraxisse videtur.

2.) Omnium malorum caussa in seri stagnatione quærenda est; quod sicuti circa spinalis medullæ principium hærens, hemiplexiam parit; ita corticem cerebri inundans soporosum produxit affectum. Et pessimi semper in hemiplexia præsagii est, si lateris sani convulsivæ agitationes accedant, & malum cum vomitibus invadat: tum enim gravior est præsumenda partium internarum læsio.

3.) Quanquam tales morbi opem eludant; tamen religiosum medicum non decet, ab eorum curatione manus subtrahere. Cardo autem rei in eo vertitur, ut sanguis per venæsectionem imminuatur; clysteres paullo acriores injiciantur; vesicatorium nuchæ admoveatur; Spiritus volatilis naribus offeratur; capiti raso epithema ex aceto rosaceo, rutaceo & Spiritu vini camphorato paratum imponatur; & Spinalis medulla linimentis nervinis inungatur.

4.) Denique monemus, ut omnes senes, plethorici, & qui sunt debilioris cerebri, sibi sedulo caveant ab omnibus rebus, quæ pectus in motum concitare & tussim ciere valent. De paralyticis & hemiplecticis morbis legi possunt CONSULT. MED. *Tom. I. Sect. I. casu XVI. ad XXVII.*

CAP.

CAPUT II.

DE AFFECTIBUS SOPOROSIS. COMATE, CARO, ET LETHARGO.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

De soporosis affectibus per quam confusa apud Medicos est historia.

AFfines apoplecticis & paralyticis, & cum iis sæpenumero conspirantes sunt morbi soporosi: quorum tam confusa, tamque intricata apud medicorum plerosque reperitur historia, ut cui credant, dubii omnino relinquantur lectores. Hinc quidam Medici, velut HOLLERIUS & RONDELETIUS multas de ea confusione habuerunt querelas & ne eam committerent HARTMANNUS, RIVERIUS, & PAULUS BARBETTE, de morbis iis generatim potius, quam singulis speciebus agere maluerunt. Verum, quo magis eorum causas, & his innixam curationem variare, ex infra dicendis patebit: eo curatius quoque signorum diversitatem esse attendendam putavi. Et quæ hac in re sedula, ac diuturna me docuit experientia; mihi nuper BARTHOLOMÆI de MOOR *Pathologiam cerebri* perlegenti, ita videbantur comparata, ut cum iis observationibus, quas clarissimus vir *Cap. VII. de affectibus soporosis* memoriæ reliquit, exacte conveniant. Sequar igitur ipsius ordinem, eaque nomina, quæ huic vel illi somnolentiæ speciei imposuit, omnino retinebo.

§. II.

Soporosorum affectuũ definitio & differẽtia.

Per soporosos affectus intelligo præternaturalem in somnum propensionem, ipsumque ut plurimum soporem inexpugnabilem, mox sine mox cum febri stipatam, ab impedito fluidi nervei in medullam cerebri oblongatam, ipsosque sensui motuique tributos nervos sufficienti influxu propullulantem. Plures horum morborum recensentur species quarum præcipuas coma vigil, somnolentum, carus & letarghus constituunt. Omnes in eo conveniunt, quod in iis præternaturale circa somnum occurrat vitium: attamen ratione gradus, caussarum & curationis omnino differunt, adeo, ut neutiquam sit alienum cujusvis speciei genium pressius rimari.

§. III.

Historia Comatis vigilis.

Coma vigil hisce se prodit notis: Aegri conqueruntur de capitis dolore, magis tamen ardente, & velut expansivo, cum sensu ebullitionis intra caput stipato; maximopere in somnum propendent, illumque anxie anhelant: attamen vel prorsus nequeunt dormire, vel si obdormiscant, mox parum levati expergiscuntur, ab omni adhuc immunes delirio. Neque enim antecesserunt hunc affectum diu protractæ vigiliæ: unde ii, qui post longas vigilias a somno sibi temperare nequeunt (de quibus vulgus dicit: Die sind schlaffrig, und konnen doch vor Mattigkeit nicht schlaffen:) nondum comate hoc laborare censendi sunt. Differt etiam coma hoc a pervigilio, quod familiare est acutis febribus: hoc enim nullam ad somnum proclivitatem habet comitem, (unde vulgo dicunt; Er kann nicht schlaffen, klagt auch nicht daruber: quæ tamen comatosis est molestissima. Malum hoc semper est symptomaticum; siquidem acutis, ardentibus, malignisque febribus, & inflammationi matrisduræ sæpe tanquam symptoma jungitur, inque his non raro phrenitidem antecedit. Idem vero symptoma hemiplexiam interdum comitari, nonnullis mihi innotuit exemplis, quorum unum in CONSULT. MED. *Tom. I. Sect. I. Cas. XX. pag. 91.* legere licet.

§. IV.

Historia Comatis somnolenti.

Somnolenti comatis hæc fere sunt signa: ægri languentes, a febrili incendio prorsus liberi, nec fere habentes, de quo conquerantur, nisi de assidua

sidua somnolentia, contra voluntatem semper dormiunt, somnoque sæpius inter edendum cum amicis colloquendum, vel munera obeundum obruuntur profundo: per intervalla vigilant, sed brevi post somnolenti rursus obdormiscunt. Hoc malum senes potissimum, qui lauta diæta utuntur, sanguinisque negligunt missiones, corripit, nec parcit juniori ætati, si idoneæ concurrant caussæ. Est etiam idiopathicum semper; & in eo a vigili simul se distinguit comate, in quo anhelantes somnum, ejus participes fieri nequeunt; quo comate somnolento affecti, abunde fruuntur. Hujus exemplum exstat in CONSULT. MED. *T.I.Sect.I.casu XV.*

§. V.

Historia cari, ejusque tres species.

Carus est sopor profundissimus, ex quo ægroti nec per clamores, nec agitationes, nec si vel eos acu pupugeris excitari possunt; aut quamvis sentire acus stimulum videantur, tamen vel non loquuntur, vel mox in priorem relabuntur soporem. Jacent attonitorum instar; ac spiratio ferme naturalis, & dormientium similis est. Malum vel idiopathicum est, vel symptomaticum; & sæpius febre stipatum: sed, hoc optime monente BARTHOLOMÆO DE MOOR *Cap.VII.pag.*198. tres exhibet species. Prima est, quæ sociatur acutis febribus, circa earum principium, vel incrementum; cui nonnunquam convulsiones superveniunt ac singultus, vitæ imponentes finem. Altera est, cum ægri post toleratas vehementiores acutas febres ex insigni infirmitate altos incidunt sopores, inque iis per aliquot dies permanent, excitati ad interrogata respondent, mox vero iterum obdormiscunt, & tandem expergefacti, ad se redeunt, omniumque, quæ sub eo sopore loquuti sunt, inscii convalescunt: cujus mali mentio fit in CONSULT. MED. *Tom.I. Sect.I. Cas. XIV. pag.* 60. Contingit etiam talis sopor per febres acutas, maxime exanthematicas circa dies criticos; tumque sudore junctus optimum exhibet præsagium. Tertia species cari occurrit in morti ex febre proximis: per unum enim alterumve ante mortem diem ægri febrili tyrannide cunctis exhausti viribus, sensu motuque destituti, ac alto sopore oppressi jacent, subque eo exspirant animam.

§. VI.

Historia lethargi.

Qui denique ἀπὸ τῆς λήθης ab oblivione dicitur, lethargus, est gravis assiduusque sopor, quo ægri perpetuo sine vigiliarum fere intervallis, tantum abest, ut hæc tam longa sint, quam in comate somnolento, obruuntur. Excitati respondent, sed eorum instar qui ab alto & tranquillo somno præmature suscitantur, dictorum nescii, & obliviosi in pristinum mox relabuntur soporem: quidam matulam poscunt, manuque tenent, mingendi tamen memoriam, mox iterum obdormiscentes amittunt, vel oscitantes os claudere obliviscuntur. Sic a comate somnolento patet differentia. Jungitur autem, & quasi Symptoma lethargo supervenit febris, quæ mitior est magisque pulsuum semet exserit frequentia, & spiratione rara febrilique. Hinc discrepat a caro, qui sæpius est febrium vel symptoma, vel consectarium, & sentiendi quoque impotentiam habet comitem. Differt etiam ab apoplexia, quæ subito invadit, cum omnium & sensuum & motus voluntarii abolitione, ac stertore, citiusque necat, quam lethargus; quippe qui ultra septimum non raro producitur diem.

§. VII.

Sectio corporum soporosis affectibus defunctorum.

His morborum soporosorum historiis præmissis, addemus sectiones anatomicas, iis denatorum, atque tunc caussarum perscrutationi studebimus. Pleraque nobis suppeditat solertissimus BONETUS, qui in anatomia ejus practica, quam *sepulchretum anatomicum* vocat, *Libr.I.* per tertiam eamque integram sectionem, soporosis affectibus extinctorum anatomias exhibet. Ampla nimis foret recensio om-

omnium, quæ adducit, exemplorum; sufficiat, summa illorum allegasse capita. Sic invenit in plerisque serum copiosum per cerebri substantiam diffusum, ita tamen, ut pars ejus potissimum exterior, seu cordicalis cum meningibus, aquis fuerit inundata: & simul adnotat, quod in quibusdam interiora, ac penetralia cerebri salvo cortice, extravasato sero repleta viderit, ea vero subjecta per totam vitam soporoso neutiquam laboraverint affectu. Hoc diluvium cerebrinum, quo magis ad medullam cerebri penetravit; eo majorem soporis gradum per vitam fuisse animadvertit. Deinceps invenit quoque in sopore peremtis abscessus, scirrhos, tumores in cerebro: sed hi quoque non aliam quam anteriorem & corticalem ejus regionem obsederunt. Et denique in nonnullis, cerebro existente sicco, & a serosa colluvie libero, deprehendit vasa piæ potissimum meningis cruore crasso admodum farta distenta, & velut varicosa: cumprimis in lethargicis membranas cerebri inflammatas vidit Johannes Faber Lyncius; teste HARENDEZ *L. IV. cap.* 18.

§. VIII.

Observationes de soporo.

Indolem nostrorum affectuum illustrandi caussa, addemus adhuc quasdam observationes huc spectantes. WEPFERUS & PEYERUS canibus per plus minus graviorem cerebri a cranio denudati compressionem, arte soporem conciliare docuerunt: & perquam notabile est exemplum cujusdam mendici Parisiensis, cui casu quodam magna cranii pars deperdita & cerebrum denudatum fuit. Hic ex leviori cerebri compressione oculorum obtenebrationem; ex paullo fortiori, aurium tinnitum; ex adhuc graviori vertiginem & *soporem* passus; & cessante pressione, ab iis iterum liberatus fuit symptomatibus. Conf. BORETII *diss. de epilepsia ex depresso cranio*. Cui quidem observationi majorem affundit lucem, cranii per trepanum a chirurgis fieri solita terebratio; qua, in subjectis ex sanguinis inter cranium & cerebrum facta extravasatione, & hinc pendente cerebri pressione soporosis, educto ope trepani stagnante humore, protinus sensus redire, omnemque soporem discuti per fide dignas compertum habemus observationes. Ex quibus certo concludimus, quod materialis caussa affectuum soporosorum intra corticalem cerebri substantiam primario & originaliter contineatur.

§. IX.

Caussa proxima, & mediata affectuum soporosorum.

Jam ex physiologia (*vid.* SYSTEM. MED. *Tom. I. L. I. Sect. III. Cap. VI.* §. 3. *seqq.*) repetimus, somnum naturalem ab influxu fluidi nervei in nervos sensibus, motibusque voluntariis tributos imminutiori, ac languidiori dependere: hunc vero languidiorem influxum partim ipsorum nervorum relaxationi, partim fluidi nervei penuriæ, partim tardiori sanguinis per vasa cerebri & membranarum circulo deberi. His cum iis, quæ præcedentibus paragraphis dicta sunt, collatis, sequitur, caussam proximam affectuum soporosorum esse valde languidum ac imminutum fluidi nervei ex cortice cerebri in hujus medullam & inde in nervos sensui motuique dicatos influxum. Caussæ hunc influxum præter naturam impedientes tres potissimum esse videntur; nimirum vel nimia fluidi ipsius penuria, vel tubulorum illud vehentium laxitas, vel denique compressio cerebri corticalis, eaque seu per sanguinem tardius per cerebrum & ejus involucra progredientem, aut plane stagnantem, seu aliam peregrinam, dicto cortici incumbentem materiam facta: unde medulla undique cortici adnexa comprimitur simul, & ideo non satis fluidi recipere potest.

§. X.

Comatis vigilis in febribus aetiologia.

Quum vero plures affectuum soporosorum sint species; singulam perscrutemur curatius. Vigil coma medius quasi inter pervigilium, & affectus soporosos morbus, ubi somni desiderium inexplebile urget, licet ipse

capi-

capi nequeat, est Symptoma vel hemiplexiæ, vel febrium acutarum, maxime cum duræ meningis inflammatione junctarum, & sœpius antecedit phrenitidem. Caussam ipsius mixtam esse debere, qua in uno cerebri loco fluidi nervei influxus languidior, in altero auctior sit, quilibet pervidebit facile. Consideremus ergo, num talis caussa in dictis morbis locum habeat. Quod febres acutas attinet, sic concludimus: Si in iis coma vigil utplurimum antecedit phrenitidem, quæ juxta MED. SYSTEM. *Tom.IV. P.I. Sect.II. C.V. §.I. seqq.* ab inflammatione membranarum cerebri suboritur, & nostris in regionibus symptomatice ut plurimum febribus malignis exanthematicis supervenire solet; si etiam cum dolore ardente ac ebulliente complicitum est: vero videtur simillimum coma vigil in iis febribus pro caussa mediata agnoscere, membranarum cerebrum involventium incipientem in uno loco inflammationem. Quum vero inflammatio supponit sanguinis auctiorem ad locum quendam congestionem, & plane stagnationem: necesse est, ut inde cerebri corticalis pars quædam comprimatur, & hinc introitus fluidi in medullam imminuatur, cum insequente somnolentiæ effectu. Hoc dum in uno cerebri fit loco; in altero tamen a sanguine per febrilem motum celerius agitato, jugis fluidi nervei perennat secretio; quæ, quo est copiosior, eo magis vigilias inducit, nec præsentem ad somnum proclivitatem in actum deduci sinit. Quicquid igitur in febribus acutis sanguinis orgasmum adaugere, ejusque copiosiorem ad caput progressum adjuvare valet: illud remote ad coma vigil inducendum contribuit; veluti sunt remedia spirituosa, calidiora, alexipharmaca, regimen justo calidius, refrigeratio extremorum in variolis.

§. XI.

Comatis vigilis Qua coma vigil ratione jungi queat hemiplexiæ; explicatu facillimum est. Si enim perpendimus, in eo affectu nervorum principum in uno latere tantum comprimi, & sic influxum fluidi mobilissimi in unum duntaxat latus impediri, altero immuni; mox quoque intelligemus, quod in uno loco & latere pervigilii, in altero somnolentiæ, ex quibus componitur vigil coma, latere possit caussa: eo quod succus nervosus denegata in uno latere secretione ad alterum eo copiosior feratur; quod inter alia integri lateris convulsivæ testantur agitationes. Verum cur non omnes hemiplectici sunt comatosi? Legas, quæ §. VII. ex BONETO allegavimus, & invenies, solam principii nervorum compressionem non secum semper habere soporem, nisi simul corticalis cerebri substantia fuerit vitiata. *in hemiplexia obvii ætiologia.*

§. XII.

Coma somnolentum, frequentior profecto, quam lethargus & a febre semper vacua affectio talem habere debet caussam, qua transitus fluidi nervei ex cortice in medullam non in uno loco, sed per totum impediri potest cerebrum. 1.) Talis est nimia relaxatio canalium sanguinem per cerebrum vehentium, ob quam nec sanguis vegete progredi, nec satis fluidi secerni potest: sicut fere fit in senibus plethoricis. 2.) Sanguinis, præsertim spissi ac impuri difficilior per caput circulatio, & inde pendens cerebri compressio. Hinc plethorici sunt somnolenti, hinc scorbutici, & hypochondriaci hunc frequenter incurrunt soporem, eoque magis, cum per imi ventris spasmos humores eo copiosius compellantur ad caput: hinc quoque petenda comatis somnolenti ratio, quod, teste RIVERIO, pueris lumbricis vexatis nonnunquam evenit; siquidem hoc in casu per abdominis spasmos vitales succi coguntur ad superiora. Hinc valde plethorici, accedente caussa sanguinem nimium commovente & expandente, ut ebrietate, profundo immergi solent sopori, eoque plane necari. 3.) Seri nimia per membranas cerebri, il- *Comatis somnolenti ætiologia.*

lud-

ludque ipsum collectio ac plane extravasatio: unde aurium manationum, coryzæ, ulcerum improvidæ suppressiones, & exsiccationes, ad id morbi genus contribuunt; nec rarum est, ischuriam seu plenariam urinæ suppressionem presso pede coma sequi somnolentum, quod restituto urinæ fluxu, protinus cessat.

§. XIII.

Cari, ejusque primæ speciei æthiologia.

Cari prima species, quæ in principio, aut vigore febrium acutarum maxime synocharum nonnunquam, nec nisi in valde plethoricis, occurrit, dependet ex nimia sanguinis abundantia & ebullitione, qua cerebri & ejus membranarum vasa adeo expanduntur, ut comprimant mollem cerebri substantiam, & nervosi succi introitum in medullam per totum impediant caput: unde succus ille per cerebellum in partes, functionibus vitalibus præfectas eo copiosior impellitur, cordisque systolem efficit vehementiorem. Hinc cognitu facillimum est, cuncta exæstuantia, ac commoventia remedia in iis febribus adhibita, nec non intermissam venæsectionem; remotius narcoticorum, ad conciliandum somnum, inepte exhibitorum abusum proximius ad carum in febribus producendum, multum conferre.

§. XIV.

Cari secundæ & tertiæ speciei æthiologia.

Ad cari alteram, quæ post superatas fere acutas febres sequitur, speciem plures contribuunt caussæ. Non enim ignorari oportet, per febrile incendium tam fluidas, quam solidas partes mirum in modum alterari: solidæ scilicet a naturali vigore & toni dejiciuntur, fluidæ vi continui attritus resolvuntur, & transeunt in crasin œconomiæ vitali non nimis amicam. Namque humidior ac generosior succorum vitalium pars, non accedente novo nutrimento, dissipatur, perque varia loca e corpore proscribitur: & hinc resultat fluidi nervei penuria, lymphæ serique vappida, & quasi gelatinosa consistentia, ipsiusque sanguinis coagulum. Concurrentibus igitur 1.) vasorum debilitate, 2.) nervei succi penuria, 3.) cerebri compressione a sanguine difficilius per illud progrediente facta non fieri potest, quin sopor præternaturalis, cum sensuum imminutione suboriatur. Quod eo fit facilius, si per febrim potentiora pharmaca, solidas partes debilitantia, vel plane narcotica fuerunt adhibita. Et si hæc fluidorum solidorumque vitia nimis invaluerint, uti fere in tertia cari fit specie: subsistunt tandem coagulati inertesque succi in debilitatis vasis, extravasantur, & sic vix evitabilem accersunt mortem.

§. XV.

Lethargi æthiologia.

Lethargi denique sunt eædem caussæ, quas comati somnolento tribuimus, nisi quod in eo graviores sint, ac profundius corticalem cerebri substantiam penetraverint, adeo ut non sopor tantum inducatur, sed sensus quoque externi & interni elanguescant. Cardo rei in eo vertitur, quod in comate perinde ac caro nulla adhuc existat sanguinis vel seri extravasatio; sed hæc demum tanquam effectus producatur, & in apertis post mortem craniis conspiciatur. Præsto potius in iis soporosorum affectuum speciebus est circulus sanguinis per vasa meningum, & cerebri corticalis valde debilitata difficilis, ejusdemque plus minus serosi stagnatio: at lethargus pro causa agnoscit vel seri tenuioris per arteriarum poros factam secessionem, vel plane extravasationem.

§. XVI.

Differentia soporum ab aliis morbis.

Distinguitur vero lethargus a caro, dum lethargici excitati respondent, carotici vero minus. Est quoque discrimen inter apoplexiam & soporem; nam in illa respiratio est difficilis ac desinit in paralysin, quod non fit in caro. Differt quoque a syncope, in qua pulsus parvus vel admodum obscurus & languidus ac facies cadaverosa; caroticis pulsus magnus & validus est, & color faciei potius floridus. Neque minus differt a præfocatione uterina, quod præfocatæ sine omni respiratione sunt,

sunt, & postea intelligunt & recordantur; in caro autem in paroxysmo non intelligunt, nec recordantur; oculos semper clausos habent, & si aperiunt, statim claudunt.

§. XVII.

Caussæ remotiores affectuum soporosorum. Quemadmodum ex dictis speciales & proximæ affectuum soporosorum caussæ clarissime perspicientur: ita generatim sciendum est, quod iis producendis aptissima sint omnia, quæ ad difficiliorem humorum per vasa cerebri & meningum circulationem, eorumque stagnationem conferunt, & vim vasorum membranarumque elasticam labefactant. Quo nomine remotissimis caussis accenseri merentur corpora cacochymica, cachectica, scorbutica, viribus defraudata, a nimio mœrore, tristitia, vel diuturno morbo, enormi sanguinis profusione debilitata: abusus potuum inebriantium, Spiritus vini, cerevisiæ valde spirituosæ & lupulatæ, frequens crapula, habitatio in conclavi humido, ubi densus vappidusque aer est, nec non aeris humida ac nebulosa, Zephyri flatu prægnans constitutio, hiemalis tempestas, & Tabaci abusus.

§. XVIII.

Continuatio caussarum remotarum. Præterea quam sœpissime in praxi licet observare, in subjectis sanguineis, sanguineo phlegmaticis, obesi habitus, sanguine plenis ab hæmorrhoidum, mensium, & cujuscunque hæmorrhagiæ solennis ac criticæ suppressione, coma somnolentum, vel etiam lethargum excitari. Nec rarum est, eosdem affectus a sudorum præsertim matutinorum, atque criticorum cohibitione, nec non serosarum excretionum suppressione, oedematosorum pedum repentina gracilitate subito generari: quid? quod in iis, qui cerebri sunt imbecillioris, a nimia potus vinosi in corpus refrigeratum ingurgitationes, vel a corporis vino farti & calentis refrigeratione, repente sopor altus cum omnium sensuum stupore producatur, brevi tamen tempore absque periculo transeat. Non minus comatosi lethargicique affectus introduci deprehenduntur ab arthrici, podagricique doloris quotannis semel bisve antea redeuntis cessatione: & observavi lethargum in asthmate convulsivo, revocato ad articulos dolore, una cum astmate fuisse debellatum. Huc denique spectat nimius ac intempestivus vaporosorum usus: unde ab absynthiacis & opiatis large datis, papaveraceis, fumo sulphuris, vapore carbonum ardentium, intra arctius spatium incluso, in subjectis imbecillibus, graves & plus minus periculosos produci sopores non raro animadvertimus. Nimius quoque suaveolentium usus nocet. STRABO *L.XVI.* narrat Sabæos populos incidere in hunc morbum ex odore & fragrantia fructuum & florum in hisce regionibus productorum. Novi exempla, ex continuo suaveolentium usu omnem odoratum ex toto deperditum fuisse, eo quod membranis cerebri & nerveis narium atoniam inferre videntur. Ad soporosorum affectuum caussas pertinent etiam violentiæ capiti illatæ, sic GALENUS *L. de instr. odor. Cap.VI.* numerat inter eas cerebri compressionem factam a Chirurgo, qui perforavit cranium, & membranam cerebrum ambientem; & ego, inquit MERCURIALIS *in prælect. Batav. p.*22. quandoque vidi ex importuna perforatione cranii a Chirurgo vulneratum quendam statim factum esse caroticum.

§. XIX.

Soporosorum affectuum prognosis. Soporosorum affectuum prognosis non adeo læta, sed pro causarum gravitate plus minus infausta est. Et vigil quidem coma persaepe phrenitidem ac convulsiones funestas prænunciat, inque malignis febribus non raro in emortualem transit soporem. Sive etiam somnus profundus testante HIPPOCRATE in *Coac.* interdum in febribus significat firmam crisin & non est malum. Quando dolores caro conjuncti sunt, teste eodem Hippocrate l.c. convulsionem significant. Quo femora

niora sunt corpora, & quo magis debilia, impurisque succis prægnantia, eo majus portendit periculum coma, facileque, monente præsertim *Mercato L.I.C.12.* in mortiferum terminatur lethargum. Carus quo gravior juncta est febris, & quo pejores ejus notæ, urinæque crudiores, eo periculosior: attamen prima secundaque species non raro debellatur, tertia nunquam non lethalem exhibet eventum. Lethargus nunquam periculo caret; is tamen pessimus, quem artuum tremor, & gelidus faciei sudor comitantur.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

MOrbos soporosos curaturo, tres generatim incumbunt medendi intentiones, quarum prior est, ut ægrum e sopore excitare annitatur, altera, ut sanguinis & humorum difficilem per caput circuitum, stagnationem, vel extravasationem removere conetur; & tertia, ut robur membranarum vasorumque cerebri deperditum instaurare laboret.

§. II.

Primæ indicationi quomodo fiat satis?

Soporem discutiendi, ægrotumque excitandi vim ea possident remedia, quæ principio subtili ac penetrante in nervosas partes, eas agitando, vellicando, tremulumque & oscillatorium per universum nervorum systema motum inducendo agunt. Huc spectant 1.) potentiora acida, & ex his palmam præ reliquis obtinet Spiritus chrystallorum veneris, qui nihil est, nisi Spiritus aceti concentratissimus, & cum essentia castorei mixtus, admotusque naribus, penetrantissima agilitate cuncta superat: 2.) Salia volatilia, velut est, spiritus salis ammoniaci urinosus cum calce viva paratus, qui vertici admotus, vel quod consultius est, naribus inditus sternutamentum movet, ac torporem soporemque discutit egregie. 3.) graveolentia, ut galbanum, pennæ perdicum &c. accensa, ut odor gravis nares feriat. 4.) Aqua frigida repente toti capiti infusa, quæ membranas cerebri simul roborando promte somnum excutit. 5.) cataplasmata ex aceto forti, ruta, foliis lauri, summitatibus Satureiæ, semine sinapi, castoreo, camphora parata, rasoque capiti, fronti ac temporibus admota.

§. III.

Qua serosos humores e capite derivet.

Eorum vim secundant, & simul serosam, si peccaverit, e capite colluviem. 1.) sternutatoria, quæ inter primas meretur sal vitrioli albi, si ejus grana decem in dimidia aquæ majoranæ uncia fuerint soluta, & naribus hausta. 2.) vesicatoria e cantharidibus paullo latiora, & pedibus, nec non cervici imponenda; quippe quæ & solidis nervosis partibus motitationem inducunt, & serosos revellunt humores. 3.) cucurbitulæ vel cum vel sine scarificatione nuchæ adplicatæ. 4.) frictiones validæ partium infernarum, 5.) clysteres acriores. 6.) Nec satis laudari possunt enemata paullo acriora, ventri infusa; quibus sal gemmæ vel commune, vel etiam squillæ radix stimuli loco commodissime additur.

§. IV.

Altera & tertia indicatio.

Excitato horum ope a sopore ægro, restat, ut restituatur æqualis humorum per totum corpus circuitus; & subinde corroborentur debilitatæ partes. Favet priori scopo sanguinis missio, in ipso sæpius sopore, si turgeant cruore vasa, instituenda; multoque magis, discusso somno, ad ejus præservationem administranda. Tum quoque si primæ regiones sordibus onustæ, vel spasmis sint obsessæ; blando laxante alvum moliri oportet. Stagnationes humorum discutiendi, simulque partes infirmas corroborandi virtute gaudent nervina, nupta diaphoreticis: ex quibus magnam merentur commendationem essentia ligni aloes, succini, cum spiritu liliorum convallium, salis ammoniaci,

& antimonii tinctura acri remixta; vel sal cornu cervi, cum sale succini, cinnabari antimonii, vel bezoardico minerali in pulveris formam redactum.

§. V.

Transformatio morborum soporosorum. Denique recurrentes soporum insultus præcavere licebit partim victus recta servata ratione, partim caussarum eos inducentium remotione. Et quum sanguinearum excretionem suppressio, vel motuum arthritico-podagricorum, hactenus consuetorum silentium, ad id mali generandum, plurimum contribuant: haud ludet operam, qui revocandis istis & fluxionibus & doloribus operam navabit, eorum legitimum conservabit successum. In victu vitanda otium, ebrietas, cibi coctu difficiles & spirituosa: corpus moveatur sedulo: repletio omnis est vitanda; quemadmodum jejunare aut parce nutriri optimum est; a piscibus, lacte, caseo prorsus abstinendum, & inter fructus, humidi fugiendi omnes; carnibus magis assis, quam elixis vescendum; panis a lolio, quod intermixtum esse solet, probe purgari debet: senes ac debiles generoso vino, tanquam eorum lacte utantur; somnum non diu nimis protrahant; ab animi affectibus caveant; amicorum consortiis intersint frequenter; commodis peregrinationibus delectentur; alvinam perinde ac cutaneam curent excretionem; nec sanguinis adsuetas missiones statis repetere obliviscantur temporibus.

CURA SPECIALIS, ET CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Comatis vigilis in febribus curatio. Quemadmodum caussæ affectuum soporosorum, eorumque species valde sunt diversæ: ita etiam illis medendi ratio non una est eademque. Quare quid auxilii per singulas species supersit, videbimus. Coma quidem vigil, uti plerumque in malignis febribus a nimia sanguinis mole, & imminente membranarum cerebri inflammatione suboritur: ita exposcit ea omnino remedia, quæ nec ipsi febri sint præjudicio. Et hoc fine venæsectio, si febris haud ultra tertium quartumque duraverit diem, larga debet institui: ut confirmant GABELCHOVERUS *Lib. I.* §. 8. & FORESTUS *Lib. X. obs.* 34. Misso sanguine alvus, si sit obstructa, clysteribus, minus tamen acrioribus liquanda: tumque exhibenda remedia, quæ diluendo temperandoque humores, æstum illorum coercent. Quo quidem nomine præter pulvillos absorbentes, leniter nitrosos, cum antimonio diaphoretico & aquis diapnoicis ac analepticis in potiunculam redactos, nec non emulsiones leniter papaveraceas; magni usus in malignis sunt acidulata. Et placet sane mihi julepus, quem ex roob ribium tribus unciis, in aquæ fontanæ libris duabus solutis, & cum Spiritu vitrioli ad gratam aciditatem permixtis conficiendum docet LOTICHIUS. Spiritus nitri dulcis ob temperantem pariter ac blandam anodynam vim, usus est egregii. Nec sua laude carent externa, velut cataplasmata cum aceto parata, unguentum alabastrinum, temporibus admotum, animalia viva dissecta, & imposita capiti: non neglecto quieto blandoque regimine.

§. II.

Cura comatis vigilis in hemiplexia. Vigil, quod hemiplecticis familiare coma, ut diuturnius, ita curatu est difficilius. Parum præstabit, qui solum symptoma, neglecto principali morbo adgredietur: nihil superest, nisi ut hemiplexiæ ea, quam præcedente capite notavimus, ratione medeamur; tum enim sponte sequetur somnus naturalis.

§. III.

Cari curatio. Carus, ejusque prima species, largam, si nondum elapsa fuerit commoda occasio, venæsectionem, exposcit: cui jungenda dormientis excitatio per clysteres, squilla acuatos,

vesicatoria; aceti destillati in nares immissionem; tumque intrinsecus per temperantia, diaphoretica fixa, & acidula humorum orgasmus componendus. Altera cari species, quum sæpe sit critica, nihil fere opis medicæ exigit; sed sibi relicta, sanitatem secum fert. Tertia, eaque perniciosissima, vix admittit medelam: attamen tentare juvabit, an æger vesicatoriis queat excitari; tumque diluentibus & analepticis dimicandum.

§. IV.

Curatio comatis somnolenti a caussa sic dicta frigida orti.

Coma somnolentum rectissime dividitur in serosum & sanguineum. Illud serosas excretiones vel naturales revocari, vel his artificiales substitui jubet. Urinæ suppressio accomodatis præsidiis referanda; podagrici motus pedum frictione, vesicatoriis, laxantibus, balneis tepidis invitandi. Juvant hoc loco sternutatoria, educendo per nares serum, nervisque motum inferendo. Ubi pituita viscida obsidet ventriculum; operæ facit pretium vomitus arte concitatus: quo fine pulvis squillæ ad scrupulum dimidium vel unum, aut bina tartari emetici grana, laxanti potiunculæ, ut diluantur, intermixta, summo cum fructu poterunt exhiberi.

§. V.

Curatio comatis somnolenti a caussa calida nati.

Contra vero coma somnolentum, quod a caussa calida, i. e. sanguinis per caput difficiliori transitu, vel stagnatione originem trahit, uti fere fit in hypochondriacis ac scorbuticis, majorem requirit circumspectionem. Quæcunque enim calidiora ac spirituosa sunt remedia, cane pejus ac angue fugiantur: hisque substituantur, clysteres, venæsectio, blanda laxantia, pulveres temperantes, simul nervini, & id genus alia. Et hæc quidem omnia circa lethargum quoque sunt observanda; nisi quod efficaciora sæpius requirat excitantia.

§. VI.

Curatio affectuum soporosorum ab externa violentia inductorum.

Quicunque soporosi affectus a sanguinis vel seri extravasatione intra meninges ac calvariam per externam violentiam inducta pendent: non prius sanari poterunt, quam humoris extravasati per trepanationem eliminatione. Attamen & huic operationi si abundet sanguinis moles, præmittenda venæsectio.

§. VII.

Cautela circa venæsectionem.

Sanguinis missionem in soporosis morbis peropportunam esse, facies rubens, oculi cruore turgidi, venæ tumentes, pulsusque arteriarum magni indicant. Qua administrata, si floridior vultus color, pulsusque magnitudo continuet; spes est reconvalescentiæ, sed simul opus erit adhuc semel secare venam; eo, quod non sufficienter facta venæsectio plus minetur detrimenti. Quo spissior præsumitur sanguis; eo amplior venis infligenda incisio, ut nimirum ei solutior pateat exitus.

§. VIII.

Circa ordinem adhibendi remedia.

Post detractum cruorem, alvus ducenda vel laxante intus dato, vel enemate: neque enim, nisi præmissis hisce evacuationibus, alia remediorum genera, ut roborantia, diaphoretica, sternutatoria &c. adhibere licet; quoniam major motus & impetus humorum ad caput per ea concitatur.

§. IX.

Circa suaveolentia & opiata.

In soporoso omni morbo sedulo cavendum a balneis calidis, vaporosis, & quæ fragranti, olidoque vapore ad somnum contribuunt. Multo magis absurdum est, narcotica, sulphurea, opiata, crocata, papaveracea in usum vocare; quorsum etiam pertinent theriacalia, quæ veteres his in affectibus præscribere solent; quia his oleum camino additur.

§. X.

Circa externa volatilia.

Externa volatilia, naribus attrahi solita non nisi in soporibus a caussa frigida, serosa subortis adhibere licet. Hinc ab iis abstinendum in omni sopore, febrim acutam comitante, vel

vel qui a materia eryſipelacea, purpuracea, exanthematica &c. ad cerebrum devoluta proficiſcitur: ubi potius acida fixa, ſimul tamen penetrantia, cum fructu inſerviunt. Cujus generis ſunt oxyrrhodinum, cujus uſum AVICENNA & RHASIS jam laudarunt: cui etiam majorana & ruta poſſunt addi.

§. XI.

Circa thermarum uſum Quamvis thermarum, multoque magis acidularum potatio in morbis capitis idiopathicis, non omnino ſit ſuadenda: attamen in ſoporibus, qui hypochondriacos ex ſuppreſſo hæmorrhoidum fluxu, vel retroacta podagra cruciant, mirabilem thermarum, quæ in Carolinis juxta molendinum ſcaturiunt, & ab hoc dicuntur, virtutem, in revocandis podagra & hæmorrhoidibus, & fugando hinc ſopore deprehendi, cujus exemplum in CONSULT. MED. *Tom. I. Sect. I. caſu XV. allegavi*.

§. XII.

Circa ſternutatoria. Cavendum maxime, ne ab initio hujus morbi ad excitandum a ſomno ſternutatoriis utamur; præſertim in plethoricis: eo quod ex intempeſtivo hujuſmodi remedio, major affluxus ad caput fit, ut inde metus apoplexiæ immineat.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Carus cum febre tertiana complicatus. VIr quinquagenarius, ſcarificationibus adſuetus, ex diuturno moerore & vigiliis contraxit ſibi dolorem capitis gravativum, vertigine, ventriculique imbecillitate ſtipatum; cujus abigendi cauſſa vinum abſynthites mane pariter ac ſubcœna per aliquod tempus liberalius ſumſit. Interim accidit, ut verno tempore, quo febres tertianæ graſſabantur, poſtquam gravi exarſerat ira, in libero aere, cœlo exiſtente pluvioſo iter faceret, domumque redux in duplicem incideret tertianam. Hujus acceſſiones cum profundo incipiebant ſopore, ad duodecim ſœpius durante horas; quo diſcuſſo calor ſatis mitis excipiebat, & hunc demum ſudor ſequebatur. Quam ſcenam paroxyſmi ſeptiesludebant, & omnes, quæ ad ſomnum propellendum adhibitæ erant, medicinas volatiles, purgantes & excitantes ſpernebant; adeo, ut majora potius ſumerent incrementa. Vocatus ego tribus ante paroxyſmum horis lene dedi emeticum, quod aquæ menthæ unciam unam, tartari emetici grana duo, ſyrupi cinamomi drachmam unam habebat: quo ſumto, miram colluviem pituitæ lentæ ac viſcidæ nec non bilis valde craſſæ, oleaginoſæ, & ut dicunt vitellinæ evomuit. Sequens paroxyſmus longe fuit mitior, & quod notabile, ſopore caruit. Hinc idem remedium, interjectis aliquot diebus repetitum, una cum aliis antifebrilibus & febrim & ſoporem prorſus fugavit.

EPICRISIS.

Si ſoporis, qui febrem noſtram comitatus eſt, nomen indagemus; illum ad cari titulum referendum eſſe, quivis facile judicabit, qui ſoporoſorum affectuum ſupra poſitas hiſtorias legerit. Carus autem hic non niſi ſymptomaticus eſt, & una cum ipſa febre ſaburram bilioſam & pituitoſam, primis in regionibus ſtabulantem pro cauſſa agnoſcit. Quum enim in febribus intermittentibus, maximeque tertiana omnes circa primas vias ſitæ nervoſæ ac membranaceæ partes ſpaſtice conſtringuntur: non poteſt fieri, quin ſucci vitales copioſius ad caput compellantur. Quod quia a prægreſſis mœrore, vigiliis, & vini abſynthiaci uſu in præſenti ægro nimis debilitatum videtur; ſtagnantes in cortice cerebri humores facile potuerunt ſoporem concitare; qui refluente ſub paroxyſmo caloris a capite per totum corpus ſanguine, ſponte ceſſavit.

Prorsus igitur curaturo hunc affectum incumbit, ut spasmi primarum viarum caussam, quæ est saburra biliosa viscida, removeat; quod ope vomitorii brevissima fieri potuit via.

OBSERVATIO II.

Coma somnolentum scorbuticum.

Vir temperamenti sanguinei, habitus spongiosi, in locis degens paludosis, & crasso crudoque utens victu, febre tandem intermittente corripiebatur: qua cessante, totum corpus admodum languebat, crura magno dolore, tantaque lassitudine afficiebantur, ut vix incedere potuerit, urinæ absque siti & molestia rufescebant, & arteriarum pulsus erant debiles. Brevi vero post in præternaturalem incidit somnolentiam, qua interdum per totam fere diem alto sopore obrutus jacebat, dein vero per aliquod tempus iterum vigilabat. Opposita huic malo remedia fuerunt succus nasturtii aquatici, cum jusculis crebro sumtus; Spiritus cochleariæ cum spiritu salis ammoniaci mixtus; & per intervalla aqua vitæ emetica, quæ sursum & deorsum copiosam eduxit saburram. Præterea a vino abstinuit, & pro potu ordinario decocto satureiæ, majoranæ & chamædrios cum passulis confecto usus fuit: indeque fugata somnolentia, pristinam recuperavit valetudinem.

EPICRISIS.

Præsens affectus omni jure nomen comatis somnolenti scorbutici tuetur; quod nimirum ab humoribus viscidis, lentescentibus, & impuris, per minutissima cerebri vascula difficulter progredientibus, ibidemque stagnantibus suos mutuatur natales. Eidem scorbuticæ succorum diathesi reliqua, quæ soporem antecesserunt, debentur symptomata, nimirum febris intermittens, urinæ rufescens absque siti & calore color, corporis lassitudo, crurum dolor, pulsusque debilitas. Quemadmodum vero hanc humorum impuritatem diæta crassa, cruda, & habitatio in udis palustribusque locis generavit: ita eandem magis adauxit febris intermittens, cujus calore sulphurea & spirituosa sanguinis portio dissipatur, & lenti vappescentesque remanent succi. Hinc non sine egregio fructu oblata fuerunt ea remedia, quæ sanguini blandam reddunt spirituascentiam, viscidos humores incidunt, & languidas partes ad motum resuscitant. Et hac quidem laude superbiunt antiscorbutica usu recepta, uti sunt trifolium fibrinum, nasturtium, cochlearia, beccapunga &c. Neque tali in casu alienum est, blandum exhibere emeticum; quippe quo & saburra e primis regionibus evacuatur; & nervosæ partes in motum eriguntur. Externis enim remediis in omnibus, quæ a scorbutica sanguinis diathesi proficiscuntur, affectionibus parum proficimus.

OBSERVATIO III.

Coma somnolentum ex repulso erysipelate.

Vir robustus sexaginta annorum, victui crasso adsuetus, alvi adstrictioris, per longum tempus mœrori indulgens, singulis ferme mensibus erysipelaceum in crure sinistro tumorem pati solitus fuit. Tandem hyeme existente siccâ idem exanthema, sed paullo languidius erupit, & perpetuo dormiendi junctum est desiderio: clausi semper erant oculi, pulsus magnus, facies rubicunda, & tertio post die pes niger tumidusque adparebat, adeo ut sphaceli periculum immineret. Consultus ergo medicus affecto pedi adplicuit epithema, ex floribus sambuci, myrrha, bolo rubro, cerussa, camphora, aceto atque vino confectum; cujus adplicationem cum profundior exciperet somnus, ad hunc discutiendum præscripsit sal volatile cornu cervi. Verum auctus inde potius est sopor facie tumida, rubicundaque existente; & quum artuum jactationes accederent, alter medicus exinde mortem

tem prænunciavit, quæ paullo post est insequuta.

EPICRISIS.

Hippocrates, solertissimus naturæ observator rectissime scribit, quod senes, qui sæpius erysipelate tentantur, eo tandem moriantur. Erysipelas enim rarissime fit sine febrili commotione, & quo magis plethorica vel cacochymica invadit corpora, velut sunt senilia, eo gravioribus quin sæpe funestis stipatum est symptomatibus. Ex his periculosum valde est coma somnolentum; quod sanguinis majori ad caput propter insultum febrilem raptui debetur; & eo majorem incutit metum, si materia erysipelacea vel ob imbecillitatem naturæ, vel per male feriatas artes retropulsa fuerit.

2.) Erravit itaque medicus, quod in præsenti affectu, qui neutiquam ab humore frigido, tenaci, sed sanguinis ebullitione & raptu ad caput, testibus pulsu magno, vultusque rubore, ortum traxit, calidioribus medicinis, ut est sal volatile, pugnaverit. Hinc enim factum est, ut sanguis magis commotus, & sopor profundior fuerit redditus. Consultius fuisset, cucurbitulis cum scarificatione cervici appositis molem sanguinis imminuisse, & deinceps ad temperandum æstum, materiamque peccantem per transpirationem successive excutiendam, nitrosa cum pauxillo camphoræ & pulveribus bezoardicis exhibuisse, & externe cataplasma ex aceto rosaceo, camphora, Spiritu rosarum & oleo ligni rhodii capiti & temporibus adplicuisse.

OBSERVATIO IV.

Lethargus post vehementem terrorem. Vir sexaginta sex annorum, macilento corpore, vasisque sanguine turgidis præditus & venam bis quotannis tundendam præbere solitus, huic per novissimum annum supersedit. Aliquando fortiori perculsus terrore, de extremorum frigore, anxia præcordiorum compressione, spirandique difficultate conqueri cœpit, facie existente tumida & rubicunda. Paullo post capitis gravativus dolor, vertigo, & mira ad somnum propensio cum oblivione accedebat: quæ debellaturus symptomata, iter suscipiebat; sed exinde tam profundum sibi contrahebat soporem, ut eo per quatuor dies sepultus, nec oculos aperire, nec pedibus insistere potuerit. Excitatus tandem, ingentem virium prostrationem, artuum languorem, & perpetuam dormiendi proclivitatem persentiscebat; rite quidem respirabat, at pulsum depressum, alvum adstrictam, urinæ fluxum parciorem, adpetitus prostrationem, & memoriæ omniumque sensuum languorem patiebatur. Quo in rerum statu ego consultus mox largam sanguinis quantitatem ex pede detrahendam, & clysterem ex antispasmodicis ac nervinis paratum, multoque sale acuatum crebro injiciendum curavi: circa somni tempus usum pediluviorum commendavi; naribus adplicandum præbui sal volatile salis ammoniaci, oleo rutæ majoranæque nuptum; infusum ex herba majoranæ, satureia, floribus anthos, radice sarsaparillæ loco Theæ potari, & cum eo sal volatile oleosum Sylvii cum tinctura antimonii acri propinari jussi. Unde factum, ut cum pristina in gratiam rediret valetudine.

EPICRISIS.

Præsens, de quo sermo est, sopor ad lethargi classem pertinet; qui nunquam non cum oblivione sensuumque torpore stipatus existit. Is suam originem sero per vasa sanguinea ab humoribus ibi stagnantibus distenta & relaxata secedenti debet; & pro remotiori caussa sanguinis justo majorem ad caput agnoscit raptum. Cui quidem vitio in præsenti casu remotiorem occasionem præbuit intermissa, quæ consueta fuit, venæsectio: qua humores præter modum accumulari, &

in corpore senili partes nervosas debilitare debuerunt. Accedens terror effecit, ut constrictis inferioribus & externis partibus succi actu ruerent ad caput, ibidemque stagnando, recensita producerent symptomata.

2.) Motus corporis sicuti ad roborandas solidas partes, & æqualem sanguinis circulum juvandum permultum contribuit: ita in morbis ex humorum abundantia productis, antequam minuatur nimia moles, & excretionum libertas restituatur, magis commovendo magnam parit noxam. Unde etiam inconsultum fuit, quod noster ægrotans ante præviam venæsectionem & alvi liquationem iter susceperit.

OBSERVATIO V.

Carus periodice revertens. Matrona trium ultra sexaginta annorum, variis curis & ærumnis per aliquot annos agitata, nullisque post mensium cessationem nec naturalibus nec artificialibus adsueta hæmorrhagiis, hyemali aliquando tempore, prævia vertigine spasmodico convulsivis prehendebatur motionibus. Hæ enim primum in abdomine vehementissimis torminibus, & alvi urinæque retentione semet exserebant; deinceps ad pedes excurrebant, qui attactu gelidissimi magno tremore agitabantur; tum manus exercebant, & denique caput occupabant, illudque ab uno versus alterum torquebant latus. Excipiebant demum omnium tam internorum, quam externorum sensuum abolitio, & sopor profundus; quo cum per triduum, spiratione liberiori existente, sepulta fuisset; accedebat febris pulsusque celer, sub qua aliquando expergiscebatur, & delira loquebatur. Septimo die largus erumpebat sudor, quo & febris solvebatur, & sopor discutiebatur, adpetitusque cum perfecta redibat valetudine. Et abhinc per novissimum triennium idem ille, jam recensitus paroxysmus, iisdem symptomatibus stipatus bis quotannis circa singulum solstitium recurrebat, febreque semper ac insequuto sudore solvebatur. Reliquo tempore optime valet ægrotans, nec ullis hucusque remediis a descripto malo vindicari potuit.

EPICRISIS.

Sistit præsens morbus peculiarem cari speciem. Describitur nempe carus, quod sit somnus profundissimus, in quo respiratio libera est, & ægri nulla arte excitari possunt. Differt igitur a lethargo, in quo spiratio est difficilis, & ægri quidem excitantur, sed obliviosi sunt: differt etiam a comate somnolento, ubi non perpetuo dormiunt ægri, sed actiones suas peragunt, & sub iis ipsis obdormiscunt. Et si dicendum, quod res est; carus videtur infimus apoplexiæ esse gradus; siquidem omnium & sensuum & motuum sub eo cessat usus. Caussarum etiam in his tribus affectibus hæc mihi videtur differentia, quod coma somnolentum a sanguinis stagnatione in cortice cerebri; carus ab ejus profundiori, medullam simul & sensuum organa penetrante stagnatione, & facta sub hac seri tenuioris secessione; lethargus vero ab actuali seri per vasa relaxata, aut plane rupta & dilacerata extravasatione suos mutuentur natales.

2.) In præsenti casu notabilis est peculiaris naturæ vigor. Quum enim ægrotans tam provectam attigit ætatem & nullas sanguinis habuit excretiones, quarum tamen cessato in senili ætate & sequiori sexu est nocentissima; quum etiam diuturnis mœroribus confectum præ se tulit corpus: non fuisset mirum, si gravi subito periisset apoplexia. Hinc mirandus est naturæ vigor; quo excitata febris, discussit stagnantem materiam, eamque per sudorem excussit: id quod critico veluti motu deinceps est factum.

OBSER.

OBSERVATIO VI.

Carus post cessantes hæmorrhoides aqua frigida curatus.

Fœmina sexaginta & tres annos emensa, robustæ ac firmæ constitutionis, post cessantem per ætatis rationem menstruorum fluxum, sanguinem e venis sedalibus stato tempore reddere suevit, & sub hac excretione sana vixit. Quum vero hæmorrhoides aliquando fluere desinerent; prævia vertigine incidit in altum soporem, in quo absque ullis sensus vel motus vestigiis, pulsu existente celeri & forti, per tres immota decubuit dies, nec ulla arte excitari potuit. Tusa in pede vena infusisque frustra clysteribus, arripiebatur consilium, ut aqua frigida liberiori quantitate ori instillaretur: quo factum est, ut elapso trium dierum spatio non modo diarrhoea accederet, sed & hæmorrhoidum fluor recurreret, & ægrotans sopore discusso, prorsus ad se rediret, omnium rerum ignara, ad hoc usque tempus sana vivens.

EPICRISIS.

Caussam soporosorum pariter ac paralyticorum affectuum sœpius quidem nimia humorum præbet moles, sed nec hæc tanta machinari potest mala, nisi solidarum & nervosarum partium accesserit imbecillitas. Hoc ex fonte in præsenti casu egregius aquæ frigidæ effectus potest explicari. Postquam enim per venæsectionem moles humorum imminuta, & per clysteres eorum raptus a superioribus derivatus fuit: curationi colophonem addidit aquæ frigidæ potus. Hujus ea est vis & indoles ut ventriculo & intestinis robur addat: quo recuperato, hæmorrhoides rursus cœperunt fluere, & sic depleta sanguinis abundantia pristina rediit valetudo.

2.) Id non semel sed sæpius a nobis observatum fuit, quod graves illi cerebri affectus soporosi & semi apoplectici & paralytici post tertium diem seu dimidium septenarii motu quodam critico vel in melius vel in pejus mutati fuerint; & quod peculiare naturæ robur & vigor in vincendis difficillimis hisce morbis plus quam remediorum efficacia valuerit; ut etiam verissimum illud GALENI *l. X. method.* haberi possit: validas vires omnia sustinere, imbecillas a minimis lædi.

OBSERVATIO VII.

Carus post male tractatam febrim erysipelaceam.

Vir generosus, annorum quinquaginta sex temperamenti sanguineo cholerici, habitus spongiosi, venæsectioni adsuetus, & intemperantiæ tam vinosæ, quam ciborum nimis indulgens aliquando vino ferme fartus tradit se itineri, & sub eo horrore & tanta virium prostratione corripitur, ut domum attingere non posset, sed in pago manere cogeretur. Lectum petens, profundo & gravi per noctem fruitur somno, & mane expergefactus insignem cruris tumorem cum macula ex brunno rubicunda deprehendit. Vocatus medicus erysipelas adesse pronunciat, & mittit purgantes pilulas, quæ octies movebant alvum. Sed sequebantur graviora symptomata, & æger subito omni sensu ac loquendi potentia destituebatur: unde suspicatus apoplexiam medicus dabat mixturam ex aqua apoplectica, confectione alkermes, oleo cinamomi & caryophyllorum paratam. Pulsus, qui jam cum aucto calore celer aderat, magis augebatur; & æger soporem incidebat profundum, cum insigni calore, & omnium sensuum abolitione stipatum, inque eo per octo dies jacebat, & a medico, & ab aliis pro deplorato utique habitus. Tandem accersitus alter medicus, quærit primum: an aperta sit alvus? respondent, illam per octo jam dies mox a datis pilulis pertinacissime clausam fuisse. Injiciendum ergo protinus clysterem curat emollientem, & hoc votis haud respondente, alterum paullo acriorem jubet infun-

infundi. Neque hinc mota alvo ægrum in lecto hinc inde volvi & agitari præcipit: quo facto mox secedebant fæces copiosissimæ, grave olentes, & cum his globuli tam duri, ut vix contundi potuerint. Elapsis abhinc binis horis ad se redibat æger actorum inscius, & de dolore occipitis, corporisque debilitate querulus. Quare elixiria stomachica cum sale volatili oleoso combinata, & externe spiritus vini camphoratus, ad nucham inungendus, fuerunt ordinata, & æger convaluit.

EPICRISIS.

1.) Quemadmodum vitæ genus inordinatum, multæque crapulæ, debilitando cerebrum & nervosum genus, remotius ad præsentem soporosum contribuerunt affectum: ita eundem proxime induxit male tractata febris erysipelacea. Hæc sese exseruit horrore, cum in sequuta virium prostratione, & tumore erysipelaceo stipato; & debetur corporis, vino farti sub itinere refrigerationi. Datum ad eam expugnandam purgans, vero non potuit non esse perniciosissimum: a purgantibus enim & vomitoriis retroactum sœpius vidi erysipelas. Nam agunt purgantia vi stimulante, qua & intestina, & externas corporis partes ad spasmum proritant, quo repellitur acris & caustica, quæ sub erysipelatis specie excussa fuerat, materia.

2.) Peccavit deinceps medicus, quod justo calidius dederit remedium, quo humores in majorem æstum ac ebullitionem sunt acti: & facillimum inde fuisset, ut phrenitis & gangræna supervenissent, eo magis, cum ob alvum a dato purgante, pertinaciter strictam, omnis humorum motus ad caput conversus videtur.

3.) Hinc alter rectissime egit medicus, quod repetita clysterum infusione duras fæces emolliverit, imique ventris stricturas consopiverit: unde restituto per corpus, sanguinis æquali circulo, sopor discussus fuit. Inde discant practici juniores, ut in omnibus morbis alvi rationem ante omnia habeant.

OBSERVATIO VIII.

1 Sopor profundus cum relicta memoriæ debilitate.

Vir quinquagenarius, obesus plethorico sanguineus, & cacochymicus corripitur aliquando erysipelate cum horrore & febricula stipato. Tertio die pedi tumido epithema ex symphyto cum aceto decocto adplicat quidam empyricus; unde mox in profundum soporem delabitur æger, ex quo vix poterat suscitari. Vocatus hinc medicus protinus jubet venæsectionem institui, clysteres infundi & interne propinat pulveres nitrosos camphoratos. Unde discusso sopore ad se rediit ægrotus; sed cum antea fuerit vir ingenii vivacissimi & incomparabilis memoriæ, retinuit jam omnium mentis functionum notabilem imminutionem, tantamque memoriæ debilitatem, ut præteritarum plane ignarus esset rerum. Quo in statu, frustra usurpatis omnis generis adminiculis, per aliquot annos & ad vitæ usque finem permansit; licet ceterum & adpetitu frueretur integro, & optime nutriretur.

EPICRISIS.

Sensus internos, memoriam, ingenium, phantasiam, in homine vivo ope nervorum haud secus ac externos administrari, vel exinde patet, quod relaxato cerebro & nervis, aut a serosa colluvie inundato, prorsus hæ cessent actiones. Et idem in nostro casu contigisse post discussum soporem, probabile videtur: scilicet relicta fuit laxitas & imbecillitas eorum, qui memoriæ & ingenio serviunt nervorum.

2.) Quemadmodum camphoratorum remediorum, & in pulvere, & cum spiritu vini solutorum externus usus in tumoribus erysipelaceis repellentem & nocivam exserit efficaciam: ita eadem, in repulso jam erysipelate, intus cum nitrosis, post præmissam

venæ-

venæsectionem & alvi liquationem exhibita, egregia pollent vi, materiam erysipelaceam e corporis penetralibus removendi, & ad cutaneum rursus corticem, cum magno sanitatis commodo, propellendi.

OBSERVATIO IX.

Coma somnolentum chronicum a retropulsa podagra.

Verbi divini minister, quinquagenario major, obesi valde corporis habitus & temperamenti sanguinei, indulsit in juventutis præsertim annis crebris compotationibus, maximeque vinis calidioribus. Hinc podagricis pedum doloribus diu fuit excruciatus; quibus ope cujusdam emplastri prorsus fugatis, retinuit tumorem circa pedum taleolos, in quo per vices maculæ rubræ efflorescebant, squamatim abscedentes. Præterea septem abhinc annis incidit in perpetuam ad somnum proclivitatem, & hanc ad hoc usque tempus retinuit. Obdormiscit sæpius nocte dieque, somnoque tam profundo obruitur, ut vix queat excitari; sub quo facies fit rubicunda & intumescit: attamen memoriæ judiciique observatur imminutio. Conqueritur sæpius de dolore gravativo in lumbis, calculum mentiente, & interdum præcordia adeo angustante, ut vix spiritum ducere queat. Multis ad depellenda hæc vitia usus est præsidiis, nimirum crebris phlebotomiis, quibus intra spatium sex hebdomatum ultra duodecim sanguinis libræ fuerunt detractæ. Usurpavit decocta lignorum cum mercurio dulci, decocta viperarum, cinnabarina, volatilia, cephalica, millepedes &c. a quibus involuntarium urinæ sibimet contraxit fluxum. Optimum in potu aquarum Schwalbacensium invenit solatium; quas quamdiu potabat, tam diu a sopore liber erat.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

1.) Omnes, qui soporosis ex interna caussa affectibus vexantur, ejusmodi solent esse homines, qui crebris indulserunt crapulis, vinisque calidioribus aut cerevisiis lupulatis. Hisce enim sibimet contrahunt ad omnes, qui ex cerebri atonia propullulant morbos, dispositionem, quæ in eo consistit, quod vasculosæ, nervosæ ac membranaceæ partes nimis distendantur & labefactentur.

2.) Caussa præsentis mali quærenda est in podagræ retropulsione; ex qua in debilitatis ejusmodi subjectis innumera provenisse vidi damna. Et hinc petenda ratio, cur tali in casu omnia frustra adhibeantur remedia, nisi podagrica materia discussa, aut ad pedum revocata fuerit articulos. Venæsectiones in plethoricis subjectis cum fructu quidem instituuntur: at ejus immoderatum in casu præsenti usum merito taxamus, eique majorem mali pertinaciam omnino tribuimus. In curatione hujus chronici mali vitanda sunt omnia, quæ sanguinem commovent remedia, sudorifera, volatilia sic dicta cephalica, nervina aliaque; & ad roborandum caput inserviunt potius epithemata ex aceto vini rutaceo, cum aliquot guttulis olei lavendulæ & rorismarini necnon camphora parata, & fronti temporibusque cum linteis adplicita. Præterea magnum fructum observavi ab usu pediluviorum non modo ad revocandam podagram sed & ad divertendos humores a capite, quod tamen a vaporibus est defendendum. Potus aquæ frigidæ etiam in paroxysmo nunquam fere non proficuus; magis tamen ubi febris subest: utpote frigus motum sanguinis expansivum coercet & nimium relaxatis fibris tonum & elaterem naturalem restituit.

OBSERVATIO X.

Lethargus a remanente materia arthritica.

Vir dives generosus annnorum supra quinquaginta, temperamenti sanguineo phlegmatici, obesi corporis habitus, in juventute multum semper pituitæ ex naribus excrevit, gulæ, otio, vino & veneri plurimum indulgens

gens per aliquot annos tempore autumnali & vernali cum febricula catharrali dolores mox in manibus mox in pedibus expertus est. Sed postquam æstate nimium fructibus horaeis refrigerantibus, fragis, ribibus, lacte ebutyrato, & Pyrmontanis quoque aquis usus fuit, sequenti autumno, a consuetis ejusmodi doloribus artuum plane fuit immunis. Præter modum vero de languore virium, membrorum lassitudine, dolore capitis gravativo, spirandi difficultate & continua in somnum propensione conqueri cœpit. Postea accessu venti frigidioris borealis simul & semel sopor ita invaluit, ut ægerrime excitari, nec ad interrogata respondere potuerit. Pulsus erat magnus, mollis & frequens, alvus obstructa; urina secedebat tenuis & cruda, mentis quoque levior aderat alienatio. Ego vocatus in consilium reperi ægrotantem in conclavi humidiori & demissiori jacentem in lecto. Quare mox eum in locum superiorem transportandum jussi: Proinde spiritus crystallorum veneris cum oleo rutæ destillato roboratus applicabatur naribus. Clyster aliquoties injectus fuit, qui constabat ex decocto majoranæ, satureiiæ, sale ammoniaco, adjectis sex granis tartari emetici solutis, qui ingentem semper pituitæ viscidæ cum sordibus eduxit copiam. Cucurbitulæ cum scarificatione primo dorso, deinde scapulis, postea occipiti applicatæ fuerunt. Interne per vices oblatus spiritus salis ammojaci urinosus cum essentia castorei saturata mixtus; vehiculum fuit aqua fontana frigida, quam etiam sumsit pro potu. Vesicatoria pedibus applicata nullas excitabant vesicas; in nucha vero, tanquam parte sensibiliori eas omnino producebant. Remissior quidem fuit morbus inde redditus; circa septimum vero diem purpura in superioribus partibus adparuit cum largo sudore successive universum corpus occupante. Ita sensim sensimque morbi vi depulsa & vires & functiones animales redierunt. Ad arcendam recidivam abstinentiam cum exercitio corporis, victum quoque attenuantem & exsiccantem, & infusum herbæ satureiiæ, majoranæ, & florum arnicæ, ac cardamomi singulo mane sorbillandum plurimum commendavi. Tandem altero anno thermis Carolinis me suasore uso, rediit dolor podagricus, ex quo optime convaluit.

EPICRISIS.

In hac morbi historia multa obveniunt notatu digna. Morbus hic, qui nomen lethargi recte sortitur, in homine obeso, humidioris constitutionis, ab inordinata diæta, otio & abusu fructuum refrigerantium, per quem materia arthritica intus remansit, & spasmos in inferioribus partibus produxit, qui humores serosos ad caput propulerunt, natus fuit, ad cujus genesin multum quoque habitatio & dormitio in loco decliviori & humidiori contulit. Quod uti nunquam non insalubre, ita quam maxime ad morbos capitis & nervorum, qui ex atonia veniunt disponit. Ita HILDANUS *cent. IV. obs. XI.* ex fumo fornacis non ita pridem exstructæ lethargum & mortem annotavit. Atque nos sæpius capitis morbos cum defluxionibus, cum auditus difficultate, vertigine, somnolentia, in fœminis quæ lavatione linteaminum operam dant, item quando circa fornaces hyeme linteamina exsiccantur, observavimus. Quare etiam balnea & pedum lotiones si caput imbecillum est, vel ad soporem aut paralysin dispositum, non conveniunt. Denique non sine fructu emetica in clysteribus etiam dari possunt, & longe securioris sunt effectus quam acriora purgantia, cujus generis sunt colocynthiaca, ad humores a capite revellendos. Tandem neque hoc loco prætereundum, quod crisis in affectus etiam soporosos, præsertim si cum febre conjuncti sunt, incidat.

CAP.

CAPUT III.

DE VERTIGINE.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio vertiginis. HAud ultimum inter cerebri morbos locum tuetur vertigo; malum frequentissimum, quod omnes capitis affectiones nunquam fere non & antecedit, & comitatur. Ea est sensatio circumgyrationis & lapsus, vel cum vel sine corporis prostratione in terram conjuncta, a compressione nervorum opticorum, intra calvariam adhuc absconditorum, & hinc pendente vitioso fluidi nervei in tunicam retinam influxu originem trahens.

§. II.

Historia vertiginis. Ex improviso nimirum fit, ut ægrotantes omnia objecta, seque ipsos circumrotari sibimet videantur, atque sub idea imminentis lapsus titubent, pedibusque vacillent; tum vero oculi obscurentur, quin ipsi prorsus nonnunquam instar apoplecticorum concidant. Junguntur sæpenumero capitis torpor, dolor, gravitas, aurium susurrus & tinnitus, oculorum mador, visio vitiata & vel duplicata, vel dimidiata, faciei rubor, somnolentia; tumque si vel levis inclinatio capitis in terram, vel corporis circumgyratio accesserit, protinus oritur vertigo. Occupat subjecta potissimum sanguinea, edacia, senilia, viribus defraudata, hypochondriaca, hysterica, nephritica, & quæ alvi sunt durioris, imique ventris cruciantur spasmis. Interdum ea primarium constituit morbum: non raro tamen graviorum capitis affectuum, velut est apoplexia, paralysis, soporosi morbi, epilepsia &c. prænuncia, cumque ipsis complicata deprehenditur.

§. III.

Gradus vertiginis: Digni vero sunt, ut annotentur, tres potissimum vertiginis gradus; quorum levissimus, omnisque periculi expers dicitur Δῖνος, quasi turbo; quoniam adfecti se in orbem agitari, & omnia secum in gyrum rotari putant, neque tamen concidunt, nec caliginem oculorum experiuntur. Huic obnoxii sunt, qui navi vehuntur, qui se in orbem rotant, qui Tabaci fumum crebrius sugunt, aut crapulis frequenter indulgent. Alter gradus vocatur Scotomia seu vertigo tenebricosa, in qua præter dictam rotationis ideam, & pedum vacillationem, oculi caligine suffunduntur. Antecedit ea vomitum, aliosque, qui ab inferioribus ad superiora adspirant, spasmodicos affectus; & exprimitur: Es svird mir grun und gelb fur denen Augen. Summus & gravissimus gradus adpellatur vertigo caduca, & revera est species levioris apoplexiæ, vel etiam epilepsiæ. Antecedunt enim spasmi partium infernarum, formicationis sensum exhibentes; tum suboritur idea gravissimi in præcipitia lapsus, & non solum objecta circum rotari videntur, oculique caligant, verum ægri etiam, nisi contineantur, subito in terram prosternuntur, quin sæpius omni sensuum, motuum, loquelæ ac rationis usu destituti, mortuorum instar jacent; quales notatu dignos casus reperies in CONSULT. MED. *Tom.I. S.I. cas.IX. & X.* & in A.N.C. *dec.*I.I. *anno VIII. obs.*41.

§. IV.

Divisio vertiginis in idiopathicam & sympathicam. Omnis vertigo merito distinguitur in idiopathicam & sympathicam. Prior caussam in ipso cerebro hærentem agnoscit, & longe gravior est posteriori. Complicantur cum ea alii capitis affectus, & raro est periodica. Posterior fit vitio ventriculi, acida & acri saburra prægnantis, & se prodit per conjunctam nauseam, vomendi proclivitatem, ructuosam molestiam, ventriculique gravitatem. Plerumque est periodica, & jejuno existente stoma-

ſtomacho graviſſime urget, ſumto autem vel pauxillo cibi protinus conquieſcit.

§. V.

Vertiginis ſedes. Sedem vertiginis determinaturi obſervamus eam circa viſionis potiſſimum organon hærere. In ipſo quidem oculo, quatenus intra orbitam continetur, nullum nec extrinſecus cernitur, nec poſt mortem reperitur vitium, hinc non ſine ratione colligitur, illud in nervo quærendum eſſe optico. Jam vero in demortuis, qui per vitam ſatis gravi laborarunt vertigine, deprehendimus vel plexum choroideum, vel tertium cerebri ventriculum præter naturam fuiſſe conſtitutum. Sic enim SCULTETUS *in armam. chir. obſ.* 19. plexum choroideum vidit rubicundiſſimum; BONETUS *Sepulchr. L. I. S. XI. obſ.* 8. tam in ovibus vertiginoſis, quam hominibus invenit ſanguinem concretum, vel tumorem veſicularem, tertium cerebri ventriculum occupantem, & ROLFINCTZIUS *in diſſ. anat. L.* 1. *C.* 13. adfirmat, ſe in vertiginoſis ovibus poſt mortem veſiculas aqueo humore plenas, & intra tertium cerebri ventriculum contentas, plus ſimplici vice, in homine ſemel obſervaſſe. Nihil autem vitii ipſo in optico nervo deprehenſum eſt; in quo tamen ſedem mali oportet reſidere. Quo id ergo fiat pacto, mox explicabimus.

§. VI.

Structura nervi optici. Cerebrum diſſecanti, & ad plexum choroideum, qui eſt congeries plurimorum tam arterioſorum, quam venoſorum vaſculorum, pervenienti, hoc ſublato ſeſe ſiſtunt bina ſtrata ſeu thalami nervorum opticorum, inter anum & vulvam ſitorum, & per quandam fiſſuram, ſub qua tertius cerebri ventriculus prodit, ab invicem diſtinctorum. Ab horum ſuperiori parte oriuntur bini nervi, qui dicuntur optici, qui non niſi pia meninge inveſtiti, & dictos thalamos ab utroque latere complexi, antrorſum progrediuntur, & ante infundibulum arctiſſime conjunguntur; mox iterum ſecedentes, tendunt ad oculi orbitam; tum eos ab utroque & externo latere tranſverſim attingit carotis interna arteria; ac denique perforant foramen, eorum tranſitui in poſteriori orbitæ parte deſtinatum, cumque matre dura, inſtar vaginæ cincti, per oculos diſtribuuntur, & horum varias conſtituunt partes. Si oculo recte conſtituto, nervus opticus vitio caret, & legitimus in illum fluidi nervei fit influxus, viſio exercetur integra. Sublato penitus iſtius fluidi influxu, naſcitur cœcitas; eodem vero quocunque modo tantum imminuto, varia viſionis vitia emergunt. Imminuitur influxus per dicti nervi compreſſionem: comprimi poteſt nervus a partibus vicinis præter naturam conſtitutis: partes vicinæ ſunt plexus choroideus, arteria carotis, ventriculus cerebri tertius. Ergo ab harum partium præternaturali conſtitutione nervus opticus, licet in ſua ſubſtantia integer, comprimi, & ideo vertigo etiam ſuboriri poteſt.

§. VII.

Formalis ratio vertiginis. Scimus ergo, imminutiorem fluidi nervei in nervos influxum producere varias viſionis læſiones, velut viſionem duplicatam, dimidiatam, obſcuram & circumgyrationis ſenſum: ſed quomodo ideæ in mente excitentur, & quantum influentis fluidi ad ſingulam producendam requiratur; determinatu & difficillimum & inutile eſt. Sufficit, ſi ex hactenus dictis cognoverimus, vertiginis formalem rationem in fluidi tenuiſſimi influxu in nervos opticos per eorum compreſſionem imminuto conſiſtere. At unde pedum vacillatio? Senſum circumgyrationis comitatur idea caſus; hæc involvit metum; metus idem ſequitur pedum titubatio, quæ confuſo fluidi nervei in muſculos ſitum erectum efficientibus influxu abſolvitur; Ergo ſenſum circumgyrationis ſequitur pedum titubatio. Hæc docet experientia; ſed unde fiat, quod certi corporis motus ſequantur certam in anima ideam, nobis adhuc obſcurum eſt.

§. VIII.

§. VIII.

Quomodo vertigo inducatur ab ebrietate.

Devolvimur ergo ad caussas, compressionem nervorum opticorum producentes. Sistit se primum ebrietas, quæ plerumque vertiginosam perturbationem, pedumque vacillationem habet comitem. Vinum scilicet ebrietatem, & hinc pendentem vertiginem duplici ratione caussatur: nam fovet 1.) principium subtile, vaporosum, quod majori copia ad cerebrum delatum, purissimam nervorum lympham inquinat, & ad sensus motusque rite præstandos inertem reddit. 2.) Principium spirituosum, unde sanguis expanditur, & arteriæ carotides, vasaque distenta thalamos nervorum opticorum, ipsosque nervos comprimunt: sicut id de vino MED. SYSTEM. *Tom.II.Part.III.C.IV.§.VIII.* & de cerevisia §.*XII.* fusius explicavi. At hæc vertigo transitoria est, & dissflato principio vaporoso, sopitaque sanguinis ebullitione transit. Quare nec de hac, nec de ea, quæ per vectionem in navi, aut corporis rotationem inducitur, tanquam non morbosa nobis nullus est sermo.

§. IX.

Vertigo subboritur a sanguinis stagnatione.

Ex causis potius morbosam vertiginem inducentibus, principalis est sanguinis nimia in arteriis carotidibus, & vasis plexum choroideum constituentibus, stagnatio. Hinc vertiginem patiuntur valde plethorici, cumprimis si consuetæ excretiones per narium hæmorrhagias, hæmorrhoides, vel menses in fœminis substiterunt, aut imprudenter suppressæ fuerunt. Non minus hoc malum incurrunt, qui consuetas venæsectiones,aut scarificationes neglexerunt. Eo magis huic morbo obnoxii sunt plethorici, si simul hypochondriacis, hystericis, nephriticis, spasmodicisque imi ventris passionibus vexantur; quibus sanguis majori impetu ad caput fertur. Et novi quidem juvenes hypochondriacos, sanguinisque missiones nunquam passos, qui vertigine uno impetu & ictu invadente rapti, perque aliquot horas detenti, secuto autem vomitu statim liberati fuerunt.

§. X.

Nec non a collectis sanguinis serosi;

Eandem vim obtinet serum, in debita excretione cohibitum, ac intra cerebri sanguinea vasa accumulatum. Quam obrem videmus cachecticos sæpius vertiginem pati; eademque chronica ac pertinacissima adfligi, quibus serosæ manationes per aures, oculos & nares fuerunt cohibitæ. Hinc de vertigine diuturna ex coryza suppressa in CONSULT. MED. *Sect. I. Cas. VIII.* de eadem per restitutum seri e naribus effluxum soluta *ibid. Sect. IV. Cas.CLXIV.pag.*662. & de ea cum fluxu auris rheumatico alternante *Sect. IV. Cas.CXXXIV.pag.* 535. exempla leguntur. Inde etiam vernali ac autumnali tempore, quo repentinæ tempestatum mutationes contingunt, frequentes observamus vertigines. Has porro progenerant narcotica, inque primis lolium illud frumentaceum, quod ab effectu vocatur temulentum, sub pane aut pulte comestum: quales casus A.N.C *dec.II.anno VIII.obs.*173. & *dec. III. anno II. obs.* 127. allegant. Nec silentio prætermittendæ sunt violentiæ extrinsecus capiti illatæ, quippe quibus humorum stagnatio & extravasatio facillime inducitur: unde satis gravis ac diuturna fuit illa vertigo, cujus in CONSULT. MED. *Sect. I. Cas. XLVIII.* mentio fit, & quæ a vehementi in caput lapsu originem traxit.

A lolio temulento.

§. XI.

Ratio vertiginis sympathicæ.

Sympathicæ vertiginis caussa residet in primis viis, maximeque ventriculo, & non nisi hujus vehementiori debetur spasmo. Namque dum primæ regiones valide constringuntur, cogunt vitales succos ad superiora, qui ibidem copiosius collecti, & intra plexus potissimum choroidei vascula stagnantes, vertiginem pariunt. Hinc frequens vertigo est iis, qui primas officinas saburra acri biliosa onustas habent; qui consuetas intermiserunt purgationes; qui leguminibus, & qui flatus movent, cibis

cibis largius vescuntur, qui vermes intra canalem intestinorum alunt, qui vehementi vomitu torquentur &c. Et hæc quidem vertigo, jejuno existente ventriculo, maxime urget; propterea quod tum acriores sint sordes; nam ab adsumtis alimentis, & sic acrimonia per subeuntis cibi admixtionem temperata, statim remittere solet affectus.

§. XII.

Caussæ occasionales vertiginis.

Quum videmus in multis a caussa levissima vertiginem produci, quam in aliis ne gravior quidem excitaret: supponenda in illis est major cerebri & nervorum ad fovendas vertiginis caussas dispositio. Et hanc cum MURALTO *in A.N.C.dec.II.ann.VIII.pag.26.* in generis nervosi, vasculosi, & membranosi debilitate collocandam arbitramur: qua fit, ut irruenti cruori non sufficiens sit vasorum resistentia, unde facilius ille stagnare potest. Hinc omnia, quæ caput debilitant, aditum huic adfectui parant, velut sunt ætas senilis, vigiliæ diuturnæ, frequens crapula, venus nimia & immatura, animi diuturnus mœror, vita sedentaria, & id genus alia. Hinc etiam leves caussæ eundem provocant; ut sunt capitis in terram inclinatio, terror, frigus, crapula, balneorum improvidus usus. Sic vertiginem a frigore semper recrudescentem adnotant A.N.C. *dec.anno. VIII. obs.*5. eandemque a terrore in hypochondriaco subortam recensui in CONSULT. MED. *Sect.I.cas.XXXII.pag.*175.

§. XIII.

Prognosis vertiginis.

Vertigo, quæ a vitio ventriculi suboritur, levis est, & repurgato cessat ventriculo: quæ vero ex imi ventris spasmo, conjuncta nervosi generis debilitate, natales suos mutuatur, altioris est indaginis magisque diuturnum portendit morbum. Semper gravior est idiopathica, quæ a sanguinis aut seri stagnatione in cerebro proficiscitur; & metu insequuturæ guttæ serenæ, paralyseos, apoplexiæ, aut soporosi affectus terret, maxime in senibus. Qui jam passus est insultum apoplecticum, & corripitur rursus vertigine, habet cur a recidiva apoplexiæ sibi metuat. Gravissima vertigo est caduca, quippe quæ caussam profundius cerebrum penetrantem fovet, & revera nihil, nisi apoplexiæ levioris est species.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Ut promtum & expeditum huic malo adferatur auxilium; binas potissimum indicationes respicere oportet medentem, ut nimirum sanguinis & humorum in capite stagnationem discutiat, eorumque raptum ad inferiora derivet; & deinceps ut systema partium nervosarum a tono suo dejectarum corroboret. Quum vero variæ sint caussæ, quæ majorem sanguinis, quam par est, ad caput compellunt quantitatem, harum in curatione habeatur ratio, necesse est.

§. II.

Missionis sanguinearum utilitas.

In recenti malo, corpore existente valde plethorico, facie rubicunda, arteriisque fortiter pulsantibus, nihil est præstantius sanguinis missione. Quam ob rem, ut ad remotiores partes sanguis retrahatur, in pede secanda vena, multumque sanguinis mittendum. Deinceps si mensium vel hæmorrhoidum irregularis sit successus, opus est, ut per commodam medendi rationem hæ revocentur excretiones. Hæmorrhoidariis hirudinum ad anum adplicatio præsentaneam non raro tulit opem; sicut confirmat observatio CONSULT. MED. *Sect.I. cas.VIII. pag.*23. inserta. Quando narium hæmorrhagia vel suppressa, vel sponte cessans malum induxit: præstans auxilium ferunt scarificationes cervicis & dorsi, præstantius autem & certius eædem, more Aegyptiorum naribus admotæ.

§. III.

Remedia saet

Misso sanguine sœpius totum depellitur

guinem a capite derivantia. litur malum, quod si cedere recuset, insistendum est remediis sanguinem a capite derivantibus. Eminent ex iis præsentemque virtutem exserunt clysteres, iteratis injiciendi vicibus; vel etiam laxantia, quæ blanda & simul roborantia esse debent; quo nomine superbiunt pilulæ balsamicæ vel ad nostram vel Beati STAHLII mentem concinnandæ; aut laxans ex manna, rhabarbaro, & cremore tartari confectum, addito oleo de cedro. Utilissima porro sunt pediluvia crebro adhibenda; quæ tamen tepida tantum oportet esse; quoniam calidiora sanguinem commovent, & recursum mali provocant.

§. IV.

Curatio vertiginis sympathicæ. Ubi cruditates acidæ, biliosæ, acres, ventriculum obsidentes, malum produxere: opus sæpenumero est, ut blando emetico evacuatur ea saburra; quo fine in robustioribus tartarus emeticus, in sensibilioribus radix Ipecacuanhæ operæ faciunt pretium. Si præ iis magis arrideant purgantia, ea paullo validiora esse præstat; & eo scopo pilulas balsamicas extracto hellebori nigri permiscere. Quando acidum ventriculo insidet, præmittendi & subjungendi sunt pulveres absorbentes ac digestivi, cum oleo nucistæ combinati; vel etiam martialia cum pilulis balsamicis alternanda.

§. V.

Curatio vertiginis hypochondriacæ. Diuturnioris perinde ac difficilioris sanationis est vertigo, quæ hypochondriacis passionibus, cum generis nervosi debilitate complicatis sociatur. Lenioribus in ea pugnandum est medicinis, quæ discutiant flatus in abdomine subsistente, acrimoniam ventriculi obtundant, sordes per alvum blande evacuent, ac spasmos imi ventris demulceant. Hoc nomine præstantissimæ utilitatis deprehendi pulverem, ex pulveris Marchionis drachmis duabus, cornu cervi philosophice præparati, nitri depurati, cinnabaris præparatæ, lumbricorum terrestrium ana drachma dimidia, & olei macis guttulis tribus confectum, atque bis quotidie cum aqua analeptica exhibendum. Conjungenda laxantia, pediluvia, ordinatæ venæsectiones, ac recta vivendi ratio.

§. VI.

Quæ nervosas partes roborent. Sic subtracta mali caussa, studendum ut roboretur nervosarum partium Systema. Ad quem obtinendum finem amplam laudem meretur nostrum vitæ balsamum, quod & externe vertici infundi, & naribus admoveri, & interne in elæosachari forma propinari cum fructu potest. Adjuvat etiam ægros spiritus salis ammoniaci inter cibos acceptus. In chronica vertigine ex vitio hypochondriorum soleo roborandi fine circa quadras lunæ per aliquot dies sequens exhibere electuarium: Recipe visci querni, corticis chinæ ana unciam dimidiam, pulveris florum chamæmili, lumbricorum terrestrium ana drachmas duas, succini præparati, extracti cardui benedicti ana drachmam unam, caryophyllorum, cinnabaris nativæ præparatæ ana scrupulos duos, syrupi berberum uncias binas. M. F. electuarium, cujus drachma pro una dosi exhibeatur.

§. VII.

Diæta rectaratio. Omnis autem curatio erit irrita, nisi adjuvetur recto rerum non naturalium usu. Quare cibos oportet esse faciles, quibus concoquendis sufficiat digestionis officina; removeantur acria, salsa, acida, leguminosa, & quæ flatus pariunt. Qui debilem ventriculum fovent; iis, prodest jejuno tempore cortices citri vel aurantiorum masticare. Nec quidpiam est, quod magis vertiginosos lædere valet, quam potus vinosi, spirituosi ac cerevisiarii; quorum in locum vel decocta, vel fontem Selteranum modico vini nuptum substituere juvat. Motus corporis sit cautissimus, ac placidissimus; ne ex vehementiori commotione novus excitetur paroxysmus. Aer seligatur temperatus ac serenus; omne frigus,

frigus, maxime partium infernarum fugiatur; & ab iracundia, terrore, mœrore, quantum possibile, caveatur. Hæc qui rite observaverit, quique sanguinis molem debito tempore imminui & excretionum naturalium libertatem conservari curaverit; habebit modum, quo ab ulteriori & vertiginis, & aliorum cerebri morborum invasione semet vindicare potest.

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Quid cõducat in vertigine ex spasmo ventriculi suborta.

QUando ex spasmo ventriculi vertigo, ut sæpe fit, oritur; utilissimus est pulvis Marchionum, cum pauca cinnabari, extracto castorei, & nitro mixtus, & in aqua liliorum convallium datus. Insignis etiam est efficaciæ pulvis ex cubebis, nucista, & lapidibus cancrorum paratus: neque minus desideratissimam in tali casu opem ferunt pilulæ Wildegansii.

§. II.

Curatio vertiginis chronicæ idiopathicæ.

Fit nonnunquam, ut ex diuturniori sanguinis intra vasa plexus choroidei stagnatione, serum secedat, & vel in tertium cerebri ventriculum, vel alium locum, unde nervos opticos potest comprimere, extravasetur. Quo in casu utilissimum est, bregma ferro candenti inurere; aut nuchæ admovere vesicatoria. In tali etiam vertigine, quam a caussa frigida subortam dixere veteres, si molliori haud cedit medicinæ, cura per inediam, conjunctis fonticulis & cinnabarinis remediis locum habet.

§. III.

Usus thermarum.

Quemadmodum in vertigine idiopathica internus acidularum, thermarumque usus neutiquam proficuus existit; tantum abest, ut inde stasis humorum in capite augeatur: ita eadem ab hypochondriorum vitio progenerata, præmissa convenienti medicina, optimum a bene ordinato thermarum vel acidularum tepefactarum usu recipit auxilium: testante observatione CONSULT. MED. *Sect. I. Cas. X.* inserta.

§. IV.

De vertigine gravidarum.

Gravidæ sæpe numero vertigine adfliguntur; quæ non modo plethoræ qua pollent, verum etiam alvi adstrictioni & flatuum retentioni, ipsis familiari debetur. Tali casu omne curationis absolvitur negotium, si administrata venæsectione, flatus subducantur & alvus aperiatur vel infuso clystere, vel laxante passulato, mannato ac rhabarbarino. Vidi etiam subito ortam vertiginem in iis, qui per aliquot dies suppressam habuerunt alvum: ubi infuso clystere, datoque intus oleo amygdalarum dulcium, omne protinus cessavit malum.

§. V.

Cautela circa usum roborantium.

Balsama roborantia, spirituosa, nervina, confortantia magis in hoc affectu proficua sunt senibus, & infirmis corporibus; subjectis vero junioribus, floridioribus & plethoricis minus conveniunt, nisi antea vena tusa; ac alvus evacuata fuerit. Tum etiam conveniunt infusa calida ex herbis cephalicis, radice valerianæ, & cubebis parata; nec non cucupha a Wepfero inventa, quam LENTILIUS in *Miscell. P. I. p. 74. & P. II. p.* 314. describit. Vitanda vero cuncta sunt; quæ nervos debilitant, ut sunt omnia vaporosa, narcotica, moschata & camphorata.

§. VI.

Remedia in vertigine specifica.

Sæpissime fit, ut cum vertigine complicentur affectus nephritici; quo in casu bina notissimum remedia efficacissima & velut specifica deprehendi. Unum est succus ex dauco hortensi recens expressus, cui, mane ea quam octo cochlearia capiunt quantitate assumto, infusum theiforme ex veronica, melissa, betonica, radice liquiritiæ & semine fœniculi superbibendum dedi: alterum est pulvis ex lapidum cancrorum, radicis pimpinellæ nigræ, & iridis florentinæ æquali pondere compositus, & ad drachmam dimidiam

midiam bis quavis hebdomade vespe-ri sumtus. Ex quorum remediorum usu per aliquot hebdomades protracto magnam vidi efficaciam.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Vertigo levis stomachica.

VIr quadraginta annorum meditationibus nimium indulgens, & animi mœrore, curisque per longum tempus agitatus, tandem de insigni capitis gravitate & levi vertigine conquerebatur; quæ in eo consistebat, quod mane potissimum & jejuno existente stomacho cuncta objecta videbantur nigra, & ipse pedibus vacillabat, ut sine lapsus metu vix ingredi potuerit. Ingravescebant hæc vitia, si tempestas ingruebat aquilonia; & præterea sæpius pituita viscida acida, interdum aqua limpida cum levi animi deliquio mane per os eructabatur; alvo existente strictiori: Implorato nostro auxilio ordinavimus pilulas nostras balsamicas, alternis diebus circa lecti introitum sumendas, & temperata quotidie pediluvia. Mane & hora pomeridiana quinta dedimus pulverem nostrum bezoardicum; & sub epulis essentiam corticum aurantiorum, cum balsamo vitæ remixtam. Eodem balsamo inungi tempora cum vertice, eundemque naribus admoveri, & quandoque loco pulveris bezoardici ad decem guttulas cum infuso betonicæ, melissæ, salviæ & veronicæ intus exhiberi jussimus. Extrinsecus ad reprimendum humorum ad caput raptum capiti non sine fructu adplicuimus epithema ex camphora in spiritu rosarum soluta, aceto rutaceo, rosaceoque confectum; & mane panem butyro illitum, ut comederet, suasimus. Inde obtinuimus, ut perfectam æger recuperaret sanitatem.

EPICRISIS.

Est hæc vertigo sympathica stomachalis, quæ a cruditatibus acidis, ventriculumque vellicantibus origines trahit. Fovet enim ventriculus insignem cum capite consensum vi paris nervorum vagi, per quod spasmi ac stricturæ simul ad superiora propagantur. Præterea præcordiorum stricturæ id secum trahunt incommodi, ut humores ad caput compellant, qui vel in carotidibus arteriis, vel plexu choroideo accumulati, stagnantes, nervosque opticos comprimentes, vertiginem inducunt. Quo acrior igitur est materia in ventriculo hospitans; eo gravior & spasmus & vertigo est: qualis matutino præsertim tempore, ubi jejunus est stomachus, observatur. Quare crebra etiam compertum habemus experientia, nunquam vertiginosis utile esse, ut jejuni permaneant; sed magno ipsis esse levamini, si mane parum cibi, & vel solius panis butyro illiti assumant. Curatio eo dirigi debuit, ut sordes exprimis viis removerentur, & ventriculus una cum nervoso genere corroboraretur: qui scopi propositis medicaminibus optime potuerunt obtineri. Nec enim opus fuit, in præsenti per diuturnos mœrores ac meditationes valde debilitato, venam secare; id quod in vertigine idiopathica nunquam intermitti debet.

OBSERVATIO II.

Vertigo caduca cum sensuum abolitione & artuum impotentia.

Vir annorum sexaginta sex, temperamenti sanguineo cholerici, corporis obesioris, matre nephritide ac vertigine caduca defuncta natus, in juventute sua sanus vixit, nisi quod arthriticos quandoque & nephriticos motus fuerit perpessus. Postquam vero per octo novissimos annos vitam magis otiosam sub diæta lauta vinosaque egit; sensit primum motus hæmorrhoidales, dein sub potu thermarum Carolinarum mictum cruentum;

& denique gravem nephritidis paroxyſmum, alvi obſtructione, vomendique conatibus ſtipatum, ſed ope emulſionum & nitroſorum ſemper ſuperatum, aliquoties toleravit. Succeſſit demum vertigo cum artuum imbecillitate, quæ licet uſu venæſectionum & laxantium mitigari primum videretur; paullo tamen poſt ex improviſo vehementior cum vomitibus & ſenſuum abolitione recrudeſcebat. Sopitis per pulveres antiſpaſmodicos vomitibus, vertigo caduca adhuc per quatuordecim inhærebat dies, leni febricula ſtipata, ſub qua æger non incedere valebat, & pedes mirum in modum vacillabant. Anno abhinc elapſo ad roborandos pedes deſcendit in balnea calidiora cum herbis radicibuſque nervinis parata; ſed brevi poſt in plenariam memoriæ abolitionem, cum linguæ paralyſi & ſumma extremorum debilitate conjunctam incidit. A quibus ſenſim liberatus incommodis, tantum tamen pedum retinuit imbecillitatem, ut vix incedere poſſit. Ab eo tempore nephritici motus plane ſiluerunt, & magis magiſque pingueſcit corpus: ſed vertigo per intervalla revertitur, & cum ſternutatione non modo invadit, verum etiam finitur. Conſultus ego ſuaſi, ut pro ratione plethoræ bis quotannis vena in brachio ſecaretur; loco cereviſiæ decoctum ex radice chinæ, ſarſaparillæ, Santalo citrino, raſura ligni aloes, paſſulis ac cinamomo adhiberetur, ſumto deſuper pauxillo vini: victum commendavi exſiccantem, abſtinentiam a pinguibus, carnibus coctis, & juſculis; nec non pediluvia ex herbis nervinis, ſale communi, cineribuſque clavellatis parata, & poſt horum uſum juncturas & os ſacrum unguento martiato, cum oleo roriſmarini, thymi & majoranæ mixto inungendas ſuaſi.

EPICRISIS.

1.) Præſens vertigo debetur congeſtioni humorum ad caput, a ſpaſmis hypochondriorum hæmorrhoidalibus & nephriticis productæ: unde etiam ejus ſingulos paroxyſmos vomitus ſunt comitati. Pedum vero inſignis vacillatio, non a ſola vertigine derivanda; quippe qualis non niſi ſub ipſo vertiginis paroxyſmo ſemet exſerere ſolet: ſed originem omnino trahit ab atonia membranarum, quæ medullam ſpinalem, inferiori ſpinæ parti incluſam cingunt, & hinc ad pedes prodeuntium nervorum; quæ per motus nephriticos fuit relicta.

2.) Quemadmodum plethoricis & ſanguineo cholericis calidiora & ſpirituoſa omnia, nimiam ſanguinis ebullitionem concitando, ſunt nocentiſſima; ita præſertim infenſa iis deprehenduntur, ſi jam capitis quodam morbo laborarint. Hinc enim factum eſt, quod noſter ægrotans ex balneorum calidiorum uſu (quæ alias tepida nil nocent) apoplecticum ferme inſultum contraxerit, qui linguæ paralyſi, memoriæque debilitate ſe prodidit. Diſcimus ergo, & balnea & pediluvia in capitis affectibus uſurpata ſemper eſſe debere tepida.

3.) Annexa erat huic obſervationi quæſtio: num thermæ Carolinæ ex uſu ægroti eſſent? Diſſuaſi autem earum uſum. Aeger enim non ſolum ſympathica vertigine laborare cenſendus eſt; ſed omnino idiopathica, a primarum viarum ſpaſmis & excitata, & exacerbata. Cauſſa hujus jam in diſpoſitione hereditaria eſt quærenda; qua cerebrum & nervi inſigni debilitate affecti videntur. Quo in caſu omnes & thermæ & acidulæ ſunt fugiendæ; quoniam per debilitata vaſcula non rite progrediuntur, ſed ſtagnantes majora pariunt damna.

OB-

OBSERVATIO III.

Vertigo caduca hypochondriaca. Litteratus quidam quadraginta sex annorum, spongioso habitu, vasis exilioribus, multisque succis præditus, vitæque nimium deditus sedentariæ, per sedecim jam annos magno animi torpore, angore, mœrore, angustia præcordiorum, languore artuum, cephalalgia, borborygmis, & spasticis flatulentisque commotionibus valde discruciatus fuit. Hæc autem inter symptomata maximam ipsi crucem figebat vertigo tenebricosa & caduca, sub cujus accessione, nisi contineatur, omnino concidebat, omniumque sensationum usu carebat. Post capitis ad terram inclinationem malum protinus invadebat; & interdum punctula seu scintillulæ se oculis præsentabant. Nares erant utplurimum sicciores, & si post sternutationem vel natura vel arte provocatam pituitam plorabant, malo ferebant levamen. Alvus valde segnis non nisi alternis diebus scybala durissima reddebat; sed somnus cum adpetitu rite sibi constabat. Variorum medicorum consilia contra hæc mala expetiit sibi ægrotans; sed a nullo sensit auxilium. Quidam haud incelebris, caussam in ventriculo hærere ratus, emeticum ex tartaro emetico propinavit, idque cum non moveret vomitum, quater adhuc eadem die iteravit, nullo tamen effectu, nisi quod alvus inde duceretur. Inter alia præsidia usus etiam est thermis Carolinis, & tribus quidem vicibus, cum levamine tantum brevi. Non minus hæmorrhoidum, quarum tamen nulla adsunt molimina, provocaturus fluorem, hirudines ano curavit admovendas; venam bis in pede quotannis præbet secandam; & novissime serum lactis curæ loco potavit. Præterea diætam servat strictissimam; cavet sibi a multis mentis laboribus; magis indulget corporis exercitio; loco cerevisiæ pro potu aqua leviori, vino nupta utitur. Sed quum ex his omnibus nullum levamen, nedum plenariam medelam reportaret; meum flagitavit consilium.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

1.) Vertigo præsens rectissime vocatur hypochondriaca, eo quod suos natales a malo hypochondriaco mutuetur. Hæc autem vertiginis species, si inveteravit, longe pertinacior, curatuque longe difficilior est, quam omnes reliquæ, utut idiopathicæ: quoniam omnes totius corporis nervosæ ac vasculosæ partes simul a tono suo sunt dejectæ, omnes totius corporis functiones simul languent, & ipsa mens anxia, meticulosa & inconstans est; unde etiam diuturniorem non perferunt medicationem, sed mox hunc, mox illum adeunt medicum, & mox hoc mox illud adpetunt medicamen.

2.) Eo autem gravior est in nostro ægrotante morbus quum jam omnibus, quæ bis in affectibus adhiberi solent, usus fuerit remediis, & novissime tale vitæ genus selegerit, quale ad curandos ejusmodi morbos admodum necessarium est: neque tamen minus valetudinem nondum recuperavit. Præterea ad majorem hujus mali pertinaciam multum contribuit 1.) perversa medicatio, qua vomitorium uno die quinquies, idque pessimo consilio fuit adhibitum; 2.) alvi contumax, nec ullis remediis cedens segnities; quippe quæ spasmodicam imi ventris stricturam, una cum majori humorum ad caput raptu sustentat.

3.) Quamobrem angusta profecto curationis spes superest; quæ non alia ratione institui poterit, quam ut ægrotus exactissimæ victus observationi insistat; pediluviis tepidioribus, blandis laxantibus, & nervinis utatur; & demum molares Carolinarum thermas sub debito adhibeat regimine.

OBSERVATIO IV.

Vertigo cum cataracta spuria.

Vir juvenis, maritus, temperamenti sanguineo-cholerici, sub regulari narium hæmorrhagia sanus semper vixit: ea vero ineunte æstate cessante, capitis dolores per totam æstatem perpetuo affligentes sensit. Hos Decembri mense remittentes excipiebat gravis vertigo cum tendente & lancinante musculorum temporalium dolore, somnoque turbulento stipata. Jungebantur oculorum obnubilationes, & ante illos punctula perpetuo obversabantur. Alvus insuper adstrictior erat; & flatulentiæ, utut cibi non nisi molles sumerentur, abdomen cum spirandi difficultate distendebant. Ipse ceterum æger corporis exercitio haud multum studebat, nec unquam sanguinem sibi curaverat detrahendum. Ego itaque consultus suasi, ut ter quotannis ex pede mitteretur sanguis; vesperi adhiberentur pediluvia; post venæsectionem emplastrum vesicans ex emplastri de meliloto uncia una, cantharidum drachma una, & balsami Peruviani drachma dimidia nuchæ adplicaretur, & per quatuor gestaretur hebdomades. Commendavi etiam Elixir meum viscerale ad octoginta guttas sub epulis sumendum; laxans rhabarbarinum bis quavis hebdomade capiendum; & cum recta vivendi ratione loco potus aquam vino permixtam ordinavi.

EPICRISIS.

1.) Vertigo, quam præsens ætate adhuc junior patitur æger, duplici nititur caussa: quarum unam suppressæ & intermissæ sanguinis excretiones; alteram flatulenta & spasmodica hypochondriorum pathemata exhibent. Priorem quod attinet, duplex ea iterum est; siquidem non solum narium hæmorrhagia per ætatis rationem cessans; verum etiam venæsectionis, quæ succedere debuisset, intermissio accusari merentur. Alteram, quæ mali hypochondriaci initia significat, testantur alvus adstrictior, borborygmi & flatulentiæ intestinorum, spiratio difficilis, & digestio vitiata.

2.) Iisdem caussis debetur cataracta incipiens sive spuria, quam ægrotus patitur, quamque significant scintillulæ ac punctula oculis obversantia. Id vitii genus ex hypochondriaca passione generari novum non est: quum enim ob male constitutum ventriculum chylus generetur crassus & impurus; qualis etiam fit sanguis; & hic majori copia ob inferiorum partium spasmos ad caput compellatur, in oculis stagnet, & dimittat particulas crassiores: hæ in aqueum delapsæ humorem efficiunt eam sensationem, qua punctula oculis obversari percipitur. Quo ex vitio successu temporis ipsa emergit cataracta.

OBSERVATIO V.

Vertigo ex debilitate ventriculi.

Matrona generosa, sexaginta annorum, temperamenti sanguineo melancholici, a teneris pro potu plerumque vino, & cibis crudis, coctuque difficilioribus uti solita, permultos variosque morbos toleravit, sed feliciter semper superavit. Post menstruorum cessationem hæmorrhoides eruperunt, & per multos annos magno cum sanitatis emolumento fluxerunt. Quarum fluor cum ante triennium sponte sileret; nihil tamen incommodi ad sanitatem inde pullulavit, eo quod venæsectionibus ac scarificationibus moles sanguinis semper imminuta fuit. At elapso anno quum paucis post institutam circa autumnale æquinoctium venæsectionem diebus, ostrearum justo majorem comedit quantitatem: accidit, ut gravi vertigine, præcordiorum anxietate, nausea, & vomendi conatu corriperetur; quæ cuncta symptomata, reddita per vomitum multa pituita protinus conquieverunt. Sed interjectis aliquot mensibus longe vehementior redibat vertigo, extremorum frigore, pectoris oppressione,

pulsu-

pulsuque magno & pleno stipata; quæ ope clysterum alvum solventium, frictionum, & antispasmodicorum paullo mitigata; venæ autem incisione prorsus sublata fuit. Neque tamen minus nausea adfligebat adhuc cum intercurrente levi vertigine; quæ dato blando emetico ita debellabatur, ut ægra per aliquod tempus sana videretur. Sed brevis erat valetudo: siquidem circa vernale æquinoctium recrudescebat utique vertigo, cum dorsi & ossis sacri gravissimis doloribus; & per aliquot hebdomades ægram lecto affigebant, donec prorumpentes hæmorrhoides felicem toti scenæ imponerent finem. Circa solstitium autem vehemens terror omne revocavit malum, quod abhinc, suppressis plane hæmorrhoidibus, inque cassum adhibitis intus Egranis, externe Lauchstadiensibus aquis, nullis expugnari potuit medicinis, quin per intervalla rediret. Ego demum consultus pro potu decocta cum vino, laxantia rhabarbarina & Elixir nostrum viscerale commendavi; ad firmandum nervorum robur pulverem ex lapidibus cancrorum, pulvere Marchionis, nitro depurato, succino præparato, cardamomo, & cinnabari nativa præscripsi; & venæsectionem quater quotannis repetendam ordinavi. In ipso vertiginis paroxysmo suasi, ut ano clyster infundatur, tum pedes immittantur pediluvio, & interne aliquot balsami vitæ cum quindecim liquoris anodyni guttis remixtæ exhibeantur.

EPICRISIS.

Fœminas, quibus post mensium cessationem hæmorrhoidalis fluor stato tempore contingit, easdem ab eo utilitates circa sanitatem sentire, quas ex legitimo menstruorum fluxu perceperunt, quotidiana docet experientia. Quod si vero utraque excretio ob quascunque caussas cessat; rectissime sibi consulunt, qui earum vicem artificialibus sanguinis supplent missionibus. Quemadmodum vero hæ sub debito regimine administratæ, incomparabilem inferunt sanitati usum: ita neglecto regimine, multorum auctores fiunt malorum. Et id in præsenti contigit etiam casu: immoderatus enim ostrearum usus mox a venæsectione, ansam præbuit cunctis, quæ sequuntur affectionibus. Nam post venæsectionem per aliquot dies ab omnibus coctu difficilioribus cibis abstinendum est; quia ventriculus justo debilior, iisque digerendis impar existit.

2.) Discimus etiam ex præsenti casu, quantas & in producendis, & revocandis morbis vires possideat vehemens terror. Aegrotans nostra, si post adhibitam medelam, rectæ vivendi rationi studuisset; procul dubio ab omnibus libera permansisset symptomatibus. Sed terror omnia rursus exacerbavit; quippe qui constringendo corporis habitum, ad interiora & superiora repellit vitales succos, qui accumulati in partibus nondum firmatis, pristinas ludunt scenas.

OBSERVATIO VI.

Vertigo ex stomacho.

Vir generosus, quinquaginta sex annorum, temperamenti sanguineo cholerici, vitæ sedentariæ addictus, a prima infantia ad vicesimum circiter primum ætatis annum, variis efflorescentiis scorbuticis, asthmaticis affectibus & largis narium hæmorrhagiis laboravit. Aetate adolescente arthritici artuum & dorsi motus accesserunt; sed venæsectione circa quodvis æquinoctium abhinc administrari solita mitigati, in fluxum tandem hæmorrhoidalem desierunt; quo per multos annos singulis ferme mensibus cruoris, utut parca quantitas, cum singulari sanitatis allevamento effluxit. Ante triennium parcius promanavit cruor, & per novissimum annum fluere prorsus desiit: quo tempore sanus quidem vixit, nisi quod per intervalla efflorescentiæ purpuraceæ, cum doloribus artuum tensivis, flatulentiis, cordis palpi-

palpitationibus, & nocturnis pollutionibus corpus occupaverint, hancque præsertim scenam Decembri & Aprili mense luserint. Novissime accesserunt vertiginosæ molestiæ, quæ cum cordis palpitatione, inflatione abdominis flatulenta, & crebris ructibus, post prandium æque ac cœnam gravius adfligebant; sed adhibitis congruis medicinis evanuerunt. Quum autem earum recursum, quin apoplexiam timeret; meum flagitavit consilium. Quare suasi, ut sub convenienti diæta, & acidorum, spirituosorum ac vinosorum evitatione, nec non debita venæsectionum continuatione, adhiberet pediluvia; sub epulis caperet Elixir nostrum viscerale, pro potu uteretur decocto ex hordeo, radice cichorei, semineque fœniculi; & quandoque pilulas balsamicas cum pulvere præcipitante sumeret.

EPICRISIS.

1.) Innumeris exemplis & observationibus confirmari potest, quod qui in juventute largis narium hæmorrhagiis obnoxii fuerunt, his progrediente ætate cessantibus, arthriticis ac hæmorrhoidalibus afficiantur pathematibus. Quibus omnino medelam ferre licet, si vel hæmorrhoidum regularis fluor provocari potest; vel convenientes instituantur venæsectiones. Unde etiam noster ægrotans sanus vixit, quam diu fluxerunt hæmorrhoides.

2.) Quod si vero hæc supprimatur excretio; quam vel sola vita otiosa, crassos reddendo humores, & excretionibus ineptos supprimere valet: stagnāt succi in imo ventre, maximeqūe ventriculo & intestinis; quæ debilitantur exinde, & officio digestionis rite perficiendo minus sunt idonea. Hinc gignuntur cruditates in primis viis: quæ ventriculi & conterminarum partium spasmodicas excitando stricturas, vertiginis in nostro casu caussæ fuerunt.

OBSERVATIO VII.

Vertigo pertinax ab ira.

Vir sexaginta sex annorum, robustæ & sanæ constitutionis, aliquando circa vespertinum tempus vehementi exardescens iracundia, sanus quidem lectum petit; at mane surgens, tanta prehendebatur vertigine, ut iterum in lectum prosterneretur. Eidem etiam per aliquot menses affixus fuit; donec exhibita remedia id quidem efficerent, ut muniis domesticis fungi, & obambulare potuerit; nihilominus vertigo pertinax continuat, ægrotumque per vices subito in terram prosternit. Cui cum medelam quæreret; suasi venæsectionem bis quotannis celebrandam; dedi infusum theiforme ex melissa, citrique corticibus; & pulverem, qui cornu cervi philosophice præparatum, pulverem Marchionis, lapides cancrorum, succinum præparatum, nitrum & cinnabarin habebat. Unde factum, ut conjuncto balsami vitæ externo usu haberet egregie.

EPICRISIS.

Senes, quamvis illibata sanitate, magnoque corporis & animi vigore fruantur, accidit tamen sæpius, ut gravi animi perturbatione, subito terrore, vel insolenti ira in ingentem virium defectum, quin etiam in affectus vehementer caput infestantes incidant; idque eo magis, si sanguine abundant, vel criticæ hujus evacuationes cessant & consueta venæ sectio intermittitur. Quo in casu opus omnino est, ut sanguis mittatur & vehementes nervosarum partium commotiones blandis sedativis sopiantur, abstinendo ab omnibus iis calidis nervinis, quæ sanguinem valde commovent. Est alias liquor noster balsamicus, qui balsami vitæ nomine venit, in affectibus senum, capitis præsertim, & arcendis & sanandis efficacissimum & crebriori usu comprobatum remedium. Cavendum tamen ab eo est summopere, ubi vaso-

vasorum est plenitudo & dispositio ad motus hæmorrhagicos & congestorios.

OBSERVATIO VIII.

Vertigo caduca ex sanguinis copia, primarumque viarum vitio.

Vir Reverendissimus quinquaginta annorum, temperamenti cholerico sanguinei, obesus & procerus, in juventute narium hæmorrhagiam sub illibata sanitate expertus, nec ullis unquam morbis, nisi bis tertiana, novissime ictero discussa, fatigatus, ob insignem sanguinis & humorum copiam per viginti jam annos venam medianam quotannis tundendam præbere suevit. Neque vero minus per quindecim annos hæmorrhoides bis vel ter quovis anno absque ullis incommodis, nec sine egregia valetudine fluxerunt; quæ vero quatuor abhinc vel quinque annis febriles commotiones nunquam non habuerunt præcursores. Sed per novissimum triennium mutata fuit rerum facies; siquidem per crebra intervalla vertiginosus accessit insultus, quem semper comitatæ sunt hæmorrhoides cœcæ, adeo ut eo tempore non nisi bis fluentes fuerint. Hinc vertigo magis magisque increbuit, caducæ speciem omnino referens: etenim ex improviso cuncta videntur in gyrum rotari, pedes vacillant, titubant, ægerque lapsum evitaturus, desidere tenetur; tum vero magnam capitis imbecillitatem sentit, maxime in cervice, ut caput erectum tenere nequeat, sed pectori illud adplicare teneatur: præterea refrigescunt expallescuntque facies, manus atque pedes, & non raro ipsi sensus cum ratione turbantur; quæ demum cœcæ hæmorrhoides, mox iterum evanescentes excipiunt. Præterea auditus difficultas cum tinnitu auris sinistræ infestat, æger appetitu fruitur integro, alvoque gaudet aperta; sed crebri vexant ructus, & insignis muci quantitas laborioso nonnunquam redditur screatu. Contra quæ mala cum plura pharmaca, nec non hirudines frustra fuerint adhibita: ego consultus suasi, ut servatis recte vivendi regulis, venam bis terve secandam quot annis daret; crebris uteretur pediluviis; quavis hebdomade alvum pilulis meis balsamicis laxandam curaret; sub epulis Elixir meum viscerale, oleo macis & cinamomi nuptum caperet, & vesperi nonnunquam pulverem ex antimonio diaphoretico, succino præparato, lapidibus cancrorum, nitro, arcano duplicato, & cinnabari usurparet.

EPICRISIS.

Hæmorrhoides insignem cum ventriculo & intestinis habere nexum, crebra docet experientia. Iis enim impedite fluentibus, vim concoctricem ac peristalticam dictarum partium admodum debilitari, passionemque sic generari hypochondriacam; & vicissim labefactato intestinorum tono hæmorrhoides produci symptomaticas; quam plurimis didici exemplis. Idem in præsenti casu contigisse, inque primis ex hæmorrhoidum imminuto fluore primas vias vitium contraxisse; vel crebri ructus mucique screatus testantur. Quem vero fugit, ventriculo male habente, omnino generari vertiginem.

2.) Sed hujus in hoc casu ratio adhuc ab ipsius sanguinis copia, & ad caput facta congestione accersenda videtur. Scilicet dum siluerunt hæmorrhoides; natis in abdomine spasmis, humores copiosius ad caput rapti, distenderunt vasa, compresserunt nervos, turbarunt sufficientem liquidi tenuissimi in eos influxum, & sic produxerunt vertiginem, nervosarum capitis partium debilitatem. Spasmos inferiorum partium sub paroxysmo significant frigus extremarum partium; quibus remittentibus, cœcæ adparuerunt hæmorrhoides.

3.) Febriles commotiones, quæ hæmorrhoidum antecesserunt fluxum, significant, sanguinem jam crassiorem & ad excretiones minus aptum fuisse. Observamus enim, spasmodicos ac febriles motus omnem fere

fere antecedere hæmorrhagiam, eoque vehementiores, quo hæc succedit difficilius.

OBSERVATIO IX.

Vertigo a frigore pedũ & immoderatiori vini potu orta.

Serenissimus ætatis annorum quadraginta, a patre genitus podagrico, per omnem fere vitam nunquam ægrotavit, nunc vero per quinquennium gravis vertigo subinde adeo eum invadit, ut vacillantibus pedibus eum prosternat: utplurimum periodice, circa octavam matutinam & vesperi circa quintam incidit, mox levior, mox gravior: accessionem tinnitus & auditus difficultas cum oculorum stupore & obnubilatione antecedit, facie existente rubicunda & venis turgida. Ubi paululum affectus remittit, protinus pectoris cum anhelosa spiratione oppressio & dolor ac spasmus femorum, nonnunquam etiam vomitio vel conatus ad vomendum, neque minus dolor in reddenda urina adsunt. Solvitur malum ingenti materiæ tartareæ per urinam secessione. Pedes subinde frigidi præsertim circa malleolos nunc per quatuor hebdomadum spatium tument cum dolore tensivo, torpore & debilitate, inprimis post pediluvia & tum levius malum existit. Sanguinis vacuationes criticæ per omnem ætatem visæ sunt nunquam, at vero circa æquinoctialia tempora sine incommodo sanguis screatu fuit rejectus, qui postea per annum ter incisa vena evanuit. Consultus ego suasi venam singulis anni quadrantibus in pede secandam & ut abstineret a cerevisia valde lupulata, venere, vini potu, cui paulo largius indulsit, aquam pro potu sumat, ac pedes probe a frigore defendat eosque mane, ut pessime consuevit, non nudet, pediluvia vero frequentius adhibeat & ad vim ventriculi concoctricem confirmandam in prandio temperatum balsamicum meum sic dictum viscerale ad 60. guttas assumat. Suasi quoque ut instante vere fontem Egranum cum debito regimine interposito pilularum balsamicarum usu biberet.

EPICRISIS.

Hoc capitis frequentissimum vitium, ut sæpius observatum a me est, a liberaliori vini potu, extremorum frigore, sanguineæ evacuationis sive per naturam sive per artem defectu in sanguine plenis subinde oboritur & laborantem sæpe diu trahit, immo, nisi commodis auxiliis succurratur, in apoplexiam & mortem præcipitat. Ubi ex hisce causis nascitur malum, ego levissimis, facillimis & promtis modo enumeratis remediis diæteticis plus præstiti, quam generosis pharmacis. Sed opus est, ut ejusmodi victu & vivendi ratione diutius ægrotantes utantur.

OBSERVATIO X.

Vertigo cum auditus difficultate & oculorum obnubilatione chronica.

Illustrissimus Comes annorum sexaginta trium in juventute semper robustus & bene valens, temperamenti sanguineo cholerici, corpus venationibus probe semper exercuit: ante viginti annos Silesiæ in continuam & acutam febrem ex abusu vini Hungarici incidit, quæ naturæ vires ac robur corporis adeo infirmavit & destruxit, ut vix intra tres menses functiones tam vitales quam naturales in ordinem redigi potuerint. Ab eo tempore imbecillitatem capitis cum vertigine per intervalla expertus est, quæ succedente tempore ingravescens ante quadriennium tam vehemens facta est, ut in terram Illustrissimum Virum præcipitaverit. Et licet crebriores hujus affectus accessiones per repetitas venæsectiones, leniter purgantia & alia commoda remedia fuerint præpeditæ, attamen adhuc ex vitio digestionis sub subitis tempestatis mutationibus incidunt. Quod pessimum vero est, comitatur hoc vitium ingens audiendi difficultas & visus obnubilatio. Vires præterea constant, somnus placidus,

&

& major quam decet & laboris exercitationisque necessitas exigit, ciborum est appetentia. Inflantes vero cibos ac pingues, quorum usum frequenter soda excipit, minus bene ferre potest. Pro potu sumit aquam & singulis diebus duas vini Mosellani bibit mensuras, facies est florida, rubicunda. Per sex fere annos verno tempore fonte Egrano usus singulis fere annis quater, quinque, imo sex V.S. admisit.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Infirmitatem, quæ magnos & diuturnos morbos sequitur, aliis gravibus morbis, qui inde prodeunt, obnoxiam esse, & hæc historia & multæ aliæ nobis cognitæ manifesto satis confirmant. In ejusmodi diuturnis vitiis ego vix aliis quam diæteticis remediis usum esse animadverti. Interdixi itaque ex hoc fundamento liberaliorem vini usum, motum vero & exercitationem corporis ad sudorem usque per vectionem aut equitationem, neque minus abstinentiam a cibis, præsertim mucilaginosis, flatulentis, pinguibus ac victum parvum & extenuantem imperavi, utpote cum ex sanguinis & succorum abundantia plerumque ad imbecillius caput congestio proficiscitur. Et quia ventriculi imbecillitas id vitii valde fovere & augere solet, semper omnino medicum, ea quæ concoctionem juvant, proponere oportet; quo nomine Elixir meum viscerale, idem quod in notis in Poterium præscriptum est, principem sibi vindicat locum. Postremo, hanc ceu perpetuam, &, quæ meretur notari, observationem subnectere hoc loco volui, idque maxime in gratiam juniorum medicorum: in capitis affectibus, ut in vertigine, auditus difficultate, ubi a sanguinis abundantia ortum traxerint, communia illa adversus ejusmodi morbos commendata cephalica, nervina balsamica, ad quæ etiam pertinent balsama apoplectica, & balsamum nostrum sic dictum vitale, nec externe nec interne, nisi cum maxima prudentia exhibenda esse, eo quod majorem motum & orgasmum in humoribus excitando & consequenter stagnationem efficiendo pessimos effectus producant.

OBSERVATIO XI.

Vertigo caduca.

Litteratus triginta trium annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, animi sensibilioris, crebris mox lucubrationibus & meditationibus, mox compotationibus, mox animi pathematibus indulgens, nocte aliquando in frigido conclavi scribendo transacta, mane facturus iter ex improviso gravi corripitur vertigine, quasi caduca: quippe ultra horæ spatium instar attoniti jacebat, oculosque celeriter invitus movebat, tum facies intumescebat, & paroxysmus sensim, relicto corporis languore, remittebat. Abhinc quavis circiter hebdomade redibat; & novissime sic se habebat: Prævia insigni iracundia, cum mensæ pransurus adsidere vellet, frigus pedum, tanquam regularem mali prænuncium, sensit; hinc dissipaturus affectum discurrere per conclave nititur; sed vertigine opinione citius accedente præpeditus, pedes aquæ tepidæ immergit, & ex aqua frigida triginta liquoris anodyni guttas sumit. Unde factum, ut paroxysmus, qui alias per aliquot horas inhærebat, non solum protinus cessaret, verum etiam mitior esset, & non nisi levi lassitudine semet exsereret. Verum cum nihilominus per intervalla posthæc reverteretur accessio: meum ad eam penitus abigendam implorabat consilium. Quamobrem suasi primum, ut venæsectionem, quam antea singulo tantum biennio admiserat, bis quotannis administrandam curaret; deinceps corporis exercitio, & tranquillitati mentis probe studeret; pediluviis tepidis frequenter uteretur; pro potu ordinario adhiberet fontem Selteranum; quavis hebdomade pilulas balsamicas

micas cum pulvere præcipitante usurparet; & mane denique ex infuso theiformi guttas quadraginta mixturæ, quæ habebat liquoris anodyni, tincturæ antimonii acris ana unciam dimidiam, balsami vitæ drachmam unam, sumeret.

EPICRISIS.

Hæc vertigo rectissime vocari potest spasmodica; eo quod a spasmis ac stricturis partium infernarum, succos vitales ad caput compellentibus in singulo paroxysmo originem traxerit: id quod frigus pedum, quemvis paroxysmum antecedens testatur. Et tali in casu utique consultum est, pedes mox sub accessionis initio tepidæ aquæ immittere: nec sine fructu adsumtus sub ipso paroxysmo est liquor noster anodynus; siquidem hæc remediorum genera, spasmum partium externarum relaxando, omnino avertere paroxysmum potuerunt.

2.) Causa occasionalis, quæ hanc vertiginem introduxit, frigus quidem est; sed recte dicitur occasionalis, quoniam in corporibus, quæ non jam aliqualem dispositionem fovent, tam gravia non semper excitat mala. Noster autem ægrotans cum partim per crebras animi commotiones, partim etiam multas lucubrationes, & fluidorum crassitiem & solidorum debilitatem sibi contraxisse videtur: ex facili accedente frigore in vertiginem potuit incidere.

3.) Quod sub paroxysmo vertiginoso oculi moti ac velut convulsi fuerint, id cum vertiginis essentia facile conciliari potest. Nam vertigo dependet a quasi paralytica nervi optici relaxatione; & motus oculi a pari nervorum tertio; seu oculorum motorio: qui omnino convelli potest, altero nervo existente paralytico.

CAPUT IV.

DE GUTTA SERENA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Guttæ serenæ descriptio.

GRave malum est cœcitas, quam Græci ἀμαύρωσιν, Latini guttam serenam, quasi gutta quædam obturasset nervum opticum dixerunt, & nos per visionem ab influxu fluidi nervei in nervum opticum prorsus intercepto, oculis illæsis existentibus, sublatam describimus. Sub ea, si exterius oculum inspicias, sanus & integer apparet oculus neque in tunicis ipsius, neque in humoribus labes conspicua est ulla, tantum quod pupilla naturali amplior, nigrior, nimiumque dilatata compareat, & ad radiorum luminosorum illapsum rigida spectetur & immobilis: nihilominus visio vel prorsus est abolita, vel saltem facultas restat tenebras a luce discernendi.

§. II.

Distinctio guttæ serenæ 1) a vertigine. 2) a catarracta.

Distinguit ergo semet hic morbus 1) a vertigine, in qua circumgyrationis sensus, & pedum adest vacillatio, fluidi vero nervei influxus nec prorsus est interceptus, sed saltem imminutus, nec etiam perpetuo talis. Differt etiam a catarracta; nam in hac crystallinus humor opacus cernitur, & pupilla ad lucis splendorem coarctatur, in tenebricosis autem locis dilatatur: contra in gutta serena per pupillam pellucidus adparet humor crystallinus, & pupilla, sive sit in lucido, sive obscuro loco, nec contrahitur, nec magis dilatatur, sed permanet immobilis.

§. III.

Historica guttæ serenæ explicatio.

Neque vero eadem semper ratione se noster habet morbus: mox enim subito & repente invadit, ut plerumque fit, si ex violentis & externis oritur causis, ut post casum ab alto & gra-

gravem capitis percussionem. Vid. HILDANUS *Cent.*5.*Obs.*8. it. AMATUS LUSITANUS. *Cent.* 5. *Obs.* 64. mox succeffive visio perditur, quod in senibus potissimum hemiplexia vel paralysi affectis, aliisque languidis contingit corporibus: mox associantur capitis dolores, vertigo, somnolentia, tinnitus & susurrus aurium &c. mox vero vacat his symptomatibus, solaque cœcitate adfligit. Datur quoque gutta serena periodica, quæ subito invadens, & per aliquot horas vel dies durans, sponte cessat, sed sæpe revertitur, ut fere fit in hypochondriacis, hystericis & parturientibus. Dividitur etiam in perfectam & imperfectam; in illa ulla nec visio, nec ullum luminis vestigium superest; in hac lumen adhuc a tenebris discerni potest, & videtur ad hanc quoque pertinere dimidiatus visus, cujus peculiarem speciem describit CHR. SIGISM. WOLFFIUS *diss. de amaurosi imperfecta* 1709. Trajecti habita; ubi quis non nisi truncum inferiorem cum pedibus in homine potuit videre.

§. IV.

Sectio anatomica guttæ serenæ potentiorum. Quum in gutta serena oculus externe ab omni vitio liber conspiciatur; haud sine ratione colligimus, causam mali non in ipso oculo, sed nervo potius optico esse quærendam. Et hoc idem evidenter demonstrat incisio eorum, qui per vitam luminis usu caruerunt: hæc enim docet, nervos opticos fuisse nimium extenuatos, marcidos ac duplo minores, Vid. BONETUS *Sepulch. L. I. Sect. XVIII. obs.* 3. & 4. vel sero aut sanguine per cerebrum extravasato circumfusos & compressos, sicut adnotavit WEPFERUS *de apopl. hist. IV.* aut tumore duriori obsessos, qualem circa eorundem originem vidit BONETUS *l. c. obs.* 1. PAWIUS *obs. anat.* 2. conspexit vesicam aqueo humore plenam, dictis nervis circa eorum conjunctionem insidentem; PLATERUS tumorem globosum prope nervos visorios in gutta serena laborante post mortem deprehendit, & BONETUS *l. cit. obs.* 5. observavit arteriam carotidem, eo quo orbitam ingreditur loco, sanguine turgidissimam.

§. V.

Guttæ serenæ ætiologia. Multi quippe & tantum non omnes, accusarunt nervi optici obstructionem a lympha crassiuscula, qua tubuli hoc in nervo occludantur, ut liquidi nervei ad retinam affluxus, vel sufflaminetur, vel intercludatur plane. Verum nondum ab Anatomicis evictum est, nervis inesse canaliculos & tubulos, per quos liquidum recto vehatur tramite. Neque etiam per cerebri & oblongatam medullam crassior & cohærens lympha, sed longe tenuissimum & ad cohæsionem minime aptum liquidum fertur. Hinc in nervos obstructionem cadere neutiquam videtur credibile, multo minus in opticis nervis obstructio a materia ex cerebro advecta commodum invenit locum. Cunctis his in casibus nervorum opticorum ea debet fieri compressio, quæ omnem fluidi nervei in eos influxum tollere, adeoque paralysin illorum valet inducere: unde sequitur, causam guttæ serenæ proximam esse nervorum opticorum paralysin. Jam ex anatomica oculi structura notum perspectumque habemus, nervum opticum, simulac osseam oculi orbitam & hanc investiens intus periostium penetravit, atque exterius, quod a dura matre recepit, involucrum ad constituendam sclerotidem deposuit, altero involucro, piæ meningis propagine, uveam, processus ciliares, & pupillam efformare, medullari vero substantia tunicam mollem & pulposam, quæ retina audit, constituere. Notissimum porro est, retinam picturas objectorum visibilium recipere, illas ad sensorium commune per nervum opticum propagare, tumque visionis ideam in mente excitare. Ad sentienda vero externa objecta opus esse nervosarum partium tensione, quæ in legitimo fluidi nervosi influxu consistit, capite jam primo de nervorum resolutionibus fuse demonstravimus.

Quum

Quum autem in gutta serena adest paralysis nervi optici & per consequens tunicæ retinæ, uveæ ac processuum ciliarium: sequitur, has partes nec tensas esse, nec recipere posse radios luminosos, sed pupillam ampliatam & ob relaxatos processus ciliares dilatatam adparere. Nec aliud in oculo cernitur vitium; sed & motus humorum, & musculorum eos moventium optime se habet: propterea quod & vasa succos vehentia & musculi non ab optico, sed aliis nervis, qui non sunt affecti, suas recipiunt propagines.

§. VI.

Guttæ serenæ tam perfectæ, quam spuriæ, sedes.

Causa igitur, quæ comprimendo nervos opticos, horum paralysin inducit, hæret vel circa illorum principium, seu thalamos, vel circa eosdem oculorum orbitam ingredientes. Sed hærere etiam potest intra ipsum nervum opticum, & quidem in vasis sanguineis, quæ in ejus meditullio latent; & quorum præsentiam non modo recentissimi anatomicorum, verum jam WEPFERUS *L. de Cicut. aquatica pag.* 127. demonstrarunt. Hæc vasa, quæ carotidis propagines sunt, ut & alii carotidis rami, orbitam ambientes, si cruore inibi stagnante infarciuntur, premunt distenduntque medullares nervorum canaliculos, simulque lymphæ per vasa nervos cingentia reditum impediunt. Hæc videtur causa guttæ serenæ periodicæ; quæ discussa sanguinis stagnatione statim cessat. Porro etiam verisimile videtur, in spuria amaurosi nonnunquam serum intra tunicas oculi, maximeque scleroticam secedens, opticumque comprimens nervum esse accusandum: ubi, perennante a tergo fluidi nervei affluxu, ejus quædam ingreditur portio, quæ tantum relinquit visionis, quantum ad discernendam a tenebris lucem requiritur.

§. VII.

Subjecta & occasionales guttæ serenæ causæ.

Quamvis morbus noster omni sexui & ætati sit infestus, si causæ externæ violentæ, quæ gravem capitis percussionem, cerebri concussionem, & humorum circa nervos opticos stagnationem provocant, accesserint: attamen si ex internis enascatur causis, familiaris potissimum est subjectis valde plethoricis, pituitosis, cachecticis, senilibus, & quæ caput nervosumque genus a præcedentibus animi affectibus, diuturno mœrore, anxia cura, nimiis vigiliis, ac capitis laboribus, intempestivis studiis, lectione minutarum litterarum ad lucis splendorem, frequenti ebrietate, diuturno frigore, & hæreditaria dispositione imbecillum sibimet contraxerunt. Et in eo quidem convenit cum reliquis cerebri affectibus, quod utplurimum cerebri atonia nitatur.

§. VIII.

Mediatæ causæ sunt.

Si mediatas spectemus causas; illæ vel ad repletionem vel inanitionem commode referri possunt. Ad repletionis classem pertinet gutta serena, quæ a sola sanguinis, plus minus crassi in vasis cerebri, nervo optico conterminis stagnatione proficiscitur; & non solum transitoria nonnunquam ac periodica existit; verum etiam, si recens fuerit, medelæ locum relinquit.

1) In sanguinis vitio.

Talis evenit 1.) summe plethoricis, a vehementiori corporis motu, balneorum nimis calidorum usu, fortiori iracundia &c. qualem casum in CONSULT. MED. *Sect. I. cas. XLII.* relatum legas. 2.) parturientibus, vel in ipso partu, quæ debetur vehementissimis imi ventris stricturis, humores ad caput summo cum impetu propellentibus, & a BARTISCH *in Ophthalmod. p. 6. C.* 2. der schwarke Meiber-Staar vocatur; vel post partum, si fuerit laboriosus, & cumprimis lochiorum accesserit defectus; qualem adnotavit, & venæsectione brevi curavit MAURICEAU *Cent. V. obs.* 568. Notandum quoque, quod hemicrania, quæ interdum excipit puerperium, sæpius in cœcitatem terminetur. 3.) Fœminis, ex defectu mensium, maloque hysterico laborantibus; qualem casum recensui in CONSULT. MED. *Sect. I. cas. XLIV.*

Memi-

Meminit quoque PECHLINUS *L.I. obs.*42. guttæ serenæ, quæ cum cephalalgia singulis mensibus, deficiente uteri purgatione, adfligebat. 4.) Hypochondriacis, hystericis, & qui gravioribus imi ventris torquentur spasmis, quibus scilicet humores ad caput coguntur: unde notabilis est observatio, quam A.N.C. *dec.III. anno* 3. *obs.* 81. recensent de gutta serena, vehementem colicam cum alvi obstructione stipatam excipiente, & hac per clysteres curata, protinus cessante.

§. IX.

a) In vitio seri & lymphæ.

Quemadmodum vero gutta serena, quæ a sola sanguinis stagnatione ortum trahit, est transitoria: ita e contrario hæc si diutius obhæserit, & subjecta pituitosa, cacochymica occupaverit, dimittendo serosam, quæ ad nervos incumbit, portionem, diuturniorem & sæpius immedicabilem producit morbum. Novum igitur non est, a purpura, scabie, ulceribus, achoribus (vid. A. BEROL. *Dec.II. Vol.VI. pag.* 28.) intra corpus remeantibus id vitii oboriri; vel infantes imbecilliores, & qui humoribus abundant, eodem infestari; præsertim ubi non bene prodierunt morbilli, vel intestina lumbricis obsidentur. Idem fit post morbos acutos, febres malignas, variolas, phrenitidem; humore videlicet per metastasin ad nervos opticos decumbente. Nonnunquam plethorici vel cacochymici ex fortiori vel purgatione vel vomitione cœcitatem sibi contrahunt; sicuti de vomitoriis observavit GULDENKLEE *L.I. epist.* 20. *pag.* 498. Cumprimis vero mercurialia inepte, & in corporibus impuris adhibita, lymphæ pertinacem stagnationem inferendo, ad hoc malum contribuunt.

§. X.

3) In nimia profusione succorũ vitaliũ

Hæ causæ ad repletionis spectant titulum; sub inanitionis autem voce complector nimias ac immoderatas succorum vitalium profusiones, quas nonnunquam guttam excipere serenam, experientia testatur. Præsertim id contingit post effrenas hæmorrhagias; & speciatim obortam cœcitatem observarunt post vomitum cruentum largiorem A. N. C. *vol. II. obs.* 52. post nimiam venæsectionem in gravida ibid. *obs.*45. post detractum largiter e vena frontis sanguinem BONETUS *Sect.XVIII. obs.*2. *app.* Dum enim humor vitalis exhauritur, collabuntur vasa cerebrum perreptantia, secretio fluidi nervei imminutior fit, & inde vertigo, gutta serena, animi deliquia, aliaque propullulant incommoda. Præsertim vero notari meretur insignis consensus, qui hoc in casu oculos & partes genitales intercedit; siquidem observamus, ex immodica & intempestiva venere sæpius oriri cœcitatem, quam ego multoties adnotavi & CONS. MED. *Sect. III. obs. CIV. p.* 427. recensui. Fluidum scilicet lymphaticum seminale cum eo, quod in cerebro secernitur, & per nervos distribuitur, ejusdem ferme indolis est & essentiæ: quare quo copiosior illius est excretio, eo parcior hujus secretio, unde partium nervosarum atonia, visus imbecillitas, & ipsa sequi solet cœcitas.

§. XI.

Prognosis guttæ serenæ.

Gravissimum & pertinacissimum gutta serena est malum; & inprimis si perfecta, si inveterata fuerit, sique senes & elanguida subjecta occupaverit, nullum medelæ relinquit locum, tantum abest, ut graviores tandem apoplectici & paralytici superveniant affectus. Contra malum recens, quod imperfectum est, & in oculorum duntaxat tunicis hærentem agnoscit causam, præsertim in junioribus & robustis subjectis, interdum sanatur. Non minus curationi cedit ea, quæ periodica est, & a sola sanguinis stagnatione dependet: quæ vero paralyticis aliisque capitis morbis jungitur, periculum portendit vix superabile.

THE-

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

CUrandi guttam serenam ratio admodum est difficilis; quippe remediorum vis remotas has, ac in ossea cranii theca absconditas partes minus subire valet. Neque tamen minus incumbit medico, ut quid valeant humeri, experiatur, curationemque pro causarum ratione accommodatam instituat. Hæc vero binis absolvitur indicationibus, quarum prima discussionem humoris stagnantis, & nervos comprimentis; altera affectarum partium roborationem respicit.

§. II.

Quomodo primæ indicationi satis fiat in gutta serena a serosi humoris collectione.

Ad primum, qui difficillimus est, obtinendum scopum, generosiora, & quæ vocant heroica, in usum vocare juvat remedia. Quodsi igitur serosus humor in cerebro effusus stagnaverit, sicut fieri solet in subjectis pituitosis, cachecticis, cacochymicis, item post remeantia exanthemata, & si affectus recens fuerit: magnum profecto præsidium est in cauterio actuali, syncipiti vel nuchæ inusto; cui etiam substitui potest setaceum. Duplici hæc remedia operantur ratione, dum videlicet partim excitando dolorem, tremulam quandam & vibratoriam motionem tenuissimis cerebri fibrillis inferunt, partim affluxum humorum, qui plerumque vulnus inflictum sequitur, proritando, succos stagnantes a cerebro & affecta parte avocant. Et si quid sperandum auxilii; id sane a tali remedio in hoc affectu longe certius, quam a vesicatoriis, vel fonticulis obtinetur.

§. III.

In gutta serena a sanguinis stagnatione.

Contra, si a sanguinis stagnatione ortum sit malum, uti fit in plethoricis, florida & rubicunda facie, pulsuque magno præditis, & excretionum sanguinearum retentione laborantibus: cavendum a tali remedio, & a sanguinis potius missione inchoanda medela. Utilis hoc fine est venæsectio in pede; sed longe utilior incisio venarum frontis aut arteriarum temporalium. Et hoc quidem præsidium ipsa docuisse videtur natura; siquidem exemplis confirmatum habemus, cœcos ex vulnere fronti inflicto, & hinc sequuta larga hæmorrhagia visum recuperasse. Neque alienum est, hirudines temporibus admovere; aut, in defectu fluxus hæmorrhoidalis, easdem ano adplicare; aut si suppressa fuerit narium hæmorrhagia, has intruso stylo pertundere; ut cita & efficax fiat sanguinis ventilatio.

§. IV.

Laxantium in gutta serena usus.

Deinceps ut in omni oculorum valetudine, ita quoque serena gutta maximopere juvat, alvum esse fusiorem; quo stagnans in capite humor ad inferiora ducatur. Eo fine adhibenda remedia non decet esse drastica purgantia; sed blanda laxantia roborantibus nupta, qua laude pollent pilulæ balsamico cephalicæ, quarum capite de paralysi exemplum proposuimus. In usum quoque trahi possunt pilulæ nostræ balsamicæ, cum mercurio dulci & extracto panchymagogo Crollii combinatæ: nec contemnendi clysteres, paulo efficaciores; quorum virtus illustris est, si imi ventris stricturæ concurrant.

§. V.

Curatio guttæ serenæ inveteratæ.

Quando malum valde est inveteratum, & a lymphæ pertinaci in vasis nervos opticos cingentibus stagnatione sustentatur: præmissis iis, quæ proposuimus, unica spes in validioribus discutientibus, iisque potissimum internis est sita. Quo nomine bina præsertim remedia reliquis palmam præripiunt; quorum unum est sulphur antimonii pro nostra methodo correctum; alterum cinnabaris. Confici ex his potest sequens pulvillus: Recipe cinnabaris nativæ præparatæ, lapidum cancrorum, succini præparati ana drachmas duas, salis volatilis succini, cornu cervi ana grana decem. M. F. pulvis div. in 12. partes, quarum singulæ

gulæ tria vel quatuor sulphuris antimonii grana addi possunt. Exhibetur pulvillus talis quavis vespera; hauritur sequenti mane infusum, quod ex herba melissæ, semine fœniculi & radicæ valerianæ conficitur. Interponi etiam debent laxantia; jungi victus tenuis & exsiccans, & subjungi balsamica. Et si his cedere recuset morbus; confugiendum ad lenem salivationem, cujus ope nonnullos a cœcitate gravi sanatos novi.

§. VI.

Roborantium & discutientium externorum usus. Dictis hisce & interponenda & subjungenda sunt externa discutientia, nervina, balsamica. Ex iis illustrem discutiendi facultatem possident sternutatoria; & cumprimis sal volatile ammoniaci siccum, & cum oleo salviæ, majoranæ, balsamoque Peruviano maritatum, naribusque attractum, vel longe adhuc efficacius extractum ligni Quajaci resiniforme, quod ab evaporatione decocti ex hoc ligno remanet & a me inventum est. Cujus unum vel duo grana naribus suscepta vehementer cum sternutamento pituitam ex intimis capitis eliciunt. Imponi etiam oculis potest sacculus ex radice valerianæ, semine fœniculi & floribus rosarum paratus, & aqua sclopetaria, quam l'eau d'arquebusade vocant, irroratus; aut iisdem vapor ex recensito §. superiori infuso admitti. Omnium vero vim longissime superat balsamum vitæ nostrum, partim temporibus inunctum, partim aliquot guttulis saccharo exceptum & deglutitum: cujus usu me cœcitatem inter initia non semel discussisse memini.

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa cauteria, setacea & sternutatoria. Priusquam cauteria vel setacea adhibeantur; opus est, ut corpus tam a sanguinis & humorum nimia mole, quam ab eorum impuritate, & primæ viæ ab omni saburra liberentur. Quo scopo præmittendæ sunt sanguinis missiones, blanda laxantia, & medicamina sanguinem diluentia & depurantia. Eadem esse debet cautio in usu sternutatoriorum, ne scilicet, antequam corpus & caput justa purgatione levatum fuit, adhibeantur; quoniam alias humorum vehementiorem ad caput affluxum causantur. Verum eadem, corpore rite præparato, inter morbi initia desideratissimam ferunt opem.

§. II.

Circa balsamum vitæ. Ex roborantibus discutiente simul virtute præditis balsamum vitæ meum excellenti contra guttam serenam pollet efficacia; cumprimis si ea a decubitu serosi humoris ad nervos opticos in subjectis pituitosis ac phlegmaticis originem traxerit; quo in casu novi balsamum illud inter initia capiti frontique cum linteis admotum omnino sustulisse cœcitatem. Eo autem cautius utendum in corporibus sanguine plenis, ubi sanguinis copia & congestio malum induxit; tum enim temperantia potius atque tam molem humorum imminuentia, quam ejus orgasmum componentia sunt proficua.

§. III.

Circa externa. Externorum quod attinet usum; nemo non videt, eum in vera & inveterata amaurosi prorsus esse frustraneum; quoniam vi sua ad affectum locum haud pertingunt. Quando autem vitium non in ipso nervo optico, sed potius in oculo, ejusque humoribus vel aliis partibus residet; tum non de nihilo sunt topica: e quibus eminent vel fotus ex decocto radicis valerianæ, cubebarum, seminisque fœniculi cum aqua & vino parati, per infundibulum oculis admissi; vel epithemata hac ratione conficienda: Recipe radicum angelicæ, imperatoriæ, valerianæ ana uncias binas, herbæ chærefolii, arnicæ, florum sambuci, lavendulæ, rosarum ana pugillos tres, seminis fœniculi, anethi ana drachmam unam cum dimidia. C. C. f. species, deco-

decoquantur in æquali portione aquæ rosarum & sclopetariæ, l'eau d'arquebusade dictæ.

§. IV.

Circa eorum per inediam.

Evellendæ, quæ contumax est, cœcitati perquam opportuna nonnunquam est curatio, quæ per inediam instituitur. Conducit ea potissimum in corporibus impuris, cacochymicis, sanguineque & succis abundantibus, & requirit prægressam clementem quidem, sed satis efficacem alvi subductionem. Ipsa hæc curatio consistit in eo, ut ægri non nisi modico panis cocti, carnisque assatæ cum passulis vescantur; vinum omnemque cerevisiam fugiant, & decoctum ex sarsaparilla, glyzirrhiza, passulis, semineque fœniculi bibant: cui pro corporis ratione per tres & ultra hebdomades insistendum.

§. V.

Quæ puellis, infantibusque post variolas, morbillos, aliosque exanthematicos morbos remanet gutta serena; multam sanationis spem relinquit. Accedentibus enim pubertatis annis menstruoque fluxu aut sponte disparet, aut mirum in modum emendatur; tumque opus est, congruis adminiculis menstruum adjuvare fluxum; qua de re notabile exemplum allegavi SYST. *Tom.IV. P.I. Cap.VIII.p.*192.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Gutta serena incipiens.

VIr triginta annorum, sex circiter abhinc annis corpus fortiori labore & exercitio vehementer commotum, subitaneæ exposuit refrigerationi. Unde dolorem quendam gravativum capitis, & accedente oculi dextri contusione, magnam in ipso visus imbecillitatem, nullo externe adparente vitio, sensit. Variis igitur usus est remediis, vesicatoriis, fonticulis, collyriis atque purgantibus; sed sine ullo effectu. Ante biennium accedebat scabies, & posthæc ad sinistrum quoque oculum transibat vitium; dum non modo visio valde imbecillis esset, verum etiam scintillulæ maculæque dicto obversarentur oculo, eidemque omnia duplicata adparerent objecta. Præterea aurium gravi tinnitu, stomachi magna debilitate, ructuosis ac flatulentis molestiis, alvi obstructione, doloribusque artuum tractoriis vexabatur; vultus lividum præ se ferebat colorem; & vitæ genus sedentarium, multis ingenii laboribus ac scriptionibus implicatum continuare non desinebat.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Hic affectus vocari meretur gutta serena incipiens ac incompleta, & sedem habet in nervo optico & cerebro: unde extrinsecus nullum adparet vitium. Natales suos a cacochymica sanguinis & seri impuritate mutuatur: quippe frequens docet experientia, scorbuticos, cacochymicos atque cachecticos oculorum vitia ab interna causa facile incurrere, inque iis malum ab uno ad alterum transire oculum. Cacochymicam humorum diathesin in præsenti ægro testantur scabies, prava digestio, flatulentiæ, artuum dolor, & tinnitus aurium: atque eam cum vitæ genus sedentarium, tum corporis calefacti refrigeratio induxerunt. Hac etiam visionis imbecillitati prima occasio data est; siquidem inde repressi humores copiosius ad cerebri partem anteriorem decubuerunt, & accedente oculi dextri contusione, ad ejus nervos inde debilitatos pertinaciter secesserunt. Fuisset facilius hanc affectionem adhuc recentem convenienti debellasse medicina; at ea jam inveterata difficilius omnino est negotium. Neque tamen abjiciendum ideo opinor animum, sed eo respiciendum, ut succi reddantur temperati & benigni; ac deinceps partes nervosæ, quæ sunt debilitatæ, corroborentur. Primæ inten-

intentioni faciunt satis lignorum decocta, tincturæ antimoniales, pulveres absorbentes & diaphoretici, purgantia ex gummatibus confecta, & vivendi recta ratio. Posteriorem scopum explent emplastra ex oleis cephalicis, aromaticis, balsamis liquidis, & gummatibus resinosis, fronti & temporibus adplicata, nec non spiritus vini fortiter camphoratus, & cum essentia balsami Peruviani mixtus, & denique balsamum nostrum vitæ. Quæ per satis longum tempus continuata si votis nondum responderint, nec succi vitales satis edulcorati fuerint: haud alienum erit, blandam movere salivationem, quæ cum cinnabarinis vel æthiope minerali perficitur commodissime, quandocunque hic, prius probe perpurgatis primis viis per pilulas cephalicas aut aliud conveniens purgans, ad decem grana cum drachma dimidia sacchari & olei Melissæ Turcicæ guttis duabus per tres & ultra septimanas mane exhibeatur & potui decoctum rad. Chinæ cum passulis & cinamomo detur, subjuncta simul diæta & proba vivendi ratione. Novi hac methodo, ob gravem capitis contusionem feliciter restitutos qui in periculo cœcitatis versabantur; non tamen omissis externis.

OBSERVATIO II.

Gutta serena purpuram rubram excipiens.

Puella septem annorum, debilioris naturæ & tenerrimæ corporis constitutionis, faciei lividæ & cachecticæ, flavescente sæpius colore tinctæ, incidebat aliquando in febriculam, dorsi capitisque dolore, & si corpus erigebat, vertigine stipatam. Tertio ab invasione die, tota cutis punctulis asperis & rubicundis referta cernebatur; quorum ulterior efflorescentia remediis temperantibus, leniterque expellentibus, & temperato regimine adjuvabatur. Neque tamen minus hæ maculæ mox cum sensu horripilationis evanescebant, mox cum magno cutis ardore rursus prorumpentes. Conquerebatur insuper de magno capitis & oculorum, præsertim circa septimum diem, exacerbato dolore; & quum postea ab hoc convalesceret affectu, subito omni privata visu, nihil prorsus videre valuit. In oculis externe nihil videbatur vitii; nisi quod pupilla paulo amplior & magis dilatata compareret.

EPICRISIS.

Affectus, qui post se traxit guttam serenam, est purpura; infantibus præsertim cachecticis, qui ob ventriculi imbecillitatem & bilis inertiam, ingentem seri impuri contrahunt copiam, admodum familiaris. Purpura enim ex sero impuro acri in glandulosis ductulis stagnante, quod febrili commotione ad habitum corporis protruditur, originem trahit: cujus seri copia si justo major, & natura imbecillis est, seu, quod idem est, si corpus debitis motibus, illud expellendi destitutum fuerit; fit inde, ut partibus etiam solidis a succis vitiosis hinc inde stagnantibus, easque vellicantibus labes affricetur. Quare observamus, tusses diuturnas, phthises, febres lentas, diarrhœas, capitis dolores, hemicranias &c. illum affectum non modo comitari, sed eidem quoque supervenire. Ex quo facile colligitur, delapsum in nostro casu ad caput, & præsertim nervos opticos serum guttam induxisse serenam. Cujus curatio in eo potissimum consistit, ut corpus a colluvie serosorum ac purpura infectorum succorum liberetur, eorumque moles a capite derivetur. Quo scopo præter interna sanguinem mundificantia, decocta diluentia, diaphoretica & laxantia, mira virtus in vesicatoriis reposita est, dummodo tempestive adhibeantur: quæ revocando ad cutaneum corticem serum acre, illud capiti subtrahunt. Præterea, eo est annitendum, ut per balsamica ac temperata stomachica, ventriculo robur ac virtus digestiva restituatur; & sic generosus chylus, laudabilesque succi generentur.

OBSERVATIO III.

Gutta serena ex suppressa purpura, sudoribus curata.

Puella novem annorum, catharralibus defluxionibus, achoribus, tumoribusque glandularum colli per totam vexata vitam, naribus aliquando præter morem ficcis existentibus, corripitur vertigine, & doloribus dorsi ac hypochondriorum tantis, ut accedente vomitu & cephalalgia, lectum petere cogeretur. Post aliquot dies melius paullisper habens, libero se rursus exponit aeri, qui tum erat gelidissimus: sed redux, gravi vertigine, tumore vultus, febricula & purpura, mox iterum retrocedente afficitur. Haud multo post, gravi mentis commotione agitata, incidit in affectum epilepticum; sub quo dentes valide commordebat, oculi rigebant hiantes, sensus omnes erant aboliti, & pulsus ferebatur vehemens & inæqualis. Elapsa hora ab hoc paroxysmo ad se rediens, prorsus cœca erat, & inter vehementes capitis dolores, multum biliosæ saburræ vomitu reddebat. Infuso clysmate, atque datis remediis antispasmodicis, præcipitantibus, ac diapnoicis remittebant & vomitus & dolores capitis: sed cœcitas eadem persistebat per quatuor dies, quorum singulo supra citatus paroxysmus epilepticus revertebatur. Quum urgerent insuper continuæ vigiliæ, & dolores vehementer recrudescerent; dabantur vesperi aliquot grana pilularum de cynoglossa: unde nox quietior sequuta; & quum altero mane ex infuso theiformi olei Cajaputi tantillum sumeret, largo per totum corpus perfundebatur sudore, & cum hoc subito recuperabat visum. Sed elapsa hora, & redeunte cephalalgia, cœcitas plenaria recurrebat; & altero demum die, remittentibus cunctis doloribus & spasmis, iterum redibat, cum tam felici successu, ut ægra post sedecim dies inter continuos sudores, & visionem & sanitatem perfectam recuperaret.

EPICRISIS.

Quanta serum acre, quod sub exanthematibus purpuraceis ad corporis peripheriam protruditur, intra corpus retentum, machinari valeat mala: præsens quoque testatur morbi historia. Sæpius fit, ut illud per aliquod tempus in corpore delitescens quiescat, & non nisi accedente quadam occasionali causa, suam exercere incipiat tyrannidem. Talis causa in nostro casu duplex fuit, nimirum refrigeratio, & mentis commotio: qua utraque gravis spasmus nervoso generi inductus, & hoc cutaneum corticem afficiente, humores noxii majori copia ad interiora, & caput potissimum compulsi fuerunt.

2.) Meretur itaque, quæ hic occurrit cœcitas vocari spasmodica; eo, quod a spasmo externarum & infernarum partium, humores sursum commoti strictura fortiori & cerebri membranas, unde epilepsia nata, non minus ac oculorum membranas nerveas adfecerint. Hinc factum est, ut, postquam larga accesserat sudatio, inde serum acre evacuatum, spasmi relaxati & ideo cuncta mala depulsa fuerint.

OBSERVATIO IV.

Gutta serena ex subsistentibus variolis.

Infans trimulus, cum vix anni quadrantem attigisset, variolis erat correptus; quæ non legitimam suppurationem passæ, nec rite efflorescentes, tertio post die rursus evanuerunt. Abhinc vacillante sanitate sæpius adflixerunt catharrales molestiæ; & ante annuum tempus abdominis quædam accessit durities. Contra hanc præter alia medicamina datum fuit vomitorium, idque intra unam hebdomadem bis repetitum: unde spontanei vomitus, & alvi fluxus exceperunt, perque decem inhæserunt dies.

Tum

Tum conquiescentibus his excretionibus, abdomen quoque detumuit; sed virium summus languor successit, & non obstante cum adpetitu, tum somno integro diu continuavit. Novissime plenaria visus abolitio, oculis illæsis existentibus, supervenit; corpus, licet satis musculosum, adeo tamen debile ac languidum est, ut si ex lecto attollatur, artus quasi collabi videantur; sinistrum brachium frequens tremor occupat; caput est tumidum, & loquelæ summa difficultas. Alvus satis libera, & adpetitus integer est; sed nares perpetuo siccæ, & crebri urgent sudores.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Adfectionum, quæ in præsenti casu variolas subsistentes exceperunt, causa est plethora serosa; sive seri atque lymphæ spissæ ac impuræ magna per totum corpus abundantia; quæ plerisque infantum familiaris esse solet. Hinc catharrales aurium, narium, oculorum, capitis &c. defluxiones in nulla ætate magis frequentes deprehendimus, quam infantili & puerili. In nostro quidem ægrotante variolarum subsistentia primam consequentibus malis dedit occasionem: excrementitii enim humores, qui per hoc exanthematis genus alias excerni solent, pustulis ob nativam forte generis nervosi debilitatem non rite extrusis intra corpus retenti, inquinarunt serosum & lymphaticum laticem. Unde originem traxerunt catharrales affectus, abdominis durities, & facta materiæ serosæ ad cerebrum & medullam spinalem metastasi, variarum partium resolutiones paralyticæ, ut oculorum, linguæ nervorumque ad brachia & pedes tendentium.

2.) Curatio tanti mali solis ferme internis perficienda est remediis, & quidem talibus, quæ visciditatem lymphæ resolvendi, ejusque nimiam molem consumendi facultate pollent.

Consultum igitur duco, ut sequenti procedatur ratione: Purgato per pulverem Cornachini corpore, omni mane sumatur pulvis ex cinnabaris optime præparatæ granis quinque, lapidum cancrorum granis octo, & mercurii dulcis grano dimidio confectus; quo per sex dies usurpato, interponatur iterum laxans; tumque per sex rursus dies sumto pulvere, repetatur laxans. Sub hac cura pro potu inserviat decoctum, quod ex radicis sarsaparillæ unciis tribus, corticis ligni sassafras drachmis tribus, salis tartari drachma dimidia, cum duodecim aquæ puræ libris in vase clauso coctis paratur; idque etiam loco potus Theę calidum bibatur: non minus victus sit attenuans, ut non nisi carnes assatæ, & panis similagineus modica tamen quantitate adhibeantur. Deinceps per octo circiter dies corpus omni mane immittatur balneo, quod ex aqua simplici, furfuribus triticeis, & cineribus clavellatis conficitur; & post illud nucha, & os sacrum linimento nervino inungatur. Interne continuetur dicti usus decocti, & sub epulis ad firmandum stomachum propinetur Elixirium ex essentiæ pimpinellæ albæ, gentianæ rubræ ana uncia dimidia, spiritus nitri dulcis drachmis duabus, & olei macis, de Cedro ac cinnamomi ana guttis sex confectum: externe vero naribus admoveatur sal volatile salis ammoniaci siccum, cum oleo majoranæ vero imprægnatum. Ex qua curatione non dubito, quin auspicatus sit consequuturus eventus.

OBSERVATIO V.

Gutta serena spuria.

Duodecim annorum puer, ante aliquot jam annos catharris, coryzæ, tussi, obnoxius, ingruente tempestate valde humida & aquilonia corripitur iterum catharrali febre; quam nono die acerbus capitis & oculorum dolor excipiebat, & tandem plenaria sequebatur cœcitas. In oculis nihil adparebat vitii,

vitii, niſi quod pupilla adhuc ſe contrahebat, & puer lucem a tenebris diſtinguere poterat: ceterum vero & adpetebat bene & egerebat rite. Poſtquam igitur per integrum ſemeſtre, fruſtra uſurpatis varii generis medicaminibus, hoc affectu laboravit, & noſtræ curæ traditus fuit; nihil adhibuimus, quam pilulas noſtras balſamicas, quavis ſemel hebdomade adſumendas, & externe linteum balſamo vitæ noſtro madidum bis de die fronti & temporibus adplicari curavimus: unde, favente divina gratia factum eſt, ut intra paucas hebdomades omnem recuperaverit viſum.

E P I C R I S I S.

Præſens ſerena gutta videtur tantum eſſe ſpuria, quæ a defluxione ſeri, partes nervoſas viſui dicatas obſidente proficiſcitur. Nervus enim opticus, quatenus intra cerebrum continetur, in tali caſu ab omni fere liber eſt læſione; & adducit adhuc fluidum tenuiſſimum ad partes oculi nervoſas: quæ tamen a ſeroſa colluvie hinc inde compreſſæ, ad recipiendos ſolis omnes radios, & efformandam perfectam viſionem haud idoneæ ſunt. Et hinc obſervamus frequenter, quod infantes ac pueri nimium pituitoſi & catarrhalibus affectibus divexati, ejuſmodi imminutiones & viſus & auditus patiantur. Quo in caſu ſolemus quidem remediis anticatarrhalibus uti; ſed cum hæc in præſenti puero ſufficienter fuerint uſurpata, nihil reſtitit, quam ut roborante ac nervino remedio, quale eſt noſtrum vitæ balſamum ſtagnantes ſucci diſcuterentur, & infirmæ roborarentur partes.

C A P U T V.

DE VISUS IMBECILLITATE EX LIPPITUDINE ET SUFFUSIONE.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

INter morbos oculorum, qui ex nervoſarum partium atonia naſcuntur, præcipuos, lippitudo, quam Græci ἐπιφορὰν vocant, primas tenere videtur. Eſt hæc ſalſa & acris laticis cum pruritu, dolore & rubore ex oculis fluxio, cum hebetudine eorum juncta.

Lippitudinis definitio.

§. II.

Levius hoc malum exiſtit, ſi in oculi bulbo nullum quidem comparet vitium, palpebræ tamen tument & rubent, fluxio lenteſcit inque lemas denſatur, quibus palpebræ ſubinde noctu conglutinantur & ſi hoc ipſum diutius durat.

Levior ſpecies, quænam ſit?

§. III.

Differt hic affectus a ſugillatione, in qua oculi album, quandoque totum, per omnem ſui ambitum, quandoque etiam ultra hunc & iridis circulum, rubrum apparet & omnia quæ adſpiciuntur rubra videntur. Fit plerumque a cauſa externa, ut contuſione, & a ſtagnatione in minimis vaſculis ſanguinis, epiphora vero a lymphæ ſtagnantis effuſione. Differt quoque ab inflammatione oculorum, ſive ophthalmia, in qua major dolor & ardor & ingens ad lucis acceſſum exacerbatio cum febricula & metu ſuppurationis obſervatur; nec minus diſtat in eo, quod epiphora diutius duret, ophthalmia celerius diſſipetur.

Diſtinctio 1) a ſugillatione, 2) ab ophthalmia.

§. IV.

Solenne hoc malum eſt infantibus & pueris, ſi caput auræ frigidæ exponunt, vel catarrhis, vel capitis tinea laborarunt,

Subjecta, quæ corripit.

runt, præpostere ea sanata. Invadit dein maxime eos, qui tumoribus glandularum in collo, vel circa aures afficiuntur, neque prius discedit, quam sublato tumore & reddito liberiori lymphæ per glandulas transitu. Frequens etiam lippitudinis genesis post variolas & morbillos, quod in his ob æstum & ebullitionem succi temperatam diathesin exeunt & impuram, viscidam ac salsam contrahunt, quæ nisi morbo superato per convenientia depurantia corrigatur, non modo lippitudinem sed & alios diu durantes morbos post se trahit.

§. V.

Anni tempora quibus invadit. Datur præterea lippitudo, quæ epidemice infestat & insuetas ac inordinatas temporum anni constitutiones sequitur, maxime vernali & autumnali tempore: & atmosphæræ, exhalationibus subtilis acrimoniæ refertæ vitio debetur, quo tempore etiam ex eodem fonte prodeuntes morbi, ut rheumatismi, gravedines, impetigines ac vitiligines, pustulæque in cute ulcerosæ regnare solent. Circa solstitium æstivum ego quoque sæpius idem malum ortum observavi.

§. VI.

Sedes ejusdem anatomice demonstratur. Ipsa sedes mali potissimum est in glandulis, quarum variæ sunt in oculo. Maxima harum lacrimalis dicta in orbita supra angulum minorem collocata est, & manifestum primum faciente STENONE, ex sex septemve ductulis, inter palpebrarum membranas decurrentibus & non longe a ciliis totidem distinctis osculis hiantibus, serum lacrimale salsum fundit, quod a punctis lacrimalibus absorbetur & per peculiarem ductum ad nares fertur. Dein in cantho oculi majori plures acini glandulosi consistunt, qui glandulis sebaceis accensentur & serum lentescens plorant. Sub palpebris etiam delitescunt glandulæ, ab inventore Meibomianæ vocatæ; & a MORGAGNI in sebacearum numerum relatæ, quæ juxta dorsum palpebræ eleganti ordine positæ, ad limbum hujus osculis hiant, e quibus stillare videtur illa, quæ in oculorum morbis palpebras conglutinat materia.

§. VII.

Unde veniat effusio seri salsi. Jam, quandocunque excretoria hæc glandularum, ex nerveis & fibrosis tunicis conflata organa, a sero subtili acri, vel etiam ab acribus effluviis arroduntur, nerveæ glandularum membranulæ crispantur & spasmodice contrahuntur, ut sanguinis per arteriolas advecti refluxus, ob venas constrictas, minus libere fieri possit, sed tubuli glandulosi a secedente sub mora hac sero, plus justo amplientur, & hac ratione ingens fiat seri salsi lacrimalis effusio.

§. VIII.

Unde rubor & dolor? Ruborem & dolorem jungi, acrimoniæ humoris effluentis tribuendum, cui sæpe tanta salis acris copia instar ammoniaci, præsertim in scorbuticis inest, ut ex drachma una seri in lippitudine effusi, grana duo salis muriatici acerrimi, leni tantum evaporatione, obtinuerim, quod tamen ratione odoris & saporis multum differt a sale illo, quod post urinæ exhalationem restat, luculento indicio, peculiarem plane & mechanicam esse glandularum & oculi tubulorum excretoriorum structuram, ut serum salsum sine contagio sulphuris fœtidi, ut in urina & sudore fit, admittat.

§. IX.

Prognosis. Quasdam notas, ex quibus quid eventurum sit colligere possumus, quam optime tradidit CELSUS *Libr. VI. cap. VI. Si simul & lacrima & tumor & crassa pituita cœperint, si ea pituita lacrimæ mista est, neque lacrima calida est, pituita vero alba & mollis, tumor non durus, longæ valetudinis metus non est. At si lacrima multa & calida, pituitæ paulum, tumor modicus, idque in uno oculo est; longum id sed sine periculo, futurum est. Idque lippitudinis genus minime cum dolore est; sed vix ante vigesimum diem tollitur, nonnunquam per duos menses durat, quandoque brevius finitur.*

tur. Tumor magnus si sine dolore est, & siccus, sine ullo periculo est: si siccus quidem, sed cum dolore est, fere exulcerat; & nonnunquam ex eo casu fit, ut palpebra cum oculo glutinetur. Ejusdem exulcerationis timor in palpebris pupillisve est; ubi, super magnum dolorem, lacrimæ salsæ calidæque eunt; aut etiam si, tumore jam finito, diu lacrima cum pituita profluit. Pejus etiamnum est, ubi pituita pallida aut livida est, lacrimæ calida aut multa profluit, caput calet, a temporibus ad oculos dolor pervenit, nocturna vigilia urget. Est etiam genus aridæ lippitudinis, quod ξηροφθαλμίαν Græci appellant. Sub hoc neque tument, neque fluunt oculi, sed rubent tantum & cum dolore quodam fere levi ac prurigine graves sunt, & palpebræ citra duritiem ullam noctu prægravi pituita inhærescunt, quantoque minor generi huic impetus, tanto finis minus expeditior est.

§. X.

Suffusionis signa.

Ad eas, quæ visum lædunt, affectionum species, referri quoque debet suffusio, quæ vulgo pro cataracta incipiente vel spuria habetur. Hac qui laborant de simulacris vagarum rerum, de nigris punctis, muscis oculis obversantibus, vel, quod pejus est, de nebula, de aranearum telis, de teneriori rete, quibus oculi tecti sunt, conqueruntur.

§. XI.

Genesis.

Fit hoc vitium, ubi aqueus pellucidus humor ab admixtis corpusculis & moleculis opacis, propter nimis dilatata vasculorum adducentium oscula, pelluciditatem ex parte amittit atque variæ & obscuræ, præsertim in chartis & parietibus candidis visui imagines sistuntur, adeo ut quo major sit hujus humoris opacitas, eo major objectorum obscuratio.

§. XII.

Oculi structura anatomica experimentis probatur.

Ut horum vitiorum ratio & natura eo liquidius appareat, repetendum ex physiologicis est, tres in oculo humores numerari, aqueum, vitreum & crystallinum. Aqueus dicitur, qui utramque oculi cameram, tam anteriorem, quæ inter corneam & uveam, quam posteriorem inter uveam & lentem crystallinam, replet, quantitate est exiguus, sed admodum fluidus: hic subjecto blando igne sine spuma leniter exhalat, relictis valde exiguis & pellucidis moleculis salsis. Vitreus aqueo densior est, posteriorem oculi partem retinæ ubique contiguus occupat: hic mole longe major priori cochleari argenteo inditus, supposita candelæ flamma, protinus in aquam limpidam liquatur & totus sine ebullitione in halitus solvitur, relicta identidem massa spissa, exigua valde, salsi saporis. Prunis ardentibus injectus hic humor non ut aliæ ex animantibus partes fœtidum exhalat odorem. Crystallinus reliquis solidior, eodem modo tractatus in liquamen non convertitur & igni injectus flammam concipit & graveolentem spargit odorem. Deinde vitreus & aqueus nec a rectificatissimo vini spiritu neque a spiritu vitrioli mutatur aut coagulatur; crystallinus vero inde turbidus fit & pelluciditatem amittit.

§. XIII.

Consectaria experimentorum.

Ex his curiosis a me institutis experimentis clare apparet, vitreum & aqueum parum inter se ratione indolis & mixtionis differre; crystallinum autem, qui exsiccatus in meras lamellas discindi potest, ex partibus longe solidioribus & salino quoque sulphureis esse conflatum; aliam quoque esse originem humoris aquei & vitrei, quam crystallini. Ille enim ex tenuissimis arteriolarum & vasculorum lymphaticorum osculis in uvea & choroidea tunica gignitur, vitreus vero ex tenerrima lympha, quam vehunt vascula arachnoidea, venit ac nutritur: Crystallinus in ipso utero producitur, suum augmentum & conservationem a vasculis in tenuissima arachnoidea & propria membranula existentibus & tenuissimam lympham plorantibus nanciscitur. Neque dubium videtur, quin puris-

purissima, quæ nutrit oculos eorumque humores, lympha circulari motu per adducentia & abducentia vasa feratur.

§. XIV.

Ratio exponitur, quomodo humores peccantes suffusionis causa sunt. Hisce cognitis liquet, originem suffusionis in lymphæ ocularis vitio positam esse: Nam quum hic humor valde diaphanus, purissimæ & homogeneæ naturæ esse debeat, adeo ut cum liquido tenuissimo, quod nervi vehunt, pene similem naturam habere videatur, qualis non modo nutriendis oculorum humoribus, sed & eorum membranis roborandis inserviat, fit omnino, ut, quando ipse per morbosam diathesin, crassus, impurus ab heterogeneis & opacis terrestribus particulis redditus per oscula vasorum admodum dilatata & diducta ad interiora oculi transfertur, humores turbidis evadant & naturalem pelluciditatem suam amittant.

§. XV.

Subjecta Ex hisce jam facile colligere licet, quare omnes illi, qui ob lymphæ spirituosæ subtilis in sanguine defectum, imbecillarum virium sunt, ut senes, vel diuturno morbo afflicti, aut qui nimium sanguinis profuderunt, vel diuturna mœstitia, anxiis curis, assiduis vigiliis macerantur, vel etiam intempestiva & nimia venere usi sunt, tam promte & facile in suffusionem & visus hebetudinem atque caliginem incidant. Neque minus hypochrondriacos vitæ addictos sedentariæ, qui pigra alvo atque ventriculi inflatione laborant, item cachecticos, quorum corpus multis impuris succis abundat, maxime, quando purgantis, sudoriferi aut balnei calidi improvide admissi vehementia humores in motum acti ad caput pelluntur, hisce vitiis subjectos fuisse non semel sed frequentius observavimus. Atque etiam, si plethora nimium urget, in iis, qui consuetas sanguinis per scarificationem, per sectionem venæ neglexerunt, vel qui solennes & criticas salutares per uterum, per anum fluxiones, non amplius, aut deficientes experiuntur, ejusmodi oculorum, de quibus nunc agimus, vitia, crebrius observantur: nam ex nimia sanguinis & humorum abundantia protinus eorum spissitudo atque impuritas suboriri incipit, quatenus, ob tardiorem progressum, nec satis fluidi redduntur, neque ab heterogeneis & excrementitiis partibus depurantur.

§. XVI.

Memoratu præterea dignum est, hanc visus imminuti speciem, qua omnia per nebulam cernuntur, statas suas habere periodos, ita ut pluries observare licuerit, certis tantum temporibus illam infestasse, postea vero sponte remisisse atque ex toto commodis remediis fuisse sublatam. TIMÆUS a GULDENKLEE *Lib.I.cap.XXVII.* casum communicat matronæ, gravi febre semitertiana laborantis, quæ ingravescente paroxysmo de oculorum caligine & obversantibus ante oculos corpusculis conquerebatur, remittente vero febre cessasse hæc omnia, & illa ipsa retrocedente, tanquam symptoma iterum accessisse memorat. Nos recordamur quoque, maculas & alia quæ visui objiciuntur, cresente luna incrementum, decrescente vero decrementum cepisse, & mense Martio potissimum hoc malum infestasse. Ex quibus signis simul dignoscitur differentia, qua suffusio maxime sese distinguit a cataracta vera. Hæc enim non tam facile ratione temporis aut magnitudinis variat, sed pertinacius insistit, & fit præcipue, quando irregulares opacæ atomi congrediuntur & tunicam quasi solidam constituunt; aut ut rectius quidem cum recentioribus existimatur, si tunica crystalloides primum densa fit & opaca, postea vero totum corpus crystallinum multis lamellis per naturam suam instructum, aridum, exsuccum & opacum evadit.

Habet periodos.

Differt a cataracta.

§. XVII.

Oculorum vitia id habent cum morbis nervorum commune, ut, quo diutius inhærescant, eo difficiliorem sanationem recipiant & levissimis ex causis revertantur, interdum quoque

Prognosis.

in

in graviorem morbum transmutentur, idque non sine ratione: nam solidorum textura, structura & robur longo tempore ita invertitur & destruitur, ut tardo admodum modo ac gradu curatio contingat. Atque hoc est, quod vulgo consuetudinem & habitum habere dicitur.

CURATIO CUM CAUTELIS.

§. I.

Interna remedia externis anteponenda, adjuncta diæta.

Recta lippitudinem sanandi ratio, utique potissimum in edulcoratione seri salsi ejusdemque derivatione ab oculo ad alia loca & in glandularum nimis remissarum robore restituendo, consistet. Nos quidem pro certo affirmamus, incipiens malum solo potu copioso infusi Theiformis, ex herba Veronicæ & semine fœniculi, ad aliquot libras, cum regimine diaphoretico per aliquot dies sumti, brevi & expedita curatione fuisse expugnatum. Econtrario, certum pariter, illud difficulter admodum sanationem recipere, si a diathesi humorum scorbutica invalescente fuerit enatum, nec cedere, nisi accedat prudenter instituta cura lactis, vel vaccini, cum aqua Selterana nupti, vel etiam seri lactis dulcis nostra methodo parati, nec non fontis medicati mineralis & martialis, interpositis idoneis laxantibus & diaphoretico-temperantibus pulveribus. Frustra enim omnis medicatio per alia remediorum genera, præsertim externa, tentatur, nisi interna hæc prius fuerint usurpata. Opus tamen etiam est, ut exacta victus & vitæ ratio accedat, vitando salsa, acida & acria, nec non frigus, & abstinendo a vino & spirituosis, immo cerevisiæ potu, & sumto ordinarii potus loco decocto ex rasura cornu cervi, radice scorzoneræ & semine fœniculi, usurpatis simul crebrius vesperi ante decubitum pediluviis ex aqua dulci.

§. II.

Usus externorũ.

Externa, ut in aliis oculorum passionibus, sic & in hoc vitio circumspecte adhibenda. Hæc inter tamen non sine fructu frequentius usus sum unguento, ex butyro insulso, saccharo Saturni & vitriolo albo debita proportione composito, quod ad magnitudinem pisi cantho oculi majori inditum, efficaciter, si prius internis rite fuerit prospectum, huic malo medetur, discutiente simulque roborante qua gaudet virtute. Serio itaque monendi sunt ii, qui perperam omnino & ophthalmiam & epiphoram nimis refrigerantibus, adstringentibus vel acribus collyriis & unguentis excipere solent; quibus rebus, præsertim ubi rubor & dolor oculum tenet, vix quidquam datur perniciosius. His enim oculi tabem, corrugationem, suffusionem, nec non epiphoram chronicam, rubentem, siccam & asperam fuisse inductam, quin palpebrarum exulcerationem concitatam experientia abunde satis docet. Si etiam sicca plane epiphora existit, abstinendum ab externis exsiccantibus, multo magis acribus, & oculus potius cataplasmate ex mica panis triticei, lacte & croco tepide fovendus est.

§. III.

Usus setaceorũ, fonticulorum & vesicator.

Quibus setaceis, fonticulis & vesicatoriis tribuendum, in pertinacibus ejusmodi oculorum vitiis mitigandis, loquuntur observationes Medicorum & encomia de iis passim. Nos tamen molestis his & incertæ efficaciæ auxiliis medentes melius posse supersedere censemus, si tantummodo ex inventione mea vesicatorium ex uncia una Emplastri de meliloto & pulveris cantharidum drachma una paratum, grossi magnitudine, nuchæ applicent, idque quotidie recens imponendo, exesam leniter cutem & apertam per aliquot menses jubeant. Tum enim mira seri impuri effluit copia, & non tantum hi, sed alii etiam capitis morbi, exinde levantur egregie.

§. IV.

§. IV.

Suffusionis curatio per V. S. & leniter evacuantia. In suffusione sic dicta spuria curanda, quum ipsa ab impuris ac crassioribus in oculorum humores, propter auctum sanguinis & humorum versus superiora impetum, delatis moleculis proveniat, multum omnino auxilii situm est in venæ sectione vel cucurbitulis nuchæ applicatis, hac tamen observata cautela, ut, si fluxus hæmorrhoidalis aut mensium irregularis vel suppressus huic malo causam præbet, sanguis in pede mittatur, vel prius in superioribus & dein in inferioribus locis vena tundatur; ceterum vero semper sanguinem in loco propinquiori detrahere e re erit. Posthæc haud minoris usus sunt leniter ex rhabarbaro & foliis sennæ evacuantia, aut nostra vel alia methodo confectæ pilulæ balsamicæ. Nobis in memoria sunt exempla, ubi ejusmodi visus obfuscationes per intervalla remittentes & redeuntes cum adspectu humorum in oculo turbidorum divina adjuvante gratia feliciter expugnavimus. Quodsi enim humorum incursus ac impetus a capite & oculis ad alia loca divertitur & humores crassi, impuri per convenientia remedia educuntur, fit omnino, ut per abducentia vascula, quæ HOVIUS nervoso-lymphatica vocat, impuri succi absorbeantur & per adducentia puri advehantur, atque hac ratione pristina humoribus claritas reddatur.

§. V.

Per analeptica. At vero ut supra dictum est, ingenti virium jacturæ, vel defectui laudabilis lymphæ ad humores oculorum nutriendos necessariæ, origo plerumque hujus mali debetur. In ejusmodi vero casu analeptica & conveniens victus ratio, fugiendo omnia quæ pravos & spissos ingignunt succos, plus valent & præstant, quam ingens collyriorum vel aliorum medicamentorum apparatus.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Visus imminutio per lippitudinem cum paralyticis & soporosis affectibus complicata. Vir quidam septuagenarius, robustæ & nunquam non sanæ constitutionis, media hyeme dum mane e lecto surgit, de insolita virium prostratione conqueritur; quam sensuum abolitio, ambulandi impotentia, & continuus mox exceperunt sopor. Vocatus medicus impositis brachio vesicatoriis, & ordinatis externis spiritibus ac linimentis effecit quidem, ut discusso sopore æger haberet melius, præsertim, quum subinde vena in pede tunderetur, & fonticulus brachio infligeretur. Verum enim vero, graves adhuc morbi supersunt reliquiæ, quarum hæ potissimæ observantur: Visus tam imbecillis est, ut litteras cognoscere nequeat; oculi perpetuas fundunt lacrymas, & dexter imprimis noctu adeo conglutinatur, ut mane vix aperiri queat. Præterea dextrum brachium spuria paralysi resolutum; siquidem manu nec arripere, nec tenere quid valet.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Nullæ equidem manifestæ hoc in casu occurrere videntur causæ, quæ recensita mala generare potuissent: at qui ad ætatem ægrotantis, & tempus, quo ægrotare cœpit, respexerit, illius morbi sufficientem inveniet rationem. Senes enim licet illibata gaudeant sanitate, per naturæ tamen necessitatem corpus debile tandem nanciscuntur, indeque notabilem ad morbos acquirunt proclivitatem. Cui cum accedat aeris frigida & hyemalis constitutio, quæ morbis paralyticis ac soporosis præ aliis favet; ex facili potest fieri, ut ejusmodi affectibus præter spem & opinionem corripiantur. Quo magis autem his in subjectis causæ morborum

sunt

sunt intrinsecæ ac velut naturales: eo difficilior est curatio. Validiora enim & generosa cuncta exulare oportet remedia; & non nisi ea conducunt, quæ roborante ac nervina virtute debilitatis succurrunt partibus. In præsenti ergo casu præter blanda laxantia, & Elixir nervinum, præscripsi balsamum vitæ meum, idque & externo, nucham & tempora inungendi, & interno usui, mane aliquot guttas ex infuso melissæ capiendi, commendavi; atque hoc præstantissimo remedio per mensem & ultra usurpato, adfectus hic evanuit & vires egregias senex recipere cœpit.

OBSERVATIO II.

Visus obnubilatio periodica.

Serenissimus princeps, annorum sexaginta, robusti & bene valentis corporis, per viginti & ultra annos, mense Junii, singulis fere annis, gravi & acri oculorum fluxione cum rubore, dolore & visus obnubilatione ad sex interdum septimanas moleste perseverante torquebatur. Postea sponte cessavit malum. Ad avertendam hanc molestissimam passionem claros & peritos consuluit medicos, qui multiplici medicatione usi sunt, quæ in sanguinis detractione per venæ sectionem in brachio, in fronte, per hirudinum applicationem circa aures, & scarificatione in nucha & dorso consistebat. Apposita quoque sunt vesicatoria & setacea nuchæ, sed omnia irrito plane effectu. Nam appropinquante solstitio æstivo protinus malum celerrime oculos occupabat. Narravit mihi serenissimus hunc casum, eodemque malo denuo affectus consilium a me petiit. Quæsivi ex eo, an nunquam usus fuerit pediluviis; id quod vero factum esse negabat, præsertim quum non perspicere possit, quomodo læsis oculis succurrere valeant. Ego vero in multis & permagnis oculorum vitiis mirabilem me adnotasse eorum effectum affirmavi, & ut eorum usum admitteret maximopere suasi. Annuebat consilio, & postquam modum præparandi & applicandi illum qui ab ejus servitio erat, edocui, bis de die mane & ante cubitum illis usus, intra trium dierum intervallum tam præsens & efficax levamen expertus est, ut oculis claritas, mox evanescentibus dictis incommodis, restituta fuerit. Quem auspicatissimum effectum mihi nunciavit lætissimus.

EPICRISIS.

Ad illustrationem hujus casus adhuc pertinet, Personam hancce Serenissimam mane a multis retro annis nudis pedibus, nec tecto satis abdomine per aliquot horas sub dio ambulasse; idque maxime æstivo tempore. Ex quo jam facile rationem adparere existimo, quare hic affectus quam maxime circa tempus solstitiale afflixit, sub quo ingens æstus auctiori intestina agitatione humoribus particulas salino sulphureas acres ingignit, quarum exitus per infimas & extremas partes frigore præclusus ejusmodi metastasin ab exterioribus constrictis ad caput & oculos, jam ad receptivitatem promte dispositos, producit. Cum vero pediluvia opportune adhibita insignem transpirationem, quin etiam interdum sudorem movendi vi polleant, ex eo jam utilissimus eorum effectus patet luculentissime. Cordatum itaque meum fuit consilium, ut inposterum Serenifs. a prava illa consuetudine se retraheret & matutinum frigus æstivo tempore quam sollicite caveret. Quo effectum est, ut sequenti anno ab hoc malo plane liber evaderet.

OBSERVATIO III.

Epiphora tumore glandularū in collo sustentata.

Puer annorum decem, succi plenus, præcocis ingenii, sub primis statim ætatis annis varia in capite exanthemata patiebatur; siquidem & crusta lactea & postea tinea capitis illud occupabant diuque affligebant. Sequebatur dein tam acerba cum dolore ex oculis

oculis fluxio eorumque noctu conglutinatio, ut lucem adspicere propter doloris augmentum non valuerit, quare in loco tenebricoso semper se continere tenebatur. Tanta erat hujus affectus contumacia, ut nullis a celeberrimis etiam Medicis præscriptis internis & externis remediis cederet, bonæ indolis puerum per integrum annum & ultra affligens. Quum parentes optimi etiam meam requirerent opem, curatiori instituto examine, glandulas colli tumentes deprehendi & crebris ventris torminibus cum alvo adstrictiori puerum tentari ipsumque ab ineunte ætate dulcibus delectatum audivi. Hisce cognitis, quæ sequuntur remedia præscripsi. Primo ad alvum laxiorem reddendam rhabarbarinas passulas bis in hebdomade ante prandium sumendas suasi. Loco cerevisiæ decoctum radicis chinæ & altheę, cichorei, glyzyrrhizæ ex aqua bibendum præcepi, interposito pulverum absorbentium cum pauxillo cinnabaris usu. Ad discutiendos glandularum tumores emplastrum manus Dei, quod describitur in pharmacopoea Domini Charras, cum unguento dialtheæ permixtum applicatum fuit. Ultimum denique & præstantissimum remedium præbuit temperatum nostrum emplastrum vesicatorium, quod nuchæ applicatum, sine ullo dolore vitiosum serum in magna copia eliciendo, intra mensis spatium tam exoptatum præstitit effectum, ut ex toto hic pertinax affectus, oculis claris redditus, superatus fuerit.

EPICRISIS.

Retulit mihi pater, Vir litteratus, temperamenti pure sanguinei, sese in pueritia iisdem capitis vitiis & oculorum passionibus diu fuisse obnoxium, quæ, frustra omni curatione adhibita, superveniente demum narium hæmorrhagia cessassent. Ex succorum in infantibus & pueris abundantia, præsertim si nimium voraces sunt & fructibus vescuntur multifariis, ejusmodi capitis & oculorum vitia progigni, experientia satis confirmat. Sed frustra omnis generis remedia, inprimis externa adhibentur, nisi temperantia in victu tenui, potusque præcipue dilutus & alvi laxitas accedat, qua tumores glandularum in collo, qui fovent & sustinent ob vitium stagnantis lymphæ oculorum passiones, commode resolvuntur. Ex omnibus vero optime proficiunt, quæ vitiosam lympham a parte affecta ad alia loca derivant & evehunt. Quem in finem usi sumus emplastro nostro vesicatorio frequentissime & felicissime. Interim, sine ullis externis immediate oculis applicatis, quæ, nisi cautissime adhibeantur, nocent, feroces oculorum adfectus sanari posse, hac curandi methodo edocemur.

OBSERVATIO IV.

Lippitudo per malum vitæ regimen inplenariam visus privationem terminata.

Serenissimus Princeps annum agens quinquagesimum, sanguineo-cholericæ constitutionis, naturæ alias bene valentis & robustæ, immoderatiori vini potui & cerevisiæ valde saturatæ ac spirituosiori per omnem vitam adsuetus, multis jam annis circa æquinoctia fluxum cum euphoria hæmorrhoidalem expertus est. Evenit aliquando, ut per frigoris vehementiam subito hic fluxus substiterit. Sequebantur mox cum ventris dorsique doloribus & hemicrania & cardialgiæ, quibus acris ad oculos fluxio superveniebat. Per venæsectionem in pede remittebant quidem hæc mala, sed remansit dolorifica cum rubore in oculis fluxio, quum Serenissimus pocula in seram usque noctem protrahere & mane sub tempestate aeris humida & frigida venationibus indulgere, quam immutato vitæ regimine consueto oculos a frigore defendere mallet. Hinc vero proh! dolor factum est, ut, malo subinde aucto, oculi naturalem suam constitutionem, colorem, figuram, magnitudinemque & claritatem indies magis magisq; amiserint, in-

sequen-

sequente postea plenaria visus privatione. Cui removendæ a celeberrimis undique Medicis & artificibus remedia, sed frustra, hactenus sunt requisita.

EPICRISIS.

Graves & chronicas omnis generis passiones solis medicamentis sine convenienti vitæ victusque ratione sanari non posse, abunde non experientia solum confirmat, sed & constans antiquissimorum Medicorum, inque primis Galeni, adsertio fuit. Si quis enim a quibus originem morbus traxit, ea fugere recusat, quo modo valere is possit equidem non video. Quum vero non laudabilis, principum maxime, ea sit consuetudo, ut præcepta diætetica vel rarius, vel prorsus non admittant, sed medicamentis jucunde tractari velint; non mirum est, sæpius morbos eorum, facilioris alias & promtioris sanationis, sanari non posse. In tali, qualis noster est, longo & difficili admodum affectu levibus diæteticis quam pharmaceuticis remediis uti solitus sum: Jubeo, ut a vino, cerevisia crassiori, a carnibus, ovis, placentis, acribus, salsis & acidis ægrotantes abstineant; e contrario vero aquam frigidam, quin etiam calidum herbæ appropriatæ infusum ex aqua, magna in copia pro potu sumant & alvum inprimis laxiorem lenissimis laxantibus servent.

OBSERVATIO V.

Visus hebetudo ex lippitudine ab incongrua diæta orta.

Vir generosus, quinquaginta & aliquot annorum, temperamenti sanguineo phlegmatici, vitæ aulicæ jam per plures annos innutritus, inordinatum habebat vitæ genus: siquidem crebro excessum committebat in potu vini dulcis fructibusque horæis nimium delectabatur; in venatione quondam autumnali caput ventis fortiter spirantibus inopportune exposuit. Postero die de capitis dolore pressorio conquerebatur, quem fluxio in oculis acris adspectu lucis semper increscens cum rubore & dolore sequebatur. Quod malum, neglecta victus ratione, idoneisque mediis contemtis, in dies majora cepit incrementa; & quia simul rei venereæ deditus erat, nec a vini potu liberaliori abstinebat, tam grave factum est, ut in utroque oculo pene visum amiserit. Multos ideo consuluit Medicos & variis, quæ hinc inde commendabantur, collyriis sed inani plane effectu utebatur. Ranam per medium discissam interiori oculi parti superimponebat, quod crebro usu ab aliis comprobatum ipsique commendatum nihil proficiebat. Per annum & dimidium hoc molesto affectus malo petiit a me quoque opem. Ego prospexi primo loco diæteticis remediis &, ne potui assumeret cerevisiam vel vinum, sed aquam frigidam, suasi. Deinde pediluviis valde temperatis frequentius ex meo consilio usus est paulo longiori in iis mora. Tum interdictis omnibus externis simplex tantum & vulgare ut in usum vocet, remedium commendavi, ut videlicet saliva sua jejunus, antequam surgat & postea quoque oculos illinat frequentius. Quibus simplicibus cum diu usus fuerit, accidit, ut, discussa prorsus vitiata materia, visus clarus cum naturali oculorum constitutione restitueretur.

EPICRISIS.

Sicuti nullæ fere partes corporis tam variis vitiis morbisque subjectæ sunt quam ipsi oculi; ita etiam vix ullæ partes ab improvida externorum, quæ collyria vocantur, applicatione gravius patiuntur damnum quam illi ipsi; siquidem inde graviter exacerbantur & in deterius plane mutantur. Cautissime itaque quod in ejusmodi affectibus, externis, alias maximopere laudatis, utantur Medici, tanquam monitum summe necessarium experientia sat edoctus scribo. In præsenti morbo mirabilem sane saliva ægri jejuna

juna

juna oculis inuncta præstitit effectum, quod remedium vulgo etiam non ignotum. Nam subtili suo sale alcalino volatili, quo refertus est penetrans hic humor insignem discutiendi spissescentes humores facultatem habet, hinc non sine insigni fructu in phligtenibus atque tuberculis cutim defœdantibus adhibetur. Ex quibus apparere cuilibet potest, gravia oculorum vitia simplicibus & promtis remediis subinde rectius removeri posse, quam compositis & arte pharmaceutica vel chymica laboriose compositis. De utilitate aquæ frigidæ in hisce morbis egregie commentatur CELSUS *Lib.I. cap.V. Neque vero his solis, quos capitis imbecillitas torquet, usus aquæ frigidæ prodest; sed iis etiam, quos assiduæ lippitudines, gravedines, destillationes, tonsillæque male habent. His autem non caput tantum quotidie perfundendum; sed os quoque multa frigida aqua fovendum est; præcipueque omnibus, quibus hoc utile auxilium est, eo utendum est, ubi gravius cœlum Austri reddiderunt.*

OBSERVATIO VI.

Visus caligo a malo hypochondriaco.

Vir Generosus, quia jam sexagesimum attigit annum, officio admotus principis, quod multum curæ, sollicitudinis ac laboris in mente, neque minus ingentem per varia itinera fatigationem cum multa actorum lectione ad multam noctem producta requirebat, jam ab aliquot annis pathematibus hypochondriacis, frequentibus cardialgiis cum vertigine, hemicrania, alvique stipatione junctis obnoxius, fonte soterio Pyrmontense cum insigni fructu, aliquoties usus est. Nunc ante annum & ultra de visus hebetudine & dolore interni oculi pressorio neque minus de molesta circa præcordia sensatione, vulgo Ubelfeit, circa vesperam maxime, conquerebatur. Variabant hic secundæ adversæque res. Mox enim hoc vitium evanuit, mox recruduit; sed ante anni dimidium indies increvit, adeo ut nulla fere ejusdem fuerit remissio, dolore simul tum caput perpetuo affligente, qui tamen post somnum ex parte siluit. Præterea molestus circa præcordia sensus cum virium defectione & dolore artuum tensivo genua & pedes præsertim torquente frequenter quum virum generosum afficiebat, a me petiit consilium. Ego fontem Egranum cum convenienti vitæ victusque regimine per III. hebdomades bibendum & singulis diebus circa decubitum pedes ad genua usque in balneum tepidum immergendos suasi. In prandio Elixirio Viscerale temperate balsamico Vir Generosus usus loco cerevisiæ aquam Selteranam potui sumsit. Dein emplastrum nostrum temperatum vesicatorium sine incommodo per mensem & ultra nuchæ impositum magnam seri impuri copiam extraxit. Quæ cura tantæ fuit efficaciæ ut oculis bene habentibus & legere & scribere optime potuerit haud de ullo amplius incommodo conquestus. Verum scena non multo post fuit mutata. Nam ex improviso quodam casu, qui ejus animum ingenti perculit mœrore, protinus cuncta priora mala, ingens scilicet oculorum caligo cum dolore premente, dolor cardialgicus & artuum tensivus cum magna virium jactura revertebantur, quibuscum etiam usque eo conflictatur & consilia sibi expetit.

EPICRISIS.

Sicut complures capitis affectiones, ut vertigo, aurium tinnitus & difficultas, cephalalgia, hemicrania, ubi suas servant periodos, ex vitio stomachi & primarum viarum sæpius originem suam trahunt; ita & oculorum statis temporibus recurrentes morbos, obnubilationes, caligines, visus hebetudines, fluxiones, ex colluvie humorum in hypochondriacis provenire non modo præsens casus docet, sed & crebriori observatum habemus experientia. Genesis horum affectuum ita proce-

procedit: A colluvie vitiosorum humorum in tunicis ventriculi nervosis spasticæ fiunt stricturæ, per quas, quum liber sanguinis per venas compressas transitus intercipitur, major ejusdem redditur adpulsus ad caput ejusque partes, ubi in vasis minimis stagnans ejusmodi molestias producit. Neque vero oculi ab ejusmodi fortiori appulsu & congestione sunt immunes, quum tunicæ eorum omnes tenuissimis vasculis lymphaticis & sanguiferis sunt refertæ, in quibus facile humorum circuitus potest turbari. Ex quo fundamento nunc ex facili tam faustæ acidularum aliorumqne remediorum operationis reddenda erit ratio. Ex hoc igitur casu id maxime discere possunt artis nostræ tyrones, quanta vis & vehementia insit animi perturbationibus, adeo ut etiam morbos jam quiescentes, imo sublatos, sine ullis aliis causis accedentibus repente revocare possint. Denique cautionem quoque exinde depromere possunt, qui per fontium salutarium virtutem convaluere, ut præter meliorem vivendi rationem, tranquillam quoque & ab affectibus immunem, mentem quantum licet, custodiant.

OBSERVATIO VII.

Visus imminutio oculi dextri ex suffusione.

Vir annorum quadraginta duorum, robustæ ac plethoricæ corporis constitutionis, a primis jam annis lauto victu & largiori vini potu, nunquam autem venæsectione usus, nullum per omnem vitam graviorem morbum, nisi crebras in juventute sanguinis e naribus fluxiones expertus est, quæ dein cessantes haud redierunt prius, quam superiori anno magno cum impetu. Haud ita pridem longo itinere per concitatiorem equitationem confecto, ad convivium invitatus & binis diebus vino Hungarico obrutus breviter post truculentis vexatur doloribus colicis gravi diarrhoea stipatis, inter quam strias quasdam deposuit cruentas, quas pro intempestivis hæmorrhoidum excretionibus habere nulli dubitamus. Præterea venationibus nimium deditus Vir generosus die æque ac nocte ut totum corpus, ita oculos maxime aeris exposuit injuriis; hinc subito ante tres abhinc anni quadrantes hebetudinem visus sensit oculi dextri, qua aciem ejusdem ita debilitatam conquerebatur, ut omnia quasi per nebulam videret, nec ab homine hominem, licet minori distantia remotum, rite posset distinguere, altero ceterum oculo illæso existente.

EPICRISIS.

Sanguinis nimiæ abundantiæ & tenacitati primam hujus mali originem deberi, nemo non videt. Omissa enim tam per naturales vias quam per artem sanguinis detractione, facile ejusdem ab infernis partibus ad superiores fieri potuit metastasis; præsertim quum, collectis in primis viis per inordinatam diætam cruditatibus, ventriculi vires debilitatæ & humores spissiores cum flatibus generati sunt. Sanguis itaque versus caput adpulsus & circa oculum præcipue dextrum congestus ob tardiorem ibi per minima vascula progressum stagnavit; unde denegato tenuissimi succi nutritii ulteriori affluxu humores oculi crassi turbidique redditi videndi claritatem imminutam produxerunt. In instituenda igitur cura eo respeximus, ut debita ventriculo vis & chylo subtilitas restituatur, ut sanguinis mole per ejus missionem & tenuem victum imminuta excretionibus ejusdem naturalibus via aperiatur & denique, ut caput, inque primis oculus a congestionibus liberatus corroboretur. Id quod potissimum convenienti stomachicorum & tonicorum usu, subjunctis simul pediluviis, quæ miram habent a superioribus ad inferiores partes derivandi facultatem, efficere studuimus. Præter ea hac observatione adhuc prorsus confirmamur, vitiorum morborumque, qui oculos invadunt, causam nimis sæpe in primis viis atque

imo

imo ventre repositam esse & radicatam, atque ideo in curatione ad eam aptis præsidiis tollendam respici omnino deberi. Neque id profecto satis junioribus medentum inculcari posse existimo, in gravioribus morbis causam non tam in humorum dyscrasia atque intemperie, quam in motuum vitio & aberratione, qua humores & sanguis locum suum naturalem mutare coguntur, quærendam & inveniendam esse.

CAPUT VI.

DE AUDITUS VITIIS EX ATONIA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Descriptio affectuum auditus.

Uditus vitia, quæ ex atonia partium nervosarum & membranacearum aurem constituentium plerumque proficiscuntur, ad tres potissimum redigi possunt classes. Prior est, quando sonitus tinnientes, susurrantes, murmurantes, campanarum strepitum æmulantes, aliique innumeri, qui tamen nullam extra corpus habent causam, audiuntur; tumque malum tinnitus & susurrus aurium adpellatur. Alter δυσηκοΐα seu βαρηκοΐα, auditus gravitas, quando soni extra nos excitati perceptio ipsius magnitudine minor est; & tertia denique surditas, seu perfecta auditionis abolitio.

§. II.

Eorundem differentia.

Cuncta hæc vitia, si spectes originem, eodem ferme nituntur fundamento, gradu tamen diverso, & sunt vel transitoria, quæ sanis sæpius, uti quidem videntur, accidunt hominibus; vel perpetua, nunquam non morbosi quidpiam secum habentia. Hæc vero jure dicuntur vel idiopathica, quæ ex læsione partium aurem constituentium, & intra osseam cranii thecam reconditarum primario suboriuntur; vel sympathica, quæ ex aliarum partium, ut ventriculi vitio natales suos mutuantur, aliisque morbis accedunt. Illa utplurimum infestant continuo; hæc per intervalla redeunt; suntque non raro vertigine, dolore capitis, oculorum hebetudine, ventriculi imbecillitate, ructuosis, flatulentis, aliisque symptomatibus stipata.

§. III.

Quædam ex auris structura annotata.

Quorum causas & formalem rationem si velimus perscrutari; opus erit, quædam nostro scopo inservientia ex auris structura, indeque explicanda auditionis ratione præmittere. Neque enim copiosi in tradenda auris fabrica erimus; sed duntaxat notabimus, 1.) internas ejus partes, cavitates, mæandros, fornices, circulos, gyros, miro artificio fabricatos, investiri periostio, quod est membrana tenuissima, vasculis arteriosis quam plurimis, tenuem humiditatem perpetuo plorantibus, plena: 2.) hanc membranam esse propaginem & expansionem portionis mollis nervi acustici, ex protuberantia medullæ oblongatæ transversali egredientis, & per foramen auditorium internum, petroso ossi insculptum internam aurem ingredientis, eademque ratione ac retina in oculo visus, hanc auditus verum organon constituere; quippe in ea soni colliguntur, per nervi continuationem ad commune sensorium pro distincta perceptione transferendi. 3.) Ejusdem nervi, qui septimum exhibet par, duram, ut vocant, portionem cum ramo quinti pariter ac octavi seu vagi paris communicare, & chordam illam, quæ membranæ tympani subtensa est, efficere: 4.) arteriolas in aure distributas nerveos ramulos in suo itinere comitari; 5.) tubam Eustachianam, primum osseam, deinceps cartilagineam, & denique membranaceam hiari in palatum, & non solum cum externo aere, qui ore & naribus hauritur, communicare;

verum etiam tenuem humiditatem, quæ in aure interna ex continua perſpiratione colligitur, in oris cavitatem, ne auditum turbet, evacuare.

§. IV.

Quibus modis auditus lædatur generatim.

Quodſi ergo membranæ nerveæ in aure reperiundæ juſto tenſionis, a debito nervei fluidi influxu pendentis gradu gaudeant; ſanguinis per arteriolas circuitus ſit regularis; ductus Euſtachianus pariter ac reliqui rite conſtituti ac aperti ſint, & reliquæ partes aurem conſtituentes bene conformatæ: tum auditus, qui eſt perceptio ſoni, ſeu motus aeris elaſtici per corpus ſonorum producti tremuli ac undulatorii, ſine ulllo peragetur vitio. Hinc autem e contrario adparebit, auditum generatim vitiari, ſi vel partes ac cavitates auris internæ præternaturaliter ſint conſtitutæ, male conformatæ, obſtructæ, ulceratæ; vel inprimis tuba Euſtachiana clauſa ac obturata; vel humorum per vaſa curſus inordinatus; vel denique membranæ nerveæ nimis relaxatæ, aut ultra gradum naturalem tenſæ.

§. V.

Specialim a mala conſtitutione partium.

Sic auditus difficultas, & ipſa demum ſurditas datur nativa, ex mala organi auditorii conformatione originem trahens, & omnem reſpuens curationem. Idem vitium pariunt externæ capitis & aurium percuſſiones, contuſiones, ac violentiæ; unde colaphos ita infligi poſſe notum eſt, ut tinnitus aurium inde exoriatur, daſſ einem die Ohren davon gellen: ex bombardarum forti exploſione auditionem imminui, permultis comprobatur exemplis; & eos, qui diu inter tormenta bellica verſati fuerunt, die Artilleriſten, ætate provectiori plerumque fieri ſurdos docet experientia. Non minus audiendi facultas vitiatur, a meatus auditorii, tympani, oſſiculorum auditus &c. arroſione, & exulceratione; nec non peregrinis aurem illapſis, & tam aeris ingreſſum impedientibus, quam ipſas membranas cum dolore afficientibus, ut inſectis, piſis &c. atque muci illius ſubpinguis ac flavi, qui glandulis tubuliſque minimis in meatu auditorio ſecernitur, & ceruminis nomine venit, induratione. Nec denique ſilentio prætermittenda ea auditus vitia, quæ ex tuba Euſtachiana, quacunque de cauſa obſtructa natales mutuantur; hinc enim aeris reciprocus per os & aures auditus & reditus impeditur, atque tenuioris in aure ſecretæ humiditatis excretioni obex ponitur, unde & tinnitus & obauditio propullulant. Sæpius id fit ſub ſalivatione, ſi caput præſertim auræ frigidæ boreali, quæ reprimit viſcidos ſuccos, exponitur: qualem caſum poſt caput mercurio inunctum recenſet TIMÆUS a GULDENKLEE *L.* 1. *ep.* 29.

§. VI.

a ſpaſmo & ſiccitate auris.

Variis quoque modis auditus læditur a ſpaſmo, nimia ſiccitate, rigiditate, & interdum velut occaleſcentia nervearum & membranacearum partium, quæ organon auditionis conſtituunt; quo in caſu auris interna & meatus auditorius plane ſiccus, omnique humore etiam pinguiori deſtitutus viſitur. Quanquam enim talis nimia membranarum acuſticarum tenſio illum ſæpius affectum producat, quo acutiores ſoni non ſine moleſtia & dolore audiri poſſunt: attamen exinde quoque gravitas auditus cum ſuſurru tinnituque non raro proficiſcitur. Hoc vitium poſt phreneticos, maniacoſque morbos crebro remanet; nec non a vehementi capitis, ſudore madidi, perfrigeratione, nimiis diuque protractis vigiliis, diuturna capitis ad radios ſolares expoſitione, omnibuſque cauſis, quæ corpus exſiccant, & ſuccos tenues, roſcidos, lymphaticos conſumunt, ſuam trahere obſervatur originem.

§. VII.

a laxitate partium acuſticarum.

De his autem affectibus nobis non eſt ſermo; ſed de iis tantum agere conſtituimus, qui a nimia nervorum & membranarum acuſticarum relaxatione vel plenaria atonia oriuntur. Quorum licet tres ſuperius adduxerimus ſpe-

species; eas tamen ita comparatas deprehendimus, ut eandem originem, easdemque causas, licet gradu diversas, agnoscant; quæ generatim in humorum ad aures decubitu, & inde pendente relaxatione partium dictarum consistunt. Quod speciatim tinnitum susurrumque attinet; excitatur ille, si causæ intra aurem internam adsint, quæ nervos acusticos in tremulum ac undulatorium, externis campanarum aut alius corporis sonori sonis similem motum abripere valent. Tales in malo recentiori, corporibusque sanguine plenis non aliæ sunt, quam rapidiores ac fortiores arteriolarum, membranas aurium perreptantium, nervosque earum comitantium pulsationes; quæ majorem sanguinis ad caput, auresque congestionem & in iis factam stagnationem sequuntur. Hæ vero stagnationes si diutius persistunt; distendunt vasa, relaxant membranas, subsistensque sanguis naturali majorem tenuioris seri quantitatem per poros vasorum dimittit; quod intra meatus internos in vapores resolvitur, & sic, accedente præsertim ductus Eustachiani obstructione, indeque impedito tam aeris, quam vaporum exitu, auget tumultus, murmura, ac tonitrua aurium. Eadem quoque ratione stagnatio sanguinis pariter ac copiosior seri tenuioris exhalatio, comprimendo nervos, sufficientem liquidi tenuissimi influxum remoratur, inducit membranarum laxitatem; unde soni externi debilius percipiuntur & generatur auditus difficultas; quæ compressis penitus nervis, cessanteque omni fluidi nervei influxu, in perfectam omnino mutatur surditatem.

§. VIII.

Causæ mediatæ tinnitus aurium. Quicquid igitur congestionem sanguinis ad aures, vicinasque iis partes, & celeriorem atque rapidiorem ejus per arteriolas acusticas circuitum producit: id ad tinnitium, susurrum, aliasque auditus læsiones contribuit. Hinc frequenti confirmatum habemus experientia, quod ii, qui sanguine abundant, & quibus sanguinis motus ad caput directus est, quod fit ab alvo adstricta, spasmis abdominis, fluxu hæmorrhoidum & menstruorum cessante vel suppresso, partium extremarum nimia perfrigeratione, incurrant dolorem capitis gravativum, vertiginem, atque tinnitum; qui continuante sanguinis stagnatione, accedenteque demum membranarum atonia, gravem parit auditum, ac tandem surditatem, rarius in utraque simul aure locum habentem, sed ex una in alteram progredientem. Ex eodem fundamento explicanda erit ratio tinnitus, qui inflammationem partium auri vicinarum, parotidum &c. comitatur; aut in febribus acutis continuis ex raptu humorum ad caput evenit, deliriique est prænuntius. Nec rarum est eos, in quibus consuetæ narium hæmorrhagiæ cessarunt, inprimis si docentium munere fungentes, crebros alta voce sermones facere coguntur, corripi gravi ac pertinaci aurium tinnitu, cum auditus gravitate vix sanabili: qualem casum in hujus SYSTEMATIS *Tom. IV. Part. II. pag. 30.* allegavi.

§. IX.

Auditus vitia ex vitio ventriculi & hypochondriorum. Quæ affectiones auditus uti sunt idiopathicæ; ita sympathicæ potius merentur adpellari, quarum fomes in primis viis existit, quæ per periodos recurrunt, vel saltem suos remissionis & exacerbationis habent gradus. Causa nimirum in ventriculo & prava alimentorum digestione hæret; unde flatus copiosi generantur, qui distendendo ventriculum ac intestina, comprimendoque vasa abdominis sanguinea humores majori quantitate ad superiores partes cogunt; quorum in aure stagnatio ad tinnitum & auditus difficultatem contribuit. Quemadmodum vero pathemata in primis viis per certa intervalla ingravescunt; ita quoque tristem & dolorificam in capite ac auribus per periodos ludunt scenam. Hinc obauditioni ex hac causa provenienti obnoxii potissimum sunt hypochondriaci,

driaci, & flatulentis morbis laborantes; in quibus sæpius citra omnem expectationem evenit, & brevi iterum evanescit, quod exprimentes dicunt: Es ist mir auf einmahl mas vor die Obren gefallen, dass ich fast nichts horen l'an. Hinc etiam observare licet, ejusmodi vitia solis sæpenumero stomachicis, carminativis, & accuratiori diæta prorsus debellari.

§. X.

Auditus vitia ex decubitu serosorum humorum ad aures.

Imminuitur porro, vel plane aboletur auditus, a decubitu serosorum humorum vel ad principia nervorum acusticorum, vel ad internas auris cavitates. Prius fit in affectibus soporosis, apoplecticis, hemiplecticis, paralyticis, & iis omnibus, qui a colluvie serosa, cerebrum inundante originem trahunt: quin interdum difficultatem auditus & surditatem post lethargum & insultum apoplecticum sequutam observavi. Posterius contingit 1.) si excretiones seri mucidi consuetæ per nares, ut in coryza, simul & semel cohibentur, vel sponte cessant; ubi serum illud ad aures decumbit, & membranas acusticas relaxat, præsertim in senilibus ac debilitatis corporibus. 2.) critico quasi motu in febribus continuis, exanthematicis, maxime catarrhalibus malignis seu petechizantibus, Hungaricis, & quæ caput cum ejus dolore ac delirio afficiunt. In his surdaster ejusmodi flatus extra dies potissimum criticos evenit, boniq; utplurimum ominis esse solet: sed prospiciendum, ut talis obauditio inter initia convenienti medicina debellatur, ne radicata vires medicas eludat.

§. XI.

Causæ remotiores & subjectæ obauditionis.

Lento denique pede auditus gravitatem incurrunt, qui per vitæ genus inordinatum ut totius nervosi systematis, ita speciatim membranarum acusticarum debilitatem humorumque simul impuritatem sibi contraxerunt. Hinc iis vitiis obnoxios potissimum deprehendimus senes, cacochymicos, scorbuticos, qui veneri nimis indulserunt, potibus inebriantibus abusi fuerunt, aut diuturna tristitia ac mœrore vires corporis consumserunt. Non minus laxitatem membranarum auris, & insequentem obauditionem patiuntur, qui in tempestate humida, nebulosa, vappida diu versantur, aut in locis palustribus, vel conclavi udo commorantur, nec non, qui per longum tempus defluxionibus catarrhalibus capitis & glandularum circa fauces sitarum laborarunt: tensionem enim nervearum membranarum nimia humiditate insigniter minui, multis constat experimentis.

§. XII.

Quo tempore exacerbentur auditus vitia.

Notatu præterea dignum, & aurium tinnitum, & auditus difficultatem pro diversitate causarum diversa ratione ac tempore exacerbari. Qui dictis vitiis a sanguinis congestione ad caput sunt obnoxii; eorum exacerbationem circa æquinoctialia tempora, vere scilicet & autumno experiuntur; quoniam eo tempore humores magis commoveri, & congestiones augeri solent. Qui autem ex ventriculi, primarumque regionum vitio auditum gravem patiuntur; male habent post sumtos coctu difficiliores ac flatulentos cibos; eo quod flatus, quo copiosiores generentur, eo magis humorum ad caput raptum efficiant. Qui denique ex serosi humoris decubitu, laxitateque nervorum surdastri sunt, mali sui insigne augmentum percipiunt cœlo existente nebuloso, gravi, pluvioso; quod videlicet talis tempestas laxitatem membranarum acusticarum magis auget; quæ vicissim iis est solatio, qui ex nimia aurium siccitate inciderunt auditus difficultatem.

§. XIII.

Prognosis.

Omnes auditus læsiones curatu sunt difficiles; nisi enim inter prima initia corrigantur, inveteratæ raro medelam admittunt, quæ eo fit intricatior, quo profundius caussæ intra osseam auditus thecam, aut ipsum plane cerebrum sunt absconditæ. Qui in plethoricis, atque debilitatis corporibus capitis dolorem gravativum atque vertiginem sequitur tinnitus, aut auditus difficultas; sæpius infaustum apoplectici insul-

insultus exhibet præsagium; quando vero in phrenitide, Hungaricaque febre, non sequente narium fluxu, contingit, delirium portendit: surditati vero succedens delirium, juxta HIPPOCRATEM malum. At surdaster status in petechizante febre circa dies criticos, urina existente cocta, eveniens, bene omnino jubet sperare.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

QUemadmodum vix ullus morbus curatur, nisi ejus causa removeatur, & medendi artificium in eo potissimum consistit, ut justa causa cognoscatur: sic idem in aurium adfectibus est summopere necessarium. Neque vero in his causarum modo diversitas, sed etiam temporis, per quod durarunt, diuturnitas respicienda; quoniam aliam recentia, aliam inveterata auditionis vitia requirunt curationem. At cum nobis de iis potissimum sermo est, quæ ex flacciditate & laxitate nervorum membranarumque & facto ad eas humorum decubitu suboriuntur: eorum curationem tribus recte complectemur momentis, quæ in eo consistunt, ut 1.) impetus ruentium ad caput humorum derivetur, 2.) stagnantes in aure succi discutiantur, & obstructiones reserentur, ac denique, ut 3.) influxus fluidi nervei sufficiens restituatur, adeoque robur membranarum instauretur.

§. II.

Quomodo affluxus sit derivandus.

Primæ indicationi satisfaciunt 1.) venæsectiones, quæ sanguinem imminuendo, æqualem ejus per corporis ambitum circulum promovent, raptumque a capite derivant. 2.) Alvum laxantia, flatuumque excretionem juvantia; qualia, si malum in corporibus sanguine plenissimis, & spasmis imi ventris obnoxiis recens ortum fuerit, leniora mannata, rhabarbarina, vel clysteres esse debent. Ubi vero inveteravit affectus in subjectis serosis ac pituitosis; efficaciora ex usu sunt laxantia, ut infusa vinosa, quæ per epicrasin operantur, & pilulæ cephalicæ, quarum exempla supra *Cap. I. pag.* 18. allegavimus. 3.) Pediluvia tepidiora ex aqua fluviatili, furfuribus triticeis, cineribus clavellatis; quippe quæ humores efficaciter a capite revocant, & in ambitum corporis exteriorem ac inferiorem invitant. 4.) Vesicatoria suris pedum admota, quæ in subjectis pituitosis, ubi serosa colluvies malum induxit, egregiæ sunt utilitatis.

§. III.

Quomodo stagnatio discutienda.

Alteram indicationem explent, quæ vim serum viscidum ut in toto corpore, ita præsertim in capitis recessibus discutiendi, resolvendi ac evacuandi possident. Ex internis præter laxantia huc spectant 1.) diaphoretica, pro subjectorum & causarum ratione seligenda. Sanguinei enim, plethorici, & qui ex orgasmo sanguinis vitia auditus patiuntur, poscunt diaphoretica fixa, absorbentibus & nitrosis nupta; nec non infusa theiformia intra lectum cum blando regimine potanda: sic enim solo potu Caffee tinnitum discussum novi. Phlegmatici & defluxionibus catarrhalibus obnoxii ex spiritibus bezoardicis, cum essentiis catarrhalibus obnoxii ex spiritibus bezoardicis, cum essentiis catarrhalibus ac resolventibus junctis solamen percipiunt, ut sunt spiritus bezoardicus Bussii, liquor cornu cervi succinatus, essentia succini, pimpinellæ albæ &c. 2.) diuretica, quorum in morbis capitis serosis excellentissima est efficacia; ex iis reliquis palmam eripit tinctura antimonii acris, quæ cum essentia succini, & liquore cornu cervi succinato combinari potest. Scorbuticis vero, atque cachecticis interna resolventia, attenuantia, & sic dicta antiscorbutica, quorum princeps est serum lactis, fructum pollicentur amplissimum.

§. IV.

Quæ discutiendi scope conveniant externa

Quod externa huic scopo inservientia attinet; ex iis, si congestio sanguinea, & stasis inflammatoria malum sustineat, principem locum tuentur sacculi discu-

discutientes & camphorata, magis in sicca forma, quam cum spiritu vini adplicanda. Ubi vero laxitas a seroso decubitu subest; in Galliis præsertim inter arcana referuntur olea expressa, & in iis infusæ cantharides, cujus liquoris aliquot guttulæ auribus instillantur. Excitant quidem sævissimos, & tantos cum ardore dolores, qui vix tolerari queunt; sed intra paucas horas ea tormenta, cum redeunte sæpius auditu, remittunt. Modus operandi in eo consistit, ut acriusculis ejusmodi remediis dolorificus in relaxatis membranis sensus excitetur, quo illæ ad spasticam contractionem proritantur, eaque discutiunt atque expellunt stagnantes succos. Porro hoc fine laudari solent pinguedo viperarum, oleum amygdalarum amararum, essentia ac medulla castorei, gossypio auribus immittenda; nec non suffitus ex decoctis baccarum lauri, juniperi, florum chamæmeli, sambuci, salviæ, verbenæ, rorismarini &c. & HARTMANNUS commendat vaporem ex herba absynthii cum lacte decocta auribus admittendum.

§. V.

Quæ prosint externa roborantia. Vi tertiæ indicationis ex usu sunt roborantia tam interna, quam externa. Ex internis egregii sunt usus Elixiria carminativa, visceralia, stomachica, præsertim ubi vitium in primis hæret regionibus: ea enim dissipando flatus, juvandoque digestionem, humorum ad caput congestionem præpediunt. Inter externa prærogativam obtinet balsamus vitæ meus, qui nerveis partibus, tremulum spasmodicum motum in iis excitando, robur reddit. Prostant hoc etiam fine varii spiritus acustici, ut *Mindereri*, *Mynsichti &c.* aqua reginæ Hungariæ, Anhaltina cum spiritu salis ammoniaci, rorismarini, liquore cornu cervi succinato permixta, auribusque cum gossypio intrusa: & imprimis moschus & ambra auribus amica censeri, & in aquis cephalicis soluta adplicari solet. In humidioribus subjectis, & quæ frequenti coryza infestantur roborandi intentione inspergendum raso capiti suadeo pulverem ex succino, benzoe, caryophyllis, radice iridis florentinæ, rasura ligni aloes &c. Quod denique diætam ac regimen attinet, eam ex superioribus licebit repetere; nec est, quod moneamus, nisi ut caput & aurium confinia ab omni frigido & humido aere probe muniantur curioseque velentur. Quem in finem, sub vehementiori præsertim zephyri flatu, caput cucupha adversus aeris contumeliam defendere præstat: Cujus hæc formula esse potest: Recipe radicis cyperi rotundi, seminis nigelli, succini, benzoes, styracis, iridis Florent: singulorum unciam unam, moschi drachmam semis, florum anthos, lavendulæ, rosarum ana Pug. tres, serpilli, majorani ana unciam dimidiā. M.F.P.

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa usum topicorum. Quemadmodum in oculorum vitiis multæ gravesque noxæ ab externorum, maximeque collyriorum incauto usu propullulant: ita in aurium affectibus idem fieri observamus: siquidem varia experimenta & tentamina per instillationes liquorum spirituosorum, oleosorum, pinguium & humectantium, vapores ex decoctis nervinis & cephalicis, suffimigia ex gummatibus & ejusmodi plura, plerumque cum damno adhibentur; nisi prius causa materialis, malum fovens, congruis internis fuerit debellata adminiculis. Inprimis ut in omnibus nervorum, ita quoque auditus a debilitate vitiis summopere cavendum a vaporosis & opiatis medicaminibus; siquidem mali causam non tollunt, & laxitatem membranarum acusticarum magis adaugent. Cautius etiam cum cucuphis suaveolentibus, quas pro roborando capite solent adhibere, mercandum est, quoniam multis sunt adversa.

§. II.

§. II.

Circa venæsectionem. Sanguinis missiones in tinnitu aurium, gravitateque auditus, quæ a nimia sanguinis copia, ejusque congestione ad caput originem traxit, commodissimum habet locum; maxime si suppressio vel imminutus fluor mensium ac hæmorrhoidum antecesserit: quo in casu venæsectio in pedibus instituta fructum pollicetur amplissimum. At si narium hæmorrhagiæ cohibitæ tinnitus causam præbeant, eas, si opportuna fuerit ætas, stylo naribus intruso revocare multum juvabit: earum vero emansio, per ætatis rationem facta, resarcienda venæsectionibus circa singula æquinoctia in pede instituendis; siquidem harum omissio malum, licet jam sit debellatum, revocare valet.

§. III.

Quomodo tractanda obauditio catarrhalis. Quæ catarrhalibus defluxionibus stipata sunt, auditus vitia, efficaciora laxantia, infusaque vinosa, nec non mercurialia postulant, & præterea victus tenuis exsiccans omnem fere pharmacorum vim superabit: nec contemnendam eo in casu efficaciam suffimigia ex temperatis gummatibus præstabunt. Sæpe etiam fit, ut achores, tinea capitis, scabies, aliæque efflorescentiæ præmature consolidatæ & exsiccatæ auditus relinquant gravitatem: quo in casu præter laxantia, & pulveres diaphoreticos cum floribus sulphuris permiscendos, vesicatoria atque fonticuli, derivando materiam exanthematicam operæ pretium faciunt. Si serosæ per nares excretiones cohibitæ auditus difficultatem excitaverint; non est alienum, sal volatile ammoniaci siccum, oleo majoranæ imprægnatum crebro naribus admovere.

§. IV.

-- in hypochondriacis, as scorbuticis. Ubi auditus vitia sunt periodica, & hypochondriorum malam constitutionem pro causa agnoscunt; annitendum est, ut ventriculus a sordibus repurgetur, atque suum recuperet tonum; sicut præcedente Tomo Cap. de malo hypochondriaco docuimus: & observavi sæpius, molestissimum aurium tinnitum in hypochondriacis sæpius evenientem, unica absorbentis dosi fuisse curatum. Qui scorbuticam humorum diathesin, & vasorum minimorum obstructiones patiuntur; bene sibi consulunt, si aquis mineralibus cum debito regimine utantur.

§. V.

-- a siccitate membranarum. Quæ auditus gravitas ex nimia siccitate membranarum nata fuit; poscit balnea emollientia, infusa decoctaque lubricantia & humectantia, atque juvat tum omnino oleum amygdalarum dulcium auri adfectæ immittere aut pinguedinem anguillæ tepidam instillare. Præterea nocent vere olea auri improvide infusa. Exterius prosunt fomenta emollientia & paregorica, quorum optimum præbet panis ex furno recenter exemtus, cui balsamus vitæ adspergitur. *-- a cerumine indurato.* Ubi vero cerumen aurium coagulatum, &, quod sæpius fit, instar gypsi est induratum; abstinendum a nimio humectantium & oleosorum, quæ vulgo solent commendari, usu. Optimum potius est consilium, si lac, vel quod melius, ejus cremor tepide ope syphonis infundatur auri, vel vapor ex pane calido, e furno extracto, & discisso eidem immittatur: hic enim blando vapore penetrat & emollit viscidam tenacemque materiam.

§. VI.

-- ab obstructione ductus Eustachiani. Quando tuba Eustachiana interius obstructa tinnitui, surditatique causam præbet; præter interna succos viscidos colliquantia & evacuantia, commendantur masticatoria, ut radix angelicæ, imperatoriæ, pyrethri, mastix, zinziber &c. quorum vis proxime pertingit ad affectum locum. Laudantur hoc etiam fine sternutatoria, quippe quæ motum concussorium excitando sæpe expellunt inhærentem materiam; & eadem in hoc casu opem tulisse, testis est TULPIUS *Lib.I. Obs.*35.

§. VII.

- a transpiratione prohibita. Cum a nimio sanguinis ac humorum

motu ad caput & auditus organa nimiaque humiditate propter perſpirationem ſufficientem cohibitam ibi collecta & ſecedente pleræque auditus difficultates ſuboriantur, maxime omnium curandum eſt, ut caput in continua & moderata perſpiratione conſervetur & ab iis omnibus, quæ eam ſufflaminant, probe defendatur: cujus generis ſunt balneum, conclave, in quo æger dormit, vappidum & declive, capitis poſt ſudorem refrigeratio, maximeque omnium ejus lotio.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Tinnitus aurium a plethora.

ILluſtriſſima in vigore ætatis conſtituta fœmina valde obeſa, per multos jam annos in matrimonio vixit prole deſtituta & quoad animi corporiſque functiones bene ſemper valuit, niſi quod ante aliquot abhinc annos confeſtim vertigine cum gravi aurium tinnitu juncto correpta per intervalla fuerit. Contra hæc mala ſuaſu medicorum variis remediis & præcipue aquis Schwalbacenſibus uſa eſt, hiſque poſterioribus tam felici ſucceſſu, ut vim mali fractam paulo ſentiens, recidivæ metum omnem abjiceret. At vero, paucis abhinc menſibus non modo vertigo in caducam tranſiit, verum etiam tinnitus cum graviori auditus læſione denuo invaſit, quibus ſimul everſio complicatur ventriculi cum rejectione multæ pituitæ, quæ modo gravior, modo levior ſæpius recurrit. A medicamentis balſamicis & calidioribus pejus, melius vero a diluentibus & ſanguinis orgaſmum ſedantibus Illuſtriſs. habere ſolet. Ceterum ſat bene ipſi uterina ſuccedit purgatio & ad minuendam propter lautum vitæ genus plethoram ter ſingulis annis ſanguinem vena ſecta detrahendum curat. In tali rerum ſtatu mihi demum in conſilium vocato quæſtio fuit propoſita: An ab aquarum Spadanarum interno & externo Aquiſgranenſium thermarum uſu exoptatum ſperare liceat auxilium?

EPICRISIS CUM RESPONSO.

Clariſſime ex hac morbi hiſtoria elucere arbitror, a ſola temperati & boni ſanguinis nimia in corpore bene valente & plethorico diffluentia vertiginem cum auditus labe poſſe ſuboriri. Sanguinis quidem detractionem ter per annum Illuſtriſſima fœmina admiſit; ſed quum nimio ſanguine turgida ſine prole vixit lautiorique diæta uſa eſt, plus ſuperflui ſanguinis generavit, quam per V. Snem & menſium fluxum, ſatis fortaſſe parcum ac moderatum, fuit conſumtum. Quæ cum mecum perpenderem, præter ternas V. Snes conſuetas, alternatim quoque ſcarificationes eodem numero inſtituendas & loco potus ordinarii Selteranam vel communem aquam cum quarta vini parte remixtam bibendam ſuaſi. Præterea a cœna vitaque deſide, quibus dedita erat, abſtinere juſſi; &, quæ ſalutares antea fuerunt, Schwalbacenſes acidulas iterum potandas, quam experimentum cum fontibus Spadanis denuo faciendum conſultius duxi. Balneum vero thermarum Aquiſgranenſium, quæ ob minerale ſulphur, quo abundant, nimis calidæ ſunt, quum in morbis capitis, præſertim qui a plethora fiunt, nunquam ſalutares deprehenderim, reprobavi.

OBSERVATIO II.

Tinnitus aurium in hypochondriaco & hæmorrhoidario.

Vir annum agens quadrageſimum ſecundum, temperamento præditus cholerico-ſanguineo, jam inde a teneris juventutis annis a nimiis lucubrationibus tinnitu aurium leviori cum continua aurium nariumque ſiccitate laboravit. Aliquot nunc effluxerunt anni, quum tanta hicce affectus incrementa ſumſit, ut in altera aure horologii pulſus, in altera tintinabuli ſonitus perpetuo percipiatur; qui omnem

prope

prope somnum adimendo vires mirum debilitat. Quod peculiare symptoma longe majori urget vehementia, si quando iracundia, aut vehemens corporis commotio, aut sanguinis quædam a vini generosi potu ebullitio præcessit. Præterea nec capitis dolor, nec vertigo sollicitat, nisi quod autumnali nonnunquam tempore sub humida aeris temperie dolores cervicis tensivi invadant, auditusque tum temporis simul aliqua fiat obtusio. Cruentas sedes rarius expertus æger per aliquot jam annos hæmorrhoidibus cæcis affligitur, qui urunt & tument cum magno pruritu: quibus in ordinem redigendis bina per annum V. Sne ad unciam dimidiam utitur, qua sanguis colore & consistentia bonus detrahitur. Cœna hucusque semper major fuit prandio, alvique officium rite semper constitit. Consultus ego præter V. Snes consuetas scarificationes quoque alternis mensibus triduo ante & post novilunium suscipiendas, crebrumque pediluviorum usum cum hirudinum ad venas hæmorrhoidum tumentes adpositione suasi: tum vero, ut ab animi affectibus probe sibi æger temperet, a cœna abstineat optimeque corpus contra aeris, præsertim autumnalis injuriam defendat & potui ordinario vinum cum tribus aquæ partibus dilutum bibat, consului. Aurium vitio specialius succurrendum duxi essentia moschi cum spiritu rosarum, liliorum convallium & florum chamomillæ R. parata, quam bombaci instillatam auri sæpius indere jussi. Quibus probe observatis se brevi noster egregie levatum vidit.

EPICRISIS.

Quando cholerici & hæmorrhoidarii auditus vitio obnoxii sunt, scarificationes V. Sne longe efficaciores deprehendi. Insuper notabile in hac morbi historia est, quod in juventute a nimiis lucubrationibus vitaque sedentaria & exorta inde ventriculi imbecillitate malum originem suam repetat, nec perfecte curetur sed per plures annos, maxime si diætæ accedat vitium, affligat. Docemur denique, aurium vitia, præsertim tinnitum gravem & pertinaciorem a sanguinis magis & humorum vitio eorumque motu ad caput & præsertim auditus organa vitioso, quam a partium auditum constituentium læsione ortum trahere, quod tum maxime fit, si malum per tempus remittit, postea revertitur.

OBSERVATIO III.

Rheumatismus aurium a sanguinis defectu.

Femina viginti annos nata, macilentioris corporis habitus vitæque sedentariæ admodum addicta alvi adeo constrictæ est, ut vix sexto die rite deponat, cui vitio simul appetitus magna jungitur prostratio, haud fallax digestionis læsæ testis, ob quam fit, ut si forte in cibis adsumendis paululum excedit, nauseosam circa præcordia molestiam statim persentiat, quam copiosi ructus sequuntur. Jam per tres integros menses gravi hæmicrania cum vehementi aurium, inprimis sinistri lateris laborat tinnitu, qui ex somno experrectæ ingentes creat molestias & ab humida frigidaque aeris intemperie nunquam non intenditur. Accesserunt insuper aliquot abhinc hebdomadibus dolores in nucha tensivi, qui in brachiis, maximeque sinistro, ad digitos usque protensi misere nostram excruciant. Pedes, qui plerumque frigidi sunt, summa tenet lassitudo, neque, quod maximum est, recto modo & ordine procedit menstrua purgatio; quæ cum vitio capitis auriumque exacerbato utplurimum orta per quatuordecim dies durat, copiosa demum muci albi excretione subsequente.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Recte omnino ea, qua ægrota nostra laborat, affectio dici potest rheumatica capitis, cujus proximam causam in stagna-

ſtagnatione & decubitu fieri circa membranas capitis & eas maxime, quæ aurem internam, præſertim ſiniſtri lateris inveſtiunt, reponendam eſſe ducimus. Occaſionem huic malo præbuit ingens ob exceſſivam menſtruam purgationem motuum vitalium imbecillitas, qua humores hinc inde in partibus nervoſis & muſculoſis ſtagnantes dolores tenſivos & gravativos cum inſigni laſſitudine inducunt; in inteſtinis vero flatus & ſpaſticas ſtricturas ſeu pathemata hypochondriaca ſuſcitant. Nam inſtar regulæ practicæ probe tenendum eſſe reor; ab inopia & defectu boni ac temperati ſanguinis pariter atque a nimia ejus abundantia & capitis & inteſtinorum morbos, qui mali hypochondriaci conſueto nomine veniunt, excitari. In hoc caſu primo omnium ſymptomati urgentiori, atroci videlicet capitis dolori ſuccurrendum duxi, eo quod ea dolorum ac ſpaſmorum indoles ac potentia eſt, ut univerſam tam functionum naturalium quam motuum vitalium œconomiam non modo turbet & pervertat, verum etiam genuinam convenientium remediorum in ſanando efficaciam impediat. Præſcripſi itaque linimentum nervinum ex quatuor liquoris noſtri anodyni & una balſami vitalis parte compoſitum cum linteo duplicato fronti & temporibus bis de die applicandum, utpote quod diſcutiente roboranteque & anodyna virtute ſua mitigandis capitis doloribus mirifice opitulatur. Deinceps uſum elixirii noſtri ſic dicti viſceralis temperati, quod omnibus anthypochondriacis palmam præripit, inter prandium ad roborandam ventriculi & inteſtinorum vim digeſtricem, interpoſito nonnunquam laxante rhabarbarino, ordinatoque pro potu ordinario decocto radicis chinæ cum portione cinnamomi & corticum aurantiorum recentium, commendavimus. Quorum remediorum frequenti uſu negotium menſium in ordinem redactum, vitiiſque primarum viarum ſublatis conveniens omnibus ſolidis partibus robur conciliatum per Dei gratiam effecimus.

OBSERVATIO IV.

Auditus gravitas per inediam ſanata.

Vir generoſus, Conſiliarius Aulicus, quadrageſimum annum nondum ingreſſus, conſtitutionis, ut ex pleno corporis habitu floridaque facie apparebat, ſanguineo-phlegmaticæ, ob majorem paulo ciborum appetentiam a dimidio anni pinguior factus ab eodem tempore obtuſum & graviorem animadvertit auditum, quem aere præſertim pluvioſo ita ingraveſcere conquerebatur, ut vix ullam vocem diſtincte ſatis percipere valeret. Multis quidem ſed fruſtraneo effectu uſus adminiculis, me tandem ad aulam Principis ſui vocatum conſuluit. Tum ego hancce auditus labem ſine medicamentis me curaturum promittens curam per inediam hoc modo inſtituendam ſuaſi. Primo omnium, purgato probe corpore & ſanguine per V. Snem evacuato, ab omnibus juſculis, pinguibus, ovis, piſcibus carneque cocta abſtinere juſſi, & nihil quotidie carnis præter eam, quam libra dimidia ponderat, portionem aſſatæ cum viginti aliquot paſſulis exacinatis & prunis coctis admiſi. Dein, loco panis panem bis coctum & pro potu conſueto Decoctum Chinæ, graminis & ſarſaparillæ bibendum commendavi; quo itidem ſingulis diebus mane ad aliquot patellas calide hauſto corpus ad blandum in lecto ſudorem componere deberet. Ut tandem vini potus ſit modicus, motus inſtituatur frequentior, & vigiliis potius quam ſomno Vir generoſus indulgeat, conſului. Ego quidem ex aula abiens vix ipſum huic ſeveræ medicationis legi obtemperaturum credebam; at ille nihiloſecius parcam victus rationem tam curate obſervavit, ut mihi a Principe in conſilium rurſus adſcito mirum plane videretur, obeſitatem ad ulnæ dimidium imminutam priſtinamque auditus integritatem exinde redditam fuiſ-

fe;

ſe; quod gratiſſimo animi adfectu nunciabat mihi lætiſſimus.

EPICRISIS.

Abſtinentiæ & inediæ tanta vis ineſt medicinalis, ut non modo in vitiis ſtomachi omnibus fere, in quibus eam CELSUS *Lib.IV.p.*217. commendat, colluviem crudorum humorum abſumendo, calorem & tonum deficientem reſtituat, verum etiam copiam ſeri evacuando ſolidorum tonum intendat, totumque ſanguinis circulum cum excretionibus promoveat; ac adeo iis adfectibus, qui ex nimia ſeri abundantia proveniunt, occurrat inſigniſſime. Recte hinc HIPPOCRATES, *Sect.VII. Aph.* 59. corporibus præhumida carne præditis famem commendat; namque ſua hæc efficit ſenſim atque æqualiter. Et idem quoque *Lib. Epidem. VII.* æque ac *Celſus* in morbis capitis gravioribus exercitium corporis & abſtinentiam a carnibus, præſertim pinguibus & vino plurimum collaudat. Ut & ego plena fide teſtari poſſum, me in cachexia, ictero, exulcerationibus ſcorbuticis & variis cutis vitiis, neque minus in affectibus ſoporoſis & paralyticis ſola per inediam cura, quæ tantum fit carne pauciori aſſata ſine inflantibus, ſine pinguibus, & glutinoſis, mirificum effectum vidiſſe productum. Quoniam itaque hæc auditus labes a ſola humiditate in auditus partibus ſtagnante originem ſuam duxiſſe mihi viſa fuit, ſola quoque abſtinentia, quæ humidum nimium abſumit, ſublatam eam futuram bono omine judicavi.

OBSERVATIO V.

Gravis ob auditio inſc. minaſc. nidi.

Matrona ſexaginta & aliquot annorum, vegetæ alias conſtitutionis, & ob inſignem vim ventriculi concoctricem, qualiacunque æque bene digerens eſculenta; alvo nonnunquam ſicciore, tempeſtateque pluvioſa exiſtente, gravativum capitis cum auditus difficultate perſentit dolorem, qui a ſumtis cibis leniter ſubducentibus, ut dulcibus & ſalitis, vel etiam pilulis noſtris polychreſtis aut ab aliquot Balſami noſtri vitæ guttulis cum bombace auri inditis feliciter ceſſat. Aliquot abhinc menſibus in ſiniſtra aure audiendi facultatem penitus amiſit, quæ imminuta tamen in dextra remanſit. Suaſi hinc ut per intervalla rhabarbari drachmam unam cum uncia una Coffee in aqua leniter coctam ſolutamque biberet, & fruſtulum allii alternatim cum eſſentia quadam acuſtica, quæ eſſentiam Colocynthidis & Moſchi habebat, bombaci ad aliquot guttulas infuſa læſæ auri applicaret. Quorum remediorum uſu laudabilem percepit effectum.

EPICRISIS.

Quemadmodum, teſte *Hippocrate aph.* 24. *Sect. III.* pueri juveneſque ob nimiam aurium humiditatem; ita ſenes ob harum ſiccitatem ſecundum ejuſdem graviſſimi Auctoris placita aph. 31. ſect. III. auditus vitiis valde obnoxii ſunt. Nunquam tamen non, annotante pariter *Hippocrate*, *Sect.IV. Aph.* 28. ſalutaris obſervatur alvus in aurium vitiis liquida, dum exinde motus ſanguinis a capite ad infernas partes egregie derivatur. Sed uti omnes ſenibus tam interni quam externi ſenſus; ita viſus quoque & auditus admodum debilitantur: & cum nervi membranæque ſenſoriorum in iis rigidiores non ſatis rore imbuti ſint ſubtiliſſimo nerveo; auditus pariter organon ad motum aeris tremulum percipiendum minus exiſtit idoneum. Quæ cum ita ſint, externa ſpirituoſa remedia, quæ ſpiritus reficiunt & ſubtili acrimonia ſua ſtimulante vigorem & motum nervoſis tunicis addunt, nunquam deſtituta bono effectu deprehendi. Ideo quoque ab allii fruſtulo auribus immiſſo, quod plebejum & domeſticum experimentum eſt, ſingularem ſæpius fructum animadverti. Quando vero paralyticam

cam adfectionem auris unius aut utriusque comitatur vel sequitur audiendi gravitas, aliquot salis volatilis purificati grana cum pauxillo castorei mixta auribusque indita, tonum & robur relaxatis partibus conciliando, eximie opitulantur.

OBSERVATIO VI.

Auditus læsio ex vitio primarum viarum.

Vir quidam sexaginta annorum, complexionis melancholico-cholericæ, jam a decem abhinc annis audiendi quadam difficultate ab angina maxime, quacum sæpius fuit conflictatus, laboravit. Ad abigendum igitur hocce malum suasu Medici cujusdam Balsamo Schauriano per aliquod tempus frequenter usus plenariam auditus in dextra aure abolitionem animadvertit. Cumque simul hæmorrhoides, quæ rite antea fluxerunt, penitus silerent, accidit, ut sinistram pariter aurem, post lenem corporis motum aut sub inclinato paululum capitis situ vehemens susurrus sibilusque afficeret, quem ex ventriculo cibis repleto ortum ducere judicans ita sermone exprimebat: Et fuhle recht, wie es Ihm non unten hinauf als ein Wind hinein fahre. Quæ cùm ita sint, ne audiendi facultate in altera aure æque privatus plane surdus evadat, vehementer metuit.

EPICRISIS.

Quemadmodùm reliqua capitis & nervorum vitia ex pravis maxime humoribus oriuntur in prima regione stagnantibus, dum molesta partium nervosarum vellicatione spasmos concitant, quibus alienus cum sanguine minus puro humor ad caput delatus ibi stagnat motumque & sensum pro diversitate locorum ac nervorum varium cum obauditione tinnitus ex primæ regionis vitio suos mutuari natales recte statuitur. Quod vero si incidit, nihil ducimus consultius, quam ut Medicus ad corruptos in primis viis humores & abhinc prodeuntes perversos sanguinis ac humorum motus mentem probe advertat. Crassissimus enim error est eorum, qui neglecta in capitis affectibus prima regione ad caput tantummodo respiciunt variaque nervina, cephalica & nimis calida remedia adhibere solent, quibus tantum abest ut nervorum systema roboretur, ut potius humores stagnantes mirum exacerbentur, adeoque haud mirum videri possit, quare balsamum illud Augustanum in auditu difficili plus detrimenti attulerit, quam emolumenti. Memini me molestum aurium tinnitum crebrius infestantem in hypochondriaco, qui alvi erat adstrictioris, paulo majori dosi lapidum cancrorum cum aqua frigida sumtorum præsentaneo auxilio mitigasse; quod pariter in senibus, in quorum ventriculo ingesta facile coacescunt, a me observatum est. Ceterum, præsenti huic ægroto consilium dedi, ut una cum pulvere nostro præcipitante quatuordecim numero pilulas balsamicas alternis diebus sumeret.

OBSERVATIO VII.

Contumax obauditio fortiori purgante curata.

Vixit ante triginta circiter annos celebris in Academia nostra Professor, vir provectioris ætatis, macilentus, qui cum per sedecim & ultra annos audiendi sensu in dextra aure privatus, idem malum sinistræ accidere auri deprehenderet, meum imploravit auxilium. Quare ego singulis ægritudinis momentis probe perpensis a purgatione per pilulas cephalicas initium curationis suscipiendum statuens hancce præscripsi formulam: Recipe Extract. panchymag. Crollii, Mercur. dulc. Cinnabar. aloes depurat: singulorum drachmam dimidiam, salis succini, trochiscor. Alhandal, resin. gialapp. ana gran. XII. M. F. cum Bals. Peruv. ex scrupulo uno N. XIV. pilulæ, quas bis per hebdomadem mane adsumat. Ipse vero profundis meditationibus implicitus minime attendit præscriptum in capsula pilulis utendi modum, sed eas brevi intervallo obambulando deglu-

deglutit omnes. Binis circiter horis elapsis truculentis imi ventris cruciatibus, nec non nauseosa circa præcordia sensatione, crebrisque lipothymiis correptus confestim me vocari jussit. Accessi igitur, & interrogatis tam subitaneæ mutationis causis ægrum mox lecto tradendum variisque externis analepticis reficiendum curavi: tum vero, ut copioso lacte & multis pinguibus utatur, suasor fui. Quibus effectum per Dei gratiam est, ut soluta alvi constipatione quater alvum, licet inter acerbissima ventris tormina deponeret. Proxime abhinc capitis dextrum latus vehementissimi occupabant dolores spastici, qui circa aurem maxime dextram tanta sæviebant atrocia, ut somnum omnino adimerent. Sed percepto dein horrendo, instar bombardæ explosæ, in hac dolente aure fragore remiserunt, & qui antea abfuit audiendi sensus perfecte rediit. Posthæc in sinistra pariter aure priori plane similis ludebatur scena, nec dissimili effectu; siquidem hac ratione pristinæ auditus incolumitati noster ex voto redditus superstes adhuc & integer plus minus sex transegit annos.

EPICRISIS.

Notatu perquam dignus & plane mirabilis est purgantis acrioris in enormiori dosi ad surditatem sanandam effectus, quo docemur, ad magnos, eosque contumaces & inveteratos morbos tollendos non levioribus sed magnis & efficacissimis opus esse remediis. Procul dubio hæc surditas in nervo auditorio a tenaci humore obstructo oborta a potenti medicamento vehementem nervosis partibus motum, qui impactum humorem vecte quasi expulit, inducente simul & semel remota fuit, quod ex sonu fragoris interno cognoscere licet. Ne autem tanta purgantis acrimonia propter spasmos in intestinis excitatos languido & senili corpori majus inferret damnum, humectantia & pinguia propinanda esse consului, eo inductus ratiocinio: si virulentam arsenici acrimoniam hæc ipsa remedia in copia assumta delinire & innoxiam reddere possint, multo magis ad acrimoniam purgantium demulcendam, ne noxam inducant, idonea esse.

OBSERVATIO VIII.

Auditus abolitio a cura mercuriali male tractata.

Non adeo multo abhinc tempore misit ad me Serenissimus Princeps insignem militiæ præfectum, virum vigore & ætate florentem, ut ipsi auditum, quo penitus destitutus erat, restituerem. Cum in acerbi hujus mali causam atque originem inquirerem ex salivationis mercurialis cura illud ortum duxisse ab eo intellexi, quod ob insigne tædium & molestiam non totam istam sustinere voluerit, sed corpus nimis cito frigido liberiorique aeri commiserit, a quo tempore caput gravari & auditus sensus turbari cœpisset, ita prorsus, ut per duos nunc menses audiendi facultate omnino careat. Perspecta sic mali causa curationem ita instruendam duxi, ut humor vitiosus interioribus ac sensibilioribus auris partibus firmiter impactus accommodata medicina removeatur. Quo fine omnium maxime exquisite corpus purgandum decrevi medicamento, cui non infirma vis sit, pravum subsistentem humorem a supremis & infimis locis proliciendi & foras eliminandi. Id quod hacce formula præstare solemus: Rec: Gummi ammon. depurat. Extract. rhabarb. aloes rosat. mercur. dulc. cinnab. singulorum drachmam dimidiam, trochisc. Alhan. salis succini, croci, castorei ana gr. XII. M. F. l. a. cum Bals. Peruv. Pilulæ ex scrupulo uno No. XX. quas pro dosi ter alternis diebus exhibuimus. Pro potu decoctum ex lignis temperatioribus paratum, vino interdicto & parciori victu præscripto, una cum pediluviis quovis die mane & vesperi tepide adhibendis commendavimus. Præterea externe gossypium balsamo nostro madidum vitæ auribus

inden-

indendum nuchæque vesicatorium, quod in usu habemus, blandum atque benignum imponendum suasimus, subjuncto simul ad mucum e naribus eliciendum pulvere quodam nostræ præparationis sternutatorio. Quorum remediorum energia id Dei auxilio effectum est, ut malo in dies magis magisque decrescente longe meliorem audiendi facultatem noster adquisiverit & cum aliis sermones miscere potuerit, quantumvis malum non ex toto fuerit sublatum.

EPICRISIS.

Quam efficax & præstabilis ad magnos ac præsertim ex contagio venereo ortos morbos eradicandos, cura est per salivationem perite & circumspecte tractata, tam nociva, imo pessima est, si ab imperito quodam homine, vel insuper habito convenienti regimine, suscipitur. Tantum enim abest, ut levamen adferat, ut malum potius exacerbet & pejora sæpius difficiliusque sananda accersat symptomata, quod longa experientia edoctus plena fide testari possum. Ego a decenti regimine, quod ad sanitatem recuperandam sub hac cura summe necessarium est, neglecto, cum caput nimis cito frigori exposuerunt ægri, jam terna vice in artis exercitio plenariam observavi surditatem, eamque, quod non inter initia statim prospectum malo fuit, immedicabilem. Quod vero tam difficilis ex hac causa natæ surditatis sit curatio, hæc mihi subesse videtur ratio: Sub mercuriali cura a partibus extremis & infimis ad caput, maximeque ad glandulosas ac nerveas ipsius membranas seri vitiosi copia magno cum impetu adpellitur, quas, uti in palato, naribus & gingivis videmus, nimium relaxat; hinc nihil dubii est, quin etiam ad nerveas illas tunicas, quæ interiora auditus ossa & concamerationes cingunt, humor vitiosus delatus hæreat, qui dein a frigore inspissatus & impactus ex locis ejusmodi magis abditis difficillime dimovetur. Balsamum nostrum spirituosum, sicut ad omnia nervorum vitia a nimia laxitate orta; ita quoque ad auditum, si ex eadem causa periit, restituendum, remedium multo pulcherrimum est & efficacissimum, quod humorem discutiendo egregium partibus robur addit. Si rursus mihi ejusmodi obtingeret casus, suaderem salivationem, sed meliori vitæ ordine & regimine denuo instituendam. Id quod vero ut inter initia statim fiat, necesse est.

Plures de auditus vitiis casus legantur in Consult. ac Respons. Medicinal. Tom. I. Sect. I. Casu XXXIX. XL. & XLI.

CAPUT VII.

DE APHONIA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Differentia soni & loquelæ.

VOce loquelæ vulgo intelligimus productionem vocum articulatarum, animi conceptus cum aliis communicantem. Vox autem non articulata dicitur sonus, & est aeris exspirati, atque per asperam arteriam, laryngem, hujusque rimam, quæ glottis audit, vi quadam expulsi, ad cava oris & faucium varie figurata facta illisio & repercussio. Quanquam igitur loquela a sono differat; tamen illa sine hoc fieri nequit, tantum abest, ut vitiatis, quæ edendo sono tributa sunt, organis, velut speciatim aspera arteria, ejusque caput, larynx dictum, cum annexis cartilaginibus, musculis, & nervis, nec non fornix palati sunt, produci possit; & hinc deperdita sonum efformandi facultate, loquendi simul potentia pereat, necesse est. Hinc jam ex antiquis GALENUS *L. de præcog. post. h. c. 6.* multis

evi-

evicit experimentis, quod nervorum recurrentium, qui ex pari vago & nervo accessorio efformantur, & ad laryngem, nec non docente novissime WINSLOVIO *Anat. P.III.* §.112. ad linguam tendunt, uno abscisso animal semivocale, utroque vero resecto, plane mutum omnique & sonum edendi & loquendi potentia destitutum reddatur.

§. II.

Quid per aphoniā intelligamus.

Hoc vitium, ubi sonus cum loquela perit, quod in hystericis frequenter fit suffocationibus, vocatur a medicis aphonia. Nos autem, aphoniæ nomine strictius sumto, per eam intelligimus, loquendi sive voces articulatas producendi impotentiam, a solo linguæ vitio pendentem: ubi soni quidem produci possunt, sed lingua vocem articulatam extricare nequit, oppressisque potius conatibus conticescit. Huic valde affinis est linguæ hæsitantia, quam balbutiem, das Stammlen, & ea laborantes Psellos vocamus: ubi voces quidem articulatæ proferuntur, sed non satis distincte exprimuntur; quoniam lingua ad ideas tanta celeritate, quanta in mente excitantur, enunciandas, impar & quasi nimium gravis videtur.

§. III.

Linguæ structura.

Quum linguæ potissimum vitium in aphonia accusamus, inque ea morbi sedem collocamus: operæ pretium erit, illius structuram, quantum nostræ tractationi favet, paullo rimari. Est vero lingua musculus, omnium fere mobilissimus; qui ob fibras varie figuratas, longitudinales, transversas, perpendiculares, acuminatas, angulosas &c. nec non musculos mylostylo-hyo- & genioglossos, æque ac illos, qui ossi hyoideo sunt tributi, in omnem plagam celerrime moveri potest. Dicti hi musculi vim suam movendi nanciscuntur a ramo tertio, qui audit maxillaris inferior, paris quinti nervorum, quod totum ferme motorium est; quemadmodum par nonum ad gustum efformandum destinatum esse videtur. Hac volubili & in omnem partem mobili lingua, si soni ope laryngis formati in certas litteras modificantur, oritur loquela. Quo vero difficilior linguæ motus est; eo difficilior fit loquela: & illo cessante, cessat loquendi potentia, licet soni satis clare produci queant.

§. IV.

Sedes & caussa proxima aphoniæ.

Quum motus alicujus partis imminuitur vel tollitur per imminutum aut interceptum fluidi nervei in nervos influxum; nervi vero linguæ motui destinati a pari potissimum quinto proficiscantur: facile patet, sedem aphoniæ in dicto nervorum pari quærendam, ejusque caussam proximam in plus minus imminuto fluidi nervei in illum nervum influxu collocandam esse. Et in hac confirmamur sententia, si consulamus anatomicas eorum sectiones, qui in vita fuerunt aphoni: sic testatur BONETUS *in sepulch. anat. L.* 1. *Sect.* 22. *obs.* 7. se in viro ex melancholia in furorem abeunte, & aphono ad mortem usque manente, cerebrum siccissimum, nervorumque origines siccissimas solitoque graciliores, lingua illæsa, reperisse; & *obs.* 20. casum allegat ex RIVERIO, de balbutiente mortuo, in cujus cerebro circa nervos linguales cystis reperta fuit, foramen habens, & continuum serum plorans.

§. V.

Aphonia ex paralysi linguæ.

Quicquid igitur influxum fluidi nervei in nervos motui linguæ destinatos remorari valet; id ad aphoniam contribuit. Præcipua hinc consideratio debetur linguæ paralysi, quæ vel antecedit, vel sequitur affectus hemiplecticos & apoplecticos. Talis nonnunquam occurrit in senibus, corporibusque valde languidis ac debilitatis; & si sola est, præsagit plerumque hemi-vel apoplecticum affectum, si vero hunc hunc excipit, cum torpore ipsius memoriæ ac ingenii complicatur, & prioris morbi recursum minatur. Lingua tali in casu ordinario est tumida, flaccida, semistupida, minusque mobilis,

gustus

gustus imminutus, & in hemiplexia in altero tantum latere vitiata.

§. VI.

-- *ex seri circa nervos stagnatione.*

Levioris præsagii est aphonia, quæ ex serosorum humorum stagnatione, vel plane secessione, nervos quinti paris ad linguam tendentes comprimente proficiscitur; neque tamen minus gravis est, curationique satis rebellis. Hæc fit post excretiones ac exanthemata serosa, intus acta, fovente cum primis tempestate humida ac pluviosa. Sic observationes de aphonia post sudores cohibitos in A.N.C. *Vol. III. obs.* 82. post catharrum non rite tractatum in FORESTO *L. XIV. obs.* 32. & A.N.C. *Vol. II. obs.* 67. post variolas relicta *ibid. Vol. I. obs.* 112. relatas legimus. Ejusmodi secessio seri ad nervos linguales per externam quoque violentiam, ictum vel casum produci potest: unde aphoniam ex casu ab alto subortam describit POTERIUS *Cent. II. Cap. II.*

§. VII.

-- *ex sanguinis congestione ad linguam.*

Oritur aphonia porro ex nimia sanguinis ad fauces, & linguam congestione; quæ vero imminuta humorum mole protinus cessare solet. Sic de tali affectu per insequutam narium hæmorrhagiam sanato casum videas in A. N. C. *Vol. III. obs.* 113. Idem malum sequitur etiam inopportunam venarum raninarum sectionem, si in valde plethoricis, non præmissa in pede venæsectione instituatur: unde quoque graves faucium inflammationes excitari, frequens docet experientia. Cumprimis vero ex hac caussa subortam aphoniam novi in fœminis, menstruorum vitio laborantibus, ac hysterica passione divexatis: concurrentibus nimirum imi ventris spasmis, qui humores vitales ad superiora cogunt; unde virgines circa pubertatis annos constitutæ, mensiumque eruptionem primum experientes hoc non raro incurrunt vitium. Conjunctum illud hoc in casu esse solet, cum tumore ac rubore faciei & oculorum, vasorum turgescentia, arteriarum vehementi pulsatione, & deglutiendi difficultate.

§. VIII.

-- *ex vermibus.*

Notabilis denique & satis frequens est aphonia, quæ vermibus intra ventriculi & intestinorum canalem hospitantibus debetur. Talis subito invadit, & exturbatis vermibus protinus remittit. Cognoscitur ex imi ventris torminibus vel prægressis, vel adhuc junctis; aliisque symptomatibus, vermium præsentiam significantibus: & originem trahit a spasmodicis partium imi ventris nervosarum contractionibus, quibus vitales succi valido impetu ad fauces & linguam compelluntur, ibidemque stagnantes nervos motui linguæ dicatos comprimunt. Ipse tales casus sæpenumero vidi, & feliciter curavi; nec aliorum auctorum desunt testimonia: vid. A.N.C. *dec. III. anno. III. obs.* 147. *Vol. II. obs.* 62. & ibidem *obs.* 160. exstat casus, de aphonia periodica, quæ toties invasit, quoties tormina a vermibus fuerunt producta, hisque sopitis statim iterum cessavit.

§. IX.

Caussæ occasionales & Prognosis.

Dantur adhuc aliæ caussæ, quæ in dispositis ad aphoniam plurimum contribuunt. Tales sunt abusus potuum spirituosorum, & frequens crapula, unde aphoniæ ex ebrietate ortæ jam HIPPOCRATES 5. *aph.* 5. meminit. Porro huc spectat gravis terror, & refrigeratio partium præsertim inferiorum: quæ momenta eo magis pernicialem vim exserunt, si tempore, quo naturales fluunt hæmorrhagiæ, incidunt. Nec silentio prætermittenda tempestas pluviosa, & commoratio in locis humidis, maxime in subjectis pituitosis ac catharralibus. Prognosis aphoniæ pro ejus caussis varia est: quæ enim ex vermium vitio, vel in passione hysterica, aut mensium difficili eruptione accidit, curatu facilis est; quæ vero linguæ paralysin pro caussa agnoscit, omnem fere respuit sanationem; aut sanata facile redit affectumque cerebri graviorem præsagit.

CURA-

CURATIO CUM CAUTELIS PRACTICIS.

§. I.

Indicationes curatoriæ. APhoniam curaturus eo respicere debet, ut primum caussas influxum fluidi nervei in nervos linguales, hos comprimendo remorantes removeat, & deinceps robur earum partium confirmandum curet. Quemadmodum vero illæ caussæ multum inter se differunt: ita variam quoque medendi rationem exigi, quilibet perspiciet; facileque colligetur, eam aphoniam, quæ caussæ intra ipsius cranii thecam reconditæ debetur, sanationem admittere non nisi difficillimam.

§. II.

Cura aphoniæ ex linguæ paralysi subortæ. Quæ igitur ex vera linguæ paralysi suboritur aphonia; poscit seri ad nervos & cerebrum decumbentis discussionem & evacuationem. Repetenda hoc loco ea sunt, quæ capite de Paralysi docuimus; & opus adgrediendum venæsectione, clysteribus paullo acrioribus, diureticis, sternutatoriis &c. speciatim in usum vocanda & ipsi extrinsecus linguæ sunt adplicanda nervina & balsamica, quo nomine commendari solent aquæ spirituosæ liliorum convallium, primulæ veris, spiritus rorismarini, serpilli, formicarum, essentia ambræ, balsami Peruviani, oleum cinnamomi, caryophyllorum, & nostrum vitæ balsamum, paucis guttis sacharo excipiendum, & sub lingua detinendum. Interne etiam dictum vitæ balsamum cum tribus spiritus salis ammoniaci vinosi, & duabus tincturæ antimonii acris partibus combinatum, bis vel ter quotidie ad XXX. guttas summo cum fructu exhibebitur: nec erit alienum, blanda nuchæ adplicare vesicatoria.

§. III.

Aphoniæ catharralis curatio. Si sudorum suppressiones, aut excretionum catharralium cohibitiones ad malum contribuerunt: nihil superat diaphoreticorum & diureticorum rite usurpatorum efficaciam; restituta enim diaphoresi, mox redire deprehenditur loquendi facultas. Laudem hinc merentur quam maximam infusa theiformia, cum blando regimine potanda; spiritus cornu cervi succinatus, tinctura antimonii acris, essentia succini, maxime si cum essentia balsami Peruviani, aut balsamo vitæ nostro permisceantur.

§. IV.

Aphoniæ sub salivatione mercuriali evenientis curatio. Fit nonnunquam, ut sub ipsa mercuriali salivatione aphonia accedat; quando scilicet serosi ac salivales humores nimia quantitate ad fauces & linguam redundant. Quo in casu eo dirigenda est curatio, ut humores isti a capite deriventur & evacuentur. Præstant hoc decocta diaphoretica, calide bibenda; & laxantia, maximeque pilulæ cephalicæ, acriori stimulo imbutæ, non neglecto convenienti regimine.

§. V.

Emplastrum ad aphoniam. In aphonia, quæ post insultus hemi- & apoplecticos remanet, satisque pertinax est, insignem usum emplastrorum, quæ ex terebinthina, seu pice, & gummatibus Carannæ, mastychis &c. parantur, & nuchæ adplicantur, observavi: reliqua enim, utut generosa remedia, hoc in casu, spem omnino fallunt.

§. VI.

Aphoniæ ex sanguinis vitio curatio. Si malum a nimia sanguinis versus caput congestione proficiscitur; omne fere curationis punctum convenienti sanguinis subtractione absolvitur. Hanc oportet esse largam, & pro circumstantiarum ratione vel per venæsectiones, in pedibus, brachio, & nonnunquam sub lingua instituendas, vel scarificationem ac cucurbitas administrare decet. Jungenda his pediluvia, quæ humores ad inferiora derivent; nec non interna antispasmodica nitrosaque, eo quod his in casibus infernarum partium spasmi plerumque sint complicati. Hinc operæ pretium faciunt pulveres temperantes cum nitro cinnabarique mixti, aut liquor

liquor noster anodynus, cum essentia castorei maritatus.

§. VII.

Cautela circa venæsectionem & spirituosa. Quamvis venæsectio remedium sit generosæ & magnæ ad hunc affectum efficaciæ: attamen cavendum, ne ea promiscue utamur. In senibus enim, languidis, viribus exhaustis ac magis pituitosis subjectis plus adfert detrimenti, & præservandi apoplexiam fine justo liberalius adhibita, hanc potius provocat. Locum potius habet, ubi pulsus celer est & magnus, facies rubicunda, sanguineque turgida: quo tamen casu stricturæ infernarum partium clysteribus, frictionibus, ac pediluviis prius sunt demulcendæ. Ante fusam venam in plethoricis cavendum etiam est a medicinis calidioribus, spirituosis ac nervinis, earumque tam interno, quam externo usu; quoniam humores magis commovent, eorumque raptum ad fauces augent.

§. VIII.

Externorum anodynorum usus. Si spasticæ constrictiones faucium & linguæ aphoniam produxerunt; uti fit in hystericis & hypochondriacis paroxysmis, in quibus deglutiendi est difficultas: plus juvant externa paregorica, quam interna remedia. Commendantur nimirum eo fine frustulum castorei, vel nucistæ, vel theriacæ, vel salviæ sub lingua detentum, aut balsami vitæ cum liquore anodyno mixti paucæ guttæ linguæ instillandæ. Præterea operæ pretium faciunt clysteres carminativi, fotus & insessus emollientes ac pediluvia.

§. IX.

Aphoniæ ex vermibus curatio. Quæ denique vitio vermium intra canalem intestinorum stabulantium fit aphonia: facile curatur anthelminticis, ac iis remediis, quæ stricturas intestinorum demulcent. His enim quiescentibus, redit loquendi facultas; sed nondum sublata caussa, quam vermes præbent, sæpius iterum aboletur. Quare sub quiete spasmorum opera est danda, ut ingrati hospites convenientibus e corpore proscribantur adminiculis.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Aphonia post menstrua frigore suppressa. Virgo spongiosioris habitus, floridæ faciei, sanguinis & succorum plena, & octodecim annos nata, aliquando cum mensium patiebatur profluvium in itinere constituta, nimio semet exposuit frigori. Domum redux dolore capitis gravativo, turgidis ac rubicundis in facie existentibus vasis, corripiebatur; noctem transigebat inquietam, & mane omni loquendi potentia se destitutam sentiebat. Hæc per quatuor durabant dies; quibus nec cibum nec potum adpetebat, somno fruebatur turbulento; mens tamen & omnes sensus sibi constabant, ac extremæ quoque partes calore perfusæ erant. Medicus, cum alvum strictiorem deprehenderet, clysterem protinus infundi, deinde ex vena in pede tusa tres cruoris circiter uncias detrahi jussit: sed aphonia magis invalescebat. Ego vocatus, & pulsum adhuc celerem atque magnum animadvertens, venam rursus incidendam, septemque sanguinis uncias adhuc mittendas curavi: & postea, pulsu satis valido existente, essentiam castorei, cum spiritu salis ammoniaci & liquore anodyno minerali remixtam, triginta ejus guttas quavis quarta hora ex aqua liliorum convallium sumendo, ordinavi. Brevi post per totum corpus erumpebat sudor, facies detumescebat, somnus erat tranquillior, & continuata per nycthemeron medicina, loquendi facultas omnino redibat.

OBSERVATIO II.

Aphonia a pedum refrigeratione orta. Priorem casum illustrat alius, qui sic se habet: Puella novem annorum macilenta, ex refrigeratione corporis maximeque pedum noctu facta, mane in loquendi difficultatem cum linguæ tumore incidit. Præscripta protinus exter-

externa pariter ac interna cephalica & nervina nihil utique ferebant opis. Hinc vocatus ego, cum adhuc frigidos deprehenderem pedes, eos fricari & pediluvio ex aqua ſimplici, furfuribuſque triticeis bis quotidie imponi jubebam: quibus ſpem fallentibus, ſuadebam, ut binæ cucurbitulæ cum ſcarificatione brachiis admoverentur. Quo facto poſt aliquot horas magnum ſenſit levamen; & adhibito ſubinde capitiluvio, quod ex vino cum herba thymi, ſaturejæ, ſerpilli & majoranæ confectum erat, perfectam recuperavit ſanitatem.

EPICRISIS UTRIUSQUE CASUS.

In hoc utroque caſu debetur aphonia congeſtioni ſanguinis ad caput; quæ per partium inferiorum refrigerationem fuit provocata, & quidem majori cum periculo in priori caſu, ubi ſimul cohibita ſunt menſtrua. Adplicata in hiſce caſibus mox ab initio ſpecifica cephalica, volatilia & nervina plus nocent, quam proſunt, ſiquidem ſtagnantem ſanguinem magis commovent, & calefaciunt. Iis potius opus eſt remediis, quæ derivant a capite congeſtionem, & infernarum partium ſtricturas demulcent: quorum primaria ſunt pediluvia & ſanguinis miſſiones. Pediluvia non ordinare ſoleo, ſi pedes exiſtunt frigidi, niſi per frictiones hi paullulum incaluerint. Sanguinis miſſiones in fœminis, menſtrua & horum retentionem paſſis per venæſectionem in pede; in tenerioribus autem, quæ lunare nondum perſolverunt tributum, per cucurbitulas cum ſcarificatione brachiis admotas, quæ etiam in pueris & infantibus locum habent, ſummo cum fructu ſæpius inſtitui. Sed notari meretur, ſanguinis detractionem ſufficientem eſſe debere, quoniam, ſi parcior fuerit, plus infert detrimenti: unde eam in priori caſu repetendam putavi. Si pulſuum vehementia adhuc continuat, ſubjungenda antiſpaſmodica; & denique blanda nervina.

OBSERVATIO III.

Aphonia a vermibus.

Requiſivit haud ita pridem vir egregius & de noſtra arte optime meritus meum ſupra ſingularem adfectum conſilium, quem in conſpectum dare operæ pretium erit: Honeſto loco natus puer, qui vegeta ſemper uſus valetudine nunc undecimum complevit annum, nec leviſſimi quidem loquelæ vitii per totam vitam ſuam meminit, ex improviſo loquendi deſtituitur potentia, adeo ut præter verbum Mama, quod ſub magno niſu voceque ſubmiſſa profert, nihil omnino articulata voce pronunciare queat. Accedunt inſuper moleſtæ hinc inde tenſiones ſpaſticæ, quæ totum cervicis & dorſi tractum in conſenſum rapiendo inſignem his partibus torporem movendique & flectendi impotentiam inducunt. Medicus tam acerbi mali cauſam in verminoſam rejiciens progeniem varia contra vermes alias efficaciſſima eaque laxantia, roborantia, antiſpaſmodica & præcipitantia adhibuit remedia tantumque profecit, ut dejectis quindecim lumbricis, ciborum adpetentia cum virium aliquo augmento redierit, ſomnus tranquillior & alvus quotidie lubrica ſit; at vero grave iſtud ſermonis impedimentum ſine ulla in melius converſione per quinque nunc hebdomadas pertinacius inſiſtit. Ego igitur primo omnium vermium colluviei melius educendæ conſulendum arbitratus, ſequentes ob egregiam vermibuſque contrariam indolem ſuam mihi frequentes pilulas præſcripſi, quarum ſeptem bis in ſeptimana, maximeque circa lunæ mutationes propinare juſſi, interjectis pulveribus ex ſalis amari gr. XV. nitri purif. Corall. ana gr. vi. compoſitis. Formula autem pilularum hæc fuit: Rec. Aſæ fœtid. myrrh. elect. extr. tanacet. rhabarb. alœs roſat. mercur. dulc. ana drachmam unam, extr. croci gr. vi. M. F. l. a.

cum eff. castorei Pilulæ ex scrupulo No XX. Denique, ut externe quoque suppetias feramus, partes a spasmis nimium debilitatas roborando, per intervalla collo & cervici imponendum suasimus epithema, quod ex aquæ Anhaltin. spirituosæ unciis quatuor, balf. nostri vitæ uncia dimidia & balf. Peruv. drachmis duabus confectum erat. Quorum remediorum usu per aliquod tempus protracto loquela indies melior redire cœpit.

EPICRISIS.

Varia & terribilia subinde sunt, quæ a verminosa progenie in nervosarum partium systemate concitantur symptomata, quorum quidem causam ego non tam in rosione tunicarum intestinalium nervearum, quam potius in exhalationibus acribus causticis, quæ ex vermium corpore & excrementis exspirant, quibusque omnis generis insecta scatent, reponendam esse statuo. Innumera fere sunt, quæ adversus peregrinos hosce & virulentos corporis hospites habentur & venditantur remedia; sed ego præter mercurium dulcem cum purgante, ut resina gialapp. vel diagryd. sulphurato mixtum nec præsentiora inveni nec securiora, quam asam foetidam, tanacetum, allium, semen santonici, camphoram & denique lupulum, quæ odore potius animaculis hisce adverso quam alia quadam substantia suam exserunt operationem.

OBSERVATIO IV.

Paralysis linguæ emetico suscitata.

Octo annorum puer annuo abhinc tempore corripiebatur variolis, quæ cum rarissime adparerent & post eruptionem protinus subsisterent, accidit, ut variis exinde morbis fieret obnoxius, maximeque crebris defluxionibus sollicitaretur serosis, quæ tussim, raucedinem & coryzam subinde inducere solebant. Hæc quidem symptomata congruis medicamentis sæpius fuerunt mitigata; at vero, quum proxime abhinc magna abdominis cum duritie quadam jungebatur intumescentia, bis medicus intra breve spatium medicinam exhibuit vomitoriam, sed infausto plane effectu; siquidem coactas hasce vomitiones non adeo multo post excipiebant vomitus spontanei, qui cum gravi diarrhœa stipati per octo decemve dies misere nostrum ægrum divexabant. His dein compositis, cum subitanea visus obscuratione tanta linguę accedebat immobilitas sermonisque difficultas, ut ne verbum quidem puer, licet anxie nitens, proferre posset. Præter hæc insignis caput tumor omnesque artus vehemens occupabat tremor & lassitudo, quæ adeo ingravescebat, ut viribus magis magisque dejectis tandem animam placide exspiraret.

EPICRISIS.

Nullus fere morbus est, qui tam dira tamque varia & per multos annos durantia in infantibus post se relinquit symptomata, quam ipsa variolosa febris, si aut variolarum eruptio & suppuratio non recte procedit, aut exantlato morbo sanguinis & humorum massa per remedia sanguinem depurantia aptamque victus rationem, in convenientem temperiem & eucrasiam non redigitur. Hinc certe in praxi medica occurrit frequentissime, post variolas & morbillos a læsis pulmonibus pectoris morbos, ab affectis visceribus abdominis tumores & indurationes cum alvi fluxibus, & a tumore glandularum mesaraicarum scirrhoso atrophiam reliquarum partium concitari. Nihil autem est absurdius & periculosius, quam citra ullam indicationem medicinam exhibere emeticam, qua proh dolor! in nostro ægroto non modo alvi fluxus fuit proritatus, sed etiam impurum serum ob graviores spasmos ad cerebrum cum impe-

impetu propulsum primo nervi optici, dein quoque sublingualium paralysin effecit, quibus mors tandem supervenit. Ideo vero maxime hanc observationem allegare placuit, ut probe constet, quantam medicamenta imprudenter adhibita adferant noxam, & quam frequenter medici, quod dicere pudet, morborum imo mortis caussa existant.

OBSERVATIO V.

Aphonia ex insultu apoplectico.

Vir octogenarius, habitu corporis ficciore præditus, ter minimum in anno, ut februario, junio & octobri mense sanguinem e vena tusa emittere solitus, vitam ab omni morbo egit immunem, viribusque & animi & corporis probe semper valuit. Hac vero æstate, cum regiones nostræ a fervidissimo solis æstu præter consuetudinem incalescerent, suasu alius medici consuetum illud evacuationis genus neglexit. Sed subito inde insultu correptus apoplectico, arteriis valde pulsantibus, oculis rubentibus totoque corpore æstuante omnem sensum una cum loquendi potentia amisit. Sub tali rerum statu ego consultus primo omnium venam in brachio aperiendam, ventrique clysteres emollientes injiciendos & balsamum vitæ nostrum, non post habitis aliis remediis, ori naribusque admovendum suasi. Quibus Dei auxilio id effecimus, ut mitigata morbi & symptomatum atrocia mente æger ad se redierit, præter quod hæsitantia linguæ diutius permanserit; quam tamen frequenti oris cum vino, cui aliquot balsami nostri guttulæ instillatæ erant, collutione felici eventu superavimus.

EPICRISIS.

Quam efficax atque egregium in plurimis senum morbis & avertendis & abigendis remedium sit V. Stio, vel sola hæc observatio evincere potest. Neque deficit ratio: in ætate enim provectioribus, maxime si firmo adhuc stomacho & integra appetentia gaudent, ob exercitationis defectum corporisque inertiam non tam facile, ut in juvenibus, superabundantis sanguinis consumitur copia: & si natura ab hoc onere minus sese liberat, necesse utique est, ut arte subtrahatur; quod venæ incisione perficitur commodissime. Perperam igitur & male fundata inductus ratione sanguinem inter dies caniculares evacuare prohibuit medicus, quod tamen eo magis fuisset necessarium, cum ea tempestate sanguis nimius ob auctum expansionis & orgasmi gradum facile hinc inde in partibus nobilioribus subsistere & graves admodum inducere valet ægritudines. Nec dubitandum, quin in nostro casu a simili cruoris in capitis venis stagnatione levior ille apoplexiæ insultus cum sermonis difficultate originem duxerit; quo fine ego in curatione adornanda primo omnium venam in brachio tundendam cum præsentaneo ægri levamine commendavi. Dein vero clysteres emollientes ventri infundere & ad effræniorem sanguinis motum compescendum aliquot per intervalla pulveris nitrosi doses porrigere jussi, subjuncto simul infuso theiformi, ex herba melissæ, beton. cardui bened. floribus salviæ & anthos composito, quod cum paucis olei macis guttulis sacharo infusis bibere æger debuit. Ceterum hac morbi historia confirmamur, nulli fere morbo quam apoplexiæ aphoniam sociari frequentius, adeo, ut etiam aliquod tempus post non raro remaneat & facillime generetur, si a stagnante intra caput sanguine serum secedens poros cerebri penetrat & radices nervorum relaxando sensum motumque earum partium, ad quas nervi excurrunt, hebetat ac labefactat.

CAPUT VIII.

DE DELIRIO MELANCHOLICO ET MANIACO.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Melancholia & mania gradu tantum differunt.

HAud paucos fore arbitror, qui mirabuntur, me affectus, qui natura & symptomatibus plane dissimiles videntur, in uno capite pertractandos sumsisse & ad unam retulisse speciem. Attentiori vero usu & observatione discimus, utrumque morbum ex una eademque origine & causa continente, videlicet nimio sanguinis ad imbecille cerebrum appulsu, suboriri & nisi gradu ac invasionis tempore variare, adeo ut melancholia pro morbo primario, mania vero pro ejus exacerbatione & effectu accidentali habeatur rectissime. Id quod etiam quam optime Medicorum agnoverunt veteres. Hinc TRALLIANUS *Lib.* 1. *cap.* 16. nihil aliud esse maniam prodidit, quam melancholiam ad majorem gradum redactam, ut propter tam arctam connexionem facillime ex uno morbo in alterum fiat transitus. ARETÆUS *Lib.* 3. *cap.* 5. melancholiam maniæ initium & originem esse, illamque incremento magis quam alia causa in furorem prolabi perhibet. Quam conspirationem etiam quotidiana & attentior confirmat observatio, cum melancholici, præsertim si morbus inveteratus fuerit, perfacile in maniam incidunt, qua cessante melancholia rursus sese prodit, licet postea per certas periodos furor revertatur. Neque admodum diversa est ipsa medendi ratio: quicunque enim consilio & arte causam melancholiæ propiorem vel levare vel tollere recte didicit medicus, ad maniam quoque vel avertendam vel sanandam admodum existit idoneus.

§. II.

Signa melancholiæ.

Ante vero quam meditatio nostra in interiorem horum affectuum naturam, genesin & differentiam descendat, placet omnino, quibus phænomenis, symptomatibus ac notis tam melancholia quam mania sese prodat & dignoscatur, ex veterum, maxime Græcorum monumentis proponere, eo quod hisce regionibus variæ deliriorum species admodum olim fuerunt familiares. Nullus vero rectius & accuratius horum morborum descripsit historiam, ipso ARETÆO, qui Libr. 3. inter notas melancholicorum has ponit: quod tristes, abjecti torpentesque sint absque ratione, ingenti pavore trepident, male sint animati, vigilent, solitudinem ament, in iram proni atque mutabiles sint, de minimis quibusque rationem quærentes, nihil largientes, sed non ita multo post simplices & prodigi. Addit deinde, alvum plerumque aridam esse, jam nihil dejicere, jam vero sicca, rotunda atroque humore bilioso circumfusa; urinam paucam reddi, acrem & biliosam, multum flatuosi spiritus in præcordiis esse, ructus putridos, graveolentes ex ore ferri, nonnunquam & humidum quoddam acre cum bile rejici, faciem impallescere, arteriarum motus parvos esse, pigros atque invalidos, & ægros in sumendo cibo esse avidissimos.

§. III.

Signa maniæ.

Signa, quæ maniam indicant, idem gravissimus Auctor ita describit: Ad iram excitati maniaci furore penitus insaniunt, quidam magnum spatium decurrunt, nonnulli vociferantur; alii ab hominum conspectu in solitudinem fugiunt & secum tantummodo versantur; alii sua membra dilacerant. In summo ægritudinis impetu variis secundum quietem visis perturbantur, immoderate venerem concupiscunt & palam sine ullo aut pudore aut timore concumbunt. Cum vero inclinatus est morbus, stupidi, quieti, mæstique sunt; in notitiam quoque morbi venien-

nientes sua calamitate miseriaque tristantur. Et hæc sunt, quæ morbum aut præsentem aut declinantem comitantur symptomata; paucis nunc, quæ in artis exercitio diligentius annotavimus signa maniam antecedentia nos suppeditabimus. Inter hæc vero præcipua sunt oculi rubentes sanguineque suffusi, palpebrarum inconstans vibratio, mutati a solito mores, superbia vultu, voce & gestibus se prodens, stridor dentium, odium erga hunc vel illum singulare, somnus parvus, cephalalgia vehemens cum auditus excellentia auriumque tinnitu & sonitu musico: quo referri etiam meretur insigne illud, quo increscente morbo pollent maniaci, membrorum robur frigorisque tolerantia incredibilis, nec non in feminis collectio sanguinis in mammis.

§. IV.

Differentia maniæ a phrenitide.

Verum enim vero, cum hæc maniæ signa valde etiam communia sint delirio acuto, quod phrenitidis nomine venit, indicandum omnino est, in quo utriusque discrimen statuendum sit. Si quando igitur in acuta febre delirium est, vel in ejus vigore sequitur & levata febre mens redit, phrenitis appellari solitum est. Neque id genus morbi aliud desiderat remedium, quam quod curandæ febri idoneum est. Quod si autem furor longius recipit spatium nullamque febrem junctam habet & ex statu melancholico emergit, maniam dicere affectum in scholis medicis usque eo receperunt. Neque silentio prætermittere oportet, dari adhuc insaniam seu desipientiam, quæ nec melancholiæ, nec maniæ aut phrenitidis nomine recte exprimatur, cujus generis est, quæ in homine etiam sano ab assumto narcotico, ut solano furioso seu ejus baccis, lolio temulento, hyoscyamo & ejus semine, datura, ut pluribus constat exemplis, excitatur; quæ tamen accommodata medicina adhibita brevi remittit penitusque tollitur.

§. V.

Sectio deliriis mortuorum.

Ut vero propiores & proprias horum singulorum affectuum continentes caussas, ad quas tollendas unice vera medendi dirigi debet methodus, eo accuratius dignoscamus, e re omnino erit operæque pretium, ut, quæ in sectione eorum, qui his deliriis perierunt, inventa fuerunt, proferamus. Notatu vero digna est observatio, quæ in M.N.C. p.234. Dec.II. Ann 6. de maniaco dissecto legitur his verbis: multas in cerebri basi ad instar retis complicatas vasorum carotidum & vertebralium ramificationes observavimus: post exemtum cerebrum in pelvi relictæ seri cruentati propemodum sex unciæ fluitabant: elevata deinde digitis in basi cerebri medulla oblongata & detectis ventriculis a latere sitis in conspectum venit plexus choroidæus prægrandis, ab utroque latere totam interiorem ventriculorum superficiem perreptans & ex multis insignibus vasis sanguiferis constans: ubique hic plexus vesiculis lividis pisiformibus refertus fuit, quæ lanceola apertæ serum gelatinosum fundebant. Sic quoque *Henricus ab* HEER, *Obs.* 3. *pag.* 45. de maniaci anatome hæc refert: inventum fuit cerebrum siccissimum, durum & in summa parte digitis friabile, flavedine citri æmula undiquaque ad altitudinem digiti tinctum; observatum circa ventriculos mollius & humidius, nervorum origines comparuerunt siccæ.

§. VI.

Continuata sectionis historia.

Singularis quoque debetur animadversio anatomiæ phrenitici, quæ in M.N.C. *Dec.II. Ann.IV. obs.*162. habetur, ubi vesicula fellis bile picis liquidæ instar repleta inventa fuit & sinus falciformis massam polypiformem continebat: pia mater multis vasis turgida accurate a cerebro separari poterat, tunica longe erat crassior & amplioribus instructa vasis. Similis se mihi obtulit observatio ante triginta & ultra annos in studioso nobili extreme melancholico, qui delirio in statu va-

riolarum accedente moriebatur. In sectione musculi totius corporis valdedensi, compacti & robusti nulla pinguedine obducti, (nam panniculo adiposo fere carebant,) conspiciebantur; vesicula fellis tota repleta erat bile crassa & instar picis nigerrima, quem atrum colorem etiam nunc in scriniis meis adservata exhibet: pancreas magnum, crassum & durum se sistebat. Vasa duræ & piæ matris sanguine crasso turgida & in hac varicosa apparebant, e sinu falciformi concretio sanguinis atri in polyposam substantiam concreti extrahebatur atque ventriculis cerebri livescens serum innatabat.

§. VII.

Definitio melancholiæ. Quibus recte & diligenter perspectis sedem & interiorem horum deliriorum causam jam clarius exponere atque ex his suppositis singulorum non nominalem sed realem exhibere definitionem, in proclivi est. Melancholia igitur est firmior cum mente alienata phantasia, certis objectis valide inhærens, cum diuturno animi angore, inquietudine, metu & tristitia sine ulla causa manifesta juncta, a valde difficili sanguinis copiosius in cerebro congesti ac stagnantis per vasa ejus progressu oborta. *-- maniæ* Mania vero est violenta insania cum temeritate & ingenti membrorum robore conjuncta, a vehementiori sanguinis crassi, copiosi & melancholici per cerebri vasa cum magno æstu transpressione proveniens. *-- phrenitidis.* Phrenitis denique est insania cum febre, a stasi sanguinis inflammatoria in vasis cerebri orta.

§. VIII.

Sedes deliriorum. Sedem igitur omnis delirii in cerebro esse, clarissime intelligitur, quam etiam ipse HIPPOCRATES *libro de morbo sacro* probe agnovit, *hac parte*, inquiens, *sapimus & intelligimus & videmus & audimus, & turpia & honesta cognoscimus, & hac ipsa etiam insanimus*. Nam cerebrum omnino est pars illa corporis nobilissima, in qua plane occulto & inperscrutabili modo divina sapientia eminens & valde sublime mentis sive spiritus immortalis, neque minus ingenii, phantasiæ & memoriæ sensuumque externorum recondere voluit domicilium. Quamvis vero istius principii intelligentis & sensitivi natura & essentia, ex qua ejus effectus ac facultates profluunt, plane sit abstrusa & menti humanæ incognita, id tamen per accuratam & attentam observationem didicerunt medici, quod pro diversa sanguinis natura, conditione & motu per cerebri vasa eminentes illæ facultates animæ tam rationalis quam sensitivæ mirifice varient, immutentur & pervertantur, adeoque morum, inclinationum & desideriorum differentia ex hoc fundamento explicari debeat. Id quod jam olim in dissertatione *de temperamento fundamento morum & morborum* fusius deduxi.

§. IX.

Opiniones Medicorum de causa deliriorum. Quod itaque ad causas deliriorum proximas attinet & continentes, veteres, quibus sanguinis circuitus ignoratus fuit; varias & plane alienas in medium produxerunt. Ita horum alii atram bilem exundantem ejusque raptum ad caput, nec non nimiam cerebri siccitatem; alii ex recentioribus spirituum animalium in melancholia naturam siccam & aquæ stygiæ æmulam, in furore vero inflammabilem & sulphuream accusarunt indolem. Sed nostro jam tempore non modo corporis sed & animi morborum causas longe rectius ex sanguinis conditione explicare novimus, a qua sententia nec vetustissimum Auctorem HIPPOCRATEM alienum fuisse ex *libro de flat:* intelligi potest, ubi scite dixit: *sanguis multum confert ad prudentiam, ita ut hæc permutetur & opiniones peregrinæ mentem occupent animumque percellant, si is conturbatus & perturbatus fuerit*, & eodem loco *sanguis si in constanti habitu consistit, consistit etiam prudentia, eo vero permutato, hæc simul concidit*.

§. X.

§. X.

Animæ functiones in homine unde dependeat. Et certe constanti observatione & experientia habemus comprobatum, omnes illas, quæ animæ adscribuntur functiones, ad quas sanæ rationis, ingenii & phantasiæ vires una cum inclinationibus referimus, secundum naturam & ordinem sese habere, si sanguis justa temperie & quantitate gaudens ad cerebrum delatus per ejus vasa placido, libero & æquabili fertur itinere, adeo ut hac ratione sensus etiam externi, nisi vitium in ipso organo sit, recto ordine succedant; has omnes vero nobilissimas functiones & immutari & perverti, imminui vel penitus deficere, quando videlicet sanguis & humores a naturali temperie & quantitate deflectentes ad cerebrum devecti non æquabili & moderato, sed valde difficili, tardo & impedito, aut nimis celeri & vehementi motu progrediuntur.

§. XI.

Causa deliriorum proxima. Quæ cum ita sint, a vero nos haud aberrabimus, si causam melancholici affectus continentem in sanguinis crassioris nimio ad imbecille & flaccescens cerebrum appulsu, stagnatione & difficillimo progressu; furoris vero originem & fundamentum in sanguinis crassioris & melancholici vehementiori & impetuoso per cerebri vascula & fibrillas motu collocamus. Cujus assertionis veritatem ex infra dicendis, ubi convenientem causarum antecedentium & remotarum nexum monstrabimus, rectius dijudicare licebit.

§. XII.

Quæ anatome probantur. Quum vero jam supra satis clare & ad oculum per anatomen deliriis defunctorum demonstratum dedimus, in variis corporibus dissectis non modo sanguinis motum per caput immutatum & plane perturbatum fuisse, dum vasa nimio sanguine infarcta & varicosa se præbuerunt, ut propter stagnationem serum extra vasorum alveos effusum in basi cerebri sat magna copia repertum sit; verum etiam cerebri corticem & medullam sua textura læsam maleque affectam apparuisse; nemo sane dubitare amplius poterit, & horum affectuum & mortis causam in hoc ipso præternaturali statu ponendam esse.

§. XIII.

Causæ mediatæ sunt 1.) cerebri debilitas, quæ inferunt animi pathemata. His itaque constitutis, sequitur jam ut dispiciamus, quænam ex reliquis causarum generibus ad anomalum illum & plane perversum sanguinis per capitis & cerebri vasa cursum symbolum suum conferant. Inter has primum locum peculiaris cerebri debilitas, quæ recte dici meretur mediata causa deliriorum, obtinet, utpote sine hac præcedente non tam facile adeo grave motus sanguinis vitium in hac parte exoriri potest. Et hæc quoque præcipua fuit ratio, quare varias has deliriorum species in hoc Tomo IV. nostræ medicinæ systematicæ, ubi de morbis atoniæ agitur, pertractandas constituerim. Ad illam vero ingignendam præcipue referendi sunt graves animi affectus, præsertim diuturnus mœror, tristitia, metus, animique angor ac terror, quorum magna est, sicut ad omnium partium, ita etiam cerebri robur debilitandum & vim vasorum systalticam imminuendam potentia. Ad quam classem etiam acriores mentis labores atque inopportunæ studiorum causa diutius protractæ lucubrationes pertinent, quibus ob dissipatos spiritus sic dictos animales, staminum, quæ in cerebro & medulla oblongata sunt, vis motrix & sensitiva mirum infringitur. Et inde quoque intelligi potest quare litterati & qui nimium meditationibus indulgent, plus quam plebeii mentis alienationibus sint obnoxii.

§. XIV.

Amor nimius. Deinde ex causis, quæ ad gravissima disponunt deliria viresque animi ac corporis destruendo & vasorum, membranarum ac staminum cerebri tonum debilitando plurimum valent, multum sibi vendicat vesanus amor, de quo observationes legi possunt apud FOREST. *lib.* 10. *obs.* 29. & 30.

BAR-

BARTHOLINUM *Cent. II. hist.* 69. it. apud VALERIOLAM *Lib. II. obs.* 7. Maximam tamen noxam infert amor in feminis viri potentibus sed nondum nuptis, qui a genitalis liquoris, sub otiosa maxime & lauta vita liberalius in glandulis vaginalibus secreti longiori mora & corruptione provenit, quod testantur observationes, quales exstant apud PLATERUM *Lib. I. prax. cap.* 3. *Gregor.* HORST. *T. II. op. Lib.* 2. *Obs.* 68. & EPHEM. *Obs.* 126. *Dec. II. Ann.* 10. Cum enim lege commercii, quod animæ cum corpore ejusque fluidis & solidorum motu intercedit, ex copiosius congesto & stagnantes in organis spermaticis semine imagines & ideæ venereæ in phantasia excitantur, fit omnino, ut phantasia firmissime hisce ideis inhærente usus rationis sæpius minuatur & invertatur. Neque plane de nihilo est statuere, spirituosum seminale liquidum mora corruptum per vasa lymphatica redire ad sanguinem & quasi ex consymbolismo fluidum illud, quod in sanguine, cerebro & nervis motibus & sensibus præest, contaminare, ut hac ratione ingens virium oriatur dejectio.

§. XV.

nimia seminis profusio. Porro observationes testantur medicæ, a nimia seminis tam voluntaria, quam involuntaria profusione morbi tum melancholici tum maniaci profluxisse originem. Ita *Henricus ab* HEER *obs.* 60. exemplum sexagenarii producit, qui a nimia seminis sub diebus canicularibus profusione melancholicus redditus est, & FORESTUS *in Obs. lib.* 10. *obs.* 25. juvenem quendam melancholicum media æstate juvenculam uxorem ducentem & ex effreni veneris usu in furorem coactum fuisse refert. Nam nihil notius est, quam quod semen delibatissima & agilissima sanguinis pars sit eandemque fere indolem cum fluido nervorum habeat; unde etiam fieri observamus, ut ab immodica seminis profusione & sensuum functiones & ingenii vires mirum debilitentur, imo etiam alii, qui ex cerebri vitio nascuntur, morbi progignantur.

§. XVI.

hæreditaria dispositio. Multum quoque nosse refert, deliria quæ diutius protrahuntur, certis familiis admodum esse solennia, adeoque ad morbos hæreditarios, qui a parentibus ad liberos transferuntur, justissime referri. Quorum morborum, ut ego quidem arbitror, vix alia subest causa, quam quod morbida & invalida partium solidarum & motricium natura ac textura per nativitatem propagetur, maxime si generationis tempore his affectibus parentes correpti fuerint.

§. XVII.

narcotica & opiata. Nihil vero tam celeriter & inopinato, etiam sine ulla alia causa præcedente, sanum ceteroquin hominem in dementiam præcipitare potest, quam narcoticum sive stupefactivum, inscienter adsumtum. Hinc res per experientiam satis nota est, quod a semine daturæ, hyoscyami, a baccis belladonæ &c. brevi tempore perfecta amentia induci possit. Si quis vero paulo curiosior fuerit in nocentissima horum energia inquirenda, consulat observationes de his paulo diligentius conscriptas, quales reperiet in M. N. C. *Dec. III. Ann. III. obs.* 70. WILLISIO *de anim. brut. Cap.* 12. *p.* 2. MATTHIOL. *in Diosc. p.* 756. 988. LOBELLO *in novis stirpium adversariis*, ROBELLO Cent. IV. obs. 45. HELMONTIO lib. *demens idea*. Neque exercitatioribus medicis ignotum est, eas medicinas, quæ opium habent, in delirio improvide datas illud magis intendere & contumacius reddere, tantum abest, ut componant, aut levamen afferant. Cujus plane peculiaris effectus rationem invenire non adeo obscurum est, si consideramus, hæc ipsa remedia sulphure quodam abundare valde vaporoso, naturæ adverso atque graveolente, quod calore resolutum in corpore in exhalationes explicatur, quæ minimis cerebri & nervorum poris profundius

in si-

insinuatæ fluidi ibi purissimi vim motricem & fibrillarum nervearum elaterem labefactant, adeo ut omnium sensuum & motuum notabilis fiat defectio atque inversio.

§. XVIII.

prægressi morbi. Ad destruendum cerebri vasorum & staminum naturalem tonum ac tensionem multum quoque prægressi morbi, præsertim acutæ febres faciunt. Hinc quid observatione frequentius est, quam quod post febres ardentes, præsertim diutius protractas, post febrem sic dictam Hungaricam, synocham putridam, cholericam seu causum, interdum quoque post variolosam, phrenitides & ex hisce demum chronicas deliriorum species proficisci. Cujus effectus ratio ex facili inde potest repeti, quod sub tanto febrili æstu, qui plerumque cum assidua vigilia conjunctus est, nerveum fluidum, quod tam sensibus quam motibus perficiendis speciatim dicatum est, dissipetur. Læditur quoque exinde non parum ipsius cerebri fibrosa textura & structura, ut deinde nec secretio liquidi animalis rite perfici possit.

§. XIX.

Ebrietas Ultimo loco, ad cerebri imbecillitatem & fluidi nervei vitiatam indolem immodicus spirituosorum potulentorum abusus & inde profecta ebrietas multum momenti adfert, quare etiam non minus eleganter quam vere ebrietas a SENECA epist. 83. dicitur insania, *vinolentiam, inquit, crudelitas sequitur, violatur enim exasperaturque exinde sanitas mentis.*

§. XX.

2) Sanguinis congestio ad caput, quã producunt, ira. Ordine jam accedimus ad eas causas inquirendas, quibus sanguinis motus ex partibus inferioribus impetuosius ad caput urgetur, inter quas nihil omnino, quod tam subito melancholiam in maniam convertere, aut silentem resuscitare paroxismum valeret, reperimus, quam vehementem iram, qua majorem in maniacis causam vix ullam esse jam olim GALENUS *lib.6. aph.* 23. reputavit, præsertim si vana superbiæ opinio & fastus, odium & vindictæ cupiditas jungantur. Equidem melancholici natura ad iram concipiendam difficiles sunt; qua tamen ubi semel data occasione accensi sunt, tam efferato furiunt impetu, ut nisi ægrius componi possint. Nocet vero ideo maxime melancholicis ira, quia sanguis eorum crassior atque compactior in vehementissimum adactus motum subtilem teneramque cerebri texturam graviter lædit, nec tam facile sisti cursu suo potest.

§. XXI.

externũ frigus. Hunc censum quoque subit frigus externo corpori, maximeque inferioribus ejus partibus improvide admissum. Cui quantum debeatur in affectibus nostris suscitandis testari videntur ipsi melancholicorum paroxysmi & exacerbatæ invasiones, quas nunquam fere non horripilatione & frigoris sensu in externis partibus prægresso suboriri conspicimus. Nec adeo difficile erit, ex accuratiori horum pensitatione sævissimorum symptomatum, quorum luxurians in melancholicis progenies est, rationalem suggerere ætiologiam: Quodsi enim sub tali horrore frigorisque sensatione extremus corporis habitus spasmo quasi constringitur, sanguis propter angustiora spatia minoresque vias majori ad interiora vi & impetu fertur, abhinc vero in vasis majoribus, maximeque pulmonibus, corde & cerebro subsistens pro horum locorum varietate varias creat molestias. Ita circa præcordia anxietates oppressivas, suspiriosos anhelitus, cordis tremorem ac palpitationem, in capite vertiginem & gravitatem, oculorum ferociam, longas vigilias variaque & uni rei infixa infert phantasmata.

§. XXII.

excretionum sanguinearum suppressiones. Neque minus referri huc merentur excretionum sanguinearum tam naturalium quam artificialium in utroque sexu imminutiones aut suppressiones; quare ab omissa in plethoricis, quæ antea consueta fuit, venæ sectione

pariter

pariter ac ab irregulari hæmorrhoidum vel mensium successu, vel his imprudenter cohibitis, aut narium hæmorrhagia improvide sedata melancholiam originem repetiisse certa experientiæ fide constat. Nec dissimili ratione res sese habet, si quando post exantlatos partus labores parcior succedit vel plane supprimitur lochiorum fluxus, vel etiam si circa pubertatis annos menses difficilius erumpunt. Exinde enim sæpius & melancholiam & maniam subortam confirmant observationes, quarum innumeræ a probatissimis auctoribus proditæ leguntur. Ita HIPPOCRATES, diutina edoctus experientia *lib. de superfœtat. Tom. I. cap.* 24. scribit: ordinaria sanguinis evacuatio intercepta furere facit. FORESTUS *lib.* 10. *obs.* 23. *&* 24. item BINNINGERUS Cent. I. obs. 37. a mensibus suppressis maniam ortam adnotarunt & *Zacutus* LUSITANUS *Lib. I. prax. admirand. obs.* 37. *&* 57. post hæmorrhoidum suppressionem melancholiam & maniam secutam retulit. Siquidem a sanguine stagnante & copiosius circa intestina congesto horum tunicæ nerveæ compressæ ad spasticos stimulantur motus, quorum vi sanguis congestus per metastasin ad superiora, maximeque ad caput transprimitur. De quo inverso sanguinis redundantis motu elegans apud HIPPOCRATEM *lib. de virgin. morb.* extat locus, qui dignus est ut hic transcribatur: *Virgines nubiles & maturæ viro delirium, ut dæmones quosdam videre se putent, magis patiuntur, una cum mensium descensu, antea non valde hinc afflictæ. Postea enim sanguis in uterum confluit velut effluxurus: cum igitur osculum exitus non fuerit apertum, sanguis autem amplius influxerit propter cibos & corporis augmentum, tum sanguis non habens effluxum præ multitudine resilit ad cor & ad septum transversum. Cum igitur hæc repleta fuerint, cor fatuum fit, deinde ex fatuitate torpedo, postea ex torpedine delirium apprehendit.*

§. XXIII.

Malum hypochondriacum & hystericum].

Ex quibus jam dictis & adductis facile reddi poterit ratio, quare & mali hysterici & hypochondriaci melancholia frequentissimum sit symptoma. Res enim in theoria medica pervulgata & satis perspecta est, ex atonia viscerum & impeditiori sanguinis crassioris ac copiosioris per hæc transitu spasmos & flatus in abdomine progigni, a quibus tanquam ex fonte omnia illa, quæ hypochondriacis & hystericis obveniunt pathemata profluunt & derivari possunt.

§. XXIV.

3.) sanguis crassior; quem in gignit vita sedentaria.

Hisce expositis respiciendum erit ad ea, quæ ad sanguinis crassioris genesin & stagnationem in partibus multum conferre valent, inter quæ primo loco otium & vitam laboris expertem ponendam esse arbitramur, quæ tam ad ingignendum morbum hypochondriaco-hystericum, quam ad subsequens inde delirium plurimum omnino valet. Sicut enim conveniens corporis exercitatio egregium solidis partibus robur addit, humoresque fluxiliores reddit & vegetiorem eorum circuitum promovet; ita ex hujus defectu vires corporis cum omnibus suis functionibus labefactari, salutares & naturæ solennes excretiones imminui, humores subsistere ac mora crassiores ac lentiores fieri quotidiana observatione deprehendimus. Quæ omnia longe graviora fiunt, si jungitur solitudo & homines ab omni conversatione remoti vivunt in se quasi conversi; tum enim variæ menti inanes & minus jucundæ imagines falsæque ideæ, cum quibus ægre colluctandum est, sistuntur.

§. XXV.

Victus crassior.

Neque ex caussis remotioribus esculenta & potulenta excludenda sunt. Quodsi enim ob excessivam acidi in ventriculo progeniem homines voraces sunt, nimium adpetunt, aut crassioris texturæ cibos, induratos minusque solubiles & flatulentos adsumunt, nec tamen sufficienti potu utuntur, crudiores inde compactioresque humores,

qui

qui materiam & pabulum nostris præbent affectibus, ingenerantur; a quibus in sanguinem adductis stamina & fibræ carneæ rigidiores, duriores & ad motum exercendum minus promtæ sunt & idoneæ.

§. XXVI.

Quæ sit sanguinis & excretionum cõstitutio.

Illud præterea ex meis observationibus ad naturam melancholicorum & maniacorum explicandam adjiciendum putavi, quod illorum sanguis e vena emissus calidior & ater observetur, qualem etiam ETTMULLERUS *in colleg. Pract.* p.993. invenit & LINDANUS adnotavit, dein quod tardius & parcius serum deponat atque in lance ponderatus gravior sit, lentius evaporet & plus crassi magmatis, quam serum sanorum relinquat. Fæces alvi quod attinet, hæ plerumque parciores ac duriores, coloris ex rufo obscurioris, quandoque etiam grysei, urinæ vero, quæ sub accessione minguntur, tenuiores ac leviores observantur.

§. XXVII.

Subjecta deliriorum.

Quod attinet subjecta hisce mentis affectibus præ aliis obnoxia, notari meretur, homines non modo tardos, stupidos & obliviosos, sed sæpius quoque valde ingeniosos, poetas, philosophos, & qui profundioribus matheseos & algebræ studiis nimium delectantur, melancholico affectu corripi. Contra vero per experientiam liquidum est, eos, qui temperamenti melancholico-cholerici habituque corporis macilento præditi sunt, strictiores ac tensiores fibras cum celeriori arteriarum pulsu obtinent, nec non qui promto in iram animo quotidiana fere domesticorum altercatione, præsertim inter cibum, facile fortiterque commoventur, in furorem proniores existere. Neque tamen prorsus excludendi sunt natura languidi, debiles animoque timidi & humidiori ac laxiori carne instructi, quod vel exinde clarius apparere arbitror, quum virgines & mulieres, maxime si menstruæ aut in puerperio lochialis excretionis vitio laborant, morbis cum mentis alienatione junctis valde videamus expositas. Nec denique sanguineos, ut perite monet HIPPOCRATES *lib.2. epid.6. Sect.3.* & GALENUS *lib. 3. de locis affectis cap. 6.* a melancholico & hypochondriaco malo immunes esse, itidem attenta confirmamur experientia.

§. XXVIII.

Prognosis delirii a causa morali.

At vero, quum ad specialem mentis morborum indolem ac genium rite dignoscendum & abhinc judicium de ipsorum eventu & curatione recte formandum multum omnino faciat, valde diversas, quæ se offerunt, circumstantias probe cognitas perspectasque habere; considerandum maxime omnium erit, num morbus a causa magis morali sive animæ, quam physica sive corporis vitio suam repetat originem atque fomentum. Nihil enim in artis exercitio occurrit frequentius, quam ut primam morbi causam scrutantibus nobis referatur, celerrimas & subitaneas animi commotiones, iram, terrorem, diuturnum mœrorem & angorem, vel etiam vesanum amorem occasionem malo & primam originem subministrasse. Quibus si cerebri & internorum sensuum a parentibus accepta imbecillitas, vel notabile in diæta vitium, ut ebrietas, multa corporis refrigeratio, aut immodicus veneris usus accesserint, non novum certe & insolitum est, homines ceteroquin sanos & vegetos, nullo manifesto morbi chronici indicio apparente, in ejusmodi mentis morbos illabi, illapsos difficulter admodum, & nisi lento gradu ex iis emergere. Quod enim si incidit, morbum magis idiopathicum & essentialem esse adeoque ipsum mentis domicilium insigni labe affici pro certo habendum est.

§. XXIX.

§. XXIX.

Symptomatici ex malo hypochondr. vel hysterico orti.

Verum melior convalescentiæ spes apparet, si delirium melancholicum est symptomaticum & affectionem in viris hypochondriacam, in feminis hystericam comitatur, quod cognoscere licet, ubi spasmis, flatibus, borborygmis & ructibus prima infestatur regio, diaphragmatis cum anxietate fit compressio, alvi adest durities & molestæ hypochondriorum cum renisu distensiones urgent; quibus haud raro lancinantes capitis dolores, vertigines, aurium susurrus cum multis vigiliis jungi solent. Eadem facilioris sanationis spes est, si ex intermittente febre perperam curata, aut suppresso mensium, lochiorum vel hæmorrhoidum fluxu, aut suppresso mensium, lochiorum vel hæmorrhoidum fluxu, aut etiam a sumto narcotico insania sua sortitur incunabula; hæc enim, convenienti medicina adhibita & excretionibus illis naturalibus iterum revocatis, egregie mitigatur aut prorsus depellitur.

§. XXX.

Differentia & prognosis ratio, ne gradunm.

Præterea, sicut omnes cerebri ac spirituum morbi suos habent gradus vel remissiores vel intensiores suasque servant periodos, quibus per intervalla redeunt; ita pariter in singulis amentiæ speciebus hoc animadvertere licet. Quando igitur leviores sunt accessiones & incipientes, non adeo difficile in curando est negotium; quo diutius vero inhærent & altiores egerunt radices, eo esse pertinaciores & curatu difficiliores, imo, si parum habent remissionis, prope insanabiles, certissimum est. Temporis enim diuturnitate ipsa mentis & liquidi nervei sedes, cerebrum structura terturaque sua ita invertitur, ut nisi summo artificio reparetur.

Ratio difficilis curationis.

Quo vero tam rara delirantibus contingat curatio hanc subesse puto rationem, quod maniaci Medicos plerumque respuunt & ipsa medicamenta vano veneni metu aversantur, melancholici autem, & præsertim hypochondriaci medicamentis nimium indulgendo nova quotidie a Medicis, quos sæpissime mutant, adsumunt adeoque in pejus res suas ipsi convertunt. Pessimum porro, quod auctiorem & desperatum maniæ gradum indicat, signum est, quando maniaci post profundiorem somnum jugiter delirant, nec validiorum remediorum, ut purgantium & emeticorum, nec intensioris frigoris vim sentiunt. Et si tandem plenaria virium ex somni defectu & longo jejunio fit fatiscentia, vel, si epileptici, convulsivi aut soporosi affectus superveniunt, mortem ante portas esse censendum est.

§. XXXI.

Prognosis delirii recidivantis.

Deinde non ignorata perito Medico erit hæc peculiaris mentis morborum indoles & ab aliis differentia, quod longo interdum spatio plane sileant & intermittant, ita prorsus, ut homines perfecte sani mentisq; compotes interea habeantur; certis vero temporum periodis, maxime circa solstitia & æquinoctia, sub quibus exorti fuerunt, revertantur. Quodsi vero talis morbi genius est, neutiquam de salute desperandum est, si modo Medicus malum radicitus exstirpare satagat & ipse æger observanda probe observet. Audiamus de hoc acutissimum ARETÆI judicium, quod *lib.* 3. his verbis expressum legitur: *furor & intermittit & diligenti curatione radicitus evellitur, sed intermissio non sincera est, quando per se furor desinit, cum non congruenter aut medela, aut temporis anni clementia curatur. Nonnullos namque qui penitus soluti morbo videbantur, aut veris tempus, aut error in victu, aut ira casu aliquo proritata denuo ad furorem revocavit.*

§. XXXII.

Maniaci raro aliis morbis implicantur.

Singularem deinde meretur animadversionem, quod natura apud maniacos interdum optime suas tum naturales tum vitales observet functiones, ut ideo nonnisi raro alio corripiantur morbo, utut plurimæ ad morbos disponentes externæ causæ non deficiant. Inde quoque delirantes non

facile

facile epidemice grassantibus morbis sunt obnoxii. Neque desunt exempla eorum, qui sub gravibus his mentis affectibus ad septuaginta & plures annos vitam produxerunt.

§. XXXIII.

Solutio deliriorum. Fit nonnunquam, ut solius naturæ bene valentis beneficio sine ulla remediorum ac medicorum ope dictorum mentis morborum, per criticas sanguinis sive per nares sive uterum, sive anum excretiones, salutaris fiat solutio; quæ eo certior evenit, si ab illarum suppressione originem malum duxerit, rectissime id observante HIPPOCRATE, qui *Sect. 6. aph.* 21. hæmorrhoides & varices insaniam solvere, perite prodidit. Nec mihi ignota sunt exempla, ubi nonnulli gravi melancholia hypochondriaca in juventute affecti provectiore ætate hæmorrhoidum fluxu accedente immunes manserunt. Ex quo etiam fit, ut alvi fluxus & dysenteria hisce morbis sæpe finem faciant, verissimo teste HIPPOCRATE *Sect.* 7. *aph.* 5. Quod ego pariter mea ipsius experientia confirmare possum, quum pronuper in juvene ex terrore in stuporem mentis delapso maniam subortam in diarrhœam feliciter terminatam viderim. Præter hæc digna est, quæ probe teneatur, observatio ab eodem HIPPOCRATE *Sect.* 5. *aph.* 65. proposita: *quibus tumores in ulceribus apparent, non insaniunt; his autem derepente dissipatis insaniæ fiunt.* Cujus insignem fidem faciunt aliæ historiæ, quæ scabie & pustulis in cutis subortis melancholiam decrevisse memorant. Ita puellam maniacam per ulcera in crure orta curatam refert FORESTUS *lib.* 10. *obs.* 24. sicut e contrario ab occluso ulcere melancholiam cœpisse auctor est *Amatus* LUSITANUS *Cent.* 2. *obs.* 47.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Quod ad rectam & securam medendi methodum attinet, hæc sicut unice causis morborum tum avertendis tum removendis debet esse subnixa, quum ex causis cognitis indicationes curatoriæ & accommodata desumi debeant remedia: ita vix alia via in percurandis mentis affectibus procedendum esse censemus. Jam vero satis evidenter in superioribus demonstratum dedimus, causam delirii tam timidi, quam furibundi proximam & continentem in impetuoso sanguinis & humorum ad imbecille caput motu eorumque vel difficiliori, vel nimis accelerato per vasa cerebri transitu, quem presso pede varii turbatæ phantasiæ effectus subsequuntur, ponendam esse; quare curationis scopi, qui tum ad præcavendos tum amoliendos hos morbos faciunt, præcipui habendi sunt, ut 1.) sanguis in cerebro nimia copia congestus abhinc ad inferiora derivetur æquabilisque ac liber ejus per caput & universum corpus progressus procuretur 2.) ut causæ materiales & occasionales, quæ naturalem sanguinis temperiem pervertunt ejusque metastasin seu palyndromen efficiunt, removeantur & consuetæ, naturales & salutares excretiones in ordinem redigantur, 3.) ut cerebri vasis ac membranis vis naturalis systaltica, quæ nimis dejecta est, restituatur.

§. II.

Veterum optima deliriorum cognitio & curatio. Ante vero quam intentionem hanc feliciter & cum laude exsequamur, monendum esse duco, antiquissimos artis nostræ antistites, maximeque Græcos in affectibus hisce tam recte dignoscendis quam persanandis nostri temporis Medicis longe esse præferendos, eo quod non modo ex tanta deliriorum in suis regionibus ubertate & frequentia majorem sibi experientiam adqui-

adquirere, sed ipsorum quoque remediorum vires ac virtutes melius explorare potuerint. Id quod vel solus suo confirmat exemplo HIPPOCRATES. Hic enim primum *lib. de insania* veram deliriorum caussam ita delineat: *postquam*, inquit, *cerebrum derepente calefactum fuit, sanguine in venis effervescente, insomnia vident horrenda & facies flammescit, oculi rubescunt & mens aliquid mali operari cogitat. Cum autem sanguis rursus ad venas dispersus fuerit, quiescit*. Quibus perite dictis dein præstantissima subnectit præsidia, dum in eodem lib. V. Snem, aquæ potum, & veratri potionem &c. plurimum commendat. Nec ab hac simplicissima medendi methodo discedunt reliqui veteres medicinæ scriptores. Quodsi enim monumenta ipsorum curatius evolvendo deliriis medendi rationem inquirimus, simplicissimis certe remediis, ut sunt venarum sectio, balnea ex aqua dulci parata, aquæ puræ & mineralium fontium potus, lac & ejus serum, evacuationes tum leniores, tum pro circumstantiarum ratione validiores, ad ferales istos affectus debellandos summo cum fructu eos frequentissime usos fuisse deprehendimus.

§. III.

Quid de V. Sne statuerint veteres.

Ex universa vero remediorum classe nullum est, quod ab antiquis ad sedandos hos perniciales capitis morbos magis celebratum ac laudatum est, quam venarum sectio, de cujus utilitate & administratione elegans exstat locus apud TRALLIANUM *lib.1. cap.16.* qui dignus est, ut commemoretur: *melancholia*, inquit, *ex copia sanguinis fit, si habitus corporis tenuis, ætatis vigor, si hæmorrhoidum vel mensium suppressio, si facies multo quam antea rubicundior est venæque magis turgescunt, tunc ante omnem aliam curationem sine cunctatione sanguis mittendus est & venæsectio, si vires robustæ sunt, satis generosa. Si vero vires talem non tolerant, necesse est bis aut sæpius paulatim educere. Si vero humor sanguineus cerebro quasi impactus sit, tunc audacter venam in fronte secabis*. Sed cedro dignam & apprime utilem addit cautionem, ne ante convenientem corporis vacuationem id fiat: *nam*, ait, *si circa caput aliquid moliri cogites prius quam totum corpus recrementis liberum reddideris, offendes magis quam juvabis copiosiorem materiam ad partem affectã attrahendo.*

§. IV.

Quod ulterius ostenditur.

Est quoque dein ex Græcis ARETÆUS, qui V. Snem summum in curanda melancholia remedium, interpositis valde utilibus cautelis, ita deprædicat: *Si crassus, biliosus & ater est sanguis, vena utique secanda est; verum non eodem die sed aliis diebus repetendo, quantum satis est sanguinis detrahatur: eodem vero die modum sanguinis mittendi vires declarabunt: medio tempore corpus, quo aliam evacuationem sustinere valeat, liberalius nutriatur: si sunt graciles & sanguinis inopes, paulum sanguinis mittendum, quatenus videlicet V. Snem vires sentiant, sed nullam noxam earum tenor accipiat: quocirca, si plus, quam decet, sanguinis effuderis, natura cibi penuria de propria sede dilabitur, hoc est, labefactatur*. Neque aliud remedii genus ad pessimos animi morbos vincendos opportunius magisque necessarium existimat CÆLIUS AURELIANUS *lib.I. cap.5.* ubi præter phlebotomiam maxime omnium simul scarificationem cum hirudinum adpositione commendat his verbis: *cum status passionis apparuerit, detonso capite atque raso cucurbitam infligimus, adjuncta scarificatione*. GALENUS quoque V.Snem in ea melancholiæ specie præscribit, quæ sedem in venis habet & universum corporis habitum occupat, cum e contrario Arabes in ea curanda particulares sanguinis per venas jugulares, frontis, temporum, evacuationes præ reliquis laudant, vel cucurbitulas cum scarificatione humeris applicant, vel etiam hæmorrhoides hirudinibus reserant.

§. V.

§. V.

Nostra de V. Snesententia & admonitio.

Hanc methodum sequuti superioris seculi excellentissimi Medici FERNELIUS, RIVERIUS, MERCURIALIS, GORNIUS, SYLVATICUS, *Joann.* FOATIS, BALLONIUS, idem remedium tum ad avertendos tum ad sanandos hos morbos efficacissimum omnibusque aliis longe anteponendum esse uno ore confirmant. Et profecto, si meam hoc loco inteponere licet experientiam, inter præstantissima hisce morbis accommodata auxilia jure meritoq; habendam esse sanguinis missionem censeo, hac tamen observata cautela, ut, si sanguinis crassi & grumosi adsit redundantia, primo vena in pede, dein, interjectis aliquot diebus in brachio, tum in capite, vel in collo vena jugularis provide secetur, aut stylo stramineo naribus intruso sanguinis proritetur profluvium. Tandem etiam venam in fronte in hoc modo pertundere expedit, ut collo prius deligato faciei venæ inflentur & dein lancetta non adeo acuta, ne pericranium lædatur, sed obtusa, incisio fiat.

§. VI.

Balneorum a veteribus commendatio.

At vero sunt adhuc alia, quæ tam in affectu melancholico, quam maniaco ob singularem, quam præstant opem a veteribus summe commendantur remedia, quæ inter præcipue eminent balnea; quo nomine non modo universalia, ubi corpus totum, vel ad præcordia tantum in aquam tepidam immittitur, verum etiam particularia, ut semicupia & pediluvia debent intelligi. Videamus igitur, quid veteres de hoc remedii genere in scriptis suis prodiderint. Primo vero omnium *Alex.* TRALLIANUS *lib. I.* p. 117. eximias ipsi laudes in melancholia tribuit: *Dulcium* inquit, *balneorum usus, si quid aliud, melancholicis opitulatur. Sed ægri in balneo morentur diutius ac in calidam descendere cogantur, omnino etiam si æstas fuerit in eo diutius desideant.* Pari ratione ARETÆUS *lib.7. p. m.* 134. melancholicos in aquis sponte calidis sæpe commorari jubet: *Raræ enim*, ait, *& molles carnes ad ægritudinis remissionem maxime faciunt. Nam siccæ & tensæ melancholia laborantibus carnes sunt.* Ex Methodicis quoque est *Prosp.* ALPINUS, qui melancholicos tepidis balneis tum in universum corpus, tum præcipue supra capitis suturam stillantibus perfecte sanatos memorat. Vid. *lib. de Med. Aegypt.* p. 115. Haud dissimili ratione ad maniam sedandam veteres balnea præscripserunt, uti factum fuisse videmus a *Cælio* AURELIANO, qui usum aquarum naturalium, ut sunt nitrosæ, maniacis summopere suadet, idque eo magis, si odoris non tetri fuerint, quo capitis membranæ quatiantur. Quod itidem exemplo suo comprobat GALENUS, qui *lib. suo de locis affect. cap. 9.* solo usu balnei ex aqua tepida parati plurimos se melancholicos & maniacos persanasse gloriatur.

§. VII.

Operationis ratio.

Quod vero etiamnum balnea ob egregiam virtutem suam maximam mereantur commendationem, facile quisque agnoscere poterit, si ipsorum operandi modum accuratius paulo considerare velit, qui in eo consistit. Insaniæ, quæ atrabilarios per intervalla invadit, accessio vix ob aliam contingit rationem, quam quod per vehementiorem partium fibroso nervearum in extremis & infimis partibus constrictionem sanguis ad superiora cum impetu feratur; unde etiam suo jam tempore HIPPOCRATES *Sect. I. aph. 56.* in atrabilariis morbis periculosos humorum a loco ad locum decubitus esse prodidit, qui vel paralysin, vel convulsiones, vel insaniam portenderent. Jam vero, quum aquæ moderate calidæ duras ac strictas partes, præsertim in inferioribus locis emolliendo ac relaxando impetum sanguinis ad caput non modo imminuunt atque avertunt, verum etiam vasa ampliora reddendo humorum decubitum a capite inferiora versus deducunt, ut dein, libero æquabilique humorum cir-

circuitu tum per universum corpus, tum quoque ad extimas ejus partes revocato, corpus perspirabile fiat; dubitare haud licet, quin in tali casu a balneorum usu multum sperandum sit auxilii.

§. VIII.

Praeparandi methodus. Quod ad rectam & optimam balnea præparandi methodum attinet, ex dictis facile poterit intelligi, aquas leviores ac subtiliores, quibus pluviales & fluviatiles annumeramus, ad præfixum scopum rite obtinendum, aquis fontanis & durioribus longe esse meliores. Et in eo quoque ratio videtur posita, quare thermæ minerales, quæ præter tenujoris indolis aquam sal subtile alcalinum minerale in sinu fovent, quales sunt Emsenses & Teunacenses, tam interno, quam externo usu ad hos capitis morbos tollendos ceteris omnibus longe efficaciores deprehendantur. Quodsi vero leviores ejusmodi aquæ pro balneis haberi nequeunt, fontanæ ac duriores decoctione cum tritico & ejus furfuribus, hordeo, malva, semine lini, & radice altheæ &c. sacculo inclusis sunt corrigendæ. Nonnulli etiam eodem fine lac admiscent, vel de cineribus clavellatis, quantum sufficit, adjiciunt.

§. IX.

Virtus augetur aquæ frigidæ applicatione ad caput. Balnea ita præparata ne nimis calida sed tepida tantum modo adhibeantur, serio monemus. Horum vero ad hos morbos vincendos energia ut eo certior meliorque reddatur & sanguinis in venis cerebri stagnantis derivatio longe auspicatior succedat, opus esse putamus, ut ægri in balneo desidentis caput aqua frigida perfundatur, vel pannus frigida madidus capiti imponatur. Quam encheiresin nec ignotam fuisse CELSO *ex cap.* 18. *lib.* 6. advertere licet, ubi super caput aquæ frigidæ infusionem, demisso corpore in balneum & oleum, suadet. Et *lib. I. cap.* 4. ita perhibet: *nil æque prodest ad caput infirmum roborandum, atque aqua frigida, qua diutius caput quam ceteræ partes perfundendum, vel etiam largo canali quotidie aliquamdiu subjiciendum est*. Idem quoque sentire ARETÆUM ex *lib. ejus de morb. chron. p.* 82. constat, ubi, si ægri maxime insaniunt, caput humore frigido irrigare jubet. Neque effectus hujus plane singularis ratio altius erit repetenda; quandoquidem ea frigoris est vis atque potentia, ut ad cerebri membranas & vasa a stagnante sanguine nimis dilatata & debilitata penetrando ea constrictione roboret, ut inde humorum ibi subsistentium melior discussio liberiusque iter promoveri possit.

§. X.

Selectissima purgantia quænam sint? Dimissis balneis ad alia præsidiorum genera progredimur, inter quæ non infimum sibi locum vendicant ipsa purgantia, quæ a veteribus non minus quam recentioribus ad abigendos mentis morbos magni semper habita fuerunt. Quorum tamen operatio quum non eadem sed valde diversa sit, dum alia mitiora alia fortiora existunt; indicandum omnino erit, quænam ex horum nimis ampla classe nostris indicationibus tum ad maniam tum melancholiam curandam satisfaciant. In eo vero periti Medici quam maxime consentiunt, quod leniora & mitiora alvum ducentia, in quorum selectu sunt manna, cassia, rhabarbarum, agaricus, folia sennæ, polypodium, cremor tartari, tartarus vitriolatus, salia aquarum mineralium neutra sub variis formis usurpata in affectu maniaco & melancholico præsertim qui ab affectione hypochondriaca & stagnatione sanguinis in intestinis & venæ portæ ramis ortum traxit, sint omnibus aliis, etiam acrioribus propter securum, placidum minusque tumultuarium operandi modum longe multumque præferenda, idque eo magis, si in decocto vel infuso sumta non simul & semel sed iteratis vicibus & per epicrasin operantur.

§. XI.

De purgantibus veterum fortioribus judicium. Equidem, si medicorum & in primis veterum monumenta evolvimus, ex purgantibus elleborum tam album

quam

quam nigrum ceu summum specificum ad utrumque affectum debellandum commendant, cum tamen hic subtilissimæ, imo virulentæ acrimoniæ sit particeps. Ita HIPPOCRATES *lib. de insomniis* ad præcavendam insaniam veratro purgare & postea optimam victus rationem instituere jubet, atque *lib. I. de diæta* §. 33. in melancholicis, formidulosis & tristibus identidem purgationem per veratrum utilissimam censet. Cui adsentitur CELSUS qui lib. 3. cap. 18. melancholiam purgatione cum veratro ex magna parte levari refert, & si hoc vel semel datum parum profecerit, interposito tempore iterum dari jubet. Verum enim vero, utut veteres helleboro, elaterio reliquisque strenuissimis remediis perpetuo fere usi fuerint, nos tamen mitiorum ob inopiam id factum fuisse existimamus. Dein vero simillimum est, eos ideo frequentius fortiorum purgantium usum inivisse, quod tutissimas ipsorum præparationes, ut innuit GALENUS *lib. de articulis* compertas habuerunt. Sed illorum proh! dolor monumenta temporis diuturnitate interierunt, ut pauca admodum remanserint, de quo HIPPOCRATIS de elleboro conscriptus liber, cujus initium tantum exstat, satis testatur.

§. X.

Veterum methodus purgantia exhibendi.

Porro, si loca, ubi HIPPOCRATES aliique medicinæ partes purgationem per elleborum dictis in morbis laudarunt, attentius paulo inspicimus, eos hoc medicamentum nonnisi sub certo modo & vehiculo atque iis remediis conjunctis adhibuisse deprehendimus, quæ magnam illius acrimoniam cicurandi vim possident, ut ideo non vehemens, sed plane mitior secuta fuerit operatio. Ita, teste DIOSCORIDE *lib.* 4. litteris tradita fuit a PHILONIDE Siculo *Ennensi* peculiaris corporis ante usum ellebori præparatio & victus ratio, quæ tamen ad nostram usque memoriam non pervenit. Plura, quæ idem confirmant exempla reperire licet apud ipsum HIPPOCRATEM, qui *in lib. de diæta* post fomenta demum & diætam purgationem per veratrum instituit & *lib. de veratro* corpora ante ipsius usum uberiori alimento & quiete humectanda, item *lib. 6. popul.* balneo & cibo præparanda suadet: quo fine etiam tam ante quam post usum fortiorum purgantium sufficientem lactis asinini potum præbuit.

§. XI.

Qua ratione fuerit innoxia.

Quum vero notissimum sit, non modo drastica purgantia, sed & ipsa venena arsenicalia sine ulla sanitatis noxa dari posse, si corpora prius bene humectantur & alimentis demulcentibus, nutrientibus, oleosis & lacticiniis præparantur vel si postea ejusmodi adsumuntur; facile poterit intelligi, nec veteres in adhibendis remediis purgantibus ullo modo deliquisse, sed ea valde cicurata & ad meliorem mitioremque indolem redacta usurpasse. Quam medendi methodum ac cautionem nec TRALLIANO ignotam fuisse ex ejus monumentis apparet, dum *in melancholia*, inquit, *blanda purgatione opus est & victu humectante, interposito balneo. Qui enim calidioribus antidotis aut purgationibus usi sunt, præsertim hiera, ægros magis furiosos atque insanos reddiderunt, dum sanguinem ad siccius & acrius converterunt. Præstat igitur talibus simplicioribus adhuc medicamentis, quæ totum corpus non possunt calefacere, repurgatos humectanti cibo permittere. Novistis autem vos, me quoque plerosque ita laborantes victu potius quam medicamentis persanasse.*

§. XII.

Drasticorum in melancholia aut mania nulla est indicatio.

Cui experientiæ sana quoque consentanea est ratio. Etenim in furore, ubi omnia in effreni motu videmus constituta, nulla plane nervosum systema acrius irritandi est indicatio. Nec dein humores atrabilarii, sive melancholici, glutinosi, crassi, acidi & pontici vasis inhærescentes acrioribus opus habent moventibus, sed diluti, correcti, meabilesque & ad exitum aptiores redditi facili negotio ad excretionem stimulan-

mulantur. Et profecto si ulla in re, certe in propinandis purgantibus summa adhibenda est cautio. Nam, ut probe annotavit *Joann.* HEURNIUS *lib.3.p.289.in usu magnorum pharmacorum nullus temeritati locus esse debet*, alioquin, quod turpe dictu est, suppetias ferendo magis nocemus. Atque ideo recte omnino atque perite a PLATONE dictum esse legimus, morbos diuturnos, inter quos etiam melancholiam refert, suos habere certos terminos, ad quos ante quam pervenerint, si medicamentis irritentur, acerbiores fieri. Ex omnibus autem optime suo nos exemplo erudire potest providissimus ille artis parens HIPPOCRATES, quippe qui *Democritum* curaturus elleboro nonnisi præsens uti voluit.

§. XIII.

Correctio ellebori a LINDENIO tradita.

Quum superiori loco inter causas & conditiones, sub quibus veteribus elleboro aliisque fortioribus purgantibus uti licuerit, hanc præcipuam retulerimus, quod illi innoxium, qui nos jam latet, præparandi modum calluerint; non inutile fore arbitror quædam de eodem monere. Fuerunt scilicet novissimis temporibus præclari in arte viri, qui in eo excogitando multum & operæ & temporis consumserunt, quos inter eminet LINDENIUS, qui *Colleg.* MSTo *ad praxin chym.* ubi elleborismum commendat, singularem elleborum corrigendi modum tradidit, quo eos non modo, qui insanire primum cœperunt, sed & ipsos maniacos se curasse adserit. Ipsa præparatio hæc est: Recipit radicis ellebori albi a drachma dimidia ad drachmam unam, eamque in vino, donec mollescat, decoquit, decoctam eximit, &, rejecto pristinæ decoctionis vino, novo vino injicit atque per noctem in loco calido relinquit. Postea infusionis vinum nunc levius, nunc fortius, prout validum esse debet remedium, exprimit, expressi drachmam unam propinat, quæ sufficienter operatur.

§. XIV.

De eadē judiciū.

Nos quidem de hac ellebori correctione ita sentimus: medentes fortioribus qualicunque ratione correctis & vi sua acri caustica privatis remediis commode carere & majorem longe fructum exspectare posse, si ea solum evacuantia, quæ supra recensuimus selectiora atque lenissima in usum rite vocare satagant. Cui autem speciatim elleboro uti volupe est, de convenienti ejus præparandi modo non dissuademus; siquidem vim illam drasticorum purgantium deleteriam, quæ in subtilissimo sale acri consistit, mediante coctione diutius instituta penitus enervari posse certissimo constat experimento. Et quum per similem cum aqua vel vino adornatam cocturam tenuissima illa, quæ elleboro inest, acrimonia extrahitur, manifestum est, quod remanet, drastica virtute privari.

§. XV.

Aquæ minerales & fontanæ laudantur.

Missa ulteriori purgantium disquisitione progredimur ad aliud remedii genus, quod sistunt aquæ minerales, vel pura aqua fontana, in quibus summum & præstantissimum adversus mentis morborum contumaciam situm est præsidium. Etenim, quum mania plerumque originem & fundamentum in melancholia, melancholia in affectu hypochondriaco habeat atque hic ipse a sanguine & succis vitiatis ac impurioribus, per imi ventris viscera & intestinorum volumen difficulter progredientibus ortum & natales suos sortiatur; ad obstructiones vero viscerum reserandas liberioremque ac faciliorem sanguinis circuitum reddendum, nulla hactenus a multis retro seculis inventa & non modo a recentioribus sed etiam a veteribus peritis ac scitis Medicis usu probata fuerit medicina, præter providum aquarum mineralium vel frigidarum, vel calidarum usum, facile patet, quantum ab ejusmodi aquis in pertinacissimis morbis vincendis sperandum sit auxilii. Et ego sane ipse integra fide profiteor, quod nolim esse Medicus, si aquarum, præsertim mine-

ralium

ralium virtutem ignorarem. Enimvero, quum boni ac periti Medici ars & ſcientia maxima ex parte in arcendis vel curandis chronicis affectibus verſari debeat, hic certe parum vel nihil ſolidi ſine prudenti aquarum naturalium tam interno quam externo uſu præſtare poterit. Quapropter ut Medicus harum ſalutarium aquarum, ratione ingredientium & virtutum accuratam ſibi comparet cognitionem ſerio monemus.

§. XVI.

In pluribus imo bis proſunt.

Quodſi vero genuinam fontium ſalubrium indolem ſcrutamur, obſtupeſcimus ſane, tantam a benigniſſimo conditore ipſis conceſſam eſſe facultatem, ut pluribus medendi indicationibus in omnibus fere morbis ſatisfaciant. Nam ſpiritu elaſtico puriſſimo & ſale alcalino medio minerali prægnantes decentique copia adhibitæ non modo humores vitioſos alterandi, craſſos incidendi, glutinoſos fluidos reddendi, & obſtructa vaſcula reſerandi potentia pollent, verum etiam in partes ſolidas energiam ſuam exerunt, cum duras & tenſas fibras laxant & emolliunt, debiles & imbecilles roborant, emunctoria a tono ſuo dejecta ſtimulant, adeoque omnis generis ſalutares excretiones, ſive per alvum, ſive per urinam & cutim, ſive etiam per uterum & venas hæmorrhoidales promovent.

§. VII.

Lactis aſinini uſus commendatur.

Similis, imo fere ejuſdem cum aquis mineralibus virtutis eſt lac aſininum & ſerum lactis tam vaccinum quam caprinum rite confectum & depuratum, cujus uſus ad expugnandas chronicas paſſiones ab HIPPOCRATE jam olim commendatur & a peritiſſimis in arte viris, MERCURIALI, RIVERIO RAYMUND. A FORTIS, BAGLIVIO & celeberrimo noſtri ævi Medico BOERHAVIO ſummis ob præſtantiſſimam efficaciam laudibus extollitur. Id quod & ego bona fide adfirmare poſſum: ſiquidem affectus valde chronicos, qui ex ſubtili & virulenta humorum acrimonia ſuborti in imbecilliori & vitiato nervoſarum partium ſyſtemate ſedem ſuam fixam habent, ſine decenti lactis & ſeri lactis uſu vix ex voto ſanatos novi.

§. XVIII.

Nitri uſus commendatur.

Ex univerſa vero medicamentorum ſerie remedium non ſcio ullum, quod ad cauſas horum affectuum eradicandas opportunius exiſtat & in quo, ceu ſale ſimpliciſſimo, natura plus myſteriorum condiderit, quam ipſum nitrum ab heterogeneis partibus depuratum. Ejus namque uſus tam univerſalis eſt, ut ad omnis generis morbos, ſi modo rite inſtituatur, latiſſime pateat. Maxime vero omnium in ea melancholiæ ſpecie, quæ ad maniam inclinat, imo in ipſo furore, peculiarem plane & laudatiſſimum præbet effectum, dum non modo acrimoniam humorum bilioſam temperat, ſed & effrenes ſolidorum motus placando immoderatum fervorem ſiſtit. Dolendum itaque ſummopere eſt, efficaciſſimum hocce remedium non modo veterum temporibus plane ignotum fuiſſe, verum etiam a noſtri ævi Medicis ratione ſuæ, quam exſerit in morbis, virtutis nec ſatis cognoſci, nec in debito pretio haberi. Ex recentioribus tamen, qui ejus eximiam in noſtris affectibus ſanandis virtutem agnoverunt, laudandi maxime ſunt SENNERTUS atque RIVERIUS, quippe qui in mania potiſſimum nitrum cum pauxillo camphoræ maritatum ceu ſpecificum in uſum ducendum eſſe adſerunt.

§. XIX.

Quid de ſpecificis ſtatuendum.

Propoſuimus jam ex iis, quæ opitulari his animi morbis poſſunt generalia quidem, ſed omnium optima remediorum genera, quæ longo uſu a peritiſſimis in arte viris probata fuere. Supereſt nunc, ut de peculiaribus quibuſdam & ſpecificis medicamentis, quæ itidem magna a plurimis laude efferuntur, noſtram in experientia fundatam dicamus ſententiam. Jam igitur notiſſimum eſt, in ſcholis Medicis &

& pharmaceuticis libris ex regno vegetabilium herbam meliſſæ, betonicæ, verbenæ, anagallidis, ſalviæ, abſynthii, flores hyperici, tiliæ, camphoram, ex animantium familia ſanguinem aſininum exſiccatum & cum potu exhibitum, ex regno minerali martialia, cinnabarim, ſaturni ſaccharum, calcem & tincturam lunæ præ ceteris commendari. Verum enim vero, utut remedia hæcce ſingularia ex toto haud rejicimus, ſed nonnullorum potius uſum meliori explorationi committendum volumus; id tamen adſeverare non dubitamus, parum ab iiſdem ſolis exſpectandum eſſe emolumenti, niſi prius cauſis morborum tam remotioribus quam proximis corrigendis & abigendis per ſupra allata remedia generalia rite conſultum proſpectumque fuerit.

§. XX.

Specificum Riverii. Dantur, præter jam dicta ſimplicia, varia adhuc ex ipſis artificioſe parata compoſita, quæ ob ſpecificam virtutem ſuam ſummis prædicantur elogiis, ad quorum cenſum inprimis pertinet illud a RIVERIO contra maniam tantopere celebratum remedium, quod ipſe pro arcano & gentilitio habere conſuevit atque hoc modo paratur: Recipe fol. meliſſæ manipulum unum. Incidantur in ſpiritus vini unciis quatuor. Dein adde margaritarum præp. drachmam dimidiam. Miſce detur ad duo cochlearia. Quod quidem medicamentum, ſi ex æquo æſtimem, non prorſus damnandum judico. Et licet ipſe genuinam ejus virtutem uſu non exploraverim, in ea tamen certo reſpectu adſignanda nullus dubito, maxime quum multos olim maniacos a paſtore quodam in pago Vinarienſi degente, qui illud frequentius adhibuit, ſanatos noverim.

§. XXI.

Decoctum nigrum Brunſuicenſe. Probe dein animadvertendum eſſe arbitror, celebrem Brunſuicenſium Medicum decocto quodam nigro, ſchmarzer Rarren Zrand vocato, quod, ut pharmacopæus mihi retulit, ex ſanguine aſinino cum aqua meliſſæ & aceto vini cocto paravit, haud infelici ſucceſſu uſum fuiſſe frequentiſſime. Neque ego hoc remedii genus inutile cenſerem; ſiquidem præter virtutem ſedativam, cujus propter ſanguinem animantis particeps eſt, inſignem etiam ab aceto vini diſcutientem ac reſolventem obtinet efficaciam.

§. XXII.

Laudatiſſimæ porro virtutis eſſe creditur B. Michaelis decoctum & eſſentia ex anagallide mare, qui phœniceo colore ſplendet, parata; quæ bina remedia mille experimentis in melancholico & maniaco delirio a ſe probata eſſe adſerit, de quorum tamen fide nondum ſatis mihi conſtare profiteor. *Decoctum & eſſentia anagallid. maris B. Michaelis.* Pulverem vero, qui a Dno CHARRAS in Pharmacop. Reg. deſcriptus & contra inſaniam a morſu canis rabidi ceu ſpecificum commendatus ex meliſſa, verbena, abſynthio, artemiſia, plantagine, ruta componitur, tum ob virtutem, qua gaudet, ſtagnantes humores diſcutiendi, tum ſolidas partes roborandi non omni effectu deſtitutum arbitramur. *Pulvis contra rabiem D. Charras.*

§. XXIII.

Flores antimonii. Ex chymicis medicaminibus ſpectant huc quoque flores antimonii, quorum uſum plurimi Medicorum commendant, ad experientiam audacter provocantes. Cui nec noſtra contradicit obſervatio. Quodſi enim tenaces, viſcidi & bilioſi in duodeno ſtabulantes humores vomitu evocandi ſunt, flores iſti, qui præ aliis emeticis antimonialibus blando quodam & anodynæ virtutis ſulphure pollent, egregium pollicentur fructum. De iis, quæ opium ingreditur antidotis, quorum multæ magnæque apud Auctores laudes exſtant, infra plura dicemus.

§. XXIV.

Motus corporis eſt optimum ſpecificum. Mihi denique ſi ullum remedium ceu ſpecificum, id eſt, quod ſingulari quodam & præcipuo effectu multoties ſe comprobavit, in hiſce mentis affectibus tum præcavendis, tum abigendis commendare licet, nec certius nec effica-

efficacius decenti & ad vires corporis instituta exercitatione novi. Nam, modo liquidum in sanguine non deficiat, hoc remedium viscidos humores resolvendo liberioremque sanguinis per omnia vasa circuitum promovendo corpus ab impuris sordibus per auctam transpirationem liberat, obstructiones reserat, adeoque omnibus aliis summe commendatis remediis antecellit longissime.

CURA PRÆSERVATORIA.

§. I.

Præservationi inservient sanguinis evacuationes.

QUum tutius factuque proclivius sit morbos præcavere aut recurrentes eorum incursus avertere, quam præsentes medela ad sanitatem reducere; in aprico esse arbitror, quanti ad Medici pariter ac ægroti commodum intersit, curam præservatoriam probe intelligere, quæ sequentibus continetur momentis: Primo omnium necesse est, ut sanguinis abundantiæ habeatur ratio, quæ tempestiva, præsertim circa solstitia & æquinoctia consueta venæ sectione, vel salutaribus per hæmorrhoidales & uteri venas evacuationibus promotis, aut, si cohibitæ fuerint, revocatis minuenda erit. Ante vero quam venæ suscipitur incisio, valde utile est, primas vias a vitiosorum humorum colluvie leniori medicamento deplere. Tali enim ratione post sectam venam sanguinis per universum corpus distributio longe erit expeditior, ut per transpirationem depurari melius possit.

§. II.

Affectuum animi moderatio.

Præter hæc inter optima remedia præservantia prudens affectuum animi moderatio referenda est, quæ facile obtinebitur, si nobis ipsi non adeo indulgemus. Absint itaque stolida desideria, quæ mentem ullo modo turbare aut speculationibus anxiisque præfigurationibus occasionem suggerere possunt; omnes etiam nimiæ & uni rei infixæ cogitationes æque ac profundiores studiorum causa susceptæ meditationes sedulo vitentur, venus sit parcissima & denique remota solitudine animus jucundo & amico reficiatur consortio.

§. III.

Victus ratio.

Neque tutum est, ab omni cibo impleri, sed talem fere eligere, qui nec concoctu difficilis nec ventriculo sua mole gravis est. Vitare hinc oportet carnes infumatas, suillas, bubulas, conchilia, pisces cœnosos omniaque vaporosa & cibos quoque cum cepis & allio paratos, utpote quæ singula ventriculum onerando crassumque ingignendo sanguinem mirum nocent. Ante omnia vero corpori quantum indiget, non quantum cupit impendendum est. A nimia enim voracitate, ad quam propter exundantem acidi in prima regione progeniem admodum proclives sunt melancholici, non leve redundare damnum observamus.

§. IV.

Conveniens potus.

Potus quoque habendus est delectus, siquidem non omnis omnibus deprehenditur proficuus. In genere tamen notari velim, leviorem semper, ut cerevisiam secundariam, vel puram aquam frigidam esse eligendam. Inter vina modicus vini albi & non adeo subtilis, ut Mosellani haustus sub epulis melancholicis omnino concedatur, utpote qui animi corporisque vires recreando mores ad hilaritatem traducit. Dulcia vero & potentia vina, qualia sunt Hungarica, Italica & Gallica Sect. dicta tum melancholicis tum maniacis nunquam non annotavi infensissima. Nihil autem fere magis officit & ad maniae genesin contribuit, ac si post graviorem iracundiæ affectum ejusmodi spirituosi, vel etiam frigidi potus in copia ingurgitantur; quapropter, ut omnes de salute sua solliciti ea tempestate ab iisdem se abstineant, sincere monemus.

§. V.

Tabaci usus moderatus.

In eodem cum alimentis pretio habetur ea quæ nostro ævo increbuit tabaci fumigatio, cujus nimium & perpetuum

petuum quasi usum, qui digestioni inimicus spissos humores ingenerat eosque in orgasmum facile abripit, ex toto improbamus; cum e contrario consuetum & moderatum, ad alvum lubricam servandam, recte concedendum arbitremur.

§. VI.

Motus corporis. Denique præservandi fine summopere se commendant aeris mutationes & præsertim a regionibus nimis calidis vel frigidis ad temperatiores susceptæ peregrinationes. Hæ ipsæ enim non modo erroneis perversisque ideis emendandis apprime sunt idoneæ, verum etiam motus, qui per vecturam instituitur, viscerum obstructiones impediendo æquabilem sanguinis per omne corpus cursum servat utilissime.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa curationẽ febrium acutarũ. QUum ex acutis febribus iisq; præsertim biliosis cum phrenitide junctis per opiata & nimis refrigerantia perperam sanatis maniam haud raro subortam observaverim, boni omnino circumspectique Medici esse reor, non modo febres ejusmodi cholericas rationali & prudenti tractare methodo, verum etiam, ubi inclinata jam in melius valetudo est, exactam vivendi rationem cum convenienti affectuum regimine præscribere; alioquin ex phrenitide facilis ad delirium chronicum fit transitus. Similem cautionem postulant febres intermittentes contumaciores; siquidem ab iisdem per iteratas sanguinis missiones vel acres sæpiusque repetitas alvi evacuationes male tractatis, aut per adstringentia & opiata nimis cito cohibitis melancholiam hypochondriacam & exinde ipsum furorem concitatum fuisse constat. Sedulo itaque monendi sunt Medici, ut ab empiricis istis & indignis curationibus abstineant, ne forte gravissimorum horum affectuum causa dici haberique possint.

§. II.

Circa V. Sectionem ratione subjectorum. Venæ sectio licet præstantissimæ in deliriis utilitatis sit; multum tamen pro corporum varietate ratione loci, quantitatis & temporis debet variari. Ita, quando maniacus furor plethorica, cholerica & in ætatis vigore constituta corripit subjecta, sanguinis iterata missio, frequentiori per correctum elleborismum purgatione interposita, minus nocet, maxime si postea cardiacis, roborantibus & anodynis sedativis viribus reficiendis prospiciamus. Ubi contra per diuturnam inediam assiduasque vigilias & continuam corporis evacuationem furiosi viribus & humoribus temperatis exhausti fuerunt, ideoque nutrientibus magis & blandis analepticis opus habent, sanguinis detractione in majorem incidunt debilitatem.

§. III.

Circa sectionem venæ frontis. Quam superiori §. V. *curat:* præscripsimus convenientem venæ sectionis admnistrationem, hic loci minus censemus repetendam. De V. Sione tamen in fronte hæc habeo quæ moneam: eandem scilicet in paroxysmo, ubi propter spasticam inferiorum partium stricturam sanguinis ad caput directus est impetus, nunquam utilem, sed ob majorem humorum attractionem magis esse noxiam; e contrario vero tutius rectiusque adornari, quum aut primæ viæ ab impuris sordibus probe sint liberatæ, aut si spasmo quiescente mali notabilis facta fuerit remissio. Docuit me utilissimam huncce cautelam tentata simili remedio hæmicraniæ curatio, in qua eandem venam plus quam decies infelici admodum eventu novi incisam. Hoc in passu ex antiquioribus Medicis consentientem habeo CELSUM, cujus *lib.* 18. *de curatione deliriorum* hæc notatu digna est animadversio: *Remedia adhibere, ubi maxime furor urget, supervacuum est: simul enim febris quoque increscit. Tum itaque nihil nisi continendus*

æger

æger est; ubi vero res patitur festinanter subveniendum est. Asclepiades perinde esse dixit, his sanguinem mitti, ac si trucidentur, hanc rationem secutus: quod neque insania esset, nisi cum febre intenta; neque sanguis, nisi in remissione ejus, recte mitteretur.

§. IV.

Circa alimenta & pharmaca nimis commoventia.

Quum, gravissimo teste HIPPOCRATE *Sect.6. aph.* 56. melancholia laborantibus periculosæ ad cerebrum fiant metastases, quas apoplexia, epilepsia, cœcitas, aut ipsa mania sequitur; omnis profecto cura adhibenda est, ut ne perversi ejusmodi motus translatorii seu ferales sanguinis ad caput congestiones procurentur, quale quid fieri maxime solet ab acerbis animi perturbationibus, aut largiori vini potentis inter dies caniculares potatione, vel denique omni medela, quæ liquida nimium exagitando vires deprimere valet.

§. V.

Circa purgantia.

Maxime vero omnium talem noxam fortiora inferunt purgantia, utpote quæ intestina ad majores spasmos proritando sanguinem ad superiora magis propellunt. Quæ cum ita sint, de purgationibus rite instituendis aurea tenenda est regula MESUES, quæ ita se habet: *in ægritudinibus melancholicis non bis, non semel, sed per intervalla facienda est evacuatio ita temperata, ut natura regat evacuationem, non evacuatio naturam. Præstat tamen semper alvum lubricam servare, & si non respondet sollicitanda est vel elystere, vel singulis septimanis leniori evacuante.*

§. VI.

Circa delirium ex insano amore.

Ubi ex insano amore virgines nubiles & maturæ viro insaniunt, conjugium efficacissimum præstat auxilium; cujus incomparabilem ad componendum furorem virtutem & ratio confirmat & sua jam ætate rectissime agnovit HIPPOCRATES, qui ideo virgines quam citissime viris cohabitare jubet, *si enim*, inquit, *conceperint, sanæ fiunt*. Id quod ego ipse experientiæ conforme habere nullus dubito.

§. VII.

Ex morsu maniaci, vel canis rabidi.

Si quando furor a morsu maniaci, vel canis rabidi, ut talia exempla prostant, suboritur, non fidendum est specificis illis, a GALENO, AETIO, RUFFO tantopere laudatis externis, cancris combustis, seu cineribus cum theriaca & radice cynosbatis, licheni cinereo terrestri, jecori rabiosi canis exterius applicato, sed loco dolenti, profunda scarificatione præmissa, magnam cucurbitam apponere; vel ferro ignito satis profunde partem affectam inurere & tum suppurationem promovere præstat.

§. VIII.

Circa fonticulos.

Quum delirio affectos a fœda scabie elephantiasin quasi æmulante insigne sæpius levamen percepisse & maniam post ulcera in inferioribus locis curata subortam trepanatione solutam fuisse certa experientiæ fide constet; fonticulos & ulcera in tali casu circa spinam dorsi ferro inurere haud supervacaneum esse arbitramur.

§. IX.

Circa vesicantia.

Vesicatoria in curanda mania parum vel nihil valent sed malum potius exasperant. Cantharidum quippe sales caustici per poros in sanguinem delati majorem nervosis membranis & ipsi quoque duræ matri stimulum impingendo sanguinis crassi & biliosi per caput & universum corpus motum spastica strictura augent; cum potius medicamenta, quæ ob blandam anodynam & antispasmodicam virtutem intensiores nervosarum partium constrictiones demulcendi effrenemque humorum motum refrenandi vi pollent, in usum vocari debeant.

§. X.

Circa anodyna, maxime vero opiata & narcotica.

Licet vero remedia hæcce sedativa & anodyna in maniaco furore compescendo effectu se exserant satis egregio, neutiquam tamen eo procedendum audaciæ est, ut, quæ suspectæ admodum fidei sunt, opiata & narcotica ad hanc classem referre & propinare veli-

velimus; hæc quippe fibras ac membranas nervosas, præsertim quæ in cerebro sunt, stupefaciendo maniacos quidem insultus levant atque minuunt, sed majorem & dementiam & fatuitatem inferendo in aliud sæpe extremum ægros præcipitant. Multo magis, si quid ab anodynis sperandum auxilii est, ea sunt seligenda, quæ in malo epileptico, cujus formalis ratio in vehementi duræ matris spasmo consistit, opitulantur, ad quæ pertinent maxime castoreum, rasura ungul. alcis, cranii humani, cornu cervi philos. præp. radix & semen pœoniæ, pulvis noster antepilepticus, rad. valerianæ, liquor anodynus mineralis, aquæ flor. lil. convallium, tiliæ, primulæ veris &c. Quibus omnibus ceu securis & usu satis probatis remediis tuto fidem habere possumus.

§. XI.

Circa delirium ex abscissa plica Polonica. In Polonia, ex abscissa imprudenter plica non modo graves capitis morbos, sed nonnunquam etiam ipsam concitatam fuisse maniam cognovimus. Quod vero si incidit, mirum commendari solet decoctum musci clavati, quo caput bis quotidie lavetur. Ita enim futurum esse dicunt, ut brevi illa rursus erumpat. Linimenti musci clavati huic scopo utilissimi descriptionem qui expetit, evolvat M. N. C. *Dec. I. ann. II. obs.* 54. ubi inveniet.

§. XII.

Quæ in phrenitide prosint interna & externa. In phrenitide, quæ quasi duræ meningis febris particularis est, in qua ejus tonus elasticus ac systole valde aucta motum sanguinis & fluidi nervei celerrimum & tumultuosum efficit, præter interna nitrosa & blanda anodyna externe animalia, ut gallinæ vel columbæ per medium discissæ capitique raso applicatæ non sine singulari fructu esse deprehenduntur, utpote blandæ exhalationes & anathimiases fibras nimis strictas relaxando ad tonum motumque naturalem restituendum plurimum conferunt.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Delirium maniacum ab ira excitatum. Vir quinquaginta annorum, sanguine plenus, a prima statim adolescentia largiori vini potui adsuetus, per sedecim & plures annos, quibus Italiam Galliamque peragravit, bis quotannis venam secandam præbuit. At vero Germaniam redux hoc consuetum evacuationis genus omisit, sæpiusque vinum adustum, quod cum tabaci fumo in deliciis habebat, ad ebritatem usque ingurgitavit. Aliquot abhinc mensibus elapsis gravi percellebatur iracundia, quam crebri vomitus cum larga diarrhœa & inappetentia juncti sequebantur. Brevi post somno frui observabatur turbulento anxiisque insomniis interrupto, imo haud obscure furoris signa tum vultu tum gestibus exprimebat: mox enim tristitia & mœrore affectus omne hominum consortium fugiebat, mox in hilaritatem effusus præter consuetudinem erat affabilis, multa sine ordine inconcinna garriens. Neque tamen hoc mentis alienatæ vitium diutius inhæret, sed leviter iterum transit, vix insaniæ vestigia relinquens: siquidem noster intermissionis tempore omnibus rite fungi officiis cum mentis alacritate valet, atque sanissima loquitur, ut nihil in sermone familiari insaniæ in ipso observetur. Sed, quum vel levissima accedente animi perturbatione, ad quam summe proclivis est, vel errore aliquo in diæta commisso ex facili redeat, neque vanum exinde gravioris & permanentis delirii timorem incutere videatur, meum amici implorarunt auxilium.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Quanta animi affectuum in motus corporis nostri tam fluidarum quam solida-

istarum partium sit potentia, vel ex solo præcedenti casu adparere arbitror. Sicuti autem præcipua iracundiæ in ductus biliarios efficacia nunquam non deprehenditur: ita nihil dubii est, quin præternaturali harum partium nervosarum constrictione biliosus humor in intestina effusus hæc ipsa ad spasmos sollicitaverit; quorum vi sanguis crassus ad caput & debile cerebrum adpulsus ibi difficulter transiit variasque inanes & erroneas menti ideas impressit. Neque parum profecto ad pessimum hunc affectum ingenerandum contribuit immoderatus calidiorum potuum usus, utpote qui insigni systema nervorum maximeque cerebrum debilitandi vi pollent & haud raro vel unice, sine longa aliarum causarum serie prægresso ejusmodi mentis morbos producunt. Quod autem ad peculiarem affectus nostri genium attinet, ipsum pro furore leviori periodico recte omnino habere licebit, propterea quod per intervalla tantum adgreditur breviusque terminatur, neque magnam memoriæ imbecillitatem aut sensuum insignem depravationem comitem habet & ipsam quoque curationem facilius recipit, quam sequenti ratione adornavimus: Primo omnium æquabili sanguinis per universum corpus distributioni ejusque a capite derivationi prospicientes consuluimus, ut æger quotidie cubitum iturus pediluviis uteretur tepidis ex aqua fluviatili & tritici furfuribus paratis & quamprimum cruori per venam in pede sectam, aut hirudinibus ano adpositis liberum permittat exitum, unde statim melius habere cœpit. Deinde mixturam ex essent. succini, tinctura tartari & antimon. acris conflatam ex infuso theiformi, quod herbas floresque roborantes ac antispasmodicas, tiliæ, melissæ, lilior. convallium, sambuci, anthos, chamæmeli &c. habebat, singulis diebus mane ad 40. guttas capiendam suasimus. Tum quoque pulveres leniter diaphoretici & antispasmodici, ex pulv. Marchionis, succino præp. cinnabari, nitro purif. & pauxillo theriacæ cœl. compositi, ante cubitum ex usu fuerunt. Denique, quum maximum in ejusmodi morbis curandis momentum in justo affectuum moderamine & accuratiori rerum non naturalium usu contineatur, primo ingrata & excitandis adversis ideis opportuna objecta removere, tum vero a cibis salitis, acribus & nimium conditis abstinere, corpus maximeque pedes contra frigoris injuriam munire & calidiores sanitati infensissimos potus cane pejus & angue fugere serio jussimus. Quibus per aliquot menses probe observatis id per Dei gratiam obtinuimus, ut animo successu temporis ad se redeunte æger a furibundis paroxysmis immunis plane relinqueretur.

OBSERVATIO II.

Affectus melancholico-maniaco hypochondriacus.

Vir ecclesiastico munere fungens, annorum triginta septem, staturæ mediocris corporisque macilenti, sed multis vasis sanguineis instructi, patre natus hypochondriaco & ad melancholiam admodum prono, per multos jam annos hæmorrhoidum fluxum singulis fere mensibus revertentem expertus bene admodum valuit. At quum studiis nimium intentus profundis meditationibus, neglecto corporis motu, plus justo indulsisset, easque ad seram usque noctem nudatis pedibus protraxisset, concurrentibus simul curis domesticis, salutaris hæcce excretio sensim imminutior facta penitus tandem desiit. Non multo igitur post symptomata accesserunt hypochondriaca, quæ ructibus, flatulentiis, molestisque imi ventris distensionibus & torminibus coli dolores æmulantibus cruciarunt. Sed quod pessimum erat, ipsa quoque mens magis quam antea videbatur affecta; siquidem perpetuo nunc mœrebat, ab exigua vel nulla plane causa meticulosus expavescebat & singulis diffidens omne fugiebat consortium: quæ mentis mala brevi intervallo tanta capiebant incrementa,

ut æger noctu inſomniis agitari, vitæ inſidias timere, manus cum gemitibus complicare, alte mox vociferare & ſermonem continuum ſine nexu movere, mox cogitabundum & quaſi elinguem obmuteſcere inciperet. Neque tamen ſine intermiſſione perpetuo ita furit, ſed malum ex parte minuitur atque tum prægreſſa frigoris ſenſatione pulſuque paulatim celeriori vehementiorique reddito recedit. Medici varia præſcripſerunt medicamina nitroſa, electuaria, confectiones tandemque binæ circiter ſanguinis unciæ fuerunt detractæ, ſed ſine ſingulari levamine.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Docet nos hæc obſervatio, ex affectione hypochondriaca melancholiam, ex melancholia maniam oriri, omniaque hæc mala ex ſola hæmorrhoidum ſuppreſſione ſuam repetere poſſe originem. Ego conſultus cum pulſum durum & plenum, urinam aquoſam & tenuem, ſomnum inquietum multiſque ſtipatum inſomniis deprehenderem, atque graves ſub coſtis ſpuriis tenſiones preſſorias & anxietates præcordiales cum pertinaciſſima alvi obſtructione urgere comperirem, a leni evacuatione curam inchoandam ratus potiunculam ordinavi mannatam & rhabarbarinam, denuoque ſanguinem ex altera pedum vena tuſa detrahendum & pediluvia ex furfuribus triticeis, ſapone veneto & aqua fluviatili parata ante decubitum adhibenda juſſi. Inter reliqua, quæ opem tulerunt, præſidia fuerunt pilulæ noſtræ balſamicæ bis in hebdomade ſumendæ atque pulvis ex lapidum cancrorum, tartari vitriolati, cremoris tartari, nitri purif. ana drachmis duabus, cinnabaris rite præp. drachma dimidia, olei cymini guttis ſex compoſitus, qui una cum liquoris anodyni mineralis viginti guttulis ex aquæ fontanæ unciis octo alternis diebus propinari debuit. Dein quoque infuſum Theiforme ex herba veron. ſummitat. millefolii & radice glyzyrrhizæ confectum ad aliquot patellas mane ſorbillandum ſuaſi. Pro potu ordinario decoctum chinæ & cichorei cum paſſulis ſubſtitui, & ad promovendam digeſtionem elixirium noſtrum viſcerale balſamicum inter epulas, quas parciores eſſe injunxi, adſumendum commendavi. Gravate quidem hæc omnia noſter admittebat, iis tamen paulatim adſumtis flatuum bona pars ructibus multis & ſonoris diſcuſſa fuit, anguſtiaque cum mentis furore ſedari cœpit & aliqua hæmorrhoidum excretio apparere, quæ demum fonte Egrano inſequenti veris tempore cum juſto regimine potato ex voto rediit, adeoque corporis animique integritati noſtrum reddidit. Ad præcavendas tamen recidivas commendatarum medicinarum uſum diutius protrahi juſſi.

OBSERVATIO III.

Melancholia hypochondriaca cum mania periodice alternans.

Vir quadraginta annos natus, natione Judæus, complexionis melancholico-cholericæ, multis laboribus cum meditatione ac vita ſedentaria junctis diu vacavit, ſed nihil inde incommodi perſenſit. Aliquot autem abhinc menſibus cum de inopinato filii obitu certior factus inſigni mentis perturbatione ſollicitaretur, mox mœroribus magis magiſque indulgere, circa præcordia angi, hominumque converſationem fugere cœpit. Stipabantur hæc mala continua pedum refrigeratione, ſomnoque inquieto & minus reficienti, nec non pertinaci obſtructione alvi, quam nonniſi ſexto ſeptimove die rite deponebat. Quumque ita adflictus totos ſex conſtitiſſet menſes, & denuo vehementi percelleretur terrore, ipſa maniaca invaſit rabies, qua tantopere furebat & in obvios quoſcunque irruebat, ut vinculis conſtringi debuerit. Cui malo licet ſuppetias ferre amici voluerint, nulla tamen alimenta nedum medicamenta adſumſit. Nihilominus vena brachii & frontis coacte inciſa inſigniter profuit:

fuit: siquidem inde mens efferata paullo quietior reddita ad tristes cogitationes pristinamque melancholiæ ægritudinem rediit. Hanc contra dein variis pugnatum est remediis, thermæ quoque Carolinæ potatæ alvum egregie duxerunt, sed malo præterea vix quicquam detraxerunt. Ego igitur in consilium adscitus hanc præscripsi medendi methodum. Primo fontem Selteranum, addita ad mensuram salis Carolinarum drachma una, per aliquot hebdomadum spatium bibendum suasimus. Vim ventriculi concoctricem roborare studuimus elixirio nostro viscerali temperate balsamico, quod ad 70. vel 80. guttulas inter epulas porreximus. Nec omissa sunt pediluvia, quibus alternis diebus ante cubitum æger pedes ad suras usque immittere debuit. Denique singularem præstiterunt opem pulveres leniter temperantes nervinis speciebus nupti ante lecti introitum exhibiti. Potui dedimus decoctum, cujus hæc erat formula. Recipe Rasuræ cornu cervi, radicis scorzoneræ ana uncias duas, cremoris tartari drachmas tres. Coquantur in aquæ simplicis mensuris quatuor: adde syrupi acetositatis citri uncias duas. Præterea, ut abstineret ab omnibus cibis fumo induratis, acribus & flatulentis; e contrario autem tenuioribus cum aperientibus herbis paratis jusculis, interposito vini generosi haustu sedulus uteretur, corpusque frequentius moveret, imperavimus. Quibus remediis per aliquot tempus ita continuatis optime convaluit.

EPICRISIS.

Ex præcedente morbi historia satis perspicue apparet, quanta apud melancholico hypochondriacos, qui vitam agunt sedentariam & umbratilem nimiumque mentis fatigationibus indulgent, ad producendum furorem in ipsis animi affectibus, maxime vero subitaneo mœrore & hunc superveniente vehementi terrore vis sit atque potentia, quantaque opus sit cautione & prudentia, ut ejusmodi hominibus, ubi jam melancholia cum malo hypochondriaco juncta variis se signis prodit, omnis graviorum animi perturbationum subtrahatur occasio. Docemur quoque ex hoc casu egregie, melancholiam & maniam alternatim procedere, ita ut ex uno malo ad alterum facillimus fiat transitus.

OBSERVATIO IV.

Delirium maniacum periodicum.

Nobilioris generis femina, vix trigesimum ætatis annum transgressa, temperamenti sanguineo-melancholici, ob adversos quosdam a fratre sibi illatos casus, in impensam incidit, postquam vix utero conceperat, animi tristitiam; ad quam propulsandam quum haud modicum spiritus vini haustum frequentius adsumeret, accidit, ut non multo post in ipsum maniacum furorem abrepta vehementissime insaniret; siquidem a nemine lacessita graviter subinde irascebatur, adstantes saliva conspurcabat, vestes dilacerabat, nec uno consistere loco poterat, quin miris se modis jactans corpus spectaculo exponeret. Et sic habebat primis graviditatis mensibus; quum vero ad dimidium gestationis tempus pervenisset, rabie paullatim remittente perfecte ad se redit & stato tempore felicem exclusit partum. Lochia quoque dein rite fluxerunt, nec quicquam, uti solet, molestiæ puerperium reliquit; nisi quod post hæc suspectum valetudinis statum menstruæ purgationes retentæ portenderent, quas tamen quum Medici falsa novæ imprægnationis specie decepti promovere dubitarent, factum proh! dolor est, ut fera iterum rabies animum occuparet. Varia hinc inde præscripta remedia purgantia, temperantia, specifica nihil attulerunt opis; quare ut consilio & auxilio ego succurrerem per litteras amici me rogarunt.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

In præmissa morbi historia id maxime debet animadverti, delirium ultimis graviditatis mensibus sponte evanuisse, partu vero excluso iterum rediisse. Cujus rei ratio ita me judice, debet explicari. Quo magis fœtus in utero mole sua crescit, eo plus opus habet nutrimenti; hinc major sanguinis quantitas ad uterum confluit, quæ edito partu reliquis corporis partibus denuo impertitur. Quum vero in nostra ægrota mensium accesserit retardatio, non modo sanguis copia increvit, sed & valde spissus & ad trajiciendum tenuissimos canaliculos ineptissimus evasit; unde facile potuit in primis viis & circa uteri regionem spastica strictura oriri, qua cruor ille tenax ad debile caput delatus rationis usum denuo turbavit. Quod ad curationem attinet, eo potissimum respiciendum putavi, ut sanguinis circuitus per totum corpus, maximeque per uterum suæ restituatur libertati. Quo fine primo suasi, ut ante decubitum temperatiora adhibeantur pediluvia, dein per mensis circiter dimensum fontes Egrani decenti cum regimine & interpositis stomachicis medicamentis tepide bibantur; circa tempus vero, quo alias ex utero ferri suevit menstrua purgatio, per aliquot dies ante lecti introitum dosis capiatur pilularum balsamicarum, & sequente die mane drachma una salis aperitivi, ex lapid. cancrorum, tartaro vitriolato & nitro compositi, superbibendo vascula quædam infusi theiformis ex floribus nervinis & antispasmodicis tiliæ, primulæ veris, anthos & citri corticibus conflatum. Qua methodo id per Dei gratiam acquisivimus, ut ægra a malo suo sensim paullatimque liberata nunc integerrime vivat.

OBSERVATIO V.

Delirium maniacum periodicum, ab iracundia.

Femina annum agens secundum & quadragesimum, temperamenti melancholico cholerici, animique a natura ad tristitiam valde dispositi, nunquam a viro gravida, sub regulari & ordinato mensium successu illibatam semper præ se tulit valetudinem. Interim, quum odioso socerae convictu per aliquod tempus uti debuerit, plena inde luctus & mœroris, nulla vel sane levissima data causa, sæpius acerbas profundere lacrimas cœpit, donec dein inter ipsum mensium fluxum post graviorem iracundiæ affectum delirium accessit maniacum, quod totas sex hebdomadas inhærebat. Abhinc triste hoc malum singulis sex septemve mensibus elapsis recrudescens has notas habet pænuncias: sentit ægra circa tempus cum menstrua recurrit periodus pressorium in pectore dextroque hypochondrio dolorem capitis dentiumque membranas in consensum rapientem; somnus imminuitur, & nunquam non vexant conatus vomendi, modo irriti, modo ipsi vomitus materiam, quæ aquæ spumosæ & pituitæ flavæ similis est, eructantes: fluxu demum præsente ipse adoritur paroxysmus, qui variam ludit scenam. Mox enim dementata cantilenis & tripudio exsultans in cachinnos erumpit, miroque verborum flumine delira profert; mox tristis demisso capite solam terram inspiciens diu obmutescit; mox ab omni cibo potuque abhorret, mox collecto paullum animo de magna siti conqueritur, imo nonnunquam tanta insanit vehementia, ut, nisi vi suorum cohibita, sibi aliisque manus sit illatura. Somnus præterea, qui admodum parcus est, terrificis turbatur insomniis, alvus est adstrictissima, nonnisi tertio quartove die dura scybala difficiliori expressione reddens, arteriæ exploratæ admotas manus validissimo celerrimoque feriunt pulsu, &, quod notari meretur, delirii post ali-

aliquot di[illegible]m intervallum circa vespertinum tempus semper graviores solent essent esse accessiones, quæ ægra per extremorum refrigerationes, per dolores universi corporis tensivos & maculas sublividas in brachiis pedibusque subinde obvias præsentit. Ubi finita morbi periodo mens efferata ad se rediit, præter languores omnes artus occupantes nulla rationis memoriæque labes per integrum intermissionis spatium animadvertitur. Requisiti Medici pugnarunt vomitoriis, purgantibus, V.Snibus, soteriis quoque fontibus Egranis, sed parum inde misera percepit utilitatis, nisi quod horum usu delirium serius paulo redierit. Ego igitur consultus quum maximum curationis momentum in præcavendis feralibus recidivis situm esse deprehenderem, primo omnium mentis tranquillitatem, rectamque vivendi rationem in hunc modum instituendam præcepi, ut ægra corpus frequentius, quam antea sub serena tempestate moderato exercitio moveat, parciorique & leviori victu utens potui ordinario decoctum hordei excorticati, C. Cervi raspati, cum pauxillo corticum citri vel cinnamomi substituat. Ad temperandam humorum acrimoniam infusum theiforme ex herba melissæ, floribus tiliæ & pauxillo cort. citri confectum mane bibendum suasi. Nec ego deinceps irritum aquarum mineralium effectum fore arbitratus, denuo per aliquot hebdomadum decursum fontem Egranum vel Schwalbacensem mane calide bibendam, atque balnea temperate calida ante decubitum applicanda summopere commendavi, quæ etiam circa instans mensium tempus, interposito pilularum balsamicarum usu, locum habere possent. Denique tam præservandi quam curandi fine egregiam præstitit opem mixtura quædam ex liquoris anodyni drachmis duabus, essent. castorei drachma una & spiritus salis ammoniaci drachma dimidia composita, quam in paroxysmo pariter ac extra ipsum sub lunæ mutationibus pondere XL. guttularum bis de die vel solam vel cum pulvere antispasmodico ex aqua liliorum convall. sine vino parata exhiberi jussi. Pulveris hæc fuit formula: Recipe Pulveris Marchion. C.C. philos. præp. ana drachmas duas, nitri purif. drachmam unam cum dimidia, succin. præp. drachm. unam, cinnabaris scrupulum. Alvum denique victu potius lubricante aut passulis rhabarbarinis, quam fortioribus purgantibus apertam servandam imperavi, adeoque Dei gratia effeci, ut paroxysmi rariores & mitiores accesserint, Nec dubitamus fore, ut sub horum remediorum usu diutius protracto, ægra a misero malo liberetur omnino.

EPICRISIS.

Ex hac observatione illud notatu dignum occurrit, quod inter ipsum mensium fluxum, post vehementem iræ affectum delirii facta sit accessio: utpote experientia sæpius me docuit, graves animi perturbationes ante, sub & post menstruorum fluxionem obortas pessimas passiones, imo deliria quoque, si caput natura debile existit, producere. Porro notabile est, quod recidivæ semper cum periodis menstruis in scenam prodierint. Nam tota natura sexus feminini circa mensium fluxum ingentem patitur mutationem, dum motus vitales ad exteriora seu corporis peripheriam tendentes per spasticas stricturas ad interiora potius convertuntur, ut exinde totus sanguinis circulus inæqualis, & improportionatus redditus, ad supernas & internas partes impetuose ruat; unde ingentium symptomatum origo. Quapropter, si in feminis deliria, vel ipsorum paroxysmos avertere velit medicus, necesse est, ut ad periodum mensium reflectat & circa id temporis opportuna remedia, quæ sanguinis circulum æqualem efficiunt & spasticas stricturas consopiunt, ut fere sunt balnea tēperata & blanda diaphoretica cum nitrosis & antispasmodicis remixta, in usum trahat.

OBSERVATIO VI.

Furor melancholico-maniacus.

Militiæ præfectus, quadraginta & aliquot annorum, staturæ valde proceræ, sanguineo cholericus ex familia prognatus, in qua plures mentis quadam alienatione laborarunt; a prima adolescentia strenu compotationibus interfuit & vinum ad ebrietatem usque larga in quantitate ingurgitavit. Sed nihilominus bene valuit; jam vero dimidium effluxit anni, quum ob præmaturum uxoris formosæ obitum in summam conjiceretur tristitiam, ut nullo admisso solamine omnem cibum recusaret & insomnis multas noctes transigeret. Subsequebatur perfecta mentis abalienatio, interdum cum summo furore, qui levi ex caussa irritabatur, conjuncta, ita ut æger in vinculis contineri deberet. Amisso per venæ sectionem, ter intra mensem instituta, multo sanguine & datis nitrosis hic furor quidem remittebat, sed nunquam penitus cessabat. Missus ad me consilii caussa conquerebatur de pertinaci alvi obstructione & assidua vigilia, valde confusa sine ordine garriens, facies erat rubicunda & sanguine turgida. Ordinavi pediluvia temperata singulis diebus ante decubitum adhibenda & pulveres nitrosos aliquoties de die sumendos. Ad alvum apertam servandam præscripsi potionem mannatam & ut sæpius æger mane lac recens mulctum biberet. Loco potus ordinarii commendavi aquam puram fontanam, & capiti imponendum suasi epithema, quod aquæ rosarum, aceti rosar. ana uncias duas, nitri purificati drachmas duas, & olei ligni rhodii guttas XII. habebat, tam felici eventu, ut intra mensis spatium æger perfecte convaluerit.

EPICRISIS.

Docet inprimis hic casus, quantum in hominum animis corporibusque sibi vindicet mœroris affectus, ob summum rei dilectæ desiderium in nobis obortus, ita prorsus, ut inde in insaniam ducantur homines, satis alioquin sani & mentis compotes. Quod quidem eo facilius evenire deprehendimus, si quis a parentibus natus est melancholicis, vel ipsa mania correptis. Sicut enim, experientia teste, morbi, quibus parentes conflictantur, plerumque traducuntur ad liberos; ita nihil dubii est, quin noster ægrotus naturalem quandam per nativitatem obtinuerit cerebri debilitatem, & ad mentis morbos dispositionem, qua præsente facile fieri potuit, ut data occasione, quæ in hoc casu diuturnus luctus fuit, in ipsam mentis alienationem inciderit. Neque parum profecto ad capitis debilitatem contribuit potuum spirituosorum abusus, quibus nihil est ad inferendam insaniam potentius. In curatione eo potissimum respeximus, ut sanguinis impetus a capite divertatur; qui vero quum ab alvi obstructione nunquam non sustentetur, primo omnium præscripsi laxans mannatum & lac recens emulctum, quod in præsenti ægroto insignem alvum laxandi exseruit efficaciam.

OBSERVATIO VII.

Deliriũ melancholicũ.

Honesta hujus loci femina, triginta & aliquot annos nata, vitæ otiosæ & libidinosæ dedita, animo æque ac corpore optime semper valuit. At vero, quum marito per inopinatam mortem orbata se coactam videret, ut propter rem angustam domi parce nimis imposterum viveret, plena inde luctus omne hominum consortium per longum tempus fugiebat. Sat diu itaque mœrore cum tacita iracundia juncto pressa, gravem incidebat mentis alienationem; siquidem mox præter modum tristis lacrymabat, mox summe hilaris ridebat & puerorum more variis delectabatur ineptiis, mox effrenis & temeraria cum adstantibus altercari conabatur. In consilium adhibebatur mecum medicus natione Gallus, &

cura-

curatio in hunc, qui sequitur modum instituebatur. Præmissa venæsectione in pede commendavimus balnea temperata quovis die vesperi adhibenda, & emulsionem refrigerantem in ipso insessu capiti cum linteo duplicato adplicandam. Deinceps crebrius dedimus, interpositis ad alvum apertam servandam lenioribus laxantibus, pulveres temperantes nitrosos, atque potui solam aquam fontanam permisimus. Et quum id anni tempus esset, ut cucumeres maturescerent & sale muriatico conficerentur, consultum duximus, inter cibos crebrius eosdem commendare; & adsumsit quoque ægra tam larga quantitate, ut nihil fere amplius cibi ad sustentandam vitam opus habuerit. Inter hæc mense circiter elapso indies major affulgebat spes convalescentiæ, quæ etiam brevi post, divina annuente gratia insequebatur, ita, ut nunc integra tum animi tum corporis fruatur incolumitate.

EPICRISIS.

Nihil profecto magis sanitati est infensum, quam subita quædam mutatio, qualem in nostra ægrota accidisse deplorandum est, utpote quum lautum vitæ genus simul ac semel cum valde misero commutandi necessitas fuerit. In curatione ex voto obtinenda primo omnium studuimus, ut impetuosus sanguinis cursus a capite ad inferiora convertatur, quod optime præstitimus venæ sectione in pede administrata, & balneis aquæ dulcis, utpote quibus nervosæ imi ventris partes spasmos constrictæ emolliuntur, & summa quoque cutis, quæ frigore teste, constrictione affecta est, relaxatur, ut revocato sanguinis itinere ad habitum corporis, liber ipsi circuitus per universum corpus concilietur. Quod attinet peculiarem cucumerum sale conditorum effectum, de hoc ita judicandum arbitror. Acida ejusmodi salita vegetabilium sensibiles & membranaceas corporis partes facile irritant & vellicant, uti fere videmus in tussi, ubi nervos pneumonicos ad tussim continuo stimulant; quare veritati omnino videtur consentaneum, ut cursum sanguinis magis promoveant, quam impediant: qui vero quum in melancholicis nunquam non tardus & debilis, maxime per caput, observetur, opus omnino habet aliquo stimulo, quem dicta vegetabilia optime & sine noxa addunt. Et profecto, si dicere debeam, quod res est, ego adhuc in diversis aliis mente perversis hos fructus deprehendi utilissimos, ut ideo adserere non pudeat, quod optimum sint inter cibos mente ægrotantium condimentum.

OBSERVATIO VIII.

Delirium maniacum a nimiis meditationibus.

Juvenis, qui vix decimum septimum ætatis annum attigit, temperamento præditus cholerico sanguineo, excitati alias & promti ad studia ingenii, per anni decursum profundiori meditatione in invenienda machina, quam dicunt perpetuum mobile, dies noctesque desudavit; a patre autem stoliditatis ideo accusatus, & a proposito sub inanis studii admonitione avocatus, in tacitam mœstitiam incidit, quæ subitaneo incendii terrore adeo increvit, ut in furorem plane transierit; siquidem varia nunc de inventis suis magna & præclara jactitat, terrificis noctu insomniis agitatus manu horribilia & inepta, quæ vidisse sibi imaginatur, longa serie narrat; jam se paralyticum, lunaticum vel a diabolo obsessum ipsumque dæmonem pronuntiat, & diras admodum exsecrationes evomit, jam mutatis in mansuetudinem moribus ardentissimas ad Deum preces fundit perpetuis suspiriis ingemiscens. Præterea febrili pulsuum celeritate & admirando auditus acumine gaudet. Cibum & potum satis quidem bene appetit, nec officio suo alvus deesse animadvertitur. Sed, quod male sperare jubet, est quod malum sine alterna requie continuum

sæviat,

sæviat, nec insignem habeat intermissionem. In tali rerum statu ego consultus venam primo pedis, dein sublingualem aperiri, & pediluviis moderate calidis ægrum immitti jussi, unde furoris vehementia mirum composita videbatur. Dein operæ pretium fecerunt pulveres leniter nitrosi camphora remixti, quos circa somni tempus assumere æger debuit; nec dubito, quin vis morbi his demum remediis sit obsecutura.

EPICRISIS.

Videmus ex hoc casu, quantum profundæ meditationes ad caput debilitandum obtineant potentiæ, ut quisque graviorem exinde morbum, imo deliria quoque pertimescendi rationem habeat, maxime si aliæ & hereditariæ caussæ accesserint. Adsumsit æger largum cibum, cui dissolvendo & in bonum chylum & sanguinem transmutando menstruum illud salivale, sine dubio nimio acore infectum, vix par fuit, ut nihil dubii sit, quin morbus, ut omnes aliæ chronicæ passiones multum inde foveatur.

Plura exempla legantur in Consult. med. Tom. I. Casu. XXXIII. usque XXXVIII.

CAPUT IX.

DE VIRIUM LAPSU ET ANIMI DELIQUIIS.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Virium in homine necessitas monstratur.

SI ulla in disciplina medica doctrina clariorem meretur evolutionem, ea certe est, quæ de corporis humani viribus agit & causis; siquidem omne, quod naturæ inest robur & energia, qua vitæ animique pariter ac corporis constat integritas, qua morbi tum arcentur tum sanantur, qua ipsa denique mors avertitur, unice in viribus, quæ determinata quadam motus efficacia se exserunt, consistere animadvertitur. Sicut enim robusta natura corpusque firmum habendum est illud, quod integris viribus instructum, non tam facile a causis externis læditur, læsum vero vel suo ipsius robore sine insigni medicinæ ope sanatur: ita econtrario imbecillis naturæ indicium est, si quis ob virium infirmitatem variis obnoxius ægritudinibus ex iisdem a medicina non adiutus raro admodum emergit. Quodsi dein morbos inspicimus variosque eorum decursus, simili modo in solis viribus omnis salutis spes videtur posita; quæ enim ubi subito diutiusque succumbunt, de vita ægroti periclitari certissimum est. Quin denique ipsam, quæ morbos sæpe comitatur, malignitatem maxima ex parte in hoc virium lapsu contineri deprehendimus, ita prorsus, ut ex debili hoc statu ad ipsam mortem aditus pateat facillimus, utpote quæ nil nisi plenaria virium, a quibus vitales in homine motus pendent, cessatio est.

§. II.

Opiniones Medicorum de caussis virium.

Quum itaque tanta virium in nobis sit necessitas, ut in corpore tam sano conservando, quam morboso persanando nihil omnino sine iisdem Medicus valeat; sæpenumero mirari soleo, cur in tanta bonorum auctorum multitudine, tantaque medicinæ luce, quæ novo quotidie splendore prodit, tam pauci existant, qui utilissimam hanc in re medica doctrinam paullo accuratius explanassent. Equidem plures hinc inde in Medicorum libris occurrunt de virium caussis opiniones, quas alii, qui omnes corporis tam voluntarios, quam involuntarios, vitales & mechanicos motus ad altius quoddam principium referunt, ceu effectum animæ considerant; alii, qui robur & vim motricem solidorum, qua fluida reguntur, ab aereo-æthereo-elasticæ indolis materia mobilissima in sanguine contenta deducunt, pro stabilienda sententia

rentia sua contraria plane argumenta proferunt; attamen, quum nudis hisce nominibus & sententiarum divortiis rem ex merito nondum exhaustam evolutamque existimem, nostrum de eadem æquum rectumque judicium in præsenti tractatione, ubi de virium defectu animique deliquiis acturi sumus, pluribus infra suppeditabimus.

§. III.

Vires salutares & noxiæ unde pendeant.

Ante vero quam specialiorem hujus thematis suscipimus explicationem, e re fore putamus, primo omnium dispicere, qualis virium ad naturã firmam æque ac infirmam constituendam debeat esse conditio. In quo quidem perficiendo, tenendum, quod, licet omnes in nostro corpore functiones tum animales, tum vitales & naturales unico solidorum ac fluidorum peragantur motu; minime tamen, sicut in ceteris rebus corporeis, ab ipsius efficacia & a magna movendi potentia ad insignem virium copiam & abhinc dependentem sanitatis integritatem concludi debeat. Etenim, quum a sapientissimo conditore Deo ita corporis humani constructa sit fabrica, ut viribus ad sanitatem necessariis certus tantum motuum inserviat numerus, certa mensura; facile patet, eam solum robustam & bene valentem naturam esse dicendam, ubi motuum nec nimis excessiva, nec nimis deficiens, sed valde temperata æquabilisque advertitur proportio, cum illa e contrario corpora imbecillibus sint adnumeranda, quæ ex levi causa externa ad perversos motus facile concitantur. Cujus adserti veritas vel exinde plenius poterit intelligi, si effrenes & ad convulsivum usque gradum auctas cordis & arteriarum, reliquorumque membrorum agitationes perpendimus; utpote quæ ob summam, quam arguunt, motuum efficaciam nulla unquam ratione pro salutari & sanitati firmandæ apprime apto robore haberi possunt, sed maximam potius virium jacturam, imo mortis periculum haud raro prænunciant.

§. IV.

Animi deliquiorum gradus.

His prælibatis ad virium naturalium subiti lapsus considerationem propius accedimus, cujus tria præcipua dantur genera. Primus gradus in notabili virium corporis remissione consistit atque his potissimum cognoscitur criteriis: si insignis & insueta corporis lassitudo membrorumque ad voluntarios motus subeundos observatur inertia, si sensuum torpor, appetitus prostratio, inquietudo & circa præcordia anxietas, debilitas pulsuum & raritas extremorumque refrigeratio adest & gravitas. Alter, qui priori major est gradus ob majorem corporis animique virium defectum dicitur lipothymia, quæ cum faciei, labiorum & genarum pallore omniumque sensuum stupore, ut, quid cum ipsis agatur, plane non sentiant ægroti, adoritur. Tum quoque oculorum claritas, obductis quasi tenebris obscuratur, arteriæ admotam manum exiguis feriunt pulsibus, corpus prosternitur & partes extremæ naturali destitutæ calore intensius frigent. Tertium denique, sed pessimum gradum constituit syncope, qua homines correpti adeo animi corporisque viribus deficiunt, ut mortis imaginem sistant; siquidem omni sermonis usu privati subito corruunt, alto quasi sopore oppressi absque convulsionis aut tremoris apparentia immobiles jacent; respiratio & pulsus intercipitur, artus refrigescunt & collabuntur, facies est Hippocratica & copiosus sudor ad tactum frigidus circa tempora erumpere deprehenditur.

§. V.

Paroxysmorum solutio.

Superatis tam lipothymiæ quam syncopes accessionibus sensus inter alta suspiria paullatim redeunt, cordis motus restituitur ideoque pulsus, qui antea valde debilis aut plane absconditus erat nunc vegetior erectiorque redditur, anxietates evanescunt, in partes extremas calor redit, facies contracta & pallida explicatior fit & rubicundior, imo & reliquæ functiones suppressæ sensim sensimque eriguntur, ut, qui

pridie mortui habebantur ægri, nunc integra frui sanitate videantur, nisi adhuc de insigni artuum corporisque universi lassitudine & imbecillitate querantur.

§. VI.

Signa antecedentia. Utut autem subito & præter omnium opinionem gravia hæc mala accedant, sunt tamen, quæ illorum adventum prænuntiant symptomata, quorum potissima sunt: totius corporis languor & insolens virium infirmitas, vertigo, aurium tinnitus & subitanea coloris in facie permutatio. Præcedunt quoque in nonnullis oscitationes, pandiculationes & circa præcordia anxietates, cum pulsu inæquali ac horripilationis sensu; quibus nonnunquam abdominis a flatibus distensiones & borborygmi junguntur.

§. VII.

Differentia animi deliquiorū. Ex dictis jam haud difficulter colligitur, quo modo præceps virium lapsus animique deliquia ab aliis se passionibus distinguant & a medentibus cognosci possint ac debeant. *1) ab epilepsia.* Differunt enim primo omnium ab epilepsia, in qua quidem leviores animi defectiones antecedunt, quam corporis moles convulsivis agitatur motibus & contractionibus, *2) ab apoplexia.* quæ tamen ad lipothymiam usque nunquam adscendunt. *3) a suffocatione hysterica.* Differunt deinde ab apoplexia, ubi sub sensuum tam externorum quam internorum abolitione arteriæ satis adhuc fortiter pulsant & respiratio, licet ægerrima, cum stertore remanet; quæ phænomena in simplici animi deliquio non visuntur. Discrepant denique a suffocatione hysterica. In hac namque eximia quidem sensuum advertitur perturbatio, sed fauces simul summe angustantur & laqueo veluti strangulantur, arteriæ fortibus agitantur motibus & facies vivido imbuta rubore conspicitur; quæ omnia tamen contrario plane modo se habent in animi deliquiis, uti videmus, si syncope, quod sæpius accidit, præfocationi uterinæ jungitur. Tum enim dictorum symptomatum inopinata fit immutatio.

§. VIII.

Subjecta animi deliquiorū. Quod attinet subjecta hisce affectionibus præ ceteris obnoxia, attenta nos docet experientia, eos potissimum homines in easdem incidere, qui aut phlegmaticam & torpidiorem obtinent naturam, aut ob teneriorem vasorum & fibrarum texturam habitus corporis sunt spongiosi sanguineque & succis pleni, nec non qui molliter in otio educati labores nisi ægerrime ferunt & a levi causa externa, ut ab aeris vel frigidioris vel calidioris temperie, a medicamentis, quin alimentis, vel solo ingrato odore facilius alterantur. Et quum ingens semper corporis inter & animi functiones a sanioribus Medicis adnotetur conspiratio, nec illos ab hisce affectibus immunes deprehendimus, qui ad impetuosas & præcipites animi commotiones, ad iram, impatientiam, metum, variasque confusas imaginationes proni existunt. Unde jam in propatulo est ratio, cur respectu ætatis præ juvenibus pueri & senes, &, si sexum respicimus, feminæ magis quam viri magno virium defectui & deliquiis sint expositæ, quæ eo certius eveniunt, si feminæ utero gerunt, nimis tum per mensium tum lochiorum fluxum hæmorrhagiis debilitatæ sunt, vel difficili partu laborant.

§. IX.

Caussa animi deliquiorū proxima. Quodsi nunc ad ipsam causam animum advertimus, hanc in sanguinis ejusque motus vitio ponendam esse, nemo saniorum Medicorum est, qui in dubium vocabit. Quemadmodum enim, si sanguinis temperati & sufficientis in singulas partes liber æquabilisque influxus & hinc debita liquidi spirituosi per omnes nervos distributio fuerit; omne virium robur, per quod functionum, sive animalium, sive vitalium & naturalium vigorem intelligimus, quam optime constat; ita e contrario, ubi virium, quæ per imminutas omnis generis functiones se manifestat, insignis animadvertitur dejectio, ibi liquidi tam arteriosi

tum

tum nervosi vitium subesse rectissime concluditur. Jam vero rursus in physiologia medica satis superque monstratum est, quod omnium fluidorum per corpus progressus & in organa influxus a solo corde, quod primum in nobis movens ultimumque moriens, seu suprema illa machina est, quæ motu suo omnes reliquas animat partes, unice dependeat; quare nihil dubii est, quin & corporis prostrationis & animi deliquiorum caussa ab ipso cordis motu vel imminuto, vel prorsus cessante recte deducenda veniat. Qua quidem in re plenius confirmamur, si rite perpendimus, essentiale & characteristicum lipothymiæ & syncopes signum præbere pulsum valde exiguum, vel plane interceptum, utpote qui cordis motum indicat luculentissime.

§. X.

Cordis structura anatomica.

Quum itaque a cordis motu tanta, si non omnia, in nobis dependeant, haud supervacaneum erit, utilissimum hunc motum secundum causas suas naturales concinne quidem sed accurate exponere. Cordis substantiam musculosam esse non modo jam vetustissimi HIPPOCRATIS sententia, verum etiam omnium, qui nostra ætate inclaruerunt, anatomicorum adsertio est. Quodsi enim ea, quæ ad musculosam fabricam ullo modo pertinent, rite pensitamus; omnia profecto in cordis structura simili modo deprehendimus. Adest hic tendo satis validus in basi cordis vasa cingens, qui uti in omnibus musculis, ita & hic principium motus atque finis existit, cujus progenies tum vena cava, tum inprimis arteria magna rectissime statuitur, in quem duplicis generis fibræ tam mirabili dispositæ ordine inseruntur, ut musculum biventrem aptissime constituant. Fibræ enim exteriores in modum cochleæ conum involventes in oppositi lateris tendinem dextrorsum, interiores inverso inseruntur ductu. Quid? quod præter has communes cuilibet ventriculo propriæ sunt fibræ, quarum internæ itidem contrario modo procedunt atque pro validiori sanguinis in universum corpus ejusque maxime remotas partes propulsione sinistro ventriculo & copiosiores & robustiores; dextro vero præ sinistro eique minori ventriculo in vicinos tantum pulmones flaccidæ rarioresque obtingunt. Harum præterea fibrarum idem cum aliorum musculorum fibris motus est atque contractio, quæ in abbreviatione consistit, ut tantum in latitudine adquirant, quantum in longitudine amittant, ideoque semper conus basi fiat proximior; unde etiam non tantum externe, verum etiam interne præcipue tumor observatur. Hinc cum auriculæ ventriculorum contrahuntur, parietes se invicem tangunt, & ita contentum fluidum expellunt. Nervi quoque dein omnibus musculis animam vigoremque largientes in basin cordis vasorumque radices, quas tendines cordis esse jam ante dictum est, implantati sunt octavi scilicet & intercostalis paris surculi, ut de arteriis venisque coronariis, quæ magna copia per musculosam cordis compagem distributæ cordis motum egregie adjuvant, nihil dicamus.

§. XI.

Cordis motus duplex; systoles & diastoles.

Moveri itaque cor ipsa ejus fabrica ipsique sensus fidem faciunt. Duplex autem est motus dilatationis, quæ præcedit & a Græcis diastoles nomine insignitur, qua cordis ventriculi distenduntur, & fibræ parietes versus elongantur, ut sanguis ex auriculis in eosdem influere possit, & constrictionis, sive systole, qua fibræ contrahuntur & instar machinæ hydraulicæ sanguis in canales arteriosos & ex his in venosos, ex his autem rursus in auriculam dextram urgetur, ut hac ratione circulatio perficiatur.

§. XII.

Diastole unde dependeat.

Hæc dum meditamur, dubium quoddam non adeo exigui enascitur momenti: num diastole cordis a sanguinis illabentis vel distendentis copia promoveatur. Neque tamen, a solo sanguine simplicem & spontaneam hanc dependere resti-

restitutionem, arbitramur, eo quod manum fortiter prementem æque ac systole eludat, quale quid a sanguinis impetu fieri haud suspicandum est, maxime quum etiam evulsa omnique liquore vacua piscium corda diastolen non minus quam systolen diutius adhuc exhibere animadvertimus. Multo magis illam tam a fibrarum hujus mirifici musculi diversis ordinibus quam a liquidi subtilioris elastici, quod nervi vehunt, sanguinisque spirituosi influxu oriri probabile est. Quod vero nerveum fluidum in cordis fibras influat, vel notissimo WILLISII & LOBERI experimento constat, quo nervis in cervice octavi paris dissectis & iis qui a plexu intercostali oriuntur ligatis, sanguineque in musculosam cordis substantiam intercepto cor omni motu destituitur. Ut adeo certissimum sit, quod tam ipse sanguis motu intestino calido & particulis aereo-æthereo elasticis imbutus, quam liquidum nervorum hunc dilatationis actum egregie adjuvet. Id quod vel ex hoc experimento clarius elucescit, quod mediante calore pulsus cordis in animali deficiens, si aqua calida foveatur, ad momenta revocari possit.

§. XIII.

Objectiones contra motum cordis refelluntur.

Quæ omnia licet tam clare perspicueque pateant, ut in dubium vocari nequeant; sunt tamen nonnulli, qui hanc de motu cordis doctrinam, qua illud primum movens statuimus, impugnare audent, existimantes, embryoni jam prius quam cordis absoluta sit fabricatio, punctum quoddam saliens ceu cordis inesse rudimentum. At vero aliam longe rationem esse judico animalis formandi & adhuc imperfecti, & formati omnibusque suis partibus instructi & in lucem editi, ut ideo ab uno statu ad alterum argumentatione procedere vix liceat. Huic enim bullulæ ceu compendio inclusus est spiritus ille architectonicus, qui motui quidem per se citra multa organa expandendo & quaquaversum partes extra partes fabricando sufficit in animali vero perfecto nonnisi organorum beneficio perficitur.

§. XIV.

Definitio syncopes & lipothymiæ.

Exposita sic cordis structura & naturali constitutione evolutoque genuino ejus usu & officio: facilis nunc via est ad præternaturalem statum pernoscendum & ad veram tam lipothymiæ quam syncopes, quæ omnis ævi Medicorum consensu cordis vitiato motu nituntur, definitionem sistendam. Est itaque syncope motus cordis ad tempus sufflaminatio cum ingenti virium & tam animi quam corporis functionum defectu, ab impedito, vel minus sufficienti liquidi spirituosi per nervos & sanguinis probe temperati per vasa coronaria in musculosam cordis substantiam influxu dependens. Neque multum differentem exposcit definitionem altera animi deliquiorum species lipothymia, utpote quæ nisi gradu, dum non in prorsus sublato, sed tantum nimis debili cordis motu consistit, a syncope nihil differt.

§. XV.

Caussæ mediatæ sunt prægressi morbi.

His præmissis, videamus nunc, quæ ex caussis mediatis ad ferales hosce morbos inducendos suum conferant symbolum. Quum vero, ut satis ex superioribus liquet, proxima deficientis, vel plane cessantis motus cordis caussa in denegato, vel minus recte se habente fluidi nervosi & laudabilis sanguinis influxu contineatur, sequitur, ut ad duo hæcce momenta animum potissimum adplicemus. Ita primo omnium certa experientiæ fide constat, eos, qui capitis nervosique generis imbecillitate laborant, qui dolores gravativos, vertigines auriumque tinnitus cum frequenti coryza, gravedine, oculorum caligine & somno turbulento patiuntur, ob liquidi, quod ex cerebro in nervos dispergitur, subtilissimi penuriam pravamque diathesin non modo virium summo languori, sed & ipsis animi deliquiis corripi facillime.

§. XVI.

Animi affectus.

Nihil autem prope ex omni causarum serie vehementius celeriusque nostros

ſtros inducere morbos valet, quam graviores animi perturbationes, præſertim terror panicus, metus, & triſtitia. Quamvis enim motus vitales & mechanici, cujus generis ſunt cordis & arteriarum aliorumque humoribus tum ſecernendis, tum excernendis dicatorum canalium, nec non ventriculi & inteſtinorum motus, a principio in nobis ſentiente & intelligente, quod animæ nomine venit, directe & proxime non dependeant, ſed motus potius voluntarii ab eodem, licet modo nobis incognito, dirigantur; id tamen attenta nos docet obſervatio, propter eximiam, quæ voluntarias & involuntarias functiones intercedit harmoniam, miram animi affectuum in motibus noſtri corporis vitalibus pervertendis eſſe efficaciam. Hinc, ſi terroris, qui vitali motuum œconomiæ infenſiſſimus eſt, agendi modum accuratius inſpicimus, ita ipſum deprehendimus comparatum, ut partes externas conſtringendo nimiam ſanguinis ad cor & adnexa vaſa congeſtionem inferat; unde preſſo, ut ajunt, pede extremorum refrigerationes, ingens artuum gravitas ac languor, circa præcordia anxietas, cordis palpitatio, & magna ſpirandi difficultas cum pulſu parvo & contracto ſequuntur; quæ omnia eo certius accidunt, ſi abundans ſanguinis copia peccaverit. Nec profecto minor formidinis & ob inſtans grave periculum triſtitiæ in corpus noſtrum potentia eſt; quandoquidem liquidi nervoſi in ſingula motuum organa influxum minuendo æquabilem ſanguinis progreſſum maxime retardat & quo minus ſpirituoſa ejus portio recte evolvatur, impedit; ut ideo haud mirum videri debeat, ſi ingens animi corporiſque virium dejectio inde emergat, quæ longe gravior eſt in ſubjectis languidis aut a quacunque cauſſa, ut prægreſſo morbo, jam antea debilitatis.

§. XVII.

Perverſa vivendi ratio. Poſthæc haud paucæ ſuperſunt earum rerum, quas non naturales appellamus, quæ ad affectus noſtros contribuunt. Ex quibus primum ſibi vendicat locum incongrua victus ratio. Sicut enim alimenta bono ſucco referta & decenti quantitate aſſumta ſanguini bono & lymphatico, qui viribus pabulum ſuggerit, generando apprime apta exiſtunt; ita e contrario cibi crudiores & qui parum præbent nutrimenti, vel ipſa inedia diutius protracta ad virium defectum & animi deliquia plurimum afferunt momenti. Præter victum, aeris quoque temperies cauſſam noſtris malis præbet antecedentem; quæ ſi frigida nimis & humida, aut intenſius calida multiſque impuris exhalationibus repleta eſt, corporis vigorem mirum in modum lædit. Pertinent huc pariter aſſiduæ vigiliæ diuturnique & duri labores, quibus ob continuam ſolidorum & fluidorum actionem ſpirituoſæ & ſubtiliores partes diſſipantur, ſanguiniſque maſſa intemperatior redditur, ut exinde, experientia teſte, omnes in nobis functiones langueſcere incipiant.

§. XVIII.

Sphaceloſa partis corporis corruptio. Frequentiſſime porro animi contingunt deliquia, ſi ſphaceloſa in partibus vel externis vel internis adparet corruptio, qua vitali motuum œconomiæ nihil datur pernicioſius. Id quod non modo morbi maligni & contagioſi, ut petechiæ, dyſenteriæ, febreſque peſtilentiales, verum etiam chronici, quales potiſſimum ſunt ſcorbutus, cachexia & hydrops ſuo comprobare exemplo poſſunt, ubi, ingruente putredinoſa corruptela, mox omne naturæ robur cum cordis motu vacillat. *Omnia vaporoſa, opiata, narcotica &c.* Nec diſſimilem edunt efficaciam opiata & narcotica improvide adhibita, quorum operandi ratio in eo præcipue verſatur, ut effluviis ſulphureis mixtioni & mobiliſſimæ fluidorum ſubſtantiæ inimicis hæc ipſa ita contaminent, ut munere ſuo ſecundum naturæ leges amplius fungi vix queant. Sed præter hæc quoque, quod mirandum eſt, ſuaveolentia, naturæ alioquin gratiſſima feminis hyſtericis, aut

ab alio quocunque morbo debilitatis, corporibus eo usque adversa deprehenduntur & nociva, ut ex eorum usu omnia in pejus ruant symptomata & ægri syncope correpti exanimes quasi in terram concidant. Cujus notabilis effectus ratio, nostro quidem judicio, in eo videtur posita, quod fortiora ejusmodi odorifera vim fluidi nervei elasticam a prioris morbi atrocia jam satis imminutam, vaporosa indole sua magis magisque supprimant, haud alio modo quam castorina, quæ pro diversa succi nervosi & fibrarum constitutione valde differentem, & nunc bonum nunc malum producunt effectum.

§. XIX.

Venena, purgantia & emetica. Nec dein negligenda sunt ipsa venena, vel validiora causticæque indolis purgantia & emetica, quæ ob valentiores, quos in universo partium nervosarum systemate maximeque sensibili intestinorum canali crispando contorquendoque concitant spasmos æquabilem sanguinis & subtilissimi fluidi in singulas partes influxum impediunt adeoque ingentem, quin sæpius lethalem virium lapsum accersere valent. Et ex eadem caussa fieri observamus, quod insignis & ad syncopen usque aucta animi defectio morbos cum immani dolorum ferocia stipatos haud raro excipiat; quale quid pariter post graviorem iracundiæ affectum minus insolitum est; unde hanc syncopes speciem veteres medicinæ auctores peculiari nomine cardiam vocare consueverunt. Hujus namque affectus licet ea sit natura & indoles, ut exitialem vim suam in ductus biliarios præcipue exserat; fieri tamen non potest, quin ob eximium, qui hos ipsos cum ventriculo, pulmonibus & corde, propter par nervorum octavum & commune par vagum, intercedit consensum, simul omnes hæ partes sensibiles graviter spasmo afficiantur.

§. XX.

Hæmorrhagiæ & quæcunque nimiæ excretiones. Sæpissime non minus animi deliquiis conflictantur, quorum vires a prægressis nimiis hæmorrhagiis & quibuscunque fortioribus excretionibus debilitatæ sunt. Tali ratione sæpenumero adnotare mihi licuit, homines venere immoderatius usos sensim in lipothymias, quin syncopticas incidisse affectiones. Et quid frequentius, quam a copiosis per sudorem & alvum evacuationibus, improvidis venæ sectionibus, cruentis vulneribus aliisque nimiis sanguinis profusionibus, maxime si non præsentanea ope succurritur, eadem mala oriri. Nec deficit ratio: quum enim his rebus non modo sanguinis subtilior portio, quæ virium elementum constituit, exhauritur, sed & præcipue ipsa fluidorum moles imminuitur; haud mirum est, si cordis ceterorumque vasorum dilatatio, quæ cum systole alternare debet, inde impeditur, adeoque ipse cordis motus intercipitur; quo cessante formalis mentis defectionum ratio adesse deprehenditur. Quod eo crebrius certiusque incidit in subjectis teneriori constitutione præditis, aut in situ erecto diutius repositis. Tunc enim sanguinis ad caput directio longe magis præscinditur.

§. XXI.

Sanguis crassus & polypus. Pari ratione motum cordis debilitare summumque inducere languorem valet nimia repletio, quæ sanguini spisso & viscido in acceptis ferenda est, quatenus hic per angustiores vasorum coronariorum canaliculos difficulter progrediens ibi coacervatus & cordis & vasorum systolen imminuit. Nihil autem, quod perplurimis constat exemplis, ad lethalem syncopen magis disponit, quam polyposa humorum concretio cavitatibus cordis & contiguis vasis adhærens. Hæc enim concrementa dum mole sua obstruente sanguinis per universum corpus circuitum aufferunt; necesse est, ut, non remoto ejusmodi repagulo, lethalis fiat exitus.

§. XXII.

§. XXII.

Signa prognostica mala & funesta. His expositis superest, ut nostrorum affectuum prognosin ad rectum de eventu salutari & noxio judicium ferendum subnectamus. Hic notari maxime velim, pro naturarum & caussarum diversitate & periculum quoque multum variare. Ita, qui teste HIPPOCRATE aphor. 41. Sect. II. sæpe fortiter & sine manifesta caussa dissolvuntur, repente moriuntur. Subest enim plerumque polyposum cordis & pulmonum vasis firmiter impactum coagulum, quod dissectis cadaveribus reperire licet. Lethiferam quoque utplurimum syncopen observavimus, quæ post partum laboriosum, ubi feminæ ab imprudenti obstetrice ad intempestivos parturiendi conatus adhortatæ nimium delassantur, & immoderatum sanguinis per lochia patiuntur profluvium, haud raro subsequitur, qua correptæ copioso sudore frigido cum extremorum frigore perfunduntur, auram frigidam exspirant, pallido faciei colore imbuuntur & nullis plane remediis ad vitam revocari possunt. Neque periculo caret illa syncopes species, quæ feminis strangulatione correptis supervenit, unde ipsas sæpe pro mortuis habitas & sepulturæ traditas novimus.

§. XXIII.

Quæ ulterius recensentur. Porro quoque ingens virium in morbis malignis, ut acutis febribus, prostratio & inter initia statim facilis in animi deliquia, sub statione maxime erecta, proclivitas in discrimine vitam poni, signum certissimum est. Nec boni ominis est sola insueta animi defectio, diffidentia & menti altius infixa mortis formido, licet animus præterea tranquillus beneque compositus sit, præsertim si in acutis jungitur delirium, & languida respiratio cum notabili pulsuum vel parvitate vel tremula palpitatione. In variolis quoque confluentibus ubi ab intolerabili ardore & dolore, suppurationis tempore lipothymia, quod sæpius fit, oritur, ægri, præsertim sub situ corporis erecto in præsentissimo vitæ periculo versantur. Tum enim mox totum corpus refrigeratur, cutis constringitur: bustulæ disparere & mox lethiferæ succedere convulsiones solent. Deinceps in homine ob alias caussas jam debilitato post vehementiorem iram, aut fortius emeticum vel purgans exhibitum syncope suborta, nisi in instanti convenientibus succurratur remediis, lethalis evadit. Quodsi denique in pueris a vermibus nervosas ventriculi tunicas lancinantibus syncope enascitur, plerumque funesta est; & vidimus brevi ante mortem tempore vermes e ventriculo prodeuntes mortuos.

§. XXIV.

Prognosis salutaris. Animi & virium defectio, quæ hystericis & hypochondriacis jungitur pathematibus, ubi a flatibus ventriculum nimis distendentibus sanguinis ad cor & pulmones fit regurgatio, curationi locum adhuc relinquit. Ubi etiam a caussa externa, ut nimio conclavis æstu, balneo intensius calido, vel nimia sanguinis e vena secta detractione, præsertim in feminis & pueris corporis insignis languor vel præceps animi virium suboritur lapsus, non adeo timendum est. Et in genere notandum: quo levioribus caussis & morbis animi deliquia succedunt, eo minus alunt periculi.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ. QUod attinet curationem, hæc duabus potissimum indicationibus absolvitur, quarum prima est, ut in ipso paroxysmo motus cordis, qui caloris vitalis omniumque virium fons existit, per convenientia & efficacia remedia citissime restituatur; altera, ut extra paroxysmum caussis tollendis accommodata invenire remedia, atque recursum periculosæ affectionis impedire studeamus.

§. II.

Quæ in paroxysmo prosint externa. Primæ itaque indicationi ut satisfiat, in accessione mali ægrum in convenienti situ eoque nec nimis demisso, nec nimis elato in loco sereno, temperato ac spatioso servare decet; dein ad influxum spirituum invitandum remediis externis penetrante virtute praeditis partes sensibiles irritare & animare convenit. Quo fine præ ceteris prodest, si aqua frigida tota facies superfunditur, labia sale communi fricantur, naribus potens acetum cum balsamo vitæ seu aqua apoplectica adplicetur, vel ipsis sal volatile Anglicanum, quod nil nisi sal volatile ammoniaci cum oleis cephalicis rutæ, menthæ, lavendulæ impraegnatum est, adhibeatur. Nec quoque de nihilo erit oculorum palpebras cum aliquot aquæ spirituosæ s. balsami vitæ guttulis illinire, totamque pectoris regionem & reliquas partes extremas pannis calidis aqua quadam roborante imbutis fortiter fricare.

§. III.

Quæ interna. Quodsi demum his adhibitis ad se redire incipiunt ægri, interna quoque remedia refocillandis viribus dicata exhibere convenit. Hoc nomine praeclari usus est vinum optimæ notæ, maximeque vetus Rhenanum, quod omnium fere virtutem superat longissime. Neque egregio effectu destituuntur aquæ spirituosæ & aromaticæ, ad quas præcipue aquæ cinnamomi liliorum convallium, rosarum, melissæ, corticum citri, aurantiorum cum & sine vino paratæ debent referri.

§. IV.

Quæ extra paroxysmum conducant remedia. Quicunque extra paroxysmum medela subvenire & novos mali insultus avertere cogitat medicus, diversas caussas probe prius cognoscere, iisque amoliendis accommodare debet præsidia. Ita, si a sævitia dolorum & graviori iracundiæ affectu syncope originem repetit, præsentaneum ferunt levamen blanda anodyna, maxime si cum aquis analepticis, non adeo spirituosis sed aliquid simul anodyni in sinu foventibus propinantur. Ex illis autem summæ efficaciæ est liquor noster anodynus mineralis aliquot olei macis guttulis impraegnatus, vel cum duabus essentiæ castorei partibus remixtus. Spectant huc quoque Laudanum Sydenhamii & pulveres antepileptici, ut Marchionis cum uno alterove grano castorei vel theriacæ cœlestis permixti; quorum remediorum usum tutissimum deprehendi. Ubi ab humore acido biliosо in primis viis stabulante partesque nervosas arrodente, quod in hypochondriacis frequentius usu venit, syncope cardiaca nascitur, in usum vocandi sunt pulveres absorbentes, qui ex conchis præp. matrem perlarum, corall. lapidibus cancrorum, unicornu fossili, crystallo montana, additis quibusdam olei de cedro guttulis optime conficiuntur, quibus, urgente æstu præternaturali, aliquo nitri purificati grana pro dosi adjici possunt. In syncope hysterica & hypochondriaca clysteres & medicamenta ex galbano, castoreo, asa fœtida, sagapeno & myrrha confecta convenienterque adhibita omne in curatione absolvunt punctum.

§. V.

Quæ amplius prosint extra paroxysmum. Quodsi vero sub nimia per alvum & vomitum evacuatione a validis purgantibus & emeticis excitata animi invadunt deliquia; tum præter theriacalia, anodyna & analeptica lac calidum, vel decoctum hordei cum amygdalis, vitello ovi & croco paratum & sufficienti quantitate haustum virtute sua demulcente mirabilem præstat efficaciam. Ubi etiam a veneno caustico gravioris periculi metus est, eadem remedia eximiam spondent opem, maxime si cum largiori olei amygdalarum dulcium expressi, vel olivarum copia propinantur. In morborum malignitate, ubi ob occultam putredinem animi obrepit defectio, mixturæ, quæ analeptica & bezoardica pollent virtute, omnium sunt præstantissimæ: quales confici possunt ex aquis cardui benedicti, scordii, cinnamomi sine vino,

vino, rosarum, melissæ citratæ, mixtura simplici, aceto vini & syrupo acetositatis citri, quibus pulvis bezoardicus Sennerti, vel noster justa proportione est admiscendus. Quodsi ob sanguinis boni inopiam a nimia ejusdem profusione inductam vires consumtæ sunt, easdem præter temperatiora analeptica, maxime omnium reficere decet alimentis nutrientibus & succos restituentibus. Quo nomine summam merentur commendationem juscula carnium gelatinosa vitulinæ, bovinæ gallique veteris per decoctionem cum rasura cornu cervi, taleolis citri, pauxillo macis & aliqua vini portione in olla cooperta parata; quo etiam pertinet potus succolade. Denique solum vinum generosum & annosum parca manu datum in tali casu omne absolvit punctum.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Curatio debilitatis oppletivæ & defectivæ.

INterest certe quam maxime ad curationem provide & secure adornandam, ut inter lassitudinem gravativam seu oppletivam, quæ ab humorum plenitudine & expansione obtingit; ac inter debillitatem defectivam, quæ a boni sanguinis & succi nervei penuria proficiscitur, probe distinguat artifex, ne spe & eventu fallatur. In utroque casu alia subest caussa; ergo & alia præscribere decet remedia. Quæ enim in priori, seu repletionis statu salutaris est sanguinis e vena secta detractio, in posteriori, ubi sanguis jam deficit, ideoque magis restaurandus est, mirum in modum nocet. Posthæc quoque probe discerni debet illa virium debilitas, quæ ab animi affectu, ut longiori tristitia & diu celata iracundia, vulgo Chagrin dicta, provenit, & quæ materiali caussæ in acceptis ferenda est. Prius enim si incidit remedium maxime quærendum est in moralibus, atque iis omnibus, quæ animum lætum & tranquillum efficere possunt.

Ab animi affectibus concitata.

§. II.

Cautela circa V. Sectionem.

De venæ sectionis administratione hæc speciatim sunt monenda, quod ipsa quidem, ubi cordis motus a nimia sanguinis congestione, quam sæpissime vehementiores intestinorum spasmi producunt, supprimitur, & vasa in superioribus valde turgent, omnino locum invenit; nunquam tamen in ipsa mali accessione celebrari debeat. Major enim exinde languor inducitur longiusque malum protrahitur. Pari ratione frustraneum non minus, quam periculosum ast lipothymia affectorum ori liquida spirituosa infundere, quia facile in fistulam spiralem incidunt & suffocationem minantur.

Circa spirituosorum in os infusionem.

§. III.

Circa lipothymiam a mensibus suppressis.

Quodsi a mensibus suppressis, vel imminutis lipothymiæ oriuntur, summa cum cautione adhibenda sunt emmenagoga, eaque potissimum impetuosius commoventia, ut balnea salinata, crocata, & id genus alia; facile enim morbus ob majorem, quam humoribus inferunt, rarefactionem, magis ingravescit.

§. IV.

Circa eam quæ morbis jungitur.

Virium dejectio, quæ gravioribus morbis, ubi ægri jam ex sua natura imbecilliores sunt, supervenire solet, malum plerumque portendit exitum; quare, ut tempestive convenientibus succurramus remediis, monet quam maxime elegans illud veterum proverbium: *principiis obsta, sero medicina paratur.*

Multo magis autem cavendum erit, ne in acutis passionibus, maxime si in vigore sunt constitutæ, iis utamur remediis, quæ ad purgationes aliasque excretiones stimulando naturam ullo modo irritare & turbare possunt. His enim necessariæ ad morbum superandum vires magis consumuntur, quibus consumtis nihil amplius opis, nihil artis in medico est. Ideo mihi quam maxime placet aurea illa regula FERNELII *lib.* 11. *cap.* 10. exhibita, quæ

quæ ut probe teneatur auctor suasorque sum: *Validis constantibusque viribus fidenter, quantum morbus desiderat, erit vacuandum; minus validis vel prostratis nihil prorsus moliendum.*

§. V.

Circa specifica cordialia & medicinas solares. Præcipua illa, quæ per tot sæcula pro summis cordialibus & specificis analepticis in omni virium lapsu ad superstitionem usque venditata fuerunt remedia, qualia sunt margaritæ, lapides bezoardici orientales, os de corde cervi, lapides quinque pretiosi &c. virtutem aliorum diaphoreticorum fixorum & absorbentium minus superant, ut potius iisdem longa ex parte inferiora habenda sint. Idem judicium esto de medicamentis ex auro paratis. Quæ enim auro tribuitur virtus cordialis & analeptica, nostro quidem judicio, vana & superstitiosa est jactantia, quæ simplicissimam vulgi medicorum & ægrotantium credulitatem arguit luculentissime. Ut silentio prætereamus, quod omnem fere superet fidem, aurum ad dulces & quintas essentias ulla arte chymica posse redigi.

§. VI.

Circa vini usum. Vinum, præsertim vetus Rhenanum, quod propter acidum spirituosum omnibus reliquis analepticis longe est præferendum præter internum usum superiori loco præscriptum, exterius quoque naribus & præcordiali regioni applicatum, ad vires reficiendas præsentaneum est auxilium. Quin etiam animi deliquia, quæ subjectis sensibilioribus inter venæ sectionis administrationem haud raro obtingunt, feliciter arcentur, quando ante operationem modicus optimi vini haustus adsumitur.

§. VII.

Circa aquæ frigidæ potum. Residet quoque in aqua pura frigida, opportune exhibita summa vis analeptica, maxime ubi ob nimium vel internum vel externum æstum sanguinisque rarefactionem, pereunte virium robore, lipothymia accedit. Id quod suo jam tempore rectissime agnovit CELSUS, qui ideo *lib. IV. de medicina, cap.* 5. frigidam aquam ad corrigenda stomachi vitia summopere commendat; & PLINIUS *secundus*, cui stomachus natura imbecillis & frequenter intus æstuans erat, se aqua frigida cum insigni sæpius fructu usum testatur. Vid. Epist. XVII. lib. VI.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Lipothymia in hypochondriaco suborta. Juvenis quidam corpore macilentus, vultu pallido præditus, a longo jam tempore, ob studiorum intemperantiam, vitamque sedentariam & nimiam ciborum duriorum & flatulentorum adpetentiam contractum patitur malum hypochondriacum, quod multis ructibus, hypochondriorum distensionibus, imi ventris torminibus, cephalalgiis & insigni artuum lassitudine satis se manifestat. His demum malis juncta est post præviam pectoris compressionem cordisque palpitationem ipsa lipothymia, qua extrema collapsa refrigescunt & pulsus parvus & debilis manum levissime vibrat. Ego consultus in mali accessione enemata ano injicienda & balsamum vitæ nostrum externe naribus & præcordiis admovendum curavi. His ubi ad se rediit æger, essentiam carminativam & essentia cordicum aurantiorum, spiritu nitri dulci & aliquot olei chamomillæ veri guttulis confectam propinare ejusque usum sæpius repetere jussi. Tandem, ut a cibis crassioribus æger abstineat, & largiori potu, quem antea neglexerat, imposterum utatur commendavi. Quibus probe observatis animus non amplius liquit, maxime quum postea specialiorem mali spasmodici flatulenti curationem æger admitteret.

EPICRISIS.

Lipothymias viris hypochondriacis & feminis hystericis admodum esse familia-

miliares, nemo facile, qui in artis negotio versatur, negabit. In utroque affectu ex solidarum partium atonia orto copiosa flatuum in prima regione progenies vera plurimorum symptomatum genetrix est. Flatus enim nimia membranarum ventriculi & intestinorum distensione liberam & æquabilem sanguinis & fluidi nervei distributionem non modo impediunt, verum etiam sanguinis ad pectus & præcordia cursum dirigendo motum cordis vitalem quodammodo sistunt. Et vero admodum simile est, vaporosum ejusmodi aerem cum chylo ad sanguinem deferri, delatum nimia expansione cordis & arteriarum systolen sufflaminare. Subit hac occasione recordatio, me adhuc juvenem Medicum ante quinquaginta circiter annos Amstelodami, ubi tunc temporis versabar, interfuisse sectioni feminæ cacheticæ syncope demortuæ, in qua cor pauco sanguine refertum, sed mirum flatibus distensum reperiebatur; quam peculiarem morbi speciem tympanitidem cordis rectissime Medicus vocabat. Simili quoque ratione postea in multis cachecticis æque ac hypochondriacis dissectis vasa sanguine exinanita, sed flatibus turgida & ampliata observavi; ut adeo ab aere in sanguinem per ductum chyliferum delato varia hypochondriacorum symptomata haud inepte explicanda veniant.

OBSERVATIO II.

Observationes circa animi deliquia ex situ erecto.

Sæpius iterumque mihi artem facienti obtigit, in morbis acutis & exanthematicis, ut variolis, petechiis, febreque purpurata, circa morbi statum inopinato fatales accessisse lipothymias; unde mox omnibus, quæ antea placida erant, symptomatibus in pejus conversis, extrema refrigescere atque maculæ aut prorsus evanescere, aut livido tinctæ colore adparere cœperunt. Quid? quod, ubi animus dein, dato intervallo, ad se rediit, laborantes de summa præcordiorum anxietate, inquietudine somnique defectu conquesti sæpius in lethalem inciderunt syncopen. Ego ubi curatius in tantæ catastrophes inquisivi caussam, adstantes plerumque in frigus ægro extra lectum commorato admissum culpam transferre consueverunt. At vero, quum etiam sub temperato conclavis calore eadem oriri mala deprehenderem, tam subitaneæ mutationis caussam non refrigerio, sed rectius potius motui sanguinis ad caput propter situm perpendicularem, in corporibus natura imbecillibus & vi morbi magis debilitatis tardiori & ex parte intercepto adscribendam putavi. Qua quidem in re me plenius confirmarunt exempla eorum, qui inter largiorem cruoris e vena secta detractionem sub statione corporis erecta perfacile animo linquuntur; cum contra in situm repositi horizontalem, collectis paullatim viribus pulsuque vegetiori reddito ad se statim redire solent. Dein quoque perplures vidi phthisicos & consummata hectica laborantes, qui si corporis languorem excipimus, animo adhuc satis vigebant, sed in lecto vel erecti sedentes vel extra lectum in situ erecto diutius detenti animam præter spem omnium exspirarunt.

EPICRISIS.

Satis, ut arbitror, luculenter nos docet hæc observatio, quantum ex situ erecto in morbis acutis & cum exanthematum efflorescentiis in cute junctis redundet damni. Quæ cum ita sint, omnes omnino ægri, qui vel ejusmodi affectibus decumbunt, vel quorum vires a diuturniori & chronico morbo, ut phthisi & hectica prostratæ adparent, sedulo monendi sunt, ne in ipsius morbi statu decubitum deserentes extra lectum in sella erecti diutius commorentur, aut caput cubantes sublime habeant. Probe quoque sibi caveat medicus, ne clysteribus stimulo salino imbutis, aut, quod pejus est, fortio-

fortioribus purgantibus alvum sollicitet atque hinc crebrioribus dejectionibus ægro e lecto surgendi & in situ elevato se continendi occasionem præbeat; imo quoque, si alvus sine stimulo fluida existit, eam sub decubitu deponendam suadeat. Denique, si forte ex improviso ægrum in ejusmodi morborum vigore in situ erecto collocatum deprehendat, consultum erit, analepticis & vires labefactatas confortantibus remediis protinus succurrere omnemque adhibere operam, ut, quæ timenda sunt, funesta symptomata tempestive avertantur & ægrorum saluti rite prospiciatur. Plura de hac re legi possunt in dissertatione mea *de situ corporis erecto noxio*.

OBSERVATIO III.

Lipothymia uterina spasmodica.

Femina triginta & aliquot annos nata, gracilioris sed amplioribus venis instructi corporis habitus, ob vitam sedentariam & adversos quosdam casus flatulentias cum alvi adstrictione per aliquot tempus passa, inopinato quondam circa menstruæ purgationis periodum insolitas circa lumbos, os sacrum & uterum spasticas persentit stricturas cum ventris torminibus junctas, quæ dein ad pectus usque protensæ tanta sæviebant atrocia, ut summam præcordiorum compressionem & anxietatem cum suffocationis metu inducerent. Sed, quod pessimum erat, crebriores simul accedebant lipothymiæ, quæ tamen erumpente parciori mensium fluxu cum reliquis symptomatibus remittebant, ægramque sui iterum reddebant compotem. Reliquo tempore pulsus satis erat plenus & subdurus; & quum novum mali incursum alvi perpetua compressio cum cephalalgia stipata minaretur, meum maritus auxilium imploravit. Ego igitur, probe pensitatis omnibus, primo sanguinem e vena pedis tusa detrahendum suasi. Dein ad alvum referandam mensiumque negotium in ordinem redigendum sal quoddam aperitivum ex æquali salis Carolinarum, nitri purificati, magnesiæ albæ & tartari vitriolati portione compositum ter in septimana, præmissis antecedente vespera XV. pilulis nostræ præparationis balsamicis, ad drachmam unam mane sumendum commendavi. Denique ad spasmos sedandos summa cum euphoria datus fluit liquor noster mineralis anodynus cum essentia castorei & croci remixtus. Qua methodo id per Dei gratiam consecuti sumus, ut ægra imposterum a gravis mali recursu libera permanserit.

EPICRISIS.

Rectissime hæcce affectio lipothymia uterina spasmodica meretur appellari. Haud enim novum, sed frequentis admodum observationis est, feminas ante mensium eruptionem vehementibus circa dorsum & partes genitales doloribus & spasmis affligi, qui totam vitalium motuum œconomiam turbando & inæqualem sæpiusque largiori sanguinis ad superiores partes cursum efficiendo spirandi angustiam, præcordiorum anxietatem, quin ipsam lipothymiam concitare valent. Quod vero si evenit, eo potissimum medentis dirigendum est consilium, ut plethora immituta viscididateque humorum resoluta criticæ sanguinis excretiones per uteri vias promoveantur.

OBSERVATIO IV.

Crebriores lipothymiæ in cachectica & hydrope pericardii laborante.

Vidua generosa quinquaginta annorum, graciliori corporis habitu plumbeique faciei colore prædita, post præviam mœstitiam & vitam omnis laboris expertem de magno pondere cor aggravante & respirationem impediente ægrius conquesta fuit. Arteriæ ad tactum exiguis ac languidis pulsabant ictibus, urinæ paucæ reddebantur & albæ atque dein crebriores accedebant animi defectiones, quas non adeo multo post, præcedentibus dorsi & lumborum doloribus ingens sanguinis serosi

ex utero sequebatur profusio, unde ægra viribus mirum exhausta tandem diem obiit supremum. Sectione post mortem instituta hepar deprehendebatur tumidum, subdurum & sub albicante colore imbutum. Cor & reliqua vasa pauco vel nullo plane sanguine erant repleta; pericardium contra apparebat crassum & copioso sero, libræ pondus superante refertum.

EPICRISIS.

1.) Affectus hic recte dicti potest cachexia cum hydrope pericardii, morbo admodum raro, juncta; cujus caussam prava & copiosa seri viscidi abundantia constituit, a qua pallidus faciei color, urina limpida & pauca, virium summus languor cum functionum vitalium læsione, obstructio viscerum & serosi sanguinis excretio derivari commode possunt.

2.) pulsum valde diminutum & crebriora animi deliquia quod attinet, veritati admodum consonum est, quod hæc itidem a nulla alia caussa, quam ab humore in pericardio sensim increscente & pressione sua contractionem cordis impediente dependeant. Quæ vero complicata fuit respirationis difficultas haud immerito sanguini viscidiori per pulmonum vasa segnius transeunti debitamque vesicularum pneumonicarum expansionem remoranti adscribitur.

3.) non mirandum est, pericardium incrassatum fuisse repertum; siquidem in omnium nostri corporis partium, quas hydrops invadit, membranis idem fieri deprehendimus. Nascitur vero pericardii hydrops hac ratione: Cor vasis gaudet coronariis, & ut elegantissime monstravit RUYSCHIUS, multiplici ac dædaleo flexu per exteriorem superficiem internamque musculorum substantiam ramificatis: gaudet quoque ipsum pericardium arteriis, venis & vasis suis lymphaticis per superficiem ejus dispersis, quorum inventionem Cl. NUCKIO debemus; quibus disruptis ingens seri fit promanatio. Similem ferme casum habet BALLONIUS *in Eph. l. 1. ann.* 1570. *Joannis Platearii vidua*, inquit, *hydrope pulmonum, qua laborabat, interiit. Per triginta annos de oppressione pectoris conquesta difficultatem spirandi habuit. Pulsus erat intercisus & intermittens & in sinistrum latus inclinata ægrota facile syncope corripiebatur. In sectione cor aqua natabat, nec facile movebatur e capacitate thoracis: aquæ putrescentis libræ sex educebantur.*

OBSERVATIO V.

Lipothymia in gravida a sanguinis abundantia.

Illustris matrona, longæ sed macilentioris staturæ, primo statim tempore cum utero gerebat, de pectoris oppressione & difficili respiratione cum alvi adstrictione juncta conquesta fuit. Ad quintum gestationis mensem quum pervenisset, frequentes incidit lipothymias, quibus abigendis circumstans muliercularum cohors multa spirituosa & vires depressas refocillantia propinabat, sed malum nihilominus recrudescebat. Tunc ad ægram invisendam ego accersitus alvum nimis duram flatibusque turgidam deprehendi & nimiam sanguinis abundantiam, quæ pulsu arteriarum satis pleno se manifestabat, in vitio esse putavi; quare consilium dedi, ut mox clystere alvus subduceretur & dein sanguis e vena brachii incisa detraheretur. Denique passulis rhabarbarinis alvum semper apertam servandam curavi, unde effectum est, ut femina a molestis symptomatibus sensim liberata tandem justo tempore vegetum excluderet infantem.

EPICRISIS.

Non tantum a defectu sanguinis & inopia, verum etiam a nimia ejus redundantia vires cum motu cordis sufflaminantur sæpissime. Ad functiones enim rite peragendas natura certa gaudet

gaudet proportione, certa æqualitate ac moderamine, adeo ut vel parum vel nimium noceat motibusque inimicum sit. Et in eo quoque potissimum artis opus versatur, ut medicus caussas æquilibrium excedentes convenientibus remediis ad moderamen reducere laboret.

OBSERVATIO VI.

Syncope lethalis a V. Sne improvide admissa.

Vir quadragenarius, corporis animique sensibilioris ac debilis, qui diu jam ex ventriculi inflatione alvique obstipatione, quas mala diæta sibi contraxerat, laboravit; propter graves animi commotiones per aliquod hebdomadum intervallum quiete, appetentia & viribus privatus pejus habuit. Varia hinc inde præscripta & adsumta medicamina nihil tulerunt opis, quare Medicus ultimum remedium in sanguinis missione situm arbitratus venam secandam curavit, sed tam funesto eventu, ut non multo post æger lethali syncope correptus animam exspiraverit.

EPICRISIS.

Quid in nostro casu imprudentius, quid inconsultius potuit excogitari, quam in viro extreme debilitato & ad incitas ferme redacto venæ sectionem admittere, quæ virium reliquias una cum sanguine simul sustulit. Probe itaque monendi sunt juniores Medici, ne, ubi vires diuturno mœrore, aut alia quacunque caussa fractæ & enervatæ sunt, sanguinis vacuationem concedant.

OBSERVATIO VII.

Syncope lethifera ab opiato inducta

Vir annum agens quinquagesimum, spongiosi corporis habitus, per complures annos podagra divexatus, ob infortunium quoddam in diuturnum incidit mœrorem, unde ciborum inappetentia, alvi siccitas & virium languor originem sumserunt. Accersitus Medicus propinabat aquam liliorum convallium vinosam cum grano extracti opii sumendam; idque remedii genus, ob vim suam, quam exserere videbatur, somnum conciliantem per aliquot hebdomades continuare jubebat. Tantum autem aberat, ut auxilii quidpiam æger inde reportaret, ut potius, ingravescente virium languore, crebriores pateretur lipothymias. Præterea perpetuo sudore madebat frigido, arteriæ exiguis micabant ictibus, & singultu demum superveniente ex hac vita discedebat.

EPICRISIS.

Quam inepte subjecto spongiosori, cujus robur ventriculi & universi corporis diuturnior tristitiæ affectus jam mirum antea debilitavit, opiatum fuerit oblatum, saniorum judicio relinquo. Interim ad pleniorem morbi & mortis historiam adhuc pertinet, quod hepar, aperto cadavere, quoad concavam partem suam nigrum, corruptum & sphacelosum fuerit inventum & latior macula subnigra in dextro ventriculi latere pariter ac diaphragmate apparuerit. Ceterum vasa mirum erant exinanita & omni pæne sanguine vacua.

OBSERVATIO VIII.

Lipothymiæ cum aliis malis ab emmenagogis concitatæ.

Virgo octodecim annorum, teneræ admodum constitutionis, ob fluxus menstrui, quem parcius justo vix bis antea experta erat, defectum multis subinde malis, ut ciborum fastidio, insigni membrorum gravitate atque motum valde impediente torpedine cum virium prostratione juncta afficitur. Ad tot mala debellanda Medicus & pharmacopæus remedia præscribunt sanguinem nimis commoventia, cujus generis sunt pilulæ ex gummatibus confectæ & elixir proprietatis cum sabinæ oleo remixtum. Corpus quoque dimittitur in balneum, sed nihil inde emergit commodi, ut potius graviores exci-

excitatæ fuerint læsiones; siquidem nunc ægra animo crebrius linquitur, sanguinem cum magna præcordiorum anxietate exspuit, & intolerabili capitis dolore afflicta bis vel ter in septimana epilepticos & convulsivos patitur motus. His ita constitutis ad nos deplorata venit & sub cura nostra sanitatem pristinam, mensium fluxu restituto, sic consequuta est.

Primo quidem omnium sanguinis missionem in pede repetitis vicibus, sed parcius instituendam præcepimus. Tum infusum theiforme ex herba veronicæ, melissæ & floribus chamomillæ ad aliquot patellas mane sorbillandum; inter epulas vero elixirium nostrum viscerale temperate balsamicum adsumendum & per aliquot tempus continuandum suasimus. Denique cubitum ituræ pulverem nitrosum & cinnabarinum cum pulvere nostro antepileptico remixtum porreximus & quæ antea nimis calida usurparat balnea aquæ dulcis nunc solum tepida & admodum moderata adhibere jussimus.

EPICRISIS.

Si ullo in morbo, certe in feminarum affectibus sanandis multum curæ & cautionis medicus debet adhibere maximeque eo respicere, ut cursum mensium recte prudenterque dirigat. Ad quod felici cum successu perficiendum, opus est, ut non modo corporis naturam, habitum & victum, sed & veras irregularis vel plane deficientis fluxus perscrutetur caussas & ad hæc singula medendi methodum instituat.

Discimus præterea ex hac morbi historia & curatione, nihil esse perniciosius, quam balneis nimis calidis, vel medicamentis calidioribus & volatilibus sanguinem commovere ejusque excretiones, obstructis adhuc & angustatis viis, moliri. Sanguis enim nimium rarefactus, ob validam, quam infert, vasorum distensionem seu diastolen motu suo magis sistitur, quam promovetur; ut ideo longe graviora concitentur mala, qualia sunt in capite epilepsiæ, in corde lipothymiæ & syncopes, in pulmonibus suffocationes & id genus alia.

OBSERVATIO IX.

De animi deliquiis puerperarum observatio & curatio.

Sæpius iterumque mihi in artis exercitio adnotare licuit, puerperas haud infrequenter periculosas, imo funestas incidisse animi defectiones, si per ingentes tempore partus perpessos labores valde debilitatæ ingentem sanguinis copiam post partum amiserunt. Quod enim si accidit, lochia dein parcius fluunt & circa septimum plerumque diem omnis putridæ materiæ effluxio cessat; unde ex levi tantum caussa, ut situ corporis erecto, lipothymiæ origo. Venter quoque præterea flatibus utplurimum tumet & parum per alvum excrementorum secedit. Sub tali rerum statu ego præsentaneam tuli opem per injecta enemata, eaque tantum domestica ex floribus chamæmeli, sambuci, semine anethi, cymini & pauxillo salis parata. Exterius castoreum naribus fuit admotum & demum, ad materiæ putridæ ex utero effluxum promovendum, pilulæ nostræ balsamicæ singulis tribus diebus, interposito pulvere bezoardico cum uno alterove grano castorei maritato, datæ fuerunt. Nonnullis etiam ad vires amissas restaurandas modicum vini Rhenani haustum concessimus.

EPICRISIS.

Quando post partum immodica sanguinis contingit profusio, vires inde nimium depressæ salutari lochiorum & seri impuri ex uteri mæandris expulsioni minus sufficiunt; unde non mirum, si subsistentes ibi humores putrescunt viriumq; majorem defectionẽ efficiunt. In ipsa curatione caute omnino proce-

procedendum, &, ut supra diximus, primum clysteribus, dein benignis laxantibus & irritantibus humoris putridi expulsio promovenda est.

OBSERVATIO X.

Lipothymiæ & mors a ciboru post morbum ingestione.

Vir quadraginta annorum, parvæ & gracilioris staturæ, opifex ferrarius, ex febre acuta, qua ob graviorem iracundiæ affectum correptus laboraverat, convalescens cibos supra modum adpetit, qui ipsi ab uxore magna in copia parantur; quos inter præcipue pulticula ex simila & lacte confecta & caro anserina nominari debet. His magna cupiditate ingestis non multo post ingenti premitur anxietate præcordiorum, inquietudine & extremorum refrigeratione: vires simul labascunt & velut emortuæ jacent; accedunt crebriora animi deliquia & placida denique mors.

EPICRISIS.

Egregie sane confirmat memorabilis hæcce historia aphorismum HIPPOCRATIS 31. *Sect.* 2. *Cui a morbo cibum optime capienti non confirmatur corpus, malum*; &, quod idem gravissimus Auctor alio loco urget, inter vires corporis & cibos servandam esse proportionem, ita ut, quo magis hæ langueant, eo minori victu utendum sit. Cibi enim minus concocti & retenti non modo mora corrumpuntur & inde graviorum morborum caussa sunt, sed & sola mole sua vires destruunt potius, quam erigunt. Quæ quum ita sint, omnibus infirmis & ex morbo vix convalescentibus necessaria est cautio, ne corpus nimis cito alimentis repleant. Et ideo quoque pessima habenda est vulgi consuetudo, qui vires valde exhaustas ciborum copia restituendas esse falso sibi persuadet. Novi hinc plures a morbis mox liberatos, qui cibis, etiam optimis & nutrientibus usi in pristinum vel alium morbum inciderunt. Et quem fugit, milites diuturnis vigiliis, inedia & laboribus defatigatos, quando hiberna ingressi cibos nimis avide ingurgitant, gravioribus iisque maxime acutis morbis succumbere.

Præter allatos, adhuc aliquot notatu dignos casus suppeditant consultationes nostræ medicinales Tom. I. Sect. I. Casu XIV. & cas. XXXI. &c.

CAPUT X.

DE SUBITA MORTE ET MORBIS ALIIS INSANABILIBUS, EX VITALI SANGUINIS PER POLYPOS INTERCEPTO CIRCUITU ORTIS PRUDENTER PRÆCAVENDIS.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Celeri subinde & inopinata morte homines in ætatis flore constitutos bonoque & robusto corporis habitu a natura donatos e vivis sæpenumero tolli, res est per experientiam exploratissima. Neque dein jejunam latet plebem, quin medico obscurum sit, plures dari longas & graves, diagnosi æque ac prognosi difficiles ægritudines, quæ omnem medendi respuentes rationem vitam hominum auferunt. Quæ vero quo frequentius sunt obvia, & quo major omnium cujuscunque ætatis hominum animis insita fuit sciendi cupiditas; eo sane magis mirandum est, veras & genuinas horum effectuum caussas diutius latuisse absconditas: donec tandem nostri temporis felicitate medici corpora ejusmodi morbis defuncta cultro anatomico crebrius cœperunt dissecare & interiores viscerum lustrare recessus. Dici enim vix potest, quantum ars nostra debeat anatomiæ studio ceu primario suo fulcro, ita ut affirmare haud dubitaverim, vel ejus

solius

solius ope atque cultura præsenti seculo plus rei medicæ accessisse splendoris, incrementi ac certitudinis, quam, ea neglecta, reliquis retro seculis omnibus. Quemadmodum vero frequenti corporum dissectione multiplices subitaneæ mortis & periculosissimorum morborum detectæ fuerunt caussæ; ita ex omnibus maxima & præcipua est, quam constituunt innumera illa ex fluidis in solidam massam concreta vasisque majoribus cordis & pulmonum firmiter impacta coagula, jam polyporum nomine nota; quæ dum vitalem & liberum sanguinis per corporis canales circuitum intercipiendo omnis generis functiones una cum vita evertere valent, eaque propter curatu difficillima existunt, providum & de hominum salute sollicitum artis peritum omnino admonere videntur, ut per idonea remediorum genera sonticas istas caussas præcavere & in tempore studeat avertere. At vero, quum perpauci, quod scio, medici hactenus fuerunt, qui hocce utilissimum in re medica argumentum in libris suis ex merito pertractarunt; non abs re, sed operæ utique pretium judicavi, id ipsum speciali capite hoc loco proponere.

§. II.

Polyporum existentia per observationes anatomicas monstratur.

Primo itaque, ut comprobemus, polyposas illas concretiones, ceu mortis & immedicabilium morborum caussas, in apertis post mortem cadaveribus haud infrequenter deprehendi; placet ex immensa observationum farragine perpauca tantummodo veterum æque ac recentiorum hunc in finem commemorare exempla. Ita apud BARTHOLINUM, in *lib.* ejus *de lacteis thoracicis. cap. XIV.* relatum legimus, ipsum in iis, quos subita morte exstinctos cultro anatomico subjecisset, majora cordis vasa sanguine concreto invenisse repleta; quod etiam optime testatum facit BONETUS *anatom. pract. lib. II. Sect. 2. obs.* 5. ubi de morte repentina a corporibus extraneis in cordis sinubus repertis prolixius egit, & *Fridericus* LOSSIUS *obs.* 15. *lib. I.* qui mentionem injicit pueri, tres annos nati, qui, quum omnibus vegetus ac integra sanitate fruens videretur, præter spem omnium in sinu matris exspiravit. Dissectione corporis instituta viscera perfecte apparuerunt sana, ut præter sanguinem in cordis ventriculis valde coagulatum nullam mortis caussam suspicari licuerit. CAROLUS quoque FRACASTORIUS, cui multa corpora celeri morte peremta dissecandi occasio obtigit, nil nisi sanguinem intra cordis ventriculos & vasa pulmonalia concretum ipsisque tenaciter adhærentem vidit. Et quidem ex infarctu vasorum complures repente deficere, vel unicum idque gravissimum PANAROLI testimonium probat, qui luculenter prodit, anno 1656. feraci subitanearum mortium tempore, plures a sanguine intra cor nimium retento fuisse strangulatos, ideoque aperto corpore tam vehementis strenuæque mortis vix aliam, quam insignem vasorum infarctum, ostendisse caussam. Nec denique omittenda est egregia observatio *Joannis Daniel* HORSTII, qui in *manuduct. ad med.* in sinistro cordis ventriculo se albicantem invenisse pituitam testatur, & RIVERII, qui *Cent. I. obs.* 82. materiam crassam, compactam & omnino albam, lardum coctum referentem in sinistra cordis auricula hominis cito exstincti annotavit.

§. III.

Ratio denominationis polypi.

Ex dictis jam & adductis satis apparere arbitror, omni tempore in corde vasisque majoribus solida ejusmodi concreta ex sanguinis massa fuisse progenita, quæ subitam mortem aliasque insanabiles produxerunt ægritudines. At, quum nulla plane in veterum monumentis polyporum sic dictorum occurrat mentio, haud inique statuimus, hancce denominationem antiquioribus medicis ignotam, a recentioribus vero ideo maxime istis coagulis fuisse impositam, quod plerumque multos emittunt ramos per canales adjacentes hinc inde dispersos. De qua vero

interpretatione ut plenius rectiusque constet, sciendum est, veros polypos ea solum concrementa esse dicenda, quæ ex albicante & fibrosa substantia firmius paulo sunt compacta & propterea a sanguine congrumato multum differunt. Hic enim licet variis corporis nostri partibus, maximeque utero & cordi inhærens multorum magnorumque morborum caussa existere possit, genuini tamen polypi nomen minus recte meretur, sed pseudo-polypi nomine apud auctores utplurimum venit.

§. IV.

Qua ratione polypi morborum & mortis caussæ fiant.

His præmissis, non inutile, sed potius tractationi nostræ valde videtur accommodum, ipsam rationem exponere, qua polyposæ massæ tantam in genus humanum edant stragem. Sunt autem polypi tum potissimum gravium morborum mortisque caussæ, si quando mole sua aucti, vel, quod sæpius fit, a levi tam interna quam externa caussa de sede sua dimoti libero sanguinis circulo ex uno cordis ventriculo per pulmonum vasa in alterum obicem ponunt eumque pervertunt, aut quando orificia vasorum penitus occludendo motum sanguinis vitalem omnino tollunt. Quamdiu enim coagulatæ ejusmodi massæ tantum tenujores cordis aliorumque vasorum lateribus adhærent, sanguinis circuitum non adeo vehementer impediunt, nec inde functiones manifesto lædunt. In quo quidem & experientiam habemus suffragantem, utpote quæ optime docet, concreta ejusmodi corpora in cordis auriculis & sinubus ob multiplices anfractus fibrillasque carneas, & circa vasorum divaricationes in aliis quoque partibus hærere, at nihilominus adhuc liberum sanguini concedere posse iter. Cujus insignem fidem facit memorabilis & fere admirabilis observatio VESALII, quæ exstat *lib.* 1. *cap.* 5. *de corporis humani fabrica*, ubi probatissimus hic auctor commemorat, se quondam in sinistro cordis ventriculo glandulosæ, sed subnigricantis carnis reperisse libras propemodum duas, corde instar uteri extenso; & addit: ægrum, licet pulsus miris modis fuisset inæqualis & varius, nihilominus multis ante mortem mensibus veluti sanum obambulasse; donec tandem postremis vitæ hebdomadibus pulsuum tantæ accidissent intermissiones, ut ex novem ictuum intervallo tres, vel duos solum tactui occurrerint.

§. V.

Polypi disponunt ad pectoris morbos, ut hæmoptysin.

Proximum nunc est, ut per singulos morbos eundo fusius explicemus, quinam ex illis sint, quos polyposa concreta progignunt, vel pertinaciter fovent, vel etiam ad malum disponunt exitum. Hæc dum meditamur, primo se nobis offerunt variæ pectoris affectiones, inter quas præcipue referri merentur, ex acutis pleuritides & peripneumoniæ, ex chronicis omnis generis asthmata & ipse catarrhus suffocativus, tussis convulsiva, phthisis & hæmoptysis &c. Hæmoptysin quod attinet, crebrior nos docet observatio, hanc æque facile ob sanguinis viscidi nimium congesti stagnationem ad polypos disponere, atque ab his iterum progigni. Quodsi enim polyposis istis repagulis æquabilis ac liberior sanguinis per vasa pulmonalia progressus ac transitus turbatur, fit omnino, ut sanguis in capillaribus arteriæ pulmonalis vasculis accumuletur, tandemque, maxime in dispositis, rupto quodam ramulo, excernatur. Et ideo quoque plane non insolitum est, in hæmoptyicis post mortem dissectis ejusmodi concretiones deprehendi, quod optime confirmat historia in *consultationibus nostris medicis*, *Tom. I. Sect.* 2. *casu* 73. *p.* 346. allata: Laboraverat scilicet juvenis, septendecim annorum, hæmoptysi cum febre lenta, in quo post obitum in arteria pulmonali visui se obtulit callosum concretum. Simili ratione BONETUS *anatom. practic. Tom. I. lib.* 2. *Sect.* 5. *p.* 654. *de sputo sanguinis* recenset sectionem cadaveris hæmoptyici a Sylvio in ipso noso-

comio

comio Leydensi *ann.*1664. administratam, in cujus utroque cordis ventriculo deprehenderunt materiam crassam, fibrosam & quasi carneam, quæ in omnia vasa ex corde exeuntia extendebatur. Præcipue vero talem massam ex jugulari sinistra eduxerunt tres spithamas longitudine superantem. Erat autem ista materia, cui multum grumosi adhærebat sanguinis, in ipsis cordis ventriculis crassitie sat insigni carneisque cordis fibris, quas suis fibrillis amplectebatur, singulari modo annexa. Ceterum in medio apparuit sanguis grumosus videbaturque minuscula vasa habere. Idem valet de phthisi, teste nostra & BAVHINI experientia, qui apud *Gregor.* HORSTIUM *in opp. Tom.I. pag.*134. se in phthisicis & hydropicis semper fere polypos annotasse, expressis verbis meminit. Plura qui desiderat, consulere potest NEDHAMIUM *de formatione fœtus cap.*2. & MALPIGHIUM *de polypo cordis*, item HARDERUM *obs.*45.46.47. *&c.*

Phthisin.

§. VI.

Asthmata & pectoris hydropem.

Asthma, maximeque illud quod immedicabile existit, & qui abhinc dependet pectoris hydrops, tantum non semper a polypis generatur & sustentatur. Hinc nos ipsi plena fide testari possumus, aliquoties nobis obtigisse occasionem hoc morbo defunctorum corpora dissecandi, ubi in corde pulmonumque vasis polypos, vel serum fœtidum in thoracis cavo extravasatum deprehendimus. Nec desunt, quæ idem confirmant, auctorum medicorum hac de re observationes. Ita Cl. D. GRÆVIUS, castrensis Medicus, qui ante viginti circiter annos, me præside, dissertationem de asthmate convulsivo habuit, se in quinquaginta militibus, quos incidit, asthmate & hydrope pectoris exstinctis polypos, cordis ventriculos obsidentes invenisse testatur. LANCISIUS quoque *libro suo de motu cordis* p. 38. notabilem refert casum, qui ita se habet: Juvenis viginti quatuor annorum, gracillimus, pravoque aere & victu usus crebrioribus cordis apprehensionibus & lipothymiis, cum gravi anhelitu extremorumque refrigeratione junctis corripiebatur. Arteriæ exiguis & inæqualibus pulsabant ictibus & venæ jugulares una cum abdomine mirum intumescebant; donec tandem miser lenta febre decedebat. Dissecto cadavere cor mirum in modum reperiebatur flaccidum exiguæque molis, cum polypis utrumque ventriculum opplentibus & pericardium tenaciter annexum. Plures observationes notatu dignissimas de asthmate, cui plerumque pectoris hydrops junctus fuit, legere licet in DIEMERBROECKII *anatom. lib.II. cap.IX. pag.*401. BARTHOLINI *epist.* 2. *cent. IV. & epist.* 56. *cent. II.* nec non in HARDERO *obs.*56. *seqq.* LOWERO *de corde cap.* 2. PEZOLDO *obser.* 58. 61. RUYSCHIO *obs.*19. item in M.N.C. *Dec. II. ann.IX. obs.* 174. & *Dec.III. ann.*2. *obs.*185.

§. VII.

Et aliæ hydropis species.

Neque vero solum pericardii & thoracis hydrops asthmati a polypis inducto frequenter jungitur, verum etiam aliorum corporis partium hydropicæ intumescentiæ exinde suos repetunt natales. Hinc in artis exercitio nihil occurrit frequentius, quam ut asthmati spasmodico-convulsivo, a dicta caussa orto, status cachecticus, tumores pedum œdematosi, imo ipse ascites superveniant. Quando enim cumque sanguinis ex dextro cordis ventriculo per pulmones in sinistrum progressus, objecto ejusmodi repagulo impeditur; fieri non potest, quin universa sanguinis per venam cavam circulatio tardior, lentior impeditiorque fiat, & magnæ hinc inde stagnationes in locis inferioribus, maximeque in hepate oriantur; quo dein obstructo, vel plane indurato sanguis subsistere incipit in mesenterio omnibusque venæ portæ ramis: unde serum secedens ad vasa regurgitat lymphatica, quæ nimium distenta in hyda-

tides diducuntur, quibus disruptis exitialis fieri contingit extra vasorum alveos effusio. Qua de re dignæ sunt quæ evolvantur observationes apud RHODIUM *Cent.III. obs.IV.* PEYERUM *in hist. anatom. cap.VI.* Speciatim vero WEPFERUS in cacheäicis diu & frequentius ex morbis decumbentibus corpora fibrosa & pituitosa annotavit. *Vid. ejus exercit. de apoplexia pag. 196. & 200.* & SMETIUS *in miscell. medic. lib. X. pag.* 537. singularem allegat casum de œdemate in utroque crure, a polypo tenso & subduro, quod ad femora usque protensum tumorem plenum & durum in imo ventre, umbilicum inter & pubem effecit, qui tandem totam abdominis regionem occupavit. Ratione haud dissimili BONETUS *ex* BOYLEI *tractat. de apoplexia obs.IX.* polypos refert in cordis ventriculis duarum mulierum, quarum altera hydrope, altera cachexia obiit, & ALBINUS *diss. de polypis thes.V.* notabilem affert hydropis speciem, quam observavit in viro per aliquod tempus dispnœis cordisque palpitationibus & anxietatibus afflicto, qui tumores in brachiis, venasque valde tumidas & in nodos protuberantes, a polypo sat magno, ex auricula dextra in truncum venæ cavæ adscendente ramosque emittente, habuit. His vero ita constitutis hydropem lethalem esse, pro certo habendum est.

§. VIII.

Catarrhum suffocativum. Sed missa ulteriori asthmatis &, qui hoc sæpenumero comitatur, hydropis consideratione, reliquos pectoris morbos ex polypis oriundos dispiciamus. Ex his vero præcipue huc referendus est catarrhus suffocativus. Quæ enim anatomen hoc morbo defunctorum sistunt observationes, plerumque polyposas concretiones, ceu præcipuas mortis caussas repertas fuisse confirmant. Testantur vero id maxime BARTHOLINUS *cent.II.86.* GREISELIUS *in M.N.C. ann.*1670.*obs.*74. *&* MALPIGHIUS *de polypo cordis pag.* 170. quippe qui in omnibus apoplecticorum, vel catarrho suffocativo exstinctorum apertionibus tam in corde, quam in cerebro, imo non raro in utroque simul, corpora callosa, viscida & glutinosa observavit. Neque sicco, ut ajunt, pede transeunda est cordis palpitatio, quæ utplurimum, &, si chronica est, tantum non semper polyposis coagulis in acceptis ferenda est. *Cordis palpitationem.* De qua tamen quum jam in priori Tomo *Med. nostr. systemat.* ejusque Sect. II. cap. 1. §.9. seqq. prolixius egimus, B. lectorem eo remittimus, transituri ad inflammatorios illos ac valde acutos pectoris morbos, pleuritidem veram & peripneumoniam, qui ex inducta sanguinis, propter polyposas concretiones, stagnatione sæpe sæpius suam mutuantur originem. *Pleuritidem & peripneumoniam.* Id quod satis superque testantur peritissimi in arte medica viri, quos inter nominare placet MALPIGHIUM, qui loc. cit. affirmat, pleuriticorum cadavera non in præcordiis tantum, sed & in hepate & venoso genere frustula alba copiose continere. WILLISIUS *de febrib. cap.XI. pag.*130. apertis pleuritide mortuis corporibus in cordis sinubus & vasorum circa circum cavitatibus sanguinem in frustula & glomeros longos concretum fuisse memorat. PEYERUS quoque *exercit. anatom.* memoriæ prodidit casum sexagenarii, qui pleuritide in peripneumoniam mutata obiit. Facta cadaveris incisione, in corde magni ac tenaces apparuerunt polypi, adipis frusta mentientes.

§. IX.

Morbos capitis. Sed non modo in corde & annexis pulmonum vasis, verum etiam in aliis, maximeque venosis canalibus polypos ceu immedicabilium morborum caussas generari, demortuorum sectionibus & autopsia satis superque constat. Ita gravissimas & pertinaces cephalalgias, apoplexiam & deliria quoque a polypis intra venas jugulares & in cerebri sinubus repertis concitata fuisse, observationes a WEPFERO, PEYERO, WILLISIO, BLASIO, item in M. N. C. descriptæ abunde docent.

Si

Et uteri. Si qua vero corporis nostri pars ad polyporum generationem præ ceteris apta est atque disposita, certe uterus huc referri debet, in cujus vasis venosis, ob miram & tortuosam complicationem & abhinc dependentem impeditiorem sanguinis circuitum corpora ejusmodi polyposa ex sanguine viscido concrescunt facillime; quæ postea frequentioribus abortionibus, immodicis uteri hæmorrhagiis, copiosis lymphæ & seri per uterum effusionibus, ipsique hydropi & sterilitati caussam præbent amplissimam.

§. X.

Signa polyporum. Consideratis itaque insanabilibus curatuque difficillimis, quæ ex polypis pronascuntur, ægritudinibus, non alienum esse judico, quædam suppeditare phœnomena, ex quibus cognoscere liceat, an polyposa ejusmodi concreta in præcordiis, ubi præcipuam sedem obtinent, lateant recondita. Sunt vero ex omnibus, quæ id testatum faciunt, signis præcipua 1.) diuturnior cordis palpitatio, eaque ex levi sæpius caussa, ut animi affectibus & a cibis flatulentis alvumque constipantibus recurrens. Harum enim rerum ea est natura atque conditio, ut æquabilem sanguinis circuitum perturbando majorem ejus ad cor impetum efficiant, ubi supra modum congestus & accumulatus quum, propter positum a polypo obstaculum, haud amplum satis semet expandendi invenit spatium, cor æque ac vasa ipsius violenter distendit, & hinc insignem anxietatem & convulsivum cordis motum, quem palpitationem dicunt, inducit. Ex quo mox alterum emergit indicium, pulsuum scilicet inæqualitas & cum lipothymiis sæpe juncta intermissio. Pulsus enim sicut generatim cordis motum & universum sanguinis per singulas corporis partes progressum testatum facit quam optime; ita si irregularis, vel plane intermittens est, ceteris paribus, justam injicit suspicionem concrementi cujusdam polyposi, quod mole sua obstruente debitam cordis aliorumque vasorum constrictionem & abhinc dependentem sanguinis per ea transitum valde perturbet, aut ad tempus prorsus intercipiat. Nec denique ex signis polypum denotantibus excludi debet frequentius spirationis, sine caussa manifesta, impedimentum, præcordiorum, ob spasticam pectoris stricturam compressio, &, qui huic plerumque jungitur, dolor circa cor fixus; utpote hæc singula, si fere perpetua sunt, de impedito sanguinis a corpore quodam peregrino circuitu testantur luculentissime.

§. XI.

Differentia. Sequitur nunc, ut missis generalibus, de polypis paulo pressius agamus, ipsumque generationis modum subjungamus. Tenendum autem primo omnium est, non omnes polypos unius ejusdemque esse texturæ, coloris & magnitudinis. Nonnulli equidem satis observantur solidi, duri & ex fibris ita compacti, ut tendines firmiores referre videantur; alii contra sunt molliores, ex pelliculis mucilaginosis & minus crassioribus coagmentati, membranaque exterius involuti. Quidam, si magnitudinem spectemus, mole sunt satis grandes, ut aliquot uncias pondere æquent; quidam minores & multas interdum partes adiposas immixtas habent. Colorem dein polyporum valde esse differentem, fidem nobis faciunt variæ ipsorum apud auctores, maxime antiquiores, obviæ denominationes; siquidem mox sub idea pinguedinis, quam alii albam & candelæ sebaceæ similem, alii ex albo flavescentem & medullam ossium calefactam æmulantem perhibent; mox sub specie carnis, mox vero aliis designati veniunt vocabulis, quorum hic numerum inire nimis prolixum foret. Differunt porro quoque in eo, quod nonnulli in dextro, nonnulli in sinistro cordis ventriculo radicati vel plures, vel pauciores in adhærentes arterias & venas emittant ramos; nec non quod alii per se, mole sua sat ma-

gna, alii vero nonnisi vi quadam e loco suo dimoti, vasorum ostia occludendo, feralem corpori humano inferant noxam.

§. XII.

Generatio. Modum autem, quo polyposa ejusmodi corpuscula generantur, sat gravibus inducti rationibus talem concipimus, ut existimemus: materiam ipsis præbere particulas chyli & lymphæ graviores, viscidioresque & fixiores, utpote quæ motu facile coeunt & in unam compinguntur massam, ut fibroso-membranaceum corpus constituant. Quod quidem abunde satis confirmant tot physica circa polyporum generationem suscepta experimenta. Instar vero omnium optime erudire nos potest RVYSCHIUS, vir de re anatomica meritissimus, qui in *thes. anatom. VI.* fidem facit, se ex sui ipsius sanguinis sero, sola conquassatione pseudo-membranam, uti loqui amat, confecisse, quæ plurimis staminibus seu fibris fuisset pertexta veramque membranam ita repræsentasset, ut eandem a natura productam omnes crediderint. Id quod & alio loco asserit, quando *thes. anat. I. n. III. p.* 14. sola fortiori conquassatione, per horæ spatium continuata se polyposam materiam ex cruore suis recenter mactati fecisse refert. His ita demonstratis in promtu nunc est distinctam polypi suppeditare ideam ipsumque definire, quod sit concretum quoddam solidum, fibrosum, ex viscidiori lymphæ parte per fortiorem motum sive impulsum factum. *Definitio.*

§. XIII.

Polypi facile generantur in cordis ventriculo dextro & venis. Polypi licet in utroque cordis sinu, & tam venosis quam arteriosis generentur ductibus; attentiori tamen observatione cognitum exploratumque habemus, eosdem facilius & frequentius in ventriculo & auricula cordis dextra, quam sinistra, & in venis magis progigni, quam arteriis. Nec adeo obscura est hujus rei ratio: chylus enim, qui mediante vena subclavia in venam cavam & ventriculum cordis dextum fertur, crassioribus refertus particulis, motu accedente lentiori, facilius partes deponit graviores, quarum amplexu complicatis cordis trabibus, unum quasi corpus efficitur. Dein, qui venis vehitur, sanguis, ob vim venarum contractilem nimis debilem tardiori procedit gradu consistentiaque crassior existit & ponderosior arterioso, unde facile dimittit partes crassiores, quæ, ubi præsertim non intime mixtæ leviter cohærent, vi gravitatis suæ, ad fundum lateraque magis tendunt. Aliter vero res sese habet cum sanguine arterioso. Hic enim, quum non modo ab elastico arteriarum motu insigniter in cursu suo promovetur, verum etiam in pulmonibus subtilissima aereo-ætherea materia imbutus & per minima vascula transpressus intime miscetur; ideoque & pondere levior, & colore rubicundior redditur: facile patet, quare hic præ venoso ad polyporum generationem minus sit dispositus.

§. XIV.

Polypi progignuntur in omnis ætatis hominibus. Aetatem si spectamus, non ii solum, qui provectioris, sed & qui ineuntis & non adeo maturæ ætatis sunt, polyposis concretionibus deprehenduntur obnoxii. De adultioribus equidem id mihi facile concessum iri confido. Placet igitur nonnulla ex auctoribus anatomiæ practicæ afferre exempla, quæ certiores nos reddere possunt, infantes quoque monstra ejusmodi polyposa inclusa sæpissime gerere. Ita de concretione polyposa, in puerulo, aditum in cordis auriculam obturante conferatur ALBINUS, *dissert. de polypo cordis pag.* 16. & BONETUS *sepulchret. anatom. libr. II. Sect. XI. obs. VI.* ubi de polypis sat magnis, in sinubus cordis filioli repertis eleganter agit. Haud dissimili modo in juvenis sexennis, atrophia consumti utroque cordis sinu adnotavit polypum D. SNELL. *Vid. ejus dissert. de cordis polypo pag.* 18. & DORSTENIUS *in E. A. C. Dec. II. ann.* 3. *obs. CLIII.* de quatuor corporibus in sini-

sinistro cordis ventriculo puelli cujusdam inventis perpulcre differit. Portentosum quoque polypum in adolescente describunt E. A. C. *Dec. III. ann* 2. *obser.* 18. quod & multis aliis exemplis probari posset, si his jam immorari liceret. Interim non negandum esse censemus, consistentis ætatis homines natuque paulo majores, ad polypos generandos, præ reliquis esse proclives. Facilius enim, peracto jam nutritionis negotio, quam eodem adhuc vigente, sanguis & copia & temperie excedens accumulatur; idque eo magis, si quis, ob copiosa amplioraque vasa, & imminutum solidorum elaterem, ad plethoram producendam dispositus, vitæque sine motu desidi & diætæ minus convenienti deditus fuerit.

§. XV.

In virili potius quam sequiori sexu. Respectu sexus, nunquam fere non viros magis, quam feminas, polypis & morbis inde oriudis videmus expositos. Cujus quidem rei hanc subesse puto rationem; quod in sequiori sexu, sub debito menstruæ purgationis successu, non adeo facile sanguinis increscit copia, & ob fibrarum laxitatem majoremque humorum fluiditatem, sive sanguinem multo sero imbutum, ægrius fit, ut crassiores particulæ invicem coeundo concrescant.

In regionibus septentrionalibus magis, quam calidioribus. Præterea & hocce momentum singularem meretur animadversionem, in regionibus maritimis & septentrionalibus longe plures, quam in calidioribus terris observari polypis mortuos; quod, meo quidem judicio, præter aerem frigidum & impeditius perspirationis negotium, præcipue victui crassiori, ut piscibus marinis, pani grossiori & carnibus fumo induratis atque salitis; ex quibus tenacior multisque particulis terrestribus refertus chylus & abhinc quoque sanguis spissior ingeneratur, tribuendum erit.

§. XVI.

Causæ polyporum mediatæ sunt plethora. Progredimur ad alias, quas procatarcticas dicunt, caussas pensitandas. Ex his vero principem suo jure obtinet locum, nimia sanguinis redundantia. Etenim, propter auctam, sub plethorico statu, vasorum diastolen fibræ suum amittunt elaterem; unde eorum minuitur systole sanguinisque progressus mirum in modum fit retardatus & perfacilis particularum terrestrium datur cohæsio. Emergit porro exinde vasorum obstructio; quæ quantum polyporum generationi faveat, vel unicum illud confirmat experimentum, a LANCISIO in cane vivo institutum. Constrinxit scilicet laudatissimus hic vir filo cerato ramum quendam arteriæ iliacæ, in quo, elapsis 15. aut 20. diebus, secato citra ligamen polyposam invenit concretionem. *Vid. libr. de aneurismatibus propos. XXXVIII. p.* 124. Nec adeo difficile est, hujus phœnomeni veram eruere rationem, utpote cum, facta ejusmodi compressione, tenaciores & ad reflexionem minus mobiles sanguinis partes invicem adglomeratæ lateribus vasorum sensim paullatimque adhærere incipiunt; donec aucta earum mole densum & fibrosum, quod polypi nomine venit, constituant corpus. *Et sanguinis defectus.* Verum enim vero, non minus nimia sanguinis abundantia, quam ingens ejus inopia ad obstructiones & concretiones polyposas viam pandit facillimam. Hinc mihi a magnis crebriusque repetitis hæmorrhagiis sæpissime morbos, ex polypis ortos advertere licuit. Dum enim fibræ, ob nimiam distensionem laxiores porique redditi sunt ampliores; omnis generis crassos viscidosque humores, transmittunt qui polypis progignendis apprime existunt idonei.

§. XVII.

Proceritas corporis. Proceritas corporis nimia sicut ad varii generis morbos; ita præcipue ad polyporum generationem & omnia, quæ hanc excipiunt mala disponit. In excelsis enim, seu longæ staturæ corporibus difficilior fluidorum ad perpendiculum est adscensus; hinc circulatio per totum corpus fit tardior & facile stagnationes obstructionesque oriuntur viscerum, maxime

vero

vero pulmonum; ubi sanguis difficilius progrediens in minimis vasculis subsistit & secedentes ponderosiores partes successu temporis in densam compinguntur massam. Si cui hæc non sufficiunt, quantumvis clara satis & certa; hunc plenius convincere potest tum mea, tum aliorum hac de re experientia, quæ optime testatur, arduæ proceritatis corpora humilioribus utplurimum alacritate viriumque robore multum cedere atque morbis ex lentiori sanguinis circuitu & stagnatione oriundis, ut polyposis concretionibus, phthisi, asthmati & dispnœis, aliisque, longe magis patere.

§. XVIII.

Frigidus potus.

Nihil autem prope magis corpus nostrum adeo lædere tantasque eidem noxas & ipsam præmaturam mortem inducere valet, quam frigidus potus, post intensam corporis commotionem & incalescentiam largiter & celeriter ingestus, de quo GALENUS, *lib. de sanitate tuenda*, præclare non minus quam vere ita sentit: quod spirandi difficultatem & tussim inducat, cerebrum debilitet & fluxiones inde concitet, ventriculum imbecillum reddat nervosque lædat. Ea namque pernicialis frigoris est potentia, ut non modo intestinum fluiditatis motum sistendo sanguinem coagulet, verum etiam partes terrestres & gelatinosas præcipitet; unde non mirum esse debet, si obstructiones, inflammationes, &, quod in rem nostram dictum sit, humorum concretiones oriuntur; quas quotidiano quisque experimento conspicere potest, si sanguis calidus e vena secta profluens in aquam frigidam immittitur, vel quando aqua calida, in quam sanguis missus fuit, interjecta mora, refrigeratur. Tum quippe, fibrosam & graviorem partem decedere ac præcipitari, jucundo comparebit spectaculo. Possem nunc quoque plura, eaque tragica proferre exempla, quæ exitialem frigidi potus noxam luce clarius demonstrarent. At quum multa jam sint alio loco a me & viris doctissimis studiose tradita, nolo his tempus consumere.

§. XIX.

Acidorum & spirituosorum abusus.

Quantum ex censu caussarum ad nocivas humorum coagulationes acidorum & spirituosorum abusus contribuat, quotidiana proh! dolor experientia loquitur, ipsaque confirmat ratio; siquidem certo constat experimento, sanguinem fluidiorem e vena emissum, affuso acido quodam liquore, vel spiritu vini rectificato in duram mox coalescere massam. Jam quidem facile nemo, qui rem accuratius examinat, dubitabit, hæc pariter in corpore humano, licet non eodem plane modo & tempore, posse contingere: si quis tamen dubitet, memor modo sit, in quam graves & diuturnas ex viscerum obstructione pullulantes morbos, quales sunt phthisis, cachexia, hydrops, asthma convulsivum & nimiæ hæmorrhagiæ, strenui spiritus vini potatores sua ipsius culpa incurrant.

§. XX.

Animi affectus.

Nec reticere licet animi affectus, maximeque iram, terrorem & tristitiam; utpote qui polyporum & abhinc dependentium morborum generationi sat gravem suppeditant caussam. Nolumus jam curiosius inquirere in abditas tam peculiaris effectus rationes, sed potius memorabiles quasdam in hujus rei fidem adducere historias. Ex his vero notatu digna mihi videtur observatio MALPIGHII, qua refert: ægrum, alioquin satis robustum, ex timore in magnam pulsus inæqualitatem & obscuritatem, præcipue in sinistro carpo incidisse, absque febre & recurrente spirandi difficultate; sed brevi tandem post, per sputa, quandoque rubicundi sanguinis portionem, quandoque copiosa alba quædam frustula, polypis haud dissimilia excrevisse; postremo vero, turgentibus superioribus, ex coercita sanguinis copia suffocatum interiisse. RIVERIUS quoque *Cent. IV. obs. XXI.* notabilem recenset casum cujusdam nobilis,

bilis, qui quum graviori quondam & inopinato percelleretur terrore, de summo conquestus est cordis tremore, spirandi difficultate pulsuque intermittente & inæquali, donec non adeo multo post suffocatione interiit. Aperto post mortem pectoris cavo cor cum vasis majoribus oppleta fuere & in sinistro cordis ventriculo inventæ sunt carunculæ rotundæ, substantiam pulmonis æmulantes; quarum major ad avellanæ magnitudinem accedens arteriæ aortæ præcludebat ostium.

§. XXI.

Incautus adstringentium usus.

Ultimo loco non prætereundum videtur, præposteras illas in nimiis hæmorrhagiis & intermittentibus febribus, per adstringentia, opiata, martialia & peruvianum quoque corticem &c. curationes ad difficiles chronicas & plane immedicabiles ægritudines, quæ a concretis polyposis nascuntur & foventur, non parum conferre. Et profecto certa adseverare fide possum, me in praxi mea medica quinquaginta & aliquot annorum, nullum majus ab ullo remediorum genere, quam ab his ipsis, intempestive & improvide adhibitis observasse damnum, ita ut non modo celeres & lethales morbos, quales sunt apoplexiæ, epilepsiæ, catarrhi suffocativi; sed & diuturnas & chronicas passiones, ut phthisin, asthma convulsivum, malum hypochondriacum & hystericum, enormes hæmorrhagias, lentasque & hecticas febres hac ratione productas noverim. Si rationem quærimus, unde tantorum malorum origo; sciendum ante omnia est, morbificarum affectionum caussam in impeditiori ac retardato sanguinis & humorum per minima & capillaria corporis vasa circuitu potissimum quærendam esse. Tali enim ratione naturales se- & excretiones, quæ itidem per minima & ex subtilissimis vasis conflata emunctoria fiunt, mirum quantum retardantur & variæ hinc inde stagnationes, viscerumque infarctus & indurationes cum mille aliis symptomatibus propullulant. Jam, si quis in tali rerum statu, ubi jam sanguinis & humorum crassities lentiorque fluidorum per canales corporis circulatio præsto est, vel ubi graviores, qui vasa fortiter angustant, spasmi adsunt, medicamenta adstringentia & humores magis incrassantia, vel etiam sedativa propinare velit; non poterit non insigniter nocere, & leve tantum malum longe gravius efficere. Id quod eo magis certiusque evenit, si perversus horum remediorum usus diutius justo protrahitur; nihilque superest dubii, quin polypi, ceu immedicabilium morborum caussæ, hac ratione sat commode possint produci, quos etiam in permultis morbis ab empyrica hac & detestabili curandi methodo subortis partim ex signis haud incertis augurari & prædicere, partim ex corporum post mortem institutis sectionibus ob oculos ponere mihi licuit.

§. XXII.

Et sic caussarum, quæ ad ingenerandos polypos concurrunt, vidimus potissimas; omnibus enim seorsim explicandis diutius immorari, non adeo necessarium putavi, tum quod rarius occurrant, tum vero maxime, quod ad dicta a nobis perfacile possint referri.

CURA PRÆSERVATORIA.

§. I.

Polypi magis præcaventur, quam curantur.

Ea est perversa mortalium indoles, ut raro principiis morborum obstare cogitent, sed tum demum medicum & medicinam anxie quærant, quum mala per longas moras aucta & mortem in propinquo vident; unde vero nihil aliud efficiunt, quam ut fatalem sibi diem, quem tempestivo remediorum usu avertere potuissent, maturius accersant. Peccant sane in hac re eo gravius ægroti nostri polyposi, quo certius & multa experientia testatius est, nonnisi difficilem ac dubiam, imo, ubi longius malum invaluit,

fluit, plane nullam ipſis contingere ſanationem. Si quid enim in hujus generis morbis, qui impedito ſanguinis ob polypoſum repagulum circuitu nituntur, auxilii, ſi quid opis exſpectare licet, maturatu opus, eoque a medico reſpiciendum eſt, ut concrementorum iſtorum generationem in tempore impediat, vel eorum, ſi jam adſunt, augmenta & noxios effectus præſcindat. Equidem jam, qua ratione hoc perfici debeat & quid utiliſſime hoc fine ſuaderi poſſit, candide proponam.

§. II.

Polyporum generatio præcavenda convenienti diæta.

Et primo quidem, ut polyporum generationem prohibeamus, omnis cura eo dirigenda erit, ut ſanguis ſpiſſior diluatur & reſolvatur, commodeque in iis, qui ejus copia abundant, imminuatur. Ad quod præſtandum præ ceteris ineunda eſt recta vivendi ratio, quæ his fere momentis abſolvitur: Victus eligatur parcior, tenuis atque humectans, remotis cibis, duris, acidis, ſalitis multumque alimenti præbentibus. Potus ſit naturæ conveniens & bene dilutus. Quo fine commendanda eſt cereviſia levis & probe defæcata, vel pura aqua fontana, tum ſola, tum ad vinum temperandum adhibita, vel etiam decoctum ex ſpeciebus blanda aperitiva virtute præditis confectum, quas inter præcipue radices chinæ, ſcorzoneræ, ſarſaparillæ & cortices ligni ſaſſafras &c. referre lubet; tali enim ratione effectus diluens & reſolutorius belle impetrabitur. His jungantur labores & frequentia corporis exercitia, quibus ſanguinis fluiditas & æquabilis per ſingulas partes circuitus egregie juvatur. Sed probe ſibi omnes, maximeque plethorici & obeſi vitæ otioſæ dediti cavere debent, ne motum repentino initio vehementiuſque inſtituant. Nimium enim exinde ſanguis ad pulmones propellitur, ubi progreſſu ſuo impeditus facile coagulum ſubit. Ad quod impediendum, mox aliquid calidi bibere præſtat; quod eo magis neceſſarium eſt, ſi corpus ab intenſiori commotione calidum poſtea refrigeratur, vel, quod peſſimum eſt, frigidus potus in copia ingurgitatur. Aer præterea ſit purus, ſerenus ac temperatus, iſque nec nimis calidus, nec nimis frigidus & humidus. Hic tamen ſi vitari nequit, itidem conſultum erit, infuſa theiformia nonnunquam calide adſumere, quæ tranſpirationis negotium promovendo egregium attenuantem moleculaſque coeuntes diſiungentem ſpondent effectum.

§. III.

Animi affectuũ moderamine.

Exultent dein graviores animi affectus, maximeque mœror, ira atque terror. Si quando vero ab ipſis alteratum corpus fuerit, mature in uſum vocentur, quæ effrenes motus compeſcant & valde turbatum ſanguinis circuitum æquabilem denuo reddant. Ita, ſi contra ſubiti terroris noxas pugnandum eſt, maximam merentur commendationem medicinæ reſolventes blandamque perſpirationem moventes, quia hac ratione id, quod forte in humorum maſſa coagulari cœpit, optime reſolvitur. In hunc finem ſummo cum fructu ſemper a me datum fuiſſe memini pulverem marchionis, ſive ſolum, ſive cum aliquot liquoris mei anodyni guttulis ex aqua cinnamomi, vel meliſſæ citratæ vinoſæ ſumtum, cui non male aliquot infuſi calidi patellas ſuperbibere juſſi; quam methodum etiam in iis, quos diuturnus mœroris affectus confecit, utiliſſimam deprehendi. Præter hæc in vehementiori terroris affectu ſummopere commendanda eſt moderatior corporis exercitatio, qua cor adjutum ſe facilius a ſanguinis nimium congeſti mole liberare poterit, ut eo minus dein mali quicquam timeri debeat. Peſſime itaque ſibi conſulunt, qui ſtatim a terrore quieti ſe tradunt vel ſomnum profundum capiunt.

§. IV.

Se & excretionũ libero ſucceſſu.

Proſpiciatur dein, ut alvus bene reſpondeat, quæ ſi forte obſtructa eſt, clyſteribus mature applicatis, vel pi-

lulis

lulis balsamicis solvenda est. Nec minori prudentia opus est, ut & reliquæ humoribus tam secernendis, quam excernendis dicatæ viæ apertæ liberæque serventur, ne, quod facile evenit, his occlusis sanguinis massa impura reddatur. Inprimis autem curæ sit, ne qua excretio sanguinis naturalis, ut in viris hæmorrhoidum, in feminis mensium, supprimatur, aut retentio longior insuper habeatur. Tunc enim perfacile periculosæ sanguinis ad alia loca fiunt congestiones, quas providus artis peritus convenienti venæ sectione, pilulis & aliis medicamentis blande balsamicis ac temperantibus quam optime poterit avertere. Nec denique artificiales sanguinis evacuationes sunt negligendæ, quæ eo strictius debent observari, si quis multo sanguine turgeat ipsasque diuturna consuetudine quasi naturales reddiderit.

V. Stonibus.

§. V.

Medicamentis convenientibus.

Præmissis hisce diætæ regulis, ex remediorum classe, ad sanguinem spissum incidendum ac resolvendum, subjungenda sunt salia mediæ & alcalinæ naturæ, ut arcanum duplicatum, tartarus vitriolatus, nitrum, sal digestivum Sylvii, sal aperitivum nostrum, oleum tartari per deliquium, terra foliata tartari & liquor nitri fixi &c. Ex spirituosis huc pertinent essentia pimpinellæ albæ, tinctura antimonii acris, & id genus alia. Nullum autem, quod scio, ex toto medicamentorum penu datur remedium, quod in dissolvendis fibrosis & ad concretionem pronis in sanguine partibus tantam præstaret efficaciam, quam aquæ minerales, præsertim illæ, quæ alcalino sale imbutæ temperatiorisque indolis sunt; quo nomine laudem merentur acidulæ Emsenses ac Selteranæ, thermæ Aquisgranenses præcipue vero Carolinæ, quæ sale suo omnia corporis emunctoria aperiunt, impuras sordes abluunt & evacuant, sanguinemque crassum & viscidum resolvunt ac diluunt utilissime.

§. VI.

Polypi jam vasis inhærentes quomodo tractandi.

Hactenus quidem modum, quo præcavenda sit polyporum generatio, satis, ut arbitror, dilucide monstravimus. Videamus nunc, quid faciendum sit, si jam signa quædam emicant, quæ polypum cordi vasisque majoribus inhærentem testantur & qua ratione præcaveri debeat, ne majora capiat incrementa. Sciendum itaque est: ubi polypus adhuc incipiens est ac pituitosus, non omnem abjiciendam esse spem ejus resolvendi: quod salibus alcalinis & duplicatis, quæ exoptata tenaces humores resolvendi vi pollent, diæta tenui, sufficienti & sanguinem diluente potu, omniumque maxime aquis Carolinis poterit præstari, quarum usu prudenter administrato ego perplures, qui non vanam polypi intus latentis suspicionem incutiebant, sanatos novi. Quodsi vero jam in fibrosam & duriorem abiit substantiam polypus, omni studio contendendum erit, ne aut majora sumens augmenta, aut e loco suo dimotus vasa penitus obstruat citoque homines interimat. Ad quod efficiendum opus maxime omnium est, ut sanguinis nimia abundantia impediatur, ejusque fluiditas iis rebus probe conservetur, quibus id commode fieri posse superiori loco diximus. Sed cavendum, ne ubi spirandi a polypo difficultas est, vena in brachio secetur, quia tum major, imo suffocatoria fit congestio. Fugiantur præterea omnia spirituosa, nimius motus animique perturbationes, quæ singula sanguinem partim coagulando, partim nimis cõmovendo malum deterius reddunt.

§. VII.

Cautelæ circa curam hæmorrhagiarum & febrium.

Ultimo loco non inutile erit, quasdam cautiones, quæ sanguinis fluxus & motuum febrilium tractationem concernunt, subjungere. In utroq; casu quãtũ a medicis delinquatur, plurimis proh! dolor exemplis comprobatũ & a nobis jam supra fusius evictũ est. Quapropter sincere moneo, ne forte medicus in hæmorrhagiis sistendis curationem solis

adstrin-

adstringentibus absolvere satagat, sed potius convenienti sanguinis detractione, & temperantibus leniterque anodynis medicamentis, nec non inferiorum partium frictionibus æquabile sanguinis iter restituere laboret. Febrium curationem quod attinet, summa adhibenda est cautio, ne nimis cito supprimantur. Quo scopo tutissimum erit, blandis aperitivis & evacuantibus remediis decenter uti; quibus dein medicinæ resolventes ac temperantes cum roborantibus commode possunt interponi atque subjungi.

CAPUT XI.

DE AFFECTIONE PHTHISICA, SIVE TABE.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Pulmonum necessitas & usus.

NUlla, si cordis machinam exceperim, in universo corpore nostro pars est, quæ ad vitam & tuendam & sustinendam præstantioris sit usus, quam ipsi pulmones. Hi quippe sunt genuina sanguinis fabrica, in qua lympha chylosa & nutritia cum sanguine intime miscetur ipsique assimilatur; hi sunt egregium illud viscus, quo spiritum vitalem, seu fluidum aereo æthereo elasticum, quod cordi solidisque partibus omnibus suum robur & vim systalticam præstat, intus haurimus. Quanta autem pulmones præ reliquis partibus utilitate gaudent & prærogativa, tanta e contrario, imo fere graviora sunt, quibus hinc inde patent, mala, quæ ego quidem a peculiari eorum textura deducere minus dubito. Hanc enim, ubi rite dispicimus, ex meris vesiculis membranaceis, quæ aerem recipiunt, ex nervis, qui subtilissimum fluidum recondunt, & diversi generis vasis, quæ sanguinem & lympham vehunt, deprehendimus constructam, ut usque eo non mirum esse debeat, si ob tot minimorum vasculorum myriades frequentes inibi sanguinis congestiones, stagnationes & obstructiones, ex his vero varii generis oriantur ægritudines. Has inter præcipue referenda est pessima ista affectio, quæ in medicorum scholis dicitur phthisica, de cujus origine, progressu & curatione in præsenti hoc capite strictim sed utiliter disserere proposuimus.

§. II.

Phthiseos definitio.

Est autem phthisis, corporis contabescentia, cum lenta febre, spirandi difficultate, molesta & continua tussi atque copioso phlegmatis materiæque corruptæ ac purulentæ sputo juncta; ab insigni pulmonalis substantiæ læsione, per scirrhosam vel ulcerosam corruptionem, vel abscessum inducta, ortum ducens.

§. III.

Differentia ab aliis morbis.

Equidem dantur variæ, quæ itidem cum febre & nonnunquam molesta tussi ac vitiosæ materiæ rejectione stipatæ sunt, tabis species, quas tamen ob prognosin & curationem multum differentem cum vera phthisi non confundere debet medicus, utpote sine notabili pulmonum labe contingunt. Ita, certa observationum fide constat, non raro tabem ex gonorrhœa simplici & pollutione nocturna diutius infestante suam mutuare originem, de qua jam olim HIPPOCRATES *lib. VI. epidem. Sect. VIII. Text.* 47. mentionem fecit. Neque plane insolitum est, a nimio veneris usu, a cacochymia & depravata succi nutritii indole in scorbuticis corporibus contabescentiam oriri; salvo tamen adhuc & integro pulmonum parenchymate. Idem fere animadvertimus in morbo isto infantibus tam infesto, atrophia, ubi ob scirrhosam glandularum mesaraicarum indurationem, succis chylosis & nutritioni inservientibus liberum ad sanguinem iter prohibetur; unde superiores partes marcescunt, venter inflatur; lenta adest febris, difficilis cum tussi spira-

spiratio urget & alvus nimis fluida existit. Nec deinceps pro phthisi semper habenda est illa morbi species, ubi cum corporis extenuatione lentaque febre tussis & dejectio plus minus saniosa adest. *Sæpissime* enim accidit, ut salva pulmonum compage, ex remotioribus partibus, ut mesenterio, utero, vel renibus, abscessu vel ulcere obsessis sanies ad pectus transferatur. Denique etiam probe distinguenda est phthisis a tussi valde chronica cum ejectione copiosi phlegmatis juncta, sequente tabe viriumque prostratione & calore præternaturali; quæ quidem mala autumnali & vernali tempore subjecta ad catarrhales morbos proclivia sæpe sæpius corripiunt diutiusque vexant, sed nihilominus naturæ & beneficio feliciter cedunt.

§. IV.

Signa. Ne cui vero vel minima in cognoscenda phthiseos ab aliis morbis differentia supersit delinquendi occasio, operæ pretium arbitror, certa quædam signa, ex quibus vera phthisis cognosci possit ac debeat, hoc loco recensere. Placet autem ex veteribus, qui in historiis morborum conscribendis longe sæpe accuratiores esse solent recentioribus, locum *Cælii* AURELIANI, qui *lib.II.cap.XIV.* legitur, huc transferre, qui ita se habet: *Phthisica passio fit frequentius antecedente sanguinis fluore, aliquando etiam longi temporis tussicula, sive catarrho, quo pulmonum profunda & intimæ partes lacerantur & primo levius tunc ulcerata. Sequitur ægrotantes febricula latens, quæ initium, inclinante die, accipit, atque veniente luce levigatur, adjuncta tussicula plurima initio noctis atque fine, cum sputis saniosis ac parvulis quidem, deinde autem plurimis. Iis vero, qui ex fluore sanguinis in istam veniunt passionem, primo sanguinolenta sputa efficiuntur, tum fœculenta, tum livida, vel prasina & in ultimo alba atque purulenta, dulcia vel salsa, cum voce rauca aut clangosa & difficultate spirandi atque genarum rubore, & ceteri corporis cinereo colore. Cibi fastidium sequitur & major sitis; quibusdam gravis doloris sensus est vulnerati pulmonis, ut etiam ejus fibras exspuant pulsus debilis, durus ac dein formicularis. Sequitur præterea inflatio pedum & pejorante passione ventris efficitur fluor & phlegmata carbonibus injecta tetri sunt odoris.* Merentur dein hic adduci HIPPOCRATIS verba, quibus imminentis phthiseos signa eleganter tradit. Sunt autem in *lib.I.de morbis text. 9.* fere hæc: *Fit phthisicus, si pituita a capite in pulmonem destillat, & primum quidem utplurimum latentes defluit tussimque tenuem exhibet, & sputum paullo amarius solito & aliquando tenuis adest calor; temporis autem progressu exulceratur pulmo & intus ulceratur a pituita inhærente & putrescente & gravitatem exhibet pectori & dolorem acutum ante & retro, caloresque acutiores in corpus incidunt. Quanto vero majus tempus progreditnr, tanto magis pus sincerum ejicitur & febres acutiores fiunt & tussis fortis ac continua, & inedia vexat & tamen alvus inferne turbatur.*

§. V.

Propositis itaque genuinis nostri affectus characteribus, videamus nunc, quasnam tantorum malorum caussas in dissectis phthisi defunctorum corporibus reperire liceat. Quo fine potissima, quæ mihi ex innumeris auctorum observationibus & autopsia anatomica innotuerunt momenta paucis suppeditabo. *Sectio anatomica phthisicorum.* Primo autem in omnium fere, qui phthisi decedunt, pulmonibus lobum vel dextrum, vel sinistrum, vel utrumque simul pleuræ & costis, vel etiam in dorso vertebris adeo firmiter adnatum deprehendimus, ut cultro difficillime possit separari, plerumque etiam locus iste putrido sero, sive ichore scatet. Deinde in nonnullis, præsertim empyematicis, unum lobum a prægresso longo abhinc tempore pectoris morbo, penitus absorptum, alterum inflammatum fuisse observavimus,

vimus, qui mortis caussam constituit. Tum quoque utplurimum in altero pulmonum lobo vomicas, sive ulcera clausa, diversæ magnitudinis & numeri, adnotavi, quæ dissecta partim pus crassum, partim fluidum continebant. Ubi in eodem vel altero lobo, maximeque superiori ejus parte incisio facta fuit, cavitates sat amplæ pure & phlegmate, ejusdem fere generis ac coloris, quod per os antea rejectum fuit, repletæ in conspectum venerunt. Fit porro nonnunquam, ut in pulmonibus nodosis & scirrhosis ulcera serpentia, fistulosa & instar cancri vicinas partes exedentia, quæ ichor fœtidum & sanguinem recondunt, offendantur. Nec desunt exempla, ubi tubercula scirrhosa & instar acinorum dura reperiuntur, quæ materia tophacea, calculosa & putrida scatent. Post ea non prætereundum esse existimo, quod cor plerumque flaccidum ejusque vasa polyposis concrementis sint infarcta, de quo phœnomeno memorabilis exstat observatio in M. N. C. *Dec. II. obs.* 35. In pericardio quoque, imo non raro in ipso pectoris cavo ingens seri impuri & fœtidi diffluit copia. Quod denique ad abdominis aliasque partes attinet, vasa utplurimum sunt exsanguia, hepar magnæ molis & pallidum, mesenterii glandulæ tumefactæ, omentum absumtum & omnis pinguedo tam internarum quam externarum partium conspectui se offert. Qui paulo curiosior plura de phthisicorum sectionibus exempla legere cupit, consulat modo M. N. C. *Dec. I. ann.* 1. *pag.* 62. 63. *item ann.* 2. *pag.* 235. *ann.* 3. *pag.* 190. *Dec. II. ann.* 4. *obs.* 35. *&* 118. *ann.* 8. *pag.* 214. *ann.* 9. 245. *Cent. III. & IV. obs.* 118. *Cent. VIII. obser.* 105. *Cent. IX. obs.* 16. 26. *Cent. X. obs.* 143. VERZASCHAM *obser.* 100. LOSSIUM *obs.* 11. PAWIUM *obser.* 22. PLATERUM *lib. III. obs.* 189. 690. PEZOLDUM *obs.* 63. 64. 74. *&* 92.

§. VI.

Phthisin antecedunt & *pulmones lædunt: 1) tubercula.*

Ex hisce satis apparet, quam gravis & demum exitialis pulmonum, ceu visceris vitalis, sit læsio, quæ mortem induxerit. Nunc erit inquirendum, quænam caussæ ad tantam læsionem in exquisita phthisi contribuant. Has inter primo omnium referri debent stases scirrhosæ, substantiam pulmonum mere vasculosam, vesiculosam & membranaceam obsidentes, quæ, si invalescunt, ob continuum & reciprocum aeris transitum aliasque caussas, difficillime tolluntur. Qua de re dignus est, qui hic inferatur, locus HIPPOCRATIS, qui exstat in *lib. de intern. affect. cap. IV.* in hunc modum: *Quum pulmo sanguinem in se ipsum traxerit, aut pituitam salsam, & non rursus dimiserit, sed in ipso coacta & compacta fuerint, ab his tubercula fiunt in pulmone & suppurantur: ab initio & per totum morbum tussis acuta sicca obtinet, & rigor & febris, & dolor in pectore & in dorso incumbit, aliquando etiam in latere & erecta cervice spiratio vehemens incidit, deinde corrumpit pus & multum exspuit.* Non possum quin hisce HIPPOCRATIS verbis comparem fere similia ARETÆI, quæ in *lib. III. cap. VIII.* exstant; *phthisici*, inquit, *ante quam manifestis signis præsertim sputo putrido & purulento se prodit morbus, in pulmonibus fovent tubercula, sive nodos scirrhosos, a materia viscosa lentescente atque in duritiem abeunte, & ita tabidi per plures annos vivunt, ante quam in actum corruptionis vel abscessus transeunt. Hæc si adsunt, in pulmonibus tussis sicca, valida, sonora cum acuto vel pungitivo sensu in pectore spirandique difficultate indicium faciunt, & a profundiori aeris attractione & inspiratione angustia quædam & renisus in pectore percipitur tussisque vehementior fit, maxime etiam post validam corporis exercitationem.*

§. VII.

De hisce judicium.

Verissima quidem sunt allata *Hippocratis* & ARETÆI verba: nobis tamen nonnulla, quæ forte meliori illustrationi inserviunt, adjicere licebit.

bit. Tubercula ista materia viscida repleta plerumque initium constituunt vomicarum, quæ nil nisi diversæ magnitudinis ulcera sunt, membrana ambiente cincta. Ejusmodi vomicæ, si adhuc minores sunt, tussi interdum ejiciuntur. Quodsi vero mole sua increscunt interiusque rumpuntur, abscessus inde fiunt & cavitates cum sputo purulento copioso phlegmate mixto, & tunc vera adest phtisis. At vero quandoque ipsi hi nodi scirrhosi, qui diutius se celarunt, ut præter siccam tussiculam vix ulla præbuerint indicia, ob materiam intus retentam & acrem factam in ulcus abeunt cancrosum & fistulosum serpens ac fœtidum, quod ita vicinas partes consumit & in putrilaginem convertit, ut teste FORESTO *lib. XVI. obs.* 14. & 53. asperæ arteriæ frustula ejecta, & juxta SYLVIUM *in obs. lib. II. cap. XII.* venæ pulmonalis surculi tussi excreti fuerint.

§. VIII.

2) hæmoptysis. Verum adhuc sunt alia phthiseos initia, maximeque hæmoptysis, ubi incaute a medentibus tractatur, aut si paullo major cruoris portio est, quæ sputo ejicitur. Tum enim facile sanguis ex pulmonum vasculis intra vesiculas aereas extravasatur & stasi concepta putrescit, partes vicinas corrodit ac demum sinuositates efformat, vel in nodos & tubercula coit. Et profecto, si vel meam unius hac de re experientiam adducere licet, certa asseverare fide possum, dimidiam fere partem phthisicorum, qui se curæ meæ tradiderunt, ab hæmoptysi prægressa & male curata primam mali sui originem accepisse. *3) diuturnus pectoris catarrhus.* Quibus dein quoque annumerari debet secundum veteres catarrhus salsus longo tempore pectus infestans, quem presso, ut ajunt, pede, phthisica affectio non raro excipere solet. De quo in sequentibus plura dicemus.

§. IX.

Origo harum caussarum ostenditur. Jam vero non immerito quæri posse video, unde caussæ jam propositæ originem suam habeant: Nostra hac de re sententia hæc esto: sanguinis & humorum in vasis stagnationes, ubi firmiter iis insistunt, sicut plurimorum morborum, ita etiam phthiseos sunt genetrices. Fluida enim quando extra motum progressivum constituta in circulum non aguntur, pristinam suam temperatam naturam mora amittunt, & valde alienam, impuram, salsamque & acrem induunt; vel etiam minima vascula nimium opplendo obstructiones, indurationes atque scirrhescentias efficiunt. Perniciosas vero hasce sanguinis & humorum in pulmonum vasculis stagnationes non aliunde fieri deprehendimus, ac si fluida in nimia copia & cum impetu ad partem per se valde languidam & a tono dejectam compulsa congeruntur, ut, quantum venæ ab arteriis receperunt, non possint reddere.

§. X.

Caussæ mediatæ sunt dispositio hæreditaria. Verum quamplurimæ dantur caussæ, quæ pernicialem sanguinis & humorum in pulmonibus stagnationem inducere & ad phthisin remote conferre valent. Inter eas præcipua debetur animadversio hæreditariæ dispositioni, qua liberi a parentibus phthisicis progeniti, data occasione, in eandem labem incurrunt facillime. Consentientem hac in re habemus tum experientiam, fidissimam rerum testem, tum auctores probatissimos. Ex his audiamus saltim doctissimum FERNELIUM, qui in *patholog. lib. 5. cap. X.* hæc eleganter prodit: *qui tabida de stirpe sati sunt quasi hæreditario jure omnes necessario tabe marcescunt; hocque malum sæpius vidimus in ejusmodi familiis ordine grassari.* Et ratio quoque in promptu est. Etenim, quum illa a parentibus accepta ad morbos proclivitas potissimum in prava partium solidarum conformatione, sive tali fibrarum ac vasorum laxitate consistat, qua humores appulsi non debito modo ac nisu ulterius possunt promoveri; in aprico est, cur ii, quorum pulmones natura debiles exi-

ſtunt & flaccidi, præ ceteris in varios pectoris morbos maximeque phthiſin ſint propenſi, Quibus dein, teſte graviſſimo HIPPOCRATE, adhuc ii debent adnumerari, qui pectus a natura depreſſum & anguſtum obtinent, qui ſcapulas inſtar alarum prominentes coſtaſque in thorace protuberantes habent, nec non qui oblongi colli vel etiam gibboſi ſunt.

§. XI.

Temperamentum ſanguineo cholericum in juvenibus.

Deinceps certa conſtat experientia & vel ſolius HIPPOCRATIS comprobatur teſtimonio *aph. IX. Sect. V.* homines, qui habitus corporis gracilioris ac tenerioris, ſtaturæ proceræ atque ætate juvenes ſunt, a XVIII. ad XXXV. ætatis annum hæmoptyſi æque ac phthiſi valde eſſe obnoxios, vix aliam ob rationem, quam quod in hacce ætate vaſa ſint teneriora longeque faciliùs, quam quidem in provectioribus, expanſa diſſolvantur. Utplurimum vero omniumque facillime hæmoptyica & phthiſica accidit affectio viris & juvenibus, qui temperamento præditi ſanguineo-cholerico facile animo commoventur & in pueritia frequentes narium hæmorrhagias perpeſſi ſunt, præſertim ſi nimio motu incaleſcunt. Tum enim ſanguis magna in copia & impetuoſius ad ſuperiora & pectus compulſus per minima arteriæ ac venæ pulmonalis vaſcula libero itinere ad cor redire nequit; unde ramorum majorum a ſubſiſtente ſanguine nimiæ expanſiones, diſruptiones & denique extravaſationes fiant neceſſe eſt.

§. XII.

Diæta perverſa.

Ex diæta perverſa cauſſam hic præbet antecedentem intempeſtivus potuum ſpirituoſorum uſus. Quod quidem non adeo difficili indiget probatione, quum ſatis cuique ſpectatum ſit in regionibus vitiferis ſicut omnes pectoris morbos ita maxime hæmoptyſin ac phthiſin longe eſſe frequentiores, quam in aliis. Hinc etiam HOEFERUS *in Hercule med. lib.* 1. *cap. III.* rectiſſime arguit, phthiſicam affectionem in Auſtria inferiori non aliam ob cauſſam endemie graſſari & tam innumeros rapere, quam ob vini generoſioris, præſertim matutino tempore, abuſum.

§. XIII.

Ad pectoris catarrhum diſpoſitio ſanguinis ſeroſi congeſtio.

Progredimur nunc ad eas cauſſas conſiderandas, quæ ſalſi humoris in pectore decubitum procurant, quem antiquiſſimi medicorum promiſcue ex capite deduxerunt, quaſi paſſim ab eo humoris in pectus delapſus fieret. Sed non ſatis perſpicuum & in experientia fundatum eſt hocce judicium. Multo magis nimia ſanguinis ſeroſi ad pectus, præcipue vero ad fauces totumque canalem aſperæ arteriæ, quæ tunica glanduloſa interna obſita eſt, congeſtio accuſanda videtur; idque eo magis in ſubjectis ſeroſioribus & gravedine, coryzæ crebriſque catarrhis per omnem ætatem obnoxiis. Quodſi enim plus ſanguinis & ſeri ad glanduloſas partes per arterias appellitur, quam per vaſa venoſa poteſt regredi, ingens ſeroſi laticis contingit ſecretio, qui copia increſcens, admiſſo aere frigido, coagulatur & tandem magna ſæpe copia ejicitur. Procedente tempore & malo diutius perſeverante, accedentibus adhuc aliis cauſſis, ut cruditatibus ex prava diæta & digeſtionis vitio collectis, tranſpiratione impedita, vel profundo animi mœrore &c. ſerum induit naturam ſalſam & corroſivam adeoque ſucceſſu temporis veſiculas pulmonales & vaſa tenerrima corrodit.

§. XIV.

Aer humidus & frigidus.

Ex dictis & adductis jam facili negotio poterit perſpici, quantopere rigidi & ſeptentrionales venti ac tempeſtates pluvioſæ, nebuloſæ ac frigidæ, quæ tonum vaſorum pulmonalium relaxando, ſordes in iis accumulant, adeoque malum adaugent, tabidis ac phthiſicis ſint infenſæ, ut propterea *aphor.* HIPPOCRATIS. X. Sect. III. veritati omnino æſtimemus conſentaneum, qui autumnum expreſſis verbis tabidis declarat noxium. Et pro

fecto,

fecto, si ullo in morbo ingignendo magna aeris est potentia, est sane in pectoris affectionibus maximeque phthisi; unde etiam TULPIUS *in obs. med. lib. II. cap. X.* caussam, quod in Hollandia tam frequentes sint vomicæ & phthises, locis uliginosis & aeri continuis vaporibus putridis referto tribuit rectissime.

§. XV.

Ad phthisin contribuunt morbi progressi ut variolæ & morbilli.

Transimus nunc ad eos morbos inquirendos, qui ad phthisin disponere solent: inter hos vero primo loco referri debent variolæ. Hinc ego perplures novi pueros & adolescentes qui superata variolosa febre variis subinde pectoris molestiis per multos annos durantibus, ut tussi sicca, sensu doloris acuto, spirandi difficultate, tabe & lenta febre infestati & accedente demum abscessu mortui fuerunt, quos inter præsertim serenissimum Saxoniæ Principem referre lugemus. Eadem fere scena luditur post morbillos. Nam in hisce exanthematicis affectibus magna seri peccat acrimonia, quæ non modo in principio horum morborum nervosis pulmonum membranis firmius inhærens tussim siccam & fat molestam concitat, verum etiam, expulsione materiæ ad corporis superficiem facta, insignem in hoc viscere debilitatem relinquit. Jam si ægroti forte maturius, quam quidem materia vitiosa omnis transpiravit, liberiori, maximeq; vernali & autumnali aeri sese exponunt, perfacile evenit, ut restitans malæ indolis materia ad interiora recedens utplurimum pulmones debiles petat, irritet, exulceret. De quo legi meretur *Thomas* BARTHOLINUS *Cent. IV. histor.* 43. & MICHAELIS *praxi* clinica part. 1. lib. III. cap. V.

§. XVI.

Aliæ efflorescentiæ & externa vitia male tractata.

Neque plane insolens & ab experientia alienum est, ex aliis pariter cutis efflorescentiis, ut scabie, gutta rosacea, maculis scorbuticis & purpura retropulsis phthisicam labem sæpius fuisse subortam. Quod idem fieri observamus post suppressos copiosos sudores, post intempestive tractata capitis vel pedum ulcera, vel etiam post fonticulos præmature consolidatos. Nec desunt exempla, quæ etiam ab erysipelate, doloribus podagricis & arthriticis repressis, & incautius tractatis phthisicam affectionem docent prognatam. Etenim quum acris & caustica materia hac ratione intus retinetur & per venas ad sanguinem resorbetur, fit inde, ut ad nervosas easque tenerrimas pulmonum membranas delata firmius ipsis inhæreat easque irritando constringat; unde vasa coarcta obstruantur & demum corrodantur necesse est. Memini quoque, a curato tumore scirrhoso sub axillis & pone aures phthisicam affectionem inductam, ut nihil denique dicam de frequenti phthiseos ab hæmorrhoidibus vel mensibus suppressis generatione.

§. XVII.

Nimiæ hæmorrhagiæ.

Denique non prætermittendum esse arbitror, dari exempla, licet non adeo frequenter obvia, quæ optime nos convincunt, phthisicam tabem præter supra dictam hæmoptysin etiam ab aliis fortioribus hæmorrhagiis commode posse induci. Quod quidem potissimum valet de ejusmodi subjectis, quæ vel per nativitatem, vel ob contractam ab aliis caussis pulmonum atoniam ad hunc morbum disposita existunt. Cujus adserti sanam quoque rationem habemus suffragantem, quæ non minus superabundantem, quam deficientem sanguinis copiam stasibus producendis nos docet aptissimam. Unde videant, qui phthiseos proximam caussam in sola plethora repositam sentiunt, quantum sibi & experientiæ contradicant.

§. XVIII.

Phthisis an contagiosa?

Singularis superest quæstio, quæ in utramque partem a medicis agitatur, utrum phthisis sit contagiosa? Ego vero neutiquam vereor hoc asserere, vel saltim eo restringere, ut ejusmodi miasma, si non ad phthisin inducen-

dam, tamen, si dispositio jam adsit, ad promovendam existimem idoneum. Nam mirabilis certe & valde multiplicativæ indolis est omnis materia ulcerosa & corrupta, ita prorsus, ut plurimi morbi maligni & per contagium grassantes, quales sunt scabies, lepra, variolæ, ulcera antiqua sordida, in peste carbunculi, imo quoque dysenteria &c. exinde deducendi veniant. Neque tamen tam malignam nostri miasmatis naturam esse censeo, ut e longinquo & subitaneo quasi impetu homines inficiat, sed tum demum, si quando propinquius & continuo cum phthisicis conversentur. Confirmant nos in tali judicio ferendo celeberrimi in arte medica viri. Ita RIVERIUS *Cent.*1. *obs.*99. notabilem refert casum ancillæ, quæ per contagium heræ suæ, cui diu noctuque ministravit, in phthisin incidit, & *Cent.IV.obs.*92. mentionem injicit puellæ, quæ a sorore phthisico cuidam mammas præbente phthisin incurrit. Aliud exemplum nobis affert SCHENCKIUS, qui *in obs. lib.II.obs.*133. memorat, ita contagiosa esse confirmatiorum phthisicorum sputa, ut medicus illa olfaciens factus inde sit phthisicus. De quo etiam consuli potest obs. de phthisi e contagio in M. N. C. *Cent.IX. obs.*62. descripta.

§. XIX.

Phthisis inveterata curationem non admittit.

Progrediendum nunc est, ad prognosin nostri mali suppeditandam. Veram phthisin inter graves & curatu difficillimos morbos vel primo loco esse collocandam, non modo in vulgus tot tristibus exemplis cognitum exstat, verum etiam a medicis longa experientia est comprobatum. Ipse HIPPOCRATES *lib.*1. *de morb. Sect. II.* ita judicat: *tabes cum fiunt, necessitatem habent, ut interimant.* Cui adsentitur GALENUS *lib.IV. de loc. affect. cap. VIII. & V. method. med. cap.*1. *& VIII.* & CELSUS *lib. III. cap.*22. *quod si vera phthisis est*, inquit, *inter initia protinus occurrere necessarium est, nec facile hic morbus, cum inveteravit, evincitur*. Ex recentioribus de insigni phthisin sanandi difficultate vid. FORESTUS *obser.* 45. *lib. XVI.* & *Rodericus a* FONSECA *Tom.I. consult.* 58. *& Tom.II. consult.* 48. nec non *Timæus a* GULDENKLEE *in epist. lib.III. epist.*2. ubi hæc habet: *ingenue fateor, in tota mea praxi, quam 37. annis exerceo, neminem ex iis, qui ulcere pulmonum affecti fuerunt, integræ sanitati restituere potui, etiamsi nihil intentatum reliquerim, quod ad curationem hujus mali ullo modo facere poterat, neque ab aliis celeberrimis medicis quempiam restitutum vidi.*

§. XX.

Sed incipiens

Verum enim vero, licet phthiseos curatio sit difficillima, imo, si ad tantum fastigium pervenerit, ut a vulgo quoque signis manifestis cognoscatur, supra omnem humanam artem posita, nolim tamen facile idem de omni, præsertim in incunabulis quasi suis adhuc hærente prædicare. Namque plura mihi cognita sunt exempla eorum, qui a vulnere pulmonibus inflicto, vel a præcedente hæmoptysi & ruptione vasorum minimorum, nec non post pleuritidem & peripneumoniam pectoris abscessu & vomicis laborarunt, sed nihilominus tempestiva medicatione a malo suo penitus fuerunt liberati. Pari ratione mihi & aliis observare licuit, perplures a phthisicis parentibus genitos, qui pectus interius depressum & scapulas instar alarum prominentes habuerunt, qui ad iram valde proclives sanguinem in pueritia ex naribus, citra ullam caussam externam, frequentius stillarunt, salsasque ad fauces & pectus defluxiones cum tussi sicca & ferina, æstivo etiam tempore infestante passi sunt carnemque mirum amiserunt & non longe post pastum calorem volarum perceperunt, florido adhuc genarum colore existente, in integrum congrua medicina & diæta fuisse restitutos. Imo denique pulmonum abscessus, ubi ingenti in copia pus album,

album, æquale & unius coloris fuit ejectum, reliqua tamen pulmonum substantia nondum corrupta, nec scirrhosis indurationibus, vel fistulis ulcerosis obsessa, neque cordis & pulmonum vasa concretis polyposis infarcta fuerunt, convenienti methodo tam diætetica quam pharmaceutica feliciter vidi sanatos. Id quod innumeris aliis exemplis confirmare possemus, si ad longius excurrendum tempus nobis suppeteret.

§. XXI.

Cur tam raro fiat, exponitur. Jam prævideo, quid objici mihi hic posset: Scilicet, qui fiat, ut tam raro phthisi, vel tantum incipienti obtingat curatio. At vero, quæ id multo sæpius prohibent, variæ dantur caussæ, quas inter hæc mihi potissima esse videtur, quod non satis evidentia signa diagnostica semper suppetant, quibus de veræ phthiseos præsentia ejusque genuinis caussis certiores reddamur. Quam in rem egregia sunt verba FERNELII, qui in *patholog. lib.5. cap. X. latens abscessus*, inquit, *seu vomica, vitium imprimis abditum, sæpe nec laboranti, nec medico notum, quo laborans ipse nec consueta munia intermittit, nec se morbo teneri putat, caussamque interitus nesciens intus gerit sub pectore: non pauci tamen inopinato e vivis horæ quadrante erepti sunt, in quibus dissectis non alia mortis caussa comparuit, quam repentina vomicæ in pulmonibus disruptio, qua per suffocationem fit vita exstincta. Omnibus tamen sic affectis nullo non tempore ante, quam vomica rumperetur, adfuit cruenta cum tussi exscreatio, corporis gravitas, pectoris levis oppressio & spiritus difficultas, quibus tabes raro comes. Sed hæc signa aliis quoque affectibus communia sunt*. Præter hæc vero de admodum difficili phthiseos diagnosi plenius nos convincere possunt frequentes medicorum, etiam sæpe clarissimorum, circa eandem errores. Ita enim complures phthisici habentur, qui tussi chronica cum catarrhali defluxione affecti materiam paullo crassiorem, coloris ex albo viridis rejiciunt, aut qui tussim stomachalem hypochondriacam ex vitiosa primarum viarum saburra ad pulmones delabente subortam diutius experiuntur. Fit quoque, ut asthma humidum, præsertim ubi post suppressas hæmorrhoidum vel mensium excretiones, factamque inde in dispositis humorum ad pectus regurgitationem & congestionem originem sumserit, pro phthisica affectione non raro venditetur. Nec denique obscurum esse poterit, lentam febrem cum tussi & repentina corporis extenuatione & colliquativis sudoribus junctam, quæ arthritide, podagra vel scorbuto affectis nonnunquam supervenit, ad phthisin sæpissime referri, cum tamen nulla in pulmonibus continui solutio reperiatur. His vero ita constitutis, quum tam anceps, tamque difficilis veræ tabis pulmonalis sit cognitio; facile poterit colligi, quam incerta sit curatio, quæ illi debet esse superstructa.

§. XXII.

Quod alterius ostenditur. Sed accedit adhuc alia non minoris momenti caussa, quæ phthiseos & interius de subortæ hecticæ sanationem impedit: quod scilicet perpauci medentum sint, qui idoneis ad hoc negotium pertinentibus medicamentis recte & circumspecte uti norunt. Nam si ullo modo, certe in phthisi curanda, ob tantam remediorum contraindicationem medici opus est prudentia. Postulat enim phthisis laxantia & humectantia, postulat leniora traumatica & adstringentia, imo postulat nonnunquam blanda anodyna &c. quæ nisi debita cautione justoque tempore & exacta circumstantiarum habita ratione adhibentur, longe gravius malum efficiunt, tantum abest, ut levaminis quicquam afferant.

§. XXIII.

Prognostica funesta. Præmissis hisce generalioribus ad prognosin spectantibus, nunc de eventu morbi nostri tam salutari quam perniciali pauca erunt subjungenda. Sciendum itaque, spem

ſpem in anguſto eſſe poſitam, ſi hecticus calor magis magiſque increſcit & pulſus etiam primo mane fertur citatior, ſi caro cum viribus conſumitur, neque hæ aliquo modo per ſomnum reficiuntur. Quod quidem plerumque evenit, ſi, quo plus puris adeſt, eo minus expectoratur. Tum enim acrius illud fit & fœdius carbonibuſque injectum tetro odore nares ferit, & eo magis quoque febris augetur. Si porro accedit ſumma ſpirationis cum metu ſuffocationis difficultas, ſi ægri in eo latere, ubi læſio lobi eſt, non poſſunt jacere, ſi odorem cadaveroſum ex ore ſpirant, ſi vox raucida, ſudores colliquativi, diarrhœa & pedum cum dolore quandoque juncta intumeſcentia ſuperveniunt, capillique defluunt, mortem in propinquo eſſe certiſſimum eſt. Quodſi denique expectoratio prorſus ſupprimitur, ægri ſenſim paullatimque, maxime ſub ſitu capitis elatiori, mentis ſatis compotes ſpiritum emittunt.

§. XXIV.

Prognoſis ſalutaris.

Contra vero meliora ſunt ſperanda, ſi vires adhuc conſtant & reſpiratio eſt liberior, ſi appetentia ciborum ac digeſtio ſalva, ſi ſputum, quod ejicitur, album & æquale eſt, nec febris hectica urget. Major tamen ſanationis ſpes apparet, ſi æger eſt boni corporis habitus, ſi pectus habet amplum & ſi deeſt hæreditaria diſpoſitio, calor ſit mitior & alvus compacta deponit. Hac enim ratione phthiſici, præſertim convenienti diætæ & medicamentorum uſu adjuti per longos annos vitam ſæpe poſſunt protrahere, quam in rem magni momenti ſunt verba WILLISII, quæ *lib. de medicament. operat. Sect. I. cap. VI. de tabe ſeu phthiſi* in hunc modum prodidit: *Accedit interdum*, inquit, *foveam quandam, aut forſan binas in pulmonibus efformari eaſque circum circa parietes calloſos obtinere, ita ut materies ibi collecta in maſſam ſanguineam minime transferatur, ſed quotidie tota, copia licet ingenti expectoretur. Taliter affecti, quaſi tantummodo fontanellam in pulmone haberent, ſputum etſi multum & craſſum, imo flavum & quaſi purulentum omni mane, aliquantulum in toto die rejiciunt, tamen alias ſatis ſani degunt, bene reſpirant, comedunt & dormiunt*, εὐσαρκεῖς, *aut ſaltem bono corporis habitu perſtant & non raro perſaneſcunt. Hinc nonnulli dicuntur phthiſin per 30. 40. annos habuiſſe & morbum eum uſque ad vitæ terminum, haud proinde abbreviatum, protraxiſſe.* Et profecto notabile eſt circa pulmonum ulcera, quod ſalvis reliquis viſceribus ſine notabili corporis contabeſcentia per plures annos poſſint durare. De quo videri poteſt KERKRINGIUS *in ſpicilegio anatom. obſ.* 72. & BARTHOLINUS *Cent. II. hiſt.* 14. Nec adeo conceptu eſt difficile. Uti enim natura interdum vitioſa excrementa per ulcus extremarum partium, vel etiam artificiale, ut fontanellam inſigni cum emolumento expellit; ita cur idem non poſſit locum quandoque habere in pulmonum ulceribus equidem non video.

§. XXV.

Signa convaleſcentiæ.

Sed demum non parum periti medici intereſt, ſpecialiora illa, quæ phthiſicorum convaleſcentiam manifeſtant, ſigna probe noſſe. Hæc quidem optime tradita legimus apud ARETÆUM *lib. III. cap.* I. quare digna cenſemus, quæ huc transferamus: *Si vertantur in melius phthiſi laborantes, tuſſis longior & rarior fit, plura excernuntur ſanioſa ſputa & humidiora, multa per ventrem aquea exturbantur, urina copioſa excernitur, licet nondum quicquam in ea ſubſidat, vox ſonantior clariorque redditur, ſomni longiores, quantum ſatis eſt, efficiuntur, præcordia remittuntur, dolor interdum ad ſcapulas in remiſſione tranſit, anhelitus rarus, lenis, ſed cum vocis aſperitate fit: & ita ſane mortem effugiunt.*

CURATIO.

§. I.

Methodus phthisi medendi triplex, curativa mitigativa & praeservativa.

PRo diversa mali phthisici statu atque conditione tam ratione temporis & caussarum, quam respectu virium aegrotantis medendi methodus & apta remediorum appropriatorum applicatio multum omnino differt. Nobis eam in curativam, in mitigativam & praeservativam dispescere placet. Prior locum habet, ubi talis caussarum status & circumstantiarum ratio est, ut spes restitutionis in integrum affulgeat & idoneus medicamentorum usus sanationem adhuc promittat. Mitigativa vero ea est, ubi tanta vis morbi est, ut ejus expugnatio nec ab optimis remediis sit obtinenda, sed in id potius debeat incumbi, ut urgentia symptomata mitigando pejoraque ac funesta avertendo vitam ad longius tempus prolongemus. Tertia denique praeservatoria sicut in universum ad morbos graves praecavendos omnium est optima, facillima & securissima; ita etiam in nostro affectu, ubi adhuc est in incunabulis, principem suo merito locum tuetur.

§. II.

Curativa ubi locum habeat.

Accedimus jam ad methodum medendi curativam. Haec locum maxime invenit, ubi a vomica rupta abscessus apertus oritur & magna puris ejicitur copia, quod saepissime evenit post pleuritidem & peripneumoniam male terminatam, post haemoptysin & vulnera pulmonibus inflicta, salva reliqua pulmonali substantia eaque nec erosa, nec scirrhosa. Quo in casu nec rectius nec melius datur praesidium, quam lactis cura decenter usurpata, qua ego perplures phthisicos, in cymba charontis quasi haerentes sanatos pristinaeque redditos valetudini novi. Nam si ullum est remedium, quod non heri aut nudius tertius natum, vel quatuor tantum experimentis comprobatum, sed quod triginta seculorum omniumque inter omnes nationes medicorum jugi & constanti experientia saluberrimum & praeclari in phthisi curanda usus est deprehensum, certe est lac & cum hoc prudenter instituta curatio, de qua utilia quaedam hoc loco tradere operae erit pretium.

§. III.

Lactis usus vetustissimus est.

Et primo quidem ut certiores fiamus, lactis usum esse vetustissimum primis mox temporibus, quo salutari arti majus statuere pretium coeperunt homines, ab optimis medicis, ceu summum phthiseos remedium esse commendatum, e re erit, certa, quae id comprobent, testimonia ex veterum monumentis in medium afferre. Primus itaque, qui lacti plurimum in sanando tribuit, suo jure dicendus est HIPPOCRATES, quem postea secutus est GALENUS, qui multus in commendando lactis ad phthisin usu, & *lib. V. meth. med. cap.* 12. mentionem injicit loci, quem vocat Stabias, aeris puritate, pecudum pabulo & lactis ibi emulcti salubritate celeberrimi, ad quem frequentissime confluxerit, ad sanitatem recuperandam elumbis phthisicorum cohors; non secus, ac nostris temporibus ad acidulas & thermas, recuperandae per aquas sanitatis gratia, convenire quotannis aegri solent. Qui mos & curandi methodus, teste *Andrea* BACCIO, Romanorum doctissimo medico, etiam ante centum annos Italiae viguit. Nam *lib. IV. de thermis* egregius hic auctor ita scribit: *Neapolitani medici pro ultimo refugio aegros phthisicos, & qui sanguinem exspuunt, vel ejusmodi thoracis ulcera & alia vitia patiuntur, ad Tabeas mittunt, cum successu adeo salubri, ut sint, qui totam in iis degant vitam.*

§. IV.

Quod ulterius ostenditur.

Est quoque inter veteres eosque peritissimos medicos ARETAEUS, qui *lib. VII. de morb. chron.* non dubitavit asserere, phthisicos, si multum lactis potent, nullo alio egere auxilio. Praecipue vero huc referri debet TRALLIA-

LIANUS, qui in omnibus prope pectoris morbis lactis usum in suis de re medica libris summopere suadet. Ita memorabilis exstat locus in *lib. VII. pag.* 309. ita se habens: *quod si corpus totum alimentum non sentiens contabescere manifesto inceperit, neque thorax multum puris contineat, etiam solum lac ipsis dari debet: & asininum omnia alia antecellit, quod probe purgat.* Alio loco commemorat: *ægre spirantes asinino lacte adjutos subinde conspexi, quum opportune esset datum: omnia enim, quæ pulmonum cavernis infixa sint, rejectione reddit morigera.* Et de hæmoptysi loc. cit. pag. 304. hæc habet: *omnes hæmoptyici lacte utantur. Neque enim medicamentum, aut cibus, aut aliud quippiam adeo accommodum ipsis ac utile, quam lac: & qui per initia solo ipso constanter, longiori tempore usi sunt, omnes in totum consanuerunt.* Porro addit: *novi quendam, qui cum toto anno lac bibisset & comedisset, & a vino abstinuisset, ab hæmoptysi & puris sputo liberatus fuit, ut nec postea in phthisin inciderit.*

§. V.

Lactis virtus pro diversitate animantium examinatur.

Verum enim vero, demonstrandum etiam a priori est, quare lac tam celebre tamque incomparabile in pectoris morbis sit præsidium. Primum vero scire licet, lac nec unius esse generis, nec ejusdem quoad omnia virtutis, sed pro diversitate animantium, & pabuli peculiares quasdam possidere facultates, quæ seorsim sunt expendendæ. Primo omnium se nobis offert lac asininum, quod summo in pretio semper a veteribus habitum fuit, multumque habet seri dulcis, sed parum terreæ caseosæ & pinguioris substantiæ, quare nec facile coagulatur & ad conficiendum caseum & butyrum minus aptum existit. Serum ejus abstergentem & laxantem, humectantem & acrimoniam temperantem possidet facultatem. Hoc sequitur caprillum, quod non tam serosum est, quam asininum, neque tam bene laxat & abstergit, sed consistentiæ est crassioris; & quia frondibus arborum, quæ aliquid resinosi continent, vescuntur capræ, ad consolidationem partium suppuratarum plurimum valet. Lac bubulum pinguius est, multumque terræ, sed minus seri habet; unde etiam multum ex eo butyri & casei confici solet. Habet virtutem temperantem, nutrientem & consolidantem. Humanum lac ad usum medicum præ aliis videtur præstantissimum. Nam dulcissimum omnium est ejusque nutriendi vis insignis abunde apparet in infantibus. Differt vero etiam lactis virtus pro diversitate pabuli & herbarum, quibus animantia vescuntur. Hinc vernale salubre admodum est, quia tunc vegetabilia multis succis temperatis turgent, cum contra hibernum, quia tum animalia fœno & stramine vescuntur, minus salubritatis habeat.

§. VI.

In pectoris morbis.

Hisce expositis facile nunc judicatur, lac ideo in omni pectoris affectu & tabescentia universale remedium dici & haberi posse, quod omnibus medendi indicationibus satisfacit. Primo enim, ad acrimoniam humorum, quæ irritationis, vehementioris tussis & corrosionis præcipua caussa est, insigniter temperandam, mitigandam & demulcendam, lacte præcipue vaccino nihil deprehendimus efficacius. Nam uti veneni corrosivi arsenicalis vim noxiam infringere valet; ita multo magis spicula salium corporis nostri involvere poterit atque obtundere. Ubi porro scopus & intentio est, viscidos & crassos humores detergendi, ulcera purgandi, alvum laxandi urinamque movendi & affluxum humorum a partibus affectis divertendi, asininum reliquis omnibus, propter copiosum serum dulce abstergens, est præferendum. Ubi virtus consolidandi & conglutinandi sauciatas partes expetitur, caprillum satisfaciet. Ad partes vero vero tabe consumtas nutriendas & ad vires deperditas restaurandas nec salubrius nec valentius datur humano lacte,

cte, præsertim, quando ex mammis mulierum, nullo accedente aere, quo spirituosum elementum avolat, hauriatur. Quam in rem memorabile est, quod doctissimus WEPFERUS in *epist. ad Verzaschum* scribit. *Certe divini quid tam in humano, quam asinino lacte latet, quod antehac nunquam credidissem, nisi id sensibus comperissem. Vidi his meis oculis, quasi novos homines inde factos fuisse. Nam legitimo ejus usu habitum firmiorem, colorem nitidiorem & vires robustiores plurimi acquisiverunt.*

§. VII.

Usus seri lactis. Sed non modo in lacte, verum etiam in ejus sero, si rite paratum fuerit, magna & efficax & interdum quoque potentior ad chronicas pulmonum & aliorum viscerum passiones sanandas virtus residet quam in lacte ipso. Nam, si vasculorum in visceribus obstructiones, quæ fere initium dant longis morbis, reserandæ sunt atque expediendæ, si lenti ac tenaces humores dissolvendi, si emunctoria aperta servanda & partes calore torridæ sunt humectandæ, serum lactis, ex quocunque animali sit petitum, ipsi lacti anteferri debet. Legi de hoc argumento fusius potest nostra *dissertatio de mirabili seri lactis virtute*.

§. VIII.

Lactis usus in recta adhibitione consistit. Ex hisce adductis clare liquet, non modo in pectoris affectibus, sed etiam in difficillimis morbis sanandis non sine ratione, sed consentiente experientia ab antiquissimis & peritioribus nostri temporis medicis lac maximi semper habitum fuisse. Totum vero arcanum in recto & prudenti ejus usu ad morbos tum curandos tum mitigandos, unice consistit. Quodsi enim quis & alimentis & medicamentis minus recte uti callet, plus detrimenti affert quam emolumenti. Quam regulam ii inprimis ex recentioribus tenere debent, qui, nescio ex qua caussa vel quo affectu, lactis usum medicum penitus rejicere, damnare & infamare omnibus viribus contendunt.

§. IX.

Lactis virtus augetur pabulo medicato. Quamvis vero per se satis eximius sit usus lactis ejusque seri ad multas indicationes in phthiseos curatione adornanda absolvendas; negari tamen minime potest, salutarem ejus energiam pro diverso scopo obtinendo diversis modis & rationibus secundari posse & exaltari: quod sequentibus demonstratum dabimus. Et primo quidem, lactis vis mirum intenditur ac vere medicinalis redditur, si animalibus, quorum lacte fruimur, pabulum medendi scopo accommodatum & quodammodo medicatum exhibemus. Etenim, a diversa alimenti, quo animalia & homines vescuntur, indole, lac etiam, quod præbent, differentem acquirere facultatem, non est quod dubitemus, præsertim quum vel quotidiano constet exemplo, medicamentum purgans nutrici oblatum, per lac quoque infanti surgenti communicari. Laudandi igitur sunt antiquiores artis nostræ antistites, qui ut lac meliorem obtineat efficaciam asinis vel capris inter pabulum ejusmodi obtulerunt herbas, quæ ad morbum, quem curandum susceperunt, virtute apprime specifica splenduerunt. Hinc est, quod GALENUS *loc. cit.* memorat, herbas in Stabiis nascentes, quales sunt gramen, polygonum, melissophyllum, rubus, hedera, cytisus, lentiscus &c. lac animantium, si hisce vescantur, efficere saluberrimum. Quem eximium morem & nos usque eo felici cum successu sequuti, quando partis affectæ abstersionem, vel depurationem moliti sumus, hordeum, scabiosam, scordium, chærefolium, arnicam, hyssopum, veronicam, marrub. album cum pabulo misceri jussimus; si vero consolidandi fuit intentio, plantaginis species, hederam terrestrem, agrimoniam, millefolium, saniculam, consolidam majorem, pulmonariam &c. pascui loco objicienda curavimus.

§. X.

§. X.

Admixtione aquarum salubrium. Verum, adhuc sunt alii modi lactis virtutem medicamentosam pro varia intentione augendi, scilicet per varias & appropriatas admixtiones, quas inter præcipue eminet, miscela lactis cum aquis mineralibus, de qua ego, sine omni ostentationis nota, vere asserere possum, quod primus fuerim, qui ipsam in Germania introduxit. Nam quum ante triginta & plures abhinc annos aquarum salubrium, in nostris regionibus scaturientium, tam calidarum, quam frigidarum ingredientia encheiresi chymica scrutatus nullum sal acidum & vere vitriolicum, sed potius alcalicum & medium, cum subtiliori terra & tenuioribus martis particulis in ipsis deprehenderim, experimentum feci, lac cum ejusmodi aquis remiscendi, idque tam felici cum successu, ut exinde in compluribus chronicis, maximeque pulmonum affectibus vel tollendis vel leniendis tam admirabiles viderim effectus, qui nec a solo lacte, nec a thermis vel acidulis seorsim adhibitis potuissent exspectari. Unde mirandum, imo plane dolendum est, plurimos antea fuisse & adhuc esse, qui in phthisi & pulmonum exulceratione acidulas existimant nocentissimas easque nec per se, nec cum lacte mixtas adhibere audent. Duos tantum ante nostram ætatem excipimus celeberrimi nominis medicos, quorum alter ex majoribus est *Raymundus Joannes* FORTIS, qui Cent. II. Consil. 20. 27. 28. 30. & maxime 34. acidularum usum commendat *adventante* inquit, *tempore, quo aquæ acidulæ in valle solis enascentur opportunæ sunt, quæ pulmonum ulceribus saluberrimæ ac præstantissimæ a nobis quandoque fuerunt expertæ, ad easdem tanquam ad unicam sacram anchoram confugiendum consulimus, cui remedio, si malum non cesserit, minus decoctis, lacti aliisque ejusdem, facultatis cessurum fore arbitramur.* Alter ex recentioribus est MORTONIUS, qui medicatas aquas in pulmonum morbis salubres esse perhibet, *phthisiol. p. m.* 68. si pulmones tumoribus steatomatosis cum calore miti hectico obsessi *atque hoc pacto*, scribit, *plurimos phthisicos multos annos harum aquarum usu, cum appetitus & virium restitutione, caloris hectici & tussis minoratione, atque majori respirationis libertate restitutos & sine ulla recidivatione sanos redditos vidi.*

§. XI.

Quænam acidulæ hoc fine prosint. Ego autem licet in morbis, qui ex pulmonum substantia soluta, præsertim graviori pendent, non facile aquas minerales, quæ validioris indolis sunt, suaserim; multiplici tamen experientia confirmatus testor, illas ipsas, quæ mitiorem obtinent genium saleque alcalino valde turgent, ut sunt fontes Selterani vel Carolinæ thermæ, cum lacte sive asinino sive caprillo decenti proportione mixtas non modo in tussi chronica rebelli, cum dolore thoracis compressorio, spirandi angustia, lento calore & tabe juncta, verum etiam in profunda pulmonum suppuratione & vera phthisi exoptatissimum præstitisse levamen. Hac enim ratione ad lentam, viscidam materiam dissolvendam, ad obstructiones capillarium vasorum reserandas, & ulcera detergenda ac depuranda lac majorem & præstabiliorem acquirit virtutem. Multo vero magis lactis cum aquis mineralibus potus indicatur, quando hæc pulmonum vitia ab affectione hypochondriaca, scorbutica, arthritica, vel etiam calculosa, quod non raro evenit, foventur. Plura de connubio illo lactis & aquarum saluberrimo legis possunt in dissert. quam ex professo de hac materia prodidi.

§. XII.

Lac miscendi potest cum aliis remediis secundum veteres. Fuit autem hæc methodus, lac per varias admixtiones corrigendi jam priscis medicorum cognita atque consueta. Hinc plura in HIPPOCRATIS, TRALLIANI, AETII & ARETÆI monumentis consignata exstant exempla, ubi lac aquæ permixtum

mixtum phthisi laborantibus præceperunt, vel etiam inprimis hydromel lacti additum exhibuerunt, cui miram *Hippocrates* tribuit efficaciam, dum *lib. II. de diæta* illud ipsum pulmonem emollire, tussim sedare, sputum educere & urinam movere perhibet. Hæc dum meditamur, insignis occurrit locus apud Cl. SPONIUM *in aphorism. novis Sect.V. aph.99.* qui non modo externum & vulnerarium, verum etiam internum aquæ calcis usum in impetigine & lepra curanda summis effert encomiis atque dein miscelam hujus aquę cum lacte egregie commendat, his verbis: *Quinimo*, inquit, *quod magis mirum, in ulceribus internis, diarrhœa, dysenteria &c. hæc aqua cum lacte, aut sero lactis pota mira præstat, ut ex Dno de Closure, celeberrimo inter Santones & Vascones practico addidici*. Nec ego quidem hancce methodum facile improbarem, siquidem in dysenteria cum intestinorum exulceratione juncta lac cum fonte Selterano mixtum incomparabilis semper deprehenderim efficaciæ.

§. XIII.

Cum infusis & decoctis. Sed ulterius progrediamur ac quibusnam aliis remediis lac commode possit jungi inquiramus. Ad pulmonum vitia graviora in proprie sic dicta phthisi emendanda infusa & decocta ex herbis vulnerariis & pectoralibus confecta non modo a medicis, sed etiam a vulgo omni tempore summo in pretio habita fuisse, res in artis exercitio notissima est. Herbæ autem, quæ huic usui potissimum accommodatæ laudantur, sunt speciatim consolida major cum radice, consolida saracenica, tussilago, plantago acuta, pulmonaria maculosa, sanicula, scolopendrium, scabiosa, veronica, agrimonia, hedera terrestris, marrubium album, millefolium cum summitate hypericum cum floribus, flores rosar. & id genus alia, quæ vel cum cerevisia, vel cum aqua, adjectis ficubus, melle, semineque fœniculi & anisi stellati coquuntur. Neque desunt exempla, quæ insigni cum phthisicorum emolumento hæc ipsa adhibita testantur, quum si simplex saltem abscessus vel ulcus, sine induratione scirrhosa, sine concretione polyposa adsit, multum utique ad partes læsas consolidandas possint conferre. Nihilominus non inficiandum est, ejusmodi decocta non raro propter vim suam adstringentem magno fuisse damno; maxime ubi duris tuberculis pulmones inter initia sunt obsessi, vel si quando ad hæmoptysin intempestive sistendam adhibentur. Sanguis enim extravasatus hac ratione facile subit coagulum, minimaque vascula obstruuntur, ut hinc longe major sanguinis & humorum in pulmonibus fiat stagnatio, ad producendam veram phthisin aptissima. Quod in periculum ne incurramus, ejusmodi infusa vel decocta cum portione vel æquali vel dimidia lactis miscere præstat, unde vis eorum adstringens ex parte infringitur & simul acrimonię humorum temperandę prospicitur utilissime.

§. XIV.

Cum laxantibus. Quodsi deinceps primæ viæ ab humorum vitiosorum colluvie sunt repurgandæ, folia sennæ, rhabarbarum & manna cum lacte vel solo, vel aquato & acidulis temperatioribus diluto, vel etiam cum sero lactis commode possunt infundi leniterque decoqui, quum alias phthisici sensibiliorisque naturæ homines facile a purgantibus, etiam mitioribus lædantur. Vidi quoque, ubi inprimis luxurians acidæ saburræ in primis viis progenies fuit, magnesiam, quæ nonnisi subtilissimus calcis vivæ elutriatus flos est, ad drachmam unam vel duas cum aliquot lactis caprini unciis datam egregie alvum subduxisse.

§. XV.

Cũ anodynis & diureticis. Ad tussim ferinam omnesque vires cum somno eripientem demulcendam, ad acrimoniam temperandam partesque constrictas relaxandas veteres olim insigni cum utilitate diacordia, quorum præcipua ex succis & semine papa-

papaveris sunt composita, adhibuerunt, recentiores vero massas pilularum de cynoglossa & de styrace, quæ justa & refractiori dosi propinata fructu suo non destituuntur, præscribere solent. Nihilo tamen minus hæc singula magis proficiunt, quando cum haustu lactis circa somni tempus offeruntur. Expedit quoque nonnunquam, ubi magnus humorum ad pectus affluxus & major in tussi diuturna & phthisica corruptio metuenda est, ad divertendum humorum impetum, quæ urinam cient remedia modeste in usum trahere. Cui scopo itidem lac & ejus serum in usum potest vocari ejusque vis diuretica aliquo modo augeri, si cum semine selleri, petroselini, dauci cretici, milii solis, violarum &c. invicem probe conquassatis infusum porrigitur.

§. XVI.

Vehiculi loco datur cum balsamis pectoralibus. Præter jam dicta supersunt adhuc alia remedia in læsione pulmonum phthisica tam ad depurationem, quam ad consolidationem summe proficua. Quo nomine maxime splendent & efferuntur balsama sic dicta pectoralia & vulneraria; quorum licet in medicorum libris multæ ac variæ exstant formulæ, nobis tamen probatissimas tantum & a peritissimis in arte viris inventas hic recensere placet. Primum vero locum merito obtinet celebratissimum illud MEUBOMII, Professoris medici experientissimi, balsamum, quod ita componitur: Recipe olei hyperici antiqui uncias duas, spermat. ceti drachmas sex, terebinth. Venet. puriss. drachm. tres, sanguin. dracon. drachmam unam, laudani opiati grana sex. M. detur a drachma una ad duas. Nec minoris efficaciæ esse deprehendi, quod in hunc modum paratur: Recipe ol. amygd. dulc. uncias duas, florum sulph. a calce viva sublimat. drachm. duas. Coque leni calore. Adde balsami de Copaiva drachm. unam, sperm. ceti, ceræ flavæ ana unc. dimidiam, extract. croci drachm. dimidiam, ol. anisi, fœnicul. macis ana guttas X. Quibus succedit tertium hac ratione conficiendum: Recipe mellis optim. Prussici, diacod. Montani ana unciam unam, essent. myrrh. aquosæ & inspissat. unciam dimidiam, flor. sulph. extr. summitat. millefol. drachmas duas, croci liquidi drachm. dimidiam, ol. macis, lign. sassafr. ana gutt. VIII. Hæcce nobilissimæ virtutis balsama, quando iis utendi indicatio est, non meliori vehiculo, quam cum lacte asinino, caprino, vel vaccino, convenienti quantitate possunt exhiberi.

§. XVII.

Mitigativa methodus requirit lacticinia et pulv. temperantes. His ita excussis quæ ad methodum medendi curativam pertinere visa sunt, accedimus jam ad curam palliativam seu mitigativam, qua phthisi affectos a gravioribus & vitæ infestis accidentibus immunes reddere ipsisque vitam, licet valetudinariam diutius protrahere allaboramus. Hocce curationis genus in iis potissimum locum invenit, ubi intensior carnemque & vires sensim depascens calor urget, qui plerumque ob materiæ purulentæ cum sanguine mixtionem accedere solet, qua vitalis cruor inquinatus per motum intestinum ebullit, acriorque & salsior evadit. Ad restinguendum igitur hunc æstum & acrimoniam humorum temperandam, remedium non datur lacte præstantius, tumque lac vel asininum, vel humanum convenienti dosi & sub justa diæta exhibitum omne absolvit punctum. Eodem quoque fine emulsiones, quæ semina IV. frigida mai. papav. albi, decoctum hordei, vel C.C. aquam rosarum, lilior. convallium, cerasorum nigror. julepum rosar. &c. habent, frequentius possunt propinari. Horum lacticiniorum virtus mirum adjuvatur, si cum pulveribus temperantibus nitrosis, quorum magna, etiam in incipiente hectica, vis est, exhibentur. Possunt autem hi pulveres in hunc modum componi: Recipe matris perlar. lap. cancror. ana drachmas duas, nitri purif. drachm. unam, olei destill.

macis

macis gutt. IV. M. detur ad drachmam unam.

§. XIX.

Balnea aquæ dulcis. Nec, ad mitigandam symptomatum atrociam, negligenda sunt balnea aquæ dulcis cum decenti quantitate lactis vaccini & nitri purif. portione remixta, quorum beneficio partes strictæ, tensæ & aridæ humectantur & relaxantur, tussisque calor ac somnus placidiores redduntur. Quamobrem etiam in ipsa curativa methodo nonnunquam locum habere possunt aptissimum.

§. XX.

Infusa & decocta. Ubi calloso & inveterato ulcere pulmo est obsitus ac quotidie sputum pure mixtum, non sine notabili corporis viriumque decremento ejicitur, unice providendum est, ut acrem salsamque sanguinis & humorum dyscrasiam depurando ulteriorem pulmonum exulcerationem avertamus; quo fine temperatiora infusa, quæ ex hedera terrestri, herba costi, chærefol. veron. scabiosæ, tussilaginis & pulmonar. optime conficiuntur summam merentur commendationem. Sed ut crebrius & satis longo tempore adhibeantur necesse est. In subjectis serosioribus & catarrhis obnoxiis ubi a magna humoris impuri ac serosi ad pulmones decumbentis colluvie malum inductum & sustentatum fuerit, ad inhibendam majorem ad pectus congestionem pro potu ordinario decoctum rad. chinæ & lign. santali rubri cum passulis, quod ab auctoribus summopere laudatur, cum bonis ægrorum rebus poterit substitui.

§. XXI.

Sacchar. rosaceū. Tandem quoque in tali rerum statu curandum est, ut tonum pulmonum, quantum quidem fieri potest, conservemus. Cui scopo obtinendo saccharum rosaceum cum præscripto decocto sæpius assumtum insigniter velificatur; quod simplex remedii genus non modo olim Arabum doctissimi medici, & inter hos maxime AVICENNA maximopere commendarunt, verum etiam recentiorum nonnulli vel solum ad phthisin tollendam & mitigandam æstimant idoneum. *Vid.* ZACUTUS LUSITANUS *in prax. admir.* lib. I. obs. 139. & M. N. C. *Dec. II. ann. IV. observ.* 19. & SYLVATICUS *in consil.*

§. XXII.

Præservatoria ubi adhibēda. Transimus nunc ad curam præservatoriam, cujus ratio in eo consistit, ut truculentum hunc morbum ab iis, qui vel natura, ætate, corporisque habitu, vel ex commissis in diæta erroribus ad ipsum proclives existunt, tempestive occurrendo caussis avertamus, aut ubi jam adsit quædam in pulmonibus læsio, eam convenienti remediorum usu vel plane tollamus, vel ne ulterius progrediatur, impediamus. Jam vero superiori loco abunde satis evictum credo, in subjectis temperamento sanguineo cholerico, corporisque habitu graciliori præditis, ab anno ætatis XVIII. ad XXXVI. phthisin, seu sputum purulentum cum magna tussi & spirandi angustia junctum ex hæmoptysi non modo plerumque nasci, verum etiam frequentius repetere; quare præcipuus medici labor esse debet, ut cruenta hæc dejectio, ceu gravissima & fontica caussa perite omnibusque modis abigatur, vel ita saltem moderetur, ut ne exinde ad phthisin fiat transitus.

§. XXIII.

Hæmoptysis tractanda V. Sione. Ad quod quidem ex voto exsequendum matura & sufficienti, imo nonnunquam repetita sanguinis missione, nec certius nec securius datur remedium. Qua in re consentientem habeo omni tempore experientiam & peritissimorum medicorum auctoritatem. Sufficiat tantummodo ex celeberrimi nostri ævi medicorum BOERHAAVII, *praxi medica*, quam, ipso invito, anonymus quidam edidit, dignum attentione locum hic inserere, qui ita se habet: *Si quis hominem ex phthisica familia natum velit curare, tunc summa ope est annitendum, ne hæmoptoen accipiat, si*

si hoc efficies, tunc curabis, aliter non. Hinc circa decimum septimum annum venæsectio bis terve instituenda, simul vectiones adhibendæ sunt & in hac curatione usque ad vigesimum quintum annum continuandum. Nota mihi fuit familia, ubi pater materque & omnes liberi phthisi mortui sunt, unico filio superstite, quem hac ratione curavi; & jam plus quam 50. annos natus vivit, & phthiseos tempus secundum Hippocratem supervixit, nullaque mala signa habet.

§. XXIV.

Et remediis temperatibus. Præter sanguinis missionem in rerum non naturalium usu summa tenenda est moderatio; quare ut ejusmodi ægroti a vehementiori animi corporisque commotione, potu spirituoso, & omnibus, quæ sanguinem ullo modo in orgasmum abripere valent, probe abstineant, necesse est. Et quum ab hæmoptysi per medicamenta, quæ validiori adstringendi facultate pollent, imprudenter tractata prona ad phthisin via fit, illa ipsa cane pejus & angue esse fugienda per se liquet. Convenit tunc magis lac cum aqua pura mixtum pro potu adhibere, leniora ex manna & foliis sennæ laxantia, & pulveres sanguinis ebullitionem compescentes ex conchis, matre perlar. lap. cancror. & nitro in usum vocare hisque singulis decocta vel infusa superius descripta apte subjungere.

§. XXV.

Diæta a Celso præscripta. Nihil vero est, quod corpus a vera phthisi immune reddere, vel incipienti possit occurrere, quam recta vivendi ratio, quam optime inter veteres præscripsit disertissimus CELSUS, qui in *lib. III. cap.* 22. hæc habet: *Inter initia protinus occurrere necessarium. Opus est, si vires patiuntur, longa navigatione, cæli mutatione, sic, ut densius quam id est, ex quo discedit æger, petatur; ideoque aptissime in Alexandriam ex Italia itur. Si navigationem aliqua res prohibet, lectica, vel alio modo corpus dimovendum est, tum a negotiis abstinendum est, omnibusque rebus, quæ sollicitare animum possunt, somno indulgendum, cavendæ destillationes, ne si quid cura levaret, exasperetur; & ob id vitanda cruditas, simulque sol & frigus. Os obtegendum, fauces velandæ, tussicula suis remediis finienda. Eoque tempore bibenda aqua, lac quoque recte dari potest.*

§. XXVI.

Aeris usus. Recte omnino CELSUS in regimine diætetico præscribendo potissimum urget motum corporis & aeris selectum. Cum quo fere concinit expertissimus Angliæ Medicus Sydenhamius, qui equitatione se multos a phthisi præservasse & liberasse testatur. Neque parum interesse putat, quo quis aere utatur, dum *phthisici*, inquit, *ruri versantes ab aere longe melius sanantur, quam urbani: nam aer valde purgat pulmones, & plus quam ullum remedium curat.* Qua quidem in re plenius confirmamur, si rite perpendimus, ob quas caussas præcipue fiat, ut in Belgio & Anglia tam innumeri phthisi pereant & horum dimidia fere pars ex hæmoptysi in truculentum hunc morbum incidat. Nam certe non modo crassior victus hic accusandus venit, quum ejusmodi gentes meracissimos cibos, multam carnem & pisces marinos cum spiritu vini confectos assumunt; unde chylus & sanguis ingeneratur crudus, qui in pulmonibus facile stagnans ad phthisin disponit; verum etiam, omniumque maxime aer impurus & carbonum fumo valde refertus huc debet referri, quo bronchiales glandulæ & membranæ cum extremis & capillaribus arteriæ pulmonalis vasculis exsiccantur & hinc successu temporis vitalis hujus visceris tabescentia inducitur. Eandem noxam inferunt tempestates frigidæ & venti aquilonares, qui nunquam fere non pulmonibus, maximeque senum & ad phthisin proclivium sunt infensissimi, ita prorsus, ut non exigua pars hominum inde succumbat. Nihil

vero

vero pejus est, quam adversus ejusmodi ventum vel ambulando, vel currendo, vel alio quocunque modo se acrius movere. Non raro enim hac ratione homines, imo & animantia, ut equos, in pulmonum abscessus incidisse memini.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautio necessaria est ob remediorum contraindicationem. SI ullus est morbus, qui non modo accuratam diætæ observationem, sed præcipue circumspectum ac providum remediorum postulat usum, certe truculentus iste pectoris affectus phthisis est; in qua se tanta sæpe medenti medicamentorum adhibendorum objicit contraindicatio, ut, nisi omnibus probe consideratis, facile possit errare juvandoque nocere. Ita ad expectorationem promovendam requiruntur bechica dulcia, pinguia, syrupi, incrassantia & mellita, quorum tamen immodico usu non modo tonum pulmonum, sed & ipsius ventriculi destruimus, adeoque copiam cruditatum & majorem humorum in pectore decubitum arcessimus. Calor lentus exsiccans desiderat diluentia, humida ipsamque lactis potationem, quæ vero in tussi humida affluxum humorum, quibus pectus obsitum est, adaugent. Ulcera dein sordida putrida postulant balsamica resinosa, cujus generis sunt myrrha, terebinthina veneta, balsamum de Copaiva, Peruvianum aliaque balsama consolidantia vulneraria, quæ tamen motum intestinum & calorem augendo detrimentum afferre solent.

§. II.

Quod amplius illustratur. Si ulterius progrediendo dispicimus, eandem difficultatem deprehendimus in molestis istis ac pæne convulsivis, quæ in tussi ferina diuturna ab humorum acrimonia concitantur, pectoris commotionibus. Hæ ipsæ enim anodynis, papaveraceis, oleosis & somniferis volunt levari, quæ tamen paullo frequentius adhibita vires mirum prosternunt. Exesa, dissoluta & aperta pulmonum vasculosa substantia vulnerariis & leniter adstringentibus debet consolidari; ast humores extravasatos, qui excerni deberent, quum intus retinent atque expectorationem supprimunt, corruptionem magis adaugent. Ulcera quoque si quis velit ad consolidationem perducere, affluxum humorum debet impedire, quod tum vulnerariis & lignorum decoctis, tum pulveribus ex bolo armena, terra sigillata, hæmatitide &c. compositis perficitur; si quando vero tophi, tubercula, & indurationes adsunt, ut hæc majora sumant incrementa, efficiet. Ad calorem hecticum compescendum, nihil est utilius, nihil efficacius pulveribus nitrosis. Sed nec hi omni tempore exoptatum præstant effectum, dum alvum facile irritant, systalticamque ventriculi & intestinorum vim imminuunt. Lactis denique cura eximium in hisce affectibus affert levamen. Nihilominus tamen in statu plethorico & juvenili, ubi phthisis incipiens & multa acidæ cruditatis progenies cum lenta febre est, ipsam sæpe observavi nocentissimam.

§. III.

Cautela circa V. S. nem & purgantia. Sanguinis per venam sectam missio sicut in phthisi incipiente & ad hanc præcavendam, in juvenili ætate, est utilissima; ita scopo curativo, ubi per morbum & calorem vires valde consumtæ sunt, minus quadrat; nisi forte ad unciam tantum unicam aut dimidiam pro ventilatione sanguinis admittatur. Purgantia paullo validiora, ut aloetica, scammoniata, elleborata, multo magis emetica, tum vires infringendo, tum temperatum humidum educendo, mirum in modum nocent. Hinc ubi humores a pectore derivandi leniterque per alvum evacuandi indicatio est, hoc fine mannata, tamarindinata & quæ ex rhabarbaro, agarico & sennæ foliis conficiunt laxantia, omnium sunt commodissi-

dissima. Quodsi vero nimiæ humorum copiæ imminuendæ parva dosi data non sufficiunt, aut si humores nimis crassi & viscidi, qui minima vascula obstruunt, resolvendi & educendi sunt, pilulæ de succino Cratonis, aut quæ ex gummi ammoniaco, croco, mercurio dulc. extracto rhabarb. aloes &c. conficiuntur, aptissime possunt substitui.

§. IV.

Circa motum. Motus & corporis exercitatio, maximeque equitatio a peritissimis tum pristinæ tum nostræ ætatis Medicis in hectica & phthisi curanda mirum laudatur. Sed inter initia morbi & ubi ætas juvenilis corporisque habitus plethoricus est, hæmoptysin sæpe revocando plus mali arcessit. Neque etiam utilis est, ubi ingens pulmonum læsio & vomicarum præsentia metuenda est: nimio enim corporis motu, qui curru & equo absolvitur, quam facile funesta inducitur inflammatio. Longe tamen aliter res se habet cum tabe hypochondriaca, in qua moderata sæpiusque repetita corporis exercitia locum inveniunt aptissimum.

§. V.

Circa aëris usum. Aer quo temperatior, quo purior & serenior est, eo magis phthisicis deprehenditur proficuus. Quodsi itaque nimis humida ejus intemperies est, quæ relaxato & ab infarctu tumido pulmonum visceri mirum quantum nocet; convenit omnino, atmosphæram corpus ambientem per suffimigia ex mastiche & succino particulis balsamicis imbuere, vel per myrrham electam in ore detentam & saliva solutam aerem inspiratum balsamicum reddere.

§. VI.

Circa curam phthiseos a catarrho &c. Quum sæpius a catarrho salso, vel acri quadam caustica materia ex aliis locis ad pulmones per metastasin translata exulcerationis phthisicæ fiat initium, ad affluxum hinc derivandum & evacuandum, tutus non minus quam utilis esse poterit caustici usus, quo inter scapulas & in cervice adhibito imminentem phthisin feliciter sublatam legimus apud RIVERIUM *in obs. Cen. II. obs. 61. 78. Cent. obs. 92.* & SCHENCKIUM obs. 56.

§. VII.

Circa curam lactis & aquarũ mineralium. Ad curam cum lacte vel solo, vel aquis mineralibus nupto secure & efficaciter instituendam, sequentes necessario tenendæ sunt cautiones:

I. Considerate debet inquiri, an ventriculus ejusmodi polleat robore, ut digerere iterumque expellere hoc medicamenti genus possit.

II. Consultum est, ut ante, quam ipsa potatio suscipiatur, prima regio a viscidorum & acidorum humorum colluvie probe depuretur. Ad quod quidem perficiendum commodissimum est, infusum laxans mannatum stimulo tartareo exaltatum propinare.

III. Præstat primis diebus lac vel asininum vel humanum mane hora VI. aut VII. & a meridie hora V. ad sex vel octo uncias haurire, & dein per gradus ad copiam paullo liberaliorem adscendere.

IV. Quando per sex vel octo dies æger potationi indulsit, remedium leniter laxans & collectas interea sordes blande educens est interponendum, idque quovis sexto die repetendum.

V. Pro potu vinum & cerevisia exulet & potius ptisana ex hordeo, C. C. & corticibus citri eligatur. A cibis quoque, qui concoctu sunt difficiles & pravos ingenerant succos, serio est abstinendum; contra vero juscula ex testutinibus, cancris fluviatilibus, carne vitulina & gallina cum herb. lactuc. & cichor. hortensi confecta eximiæ sunt utilitatis.

VI. Denique ad vim ventriculi concoctricem, quæ semper fere languet, promovendam elixir quoddam balsamicum pectorale & stomachicum, quod myrrham elect. crocum, nucistam, cort. aurant. trifol. fibrin. radicem glycirrhizæ habet, inter epulas assumere expediet.

§. VIII.

§. VIII.

Circa sudores colliquativos. In nimiis & colliquativis sudoribus, qui in phthisi & hectica vires mirum exhauriunt, præter serum lactis & emulsiones, species de hyacintho, si cum refracta portione nitri & dimidio laudani opiati grano pro dosi miscentur, eximium afferunt solamen. Quodsi vero a vehementia tussis, qua valde exagitatur sanguinis & humorum massa, nimia sudoris contingit profusio, lene & correctum opium, quale est massa pilular. de styrace, vel Wildegansii cum pulvere temperante optime datur, utpote quod tussim sedando sudorem compescit. Si vero præter tussim colliquans massæ sanguineæ æstus sudoris caussa existit, clarissimi viri MORTONIUS & PITCARNIUS corticem peruvianum cum grano laudani opiati præscribere non verentur.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Tussis phthisica cum corporis tabe fragis hortensibus feliciter sanata. STudiosus viginti quinque annorum, natione Frisus, teneri & macilenti corporis, ob inordinatum vitæ genus, maximeque frequentiores a vino & spiritu vini crapulas ac detestandum veneris abusum, vernali superioris anni tempore incidebat in tussim, cum febre catarrhali, tam vehementem & continuam, ut omni somno privatus vires mirum amiserit. Tussim siccam excipiebat valde humida, qua ingentem lenti & viscidi phlegmatis, variegati coloris, rejiciebat copiam. Aderat simul magna pectoris angustia cum spirandi difficultate, atque invalescens febrilis æstus non modo carnem penitus absumebat, ut instar sceleti æger appareret, verum etiam vires ita prorsus enervabat, ut movendi potentia, imo ipsi sensus imminui viderentur. Plures ex medicorum numero consuluit, qui pectoralibus, analepticis, sero lactis & pulveribus temperantibus nitrosis tanti morbi pertinaciam oppugnarunt & nihil penitus, quod levamen ullo modo ferre posset, intentatum reliquerunt: sed quum ex omnium sententia nihil spei ad salutem reliquum videretur, evenit, ut fragis hortensibus vescendi appetitu flagraret. Adsumsit ex permissione nostra quædam & succum suxit ac deglutivit, idque crebrius repetiit, nihil inde turbarum in prima regione, sed vires potius quodammodo relevatas sentiens. Quod quum animadverterem, diutius horum fructuum usum protrahere jussi. Paruit æger consilio & per diem magnam quantitatem cum appetentia devoravit. Et en! prodigio similis conspiciebatur effectus. Elapsis enim tribus hebdomadibus quum pro quindecim imperialibus æger, comedisset vires, quæ antea prorsus dejectæ erant, magis magisque se erigebant, ardens calor defervescebat, noctes erant placidiores, tussis mitior, respiratio facilior & sic contra spem omnium evenit, ut intra duorum mensium spatium optime convalesceret.

EPICRISIS.

Instar miraculi certe hæc cura in hac urbe habita fuit, quum ceteris, etiam probatissimis remediis, nihil juvantibus a fructibus succo refrigerante turgidis natura optimum levamen acceperit. Ex quo discimus, latitare interdum in vegetabilibus & fructibus specificam quandam adversus graves & diuturnos morbos efficaciam, ita, ut esu malorum chinensium satis diu continuato pertinacem icterum sublatum, & largiori malorum persicorum usu affectionem melancholicam noverim sedatam. Temperati quippe & fermentescibiles ejusmodi succi egregia pravam humorum dyscrasiam immutandi vi pollent.

OBSERVATIO II.

Tussis phthisica in juvene curata.

Studiosus Hallensis viginti & aliquot annorum, qui per annum, & quod excurrit, otio, veneri & Baccho multum litaverat, a parentibus ad justam temeritatis pœnam luendam in carcerem traditur. Sed inde ira valde commotus non multo post affligitur truculentis imi ventris torminibus & spasmis, pereunte simul ciborum appetentia. Accedebat tussis sicca convulsiva, quæ noctu maxime infestans omnem fere somnum adimebat. Jungebatur ægra spiratio & incendium carnem cum viribus mirum consumens. Sub tali rerum statu, quum æger omnia fere medicamina respueret, pro potu ordinario ptisanam ex hordeo & C. C. paratam & mane ac vesperi serum lactis acidulum, adjectis cancrorum lapidibus temperatum, cum syrupo papaveris albi assumendum commendavi. Tussim siccam succedebat valde humida, qua miram phlegmatis purulenti cum striis sanguineis mixti reddebat copiam, tantaque spirandi angustia vexabatur, ut in momenta suffocatio instare videretur. Ordinavi igitur lac asininum mane & vesperi ad libram unam & ultra bibendum; & ut alternis diebus mane pinguedinis caninæ recentis uncia dimidia, circa decubitum vero pulvere temperante cum duobus massæ pilularum de styrace granis maritato uteretur, suasor fui; unde æstus paullo mitior, somnusque placidior fieri cœpit. Absoluta post aliquot hebdomades hac lactis cura accessimus ad decoctorum, ex speciebus vulnerariis & pectoralibus concinnatorum usum, qualia composuimus ex herbis veronicæ, scabios. fanicul. agrimon. hederæ terrestr. scolopendr. plantag. acut. quas invicem cum cerevisia secundaria, adjectis ficubus & melle, decoqui jussimus. Inter alimenta præcipue lac cum amylo & oryza mixtum, nec non placentas ex farina triticea tenuissima, lacte, butyro & vitello ovi cum passulis minoribus & concisis pomis Borsdorffianis confectas commendavi. Quorum remediorum ope, absoluto duorum mensium spatio, integre convaluit.

EPICRISIS.

Plura mihi in memoriam incidunt exempla juvenum, qui ex immoderato vini & spiritus vini usu in phthisicam affectionem prolapsi ejusmodi remediis, contra spem omnium pristinæ sanitati fuerunt restituti. Nec adeo obscura est hujus rei ratio. Etenim in juvenili & vegeta adhuc ætate, ubi, reliquis visceribus salvis, humores a nimio spirituosorum potu valde exagitati per externam refrigerationem, aut alium affectum in pectus decumbentem subsistunt, indeque inflammationem & abscessum formant; omnino temperantia & consolidantia remedia plus salutis afferre solent, quam ubi abdominis viscera obstructione alioque vitio laborant, vel ipsi pulmones a longo tempore labem contraxerant, vel etiam concretionibus polyposis sunt referti.

OBSERVATIO III.

Phthisis incipiens a materia ulcerosa retrocedente.

Vir quadraginta annorum, sanguineus, ad iram valde proclivis, olim militiæ mobilique & inordinato vitæ generi deditus, nunc in otio & quiete vivens, neglecta, cui antea sueverat, venæsectione, varia ad fluxum hæmorrhoidalem sensit molimina; qui cum minus succederet, venæ sedales cruore inibi stagnante fartæ cum dolore & ardore valde intumuerunt. Accersitus chirurgus huncce tumorem externe corrosivis tractavit remediis; unde ulcus prodiit mali moris fistulosum, quod latius serpẽdo vicinas partes exedit, nostrumque per annum & ultra pessimis cruciavit incommodis. Consulti itaque sunt alii rei medicæ & chirurgicæ magis periti, qui per sectionem

&

& remedia convenientia interna consolidationem ulceris procurarunt. Sed elapso mensis spatio vehementi æger corripiebatur tussi, qua ingravescente non modo multam & viscidæ & purulentæ materiæ exspuebat quantitatem, verum etiam quæ adsumebat alimenta, ob vehementem ventriculi irritationem, fere omnia reddere cogebatur. Aderat simul magna spirandi difficultas; corpus, quod antea sat pingue & robustum erat, tabe consumi, vires cum appetitu prosterni & alvus supra modum fluida fieri incipiebant. Medicamentis contra hæc mala præscriptis nihil proficientibus, ego tandem vocatus ægrum accessi; & quum pulsum non adeo celerem, nec calorem, nisi post iracundiæ affectum, in quem vel levissima data caussa facile incidebat, magnum deprehenderem, sequentem ingressus sum medendi methodum.

1.) Pro potu ordinario commendavi decoctum ex radice chinæ, sarsaparill. scorzoneræ, lign. sassafras & herbis sanicula, pulmonar. & marrub. albo, additis passulis & ficubus, conflatum.

2.) Ad sedandum vomitum & ventriculum roborandum exhibui elixirium nostrum viscerale, cum dimidia liquoris anodyni mineralis & essentiæ corticum aurant. portione remixtum.

3.) Cremor hordei cum amygdalis dulcibus, vitello ovi & sacchara cando, adjecto quandoque olei amygdalarum dulc. cochleari, aut pinguedinis caninæ recentis portione, sæpius fuit oblatus.

4.) Bolum armeniæ cum extracto millefolii & florum chamomill. vulgar. æquali pondere in pilularum formam redactum circa horam decubitus, singulis fere diebus, ad drachmam unam assumere suasi.

5.) Fonticuli utrique brachio fuerunt inusti, qui magnam ichoris fœtidi quotidie fundebant copiam. Nec denique sanguinem e vena tali tusa parciori quantitate detrahere neglex1mus.

Quibus remediis intra sex circiter hebdomadum spatium id per Dei gratiam consequuti sumus, ut æger a molestis, quæ antea valde urgebant, symptomatibus liberatus, pristinæ integritati fuerit redditus.

EPICRISIS.

Phthisica hæc affectio a metastasi, seu, ut *Hippocrati* dicendi mos fuit, palindrome, tum sanguinis per hæmorrhoides exitum non invenientis, tum materiæ ulcerosæ ob fistulam consolidatam intus retentæ suam traxisse originem videtur. Neque ignotum, sed in re medica satis obvium est, ab antiquis ulceribus fistulosis, & fonticulis quoque præmature consolidatis, a tumoribus glandularum scirrhosis, ut colli & parotidum resolutis, a gutta rosacea, scabie & aliis cutis defœdationibus per topica imprudenter cohibitis, materiam vitiosam excrementitiam, per metastasin ad mollem & spongiosam pulmonum substantiam translatam ibi per moram ulcus formasse. Quæ cum ita sint, ad derivandum ejusmodi decubitum haud sine ratione fonticulos brachiis admovere jussimus, & reliquam curationem non validis, & humores multum exagitantibus remediis, sed potius lenissimis temperantibus, demulcentibus & roborantibus perficiendam judicavimus.

OBSERVATIO IV.

Phthisis incipiens ab hæmoptysi per adstringentia tractata.

Femina viginti annos nata, de molesto sinistri hypochondrii dolore, alvo adstrictiori & contumaci tussi humida diu conquesta incidit ante biennium, prægressa fortiori corporis commotione, in hæmoptysin, ad quam sedandam a medicis pariter ac vulgo varia & sine dubio adstrictivæ indolis oblata fuerunt remedia. Cessavit fluxus, nec postea rediit, sed simul menstrua purgatio, quæ satis antea liberalis fuit, emansit, & tum protinus angusta cum pectoris oppres-

ſione & inſigni virium decremento ſucceſſit ſpiratio. Ante anni ſpatium moleſta eaque continua tuſſi elidebatur materia purulenta, cum ſtriis ſanguineis & muco viſcido ſat copioſo mixta, corpus magis magiſque ob depreſſam ciborum appetentiam contabeſcebat, virium indies major erat lapſus, augebatur calor, pulſuumque a ſumto cibo celeritas. In tam miſerabili ſtatu poſita a me petiit conſilium ægra. Ego itaque curam lactis aſinini cum tertia parte fontis Selterani mixti, & crebriorem ſacchari roſacei uſum per menſem & ultra continuandum ſuaſi, interpoſito circa veſperam pulvere temperante ex conchis præparatis, lapid. cancrorum ſucco citri imbutis & pauxillo nitri compoſito, quem cum emulſione ſeminum IV. frigidorum adſumere debuit. Cereviſiam quoque pro potu interdixi, & denique ad ventilationem ſanguinis parciorem venæ ſectionem circa ſolſtitia & æquinoctia commendavi. Qua methodo probe obſervata, quum inſigne virium allevamentum perciperet ægra, per litteras mihi magnas egit gratias pro conſilio & auxilio non ſine fructu ſuppeditato.

EPICRISIS.

Si ullo in morbo medici perverſa medicamentorum applicatione miſeris ægrotantibus multum afferunt damni, certe in nimiis ſanguinis excretionibus per adſtringentia id fieri certiſſimum eſt, ut ideo non modo de adſtrictivis validioribus præpoſtere uſurpatis, verum etiam de mitioribus, quæ innocentis alias indolis ſunt, vulnerariis & pulmonariis, imo ipſo Peruviano cortice triſtes quotidie caſus attentiori medico in artis exercitio obſervare liceat. Et hinc nihil prope frequentius occurrit, quam quod ab hæmoptyſi, per ejuſmodi adſtringentia perperam tractata phthiſica affectio ſuam trahat originem, de quo quidem optime præmiſſa morbi hiſtoria convincere nos poterit. Quod vero ſi incidit, ſtatim inter initia morbi, quæ potiſſimum in humoris corrupti & putrefacti ſtagnatione vaſculorumque pulmonalium infarctu conſiſtunt, ſuccurrendum eſt; quo fine nec ſecurius nec præſentius datur remedium aſinino lacte, cum fonte Selterano, vel Carolinis thermis ad dimidiam vel tertiam partem permixto: cujus remedii ope obſtructiones & ſtagnationes diſſolvuntur, acres & ſalſi humores temperantur, ac denique per alvum & urinam educuntur utiliſſime. Præter hæc vero quum ſimpliciſſimum hocce remedium laudabili exſuccas partes nutriendi vi polleat, nihil dubii eſt, quin ſimul viribus inſigne accedat augmentum. Nec quidquam exinde detrimenti in corpus redundat, ſi modo ſecundum regulas, quas ſupra præſcripſimus, rite uſurpetur.

OBSERVATIO V.

Singularis caſus de ſubitanea pulmonum corruptione.

Ego, quum non ita pridem in aula vicina Martisburgenſi verſarer, a doctiſſimo Archiatro Dno Claudero relatum audivi ſingularem caſum, qui ita ſe habet. Vir aliquot ſupra triginta annos natus, boni & pleni corporis habitus, robuſtæ naturæ & integra ſemper valetudine gaviſus ante duos circiter annos in dextro thoracis latere dolorem perſenſit preſſorium cum ſpirandi quadam anguſtia, maxime ſub aſcenſu ſcalarum, junctam, nihilominus ampliſſimum, quo fungebatur, munus aulicum ſine ulla moleſtia obiit. Sed accidit, ut in natalitiis Principis a frigido potu in corpus ſaltando commotum & calefactum liberalius immiſſo protinus de inſigni corporis viriumque languore conqueſtus per univerſum corpus horrorem tantamque pectoris compreſſionem perciperet, quæ omnem ſpirationem adimere videbatur. Sequebatur poſtea intenſus febrilis calor & ingens cum tremore artuum tuſſiendi conatus, ſed ſine omni

expe-

expectoratione ; noctes transigebat æger insomnes & elapsis septem diebus suffocatus animam exspirabat. Corpus dissecandum jussit Dux Serenissimus, & ecce pinguedine, quæ duos pollices latitudine æquabat, totum corpus erat obductum. Omentum apparebat multa pinguedine instructum & reliqua imi ventris viscera, hepar, lien, pancreas, renes sana erant & integra. Aperto pectoris cavo primo omnium in conspectum veniebat pericardium, quod præter multam pinguedinem nihil ostendebat præternaturale. Incisione facta in dextrum cordis ventriculum conspiciebatur concrementum crassioris substantiæ polyposum, quod in venam cavam tam adscendentem quam descendentem protensum harum capacitatem valde arctabat. Inspectis pulmonibus lobus dexter, qui costis veris arctissime accretus difficillime poterat separari, materiæ innatabat fœtidæ & purulentæ, libras propemodum duas pondere æquantis, in qua complures corruptæ pleuræ partes hinc inde hærebant dispersæ. Diaphragma quoque in superiori parte ab incumbente putrida materia valde corrosum & sinister pulmonum lobus, qui adspectu sanus adparebat, cultro dissectus totus materia corrupta purulenta erat refertus:

EPICRISIS.

Licet morbus, quo vir generosissimus periit, non proprie ad phthisin referri possit; eum tamen in hunc finem potissimum hoc loco inserere lubuit, ut evidenter adpareat, quam brevi tempore & quamfacile vitale pulmonum viscus in sano & integro corpore possit lædi atque lethaliter corrumpi. Caussam tam atrocis & subitaneæ catastrophes jure meritoque rejiciendam puto in subitam inflammationem, quæ in corpore plethorico & vasis cordis majoribus polypo obsessis liberioremque sanguini motum prohibentibus per potum frigidum calenti corpori ingurgitatum inducta in magnum abscessum degeneravit, qui cessante expectoratione celeriter increscens totamque pulmonum substantiam depascens brevi spatio vitales exstinxit motus.

OBSERVATIO IV.

Tabes pulmonalis supervenientefebre lethalis.

Studiosus juris viginti quatuor annos habens, corporis tenerioris ac strictioris, staturæ mediocris, ex liberaliori vini potu & paullo vehementiori corporis sub pilæ lusu exercitatione incidit ante biennium in hæmoptoen crebrius recurrentem. Sedata hac sanguinis rejectione, dolorem in pectore pressorium cum spirandi angustia corporisque marcore retinuit. Sequebatur postea immanis tussis circa decubitum maxime, ob molestam muci in laryngem destillationem, infestans, qua magnam sputi mucosi & quandoque purulenti reddebat copiam. Interim adhuc salva gaudebat appetentia, nec quidquam a sumtis cibis molestiæ, nisi quandoque, quum mediocritatis regulam neglexerat, pressorium in ventriculi regione dolorem sentiebat. Non multo post accidit, ut ob contumeliosā cum comilitone contentionem gravi percelleretur iracundia, unde mox in pejus conversis omnibus, de ciborum fastidio, majori præcordiorum anxietate & somno inquieto conqueri cœpit. His tandem, prævia horripilatione, jungebatur febris continua, tantaque spirandi & expectorandi difficultas, quæ, omnem adimendo spiritum, perpetuam minabatur suffocationem. Adhibebantur optima, quæ in hoc casu commendari solent, remedia, sed in cassum datis omnibus, æger brevi post animam afflabat. Dissecto cadavere mesenterium, omentum omnesque reliquæ interiores partes pinguedine fere carebant. Ventriculus cum duodeno rubicundis maculis erat obsessus & pulmones, qui bruni erant coloris, pleuræ fere undiquaque & in utroque latere tenacissime adnati

aquati inveniebantur. Dexter pulmonum lobus scirrhosis tuberculis & parvis vomicis obsessus sanguineque extravasato repletus videbatur. In sinistro conspiciebatur cavitas contenta materia purulenta turgida; cujus quantitas non minoris æstimari posse videbatur, quam quinque unciarum. Denique dextrum cordis ventriculum occupabat polypus, ramum sat magnum in arteriam pulmonalem emittens.

EPICRISIS.

Quod hic juvenis diu admodum ab hæmoptysi sibi ingentem pulmonum labem, quæ sine dubio in scirrhosis tuberculis posita fuit, contraxerit & nihilominus sua subire munia rite potuerit, non adeo mirandum est; quum per experientiam abunde constet, magnas tenerrimo huic visceri læsiones induci & tamen vitam ad seros usque annos nonnunquam posse protrahi. Interim discimus ex hoc casu, ad vitia pulmonum exacerbanda & inflammationem lethalemque abscessum ingenerandum nihil fere potentius esse, præter febrem, vel acutam, vel intermittentem & inprimis vehementem animi commotionem. Quare quibus pectore laborantibus longius vivere volupe est, commendandum arbitror, ut ab omni tum animi tum corporis excessu abstinendo moderatissime vivant.

OBSERVATIO VII.

Phthisis hæredi-taria a febre tertiana contumacior reddita.

Honesta viginti sex annorum femina, a parentibus phthisi demortuis progenita, quarto puerperio exacto in violentam incidit tussim cum serosis defluxionibus ultra dimidium anni graviter infestantem. Quatuor abhinc mensibus febre correpta fuit tertiana male morata, quæ spasmodicis pedum sub frigore & declinatione tractionibus copiosisque sudoribus mirum fatigavit. Varia hinc inde præscripta medicamina quum nihil tulerunt opis, tandem ad corticis chinæ in electuario usum perventum est. Conquievit inde febris, sed longe graviora accesserunt pathemata; siquidem glandulæ colli intumuerunt, dolores pungitivi & pressorii in sinistro pectoris latere, cui ægre incumbebat ægra, cum anxia spiratione & calore vespertino cœperunt ingravescere, menstrua purgatio imminui viriumque robur magis labefactari. Ego igitur in consilium adscitus non dubitavi ratione & experientia suffultus, præmissa ventris per potionem mannatam expurgatione, præscribere usum acidularum Egranarum cum tertia lactis caprini vel asinini parte remixtarum, quas tepefactas per integrum mensem mane ad mensuram unam, sub convenienti diætæ regimine, bibere jussi. Pro potu ordinario decoctum radicis chinæ cum passulis & inter epulas, ad stomachum roborandum, elixir nostrum balsamicum viscerale sumendum; lateri vero thoracis sinistro dolenti glandulisque colli tumidis imponendum suasi sequens emplastrum: Recipe gummi bdell. myrrh. sagapeni, animæ singulorum unciam dimidiam, sperm. ceti, ceræ ana unciam unam cum dimidia, flor. sulph. drachmas duas, pulv. croci drachm. dimidiam, olei anisi, camphoræ ana drachm. unam. M. f. l. a Emplastrum. Neque vero spem fefellit hæcce curatio; quippe qua finita insigne symptomatum levamen percepit ægra, tantum quod in integrum, ob inordinatum mensium successum non fuerit restituta. Suasi igitur, ut elæosacharum myrrhatum in frequentiorem usum ducat, quod ita paratur: myrrhæ optimæ uncia una ex libra una aquæ, adjecta salis tartari drachma una, coquitur; quod remanet a coctione, est magma gummoso resinosum temperatius, myrrhæ saporem & odorem adhuc referens, cujus drachma una cum uncia una sacchari canariensis mixta vel singulis diebus, vel quam maxime circa instantem men-

sium

sium periodum cum infuso Thee vel Coffee sumitur utilissime. Est enim hoc remedii genus & pectori & utero amicum atque a me per aliquot annos summa cum euphoria sæpius commendatum.

EPICRISIS.

Ex phthisicis parentibus natæ feminæ nisi a puerperio exactam diætæ habent rationem & sibi ab aere frigido animique affectibus cavent, perfacile, si præsertim lochia non rite fluxerunt, latentem resuscitare morbum solent; quod & ante aliquot annos in persona Serenissima annotare mihi licuit. Dein in naturali ad phthisin dispositione, quid? quod in omni prava viscerum constitutione febris tertiana & biliosa, tam acuta, quam chronica superveniens mali est ominis, dum malum non modo exacerbat, sed & immedicabile reddit. Multo vero adhuc majus periculum ostendit, si adstringentibus præmature supprimitur. Tum enim plerumque mensium fluxus valde turbatur atque pervertitur, ut postea ejusmodi morbi curatio medenti multum facessat negotii, nec nisi convenientibus & generosioribus cesset remediis.

OBSERVATIO VIII.

Phthisis habitualis sine vitæ periculo.

Studiosus medicinæ industrius, qui mihi quondam a manibus fuit, viginti aliquot annos natus, temperamenti sanguineo-cholerici, ad impatientiam & iram valde proclivis, ob hæreditariam, quam a parente phthisico acceperat, dispositionem vernali & autumnali tempore crebrius laborabat tussi, raucedine & interdum cruento, licet parciori sputo; quæ dein, inito matrimonio & physici munere obtento, ita increscebant symptomata, ut materiam purulentam sæpius rejiceret corporeque fere penitus contabesceret. Sed nihilominus infusi herbæ veronicæ cum lacte caprino mixti & conservæ rosarum continuo usu, nec non venæsectione ter in anno administrata per triginta adhuc annos, quæ Dei gratia est, servatus est felicissime.

EPICRISIS.

Cognita mihi sunt adhuc alia exempla juvenum, qui vel a parentibus, vel ex inordinata academica vita phthisicam pulmonum dispositionem obtinuerunt similibusque correpti symptomatibus vitam satis diu protraxerunt. Ita memini Doctoris medicinæ Silesiaci, qui tali labe affectus in nostra academia, præter accuratam victus observationem, solo frequentiori infusi theiformis ex veronica & pulmonaria cum lacte temperati usu, adjectis nonnunquam olei tartari per deliqu. XX. guttulis vitam ad multos annos prolongavit. Quod vero, si evenit, indicio est, ulcera quædam aperta callositate superinducta in aliqua pulmonum parte, salva reliqua eorum substantia, latere. Quamdiu itaque per congrua remedia tum motuum & humorum temperatura conservatur, tum obstructio & inflammatio in hoc viscere avertitur, nihil metuendum periculi est. Hæc scribenti in mentem incidit summe Reverendus Theologus Helmstadiensis Calixtus junior, qui olim superstes mihi retulit, se per triginta fere annos quotidie, sine ullo respirationis detrimento exspuisse pus album fœtidum, & nihil adhibuisse præter venæsectionem bis quovis anno iteratam & decoctum rad. chinæ & sassafras cum passulis, quo ad mensuram dimidiam continuo uteretur.

OBSERVATIO IX.

Empyema a peripneumonia extra thoracis cavitatem disruptum.

Quum Mindæ Westphalorum, ante quinquaginta & quinque annos, provincialis medici munere fungens degerem, sequens mihi obtigit notabilis casus, quem hic inserere placet: Consiliarius regius, vir floridi & sanguinei habitus, ea tempestate, quum

peripneumonia populares habebat circuitus, vehementi febre, cum sputo sanguineo & ingenti spirandi difficultate juncta corripiebatur. Decrescebat equidem morbi & febris vehementia, sed elapso mensis spatio invadebat tussis, pectoris oppressionem gravitatemque inducens, calor circa vesperam lentus affligebat, appetitus sequebatur prostratio, & corpus, valde antea obesum, consumta pinguedine, mirum emaciatum apparebat. Tandem quadragesimo ab accessione febris die simul & semel cum maximo impetu tanta puris flavi ex ore ferebatur copia, ut aliquot libras pondere æquaret. Excipiebat mox respiratio facilior, unde ego accerssitus miratus sum & summas divinæ benignitati gratias habendas esse edixi, quod tanti periculi abscessus non intra thoracis cavitatem ruptus & æger, ut subinde usu veniret, ob nimiam materiæ ad asperam arteriam congestionem suffocatus fuerit. Et quum vires non adeo multum dejectas deprehenderem, de salute quidem recuperanda non desperandum, ipsam tamen curationem paulo longius protrahendam esse nunciavi, quam in hunc, qui sequitur, modum institui. Primo laxante mannato & rhabarbarino primam regionem a sordibus deplendam & dein dimidiam lactis vaccini tepefacti mensuram, instillata balsami cujusdam pectoralis drachma una, singulis diebus mane bibendam suasi. Balsamum autem ita erat confectum: Recipe olei hyperic. vetusti uncias duas, flor. sulphur. drachmas duas, coque leni calore. Colaturæ adde terebinth. venet. drachmas duas, croci drachm. dimidiam, ol. anisi, nucistæ destillat. ana guttas XII. M. Inter cibos quam maxime jus cula avenacea & hordeacea cum jure carnis vitulinæ, gallinæ & cancrorum fluviatilium succo parata, & loco potus mox ptisanam, mox decoctum chinæ & herbæ pulmonar. cum passulis commendavi. Quarta a prandio hora iterandum jussi lactis tepidi usum cum electuario, quod ex conservæ rosar. unciis duabus, hæmatitidis præp. boli armen. ana drachmis duabus & convenienti syrupi papav. albi portione compositum ad drachmas duas devorare æger debuit. Ad flatus, quibus venter fere perpetuo erat turgidus, discutiendos injici jussi clysteres emollientes & carminativos. Tandem vero, ut externis pariter succurratur remediis, pectoris tam anteriori quam posteriori parti impositum fuit emplastrum ex gummi bdell. sperm. ceti, axung. humana, cera, flor. sulph. h. croco & oleo anisi conflatum. Qua methodo tantum, per Dei clementiam profeci, ut intra binos menses integre vir amplissimus convaluerit & ego non exiguam inde famam in juventute mea retulerim.

EPICRISIS.

Abscessum, seu empyema a peripneumonia æque ac pleuritide male progressa facile posse enasci non modo gravissimo *Hippocratis* testimonio, sed & certa longe experientiæ fide constat. Neque minus in eo concors est medicorum sententia, permagnum & vix medicabile hoc malum esse habendum: nam si intra thoracis cavum rumpitur ejusmodi empyema, raro evadunt ægri: si intra pulmonum substantiam contingit disruptio atque pus ad asperam arteriam magna in copia congeritur, perquam facile suffocatione jugulantur. Dei itaque & naturæ benignitati in nostro ægrotante jure meritoque est tribuendum, quod medicamina, in juvenili ætate a me commendata tam felicem habuerint successum. Ceterum quoad curandi methodum hoc potissimum debet animadverti, magnam sæpe quorundam remediorum in longis morbis sanandis esse efficaciam, si convenienti dosi, ordine, &, quod præcipuum est, satis longo tempore usurpentur. Multa enim medicamentorum varietas crebriorque mutatio tantum abest ut ægrum juvet, ut ipsum potius in deteriorem & lethalem sæpe statum præcipitet.

OB-

OBSERVATIO X.

Phthisis a nimia sanguinis jactura proveniens.

Haud ita pridē Serenissimus quidam Princeps Lutetiis Parisiorum meum supra singularem casum requisivit judicium & consilium, quem hoc loco recensere operæ arbitror pretium: illustrissimi stemmatis femina, duo deviginti annos nata, quæ tum ob texturam corporis teneram aptamque membrorum figuram, tum ob eximiam ingenii animique alacritatem cuique se commendat intuenti, jam inde ab octavo ætatis anno multis catarrhalibus pectoris fauciumque defluxionibus, coryzā, tussim, raucedinem inducentibus tentata fuit, quæ licet a febre cum alvi dejectione subsecuta solutæ remiserunt, tussis tamen cum vocis quadam asperitate sæpius recrudescens pertinacius inhæsit. Decimum supergressa annum crebra multaque saltatione, nulla tamen subsequente aut lassitudine, aut anhela spiratione, corpus strenue exercuit. Quindecim annos habenti exire primum recto ordine cœperunt muliebres purgationes, quæ non multo post, initis matrimonii legibus, ipsi gravidæ substiterunt, & quum octimestre absolvisset gestationis tempus, primo noni mensis die parturire cœpit enormi conatu, per duodecim horas durante; ad quem allevandum quater medici detrahi jusserunt sanguinem: & sic tandem infans prodiit enecatus. Lochia quoque dein rite fluxerunt, nihilominus decimo a partu die sollicitabatur tussi sicca, cum enormi capitis dolore æstuque febrili stipata, qua parcam pituitæ non adeo viscidæ exscreabat copiam, remanente oris quadam ariditate febreque quotidie recurrente. Hæc contra mala varia remedia nihil tulerunt levaminis, ut potius lentescens ille viresque & carnosam corporis substantiam depascens calor, quia pastu major fit, cum largo sudore quotidie affligat, nec non tussiculosa pectoris concussio, cum crebra pituitæ ad puris indolem nunc accedentis exscreatione vehementer urgeat; licet ceterum respiratio sine raucedine facilis sit, alviq; beneficium optime semper constet.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Exhibet hic casus exemplar verę phthiseos, seu pulmonum exulcerationis, cum febre lenta ad hecticam inclinante; id quod multa validaque tussis, crebrior mucidæ cum pure mixtę materię rejectio, sudores colliquativi, tabida corporis viriumque consumtio, æstus volaticus & pulsus a sumtis cibis celerior testatum faciunt luculentissime. Quodsi autem hujus mali veram prosequamur originem, dubitare non licet, illud ipsum a nimia sanguinis, ob crebriores venæsectiones, jactura proxime esse deducendum. Etenim hac ratione humorum per omnes corporis, maximeque excretionibus inservientes partes mirum fuit turbatus; unde non modo vitalis ille cruor naturali temperie sua immutatus ac serosior factus formandis hinc inde stagnationibus opportunissimus exstitit, verum etiam pulmonibus a perpessis catarrhis crebriorique tussi jam antea debililatis eo facilius labem inducere potuit. Digna enim est, quæ probe teneatur observatio, phthisin æque facile a nimia sanguinis abundantia oriri prudentique ejusdem per V. Snem imminutione averti, ac a boni cruoris defectu ejusq; inconsulta detractione, maxime in corporibus tenera & vasorum & fibrarum constitutione præditis, posse generari; quale quid in puerperis a nimio lochiorum fluxu exhaustis sæpe iterumq; observare mihi licuit. In prognosi nostri mali suppeditanda statim in ancipiti rem esse prædixi, nihilominus curationem, si ipsi adhuc locus superesset, in hunc modum putavi instituendam. Primo consului, ut lac asininum ad tertiam partem cum Selterana, vel alia ejusmodi principio alcalino imbuta aqua remixtum quater de die ad octo unciarum pondus bibatur. Quodsi vero harum aquarum deesset copia, seri lactis dulcis libram medicam, addita

nitri

nitri purificati & salis tartari portione, mane & a meridie potandam commendavi. Deinceps hora quarta vespertina & ante decubitum adsumi debuit pulvis, sequentis compositionis: Recipe cornu cervi sine igne præparati, mandib. lucii piscis, boli armen. spec. de hyacintho, nitri purif. solutionis oculor. cancr. succin. præp. ana drachmam unam M.F. pulvis, div. in XII. partes. Tandem commendata fuit recta vivendi ratio, ut nimirum ægra lectissimis ex carne caponis elixa ac vitulina paratis utatur jusculis, quibus herbæ plantaginis acutæ, scabios. pulmonar. maculosæ, agrimoniæ, hederæ terrestr. card. bened. cum cancris fluviatilibus contusis inter decoquendum fuerint adjectæ. Et quum magna vis in potu sita sit, ab omni alio abstinere & pro potu ordinario hoc sanguinem purificans decoctum eligere consultum duxi: Rec. cornu cervi raspati, rad. scorzoneræ, chinæ, singulorum uncias IV. rasuræ lign. santal. rubri, rad. cichorei ana unciam unam cum dimidia. Concisa d. s. species, quarum duæ unciæ in tribus aquæ mensuris per tres horæ quadrantes coquendæ.

Et hæc fuerunt, quæ proponenda duxi remedia. Sed non multo post nunciatum mihi fuit, illustrifs. ægrotam, ante consilii mei adventum placide exspirasse.

OBSERVATIO XI.

Observatio circa corporis obesitatem ad pectoris morbos dispositionem.

Circa generaliorem affectionis phthisicæ tractationem utilem hoc loco inserere placet observationem; quod videlicet in longævo artis exercitio annotaverim, homines proceræ admodum staturæ, vegetos & robustos, in optimo ætatis flore constitutos pessimis istis, qui ex pulmonum labe nascuntur ægritudinibus, quales sunt hæmoptysis, asthma, tussis chronica & convulsiva, empyema, febres peripneumonicæ & pleuriticæ ipsaque phthisis & hectica, frequentius esse obnoxios, & apertis eorum post mortem cadaveribus plerumque concretiones polyposas in cordis cavitatibus atque pulmonum vasis deprehendi. Caussas tam peculiaris phœnomeni si paullo curatius inquirimus, has observamus potissimas. In celsis ejusmodi corporibus, testante pulsu debiliori & tardiori, sanguinis progressus atque circuitus nunquam fere non tardior est ac impeditior, quam in personis mediocri statura præditis; quippe tum difficilis admodum est sanguinis ex inferioribus & tam remotis a corde partibus, propter perpendicularem situm, ad pectus & caput adscensus: gravia enim, per leges motuum, natura deorsum tendunt & guttæ sanguinis retardantur ab aliis, in quas allidunt. Accedit dein, quod procera hæcce corpora plerumque sint pinguiora & ad subeundos strenuos labores minus apta vitæque desidi magis dedita; unde circulari humorum motu retardato, ut spissiores & crassiores evadant succi necesse est. Jam, si forte talismodi ad ostentationem nati homines paullo vehementius & diutius, e. g. armis bellicis exercentur, massa sanguinis & humorum, ob validiorem musculorum motum, magno cum impetu ad cor & pulmones compellitur, & quum æquali tenore ac nisu per minima pulmonum vascula non possit ferri, fiunt inde omnino humorum in vasis stagnationes, fiunt distensiones, disruptiones & extravasationes, quæ ad recensitos pectoris morbos aditum parant amplissimum. Ob eandem quoque stagnationem accidit, ut secedentes solidæ & crassiores sanguinis partes invicem cum coeant temporisque progressu in majorem compactæ molem vasorum alveis arctissime adhærescant & hac ratione æquabilem sanguinis per cor & pulmonum viscus circuitum impediendo morbosas istas pectoris affectiones magis obfirment contumacioresque reddant.

EPICRISIS.

Quanto difficilior est morborum, qui firmam in pulmonibus sedem & caussam obtinent, sanatio; tanto facilior & tutior est ab hisce præservatio. Igitur præter ea, quæ jam superiori capite hoc fine commendata sunt, suadeo 1.) ut proceri ejusmodi homines a vita motus experte abstinendo corpus perpetuo exerceant; hac tamen observata cautela, ne motum paullo validiorem & nimis laboriosum instituant. Namque hæc major motus species sicut in morbis, qui a viscerum, maximeque hepatis prava constitutione & impeditiori sanguinis per ipsa circuitu proficiscuntur, summum tam præservandi quam curandi scopo fert auxilium; ita econtrario pulmonibus & morbis abhinc prodeuntibus valde est infensa, ut usque eo non modo ad hos ingignendos, verum etiam exacerbandos multum conferat momenti. 2.) ut misso omni potu spirituosiori, ut spiritu vini & cerevisia crassiori, potum tenujorem, eumque nec nimis calidum, nec nimis frigidum assumant, nec in victu cibis nutrientibus plus justo indulgeant 3.) ut circa æquinoctialia tempora secta vena redundantem sanguinis copiam imminuendam curent 4.) ut sibi caveant, ne post longiorem quietem motionem vehementius & repentino quasi initio instituant; quod autem si fecerint, mox infusum veronicæ & flor. bellidis in largiori quantitate hauriant. Et hæc est facilis & genuina gravissimos & fere immedicabiles hos morbos mature avertendi methodus, quam, si rite adhibetur, non sine fructu fore confido.

OBSERVATIO XII.

Observationes circa aquarum mineralium usum.

Pervulgata est opinio, iis plerumque omnibus, qui viscera non habent integra, maximeque gravem in pulmonibus læsionem foventes phthisica passione laborant, aquarum mineralium usum esse infensissimum. At vero hoc assertum non universale, sed cum grano salis esse intelligendum, ego quidem multiplici edoctus experientia bona adseverare fide possum. Novi enim nonnullos, qui ulcere pulmonum, sine febrili tamen æstu, affecti insignem purulentæ & ichorosæ materiæ quotidie rejecerunt copiam & a moderato Carolinarum usu, ob liberiorem inde redditam respirationem facilioremque materiæ vitiosæ exspuitionem, ob ciborum adpetitum totiusque corporis vigorem restauratum optime habuerunt, licet in totum sanitati non fuerint restituti. Nec dissimili ratione novi alios, qui tussi valde humida & pertinaci per aliquot annorum decursum graviter afflicti, frustra datis omnibus alias expertis contra tussim remediis, a Carolinis cum justo regimine potatis egregie sunt allevati, aut a molestissimo hoc affectu penitus liberati. Ita mihi in memoriam venit femina generosa, temperamenti sanguineo-phlegmatici, laxiorisque corporis habitus, quæ ex inordinato vitæ genere & potissimum immoderata ciborum incongruorum adpetentia, ante octo circiter annos, in tussim incidit valde contumacem humidam, qua per multos annos laborioso ac vehementi pectoris non minus ac abdominis conatu ingentem viscidi phlegmatis, varii coloris, per vices ejecit quantitatem, quæ intra nycthemeron collectim integram adæquabat libram. Jungebatur simul, absque tamen febrili calore, angusta spiratio corporisque universi languor, cum pallore faciei multaque & crebriori vomitione. Hæc contra mala quum ab omnibus, quæ magna in copia devoraverat, medicaminibus, nihil retulerit levaminis, ego consultus prudentem & moderatum Carolinarum usum suasi. Renuebant quidem consilio tum medici tum ægrotantis amici; malo autem ingravescente ægra per excelsos montes salutares hos fontes adiit eosque per mensem & ultra secundum methodum

a me præscriptam bibit, tam felici successu, ut non modo tussis vehementia cum nimia muci viscidi ejectione remiserit, verum somnus etiam placidior & respiratio liberior reddita inde fuerit. Sequenti anno eandem curam non minori fructu iteravit; & licet malum exinde non prorsus cessaverit, longe tamen mitius factum fuisse ægra mihi læta nuntiavit.

EPICRISIS.

Id omnino firmissimum & in experientia satis fundatum esse largior, qui ob nimiam viscerum morbos, maximeque pulmonum læsionem, ob æstum febrilem & præsentem virium lapsum lethales habendi sunt, a potu fontium salubrium minus sanari, sed potius ad funestum perduci exitum. Tali enim ratione ob stagnationem & extravasationem aquarum in corrupto viscere magnamque in eodem continui solutionem longe major infertur putredo. Id quod eo magis evenit, ubi humor vel in cerebro, vel in thoracis & abdominis cavitate extra vasa effunditur, vel etiam polyposa in cordis & pulmonum vasis hærent concrementa, quæ liberum fluidorum circuitum impediunt. Contra vero, ubi non tanta viscerum læsio humorumque corruptio, quæ ex viribus dijudicari debet, nec febrilis calor adest, optime sane hæ aquæ, dum aperientem, abstersivam, viscidosque humores per omnia emunctoria, & præcipue per alvum evacuantem ac simul roborantem possident virtutem, fructum ferunt præstantissimum. Sed ut convenienti regimine, ordine ac dosi adhibeantur, necesse est.

Plures de phthisi observationes reperire licet in Consult. & Respons. med. Tom. I. Sect. II. casu LXXV. LXXVIII. LXXIX. XCIX. & C.

CAPUT XII.

DE CACHEXIA ICTERICA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio icteri.

QUamvis plures sint cachexiæ, sive depravati corporis habitus species, nobis tamen jamjam de ea speciatim agere animus est, quæ flavescente & nigricante corporis colore sese prodit, & icteri, seu morbi arquati & regii nomine in scholis medicis insignitur, nihilque aliud est, quam vitiatus & corruptus sanguinis & humorum, ab admixta bile excrementitia, propter vitium in biliferis ductibus, status, functiones universi corporis multum lædens cutimque externam flavo vel livido colore deturpans.

§. II.

Signa icteri.

Signa, quibus se manifestat hic morbus, sunt præcipue sequentia: Primo in tunica oculi albuginea flavedo conspicitur, qua demum universa cutis imbuitur; urina crassa & obscure rubra mingitur, linteamina instar croci tingens, fæces vero alvinæ coloris sunt pallidi. In pejori statu saliva quoque flava exspuitur & omnia adsumta saporis sunt amaricantis. Præterea affecti de sensu quodam violentæ stricturæ, pressionis & tensionis in dextro hypochondrio, neque minus de angustia circa præcordia, respirandi difficultate, totiusque corporis conqueruntur lassitudine.

§. III.

Historia morbi ab Aretæo traditur.

Longe adhuc prolixius & accuratius hujus morbi historia & progressus a medicorum antiquissimis, maximeque ARETÆO *in lib. III. cap. XV.* describitur, sequentem in modum: *Icterus universi habitus ægritudo est, & membrorum singula indicia apparent, perspicua vero sunt & ea, quæ in albissimis oculis cernuntur & frontis secun-*

secundum tempora color flavus exquisitior effloreſcit. Quicunque nigro arquato laborant, in his ater color viridi commixtus apparet. Iidem frigent, imbecilli, deſides, triſtes atque demiſſi animo ſunt, tetrum odorem exhalant, guſtatum amarum habent, ſpiritum non facile ducunt, in ventriculo morſus percipiunt, alvi excrementa porracea, ſubnigra, arida ſunt, ægreque deſcendunt; urina valde colorata eſt, ad nigrius vergens. Ad hæc cruditate laborant, cibum deteſtantur, vigilant, mœrent, melancholia agitantur, at in albiore arquato color eſt ex albo & viridi temperatus; mente ſunt hilariores, cibos accipere primo eos piget, ſed ubi cœperunt, naviter comedunt, facilius quam priores concoquunt; alvi purgamenta ſunt alba, arida, cretacea, lotium reddunt crocinum. In utriſque corpus omne pruriginoſum eſt, calor in naribus exiguus & mordax percipitur, guſtatus amarorum non amarum, lingua enim bile ſuffuſa non ſentit, dulcium vero amarus. Si nullius viſceris calefactio fuerit evidens, ſine noxa eſt, ſed diuturnior. Si perſeveraverit & viſcus inflammatione vexatum fuerit, in aquam intercutem deſinit, multi & ſine aqua intercute ſudore colliquativo interierunt. Ex quibus adductis evidenter eluceſcere arbitror, ſingulas fere corporis functiones in morbo hoc præter naturam affici. Neque ratio e longinquo erit repetenda. Nam ſicuti ſanus & vegetus functionum ſtatus a temperata & laudabili ſanguinis & humorum craſi quam maxime dependet & ſuſtentatur; ita e contrario ſi hæc ipſa ab impuris & pro majori vel minori gradu corruptis humoribus vitiatur, non mirum eſt, actiones inde corporis noſtri tum vitales, tum naturales & animales plus minus accipere detrimenti.

§. IV.

Obſervationes circa ſanguinem & conſtitutionem viſcerum. Multo vero magis de bilis excrementitiæ ſingulari partes tam fluidas quam ſolidas immutandi efficacia convincere nos poſſunt variæ de eadem apud auctores obſervationes. Ita ſanguis e vena icterici emiſſus ſpuma & conſiſtentia flavus adparet, teſte *Theodoro* ZWINGERO, qui in ictericis quandoque ne guttulam quidem unicam rubicundi & floridi cruoris deprehendiſſe, ſed ſanguinem per venæſectionem curioſitatis gratia emiſſum flavæ jumentorum urinæ ſimilem non ſine mentis ſtupore obſervaſſe ſcribit. Imo *in femina quadam,* inquit, *ſumme icterica conſpeximus ſanguinem & urinam, quam craſſam emiſit, ſibi invicem ſimillimam fuiſſe, poſt* 15. *vero dies, quibus icterus integre propemodum diſcuſſus fuit, ſanguinem ad aliquod uncias extractum maxime rubicundum ac floridum exſtitiſſe.* Neque viſcera & inteſtina, ut pulmones & ventriculus naturalem colorem retinent, ſed æque ac pinguedo & membranæ flavedine plus minus ſaturata tinguntur. Qua de re conſuli poſſunt *Zacutus* LUSITANUS *in praxi admirabili lib. III.* PAISENIUS in M.N.C. *ann.*4. *obſ.*194. & THONNERUS, qui *in obſ. lib. III. de ictero obſ.* 1. mentionem injicit cardinalis cujuſdam Romani, ictero defuncti, cujus ſingula membra flava invenit. Inſuper quoque oſſa flavedine imbuta & arte quaſi tincta in puero ex matre icterica nato deprehendit KERKRINGIUS *in ſpicileg. anatom.* cui ſymbolum ſuum addit DOLÆUS *in Encyclopæd. medica lib. III. cap. VIII.* ubi in viro quadragenario, ictero demortuo, omnia tum abdominis tum thoracis viſcera & ipſum cerebrum cũ oſſibus & cartilaginibus icterica tinctura i.e. flava adfecta Hanoviæ vidit. Notatu præterea digniſſimum eſt, quod GALENUS & SEXTUS EMPIRICUS ſcribunt, ictericos ob oculorum colorem flavedine infectum omnia objecta flava intueri. De cujus obſervationis fide MERCURIALIS *in prælect. Bononienſibus* valde dubitavit, quia nec Celſus, nec Cælius Aurelianus, nec Aëtius, nec Avicenna hujus ſymptomatis mentionem fecerint. Nos tamen bina exempla in ætate virili conſtitutis obſervaſſe teſtamur.

§. V.

§. V.

Differentia morbi icterici.

Deinceps ad veram morbi icterici indolem accuratius dignoscendam & ad meliorem exinde ratione caussarum, eventus & curationis dijudicationem formandam hæc monenda esse ducimus, quod multum hic affectus, per quem speciatim icterum flavum intelligimus, inter se differat. Namque constanti experientia comprobatum deprehendimus, alium valde esse contumacem ac diuturnum & difficulter admodū medicamentis expugnari, alium brevi tempore cessare & remediis facile cedere; alium dein perpetuo inhærere, alium tantum statis reverti periodis & certas modo horas perdurare atque etiam in quibusdam esse anniversarium. Datur præterea icterus vel idiopathicus, vel symptomaticus. Illius quidem caussa altius visceribus, maxime hepati, inhærescit; hic vero aliis morbis superveniens nonnunquam colicæ convulsivæ hystericæ, cardialgiæ & passioni iliacæ, vomitioni & purgationi post validius adsumtum emeticum aut purgans medicamentum jungitur. Est quoque criticus, qui interdum salutis in febribus acutis præbet indicium, interdum pejorem statum præsagit, quod fieri solet, quando inflammationi ventriculi jungitur, vel hæc icterum sequitur. Postremo ingens omnino inter icterum flavum & nigrum tam ratione caussæ, quam periculi notanda occurrit differentia, utpote in hoc longe gravior humorum corruptio & viscerum læsio, quam in illo debet suspicari.

§. VI.

Caussa proxima icteri.

Præmissis sic potioribus, quæ ad morbi historiam pertinent momentis, dispiciendum nunc erit de veris nostri mali & symptomatum caussis. Jam vero unanimis medicorum sententia est, in ictero tantum non semper hepar præter naturam esse affectum; videamus igitur, quomodo hæc læsio ad malum nostrum contribuat. Quodsi autem perpendamus, nobilissimum hepatis viscus a natura in hunc potissimum finem tanta ductuum varietate & copia instructum esse, ut sulphureum, adustum & cum lympha viscida quasi alcali satum, quod bilis nomine venit, a sanguinis & humorum massa secernat, secretum per peculiares canales ad duodenum, ad promovendam ibi digestionem, deferat; facile intelligimus, impedito vel prorsus intercepto bilis ad intestina itinere hujus ad vasa lymphatica ipsumque sanguinem fieri regurgitationem, adeoque proximam & principalem icteri adesse caussam. Et quum tali ratione serum & succus nutritius bile inficiuntur, explicatu facillimum est, cur color cutis in flavum mutetur, nutritio vitium capiat & urinæ crassæ atque ruso tinctæ colore mingantur; neque minus inde patet ratio, cur non flavo colore per alvum prodeant excrementa, cur digestio ciborum langueat & multa circa primam regionem percipiantur incommoda.

§. VII.

Hepatis læsio duplici modo inducitur.

Sed paullo altius & specialius erit inquirendum, quænam sub tanta ictericorum differentia, quam supra monstravimus, præcipuæ in hepate partes ac viæ præter naturam affici soleant & a quibusnam caussis vitio laborent. Has ipsas vero vel in vitio materiæ vasa obstruentis, vel in motibus spasmodicis vasa coarctantibus in universum positas esse quisque theoriæ medicæ gnarus facile poterit dijudicare. Utriusque igitur status peculiarem instituamus disquisitionem.

§. VIII.

1) a spasmis.

Et primo quidem, spasmos ictero sæpenumero præbere originem, in experientia omnino fundatum. Quandocunque enim, quod sæpius accidit, subito icterus invadit, brevique tempore terminatus per periodos iterum recurrit, tunc sane nec in materia peccante, nec in vasorum obstructione & infarctu, sed potius in spastica ductus cholodochi, qui tunica valde sensibili nervosa præditus est, constrictione

ctione caussa residere videtur. Quamobrem deprehendimus, a vehementiori ira, qua nihil ad inducendum icterum potentius est, neque minus a corrosivis & drasticis tam purgantibus quam vomitum cientibus remediis, vel ab ipsa bile in cholera, cardialgia & principio febrium biliosarum, icterum subinde oriri, quippe quæ omnia rite invicem comparata de spasmodica ductuum biliferorum testantur luculentissime. Ut nihil denique dicamus de anatomicis eorum, qui ictero perierunt, sectionibus, in quibus nonnunquam ne minimam quidem a calculosa, vel mucida & viscosa materia obstructionem in ductibus, qui bilem ad duodenum vehunt, reperire licet.

§. IX.

2) ab obstructione ductuum hepaticorum & vesiculæ felleæ.

Progredimur ad alteram caussam, vasorum obstructionem, de qua quidem eo minus dubitare licebit, quo frequentiori constat observatione, cystidem felleam non raro insignis magnitudinis calculis esse repletam. Quod itidem valet de reliquis ductibus hepaticis & inprimis cholodocho, qui non modo calculis magnitudine, figura & colore inter se diversis, verum etiam gypsea, tophacea & viscosa materia sæpenumero inveniuntur obsessi, ita tamen, ut quo illa magis mollis ac solubilis est, eo symptomata leviora subsequantur. De quo consuli merentur M. N. C. *ann.* 1. *obs.* 44. & BONETUS *in sepulchreto lib. III. Sect. VIII. obs.* 36.

§. X.

Calculi, quando icteri caussa sint.

At vero non semper a calculis vias biliarias infarcientibus icterus solet induci. Ita ETTMULLERUS *in praxi Part. II. pag.* 54. confirmat, dissectam fuisse mulierem, ex cujus vesicula fellis plures lapides majores minoresque fuissent collecti, quæ tamen ab ictero libera mansisset. Cui adjungendum esse censeo, quod Cl. Lipsiensium Professor D. Petermannus in vetula Torgensi præter 17. lapides nihil ferme succi biliosi in cystide fellea deprehenderit, cum tamen icterici mali prorsus expers fuerit. *Vid. ejus dissert. de scrutinio icteri ex calculo vesicæ felleæ.* Quæ cum ita sint, reddenda a nobis est hujus phænomeni ratio, quæ nostro quidem judicio haud dubie inde erit petenda. Quam diu calculus in vesica fellea non movetur, sed quietus jacet, non secus ac calculus in renum tubulis nullas creat molestias. Simul vero ac e loco suo deturbatus ad ductum cysticum propellitur, ibi hæret & vehementi distensione atrocem dolorem & spasmum, qui totum ductuum biliariorum systema in consensum trahit, progignit & sic morbum nostrum graviaque cum ea complicata symptomata producit; quæ dein, excluso per alvum calculo, ut a nobis sæpius observatum est, ex toto quiescunt.

§. XI.

Calculorum signa.

Sunt vero quædam signa haud fallacia, quæ calculorum in ductibus biliariis indicant præsentiam, qualia potissimum sunt gravis & lancinatorius in hypochondrio dextro circa scrobiculum cordis dolor, constanter cum aliquali remissione affligens, cum summa præcordiorum anxietate, spirandi angustia, pectoris compressione, nausea & nonnunquam ipso vomitu, alvi constipatione, inquietudine & vigiliis junctus. Quibus accedit, quod ejusmodi ægrotantes non erecti, sed dorso flexo incurvati incedere possint.

§. XII.

3) ab obstructione ductuum bilem secernentium.

Verum enim vero, non tantum a bile in ductibus biliariis concreta, verum etiam si materia tenax, viscida biliosa minimos ductus secretioni bilis dicatos infarcit, icterus progignitur. Hoc enim si incidit, non ad ductus biliarios, sed per distenta vasa lymphatica bilis cum lympha ad sanguinem deferatur necesse est. Quam in rem digna est, quæ annotetur observatio *Jacobi* CAMENICENI *in epist. ad Matthiolum pag.* 184. qui vidit hepatis venas in parte ejus cava prius quam in communem illum caudicem portæ desinunt,

ſinunt, obſtructas lapillis eas diſtendentes, foras nigris, intus flaveſcentibus. Quorſum & illud referendum eſt, quod de glandulis arteriæ hepaticæ & fellis ductui ad inteſtina tendenti adjacentibus apud BORELLUM *pag.* 326. legitur, quarum mole & tumore hic ita comprimebatur, ut vix aliquo conatu inſtrumentis tenuiſſimis eſſet tranſitus; quinimo ab excreſcentiis carneis compreſſionem aut occluſionem cholodochi cauſſari CABRULGUS *obſerv. chirurg. X.* & MECKERN *obſerv. chirurg.* 43. annotarunt: & ab omnimoda ejus exſiccatione & obſtructione omnem viam intercipiente icterum ſubortum in cardinali quodam Florentino poſt mortem ſe vidiſſe perhibet ARGENTERIUS *in lib.IV.aph.Hipp.* quamvis hæ obſervationes ſint rariores.

§. XIII.

Cauſſæ mediatæ ſunt plethora.

His ita deductis, deveniendum jam eſt ad cauſſas mediatas inquirendas, quæ ictericæ cachexiæ potiſſimum velificantur. Ex quibus præcipua ſe nobis offert plethora, ſeu major ſanguinis & humorum, quam natura ferre poteſt, copia. Quod quidem non adeo mirum videri debet. Etenim quum per hepatis viſcus etiam in ſtatu naturali ob venam portæ, impulſu ſufficienti deſtitutam languidior eſt circularis motus, fit omnino, ut accedente plethorico ſtatu ſanguis ſpiſſior & viſcidior facilius inibi ſtagnet minimaque vaſa obſtruat. Unde etiam fieri obſervamus, in cachexia leucophlegmatica, in ſcirrho & induratione hepatis, ob deficientem partium bilioſarum ſeparationem, cutis colorem ex flavo virideſcentem adparere. Nec quidquam ſupereſt dubii, quin peſſimæ indolis icterus, quem nigrum appellant, ingentem & fere immedicabilem hepatis labem magnamque humoris bilioſi corruptionem pro cauſſa & fundamento agnoſcat.

§. XIV.

Tum verſa diæta.

Ex diætæ vitio cauſſam ictero præbent antecedentem cibi diſpepti, quales ſunt piſi, fabæ, lentes, caſeus &c. utpote qui ob rudiorem craſſioremque texturam ſuam, maxime ſi magna ingeruntur copia, difficilius digeruntur ſanguinemque ingenerant ſpiſſum ac impurum. Huc quoque referendi ſunt ex potulentis vina acida, auſtera, cereviſiæ aceſcentes & aquæ, quæ argilloſas & tophaceas ſecum vehunt particulas; quæ tamen omnia longe pejorem exſerunt effectum, ſi vita acceſſerit ſedentaria ac ſomnolenta. Nihil vero tam potenter ad morbos ex hepatis vitio oriundos confert, quam immoderatus vini generoſi & præſertim aduſti abuſus, unde chylus, & lympha nutritia coagulantur bilique magna & ſanitati ſumme infenſa inducitur dyſcraſia. Præterea ad malum vitæ regimen pertinent quoque animi affectus, ex quibus præter iram, quam jam ſupra inter præcipuas noſtri mali cauſſas retulimus, mirum quantum valet longior triſtitia, quæ dum ſanguini craſſo ingignendo & abhinc prodeunti tardiori ejuſdem circuitui apprime velificatur, ad icterum chronicum & contumacem aut producendum, aut revocandum exiſtit aptiſſima.

§. XV.

Prægreſſi morbi.

Denique etiam non raro ex aliis morbis prægreſſis icterus ſuos repetit natales. Hinc febres intermittentes per remedia adſtringentia intempeſtive ſuppreſſas ſæpenumero icterum ſequi, præter experientiam teſtatur RAMAZINUS, qui a tali febre per corticis chinæ uſum perperam cohibita icterum ſubortum in libris ſuis annotavit. Neque rarum, ſed in praxi medica ſatis obvium eſt, a menſibus vel hæmorrhoidibus obſtructis vel retardatis icterum enaſci.

§. XVI.

Prognoſis.

Tranſitus nunc fiat ad ſuppeditandam prognoſin, quæ medico ad exiſtimationem aucupandam debet eſſe commendatiſſima. Hæc vero, prout ipſa ſubjecta reſpectu ætatis, corporis habitus, roboris & naturæ differunt,

vel

vel prout caussæ vel atrociores vel mitiores sunt, tam ratione durationis quam eventus multum omnino differt. Quando enim hoc malum juniores invadit homines & simplex tantum ac solitarium est, non cum alio morbo, ut quartana, malo hypochondriaco, vel obstructione ex hepatis scirrho complicatum, nec adeo longum tempus duravit, convenientibus remediis tam diæteticis, quam pharmaceuticis tolli potest facillime. Quodsi vero sæpius post curam, colore flavo in nigriorem vergente, recidivat & indurationem hepatis junctam habet, funesti utplurimum est eventus, quia vel in hecticam, vel hæmorrhagiam enormem terminatur. Si a vehementiori iracundiæ affectu, vel a purgante & emetico drastico, ob spasmodicam intestinorum ductuumque biliferorum stricturam ićterus oboritur, commodæ medicinæ in tempore adhibitæ facile cedit. Difficiliorem vero admittit sanationem, si aut longiori tristitia fovetur, aut si corpus a morbo antea perpesso valde debilitatum invadit.

§. XVII.

Progno-sis.

Qui febri jungitur ićterus, sæpius illius criticam affert solutionem. Ita in praxi aliquoties annotandi occasio fuit, febres, quæ cum spasmis ventris, vomituque bilioso & intensiori æstu stipatæ in corporibus hypochondriacis, prævia iracundia suscitantur, ićtero supervenientе feliciter fuisse terminatas, quod jam olim confirmavit HIPPOCRATES, qui *lib. IV. aph. 64. quibuscunque*, inquit, *per febres die septimo, aut nono, aut undecimo, aut decimo quarto ićterus incidit, bonum & salutare, nisi dextrum hypochondrium obduruerit*. Haud dissimili ratione ićterus in febribus intermittentibus, inprimis sub paroxysmi initio exortus nullum portendit malum: nam illo finito & hic ipse evanescit. Qui vero inflammationi hepatis, vel duodeni aut ventriculi accedit ićterus, in ancipiti ægrum esse significat. Sæpe etiam gravidas circa ultimum gestationis tempus adoritur qui tamen tempestiva sanguinis missione facile supprimitur. Calculus in cystide fellea contentus, si insignis est magnitudinis, adeo ut totam ferme vesiculam oppleat, caussa sæpe est ićteri gravissimorumque symptomatum, quorum potissima sunt, dolor ardens circa scrobiculum cordis in latere dextro, tormina circa idem latus sævissima, nausea, vomitus, lipothymiæ, respirandi difficultas cum lurido faciei aspectu. Quæ vero si incidunt, periculosus morbi status est, qui tandem in ascitem desinit lethalem. Hinc etiam aliquoties in iis, qui hisce symptomatibus defuncti sunt, dissectis totam vesiculam felleam calculis vidi refertam & circumjacentes partes, ut colon & fundum ventriculi, flavo colore contaminatas atque exterius, ob bilis forte acrioris per poros cysticos transsudationem corrosas. Ita quoque ratione asthmati convulsivo, quod plerumque hydropem tam thoracis, quam abdominis post se trahit mortiferam, sæpissime caussam præbet vesicæ felleæ a subsistentibus copiosis concrementis calculosis repletio.

§. XVIII.

Progno-sis ićteri nigri.

Ad nigredinem vergens ićterus ob magnam eamque malignam, quæ fixæ, terrestris & acido-corrosivæ indolis est, humorum corruptionem lethalia utplurimum infert symptomata, nec curari ullo, aut nisi summo negotio potest. Talis infestus quam maxime est senibus, & facile in marasmum, in cachexiam, tumores œdematosos, erysipelas malignum, sphacelum, vel etiam in molestas degenerat hæmorrhagias.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Prima indicatio in ićtero a spasmis oborto.

In curatione ićterici prudenter & circumspecte adornanda primo statim caussarum, corporum, & temporis aliarumque circumstantiarum haberi debet ratio; siquidem pro singulorum

diversitate, illa ipsa etiam aliam postulat methodum. Quodsi enim, uti sæpius ab ira, a validiori medicamento, aut veneno adsumto, vel per consensum ex colica spasmodica hæmorrhoidali & hysterica evenire solet, icterus subito corpus invaserit & adhuc recens est; a vehementiori ductuum biliariorum per hepatis penetralia dispersorum strictura illum oriri, vero est simillimum, atque tum medicus primam indicatiunem exsequi studeat: nimirum, ut tensæ & constrictæ partes relaxentur, adeoque bilis tam secretio suspensa, quam ejus ad intestina descensus impeditus naturali restituatur libertati, atque demum, ut bilis acrimonia, quæ spasmorum genetrix est, mitigetur ac contemperetur.

§. II.

Mole qua inserviunt medicamenta interna. Dictis scopis obtinendis egregie inserviunt emulsiones, quales ex seminibus IV. frigidis maj. papaveris, & cannabis &c. quod ob sulphur vaporosum, quo præ aliis imbutum est, præcipue a SYLVIO commendatur, cum aquis sedativa virtute præditis, ut florum tiliæ, acaciæ, primul. veris, lilior. convall. chamomill. vulg. millefolii, cerasorum nigrorum, addita syrupi papav. albi portione, commode possunt parari. Egregiæ porro & expertæ hoc fine virtutis est liquor noster anodynus, si cum aliquot olei macis destillati guttulis, vel in affectibus colicis & hystericis cum essentia castorei, croci & laudano opiato Sydenhamii maritetur. Ad mitigandam vero humorum acrimoniam pulveres absorbentes leniter nitrosi, qui ex lap. cancror. conch. matris perlar. pulveris Marchion. ana drachma una, succini præp. nitri purif. ana drachma dimidia, olei macis gutt. IV. confieri possunt, operæ faciunt pretium, quibus pro circumstantiarum ratione aliquot extracti castorei, vel croci grana sunt admiscenda. Vehiculi loco inservire potest serum lactis & lac purum aqua dilutum, vel emulsio amygdalina, vel etiam decoctum avenaceum cum uno alterove olei amygdalarum dulcium cochleari permixtum.

§. III.

Quænam externa. Externa quoque anodyna & paregorica præcordiali regioni tepide apposita insigne ferunt levamen; quo fine commendanda est vesica floribus sambuci, chamomill. vulg. millefolii, salviæ &c. ex lacte coctis repleta, vel si hæc molesta videatur, epithema ex theriaca, oleo nucis moschatæ expresso, spermate ceti æquali pondere mixtis, & pauxillo croci ac camphoræ compositum scrobiculo cordis applicari potest utilissime; idque eo magis, ubi cardialgia, seu gravis ventriculi spasmus cum nimia vomitione jungitur. Nec spernendæ efficaciæ sunt enemata ex speciebus paregoricis cum lacte coctis & sufficienti pinguedinis vel olei chamomillæ cocti quantitate confecta, utpote quæ, ceu balneum internum, partes spasmo dolorifico correptas fovent leniuntque insigniter.

§. IV.

Eadem prosunt ad spasmos ex calculo sedandos. Eadem quoque methodo iisdemque uti remediis expedit, ubi pertinax icteritia cum funestis spasmis ex calculis ductui cystico aut cholidocho firmiter impactis enascitur. Atque tum non minorem præstant effectum, quam quidem exserere solent, si calculus renum uretheribus inhærens gravissima in circumjacentibus nervosis partibus parit symptomata, quibus propter spasmum relaxatum sublatis, natura sæpe suis solius viribus utens ejusmodi obstaculum ex istis angustiis deturbat felicissime.

§. V.

Indicationes curatoriæ in ictero ab obstructione orto. Et hæc sunt potissima, quæ ictero, ex spasmodica ductuum biliariorum strictura suborto, faciliusque transeunti satisfaciunt remedia; videamus nunc, quænam in contumaciori sæpiusque recidivante malo, quod vasorum hepatis obstructioni debetur, ineunda sit medendi via. Vix aliæ autem sunt indicationes, quam ut 1.) du-

ctuum biliariorum obstructiones a biliosa, viscida & terrestri cretacea amurca invicem concreta provenientes dissolvantur, atque hac ratione liberior bilis ad duodenum cursus, ad rite peragendum chylificationis negotium, restituatur 2.) ut vasa bilis secretoria a sanguine tenaci, viscido infacta convenientibus remediis referentur, ut succum biliosum ad ductus biliarios libere transmittant. Deniq; 3.) ut valde retardatus ac impeditus sanguinis circuitus, qui obstructionum concretionumq; constituit fundamentum, per totam vasculosam hepatis substantiam naturalis reddatur & æquabilis.

§. VI.

His satisfaciunt decocta & apozemata. Hisce indicationibus explendis, mea quidem sententia commode inservient, quæ recensebimus, remediorum genera. Et ex his longe eminent decocta, seu apozemata, quæ ex speciebus specifica quadam humores viscidos resolvendi & occlusas hepatis vias aperiendi facultate gaudentibus adparantur, cujus generis sunt radices quinque aperientes, si ex aqua coctæ, vel etiam in syrupum, qui in pharmacopæis prostat, redactæ assumuntur. Spectant huc quoque herbæ lactiferæ, ut lactuca, scorzonera, taraxicum, tragopogon, sonchus, endivium, hieracium &c. quæ si cum aqua decoquuntur, aut si succus recens cum sero lactis vel asinino lacte offertur, eximiam præstant opem. Idem tenendum esse arbitror de succo graminis recentis. Hinc celeberrimi Bataviæ Medici SYLVIUS & BOERHAAVE de vaccis & bovibus referunt, quod eorum hepar hiberno tempore, quum fœno & stramine vescerentur, calculis esset refertum, qui æstate, quum recenti gramine pro pabulo uterentur, amplius non apparerent: dubio procul quod succis harum herbarum solutis hepar a viscidis & coagulatis humoribus optime repurgatur. Nos itaque ictericis decoctum radicis graminis, erynchii, cichorei, fœniculi &c. pro potu ordinario insigni cum fructu commendavimus sæpissime.

§. VII.

Aquæ minerales. Tum vero nullum est, quod in omnibus hepatis morbis, adeoque etiam in icteritia curanda, præsentiorem, certiorem ac efficaciorem virtutem præstet remedium, quam aquæ minerales tam frigidæ quam calidæ, sub convenienti regimine potatæ, utpote quæ tum ob aquarum subtilium principio elastico spirituoso imbutarum copiam, tum ob sal medium, quo turgent, minerale, in lentis humoribus dissolvendis, in oppilatione vasorum reseranda & omnis generis excretionibus promovendis magnam habent potentiam. Et profecto si dicere velimus quod res est, raro admodum vel prorsus non icterus recidivans & chronicus sine convenienti fontium salutarium usu, quales præcipue sunt acidulæ Egranæ, Spadanæ, Schwalbacenses & thermæ Carolinæ, ex voto poterit sanari.

§. VIII.

Salia media & rhabarbarina. Nec insuper habenda sunt salia neutra sive medii generis, quæ ob insignem aperitivam, detersivam & tam per diuresin quam per alvum leniter evacuantem virtutem inter medicamenta adversus icterum proficua specialem merentur commendationem; ex quorum censu sunt terra foliata tartari, tartarus tartarisatus, sal polychrestum, arcanum duplicatum, nitrum purificatum & antimoniatum, solutio ocul. cancr. cum succo citri, tartarus vitriolatus & borrax &c. Huc pertinent etiam salia ex aquis mineralibus, Egranis, Carolinis, Sedlicensibus & Epsonensibus elicita; quorum vis mirum intenditur, si cum sufficienti quantitate aquæ, seri lactis, vel decocti longiori paullo tempore adhibentur. Nec præterire licet rhabarbarum, quod in hepatis affectibus ad humores dissolvendos & corrigendos specificæ & spectatissimæ est virtutis, sive in substantia cum dictis salibus remixtum, sive cum herbis supra laudatis in vino infusum, sive in tincturam & essentiam cum terra

foliatæ tartari redactum propinetur.

§. IX.

Ultima indicatio postulat roborantia. Ultima denique medentis debet esse intentio, ut tonus vasorum hepatis debilitatus atque dejectus, qui obstructionum & concretionum caussa existit, remediis blande roborantibus & tonicis restituatur. Quod quidem martialia, eaque præsertim liquida, ut tinctura martis pomata, cydoniata, Ludoviciana, aperitiva Zwolfferi, nec non peruvianus & cascarillæ cortex, in pulvere vel in decocto oblatus, optime præstant. Quo scopo etiam acidulæ pyrmontanæ, quæ martiali elemento præceteris imbutæ sunt, laudem merentur eximiam.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Cautelæ circa emetica. EMetica in ictero sæpe sunt indicatissima & præsentissimam ferunt opem; sæpe vero deprehenduntur summe perniciosa, quando videlicet ex ira vehementiori, vel ex spasmo ventriculi & cardialgia, vel a colica spasmodica ortum morbus duxerit, vel etiam si ductui cystico inhærescens calculus graviores circa præcordia efficit anxietates. Quod si vero iisdem utendi indicatio est, leniora qualia ex radice Ipecacuannæ cum uno grano tartari emetici conficiuntur, in usum vocare præstat, quæ dein, ubi amurca biliosa, in duodeno subsistens & ductus cholodochi orificium claudens bilis transitum impedit, vel ubi materia tenax biliosa, non adeo concreta, sed mobilis ductus obsidet hepaticos, hanc ipsam evacuando, opitulantur utilissime. Ea enim emeticorum vis est atque indoles, ut in ductus biliferos, qui ex tunicis valde nervosis conflatæ sunt, operationem suam diffundant &, eorum systolen augendo, humores vitiosos egregie exturbent.

§. II.

Circa purgantia. Validiora purgantia ideo quod spasmos adaugent, motus sanguinis exagitant & vires enervant, nunquam non in nostro malo observantur noxia; hinc suo jam tempore HIPPOCRATES *lib. de ratione victus in acutis* ictericos inter eos retulit, quos non purgare oportet: *nam periculo*, inquit, *expones & nihil juvabis*. Et *libr. de affect. Sect. V.* ubi curationem morbi regii tradit, purgantium mentionem injicit in hunc modum: *corpus balneis calidis extrinsecus emolliendum, alvus vero & vesica madefacienda. Morbus autem fit cum bilis commota sub cutim vertitur. Quæ si noverit vir idiota, non similiter in incurabiles morbos inciderit. Solent enim morbi ex parvis occasionibus magni ac diuturni fieri. Et quæ quidem ad cibos aut potiones spectant vel sorbitiones, vel medicamenta, quæ doloris gratia exhibentur, ea omnia sine periculo admoventur, si juxta præscriptum adhibueris. Quæ vero pharmaca purgant bilem aut pituitam, in his periculum constituitur & culpæ medentibus imputantur.* Ex quo præclaro loco clare apparere arbitror, *Hippocratem* abusum medicamentorum, quæ bilem infra cutem ferunt, ut sunt purgantia, penitus in ictero damnasse & medicos, qui imprudenter iisdem utuntur, idiotas & mortis caussam recte omnino habuisse. Neque minus graphicis verbis summam, quæ ex purgantibus cholagogis in corpus nostrum redundat, noxam describit CÆLIUS AURELIANUS *lib. III. cap. V. Vitandam probamus*, ait, *frequentem & variam medicaminum potationem, quæ fel deducere promittuntur, sive ventriflua: etenim sitis extenditur & cibi fastidium duplicatur & corporis fortitudo imminuitur, & cibi accepti corrumpuntur, & omnis corporis materia adulterio medicaminum deterior fit; quod facere videmus eos, qui sæpissime ac jugiter absynthium, aloen & colocynthidem dari probaverunt.*

§. III.

§. III.

Circa sudorifera & balnea. Sudorifera, præsertim nimis calida & volatilia, quæ expansivo sulphure suo intestinum humorum motum exagitant, penitus a cura sunt excludenda, utpote biliosi humores, qui viscidæ sunt consistentiæ per angustos subcutaneos meatus non transmittuntur, sed rectius omnino per hepatis colatorium & renale cribrum volunt expurgari. Neque minus caute procedendum est cum balneis nimis calidis, in ipso morbi statu ac paroxysmo adhibendis. Neque obscura est hujus rei ratio. Etenim, quum obstructi sint pori cutanei, icterici non facile sudant, sed nimius calor, sanguinem exagitando & humores acriores reddendo, vasculorum sanguiferorum in aliis locis concitat rupturam. Contra vero tepida & temperatiora, quæ ex aqua fluviatili cum furfure triticeo & lacte fiunt balnea, si spasmorum circa primam regionem urget vehementia, securius possunt admitti. Possunt quoque sine omni noxa, si morbus in declinatione cutisque emunctorium patulum est, ad flavum colorem penitus detergendum, paullo calidiora cum herbis emollientibus & detersivis parata adhiberi utilissime.

§. IV.

Circa medicamenta amara. Medicamentis amaricantibus, quæ ex radice gentianæ, trifolii fibrini, centaurio minor. absynth. carduo bened. &c. præparari solent, magnæ in ictero sanando ab auctoribus hinc inde tribuuntur laudes. Verum hæc ipsa plus sæpe detrimenti, quam emolumenti afferre, multiplici edoctus experientia testor. Equidem videtur eorum usus ob hanc rationem utilis, quod defectum bilis supplendo, ciborum digestionem & excretionem facilitent. Nihilo tamen minus, quum una cum chylo ad sanguinem transseunt, sulphureas biliosas impuritates coacervando, malum pertinacius reddunt. Si quid vero ab iisdem in primis viis sperandum est utilitatis, tum maxime id fieri deprehendimus, quando impuras sordes per alvum, quæ valde obstipata est, expurgant. Namque nec bilis, nec alia amara temperaturæ humorum vitalium sunt amica, sed simul cum stercoribus debent excerni; & ob hanc rationem rhabarbarum magni est faciendum, imo & amara supra commemorata in infusis cum vino possunt concedi, si cum purgantibus lenioribus, ut rhabarbaro, foliis sennæ, agarico & salibus tartareis adsocientur.

§. V.

Circa mercurialia. Quoniam in utroque ictero summa humorum peccat impuritas seu cacochymia, ex mercurio parata medicamina, quæ alias a nonnullis commendantur medicis, sunt infensissima. Unde a mercurio dulci in minori etiam dosi sub pilularum forma exhibito gingivarum intumescentiam cum summo oris fœtore, nec non cardialgicas anxietates cum appetitus viriumque prostratione originem sumsisse novi. Mercurius enim non modo cum acidis, verum etiam, & multo magis cum alcalinis salibus mixtus valde corrosivam & venenatam induit naturam.

§. VI.

Circa venæsectionem. Venæsectiones præservandi potius, quam curandi fine habent locum. Nimia enim sanguinis redundantia circularem fluidorum motum, qui in hepate semper tardior est, magis imminuendo, ad morbos hepatis ingignendos multum omnino contribuit. Neque tamen morbo jam præsente & plethora urgente, ad graviora symptomata avertenda, penitus dissuadenda est sanguinis ventilatio, ut ipsa potius magnum polliceatur fructum, si a suppresso mensium vel hæmorrhoidum fluxu malum subortum aut sustentatum fuerit. Quod itidem valet, si quando post quinquagesimum annum, quo menses solenniter cessare solent, feminæ hoc morbo corripiuntur.

§. VII.

Circa externa. Circa topica notare convenit, quod hæc ipsa hepatis regioni applicata insignem sanguinis & humorum per ductus hepaticos curcuitum adjuvandi vim habeant, adeoque ad auspicaciorem nostri affectus curationem permultum conferant. Ego hoc fine sæpius optato cum fructu usus sum cataplasmatibus, vel sacculis herba absynthii, marrubii, menthæ, & floribus chamomill. rom. & vulg. repletis & ex vino rhenano coctis, vel etiam emplastro saponato Barbette bene camphorato, aut diachylo simplici cum croco remixto.

§. VIII.

Circa alimenta. Sed in affectu nostro persanando alimentorum quoque summa habenda est ratio, probeque dispiciendum, an ægri natura iisdem ferendis par sit, utpote non omnibus omnia conveniunt. Quod quidem potissimum observamus circa potum. Alii enim serum lactis, alii solam aquam fontanam, vel cum cremore tartari & saccharo, vel etiam vino rhenano & succo citri mixtam, alii cerevisiam pro potu cum fructu sumunt, cum contra alii hæc omnia respuant. De vino autem in genere tenendum suadeo, quod modice debeat dari; siquidem omne spirituosum plus nocet quam prodest. Inter cibos quam maxime sunt removendæ carnes infumatæ, pisces, placentæ & cum butyro frixa, nec non omnia leguminosa, exceptis fructibus aquosis, ut sunt cerasa, ribes, cucumeres, pruna cocta, &c. qui utplurimum innocentis sunt usus.

§. IX.

Diæta ad præservationem utilis. Ad præservationem mali & avertendam recidivam aeris mutationes, peregrinationes, ac sufficiens corporis exercitatio omne ferunt punctum; quibus largior congrui potus usus animique tranquillitas utilissime potest subjungi. Hinc nota mihi sunt exempla eorum, qui his omnibus prudenter adhibitis icteritiam pertinacem fugarunt felicissime; sicut contra diuturna experientia satis habeo comprobatum, vitæ sedentariæ & potibus spirituosis addictos, ut & eos, qui post motum fortiorem frigidum ingurgitarunt potum, & diuturno mœrore fatigati sunt, non modo affectioni nostræ valde esse obnoxios, verum etiam difficile admodum ab ea penitus liberari. Denique non incongruum videtur, quam CELSUS *lib. III. cap. XXIV.* in usum commendavit vivendi rationem subnectere: *Per omne tempus*, inquit, *utendum est exercitatione, frictione, balneo, lecto etiam & conclavi cultiore, clauso loco, ut & ludis, lascivia, aliis, per quæ mens exhilaretur. Ob quæ regius morbus dictus videtur. Malagma quoque quod digerat, super præcordia datum prodest.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Ictérus a colica biliosa spasmodica. Femina triginta annorum, macilentæ & sanguineo-cholericæ constitutionis, in iram valde proclivis, ob vitam sedentariam & varios in diæta commissos errores per trimestre spatium uteri purgationem non experta, corripiebatur haud ita pridem dolore in hypogastrica regione tam acuto, ut corpus erigere vix valeret. Sequebatur dein diarrhœa biliosa, quam sedatam mox excipiebat cardialgia, cum faciei pallore & crebrioribus stipata lipothymiis. Aliquot dies post universum corpus flavescente contaminabatur colore; urinæ secedebant crassæ & croceæ, feces albescentes, & circa scrobiculum cordis continuo urgebat dolor pungitivus atque pressorius. Sub tali rerum statu meum ægra requirebat consilium. Ego igitur omnem curationis scopum eo dirigendum ratus, ut spasticæ stricturæ relaxentur, sequentem inii medendi methodum. Primo ordinavi mixturam antispasmodicam, ex liquoris nostri anodyni, essentiæ croci, castorei, corticum auran-

rantior. æquali portione & aliquot olei macis guttulis compositam, de qua tertia quavis hora XXX. guttas cum pulvere præcipitante nitroso ex aqua liliorum convall. adsumere jussi. Exterius imponendum suasi sacculum, qui flores chamomillæ roman. crocum & flores macis continebat, ex lacte coctum. Dein circa tertium diem, ad expurgandam ab impuris sordibus primam regionem, propinavi pulverem ex rhabarbari selecti scrupulis duobus, cremoris tartari scrupulo uno & nitri purif. granis sex confectum; pro potu vero ordinario duas partes aquæ cum una lactis parte remixtas commendavi. Quibus per aliquod tempus rite usurpatis dolores quidem & spasmi penitus quiescebant; attamen quum mensium negotium in ordinem redire renuebat, suasor fui, ut elixirium nostrum viscerale & circa instans menstruum tempus pilulæ nostræ balsamicæ in frequentiorem ducantur usum.

EPICRISIS.

Icterium frequens colicæ biliosæ spasmodicæ esse symptoma, pluribus mihi exemplis cognitum est; cujus caussam non æque facile in bilis acrimoniam in intestinorum volumine hærentem, quam potius in sanguinem biliosum in intestinorum tenuium nervosis admodum tunicis stagnantem puto rejiciendam. Spasmus inde concitatus tantæ sæpe potentiæ est, ut nonsolum nerveas stomachi membranas, sed & totum ductuum biliosorum systema in consensum rapiendo vehementi strictura afficiat. Qui ejusmodi colicæ succedere solet alvi fluxus, boni utplurimum ominis est, neque ideo facile sistendus; alioquin motus spastici sursum vergentes malum longe reddunt deterius. Multo magis in tali colica cum ictero juncta accommodatum purgans insignis est usus. Ita ROLFINCKIUS *in dissert. de tartaro* contra Mercatum, qui in hoc casu purgandum esse negat, præcipue commendat jalappam, cujus innocentem usum vel suo ipsius exemplo satis comprobat, dum colica & hinc ictero sæpe correptus pulverem ejusmodi purgantem non sine fructu adhibuisse testatur. Ceterum ex præfata morbi historia intelligere licet, feminas cholericas, remanente mensium fluxu, corporisque refrigeratione & vita sedentaria accedente, semper fere graviores incurrere dolores & spasmos, ad quorum recidivam præscindendam præcipua medici debet esse intentio, ut muliebres per uterum purgationes pristinæ restituat integritati.

OBSERVATIO II.

Icterus ex obstructione hepatis.

Vir quinquaginta annorum, consiliarius intimus Hannoveranus, temperamento præditus sanguineo animoque mobiliori, lautæ & vinosæ diætæ adsuetus, nunquam venæsectionem passus, incidit post usum aquarum Schwalbacensium, quas neglecta accuratiori diæta biberat, in gravem diarrhœam cum tetro oris fœtore & truculentis intestinorum doloribus stipatam. Pessimis hisce symptomatibus sedatis in scenam prodibant dolores cardialgici, qui per totum dorsi tractum usque ad scapulam protensi per periodos multam figebant crucem; appetitu tamen somnoque integris permanentibus. Accedebant dein ictericæ passionis indicia, quæ flavo cutis colore, urina crassa & obscure bruna, linteamina croceo colore tingente, nec non fæcibus albis, abunde se manifestabant. Tentarunt equidem medici ad tollenda hæc mala plurima remediorum genera, sed irrito plane effectu: nihil enim profecerunt decocta aperientia, nihil purgantia, nihil martialia & amaricantia, tantopere alias commendata. Tandem ego consultus suasi usum acidularum Pyrmontensium, quæ ad mensuram & ultra quotidie potæ, interposito stomachicorum amaricantium & pilularum polychrestarum usu, & caussam & mor-

bum cum symptomatibus sustulerunt feliciſſime. Hoc tamen notabile videtur circa hunc ægrum, quod sub potu harum aquarum salubrium urina, quæ alias tenuis & limpida mingi solet, croceo imbuta colore seceſſerit, neque prius evanuerit, quam affectu & flaveſcente cutis colore penitus sublatis.

EPICRISIS.

Facile, credo, medicinæ peritus perspiciet, huncce affectum firmam habuiſſe sedem in hepatis ejusque ductuum obstructione & sic ex liberiori bilis per hosce ductus ad duodenum transitu intercepto fuiſſe prognatum. Dolor acutus cum magna anxietate cardialgica, nec non gravativa lateris preſſio vix aliunde suam duxerunt originem, quam a bile, quæ ex stagnatione in ductibus & vesicula fellea acrior reddita per tenues, præsertim vesiculæ tunicas transſudavit ipsasque ventriculi & intestinorum membranas valde sensibiles arrodendo ad spasticas concitavit stricturas. Transſudare autem bilem ex cystide fellea poſſe, testatur anatome, qua non semel sed aliquoties bilem instar guttularum dextræ ventriculi parti, vel colo inhærentem, hasque partes penetranti flavo colore tinctas annotaſſe memini.

2.) cauſſa quoque hujus affectus quærenda erit in nimia ductuum biliariorum, maxime cholidochi, a bile copiosius inibi stagnante distensione; etenim quum nervosis hisce partibus propter ramum intercostalem & vagum magna cum orificiis ventriculi, cum diaphragmate & ipso œsophago intercedit conspiratio, non mirum est, si altera harum partium præter naturam affecta & omnes consentientes reliquæ simili malo affligantur. Oris fœtor acceſſiſſe videtur, quod forte ob bilis balsamicæ defectum putrilago reliquiis chymi fuit inducta. Sæpe etiam impurior & excrementitia in narium & faucium periſtromate hærens lympha tetrum ejusmodi odorem exhalat, uti quidem videmus in cachexia & scorbuto affectis.

3.) docet hic casus quam optime, non dari potentius, nec efficacius ad inveteratas obstructiones, in quibuscunque partibus debellandas præsidium, ipso aquarum salubrium usu, quæ & copia aquæ, & activo minerali principio instructæ occlusos tubulos aperiunt, atque hinc omnibus aliis pervulgatis & in pharmaceutica re natis remediis præferendæ sunt longiſſime. Sed neceſſe est, ut conveniens accedat vitæ regimen, quo neglecto, contrarius sæpe effectus sequitur, quod exemplo fontium Schwalbacensium satis evictum arbitror.

OBSERVATIO III.

Icterus in gravida & plethora. Generosiſſima Consiliarii aulici uxor, juvencula, formosæ admodum faciei teneræque & sanguineæ complexionis, utero primum gravis, incidit octavo gestationis mense in icterum, qui excluso dein fœtu per totum puerperii tempus duravit. Non multo post denuo concepit utero, & licet venam bis secandam præbuerit, aliquot tamen ante partum diebus eandem labem incurrit, qua nihil obstante iterum secundo partu incolumem peperit filium. At vero, quum nunc pertinacius quam quidem antea hoc malum inhæreret, maritus a me petiit, ut ipsi succurrerem consilio, ne rursus gravida tam molesto affectu tentaretur. Ego tum in vitæ victusque rationem inquirens deprehendi, generosiſſimam hanc feminam vitæ sine labore desidi, diætæ vinosæ & somno nimis indulgere, ejusque loci cerevisiam bibere valde nutrientem, ac plerumque alvum habere obstructam. Unde cauſſam mali in nimia sanguinis redundantia repositam arbitratus suasor fui, ut loco potus ordinarii aquam potaret vino dilutam, atque uterum gestans tam circa tertium vel quartum mensem, quam circa septimum & nonum sanguinem e vena secta detrahen-

hendum curet; alvum vero, si impigra & obstructa esset, passulis rhabarbarinis reseraret. Quibus probe observatis peperit adhuc diversis temporibus tres liberos ab icteri accessione libera.

EPICRISIS.

Ictericam hanc passionem a sola plethora, quæ sub tali vivendi genere in gravidis valde increscit, productam fuisse, nihil est dubii. Nullum enim viscus a nimia sanguinis copia plus labis contrahit, præter hepar, in quo uti secundum naturam paullo difficilior & lentior est sanguinis circulatio; ita hæc sub plethorico statu magis impeditur: & quum tali ratione sanguis a sordibus biliosis minus rite depuretur sed propter coagulatam bilem reliqua ad sanguinis massam deferatur, icterus generatur facillime. Interim discimus, venæ sectionem præsentissimum & optimum adversus icterum a plethora esse remedium, quam in nostro casu eo magis utilem prospexi, quod meminerim, ægrotantis matrem, insigniter plethoricam, ante decennium graviditatis tempore quartana correptam iterata venæsectione, frustra datis aliis medicamentis, feliciter fuisse sanatam.

OBSERVATIO IV.

Icterus a metastasi seri impuri ad hepar prognatus.

Femina sexaginta annorum, habitus corporis phlegmatici, per integrum fere annum rheumaticos dolores in humero dextro experta fuit, qui quum duobus abhinc mensibus, relicta priori sede, dextrum sub costis spuriis occupabant hypochondrium, sequebatur in his locis vehemens pressorius & constrictivus dolor, per sex hebdomades tanta vehementia infestans, ut ægra inde nec sternutare, nec bene respirare potuerit. Urina simul secedebat crassa, turbida & saturato bruno colore tincta; facies apparebat livida & subviridis. Non multo post vehemens ille dolor simul & semel exspirabat, e contrario autem ægra interne in affecto latere percipiebat sensum explosionis, a quo os ingenti suffundebatur amarore, ut fauces bile infectas omnesque, quos adsumebat cibos amaro sapore existimaret imbutas. Sumto itaque ex consilio medici emetico, tribus vomitionibus bilem rejiciebat copiosissimam, & non multo post feces, quæ prius albidæ erant, colore flavo rursus per alvum secedebant. Interim semper adhuc conqueritur ægra de oris amaritie & siccitate, de appetitus prostratione & quod urina, quæ colorem brunum jam amisit, mingatur adhuc turbida. Nullum præter vinum assumit liquorem, quod ipsi solum vacare videtur amaro sapore, totum autem corpus marcore indies magis magisque conficitur, pulsus fertur debilis & frequens, & faciei color pallidus permanet atque flavus.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Recte omnino hic affectus, qui nunc in marasmum lentamqne febrem inclinat, originem sumsisse statuitur ab humoribus, ex humero dextro per metastasin ad dextrum hypochondrii latus ipsumque hepatis viscus delatis. Neque dubitandum, quin humores viscidi, crassi ad has partes delapsi obstructiones ductuum hepaticorum effecerint; quibus forte apertis non modo sonus quidam, wie ein Knall in Leibe, obortus, verum etiam, ob copiosam bilis in ventriculum & duodenum effusionem, vomitiones cum continua oris amaritie concitatæ fuerunt. Ipsa enim bilis tam firmiter palati, œsophagi & linguæ adhæret tunicis, ut facta commotione, particulæ ejus acriores nervorum papillulis insinuatæ amarum ejusmodi saporem facile inducant. Quum vero acidi liquores, ut vinum, egregia sulphureas, biliosas

sas & acres partes infringendi vi polleant, non mirum est, si nostra ægrota maxime iisdem delectetur. In curatione eo potissimum respiciendum existimavimus, ut nimia bilis acrimonia temperetur alvique beneficium conservetur. Quo fine commendavimus primo temperatius decoctum, cum vini & spiritus nitri dulcis portione remixtum pro potu ordinario adhiberi debuit. Dein præscripsimus pulverem, qui rhabarbarum, lapides cancrorum & nitrum continebat. Hæc tria enim ad bilis acrimoniam, in sinu ventriculi & duodeni hærentem temperandam leniterque & sine molestia evacuandam præsentissimæ sunt efficaciæ. Discimus præterea ex hac morbi historia, quod etiam per metastasin humor in corporis aliqua parte stagnans ad alia loca, maximeque viscera dimoveri ipsisque insignem possit noxam affricare. Hinc non ignota nobis sunt exempla, ubi tumor œdematosus medicamento quodam repellente acido, vel etiam per terrorem aut paroxysmum febrilem ad interiora repulsus ventriculi hepatisque regionem occupavit, ibique dolores, vomitus, anorexiam, flatulentiam, ardorem & demum veram excitavit icteritiam; quæ tamen omnia disparuere symptomata, si tumor pristinum locum occupavit.

OBSERVATIO IV.

Icterus gravior cum salivæ flavæ exspuitione.

Vir litteratus, consiliarii munere fungens, annorum triginta septem, corporis macilentioris, loco vini in prandio spiritum vini tenuemque cerevisiam bibens, post prægressum diuturnum mœrorem, accedente simul vita sedentaria, in lentam incidebat febrem, cum plenaria adpetitus prostratione & icteritio corporis colore stipatam. Nihil varia hinc inde data proficiebant remedia, ut potius malum inde pertinacius fieri videtur; donec tandem lenius vomitorium, ex tartari emetici grano uno & pulveris Ipecacuannæ granis XV. compositum & bis assumtum integram reddebat valetudinem. Aliquot annos post icterica hac passione longe affligebatur gravius; siquidem nunc salivam exspuebat flavescentem & de sapore omnium, quæ assumebat, amaricante valde conquerebatur. Alvus raro, nisi clysteribus vel suppositoriis admonita reddebat excrementa, quæ instar argillæ erant compacta, & urina quoque mingebatur bruna, sedimentum deponens crassum atque copiosum. Circa curationem hujus mali maxime erat notabile, quod omnia, expertæ alias virtutis remedia, qualia sunt rhabarbarina, pilulæ polychrestæ balsamicæ, antispasmodica & sedativa, essentiæ & extracta amaricantia, nec non infusa aperitiva, magnam præcordiorum anxietatem, nauseam & vomendi conatum, imo nonnunquam ipsum vomitum concitarent. Unicum quod ferre poterat, medicamentum erat sal aperitivum, ex sale Carolinarum, nitro purif. solutione ocul. cancr. & tartaro vitriolato confiatum, quod cum sufficiente potu, quem aqua pura fontana cum quarta parte vini & pauxillo succi citri remixta præbebat, parca sed crebriori dosi assumebat. Insuper quoque externe cataplasma ex herba absynthii, scordii, floribus chamomillæ, & semine cymini in vino coctis regioni hepatis applicare, idque refrigeratum crebrius iterare jussi. Et sic binis mensibus elapsis, sponte soluta alvo ingens excrementorum, siccorum, cretacei coloris, per quatuor dies secedebat cumulus; unde sensim paullatimque feces albæ reddebantur flavæ, color cutis naturalis cum appetitu redibat, & æger, quæ Dei gratia erat, pristinam recuperabat sanitatem.

EPICRISIS.

Docet inprimis hic casus, quantum ægrotantium naturæ quoad usum & operationem medicamentorum differre

re inter se soleant, ita prorsus, ut quæ aliis insigniter conferunt, aliis mirum sæpe noceant, quod quidem in morbis chronicis, ubi ventriculus est sensibilis magnaque vitiosorum humorum colluvie scatet, frequentius experiri mihi licuit. Cura in hoc ægrotante, quæ salibus & sufficienti congrui potus usu fuit peracta, omnino optimum tulit levamen, quod vicariam quasi opem aquarum mineralium præstitit. Externa vero cataplasmata & fotus in pertinacibus ejusmodi morbis sanandis nunquam non observavi proficua & sæpe cum præsentanea mali remissione usurpata; siquidem non modo urina inde dilutior facta, sed & fæces alvinæ in flavas mutatæ plenariam convalescentiæ spem pollicebantur, quum contra iisdem sepositis morbus mox pristinam induebat indolem. Scybala demum dura & cretaceæ consistentiæ fuisse dejecta, meo quidem judicio ab acido lymphæ gastricæ & succi pancreatici, sub bilis defectu valde exsuperante, quo adsumta ex parte fuerunt coagulata, recte venit deducendum.

OBSERVATIO V.

Icterus paroxysmum febrilē excipiens.

Femina quadraginta annos nata, succi sanguinisque plena gravi per aliquot tempus mœrore, ob filii unici obitum, affecta in enormem incidit uteri hæmorrhagiam, qua sedata corripiebatur paroxysmo febrili, cum frigore artuumque rigore & vehementi vomitione stipato. Jungebatur simul altero die icterus, unde mox color cutis commutabatur in flavum, urinæ secedebant turbidæ & opacæ, stercora alba. Remittebat equidem per intervalla hoc malum; quoties tamen vel ob prægressam animi commotionem, vel ob intempestivum acidorum & lacticiniorum usum novi accedebant insultus febriles, protinus icterus cum omnibus revertebatur symptomatibus; donec tandem post multas iterationes sponte terminatus per anni spatium silebat. Tum vero inopinato eadem ludebatur fabula: siquidem præcedente febre cum vomitu & pungitivo in regione dorsali dolore auriginosus color in conspectum denuo prodibat, qui intra biduum quidem evanescebat, sed, quod notabile erat, singulis hebdomadibus circa diem solis, statum veluti tempus servando, recedens per integrum fere annum inhærebat pertinacissime. Hinc ego consultus thermas Carolinas, subjuncto subinde & interposito elixirii balsamici & pilularum balsamicarum usu, sub convenienti regimine bis in anno potandas suasi, tam exoptato cum successu, ut ægra inde feliciter restituta nunc a tetro malo libera degat.

EPICRISIS.

Illud maxime omnium in præfato casu debet animadverti, quod statis temporibus per annum prope spatium, febrili horrore præcedente, icterus productus & paucorum intervallo dierum terminatus fuerit. Cujus quidem peculiaris effectus non adeo facilis videtur ratio. Nos tamen in genere genesin hujus mali ita concipiendam arbitramur. Primo quidem omnium spastica ductuum biliariorum strictura, quæ naturale bilis ad duodenum iter impedit, vel prorsus sufflaminat, recte debet accusari; quæ si diutius durat sæpiusque recurrit, effici omnino solet, ut viscidiores atque terrestres bilis partes ob moram invicem coeuntes primum in molliores, dein in duriores vasa bilifera obsidentes abeant concretiones, quas transfluens in hepate rursus secreta bilis continua partium viscosarum adpositione temporis successu adauget. Et quum hac ratione ipsa quoque bilis acrior evadit, non mirum est, si a sufficienti ejusdem in duodeno stato tempore collecta copia nova spasmis suggeritur materia; qui tanto facilius celeriusque, inverso canalium biliosorum motu, bilem in vasa

vasa lymphatica effundunt, quanto major a subsistente intus tenaci materia vasorum adest angustatio. Ex qua proposita theoria liquido patere arbitror, ad talem spasmodicum crebriusque recurrentem icterum curandum nonnisi præsentissimæ efficaciæ remedia, quæ altius penetrando, humores crassos resolvunt, vasorum minimorum obstructiones abstergendo expediunt atque totum sanguinis per hepar circuitum restituunt, in usum esse vocanda. Ex omnibus vero vix ullum datur certius, & præstantius, quam thermæ Carolinæ, quæ sub convenienti diæta & interposito utilium medicamentorum usu potatæ ob sal, quod vehunt, abstersivum ad infarctus reserandos impurasque sordes per alvum & urinam eliminandas longe sunt aptissimæ. Unde simul in propatulo esse judico, cur, memorante CELSO *lib. III. cap. XXX.* ASCLEPIADES aquam salsam purgationis caussa in ictero curando per biduum bibere jusserit, atque vinum græcum salsum ad ventris solutionem conservandam commendaverit.

OBSERVATIO VI.

Icterus flavus in nigrum transmutatus lethalis.

Vir quidam quadragenarius, ob inordinatum vitæ genus multosque in Baccho & venere excessus jam longo abhinc tempore doloribus arthriticis & cardialgicis obnoxius incidit ab iracunda animi commotione in icterum, pessimis stipatum symptomatibus. Infestabant quippe per intervalla atrocissima circa dextrum ventriculi orificium atque pylorum tormina; jungebatur sudor frigidus, inappetentia, summaque inquietudo, sine celeriori tamen arteriarum pulsatione. Hinc in consilium accersebantur plures iique satis periti medici; neque vero prohibere poterant, quo minus hæc mala per satis longum tempus crebris reciderent accessionibus. Tandem aurigo sensim paullatimque declinabat in icterum nigrum. Ordinabat itaque medicus balneum per aliquot dies continuandum; quod vero quum fortasse adhiberetur calidius, tanta subinde morbus capiebat incrementa, ut æger longe truculentiora ventris tormina cum spasmo vesicæ, per noctem potissimum infestante, magnaque ischuria & continuo desidendi stimulo experiri deberet. Sequebatur hinc indies major corporis extenuatio & ingens virium languor, qui demum cum extremorum refrigeratione ingravescens ægrum diuturniori vitæ usura omnino privabat. Corpus ita exanimatum tradebatur mihi sectioni, qua instituta nullam nec in partibus externis, neque internis reperiebam pinguedinem & admodum parcam sanguinis in venis copiam. Intestina flatibus erant distenta brunique coloris; vesica urinaria naturali longe conspiciebatur crassior & punctis nigricantibus referta. Hepar exploratum ad tactum inveniebatur durum & colore ex flavo viridescente imbutum; vesicula autem fellea nigra, humore viscido instar picis nigræ repleta, ductus cysticus prorsus angustatus. Denique duodenum cum dextro ventriculi orificio & intestino colo obscure flavo colore tincta & exteriore parte corrosa videbantur.

EPICRISIS.

1.) Icterum flavum, nisi provida excipiatur medicatione, in corporibus cacochymicis, ubi eximia succorum est depravatio, perfacile in atrophiam transmigrare icterumque nigrum, utplurimum lethalem, compluribus proh! dolor exemplis evictum habeo. Progressu enim temporis, nisi bonus & laudabilis, sed crudus potius & acidus ad sanguinem transfertur succus chylosus, ex bile flava fit nigra & corrosiva, a qua non modo coloris flavi in lividum mutatio, verum etiam acutissimi ventris dolores cum spasmo vesicæ admodum dolorifico juncti debent derivari. Nihil autem

tem profecto ad exacerbandam ejusmodi humorum acrimoniam est potentius, præter validius calidum, vel oretenus adsumtum vel exterius adplicatum. Hinc ego a balneis fervidius justo adhibitis in icteritia nigra, præter effrenem ac lethalem gingivarum hæmorrhagiam, cujus supra mentionem fecimus, enormem quoque diarrhœam & in femina mictionem cruentam vidi productam.

2.) Cystis fellea humore tenaci farta clare subindicat, quanta particularum in sanguine sulphurearum atque biliosarum a naturali crasi fuerit deflexio, quam veteres, licet observationibus minus suffulti non inepte atram, & multorum rebellium morborum caussam, dicere consueverunt. Nec dubitare licet, quin a bilis, in fellea cystide firmiter inclusæ, acriori & subtiliori parte, per poros transsudante & vicinas partes arrodente truculenta ista circa scrobiculum cordis pathemata speciatim fuerint concitata. De quo conferri possunt STALPARTUS *van der* WIEL *Cent.I. obs.*47. TULPIUS *obs.lib.*2. *cap.*27. & M.N.C. dec.I. ann.III. obs.100.

OBSERVATIO VII.

Icterus chronicus sæpe recidivans.

Per litteras ante annum opem meam requisivit vir quidam Serenissimo Principi a consiliis, cujus uxor aurigine sæpius recurrente diu afflicta nullis hactenus remediis ad pristinam reduci sanitatem potuit. Ipsa autem quadraginta & duos annos nata, staturæ mediocris corporisq; multo sanguine turgidi, vitæ sedentariæ & victui crassiori dedita illibatam semper præ se tulit valetudinem. Verum, elapso abhinc decennio, quum sub ipso mensium fluxu prægelida hieme aliquot milliarium iter conficiens corpus nimium refrigerasset, menstrua per uterum purgatio, quæ a primo eruptionis tempore semper recte se habuit, mirum quantum cœpit immutari, atque mox parcior, mox copiosior, mox per plures, mox per pauciores secessit dies, nullumque servando ordinem modo anticipavit, modo postposuit. Quare varia suborta fuerunt pathemata, quibus ante biennium accessit ipsa icterica passio, quæ convenienti quidem remediorum ope remisit, sed post anni dimidium denuo invasit & abhinc singulis fere mensibus circa consuetum menstruum tempus inopinato rediit, absque ullis sui adventus indiciis. Novissimam vero accessionem hæc præcesserunt signa. Sensit ægra vehementes in dorso & inter scapulas dolores cum præcordiorum anxietate & alvi obstructione, in quam etiam extra paroxysmum valde proclivis erat. Exceperunt vomitus, & tum flavus in universo corpore prodiit color. Ego igitur ut satisfacerem mariti precibus, ad hocce malum præcavendum hac usus sum medendi methodo. Primo omnium, ratione diætæ commendavi sufficientem corporis exercitationem & ut ægra, a cibis fumo induratis atque salitis abstinendo, juscula cum radice graminis, cichorei, asparagi &c. cocta; pro potu vero ordinario decoctum radicis chinæ & sarsaparillæ sedulo adsumeret. Dein ex medicamenti ad alvum apertam servandam suasi passulas rhabarbarinas, interposito salis nostri aperitivi ad drachmam unam usu, alternis diebus capiendas. Tum inter epulas elixir nostrum viscerale balsamicum & circa tempus, quo paroxysmus invadere consuevit, elixir quoddam antispasmodicum, quod liquorem anodynum mineralem, essentiam croci, castorei & succini habebat, ter in die capiendum obtuli. Denique, ubi dolores urgerent cum spasmis & flatibus, clysma emolliens & carminativum ano injiciendum & circa instantem mensium periodum pilulas nostras balsamicas alternis diebus sumendas curavi. Quibus benedicente Numine effectum est, ut malum primo rarius accederet, & postea a cura vernali cum fonte Selterano recte instituta penitus cessaret.

EPI-

EPICRISIS.

Varia sunt, quæ ex hoc casu annotari merentur momenta, quorum potissima recensebimus:

1.) Egregie docemur, feminas sub menstrua purgatione, a frigoris vehementia cohibita perfacile, nisi mox accommodata succurratur medicina, in statum valetudinarium conjici posse; ex quo difficulter admodum emergunt.

2.) Intelligimus, ab irregulari mensium successu, concurrente simul ex diætæ vitio plethora, generari spasmos, qui naturalem bilis ad intestina cursum sufflaminando, icterum sæpenumero producunt; & quum circa mensium tempus in ejusmodi subjectis semper solent esse vehementiores, non mirandum arbitror, cur tum temporis novæ mali factæ fuerint accessiones.

3.) Confirmamur, morbos ejusmodi chronicos remediorum tam diæteticorum quam pharmaceuticorum usu omnino vinci posse & superari, sed ut convenienti dosi, tempore & ordine adhibeantur necesse est.

OBSERVATIO VIII.

Icterus febri biliosæ junctus.

Per duodecim annorum, a largiori uvarum acidarum esu febre corripiebatur biliosa, cui adjungebatur icterus, cum tumore circa hepatis regionem subduro & ingenti præcordiorum anxietate ac inquietudine stipatus. Urina simul reddebatur atramento similis & feces alvinæ per integros tres dies secedebant nigrescentes. Hinc ego vocatus dedi pulveres absorbentes leniterque nitrosos, cum rhabarbaro mixtos, quos parva sed iterata dosi offerre jussi. Pro potu commendavi lac ebutyratum; & exterius dextro hypochondrii lateri apponendum suasi cataplasma supra descriptum; quorum remediorum usu egregie demum convaluit.

EPICRISIS.

Quæ recensuimus mala jure meritoque a perversa uvarum comestione sunt deducenda. Nihil enim infantibus majores creare molestias potest, quam fructus immaturi & acidi, in copia adsumti, eo quod non modo alvum adstrictiorem bilemque corrosivam reddunt, verum etiam chylum & lympham coagulando, visceribus sanguineis obstructiones inferunt, quæ si in hepate contingunt, prona ad icterum via patet. Et hinc est, quod etiam ob pomorum acidorum usum icterum observaverit RHODIUS *Cent.III. obs.XIX.*

2.) Ego quoque non raro icterum a vermibus vidi subnatum, concurrente simul febre vaga. Tum vero infusum rhabarbari cum passulis, interposito pulvere salino, ex tartaro vitriolato, nitro & cornu cervi usto egregiam commodat operam. Quodsi vero

3.) Icterus, sicut in nostro casu, febri jungitur & pulsuum adest celeritas cum siti orisque ardore, lac ebutyratum, præsertim mense Maji, præsentissimæ est efficaciæ, quod jam olim *Simon* PAULLI *in botan.quatripart.pag.30.* in tali casu summopere commendavit.

Plura de ictero exempla reperire licet in Respons. ac Consult. medicin. Tom.II. Sect. III. Casu XVII. XIX. LVII. & CXIX. Speciatim vero de doloribus & spasmis a calculo felleo ortis vid. Med.Systém. Tom.IV.P.II. Sect.II. Cap.III.

CAPUT XIII.

DE CACHEXIA ET CHLOROSI.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Cachexiæ definitio. DE cachexia acturi in limine statim hujus disquisitionis monendum esse ducimus, quod sub hac voce pravum & subtumidum corporis habitum, cum fœdo cutis colore junctum intelligamus; qui a vitiosi seri abundantia viscerumque tono dejecto oriundus singulas corporis functiones perturbat & labefactat insigniter.

§. II.

Signa essentialia. Veræ & essentiales morbi cachectici notæ hæ sunt potissimæ: color cutis pallidus cum virore albicans & flavescens; corpus, paullo plenius & tumidius, tactu frigidum & molle adparens, neque minus infirmum & grave cum vacillatione crurum & anhelitu, præsertim sub adscensu scalarum difficili, pedum intumescentia ac inflatio, mentis torpor, animus deses, somnus gravis, palpebrarum intumescentia, pulsus tardus & mollis, urina alba & turbida.

§. III.

Historia morbi a Cæl. Aureliano tradita. Equidem cachexiæ nomen HIPPOCRATI ignotum fuisse videtur; ejusdem tamen non adeo obscura mentio & expositio sub morbis lienis *lib. de intern. affection.* paragrapho 34. & 35. legitur. Omnium optime vero a CÆLIO AURELIANO & ARETÆO specialibus & propriis signis hæc morbi species, cum subjunctis caussis, delineatur. Quare pretium erit operæ, quæ de iis prodiderunt, huc adponere. Primo CÆLIUS AURELIANUS *lib. III. Cap. VI.* hæc profert. *Cachexia, sive malus corporis habitus nascitur intemperantia ægrotantis, vel curatione mala medicantis, aut post ægritudinem tardæ resumtionis caussa, item ex purgantibus sæpissime datis, vel ex saxea duritie hepatis, aut lienis, vel ex fluxu hæmorrhoidum longissimi temporis, item ex febribus longo tempore corpus afficientibus, aut materiæ purulentæ collectionibus, aut vomitu post vespertinos cibos, & his similibus. Est autem ipsa quoque passio sæpissime hydropis antecedens caussa aut macularum in superficie corporis; sequitur cachecticos pallor subalbidus, aliquando etiam plumbeus color, debilitate tardus ac piger corporis motus cum inflatione inani, aliquibus etiam ventris fluor cum febricula in plurimis latente; quæ circa vesperam magis augetur; pulsus creber ac tensus, cibi fastidium & vini major appetentia, urina fellea & extensio venarum.*

§. IV.

Ab Aretæo descripta. Dein ARETÆUS *lib. I. cap. XVI.* hunc morbum ita describit: *Cachecticos sequitur corporis gravitas, pallor subinde repetens, venter flatibus refertus, oculi concavi, somni graves, torporem afferentes; stantibus pedes intumescunt. In ventre ac in omni corpore caloris imbecillitas est, ad omne opus abjectus & prostratus animus; sudor pruriginosus, tarde spiritum ducunt, arteriarum motus languidi, debiles ac frequentes sunt. Extrahitur morbus in multum tempus; intestinorum difficultas adest continua. Alimenti elaboratio ad coctionem pertinens debilis admodum atque invalida est. Labis hujus caussæ sunt: hæmorrhoidum suppressio & consuetorum vomituum retentio & ab exercitationibus quies, & ab ingentibus laboribus otium.*

§. V.

Cachexia in virginibus dicitur chlorosis. Quem in genere cachexiam dicunt morbum, is in virginibus, quæ nondum menses expertæ sunt, aut si ipsi inordinati & parciores fluunt, chlorosis denominatur, itemque morbus virgineus & febris alba; de qua maxime agit HIPPOCRATES *libr. de virginum*

num morbis, nihilque aliud, quam cachexiæ species est, iisdem, quibus cachexia, signis sese prodens: Facies enim est pallida, interdum subflava, labiorum insolitus pallor, oculorum subsistentia, palpebrarum livor, ingens membrorum lassitudo, animi torpor, pedum frigus, gravitas & ad movendum inertia, adpetitus dejectio, cum nausea & vomitu, somnus turbulentus, pulsus languidior; urina citra colorem mingitur valde aquea, in progressu turbida. Accedunt frequentissime, præsertim sub scalarum adscensu, respirandi difficultas, cordis tremor & palpitatio, intumescentia & inflatio pedum. Sæpius quoque junguntur pathemata cardialgica cum intercurrentibus capitis doloribus & animi deliquiis.

§. VI.

Caussa proxima. Quod caussam nostri morbi ejusque accidentium proximam attinet, hæc ipsa quidem consistere videtur in nimia sanguinis impuri & humorum viscidorum ac minus spirituosorum abundantia, ob naturalem tonum, vigorem & robur partium solidarum, maximeque viscerum chylificationi, sanguificationi & depurationi inservientium valde labefactatum in corpore collecta. Etenim ob partium fibrosarum & vasculosarum atoniam lentior & tardior fit sanguinis circuitus, & hinc secretionum æque ac excretionum negotium saluberrimum imminuitur; unde sordes excrementitiæ, viscidæ, biliosæ, salsæ & serosæ, quæ in hepatis & renum colatorio secerni & foras ejici debent, maxima ex parte retentæ impurum plane ac intemperatum reddunt sanguinis serum & succum nutritium. Temporis successu fibræ motrices illius subcutanei cribri æque suo naturali privantur robore; quare hæ sordes minus rite & feliciter per cutis colatorium colari possunt ac rejici, unde in corpore reticulari, cuticulam & cutim intercedente, a tincto sero pallidus, subviridis & flavescens color cum aliquali corporis intumescentia suboritur, ipsaque nutritio penitus depravatur. Et quoniam sub tam depravato sanguinis & humorum statu subtilissimum illud ac tenuissimum cerebri & nervorum fluidum, quod veteribus naturæ, recentioribus spirituum animalium nomine veniens fibris solidis vigorem & vim elasticam conciliat & functionibus quoque animalibus præest, non amplius a sanguine & lympha probe temperata & pura, sed multis aquosis, viscidis & vappidis contaminata sordibus nutritur ac sustentatur; consequens omnino est, ut illud ipsum insignem contrahat labem ejusque vis ac energia tam in animalium quam vitalium actionum negotio mirum quantum labascat & imminuatur. Unde non mirum videri debet, si ingens corporis gravitas & languor, adpetitus prostratio, ad somnum & soporem proclivitas, animi tristitia sensuumque corpor simul juncta infestant.

§. VII.

Caussæ mediatæ sunt habitus corporis spongiosus. Ad tantam vero sanguinis & humorum dyscrasiam & quæ abhinc proxime emergit, cachexiam maxime omnium viam pandit habitus corporis a natura valde laxus & spongiosus, qui in fibrarum motricium mollitie, vasorum exilitate & copia tendinumque tenuitate consistit. Quare etiam sequiorem sexum præ virili omnesque eos, qui sanguineæ & phlegmaticæ sunt complexionis, præ aliis nostro morbo valde observamus obnoxios. Nam ejusmodi corporis status & habitus ad sanguinem & serum in majori copia generandum admodum est idoneus; & quia sanguis in hisce subjectis circulatur tardius, evadit spissior, lentior & ad exiguos excretoriorum, maximeque hepatis canaliculos obstruendos magis aptus.

§. VIII.

Vita sedentaria & intemperantia in victu. Otiosum quoque vitæ genus & plenaria a laboribus consuetisque exercitationibus quies & remissio, non modo experientia, sed etiam ARETÆO *loc. cit.* teste, recte caussis adnumeratur

tur procatarcticis, eo quod ad humorum copiam, impuritatem, tardiorem circulum, stagnationem viscerumque tam sanguificationi quam depurationi dicatorum obstructiones permultum confert. Quæ quidem mala eo magis incidunt, si major ciborum, præsertim inflantium, viscidorum, bellariorum, acidorum & qui difficilius dissolvuntur, est adpetentia, quam natura debilis & viribus exhausta ferre, digerere & in utilem probeque temperatum succum chylosum potest convertere; unde ingens cruditatum acidarum aeque ac viscidarum est proventus, quæ dein primum impuritatis in massa humorum fundamentum existunt. Valet enim omnino commune illud proverbium: vitium primæ concoctionis, quæ fit in primis viis, non facile corrigitur in secunda, quæ in visceribus sanguificationi & depurationi inservientibus peragitur, multo minus in tertia, quæ actu nutritionis absolvitur.

§. IX.

Potus. Potus quoque, circa quem varii committuntur errores, varie ad nostrum affectum tam in sexu sequiori quam nobiliori disponit. Feminæ enim utplurimum parum adsumunt potulentorum, ita ut sæpius vix semel intra unius diei dimensum bibant: per quotidianas autem, quæ in corpore fiunt, excretiones multum a massa sanguinis & humorum decedit fluidi; quod nisi restituitur, necessario humores evadunt spissiores & ad liberiorem per minima vascula circuitum minus apti; ad infarctus contra & oppilationes, quæ nostri mali caussa existunt, magis idonei. Nostro jam tempore largior potus Coffee nimis concentrati usus in sexu sequiori præcipua existit caussa chloroseos, præsertim quando feminæ, vitæ nimis otiosæ deditæ, & quæ adstrictioris sunt alvi, ipsum cum multo saccharo quotidie bibunt. Tali enim ratione spissior jam existens sanguis multis sulphureis, adustis & oleosis imbuitur particulis; quarum nisi sufficiens cum ipsa bile per hepatis ductus excretorios fit separatio, & qualitas & color lymphæ immutetur necesse est. Neque ex alio fonte derivanda videtur ratio, quod purpuræ scorbuticæ hac hominum ætate sint familiarissimæ. In sexu vero nobiliori peccatur quam maxime nimia potus spirituosi, vinosi & consistentioris cerevisiæ abundantia, utpote quæ non satis liquidos & tenues humores reddunt vitales, sed potius, eorum coagulum inducendo, ad nostrum morbum permultum conferunt momenti.

§. X.

Aeris intemperies. Neque minorem in nostro malo ingenerando obtinet potentiam prava aeris, maximeque frigida & humida intemperies, dum externam corporis superficiem aut constringendo aut relaxando salutare transpirationis negotium prohibet, adeoque ad humorum impuritatem coacervandam plurimum valet. Hinc etiam observamus, sub atmosphæra nebulosa & turbida diutius persistente & ventis simul ex occidente flantibus, itemque tempore vernali & autumnali, aut si quis in locis valde humidis, paludosis humilioribus conclavibus commoretur, vel dormiat, frequentem morbi cachectici esse proventum.

§. XI.

Animi pathemata. Aditum quoque ad nostri affectus genesin animi faciunt pathemata, quarum ea est vis atque potentia, ut proxime in partes nervosas, maxime omnium vero in ventriculum & universum intestinorum canalem mere nervosum & membranaceum agendo, motum harum partium peristalticum functionemque naturalem valde imminuant & labefactent. Nocent vero quam maxime & ad invehendam cachexiam & chlorosin admodum disponunt gravis terror, diuturnus mœror & suppressa iracundia, eo quod excretiones sanguinis criticas per menses ac hæmorrhoides vel nimis augent, vel retardant & cohibent.

§. XII.

Sanguinis excretiones imminutæ

Enim vero, & certa ac frequens observatio, & probatissimorum Medicorum auctoritas confirmat, quod nimis imminutæ alias salutares & criticæ sanguinis superflui per uterum & anum expurgationes non modo cachexiæ & in feminis chloroseos, verum etiam aliarum gravissimarum & pæne incurabilium passionum præcipuæ caussæ existant. Nam quandocunque sanguis consuetum exitum per ordinarias has vias, vel ob spasmos, vel ob nimium crassorum humorum infarctum non habet, stagnat, vitiatur, corrumpitur & ad vasa regurgitat majora & viscera; quorum tonum, ac functionem vitiando varia & gravia pathemata in remotis etiam partibus sæpius excitat. Morbus ille, virgineus qui indigitatur & circa pubertatis tempus virgines viro jam maturas frequenter infestat, unice ab impedita hac expurgatione sua mutuatur incunabula. Id quod perpulchre explicat *Joannes* LANGIUS *in Epist. medicin. lib. I. epist. XXI.* his verbis: *id temporis natura duce sanguis menstruus ad matricis loculos & venas ab hepate defluit: qui quum ob illarum angusta oscula, quæ nondum patuerunt, viscosis quoque & crudis humoribus obstructa & denique ob sanguinis crassitiem erumpere non possit: tum rursus per venæ cavæ majorisque arteriæ propagines ad cor, hepar, diaphragma & præcordiorum venas regurgitat: capiti quoque bona pars impertitur & circa viscera accidentia gravia parit, disponeam, tremulum cordis palmum, hypochondriorum inflationem, stomachi fastidium, cardialgiam.* Sed eadem mala non tantum virgines & juvenculas, sed & conjugatas, quin imo seniores eo corripiunt tempore, quo fluxus mensium secundum naturæ ordinem solet cessare, vel ubi ille ex quacunque alia caussa fuerit sufflaminatus. Nec dissimili ratione in sexu nobiliori consuetus hæmorrhoidalis fluxus suppressus, qui robur ac tonum partium dejiciendo, vasa pravorum succorum copia implet, ad affectum cachecticum concurrit.

§. XIII.

Sanguinis excretiones nimiæ.

Verum enim vero, nihil quoque frequentius evenit, quam ut post enormes & fere incompescibiles, sive per uterum sive pet venas sedis hæmorrhagias, nec non per graves vulnerationes, chronici & rigidi sic dicti valdeque pertinaces morbi, quales sunt cachexia, leucophlegmatia, anasarca, œdemata pedum, vel etiam atrophia, cum summo virium languore, enascantur. Sicut enim omnes partium functiones, ubi secundum naturæ ordinem fieri debent, a convenienti sanguinis probe temperati copia ejusque libero per omnes canales progressu & circulo sustentantur, & inde robur ac vigorem suum accipiunt: ita necesse est, ut, exhausto pæne vitali ejusmodi fluido, ingens partium & viscerum fiat imbecillitas, & ingens functionum præstandarum læsio ac imminutio. Maxime omnium vero ventriculus cum adnexo intestinorum canali suos patitur manes, quippe cujus atonia & imbecillitas imminutam quoque concoctionem & ob corrupta alimenta multas parit cruditates, quæ in venas & habitum corporis transeuntes non modo vitiosam efficiunt nutritionem, sed & ipsa viscera sanguificationi humorumque depurationi dicata, ut sunt hepar, lien, renes, &c. insigniter lædunt, & quo minus munere suo rite fungi possint, prohibent. Accedit & illud, quod deficiente justa sanguinis & humorum copia minima & capillaria vasa, maximeque ea, quæ tum secretioni utilium, tum excretioni inutilium succorum inserviunt, non aperta maneant, concidant & angustentur, adeoque longe magis suo defraudentur munere; unde ingens impuritatum origo.

§. XIV.

Morbi progressio & perversa curatio.

Nec aliam subesse puto rationem quam nimiam boni & laudabilis sanguinis

guinis jacturam, quod ii potissimum, qui a longis morbis, maximeque a febribus & dysenteria nondum plenius convaluerunt, sed adhuc imbecilles plus ciborum ingerunt, quam languida ventriculi actio digerere potest & in bonum succum transmutare, cachexiæ admodum sint expositi. Quod mali, experientia teste & antiquissimis medicorum consentientibus, & illis frequentius evenit, qui per pravas & imprudentes morborum curationes, quales cum fortioribus purgantibus, vel etiam adstringentibus ad nimias hæmorrhagias, & paroxysmos febrium supprimendos instituere solent, nimis sunt debilitati. Etenim, pessimæ omnino indolis ista sunt medicamina, quæ vires, in quibus omnis naturæ energia residet, nimium exhauriunt. Et talem censum jure prope suo subeunt drastica evacuantia & quæ minimos tum inutilibus excernendis tum humoribus depurandis dicatos canales constringunt & obstipant remedia, quibus imperiti medici non modo nostrum affectum, sed & alios plures eosque lethales morbos accersunt sæpissime.

§. XV.

Differentia cachexiæ ab aliis morbis. Quoniam nostrum affectum cum aliis morbis multum intercedit affinitatis, operæ erit pretium, ut enodemus, in quantum illis accedat, in quantum discrepet. Primo itaque sciendum est, cachexiam a chlorosi & & fluore albo quoad essentialem morbi indolem minus differre, sed tantum quoad sexum & subjectum, sive sedem caussæ, quæ in nobiliori sexu in ventriculo & hepate, in sequiori vero in his & utero simul quærenda est, aliqua ex parte discrepare. Neque minorem cachexia cum cacochymia alit convenientiam; siquidem hæc æque ac illa ingentem impurorum humorum in vasis supponit præsentiam, tantum quod magis ab intemperantia & primæ digestionis vitio, quam a prava reliquorum viscerum naturalium constitutione enascatur; unde ex majori cacochymiæ gradu, qui in nutritione depravata consistit, ad cachexiam demum fit transitus. Deinceps & illud probe observandum est, quod non omnis fœdus & pallidus faciei adspectus pro essentiali cachexiæ charactere haberi debeat, utpote qui ab omni graviori morbo sæpissime remanet, & vel ex collecta vitiosorum humorum in primis viis colluvie, vel ab iracundiæ affectu suppresso, vel a spasmo ventriculi oritur, sed convenientibus remediis facile cedit. Multum quoque cognationis cachexia habet cum ictero. In utroque enim affectu nutritio est depravata. faciei & cutis color luridus, virium languor, mentis torpor, viscerumque & ventriculi magna atonia & læsio; nihilo tamen minus in eo ponenda erit differentia, quod in ictero a sola bile ex biliferis ductibus, vel obstructis, vel spasmodice constrictis, per vasa lymphatica ad sanguinis massam regurgitante hæc mala originem sumant, quum contra in cachexia ventriculus, lien, hepar renesque simul graviter afficiantur, adeoque hæc gravior & rebellior sit, ita prorsus, ut, nisi curetur, in icterum nigrum transeat. Differt quoque affectus noster ab anasarca & leucophlegmatia, utpote in his major partium inferiorum observatur inflatio atque durities & post impressionem digitorum foveæ relinquuntur, quod in cachexia, nisi jam proxime ad horum affectuum gradum accesserit, minus contingit. Neque dein negligenda est, quæ cachexiam & atrophiam intercedit differentia. Equidem in utroque morbo magna partium fluidarum peccat impuritas, viscerum atonia & nutritionis vitium; ast in atrophia corpus extenuatum indies magis magisque contabescit, & nulla prorsus adest nutritio, quæ tamen in nostro affectu vitiosa est & copiosior; unde corpus plerumque ampliorem habet molem. Denique etiam discrepat cachexia a scorbuto. Nam in omni quidem scorbuto est cachexia & vix reparabilis humorum dy-

scrasia, ex variis doloribus, exulcerationibus cutisque defœdationibus conspicua, quæ vero in cachexia nondum ad tantum pervenit gradum. Quodsi vero hæc junguntur accidentia, dici solet cachexia scorbutica.

§. XVI.

Prognosis. Quoad prognosin nostri mali id tenendum esse arbitror, quod cachectici pro varietate ætatis, temperamenti & vitæ generis multum omnino inter se discrepent, & pro majori vel minori humorum viscerumque labe faciliorem vel difficiliorem recipiant sanationem. Ita, si ætatem respicimus, senes præ juvenibus, eo quod ipsa senectus cachexiæ species est, nostro affectu longe gravius afficiuntur; imo non raro exinde in atrophiam & marasmum incidunt. Dein, quæ subito nascitur cachexia, uti fere ob intemperantiam pravamque ciborum digestionem post longos morbos evenit, facilius tollitur, quam quæ ex viscerum vitio hepatisque vel lienis scirrhosa obstructione paullatim succrescit. Hinc etiam ubi viridescens & in nigrum vergens color adparet, qui plerumque latentis viscerum læsionis, ob corruptæ bilis admixtionem, indicium præbet, majus periculum subest, quam ubi pallidus tantum color, qui solam phlegmatis abundantiam subindicat, cutim occupaverit. Præter hæc sciendum: quo diutius malum inhæsit, quo major jungitur spirandi difficultas, hypochondriorum tensio atque durities, & quo magis vires labascunt, ut syncope quoque intercurrat, eo plus reformidandum esse periculi. Neque facilem curationem admittit, ubi ex hæmorrhoidum fluxu vel prægresso, vel sæpius recurrente malum fuerit subortum. Nullus insuper datur morbus, qui tam facile in hydropem tam anasarcam quam asciten, in atrophiam & ipsam quoque hecticam inclinat, quam ipsa cachexia, præsertim nisi mox ab initio convenientibus succurratur remediis. Chlorosis denique, si modo non negligitur, non adeo periculosa est, neque ad longum tempus durat, sed vel matura mensium restitutione solvitur, vel in juvenculis virginibus solo conjugio feliciter curatur. Mulieres vero, quæ diutius chlorosi laborarunt, aut steriles fiunt, aut morbosam ac debilem edunt prolem.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Expositis itaque & pervestigatis nostri affectus caussis, ordinis postulat ratio, ut iisdem submovendis aptam & accommodatam inveniamus medendi methodum, quæ, nostra quidem sententia, sequentibus absolvitur indicationibus. Primo quidem eo respiciendum ducimus, ut sanguis & humores crudi, spissi & impuri corrigantur & per congrua emunctoria e corpore ejiciantur; horum vero loco subtilis chyli, sanguinis & humorum promoveatur generatio. Dein, ut reseratis viscerum minimorumque vasorum oppilationibus liber & æquabilis sanguinis per omnes corporis tam externas quam internas partes restituatur circuitus, & denique, ut nimis dejectus ventriculi & intestinorum viscerumque tonus roboretur.

§. II.

Quæ humorum correctioni & evacuationi inserviant? Primum itaque, antequam ad humorum pravorum respiciatur correctionem, opera medico danda est, ut fontem præcludat, ex quo ejusmodi humoribus majus accedit incrementum. Fontem hunc constituit ventriculus cum adnexo intestinorum canale, ex quo cruditates prodeunt viscidæ, mucidæ, acidæ, quæ per incidentia digestiva corrigi & ad mobilitatem debent præparari, quo eo commodius possint eliminari. Huic scopo quam maxime commoda sunt salia sic dicta neutra, cujus generis sunt; tartarus vitriolatus, arcanum duplicatum, solutio oculorũ cancri cum succo citri, terra foliata tartari, sal polychrestum,

sal

ſal Carolinarum, Egranarum, tartarus tartariſatus, ſal abſynthii, quæ cum ſufficienti aquae vehiculo ſoluta oportet exhibere. Hæc quippe ſi repetita, vel majori præbentur doſi, præter effectum incidentem & reſolventem, alvum quoque movent & ſordes efficaciter educunt. Quod ſi vero non ſuffecerint, poſt ejuſmodi præparationem evacuantia ſubjungenda veniunt, quæ ex myrrha, gummi ammoniaco, extracto rhabarbari, abſynthii, panchymagogi Crollii, cinnabari, ſuccino & ſale ſuccini, ſumtis ad drachmam dimidiam æqualibus partibus parantur. Ex ſcrupulo uno poſſunt formari pilulæ viginti, totidemque adſumi. Spectant huc etiam præ omnibus aliis noſtræ pilulæ balſamicæ, quæ tonum & robur ventriculi labefactatum ſimul egregie reſtituunt & confortant; vel etiam in forma liquida infuſum vinoſum apparari poteſt ex radice pimpinellæ, armoraceæ, cichorei, rhabarbaro, agarico, corticibus aurantiorum recentibus, ſummitatibus centaurii minoris, cremore tartari & paſſulis minoribus, quod quotidie in aurora per dies decem ſufficienti quantitate erit hauriendum. Neque minorem ſpondet efficaciam aqua Sedlicenſis ad libram dimidiam cum ſyrupo florum perſicorum, vel cichorei cum rhabarbaro, aut roſarum ſolutivo ad unciam unam alternis diebus per vices potata. Si vero alvi nimia eſt ſtrictura, conſultius eſt, per leniter evacuantem potionem mannatam, quam mannæ electæ unciæ duæ, cremoris tartari drachma una, rhabarbari & nitri purif. drachma dimidia, in aquæ fontanæ unciis octo ſoluta conſtituunt, ſordes educere.

§. III.

Obſtructiones quomodo reſeranda. Expurgatis ſic probe primis viis, operam navare oportet medicum, ut totam humorum maſſam puriorem & fluidiorem reddat, atque infarctos emunctoriorum canaliculos aperiat, quo eo melior ſanguinis & ſeri fiat depuratio. Cui ſcopo obtinendo inſerviunt decocta, ex radice ſarſaparill. chinæ, ſcorzoneræ, cichorei, raſura ligni ſaſſafras & cinnamomo parata, quæ dilutiora potui ordinario poſſunt dari, concentrata, vero mane in lecto ad perſpirationem liberiorem promovendam adſumi. Juvabit quoque interdum mane in lecto ſudorem exſpectare, qui elicitur, ſi eſſentia ſuccini & pimpinell. cum tinctura antimon. & liquore cornu cervi æquali pondere ſumta ad quadraginta guttas ex decocto calido propinatur. Nec incongruum erit, pro re nata ad diureſin ciendam tincturæ tartari drachmam unam cum decocto interponere.

§. IV.

Ventriculi habenda eſt ratio. Maxime omnium vero ventriculi habenda eſt ratio, cujus tono roborando aptiſſima ſunt elixiria ſic dicta ſtomachica; quæ inter eminent, elixir Michaelis ſtomachale in B. Parentis mei theſauro pharmaceutico deſcriptum, noſtrum balſamicum in notis ad Poterium propoſitum, ſal volatile oleoſum cum tinctura tartari remixtum, elixir ſtomachale ex eſſent. gentian. rubr. & corticum aurant. recentium, nec non elixir balſamicum ex extracto centaur. min. cardui bened. abſynth. gentian. myrrha, ſuccino, croco, corticibus aurantiorum recent. ſine menſtruo ſpirituoſo cum tenui ſalis tartari lixivio paratum. Quæ medicamenta, maxime ſi inter epulas, vel ſtatim a cibis ſumtis offeruntur, non modo ad alimentorum digeſtionem blandamque chyli ſpirituaſcentiam conciliandam, verum etiam ad naturalem & balſamicam humorum temperiem reſtituendam viſcerumque tonum roborandum, magnæ miræque ſunt efficaciæ; ſed ut paullo diuturnior uſus accedat, neceſſe eſt.

§. V.

Aquarum mineralium uſus. Quodſi hiſce remediis morbus rebellis cedere nolit, ad aquas minerales quarum eximius in cachexia tam virili quam feminina uſus eſt, deveniendum erit. Omnibus tamen hoc ſine

sine longe præferendas esse puto acidulas Pyrmontanas; quibus ego non semel sed sæpius chlorosin, ex mensium obstructione enatam, in corporibus etiam adspectu tenerioribus curatam novi. Ejusdem cum hisce virtutis sunt fontes Spadani, utpote ambo subtilissimo martiali elemento imbuti non modo spissos humores fluxiles & mobiles reddunt, atque obstructos emunctoriorum meatus reserant, sed & tonum ac robur viscerum augendo, sanguinis per universum corpus circuitum egregie promovent.

§. VI.

Martialium usus. Præter jam recensitas aquas medicatas, martiali principio turgidas; alia quoque medicamenta martialia cum salinis & balsamicis maritata commodeque exhibita non inepte pro specificis & efficacissimis ad cachexiam & chlorosin sanandam habentur remediis. Utut vero variæ prostent martis compositiones chymicæ æque ac pharmaceuticæ, nulla tamen magis se mihi commendare videtur, quam crocus ejus subtilissimus, qui non ex chalybis, sed solius ferri, quod copiosius phlogiston recondit, cruda limatura, aqua pluviali conspersa & calori solari exposita, conficitur. Præstat tamen hoc medicamentum cum aliis accommodatis remediis permiscere. Hinc ego radicem pimpinellæ, ari, cinnamomum acutum, sal tartari & saccharum, quæ insignem in humoribus incidendis præstant effectum, adjicere solitus sum, tam felici eventu, ut inde virgines, quæ chlorosi cum enormi capitis dolore aliisque symptomatibus stipata diu laborarunt, feliciter restitutas viderim. In forma liquida tincturæ martis pomata, cydoniata & cum succo citri parata, præsertim vero Zwolfferiana reliquis omnibus palmam præripiunt. Egregie tamen horum medicaminum intenditur efficacia, si cum sufficienti decocti supra descripti quantitate, vel etiam cum jusculis, quibus radices aperitivæ graminis, cichorei, petroselini, asparagi, fœniculi &c. incocta fuerunt, exhibentur.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautelæ circa V. Sionem in cachexia ab excretionibus sanguineis suppressis. Si ullo in morbo, certe in cachexia apprime necessarium est, ut, quam primum fieri potest, malo occurratur; alias gravis metus est, ne, si curatio tardior accedat, in atrophiam, scorbutum & hydropem æger præcipitetur. Quodsi igitur cachexia ob consuetam sanguinis excretionem suppressam corpus occupavit, operam dare medicum oportet, ut ipsa commodis remediis revocetur. Quo fine, nisi vires ex longiori mali persistentia enervatæ id prohibent, venam secare sanguinemque in parciori quantitate, sed iteratis vicibus, e.g. per triduum, detrahere juvabit. Quod auxilii genus jam olim ab HIPPOCRATE *in libr. de morb. mulier.* §. 3. commendatur, & iis potissimum saluti est, quibus solennis per uterum purgatio deficit. Inimicissima contra iis est venæsectio, qui mole vitiosorum humorum turgidi parum sanguinis intra venas fovent.

§. II.

Circa usum thermarum Carolinarum. Præter dictam venæ sectionem prudenter institutam corporisque purgationem in cachexia ex mensium vel hæmorrhoidum obstructione suborta magna quoque vis residet in thermis Carolinis, quarum convenienti interno usu talismodi excretiones diu suppressas ego revocatas novi. Sed cavendum ab illis est, ubi morbus ex nimio hæmorrhoidum vel mensium profluvio originem traxit.

§. III.

Circa balneai Sanguine in mensibus suppressis decenter detracto viscerumque obstructionibus per aquas minerales vel medicamina martialia remotis, fluxus nonnunquam sponte sequitur. Quod vero sin minus evenit, necesse est, ut ægræ per horæ circiter spatium immittantur balneo tepidiori, quod ex herba matri-

matricariæ, melissæ, artemisiæ, pulegii, sabinæ, floribus chamomill. roman. salviæ, baccis lauri &c. apparatum ad stagnantes humores dissolvendos, mucidamque & tenacem seri materiam per uteri ostiola expurgandam sæpius deprehendi utilissimum.

§. IV.

Circa medicamenta validiora. Cachectici nunquam violentis tractandi sunt medicamentis; quem in finem sedulo fugienda sunt omnia validiora purgantia, sudorifera & balnea quoque calidiora, per quæ sæpe perniciosæ pravorum humorum ad nobiliores partes fiunt metastases.

§. V.

Circa martialia. Quoad modum utendi martialibus scire licet, quod 1.) eorum efficacia per sufficientem corporis motum & exercitationem debeat promoveri 2.) cura ad dies decem & quindecim ita continuari, ut tertio vel quarto die lene purgans remedium, uti sunt passulæ rhabarbarinæ interponatur, 3.) quod sufficiens & diluens potus cum exacto vitæ victusque regimine simul in usum vocatur.

§. VI.

Conjugii vis in sananda chlorosi. Observavimus una cum HIPPOCRATE & PLATERO *in praxi* cap. XIV. virginibus pallidis ac morbosis, si nubant & viris jungantur, interdum prima nocte menses fuisse eruptos & in ordinem redactos, cum colore vivido & insigni incolumitate subsequuta; quapropter matrimonium ceu summum in hoc casu remedium commendare licebit.

§. VII.

Cautelæ circa tumores pedum. Pedes frigidi & tumidi in hoc morbo probe tecti & in moderato calore sunt servandi. Involvantur quoque linteis arcte constrictis, ut laxitas emendetur & promtior humorum ad cor fiat recursus. Quodsi vero nimium intumescunt, sacculi calidi ex milio, furfuribus & sale confecti sunt imponendi. Circa pediluvia notandum, quod ipsa locum non habeant, ubi tumor jam invaluit, sed tum præter jam dicta rectius adhibentur frictiones cum linteis asperioribus calidis instituendæ.

§. VIII.

Diætæ ratio. Quod denique diætam tam præservatoriam attinet quam curatoriam, aer frigido-humidus, nec non conclavia paullo decliviora, vaporosis humoribus repleta, pro somno capiendo sunt infensissima. Inter cibos autem eos potissimum, qui difficilius solvuntur, quales sunt fructus horæi, acidi, lacticinia &c. omni vitare modo oportet. Nocet quoque aqua sola pro potu sumta, quam ideo vino bonæ notæ Rhenano & Mosellano diluere præstat. In genere vero notandum, quod cachexiæ morbus a nimia ciborum comestorum copia sæpius oriatur & sustentetur; quare abstinentia & cura per inediam omnium pharmacorum vim in tali casu superat longissime.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Cachexia a diuturno mœrore. Vir sacerdotali munere fungens, temperamenti sanguinei corporisque habitus spongiosi, victui crassiori & cerevisiæ consistentioris potui adsuetus, per viginti annorum decursum singulis fere mensibus cum euphoria cruentas habuit sedes. At quum duobus abhinc annis ob detestandum filiæ patratum stuprum diuturno affectus fuerat cum tacita iracundia mœrore, salutaris hæc excretio hæmorrhoidalis sensim sensimque imminutior facta penitus demum substitit; unde appetentia ciborum periit, facies antea florida mutata fuit in flavescentem & flaccidam, pedes intumuerunt, difficiliusque nunc respirare cœpit. Consuluit itaque rei pharmaceuticæ peritum, qui vinum laxans singulis diebus mane per mensem & ultra bibendum obtulit, a quo sex septemve vicibus quotidie alvum deposuit. Potui ptisanam, & ex cibi sola jusculà avenacea in largiori copia haurienda

commendavit, nec irrito effectu; utpote non modo tumor pedum cum reliquis symptomatibus ex voto remisit, verum etiam respiratio facilior inde facta fuit: nisi quod consuetus hæmorrhoidum fluxus in ordinem nondum redierit. Non multo post derepente æger in vehementes circa regionem lumbarem incidit dolores, cum urinæ multo sabulo refertæ secessione junctos, qui usque dum sæpius recurrendo misere nostrum cruciarunt. Ante anni vero quadrantem tumor utrumque pedem, maximeque sinistrum cum difficiliori anhelitu denuo occupabat: flatus simul sinistrum hypochondrii latus mirum distendebant & sæpius calculosæ concretiones, præcipue post esum unius alteriusve taleoli raphani rusticani sale conditi, cum urina excernebantur. Ego igitur consultus, quum vasa sanguine admodum turgida deprehenderem, ob pedes nimium tumidos venam in brachio secandam & loco cerevisiæ crassioris ptisanam ex hordeo, rasura cornu cervi & corticibus citri bibendam suasi. Dein singulis diebus mane salis aperitivi, ex polychresto thermarum Carolinarum & nitri crystallisati æquali portione compositi drachmam unam in libra dimidia aquæ solvendam dedi teneque jusculum superbibere, & alternis diebus circa horam decubitus pilularum nostrarum balsamicarum no. X. devorare jussi. Denique ad flatus discutiendos essentiam corticum aurant. liquori anodyno nuptam cum elixirio viscerali alternatim in prandio sumendam obtuli, esum raphani rusticani interdixi ipsumque potius plantis pedum imponendum commendavi. Et sic intra mensis spatium, remittentibus sensim symptomatibus, fluxus hæmorrhoidum rediit saluberrimus, & jam melius æger habere cœpit.

EPICRISIS.

Dilucide omnino ex præfata morbi historia adparet, quantam in universa motuum & functionum naturalium œconomia pervertenda gravique & chronico morbo per fluxus critici suppressionem arcessendo gravior & diutius inhærens animi affectus obtineat potentiam. Deinceps utut a vino laxante singulis diebus per mensem cum abstinentia adhibito status cachecticus fuerit sublatus, mirum tamen non est, hunc non ita multo post rediisse, quum hæmorrhoidalis fluxus, a quo originem ipse traxit, nondum in ordinem fuerit redactus. Symptomatum complicatorum, me quidem judice, talis reddenda erit ratio: a suppressis hæmorrhoidibus ingens in intestinis crassis suborta est inflatio, quæ vasa iliaca & emulgentia simul comprimendo, tum pedum intumescentiæ tum calculorum in renibus concretioni materiam & occasionem præbuit largissimam. In curatione mali prudenter adornanda eo præcipue respiciendum duximus, ut liberior sanguinis per intestina & vasa adjacentia compressa restituatur circuitus; quo scopo non modo venam, ob pedes tumidos, in brachio tundendam, verum etiam reliqua commendavi medicamina.

OBSERVATIO II.

Cachexia ab ino dinata vita & gravi mœrore.

Vir generosissimus, aliquot supra quinquaginta annos natus, fluxum hæmorrhoidalem nunquam expertus, in aula per plures annos strenuis vini, non optimæ semper notæ, interfuit compotationibus corpusque subinde venando sub varia tempestatis mutatione multum fatigavit; sed nihilominus, admissa bis anno venæ sectione, bene habuit. Ante annuum vero tempus, quum Prin-

Principis excideret clementia, animum mox totum mœrori dedit; unde appetitus sequuta est prostratio, cum anxio circa scrobiculum cordis dolore acriter sæpius convellente. Jungebatur dein corporis macies & difficilis, præcipue sub adscensu scalarum, respiratio, molestæ hypochondriorum inflationes cum virium insigni decremento, colore faciei lurido & aliquali pedum intumescentia. Pulsus diurno tempore ferebatur tardus ac debilis, nunquam tamen intermittens, & circa vesperam paullo celerior cum levioribus æstus interni indiciis. Hinc ego consultus suasi, ut bis de die elixirium viscerale, liquori anodyno nuptum, & ante decubitum sal nostrum aperitivum & temperans adsumeretur. Loco potus Theæ mane bibendum commendavi infusum theiforme; & quum pro potu decoctum ventriculus non ferre videretur, potum cerevisiæ Lœbeginensis permisi. Denique cataplasma ex floribus chamomill. roman. macis & caryophyllis aromaticis in vino coctis, regioni stomachi sæpius tepide adplicandum & pedes tumidos furfuribus triticeis calefactis crebrius immittendos jussi, tam salutari effectu, ut intra trium mensium decursum convalescentiæ spes appareret; siquidem pedes sub continuo madore & larga muci crassi ac viscidi per urinam secessione sensim sensimque detumescebant, appetitus erat vegetior, respiratio facilior, somnusque & pulsus magis naturalis. Ceterum circa hanc morbi historiam probe notari meretur, quod per præteritam hiemem generosiss. ægrotus multis vexatus fuerit catarrhalibus ad pectus defluxionibus, suffocationem non raro minitantibus, præsertim quum Medicus ordinarius in tali paroxysmo venam in brachio secandam jusserit. Exspiravit tamen præfocationis metus a frequentiori clysterum in anum injectione.

EPICRISIS.

Viri hujus generosissimi aulici valde inordinatum vitæ genus a longo inde tempore mihi perspectum sæpiusque æstimanti admirationi fuit, quod a morbosa afflictione liber tamdiu permanserit; attamen quum ab ineunte fere ætate eidem adsueverit, consuetudo in alteram quasi naturam videtur conversa. Nota enim mihi sunt perplura ejusmodi exempla, ubi viri aulæ innutriti, sine notabili sanitatis detrimento diu vitam egerunt incolumem, donec tandem ob infestum fortunæ casum diuturno mœrore vel graviori animi perturbatione affecti, tota natura simul & semel cum omnibus functionibus succumbente, confestim in statum cachecticum vix ulla medicina reparabilem conjecti sunt: ut usque eo clare pateat, quantam animi pathemata habeant potentiam, cacochymiam vitiosam diu latentem in actum deducendi, & in pessimum valetudinis statum convertendi. Curationem quod attinet, quum in nostro ægroto ætate non adeo multum provecto propter continuam corporis exercitationem nec duritiem, vel firmiorem in visceribus obstructionem, nec polyposam in majoribus ramis concretionem suspicarer, ipsumque corpus non adeo pingue sed bene transpirabile deprehenderem, convalescentiæ spem promisi, si modo vir generosiss. per aliquot menses strictam cum patientia & obedientia diætam servare accommodatisque uti vellet remediis. Nec conceptam spem fefellit eventus; siquidem sub critica materiæ viscidæ per urinam evacuatione, quæ in statu cachectico-hydropico semper boni est ominis, symptomata remiserunt, & æger successu temporis integræ sanitati fuit restitutus.

O B-

OBSERVATIO III.

Cachexia desperata ab inordinata diæta.

Vir in quadragesimo ætatis anno constituitur, temperamenti sanguineo-phlegmatici, texturæ firmioris, qui a primis juventutis annis commessationibus & poculis diligenter interfuit, maximeque spiritum vini magna in copia hausit; vix ephebus factus copulam iniit conjugalem veneremque strenue exercuit, nihilominus præter ventriculi flatulentiam & febriles insultus incommoda valetudinis nulla unquam sensit. Ante aliquod vero tempus diuturniori afflictus mœrore subito incurrit difficilem respirationem cum magna virium jactura, pedumque sensim intumescentium vacillatione. Succedit subtumidus habitus, faciei pallor, & æstus circa vesperam volaticus, cum insigni oris ariditate & siti stipatus. Præter hæc continui adsunt vomendi conatus ipsique vomitus, quibus tam esculenta, quam potulenta rejicere debet: alvus est aperta, sed flatibus distenta, urina secedit pauca & rubra, sedimentum deponens sat copiosum. Ego sub tam confuso rerum statu de recuperanda valetudine plane desperavi; ut tamen æger levamen quoddam acciperet & ad aliquod adhuc tempus vivus servetur, ab usu medicamentorum abstinere, aerem mutare, & moderata diæta cum animi tranquillitate uti commendavi.

EPICRISIS.

Hanc morbi historiam eo potissimum fine hic inserere placet, ut dilucide appareat, qua ratione per inordinatum vitæ genus natura debilitari & ad graves morbos, qui non statim se exserunt, sed succedentibus demum annis, præsertim graviori animi affectu accedente emergunt, disponi posse. Deinceps sciendum, sub tali corrupto morbi statu tantaque naturæ imbecillitate vix ullam medicamentis, etiam præstantioribus, superesse locum, sed omne, quod medicus tentare & efficere potest, id temperatis & lenioribus diæteticis debere perfici, quippe quæ optimum ejusmodi ægrotantibus dant levamentum. Graviter itaque errant ii medici, qui adversus tam sonticum morbum multis & validioribus remediis pugnandum esse sibi persuadent.

OBSERVATIO VI.

Cachexia a male curata quartana lethalis

Vir generosus, quinquaginta & aliquot annorum, constitutionis sanguineo phlegmaticæ animique tranquillioris, lucubrationibus cum vita sedentaria junctis admodum deditus & inde a multis jam annis defluxionibus catarrhalibus & rheumatismis cum latente febricula obnoxius, incidit autumnali tempore in febrem quartanam, quę post sex septemve accessiones electuario quodam ex china china confecto discussa, sed post aliquot tempus bis reversa eodem medicamento promte debellata fuit. In hujus vero locum successit corporis totius languor, appetitus prostratio, ingens a sumtis cibis præcordiornm compressio, somnus paucus ac turbulentus & insigne virium decrementum; quibus demum supervenit cum palpitatione cordis & pulsu intermittente dyspnœa, sub corporis motione & adscensu scalarum molestissima, nec non pedum intumescentia. Quum itaque uxor anxie meum efflagitaret auxilium, ego morbi caussa, quam præcedentem quartanam esse augurabar, & ægrotantis natura probe perspecta, difficilem mox curatu morbum judicavi; suasi tamen, ut præparato prius bene corpore fontes Egranos tepefactos cum congruis tam roborantibus visceralibus, quam laxantibus medicamentis biberet, ob aeris mutationem peregrinationem institueret, & quam rarius antea adhibuerat, sanguinis detractionem, singulis annis quadrantibus admitteret. Sed hisce minus rite observatis, quum alius medicus sine horum remediorum

diorum ope levamen promitteret, æger non multo post in pejorem statum conjectus, viribus decrescentibus & lipothymiis subinde intercurrentibus, demum succubuit.

EPICRISIS.

Medicamenta febrifuga, quæ inter merito cortex Peruvianus primas tenet, si minus circumspecte sed intempestive, non attenta ægrotantis natura morbique caussa, nec justa temporis, ordinis ac doseos ratione habita propinantur, in pessimum valetudinis statum, & juniores quidem in hypochondriacum, provectiores in cachecticum & hydropicum affectum facile posse conjicere, ego compluribus testari possum exemplis. Hæc quippe medicamina, quæ adstringendo potissimum vim suam exserunt, segnioris naturæ subjectis, præsertim in quartana ante sufficientem caussæ morbificæ correctionem oblata, minimos viscerum meatus, qui sanguinis & seri depurationi serviunt, occludendo, visceribus non modo vitiosam inferunt labem, sed & naturalem humorum crasin penitus deturbant, ut subito inde, nisi cito succurratur remediis, irreparabilis status cachecticus in scenam prodeat. In hoc nostro casu suspecta mihi fuit cordis palpitatio, pulsuumque intermissio cum respirandi difficultate, sub paullo validiori corporis motu ingravescens; quæ symptomata concretionis polyposæ indicium mihi sæpius dederunt certissimum; unde etiam prognosticon non adeo auspicatum circa hunc affectum proferre potui.

OBSERVATIO V.

Desperata cachexia a duplici caussa oborta.

Vir triginta annorum, laxioris & pinguioris corporis habitus, temperamenti sanguineo-phlegmatici, qui hactenus crudo victui largiorique cerevisiæ crassioris potui adsuetus vitam egit sedentariam; autumnali quondam tempore, quum sub frigidiori aere nudo capite diutius stetisset, febre corripiebatur continua, in qua ob urgentem sitim & aquam & cerevisiam secundariam magna bibebat copia. Convalescebat quidem, sed post aliquot hebdomades afficiebatur profluvio sanguinis ex utraque nare valde immodico & per duodecim fere horas durante. Adhibebantur venæ sectio & alia hoc fine utilissima remedia, sed sine effectu; donec tandem, superveniente lipothymia fluxus sponte cessabat. At vero brevi post facies antea rubicunda & florida suffundebatur pallore, oculi apparebant concavi, pedes semper frigidi & subtumidi a tactu digitorum retinebant foveam, appetitus cum viribus mirum languebat & difficilis sub levi motu aderat respiratio; quæ mala æger expugnaturus meam requirebat opem.

EPICRISIS CUM CURATIONE.

Ex variis subinde caussis statum enasci cachecticum, attenta observatione & experientia abunde satis intelligimus. Equidem principalis & proxima hujus mali caussa in vigore & robore solidorum, quo circulantur & depurantur fluida, deperdito consistit; attamen quæ huic principaliori progignendæ serviunt mediatæ & occasionales caussæ non unius ejusdemque sunt generis. In nostro casu vires solidarum partium destruxisse videtur tum potus in febre & extra ipsam immodice adsumtus, tum nimia sanguinis per effrenem hæmorrhagiam amissio. Non semel enim sed sæpius experiri mihi licuit, homines phlegmaticos & obesiores, qui strenui sunt potatores, in hæmorrhagias & quandoque etiam in paralyticos affectus longe incurrere facilius, quam quidem eos, qui calidioris & siccioris sunt temperaturæ, vix aliam ob rationem, quam quod a nimia seri copia facile infarctus fiunt viscerum sanguineorum, qui liberio-

beriorem sanguinis circuitum intercipiendo, ejusmodi congestiones & metastases sanguineas efficiunt. Et inde quoque fieri observamus, ut procera ejusmodi subjecta a nimia ciborum & cerevisiæ ingurgitatione progressu temporis macie valde extenuentur & demum sub plenaria virium & adpetitus prostratione in atrophiam lethalem incidant. Si curationem respicimus, frustranea omnis est medicina, nisi in tempore hi heluones sibi temperant. Optimam tamen locant operam rhabarbarina & elixiria blanda stomachica, digestionem roborantia, quorum compositionem jam supra in ipso curativa methodo docuimus.

OBSERVATIO VI.

Chlorosis a suppressione mensium.

Duodeviginti annos nata virgo generosa, cui ante biennium exire primum recto ordine cœperunt menstrua, sed non multo post, quum iterato fluxu panem butyraceum calidum lacque frigidum adsumsisset, substiterunt, varias abhinc incurrit rectæ valetudinis læsiones; quales potissimum sunt, pedum gravitas, movendi impotentia, dolor circa præcordia post sumtum cibum pressorius & constringens, tantaque spirandi difficultas, ut vix per scalas adscendere valeret. Alvus præterea est adstrictior & flatibus, sinistrum præcipue latus distendentibus, turgida, facies pallida, pedes sunt tumidi & gelidissimi, pulsus arteriarum in manibus debiles, circa collum contra vehementiores; conjunctis simul per intervalla capitis doloribus atrocissimis. Ut igitur promoveretur, quæ usque huc suppressa fuerat mensium fluxio, adhibita quidem sunt, cum repetitis in pede venæsectionibus, medicamina varii generis euporista, sed nullum ab omnibus misera tulit levamen. Neque ferre poterat pediluvia, quamvis temperatiora; quippe quorum usum mox cordis palpitatio, & leviuscula animi defectio insequi videbatur. Quare ut tandem a tantis liberetur malis, meum ægrotantis mater imploravit auxilium, & ut curam vernalem præscriberem vehementer a me petiit. Ego itaque suasor fui, ut primo omnium pedes ægra in perpetuo servaret calore & præmissis eorundem cum panno asperiori frictionibus, e vena tusa sex minimum cruoris uncias emitteret; post hæc vero per decem dies singulo mane hauriat nodulum, talis compositionis: Rec. rad. Zedoariæ, aristoloch: rotundæ, vincetoxici, ana unciam dimidiam, herb. melissæ manip. unum, flor: cheiri pugill. quatuor, rhabarb. drachmas sex, folior: sennæ sine stipit. limat. martis, ana drachmas tres, cinnamomi, anisi stellati ana drachmas duas, cremor. tartari unciam dimidiam, passular. minor. uncias tres. C.D.S. species pro una & dimidia vini mensura. Dein elixirium nostrum viscerale ad sexaginta guttas in prandio assumendum obtuli, & denique ut loco cerevisiæ secundariæ, cui hactenus adsueverat, cerevisiam bene coctam & lupulatam biberet, corpusque, quantum fieri posset, motu & labore sæpius exerceret, commendavi.

EPICRISIS.

Non semel sed frequentius per id temporis longinquum spatium, quo morborum curationibus vacavi, annotare mihi licuit, a solo pane ex siligine vel tritico cum vel sine butyro inter ipsum menstruum fluxum largiori in copia calide comesto pertinacem mensium suppressionem una cum doloribus circa scrobiculum cordis pressoriis aliisque pessimis symptomatibus fuisse inductam. Cujus quidem peculiaris effectus hæc videtur ratio, quod ob deficientem digestionem & dissolutionem multæ in prima regione vitiosæ cruditates & inde spasticæ stricturæ fuerint concitatæ, quæ ad totum excretionis salutiferæ negotium pervertendum sunt validissimæ; ut adeo

discere

discere liceat, quam caute & provide non modo circa cibos, sed & circa omnium rerum non naturalium usum feminæ, præsertim juniores & sensibiliores sub ipsa menstrua purgatione gerere sese debeant. Deinceps & illud dignum est, quod ex præfata morbi historia observetur, pediluvia, alias plane innoxia, & salutaris in ejusmodi casibus effectus nisi præmissa venæsectione & pedum, qui plerumque frigidi sunt, fomentatione aut frictione, neque calida, neque tepida esse admittenda: cutis enim stricturam augendo, majorem sanguinis ad præcordia reditum inferunt. Denique, ubi a propositis remediis fluxus non revertatur, rectum thermarum Carolinarum usum tam internum quam externum suasi, utpote quæ salutares aquæ ad menses in juvenculis subsistentes revocandos nunquam non deprehenduntur utilissimæ.

OBSERVATIO VII.

Chlorosis cum metu hectica.

Virgo nobilis, viginti quatuor annorum, sanguineo-cholerica, a primis adolescentiæ annis valde inordinatum habuit menstruorum successum; siquidem mox per duos menses sanguis plane nullus, mox admodum parca prodiit copia. Jam vero dimidia pars anni præteriit, quum omnis fluxus exspiravit: unde mille malorum origo. Incidit enim optima virgo in chlorosin, sive malum corporis habitum, ex pallido & sublivido faciei colore satis conspicuum, jam anhelose respirat, languore totius corporis, maximeque pedum gravativo afficitur, ciborum fastidio pressa, quæ adsumit alimenta, vomitu rejicit; totumque corpus, exsolutis prope viribus, indies magis marcore consumitur. Hæc mala expugnaturus medicus, vomitoriis, laxantibus & calidis pellentibus emmenagogis hactenus morbum aggredi sategit, venamque brachii sinistri tundendam curavit, sed tantum abfuit, ut levaminis quicquam attulerit, ut potius rebus in pejus ruentibus, nunc permolesta tussis ægram diu noctuque excruciet, & febriculosa intemperies cum frigore & insequenti æstu, insignem plantis pedum & volis manuum ardorem inducente, aliquoties de die, præsertim circa noctem, invadat. Anum præterea obsident hæmorrhoides cœcæ & tumidæ, quæ tanto ardore ac dolore furiunt, ut somnum prope omnem eripiant. In tam misero rerum statu posita virgo generosa petiit a me majorem in modum, ut ipsi consilio & auxilio succurrerem. Unde ego precibus annuens consilium dedi, ut præmissis per aliquot dies pediluviis, venam in pede secandam, & aliquot cruoris uncias detrahendas curet. Dein ad sanguinis circuitum æquabiliorem reddendum tussimque demulcendam præscripsi infusum theiforme, quo mane in lecto ad aliquot patellas epoto corpus ad lenem sudorem proliciendum disponere debuit. Posthæc ut ventriculi quoque digestio promoveatur, & cruditates acido-viscidæ corrigantur, elixirium obtuli stomachale balsamicum & loco potus ordinarii decoctum temperatum adsumendum. Ad calorem hecticum internum refrenandum propinavi pulveres leniter nitrosos, item succum citri vel aurantior. cum coralliis & matre perlarum infractum, circa tempus somni ex aquis sedativa virtute imbutis, ut cerasor. nigror. melissæ, flor. tiliæ, primulæ veris, &c. addita spiritus nitri dulcis & syrupi balsamici portione, capiendum. Denique quum generosam virginem ad iræ adfectum valde proclivem deprehenderem, ab omnibus summo studio abstinere consului, quæ animi tranquillitatem ullo modo possent turbare. Et hæc sunt quæ in præsenti morbi statu accommodata duxi remedia. Quo tamen specialius prospiciatur saluberrimo mensium negotio, nisi aquis medicatis, hoc fine utilissimis utendi copia daretur, circa

circa eam temporis periodum, qua alias ferri consuevit menstrua per uterum purgatio, remedia, quæ specifica quadam menses leniter ciendi virtute pollent, adhibenda putavi. E quorum numero præcipue eminent martialia cum aromaticis & balsamicis probe mixta. Ego itaque a longo abhinc tempore summo cum fructu alternis diebus adhibere solitus sum pilulas nostras polychrestas cum pulvere martiali tenuissimo remixtas, itemque tincturam fuccini probe alcoholisatam & minus spirituosam, frequentius potui inditam. Nec contemnendum pollicentur effectum frictiones in partibus inferioribus circa pubem, ilia, dorsum & pedes cum pannis calidis, præmissa harum partium cum unguento ex oleo liliorum alborum, vel axungia humana, oleo lavendulæ & juniperi conflato inunctione, institutæ sæpiusque iteratæ.

EPICRISIS.

Quæ ægram nostram excruciant symptomata; unice a critica illa & saluberrima sanguinis menstrui excretione suppressa sua ducunt incunabula. Deficiente enim vel prorsus intercepta talismodi consueta fluxione ingentem sanguinis & humorum massa contrahit dyscrasiam & impuritatem, ut nec nutritioni, nec partium corporis nostri functionibus vitalibus & animalibus præesse amplius possit. Quodsi itaque a pessimis his malis afflictas feminas liberare debet medicus, opus maxime omnium est, ut sanguinis utilissima excretio naturali restituatur integritati humorumque massa ab impuris sordibus liberetur; quod tamen non ita facile, ut primo quidem intuitu putatur, perficitur, sed magna adhibenda est cautio, ne imprudenti bonorum remediorum adplicatione malum deterius reddamus, gravioraque arcessamus symptomata. Exemplo nobis luculento esse poterit perversa medici in præsenti casu curatio; ut pote qui ante quam obstructa & angustata uteri oscula reserata humoresque fluxiles & ad excretiones apti facti fuerunt ingentem fluidis per emetica, purgantia, venæsectionem in brachio & emmenagoga, quæ ex myrrha, croco, aloe & baccis lauri confecta reperi, fluidis introduxit motum, ut adeo non mirum esse debeat, si omnibus in pejorem statum conversis, molestissima tussis cum spirandi angustia & hectico calore juncta successerit.

OBSERVATIO VIII.

Rara observatio de peculiari urinæ vaccarum in cachexia virtute.

Equidem non possum, quin candide hoc loco recenseam publicique juris faciam singularem plane & in libris medicorum haud facile obviam morbi cachectici, sive simplicis, sive cum incipiente hydrope juncti & quacunque ex caussa suborti curationem, quæ cum urina vaccarum recenter excepta & loco aquarum mineralium per mensem & ultra singulis diebus mane ad mensuram dimidiam vel unam pota, felici admodum successu instituitur. Viginti jam & quinque effluxere anni, quum mihi, ad valetudinem Potentissimi Regis Prussiæ tuendam, Berolini degenti primum de peculiari hac cura constitit. Retulit quippe mihi virgo, quæ liberorum informationi vacabat, Gallica, esse ibi feminam itidem natione Gallam, quæ hac methodo vernali & æstivo tempore complures, maxime feminini sexus, ex mensium obstructione, & post puerperium chlorosi & cachexia laborantes, omnibus remediorum generibus nihil proficientibus, pristinæ restituisset sanitati, & ipsa, quæ hæc mihi narrabat, sancta fide adseverabat, se ante annum misere afflictam eadem curatione integram recuperasse sanitatem. Ego hinc paullo magis de nova hac & prorsus mirabili medendi methodo sollicitus veritatem percontando eruere diutius institi. Adduxit itaque, me postulante, præfata virgo plures numero feminas, quæ narrata

prius

prius morboso suo statu itidem constanter adserebant, semet ipsas, hausta mane extra urbem in pascua ultra mensis spatium vaccarum urina feliciter fuisse sanatas, & exserere hoc remedii genus suam tam per alvum, quam urinam operationem, qua ciborum adpetentia pæne emortua cum viribus mirum resuscitaretur. Tum ego urinæ insignem quantitatem mihi adportari jussi & cum ea, quæ sequuntur, feci experimenta: bona ejus parte in vasis stanneis super carbones lento calore inspissata, post multos emissos vapores deprehendebam magma flavescens, quod gustu exploratum instar bilis amaricans erat & salsum; affundebam spiritum vini rectificatum, & en! mox color extrahebatur flavescens; sal remanebat viscositati immixtum, quod mediæ erat naturæ & in aqua solutum saporis terræ foliatæ tartari non absimilis. Unde collegi, præclaram hujus remedii virtutem a sale essentiali herbarum, quibus æstivo tempore hæc animantia vescuntur, esse deducendam; cujus ope non modo viscerum oppilationes reserarentur, sed & vitiosorum humorum per urinam & alvum promoveretur excretio, ut ideo nihil dubii sit, quin adversus complures morbos medicina sit efficacissima. Posthæc hujus remedii usum adhuc commendavi aliquibus, chronicis passionibus afflictis; attamen, quum fœtidam hanc medicinam, nausea inde correpti, respuebant, plura circa ejus virtutes tentamina instituere non potui. Interim, quum sub tractanda hac materia rursus in mentem mihi venerit, curioso lectori reticere nolui, hoc tantum commonefaciens: nisi ob squalidum fœtorem sola urina sine nausea in usum duci potest, melius fortasse poterit, quando sal ejus, facta evaporatione remanens & in aqua solutum offertur; quod vero, an eundem præstet effectum, aliis experiundum relinquo.

OBSERVATIO IX.

Cachexia in femina, aquis Lauchstadiensibus sanata.

Femina procera & gracilis, viginti & aliquot annorum semper largum & regularem habuit mensium successum. Accedit autem aliquando, ut, dum menstrua fluerent, vehementi percelleretur terrore; unde mox salutaris hæc excretio suppressa per longum tempus remansit. Varia hinc ingruebant valetudinis incommoda: lassitudo enim & gravitas membrorum cum lurido faciei adspectu subsequebatur, parum cibi sumebatur, pedes intumescebant, caput lancinante dolore satis vehementi quotidie fere afficiebatur, respiratio erat difficilior & febricula quædam non continua sed erratica, quæ nullam servabat periodum, cum magna siti per intervalla invadebat. Ego igitur in consilium adscitus, pulsum in manibus deprehendi valde languidum, qui contra satis vehemens & fortis erat circa collum & tempora; unde brachii venam secandam jussi & sanguinis valde fibrosi educebatur copia. Postea commendavi aquas Lauchstadienses, una cum balneo tepido circa vesperam adhibendo, & elixirii nostri visceralis usu bibendas. Integras tres septimanas durabat hæcce curatio, præmissa & interposita, ad sordes evacuandas, essentia rhabarbari cum tinctura tartari parata, vel etiam pulvere rhabarbarino cum cremore tartari confecto. Et optime res processerunt: melius enim ægra adpetebat, paullatimque vires recipiebat, respiratione simul reddita faciliori. Redibant quoque menses circa statum tempus, sed tantum viscidus instar loturæ carnis liquor parciori effluebat copia; qui tamen essentia succini, myrrhæ & croci successu temporis desinebat & sanguis naturalis reddebatur.

EPICRISIS.

Fontes Lauchstadienses aquam vehunt puram & subtiliorem, sulphurei odoris, croco martis tenuissimo imbutam; quæ hinc etiam ab injectione gallarum mox purpureum & postea atrum induit colorem. Scripsi olim de viribus & proprietatibus horum fontium, quorum ego inventor sum, integrum tractatum, & certa adseverare fide possum, iisdem loco balnei decenter adhibitis atrocissimos dolores, membrorumque contractiones, cum malo ischiadico fuisse sublatas. Interne pariter eximii sunt usus; siquidem cum debito regimine, & sufficienti corporis motu potatæ febres chronicas, asthma & fœminarum quoque chlorosin fugarunt felicissime. Equidem multi, etiam celebriores nostri temporis medici, ex marte præparata remedia in morbis, ubi viscerum oppilationes & infarctus suspiciendi sunt, propter vim majorem adstrictivam solent reformidare, & inter medicamina infida minusque tuta referre, quum contra alii, iique non minoris eruditionis & famæ viri, illa ipsa non modo secura & innoxia celebrent, sed & instar panaceæ in hypochondriaco & cachectico malo summe commendent. Verum, ut meam interponam sententiam, nihil ex martialibus damni pertimescendum arbitror, dum modo cum vehiculo satis largo & diluto sumantur & corporis simul jungatur exercitatio. Multo vero minus periculi alunt ipsi fontes, qui tenue martiale principium recondunt, & tenuissimum illud phlogiston elementum ex terræ sinubus imbibunt; quod quidem in dictis Lauchstadiensibus facile deprehenditur, quando hæ aquæ diutius in vasis majoribus stagnant. Tum enim crocum deponunt flavum, qui cum æquali salis ammoniaci portione sublimatus flores dat instar croci subtilissimos, fortem & gratum odorem spirantes; ex quibus cum spiritu vini rectificatissimo tinctura martis flavescens, magni usus, extrahitur pulcherrima.

Venæsectionem quod in brachio celebrandam suaserim, hæ me impulerunt caussæ. Nascuntur præcipue hi morbi a nimia sanguinis abundantia, qua universus humorum circuitus & cum eo salutares excretiones retardantur. Quum itaque viderim, in hac ægrota brachii venas sanguine esse turgidas & respirationem, ob sanguinem ad pectus congestum, difficiliorem, in supernis partibus, quia inferiores id ipsum prohibebant, venam aperiri jussi; maxime quum meminerim, jam olim *Hippocratem* in statu cachectico & hydropico venæsectionem lib. de diæta acutor. his verbis commendasse. *Si difficulter spiraverit hydropicus (anasarcoideus) & tempus vernum fuerit, & simul ætas viguerit, & virium robur adsit, de brachio sanguinem detrahere oportet.*

OBSERVATIO X.

Status cachecticus perpetratus.

Dum hæc scribo, incidit in manus peculiaris de tumore pedum œdematoso retropulso casus, quem cum benevolo lectore communicare operæ existimo pretium. Est scilicet virgo generosa, viginti annos nata, habitu corporis laxiori animoque sensibiliori prædita, quæ ante annum pedum laboravit œdemate; ad quod abigendum quum ex medici consilio cerussam exterius applicasset & pediluvia quoque cum thermis Hirschbergensibus per sex hebdomades adhibuisset, evanuit quidem tumor, sed in ejus locum circa instans mensium tempus atrocissimi capitis & dorsi dolores cordisque anxietates cum insigni pedum frigore corporisque universi langupre junctæ successerunt: quæ pessima symptomata redeunte menstrua periodo ita ingravescebant, ut ægra motibus spasmodicis agitari & præ nimia pectoris constrictione asthmate convulsivo affligi videretur. Advocatus medi-

medicus venæsectionem commendabat, quæ tamen ob nimiam vasorum exilitatem & constrictionem in pede celebrari minus poterat, sed in pollice ejus institui debebat; unde sanguinis valde spissi & fere congrumati larga exprimebatur potius, quam effluebat copia. Tum quidem per tempus mitiores videbantur accessiones, sed non multo post, prævia levi iracundia, malum redibat ferocius & nunc instar febris, aliquot de die recurrendo, certos format paroxysmos, qui visu sunt horrendi: namque generosa insomniis quasi perterrita vehementer expavescit, oculi clauduntur, loquendi potentia perit, brachia manusque attolluntur, jactantur, variisque modis distrahuntur, dentibus stridet, spiritum instar morientium frigidum emittit, pedes refrigescunt, labia rigore concussa tremunt & colore livido adparent, totumque corpus hinc inde agitatur & mox antrorsum, mox retrorsum movetur. Tandem elapso horæ spatio hæc omnia remittunt, remanentibus præcordiorum angore, cephalalgia, inquietudine & lassitudine. Ceterum notandum, alvum plerumque esse pigram & vix semel intra tres quatuorve dies deponi, mensiumque negotium consueto tempore rite succedere. Medicus ordinarius latentem purpuram tantorum malorum caussam reputans hactenus pulveres solares & sic dictos nigros Hallenses cum essentia dulci concentrata magna in copia obtulit, sed sine omni effectu. Alius igitur arcessitur medicinæ peritus, qui liquorem anodynum interne dedit & externe membra balsamo vitæ inungi jussit cum insigni mali levamine. Sed quum prior his sepositis medicamina solaria denuo adhiberet, mox pristina ingruebant symptomata.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Præfata morbi historia licet strictius sumta ad præsentem tractationem minus pertinere videatur, feracissima tamen est cautionum utilissimarum; quæ optime nos admonent, quam caute tumor cachecticus externis remediis debeat tractari, nisi ægrotantes in grave præcipitare periculum velimus. Dignum autem inprimis est, quod probe animadvertatur, imprudenti balneorum, maxime nimis calidorum usu tumorem pedum evanuisse longeque pejora accessisse symptomata; quod mihi quidem sæpissime in praxi annotare licuit. Etenim serum illud acre & impurum, quod in pedibus stagnat, ubi inducta ipsis strictura, a venis resorptum ad partes nobiliores pellitur, has ipsas præter naturam afficiendo, ad spasmodicas sollicitat agitationes, quæ in nostra ægrota miras luserunt tragœdias.

Quam curandi scopo medicus adhibuit venæsectionem præservationis loco debuisset administrare. Interim plenius exinde de summa infernarum partium constrictione convincimur, quæ tanta fuit, ut phlebotomo locum vix reliquerit. Quod porro attinet curationem per concentratiora medicamina, quæ in parcissima dosi data magnam edunt efficaciam, ut fere sunt pulveres solares & ejusdem farinæ alia remedia, hæc jure meritoque videtur taxanda. Nihil enim est deterius, quam cutis spiraculis occlusis alvoque obstructa, calidioribus massamque humorum exagitantibus medicamentis uti, & quod noxium in corpore hæret, ad ejus peripheriam cum impetu propellere velle. Qua perversa methodo nihil profecto aliud efficitur, quam ut anxietates augeantur singulaque exacerbentur symptomata. Multo magis tum eam oportet esse medentis intentionem, ut in paroxysmo violentos motus sopiat

& quæ huic extra paroxyſmum occaſionem præbent cauſſas apte præſcindat. Quo ſcopo præter clyſteres emollientes & oleoſos, pulveres leniter antiſpaſmodici nitroſi & cinnabarini, nec non liquor noſter anodynus cum eſſentia caſtorei maritatus, qui ſpecifica quadam effrenes motus compeſcendi efficacia pollet, ſummam merentur commendationem. Neque ſua laude carent remedia externa, quæ inter eminent olea nervina rutæ, lavendulæ, majoranæ, nucistæ &c. admixtione axungiarum temperata & in linimenti formam redacta ſpinæquæ dorſi, nuchæ & pectori inuncta. Quo etiam pertinent frictiones pedum, ad ſpaſmos eorum relaxandos frigusque debellandum.

Plures caſus legantur in Reſponſis & Conſultat. noſtris medicin. Tom. II. Sect. III. Caſ. LXI. uſque ad LXV. item Sect. IV. Caſ. CLXXXII.

CAPUT XIV.

DE HYDROPE.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Princi pium hydropis eſt cachexia.

CAchexiam proximum eſſe ad hydropem gradum, conſtans antiquiſſimorum medicorum fuit adſertio, qui inde in ſuis de re medica monumentis poſt cachexiam ſtatim de hydrope agere conſueverunt. Nullus autem ex omnibus utriuſque affectus conſenſum rectius agnovit, ipſo ARETÆO, qui *lib. IV. cap. I.* hæc egregia profert: *hydrops in viſcere primario deliteſcens totum corpus in malum habitum convertit, nullaque eſt pars noxa carens. Neque enim in inferiore ventre fluctuans humidum hydropem nuncupamus; quandoquidem neque ibi vitium eſt, ſed quum morbum conſequitur tumor, inflatio, coloris fœditas, iſte in aquam colliquans habitus hydrops eſt & appellatur. Nam tametſi nonnunquam foras ſponte aqua prorumpit, aut aliquis præcordia reſcindens effundit, adhuc in ſede ſua permanet hydrops. Princeps itaque cauſſa malus habitus eſt, ſive cachexia.* Quibus verbis optimus hic ex antiquiſſimis auctor clariſſime innuit, morbum primarium eſſe malum corporis habitum, cujus ſymptoma potius & effectus ſit tumor aquoſus; eo quod hoc ceſſante morbus nihilominus permaneret. Et in ſequentibus ita pergit: *Anaſarca laborantes colore ex atro viridique permixto infecti ſunt, obſcuraſque & nigras venas habent.* Quæ ſigna admodum etiam communia ſunt cachexia adfectis. Accedit deinceps & hoc, quod ab iiſdem cauſſis, quæ malum ingenerant cachecticum, quas ex CÆLIO AURELIANO in ſuperiori capite deſcripſimus, hydrops quoque originem ducat, id quod auctores confirmant, ipſaque experientia, optima rerum magiſtra, abunde ſatis corroborat.

§. II.

Hydropis definitio.

Quum itaque cachexiæ morbus cum hydrope tam arctam habeat affinitatem, ut iſte hujus cauſſa ac fundamentum recte dici poſſit ac debeat, non poſſumus, quin omnibus rite comparatis, in ſpecialiori hydropis notione ſuppeditanda, ipſum valde depravatum corporis, quoad omnes partes & functiones ſuas, habitum dicamus, cum inſigni & præternaturali humoris ſeroſi, aut in toto corpore, aut in certis ejuſdem cavitatibus, ſtagnatione & collectione conjunctum.

§. III.

Signa.

Functiones noſtri corporis tam vitales, quam naturales & animales in hydrope valde eſſe vitiatas atque læſas, ſigna, quibus ſeſe prodit truculentus hic morbus, & quæ optime collegit ARETÆUS *loc. cit.* teſtatum faciunt luculentiſſime: *Omnibus*, inquit, *ineſt pallor, ſpirationis difficultas,*

tas, tussis; diversis temporibus segnes sunt, pigritia multa, a cibo abalienatio: & si aliquid adsumant, quamvis modicum & flatu carens, nihilominus valde inflantur, distensiones patiuntur, citra madorem eorum corpus est, idcirco neque in balneis sudore madescunt. Praeterea albidi sunt & effoeminati; somni sunt graves, torpentes, breves, animi deliquium, circa minima quaeque sollicitudo, vivendi cupiditas.

§. IV.

Hydropis species sunt. Equidem hydrops a primis fere artis nostrae rudimentis in tres species, anasarcam, asciten & tympanitidem divisus atque anasarca dictus fuit, quando totum corpus tumore obsessum est, ascites, ubi abdomen turget & intra ejus cavitatem stagnans lympha viscera inundat, tympanites, ubi abdomen non molle, ut digitorum vestigia imprimi possint, sed valde inflatum ac durum comparet; ipse tamen ARETÆUS quartam addit & inter anasarcam ac leucophlegmatiam aliquam constituit differentiam, existimans: *a) leucophlegmatia & anasarca.* in utraque hac hydropis specie tumidam quidem faciem & brachia esse, & in leucophlegmatia, ubi pituita redundaret, non minus quam in anasarca omne corpus impleri, atque partes tam superiores quam inferiores cum ipsis mammis intumescere, quod in illis potissimum contingeret, qui juvenes robusti in aetatis prospera fortuna consisterent: at in hydrope, anasarca dicto, carnem in succum saniosum quasi colliquescere, qualis a membris graviter contusis effunditur. Dein quoque leucophlegmatima mitiorem hydropis speciem curatuque faciliorem habendam esse statuit, quoniam variae ejus tollendae sint prosperae occasiones, ut sudoris, lotii excretione, aut alvi nonnunquam copioso effluvio; quum contra in reliquis speciebus, praesertim si mixtae sint, medicus totum hominem permutare debeat, si ipsas curare velit. Qua peculiari & eximii in praxi medica usus differentia illud maxime disertissimus hic auctor indicasse videtur, in leucophlegmatia quidem perinde ac in anasarca aquam copiose inter cutem stagnare, sed in hoc sanguinem simul, quo carnes nutriuntur, valde esse corruptum, adeoque vitium longe subesse gravius. Multo vero adhuc evidentius elegantem hanc distinctionem in eodem capite describit hunc in modum: *aqua inter cutem nonnunquam a copioso frigido potu continuo provenit, quum prae nimia siti ad saturitatem quispiam multam aquam gelidam ingurgitaverit, postea humidum in peritonaeum delatum sit, atque inde in ventribus calor refrigeratus fuerit. Deinde in ilia guttae effluunt, quae prius in aerem versae per transpirationem discutiebantur. Id igitur si incidit, facilior est hujus morbi curatio, ante quam viscus aliquod, aut totus homo adfectus sit.*

§. V.

De hisce speciebus judicium. Quod si meam profiteri licet sententiam, ego rei veritate & experientia convictus non possum non ARETÆO adsentiri, quod leucophlegmatia levior sit species, facilioremque recipiat sanationem quam anasarca. Equidem illa communiter a nostri aevi medicis cum hac solet confundi; quum tamen jam a CÆLIO AURELIANO saepiusque laudato ARETÆO aqua intercus vocetur, quoniam inter ipsas pinguedinis cellulas aqua collecta stagnat & hinc colorem pallidum inducit: quum e contrario in anasarca, sive hyposarca, ob majorem sanguinis quam in ipsa leucophlegmatia corruptionem, color carnis & cutis magis depravatus & ex atro viridescens adpareat, manifesto indicio, quae sanguificationi humorumque depurationi inserviunt viscera, ut sunt pulmones, hepar & renes, nimiae laxitatis vel infarctus vitio laborare, & ad functiones secundum naturam peragendas minus esse idoneas. Quando itaque leucophlegmatia cum anasarca juncta est, jam gravior hydropis species emergit, quum leucophlegmatia ini-

initium, anasarca vero augmentum præbeat.

§. VI.

2.) *Ascites.* Longe vero deterior & prope insanabilis ea hydropis species est, quæ ascites vocatur, cujus signa optime notavit ARETÆUS, dum loc. citat. *in ilibus*, inquit, *tumorem*, *in pedibus inflationem videre licet*, *facies*, *brachia*, *& reliqua exilia cernuntur : intumescunt testes*, *præputium & totus colis ob inæqualitatem tumoris tortuosus est. In corporis ad alterutrum latus conversionibus humor in locum declivem & tumorem & fluctuationem facit*, *fluctuantisque liquoris sonitus exauditur*. Ex quibus colligi licet, ingentem lymphæ ob vasa lymphatica vel hydatides disruptas esse extravasationem viscerumque inundationem, qua hæc ipsa temporis successu in plenariam abeunt corruptionem.

§. VII.

3.) *Tympanitis.* Quoad illam speciem, quæ tympanitis, itemque hydrops siccus appellari solet, ubi abdomen valde tensum & inflatum ad palmæ percussum instar tympani edit sonum, sciendum est, eam symptoma potius anasarcæ & ascitis, quam certam hydropis speciem esse dicendam. Hæc vero si jungitur, ut fere plerumque in ascite evenit, pessimum & incurabilem denotat statum, qui vel a flatibus intra intestina coercitis, vel a vapore, ex aqua in abdomine extravasata exhalato oriundus abdominis musculos ita a tono suo dejicit, ut penitus elanguescant.

§. VIII.

Historia morbi. Ut autem plenius adhuc rectiusque de gravissimi nostri morbi natura indoleque pateat, operæ erit pretium, ejusdem initia pariter ac incrementa cum symptomatibus rite exponere, quæ ita se habent. Primo tumor occupat pedes, qui succedente tempore ad femora, inguina, ilia, abdomen & ad scrobiculum usque cordis pertingit. Interdum venter aqua turgidus ita prominet, ut pedes vix cerni queant & abdominis ruptura sit metuenda. Progressu temporis aqua in scrotum quoque descendit, illudque sæpe ad capitis magnitudinem inflat. Neque scrotum solum, verum ipse etiam penis cum præputio ita intumescit, ut intorqueatur lotiique excretioni injiciatur remora. Ubi manifesto deprehenditur, aquam, quæ penem distendit, ex vicina inguinis regione cutim inter & carnem penis sese insinuare; contra vero, quæ scrotum in tumorem elevat, plerumque ex abdomine per peritonæi processus delabi. Aliquando tamen etiam, maxime in leucophlegmatia & anasarca laborantibus evenit, ut aquosus humor in partibus circa inguina collectus sub communibus testiculorum integumentis se inferens tumoris in scroto caussa existat, abdomine aqua prorsus vacuo. Neque tamen in omnibus hydropicis scrotum tumorem concipit, sed quosdam eorum sine omni ejus intumescentia demortuos novi. In feminis inguina similiter tumida fiunt, & ipsa uteri vagina ab aqua sæpe elongatur, ut procidat. Dein commune hydropicorum symptoma est dyspnoea quæ post vehementiorem corporis motum & noctu potissimum exacerbata, ob facilem aquæ abdominalis sub situ decliviori adscensum, suffocationis metum subinde minatur; unde, si liberius respirare miseri volunt, corpus mox elevare & in lecto potius erecti sedere, quam decumbere coguntur. Mirum quoque vexat tussis, sicca utplurimum & nonnisi inane tussiendi desiderium mentiens, dum acris salsaque lympha, in universo corpore peccans laryngis præsertim & bronchiorum fibrillas membranaceas stimulat, irritat, convellit.

§. IX.

Continuata morbi historia. Posthæc notabile est, in anasarca urinam mingi tenuem & albam, in ascite paucam & crassam, cum copioso sedimento rubro lateritio. Potui quoque urinæ quantitas inter initia hydropis utplurimum respondet, alvus laxa est & ciborum adpetentia bona;

quæ

quæ tamen omnia ingravescente malo deficiunt. Urget præterea inexhausta & clamosa sitis, de qua recte cecinit Poeta: *quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.* Jungitur autem hæc nimia potandi cupiditas ob has potissimum rationes: tum quod salivalis latex ob glandulas salivales obstructas deficiens fauces aridas irrorare amplius non potest, tum quod ea, quæ adfluit saliva viscida salsaque est, & ab æstu febrili mox exsiccatur. Febris enim in pejori morbi statu nunquam fere non adjungitur lenta atque continua, ex pulsu, qui parvus fertur & crebrior, satis conspicua, quæ carnem supernarum partium una cum viribus sensim paullatimque depascens mortem denique procurat. Deinceps in anasarca æque ac ascite insignis sæpe pruritus in partibus pedum membranaceis percipitur & pedes quoque maculis lividis & vesiculis observantur obsiti, ex quibus apertis serum effluit sua acredine partes rodens, vel etiam inflammans, unde non raro prodeunt mali moris ulcera, quæ teste *Hippocrate* lib. VI. aph. VIII. difficulter sanescunt & consolidantur; utpote adfluxus acris seri major est ac copiosior, quam ut remediis lenientibus & exsiccantibus possit mitigari. Atque huic speciei hydropis præcipue adsociatur febris, quæ ab inflammatione intestinorum, præsertim per drastica remedia inducta, originem trahit, cui horror demum & rigor superveniens sphacelosæ & funestæ viscerum corruptionis præbet indicium.

§. X.

Sectio anatomica hydropi demortuorum.

His ita expositis progrediendum nunc erit ad ea, quæ sectio hydrope demortuorum nobis sistit perlustranda. Et primo quidem, quod hepatis viscus attinet, ex M.N.C. & BONETI *sepulchreto* aliisque anatomicorum libris constat, illud plerumque morbidum fuisse repertum, & nunc quidem pallidum & fere exsangue, nunc tumidum & atrum, tensum, scirrhosum hydatidibusque repletum, cum vesicula fellis, materiam aut aqueam & minus amaram, aut spissam & in calculos concretam continente. Speciatim vero hepar in junioribus in globum quasi contractum & induratum, ut sub cultri incisione strepitum ediderit, & in tympanitide aridum & instar corii corrugati torrefactum se annotasse referunt HORSTIUS *lib. III. obs. 9.* & TULPIUS *lib. II. cap. 36.* Licet contra varia apud RUYSCHIUM *in observat.* & BONETUM *in lib. cit.* prostent exempla, ubi hoc viscus sine omni labe adparuit sanum: quod itidem RIVERIUS *in observat. communicat. IV.* testari videtur, qui in hydropico quodam, hepate satis bene constituto, solum lienem reperit corruptum & totam fere ipsius substantiam bili atræ similem. Dein, quoad reliqua viscera notandum occurrit, omentum in dissectis ascite defunctis utplurimum inveniri corruptum & sphacelatum, vel plane extenuatum & absumtum, pancreas scirrhosum, & mesenterium, ob vesicas, quibus interius obsideri solet, aqua repletas & glandulas ad fabæ magnitudinem tumefactas, in magnam molem excretum, qua de re notabilis casus exstat apud TULPIUM *lib. IV.* cap. 35. Neque intestina cum ventriculo relinquuntur immunia, sed ista observavi inflammata, siderata & corrosa. In tympanitide ipsa æque ac abdominis cavum multis flatibus vidi turgida, quales observationes etiam commemorarunt *Felix* PLATERUS *lib. III. prax. cap. III. obs. 50.* & HERCULES SAXONIA *in prælect. pract. part. II. cap. 27.* De ventriculo autem notatu dignum est phœnomenon, quod interior ejus tunica nodis globosis, parvas avellanas magnitudine adæquantibus tota sit obsita, qui nihil aliud esse videntur, quam exiguæ illæ in statu naturali miliares vel annulares glandulæ, quæ alias tunicæ huic villosæ eo latere, quo nerveæ adnexa est, interspersæ cernuntur.

§. XI.

Contemplata sectionis historia

Neque tantum imi ventris viscera male sunt adfecta, verum etiam observatione quam maxime dignum est, quod frequentissime in hydrope, sive sit abdominis, sive pectoris, cor, præsertim quoad dextri ventriculi capacitatem ingentis & plane mirificæ deprehendatur magnitudinis, ita ut ego in duobus subjectis illud instar bovini conspexerim. Qua de re consuli etiam possunt M.N.C. *Dec. I.* ann. V. obs 64. item BARTHOLINUS *Cent. II.* histor. 66. Deinde si meam ipsius experientiam licet proferre, ego plena fide testari possum, omnes fere, quos secandos curavi hydropicos, præter viscera male constituta polyposa in corde ejusque vasis habuisse concreta. Id quod etiam plures aliorum observationes confirmant, ex quibus memoratu digna est, quæ in M. N. C. Dec. II. ann. V. obs. 66. descripta legitur, ubi in anasarca demortuo intestina, omentum, pancreas, hepar, & lien sine omni vitio fuerunt visa; in dextro autem cordis ventriculo polypus inventus, qualis etiam venam cavam & arteriam pulmonalem occupavit, ut ideo æger superstes de ruptura cordis in dextro latere conquerendi caussam habuerit gravissimam. Et eadem Acta Cent. IX. obs. 50. referunt anatomen hydropicæ, in cujus dextro cordis ventriculo polypus ad quadrantem ulnæ partem longus & in arteriam pulmonalem protensus fuit annotatus: ut silentio prætercam complura alia, quæ de eadem re *Cent. III. obser.* 117. *Cent. VIII. obser.* 41. item *Dec. II. ann. VI. obser.* 73. leguntur exempla; hoc tantum adjiciens, ubi cordis vasa polyposis concretionibus sunt repleta, ibi plerumque ingentem seri in thoracis cavitate effusi observari copiam.

§. XII.

Observatio circa constitutionem aquarum.

Quod ad serum intra cavitates collectum attinet, hoc ratione copiæ, coloris & consistentiæ solet esse diversum. Interdum enim instar aquæ valde est dilutum, spissiusculum tamen & igni impositum in gelatinam concrescit, interdum flavum & loturæ carnis non absimile. Quantitatem si dispicimus, hæc itidem pro corporis amplitudine morbique diuturnitate admodum est diversa; siquidem quandoque triginta, quandoque sexaginta, imo centum adæquat libras. Continetur autem hujus aquæ plurima pars in cavitate abdominis, vel intra peritonæum & musculos abdominis; nonnunquam tamen etiam in duplicatura peritonæi formato ibi sacco inclusam eam contineri fidem faciunt observationes, quas inter notabilis est Cl. Littris, quæ in *Memoire de l' Academie des sciencesa. Paris ann.* 1707 legitur.

§. XIII.

Ratio tumoris hydropici.

Explicatis sic satis dilucide phænomenis, quæ in dissectis hydrope demortuis solent observari, sequitur jam, ut dispiciamus, quænam sint præcipuæ & proximæ inundationis aquarum in gravissimo hoc morbo caussæ. Equidem veteres, quibus naturalis machinæ nostræ constitutio hydraulica, inque primis circularis humorum progressus fuit incognitus, læsam in hæpate male adfecto sanguificationem & sanguinis in aquam conversionem accusarunt; nostro autem tempore, quo structura corporis humani motuumque vitalium œconomia clarius fuit detecta, longe rectius hæ caussæ possunt demonstrari. Vix autem melior tumoris hydropici caussa, me judice, poterit allegari, quam circularis sanguinis per venas motus & progressus valde difficilis, tardus & variis ex caussis præpeditus. Quam quidem adsertionem experimentum a Clar. anatomico LOWERO primum, quod scio, institutum comprobat clarissime. Hic enim in vivo animali venam aliquam majorem filo constrinxit idque vinculum per horam reliquit & protinus tumorem œdematosum in illa parte, qua rami ad venam excurrunt, animadvertit. Simile quid conspicitur, quando ad enormes hæmorrhagias sistendas instrumentum venas valde

valde comprimens, quod nomine Tournequet venit, adplicatur. Quodsi enim diutius relinquitur, in tumorem successive pars attollitur. Huc quoque illud pertinet experimentum, quum in homine mortuo vena subclavia, v. g. manus dextræ, fortiter constringitur & postea cum siphone in venam manus apertam rubicundus, paullo spissior liquor injicitur. Namque tum brachium intumescit, eoque aperto observamus in cellulas pinguedinosas sub cute miram ejus penetrasse copiam, vix aliam ob caussam, quam quod propter positum obstaculum liquor injectus venas, quæ per adiposum panniculum transeunt, nimium distenderit, atque tandem per earum poros extravasatus fuerit.

§. XIV.

Quæ amplius exponitur. Enimvero nullus dubito, quin ex dictis experimentis abunde satis pateat, nimiæ corporis in hydrope intumescentiæ & separationis seri a sanguine ejusque intra cavitates & interstitia stagnationis veram caussam esse retardatum sanguinis, per venas maxime, transitum. Attamen longe adhuc clarius adserti hujus patebit veritas, si perpendere velimus, quam facile & expeditum sit, ut sanguis in suo per venarum systema circuitu sistatur; idque potissimum has ob rationes. Nam primo sanguinis per venas regressus a partibus inferioribus ad superiores, ob situm perpendicularem, secundum naturæ ordinem multis modis est tardior, quam in arteriis; unde etiam fit, ut venæ non modo numerum, sed etiam diametrum arteriarum longe multumque superent. Deinde venarum tunicæ non tanta vi systaltica & motrice elastica præditæ sunt quam arteriæ. Quibus demum accedit, quod venæ tenerioribus valdeque porosis instructæ sint tunicis, per quas tenue liquidum facile potest transire. Quodsi itaque accidit, ut ob nimiam serosi humoris in corpore humano copiam tonus & robur vasorum, maximeque venarum propter nimiam distensionem magis infringatur atque debilitetur; non potest non per universum corpus vitalis sanguinis circulus, qui omnibus functionibus præest, easque in integritate conservat, valde languescere atque imminui; quod etiam ex pulsu, qui rarus, mollis ac debilis est, aperte cognoscitur. Et ex hoc fundamento non modo præternaturalis intumescentiæ, sed reliquorum quoque cum hydrope complicatorum symptomatum, ut lassitudinis, gravitatis corporis, pigritiæ, nec non salutarium per cutim, renes, & alvum excretionum imminutarum vera deducenda venit ratio.

§. XV.

Ratio symptomatum in pectore. At vero, præter hæc perpetuum fere omnis hydropis accidens est ingens spirandi difficultas, suffocationis metum subinde incutiens, quæ itidem vix aliam agnoscit caussam, quam quod ob vim cordis & vasorum imminutam systalticam sanguis viscido sero refertus per minimas & angustissimas arteriæ & venæ pulmonalis ramificationes non satis libere, nec sufficienter possit transmitti; unde in illis stagnat & facta ad cordis dextrum ventriculum regurgitatione miras parit anxietates. Et quum præcipua pulmonis functio in eo consistat, ut, si per minima & copiosissima vesiculosæ ejus substantiæ vascula sanguis trajicitur, lympha & chylus cum ejus partibus intime misceantur aerisque subtiliori elastica imbuantur substantia, ut inde spirituosus, fluidus & ad conciliandas corpori vires idoneus evadat cruor vitalis; recte omnino colligitur, difficiliorem sanguinis per pulmones progressum gravium accidentium esse caussam. Nam læditur exinde universum sanguificationis negotium & loco sanguinis floridi, fluidi ac temperati vasa copioso sero repleantur & infarciantur necesse est. Longe vero deterior status est, ubi jam polyposæ concretiones vasis pulmonum & cordis majoribus inhærent. Hac enim ratione non modo sanguis per cordis & pulmo-

pulmonum meatus in cursu suo præpeditur, ibique stagnans varia parit incommoda, verum etiam in totius venæ cavæ systemate omnibusque partibus, ad quas hæc vena pertingit, subsistere incipit; unde ingens liquidi serosi contingit secessio. Quo difficilius autem est, ejusmodi altius corpori impactum repagulum artis ope tollere, eo facilius est judicatu, eam hydropis speciem, quæ tali fundamento nititur, pessimæ esse indolis difficillimæque sanationis.

§. XVI.

Ascitis genesis dependet ab hepatis vitio.

Hæc de leucophlegmatiæ & anasarcæ generatione dicta sunto. Quod vero ad genesin ascitis attinet, ego confidenter adserere haud dubitaverim, hepar maxime in hac hydropis specie præter naturam esse affectum & male constitutum, utpote quum in nullo æque viscere ac in hoc ipso tam difficilis est sanguinis progressus ac circulatio. Et licet succussoria hepatis a diaphragmate sub respirationis actu commotio, ipsumque robur tunicarum, quibus venam portæ instructam esse ex anatome novimus, sanguinis cursum haud leviter videatur adjuvare; nihilo tamen minus, quando cruor lentescens adpellitur, dicta vena portæ, & pulsu & valvulis destituta, eundem per innumeros venæ cavæ canaliculos difficulter transmittit; unde haud levis ad stagnationem & infarctum fit dispositio. Cui si accedit ob parciorem potum, vitam sedentariam, ingesta liberalius acida & vini spiritus abusum, aut propter hæmorrhagias vel febres per adstringentia præpostere curatas sanguinis & lymphæ lentor ac redundantia, vel etiam ob multas animi ægritudines morbosque prægressos ipsius hepatis ejusque vasorum atonia; vasa utique certo certius infarciuntur &, sublata proportione ad motum, sanguis segniter trajectus hinc inde in canalium alveis stagnat ejusque aquosa pars secreta lymphatica vasa, magna in copia ibi sita, implet. Porro etiam lentescentis lymphæ præternaturalis spissitudo ejus per hepar circuitum modo leviorem modo graviorem remoratur. Quodsi autem paullo spissior a sanguine secedens lympha in hepate obhærescit, &, dissipata fluidiore parte, ad majorem crassitudinis gradum redigitur, tunicæ vitalis illius visceris crassescunt & indurantur tandemque in scirrhum abeunt, ita tamen, ut induratio magis intimiora occupet, scirrhus vero in exteriori parte membranacea vasisque extimis obhærescat. Præcipuam itaque ascitidis sedem esse hepar, cadaverum sectiones supra adductæ satis faciunt demonstratum.

§. XVII.

Et reliquorum abdominis viscerum labe.

Verum enim vero, præter hepar reliqua abdomini viscera non sunt ab omni labe remota. Lien enim sæpe extra ordinem magnus, atro sanguine refertus & scirrhosa membrana obductus, RIVERIO, SCHENCKIO, FORESTO & autopsia teste invenitur. Pancreas, secundum RONDELETIUM atque PEJERUM *in obser. anatom.* in omnibus fere hydropicis dissectis durum & scirrhosum, quin interdum totum absumtum deprehenditur. Omentum putridum & emaciatum, glandulæ mesenterii, intestinorum, duodeni & ventriculi præter naturam constitutæ, tumidæ & induratæ conspiciuntur. Quodsi igitur meam de hisce phænomenis sententiam proferre licet, ego quidem arbitror, hæc abdominis jam relata viscera labem suam ac vitium simili modo a præternaturali hepatis constitutione & impedito sanguinis per ejus vasa circuitu unice contrahere; idque potissimum propter intimiorem horum vasorum consensum & communionem. Etenim notum ex anatomicis est, omnem sanguinem, qui ex ventriculo, fistula intestinali, mesenterio, pancreate, omento & liene regreditur, in venam portæ abire & hac mediante per mere vasculosum hepatis viscus ad venam cavam ipsumque cor transmitti debere. Quodsi itaque ibi

pro-

progressivus & orbicularis motus sistitur, necesse omnino est, ut sanguis ad dicta abdominis viscera regurgitans ibi stagnationem, infarctum, scirrhescentiam & corruptionem caussetur.

§. XVIII.

Hydropis uterigenesis.

Quoniam per uteri, maximeque spermatica vasa, quæ in varios cincinnos, pampinos vitium æmulantes, contortos implicatosque divaricantur, difficilior & valde tardus est sanguinis regressus, adeoque longissimum ad vitalem cordis fontem iter, fit omnino, ut in utero & connexis ipsi partibus, tubis nempe & ovariis, copiosæ interdum seri inundationes & tumores aquosi oriantur. Nunquam enim citius & promtius fluida & aquosa pars a sanguine secedit, quam ubi lentior minusque expeditus ejus per viscera transitus est, quemadmodum id clare patet in hepate; & ob hanc etiam caussam non facile numerosiora, quam in hepatis ac uteri substantia & adjacentibus ei partibus vasa reperies lymphatica, quæ a largiori decubitu & adfluxu lymphæ distenta, magnas in vesicas, quæ hydatides Græcis dicuntur, explicantur, quibus demum disruptis nonnunquam subito hydrops gignitur & mira seri quantitas effusa cavitatem abdominis occupat. Ita permultas hydatides in uteri confiniis post partum difficilem reperit SALMUTHUS *cent. I. obser.* 38. & in hysterica femina gravida dissecta PECHLINUS *obser.* 19. In cornubus ac tubis uteri ingentem aquæ copiam nonnunquam colligi, fidem facit TULPIUS *obser. l. IV. obser.* 45. exemplo feminæ, quæ in utroque uteri cornu novem circiter aquæ purisque libras inclusas innumeris vesicis gestavit. Plura ejusmodi exempla vide apud SCHENCKIUM *l. III.* obser. 6. 7. & ROLFINCKIUM *de organ. genital. cap.* 20. nec non SYDENHAM *de hydrope*. Eandem quoque in rem apprime facit HARDERI observatio, perhibentis: in femina rustica repertum esse non solum ovarium sinistrum aquæ subsalsæ & fœtentis libris duabus oppletum, sed etiam annexam eidem tubam Fallopianam notabili hydatide obsessam. Et nosmet ipsi ante viginti annos ex gravi in hypogastricam regionem lapsu annotavimus in quadragenaria subortam ibi intumescentiam cum dolore tensivo, quam aquæ limpidæ largum profluvium cum sanguine menstruo primum prodiens excepit, quod postea etiam cessante sanguinis stillicidio per anni dimidium continuavit, ita, ut quotidie minimum libra una efflueret, donec ægra, incassum adhibitis variis medicaminum generibus, tabe lentaque febre penitus confecta obdormisceret.

§. XIX.

Hydropis frequens genesis in gravidis.

Neque etiam adeo insolens sed aliquoties a me observatum est, sub ingravidatione simul occultari hydropem; & hinc fit, ut sæpius medici in dijudicanda graviditate fallantur. Vidimus vero ejusmodi feminas gravidas hydrope simul laborantes post partum copiosioris effluxu servatas; alias autem interiisse, humore scilicet in cavum abdominis jam effuso. Inprimis memoratu dignum est, quod PLATERUS *lib. III. observ. p.* 620. prodidit de muliere quadam, quæ, quoties uterum gessit, toties detenta fuit ascite. Et hanc ob caussam quoque in ea versamur sententia, hydropicos tumores in feminis plus ex uteri, quam hepatis & viscerum, quæ cum hepate habent connexionem, vitio subnasci; & facilius quoque persanari, quam ubi hepar primario adfectum est, eo quod liberior & apertus sero stagnanti per uteri ostia patet exitus.

§. XX.

Caussæ procatarcticæ sunt: naturalis dispositio.

Quod attinet ad caussas procatarcticas, animadvertimus, hydropicæ adfectioni, tam pectoris quam abdominis, præ omnibus maxime esse obnoxios homines proceræ staturæ. In his enim

enim ficut ob longius fanguinis a pedibus ad cor iter & fitum perpendicularem ordinario valde tardus & lentus fanguinis eft progreffus; ita ille ob cauffas accedentes perfacile redditur difficilior; unde etiam fit, ut polyposa concreta cum hydrope pectoris & anafarca in proceris ejufmodi corporibus, his morbis demortuis crebrius reperiantur. Præterea quoque noftro malo admodum funt fubjecti habitu corporis molli, fpongiofo, minufque firmis inftructo fibris præditi, in quibus aquea eminet fubftantia & quos phlegmaticos vocamus, vel fanguineo-phlegmaticos. Huc dein & illi fpectant, qui corporis funt obefi, & in tenera juventute catarrhofis defluxionibus fæpius fuerunt affecti, nec non qui tumoribus œdematofis frequentius folent corripi. Ratione ætatis fenes, in quibus ob elaterem vaforum dejectum excretiones non rite fuccedunt, & lympha majorem contrahit lentorem ac fpiffitudinem, hydropicis tumoribus frequenter fubjiciuntur. Refpectu vitæ generis, ob vitam fedentariam, fartores, futores, textores, & ob aerem, qui fibrarum vigorem imminuit, vaporofum, balneatores, pifcatores, fullones & lotrices in hydropem præ aliis funt proclives. Regiones quoque & loca, quibus inhabitamus, merito huc debent referri; qua de cauffa in locis paluftribus & maritimis plures reperiuntur hydropici, quam in locis mediterraneis, uti quidem in Hollandia, vitio tum aeris tum aquæ, fieri animadvertimus.

§. XXI.

Inconvenientibus & potus. Ut autem locus aliquis, qui antea talis non fuit, dein ad hydropem ingignendum aptior fiat, ex accidenti contingere poteft, mutata fcilicet victus ratione, quod de Anglia egregie oftendit LISTERUS *de hydrope*. Cibus enim & potus inconveniens ad hydropis genefin multum omnino conferunt. Ex cibis autem craffi, crudi, vifcidi & dulces, vel fola nimia voracitas, in iis potiffimum, qui parum fe movent, viam ad hunc morbum pandunt paratiffimam. Frequentius tamen a potu, fi quantitate vel qualitate peccat, hydropis malum fuboritur; unde eos, qui potulenta, in quibus modice adfumtis nihil alias noxæ ineft, magna in copia ingerunt, non raro annorum decurfu, nifi naturæ robur vifcerumque integritas id prohibet, hydropicos fieri confpicimus: id quod copiofius hauftæ cerevifiæ non fatis defæcatæ, recentes, maxime quæ ex tritico fiunt & vulgo Brephahn dicuntur, abunde fatis confirmant. Nullum autem potus genus, confentiente quotidiana experientia, tam nocivum eft, quam fpiritus vini, & illius æmulus ex frumento paratus. Hinc ego non poffum, quin ex eo confectas & aromatibus acuatas aquas vitæ vulgo dictas, præfertim fi jejuno ingurgitantur ventriculo, aquas mortis jure meritoque cenfeam. Denique nihil tam fubito & intra paucos dies noftrum ingenerare morbum valet, quam potus frigidus poft infignem corporis incalefcentiam in copia hauftus, ut ufque eo ARETÆUS *lib. IV. de fignis & cauffis diuturn. morbor.* recte prodiderit: *aqua inter cutem non nunquam a copiofo frigidæ potu provenit, quum præ nimia fiti quifpiam multam aquam gelidam ingurgitaverit.* Et hinc quoque eft, quod SYLVIUS *in tract. de morb. epidem*, annotaverit, in ardore ac fiti febrili a potu copiofius ingurgitato intra duos tres fve dies hydropem fuiffe excitatum. Longe vero gravior noxa pertimefcenda eft ab aquis paluftribus ftagnantibus, pro potu adfumtis, quas jam tum HIPPOCRATES inter cauffas hydropis retulit. Et exinde fimul petenda venit ratio, quare, uti fupra diximus, in locis paludofis & maritimis frequentior hydropis fit proventus. Neque vero hic excludendus eft intempeftivus aquarum mineralium tam calidarum quam frigidarum fine convenienti regimine ufus, de quo mihi permulta

ta eaque tragica exempla in praxi observare licuit.

§. XXII.

Animi pathemata. Ex omnibus vero iis, quæ ſicut ad alias chronicas paſſiones, ita etiam maxime ad hydropem conferre ſolent, principem fere locum obtinent animi pathemata, præſertim vero diuturnus animi mœror & angor, cui tanta ineſt vis atque potentia, ut, viſceribus fibriſque motricibus omnem vigorem, tonum ac robur ſubtrahendo, languidum ſanguinis circulum & excretionum ſuppreſſionem producat. Nec minor eſt efficacia vehementis iræ, maxime ſi cibus, vel potus copioſus frigidus deſuper ingeratur. Sequitur enim preſſo, ut ajunt, pede ingens præcordiorum conſtrictio & anxietas, color cachecticus, ciborum inappetentia, ſpirandi difficultas & ſucceſsu temporis ipſe hydrops, quem plus vice ſimplici ſucceſſiſse novimus. Cauſſa tantorum malorum hæc eſse videtur: vehementiori hac animi commotione ventriculus cum duodeno & adnexis biliariis ductibus valide & ſpaſmodice conſtringitur; unde non modo ſucci bilioſi & pancreatici ad bonam digeſtionem promovendam ſecretio impeditur, verum etiam copioſiori cibo ac potu adſumto multi ingenerantur flatus, qui alvinam excretionem ſiſtunt totumque ſanguinis circulum inæqualem reddunt.

§. XXIII.

Excretiones ſuppreſſæ & nimiæ. Nihil inſuper magis ad geneſin hydropis contribuit, quam conſuetæ & criticæ evacuationis, ut in feminis per menſes, per lochia, in viris per hæmorrhoides ſuppreſſio. Vid. HIPPOCRATES Sect. VI. aph. 12. Ita Trajanus imperator, ex retentione hæmorrhoidum aſciticus factus & curatus, ſed recidivam paſsus mortuus legitur apud DIOCASSUM. Pari quoque ratione, enormes ſanguinis ſive per vulnera, ſive per nares, uterum, aut venas ſedis profuſiones ad hoc malum valde diſponere, quotidiana fere experientia comperimus. Nam in ſanguine incomparabilis latitat vitæ theſaurus: quo nimium detracto minima & ſecretoria & excretoria vaſa connivent & anguſtantur; hinc nec bonus generatur ſanguis, nec utiliſſimum ſecernitur liquidum cerebri & nervorum, unde ſolidarum partium imbecillitas; neque inutile & impurum, quod in corpore eſt, foras ejicitur, unde magna impuritatum coacervatur colluvies. Minime tamen ita ſimpliciter ſtatuendum volo, ac ſi omnis largior ſanguinis evacuatio hydropicum adfectum producat, ſed ubi in corporibus aliæ adhuc cauſsæ accedunt, facile eum oriri arbitror. Ita quoſdam ab obſtructione viſcerum ſcorbuto & cachexia laborantes valdeque acri & impuro ſanguine fartos poſt frequentes & enormes hæmorrhagias in aquoſum hunc morbum incidiſſe novi; certe non ob ſolam illam hæmorrhagiam, ſed ob malam corporis propter obſtructiones diſpoſitionem atque humorum dyſcraſiam. Immodica quoque in dyſenteria excretio ſæpius hydropis fœcunda mater eſt, quare HIPPOCRATES *Sect. VI. aph.* 43. adſerit: *quicunque difficultate inteſtinorum corripiuntur, eos ſuperveniente longa dyſenteria aquæ intercus excipit & moriuntur.*

§. XXIV.

Perverſæ curationes. Imperitiores quoque medici præpoſtera morborum curatione cauſſæ hujus mali non raro evadunt; quando videlicet immodicas ſanguinis, vel aliorum humorum excretiones deſubito adſtringentibus, opiatis, vel narcoticis ſiſtunt ac reprimunt. Idem malum incidit, ſi intermittentes febres, præſertim quartanas, quæ plerumque fixam ſuam in hepate obtinent ſedem, ante ſublatam obſtructionem vel decentem cauſſæ febrilis correctionem, nimis cito & intempeſtive ſpecificis ſuis, ad quæ etiam cortex chinæ pertinet, reprimunt. Facile enim hi morbi in cachexiam & hydropem deſinunt; quod jam tum HIPPOCRATES & GALENUS indigita-

gitarunt. In his vero septentrionalibus locis id mali, experientia teste, frequentius contingit: quod etiam post febres epidemicas in nostra urbe & circumjacentibus locis grassantes sæpissime ortum observavi, maxime in plebeiis, qui convenientibus remediis & medicis fuerunt destituti. Idem quandoque in iis evenit, qui in acutis febribus, ad restinguendum æstum & sitim, nimium potum ingurgitarunt, nec per diuresin vel diaphoresin satis reddiderunt. Ex mercuriali porro salivatione imprudenter tractata sanguinem in serum colliquescere & tono partium motricium deperdito tumores succedere hydropicos, non rarum est. Nec denique ex censu caussarum excludenda puto fortiora purgantia, quibus non modo viscerum tonus destruitur, sed vires quoque nimia feri per triginta vel plures in uno die dejectiones amissione mirum labascunt & loco sanguinis probe temperati nonnisi humores crudi in venis progignuntur.

§. XXV.

Scabies, arthritis, podagra & pedū œdemata repulsa.

Neque silentio prætereundum est, a scabie, arthritide, vel podagra retrocedente, aut incongruis medicamentis retropulsa, nec non ab antiquis ulceribus & fonticulis subito consolidatis hydropem tum pectoris tum asciten sæpius prognasci. Quid? quod a tumore pedum œdematoso, quacunque de caussa intra corpus represso, præcedente gravi pectoris oppressione & anxietate id mali inductum observavimus. Namque serum illud spissum & vappidum, quod in pedibus stagnavit, dum inducta ipsis strictura sursum repellitur, a venis sanguiferis receptum ad præcordia fertur. Ibi ex dextro cordis ventriculo cum reliqua humorum massa in arteriam pulmonalem ejusque ramulos pulsum hos tanta copia replet, quæ, comprimendo simul vesiculas pulmonales, irruenti aeri resistit, ejusque ingressum, ad propellendum per venas sanguinem sufficientem remoratur. Ergo regurgitat sanguis ad dextrum corporis ventriculum eumque distendendo summam cum spirandi difficultate parit anxietatem. Quum itaque hac ratione sanguinis per pulmones cursus valde sit tardus ac impeditus, non modo serum per poros in cavitate pectoris & per vasa lymphatica, quæ in pulmonibus abundantissima sunt, secedit & extravasatur, verum etiam inde sanguinis progressus in toto venæ cavæ systemate quadantenus sistitur ac retardatur, ut ideo non mirum esse debeat, quare in inferioribus quoque partibus ingentes seri contingant stagnationes & extravasationes.

§. XXVI.

Differentia hydropis a reliquis tumoribus ædematosis.

Hisce quoad æthiologiam accuratius paullo consideratis atque perspectis, ordine jam sequitur, ut, ad recte instituendam curationem, hydropem ab aliis tumoribus aquosis probe discernamus. Primum itaque hydrops non debet confundi cum tumoribus pedum œdematosis, utpote qui in sanis etiam, molliori & spongiosiori carne instructis vitæque sedentariæ deditis sine omni periculo contingunt. Ejusmodi tumores œdematosi feminis etiam, dum utero gerunt, valde sunt familiares, sed cum fœtus exclusione sponte cessant, neque ullam medicinam exspectant. Fiunt videlicet ob insigniter dilatatum uterum, qui venam cavam inter lumborum vertebras collocatam comprimit, ut sanguis consueta libertate adsurgere nequeat. Neque insolitum est, a solis flatibus, intestina valde distendentibus ob compressionem vasorum iliacorum tumores in partibus infernis prognasci, qui restituto intestinorum robore & flatibus expulsis ex facili remittunt. Videmus quoque, a nimis diuturna & tensoria sub longiori equitatione femorum compressione, ob interceptum liberum sanguinis circuitum, pedum tumores interdum suboriri.

§. XXVII.

A graviditate intumescentia.

Dein quoque probe observandum est, ne asciticæ mulieres cum gravidis con-

confundantur. Discerni vero ab invicem facile possunt: namque in gravidis color faciei vividus est, abdominisque tumor inæqualis & sursum ad præcordia vergens. In hydropicis autem inferior pars abdominis intumescit, tumor æqualis est, mammæque detumescunt. In hisce porro sitis juncta est, in gestatione vero minus. Denique in asciticis fluctuatio sentitur in abdomine &, quo se vertunt, ægri, eo aqua collabitur. Tandem motus infantis in utero, qui circa vigesimam septimam septimanam contingit, omnem tollit dubitationem. Neque vero inficiandum est, in gravidis quandoque simul oriri leucophlegmaticum tumorem, qui tum præsertim accedit, si gemellos gestant & nimium plethoricæ ab omni sanguinis detractione abstinent.

§. XXVIII.

Ab hydrope polypo cordis juncto.

Postremo adhuc illud, quod meretur attendi, occurrit, cum cordis polypo interdum pedum & femorum tumores conjungi sine præsente anasarca vel ascite. Id quoe dignoscitur ex summa compressione pectoris, pulsu intermittente & inæquali atque intercurrente, præsertim post animi affectum aut vehementiorem motum, suffocationis metu. Interea non negandum est, concurrentibus aliis caussis verum hydropem succedere.

§. XXIX.

Differentia veri & spurii ascitis.

Differentia quoque notabilis est, inter verum & spurium ascitem. Hic vocatur, ubi aqua in abdominis cavitate non continetur, sed in membranis, quasi in sacco peritonæi inclusa hæret; hinc etiam dicitur hydrops saccatus. Qua de re vide M.N.C. *Dec. II. ann. VIII.* obs. 23. item Dom. LITTRIS *loc. cit.* Consuli quoque potest dissertatio sub præsidio Clar. D. ALBERTI habita *de hydrope saccato, per lapsum in abdomen curato.* Contra vero in ascite intra ipsam abdominis pectorisque cavitatem aqua stagnat extravasata.

§. XXX.

Quod attinet ad ipsam prognosin & morbi eventum, de hoc audiendus est ARETÆUS, qui *lib. citat.* adserit: *omnes quidem species hydropis pravæ, inter ipsas vero leucophlegmatia mitior, difficilis flatuosa, difficilior anasarca, ascites certe periculosissima, & quando ascites cum tympanitide miscetur, magni etiam est periculi.* Deinde in universum dicere possumus, asciten, si invaluerit & ex morbis aliis, in quibus jam tum viscera sunt corrupta, aut corrumpuntur, prodierit, & ubi a vasis lymphaticis vel hydatidibus disruptis extravasata est, atque superiora cum siti marcescunt urinæque paucæ & valde rubræ cum sedimento minguntur, omnino esse incurabilem. Contra vero eum hydropem cum HIPPOCRATE sanabilem adserimus, in quo viscera quidem infarcta, sed non scirrhosa, nec corrupta sunt & æger adpetit, nec male respirat, urinas mingit tenues, sique ætas est juvenilis. Quando etiam hydrops, præsertim leucophlegmatia & anasarca, in plethoricis ex asthmate subnascitur, vel a nimio potu in febribus & a largiori ciborum adpetentia post ipsas exantlatas, vel etiam post enormes hæmorrhagias suboritur, spes omnino sanationis superest, si tempestive convenientibus succurramus remediis.

§. XXXI.

Prognosis.

Tussis quando asciti supervenit, nihil boni portendit, quod suo jam tempore HIPPOCRATES recte notavit *Sect. VI. aph.* 35. & *VII. aph.* 47. Non tamen de tussi ista leviori, quæ etiam inter initia plerumque adparet, hoc intellectum volumus. Malum itidem signum est, si cibi adpetitus cum viribus plane perit, sitis augetur, multum liquidi adsumitur & parum per urinam redditur: neque boni sunt ominis horrores febriles cum ardore interno in asciticis supervenientes, sed plerumque funestum prænunciant exitum. Pessimum quoque,

que, imo mortis indicium habendum est, si erysipelas cum febre in cruribus erumpit, cui HIPPOCRATES etiam *lib. VII. epidem.* adsentitur. Qui præterea recidivat hydrops ascites, difficulter admodum, & secunda vice vix unquam curatur: quod tamen aliter prorsus se habet cum anasarca, qui si periodicus est, non tantum periculi portendit, quam statarius. Ceterum vero notari meretur, ex nostro morbo non facile quenquam mori, nisi qui in corde gerit polypos, vel in hepate scirrhum, vel glandulas in mesenterio tumefactas, vel etiam, si feminas respicimus, uterum scirrhosum atque corruptum.

§. XXXII.

Hydropis solutio. Solvitur interdum citra artem solius naturæ beneficio hydrops, dum aqua sibi viam & exitum per pedes pandit, vel etiam per ruptum umbilicum aut alibi apertum abdomen. Ab HIPPOCRATE *in Coac.* annotatum legimus, diarrhœam in hydrope incipiente esse salutarem. Et mihi quoque nota sunt ejusmodi exempla, ubi per longiorem diarrhœam, effluente pura ex alvo aqua morbus feliciter fuit solutus. Contra vero, si in consummato & inveterato hydrope, visceribusque jam corruptis supervenit diarrhœa, spes in angusto posita est. Denique adhuc notabile est, quod FERNELIUS *Patholog. lib. VI.* de muliere habet, cui instante menstrua purgatione humor sub abdomine congestus per uterum sponte fuit profusus, ut omnis moles biduo subsideret, & quum proximo mense denuo succreverit, stato tempore totus iterum effluxit.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Prius quam truculento hydropis morbo manus adhibet auxiliatrices medicus, probe debet respicere, an curationem adhuc recipiat, an plane sit insanabilis. Hoc si animadvertit, consultum erit, a tali cura se retrahere, quam famam periclitari, aut minime hanc ipsam provido prognostico firmare atque munire. Ipsa autem genuina medendi ratio in eo consistit, ut primo aquam, quæ intra cutim & cavitates collecta stagnat, evacuemus, & dein caussam, ob quam accumulata est & adhuc quotidie accumulatur, perite tollamus. Equidem aquarum evacuatio parum admodum ad curationem videtur conferre, nisi caussa, cujus effectus est aquarum extravasatio, removeatur: illa enim nondum sublata nova subinde moles aquarum brevi tempore renascitur. Verum enim vero, quoniam medicamentorum, abigendæ huic caussæ idoneorum vis atque energia ab aquarum copia mirum quantum infringitur & viscera quoque ac partes, ubi stagnant, temporis successu valde læduntur & corrumpuntur; eo omnino adlaborandum est, ut a nimia colluvie corpus liberemus.

§. II.

Paracentesis utilitas in educenda aqua. Ad quem scopum obtinendum, nisi ipsa natura, vel per largam diarrhœam, vel per humoris ex pedibus effluxum id præstet, deliberandum est, num arte chirurgica per paracentesin commode & sine periculo id fieri possit. Qua de re egregius exstat locus apud CELSUM *lib. III. cap. 21.* qui ita se habet: *Erasistrato*, inquit, *displicuit per paracentesin curandi via, quia frustra aqua emittitur, quæ vitiato hepate subinde nascitur. Sed primo non unius visceris hoc vitium est. Nam & splene affecto, & in totius corporis malo habitu fit: deinde, ut inde cœperit, tamen aqua nisi emittitur, quæ contra naturam subsistit, & jecinori, & ceteris interioribus partibus nocet. Convenitque corpus nihilominus esse curandum. Neque enim sanat emissus humor, sed medicinæ locum facit, quam intus inclusus humor impedit. Ac ne illud quidem in controversiam venit, quin non omnes in hoc morbo sic curari pos-*

possint, sed juvenes robusti, qui vel ex toto carent febre, vel certe satis liberales intermissiones habent. Nam quorum stomachus corruptus est, quique ex atra bile huc deciderunt, quique malum corporis habitum habent, idonei huic curationi non sunt.

§. III.

De hac operatione judicium. Nostra de paracentesi hæc esto sententia: Quum in principio morbi viscera adhuc sunt bene constituta & excessiva aquarum mole totum abdomen turget, ut sæpe fit in leucophlegmatia cum & sine anasarca juncta, nec sine periculo aqua purgante potest educi, tum eam, si modo æger ferre velit, institui posse arbitror, si modo provide & cum certis cautelis, quas B. BRUNNERUS in M. N. C. *Dec. II. ann. VIII.* tradidit, administretur. Hic enim clarissimi nominis Medicus *loc. cit.* ad putredinem seri in abdomine contenti avertendam, quæ ab aere admisso post paracentesin facile contingit, injectionem tincturæ ex myrrha & aloe cum spiritu vini camphorato suadet. *Nec est*, inquit, *quod hanc reformidemus in abdomine: temperatur enim aqua intus contenta, tolerant hanc tendines atque nervi, nam in cane spiritum terebinthinæ, ardentiorem adhuc, intestinis inflammatis felici cum successu adhibui. Nec dubito, quin, si ulla arte aut ingenio hæc lymphæ fermentatio in abdomine & inflammatio impediri posset, paracentesis in majorem dignitatem adsereretur, eaque præstari posset, quæ aliis impossibilia visa fuerunt. Exantlata enim abdominis palude, vasa lymphatica vel rupta, vel exesa facilius persanarentur.* In hydrope peritonæi sine omni periculo administratur, & fere absolute necessaria est hæc operatio. In ascite etiam desperato & incurabili eandem non ad curationem, sed ad suffocationis periculum abigendum, ut æger in vita adhuc conservetur, institutam novi.

§. IV.

Purgantia ad aquas educendas proficua. At vero, ubi in anasarca vel leucophlegmatia copia aquarum per medicamenta cum euphoria est educenda, id omnium maxime per purgantia paullo fortiora, in principio morbi, sufficienti dosi & debito cum regimine exhibita debet præstari. Dispiciamus igitur, quænam hoc fine medicis usui hactenus fuerint. Primo autem loco occurrit elaterium, quod a veteribus æque ac recentioribus, ad educendas aquas, mirifice laudatur. Ita DIOSCORIDES lib. IV. c. 151. de eodem tale fert judicium: *elaterium confert hydropicis, extrahendo aquositatem mirabiliter sine nocumento, & non est stomacho nocivum.* Cui adsentitur AVICENNA, CELSUS, *Alexander* MASSARIAS & postea quoque *Jacobus* BONTIUS, HERCULES SAXON, *Joannes* HEURNIUS, *Gabriel* FALLOPIUS *de medicinal. aquis pag.* 55. REISNERUS *obser. medic. pag.* 167. & HENRICUS ab HEER, qui invicem hoc remedii genus mirifice extollunt. Ex Anglis pariter LISTERUS & SYDENHAM *in tractat. de hydrope* idem omnibus aliis purgantibus longe præferunt & hic ita scribit: *elaterium, sive fæculæ cucumeris agrestis potenter, in permodica quantitate, vires suas exserit in conturbanda alvo & fæcibus cum serosis & aquosis humoribus copiose egerendis.* Post elaterium gummi guttæ seu de Peru ab uno circiter sæculo, si ad aquam ejiciendam ad scrupulum dimidium, vel grana XII. propinetur, valde cœpit celebrari. Extractum esulæ maxime æstimatur a RULANDO & succus iridis nostratis, nec non corticis medii sambuci inter polychresta & magnæ efficaciæ hydragoga non modo a medicis, sed etiam a vulgo cum laude refertur.

§. V.

Eorum operandi modus. Quod ad ipsam operationem horum medicamentorum attinet, sciendum est, quod acri, volatili caustico principio, nervosas ventriculi partes vellican-

licando, agant & hinc vomitum in sanis vehementer cieant. In hydropicis autem æque ac emetica ex antimonio parata per alvum magis quam per vomitum operantur, forte quod nervosæ ventriculi & intestinorum tunicæ ab aqua stagnante nimis sunt flaccidæ & relaxatæ. Unde simul luculenter adparet, ad ingentem aquarum molem ex universo corpore per alvum exturbandam leniora & mitiora prorsus non sufficere, sed talia omnino requiri, quæ subtili quodam & penetrante sale suo nervosarum & musculosarum partium systema, maximeque ventriculum & intestina stimulando insignem aquæ copiam eliminandi vim possident; quæ inter purgantia modo allata ipsaque vomitoria primas tenent, si pro diversitate naturæ corporis, plus minus sensibilis, convenienti dosi exhibentur. Nam certe non pauca dantur exempla eorum, qui post triginta & plures dejectiones excessiva hydragogi dosi integre convaluerunt.

§. VI.

Formulæ purgantiū. Possunt vero ex fortioribus hisce purgantibus, vel etiam emeticis variæ concinnari formulæ, quibus ipse hactenus in praxi usus sum insigni cum fructu e. g. Rec. elaterii, extract. hellebori nigri, absynthii, cent. min. mercurii dulc. singulorum drachmam unam, extract. croci grana duodecim. M. fiant cum balsamo Peruv. pilulæ ex drachma dimidia no. XX. mane sumendæ. Vel etiam infusum potest parari purgans in hunc modum: Rec. corticis medii sambuci, rad. bryon. iridis nostrat. fibrar. hellebor. nigri rhabarb. Alexandr. rad. gentian. rubræ, vincetox. levistici, cortic. aurantiorum recent. ana unciam semis, summitat. centaur. minor. pugill. quatuor, caryophyll. drachmas tres, tartari tartarisati unciam unam. Fiant species cum duabus mensuris vini infundendæ & ad sextam partem pro dosi bis in septimana bibendæ.

§. VII.

Enematum & mitiorū purgantium usus. Præter purgantia ore adsumta, clysmata quoque ad educendas aquas mirabilem obtinent efficaciam, quæ ex radice asari, cort. medio sambuci, rad. irid. nostr. summitat. centaurii min. flor. sambuci, seminibus IV. carminativis cum vino & aqua, addito oleo chamomill. vulgaris & drachmis duabus salis Epsoniensis possunt parari. Neque in omnibus hydropicis omnique tempore opus est, drasticis remediis aquarum evacuationem moliri, sed mitiora interdum ac leniora in majori paullo dosi exhibere consultum est, quæ eundem sæpe longeque tutiorem præstant effectum. Etenim non semel sed aliquoties tribus unciis mannæ electæ cum duabus folior. sennæ & cremoris tartari drachmis in aqua fontana leniter solutis & intra dimidium horæ epotis, plus quam decem libras aquarum cum euphoria exturbatas vidi. Pulvis quoque mechoacannæ albæ ad drachmam unam vel duas cum vel sine cremore tartari inter securiora hydragoga jure debet referri. Neque minorem promeretur laudem rhabarbarum sive in substantia datum, sive in essentiam cum terra foliata tartari redactum. Quam in rem notabilis est historia, quam ex observatione MONTANI *Adolphus* OTTO *in epistola* SCHULZII posteritati reliquit. Meminit scilicet viri cujusdam, qui quum ventre, pedibus totoque corpore insperate intumuisset, rhabarbari continuo usu a drachmis ad uncias usque, subducto sero plene convaluit.

§. VIII.

Diureticorum usus. Post sufficientem per alvum evacuationem diuretica, quæ simul virtute attenuante & viscidos humores dissolvente gaudente, in usum sunt vocanda. Splendent hac virtute præcipue salia aquarum medicinalium, Egranarum, Carolinarum & Sedlicensium in Bohemia, quæ in liberaliori paullo dosi oblata non modo egregiam aquas stagnantes evacuantem, sed simul etiam aperientem & diureticam possident

dent efficaciam. Quo nomine pariter laudanda veniunt ſalia neutra, ut tartarus tartariſatus & vitriolatus, terra foliata tartari, ſal polychreſtum, nitrum antimoniatum, ſolutio ocul.cancr.quæ cum cremore tartari fit, ſal ſuccini volatile cum oleo tartari per deliquium in ſal medium redactum; ante omnia vero nitrum ipſum purificatum, vel quod majoris adhuc efficaciæ eſt, nitrum ex miſcela ſpiritus nitri & olei tartari per deliquium regeneratum; quæ omnia ob eximiam, qua pollent, in obſtructionibus viſcerum diſſolvendis & tubulis renum urinoſis reſerandis virtutem inſigniter merentur commendari.

§. IX.

Quanā amplius proſint diuretica? Præter hæc vero in diureſi movenda non minorem pollicentur fructum ſalia herbarum per incinerationem parata, ut abſynthii, cardui benedicti, vel ſolum ſal tartari probe calcinatum, liquor nitri fixi atque ſilicum Glauberi &c. quæ paullo largiori doſi ſumta in tumoribus œdematoſis expugnandis mirabilem ſæpius effectum præſtitiſſe novi. Spectant huc quoque liquor nitri dulcis, liquor noſter anodynus mineralis, clyſſus antimoni, ſpiritus tartari & tinctura antimonii acris; quæ liquida medicamina vel ſola, vel etiam cum dictis ſalibus pro circumſtantiarum ratione mixta dari poſſunt utiliſſime.

§. X.

Quonam vehiculo adſint ſumenda. Plurimum tamen refert, quo quis vehiculo utatur in dictis remediis adſumendis. Hinc ſalia laudata neutra longe præſtantiorem edunt effectum, ſi magis cum aqua petroſelini, fragorum, vel etiam vino Rhenano, quam cum alio potus genere ſumuntur. Ego quoque non ſine inſigni ægrotantium levamine decoctum ex radicibus quinque aperientibus, rad.eryngii, ononydis, ſemine dauci, ſellerie, baccis juniperi & alkekengi præſcribere hactenus conſuevi, quod ſimul potui ordinario potuit ſubſtitui.

§. XI.

Uſus ſudoriferorum. Sudorifera ubi corpus totum colluvie aquarum ſcatet & ſubcutaneum emunctorium clauſum & conſtrictum eſt, parum merentur laudis. Nam hydropici difficulter ad ſudorem diſponuntur; & ſi regimine externo nimis calido vel volatilibus ſudoriferis cogantur, metus eſt, ne inflammatio cum febre, vel etiam metaſtaſis ſeri ad ipſum cor vel cerebrum, ut ſuffocatio aut adfectus ſoporoſus & apoplecticus ſequatur, procuretur: quæ obſervatio circa balnea etiam laconica, quæ cum ſpiritu vini fiunt, probe meretur attendi. Quodſi vero ab ingenti humorum copia tam per purgantia, quam diuretica corpus fuerit liberatum ipſaque natura ad liberiorem tranſpirationem ac ſudorem vergit, tum quidem non validiora, ſed temperatiora diaphoretica, qualia ſunt mixtura ſimplex, liquor mineralis cum refracta doſi ſpiritus bezoard.Buſſii mixtus, tinctura antimonii ſelectior, vel pulveres ex ceruſſa antimonii, ſale cardui bened. nitro purif. ſive per ſe, ſive cum rob ſambuci vel ebuli mixti laudabili effectu minime deſtituuntur, maxime ſi horum uſum cum prudentia crebrius repetamus.

§. XII.

Remediorum externorum. Laudatis itaque externis evacuantibus ad auſpicaciorem effectum conſequendum externa debent conjungi, quæ in noſtro adfectu, ſi unquam in alio operam præſtant laudatiſſimam. Etenim quum in habitu corporis extimo ſub cute, ubi copioſi & effœti humores ſubſiſtunt, partiumque ſolidarum tonum & robur prorſus enervant, mali fomes latitet, ipſa ſana dictitat ratio, extrinſecus ſub varia forma admota remedia, quæ vi ſua roborante, balſamica & reſolvente humores ſtagnantes non modo attenuant &, ut in vaſorum poros recipi poſſint, aptos reddunt, ſed & putredini reſiſtunt, tonumque & robur relaxatis partibus reſtituunt, ad hoſce humores per congrua emunctoria e corpore exter-

exterminandos plurimum omnino conferre. Et si meam adponere experientiam licet, ego accommodatis ejusmodi subsidiis externis effectum sæpe longe præsentiorem facilioremque, quam ab ipsis internis vidi consequutum. Quæ vero huic scopo & indicationi egregie inserviunt, sunt: radices levistici, iridis, squillæ, ciclaminis, folia ebuli, herba scordii, cardui bened. absynthii, flores utriusque chamomillæ, sambuci, baccæ lauri, juniperi, semina carvi, cumini &c. ex quibus sacculi vel epithemata possunt parari & ex vino, aceto vini & aqua calcis vivæ cocta abdomini, pedibus, & scroto calice imponi, sique refrixerint, reiterari. Atque talismodi epithemata aliis sub alia forma adhibitis externis, ut emplastris & unguentis, me quidem arbitro, longe multumque sunt præferenda.

§. XIII.

Roborantia, quæ ad recidivam præcavendam conferunt.

Equidem recensita jam remedia tam interna quam externa ad subigendum rebellem hydropis morbum omnino sunt præstantissima; attamen sola omne curationis negotium nondum absolvunt, sed ad caussas hydropis radicitus tollendas adhuc ea requiruntur præsidia, quæ, ne aqua facile regeneretur, & recidiva fiat, prohibent. Hisce itaque generosis evacuantibus subjungere oportet roborantia; quandoquidem & viscerum, & vasorum partiumque fibrosarum vis tonica systaltica dejecta principalis circuitus sanguinis & lymphæ per vasa impediti & hinc stagnationis caussa & ratio existit. Quare hæc remedia, si ulla alia, ad graves ejusmodi passiones earumque recidivas avertendas virtute pollent eximia. Quo nomine commendamus ex materia medica radices pimpinellæ, vincetoxici, ari, Zedoar. extract. absynth. gentian. rubr. cardui bened. scordii, centaur. min. cort. cascarillæ, capparum, myrrham, succinum, cinnamomum, quando ex hisce cum menstruo tenui & vino Hungarico essentia vel elixirium paratur, quod pro re nata etiam cum liquore martiali, ut tinctura mart. Zwolfferi potest misceri & continuato usu convenientique dosi propinari; utpote hoc medicamentum non modo ventriculum & intestina, sed & hepar, pulmones & lien, quæ tum chylificationi tum sanguificationi inserviunt, corroborat, atque salutares excretiones, si impeditæ, vel retardatæ fuerint, promovet utilissime.

CAUTELÆ.

§. I.

Num venæsectio in hydrope prosit?

Quæstio est non minoris momenti, num venæsectio etiam in tumoribus hydropicis locum habere possit? Dubium videtur, quia corpus plus ingenti seri, quam sanguinis copia est repletum, partesque solidæ omni vigore ac robore sunt destitutæ, atque præterea apud auctores, præsertim recentiores, vix legitur, venæsectionem in ipsa curatione profuisse; nihilotamen minus apud antiquissimos medicinæ parentes, ipsumque HIPPOCRATEM multa exstant loca, ubi summa cum laude mentio fit venæsectionis in cura hydropis administrandæ. Ita HIPPOCRATES *de diæta acutar.* hæc habet: *Si hydropicus difficulter spiraverit, & tempus vernum fuerit, & simul ætas viguerit & virium robur adsit, de brachio sanguinem detrahere oportet.* Et eruditissimus *Jacob* SPONIUS valde notabilem *in aphorismis novis Sect. V.* §. 87. observationem subjungit: *Vidimus*, inquit, *hydropem viginti curatum venæsectionibus, qui ab exhibitis hydragogis & diureticis, cujusvis generis, magis ac magis intumuerat.* Et ALEXANDER TRALLIANUS pluribus verbis de ea ita disserit: *hydropem anasarca per venæsectionem curare quandoque opus est. Si jecur non solum, sed & lien ac ventriculus tumorem ac duritiem habeat, confidenter educ per exiguas missiones sanguinem, tantoque id*

id magis, si vires non prohibeant, & copia sanguinis in venis manifesta, & ægrotus in flore ætatis constitutus sit, nec tempus anni magnum frigus afferat. *Paullus* vero AEGINETA *lib. III. cap.* 48. de curatione hydropis agens paullo clarius, sed cum data conditione id confirmat, dum ait: *curantes initium facimus in anasarca ab evacuatione per venæsectionem, maxime si ob hæmorrhoidum, aut menstruæ purgationis suppressionem conflata fuerit affectio.* Atque nos etiam, multiplici edocti experientia, in hisce omnino consensum addimus: in leucophlegmatia & anasarca, si status adsit plethoricus, atque ab asthmate sanguineo hæc mala præcipuam duxerint originem, venæsectionem magnum ad curationem momentum afferre. Negamus vero, in ascite hydrope & tympanite id sine periculo fieri posse, dum etiam ipse TRALLIANUS in loco allegato sub finem addit, phlebotomiam in ascite & tympanitide penitus esse excludendam.

§. II.

Cautelæ circa purgantia. Quemadmodum in leucophlegmatia & anasarca, ad colluviem seri copiosi exturbandam, validiore medicina purgante, majori etiam sub dosi administrata interdum uti necesse est; ita in ascite nihil drasticis periculosius est, utpote quibus, quod per crebriorem experientiam mihi compertum est, desubito inflammatio intestinorum sphacelosa & mortifera, quam anatome detexit, excitatur. Id vero circa fortiorum purgantium usum serio monendum existimo, quod in principio quidem locum inveniant, dum vires adhuc constant, sed quod non crebrius, & nisi interjectis sex septemve diebus sint repetenda, atque interea vires medicamentis & cibis, laudabilem succum præbentibus roborandæ. Præstat tamen a drasticis illis remediis ut gummi guttæ, elaterio, colocynthide, helleboro, &c. quæ colliquativam quandam viribusque adversam facultatem, quam natura debilis & sensibilior stomachus ferre minus potest, recondunt, interdum plane abstinere & potius in eorum locum purgantia cum emeticis lenioribus mixta propinare, quæ vel in forma pilulari, vel infusi exhibita similem laudabilem, longeque tutiorem exserunt effectum.

§. III.

Curatio hydropis in scorbuticis. Quum scorbutica humorum dyscrasia adfecti perfacile in tumorem incidant hydropicum, tum medicamentis, quæ etiam specifica adversus hydropem virtute prædita esse creduntur, sic dicta antiscorbutica, ut radix armoraceæ, raphani rusticani, nasturtii aquatici & hortensis, nec non cochleariæ succus multum sunt præponenda, maxime quando cum sero lactis, vel decocto betæ rubræ, liberaliori paullo & repetita dosi adsumantur. Vidi enim simplicibus hisce remediis sæpissime plebeios a tumoribus hydropicis integre sanatos, mirifica quotidie per vias urinarias copiosi seri educta quantitate.

§. IV.

Squillæ usus in hydrope cum asthmate juncto. Pulvis squillæ & ejus acetum a veteribus, GALENO, CÆLIO AURELIANO, CELSO & aliis maximi semper in hoc morbo fuit æstimatum, præsertim ubi asthma ad suffocationis fere metum concurrit. Et secundum meam quoque experientiam bona testari fide possum, perplures misere adflictos inopinatum inde & vix sperandum accepisse levamen. Namque hæc radix sale suo penetrante acerrimo instructa stomacho & aliarum nervosarum partium tunicis sese insinuans motum ipsis ac vigorem, stimulando, restituit, humorumque circulum retardatum insigniter adjuvat. Quod dosin attinet, potest ad grana sex vel octo cum eadem quantitate radicis pimpinellæ vel ari misceri & additis aliquot nitri granis, cum vehiculo calido exhiberi.

§. V.

Quæ prosint in tympanitide In tympanitide magnus & summe proficuus est usus clysterum, ex speciebus

ciebus carminativis confectorum. Observavimus quoque in hac passione pilulas purgantes cum anodynis maritatas, ut sunt massæ pilularum Starckii, Wildegansii & quæ ex extracto hellebori nigri, mercurio dulci, sagapeno, oppoponace, asa fœtida &c. concinnatæ sunt, insignem attulisse fructum. Præter hæc vero exterius in hoc adfectu inunctio totius ventris cum oleo philosophorum, vel oleo camphoræ cum oleo amygdalarum dulcium parato instituta, & per aliquot dies continuata summo solet esse auxilio.

§. VI.

Ascites desperatus quomodo tractandus. In malo ascitico, ubi viscera valde sunt affecta & spes sanitatis recuperandæ pertenuis ostenditur, lenioribus laxantibus & roborantibus unice agendum est. Cui usui inserviunt pilulæ polychrestæ ad mentem Beccheri paratæ, & interposita semper salis aperitivi dosi propinatæ. Qua methodo, nisi res omnino conclamata est, miseri vel curantur, vel certe diutius conservantur.

§. VII.

Cautelæ circa sistendas hæmorrhagias. Incidit interdum, ut hydropici per hæmorrhoides, vel per nares vel etiam feminæ per menses ingentem sanguinis profusionem, non sine virium notabili decremento & periculo patiantur; quo casu nihil absurdius & ineptius est, quam narcoticis, ut massa pilular. de cynoglossa, vel aliis stypticis ad eam comprimendam uti. Nam augentur inde viscerum obstructiones, quæ has fluxiones immodicas progignunt, & virium major sit defectio.

§. VIII.

Curatio mali a perversa salivatione orti. Oritur interdum post perperam institutam salivationem hydropica labes, atque tum decoctis, quæ lignum guajacum, sassafras, radicem lapathi acuti, lignum quernum, argentum vivum & antimonium, in petia ligatum ingrediuntur, debet expugnari.

§. IX.

Cautelæ circa tumores scroti. Quando scrotum vel ex hydrocele, vel ex delapsu aquarum ex abdomine magna humorum copia turget, adeo ut valde situm in lecto & movendi potentiam impediat, paracentesin multi commendant, quæ tamen parum juvat, ut potius nonnunquam plus incommodi creet nec sine periculo supervenientis sphaceli suscipiatur. Et quia humor intra membranas testium satis viscidus hæret, ejus effluxus plerumque parcior esse solet. Præstat in tali casu externis cataplasmatibus discutientibus, quorum catalogum supra recensuimus, inhærere & curam moliri.

§. X.

Pedum ulcera quomodo tractanda. Quando ipsa natura, optima medicatrix, sponte suas sibi quærens vias cutis poros vel in pede, vel in abdomine aperit, per quos non sine notabili tumoris subsidentia dies noctesque multum seri profunditur; cavendum maximopere est, ne corruptio accedat, quam per epithemata, quæ superiori loco præscripsimus, frequentius adhibita debemus prohibere. Interne vero tum temporis cum elixiriis roborantibus balsamicis natura juvanda, corruptio internarum partium avertenda, viresque conservandæ sunt.

§. XI.

Methodus curandi ab Hippocrate tradita. HIPPOCRATES *lib. VI. epidem.* hanc curam hydropicis proponit: *Hydrope laborantem convenit exercitationibus defatigari, sudare, panem edere, parum bibere, vino albo, nec multo somno uti, & purgantia adsumere, quibus aqua & phlegma vacuetur.* Utilissima hæc curandi methodus potissimum de prima hydropis specie, leucophlegmatia, intelligenda venit, in quam perfacile ii, qui morbos longos & immodicas hæmorrhagias perpessi corpus nimio cibo vel potu replent, incurrunt. Hisce commendat exercitia, quibus corpus evadit magis transpirabile; deinde sudorem, quo pars copiosi seri avolat, tum panē, qui nō serosum sed laudabilem chylum

gignit:

gignit: prodest etiam potus abstinentia, tum quia *crescit indulgens sibi dirus hydrops, nec sitim pellit, nisi caussa morbi fugerit venis*, tum quia aucto per sitim calore superfluæ humiditates dissipantur. Neque infrequentes sunt historiæ hydropicorum, qui sola potus abstinentia per annum integrum convaluere omnino. Vinum album urinas movet, somnus humiditates auget; hydragoga vero medicamenta sacra hujus morbi anchora sunt, quia nimium humidum auferunt.

§. XII.

Curatio mali a flatulentia orti. Quum ex flatulentia primarum viarum, præsertim in hypochondriacis, tumores œdematosi, qui initium hydropis constituunt, facile gignantur, expedit tunc non purgantibus, sed enematibus sedulo uti, quæ ex speciebus carminativis & roborantibus, ut baccis lauri, juniperi, herba rutæ, majoranæ, foliis ebuli, flor. chamomill. vulg. & rom. & seminibus quatuor carminativis, ex aqua vel lacte coctis cum decenti olei anethi & chamomill. cocti quantitate optime conficiuntur. Eadem methodo feliciter sæpe usi sumus, ubi ex retropulsa, vel intus retenta materia podagrica spasmi & flatus in intestinis initium tumoris hydropici machinantur.

§. XIII.

Curatio mali a suppressis excretionibus sanguineis. Sequior sexus longe fere magis quam virilis tumoribus hydropicis est obnoxius, si deficit vel suppressa ad tempus remanet, vel ante quinquagesimum annum plane cessat menstrua per uterum purgatio: quod iis potissimum evenit feminis, quæ otio, somno & vitæ sedentariæ nimium indulgent, vel sollicitudine & mœstu diutius afficiuntur. Juvat tali in casu tum ad præservationem, tum ad curationem sanguinem mittere, corpus movere, peregrinari & locum mutare. Quæ si nihil proficiunt, aquis mineralibus tam interne quam externe uti convenit, quæ etiam in suppressis hæmorrhoidibus in viris, ad eas revocandas, magno sunt præsidio & auxilio.

§. XIV.

Curatio œdematum in pedibus. Quod ad curationem œdematum in pedibus attinet, ea provide est adornanda. Permulta enim eaque tristia novimus exempla, quæ eam perverso modo institutam pessime cessisse testantur. Nam si adstringentibus, sive cataplasmatibus tractantur ejusmodi tumores, detumescunt quidem pedes, sed intus serosus latex per metastasin repellitur & ad pulmones delatus catarrhum efficit suffocativum funestum. Longe securius est pannis calidis, vel saccis arena aut furfuribus calidis repletis eos fovere, ut in perpetua serventur transpiratione. Neque inutile est, fascia latiori moderate adstricta partes tumentes convolvere, ita ut ab extremo partis incipiatur & usque ad tumoris finem inducatur. Sunt nonnulli, qui scarificationem, vel etiam profundiorem incisionem cum CELSO suadent, qui eam his verbis præcipit: *incidendum quoque super talum, quatuor fere digitis, ex parte interiore est: quo per aliquot dies frequens humor feratur: atque ipsos tumores incidere altis plagis oportet.* At vero, me quidem judice, tale quid provide & prævia prudenti deliberatione debet fieri; nunquam vero in ascite, vel scorbutica humorum dyscrasia laborantibus moliri. Facile enim supervenit sphacelus & propter nimis laxam carnem & aquosum affluxum difficulter ejusmodi vulnera consolidantur.

§. XV.

Regula Celsi de eventu mali cognoscendo. Ultimo loco, ut de eventu mali certiores fiamus, juvabit omnino tenere auream regulam CELSI, quæ his verbis comprehenditur: *Commodum est, lino quotidie ventrem metiri, & , qua comprehendit alvum, notam imponere: postero quoque die videre, plenius corpus sit, an extenuetur. Id enim quod extenuatur, medicinam sentit. Neque alienum est, metiri & potionem ejus, & urinam. Nam si plus humoris excernitur, quam assumitur, ita demum secundæ valetudinis spes est.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Hydrops anasarca cum tympanitide junctus, sanatus.

FEmina triginta annorum, sanguinea habitu corporis spongioso & succulento prædita, quæ semper largiora habuit menstrua & aliquot cum enormi hæmorrhagia & multis polyposis concrementis ejectis perpessa est abortus; imminenti quondam mensium fluxu vehementi corripitur terrore; unde ille mox suppressus varia attulit incommoda. Siquidem nunc optima femina de ingenti corporis lassitudine, inappetentia, præcordiorum anxietate cum languida pulsuum celeritate pedumque intumescentia cœpit conqueri. His demum malis jungebatur valde difficilis & anhelosa respiratio, ipse tumor ad femora usque ipsumque abdomen, quod tactu durum & tensum erat, adscendebat, cibi adsumti in flatus resoluti multas creabant anxietates, sitis intendebatur, &, increscente spirandi difficultate, ægra in lecto erecta sedere & ob suffocationis metum liberam captare auram per fenestras debebat. Varia hinc inde remedia tam emmenagoga, quam purgantia & diuretica nihil ferebant opis. Tandem vero ex pedibus sponte apertis quotidie larga aquæ effluebat copia, unde abdominis tumor mirum subinde decrescebat. Ego hinc ad putredinem arcendam pedibus exterius adplicare jussi sacculos semine milii, anethi, carvi, baccis lauri & juniperi, herba absinthii, scordii, flor. chamomill. repletos & in vino rubro coctos. Interne singulis IV. diebus obtuli decoctum mannatum cum tartaro emetico acuatum sub tali formula: Rec. Mann. el. uncias duas, aquæ flor. acaciæ uncias V. terræ foliat. tartari drachmam unam. Coque & solve leni calore. Adde tartari emetici grana tria solut. ol. de cedro gutt. IV. essentiæ cortic. aurant. gentian. rubræ ana guttas XL. M. quo medicamento mira aquarum quantitas summa cum euphoria, sine torminibus & virium prostratione fuit educta. Præterea elixir nostrum balsamicum cum vino Hungarico ter de die sumendum suasi. Et hac ratione post aliquot hebdomades, tumore & duritie successive evanescentibus, appetentia cum viribus rediit, pulsus simul factus est naturalis faciesque reddita coloratior. Denique circa illud tempus, quo menses ex utero ferri consueverunt, venam in pede secandam curavi, & en! altero die post ipsi menses prodierunt & tam misere afflicta femina exoptatissimam recuperavit sanitatem.

EPICRISIS.

Sistit hic casus exemplum hydropis, qui ex mensium, vel in viris ex hæmorrhoidum fluxu cohibito, salvis adhuc & sine induratione, obstructione vel scirrhescentia visceribus, subito solet enasci. Subortus autem a talismodi causis hydrops facilius, quam quidem alius potest sanari, si metuendæ viscerum, ob diuturnam humorum extravasatorum stasin, corruptioni aptis occurrere remediis festinamus. Longe autem felicius succedit sanationis negotium, si sponte a natura in pedibus fit apertio. Nam copia humorum extravasatorum sublata relictæ adhuc in corpore aquæ facili negotio a medicamentis digerentibus & evacuantibus vinci possunt & excerni. Ego vero, si mitioribus res peragenda est, ad sufficientem & tutam humorum evacuationem vix convenientius & efficacius reperi medicamentum, quam quod ex majori mannæ portione & aliquot tartari emetici granis concinnatur. Dici enim vix potest, quantam hoc remedium educat aquæ quantitatem, sine omni turba & vomitu, qui rarius in hydropicis per emetica solet cieri. Præter hæc notabile in hoc casu occurrit, quod frustra tentetur mensium repente suppressorum revocatio

catio

catio in iis corporibus, quæ a diuturniori animi affectu & nimia humorum vitiosorum stagnatione omne partium robur perdiderunt. Multo magis eo respicere debet medicus, ut prius effectus morbosos removeat, &, viribus quodammodo resumtis ciborumque adpetentia restituta, circa illud tempus, quo menses fluere sueverunt, vel sanguinis missione in pede, vel pilulis balsamicis refracta dosi aloeticis & crocatis naturam ad mensium negotium leniter stimulet.

OBSERVATIO II.

Leucophlegmatia, a febre quartana male tractata.

Militiæ præfectus, quinquagenarius, corpore valde robustus, ob varios in victu & potu excessus autumnali tempore in febrem incidit quartanam, qua quum per mensem & ultra laboraverat, hujus molestiæ pertæsus per quatuor dies larga in quantitate decoctum adsumsit valde chinatum; unde febris quidem evanuit, sed non multo post, prægressa corporis refrigeratione ciborumque concoctu difficilium intemperantia, pedes cum abdomine cœperunt intumescere, vires imminui & respiratio valde difficilis reddi. Ego consultus curam hoc modo institui: Primo sal quoddam aperitivum, quod sal tartari & Carolinarum, nitrumque purificatum habebat, ad drachmam unam in aliquot unciis aquæ & vini solutum bis de die, ut mane & hora quarta pomeridiana, sumendum obtuli. Dein in prandio elixir nostrum viscerale, & ante decubitum undecim pilulas balsamicas deglutiendas dedi. Denique pro potu ordinario decoctum sarsaparill. cum tertia vini Mosellani parte remixtum præscripsi, tam felici eventu, ut intra mensis spatium integre miser convaluerit.

EPICRISIS.

A nullo morbo præcedente crebrius hydrops nascitur, quam ex febre quartana perperam curata: quod suo jam tempore GALENUS *lib. III. de locis affect.* & disertissimus CELSUS sat luculenter prodiderunt. Etenim, quum sedes tum quartanæ, tum hydropis in ipso hepate, ut jam veterum tulit opinio, præcipue debeat collocari, evidenter adparet, quando hæc febris nimis præcipitanter & antequam obstructio in hepate vel per ipsam febrem, quæ optima est medicina, vel per congrua remedia naturam adjuvantia, satis expedita fuit, cohibetur, perfacile recidivam febris, aut alium longe graviorem morbum, qualis hydrops est, succedere. Idque eo magis evenit, si forte ob nimiam ciborum adpetentiam, corpore adhuc debili, multi crudi spissique generantur humores, qui ad hepatis infarctum denuo augendum mirum quantum conferunt. Equidem in longinquo artis exercitio complures ejusmodi casus, ubi ex quartana imprudenter suppressa vel novi insultus febriles vel anasarca hydrops prodierunt, adnotavi, sed nulla alia quam supra proposita methodo, quæ unice ad obstructiones viscerum tollendas & excretiones restituendas directa est, curam institui & benedicente Numine feliciter perfeci.

OBSERVATIO III.

Leucophlegmatia ab abortu inducta.

Femina generosa, triginta annos nata, succulenti & formosi habitus, tertio mense gravida abortiendo incredibilem sanguinis in magna frusta coagulati, quem molam dicunt obstetrices, ejecit copiam; unde mirum in modum debilitata, vires quidem ex parte resumsit, sed quum crescente siti nimia erat in potu, exactis binis mensibus ad faciem usque a pedibus valde intumuit, anxie spiravit & de summa totius corporis gravitate lotiique retentione conquesta fuit. Consuluit itaque medicum, qui grana decem elaterii in forma pilularum præscripsit, unde mira colluviei serosæ per quindecim fere sedes educta fuit

quantitas cum insigni tumoris decremento. Interpositis postea per sex circiter dies medicamentis stomachicis, quæ ex extracto absynthii & cent. minor. spiritu nitri dulci, tartari, & essentia cortic. aurant. & cascarillæ constabant, eadem dosi pristinum subjungebatur purgans; quo iterum magna seri exturbabatur copia. Tum vero ter singulis diebus rob ebuli ad unciam dimidiam fuit oblatum, & pro potu ordinario vinum Mosellanum cum fontibus Donnsteinensibus adsumtum, & sic brevi post urina secedebat liberior, totumque corpus, quod antea siccum erat, leni suffundebatur madore: ita ut intra sex hebdomandum decursum ægra pristinæ redderetur integritati.

EPICRISIS.

A nimiis hæmorrhagiis per caussam tam internam quam externam inductis, vel a sola crebriori sanguinis e vena secta detractione tumorem concitari hydropicum, plane non novum, sed in experientia satis obvium est. Sanguine enim notabiliter imminuto vasa minima tam secretoria quam excretoria collabuntur, & nec utiles ad motum sustinendum humores, ut cerebri fluidum, secernuntur, nec inutiles per organa excretoria rite separantur. Unde residua sanguinis portio non modo crasi sua valde immutatur, sed & in motu ac cursu suo impeditur; ut inde perfacile seri contingat secessio. Quod vero si incidit, non statim hydrops emergit anasarca & ascites, sed in principio solum leucophlegmatia corpus solet occupare, quæ ex abundantia seri inter panniculum adiposum, ob motuum vitalium imbecillitatem, stagnante suam ducit originem. Et hæc hydropis species ex facili potest curari, si modo medicamentis, sale quodam subtili volatili vim suam exserentibus mature succurramus. Hæc quippe dum non modo in tunicas vasorum motrices agendo, tonum ac robur ipsis restituunt, sed & glandulosas intestinorum partes stimulando, stagnantis seri colluviem per alvum ejiciunt utilissime. Qua virtute præ cæteris pollet elaterium, a medico cum bonis ægrotæ rebus oblatum; in cujus laudes, jam supra satis expositas, redire nolo.

OBSERVATIO IV.

Fœmina cachectico-hydropica curata.

Illustris fœmina XL. annorum, succi sanguinisque plena, & semper largiorem mensium fluxum experta, quinquennio abhinc autumno incidit in dysenteriam, tunc temporis epidemice grassantem, sub qua cum sævis ventris torminibus cruentas habuit dejectiones. Per mensem & ultra hoc malo conflictata convaluit quidem, sed abhinc vires recipere vix potuit; appetentia ciborum erat fere nulla, potulentorum nimia, abdomen flatibus valde turgidum, alvus, quæ antea rite respondebat, nunc constrictior, cum languida pulsuum celeritate. Inter hæc quum adhuc id haberet infortunii, ut ob inopinatum trium filiorum obitum magno adficeretur mœrore, accidit, ut increscente virium defectione & coloris pallidi in lividum conversione, universum corpus, maximeque pedes & hypogastrica regio valde intumesceret. Ad hunc tumorem accedebant summa spirandi difficultas & ad leviorem motum cordis palpitationes, mensium copiosus & aquosus fluxus, urinæque tenuis secessio. Consulti sunt plures medici, qui per acriora purgantia, martialia & calidiora diuretica curationem tentarunt, sed irrita omni opera ægram hydrope pectoris lethali laborantem existimantes derelictam habuerunt. Tandem & ego consultus hanc inii methodum. Primo singulis diebus ante decubitum decem pilularum balsamicarum & alternis diebus mane drachmam unam salis digestivi, quod terræ foliat. tartari, ocu-lor. cancr. arcani duplicati æquale pondus cum dimidia nitri purificati portione habebat, ex aqua & vino sumere

&

& infusum theiforme superbibere jussi. His ita per decem dies adhibitis radicem mechoacan.alb. ad drachm. unam cum rad. ipecacuannæ granis XV. & nitri purificat. gran.X. subjunxi; quo medicamine mira aquosi liquoris, sanguine parum tincti quantitas per uterum excreta & alvus simul ad decem sedes stimulata fuit. Elapsis quatuordecim diebus idem remedium iteravi, interponendo elixirium meum viscerale balsamicum, bis de die ex aqua fœniculi & meliss. citratæ vinos. capiendum. Et sic convalescentiæ spes adparebat exoptatissima; siquidem abdomen non modo detumescebat, sed & respiratio erat liberior, facies vividior & adpetitus cum viribus vegetior; unde ego medicamentis balsamicis continuandum ratus, elixirium præscripsi ex tinctura tartari, essent.gentian.rubræ, succini, & additis aliquot olei carminativi guttulis compositum; circa instans vero mensium tempus pilulas nostras balsamicas dedi, quibus ingens aquæ & viscidi humoris copia fuit expurgata. Adpropinquante vere loco acidularum & thermarum per mensis spatium in villa rurali mane adsumta fuit tinctura martis pomata, desuper bibendo mensuram fere unam brodii medicinalis, in quo herba nasturtii aquat.rad. asparagi, fœniculi, petroselini, apii, addita cremoris tartari portione, erant decocta. Absoluta hac cura elixirium nostrum balsamicum & interdum ex rhabarbaro & passulis cum cremore tartari laxans ægra adhibuit, & sic intra biennium restituta jam integerrime vivit.

EPICRISIS.

Varia sunt in præfata morbi historia, quæ probe merentur adnotari, quorum potissima sunt:

1.) quod malum dysentericum, nisi finito morbo tonus & motus ventriculi ac intestinorum peristalticus convenienti medicina roboretur, perfacile graviorem, ut hypochondriacum & cachectico-hydropicum excitare adfectum possit. Tono quippe & robore harum partium destructo, non modo ciborum digestio & chyli boni generatio, sed & sordium per alvum excernendarum secessio multum vacillat, adeoque ad spasmos & flatulentias, gravium symptomatum genetrices, intestinorum canalis disponitur.

2.) quod hydropicum malum longe facilius in feminis ob uterum & mensium negotium, quam in nobiliori sexu producatur. Nam propter difficiliorem sanguinis per uteri venas, in semet ipsas valde implicatas regressum non modo vasa uterina sanguine facile infarciuntur multumque serositatis ibi deponitur, sed & in toto corpore humorum circuitus languescit & retardatur, adeoque ad cachexiam hydropicam fit transitus. Qui tali vero fundamento nititur hydrops curatu est facilior, quam ex hepatis vitio enatus. Longe enim expeditius est, obstructa uteri vasa reserare, sanguinisque impeditum motum promovere, & collectas ibi serositates expurgare, quam hepar obstructum & induratum emollire, & sanguinis per ejus vasa circuitum in ordinem redigere. Cujus rei luculento esse testimonio potest felicissima collectæ humiditatis in nostra ægrota per uterum evacuatio, a medicamentis digestivis leniterque stimulantibus adjuta, quam ego non semel sed sæpius in feminis cachecticis & leucophlegmatia laborantibus observandi occasionem habui.

3.) probe notandus est saluberrimus tincturæ martis pomatæ cum brodio carnis medicinali usus. In genere tamen notari velim, martialia in forma liquida & temperato acidulo menstruo parata majori cachecticis feminis quam viris esse præsidio. Hæ enim ob laxiorem & spongiosiorem, quo præ nobiliori sexu gaudent, texturam ejusmodi roborans & subadstringens medicamentum optime ferunt.

OBSERVATIO V.

Hydrops ascites a frigido potu in cachexia.

Juvenis viginti annorum generosus, habitu corporis spongioso præditus vitæque sedentariæ addictus a prima statim infantia ex scabie retropulsa insigni pedum abdominisque intumescentia cum lividis maculis in cute hinc inde efflorescentibus laboravit. Academiam ingresso valetudinis emendandæ caussa exercitium commendabatur pugillatorium, a quo vehementer aliquando calefactus quum largiorem frigidæ cerevisiæ haustum infunderet, mox pessime habebat. Languor enim universi corporis cum tussi valida & respirandi angustia sequebatur, aquosus pedum tumor increscebat, tantaque subinde capiebat incrementa, ut non modo scrotum, sed totum quoque abdomen occuparet & ad ruptionis usque metum distenderet. Præterea, quod notabile erat, a nimia scroti inflatione retrahebatur mentum; & præputium instar vesicæ inflatum urinæ excretionem, quæ communiter in hydrope parcior esse solet, retardabat, pedes frigidissimi nec ignitis tegulis ad calorem naturalem poterant reduci; adpetitus tamen adhuc modice constabat. Præter varii generis medicamenta consilium inibant medici de scroto aperiendo, ex quo cum lancetta aperto ingens aquæ profluebat copia, unde scrotum quidem cum abdomine diminutum, somnus quietior & vires quodammodo refectæ videbantur, pedum vero tumor æque ac molestum tussiendi conamen perseverabat. Sanato hoc ulcere pristina ludebatur tragœdia: namque abdomen cum scroto denuo in magnam increscebat molem. Rursus itaque cutis in membro virili incidebatur & plus quam X. seri educebantur libræ. Hoc pariter vulnere consolidato vires iterum cum adpetitu vigere ventrisque tumor remittere videbatur. At vero quum patiens, ob summum domum revertendi desiderium, ingenti angeretur mœrore, accidebat, ut prævio horrore & succedente æstu erysipelas in pede erumperet, cui depellendo vix ulla par erat medicina. Dolor enim & tumor inflammatorius mox totum corripiebat pedem & circa quintum diem lividæ, cum interspersis magnis vesiculis, emergebant maculæ, pulsus ferebatur debilis & celer, sitis urgebat fere inexhausta, noctes erant insomnes, alvus præter modum fluida, urina alba & clara, tandemque viribus consumtis æger placide exspirabat. Corpore post mortem dissecto intra abdominis musculos & pinguedinem magna observabatur aquæ quantitas; in cavo vere abdominis mensuræ quatuor, in thorace mensura dimidia, in pericardio quatuor circiter unciæ fluitabant aquæ limpidissimæ. Hepar & lien, insolitæ magnitudinis & coloris pallido-albicantis, reperiebantur durissima, sanguine pæne omni destituta, qui tamen supererat in hepate sanguis ex globulis instar milii solis duris videbatur compositus. Bilis erat pauca & instar glutinis compacta, bruni coloris. Vasa venosa valde extensa parum continebant sanguinis, loturæ carnis non absimilis. Duplicatum peritonæi, quæ uretheres & vasa spermatica, ipsamque vesicam continet, copiosis hydatidibus erat obsessa, ex quibus discissis magna aquæ profluebat copia. Pulmones denique erant fere exsangues & candidi, in corde vasa coronaria valde inflata. Dissectis pedibus membrana, sub qua adeps reconditur, aqua turgescebat, & quum perventum erat ad membranam, quæ musculis supersternitur, ea instar vesicæ aquæ repletæ adparebat, factaque dissectione aquæ instar rivi effundebantur & glutinosa materia tragacantham referens conspiciebatur.

EPICRISIS.

Ex hac memorabili morbi historia plura notatu digna in usum medicum possunt elici;

1.) extraordinaria vasorum venosorum magnitudo sanguinis circuitum per venas indicat impeditiorem & valde retardatum, a quo etiam derivandum est, ut vasa lymphatica, ob lymphæ a sanguine secessionem ampliata tandem disrupta fuerint.

2.) induratio illa viscerum malum ostendit incurabile, quam dudum jam optimus juvenis intus absconditam recondidisse videtur. Quare non mirum est, a pluribus abhinc annis eum cachexia laborasse, quam tumores pedum œdematosi & maculæ in cute flavæ & lividæ commonstrant luculentissime.

3.) peculiarem meretur animadversionem, quod exigua sanguinis in vasis & visceribus reperta fuerit quantitas, maximeque hepar, lien & renes omni fere rubedine adparuerint exuta: cujus rei ratio exinde venit deducenda. In tali statu cachectico-hydropico, ob segniorem sanguinis progressum, sanguificationis actio, seu chyli in sanguinem conversio mirum quantum læsa est ac depravata; hinc omnes, qui ingeruntur cibi in serum potius, quam sanguinem solent transmutari. Et inde quoque fit, ut sanguis hydropicorum e vena emissus nunquam non copioso sero sit refertus.

OBSERVATIO VII.

Hydrops symptomaticus. Vir quinquaginta annorum, lautiori diætæ vitæque sedentariæ addictus & lacticinia cum fructibus acidis horæis in deliciis habens, prægresso diuturniori mœrore incidit in cachecticum corporis habitum, ex colore faciei lurido, sublivido & ad flavedinem inclinante satis conspicuum; unde ciborum appetentia, satis antea vegeta una cum viribus valde concidebat, flatus & borborygmi in abdomine, ob segniorem alvum, miras creabant molestias, respiratio cum præcordiorum anxietate reddebatur difficillima, ut per intervalla morti proximus æger haberetur, &, quod maximum erat, pulsus micabat debilis, nonnunquam intermittens, plerumque inæqualis. His tandem malis jungebatur icteritius faciei color cum majori pectoris angustia pedumque intumescentia, quæ altius subinde adscendendo ipsa demum femora & scrotum obsidebat. Multa a variis medicis adhibita medicamina nihil afferebant levaminis. In consilium itaque adsciscebatur alius cura hydropis famigeratus medicus, qui extractum elaterii & enulæ ad drachmam unam cum jusculo calido aliquoties propinabat; unde ἄνω καὶ κάτω fortiter expurgabatur ingens viscidi copia, & decrescente pedum abdominisque tumore læta convalescentiæ spes affulgebat. Nihilo tamen minus quum anxia præcordiorum oppressio aucta potius quam diminuta & vires cum adpetitu magis inde prostratæ viderentur, ego cum aliis adstantibus medicis validius illud catharticum seponere & nonnisi temperata balsamica & roborantia adsumere suasi, donec omnibus in pejus ruentibus æger diem obiret supremum. Cadavere aperto in abdomine pariter ac thorace magna seri extravasati conspiciebatur copia. In cordis & pulmonum vasis delitescebant concrementa polyposa, ex dextro cordis ventriculo per arteriæ pulmonalis ramos dispersa. Fellea cystis calculo, tres minimum drachmas adæquante multisque minoribus lapillis erat referta. Totum vero hepar cum liene atro sanguine inveniebatur infarctum valdeque flaccidum & reliqua vasa venosa omni fere sanguine privata.

EPICRISIS.

Docet inprimis hic casus, quomodo ex

ex præcedentibus & ad unam quasi conspirantibus caussis hydropis fiat generatio. Siquidem habitus corporis spongiosus, acidorum & lactis abusus, animi mœror & vita laboris expers ejus sunt naturæ ac indolis, ut spirituascentiam sanguinis imminuendo, humores valde glutinosos ingenerent, qui ad vasculorum obstructiones, concretionesque polyposas & calculosas materiam subministrant largissimam. Videtur autem hydrops in præsenti casu magis symptomaticus, qui obstructionem hepatis & spasmos præcordiales, ob calculum in cystide fellea & polypum in corde atque pulmonibus contentum, inductos excepit. Anxietates enim & spasticæ præcordiorum stricturæ, multo magis vero concreta ista fibrosa, pulmonum vasa replentia liberiorem sanguinis circuitum non modo in pectoris regione, ubi sedem fixam habent, sed per reliquas quoque remotiores partes impediunt; unde ob tardiorem ejus circuitum serum in vasa lymphatica secedit, & in porosum habitum effunditur. Quodsi vero polyposa ejusmodi repagula hydropicorum tumorum caussæ existunt, facile est judicatu, cum hæc ipsa nulla ex pugnari arte queant, morbum fieri insanabilem. Videmus hinc purgantium, præsertim validiorum usum positis hisce circumstantiis magis esse noxium quam proficuum: quandoquidem hæc, validissime in genus nervosum agendo, anxietates & spasmos in præcordiis sævientes adaugent, ut inde non possint non vires cum appetitu magis prosterni. Nos in genere ita judicamus, longe consultius esse, hos morbos tempestive avertere, quam, ubi increverunt, iis curandis multam operam impendere frustraneam.

OBSERVATIO VII.

Hydrops pectoris lethalis. Vir triginta annorum, complexionis sanguineæ, qui adolescentiæ annos inordinato vitæ genere transegit maximeque spirituosos potus magna in copia ingurgitavit, militiæ deditus corpus quondam vehementi exponebat frigori, quod quum pectus potissimum occuparet, brevi post de stabili & fixo sinistri lateris dolore, spirandique difficultate conquerebatur. Mutato vitæ genere, quum a vita valde laboriosa ad quietam transiret, non modo dolores & præcordiorum anxietates, sed tussis quoque & spirandi angustia tanta cum vehementia ingravescebant, ut per fenestras nonnunquam liberiorem anhelare aerem debuerit. Accedebat dein pedis & femoris sinistri intumescentia, quæ scrotum simul valde distendebat, alvus & appetitus satis bene constabant, & urina mingebatur flavescentis coloris tenuis. Tandem cum data occasione in nimium effusus risum pectus vehementius commoveret, mox de summa spirationis angustia conquerens in horas suffocari videbatur & sub debili & inæquali arteriarum pulsatione per validam tussim eliciebat sputum sanguine leviter tinctum; & demum viribus penitus dejectis tertio die post animam efflabat. In sectione cadaveris totum abdomen conspiciebatur integrum, in thoracis autem cavitate in sinistro latere mira aquarum fluctuabat quantitas, quæ ad septem propemodum libras accedebat. Cordis vasa concreta alba instar calami scriptorii continebant, pulmones erant depressi ac collapsi, & arteria pulmonalis, polypo intus referta, visui se offerebat nigra & sphacelata, fœtidum spirans odorem. Penitius deinceps inspecta thoracis cavitate in dorso variæ se objciebant membranæ & cuticulæ dilaceratæ, a vertebris & costis thoracis separatæ, quæ non obscure indicabant, magnum hic delituisse saccum membranaceum aqua repletum, qui disruptus tantam aquæ copiam in thoracem effuderit, ipsamque mortem acceleraverit.

EPICRISIS.

Mortuus eſt hic æger hydrope thoracis, quo orthopnœa vexati, ut recte monet BAGLIVUS, qui non niſi erecta cervice ſpirare, nec in lecto, ob ſuffocationis metum ſtabilem invenire locum poſſunt, plerumque laborant. Sed memorabile in noſtro caſu videtur, quod hydrops fuerit ſaccatus, & aqua extravaſata ſacco membranaceo ex pleura a coſtis ſeparata producto incluſa, quæ dolorem fixum peperit, liberamque pulmonum expanſionem, præſertim ſub diaphragmatis a ventriculo inflato compreſſione, impedivit. Poſtquam vero, tumore per riſum rupto, ſerum in tanta copia effluxit, ut pulmones inundaverit, non potuit fieri, quin denegata horum expanſione, ſanguinis circuitus plane fuerit interceptus, & ſtrangulatione quaſi æger interemtus. Quod vero ex aſpera arteria ſerum ſanguinolentum tuſſi fuerit rejectum, hæc videtur ratio, quia ſanguis per arteriam pulmonalem in pulmones reductus, & regreſſu ſuo impeditus, cum impetu ad tunicam aſperæ arteriæ glanduloſam confluxit, ibique inflammationem excitavit. Quod dein pedum intumeſcentiam attinet, ſciendum eſt, hanc fere inſeparabile hydropis pectoris eſſe ſymptoma. Si denique curationem truculenti hujus mali attendere velimus, nihil dubii eſt, quin in ejuſmodi caſu paracenteſis cum fructu poſſit inſtitui; ſi modo ægrotus hancce admittere operationem non recuſet: præſertim quum jam olim HIPPOCRATES eandem in hydrope pectoris commendaverit.

OBSERVATIO VIII.

Hydrops pectoris lethalis. Annus eſt, & quod excurrit, quum vir in ſumma dignitate conſtitutus, aſthmatico-hydropicus, ſexageſimum ætatis annum ſupergreſſus, meum poſtularet judicium de tranſmiſſa totius morbi hiſtoria, quæ hæc continebat momenta. In adoleſcentia vir generoſus multum ſæpe cruoris e naribus fundere ſuevit, & cum academicam ingreſſus vitam, litterarum ſtudiis & lucubrationibus in multam noctem productis, neglecto corporis motu plus juſto indulſiſſet; adfectionem incidit hypochondriacam cum hæmorrhoidibus cœcis junctam; ad quam mitigandam aquas Wildungenſes & Schwalbacenſes aliquoties cum fructu potavit. Ante duodecim vero annos medicus fontes Pyrmontanos bibere juſſit; enim vero ab horum uſu mox redierunt hæmorrhoides cœcæ valde furentes, quæ tandem applicatio hirudinum in ulcus fiſtuloſum tranſierunt. Poſt hæc per aliquot annos anxietatibus cardialgicis, & aſthmaticis pectoris oppreſſionibus per intervalla fuit obnoxius, quibus duobus abhinc annis dolores podagrici & nephritici cum pertinaci iſchuria ſtipati acceſſerunt. Nunc dimidium effluxit anni, ex quo prævia iracundia adfectus aſthmaticum cum ſumma præcordiorum anxietate graviter invaluit, & pedum primo, mox femorum & ſcroti, totiuſque abdominis tumor ſucceſſit. Conſuluit itaque medicum, qui infuſum purgans exhibuit per ſex dies bibendum; unde, magna ſeri colluvie excreta, inferiores quidem partes detumeſcere coeperunt, ſed remanente aſthmate, licet remiſſiori non multo poſt in ſiniſtro thoracis latere dolor obortus eſt cum ſputo cruento punctorius, ipſeque tumor recrudeſcens priſtina loca repetiit; unde urina ſeceſſit parcior, & ſpirandi difficultas cum ſomno pauco & perpetuo pleuritico dolore denuo increbuit. Hæc morbi fuit hiſtoria, qua attente perlecta ſingulisque probe penſitatis reſponſum dedi: quod aſthma, hæmoptoe, pleuritis, & ipſe tumor hydropicus pulmoni male adfecto, & vel obſtructo, vel polypis obſeſſo ſuam

debeat

debeat originem. Quodsi enim sanguis ex uno cordis ventriculo ad alterum minus liberum habet transitum, aliter fieri non potest, quam ut in dextro ventriculo & toto venæ cavæ systemate ejus cursus sistatur ac retardetur; hinc stagnat & serum secedens substantiam porosam & cavitates intrat. Pulmones vero, me judice, vix aliunde suam contraxerunt labem, quam a sanguine per spasmos & flatus intestinorum, qui hypochondriacis, podagricis & nephriticis valde familiares sunt, ad pectus nimium congesto. Neque de nihilo est, polyposam in pulmonibus concretionem suspicari, utut de pulsu, qui in tali casu plerumque intermittens & inæqualis est, nihil relatum mihi fuerit. Sæpius enim iterumque in asthmate cum dolore punctorio & sputo cruento juncto polypos in thorace adnotavi. Et hac ratione ductus mox tristem morbi eventum judicavi, qui etiam inopinato post venam in brachio sectam sequutus est.

EPICRISIS.

Hypochondriaci, maxime hæmorrhoidarii, nisi se præcipitare in graviores & funestas adfectiones velint, exquisite præcepta servare diætetica & potissimum a vehementibus animi motibus abstinere, atque paucis, sed fidis uti remediis debent. Id quod tanto magis necessarium est, si forte doloribus nephriticis, arthriticis & podagricis conflictantur, ne materia morbosa, ad superficiem corporis salutari motu propulsa ad interiora reprimatur. Perfacile enim hac ratione asthma succedit hydropicum lethale, atque tum asthma utplurimum primarius est adfectus, cui hydrops ut symptoma adsociatur: unde præcipua medentis cura ad caussam asthmatis removendam dirigi debet. Multum itaque peccant ii, qui solam curandi intentionem ad tumorem abigendum dirigentes hydragogis fortioribus aquas educere moliuntur: qua perversa methodo inflammationes intestinorum lethales possunt arcessere, præsertim si hæc ipsa cardialgia & spasmis, a materia podagrica repulsa jam fuerint adfecta. Tali in casu antispasmodica cum diaphoreticis mixta, vel etiam V.Sio, aut clysteres pernicialibus ejusmodi symptomatibus avertendis valde sunt idonea. Denique id probe tenendum est, ne facile in asthmaticis, si polyposi quidpiam subest, ut ex variis signis judicare licet, vena in brachio secetur, multo minus si largiori quantitate nec interrupto flumine sanguis mittatur. Cor enim coagulo jam infarctum sanguinis affluxu sufficiente destitutum quam facile ex toto systolen amittit, ut syncope lethalis inde emergat, qualia exempla non pauca in recenti memoria teneo.

OBSERVATIO IX.

Asthma cum hydrope anasarca junctum.

Vir Illustrissimus, quadraginta & aliquot annos natus, mediæ staturæ, habituque corporis spongiosiori & temperamento sanguineo præditus, qui a prima adolescentia integro virium & adpetitus vigore gavisus, in militaribus exercitiis cum defatigantibus corporis motionibus junctis quotidie fere summam quæsivit voluptatem; ante quinque vel sex annos ob lautiorem diætam vinique spirituosioris & cerevisiæ triticeæ valde nutrientem potum præter modum cœpit pinguescere, terque quaterve in anno leviori rheumatismo, mox manus, mox pedes pererrante tum maxime temporis corripi, quum frigida & humida regnabat aeris intemperies. Huic dein superveniebant adhuc alia, eaque longe graviora mala. Nam pedes occupabat tumor, & in pectore spirationis difficultas per intervalla pessime affligebat; quæ non parum capiebat incrementi, quum a nimia ciborum variorum adpetentia abdomen flatibus distentum liberiorem diaphragmatis descensum sæpe impediret, ita prorsus,

ut illustrissimus ægrotans in lecto non decumbere, sed erecto potius corpore somnum capere per aliquot annos debuerit. Sopor quoque interdum non raro per horæ dimidium & ultra invadebat inopinatus atque tam gravis, ut excitari vix posset. Præterea nullam in omni vita toleraverat sanguinis per nares vel sedales venas fluxionem, quam deficientem ex parte compensare medicus studebat venæsectione bis in anno instituta, quæ vero quum in pedibus, qui tumore continuo erant obsiti, administraretur, parumque inde sanguinis efflueret, nihil hac methodo proficiebatur. Nam vanus erat timor, ob quem medicus, ne forsan periculi plenam suffocationem arcesseret, venam in brachio secare dubitabat. Multo magis justa metuendi erat ratio, ne tumor aquosus in corpore adeo plethorico, & faciei colore ad nigredinem vergente, magis ac magis increscerct; quod etiam brevi post insequebatur. Etenim mox totum corpus æqualiter intumescebat, & quod pessimum erat, consueti manuum & pedum dolores rheumatici nunc sub tempestate frigidiori vel plane non adparebant, vel mox remittebant. Quum is esset depravatus valetudinis status, & indies pejora ingruerent symptomata, ego pariter in consilium vocatus, hunc morbum asthma cum hydrope anasarca junctum, & a nimia sanguinis abundantia, qua cor cum pulmonibus pæne oppressum erat, inductum judicabam. Quam Medicus ordinarius ante meum accessum in brachio admiserat venæsectionem & laudabam & approbabam, consultum fore ratus, ut aliquoties pro re nata iteretur: & iterabatur quoque cum insigni spirandi levamine pulsuumque augmento. Accuratiori instituto examine, cui intererant adhuc alii peritissimi medici, ex certis & evidentioribus signis viscera nec obstructa, nec scirrhosa, sed integra, nec intra pectoris abdominisque cavitatem serum extravasatum, nec pulmones polypis obsessi deprehendebantur: & quum sub modica ciborum adpetentia alvus satis bene responderet, abstinuimus ab omnibus fortioribus hydragogis & diureticis, & potius injuncto accuratiori vitæ regimine medicamenta dedimus balsamica amara, stomachica & carminativa, interpositis subinde salibus detersivis & aperientibus. Potui præscripsimus cerevisiam insigniter diureticam, & ad discutiendos flatus ano clysteres carminativos frequentius injiciendos curavimus. Hæc inter uno vel altero mense transacto natura, optima gravissimorum morborum medicatrix, sponte sibi exitum parans copiosas in pedibus excitabat vesiculas, e quibus cum febrili quodam motu & redeunte podagrico insultu ingens aquæ expellebatur copia. Et sic tandem Illustrissimus æger melius respirare, quietiorem somnum capere, urinam, quæ antea parcior fluebat, magis reddere, & resumtis viribus penitus convalescere incipiebat, ut nunc, quæ Dei gratia est, ab omni malo immunis sanus degat.

EPICRISIS.

1.) Permultum interest, ut medicus in cura gravioris & sontici morbi prudenter adornanda veram caussam primamque scrutetur originem, quæ in hoc nostro casu nimia fuit sanguinis abundantia, & exinde ortæ in visceribus nobilioribus & extimis partibus stagnationes; unde simul asthma & ex hoc hydrops fuit enatus, qui facile potuisset averti, si e vena brachii tusa tempestive conveniens sanguinis detracta fuisset quantitas. Minime enim a tali venæsectione, in brachio instituta metuenda est major sanguinis ad superiores partes attractio, & ex hac oriunda suffocatio; ut hæc ipsa potius certo avertatur, si nimia, quæ jam adest, plethora imminuitur: quod suo jam tempore optime præcepit HIPPOCRATES, eo loco, quem in cautelis §. I. allegavimus.

2.) Lu-

2.) Luculenter edocemur, in maximis morbis vincendis leniſſima & fere ſimpliciſſima remedia optimum ferre levamen, ſi modo ſatis diu continuantur. Quodſi enim in noſtro caſu ad educendas e corpore aquas fortiora purgantia & diuretica adhibuiſſemus, facile pernicialis induci potuiſſet inteſtinorum inflammatio, quam ego quidem non raro in anaſarca & aſcite laborantibus vidi. Longe itaque conſultius fuit præter juſtam & ſufficientem ſanguinis miſſionem ejuſmodi remedia, quæ diſcutiendis flatibus & tono inteſtinorum roborando idonea ſunt, in uſum vocare. Etenim, cum primarius morbus fuit aſthma, cujus effectus ſeu ſymptoma hydrops debet haberi, & quoniam illud a nimia ſanguinis abundantia & congeſtione ad thoracem parteſque ſuperiores, neque minus a flatibus ex primarum viarum cruditatibus originem traxit, facile intelligitur, quare adhibita remedia omne in curatione abſolverint punctum.

Plura de hydrope exempla reperire licet in reſponſis & conſultat. medicinal. Sect. III. caſu LVI. & LXVII. uſque LXXI.

CAPUT XV.

DE FLATULENTIA VENTRICULI ET INTESTINORUM, ET AFFECTIONE TYMPANITICA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Flatulentia quid ſit?

IN nulla corporis humani parte tantas moleſtias creant flatus, (qui nil ſunt, niſi vapores halituoſi, expanſiva elaſtica vi præditi,) quam in ventriculi & inteſtinorum cavitate, ubi velut in carcere incluſi, hoſce canales ex tunicis mere muſculoſis & nerveis, quæ motu & ſenſu gaudent, conflatos, remittente ipſarum tono, non ſine dolore & anxietate vehementer diſtendunt, &, ut multum inde omnis generis functiones lædantur, efficiunt.

§. II.

Symptomata quæ ventriculi inflationem comitantur.

Si ſpeciatim ventriculus a flatibus incarceratis ſupra modum expanditur, graviſſima ſubinde oriuntur ſymptomata, qualia ſunt ſummæ circa præcordia anxietates cum valde difficili & ægra ſpiratione, pectoris oppreſſione, inquietudine extremorumque frigore & ingenti virium collapſu. Inter hæc facies cum adſpectu lurido contracta eſt, & interdum cum difficili deglutitione faucium urgent conſtrictio, cordis palpitatio, phlogoſes, ſcotomia, vertigo & hujus generis alia. Cognoſcitur autem flatulenta hæc adfectio ex intumeſcentia, quæ circa cordis ſcrobiculum verſus latus dextrum ſatis ſæpe ad tactum manifeſta eſt, nec non ex crebra & vehementiori eructatione, qua notabiliter ſymptomata miteſcunt.

§. III.

Ratio horum ſymptomatum.

Quod vero vehementem ventriculi inflationem tam ſæva excipiant ſymptomata, hæ ſunt præcipuæ cauſſæ. Notum quippe ex anatomicis eſt, quod ventriculus pars ſit valde nervoſa, & quod octavi & paris intercoſtalis rami inter tunicam ipſius nerveam copioſe diſpergantur, qui quum ad omnes corporis nervoſas ſenſuque & motu præditas partes excurrant; non mirum eſſe debet, ſi propter eximiam hanc, quæ partes invicem intercedit, communionem, in omnibus fere reliquis corporis partibus ſenſibilioribus tam diræ oriantur adflictiones. Quæ dein comitatur difficilis & anxia ſpiratio itidem a ventriculi expanſione inducitur, qua diaphragmatis alternus expanſorius & conſtrictorius motus, a quo inter alia reſpirationis pendet negotium, impeditur: & quum hac ratione cavitas thoracis ſimul coarctetur, pulmones non rite poſſunt expli-

explicari; unde liberior sanguinis ex uno cordis ventriculo in alterum transitus remoratur.

§. IV.

Species flatulentiæ intestino. n. Flatulentæ ejusmodi distensioni præter ventriculum, tota intestinalis fistula, quæ ex ejusdem generis tunicis, nervorumque & sanguineorum vasorum ramificationibus, ut ipse ventriculus constat, obnoxia est. Quodsi vero totus intestinorum tam crassorum quam tenuium canalis a flatibus violenter expanditur, non tantum tumor totius abdominis, sed dolor quoque, maxime circa umbilicum, ubi tenuium sedes est, sat gravis cum pertinaci alvi strictura, inquietudine, anxietate, extremorumque refrigeratione, & virium lapsu conjunctus oboritur, atque tum adfectus dicitur colica flatulenta. Quando hæc flatulentia non est transitoria, sed in longum tempus, menses, vel annos protrahitur, tumor abdominis durus instar tympani sonum edens tympanites vocatur & malum portendit vix ulla medicina sanabile, præsertim si asciten, superiorumque partium marcorem habet comitem.

§. V.

Caussa materialis. Quod attinet ad caussam morbosæ ejusmodi flatulentiæ proximam, hæc utique duplicis esse generis recte statuitur. Altera materialis, quæ in flatuum facili & copioso proventu residet, debetur ingestis, quæ præ aliis tenacis, mucidæ & pronæ ad inducendos flatus consistentiæ sunt; quæ inter merito oleracea, raphanacea, legumina, pisa, fabas, pisces marinos exsiccatos & fructus horæos, omniaque fermentescibilia, dulcia, mellita, cerevisias triticeas & farinacea quoque triticea, pulticulas, præsertim e milio paratas, pinguia ovilla & vervecina, maxime si his frigidus superingeritur potus, referimus. Scire tamen licet incongrua ejusmodi ingesta tam sicca quam fluida longe majorem inferre noxam, si in magna quantitate adsumuntur.

§. VI.

Caussa formalis. Altera, quæ formalis dicitur, pernicialis flatulentiæ caussa in insigni motus peristaltici debilitate, quæ ab impedito liquidi nervei & sanguinis arteriosi in intestina influxu dependet, quærenda est. Quemadmodum enim iste motus, si recte & secundum naturæ ordinem se habet, non modo vaporibus, qui semper ob humidum in intestinis contentum præsto sunt, resistit, sed eos ipsos etiam per totum tractum sine omni molestia propellit; ita e contrario, si propter nimiam roboris ac toni intestinorum remissionem, & membranarum inde ortam flacciditatem vacillat, huic muneri vix amplius præest. Præter hæc quoque ingesta, antequam ad intestina ferantur, diutius in ventriculo subsistunt, & in vapores resolvuntur; unde in vicino duodeno & jejuno ob acrimoniam particularis oboritur spasmus, qui dextrum ventriculi orificium sive pylorum, & per consensum etiam sinistrum constringit, ut inde vapores non habeant exitum, sed inclusi vim suam elasticam in nervosas ventriculi tunicas vehementer exerceant. Cui distensioni quando natura majori liquidi nervei adfluxu occurrit, restituta ad tempus vi tonica renitente, flatus magno cum impetu per superiora erumpunt.

§. VII.

Caussæ remotæ sunt, temperamentum ætas &c. Quæ cum ita sint, judicatu est facillimum, quicquid ad motus peristaltici depravationem contribuit, illud pariter ad flatulentiam producendam esse aptissimum; unde evidenter patet ratio, quare homines, qui habitus corporis sunt laxioris, & spongiosioris, ut fere phlegmatici, sexu feminæ & ætate senes atque infantes esse solent, ad inflationis malum valde sint proclives. Et quoniam liberior vaporum, qui continuo in intestinis progignuntur, transpiratio sub inordinato intestinorum motu constrictorio & dilatatorio valde impeditur, multumque inde incommodi infertur;

facile poterit intelligi, quare ab insolita & nuda abdominis artuumque refrigeratione, vel pedum super frigido pavimento incessu, manuumque in aquam frigidam immersione, vel etiam a potu gelido, æstivo tempore corpori sudanti ingurgitato, tam frequens colicæ flatulentæ & torminum imi ventris sit proventus. Siquidem hæc omnia ita sunt comparata, ut eximiam intestinorum tonum debilitandi potentiam obtineant.

§. VIII.

Morbi p.ægressi. Sunt vero adhuc aliæ, majoris momenti caussæ, quæ robur nobilissimarum istarum partium destruendo, nostrum morbum producunt. Attenta enim observatione discimus, periculosas abdominis inflationes iis quam maxime contingere, qui a præcedente morbo, v.g. dysenteria, febre acuta & variolosa, aut diuturna intermittente, vel etiam ob nimias sanguinis profusiones, sive per vulnerationes, ac hæmorrhoides, sive in feminis per abortum, per partum, aut extra ipsum per lochia & menses ingentem virium lapsum liquidique nervorum spirituosi elastici & sanguinis depauperationem passi sunt; idque eo magis si, posthabita virium ratione, plus ciborum ingerunt. Et inde perspicue poterit colligi, quid statuendum sit, si, ut sæpissime in morbis periculosis & acutis evenit, circa tempora critica molestæ præcordiorum distensiones cum borborygmis & flatuum in imo ventre fluctuatione percipiantur. Utplurimum enim mortis indicium præbent, tum quod extremum virium lapsum indicant, tum vero maxime, quod ad penitus sufflaminandam respirationem multum omnium valeant: quæ abdominis inflationes post mortem, ob plenariam roboris destructionem ab internis tam potulentis quam medicamentis semper fere auctiores evadunt, ut, ne rumpatur abdomen, pondere rerum incumbentium comprimendum sit.

§. IX.

Spasmi primarum viarum. Simili quoque ratione per attentam experientiam innotescit, atroces diutiusque perseverantes in primis viis spasmos intestinorum atoniam & flacciditatem motusque peristaltici imbecillitatem, & ex hac demum vehementes inflationes subsequi. Hinc colicam spasmodicam frequenter excipit flatulenta; quæ, nisi rite tractetur sed ad dolores mitigandos potiones anodynæ offerantur, perfacile in paralysin transit. In cujus rei illustrationem notatu digna celeberr. WEPFERI experimenta, quæ in tractatu *de cicuta aquatica* ad effectus venenorum demonstrandos attulit, multum conferre arbitror. Etenim ab arsenico canibus ingesto gravissimas vomitiones & spasticas ventriculi contractiones, post has vero, flaccescente ventriculo vehementes ejus distensiones flatulentas observavit. Id quod etiam clarissime in oculos incurrit, quum a sumto veneno corrosivo, quod atrocibus spasmis operatur, demortuis totum intestinorum volumen, sectione abdominis facta, propter flatus impetuose erumpit, ut vix in locum suum reduci possit. Ex quibus probe consideratis clarius nunc poterit intelligi, acriora purgantia & emetica, dysenterias, nec non colicas spasmodicas & hæmorrhoidales ordinario ingentem primarum viarum imbecillitatem relinquere, quæ molestæ abdominis inflationi caussam præbet aptissimam.

§. X.

Spasmi & flatus simul quando contingant? Verum enim vero, non raro evenit, ut spasmi & flatus simul intestinorum canalem obsideant, quorum illi tunicas constringunt, hi vero in intestinorum cavitate contenti vehementem & contrariam expansionem moliuntur. Id quod potissimum fieri solet, quando materia flatulenta acrimonia quadam biliosa imbuta est, quale quid animadvertere licet in infantibus lactantibus, qui horrendis torminibus & borborygmis, extrorsum etiam per violentas explosiones se mani-

manifestantibus, valde cruciantur & fæces deponunt ab acido arrodente admixto virides, quæ lintea tenuiora instar aquæ fortis exedunt. Idem observamus, ubi materia tenax, mucida cum vitellina bile, vulgo dicunt Eier gehadtes, commixta ejicitur. Sæpe etiam lentores mucidi, quos infantes e tussi humida mucilaginosa sursum propulsos deglutiendo ventriculo & intestinis obtrudunt, in culpam veniunt, e quibus flatus copiosiores cum torminibus excitantur.

§. XI.

Flatulentiæ & spasmi particulares.

De flatulentiis, quæ totum intestinorum tractum æquali nisu distendunt, hactenus diximus, sequitur jam, ut de particularibus istis inflationibus & spasmis, qui certam tantummodo intestini partem occupant, quædam, quæ in attentiori praxi consideratione digna sunt, proferamus. Scire autem licet morbosos ejusmodi effectus in hypochondriacis vel feminis hystericis potissimum contingere, ubi e. g. ventriculus sine intestinorum expansione inflatus est: quod plerumque fit, cum spasmus in duodeno vel principio jejuni existit. Intestinum quoque ileon citra inflationem ventriculi aut crassorum intestinorum in verminosis infantibus, vel herniosis cum exquisitis doloribus juxta umbilicum sæpe valde expansum deprehenditur, & in hypochondriacis hæmorrhoidariis, ubi intestinum rectum & inferior pars coli ob sanguinem stagnantem, ejusque denegatum per venas sedis effluxum a spasmis violenter angustatur atque constringitur, superior pars intestini coli, maximeque ejus flexura in hypochondrio sinistro & circa regionem lumbarem vehementer expanditur; unde dolor emergit pressorius, quem lieni vulgo, sed perperam adscribunt. Fit quoque interdum, ut flexura coli in dextro hypochondrio circa hepatis & ventriculi regionem valde elevetur, multumque creet molestiæ; cujus caussa, ut ego arbitror, in principio coli, quod circa confinia ossis ilei, valvulæ coli & intestini cœci situm est, residet, eo quod convenienti tono ac robore systaltico, quo sursum pelluntur excrementa, destitutum eorum copia infarcitur, quæ ingentem flatuum materiam suppeditat. Neque tantum spastica strictura & subsequens inflatio, quæ transitoria est, certam intestini portionem occupat, gravissimorumque symptomatum caussa existit, verum etiam præternaturalis quædam angustia, durities, aut occalescentia ex variis caussis contracta, certam intestini partem obsidet, & totum intestinorum motum peristalticum pervertendo sævissimis symptomatibus caussam subministrat, quæ nonnisi per anatomen defunctorum in conspectum venit. De quo singulari & in praxi utilissimo argumento celeberr. Lipsiæ Professor WALTHERUS eruditam *de intestinorum angustia* edidit dissertationem.

§. XII.

Tympanitidis signa.

Accedimus jam ad disquisitionem illius adfectus flatulenti, in quo totius abdominis inflatio non transitoria, sed stataria & continua est, quæ tympanitidis nomine venit, quem CELSUS *lib. III. cap.* 21. ita describit, *quod sit tumor ventris vehementer intenti cum crebro ex motu flatuum sono.* Hic morbus hisce se phænomenis & signis manifestat: Plerumque post dolorem & tensionem circa regionem lumbarem sinistram, alvique constipationem venter vehementer distenditur, flatus ac ructus per superiora violenter per vices extruduntur, pulsus est inæqualis & adpetitus dejectus, sed sitis increscit, circa præcordia & umbilicum tensivus dolor, rodens & punctorius cum æstu quodam observatur. Sæpe etiam urinæ adest cum compressione stillicidium. Tumor etiam, si æger supinus jacet, nunquam subsidet atque in neutrum latus æger potest decumbere.

§. XIII.

Caussa proxima. Hujus continuæ, valde molestæ & periculosæ ventriculi ac intestinorum inflationis caussam non sine ratione WILLISIUS, BAGLIVUS, aliique recentiores in spastica tunicarum intestinalium strictura reposuerunt, utpote qua diutius inhærente pori & meatus intestinorum, per quos vapores transpirant, angustantur & obstruuntur, ut postea intus retenti vi sua elastica propter admixtum aerem expansiva tam violentam intestinorum distensionem efficiant. Et quod genuina hujus mali caussa in tali strictura spasmodica jure quærenda sit, non obscure HIPPOCRATES *lib. IV. aph.* 11. his verbis sua indicare videtur: *quibus tormina adsunt, & circa umbilicum cruciatus, & lumborum dolor, qui neque a medicamento, nec aliter solvitur, in tympanitem, sive hydropem siccum firmatur.*

§. XIV.

Tympanitis non semper cum ascite jungitur. Hic adfectus communiter pro specie hydropis a veteribus æque ac recentioribus habetur, quia sæpe ceu symptoma, præsertim asciti admiscetur, cum tamen morbus sit plane peculiaris & sine ulla aquæ extravasatione in abdomine contingat. Ita DOLÆUS *in Encyclopæd. lib. III. cap. IX. pag.* 157. refert, se in puellæ tympaniticæ novem annorum demortuæ abdomine ne guttulam quidem seri vel aquæ observasse. Atque in *M. N. C. Decur. I. ann.* 2. *obser.* 85. recensetur anatomia pueri tympanite demortui, cujus ventriculus mirum distentus nihil præter flatus, & aliquid viscidi humoris continuit, intestina autem omnia tam pellucida transparuerunt, ut etiam multis in locis compuncta statim conciderint, ne guttula quidem aquæ in illis adparente. Pari ratione VALESIUS *comment. in lib. IV. Hippocrat. de victus rat. in acut*: & COLLADUS *adversariorum l. II. c. XL.* ex aperto simili cadavere nihil notatu dignum aquæ exiisse, sed crasso exspirante flatu totum repente ventrem detumuisse annotarunt. Notatu quoque digna sunt, quæ PLATERUS *obs.* 53. *p.* 616. de puero tympanitico mortuo refert, ubi intestina tantopere distenta apparuerunt, ut femoris crassitiem certis in locis adæquare viderentur, atque ex compressione disrupta stercus magno impetu profunderent. Aliis autem locis adeo fuerunt convoluta, contorta & inflexa, ut nec excrementis nec flatibus deorsum pateret via, & simul vermibus oblongis quam plurimis repleta.

§. XV.

Subjecta tympanitidi. Hæc inflatio tympanitica sexui feminino citra hydropem quam maxime est familiaris, præsertim post puerperium, quando lochiorum fluxus non rite successit, vel ipse ab admisso frigore animique adfectu cohibitus omnino fuit. Idem contingit, quando non rite deligato & compresso post partum abdomine error in diæta fuerit commissus, nec prima regio tempore puerperii a sordibus sufficienter expurgata. Tum enim non raro mulieres durum & inflatum abdomen cum magna molestia, spirandi difficultate & anxietate, alvique pertinaci adstrictione satis diu gerere solent. Eadem symptomata post partum laboriosum, si secundinæ non ex toto secesserunt, sed pars quædam remansit, aut si ab earum imprudenti extractione utero inducta fuit læsio, non semel sed sæpius observavimus. Quandoque etiam post abortum, si imprudens accedit medicatio, ejusmodi tympaniticæ adfectiones eveniunt; quarum caussam & originem in perverso & turbato per uterum, & dein per intestinorum tractum sanguinis circuitu reponendam esse existimamus. Quodsi enim ob vitium utero inhærens naturalis sanguinis cursus, vel ejus critica excretio non rite & libere succedit, ob subsequentem stagnationem per consensum etiam liber sanguinis per viscera abdominis, speciatim vero per intestina transitus impeditur, ubi portio vel sanguinis vel seri subsistens

eorum

eorum fibras teneriores & sensibiliores distorquet, constringit, easque duriores & tensiores reddit, ut dein libera vaporum in intestinis contentorum respiratio minus recte fieri possit. Quod vero si incidit, flatuum proventus magis productum & effectus, quam tympanitidis esse solet.

§. XVI.

Quod ulterius explicatur.

Ejusmodi tumores abdominis distensivos in infantibus & pueris, praesertim si vermibus laborant, item post variolarum vel morbillorum morbum frequentius observare licet: cui malo nisi in tempore accommodata succurritur medicina, partes superiores marcescunt & hectico superveniente calore ægri intereunt. Maxime vero propter addephagiam, ubi ventriculus & ejus tonus imbecillior existit, pueri & infantes in grandes ejusmodi tumores incidunt, quorum variæ existunt caussæ. Dum videlicet variolas & morbillos, vel etiam continuam febrem, ob vires valde suppressas, liquidumque spirituosum nimis exhaustum, ingens motus peristaltici subsequitur imbecillitas, & ob insignem sanguinis & humorum a morbo contractam dyscrasiam tunicæ intestinorum & peritonæi a sero acri spastica vellicantur strictura, quæ flatuum exitum prohibet, perfacile evenit, ut hic morbus producatur. Quandoque glandularum mesaraicarum & vasorum lacteorum est infarctus, qui succum chylosum non transmittens sordes in primis viis accumulat, quæ ex parte in flatus resolvuntur, ex parte vero per alvum exturbantur.

§. XVII.

Tympanitis aſciti ſæpe jungitur ob bilis vitium.

At vero non tantum feminæ hystericæ, & qui ætate sunt pueri vel infantes ob vermium colluviem & exantlatos difficiles morbos, tympaniticæ huic passioni sunt obnoxii, sed & ii potissimum in eandem incurrunt, qui ad hydropem asciten inclinant; cujus quidem rei hæc mihi videtur præcipua caussa, quod in ejusmodi corporibus, ubi viscera abdominis, præsertim hepar, minus rite suo funguntur munere, succus quoque biliosus nec in quantitate, nec in temperie recte sit constitutus, ideoque suis, quas in digestionis negotio exserere debet, viribus privatus. Repetendum enim hoc loco ex physiologicis est, bilem genuinam atque naturalem esse medicinam præservatricem. Non enim solum propter principium, quo pollet, alcalino-sulphureum & saponiforme, quo intimiorem alimentorum solutionem & digestionem promovet, insigniter prodest, verum etiam propter amaritiem temperate sulphuream atque balsamicam, blande stimulando & intestinorum tunicas roborando, motum peristalticum sartum tectumque servat: quo perverso & vitiato tota motuum vitalium œconomia, una cum salutaribus excretionibus, ut fere videmus in hypochondriacis, turbatur atque pervertitur.

§. XVIII.

Singularis casus de bilis effusione, quo id confirmatur.

In illustrationem & confirmationem hujus sententiæ non possum hic silentio præterire singularem & prorsus raram observationem, quæ in *Transact. philos. Societat. Reg. Londinensis ann.* 1330. *no.* 414. legitur. Acceperat nimirum miles vulnus, ex quo post varia symptomata septimo die mortuus est. In ejus cadavere nulla penitus læsio ullius partis internæ, excepta sola vesica fellea, inventa fuit, utpote quæ in fundo leviter perforata, ob effusionem bilis omnimodam, collapsa & flaccida deprehensa est. Nullius visceris inflammatio vel levissima adparuit, canalis tamen intestinorum valde inflatus atque extensus, & colore flavo a a bile effusa, abdomen inundante, tinctus observatus, vulnus etiam externum siccum, tumore vacuum fuit, nec durante vita ullum maturationis signum habuit, ut sane mirum sit, quo pacto ex vulnere adeo levi, uti videtur, tam brevi temporis spatio, absque febri aliisque gravioribus symptomatibus, sauciatus interierit.

§. XIX.

Singularia in eodem annotata symptomata. Inter symptomata notatu digna in isto vulnerato annotata, primo omnium referri meretur inflatio abdominis, quæ statim ab accepta plaga sequuta est, & talis absque notabili incremento & decremento permansit, & post mortem etiamnum adparuit, qua homo ascitici vel tympanitici faciem retulit. Nihilo tamen minus, præsente hac canalis alimentorum distensione, inflationis abdominis caussa, nullum ructum nec flatum per superiora aut inferiora reddere potuit. Quamvis etiam alimenta liquida ac potum in sufficienti quantitate adsumserit, alvus tamen officio suo per omnem morbi decursum nec semel satisfecit, nec fortissimis purgantibus ac clysteribus adplicatis ullo pacto moveri potuit. Urinam paucam, flavam & quasi croco tinctam, omni sedimento destitutam reddidit. Nihil tamen caloris febrilis in toto ejus corpore observare licuit, sicut nec pulsus citatus fuit, sed potius æqualis ac fortis, usque ad vitæ diem penultimum, quo inæqualis redditus est, duravit. Lingua etiam non dura, scabra aut nigra, qualis in febribus, præcipue inflammatoriis quandoque conspicitur, arida tamen ob defectum salivæ fuit. Utut quoque idem per illud tempus, parum & saltem aliquando per semihorulam dormitaverit, neque etiam opii usu ad somnum disponi potuerit, tamen nullum in illo, vel minimum delirii indicium adparuit. Atque sic iste absque ullis gravioribus symptomatibus, si singultum levemque vomendi conatum, pridie ante obitum accedentem, excipias, exspiravit.

§. XX.

Et hæc est peculiaris illius casus cum symptomatibus descriptio. Liceat jam nobis nonnulla, ad scopum nostrum utilissima, exinde elicere. *Consectaria exinde deducta.* Præcipue vero docemur, quantum non interrupta bilis laudabilis secretio ad sanitatem conservandam præstet utilitatis, & quid quantumve econtrario ejus defectus aut vitia ad gravissimos morbos, maximeque tympanitidem, contribuant. Etenim in hoc nostro casu a nulla alia caussa, quam ab effusione atque totali bilis defectu deducenda est, quæ vulnus excepit, canalis alimentaris inflatio, qua hic ipse ultra sphæram elasticitatis extensus, tonum suum motumque peristalticum omnino amisit. Hoc autem deperdito non modo naturalis chyli per vasa lactea transitus impeditus, verum etiam reliquæ in aliis visceribus secretiones labefactatæ tandemque sufflaminatæ fuerunt omnino. Unde non potuit non ultimum omnium mors brevi post insequi.

§. XXI.

Quod attinet ad prognosin, merito tympanites valde periculosus habetur affectus, quo ægros sæpius mori, quam servari videas. *Prognosis funesta.* Hinc ingenue non minus quam vere fatetur doctissimus PUERARIUS, se nullum unquam tympaniticum convalescentem vidisse. Vid. *addit. ad Barnetti thesaur. med. tom.* II. lib. VIII. quia pertinacem meatuum constipationem flatuumque incarcerationem vix dissolubilem, & gravem partium distensionem cum atonia significat. Quando morbo chronico, ut hydropi jungitur vel supervenit tympaniticus affectus, vix ullam admittit curationem, eo quod valida intestinorum ac musculorum abdominis distensio sanguinis per viscera progressum, vasa venosa comprimendo, valde difficilem imbecilioremque reddit, atque excretiones per alvum & sudorem magis sufflaminat. Tympanites simplex si inveterascit, nec cito curatur in feminis & infantibus, in molestissimum chronicum malum transit & tandem ad interitum ducit.

§. XXII.

Contra vero abdominis distensio, quæ colicæ flatulentæ nomen habet in se & sua natura non multum alit periculi, atque facilem admittit sanationem, quando tonus intestinorum de- *Prognosis salutaris.*

perdi-

perditus per convenientia tam interna quam externa remedia reſtituitur. Quodſi vero ſpaſmodici quidpiam ad flatus excitandos concurrerit, ut in feminis, quibus menſes non rite fluunt, vel in iis, qui ex calculo in uretheribus, vel in ductibus biliariis hærente laborant, fieri ſolet, aut ſi pathemata ſpaſmodica hæmorrhoidalibus moliminibus ſuperveniunt, tunc utique paullo difficilior eſt curatio, quia tum remediorum vis & operatio partim ſpaſmis ſedandis, partim atoniæ tollendæ debet eſſe dicata, quæ tamen inter ſe contrariare videtur.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Clyſterũ uſus in flatulentia. IN affectu ventriculi & inteſtinorum flatulento curando nil prius habere debet medicus, quam ut flatibus per inferiora promoveatur exitus, materiaque tenax viſcida, quæ flatuum proventui velificatur, attenuetur & per alvum leniter educatur. Quo fine primo omnium in uſum vocare decet enemata, quæ tam derivandi quam diſcutiendi & evacuandi prædita ſunt efficacia; cujus generis ſunt, quæ ex herba hyſſopi vel hormini, floribus chamomill. vulg. & roman. ſummitat. millefolii, baccis juniperi & ſeminibus carminativis majoribus &c. cum juſculo carnis vitulinæ & decenti ſalis gemmæ, ammoniaci, aut Ebſonienſis & olei chamomill. cocti portione optime poſſunt parari. Sed notari meretur, vix unum alterumve clyſterem allevando malo ſufficere, ſed eorum uſum crebrius eſſe repetendum.

§. II.

Quanã conferant laxantia. Hiſce dein interponenda & ſubjungenda ſunt laxantia, virtute ſimul carminativa & quodammodo anodyna inſtructa. Quo nomine commendare licet pilulas balſamicas ad Beccheri, Stahlii & noſtram methodum confectas, vel ſi natura paullo robuſtior & inflatio tympanitica fuerit, duas partes extracti panchymagogi Crollii cum una parte maſſæ pilularum Wildeganſii, Starckii vel de ſtyrace ex aqua carminativa minus ſpirituoſa offerre ſoleo.

§. III.

Roborãtia in forma pulveris. Poſthæc ordine ſequuntur medicamenta, quæ principio temperate balſamico & volatili oleoſo aromatico conſtant & vulgo carminativa dicuntur, quorum operandi ratio non ita debet explicari, ac ſi ſale ſuo volatili ſubtili materiam flatuum tantum reſolvant tenujoremque reddant, ſed potius, quod tonum tunicarum inteſtinalium eorumque ſyſtolen vigorando prohibeant, ne flatus ſubſiſtant, ſed e ſede ſua dimoti per tubum inteſtinalem facilius exturbentur, aut ne novus ſubinde flatuum fiat proventus. Etenim, quoniam deſtructus ventriculi & inteſtinorum motus periſtalticus principalis flatulentiæ cauſa exiſtit, ea omnino, quæ eximia has partes roborandi efficacia pollent remedia in noſtro morbo ſunt indicatiſſima. Splendent vero maxime ejuſmodi virtute & ob inſignem ſæpiuſque comprobatam utilitatem eminentiorem merentur laudem primo pulveres ex radicis ari, zedoar. pimpinell. albæ, ſalis digeſtivi Sylvii, vel tartari vitriolati, ſeminis cymini, ſummitat. centaur. min. cort. aurant. exſiccat. ana drachma una, olei chamomill. veri, vel de cedro aut cort. aurant. guttis VI. compoſiti, quibus, ſi ſuſpicio adſit acidi in primis viis copioſe ſtabulantis, commode adduntur oculi cancrorum.

§. IV.

In forma liquida. Huc quoque deinceps referenda ſunt in forma liquida ſequentia medicamenta, quorum prius ſit mixtura ex eſſentiis carminativis conflata, eximii uſus: Recipe eſſent. cort. aurant. zedoar. carminativæ Wedelii, ſingulorum unciam dimidiam, ſpiritus nitri dulcis vel liquoris noſtri anodyni, ſpiritus de tribus ana drachmas duas M. D. ad XL. guttas. Alterum medicamentum conſtituit potio, cujus hæc

esto formula: Recipe aquæ carminativæ Dorncrellii, chamomill.vulg.zedoar. cum vino ana unciam unam, spiritus nitri dulc.drachmam unam, olei carvi puri guttas VIII. cum facchari drachmis duabus subactas M. D. S. Potio qu.2.Loffel.voll.

§. V.

Quæ pro. sint externa. Nec denique negligenda sunt externa remedia, quæ inter commendanda sunt linimenta toti epigastricæ regioni inungenda. Horum præcipua ingredientia sunto oleum chamomillæ & rutæ coctum, oleum nucistæ & balsamus Peruvianus, quibus admisceantur olea juniperi, carvi, anisi vel cymini. Instar omnium vero esse poterit balsamum nostrum liquidum, vitæ dictum, quod cum tribus partibus aquæ reginæ Hungariæ remixtum ventrique inunctum summæ deprehendi efficaciæ.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Cautelæ circa calidiora medicamenta. Si flatulenta abdominis distensio partim a spastica tunicarum intestinalium strictura diuturna, partim a præternaturali earundem tensione atque duritie proficiscitur, atque hæc ipsa a stagnatione humorum & acrimonia biliosa fovetur, cautissime cum carminativis calidioribus, aromaticis, volatilibus & sulphureis, qualia sunt olea destillata ætherea carvi, juniperi &c. mercandum est, siquidem flatuum elaterem & turgescentiam humorum augendo, tumorem reddunt contumaciorem & symptomata longe sæpe periculosiora, ut æstum præternaturalem cum ingenti siti, anxietate & summa spirandi difficultate arcessunt. Et hinc est, quod FIENUS *lib. de flatibus cap.* 21. mentionem fecerit muliérculæ, tympanite misere afflictæ, quæ usu electuarii admodum calidi, quod discussioni flatuum præscripserat medicus, in novum tantumque incidit tumorem, ut totum inde pectus mirum in modum fuerit distensum & paullo post misera supremum diem obierit. Quam in rem etiam egregia sunt verba HELMONTII, quæ *lib. de flatibus* continentur. *Si ventositates*, inquit, *in nobis sunt vapores aut exhalationes, certe major dolorum atque flatuum excitatio & distensio partium sequetur, adhibitis calidis, eo quod vapores augeri est necesse & cruciatus ac distensiones multiplicari.*

§. II.

Circa purgantia. Purgantia omnia, non exclusis etiam sennatis & valde aloeticis omni modo fugienda esse suadeo, quia magis intestina exsiccant, & fibras tensas, constrictas durioresque reddunt. Multo vero majorem noxam non sine periculo adferunt, si quis repetita eorum dosi remorationem flatuum promovere velit. Commendanda potius sunt mannata cum cremore tartari in sero lactis, vel fonte Sedlicensi soluta, non omissis enematibus emollientibus & blande discutientibus.

§. III.

Quæ prosint in statu plethorico hæmorrhoidali. Ubi spasmi flatuum fœcundæ genetrices sunt, quod sæpe fit in statu plethorico hæmorrhoidali in juvenili & virili ætate, nitrosa cum salibus detersivis & refrigerantibus juncta securissima sunt. Prosunt quoque spiritus nitri dulcis, liquor noster mineralis, succus citri cum sale absynthii, oleum amygdalarum dulc. emulsiones ex seminibus IV. frigidis, massæ pilular. Sylvii & Starckii, quandoque etiam confert venæsectio. Hinc *Carol. de la* FONT Academiæ Avenionens. Professor in *dissert. de hydrope tympanite* exemplum adfert curati a se tympanitici ope tincturæ rosarum, aliquot spiritus vitrioli guttulis impraegnatæ, & julepo ex aqua portulacæ, cichorei, nymphææ, syrupo de nymph. de papavere, sale prunellæ & spiritu sulphuris confecti, interposito subinde usu emulsionis temperantis, vel decocti hordei cum syrup. de limonia & sale prunellæ, ac opiatæ ex crystallo minerali.

rali, lapidibus cancrorum, vitrioloque martis cum conserva rosarum compositæ.

§. IV.

Curatio mali ex uteri vitio. Ex uteri vitio post partum laboriosum, puerperium, aut abortum menstiumque irregularem fluxum, si ejusmodi graves & contumaces abdominis distensionis accidunt, certe pilulæ ad imitationem Becheri ex extractis amaris & gummatibus resinosis temperatioribus cum refracta aloes portione præparatæ convenientique ordine & dosi exhibitæ incomparabilem exserunt efficaciam. Idem valet etiam de elixiriis temperate balsamicis ex iisdem speciebus paratis, quippe quæ, dum blanda sua sulphurea balsamica virtute tonum & robur ventriculi & intestinorum deperditum restituunt, mirum effectum, præsertim ubi bilis deficiens & biliosa est, præstant, modo non nimia dosi adhibeantur: nam natura iisdem adsuescit & successu temporis etiam in certis intestinorum partibus, exsiccando tunicas intestinales, hinc inde præternaturales angustias pariunt, & funesta sæpe symptomata post se trahunt.

§. V.

Circa clysteres. Magnum certe clysteres præstant usum tam in accessione & præsentia mali, quam extra illud tempus, ad ejus incursum avertendum. At vero si spasmus in intestinis tenuibus sævit, non sufficiunt clysteres, sed tunc suadenda sunt mannata, cassia, sal Anglicanum, Sedlicense, item serum lactis caprini cum cremore tartari vel tartaro vitriolato paratum. Thermarum quoque & acidularum providus usus in hypochondriacis non est spernendus, sed magnam potius promittit opem.

§. VI.

Circa externa. Inter externa in vehementi abdominis inflatione fomenta sicca & maxime omnium arenam in igne vel sole siccatam ceu magnum præsidium habuerunt antiquiores medici. Hinc varia exstant loca, ubi eandem commendarunt. Vid. CELSUS *lib. III. cap. XXI.* & PLINIUS *histor. natural. Lib. XXI. cap. VI. arena littorum maris*, inquit, *præcipue tenuis & sole candens in medicina est siccandis corporibus hydropicorum.* Nec aliter sentit *Cœlius* AURELIANUS, qui *lib. III. tardarum passionum cap. VIII.* ex arena littoris, sole ignita torrenda hydropicorum corpora statuit. Nostris temporibus ut multa alia, quibus veteres felici cum successu utebantur, arenatio in desuetudinem venit: neque tamen adeo negligenda videtur. Arena enim calida non modo compressione, quam mole sua efficit, intumescentiam cohibet, sed & calore sicco humores pravos intercutem stagnantes attenuat, ut succis per vasa sua itus reditusque restituatur: imo cutis quoque spiracula aperiuntur & transpiratio adjuvatur. Vulgare nostro tempore experimentum est, avenas calidas & exsiccatas in sacculo regioni ventriculi & umbilici imponere, eo quod vim habeant dissolvendi & discutiendi utilissimam. Præter hæc vero emplastrum de sapone bene camphoratum & cum oleo hyosçiami malaxatum in flatuosa abdominis distensione non sine insigni levamine applicatum novi. Cui virtute parum cedit galbanetum ventri impositum.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Flatulentia cum intestinorum doloribus a vermibus. Quæ vigesimum ætatis annum supergressa est virgo generosa, tenerioris texturæ & faciei admodum pallidæ, jam per biennium parciori & irregulari mensium fluxu adflicta graviter subinde de doloribus circa umbilicum tensivis, abdominis inflationibus, & precordiorum anxietatibus cum insigni lassitudine & adpetitus prostratione conquesta fuit. His brevi abhinc tempore jungebatur febricula vaga, circa vesperam maxime adfligens, urina instar seri lactis mingebatur turbida & pallida, atque virium tanta succe-

succedebat proftratio, ut lipothymiæ fæpius accederent. Qui confulebatur medicus, ad menfes folum refpiciens fortiora obtulit emmenagoga, fed tantum aberat, ut levaminis quidquam fequeretur, ut potius infigne fymptomatum augmentum ægra perciperet. Ego tandem in confilium adhibitus, ante anni circiter dimidium aliquot afcarides per alvum excretas comperiebam; unde verminofam colluviem pro genuina cauffa habendam ratus primo effentiam ordinabam tanaceti & fantonici cum liquore anodyno æquali portione remixtam, & ferum lactis mane per aliquot hebdomades bibendum. Tum vero præfcribebam pilulas ex gummi ammoniaco, aloe rofata, rhabarbaro, mercurio dulci & croco, interpofitis fubinde pulveribus digeftivis. Et fic, ingenti putridæ & fœtentis pituitæ copia cum aliquot necatorum vermium fruftis exturbata, peffima ægrotantis fymptomata fenfim fenfimque evanefcebant. Nihilo tamen fecius remanebat magna ventris debilitas & ad flatus generandos difpofitio, ad quam debellandam effentiam corticum aurant. & carminativam Wedelii cum fpiritu nitri dulci inter prandium commendabam, tam felici eventu, ut ægra ab omnibus malis liberata nunc integerrime vivat.

EPICRISIS.

Docet inprimis hic cafus, quantum medici interfit, veram morbi cauffam & originem probe noffe; qua ignorata non modo remedia eidem removendæ oppofita nihil juvant, verum etiam, quod peffimum eft, plus noxæ afferunt. Fuiffe autem in noftro cafu vermes præcipue accufandos, teftis eft ipfe morbi eventus. Nec adeo difficile eft, ex hac cauffa rationalem fymptomatum fuppeditare æthiologiam. Etenim, quum iniqui ifti hofpites in inteftino ileo potiffimum fedem fuam habeant, facile ibi morfu dolores efficiunt, paffioni iliacæ non abfimiles, unde flatus exitu fuo per inferiora præclufi fuperiorum inteftinorum tractus occupant, eofque diftendunt & ita divellunt, ut continui quafi folutionem moliantur. Et quum hac ratione ingens his partibus inducatur atonia, non mirum effe debet, cur materiali etiam cauffa fublata remediis ftomachicis, non fecus ac in iliacis fanatis, per longum adhuc tempus, ad tonum reftituendum, infiftere confultum fit.

OBSERVATIO II.

Inflatio tympanitica cum materiæ purulentæ ex utero effluxu.

Femina triginta annorum, temperamenti fanguineo-cholerici, a matre progenita, quæ per viginti & plures annos molefta laboravit flatulentia, jam per triennium fine omni dolore & incommodo, falvoque menfium fluxu, gravi abdominis diftenfione adfecta fuit, quæ accedente vita defide & concurrentibus variis animi perturbationibus feptem abhinc menfibus multum increvit & vehementes ventris dolores, fpirandi anguftiam, alvique obftructionem cum menfium imminuto fluxu comites habuit. Hæc contra mala medicus pugnavit carminativis, aperientibus & eximiæ virtutis roborantibus, fed in eodem ftatu morbus permanfit, fomnus tamen & adpetitus bene femper conftitit. Non multo poft, ob errorem in diæta commiffum, optima femina febrem incidit tertianam per feptem hebdomades durantem, unde viribus cum fomno & adpetitu dejectis pedes intumuerunt & inflatio abdominis adaucta cum aliquali fluctuatione ad manus percuffum inftar tympani fonum edidit. Elapfo menfis fpatio materia gryfea purulenta, omnis expers odoris, cum intermixtis fanguinis ftriis, præcedente leviufculo horrore, per aliquot dies in notabili quantitate per uterum excernebatur; quo facto levamen quidem mifera percipiebat in utroque hypochondrio, fed non modo pedum

tumor

tumor perseverabat, sed abdominis quoque ita subinde invalescebat, ut in lecto decubitum impediret. Aberat tamen, quod bene sperare licebat, sitis, aberat febris & nimia virium depressio, aberat quoque, quod alias adesse solet, ciborum fastidium, sed modice potius adpetitus constabat. Præterea urina mingebatur flava cum nubecula alba, fæces secedebant duræ, mensium plenaria erat suppressio, & insignis dolor cum tumore anum occupabat.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Non omnis, præsertim in sequiori sexu, abdominis expansio pro inflatione intestinorum tympanitica habenda est, sed incidunt sæpe casus, ubi post puerperium aut laboriosum partum, mole pinguedinis aucta abdominisque musculis crassioribus redditis, abdomen valde tumidum observatur. Nam frequenter obvium est, per violentos & diu perseverantes spasmos in partu sanguinem ad partes molliores minusque resistentes, quid? quod ad ipsum collum & ejus glandulas copiosius delatum vasa ibi nimis dilatare & stagnationes efficere, ut strumæ quoque haud raro inde enascantur. Fit tamen nonnunquam, ut etiam inflatio intestinorum tympanitica, uti in præsenti casu diuturno abdominis tumori superveniat, quæ procul dubio propter crassam diætam vitamque sedentariam inducta, & dein retardato mensium fluxu post tertianam febrem ita adaucta fuit, ut ordinarius medicus verum ascitem hydropem adesse judicaverit. Ego tamen potius morbi augmentum adscripsi antifebrilibus, quibus forsan nimis cito febris fuit suppressa. Increvit enim inde infarctus in utero, a quo demum abscessus ibi formatus & magna materiæ gryseæ, nullius odoris, copia excreta fuit, quæ optatum symptomatum levamentum attulit. Quapropter præcipua curationis fuit intentio, ordinarium sanguinis per hepar & uterum cursum restituere. Quo fine fontem Egranum tepefactum, interpositis pilulis balsamicis, ad mentem Beccheri confectis, & elixiriis stomachicis, per aliquot hebdomades cum recto regimine bibere jussi. Et quoniam clysteres carminativos in ejusmodi casibus nunquam fere non utiles deprehenderim, crebriorem eorum usum summopere commendavi & cataplasmata ex herbis, floribus & seminibus carminativis, ex vino coctis regioni pubis imponenda suasi. Denique roborandi fine elixirium ex essentia succini, corticum aurant. zedoar. & liquore anodyno, æquali ad pondus omnium proportione sumto, præscripsi & sic curam feliciter perfeci.

OBSERVATIO III.

Flatulentia abdominis ab adstringentibus inducta.

Virgo generosa, viginti & aliquot annos nata, constitutionis tenerioris, vasis tamen sat amplis prædita, quæ mensium fluxum ultra annum sat largiter & supra naturæ modum experta habitum obtinuit cachecticum & postea loco sanguinis sinceri & puri humorem per uterum ejecit valde aquosum & mucidum; ex imperiti junioris medici consilio per quatuordecim dies balneum Lauchstadiense, adjecta semper aluminis portione, adhibuit. Substitit quidem inde fluxus, sed non multo post incidit in satis grandem ventris tumorem cum sensibili duritie in dextro inguinis latere, summa anxietate, pectoris oppressione totiusque corporis languore conjunctum. Circa tempus somni obtuli dosin salis nostri aperitivi, postero vero die mane pilularum balsamicarum, nostræ præparationis no. XIV. & circa prandium elixirii nostri visceralis centum guttas, idque per quatuor continuos dies. Postea ordinavi balneum circa vesperam adhibendum, quod sequentes habuit species: recipe herbæ majoranæ, salviæ, matricariæ, menthæ,

thæ, artemisiæ, rosmarini, florum chamomill. rom. & simplicis singulorum manipulos duos, baccarum lauri, juniperi ana unciam unam. Includantur sacculo & in aqua leniter coquantur. Huic balneo insideat ægra per horam & sacculus imponatur ventri maximeque regioni inguinali. Consumtis iterum lavando quatuor diebus, pristina rursus methodo ægra per sequens quatriduum mane pilulas balsamicas & inter prandendum elixirium sumsit viscerale, atque simul vesperi balnei usum continuavit. Quorum remediorum ope mira colluviei glutinosæ & viscidæ ex utero promanavit quantitas & remittentibus flatulentis symptomatibus exoptata rediit integritas.

EPICRISIS.

A præpostero balneorum adstringentium usu pessimorum symptomatum productam fuisse syndromen, extra omnem quidem positum est controversiam; placet tamen in meliorem hujus rei confirmationem similem fere casum allegare GALENI, qui de *præcognit. ad posthum.* eleganter prodidit, uxori Boethi, fluore albo laboranti ex adstringentium usu ventrem ita intumuisse, ut utero gerentis suspicionem subjerit. Plures ejusmodi sat memorabiles observationes exstant in M. N. C. *ann. II. Dec. I. obs. XXVI.* & *ann. VI. obs.* 103. quæ dignæ sunt, ut probe annotentur. Subsistunt enim hac ratione non modo in uteri, verum etiam in partium ipsi vicinarum vasis humores excernendi atque mora viscidiores tenacioresque redditi, intercipiendo liberum sanguinis circulum variasque congestiones & impetuosos motus ad certas partes efficiendo, omnes corporis functiones valde turbant & symptomata accersunt gravissima. Omnis itaque opera & cura medentis in eo maxime est defigenda, ut dissoluta fluxiorique reddita tenaci obstruente materia, ejus per uterum exitus promoveatur. Cui scopo obtinendo præscripta nostra methodo remedia egregie inservierunt.

OBSERVATIO IV.

Singularis intestini coli flatulentia.

Juvenis viginti annorum, temperamenti phlegmatici, crassiori diætæ & sedentariæ vitæ addictus, vehementem dextri lateris dolorem ex imo abdomine ad superiora adscendentem, præsertim a cibis, quos in deliciis habebat, flatulentis, ultra anni spatium persensit, multaque ad eum compescendum adhibuit sine effectu remedia. Ego consultus, omnibus rite exploratis in regione inguinali dextri lateris circa os ilei tumorem annotavi sat magnum; unde consilium dedi, ut huic loco emplastrum imponeret ex terebinthina veneta, mastiche, cera & balsamo Peruviano conflatum, idque bis in hebdomade renovaret. Intra prandium dedi elixir meum viscerale balsamicum cum essentia Zedoariæ & liquore anodyno minerali remixtum & pilulas balsamicas bis intra septimanam sumendas suasi. Et hac ratione intra duos menses inflatio ista detumuit tandemque penitus æger convaluit.

EPICRISIS.

Nihil dubii est, quin in præsenti affectu intestinum colon in ea parte, ubi a cœco prodiens magnis vasis, membranisque & nervis robustioribus eo fine instructum est, ut excrementis sursum pellendis capax sit, atonia laborasse, qua factum est, ut fæces retentæ diuturniori mora in flatus se explicaverint, qui reliquam coli portionem, ad hepatis viscus anfractuoso ductu procedentem ita inflarunt, ut exterius quoque tumorem observare licuerit. Quod vero si incidit, ea omnino remedia adhibere consultum est, quæ flatus & accumulatas in intestinis sordes blande evacuandi & simul roborandi virtute pollent. Quo nomine

pilulæ

pilulæ nostræ balsamicæ & ad eandem methodum paratæ aliæ cum elixiriis temperatis stomachicis insignem merentur commendationem. Sed interna hæc medicamina externis debent secundari, a quibus non exiguum felicis curationis pendet momentum, ita prorsus, ut his sepositis supervacaneus sæpe sit omnium, etiam optimorum internorum usus.

OBSERVATIO V.

Colica flatulenta cum salivatione rara & singulari.

Judæus sexaginta & aliquot annorum, bene alias valens & robustus, per biennium ob varios fortunæ infestos casus animo perturbatus male habuit. Nam subinde de flatulenta abdominis & hypochondriorum distensione, alvo adstricta, somno inquieto, & languente appetitu conquerebatur, urinam per intervalla turbidam & sabulosam cum ardore mingens. Hic cum caussam coram judice amitteret, gravi animi adfectu commotus, mox in brumali gelu iter conficiebat plurium milliarium, quo fiebat, ut domum reversus summa præcordiorum anxietate, pectoris oppressione, dolore circa cordis scrobiculum tensivo, insigni totius corporis languore, nausea & subinde vomitionibus vehementer corriperetur. Qui primo accersebatur medicus, audacter curam adgrediebatur essentiis stomachicis & carminativis, sed mirum inde singula increscebant symptomata. Quum itaque meum æger postularet consilium, ego caussam horum malorum curatius inquirens, in primo intestino, quod duodenum vocatur, ipsoque pyloro vitium latitare exinde argumentabar, quia continuo æger querebatur, quod ingesta, præsertim solidioris consistentiæ, ob angustiam, quæ transitum impediret, difficulter descenderent, & inde ad superiora cum anxietate & vomendi conatu fieret regurgitatio. Præterea abdomen flatibus valde erat turgidum, alvus adstricta, somnus paucus & interruptus, tantaque virium & corporis languescentia cum faucium ariditate aderat, ut non parum periculi in tam sontico adfectu & ætate jam provectiori suspicarer. His ita constitutis ægrotanti potionibus analepticis, jusculis cum cancris fluviatilibus & radicibus aperientibus decoctis, pulveribusque leniter nitrosis prospiciebam, & clysteribus emollientibus ventrem apertum servare expediebam, eo quod solventia medicamina dejectæ vires non admittebant. Et en! non parum inde levaminis percipiebat. At vero, quum per quatuor menses hisce malis conflictatus nondum restitutum se penitus videret, alius vocabatur medicus, qui per medicamentum, quod & sudorem proliceret & spasmum sisteret, certissimam promittebat opem. Erat autem ita compositum: recipe cinnabaris, antimonii diaphoretici ana drachmas tres, salis volatilis cornu cervi, croci, castorei ana drachmam unam, misce dividatur in octo doses & singulis quatuor horis una sumatur. Sed a quatuor sumtis anxietates invalescebant, & largus subsequebatur salivæ fluxus. Inspectis faucibus illæ totæ aphthis ardentibus & dolentibus erant refertæ. Durabat hæc salivatio nullis remediis allevanda usque ad mortem, quæ tertia septimana ab adsumto remedio accedebat.

EPICRISIS.

Quod si veram hujus mali pessimorumque symptomatum originem scrutari velimus; certe vix aliam, quam vehementem iracundiæ adfectum corporisque refrigerationem deprehendere licet. Tali enim ratione obortus in duodeno spasmus adnexum pylorum vehementer constrinxit, & ita angustavit, ut nullus prope flatibus e ventriculo patuerit exitus, unde hic supra modum distentus ingenti præcordiorũ anxietati, inquietudini & reliquis symptomatibus ansam præbuit largissimã.

Nec.

Nec dubitandum, quin intempestivus medicaminum calidiorum usus anxietates permultum adauxerit, utpote quæ occlusis excretoriis viis semper magis obsunt, quam profunt. Cæterum dignus est, qui probe annotetur peculiaris plane pulveris oblati effectus, quem ego, pharmacopæi errorem accusandum ratus, vix credidissem, nisi facta inquisitione hunc omni culpa vacuum deprehendissem. Sat graves igitur erant rationes, quæ mihi fidem faciebant, tam largam salivationem in corpore vehementibus spasmis ab effusa bile exagitato, soli cinnabari, in largiori dosi præscriptæ & per admixtum sal volatile cornu cervi ad majorem activitatis gradum adactæ esse adscribendam, ut inde discere omnino liceat, quod sinistri sæpe effectus ab optimo alias medicamento præter spem ac opinionem nostram proveniant.

OBSERVATIO VII.

Passio flatulenta cum borborygmis. Vir triginta annorum, sacerdotali munere fungens tribus abhinc annis, quum in academia degens Belgica cibis uteretur crassioribus & piscibus marinis, neglectoque potu & sufficienti corporis exercitatione, litterarum studiis cum profundis meditationibus junctis plus justo incumberet, graves primum sensit ventriculi & intestinorum inflationes, murmura, flatuumque & aquarum in abdomine fluctuationes satis sonoras, quæ plerumque a prandio & adsumto Theæ vel cerevisiæ potu sub vita motus experte augebantur. Idem observabat, quando profundioribus meditationibus mentem defatigabat, cum contra a suscepta exercitatione & ructuum per os explosione insigne mali perciperet levamentum. Præterea alvus plerumque bene respondebat, ciborum tamen adpetentia languebat, caput vertigine & aurium susurru tentabatur, facies erat pallida, totumque corpus marcore conficiebatur. His malis debellandis varia æger opposuerat remedia; sed omnibus nihil proficientibus, meam tandem implorabat opem. Consilium igitur dedi, ut primo omnium e vena pedis tusa sex minimum cruoris uncias detrahendas curet & aliquot diebus interjectis, ad primam regionem a cruditatibus viscidis, flatuum genetricibus repurgandam, per tres dies fontem Sedlicensem duarum librarum pondere pro dosi biberet. Paruit æger consilio & inde melius habere cœpit. Ad malum itaque penitus submovendum bis in septimana primam regionem a viscidis cruditatibus beneficio pilularum balsamicarum liberandam & elixir nostrum balsamicum per sat longum tempus sumendum suasi. Denique, quum ad curationem tam molesti affectus accuratum vitæ regimen plurimum conferat, frequentiorem corporis exercitationem, & ut æger a nimiis meditationibus, ac cibis, qui difficilioris sunt solutionis, infumatis, piscibus marinis, fructibus leguminosis, fermentationem facile subeuntibus, omnibusque lacticiniis se abstineret, commendavi.

EPICRISIS.

Licet hæc flatulentia effectus magis & symptoma sit mali hypochondriaci, quam primarius morbus, ideoque huc strictim non pertinere videatur, discere tamen potest attentus medicus, quantum, si non omne, ad morbi flatulenti generationem contribuat motus intestinorum peristaltici imbecillitas, variis ex caussis inducta; quas inter in præsenti ægroto præcipue referre decet intensiores mentis labores per multas noctes productos: utpote nimia mentis fatigatio eximiam habet potentiam canalem istum, qui digestioni præest, nerveum & valde sensibilem debilitandi, quod eo magis accidit, si vita motus expers & ciborum duriorum ac flatulentorum usus accesserit. Quoad curationem scire

licet,

licet, quod fontes medicati tam thermales quam frigidi borborygmos & murmura ventris sæpe augeant, præsertim si non alvum sufficienter ducant, nec urinam moveant, ut sunt Wildungenses & Selterani &c. Tum enim ob languidiorem motum peristalticum facile stagnant, & atoniam augent. Consultius itaque duxi, fontem Sedlicensem, interpositis & subjunctis balsamicis stomachicis medicamentis, commendare.

CAPUT XVI.

DE CACHEXIA UTERINA, SIVE FLUORE ALBO.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Fluor albus, quid sit?

QUi fluoris albi nomine in scholis medicorum venit adfectus feminasque summe molestat & cruciat, malum est cachecticum, quod in inordinato humoris impuri, mucidi, plerumque albi ex muliebribus effluxu cum magno incommodo functionumque naturalium læsione juncto consistit.

§. II.

Quando subjecta præcipue invadat.

Huic fluxui quamvis ætas plerumque consistens sit obnoxia, minime tamen declivior est excludenda, id quod suo jam tempore optime annotavit HIPPOCRATES *lib. II. de morbis mulierum.* At vero dantur etiam observationes, utut rariores, quæ testantur, puellas teneriores vix sex septemve annos natas hunc fluorem fuisse perpessas. Qua de re consulantur FERNELIUS *lib. VI. Pathol. cap. XIV.* RODERICUS *a* CASTRO *lib. I. morb. mulier. cap. XIV.* & *Acta Haffniens. Vol. I. obs.* 83. Frequentius vero evenit & incipit hic fluxus circa annum decimum tertium vel quartum, quo tempore fœminis menstrua erumpere solent. Nec maritatæ tam intra quam extra graviditatis statum ab eo sunt immunes. Novimus enim gravidas toto gestationis tempore eidem obnoxias. Quodsi denique habitum corporis respicimus, experientia teste, feminas & nervis & fibris minus solidis sed laxioribus & natura, ut ajunt, serosiori præditas præ aliis huic malo observamus subjectas.

§. III.

Quare dicitur inordinatus.

Inordinatus dicitur fluxus, quia non certam servat temporis periodum; siquidem aliis continuus est & quotidianus, in aliis per intervalla repetens bis terve in mense accidit; licet sint exempla, ubi etiam periodice & stato quasi tempore venit. Dein in nonnullis menstruum fluxum modo præcedit, modo comitatur, modo sequitur, vel etiam intermedio tempore prodit; quinimo in graviori statu ipsorum mensium loco oritur & ne illis quidem, quibus menstruorum tempus secundum naturæ ordinem præteriit, ut vetulis parcit.

§. IV.

Quoad colorem & consistentiam differt.

Variat hic fluor quoad colorem & consistentiam, quod optime demonstravit PLATERUS *in prax. tom. III. p.* 670. *in hoc fluore*, inquit, *humor interdum serosus copiose plerumque, nunc limpidus sine morsu, nunc acris vel salsus, alias flavescens, virescens, aut nigricans nonnihil, aliquando & saniosus, interdum inodorus, alias fœtidus ei copulatur. Huic pituitosus etiam miscetur aliquantum glutinosus, inodorus & frigidus pauciore, vel eadem, aut etiam majore quam serum quantitate.*

§. V.

Est vel moderatus vel immoderatus.

Huic fluori, si moderate se habeat, nulla alia graviora superveniunt accidentia, atque tam mulieres quam virgines multis sæpe mensibus vel etiam annis sine noxa eundem perferre solent. Quodsi vero immoderatior sit, tum malus corporis habitus seu cachexia eum comitatur; unde non modo insignis oritur corporis languor & functio-

ctionum imbecillitas, sed & pruritus, mordicatio & ardor in pudendo & circa illud divexant. Tum quoque in plerisque mulieribus permagnum, in aliquibus tamen nullum in conceptu sentitur impedimentum, atque si fœteat materia, turpitudo hæc non modo ipsis feminis molestiam, sed maritis quoque fastidium, ut ab ipsarum consortio abstineant, parit.

§. VI.

A cachexia parum differt si intercedit.

Quod noster adfectus multum cum cachexia alat affinitatis, eleganter ostendit HIPPOCRATES *lib. II. de morb. mulierum* §. 9. *fluxus*, inquit, *albus fluit velut alba asini urina & in facie sunt tumores albi & partes ambæ sub oculis tument & hydropiformes ac non valde bona specie præditi sunt oculi & color corporis albidus, & venter imus tumidus & in cruribus tumores laxi, & si presseris digito notæ imprimuntur & stomachi morsus percipiunt, dum jejunæ fuerint vel etiam vomuerint velut acidam aquam & si acclivem locum procedunt, anhelatio corripit, crurum perfrigeratio, genuum impotentia, uterus præter rationem aperitur & ad osculum procidit gravis. Tales difficile est a morbo liberare.* Minime hæc *Hippocratis* adserta de fluore albo, moderato, incipiente, sed potius de pertinaci chronico, qui primam caussam & fontem suum in malo & tam quoad solidas quam fluidas partes depravato corporis habitu, præcipue omnium vero in magna ventriculi imbecillitate habet, sunt intelligenda. Nam quia fluidum illud chylosum & lymphaticum temperatum subtile, quod solidis partibus vires & robur conciliat, nimium simul per vias devias uteri decedit, fieri omnino non potest, quin virtus solida & systaltica cordis & arteriarum, atque peristaltica ventriculi & intestinorum imminuatur; unde languor & magna virium prostratio sequitur, & vi digestrice ventriculi deperdita, crudi & viscidi succi in massam sanguinis delati atque accumulati nutritionem non modo & pulchritudinem faciei vitiant, sed & animi vigorem demunt, & tristitiam inducunt.

§. VII.

Sedes mali est uterus.

Sedes hujus mali omnino est uterus, cujus anatomicam fabricam, & potissimam ejus vasorum structuram accuratiori paulo consideratione dignam existimo. Et primo quidem tenendum est, nullam in universo corpore partem tam numerosa vasorum copia instructam esse, quam ipsum uterum. Ex his enim primæ sunt arteriæ & venæ spermaticæ, quæ ovaria contingunt, ac in fundum uteri copiosissimis ramificationibus feruntur. Deinde rami arteriæ & venæ hypogastricæ ad partem mediam & inferiorem uteri, nec non vaginam excurrunt. Hæc largissime per uteri corpus disseminata sanguifera vasa, mirum tortuoso ac serpentino quasi flexu discurrunt. Id vero peculiare sibi servat exquisita vasorum uteri per anastomoses connexio, quod in plurimas cellulas mutuo communicantes diversæ magnitudinis canalium alvei desinant, & cellulas ovalis figuræ forment, quæ substantiam ipsius uteri spongiosam & fungosam reddunt. Notandum insuper est, quod non modo hypogastricæ venæ, quæ sanguinem revehunt, dimidio majorem capacitatem obtineant, quam arteriæ hypogastricæ, verum etiam, quod venæ sic dictæ spermaticæ non recto sed anfractuoso admodum & in orbem quasi recurvo ductu porrigantur, ita prorsus, ut si easdem extricare, earumque longitudinem supputare velimus, aliquot ulnas æquarent, arteriasque spermaticas longe superarent.

§. VIII.

Ratio formalis.

Ex plane peculiari jam exposita vasorum uteri structura luculenter patet, tarde utique ac segniter per venas has, præsertim valvulis destitutas, sanguinis cursum & circulum succedere, ut adeo ex hac theoria anatomica, ceu fundamento, & mensium fluxus, & vitia omnia, quæ ex utero contingunt mulie-

mulieribus, commode possint explicari. Quapropter nunc etiam ex hisce perspicua erit ratio, quare virgines æque ac conjugatæ tam frequenti tamque diuturno & molestissimo seri, variæ consistentiæ, variique coloris ex utero & ejus vagina profluvio divexentur. Nam quia tonus & motus uteri, qui æquabili fibrarum ejus constrictione & remissione continetur, tam facile læditur, debilitatur & dejicitur, prætereaque tardus admodum per circumflexa, & in serpentinos ductus porrecta uterina vasa sanguinis & humorum cursus, lentior quoque sanguinis per venas valvulis destitutas regressus est; perfacile utique non solum infarctus & stagnationes sanguinis ac seri in matrice oboriuntur, sed ipse etiam serosus & lymphaticus humor, segniori progressu lentescens, tandem exitum sibi parat, ac per passim in utero & vagina obvia orificia effunditur. Communis quidem plurimorum auctorum est sententia: ex lacunis GRAAFII, sive foveis circa urethram conspicuis, & parvis ibi consistentibus glandulis, humorem hunc excerni, ac in his lacunis, nullum quod setam admittat, foramen facile reperire licet, sed potius ad utrumque latus orificii, & per totam vaginæ substantiam lacunæ apparent plures, quæ quamfacile setæ ad digiti dimidium aditum concedunt, earumque ductus pressi liquorem, semini haud dissimilem plorant. Vid. Cel. HEISTERI *compend. anat. pag.* 81. *&* 82.

§. IX.

Ex quibus viis in utero fluxus proveniat.

Verum enim vero, utut relaxatæ hæ glandulæ stillare possint humorem paulo copiosiorem; neutiquam tamen hæ ipsæ unicam & genuinam fluoris albi sedem constituunt, sed longe plures dantur meatus, e quibus materia fluoris albi, nec non liquoris serosi impuri, in puerperis, cum & post lochiorum fluxum manantis, ortum trahit. Et licet RUYSCHIUS glandulas in utero unquam visas esse, aut demonstrari posse neget, nullum tamen dubium est, quin ex istis ostiolis, quæ sub mensium fluxu sanguinem fundunt, serum etiam exitum moliri possit. Perquam enim notatu digna est Cel. FANTONI *anat. C. H.* pag. 186. observatio, qua fidem facit, quod flatus per venas uteri in cavum matricis & vaginæ, ac vicissim ex hoc in venas adigi possit atque transmitti. Deinde etiam teste GRAAFIO & HORNIO pori & foraminula in cervice uteri conspiciuntur. Neque prætereunda sunt quæ VERHEYEN *in Anat. C. H. cap. 33. c. f. tab. XVII. fig.* 2. 3. prodidit, quod scilicet in utero, in aqua macerato, & per aliquod temporis spatium in blando calore detento, in interiori non modo vaginæ superficie, plurima corpuscula globosa, & alibi quidem racematim ipsi inhærentia, alibi vero per eam disseminata, sed in inferiori quoque parte cavitatis uteri, similia corpuscula viderit, eademque pro glandulis, seroso-pituitosi humoris secretioni inservientibus non immerito habenda esse existimet.

§. X.

Confectarium.

Nil itaque est dubii, quin per eadem vasa, vias & poros fluxus materiæ mucidæ contingat, e quibus ipse menstruus sanguis fertur. Atque hujus adserti evidens argumentum est, quod mensibus suppressis fluor albus in quibusdam loco horum superveniens observetur. Quod autem revera loco sanguinis albus liquor, unde etiam nomen morbus obtinet, proveniat, ea de re elegantem observationem habet SEVERINUS PINÆUS *de notis virginitat. lib. I. problem. III.* qui in dissectis cadaveribus virginum & mulierum uteri profluvio albo, dum viverent, laborantium, licet ob alium morbum extinctarum, humorem limpidissimum in utero invenit, ex cavitate ejusdem guttatim in sinum pudoris stillantem, in quo candorem, ut calcem aqua dissolutam dixisses, acquirebat, forsan ab aere frigido admisso particulis serosis se interponente, non excluso tamen

acore, a glandulis uteri forsitan profecto.

§. XI.

Caussæ mediatæ, quæ materiã fluxui suppeditant.

Quum igitur caussa fluoris albi proxima recte in tono fibrarum & vasorum uteri destructo & circulatione sanguinis per ejus vasa impeditiori, qua serum a sanguine sequestratur, reponenda sit, sequitur jam, ut dispiciamus, quænam ex caussis mediatis remotioribus ad constituendam hanc proximam caussam conspirent atque concurrant. Jam vero a nulla re magis, quam ab aere frigido & humido tonus fibrarum relaxatur; hinc facile patet ratio, quare tempore autumnali & in locis frigidis ac humidis, paludosis, humilioribus, vappidis, quæ aer purus & septentrionalis flatu suo non satis purgare potest, hic morbus inter feminas præcipue dominetur, & teste SYLVIO *in praxi lib. III. cap. IV.* in Belgio longe frequentior sit quam alibi, maxime si error in cibo & potu accesserit. Nam omnes illi cibi, qui ob viscositatem minus resolubilem digestioni minus obsecundant, ut sunt leguminosa, lacticinia, farinacea, nimis dulcia, item ex cibis marinis cochleæ, ostreæ, pisces palustres, neque minus fructus horæi in copia adsumti, omnia acida, acetaria, dum chylum progenerant glutinosum & crudum, qui ad assimilationem & nutritionem plane inidoneus est, hunc fluxum multum fovent & augent. Idque eo magis accidit, si nimia voracitas in puellis vel etiam infantibus accedat. Deinde quoque experientia firma & fere quotidiana observamus, mulieres quæ otio, vitæ sedentariæ, & somno nimis indulgent, longe facilius sibi hæcce incommoda accersere, quam illas, quæ labore & motu corpus firmant. Quamobrem etiam agrestes minus expositæ sunt huic fluxui quam urbanæ, quæ ob motum & laborem constantiori fruuntur sanitate.

§. XII.

Quod amplius ostenditur.

Ceterum quoque id sciendum est, eas mulieres, quibus per nares mucosæ destillationes frequentiores fuerunt, si supprimuntur, facta metastasi ad uterum, humoris albi ex utero emanationi valde esse obnoxias. Maxime omnium vero id evenit, quando fluxus menstruus recto ordine & decenti quantitate non succedit. Nam ab eo tempore confestim incipit vacillare sanitas, vasa impuris humoribus implentur & principium fit cachexiæ.

§. XIII.

Caussæ mediatæ, quæ uterum ad fluxum disponunt

Exposuimus jam eas caussas, quæ crudorum humorum abundantiam corpori ingenerant & materiam molestissimo] huic fluxui suppeditant. Nunc etiam ad eas considerandas progredimur, quæ ipsum uterum, ceu veram hujus mali sedem ad illum disponunt. Cujus generis præcipue ea sunt, quæ nimium relaxando vasa & fibras uteri, ipsum robur tonicum adimunt: quo vacillante & deficiente sanguinis & humorum massa per vasa tot copiosa & convoluta lentiori & impeditiori cursu feratur necesse est, unde quam facile fit seri viscidi per poros uteri secessio. Hinc etiam observamus, in maritatis partus laboriosos, a quibus magna utero conciliatur imbecillitas, frequentes abortiones, secundinarum improvidas & violentas post partum avulsiones sæpissime primam huic malo originem & caussam suppeditasse. Simili ratione observatum a nobis est, quod eæ feminæ, quæ immodicæ mensium fluxioni sæpius obnoxiæ sunt & quæ molas per abortum excernunt, eodem fluxu frequentius laborare. Namque hæc omnia nimiam indicant vasorum distensionem & relaxationem, quæ, nisi mature & tempestive convenientibus roborantibus remediis tollatur & vasorum tonus reparetur, procedente tempore difficili admodum negotio restituitur.

§. XIV.

§. XIV.

Differentia fluoris albi a mensibus decoloribus & fluxu contagioso.

Plurimum vero refert, tum ad eventum morbi recte dijudicandum, tum ad rite instituendam ejus curationem, nostrum affectum ab aliis similibus uteri fluoribus, cum quibus quandam alit convenientiam, recte discernere. Primum itaque non confundi debet cum mensibus decoloribus, quibus mulieres, præsertim juniores sæpe sunt obnoxiæ; & licet ii sint vitiosi, exacte tamen suam servant periodum, quum contra fluor albus non modo substantia & colore sit diversus, sed & promiscue & sine ordine feratur & cum inordinatis vel etiam nimium fluentibus mensibus jungatur. Tum quoque multum interest, album fluorem a virulenta gonorrhœa, quæ ab impuro coitu contracta est, distinguere: quippe miasma venereum non prostatas solum glandulosas, verum etiam vaginam uteri cum insigni dolore & molestia exulcerat, & viros, qui coeunt, contagio inficit. Deinde copia fluxus venerei longe minor est, quam in fluore albo, tanto vero acrior cum intenso ardore & dolore juncta, & cum menses fluunt & urina fertur, permanet, quum fluor albus vel menses antecedat vel sequatur. Hinc clar. BAGLIVUS *in prax. medic. lib. II. cap. VIII.* §. 3. infallibile tales morbos ab invicem distinguendi dedit signum: *Pete*, dicit, *a muliere, an tempore mensium fluor ille albæ materiæ adsit, si dicat quod sic, significato eidem, quod morbus, a quo divexatur, sit gonorrhœa gallica; si vero durante menstruatione fluor albus evanescat & eadem finita denuo regrediatur, pro certo habeas, mulierem fluore albo uterino laborare.*

§. XV.

Gonorrhoeæ virulentæ multiebris signa.

Neque vero omnis saniosa materia pro gonorrhœa virulenta & contagiosa habenda est. Nam interdum, quamvis rarius, abscessus & ulcera in fœminis sterilibus gignuntur, quæ sine contagio sunt. Potest hac de re legi CLASIUS *in obs. medicis rarioribus obs. IV. & V. de ulcere musculorum uteri vagine vicinorum & utero purulento*. Deinceps quoque non omnis erosio & exulceratio certum gonorrhoeæ purulentæ præbet signum; siquidem in fluore albo, & magis adhuc in scorbuticis, seri vitium eo acrimoniæ provehi potest, ut vicinas partes exedat atque exulceret, sed hæc exulceratio magis est superficialis & cum insigni pruritu juncta, facilioremque admittit sanationem. Verum, ut omnis error in dijudicando evitetur, consultum duco per mulierculas, quæ omnes circumstantias accurate debent examinare, in veritatem inquirere.

§. XVI.

Prognosis.

Denique ut etiam prognostica quædam subjiciamus, statuimus, fluorem album, si moderatus, si recens atque ex caussa externa subortus sit, non adeo multum in recessu habere, atque in sanis alioquin fœminis, aut virginibus per plures menses sine symptomatum atrocia procedere. Nihilominus tamen tarditate sua sexui delicatiori & munditiei dedito valde est incommodus & tædiosus, eo quod colorem faciei roseum cum tempore inde amittunt, nonnullæ valde inde tristantur & melancholicæ fiunt, quia maritis & sponsis exosæ evadunt. Alia vero est ratio fluoris albi, qui ex summa ventriculi imbecillitate & malo corporis habitu oriundus nimium invaluit, aut alios graves morbos subsequitur, quippe qui, omnes partium functiones lædendo, ingentem in universo corpore mutationem inducit; oritur enim non raro summa macies cum lenta febre & sterilitas quoque inde emergit, uti jam dudum docuit HIPPOCRATES *sect. V. aph. XLII. quæ præhumidos habent uteros, gravidari nequeunt; exstinguitur enim in ipsis genitura*. Et *lib. de sterilitate: si uteri lubrici fuerint, mulier non concipit, semen enim foras elabi sinunt*. Deinceps ex fluore albo diutius laborantes facile & frequenter patiuntur abortum, quia laxato nimium uteri

tono conceptus non satis firmas radices agere potest, sed assidua illuvie corrumpitur & foras ejicitur. Sequitur quoque ex hoc malo non raro uteri procidentia.

CURATIO.

§. I.

Caussæ difficilioris curationis.

Quum valde pertinax sit, si radices egerit malum, & difficilis admodum curationis, ita prorsus, ut inter medicorum scandala non immerito referri debeat; non abs re sed operæ erit pretium, tam difficilis sanationis caussas paullo accuratius inquirere. Ex quibus prima mihi videtur, quod medici proximam hujus morbi caussam in sola tantum impuritate & nimia seri colluvie constituant, quum tamen potius ad uteri vitium, ubi mali sedes est, ejusque vasorum destructum tonum respicere deberent, non omissis iis remediis, quæ sordes expurgant. At certe præstantissimis roborantibus & magno negotio opus est, ad naturalem & valde deperditum utero vigorem reparandum, idque ob ingentem vasorum inter se complicatorum copiam & hinc dependentem segniorem sanguinis per ipsa transitum, quo vasa & glandulæ nimis relaxatæ tono suo destituuntur. Dein inter caussas difficilioris sanationis & illud referendum esse puto, quod medici plerumque vel prorsus non, vel saltim levi admodum cura ad primam mali originem, quæ in summa ventriculi imbecillitate residet, respiciant. Quodsi enim digestio ciborum minus rite succedit, pravi accedunt succi ad sanguinem, & eupepta quoque in biliosam vel pituitosam amurcam convertuntur, quæ fastidiosum vel pinguedinis rancidæ, vel dulcedinis quasi melleæ, vel acoris & nidoris sensum ingignunt. Nisi itaque in prima statim regione vitium corrigitur, frustranea sunt, quæ ad sanguinem depurandum & humores vitiosos exterminandos adhibentur remedia. Nec denique ex caussis ægræ sanationis omittendum est, quod per naturam suam mulieres ita sint comparatæ, ut rarius diæteticis medicorum præceptis obediant, sed ad ingenium suum viventes iis omnibus, quæ ad fluxum hunc proritandum facere possunt, uti sunt vita deses, fructuum dulcium, acidorum, farinaceorum & infusi quoque Coffee abusus, potio parcior & somnus longior, ventris & inferiorum partium refrigeratio, fumus calidus ex ignitis carbonibus hiemali tempore in naturalia admissus, nec non potus frigidus corpori æstuanti ingurgitatus, &c. nimium indulgeant: utpote quæ omnia sanitati sunt infesta; longe tamen majorem noxam eo tempore adferunt, quo jam uterus labem quandam, v. g. per partum, abortum vel alium graviorem morbum perpessum, contraxit.

§. II.

Indicationes curatoriæ.

Quod ad generales & curatorias attinet indicationes, qua ratione istæ sint expediendæ, paucis explicabo. Ante omnia prima regio, & universum corpus a nimia seri colluvie per congrua evacuantia & solennia naturæ emunctoria est liberandum. Deinde tonus & robur uteri deperditum præstantissimis tam internis, quam externis remediis debet restitui, quo facilior & expeditior sanguinis & humorum per ejus vasa fiat progressus, & inde molestæ pravorum humorum stagnationes ac secessiones pororumque & glandularum relaxationes tollantur, ac ulteriores avertantur. Posthæc ventriculi habenda est ratio, quo boni succi ad sanguinem ferantur, qui vitiosos corrigant & bonos laudabilesque amissos restituant. Denique, si malum gravius est & simul cachecticum, opera danda est, ut tota sanguinis & humorum massa in meliorem reducatur temperiem, excretiones naturales promoveantur & visceribus pristinum suum robur ac naturalis reddatur functio.

§. III.

§. III.

Optime prosunt rhabarbarina sub variis formis exhibita.

Primo itaque studendum est, ut primæ viæ a sordibus excrementitiis repurgentur: quod tamen non per remedia valide commoventia ac purgantia, sed potius per benigna & mitiora, quæ repetita dosi data per epicrasin operantur, debet præstari. Atque in eo consentientes habeo peritiores artis nostræ antistites, e quorum numero vel unicum allegasse sufficiat, doctissimum RIVERIUM, qui *cent. III. obs.* 81. testatur, se frustra tentatis aliis remediis, in ptisana laxante certum ac fidum invenisse auxilium, eaque sola per mensem integrum usurpata mulierem diuturno fluore albo laborantem sanasse; quod medicamentum *in praxi lib. XV. cap. IV.* rursus valde commendat. Ex omnibus vero laxantibus in hoc morbo proficuis certe eminent rhabarbarina, eo quod præter laxantem, etiam blande balsamicam & amaricantem recondunt virtutem, quæ acidum vitiosum corrigit partesque simul dejectas egregie roborat. At vero ne seligatur rhabarbarum leve & cariosum, sed, quod optimum est, solidum, sincere moneo. Potest hoc medicamentum cum aliis appropriatis commode remisceri & vel in forma pulveris, vel infusi & decocti, vel etiam in extractum & essentiam redactum exhiberi. Pulvis ita componitur: recipe rhabarbari optimi drachmam dimidiam, terræ foliatæ tartari grana XII. M. detur pro una dosi. Infusum utilissimum hoc modo est præparandum: recipe rhabarbari opt. drachmas sex, radicis zedoariæ, aristoloch. rotundæ pimpinellæ, cort. aurantior. ana drachmas tres, seminis dauci, anisi stellati, salis tartari ana drachmam unam & dimidiam. M. F. species pro una vini mensura. Extractum optime ingreditur pilulas, quæ laxantem & roborantem exserunt virtutem, si ita conficiuntur: Sumatur extracti rhabarbari, aloes rosatæ, gummi galbani, myrrhæ elect. gummi hederæ, sandaracæ, extracti aristoloch. rotundæ, succini portione anatica drachma una. Fiant cum essentia balsami Peruviani pilulæ ex scrupulo uno, no. XX.

§. IV.

Quæ conferant si cachexia complicetur.

Quando cachexia urget & ventriculi magna adest imbecillitas viscerumque laxitas, nunquam non præstantissimæ deprehendi efficaciæ, quæ sequuntur medicamina: Recipe croci martis tenuissimi, sive antimonii martialis cachectici, fæculæ ari, salis absynthii, solution. oculor. cancr. singulorum drachmam unam, corticis cascarillæ, succini, cinnabaris, ana drachmam dimidiam, olei ligni sassafras guttas VI. M. F. pulvis, qui ad drachmam unam cum aqua vino diluta mane potest exhiberi, cujus tamen operatio longe conspectior erit, si infusum Theiforme, ex herba melissæ, menthæ, urticæ mortuæ, salviæ, semine dauci & aniso stellato paratum superbibatur. Post hæc ad robur uteri restituendum, neque minus ad amurcam dissolvendam & exturbandam longe utilissimum erit hocce remedium: recipe essentiæ succini, ligni aloes, tincturæ antimonii acris, liquoris nostri mineralis, spiritus cornu cervi ana unciam dimidiam, quod ad guttas L. pro re nata cum infuso Theiformi, vel vino diluto potest assumi.

§. V.

Quæ prosint externe.

Hactenus dicta certe sunt pulcherrima & appropriata adversus nostrum malum medicamina, sed opus etiam est, ut externis eorum virtus secundetur, quæ inter diuturno usu comprobata laudem merentur balnea, cum speciebus roborantibus, nervinis, sale oleoso volatili refertis, præparata, quarum censum subeunt herba majoranæ, satureiæ, thymi, melissæ, calaminthæ, matricariæ, abrotani, origani, rorismarini, hyssopi, flores chamomillæ romanæ, baccæ lauri, juniperi, &c. quæ includi debent sacculo & per horæ dimidium in aqua leniter deco-

decogi. Talis sacculus dein, dum ægra balneo insidet, regioni uterinæ est imponendus. Nec extra balneum inconsultum est, sacculos ejusmodi tenujores, in vino rubro leniter decoctos per noctem inguinali regioni applicare. Præterea quoque laudem externe merentur suffimigia, quæ ex tacamahaca, mastiche, succino, benzoe & thure confici & ad uterum admitti commode possunt.

§. IV.

Diæta. Quod ad diætam attinet, sub hac cura pauco, tenui & eupepto cibo opus est, abstinendo ab omnibus carnibus, præsertim durioribus, pinguibus, infumatis, piscibus marinis, neque minus a leguminosis, acidis & dulcibus, lacticiniis, farinaceis, & assatæ carnes præferri debent elixis. Pro potu ordinario commendamus decoctum ex radice chinæ, ligno sassafras, santalo rubro & flavo, ligno lentisco & cinamomo. Vinum etiam bonum Hungaricum moderate inter cibos sumtum coctionis imbecillitati succurrit utilissime.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Circa adstringentia. IN fluore albo, sive simplici, sive virulento, vel etiam in mensibus decoloribus, adstringentibus tam internis quam externis nihil perniciosius est; siquidem inde materia serosa in utero ejusque vasis retenta in massam sæpius valde tenacem concrescit, qua non modo excretio hæc impeditur, sed ingens quoque & ad tactum durus tumor in regione pubis non raro subnascitur, qui, nisi cito succurratur, nunquam fere non gravia accersit accidentia. Vidimus enim exinde lentas febres cum atrophia, phthisin, purpuracea exanthemata, tumores tympaniticos, & erodentes in faucibus defluxiones uvulam & amygdalas pessime adficientes, nec non uteri scirrhos, apostemata & exulcerationes pæne insanabiles.

§. II.

Circa pessos & clysmata uterina. Pessi sive clysmata uterina sicuti ab antiquitate ipsoque *Hippocrate* in mulierum adfectibus magno in pretio habita & in frequentiorem usu tracta fuerunt; ita mirum videtur, nostro tempore eorum usum penitus in praxi medica penitus evanuisse, cum tamen in certis casibus & maxime, ubi substantia uteri læsa est, non sine insigni fructu eadem usurpari experientia doceat. Vidimus enim in fluore albo inveterato, qui difficulter alias sanabilis est, nec non in abscessibus & exulcerationibus peculiarem plane effectum. Nam sicuti gonorrhœa tam benigna quam maligna in viris non facile, si inveteravit, sine injectionibus sanari potest; ita etiam in fluore albo necesse est, ut ad partem graviter adfectam & læsam medicamenti accommodati virtus proxime accedat. In genere vero illud notandum arbitror, quod tales injectiones non simul ac semel & magna in quantitate, sed crebrius & in refracta portione ad unciam scilicet unam vel duas adhiberi debeant. Vitanda autem sunt omnia salsa, acria, nimis pinguia & lubricantia.

§. III.

Circa thermas Carolinas. Thermæ Carolinæ utut in cachecticis desideratissimam ferant opem, nihilo tamen secius ubi substantia uteri nimium læsa est, & nimia seri fit profusio, multo vero magis, si fluor est venereus & exulceratio præsens & cum urina multum glutinis, quod fundum petit, cum dolore secedit, caute cum ipsis, sive interne sive externe adhibeantur, mercandum est. Utpote hæ aquæ propter calcariam subtiliorem, qua pollent, terram, externe valde constringunt, interne vero, si corruptio adsit, relaxatis & exesis partibus ob nimiam copiam nocent. Melioris conditionis sunt fontes, martiali principio imbuti, ut Lauchstadienses & Freyenwaldenses, qui

qui cum herbis nervinis decocti, ad serum superfluum per transpirationem educendum, & adffluxum ab utero avertendum, efficaciæ sunt præstantissimæ.

§. IV.

Circa venæ sectionem. Sæpius observavi a menstruo fluxu per duos tresve menses non ex graviditate, sed aliis caussis retento ingentem sanguinis profusionem obortam fuisse, quam postea fluor albus excepit. Quare ad utrumque malum præcavendum venæ sectio, expensis prius omnibus circumstantiis, administrata est utilissima. Namque uteri vasa a nimia sanguinis copia distenta suum amittunt tonum ac robur, ut solennes ibi fiant stagnationes non tam facile removendæ.

§. V.

Circa balnea. Balnea tam sicca quam humida ante convenientem corrigentium, roborantium & evacuantium usum adhibita tantum non semper majori solent esse detrimento quam emolumento. Nam impuros humores, nimium commovendo, ex ignobiliori sede ad nobiliorem sæpe non sine ingenti periculo appellunt. Balnea sicca sive laconica, si a superfluo & excrementitio humido corpus prius probe liberatum fuerit, in feminis phlegmaticis usum omnino habent laudatissimum, dum externo calore, sudorem eliciendo, partibus ob excretam nimiam humiditatem relaxatis pristinum tonum ex voto restituunt.

§. VI.

Quæ prosint, si ventriculus cruditatibus scatet. Si ventriculus, ut sæpe incidit, ingenti cruditatum sentina scatet, cum fructu iteratis vicibus offeruntur blanda emetica, ex quibus radix ipecacuannæ, quæ leniter roborat, & perspirationem adjuvat, omnibus reliquis est præferenda. Nec suo fructu destituitur elixir nostrum viscerale cum essentia cascarillæ remixtum & inter cibos adsumtum.

§. VII.

Circa suffimigia observatio. In inveterato fluore albo, si quid adhuc, cura finita, de fluido ex genitalibus exstillat, præter jam dicta externa & interna, suffitus ex olibano, tacamahaca, mastiche & succino merentur laudari, quæ viæ ad uterum tendenti, commodo instrumento sunt applicanda: quodammodo enim relaxatas glandulas roborant.

§. VIII.

Cautelæ circa curationem mali in feminis scorbuticis, venereis, &c. Quandocunque feminæ scorbuticæ, imo venereæ, vel quæ crebrius purpuram rubram patiuntur, hac fluxione perniciosa corripiuntur, abstinendum omnino est a calidioribus purgantibus & balneis, sed mitissime sunt primis temporibus tractandæ diaphoreticis fixioribus, & ejusmodi medicamentis, quæ corruptioni lymphæ maxime obsistunt. Ego igitur tali in casu cum fructu adhibui pulverem nostrum bezoardicum cum uno alterove sulphuris antimonii nostri grano maritatum, atque simul decoctum præscripsi, quod solet in lue venerea ex lignis & radicibus sanguinem depurantibus, addito antimonio crudo, comparari. Et si corpus per mensem & ultra ita fuerit præparatum, interna pariter ac externa cum meliori fructu pro sanatione possunt adhiberi.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Fluor albus cum aliis malis complicatus. Pervenerunt haud ita pridem ad me doctissimæ celeberrimi Parisini medici & Archiatri Regii litteræ, quæ accuratam morbi nostri cum mille aliis malis complicati exponebant historiam, quam non possum non integre huc transcribere. Nobilissima matrona annos XXXV. nata, partium omnium symmetria rite constituta, latoque satis pectore, sed a patre genita, qui phthisicus interiit, ætatis anno XX. veneream luem a marito contraxit, unde, brevi interposito temporis spatio, hydrargyrosi rite administrata optime convaluit. Quinto vel sexto anno post ex peri-

pneumonia graviter ægrotavit, quæ in suppuratum versa est, & per anacatharsin feliciter expurgata. Inde tamen quinque circiter abhinc annis variis cœpit morbosis symptomatis conflictari, quæ nunc sigillatim recensenda veniunt, sed paucis, nam ut vulgari fertur axiomate, *intelligenti pauca*.

I. Laborat ægrotans ventriculi imbecillitate tam varia & sibi jam parum constante, ut modo rite appetat, & rite concoquat: modo appetat debilius, & ignavius quoque concoquat: plerumque appetat quidem satis bene, sed tam male concoquat, ut cibaria, etiam eupepta, in biliosam amurcam, vel in pituitosos mucos, quod ad maximam partem, convertantur. Alvus aliquando satis libera, pigrior aliquando. Interdum nulla anxietate premitur stomachus, sæpius vero aliquot post pastum horis inassueto pondere, quod ad cardialgiam proxime accedit, gravatur, & ægra fastidiosum vel pinguedinis rancidæ, vel dulcedinis quasi melleæ sensum experitur; numquam vero, vel rarissime saltem, acorem nidoremve ullum empyreumaticum.

II. Interdum, sed maxime dum instant catamenia, laborat ægra dolore in ovario dextro, dextroque uteri latere, qui non raro ad muliebria usque extenditur, sed subobscure, & qui sævit præsertim si ægrota, erecto corporis trunco aliquamdiu pedibus insistat, maxime statim a pastu. Ceterum menstrua, & ea, qua par est quantitate, & stato, quo debent, tempore solent utplurimum profluere, quanquam contigerit non semel, ut tardius segniusque manaverint. Apparet interdum fluor albus nec copia multus, nec colore aut acrimonia ullo modo vitiosus, qui menstruorum eruptionem antecedit vel subsequitur, sed quo nec erosionis, nec caloris ullus in muliebribus sensus inducitur. Matrona, de qua quæstio est, peperit olim semel, atque iterum ante contractam luem veneream, sed parturitio fausta, partusque vitales fuere, atque optima sanitate etiamnum fruuntur.

III. Quod nunc potissimum est, & de quo peritiam tuam postulamus, Vir illustr. en paucis accipe. Aegrotans ab eo tempore, quo ex peripneumonia graviter decubuit, solita erat interdum e pulmone & ex illo pulmonis loco, ubi peripneumonia sedem habuit, exscreando mane emittere, ter aut quater in mense, sputum unum vel alterum, spissum, rotundum, cineritii coloris, aquæ præponderans, sed non graveolens. Jam vero circiter ab uno mense derepente & absque sensibili quavis causa, tussiendo sputa aliquot ejecit sanguinea, seu potius pituitosa sanguine vivido & rutilante imbuta, vel striatim interspersa, quæ larga venæ sectione in brachio, bis intra horas sex repetita, celerrime & felicissime cohibita sunt. Inde neque febre ulla, neque ullo spirandi labore, neque ulla omnino tussi ægra tentata fuit, sed jam ab aliquot diebus queritur se experiri quendam doloris obscuri sensum in superiore & dextra thoracis parte, e regione tertiæ vel quartæ costarum superiorum, scilicet in eodem loco, ubi olim latuit abscessus, in quem peripneumoniam degenerem fuisse supra dictum est. Ab eo vero tempore matutinis horis, ubi primum expergiscitur, unum alterumve sputum educit e pulmone, facillimo quidem nisu & fere sine tussi, sed quod plerumque cineritii, grisei, subfulvi coloris est, aquæ præponderat, læve est & spissum, & ad puris concocti naturam videtur paullo nimis accedere, si revera purulentum non sit. Ceterum ægrota febre, tussi, dyspnoea omnino vacat, & in utrumque latus perinde jacet sine noxa, etiam in situ corporis plane horisontali, qui nobili matronæ connaturalis est. Notari autem velim ægrotam, ante brevem illam hæmoptoen, qua laboravit semel, ut modo dictum est, lacte vaccino per duos aut tres menses usam fuisse semel

in

in die: initio quidem solo, vel cum admixta aqua communi, sed minus feliciter, utpote quod ventriculo noxam inferebat: postea vero cum aqua Spadana ad medias partes addita, unde ventriculus melius quidem habuit, sed menstruorum fluxus tardior parciorque evasit, atque tussis quædam sicca & quasi convulsiva & hysterica per duos menses ægrotam pertinaciter cruciavit. Porro non omittendum censeo, tot tamque variis morbosis symptomatibus, insultus quosdam hystericos, sed leviores, quos *vaporosos* vocant, interdum superadiici, maxime dum instant catamenia, aut a stata periodo paullo diutius cessant, quo tempore ægrota de quadam pectoris angustia quasi spasmodica, de distractione mediastini & de continua ad tussiendum propensione queri solet. Demum quamquam ægrota medicis præscriptis obsequium non deneget, stomachus, sive natura, sive ex antiquo vivendi more, in concoquendis cibis ita varius illi est atque mutabilis, ut qui uno die proficere visi sunt, noceant sequente, unde evenit, ut habenæ diætæ severioris interdum remittendæ sint: siquidem experientia compertum est, quod & ab Hippocrate dictum tenes, cibos ab ægrotante avide expetitos felicius promtius & minore tumultu confici, utcunque paulo magis dyspepti videantur, quam qui concoctu faciliores esse censentur, si eos ægrotæ palatum respuat. Est tamen modus indulgentiæ nostræ, sunt certi denique fines, intra quos ægrota, nec reluctans, sese contineri facile patitur.

RESPONSIO CONSULTATORIA.

Est omnino hæc adfectio inter graves, diuturnas, curatuque difficiliores & eventu ancipites referenda. Totus enim corporis habitus tam quoad solidas & fluidas partes, quam quoad functiones vitiatus videtur. Pulmones in dextro latere cavitatem recondunt ulcerosam callositate obductam, quæ ex peripneumonia ante sex annos contracta, temporisque successu ita adaucta videtur, ut timor sit, ne in majorem corruptionem & febrilem hecticum calorem ex facili transeat. In uteri quoque dextra regione non exigua delitescit labes & obstructio, quæ ingravescens mensium pariter negotium in ordine magis turbat, unde fluoris albi & pathematum spasmodicorum, seu hysterico-hypochondriacorum origo, quæ, dum totum nervosarum partium systema in consensum rapiunt, quantas in œconomia motuum vitalium excitent turbas, res artis perito non obscura, sed satis clara ac evidens est. Foventur autem & augentur singula hæc mala, ut ego quidem arbitror, a vitiosa ventriculi & primarum viarum imbecillitate pravaque alimentorum digestione, qua fieri solet, ut loco chyli probe temperati & subtilioris, qui materiam boni sanguinis, lymphæ nutritiæ & tenuissimi cerebri atque nervorum fluidi suppeditat, succi crudi, lenti & viscidi ad sanguinem delati minima emunctoriorum vascula, per quæ optime fit chyli & sanguinis depuratio, obstruant; unde ortus mali cachectici, quo primario Illustrissima nostra laborat. Quodsi itaque adhuc spes recuperandæ sanitatis, vel mitigandæ adversæ valetudinis superest, meo quidem judicio, initium curationis moliri oportet a restituendo ventriculi & primarum viarum robore ciborumque digestione promovenda. Ad quem scopum obtinendum primo omnium exquisita diætæ vel accuratioris vitæ regiminis habenda erit ratio. Sicut enim apud feminas, quæ molliori & sensibiliori præditæ constitutione desidiæ, somno variique generis eduliis & animi adfectibus indulgent, mali cachectici, hysterici & hypochondriaci facilis fit proventus; ita etiam, nisi hæc omnia, quæ caussam mor-

morbo dederunt antecedentem, rite submoveantur, supervacanea est omnis reliqua per medicamenta curatio. Quod ad ipsa remedia attinet, quæ nostræ ægrotanti existimem proficua, primo omnium suaderem, ut prima regio a sentina & illuvie vitiosorum humorum per lene & benignum emeticum expurgetur, exhibendo videlicet, prout ventriculus magis vel minus sensibilis est, scrupulum unum, vel grana XXIV. radicis ipecacuannæ. Hæc quippe radix sine omni noxa ventriculi & duodeni cavitatem a sordibus inibi hærentibus, quæ instar fermenti chylum inficiunt & contaminant, liberat, perspirationem simul egregie adjuvat, tonumque & robur ipsis partibus conciliat, ideoque pro circumstantiarum ratione bis vel ter tertio die potest iterari. Subjungenda postea sunt temperata balsamica, quæ digestionis negotium promovendo tonum ventriculi corroborant. Quo fine in usum trahi potest elixirium, quod cort. aurantiorum recent. uncia dimidia, extracti absynthii, gentianæ rubræ, cascarill. myrrhæ elect. ana drachma una, salis tartari drachmis tribus cum aquæ menthæ unciis octo compositum, vel solum vel cum quarta parte spiritus nitri dulcis aut liquoris nostri anodyni remixtum ad LXXX. vel C. guttas intra prandium & quatuor horas post cum potu ordinario potest exhiberi. Hoc enim medicamentum valde temperatum stomacho, pectori & utero est amicum, nec ullam in sanguine excitat commotionem, sed ut ejus usus per longum tempus continuetur necesse est. Posthæc commendarem, ut alternis diebus circa lecti introitum numero decem offerantur pilulæ, hujus compositionis: Rec. extracti rhabarbari, zedoar. myrrhæ, succini ana drachmam unam, extracti castorei scrupulum unum. M. F. cum essentia balf. peruviani pilulæ ex scrupulo uno no. XX. Postero die mane drachma dimidia pulveris leniter aperitivi ex lap. cancror. irid. florent. ana drachmis duabus solution. ocul. cancr. cum succo citri, salis polychresti, nitri purif. ana drachma una conflati cum fructu erit sumenda, desuper bibendo infusum Theiforme, quod ex herba veron. melissæ, pulmonar. maculos. & aniso stellato potest componi. Pro potu ordinario, cujus summa est in diuturnis adfectionibus sanandis efficacia, suaderem decoctum radicis chinæ & sarsaparill. cum passulis, addita in fine coctionis cinnamomi portione acuatum & cum pauxillo vini, inter cibos potissimum remiscendum. Cæterum moderationem in sanguine mittendo plurimum commendo. Vidi ex relatione ad præcavendam hæmoptoen, intra sex horarum spatium bis largiter e vena tusa sanguinem detractum; nollem tamen in nostris regionibus, ubi sanguis non adeo ebullit, id imitari. Nam in sanguine, nisi nimium exundet, virium latet thesaurus, qui si supra modum subtrahitur, minima viscerum concidunt & angustantur; unde non modo utilium succorum secretio & inutilium excretio imminuitur, sed & vis digestrix & tonica ventriculi & intestinorum mirum labefactatur, ut periculum sit, ne status cachecticus inde plus increscat, quam decrescat. Idem sentiendum velim in hoc morbi statu de cura lactis, quæ licet, si præsertim cum aquis mineralibus instituatur, in pectoris adfectibus egregio sit solamini, in nostra tamen ægrota ventriculum magis debilitare, mensium negotium retardare, quam proficere videtur. Et hæc sunt quæ circa Illustrissimæ personæ curationem vernalem proponere placuit.

OBSERVATIO II.

Fluor albus a mensium retentione.

Illustri loco nata femina, triginta annorum, constitutionis tenerioris, in loco degens mari vicino, vitæque sedentariæ & cibis durioribus, ut piscibus marinis, præsertim ostreis, adsueta,

adsueta, per annum fere, parcum & inordinatum mensium fluxum experta, jam albo tentatur fluore molestissimo, facies incipit pallescere, corpus marcescit & animus quoque ad tristitiam & metum nunc longe magis, quam antea pronus horrenda sibi fingit pericula, maxime quando matris, eodem adfectu olim detentæ, subit recordatio. Ne itaque malum majora sumat incrementa, meam ægra imploravit opem.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Ventriculi imbecillitati & pravæ ciborum digestioni ego præcipue omnium in hoc casu succurrendum ratus, primo blandiori emetico, radice videlicet ipecacuannæ ad drachmam dimidiam cum decem tartari vitriolati granis bis in septimana exhibita primam regionem a vitiosorum humorum saburra expurgandam suasi. Dein singulis hebdomadibus pilulas nostras balsamicas cum extracto rhabarbari mixtas capiendas commendavi, intermedio vero tempore vinum stomachale, egregiæ virtutis ad tres quatuorve uncias mane hauriendum imperavi, cujus hæc erat compositio: recipe radicis zedoar. calami aromatici, enulæ ana unciam semis, herbæ absynthii, rosmarini, marrubii albi, menthæ, salviæ, centaurii min. singulorum manip. unum, baccar. juniperi unciam unam. Concisa contusa infundantur in vini Canariensis mensura una & dimidia, calidoque loco reponantur. Coletur usus tempore & per mensem hæc cura continuetur, addito monito, ut corpus moderato motu frequentius exerceatur & cibi capiantur eupepti, abstinendo a victu duro & crassiori, cui oleracea, lacticinia, farinacea & acida jure debent adnumerari. Et hac medendi methodo ego affectum hunc recentem ex mala digestione ortum, nisi jam in cachexiam degeneraverit, in aliquot feminis sanavi felicissime.

OBSERVATIO III.

Fluor albus post crebriorem abortum.

Femina, triginta & aliquot annorum, macilenta, post abortum tertia vice passum, per annum & ultra fluore albo correpta fuit satis molesto, mensibus inordinate & interdum largiter profluentibus. Ordinavi pilulas, quales in curatione præscripsimus, balsamicas, circa tempus decubitus per triduum devorandas, desuper bibendo postero die mane vinum laxativum uterinum ad tres circiter uncias. Iisdem diebus immittendam jussi ægram balneo aquæ dulcis cum herbis roborantibus, sacculo inclusis decocta temporeque insessus sacculum hunc inguinali regioni imponendum. Interjecto trium dierum intervallo pristinam curam per totidem dies repetendam suasi; idque rursus tertia vice, hac tantum cautela, ut sub quavis cura novæ herbæ pro balneo sumantur. Denique uterum thure, mastiche & succino incensis commendavi suffumigandum, rectamque vitæ rationem per longum adhuc tempus continuandam injunxi. Qua methodo, quum non modo per alvum, sed per uterum quoque ingens humorum sentina fuerit expurgata, optima hæc femina, sicut plures aliæ pertinaci & molestissimo hoc adfectu laborantes, pristinam recuperavit sanitatem.

EPICRISIS.

Quando auspicato succedere contumacis fluoris albi curatio debet, non satis est primam regionem & universum corpus a colluvie seri vitiosi liberare, sed omnium maxime uteri habenda est ratio, ut is ipse nimis relaxatus & humorum viscidorum copia fartus roboretur, quod per balnea jam laudata, herbis nervinis & aromaticis efficacia reddita expediri potest

test commodissime. Et quoniam plerumque sterilitas vitiosam ejusmodi uteri fluxionem comitatur, eadem hac methodo hæc ipsa potest tolli & exoptata fœcunditas reddi.

OBSERVATIO IV.

Fluor albus cum statu cachectico atrophico.

Illustris matrona viginti septem annorum, constitutionis valde teneræ & temperamenti sanguineo-phlegmatici, ante novem circiter annos post puerperium, lochiis cessantibus, molesto albæ viscidæque materiæ ex genitalibus profluvio cœpit laborare: quod inter initia, cum parum exinde perceperit incommodi, non adeo multum æstimavit. At vero invalescente hoc malo, cum multa alia accederent symptomata, plures consuluit medicinæ peritos, quorum quidem ope se levatam paululum vidit, penitus tamen liberari nunquam potuit. Jam brevi abhinc tempore fluxus tanta sumsit incrementa, ut non modo copiosior ex genitalibus feratur, sed &, mensibus durantibus, non cesset: unde vires valde decrescunt, atque pedum tanta est imbecillitas, ut vix viginti passus sine ingenti virium defectione progredi ægra possit. His accedit summa cutis sensibilitas; siquidem sub quavis fere aeris mutatione subito corripitur rheumatismo, cum cephalalgia, doloribus odontalgicis & faciei erysipelate stipato. Haud ita pridem, accepto tristi de subita propinqui morte nuncio, vis morbi ita invaluit, ut nec extra lectum esse, nec somnum capere possit. Imo nunc quoque, per intervalla, quod pessimum est, frigus accedit, extremorumque tremor ac animi deliquium. Tam misere itaque adflicta ægrotans, meum requisivit per doctissimum Medicum consilium.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

In præsenti hoc casu non tam ad fluorem album, quam potius ad ejus effectum seu statum cachectico-atrophicum summamque virium prostrationem respiciendum existimavi. Quam difficile autem sit, in tam depravato temporisque diuturnitate confirmato adfectu convenienti medicina succurrere, abunde satis notum est. Si qua tamen recuperandæ salutis spes superest, ita curationem suscipiendam esse edixi. Primo omnium, injuncto accuratiori vitæ regimine, usum elixirii nostri visceralis cum cibo bis de die ad LXXX. guttas commendavi. Dein curam præscripsi fontis Selterani cum tertia parte lactis asinini remixti, exhibendo per mensis spatium singulis diebus mane mensuram dimidiam & ultra. Omni triduo, ad moderandum fluorem uterinum circa, decubitum dari jussi no. XI. pilularum balsamicarum; exterius vero succurrendum duxi suffimigio, & epithema ex aceto florum sambuci cum aqua reginæ Hungariæ æquali portione remixto, inguinali regioni applicandum suasi.

OBSERVATIO V.

Fluor albus a labor. so partu.

Femina viginti annos nata, constitutionis quoad corpus tenerioris, quoad animum valde sensibilis, cibis dulcibus, fructibusque horæis & lacticiniis nimium indulgens vitamque amans sedentariam, a primis adolescentiæ annis perpetuo fere viscidi muci per nares stillicidio laboravit. In conjugio primum gravida partu functa est admodum laborioso, idque propter paullo vehementiorem secundinarum extractionem, & inde obortum dolorem valde acutum. Neque dein lochiorum fluxus, ut debuit, successit, sed omnino fere substitit; unde febrem incidit optima mulier

valde

valde acutam, a qua tamen brevi post convaluit. Retinuit vero ab infelici hoc puerperio magnam uteri atoniam, & perpetuum fere seri albicantis & putridi ex sinu ejus profluvium, quod post mensium effluxum semper infestat gravius. His accedunt adhuc aliæ rectæ valetudinis læsiones: nam a frigore admisso, vel flatulento cibo adsumto, aut a levi quadam animi commotione, dolore lumborum adficitur valde gravativo, macilenta in dies magis redditur, & vesperi inferiores pedum partes tumidæ conspiciuntur. Durarunt singula hæc mala per integros sex menses, quare ne his pejora adhuc eveniant, meum maritus efflagitavit consilium.

EPICRISIS.

Meretur attentionem in præmissa morbi historia, quod humoris serosi ex muliebribus profluxio violentum partum & vehementiorem secundinæ evulsionem exceperit, quale quid mihi in artis exercitio annotare licuit sæpissime. Namque tali ratione non exigua utero inducitur læsio & atonia, quæ plerumque majorem sanguinis affluxum & decubitum post se trahit, quo fit, ut serum per poros & meatus nimis patulos secedat, & copiose nonnunquam ex pudendis promanet. Augetur vero hic fluxus circa tempus mensium, quia tunc majori nisu & copia sanguis ad uterum confluit, a quo major ejus relaxatio sequatur necesse est. Dolor lumborum, qui fere individuus diuturnioris albi profluvii comes est, sanguinis stagnationi & distensioni vasorum tam spermaticorum quam hypogastricorum, quæ sanguinem ad uterum vehunt & revehunt, debet adsignari. Namque difficiliori reddito sanguinis per uteri venas regressu, is ipse in vasis adducentibus accumulatur, eademque nimium distendendo partes adjacentes nervosas comprimit, unde doloris sensus. Quod curationem attinet, consilium dedi, ut per tres continuos dies pilularum mearum balsamicarum no. XV. circa decubitum, postero die vero mane dosis pulveris salino-nitrosi sumatur, idque aliquoties, interpositis semper aliquot diebus, repetatur. Pro potu præscripsi decoctum mastichinum cum pauxillo cinnamomi acuatum & inter cibos cum vino remixtum. Ad uterum roborandum exterius commendavi suffimigia ex sandaraca, mastiche, benzoe & cinnabari vulgari confecta, sæpiusque inguinali regioni imponendos suasi sacculos herbis nervinis repletos & ex vino rubro coctos; interne vero eodem fine balsamum nostrum vitæ cum tinctura tartari æquali portione remixtum cum infuso theiformi mane exhibere jussi. Quæ methodus, subjuncto simul accuratiori vitæ regimine, opem attulit exoptatissimam.

OBSERVATIO VI.

Fluor albus ex inordinato mensium fluxu.

Generosa femina, viginti & aliquot annorum, temperamento prædita cholerico-melancholico, cui a primis pubertatis annis menses fluxerunt parciores & decolores, ante dimidium fere anni circa menstruam periodum fat copioso muci albi ex muliebribus vexatur profluvio; unde mille malorum circa id temporis origo. Nam subinde gravis capitis dolor affligit & exquisitum refrigerationis sensum, als menn ein Stud Eiss auf den Kopf lage, inducit. Flatus hypochondria moleste distendunt, alvus est adstricta, urina secedit pallida, transpiratio fere nulla est, & circa vesperam horror invadit febrilis: extrema frigent, appetitus languet, omnesque artus lassitudo & gravitas occupat. Ad expugnanda hæc mala varia ægrotans adhibuit remedia, quæ tamen, neglecto vitæ regimine, parum vel nihil attulerunt levaminis. Ego igitur consultus primo omnium accuratam diætam injunxi, & ut ægra a cibis crassio-

crassioribus, quos in deliciis habebat, sedulo abstineat, jusculisque utatur tenujoribus cum radice cichorei, petroselini, asparagi, graminis &c. decoctis; ad meliorem autem digestionem promovendam obtuli elixirium nostrum viscerale inter cibos adsumendum. Dein ad primas vias a cruditatibus & sordibus repurgandas, flatusque discutiendos clysteres emollientes & carminativos crebrius ano injici, & pilulas balsamicas ad Becheri mentem confectas, ter in septimana circa decubitum adsumere jussi. Post harum usum sequenti die mane præscripsi pulverem ex lapidibus cancror. nitro depurato, tartaro vitriolato, solutione oculorum cancri componendum, desuper bibendo vascula quædam infusi theiformis ex melissa turcica & citri corticibus conflati. Potus loco ordinavi fontem Selteranum cum tertia parte vini Rhenani remixtum, & circa instans mensium tempus pillulas balsamicas reiterare imperavi. Exterius succurrendum duxi suffimigiis, & sacculis roborantibus inguinibus applicandis, nec non venæsectione ter in anno celebranda.

EPICRISIS.

Sistit hic casus fluorem album cum adfectu hypochondriaco -- hysterico complicatum, de quo copiosus flatuum in abdomine proventus, pertinax alvi obstructio, ciborum fastidium, extremorum refrigeratio, totius corporis languor, crebriores capitis dolores cum horrore febrili abunde satis testantur. Originem suam singula hæc mala mutuare videntur a mensium fluxu valde inordinato, & quoad colorem vitiato, cui in ordinem redigendo omnis impendendus est medentis labor. Docemur præterea ex hac morbi historia, quantum intersit, ut medicus conveniens vitæ victusque regimen præscribat, ita prorsus, ut hoc neglecto, frustranea sit omnis reliqua vel pretiosissima medicina.

Plura hinc inde legantur in Consult. & responsis nostris medicinal.

CAPUT XVII.

DE GONORRHOEA BENIGNA ET VIRULENTA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

INter morbos ex atonia partium solidarum oriundos, referri adhuc jure meritoque debet gonorrhœa, quæ nihil aliud est, nisi involuntarium seminis & liquoris semini analogi ex genitalibus stillicidium, a nimia vasorum semen adservantium partiumque adjacentium glandulosarum laxitate dependens.

Gonorrhœa definitio.

§. II.

Differt gonorrhœa a pollutione, in qua per intervalla vel breviora vel longiora modo seminis puri, modo cum sero chyloso mixti notabilis, ad unam vel duas drachmas accedens quantitas noctu cum insomniis venereis & voluptate, interdiu ex pulchrarum feminarum adspectu, vel post equitationem, ob nimiam vesicularum seminalium vel glandularum prostatarum laxitatem lenemque irritationem simul & semel ejicitur.

Differentia a pollutione.

§. III.

Gonorrhœa est vel benigna, vel minus talis. Hæc dicitur, si cum ardore, colore vario & exulceratione liquidum guttatim prodit, & plerumque in cacochymicis, scorbuticis, vel etiam calculosis cum emissione urinæ dolorifica, ob acrimoniam, est conjunctum. Illa vero, seu benigna adesse dicitur, quando sine dolore, ardore, aut excoriatione liquidi æqualiter tincti & albicantis fit profluxus; atque hæc species cum fluore

Species est vel benigna vel minus talis.

albo

albo mulierum, magnam alit convenientiam, utpote qui itidem nihil aliud est, quam materiæ chylosæ, ope glandulosæ substantiæ uteri sequestratæ excretio. Quam in rem legi meretur MASSARIAS, qui *lib. IV. p. 267. ego*, inquit, *sentio, medicos frequenter hallucinari, qui opinantur ægrotos profusione seminis laborare, cum magis aliorum excrementorum fluxione laborent. Siquidem videmus plurimis ægrotis hoc profluvium multos annos perdurare, ex quo, profluente semine, necessarium foret, illos ad extremam maciem & corporis consumtionem deduci, sicut illis solet contingere, qui immoderato coitu utuntur, quod tamen non videmus illis evenire.*

§. IV.

At vero, non modo ea gonorrheæ species, de qua *Massariæ* sermo est, diutius protrahitur, sed & de reliquis plura notatu digna exstant exempla eorum, qui per multos annos utroque genitalium fluore laborarunt, Vid. BARTHOLINUS *historia XXXVI. centur. II.* ubi de *viro Bergonensi & Anat. lib. I. cap. XXIII. p. 234. de Batavino* mentionem facit, quorum ille per decem, hic per triginta annos gonorrhœam sustinuerat, ille virulentam, hic incertam, an benignam vel malignam. Manserat uterque cœtera sanus, nisi quod prior ossibus vix hæreret.

§. V.

Gonorrhœa virulenta symptomata.

Datur etiam gonorrhœa virulenta, quæ a contagio venereo suos repetit natales, eosque potissimum adficit, qui turpissima libidine incensi scorta sequuntur. Atque talis fluxus purulenta variique coloris & consistentiæ materia, nec non summa virium imbecillitate se manifestat. Junguntur quoque, nisi cito occurratur, sat magni testium & glandularum inguinalium tumores, ulcera glandis & præputii inflammatoria, & membri dolorifica incurvatio; & urina mingitur multis referta filamentis, quæ quasi vermiculos repræsentant. Si ingravescit malum vel inveteraverit, vel minus rite tractatum fuerit, miasma abit per vasa lymphatica ad sanguinem & fluidum tenuissimum sanguinis inquinat; unde venereæ luis prodeunt indicia, qualia sunt lancinantes capitis artuumque dolores noctu potissimum exacerbati, faucium ulcera, ossium nasi exesio, pustulæ in glandulis cancri naturam æmulantes, macies universi corporis cum faciei pallore, oculis concavis, tophis quoque & hujus generis aliis.

§. VI.

Historia curationis deserta.

Hæc sunt generalia, quæ malignum hunc fluxum comitantur & excipiunt symptomata, accuratiorem tamen ejus historiam sequentibus tradere juvabit. Statim aliquot horas post tam infelicem coitum fluxus leviter incipit, & dein tertio, quarto & sequentibus diebus ingravescit. Glans semine tenujori incipit madere, postea alba quadam obducitur colluvie, & maculæ in indusio reperiuntur. Inter initia color materiæ profluentis est albicans, qui, si fluxus paullatim largior emanat, in flavum, & demum in viridem mutatur. Quando urina emittitur, primo in glande tum in radice urethræ, demum per totum canalem dolor percipitur ardens & fere intolerabilis. Interdum continuus urget mingendi conatus, interdum mictio valde impeditur, & pene supprimitur, sine dubio ob molestissimam penis tensionem, que noctu utplurimum cum magno cruciatu & duritie ingravescit, & tanta est, ut penis exinde incurvetur. Præterea insignis ad venerem est stimulus, ut vix a coitu sibi laborantes temperare possint, & ulcera quoque, ut supra dictum est, non raro in glande & præputio latitant fœdissima.

§. VII.

Sedes gonorrhœæ virilis.

Quod sedem adfectam attinet, audiamus, quid de ea sentiant, auctores. GRÆFIUS in tractatu *de virorum organis generationi dicatis*, ipsam in

in prostatis collocandam existimat. VESALIUS *lib.V. anat. cap.XXI.* de suspenso quodam & Batavii dissecto, qui ante suspendium involuntario seminis fluxu laboraverat, refert, habuisse eum omnes meatus, atque eos potissimum, qui ex testibus in deferentis semen vasis revolutiones pertingunt, apertos ac valde laxos, ideoque hos ipsos accusandos putat. Nos tamen sat gravibus inducti rationibus statuimus, veram sedem in urethræ tunica, copiosis glandulis, a COUPERO & LITTRIO detectis obsita, esse reponendam; licet non negandum sit, si profundius malum, ut in gonorrhæa virulenta, proserpit, prostatas simul & vesiculas seminales contagio adfici. Id quod abunde satis testantur anatomicæ sectiones eorum, qui per vitam suam tali fluxu diutius laborarunt. In his enim prostatas callosas, scirrhosas & exulceratas nonnunquam fuisse observatas abunde constat.

§. VIII.

Et mulierum. In feminis infectis ulcuscula proveniunt in glandoso corpore, sive in eo loco, ubi lacunæ circum & in meatus urinarii exitu collocantur, erumpunt. Testis est GRÆFIUS in tractatu *de mulierum organis generationi dicatis*, qui in cadavere mulieris hoc vitio inquinatæ dissecto, corpus glandosum, sive prostatas urethræ circumpositas, utero ejusque vagina innoxiis, male adfectas ostendit. Et hinc patet ratio, quare feminæ, ut multa testantur exempla, fœtum in utero gerere possint insontem & tali labe prorsus non infectum. Aliter tamen sentit PALMARIUS, qui in libro *de lue venerea* cap. IX. vesicæ collum adducit, ideo, quod ex ulcere cervicis vesicæ, a gonorrhœa curata residuo per totam vitam purulenta stillaverit materia, parum ab ea dissimilis, quæ in diuturna gonorrhœa a prostatis ex urethra ferri solet. Cæterum notandum, in mulieribus hoc malum non ita sævire ac in viris, siquidem feminas infectas diu vivere sinit, cum viros contra, nisi curetur, ad lethum ducat.

§. IX.

Caussa gonorrhœæ virulentæ & ejus symptomatum. Caussa gonorrhœæ virulentæ utique est miasma, ex impuro coitu cum femina vel gonorrhœa maligna, vel lue venerea infecta ad viri genitalia, & postea per poros ad lympham vel liquorem seminalem translatum, cujus crasin mixtionemque naturalem plane destruit & dissolvit, partim causticam ac erodentem, partim putredinosam indolem inducendo, unde dolores, ardores, tumores, inflammationes & exulcerationes genitalium suam mutuantur originem. Nam ita fere procedit hujus miasmatis multiplicatio, ut ab initio tantummodo glans inficiatur, dum contagium per poros apertos in coitu se insinuat, dein, nisi accommodata sucurritur medicina, ad urethræ glandulas, tum ad prostatas porosas, demum ad ipsas vesiculas proserpit seminales. Si lympha infecta per lymphatica vasa, quæ COUPERUS a præputio ad inguina abeuntia demonstravit, glandulis communicatur inguinalibus, tum bubo fit venereus, sive tumor durus lentus sensimque indolens. Si vero gonorrhœa profundior est, & circa initium urethræ, ubi seminales vesiculæ semen effundere solent, inflammatio oritur, tum hæc vascula a tumore comprimuntur, & semen ad has vesiculas deduci nequit; unde testium tumor.

§. X.

Caussa gonorrhœæ benignæ. In caussa gonorrhœæ benignæ adsignanda, tum ipsius genitalis liquidi, tum vasorum seminalium toni, qui plerumque dejectus est, habenda est ratio. Et primo quidem, quod semen attinet, attentiori observatione cognitum perspectumque habemus, vel ob nimiam ejus abundantiam in subjectis plenis & in cœlibatu laute viventibus, vel ob ejus acrimoniam in subjectis cacochymicis, scorbuticis & arthriticis hunc fluxum non raro con-

contingere. Deinceps, si ad labefactatum organorum seminalium tonum respicimus, hanc utique a nemine in dubium vocari arbitror; siquidem ea omnia, quæ insignem hæc vasa debilitandi potentiam obtinent momenta, quorum potissima sunt nimiæ seminis, sive per pollutiones, sive per crebriores coitus, vel fœdam manustuprationem & gonorrhœam virulentam prægressam profusiones, ad gonorrhœam benignam etiam valde disponunt, idque eo magis in hominibus, qui temperamenti sunt phlegmatici & natura debiliores.

§. XI.

Prognosis. Progrediendum nunc erit ad suppeditandam gonorrhœæ tam virulentæ quam benignæ prognosin. Utraque, si convenientibus tractatur remediis, brevi tollitur; cum contra, si invalescit & gravioribus stipatur symptomatibus, difficilius sanetur, & non modo viros reddat steriles, sed & progressu temporis ad cachexiam & hecticam tabem laborantes ducat. Speciatim vero de virulenta ita scire licet: quo major est infectionis gradus, eo gravior quoque ista est & rebellior; raro tamen luem veneream post se trahit, nisi incongrue per medicamenta sudorifera & adstringentia vel externe vel interne adhibita fluxus cohibeatur. Hoc enim suppresso mox bubones, scroti & testiculorum tumores, carunculæ urethram obsidentes, & alia pessima symptomata cum ipsa venerea lue superveniunt. Ipse fluxus quo facilius procedit, eo mitiora sunt symptomata: pessimum contra est, si parce nimis exstillat, & urina cum summo fœtore mingitur flavescens & viridis. Denique inter certa mitigati & in melius conversi mali signa referimus, si dolorifica membri erecti constrictio & exquisitissimus in urethra sub mictione ardoris sensus minuitur, depressus antea vigor redire incipit, & ipsa facies antea pallida vividior redditur. Curatæ vero gonorrhœæ indicium est, si liquoris limpidi ac tenuis, albumen ovi referentis una alterave guttula compressione penis evocatur. Gonorrhœa benigna sicut plerumque diutius protrahitur, medentique multum facessit negotii; ita eo magis medicinæ resistit, si, ut sæpissime evenire solet, gonorrhœam virulentam excipit. Differt tamen perinde ac homines differunt, quos invadit, ita e. g. eos longe diutius vexat, qui temperamento sunt phlegmatico, & catarrhalibus defluxionibus, alvique fluxibus in pueritia fuerunt obnoxii. Hi enim dum natura fibras obtinent laxiores, judicatu facillimum est, si qua parte atonia laborant, hanc longe esse graviorem, quam quidem in iis, qui fibris robustioribus sunt præditi.

CURATIO.

§. I.

Caussæ difficilis sanationis gonorrhœæ benignæ. Quum gonorrhœa tam benigna quam virulenta ratione caussarum valde inter se differant, differentem quoque postulant medendi methodum. Utramque igitur seorsim expendamus, ordiendo a curatione benignæ. Hanc autem admodum esse arduam & laboriosam, in prognosi jam ostendimus, neque aliam hujus difficultatis caussam agnoscimus, quam quod in hoc morbo ad partes adfectas nimis debilitatas & a tono suo dejectas, maxime in subjectis magna pravorum succorum colluvie scatentibus & dyscrasia scorbutica infectis, non secus quam ad fonticulum ex universo corpore humorum impurorum fiat adfluxus. Accedit adhuc, quod generationi inservientes partes, quæ in nostro adfectu morbose adfliguntur, ex meris fere nervis nervosisque tunicis sint conflatæ, ad quas remediorum energia experientia teste, penetrat difficillime.

§. II.

Indicationes curatoriæ. Absolvitur autem pertinacis hujus curatio mali his fere indicationibus. Primo opus est, ut convenientibus laxantibus copia impuri seri, si in corpore abundat, evacuetur, & a parte adfecta derivetur. Dein ut partes nimis relaxatæ & flaccidæ accommodatis tum internis quam externis roborantibus medicamentis confortentur.

§. III.

Primam indicationem explent laxantia. Primæ indicationi satisfaciunt, quæ per epicrasin operantur laxantia: quo nomine commendari merentur pilulæ balsamicæ Becheri, & ad ejus mentem confectæ Stahlii & nostræ, quæ non modo alvum ducendi, sed & egregie roborandi possident efficaciam. Præterea utilissimum sæpe deprehendi infusum laxans, ex sequentibus speciebus compositum. Recipe rhabarbari Alex. unciam unam, radicis vincetoxici, pimpinellæ, rasuræ ligni sassafras ana unciam dimidiam, fol. sennæ, agarici trochiscati, fibrarum hellebori nigri singulorum drachmas tres, cardamomi, cinnamomi, ana drachmas duas, passul. minor. uncias tres, tartari crudi unciam dimidiam. M. C. C. D. S. Species, cum duabus vini Rhenani mensuris infundendæ. Dosis sit quarta pars mensuræ.

§. IV.

Quæ alteri indicationi satisfaciant. Huic infuso per octo dierum spatium mane adsumto, ad explendam alteram indicationem, subjungendus est pulvis hic utilissimus: recipe ossis sepiæ unciam unam, corall. rubr. succini, spec. de hyacintho, cort. chaccarill. ana drachmas duas M. F. pulvis, cujus dosis ad drachmam unam mane & circa noctem cum decocto cremoris hordei amygdalino sumi potest. Eodem quoque tempore exterius regioni pubis & perinæi, maxime per noctem adplicandum suadeo sequens epithema: recipe herbæ melissæ, menthæ, basil. flor. rosar. rubr. balaust. ana manip. unum, cort. granat. caryophyllorum, nucistæ, cardamomi, mastichis ana unciam dimidiam. M. F. species, quæ sacculo inclusæ in vino Gallico rubro coquendæ.

§. V.

Diætæ ratio. Cum his invicem conjungendum est accuratum regimen diæteticum, quod ita debet institui. Primo omnium abstinendum est ab omnibus cibis valde piperatis, aromaticis, salitis, leguminosis & inflantibus, nec non ab immoderatiori vini & cerevisiæ potu. Evitetur quoque frequentior cum feminino sexu conversatio, evitetur veneris exercitium & fortior corporis motus, præsertim qui curru fit vel equo. E contrario vero inter cibos commendanda sunt juscula avenacea cum vitello ovi, amygdalis & pistaceis præparata & in emulsionem redacta, quorum magna est ad acrimoniam lymphæ salsæ demulcendam efficacia. Convenit quoque pro potu adsumere decoctum ex radice scorzoneræ, chinæ, santalo rubro, rasur. lign. sassafras, glyzyrrhiza & passulis conflatum.

§. VI.

Balnearum usus. Quodsi hæc minus sufficiunt, ego ad malum, præsertim inveteratum tollendum, post horum usum cum fructu hactenus commendare solitus sum balnea ex speciebus nervinis & roborantibus composita, quales sunt abrotanum, majorana, mentha, hyssopus, origanum, serpillum, rosmarinum & hujus census alia. Post balneum æger lecto se committat lenem exspectando sudorem. Nec sine auspicato successu aliquoties usus sum fontibus Lauchstadiensibus, balnei loco per aliquot septimanas adhibitis, utpote quæ propter tenuissimum, quem in sinu fovent, martis crocum insignem relaxatas partes roborandi possident virtutem.

§. VII.

Quæ prosint in pollutione. Eadem curandi methodus locum invenit aptissimum in largioribus & valde debilitantibus pollutionibus cohiben-

hibendis, modo hæc observetur cautio, quod purgantia rarius offerantur, siquidem, si alvum molientibus opus est, sola rhabarbarina & passulata sufficiunt. Præter allata vero remedia in tali casu externe regioni lumbari, seu potius spinæ dorsali circa lumbos adplicandum suadeo sequens emplastrum: recipe emplastri spermatis ranar. uncias duas, sacchari saturni, aluminis usti ana drachmas duas, camphoræ, olei lign. Rhodii ana drachmam dimidiam. M. D. Porro quoque singularem plane effectum in pertinaci hoc morbo annotavi a convenienti balneorum frigidorum usu, modo corpus probe prius fuerit præparatum, nec plethora, cacochymia aut nimia virium dejectio adsit, quæ id prohibeat. Bis autem in die, mane & hora quarta vespertina, insessus fieri potest per horæ dimidium in aquam puram fluviatilem, vel, quod melius est, in Lauchstadiensem, quo peracto in lectum paullisper calefactum se recipere & aliquot infusi theiformis vascula bibere juvabit. Et mirum profecto est, quomodo non modo totum corpus inde roboretur, sed &, transpiratione interdum ad sudorem usque aucta, optime humorum a parte affecta fiat derivatio.

§. VIII.

Indicationes curatoriæ gonorrhoeæ virulentæ.

Quod ad gonorrhoeæ virulentæ medendi methodum attinet, hæc ipsa quidem in principio, si rite instituatur, non adeo difficilis est. Quodsi vero malum, uti sæpissime evenit, ab empiricis chirurgis perversa methodo per adstringentia tractatum, curandum nobis traditur, magno labore multoque negotio opus est, ita prorsus, ut luem universalem, quam talem fluxum radicitus exstirpare facilius sit. Genuina autem gravem hunc adfectum sanandi ratio, me judice, in eo versatur, ut primo omnium susceptum in genitalia virus venereum, quod partim acris causticæ, partim putredinosæ indolis est, celerrime e corpore expellatur. Dein, quando jam a virulenta materia relaxatæ, erosæ vel ulceratæ fuerint, semini tam conservando quam excernendo dicatæ partes, mundificentur, consolidentur & roborentur, adeoque liberior humorum adfluxus præpediatur.

§. IX.

Quænam prosint a coitu impuro ad præservationem mali.

Quum itaque primum & præcipuum medentis negotium eo dirigi debeat, ut qua fieri potest, celeritate veneni intus suscepti expulsione corpus ab effectibus pernitiosis præservetur, consultum omnino arbitror, mox primis a suspecto & contagioso coitu diebus alexipharmacum cum sudorifero regimine exhibere, quo scopo commendari meretur essentia ex spiritus Cornu C. succin: & essent. bezoardicæ æquali portione conflata, quæ singulis diebus mane ad sexaginta guttulas cum infuso scordii, scabiosæ & galegæ potest sumi, exspectando postea per horam in lecto sudorem. Neque minorem pollicetur fructum pulvis diaphoreticus ita componendus, recipe pulveris bezoard. Anglicani vel nostri drachmas duas, bezoard: mineral. regul. antimonii medicinalis ana drachmam dimidiam, nitri grana XV. camphoræ grana IV. M. F. pulvis div: in VI. doses, quarum una circa somni tempus per tres quatuorve dies capiatur. Exterius vero ad discutiendum insidens genitalibus virus commendare soleo aquam d'arquebusade cum essentia succini & spiritu vini camphorato vigoratam in qua linteum maceratum tepide membro, regioni pubis ac perinæi, etiam sub ipsa diaphoresi potest applicari.

§. X.

Curatio gonorrhoeæ per purgantia.

Quodsi vero jam altius venenum radices egerit, seque intimius insinuando involuntarium seminis fluxum cum ardore, dolore & exulceratione effecerit, præcipuus esse debet labor, ut ejiciatur, corpusque per appropriata & tam materiæ virulentæ correctioni, quam exstirpationi dicata

cata remedia ab impuris sordibus liberetur. Atque horum remediorum censum recte subeunt, purgantia, quorum primarium ingrediens esse debet mercurius dulcis, qui peculiari & specifica sua, qua pollet, virtute in acrimonia ulcerosa caustica temperanda, evacuanda & viscositate resolvenda, reliquis omnibus palmam reddit dubiam. Optime autem cum extracto rhabarbari, & in subjectis serosioribus cum extracto panchymagogi Crollii æquali portione remisceri atque in pilularem formam cum balsamo de Copaiva vel Peruviano potest redigi, dando pro dosi alternis diebus scrupulum unum vel drachmam dimidiam, donec ardor imminuatur, materiæqæe profluentis subflavus & viridescens color remittat. Eodem fine eximiam merentur laudem, quæ sequuntur pilulæ: recipe gummi ammoniaci depurati, sagapeni, extracti hellebori nigri, trochisc. alhandal, mercurii dulcis, resinæ ligni quajaci, balsami de Copaiva, singulorum drachmam unam M. F. l. a. pilulæ ex scrupulo uno no. XX. quæ per tres dies mane, vel circa noctem possunt deglutiri. Tum per binos dies, maxime in subjectis phlegmaticis alexipharmaca superius memorata, ea, qua diximus, methodo exhibere, postea rursus per triduum pilulas adsumere & sudorem movere, idque tertia vice repetere juvabit.

§. XI.

Per balsamica subadstringentia.

Post sufficientem impurorum humorem e corpore evacuationem remedia subjungi debent, quæ blanda balsamica virtute exsiccant, consolidant, & nimis relaxatas seminales partes roborando, fluxum cohibent. Hæc inter jure suo ac merito referri merentur terebinthina cocta, mastix, succinum, myrrha, opobalsamum, rhabarbarum, bolus armena, antimonium diaphoreticum, terra catechu, hæmatites, & antimonium martiale cachecticum, quæ invicem in formam pilularum secundum artis præcepta possunt redigi. Instar autem omnium esse poterit hæc formula, qua ego hactenus insigni cum fructu uti consuevi: recipe terebinthinæ Ven. succini, mastichis, extracti rhabarbari, cascarill. ana drachmas duas, balsami de Copaiva, resinæ ligni guajaci ana drachmam unam M. F. ex drachma dimidia pilulæ no. XX. quæ per decem pluresve dies circa noctem cum emulsione temperante sumendæ, superbibendo postero die mane infusum theiforme ex veron. mentha, melissa, millefolio & consolida saracenica conflatum, vel etiam decoctum, cujus ingredientia sint radix chinæ, sarsaparill. glyzyrrhizæ, cichorei & antimonium crudum in petia ligatum. Nec excludenda hoc loco venit mixtura, quæ ad fluxum seminalem moderandum & compescendum præstantissimæ est virtutis, & ita componitur: recipe tincturæ antimonii acris, essent. lign. quajaci, succini, ligni aloes ana unciam unam, tinctur. hæmatit. seu liquoris martialis, qui ex capite mortuo florum salis ammoniac. martialium paratur, drachmam unam M.F. essentia, quæ pari ratione, alvo prius sufficienter expurgata, bis in die ad XL. guttas sumi potest.

§. XII.

Externorum usus.

Verum enim vero, nisi usum remediorum internorum externis quoque secundemus, incassum laborabimus. Hæc ipsa vero pro symptomatum ratione longe differunt. Ita ad dolorem & ardorem in genitalibus temperandum, vel etiam bubonem, qui sæpe jungitur, suppurandum, præclari usus sunt cataplasmata, quæ ex speciebus demulcentibus & emollientibus, ut radice liliorum alborum, althéæ, flor. chamomillæ, sambuci, verbasci, semine fœnu græci, cymini, anethi, hyoscyami &c. ex lacte vel decocto avenaceo coctis possunt parari calideque crebrius imponi. Ad exulceratas urethræ partes mundificandas & relaxatas roborandas summæ

mæ utilitatis sunt injectiones ex mercurii dulcis drachmis duabus in infusi theiformis saturati libra dimidia ad horæ quadrantem decoquenda. Quodsi vero magna est erosio, lac cum melle despumato, addito decocto myrrhæ ex aqua, ope siphonis injicitur utilissime.

§. XIII.

Diæta conveniens. Ultimo loco multum quoque interest, ut medicus rectam & accommodatam vivendi rationem præscribat, atque ægros inprimis a cibis aromatisatis, duris & nimis nutrientibus, nec non a cerevisiæ & vini potu, vehementiori corporis exercitatione, animi adfectibus & mulierum consortio abstinere jubeat; alioquin malum adhuc præsens non modo difficulter evellitur, verum etiam, si curationem jam receperit, ex facili repullulat. Inter cibos itaque juscula tenujora cum endivia, acetosa, lactuca & cichoreo alterata, & pro potu ordinario decoctum glyzyrrhizæ cum hordeo, vel serum lactis commendare juvabit. Nec laude sua carent emulsiones ex amygdalis dulcibus, seminibus IV. frigidis majoribus, & papavere albo cum decocto Cornu C. diluto confectæ & pro potu adsumtæ, quibus commodissime adduntur nitrum purif. nec non pulveres leniter diaphoretici ex Cornu C. usto, antimonio diaphoretico sive cerussa antimonii parandi. Hac enim ratione acrimonia humorum temperatur, partiumque genitalium ardor & dolor, si urget, consopitur efficacissime.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Cautelæ circa purgantia balsamica & diuretica in fluxu benigno. IN gonorrhœa benigna maxime omnium acriora purgantia & illa, quæ mercurialia ingrediuntur, cautius sunt adhibenda, quod itidem valet de balsamicis fortioribus & diureticis; siquidem humores magis commovendo & ad partes genitales debilitatas appellendo, effluxum materiæ augent. Multo vero magis hæc singula exulent in subjectis sanguineis & cholericis, quibus longe gravius nocent. Haud aliter sentiendum est de adstringentibus, quæ nunquam sine præmissa sufficienti humorum correctione in usum debent vocari, nisi mali moris gonorrhœam, maxime in iis, qui magna humorum impuritate scatent, proritare velimus.

§. II.

Circa V. Sectionem & curam per inediam. Venæsectio & cura per inediam, quæ potu victuque tenui & exsiccante absolvitur, in plethoricis pinguis & spongiosi habitus lauteque viventibus inter morbi initia locum inveniunt aptissimum, cum contra, si fluxus diuturnitate corpus debilitatum nimis fuerit, omitti prorsus debeant; siquidem vires magis exhauriendo sæpe cachexiam, tabem dorsalem cum hectica febre vel impotentiam virilem inducunt.

§. III.

Temperamentorum & humorum ratio habenda est in gonorrhœa maligna. In curanda gonorrhœa maligna attendere maxime medicus debet ipsam ægrotantis constitutionem. Plurimum namque refert, num laborans complexionis sit cholericæ & sanguineæ aut phlegmaticæ, & an naturæ sit robustioris vel imbecillis ac teneræ. Neque minus probe inquirere oportet, qualis humorum sit conditio. Hæc enim prout differt, variat quoque ratione symptomatum adfectio. Ita si corpus offendit cacochymicum & ex improba victus ratione vel aliogliscente morbo scabie, purpura scorbutica, vel adfectu hypochondriaco detentum; tunc utique deteriora curatuque difficiliora pertimescenda sunt symptomata.

§. IV.

Cautelæ circa tractationem cholericorum. Si calidiores sensibiliorisque indolis homines pernitialis hæc fluxio corripit, ab omnibus calidioribus, purgantibus, sudoriferis, diureticis, decoctis lignorum, ut guajaci, acrioribus,

ribus, essentiis balsami Peruviani & opobalsami, maxime in principio fluxus, abstinere debemus. Novi enim præpostero, & sine convenienti corporis præparatione instituto illorum usu, vitiosum humorem retentum, fluxumque suppressum, sed loco hujus bubones excitatos, & non modo circa genitalia, sed in facie quoque pustulas ulcerosas pessimi mori subortas.

§. V.

Circa curationem phlegmaticorum.

Qui segniorem & phlegmaticam obtinent temperaturam, in his, præmissa sufficienti corporis expurgatione, roborantibus & leniter spirituosis gonorrhœam incipientem perfecte curatam & hostile virus expulsum memini. Atque hoc fine nonnunquam per aquam vitæ in parciori sed sæpius repetita dosi exhibitam potiri licuit, qualis ita paratur: recipe herbæ menthæ manipulos tres, terebinthinæ venetæ unciam unam, balsami Peruviani unciam dimidiam, destillentur cum vini Rhenani mensuris tribus. Dosis sit uncia una ad duas. Cui etiam commode substituitur hæc formula: recipe aquæ rosar. spiritus vini rectificati ana mensuram dimidiam, julepi rosarum uncias duas, balsami nostri vitæ guttas 50. M.

§. VI.

Circa adstringentia.

Quamdiu materia profluens fœtida est & subviridis, nunquam danda sunt adstringentia; nam ubi intempestive & nimis cito fluxus iisdem supprimitur, aut decocta lignorum validiora cum regimine sudorifero offeruntur, venenum transit in seminis & lymphæ massam, unde symptomata lui venereæ propria resultant. At vero ex nullo prope adstringentis facultatis remedio major redundat noxa, quam a sacharo saturni interne, ut empiricorum mos est, sinistre oblato. Vidi enim colicam convulsivam, appetitus prostrationem alvique pertinacissimam obstipationem inde inductam. Idem quoque valet de injectionibus adstringentibus, quæ, nisi fluxu impuro correcto, numquam debent adhiberi.

§. VII.

Circa diuretica.

Inter medicamenta urinæ fluxum promoventia pessime, ut arbitror, a quibusdam referuntur cantharides & parata ex iis essentia, siquidem viis urinariis admodum sunt infensæ, facileque pernitiosas renum & vesicæ inflammationes cum mictu cruento, nisi convenientibus succurramus remediis, ciere valent.

§. VIII.

Circa V. Sionem.

Venæsectiones in curatione gonorrhœæ virulentæ raro exiguntur, & in sensibilioribus, quibus facile materiæ sordidæ contingit suppressio, magis obsunt, quam prosunt; attamen si corpus sanguine turget & juvenile est, ad mitiganda symptomata sine noxa concedi possunt.

§. IX.

Quid faciendum si fluxus sistitur.

A variis subinde causis evenit, ut materia parcior ex pene effluat, & mox pustulæ in corpore hinc inde adpareant. Tum vero loca affecta humectare, fotu, balneis & cataplasmatibus relaxare atque purgantibus materiam deorsum ducere consultum erit. Juvant quoque eodem fine injectiones lactis dulcis, & decocti avenæ cum oleo amygdalarum dulc. remixti a quibus ego fluxum sæpius iterumque revocatum scio.

§. X.

Gonorrhœa inveterata raro per salivationem curatur sed sæpe per Carolinas.

Mirum certe est, quod gonorrhœa per salivationem tolli non possit; crebrior enim usus & experientia satis docet, pessima venerea ulcera, quæ in universo corpore radicantur, hacce curatione fuisse sanata, sed gonorrhæam remansisse. Et profecto molestissima hæc fluxio, si male tractata & inveterata fuerit, rarius ad frugem reducitur, sed per totam sæpe vitam laborantes comitatur. Latitant quippe nonnunquam in glandulis prostatis tam majoribus, quam minoribus scirrhosa & fistulosa ulcera, quæ radicitus tollere difficillimum est. Nihilo tamen minus aliquoties exoptatissimum

ſimum reperi auxilium in uſu thermarum Carolinarum interno, quæ licet alias provide in gonorrhœa recenti ſint uſurpandæ, eo quod debiles partes magis relaxando, majorem materiæ adfluxum efficiunt; in inveterato tamen malo, dum inſigni vaſorum obſtructiones tollendi, diuque latentes, incarceratos & duros tumores reſolvendi efficacia pollent, cum fructu dari poſſunt. Sed ut minori quantitate, adhibitis ſimul in & poſt curam roborantibus balſamicis internis & injectionibus, bibantur ſuadeo.

§. XI.

Quæ præſint in urethræ exulcerationē. Quando urethra, cujus tunica media valde glanduloſa, non modo exulcerata, ſed & nimis relaxata eſt, & fungoſæ ſubſtantiæ quidpiam adhæret, ex qua poſtea prodeunt urinam valde remorantes carunculæ, ſolam eſſentiam opobalſami cum ſpiritu vini extractam, item balſamum noſtrum vitæ cum tribuspartibus l'eau d'arquebuſade dilutum aliquoties de die fauſto cum ſucceſſu injiciendum curavi. Enimvero tali injectione ſat vehemens in membro excitatur ardor, qui tamen ſenſim paullatimque remittit. *In carunculis tollendis.* Speciatim vero de carunculis, quæ nonniſi ſpecies verrucarum ſunt, tenendum arbitror, quod pulvere quodam erodente, aut ferro candente optime tollantur. Sed hæc operatio peritam poſtulat manum, ne forte tali ignito inſtrumento vicina pars lædatur.

§. XII.

Cautela circa penis ulcera. Ad mundificanda glandis & penis ulcera ſequens epithema præſtantis erit efficaciæ: recipe aquæ calcis vivæ cum aqua roſar. dilutæ uncias duas, l'eau d'arquebuſade unciam unam, ſacchari ſaturni grana X. mercurii præcipitat. albi grana VIII. M. Contra ubi ſimul conſolidandi intentio eſt, balſamum ſulphuris antimoniatum & terebinthinatum cum unguento digeſtivo remixtum meretur commendari.

§. XIII.

Circa bubones. Bubones, ſi junguntur, quantum fieri poteſt emplaſtro emolliente Agricolæ cum oleo hyoſcyami & ſapone malaxato ſunt maturandi. Cui ſcopo etiam emplaſtrum Barbette ſaponatum & cum pauxillo oleo hyoſcyami ſubactum egregie inſervit.

§. XIV.

Circa tumores ſcroti & teſtium. Quando ſcrotum cum teſticulis in magnum tumorem agitur, ſuccurrendum eſt fomentis calidis, ſive admiſſione vaporum ex decoctione herbarum & florum emollientium cum lacte facta abeuntium: qua methodo tempeſtive adhibita tumor mollitur, ut dein emplaſtra reſolventia majori cum emolumento adplicari poſſint.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Gonorrhœa benigna chronica. Flagitavit haud ita pridem opem meam vir triginta annorum, temperamenti ſanguineo-cholerici, qui cum per crebras manuſtuprationes magnam ſibi contraxiſſet vaſorum ſeminalium atoniam, gonorrhœam incidit benignam, per quatuor annos ſub alvinarum ſordium excretione lotiique emiſſione moleſte infeſtantem. Ad ſiſtendum hunc fluxum aliquoties ſumſit oleum terebinthinæ, unde fluxus quidem ceſſabat; tantum autem aberat, ut priſtinum genitalibus robur & ſtimulus ad coitum reſtitueretur, ut potius hic penitus ſupprimeretur. Nec ullis per quatriennium remediis poterat revocari, uſque tandem naturæ vigore cibiſque eupeptis pollutiones nocturnæ cum leni quodam ſtimulo & penis erectione redirent. Sed non multo poſt priſtina ludebatur ſcena, & materia ſeminis analoga ſub alvi & veſicæ exoneratione rurſus e pene profluebat, idque nunc per integros quinque annos. Ego igitur conſultus primo omnium ſuaſi, ut æger, ſepoſita omni cereviſia,

ſia, decoctum ex rad. ſcorzoner. chinæ, acetoſ. raſura ligni ſantali rubri, flavi, aloes, lentiſci &c. mane calidum, dein frigidum biberet, atque in victu carnes tantum aſſatas & ex his confecta tenujora juſcula adſumeret vinique rubri Gallici, pontac dicti, hauſtum cum elixirii ex eſſentia corticum aurant. tinctura tartari & pauxillo olei macis conflati XL. guttulis inter cibos caperet. Ad alvum apertam ſervandam commendavi mala Borſdorffienſia cum paſſulis cocta & prunellas; ante decubitum vero pulverem obtuli ſequentem: rec. ſuccini præp. drachmam unam, nitri purif. drachmam dimidiam, terræ catechu, corticis caſcarillæ ana grana XII. M. F. pulvis div. in doſes IV. Demum quoque regioni pubis per noctem calide imponendum ſuaſi ſacculum fol. myrthi, lauri, flor. chamomill. roman. roſar. maſtiche & ſuccino repletos & ex vino rubro coctos. Nec dubito, quin æger egregium inde percepturus ſit levamen.

EPICRISIS.

Intempeſtive in noſtro caſu adhibitum fuit oleum terebinthinæ. Equidem tali remedio fluxus ad tempus ſiſtitur, ſed ex facili redit, ac ſæpe graviora accedunt ſymptomata. In curatione rite inſtituenda ego maxime omnium reſpexi ad ægrotantis naturam corporiſque habitum, qui quum valde eſſet obeſus, tenujorem victum ſeu curam per inediam præſcribere conſultum putavi. Niſi enim commode ſubtrahatur morbi pabulum, parum vel nihil proficitur. Poſthæc vero eo annitendum duxi, ut partes ſeminales nimis relaxatæ & a tono ſuo dejectæ roborentur, id quod tutiſſime perficitur remediis tam internis quam externis ſupra commemoratis.

OBSERVATIO II.

Gonorrhœa virulenta in benignam mutata.

Vir triginta annorum, conſtitutionis ſanguineæ, habitu corporis ſpongioſo præditus, poſt celebratum cum impura coitum, malignum ſeminis cum dolore, ardore ac moleſta membri & perinæi tenſione junctum incidit profluvium. Chirurgus in conſilium adhibitus eſſentiam balſami de Copaiva ſat larga obtulit quantitate, indeque effecit, ut non modo copioſius materiæ purulentæ cum ſanguine mixtæ, ſed & ipſius puri ſanguinis ex urethra ſuccederet ſtillicidium. In tali rerum ſtatu venæſectionem in manu adminiſtravit, & ad alvum ducendam pilulas ex panchymago Crollii & mercurio dulci confectas adhibere juſſit, quo fiebat, ut ſanguinis quidem fluxio ceſſaret, urina vero ſemper ſabuloſa, & liquor ex genitalibus albicans per longum temporis ſpatium promanaret. Ego tandem conſultus decoctum præſcripſi temperatius bibendum, & ſacculos ex ſpeciebus roborantibus nervinis repletos in vino rubro decoctos regioni pubis & perinæi crebrius adplicare, & ad relaxatas partes roborandas balſamum noſtrum vitæ cum tribus partibus l'eau d'arquebuſade dilutum injicere imperavi, tam felici eventu, ut brevi poſt relicta illa liquoris albicantis ex genitalibus fluxio evaneſceret.

EPICRISIS.

Siſtit hic caſus gonorrhœam virulentam in benignam deſinentem, uti quidem ex liquoris albidi minus purulenti profluvio deprehendere licet. Difficulter admodum ejuſmodi gonorrhoea ſimplex a maligna reſidua, ſi invaluit, curatur: quare ut tempeſtive medicus manum auxiliatricem adferat neceſſe eſt. Cæterum taxari omnino meretur perverſa chirurgi in tractando hoc ægro methodus,

dum

dum ad virus venereum e corpore cito eliminandum inter initia morbi mox calidiora præbuit remedia, quibus, præsente jam fluxu, nihil datur perniciosius. Hac enim ratione virulenta materia in sanguinis & lymphæ massam invehitur, longeque subtilior redditur, ut facilis inde ad ipsam luem veneream fiat transitus.

OBSERVATIO III.

Gonorrhœa valde chronica sæpe recidiva.

Vir quinquaginta annorum, temperamenti cholerico-melancholici, in primis juventutis annis gonorrhœa laboravit virulenta, quæ aliquoties siluit, iterumque recruduit. Aliquando tamen mercurialibus & terebinthinaceis prorsus fuit sublata, sed aliquod tempus post in utroque inguinum latere prodierunt bubones. His iterum intra tres menses sublatis in cervice, cubitorum articulis, & in ani ossisque sacri confiniis effloruerunt maculæ lividæ & squamosæ, quæ, accedente calore, intolerabilem excitarunt pruritum & ardorem. Petiit itaque Carolinas, easque balnei loco adhibuit, sed inde in gonorrhœam incidit simplicem, tam pertinacem, ut nullis hactenus remediis tolli potuerit; siquidem a mitioribus injectionibus materia profluens reddita est sordidior, a fortioribus copiosior & sanguinolenta. Post varia adhibita remedia fluxus quidem remisit, sed brevi temporis spatio iterum rediit, denuoque fuit expugnatus. A quo tempore mox in inguine æger dolorem percepit tractorium & pressorium, cui se adsociavit febriculosa intemperies & simul cum urina, quæ plerumque cum ardente dolore redditur, alba viscidaque materia projicitur; majori tamen quantitate, si corpus movet, quam si in quiete continet.

EPICRISIS.

Ex præfata morbi historia plura in usum nostrum depromere possumus.

1. Perquam notatu dignum est, quod fluxus seminalis crebriores patiatur recidivas, ita prorsus, ut exactis aliquot annis reverti possit. Ratio inde petenda venit, quod rarius proh! dolor hoc vitium radicitus tollatur, sed ante convenientem evacuationem sanguinisque depurationem adstringentibus tractetur. Qua methodo fluxio quidem ad tempus compescitur, sed materia vitiosa circa loca adfecta intus retinetur, unde novi mali fomes perpetuo in corpore latitat.

2.) Accedit, quod in nonnullis subjectis gonorrhœa perperam curata partium seminis secretioni vacantium magnam post se relinquit infirmitatem, quæ postea facile ab impurorum humorum copia, a balneis nimisque refrigerantibus, vel corpus humectantibus & alio modo debilitantibus, imo ex morbo vel ætate invalescit, ut hinc ejusmodi involuntarium seminis profluvium vel in extrema ætate non raro contingat.

3.) Non dubitandum, quin in nostro hoc casu crebriores injectiones, sicuti omnia topica imprudenter applicata, fuerint perniciosissimæ. Etenim prius per convenientia interna remedia humorum vitiosorum correctioni, evacuationi & a loco affecto derivationi prospicere debet medicus, quam ad externa progreditur; alioquin damnum infert vix ulla medicina reparabile.

OBSERVATIO IV.

Ex gonorrhaea saturninis male tractata symptomata.

Qui viginti annos habet juvenis generosus ex impuro coitu sibi saniosum ex genitalibus contraxit profluvium, ad quod abigendum chirurgum consuluit, qui præter purgantia saturninis, ut tinctura antiphthisica Grammanni & pulvere quodam ex corall. osse sepiæ, succino, terra sigillata & magisterio saturni composito fluxum compescere tentavit; & substitit quoque, sed mox æger acerbissimis adfligebatur ventris torminibus, ut humi serpere, & corpus miris subinde modis torquere cogeretur; alvus simul erat constrictissima & perpetuus sed irritus ad vomendum conatus. Intermittebant quidem singula hæc mala per aliquot horas, sed statis quasi periodis eadem vehementia revertebantur. Ego igitur in consilium adscitus, clysteres infundere jussi mere oleosos, ægrum in balneum descendere & fomenta abdomini applicare suasi. Interius vero decoctum mannatum & rhabarbarinum cum oleo amygdalarum dulcium per vices adsumendum obtuli. Alvo sic aperta, flatibus discussis, ingentique sordium expurgata copia, singula quidem remittebant symptomata, sed, quod memorabile est, molestus seminis fluxus redibat.

EPICRISIS.

1.) Sævissima illa, quæ enumeravimus symptomata non aliunde arcessenda sunt, quam a temerario medicamentorum saturninorum usu, quorum tanta vis est ac vehementia, ut teneras ventriculi & intestinorum membranas nerveas spastice crispando ac constringendo, motum & tonum peristalticum plane invertant, adeoque efficiant, ut sanguis intra sensibiles intestinorum tunicas subsistens rosiones, inflammationes & spasmos concitet atrocissimos.

2.) Illud adhuc notandum venit, quod sedatis istis intestinorum spasmis, alvoque reserata, seminis profluvium redierit, aperto indicio, per consensum quasi & sola generis nervosi constrictione talem fluxum antea fuisse cohibitum.

OBSERVATIO V.

Observatio circa lesiones vesicæ in gonorrhæa inveterata.

Coronidis loco adhuc commemorare placet, quod non raro miasma venereum, nisi tempestive avertatur, ipsam vesicam afficiat ejusque tunicas internas arrodendo, non modo dolorem & spasmum inibi excitet intolerabilem fere, sed & dysuriam inducat, unde urina cum copioso sedimento purulento, quod in fundo conspicitur, emittitur. Neque renes omnino sunt immunes, sed quandoque magnam contrahunt labem, ut chylosa & nutritia materia simul cum urina secernatur; & si incrementa sumit talis exulceratio, febris accedit lenta & hectica, dolor capitis artuumque exquisitissimus, virium jactura, vigilia & ipsa denique mors. Quodsi vero incidunt hæc mala, tuta & utilissima deprehendi primo infusa herbarum vulneraria, qualia ex veronica, agrimonia, urtica mort. mentha, melissa floribus hyperici, ficubus &c. optime conficiuntur. Dein pro potu præscripsi decocta temperatoria & quandoque tincturam tartari vel antimonii minus acrem cum balsamo de Copaiva permixtam, nec non pulveres ex osse sepiæ, semine lycopodii, corall. & aliquot nitri purif. & cinnabaris granis compositos cum emulsione semin. IV. frigid. obtuli. Nec demum omittendas duxi injectiones, quæ ex aqua d'arquebusade cum aqua calcis vivæ, plantag. spermat. ranar. optime con-

conficiuntur. Omnium tamen remediorum vires longiſſime ſuperant aquæ Spadanæ, jam olim ab Henrico ab Heer in tali caſu valde commendatæ, ſi per aliquod tempus cum debito regimine adhibentur.

Plures notabiles obſervationes occurrunt in Conſult. medicinal. Tom. III. Sect. III. caſu XLIV. uſque CII.

F I N I S.

FRIDERICI HOFFMANNI

MEDICINÆ RATIONALIS SYSTEMATICÆ

TOMI QUARTI,

QUO SPECIALIS MORBORUM PATHOLOGIA, & huic superstructa solida therapia cum medendi methodo cautelis clinicis, & morborum enarrationibus adjuncta epicrisi, exhibentur.

PARS QUINTA.

Doctrinam morborum ac vitiorum externas potissimum partes affligentium perspicua, & demonstrativa methodo tradens.

VENETIIS, MDCCXLI.

APUD SEBASTIANUM COLETI.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

PRÆFATIO.

EN! exhibeo jam Tibi, B. L. octavum medicinæ systematicæ tomum, in quo vitiorum externam corporis superficiem adfligentium rationalem pathologiam, solidamque huic superstructam therapiam ex genuinis principiis medico-chirurgicis perspicue traditam invenies. Nam mihi cum prudentioribus omnis ævi medicis rata semper ac firma fuit sententia, nobilissimam eamque vetustissimam artis salutaris partem, quæ chirurgica nominatur & saluberrima externis humani corporis languoribus medendi præcepta tradit, medico cum laude res suas peragenti scitu esse summe necessariam, sine cujus notitia neminem puto vel satis, occurrere, vel rite mederi omnibus morbis posse. Equidem non ignoro, & olim fuisse, & adhuc esse ex medicis plurimos, qui, artem illam, quæ manu sanat, remediorumque externorum pro vario scopo applicationem docet, ad disciplinam medicam directe pertinere negant; at vero hi certe non intelligunt, totum hominem tum quoad internas, tum etiam externas partes medicinæ objectum esse, tamque mirabilem has ipsas intercedere harmoniam, ut vitium, quod extrinsecus conspicitur, ex interioribus sæpissime oboriatur, partiumque externarum læsio e contrario internas facile vitiose adficiat. Accedit, quod vitia, quæ externis infesta partibus manualem operam exigunt, plerumque etiam interioribus communia sint, ut fere in inflammationibus, tumoribus, apostematibus, scirrhis, exulcerationibus, humorumque extravasationibus videre licet, quibus certe non sola internorum medela, sed maxime etiam prudenti esternorum ope succurrere expedit; quæ tamen pro diversa corporum natura, pro caussarum morbi, aliarumque circumstantiarum differentia mirum in modum variat, maximamque prudentiam requirit. Unde satis elucet, nec medicinam a chirurgia, nec saniorem chirurgiam a medicina, principiis anatomico-physicis & mechanicis fundata tuto posse sejungi. Quæ quum ita sint, rectissime admodumque præclare judicarunt veteres, qui ex familia Æsculapii ortos arte medica imbuendos primo omnium chirurgiæ præcepta docuerunt, ipsique in suis de re medica monumentis summum statuerunt pretium. Neque vero solum antiquissimis temporibus, sed nostra etiam ætate a prudentioribus magno præ ceteris honore afficiuntur illi medici, qui paullo accuratiori anatomes scientia instructi, rem medicam apte cum chirurgia conjungunt; licet pauci sint, qui egregiæ huic arti addiscendæ tempus operamque navent.

Et quam immensum salutis dispendium in universum genus humanum redundaret, nisi medicus chirurgicæ artis probe gnarus, rerumque in ea obviarum peritus esset? Etenim, quum in nostris potissimum regionibus plurimi eorum, qui Chirurgiam de instituto tractant, omnemque eidem industriam impendunt, perniciosos committant errores, maxime sane de salute rerum publicarum servanda desperandum est, nisi prudens medicus hancce crassam chirurgorum inscitiam consilio adjuvare, & multa damna modestiori admonitione præcavere satagat. Accedit, quod pertinaciores partium esternarum læsiones difficilem, vel nullam plane recipiant sanationem, nisi convenienti interno remediorum usu perite succurratur; cujus tamen chirurgi plerumque ignari ægrum non modo nihil juvant, sed etiam in majus periculum sæpissime præcipitant. Id quod omnino exinde derivandum esse arbitror, quia chirurgiæ scientia utplurimum vulgari, empirica & minus rationali methodo tractatur, minimeque pensi habetur, an illam exercens ex anatomes studio partium externarum, ut ossium, musculorum, nervorum, tendinum, membranarum, glandularum, & vasorum structuram, situm & connexionem didicerit, an doctrinam de sanguinis circulo, de viribus, de robore partium, de nutritione &c. calleat, nec ne: quum tamen hæc omnia scitu necessaria sint, plurimumque inserviant, ut quis de externis læsionibus remediorumque tam usu quam noxa eo melius ferre judicium possit. Summa igitur gratia habenda est Poten-

tentissimo Prussiæ Regi, Domino meo longe clementissimo, qui non modo boni publici promovendi causa, sed etiam tuendæ militum valetudinis gratia collegium anatomicum chirurgico-medicum multis sumtibus constituit, eidemque Professores in re medica & chirurgica peritissimos præposuit, ut artis chirurgicæ studiosos in rebus anatomicis & rationali morbos tam externos, quam internos sanandi methodo, quantum ad chirurgi officium spectant, omni diligentia instruant atque exerceant. Neque minorem meretur laudem eximius Gallicæ nationis ardor, quo illa instigata non modo omnem movet lapidem, nullisque parcit sumtibus in chirurgia plenius perficienda, ejusque cultoribus erudiendis, verum etiam minime veretur, limatiora medicorum extraneorum scripta in vernaculam convertere, ut inde chirurgiæ dediti saniora hauriant principia.

Hinc ego non sine insigni animi voluptate comperi, Lutetiæ Parisiorum & scriptis meis tale statui pretium, ut digna haberentur, quæ in vernaculam a clarissimo D. D. BRUYHIERIO tradu&a impensis meritissimi bibliopolæ BRIASSON publici juris fierent, omnibusque latinæ linguæ ignaris primum medicinæ systematicæ tomum gallice redditum & accurate impressum: & forte etiam reliquæ partes sequuntur, maxime quum hoc suum propositum ipse mihi auctor per literas indicaverit.

Sed ut redeamus, quo digressi sumus, quemlibet sane abunde convictum spero, quam necessaria quamque proficua sit medicinæ cum chirurgia conjunctio, ita quidem, ut nec medicum sine chirurgia, neque chirurgum sine solidioribus medicinæ principiis medentis munere rite fungi possit. Ideoque in præsenti hoc octavo tomo res maxime ad chirurgiam pertinentes rationali methodo exponere allaboravi, ea spe fore, ut rei medicæ dediti diligenti hujus operis lectione & usu fructum percipiant non pœnitendum, quam ego toto pectore voveo, opto, & apprecor.

NOI REFORMATORI

Dello Studio di Padoa.

HAvendo veduto per la Fede di Revisione, & Approbatione del P. Frà Paolo Tomaso Manuelli Inquisitore di Venezia, nel Libro intitolato: *Friderici Hoffmanni Medicinæ Rationalis Systematicæ Tom. 4. Pars 5.* non v'esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Prencipi, & buoni costumi, concedemo Licenza à Sebastiano Coletti Stampatore di Venezia, che possi esser stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, & presentando le solite Copie alle Pubbliche Librarie di Venetia, & di Padoa.

Dat. li 14. Luglio 1740.

(Z. Pietro Pasqualigo Refor.
(
(Lorenzo Tiepolo Kav. Proc. Refor.

Registr. in Libro a carte 57.

Agostino Bianchi Segr.

CAPUT

CAPUT I.

DE SCORBUTO EJUSQUE VERA INDOLE.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Scorbutici nominis falſa acceptio.

SCorbuti nomen, tam late noſtris temporibus patet adeoque familiare eſt, ut quævis fere chronica paſſio, ſi qua ipſi impuritas jungitur, ſcorbutica adpelletur; hinc nihil in praxi medica eſt ſolennius, nihil uſitatius, quam ut cachexia, arthritis, diſpnœa, paralyſis, eryſipelas, colica, atrophia, rheumatiſmus, purpura aliæque plures hujus generis adfectiones inter ſcorbuticas numerentur. Quid? quod mos adeo invaluit, ut hodie medici imperitiores, ſi quando ex certis ſignis neque morborum nec cauſam ejus rite poſſunt cognoſcere, ſtatim ſcorbutum prætendant, & pro cauſa ſcorbuticam acrimoniam accuſent. Deinceps non raro accidit, ut adfectus quidam ſæpe plane ſingularis, cui portentoſa ſpaſtico-convulſiva junguntur ſymptomata, in artis exercitio occurrat; & tum uſu receptum eſt, ut illum vel ad faſcinum, vel ad malum ſcorbuticum reiiciant. Horum ſententiæ plane adverſantur alii noſtro tempore non adeo incelebres medici, qui hunc morbum, quem ſcorbutum nominamus, vel plane negant, vel tantum pro exacerbatione mali hypochondriaci & hyſterici venditant; qua in re tamen, uti ex infra dicendis eluceſcet, admodum falluntur.

§. II.

Definitio realis.

Scorbutus proprie ſic dictus eſt magna functionum univerſi corporis læſio a ſumma ſanguinis & ſuccorum vitalium dyſcraſia & corruptione, ob ingens diætæ aeriſque vitium, proficiſcens, locis maritimis & ſeptentrionalibus ut & militibus in caſtris viventibus admodum familiaris, curationis valde difficilis.

§. III.

Signa eſſentialia.

Hic adfectus, qui gravibus admodumque variis ſymptomatibus eſt ſtipatus, in partibus præcipue externis ſuam manifeſtat indolem: nam ſi imminet, laſſitudo ſpontanea totum corpus occupat, & crurum pedumque gravitas cum movendi impotentia ſubſequitur. Deinde color faciei a naturali rubedine recedit, ichor cum ſanguine mixtus ex gingivis fluit, quarum carnem relaxat & ad dentium uſque radices conſumit, ut illorum utrobique fiat vacillatio: in cruribus porro emergunt maculæ, diverſæ figuræ, magnitudinis ac coloris, quæ ſæpius in ulcera mali moris deſinunt: increſcente malo dolores lancinantes, vagi vel fixi cum movendi quadam impotentia, vel con-

convulsiva strictura, artus invadere solent.

§. IV.

Veteribus plane non incognitus fuit scorbutus.

Veteribus etiam hunc morbum non plane fuisse incognitum, haud obscure ex HIPPOCRATE elucet, qui *lib. de internis adfectibus* §. 34. nostrum adfectum sub splenis morbo describit, quo laborantes hæc pati dicuntur: *venter inflatur, postea splen intumescit & durus est, & dolores acuti in splenem incidunt, color faciei mutatur, & fit niger, pallidus, malicorii speciem referens, gingivæ male olent, a dentibus discedunt & ex tibiis ulcera erumpunt, velut pustulæ nocturnæ, membra insuper attenuantur & stercus non secedit.* Idem PLINIUS *in histor. nat. lib. XXV. cap. 3.* perbelle confirmat, perhibens: *quod in Germani Cæsaris exercitu citra Rhenum & vitiosi & medicati fontis aqua potu vi malefica conspurcatæ duo novi exierint morbi, quorum alter putridum oris male olentis vitium, quod στομακάκην adpellabant, quo intra biennium omnes dentes decidebant, alter qui nervos crurum adeo oblædebat, ut compagines in genubus dissolverentur & crura vellicaret, quod ob id σκελοτύρβην a cruribus adpellarunt.*

§. V.

Completa morbi historia cum symptomatum enarratione, quæ se exserunt. 1) in abdomine.

Ut vero eo clarius peculiaris hujus morbis genius innotescat, consultum nobis visum est, integram hujus luis historiam cum omnibus gravibus symptomatibus prætexere, ita quidem, ut juxta singulas partes, quas dirus hic morbus occupare graviterque adfligere solet, progredientes, de abdomine initium dicendi faciamus. De ventriculi quidem gravitate & dolore non adeo frequenter ægri conqueruntur, aliquando tamen nausea, vomitu & cardialgia adficiuntur. Appetitus in quibusdam valde est dejectus, in aliis præter naturam auctus. Contrarium autem valet de siti, siquidem appetitus humidi fere nullus est: ructus frequenter emergunt acidi, amari, nidorosi & fœtidi, cum impetu sæpe erumpentes: in ventriculo & intestinis rugitus & murmura frequentius sentiuntur: alvus est multis valde laxa, aliis contra valde adstricta, ita, ut fæces nimis aridæ vix possint emitti: in quibusdam podex quasi introrsum trahitur, ut nihil commode, vel tantum cum molimine maximo immitti possit. Præterea in abdomine valde notabiles sunt dolores, qui vocantur colici, longe tamen aliter, quam vulgares comparati: sunt enim lancinantes, acutissimi, intolerabiles fere, ut parum absit, quin manum sibi adfecti inferant; & ab iis doloribus hic morbus etiam *Scharbod* nominatur. Neque tunc adest, ut in aliis doloribus, tumor ventris a flatibus distenti, sed introrsum potius rapitur umbilicus, ut pugna manus in cavitatem imponi possit, diuque durat nec medicamentis vel fomentis facile cedit, idque tandem peculiare habet, ut frequenter in paralysin desinat.

§. VI.

2) in pectore.

Jam progredimur ad ea, quæ in pectore præter naturæ ordinem se offerunt, inter quæ occurrit ægra spirandi facultas, quæ frequentius oritur vel exacerbatur sub nimio corporis motu. Hanc persæpe comitatur anxietas, quam sub diaphragmate, in medio hypochondriorum spatio, ubi cartilago ensiformis situm habet, ægri percipiunt, & quæ ipsos non nisi erectos respirare sinit. Facilis autem ex hoc adfectu lapsus est ad hydropem, subsequente prius crurum & dein abdominis tumore, præsertim si vehementiora eaque drastica purgantia fuerint adhibita. Præter respirandi difficultatem in thorace dolor lateris nunc sinistri nunc dextri, modo versus dorsum, modo versus sternum & ipso in sterno percipitur, qui tamen non debet confundi cum pleuritide vera, ubi dolor est continuus & punctorius cum

febre, tussi continua & sputo colorato; quod minus observatur in pleuritide scorbutica, ubi dolor quidem est acutissimus, non vero continuus, sed per intervalla rediens; neque adest febris neque sitis, nec difficilis extra dolorem spiratio urget. Præter hæc pulsus parvus & inæqualis, plane contrarius est illi, qui in vera pleuritide occurrit: tussis aliquando nulla vel non adeo molesta est, sique adest, non tam vitio thoracis, quam potius a materia in glandulas faucium destillante evenit. Recte itaque hoc malum pleuritis spuria scorbutica adpellari potest, facileque a vero pleuritidis morbo distinguitur, quod diutius quam ille inhæret. Deinceps palpitatio cordis non infrequens scorbuticis malum est. Accedunt quoque sæpius pectoris angustiæ & animi defectiones, quas ægri, dum a lecto surgere conantur, præter omnem fere externam causam patiuntur: in eo tamen hæc mentis deliquia ab aliis videntur recedere, quod pulsus sub ipsis major fortiorque observetur, qui in aliis contra parvis & interceptis micat ictibus. Præterea in thorace, quia œsophagus ibi situs est, aliud adhuc symptoma incidit: conqueruntur enim frequenter ægri scorbutici, totam gulam eorum esse obstructam, & hærere ibi aliquid instar pali, quod remoraretur, quo minus solida vel liquida adsumta possent transcendere, ut inde, si quidquam deglutiendum sit, in suffocationis versarentur periculo.

§. VII.

3) in capite, collo & faucibus.

Misso thorace progredimur nunc ad collum, fauces, ipsumque caput, ubi iterum varia occurrunt symptomata, & primo quidem salivatio, quæ valde frequens scorbuticorum symptoma est. Dein gingivæ in hoc malo valde laborant, quæ inter initia sunt tumidæ & vel leviter contrectatæ sanguinem fundunt serosum: sæpe etiam caro ibi luxurians copiose excrescit, cui tandem fœtor accedit molestissimus. Sub gingivis ita male adfectis dentes in suis alveolis vacillare incipiunt, ita nonnumquam, ut eximi possint. Dolor quoque dentium frequens adest; & ille quidem præter manifestam caussam; in eo tamen ab alia differt odontalgia, quod subito recedat facileque recurrat. Capitis dolores sæpe adsunt immanes, utplurimum vagi, raro fixi, qui suas circa vesperam potissimum habent periodos, sed oborto noctu sudore desinunt. Vertigo quoque & scotomiæ aliquando eveniunt, somnolentia per intervalla incidit: cum contra alii vigiliis torquentur & per plures septimanas vigilantes non debilitantur, uti febricitantibus accidit. Solet etiam aliquando gravis tristitia, aliquando plane delirium sine caussa accedere, in eo vero a ceteris deliriis differre, ut plane inordinate & præter justas causas invadat.

§. VIII.

4) in partibus externis.

Facto nunc transitu ad partes externas, convulsiones, dolores, ac spasmos in iis obvenientes consideramus. Convulsiones sunt frequentes ad poplitem, aliquando etiam talos trahunt, & hinc inde immanes fiunt contractiones, quæ etiam non raro in articulis permanent. Quem adfectum egregie descripsit GREGORIUS HORSTIUS. Frequenter etiam contingunt paralyses, præsertim in cruribus, post graves intestinorum spasmos; ubi stupor præcedens imminentis mali initium est: differunt vero ab ordinaria paralysi, quæ sensim fit & diu durat, omnemque motum tollit; scorbutica vero subito accedit, subitoque recedit, motum adhuc ex parte relinquens, præsertim si in lecto adflicti se contineant. Porro ingens lassitudo omnes artus citra manifestam causam occupat: conqueruntur etiam scorbutici nonnulli de dolore vermiculari,

lari; aliquando obtusus tensivus dolor ipsas ossium medullas occupat, qui osteocopus adpellari solet. Alii atrocissimos experiuntur dolores pungentes, lancinantes, non secus ac si pars ab altera divelleretur. Vagi plerumque sunt hi dolores & nunc ex alia parte in aliam se transferunt, sed mox iterum derelinquunt; unde etiam arthritidis vagæ nomen habent: aliquando fixum locum videntur figere in pectore, ubi pleuritidis metus.

§. IX.

Præsertim in cruribus.

In cruribus potissimum dolores oboriuntur, circa talos etiam & plantas pedum: aliquando in digitorum extremis, in coxendice, genu, dorso, lumbis & nucha, & differunt in eo ab arthritide vera, quia non circa articulos tantum, sed etiam in carne circa membranas vagantur. Præterea observantur copiosi sudores, inprimis noctu molesti & consumentes; sanguinis quoque profusiones aliquando ex naribus contingunt & difficulter sistuntur. Maculæ præter hæc oriuntur, quæ nunc majores, nunc minores, culicum morsibus similes, præcipue rubicundæ, deinde purpureæ & sublividæ, tandem nigræ evadunt. Majores interdum integram tibiam implent, late se extendentes, frequenter quoque in cruribus, collo & pectore apparent, evanescunt autem modo, modo iterum erumpunt. Aliquando etiam tumores & tubercula in corporis partibus oboriuntur, pedes œdematosus tumor occupat, fiunt quoque exulcerationes hac ratione: primo pars admodum dolet, deinde abscedit cuticula, non aliter, ac si fervente aqua pars esset superfusa, profluit serum & tunc intensissime pars dolet; sed vix unquam verum pus ibi notatur, alias etiam vulcera profunda observantur sicca, quæ nullum pus vel saniem fundunt & facilæ in gangrænam abeunt. Gangrænæ etiam frequentes sunt scorbuticis, potissimum in pedum digitis, quæ in eo ab aliis differunt, quod sine causa manifesta & inflammatione invadant lenteque serpant & tarde jugulent. Hæc præcipua ac potissima sunt scorbuti signa & hoc morbo adflictorum symptomata, quæ quidem non in omnibus similiter & omnia observantur, sed in nonnullis horum adsunt plura, in aliis pauciora, in aliis majora & iterum in aliis mitiora, longius vel brevius tempus durantia.

§. X.

Causa scorbuti proxima consistit in summa succorum vitalium corruptione.

Postquam igitur integram & completam affectus nostri historiam cum omnibus fere & singulis, quæ complicari solent, symptomatibus recensuimus, proximum nunc est, ut paulo exquisitius dispiciamus, a quibus causis tam proxima, quam remotioribus, tanquam a fonte, atrox hic morbus cum pravis suis effectibus proveniat atque promanet; idque maxime hanc ob rationem, quia tam præservationis quam curationis momentum, veris morbi causis cognitis, unice innititur. Nos vero diri istius morbi continentem & proximam causam in summa succorum vitalium impuritate, vitæque & sanitati infensissima corruptione, jam supra in definitione reposuimus; attamen cum minus adhuc determinatum sit, in quonam labes illa potissimum consistat, quel quomodo oriatur, pravamque indolem suam exserat, operæ erit pretium, ut hoc ipsum accuratiori disquisitione eruamus.

§. XI.

Quomodo generetur.

Rectam corporis nostri valetudinem, sive functionum ejus tam naturalium quam vitalium & animalium integritatem a laudabili humorum vitalium, sanguinis, succi lymphatici, nutritii & nervorum fluidi temperie, mixtione ac crasi eorumque libero & æquabili in omnes corporis partes influxu & circuitu dependere, res in physiologicis certa est

est & extra omnem dubitationem posita. Verum enim vero, quum debita temperies ac puritas in eo maxime consistat, ut partes subtiliores, & mobiliores, aqueæ æthereæ, elasticæ, blande sulphureæ, cum gelatinosis & tenuioribus mucidis debita proportione inter se mixtæ & unitæ sint; crassiores vero, glutinosiores & terrestres variique generis salinæ, tartareæ, alcalino-sulphureæ sive biliosæ & superfluæ aquosæ & pingues per congrua, a provida natura constituta colatoria & emunctoria, ut fere sunt perspirabilis cutis, hepar, renes, intestina, tunicæ glandulosæ faucium, nasi & bronchiorum, rite eliminentur; judicatu est facillimum, tum fluidorum vitalium impuritatem, sive Græcorum loquendi idiomate, cacochymiam oriri, quando particulæ terrestres, tenaces, sulphureæ atque salinæ in corpore intus retentæ præ dulcibus ac temperatis prædominium obtinent. Hoc loco autem scire expedit, impuram in hoc morbo sanguinis dyscrasiam non semper unius ejusdemque esse generis, sed pro diversa excrementitiarum particularum indole permultum differre, & varia quoque inducere symptomata. In quibusdam enim subiectis fluida materia valde viscida fixa terrestris salina acida, in aliis biliosa salino alcalino sulphurea scatet ac dominatur; hinc etiam auctores scorbutum vel a causa frigida vel a calida derivare solent: nos tertiam adhuc speciem addimus, quæ a fluidorum vappescente & in putridam corruptionem vergente dispositione derivanda est, & hæc utique peioris indolis ac naturæ reperitur.

§. XII.

Corruptionis putridæ præsentia in scorbuto evincitur.

Putrida corruptio & vappidus humorum status vel eo ipso satis evincitur, quia scorbutus per contagium sæpe propagatur, & adfectiones omnes, quæ contagio inficiunt, putridas exhalationes pro causa & fundamento agnoscunt, quæ altius penetrando, instar seminii seu fermenti humores jam dispositos, præsertim pingues inquinant, & in suam convertunt naturam. Unde non mirum esse debet, quod a solo fœtore cadaverum, scorbuto exstinctorum ortum hujus mali annotaverit SENNERTUS *cap. I. & IV. de scorbuto*, & sonticas exhalationum scorbuticarum noxas graphice dipinxerit CASPARUS HOFFMANNUS *de febribus cap. LVII. Si quis*, inquit, *statim a morbo exstinctus fuerit, nihil periculi subest, sed postquam putredo cadaveris succedere solet, procul hinc abesse debent sodales, nisi eadem velint labe contaminari.* Et quid multa? ingens illa, quæ sponte oritur, lassitudo, artuum languor ac impotentia, magna virium ad lypothymiam usque prostratio, pulsus arteriarum debiles ac languidi, pessimi sudoris & urinæ fœtores, & tam facilis tamque promta partium extremarum sine prægressa externa causa, sphacelatio, satis clare ac manifeste summam sanguinis, & succi nutritii corruptelam patefaciunt.

§. XIII.

Causa mediata consistit in fluidi a solido secessione.

Verum enim vero, ad genuinam symptomatum scorbuticis inhærentium causam explicandam, non depravata solum planeque aliena humnrum indoles sufficit, sed aliud adhuc momentum, videlicet destructa elementi fluidi cum solido in sanguine unio requiritur, quam ex pluribus cum scorbuto, coniunctis phænomenis non obscure licet colligere. Maxime vero omnium hanc fluidi a solido, eoque graviori elemento separationem inter alia satis docere possunt fluxiones sanguinis aquosi, quæ per nares, gingivas & alvum contingere solent; neque minus, quod in partibus extremis, ut facie, labiis ac cruribus, vasorum oscula nonnunquam se aperiant, & sanguineum laticem fundant. His demum accedunt salivationes, urinæ & sudores copiosi, scorbuticis fre-

frequentissimi, qui nimiam seri a sanguine crassiori secessionem similiter abunde declarant; cum contra dolores vagi ac incostantes ex una in alteram partem transeuntes, insignem seri impuri tenuitatem & subtilem acrimoniam produnt. Siquidem tenuis & acris humor ex vasculis sepositus, a parte ad partem facillime ac celeriter transfertur, quod quidem præcipue in arthritide vaga scorbutica evenire deprehendimus; quo etiam præcordium angustiæ, spasmodicæ orificiorum ventriculi & diaphragmatis constrictiones, dolores intestinorum lancinantes, & similes in pectore sævientes, qui pleuritidis spuriæ nomine veniunt, ac denique pruritus exulcerationes jure debent referri. Lentorem denique & crassitiem humoris scorbutici, ex tumoribus, doloribus fixis, artuum lassitudine, horrore, stupore animadvertere licet: & abhinc etiam palpitationes cordis, syncopes, carus & lethargus, pulsus debilis & parvus, tristitia, melancholia, polyposæ concretiones, majoribus pulmonum & cordis vasis inhærentes, adfectiones paralyticæ, tumor & incrementum subitum corporis, hepatis & lienis magnitudo, ut & tubercula in variis partibus &c. sunt derivanda.

§. XIV.

Quod probatur.

Præterea destructam solidi cum fluido unionem intimam, quæ ad circuitum per minima vasa & viscera summe necessaria est, sanguis per venam incisam emissus, qui ut plurimum grumosus, niger, gravis ac crassus est, supernatante insimul copiosa aqua, mali odoris & saporis, ad sensum demonstrat. Vidimus non raro, e pedibus sanguinem in aquam immissum brevi tempore in fibrosa concrementa compactum, in aliis in patina collectum non ita multo post crasso tenacissimoque glutine fuisse obductum. In quibusdam vero loco sanguinis crassi, valde tenue, coccinei coloris & acris saporis serum, nulla crassiore nigra substantia in fundo vasis relicta, effluxisse, non sine admiratione conspeximus.

§. XV.

Sedes hujus mali non est primario in liene.

His ita, quæ mali nostri causam concernunt, clare expositis, non immerito in quæstionem venit, quænam potissimum viscera in nostro morbo sint adfecta, & quæ præcipua mali sedes sit habenda. Verum enim vero, quum hac de re auctores in diversas abeant sententias, expendendum videtur, quæ ex his veritati magis congruant, quæ minus. Veteres quidem, inter quos HIPPOCRATES agmen ducit, lienem maxime, utpote succi melancholici, & atrabilarii sedem accusabant; sed accuratiori recentiorum per anatomen inquisitione constat, non tam in liene, quam potius in hepate sedem hujus mali esse constituendam. Ita SENNERTUS *lib. III. med. pract. Sect. II. cap. 2.* in cadavere scorbuto exstincti aperto, omentum fere totum putridum & corruptum, in liene vero nihil, quod tantum ad sensum culpari potuisset, deprehendit. FORESTUS *lib. XX. observ. schol. 2.* in quodam Hollandiæ Præside magis hepar, quam lienem adfectum fuisse, diligenter annotavit. Sic etiam REUSNERUS *exercit. IV. de scorbuto*, viri cujusdam hepar corruptum, callosum & ad depurationem sanguinis ineptum vidit, lienem vero magnitudine, & colore cum hepate sano certantem. Imo HORSTIUS *Tr. de scorbuto Sect. II. §. 8.* scorbuticum quendam vidisse commemorat, cui jecur totum interius atque exterius scirrhosum erat, nec quicquam vasorum vel sanguinis exhibebat; lien vero triplo major, quam secundum naturam esse solet, optimeque sanus conspiciebatur, parenchyma jecoris colore sat rubeo, nec non substantia carnosa referens. Et WILLISIUS post plurium scorbuticorum cadaverum dissectionem multoties observavit:

vit: hepar aut cystidem felleam fuisse in culpa. Invenit enim in nonnullis hepar prorsus exsangue & instar uberis vaccini exsuccum, in aliis vesicam biliariam prorsus vacuam & inanem, in aliis lapidibus obsitam, in aliis amurca maxime amarescente repletam, lienem vero optime validum ac sanum.

§. XVI.

Sed omnia fere viscera & emunctoria læsa sunt.

Si nostram hac de re sententiam interponere licet, non dubitamus adserere, omnia viscera & emunctoria, quæ fluidorum depurationi inserviunt, labe quadam ac vitio esse adfecta, dum a lentiori sanguinis progressu, minima eorum vascula ac meatus perfacile nimium infarciuntur, a viscida amurca obstruuntur, & demum plane indurantur. Speciatim vero universale illud ac solenne universi corporis emunctorium, cutis, per quod tenues excrementitii succi exhalant, non sine ratione maximam pati labem videtur: neque viscera in abdomine sita sanguinea, ad quæ vena portæ pertingit, ut hepar, lien, mesenterium, omentum &c. ab omni labe & culpa sunt immunia, eo quod hepar partibus impuris, salsis, sulphureis & in alcalinam naturam vergentibus, secernendis dicatum est; lien vero ad intimam fluidi cum solido mixtionem præcipuum confert momentum: quare harum omnium partium læsio inprimis in scorbuto attendenda est. Ceterum probe notari velim, observationibus anatomico-practicis non penitus esse in nostro adfectu fidendum, quia rarissime scorbutici demortui, sed quando jam in hydropem, atrophiam, hecticam, morbum nigrum, vel sphacelum internum delapsi sunt, cultro anatomico subiiciuntur.

§. XVII.

Ventriculus ejusque digestio.

Quod vero noster adfectus tam diuturnus ac contumax sit, ut appropriatis etiam & efficacibus præsidiis, valde resistat, id mea quidem sententia inde deducendum est, quod digestionis & chylificationis officina, sub qua ventriculum cum intestinis intelligimus, non recte se habeat, sed valde læsa sit. Sicuti enim a succi menstrui, salivalis, gastrici & pancreatici temperie leniterque spirituosa indole, & sufficienti influxu, intima alimentorum dissolutio & succi boni, subdulcis, chylosi, præparatio & extractio unice pendet; ita dum per impuritatem sanguinis vitiati menstruales illi succi a temperata indole plane deflectunt, non nisi crudum, viscidum & acidum chylum producunt, qui ad sanguinem accedens ejus intemperiem ac impuritatem magis adhuc intendit, auget, pravoque fomento sustentat.

§. XVIII.

Causæ non naturales.

Hactenus mali scorbutici ejusque symptomatum, continentem & proximam causam veramque sedem, & quomodo vires ubique diffundat, perspeximus; proximum nunc est, ut, unde causæ hæ morbi internæ suam nanciscantur originem, investigemus: idque optime fieri confido, quando ad causas istas externas, non naturales a medicis appellatas, quibus quotidie ad vitam opus habemus, animum mentemque advertamus. Ita primo omnium nos docet experientia, scorbuticum malum quam maxime certis regionibus & populis, præsertim septentrionalibus & maritimis, ut Cymbriis, Norvvegis, Seelandis, Frisiis, Ditmarsis, Belgis, Svecis, &c. esse proprium ac valde familiare. Cujus rei causa in catholico isto, seu universali fluido aereo-æthereo est quærenda, quod exhalationibus impuris, putridis, salsis, nimiumque aqueis refertum, vi sua elastica & expansiva, a qua vigor, tonus, & robur solidorum, eorumque vis motrix systaltica dependet, multum privatur. Quapropter etiam in aliis climatibus, ad meridiem vergentibus, loca lacustria, uliginosa, humilia, ubi facile

1) Aeris vitium.

inundationes, & aquarum, delapsum non habentium, stagnationes, item nebulæ frequenter contingunt, ad progignendum eundem morbum sunt aptissima; certe non aliam ob causam, quam quod aer, multis exhalationibus humidisque vaporibus repletus fibras motrices valde relaxando, humorum circuitum cum naturalibus se & excretionibus valde retardet atque imminuat.

§. XIX.

2) ingesta prava.

Sicut vero secundum HIPPOCRATIS effatum *lib. de flatibus* non ab aere solum, sed ab ingestis etiam morbi proveniunt; ita experientia edocti cognoscimus, victum inprimis durum & salsum, qui ex carnibus taurinis, porcinis & annosiorum animantium compactioribus, multoque sale conditis & fumo induratis, neque minus ex piscibus, præsertim maritimis exsiccatis & salitis constat, variisque gentibus mari & septentrioni proximis, familiiaris est, ad nostrum morbum plurimum conferre momenti. Quo etiam legumina crassioris texturæ, in locis præsertim humidioribus, & uliginosis progerminata, panis grossior, durus, & ex secali, tempore pluvio collecto, confectus, item qui situm contraxit, jure debent referri. Ex potulentis aquæ crudæ, duræ, graves, salsæ & stagnantes, ad quotidianum potum usurpatæ, vel si cerevisiæ ex istis coctæ, lupulo non bene conditæ, vel acidæ & fæculentæ redditæ fuerunt, nostro malo ingenerando plurimum velificantur.

3) Otium.

Hæc omnia tamen longe majori sunt nocumento, si vita iners, deses omnisque fere laboris & exercitationis expers conjungitur. Sic enim vitalis fluidorum circuitus & abhinc pendentes se & excretiones vale retardantur, sanguinique crassities & spissitudo inducitur.

§. XX.

4) Temperamentum, sexus & vitæ genus.

Porro animadvertimus, corpora spongiosi & laxioris habitus, temperamenti sanguineo phlegmatici, quæ exilitate ac copia vasorum multaque pinguedine prædita sunt, præ siccioribus macilentis, strictioris complexionis, quæ vasa majoris diametri habent, scorbuticæ corruptioni esse obnoxia; hanc potissimum ob causam, quod in illis tardior & lentior humorum circuitus, impeditiorque excretionum fit successus & succi pingues aquosi quam promte, miasmate quodam accedente, in putredinosam abeant corruptionem. Præterea & illud observamus, quod feminæ præ viris, urbani præ rusticis, eruditi præ plebeiis, qui laboribus fatigati pravos humores in corpore accumulatos per transpirationem expellunt, ad luem hanc magis sint dispositi.

§. XXI.

5) Excretiones suppressæ,

Maxime vero omnium ad corrumpendam sanguinis massam, motusque œconomiæ corporis nostri pervertendos, & excretiones, quæ per cutim, alvum & urinam fiunt, supprimendas, consuetæ sanguinis evacuationes, in feminis per menses, in viris per hæmorrhoides imminutæ, magnam in nostro adfectu obtinent potentiam. Huc quoque pertinent mulieres steriles cum illis, quibus menstrua sponte propter ætatem subsistunt, & omnes, qui consuetas sanguinis missiones, sive scarificando, sive venam incidendo, olim susceptas, penitus omittunt: siquidem inde humores in corpore valde cumulati, libere per omnia vasa circulari nequeunt, sed hinc inde stagnantes, impuritatem contrahunt; unde scorbuti origo.

.. & nimiæ.

Quantum vero suppressæ sanguinis excretiones ad scorbutum conferunt, tantum e contrario nimiæ, quæ per nares, uterum, hæmorrhoides & in purpureis per lochia contingunt, sanguinei laticis profusiones, testibus probatissimis SALOMONE ALBERTI, EUGALENO, & WILLISIO, ad genesin nostri mali contribuunt. Nimia enim sanguinis jactura, perinde ac nimia ejus abundantia,

dantia,

dantia, humorum ſtagnationi & corruptioni anſam præbet largiſsimam.

§. XXII.

6) Ætas

Ratione ætatis vel maxime huic morbo obnoxii ſunt ſenes; quippe morbi ipſi familiares, multum cum ſcorbuto convenientiæ alunt, ideo quod ex impura, ſalina & viſcida ſanguinis & humorum craſi ſuam mutuantur originem. Neque hoc dijudicatu eſt difficile: ſiquidem ſub invaleſcente ætate, minima vaſa, per quæ potiſsimum ſordium inutilium excretiones fiunt, partes nutriuntur, & lympha quoque cum ſanguine intime miſcetur, areſcere, coarctari & anguſtari incipiunt; unde ſuo perfungi munere nequeunt, totaque ſanguinis maſſa ſucceſſu temporis impura redditur.

§. XXIII.

7) Graves animi adfectus.

Inſuper ad claſſem cauſarum remotarum maxime ea, quæ vires labefactant & motus vitales ſe-& excretorios minuunt, referri debent. Sunt autem præſertim hoc in numero graves animi, per anxiam curam, triſtitiam & mœrorem diuturnum, inductæ perturbationes. Sic EUGALENUS *Tr. de ſcorbuto p. 3. obſ. XV.* conſtanter prædicere auſus eſt, eos facile omnes, quos cum craſſiori victus ratione diuturnior mœror exercuit, ad ſcorbuticum malum eſſe proclives. Cui adſentitur WILLISIUS, qui nonnullos, fortuito timore perculſos, ſcorbuticos evaſiſſe obſervavit. Magnam enim hæc animi pathemata obtinet potentiam in ſolidorum robore infringendo, & ſanguinis circuitu, qui inde pendet, remorando; unde humores tardius circumacti, ſpiſſi, ad traiiciendum minima vaſcula inepti & tandem impuri evadunt; unde facillimus ad ſcorbutum tranſitus.

§. XXIV.

8) Motus corporis nimius.

Uti vero nimium otium, quod ſupra demonſtravimus: ita etiam ſi exceſſus in motu committitur, ut vel nimis violenter inſtituatur, vel diutius juſto continuetur, damno eſſe ſolet. Tali enim ratione, puriſſima ac ſubtiliſſima ſucci ſanguinei, nutritii & nervoſi pars diſſipatur, & exhauritur, ut facilius poſtea humores alienam, & corruptam indolem, præſertim acceſſu contagii, induere poſſint. Reprobandus vero quam maxime eſt, intempeſtivus, & intenſior corporis à paſtu motus, quo videlicet ſuccus chyloſus, nondum ſatis recte digeſtus, in ſanguinem nimis cito rapitur; unde omnia facile mala, quæ a digeſtione male peracta, crudoque & rudi chylo provenire, ſupra innuimus, certo certius propullulant. Sapienter itaque GALENUS *lib. II. de ſanitate tuenda cap. 2.* præcipit: *non debet, cum adminiſtratur exercitium, crudi incoctique cibi aut ſucci multitudo vel in ventriculo vel in vaſis contineri, unde periculum ſit, ne prius, quam per maturam coctionem utilis ſit, in omnes animales partes rapiatur.*

§. XXV.

9) Morbi prægreſſi.

Nihil præterea facilius, nihil promtius ad ſcorbutum diſponit, quam ubi morbus aliquis non ita diu prægreſſus, quamcunque labem, vel minimum ſui veſtigium, ſive ſanguini & ſucco alimentari, ſive alicui ex viſceribus præcipuis impreſſum reliquit. Hinc nihil in arte eſt frequentius, quam quod febribus tam continuis, quam intermittentibus, inopportune ſuppreſſis, vel ſi ægri adhuc debiles ſtatim alimentis ſe obruunt, ſcorbutus a tergo ſuccedat. Ratio in proclivi eſt: ſucci enim vitales per febrile incendium ſubtiliori, & ſulphurea ſui parte, debitaque ſpirituaſcentia orbati, ægre ſuum circuitum abſolvunt; unde miaſma a priſtino morbo relictum facile alienam contrahit indolem. Ut multas hac de obſervationes, quæ omnes morborum in producendo ſcorbuto potentiam confirmant, ſilentio prætereamus, commemorare tantumphoc loco placet conſenſum, quem hypochondria-

ca

ca adfectio cum scorbuto habere solet: siquidem hic illam sæpissime aut comitatur aut excipit; unde medicorum quidam decepti, nullam inter utrumque morbum differentiam admittere voluerunt.

§. XXVI.

9) Vitæ militaris in castris.

Genus quoque vitæ interdum huic malo causam præbet antecedentem. Sic maxime nautas eodem corripi observamus, qui longis & diuturnis navigationibus detenti non nisi humido aere circumdantur, simulque crasso, salso ac duro victu se nimis onerant. Morbus noster deinceps etiam non raro est castrensis, eam maxime ob rationem, quod milites in castris degentes nulla diætæ victusque ratione habita aquas stagnantes, & potus genera sæpenumero corrupta, cibos crudos, & interdum semiputridos, panem situ obductum, & lardum rancidum ingerunt, corpora impuro humido, præsertim per noctem frigido exponunt aeri, nimiisque vigiliis, excubiis, ac inedia defatigantur ac vires prosternunt. Qua de re exstat insignis locus apud OLAUM MAGNUM *lib. de regionibus septentrionalibus XVI. cap.* 51. qui huc transscribi meretur: *ex cibis*, inquit, *piscibus, carne, sale & suffitu maceratis, esculentis frigidis & crudis, ac pane non probe pisto, morbus ille horrendus castrensis & a vulgo Scherbock dictus incrudescit, quo fauces & gingivæ putrescunt, ventriculus diris cruciatibus torquetur, dentes stupent & vacillant. &c.* HOECHSTETERUS pariter *obs. med. decad. VII. cas. X. p.* 162. de scorbuto, tanquam militari mobo, in media Germaniæ parte olim grassato, longam recenset observationem, cujus præcipua momenta huc allegare lubet: Postquam Rex Sveciæ anno 1634. urbem imperialem Augustam Vindelicorum armis suis subjecerat, milites in civium ædes locati febrem militarem ardentem malignam cum delirio, & petechiis junctam, qua etiam milites cæsarei laborarunt, in urbem intulerunt, ut ingens inde multitudo succubuerit. Hoc vero morbo circa brumam remittente, plurimi civium de lassitudine, gravitate & ambulandi impotentia conquerebantur: neque poterant stare erecti ob crura rigida, dura, & dolorosa, quibusdam intumescentia, quibusdam contabescentia. Qui siccioris naturæ erant, illis tendines, nervi ac musculi crurum sursum trahebantur, ut flecti non possent, interdum cum acuto dolore, interdum sine eo: quidam in lecto cubantes se voluere, non tamen pedes extendere valebant. Plurimi ex his, circa finem hiemis 1634. algidum, fatis cesserunt. In plurimis ea erat pedum infirmitas, ut iisdem inniti non possent, licet aliquem in lecto motum haberent. Maculæ autem omnibus fere erant communes, quæ multifarium coloratæ primo instar lentium rubræ, dein cæruleæ, tandem lividæ in artubus apparebant, tanta interdum latitudine, ut maximam cruris partem occuparent. Junioribus gingivæ laxo ac flaccido luxuriabant tumore, quo fortius tacto ac fricato sanguis niger ac fœtens effluebat simulque fœtor oris ac masticationis defectus aderat. Leucophlegmatia, ascites, tympanites, atrophia, diarrhœa, icterus accedens mortem inferebat: aerem siccum ægrotantes non bene ferre poterant, propter sanguinis ebullitionem, hinc etiam nimius motus ipsis erat noxius.

§. XXVII.

Differentia.

Proposita jam mali scorbutici historia, ejusque signis & caussis in liquidum deductis, facillimum erit, hunc morbum ab aliis, quibuscum ratione symptomatum & impuræ dyscrasiæ multum habet commercii, ad evitandam confusionem, distinguere. Equidem probe scio, plures & ante nos fuisse, & nostra adhuc ætate esse medicos, qui scorbutum eundem esse morbum perhibent, quem HIPPOCRATES *libr. de intern. adfect.*

Ab ileo cruento Hippocratis.

fect. nomine ilei cruenti descripsit; siquidem in hoc adfectu, perinde ac in scorbuto, ingens ex ore fœtor exhalat, gingivæ a dentibus abscedunt, sanguis e naribus manat, imo ulcera quandoque ex cruribus pullulant, horumque alia sanescunt, alia graviora fiunt: at vero, quum de maculis, quibus se hodie intuentium oculis scorbutus repræsentat, altum apud HIPPOCRATEM sit silentium, & ipsi quoque, volvulo cruento laborantes, ad ambulandum ac laborandum promtos expeditosque esse dixerit: cum tamen in scorbuticis languor, gravitas, frigus & crurum ad movendum impotentia adsit, ego vix possum induci, quin ita sentientibus fidem adjungam. Sunt dein nonnulli, qui scorbutum ad icterum nigrum referunt, quia in hoc os fœtet, gingivæ exeduntur, multumque sanguinis stillant, ulcera ægrius cicatricem sumunt, & in ægris quoque ad laborem tarditas, languor & difficillima sanatio observatur. Utut vero non negandum sit, quod ambo hi morbi, ob summam humorum corruptionem, insignem habeant convenientiam, in eo tamen videtur quædam intercedere differentia, quod in ictero nigro, secus ac in scorbuto, color faciei totiusque corporis niger appareat, stercora porracea secedant, saporis amarities adsit, nullaque contagii vis observetur. Cui demum accedit, quod in ictero hepar potissimum adfectum sit; cum contra in scorbuto eadem fere in omnibus visceribus labes delitescat, maximeque systema nervosarum partium spasmis, & doloribus lancinantibus pessime affligatur, quod tamen in ictero minus contingit.

ab ictero nigro.

§. XXVIII.

A malo hypochondriaco & melancholico.

Facile porro a malo hypochondriaco & melancholico scorbutus distinguitur, licet non raro junctus cum ipso prodeat. Equidem in dicto affectu ob tonum viscerum destructum & tardiorem sanguinis spissioris circuitum impuritas quædam, & humorum corruptio adest, neque minus ex stasi humorum dolores & spasmi visuntur; ast massa sanguinea non tam putrida est & corrupta, nec tam multis & acribus salibus imbuta: unde etiam non modo contagii vis deficit, sed & maculæ, ulcera putrida, gingivæ relaxatæ, & sanguinolentæ, summa corporis ac artuum lassitudo, imo virium ad lipothymiam usque defectio, ceu consueta scorbuticorum symptomata, plane desunt. Denique lues scorbutica ratione corruptionis, quæ solidas æque ac fluidas partes exedit, ob maculas quoque, dolores & ulcera, imo ob contagii virus multum cum venerea habet affinitatis; nihilominus tamen permultum interest, ut utrumque adfectum probe discernamus, quia alioquin in praxin damnum redundat gravissimum. Probe itaque tenendum arbitror, luem veneream non nisi contagio nasci, scorbutum vero ex aeris, aquarum & diætæ vitio, rerumque non naturalium abusu oriri & inde certis regionibus certisque climatibus esse proprium. Porro scorbutus gingivas magis occupat dentesque reddit cariosos, lues autem venerea magis tonsillis, uvulæ, naribus, ossibusque palati, exulceratione & erosione est infesta. Urina scorbuticorum est crassa, colorata, salibus lixiviosis turgida; in lue autem venerea minus est colorata, turbida cum limoso sedimento. Tandem in scorbuto spasmi & dolores magis sunt vagi, in lue venerea magis fixi, ossibus inhærentes, qui tamen noctu sub lecto ingravescunt.

a lue venerea.

§. XXIX.

A purpura rubra chronica.

Cum nullo vero morbo noster adfectus plus habet adfinitatis, quam cum purpura rubra chronica, quæ febris ut plurimum expers, adeoque hodie familiaris est, ut etiam κατ᾽ ἐξοχὴν scorbutica appelletur, maxime, cum pariter ac ipse scorbutus non exiguam humorum impuritatem pro causa & fundamento agnoscat. In eo tamen a scor-

a scorbuto differt, quod in hac pustulae, semen milii amplitudine aequantes numerosissimae cum corrugatione, asperitudine & ariditate cutis, intercurrente, presertim inter initia, horripilatione, pruritu, aestu & pectoris quadam angustia, efflorescant, quae peculiarem foetorem cum largo saepius sudore spargunt; quale quid in scorbuticis ita annotare non licet. Deinceps nullum aliud exanthema, inprimis in sensibilioris naturae hominibus, tam instabile est, quam purpuraceum, utpote quod mox comparet, mox iterum retrocedit, nihil saepe incommodi, nisi aliquam pectoris oppressionem fauciumque raucedinem relinquens, quae tamen symptomata regimine convenienti adhibito facile iterum remittitur.

§. XXX.

A cachexia. Inter morbos cum scorbuto multum similitudinis habentes, jure quoque numerari debet cachexia, quae a nostri aevi medicis plerumque scorbutica appellari solet. At vero, quo patefiat, quantum inter hos morbos intercedat discriminis, scire licet, cachexiam neque contagio propagari, neque populariter grassari, nec gingivis adeo esse infensam, nec denique maculis corpus deturpare; quae omnia tamen in vero scorbuto tantum fere non semper contingunt. Imo demum ipsa causa materialis in scorbuto aliter est comparata, quam in cachexia: in hac enim seri magis tenuis, quam glutinosi & acris delinquit copia; unde etiam externum corporis habitum valde relaxatum, flaccidum & tumidum observamus.

§. XXXI.

Prognosis. Constituta sic nostri morbi ab aliis sibi cognatis differentia; sequitur jam, ut indicemus, quomodo de ejus eventu & curatione firmum & prudens ferre judicium possimus. Et primo quidem in genere notare licet, scorbutum ex iis esse adfectionibus, quae nec subito aegrum invadunt, nec subito eum deserunt, sed testudineo quasi gradu procedentes, ad mitigationem aeque ac curationem multo tempore exactaque victus ratione opus habent. Unde etiam fit, ut noster adfectus, si vel levis error committitur, facile recrudescat, praesertim si a parentibus, haereditario quasi jure, ad liberos descendit, & tum raro etiam tollitur radicitus. Idem quoque contingit, si inveteratum est malum, si corpus senile, vel a praegressis morbis valde debilitatum & exhaustum, invadit; tunc enim sensim ad hydropem, atrophiam, paralysin, convulsiones, carum, lethargum, apoplexiam, sphacelationem extremorum, aliaque lethalia mala viam sternit. Aliter contra res se habet, si malum est incipiens, aetas juvenilis, habitus corporis strictior, & origo ejus a contagio: tum quippe curatu est facilius, maxime, si ejus fomes per menses, haemorrhoides aut diarrhoeam criticam subtrahatur. Facilius quoque sanationem recipit, si locus mutatur & ex insalubribus maritimi, septentrionalibus, ad meridionales plagas fit transitus. Porro quando hypochondriaci, cachectici & gonorrhoeae virulentae impliciti, in symptomata incidunt scorbutica, cura quidem difficillima, sed non pro summe desperata habenda est. Res notatu perquam digna est, quod, licet homines in regionibus septentrionalibus valde sint robusti; nihilo tamen minus ex hoc morbo laborantes aegrius convalescant. Cujus rei rationem adferre videtur aphorismus HIPPOCRATIS (XXX.) a SPONIO allegatus, qui hic est; *quibus corpus male transpirat, ii robustiores sunt, & minus aegrotant; si vero aegrotant, difficilius restituuntur*. Etenim in populis regiones septentrionales inhabitantibus, quorum cutis a nimio frigore crassa, densa & constricta est, portio sanguinis subtilior & spirituosa, retinetur, nec tam copiose & liberaliter exhalat, unde

popu-

populi ejusmodi regionum sunt robustiores. Quandocunque vero hi homines ægrotant, difficilius à morbis, qui per transpirationem sanari debent; ob cutem valde densam & constrictam, convalescunt.

§. XXXII.

Prognosis peccialis de tumoribus, & ulseribus scorbuticis.

In specie vero notandum est, quod tumores, in partibus subito erumpentes & brevi evanescentes, sæpius indicent paralysin; ventris vero tormina & continuæ circa umbilicum contorsiones, vel sphacelationem intestinorum & subitam mortem in senibus, vel tympaniten post se trahant. Maculæ, quo magis ad colorem nigrum vergunt, eo pejoris sunt indolis, sique in ulcera abeunt, difficillime fiunt curationis, ut potius in corruptionem sphacelosam sæpissime desinant. Pessimum quoque est, si gingivæ & adjacentes partes exulceratæ carnem ad ossa absumunt & abscessum in mandibula formant.

§. XXXIII.

... in morbis ex scorbutica dyscrasia provenientibus.

Morbi, qui ex scorbutica humorum dyscrasia proveniunt, ut fere sunt paralysis, purpura chronica, cachexia &c. facile recidivant, ita quidem, ut nunc singulis annis, nunc ex longiori intervallo, pro victus ratione, pro regimine aliisque circumstantiis recrudescant; & si demum ipsis visceribus, vel partibus nervosis labes est impressa, hæc non tam facile tollitur: humor enim scorbuticus, qui fermenti ac seminii naturam æmulatur, sanguinique & succo nutritio profundius inhæret, ægerrime expellitur.

§. XXXIV.

Scorbutus cur difficilis fit curationis.

Ulterius quoque notatu perquam dignum est, quod ordinario & hypochondriaci & scorbutici rarius pristinæ sanitati restituantur; idque maxime hanc ob rationem, quia rarius medicis obediunt regulisque diæteticis ægrius se submittunt, sed per medicamenta cito curari cupiunt: unde fit, ut subinde ab uno remedio ad aliud, ab uno medico ad alterum transeuntes malum ipsi deterius reddant, præsertim si natura remediis adsueta, medicamentorum, vel etiam optimorum virtutem eludit. Huic accedit, quod perpauci sint medici, qui rebelles hos morbos congruis remediis, convenienti ordine, methodo, & dosi adhibendis, recte tractare didicerunt, Plerumque enim heroica adhibent medicamina; cùm tamen instar regulæ generalioris scire liceat, scorbutum, inter chronicos facile gravissimum, non validis & fortioribus, sed lenissimis & simplicissimis tractandum esse remediis.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ & præservatoriæ, ad quas obtinendas acir.

HActenus de scorbuti origine, indole & eventu satis videmur differuisse, nostrum nunc erit ostendere, qua ratione atrox hic morbus commode possit averti tutoque sanari. Sicut autem duplex hic scopus in nullo facile morbo obtinetur, nisi ad arcendas & tollendas ejus causas tam proximas, quam remotas omnem intentionem omnemque remediorum energiam dirigamus: ita quoque vix melior scorbutum tum præservandi tum durandi datur methodus, quam quæ removendis ejus causis est dicata. Hæ ipsæ vero quum in perverso rerum non naturalium, maximeque aeris usu, unice sint quærendæ; siquidem nemo unquam, nisi ab aliis sit infectus: scorbuto laborabit, qui non graves in diæta vitæque regimine errores commiserit: per se patet, ante omnia diætam rite esse instituendam, si causas scorbuti subtrahere velimus. Quod autem ut recte perficiatur, regulas nonnullas diæteticas præscribere ex usu erit.

§. II.

§. II.

Aeris mutatio. Maxime omnium habenda est ratio, ut qui ad scorbutum dispositi, vel eodem jam adfecti sunt, aerem, in quo morbus prognascitur aut fovetur, permutent: quod fieri potest, si a locis insalubribus, ubi aeris fluidum impurum, vappidum, minusque elasticum & pravis exhalationibus & copiosis nebulis refertum est, secedendo ad salubriora se conferant. Spectat huc aphorismus omni encomio dignissimus HIPPOCRATIS *Lib. VI. epidem.* expressus & a SPONIO *pag.* 278. citatus, ubi regionis mutatio in omnibus fere morbis longis utilissima dicitur. Et experientia quoque insignem hanc utilitatem adhuc magis confirmat, qua cognoscimus, quod ii omnes, qui in locis ad scorbutum ingerandum aptis nati & diutius educati fuerunt, longe melius se habeant, si mutata priori statione, loca salubriora, quæ aerem vehunt purum, subtilem & magis temperâtum, inhabitant. Neque facile hac in re accuratiores videmus observatores, quam Italos, qui pro valetudine tuenda aliud æstate, aliud autumno, aliud hieme, domicilium sibi eligunt. Sed Germani, & inter hos ipsi etiam principes, de aeris puritate parum solliciti, sæpe ex locis salubribus in insalubria concedunt, ibique diu morantes morbosam corporis dispositionem sibi contrahunt. Cuique igitur scorbutico jure commendari debent loci aerisque mutationes, seu itinera ex regionibus septentrionalibus in meridionales, maximeque Italiam, Galliam &c. suscipienda. Quod si vero peregrinandi & locorum impuritatem evitandi commoda deest occasio, arte aeris fluidum est emendandum, quod ligno juniperi in camino combusto, vel suffimigio succini, carbonibus ignitis injecti, optime potest perfici.

§. III.

Victus conveniens. Quoad victum inprimis vitentur cibi difficilioris concoctionis duri, ut sunt carnes annosiores, infumatæ, salsæ & quæ rancorem contraxerunt, pisces marini exsiccati, atque illi cibi, qui austeræ & adstringentis sunt facultatis. Fugiant quoque scorbutici carnes pinguiores & quæ ad putredinem inclinant, itemque dulcia, quæ pro diversitate succorum in primis viis stabulantium vel acescunt, vellentorem contrahunt, viscerumque infarctus augent. Alia tamen ratio est cum passulis minoribus, quæ ob blandam cum subtili acido dulcedinem laxant, emolliunt & acrimoniam humorum temperant. Si quid vero præ omnibus reliquis magnam meretur commendationem, certe est accommodata a pleniori victu abstinentia, seu magna in cibis sumendis moderatio, præsertim in subjectis voracioribus, pinguibus & sanguineo phlegmaticis; ideo quod nimia ciborum ingluvies fœcunda plerumque sit pravorum succorum matrix.

§. IV.

Potus conveniens. Ex potulentis ad nostri morbi genesin præsertim aquæ graves, stagnantes, facile putrescentes, turbidæ conferunt; quare aquæ potius puræ, leves, nec salsedine, nec calcareo terrestri elemento imbutæ, in quibus facile cibi coquuntur, ad potum debent eligi, & his cerevisiæ coqui. Dici enim vix potest, quantum in locis septentrionem spectantibus noceant cerevisiæ, ex insalubribus aquis confectæ neque satis coctæ, nec lupulo satis conditæ; quæ, dum facile acescunt & fæculentæ evadunt, per minimos viscerum & excretoriorum meatus difficulter transeunt, magnamque insuper flatuum copiam ingenerant. Vina quoque austera, quæ multum acidi in recessu fovent, omni modo vitare oportet; contra vero fragrantia & subtili spiritu animata, moderate sumta, insignem merentur commendationem. Splendent autem

hac

hac inprimis virtute vinum Hungaricum genuinum & minus adulteratum, item vinum Rhenanum bonæ notæ vetustum, quod adhuc majoris fit efficaciæ, si absynthii, cochleariæ, & enulæ essentia vel extracto imprægnatum cum moderamine interdum bibatur.

§. V.

Motus corporis.

Quoniam simul nimium otium seu deses sine labore vita, nimiusque somnus, experientia teste, permultum affectus nostri genesi patrocinantur, certe nec efficacius, nec certius ad eundem tam præservandum quam curandum exstat remedium, præter sufficientem motum corporisque exercitationem. Etenim, quum continua cordis systole & reciproca diaphragmatis ac thoracis actio, qua mediante simul circulus sanguinis per viscera abdominis egregie promovetur, unice vitalem fluidorum & solidorum motum sustentat ac moderatur; hunc vero corporis exercitatio, sub qua, motu musculorum aucto, contenta in ipsis fluida propelluntur, mirum quantum adjuvat: non iniquum facturus sum, si corporis motum, universale illud præsidium & remedium appello, quod naturalem fluidorum mixtionem & solidorum structuram conservat, sanguinis & humorum cursum promovet, purum ab impuro separat, adeoque omnis generis morbos, ipsumque scorbutum arcet. Consentientem hac in re habemus HIPPOCRATEM, qui *lib. II. de diæta* hæc prodidit: ***otium humectat & corpus debilitat, labor vero siccat & corpus roborat***. Cujus aphorismis ratio per se satis liquida est, & nostram de motus in scorbuto utilitate sententiam non parum confirmat. Nam ab otio omnino tardior fit sanguinis circuitus; unde humidum superfluum non sufficienter per excretoria eliminatum, fibrosas nerveasque partes relaxat: cum e contrario a labore nimiæ humiditates dissipantur; quibus expulsis tensio solidorum increscit, majusque corpori robur accedit. Neque minus omnia, quæ vires imminuunt, sangninisque progressum tardiorem ac debiliorem efficiunt, ut fere sunt nimiæ vigiliæ, profundæ meditationes, intempestivæ studiorum caussa susceptæ lucubrationes, nimia veneris exercitia & crebrior ebrietas, inque primis immoderati animi adfectus, ut diuturnior tristitia ac metus, cane pejus & angue sunt fugienda.

& Reliquæ res noxiæ.

§. VI.

Indicationes curatoriæ speciales.

Et hæc sunt præcipua in vitæ victusque regimine tenenda momenta, quibus jam alia leniora & tutiora remedia subjungere placet, quæ causis mali scorbutici tam proximis quam mediatis removendis magis accommodata hucusque deprehendimus. Jam vero in superioribus abunde satis evictum est; sæva illa, quæ scorbutum comitari solent, symptomata, ab ingenti sanguinis dyscrasia sordiumque recrementitiarum in sanguine & reliquis succis vitalibus accumulatione; hanc vero a tardiori sanguinis circulo & vasorum capillarium in visceribus & emunctoriis infarctu vel obstructione dependere. Quapropter appropriata huic malo tollendo remedia eo debent dirigi, ut humores impuros salsos, acres, sulphureos diluant ac temperent, tenaces, viscidos dissolvant, occlusos viscerum & colatoriorum meatus reserent, totumque partium nervosarum ac musculosarum systema valde debilitatum corroborent. Tali enim ratione liberior, & expeditior fluidorum per omnes partes minutissimosque canales circuitus, & abhinc pendens intima fluidi cum solido mixtio, blandaque succorum vitalium temperies obtinetur quam optime.

Quibus unica tantum methodus medendi sufficit, quæ obtinetur.

§. VII.

Summam humorum dyscrasiam à medicis, qui data opera de scorbuto scripsere, duplicis generis statui

supra

supra jam diximus, singuli tamen in eo conveniunt, ut pro salsedinis morbosæ diversitate diversa quoque medicamenta alterantia & temperantia, quæ partim acido immutando, partim sali volatili sulphureo contemperando & causticæ acrimoniæ demulcendæ inserviant, præscribenda existiment. Quantumvis vero allegatam salium differentiam lubenter largiar, valde tamen ridicula mihi videtur tam diversa & anxie excogitata eorundem correctio: siquidem demonstratum dabo, tantum unica, eamque tutissimam, & experientiæ magis conformem esse methodum salia morbosa cujuscunque generis cicurandi, quæ videlicet per convenientia fluida obtinetur; utpote hæc cuicunque sali temperando & corrigendo respondent abundeque sufficiunt.

§. VIII.

per aquam simplicem puram.

Hac autem virtute inprimis splendet aqua simplex, levis & pura, quæ genuinum omnium salium dissolvens ac menstruum jure dici meretur, inquam, si debito cum regimine debitaque quantitate adsumitur, particulæ cuiuscunque generis salinæ, in sanguine & succis oberrantes, promte ac facile se immergunt, ut inde perbelle diluantur, mitigentur, corrigantur. Sed præter temperantem, qua pollet aqua, virtutem, adhuc aliam in malo scorbutico exserit efficaciam, dum tenacium viscidorumque humorum coagulum dissolvit, atque exilia vasa & colatoria ab impacta viscida materia infarcta & obstructa liberat. Longe tamen præstantior hæc aquæ attributa facultas esse deprehenditur, si quando aquæ puræ, leves ac subtiliores insuper adhuc principio quodam vel spiritu minerali, & convenienti salis neutrius vel volatilis, vel fixi alcalini copia sunt impraegnatæ, uti de varii generis acidulis vel thermis, & nominatim quidem de famigeratissimis Carolinis, Egranis, Selteranis, Wildungensibus, Emsensibus &c. huc usque observare licuit. Hæ enim communi aqua multo activiores expeditius per exilissimos canalium alveos traiiciuntur, colatoria promtius subeunt, ideoque in obstructionibus reserandis sordibusque excrementitiis eliminandis excellentiorem præstant energiam. Quæ cum ita sint, nullus dubito asserere, in fontibus soteriis universale scorbuticæ adfectionis præsidium esse constituendum, maxime cum longa & constans experientia me in hac sententia adhuc magis confirmat; utpote qui jam per triginta & plures annos non modo ad pertinaces chronicas, maximeque hypochondriacas & hystericas passiones, cum scorbutica quadam impuritate junctas persanandas, verum etiam ad scorbutum jam confirmatum evellendum, mineralibus aquis tam frigidis quam calidis summo cum ægrotantium emolumento usus sum. Longe tamen certior ac præstantior subsequitur effectus, si harum aquarum virtus accuratiori vitæ victusque regimine, & appropriatis medicamentis antiscorbuticis ac balsamicis adjuvetur, & aliquoties talis curatio repetatur.

per fontes soterios.

§. IX.

Per Lauchstadienses.

Quandocunque vero copia, locus & occasio fontibus his medicatis utendi deficit, sola aqua fontana, puriore & leviore, cura nostri affectus feliciter poterit institui. Magna enim in refractariis morbis debellandis aquarum est efficacia, si modo sint puriores vel subtili, martialis prosapiæ, elemento imbutæ; id quod cum primis felicissimæ & scorbuti & aliorum rebellium morborum per fontem Lauchstadiensem, duobus milliaribus Hala distantem quotannis institutæ curationes luculenter possunt ostendere. Continent hæ aquæ subtiliorem martis crocum, quo tonus fibrarum motricium universi corporis relaxatus egregie roboratur, & hac ratione sanginis per universum cor-

corpus ejusque minima vascula circuitus una cum salutaribus excretionibus egregie promovetur; idque tanto magis, si non tantum interne, sed etiam externe hæ aquæ adhibentur. Unde simul edocemur, quod antiqui ævi medici, & inter hos potissimum CELSUS *lib II. cap. IV.* [illegible] *cap. XXXII.* ad lienes magnos, & affectus, qui inde oriuntur, coercendos, potum aquæ, in qua candens ferrum subinde exstinctum fuerit, non sine ratione tantopere commendaverit.

§. X.

Convenit etiam lac vel solum. At vero præter aquas minerales in corrigenda scorbutica acrimonia se instar summi gerit remedii lac animantium, & præcipue asininum, quod etiam antiquissimi medicinæ antistites, HIPPOCRATES, GALENUS, ARETÆUS, CELSUS, in suis scriptis, ad varias chronicas maximeque ab acrimonia oriundas passiones vincendas miris encomiis extulerunt ac laudarunt. Neque desunt ex recentioribus peritissimi medici, qui idem confirmant, & in scorbutica lue lac, præcipue asininum, vel serum lactis bubuli aut caprini, ceu summe specificum & appropriatum remedium commendant. Qua de re DRAWITZIUS, BALTHAS. BRUNNERUS, EUGALENUS, WIERUS, SALOM. ALBERTI, MATTH. MARINI, qui perite de hoc nostro affectu scripserunt, legi possunt; utpote qui ad unum fere omnes candide fatentur, sola diæta lactea, vel sero lactis antiscorbuticarum herbarum succo permixto & diutius usurpato, se plus in scorbuto ejusque symptomatibus mitigandis præstitisse, quam omnibus fere aliis auxiliorum generibus: imo etiam molestissimo hoc malo tabescentes plus virium inde hausisse, quam ex optimis roborantibus. Neque hujus effectus ratio conceptu est difficilis. Sicut enim sæva illa scorbuticorum pathemata, ut sunt lancinantes, & spastici artuum dolores partiumque externarum erosiones, & exulcerationes, non nisi humorum summæ dyscrasiæ, & negotio excretionum naturalium, quæ per cutim, alvum, hepar fiunt, immi- [illegible], neque minus obstructioni vasorum originem debent; ita certe ad meatus occlusos reserandos, tenaces humores dissolvendos & acres salsos contemperandos nihil aptius est diluentibus, demulcentibus, & fluxiles humores ad transpirationem aptos reddentibus: inter quæ utique lac asininum, quod reliquis dulcius est, vel lactis caprini aut vaccini serum principem merentur locum, præsertim quando herbæ antiscorbuticæ, ut cochlearia, & nasturtium aquaticum, quæ, præter sal volatile, amarum elementum sovent, cum eo infunduntur vel leniter decoquuntur.

§. XI.

Vel cum fontibus medicatis permixtum. Quandocunque vero cum diathesi scorbutica viscerum infarctus, & cachexia, vel affectio hypochondriaca, & purpura, quod sæpissime fit, conjungitur, tunc melius succedit curatio, si lac cum aquis mineralibus acidulis, tam mitioribus, ut Selteranis, Wildungensibus, & Tœnsteinensibus, quam etiam cum fortioribus, ut sunt Pyrmontanæ, Egranæ, miscetur, & hac ratione sub debito vitæ, & victus regimine bibitur, de qua cura saluberrima dissertatio nostra ***de connubio aquarum mineralium cum lacte*** conferri potest.

§. XII.

Specifica sic dicta antiscorbutica incidentia. Verum enim vero, præter hæc recensita auxiliorum genera, commemoranda etiam sunt quædam ex pharmaceutico fonte desumta, & inprimis specifica sic dicta antiscorbutica: in quorum numero non immerito veniunt, cochlearia, & omnes nasturtii tam hortensis, quam aquatici species, beccabunga, raphanus rusticanus, rad. armoraciæ, sina-

ſinapi, & hujus generis alia, quæ ſubtiliſſimo principio ſalino-ſulphureo referta, intima corporis penetrant, & fluidis pariter ac ſolidis partibus vitiatis ingentem mutationem inferunt; ſiquidem tenaces viſcoſos humores diſſolvunt, fixos acidos exaltant, ſubtilioreique reddunt, & ſolidis nimium relaxatis tonum, vigorem ac motum reſtituendo, vapeſcentem corruptionem a corpore arcent. Variæ autem ex his ſimplicibus præparationes proſtant, & in uſu ſunt. Quidam enim aquas ex his, quidam ſpiritus per fermentationem aut abſtractionem inde parant. Alii iterum ex recentibus conciſis, & madefactis ſuccos exprimunt, quos vel per ſe cochleatim, vel debito cum vehiculo, ut eſt ſerum lactis, propinant; alii ipſos cum alimentis miſcent, & juſculis ac brodiis carnis incoquunt, vel cerevifiis in fermentatione adjiciunt, imo etiam cum ſaccharo conſervas ex iis conficiunt; prout nempe diverſa circumſtantiarum ratio requirit, quam judicioſus medicus data occaſione debet attendere.

§. XIII.

Amara roborantia.

Sequuntur jam alia magnificæ famæ adverſus ſcorbutum remediorum genera, de quibus judicium noſtrum exponere placet. Atque hujus generis ſunt ex amaris maxime radices gentian. cichor., herbæ ſcord. card. bened. abſynth. cent. min. trifol. aquat., ex balſamicis, & roborantibus baccæ juniperi, ſummitates abietis, & pini, cort. winter. caſcarill. chinæ, capparum, herbæ ſcolopend. veron. marub. alb. epithymum, radices enul. zedoar. ari &c. ex gummatibus ammoniacum, ſagapenum, galbanum, ex lignis ſaſſafras, guajacum, aloes &c. quæ ſi vel in ſubſtantia, vel melius in infuſo, & decocto, aut etiam in eſſentiam vel elixiria redacta, congruo tempore, ordine ac doſi uſurpantur, vires ad mitiganda ſymptomata morbumque debellandum exerunt inſignes; utpote principio, quo gaudent activo, blande ſulphureo, balſamico, circuitum ſanguinis depreſſum excitant, & intemperiem viſcidam, & acidam quam optime corrigunt.

§. XIV.

Emollientia dolores ſopientia.

Hæc excipiunt alia, quæ in noſtro affectu non minus utiliter adhiberi ſolent remedia. Et hæc ejus ſunt naturæ ac indolis, ut partim principio blande ſulphureo vaporoſo, partim emolliente ac temperante virtute ſpaſmis ac doloribus leniendis, & ſopiendis inſerviant: quo nomine a quibuſdam auctoribus axungiæ animantium recentes, præſertim humana, canina, medullæ oſſium, cremor lactis, oleum amygd. dulc. ſine igne, ſperma ceti, caſtoreum, aſa fœtida, extractum millefolii, chamomillæ vulgaris, theriaca cœleſtis, diaſcordium Fracaſtorii, crocus, lumbrici terreſtres, raſura dentis hyppopotami, ungulæ alcis &c. commendantur, ex quibus varia in forma liquida præparari, & cum fructu pro diverſa morbi, corporis ægrotantis, & temporis ratione uſurpari poſſunt.

§. XV.

Evacuantia.

Diximus hactenus de ſcorbuti curatione, quatenus per ea remedia, quæ humores craſſos attenuant, & incidunt, acres ſalſos contemperant, meatus obſtructos aperiunt, & relaxatas partes roborant, debet inſtitui. Jam operæ erit pretium, ut etiam de evacuantibus, quorum plane nulla facta eſt mentio, noſtram depromamus ſententiam; idque eo magis, quia ab excretionibus naturalibus, quæ per alvum, urinam, & tranſpirationem, per uterum quoque, & venas hæmorrhoidales fiunt, imminutis, vel prorſus ſuppreſſis primam noſtri mali originem derivavimus.

Venæſectio, & ſcarificatio.

Quod primo itaque loco ad ſanguinis miſſionem attinet; quæ per venarum brachii vel pedis inciſio-

ſionem, per ſcarificationem aut hirudinum adpoſitionem perficitur, experientia duce aſſerimus, ſumma cum cautione, & prudentia hoc evacuationis remedium eſſe adminiſtrandum, omneſque circumſtantias probe ponderandas. Si enim ſtatus eſt plethoricus, morbus recens, corpus juvenile, & in viris a fluxu hæmorrhoidali, in feminis a menſtruali ceſſante vel ſuppreſſo originem ducit, utique peritus medicus congruis in locis ſanguinem detrahere tuto poterit. Quodſi vero, ut in mali progreſſu ſæpe accidit, ſeri magis impuri, & corrupti peccat copia, tum certe emiſſio ſanguinis, præſertim in paulo largiori copia inſtituta, vires labefactando, plus damni quam emolumenti afferet. Si vero quædam minuendi ſanguinis indicatio adeſt, & potiſſimum dolores, tumores variæque partium defœdationes talem depletionem urgent, tutiſſime hæc obtineri poterit, quando ſæpius, ſed non adeo copioſe, vel rectius adhuc per ſcarificationem ſanguis detrahitur: quæ methodus, ſicut tutiſſima eſt; ita nobis in curandis morbis gravioribus admodum ſemper placuit.

§. XVI.

Laxantia. Quod attinet ad alia evacuationum genera, & quidem purgantia, de his noſtra cum aliis peritioribus medicis hæc eſt ſententia, quod omnibus validioribus excluſis, leniſſima tantum in uſum vocare deceat, cujus cenſus ſunt rad. polypod. fol. ſennæ, agaricus, rhabarbarum, manna &c. quæ cum ſpeciebus antea recenſitis antiſcorbuticis debito modo commixta, & per infuſum, aut lenem decoctionem uſurpata, noxios humores ex primis viis blande, & per epicraſin educendo, opem omnino præſtant utiliſſimam. Quo pertinent etiam pilulæ polychreſtæ balſamicæ ſecundum exemplar Beccherianarum, ex aloe bene depuratæ, extracto rhabarbari, herbarum amarum, & temperatioribus balſamicis ingredientibus paratæ debitoque tempore cum vel ſine interpolatis pulveribus abſorbentibus, & ſalibus digeſtivis uſurpatæ. *Diuretica.* Idem tenendum arbitror de diureticis, quorum fortiora propter nimiam ſeri evacuationem in cura penitus repudiare oportet; ſeligenda vero ſunt, quæ leniter viſcidos, & tartareos humores educunt: quo nomine decoctum rad. V. aperientium, præſertim petroſelini, ſellerie, fœniculi, aſparagi, quæ etiam ab antiquioribus medicis, HIPPOCRATE, & ARETÆO adhibita ſunt, commendari merentur. *Diaphoretica.* Idem valet de *diaphoreticis*, quorum optima ſunt, quæ transſpirationis vias aperiunt flexileſque reddunt, & ſanguinem ac humores ad ſuperficiem corporis movent; rejectis iis, quæ humores fortiter commovendo, & exagitando per nimium ſudorem ſerum cum viribus nimis ſubtrahunt. Commodiſsima igitur ſunt ſic dicta diapnoica, quæ transſpirationem leniter promovent, cujus generis ſunt, liquor bezoard. Buſsii, cum ſpiritu nitrid. ſpir. tartari, mixtura ſimplex, ſpiritus C. C. ſuccinatus cum tribus partibus liquoris anodyni mineralis, & ſpiritus cochleariæ permixtus, flores ſulphuris, æthiops mineralis, infuſum herbæ thee, veronicæ, cardui bened. ſcordii, florum ſambuci, antimonium diaphoreticum, ceruſſa antimonii, C. C. ſine igne, C. C. uſtum, ſuccinum, bezoar. mineral., regulus antimonii medicinalis, cinnab. nativa, & antimonii; ex compoſitis vero pulvis Anglicanus, LUDOVICI, bezoardicus noſter, quibus interdum pro circumſtantiarum ratione dimidium vel quarta pars grani camphoræ poteſt addi.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautelæ circa specifica sic dicta antiscorbutica.

HIs igitur, quæ ad generalem curandi methodum pertinent, expositis, reliquum est, ut specialiorem, & certis individuis propriam cum necessariis cautelis subjungamus. In scorbuto sic dicto calido, qui sub constitutione cholerica, diæta vinosa, & ætate juvenili vigens, ingentem particularum biliosarum, & sulphurearum in massa sanguinea abundantiam supponit, specifica antiscorbutica, sale sulphureo volatile turgida, præcipue cochlearia, & ejus spiritus, aliaque volatilia oleosa summa cum cautione offeri debent. Etenim quum salium in sanguine impuro spicula acuendo inque concitatiorem motum agitando, symptomatum exacerbationem efficiant, capitis artuumque dolores, anxietates ac lienis inflationes arcersunt, ideoque magis obsunt, quam prosunt. Quodsi vero cum acidis, ut sunt acetosella, succus citri, aurantiorum, berberum; granatorum &c. ad temperiem rediguntur, tutius exhiberi possunt. Ita conserva cochleariæ, cum æquali parte conservæ acetosæ mixta, & bis vel ter in die, superbibendo aquam antiscorbuticam, adsumta egregium præstat effectum, maxime si in calidis, & biliosis subjectis humectans diæta, quæ ex lacticiniis, emulsionibus amygdalinis, hordei & avenæ decoctis, brodiis gallinarum cum lactuca, endivia, acetosa, nasturtio &c. paratis constat, simul conjungatur, & remedia vesicam, & alvum leniter subducentia interponantur. Notandum tamen in genere hoc loco venit, quod cura cum antiscorbuticis herbis, & earum succis sive per se, sive cum vehiculo convenienti mixtis instituta satis diu continuari debeat.

§. II.

Circa eadem remedia in certis individuis.

Quando in scorbuto salia muriatica peccant, sicuti fit in iis, qui carnibus sale conditis sumoque induratis copiose vescuntur, & ulcera exedentia, fœtorem oris, gingivas putridas urinamque salsam, & crassam habent, uti maxime in diu navigantibus observamus, tum serum lactis largius, & satis diu haustum, nec non poma citria, chinensia, item fructus horæi multum præstant utilitatis; cum e contrario spirituosa, & antiscorbutica volatilia damno esse soleant.

§. III.

Circa carminativa, & calidiora remedia.

Crudeles sæpe numero dolores in abdomine lancinantes, in pectore oppressorii sæviunt, qui minime carminativis, vel calidioribus medicamentis debent tractari; sed juvat tantum liquorem nostrum anodynum, vel elixir antispasmodicum, ex dicto liquore, essentia croci, & castorei compositum convenienti dosi per vices adsumere. Præter hæc vero brodia gallinarum cum oleo amygdalarum dulcium, & spermate ceti adsumta, serum lactis cum radice altheæ floribus papav. rhœados, & lumbricis terrestribus coctum, decocta avenacea, & clysteres emollientes ex lacte addito croco, & pauxillo castorei, omne absolvunt punctum. Non minori opus est cautione, si, ut sæpe fit, spontaneæ adsunt evacuationes e. g. diarrhœe: utpote quæ leniter tractatæ magno plerumque sunt levamini, cum contra præmature cohibitæ anxietates cardialgicas, torminosas hypochondriorum inflationes, viscerumque infarctus post se relinquant.

§. IV.

Circa opiata.

Opiata nonnisi purgantibus, vel alexipharmacis correcta, ad immanes dolores sedandos vigiliasque placandas, exigua quantitate & tantum bis vel ter exhibere licet, eo potissimum fine, ut vires conserventur, quas, cessantibus doloribus, ægri melius recipiunt morboque vincendo sic pares fiunt.

§. V.

Circa topica.

§. V.

Topica in doloribus, exulcerationibus & maculis plus sæpe nocent, quam prosunt; quod quidem potissimum animadvertere licet in arthritide vaga, ubi externa sine discrimine applicata, materiam vitiosam ad interiora maximeque nervosas partes repellendo, gravissima sæpe symptomata, ut in capite vertiginem, auditus difficultatem, in pectore spirandi angustiam, in stomacho cardialgias, in intestinis sævissima tormina, imo nonnunquam horrendas artuum convulsiones, producunt. Præstat itaque a topicis tum penitus abstinere, & affectas partes linteis calidis involutas in æquali tantum transpiratu servare. Quodsi tamen nihilominus ulcera crustosa nigra externam poscunt medelam, imitandus est EUGALENUS, qui prudenter monuit, ut, omissis omnibus acrioribus, leniora solum, quæ ex vitello ovi, myrrha, olibano, croco, oleo rosarum, balsamo Peruviano &c. parantur, in usum ducamus. Scorbuticis quoque, si jam nimia & ad corruptionem tendens humorum impuritas adest, magna cum causione scarificatio imperanda est, ob gangrænæ metum, quæ aqua calcis vivæ cum spiritu vini camphorato & sale ammoniaco exaltata optime potest averti.

& scarificationem.

§. VI.

Circa tumores, & inflammationes.

Ubi summa humorum adest corruptio, tumores & inflammationes quam facile in ulcera abeunt rebellia, quæ non parum negotii & molestiarum medentibus & ægrotantibus facessunt. Ubi corpus siccum & sensibile est, ob dolores & spasmos facile fiunt febres carnem viresque consumentes; ubi spongiosum phlegmaticum & pingue, in putridam humores corruptionem desinunt, quæ instar sphaceli serpit & progressu temporis summam, imo funestam virium prostrationem producit. Quapropter prudens medicus non tantum appropriatis & convenientibus externis; sed potissimum internis sanguinem depurantibus, & putredini resistentibus remediis prudenter debet succurrere. Cavere quoque & medicus & chirurgus debet, ne nimis cito & mature tumores inflammatorios ante sufficientem suppurationem aperiat: cito enim in pinguibus & humidis putrida nascitur corruptio.

§. VII.

Circa gingivas putridas & sanguinolentas consolidandas & depurandas.

Ad gingivas putridas & sanguinolentas tam depurandas & consolidandas, quam ad dentes vacillantes firmandos, nihil reperi præsentius, balsamo vitæ nostræ compositionis, si hujus una pars cum tribus partibus syrupi aurantiorum remixta gingivis illinatur. Hoc autem deficiente essentia succini, myrrhæ, spiritus vini camphoratus, & spiritus salis dulcis cum melle commode possunt substitui. Lenior quoque scarificatio in tali casu sæpe prodest, ut inde materiæ intus contentæ ichorosæ paretur exitus: nec opera luditur, si in tumore gingivarum sanguinolento, unguentum ægyptiacum cum melle rosato & spiritus cochlear. externe applicantur. Interne vero decoctum raphani rusticani ex lacte, vel cerevisia cum strobulis pini cocta usum afferunt desideratissimum.

§. VIII.

Balneorum usus.

Quando mitigatis symptomatibus morbus jam inclinare & a ferocia sua videtur remittere, *Mattaus* MARTINI *Tractatu de morbis mesenterii* apprime utilia censet balnea aquæ dulcis pluvialis; quæ diutius, & quidem ex admonitione FERNELII *observat.* 44. per decendium & ultra continuare jubet. Neque facile reprobare audeo saluberimum hujus viri consilium, præsertim cum de proficuo balneorum in scorbuto usu certiorem me reddit Clarissimi VOLCKAMMERI *Senioris observatio in Decur. II. ann. VI. M. N. C.* reperiunda, ubi vir hypochondriaco scorbuticus balneo ex aqua dulci, cum her-

herbis emollientibus decocta parato, maneque & vesperi adhibito, post triduum ad se rediisse & vires recepisse dicitur. Aquæ vero balnei, gravissime fœtenti innatavit saburra nigricans crassa cum acredine, quæ in dies majora sumsit incremenra. Ad tumores duros & dolorificos pedum crurumque emolliendos ac discutiendos balneum ex herbis antiscorbuticis beccabung. nasturt. cochleariæ a succi expressione relictis, ut & ex summitatibus abjetis & pini paratum crebriusque adhibitum summe proficuum deprehendi.

§. IX.

Circa balnea tam artificialia quam naturalia.

Ego vero hoc unicum tantum habeo, quod circa usum balneorum tam naturalium, quam artificialium moneam, ne primo unquam adhibeantur, si jam putrida quædam humorum corruptio in partibus externis conspicitur; dein, ne justo calidiora sint & corpus ad multum sudorem disponant. Sequuntur enim exinde, presso quasi pede, summa artuum lassitudo, sitis intensa, cordis palpitationes & cephalalgiæ; quibus si quis per potum frigidiorem aliaque refrigerantia succurrere velit, periculum est, ne tonus ventriculi & intestinorum mirifice inde destruatur.

§. X.

Commendatur parcior in hoc affectu medicamentorum usus.

Multi scorbuto detenti, scribit MARTINI *loc. cic.* durante curationis tempore, parum vel modicum tantum sentiunt emolumenti, dimissis vero medicis & medicamentis, sanantur: natura enim ex medela debilis, recuperatis post curationem viribus, ad morbum vincendum magis valet. Quod quidem monitum suo jam tempore antiquiores medici probe agnoverunt & ceu utilissimum monitum in variis morbis tollendis commendarunt. Unde AETIUS *lib. II. Serm. 2. cap. III.* & RHASES per tres interdum septimanas a medicina abstinendum suadent, ARETÆUS vero, cedentibus medicis, multos morbos sanari asserit. Quam insignem observationem ego ipse sæpius in multis chronicis affectionibus, præsertim vero in hypochondriaco & scorbutico malo depellendo certissimam deprehendi. Valet enim & semper valebit elegantissimum CELSI dicterium: ***optima interdum medicina est, medicamento non uti.***

OBSERVATIO I.

Enarrationes Morborum.

Singularis scorbuti pustularis species.

Femina honesta quinquagenaria, sanguinis & pinguedinis plena, naturæ sensibilioris & ad iram proclivis, sub vitæ genere immobili victum duriorem salsum, ut sunt carnes & pisces infumati, nec non fructus horæos, quos jam mane ingerebat, admodum habebat in deliciis. Potus erat cerevisia valde saturata, plerumque fæculenta; cujus noxam avertere cogitabat vino acido, cum sacchari portione remixto: somnum habebat largiorem, sed turbulentum, & animum magna affectuum intemperie perpetuisque fere curis distractum. Menstruæ purgationes jam a trigesimo quarto anno cessarant, a quo tempore singulis annis venæ sectionem admisit, jam vero per triennium omisit, unde varia eaque graviora experta est pathemata, qualia sunt ingens præcordiorum anxietas, spiratio ægerrima, continui ructus cum impetu interdum ex ore erumpentes, & phlogoses post pastum faciem infestantes. Præter hæc de acuto dolore & ardore circa præcordia, noctu potissimum conquerebatur: maculæ quoque flavæ hinc inde in corpore dispersæ & præcipue in facie & hypochondrio dextro conspicuæ cum languore totius corporis apparebant, imo demum pedes tumor cum dolore intolerabili occupabat. Enimvero contra hunc affectum varia præscripta sunt remedia, ut ex volatilibus, spi-

ſpiritus cochleariæ, ſal volatile Sylvii, liquor C. C. ſuccinatus, interpolatus quoque fuit uſus apozematum, ex leniter evacuantibus & ſanguinem depurantibus confectorum, a quorum uſu quodammodo melius habuit, ut ſurgere de lecto & ad conſueta redire negotia potuerit, remanente tantum inſigni manuum pedumque ſtupore. At quum anno ſequente menſe Februario ſub auſtrina & pluvioſa cœli tempeſtate, vini enulati potui ſupra modum fere indulgeret, non ita multo poſt ſub mammis & axillis puſtulæ erumpebant ardore & pruritu moleſtæ, quæ ſucceſſive coeuntes concreſcebant, cutem arrodebant & exulcerationes cum fœda putredine efficiebant. Hiſce jungebatur febris, quæ circa veſperam aucta novam puſtularum eruptionem, continuam ſitim, ſomni defectum, pulſuum celeritatem, & frequentiam, ſaturate rubicundum urinæ colorem, pertinacem alui adſtrictionem, & cruciatus propter ardorem intolerabiles fere inducebat. Puſtularum aliæ, magnitudinem ovi gallinacei, vel tenui inteſtini inflati æquantes cum ſibilo quſi flatu, (ut exprimebat ægra) e corpore erumpebant, totæ erant tranſparentes & inſtar illarum, quæ per ambuſtionem excitantur, aqua repletæ; unde etiam acu vel forcipe apertæ inſignem ichoris putridi ex viridi luridi, cutim ſubſtratam arrodentis fundebant copiam: aliæ contra minores ſubobſcuri nigri videbantur coloris. Sedem habebant vagam: ſiquidem non modo thoracem, abdomen & artus, ſed faciem quoque, imo naſi & faucium interiora obſidebant. Medicus conſultus nihil quidem, quod ad impuritatem humorum emendandam, ad viſcidos, & ſalſos humores temperandos, & dolores leniendos conferre potuiſſet, omiſit, puſtulas quoque, quæ circa veſperam quotidie prodierant, poſtero die mane aperiendas, iiſque pulverem exſiccantem, ex lapide calaminari, tutia, C. C. uſto & maſtiche compoſitum inſpergendum curavit, ſed impedire non potuit, quin novæ ſingulis diebus puſtulæ, non quidem in priſtinis, ſed vicinis locis rurſus protuberaſſent; donec tandem poſt menſis decurſum, vi morbi deferveſcente, omnia in melius convertebantur & ægra ſenſim paullatimque convaleſcebat. Per æſtatem, quæ ſequebatur, bene valebat, præter quod ſcabies humida manus infeſtaret. At vero, quum palato rurſus nimium indulgens fructibus horæis ſe nimium replebat, nec ab iracundiæ affectu ſibi temperabat; denuo febrilis recurrebat æſtus, ſub quo, ut antea, a veſpera ad mediam uſque noctem puſtulæ cum magno ardore moleſtiſſimoque pruritu emergebant. Per medicamenta temperantia, acidula, diluentia leniaque diapnoica & anodyna denuo ægra per dimidium fere anni ſe a moleſtiſſimo hoc adfectu liberam videbat, donec tandem ira iterum commota, cui frigidum potum ſuperingeſſerat, priſtinam accerſerbat tragœdiam.

EPICRISIS.

Morbus hic puſtularis rariſſimus omnino paulo accuratiorem meretur evolutionem. Si ex veteribus GALENUM, CELSUM & AVICENNAM, qui quam optime fœdas cutis exulcerationes puſtularumque ſpecies deſcripſerunt, conſulimus, apparet, veſicas illas magnas, in noſtra ægra phylictenas eſſe nominandas, quibus deinceps veſiculæ minores nigricantes, epinictides ſe intermiſcuerunt. Ante omnia vero probe notandum eſt, humorem illum aquoſum, qui inſigni quantitate ex veſicis ſtillabat, mox in gelatinam concreviſſe, cujus portio cochleari indita, admoto leniori ignis calore in offam albam inſtar albuminis ovi

cocti coibat; unde patet, illum ipsum ex sero salso excrementitio cum nutritia lympha commixto constitisse. Idem contingit cum humore, qui ex vesicis post adustionem vel cantharidum applicationem fundi solet. Quemadmodum vero ab igne, vel sale cantharidum accerrimo dissoluta cutis vascula talem humorem fundunt; ita quoque salia corrosivæ indolis, in corpore humano ex vitioso victu enata & febrili æstu ad habitum corporis propulsa, rodendo ac lancinando fibras ac vascula, eadem phænomena excitare possunt. Quod circa vesperam præcipue paroxysmus redierit, hæc videtur ratio, quia omnes morbi, qui a salina acri materia foventur, ut catarrhales febres, magis de noctu, quam de die infestant, quoniam tunc minus expedita, sed valde tarda ac lenta sanguinis ad exteriora est progressio & perspiratio difficilior. Surrexit vero malum ad usum vini enulati, quia hæc radix acri volatili sulphureo elemento imbuta fortiter sanguinem commovet, & ad superficiem propellit; hinc etiam inter sudorifera & alexipharmaca principem sibi locum vendicat. Primam huic malo originem præbuit mala diæta; utpote in qualitate & quantitate tam esculentorum quam potulentorum graves commissi sunt errores. Quo magis enim a dulci & temperata indole alimenta decedunt, eo impurior & minus naturæ congruus chylus, qui sanguinis materia est, conficitur; quo vero sanguis crassior est atque impurior, eo majori cum difficultate per debita colatoria, præsertim sub deficiente corporis motu & exercitatione animique pathematum intemperantia depuratur. Accedit in præsenti hoc casu, quod anno trigesimo quarto menses jam emanserint; unde mox presso pede primo nimia humorum in vasis accumulatio, & hanc postea cacochymia sequuta est, præsertim cum consueta venæsectio fuerit omissa. Recte enim scribit PRIMEROSIUS *lib. III. de morb. cap. V. pag. 176. Mirum non est, mulieres, quibus in juventute menstrua suppressa fuerunt, tandem, si prava victus ratio accesserit, ætate ingravescente scorbuto affici.* Crebrior hujus affectionis recursus, me judice, non aliunde, quam a prava diæta debet deduci, quod fit, quando morbus ejusque causa, quæ in hoc casu in vitio viscerum maxime sita, non integre fuit sublata & ægri istis rebus, a quibus morbus originem sumsit, quas inter prava victus ratio potissimum valet, rursus inhærent. Inprimis vero nostræ ægrotæ infensa admodum fuit, malumque de novo produxit impetuosus iracundiæ affectus. Hic enim primo per se sanguinem intensissime commovet, & febrilem quasi accessionem efficit, quæ cum magna vi humores ad exteriora propellit: dein sub ira ordinario biliosus humor magis commovetur, magnaque copia in intestina effunditur; unde inclinatio ad vomitum, oris amarities, nausea, constrictio sub scrobiculo cordis, & alia mala proveniunt. Si vero deinceps vitiosa bilis ipsi sanguini admiscetur, naturalem ejus crasin, quæ temperata esse debet, vehementer inquinat, & in fermentum quasi ac seminium morbosum convertit. Quod ad curandi methodum attinet, recte medicus a fortioribus, sive per sudorem, sive per alvum & urinam evacuantibus abstinuit, sed lenioribus tantum usus est remediis, quæ turbas non movent, nec malum exacerbant. Ego in ejusmodi casibus præmissa, si vasa turgeant, venæsectione & præmissis lenioribus laxantibus sanguinemque depurantibus, summo cum fructu commendavi potum aquarum mineralium vel cum, vel sine lacte, conjuncta simul accurata diætæ victusque ratione, & elixir balsamico temperato post pastum sumto instituendum. Quod si vero occasio ejusmodi

modi aquis utendi defuit, ferum lactis caprini acidulatum, cum succo herbarum antiscorbuticarum mixtum & exaltatum ad mensem, & ultra substituere jussi. Quod ad externa attinet, si vesiculæ fuerint apertæ, linimentum, quod alias contra ambusta celebratur & ex oleo lini, albumine ovorum, croco, cerussa & pauxillo sacchari saturni compositum est, provide applicari potest. Probe enim hoc loco notanda est cautela, inspersionem pulveris exsiccantis ex bolis & terreis confecti in talismodi cutis erosæ affectibus non semper adeo tutum ac fidum relinquere effectum, partim ob id, quod, gelatinoso illo succo glutinis in formam compacto, transpirationem penitus impediat, partim etiam, quod a tergo effluenti materiæ nullum permittat exitum; unde hæc conclusa & mora pejor reddita, ulterius serpendo subnexas partes corrodit.

OBSERVATIO II.

Scorbutus pustularis in plethorica a nimio mœrore.

FEmina triginta annorum vegeta, sanguine & succis plena, per longum abhinc tempus vitam egit sedentariam, & largiori ciborum, valde nutrientium fructuumque horæorum comestione admodum est delectata; nihil tamen unquam molestiæ inde persentiens. Interea quum aliquando graviori, eoque diuturno afficeretur mœrore, mox mensium fluxus, satis alioquin copiosus, succedebat parcior, noctes ducebantur insomnes, & inopinato in cruribus maculæ, instar manus latæ emergebant cœruleæ, imo paulo post universi corporis superficies pustulis suffundebatur rubicundis, sanguinem, & acre serum stillantibus. Præter hæc, tota cutis squamosa supra modum erat sensibilis, adeo ut vel a levissimo auræ frigidioris afflatu summæ perciperentur anxietates, cum contra paulo calidius regimen ingentem excitabat pruritum. In artubus quoque noctu exquisiti sæviebant dolores, sub sudore plerumque ingravescentes: urina ad livorem, & nigredinem accedens secedebat crassissima, ex ore fœtor exhalabat vix tolerabilis, & caro gingivarum relaxata putridoque squalore obsita nonnunquam sanguinem fundebat nigrum pessimeque olentem. Ego itaque in consilium adhibitus primo præscripsi decoctum ex radice chinæ, sarsaparill. rasura ling. sassafras, herba veron. & scordii confectum, cujus largam ægra copiam singulis diebus mane cum salis volatilis oleosi guttis sexaginta debuit adsumere, lenemque postea sudorem in lecto expectare: ubi tamen ceu peculiare phœnomenon attendendum est, quod a salis volatilis usu per duos tantum dies continuato, urina turbida cum sedimento mox in limpidam croceam fuerit mutata, & postea, eodem medicamento vel parcius dato, vel plane seposito, statim turbulenta urinæ crassities redierit. Quæ cum animadverterem, hanc medicinam bis vel ter in die suasi repetendam, & interdum hujus loco spiritum salis, & vitrioli dulcem substituendum. Ante decubitum ordinavi pulverem ex lapidib. cancror., cerussa antimonii, succino, cascarilla, nitro & cinnabari compositum, & bis in hebdomade pilulis polychrestis balsamicis, mercurio dulci remixtis alvinas sordes evacuandas statuit. Nec me frustrata est hæc medendi methodus. Siquidem ægrota per mensem his medicamentis usa, subjuncto balneo, pristinæ sanitati ex voto fuit reddita.

EPI-

EPICRISIS.

Præsens hic affectus scorbuti pustularis nomen jure meretur, optimeque testatum reddit, quanta sanguinis impuritas saliumque excrementitiorum copia in atroci hoc morbo generetur; utpote non modo pustulæ ulcerosæ, sed & crassa urinæ consistentia omniaque reliqua symptomata exinde sunt derivanda. Causa tam eximiæ sanguinis dyscrasiæ in impeditiori sanguinis circuitu unice est reponenda, quem in nostro quidem casu præter plethoram, sub victu opiparo & sedentaria vita accumulatam, longior animi tristitia induxit, quæ præ ceteris remorandæ sanguinis circulationi & naturalibus sordium inutilium se & excretionibus supprimendis admodum velificatur: unde dein non potest non tota humorum massa vappida corruptaque fieri, tantaque symptomatum syndrome adornari. Tam facilis autem & intra mensis spatium peracta hujus morbi sanatio activiori naturæ robori, quo ægra pollebat, est tribuenda: semper enim facilius subjecta valentiora, in quibus motuum vigor adest, quam imbecilliora morbos tolerant & superant. Ceterum attentione digna est salis volatilis oleosi in acceleranda curatione energia, quam per urinæ mutationem præstitit. Ita autem, me judice hujus effectus ratio videtur explicanda. In omni scorbutico malo naturalis sanguinis spirituascentia, ab intestino ejus motu dependens, nimis est depressa; quam cum ejusmodi medicamentum insigniter erigit, putredinemque imminentem prohibet; non mirum esse debet, cur in depellenda lue scorbutica tam excellenter se gerat. Hinc quoque in aprico esse credo, ea omnia in scorbuto utilissima esse remedia, quæ sale volatili turgida, sanguini vigorem deperditum restituendo, putredinem arcent, ut fere sunt sic dicta antiscorbutica, & nominatim cochlear. nasturt. beccab. rad. armoraciæ & hujus generis plura alia.

OBSERVATIO III.

Rheumatismus scorbuticus in sene.

VIr sexaginta annorum, constitutionis sanguineæ, habitus corporis strictioris, qui vitæ addictus sedentariæ, salsam duramque diætam valde habuit in deliciis, & externi caloris impatiens hactenus in locis degit frigidioribus, bis quotannis circa æquinoctia, licet non penitus omissa venæsectione, immodicam e naribus defluxionem, usque ad animi interdum deliquium, per aliquot annos passus est. Superiori vero autumno, cum venti borealis regnabat intemperies, in nucha doloribus corripiebatur rheumaticis; quare medicus consultus mixturam ordinabat diaphoreticam, extinctura antimonii tartarisata & spiritu C. C. succinato compositam, quam non modo circa decubitum, sed mane etiam in lecto, ad sudorem movendum, pondere L. guttarum per aliquot dies propinabat; unde sat larga sudoris promanabat copia. Ad alvum, quæ adstricta erat, aperiendam, pilulas Ruffi ad drachmam dimidiam pro dosi circa somni tempus tertio quovis die exhibebat. Non multo tamen post dolor iste rheumaticus, in dorsum & hypochondria delapsus multas creabat flatulentias, & in pectore non minus, quam in dorso multæ efflorescebant pustulæ, acre serum fundentes; imo sudor quoque, qui per noctem manabat, tam acris erat indolis, ut ipsam cutim non parum arroderet. His ita constitutis æger meam postulabat opem. Suasi itaque, ut seposita medicina sudorifera, omissisque pilulis purgantibus, serum lactis acidulum, cancrorum lapidibus correctum mane ad mensuram dimidiam calide, & a meridie eadem quantitate frigide biberet,

cir-

circa somni autem tempus emulsionem, ex seminibus IV. frigidis, semineque papaveris cum aqua florum sambuci, tiliæ, cerasorum nigrorum, addita pulveris leniter diaphoretici & nitrosi portione, confectam sumeret. Loco potus ordinarii commendavi decoctum ex rad. scorzoneræ, chinæ & rasura C. C. cum passulis; ad alvum vero leniter ducendam semel vel bis in hebdomade mannæ electæ uncias duas in sero lactis capiendas & pro ventriculi robore firmando elixir meum viscerale ad guttas LXX. post prandium adsumendum propinavi. Quibus omnibus per aliquod tempus continuatis optime convaluit.

EPICRISIS.

Senex hic fuit plethoricus; & quoniam vitæ sedentariæ nimium indulsit frigidoque aeri libentius, quam calidiori corpus non adeo bene vestibus munitum obtulit, & cibis insuper durioribus salsis stomachum obruit, transpiratio fuit impedita & humores spissiores redditi salsedineque imbuti rheumaticos procrearunt dolores; sub quibus ordinario cutis magis solet constringi, & liberior transpirationis successus cohiberi. Postea vero, quum frequentiori validioris sudoriferi usu humores crassi ac salsi nimium fuerunt commoti, acrimonia salina magis increvit, & intensior facta pustulas & erosiones in cute excitavit; quod quidem in ætate senili, quæ ad impuritatem salino-scorbuticam præ ceteris omnibus proclivior existit, facilius fieri potuit. Merito itaque juniores medici exinde hanc sibi regulam practicam debent elicere: morbos seniles, qui potissimum ab humore viscido salso, & languentibus excretionibus proveniunt, minime fortioribus sudoriferis vel purgantibus esse tractandos, sed rectius longe ac tutius, si ventriculi robur id permittat, sero lactis, & decoctis temperantibus, non omissa sufficienti corporis exercitatione, persanandos.

OBSERVATIO IV.

Varia symptomata scorbutica cum motu fistulæ in ano.

VIr in cœlibatu vivens litteratus, quadraginta annorum, victui adsuetus opiparo, cerevisiæque consistentiori, jam per viginti & plures annos de ardente totius corporis pruritu, de vertigine, membrorum lassitudine, somno inquieto, prava ciborum digestione, de sudore, minimum etiam corporis motum subsequente, ut & de exanthematibus purpuraceis, præsertim circa anum conspicuis conquestus est. Interim quum aliquando nimio vini potui indulsisset, non modo omnia, quæ dicta sunt, mala exasperavit, sed sibi majora adhuc contraxit incommoda, ex quibus allegasse sufficiat tubercula ani dolorifica, quæ sub alvi exoneratione, sordibus alvinis exitum præcludentes gravissimas creabant molestias. His itaque superandis suo ipsius ausu e vena pedis tusa ingentem sanguinis misit copiam, idque hac methodo obtinuit, ut tumores isti sensim paullatimque evanescerent. Aliquod vero tempus post cum denuo sanguinem in venis cumulasset, non tantum ani sphincterem, tactu mollem nova obsidebant tubercula, sed & dolor tensivus ac pressorius circa ossis sacri regionem valde infestabat. In hoc rerum statu quum inani multorum medicorum ausu se sibi ipse consulere coactum videret, ex scriptis meis diæteticis, quæ diligens legebat, id cepit consilii, ut omni vino & cerevisia sepositis, missisque in victu salsis & acidis cibis, aquam puram fontanam biberet. Quo consilio per longius temporis spatium adhibito id commodi sibi præstitit æger, ut intra sex mensium decursum ab omnibus, quæ nominavimus, symptomatibus liber evaserit; præter quod mole-

molestus ille pruritus, anique mollities, & tumor cum æstu, & dolore pressorio circa os sacrum adhuc nonnunqnam invaderet. Metu itaque fistulæ adductus meam implorabat opem; quam ego hocce ferebam consilio, ut potum aquæ communis continuaret, interdum aquis mineralibus, vel sero lactis uteretur, bisque vel ter in anno venam pedis secandam præbeat & per menses aliquot elixirii mei visceralis usum sibi post prandium commendatum habeat. Quo intestini recti vitio succurreretur, sequentem aquam, quæ ad partem adfectam eluendam & a putredine defendendam præclari solet esse effectus, commendavi: Recipe myrrhæ elect. drachmas duas: coque leniter in aquæ spermatis ranar. unciis quatuor: colaturæ adde sacchari saturni, lapidis medicamentosi Crollii ana drachmam dimidiam D. Et quum in ejusmodi casibus sæpe eximio cum fructu præscripserim unguentum ex olei vitell. ovorum, unguenti de linaria ana uncia una, tutiæ præp., plumbi usti ana drachma una, olei hyoscyami guttis XV. conflatum, non dubitavi id ipsum pariter huic ægroto commendare, ut eodem partem indolentem sæpe oblineret. Nec me frustrata est hæc methodus; siquidem inde ægrotus egregium sensit levamen, neque amplius de plena convalescentia desperat.

EPICRISIS.

Præsentem ægrotum inter scorbuticos esse numerandum, ex variis, quibus jam per decennium obnoxius fuit, pathematibus licet argumentari; utpote quæ singula scorbutico-salinam & viscidam humorum diathesin satis superque produnt. Peculiare tamen & non omnibus similiter proprium symptoma habendum est venarum hæmorrhoidalium intumescentia, quam sibi æger lauto multumque sanguinis ingenerante victu, vita ob litterarum studia sedentaria, & omissis sanguinis abundantis evacuationibus sine dubio contraxit. Quodsi enim a pleniori victu sanguis subinde magis magisque accumulatur, non potest non sub motus defectu & languidiori excretionum successu spissior evadere longeque difficilius per totum corpus, maxime vero per imi ventris viscera circumagi; unde non modo in his, sed etiam potissimum in vasis hæmorrhoidalibus, ob difficiliorem a perpendiculo regressum, stagnat & denegato ibi exitu tubercula producit, quæ certo providam tam externam, quam internam postulant opem. Illam optime præstant remedia a nobis supra præscripta; hanc vero a diluentibus, & acrimoniam sanguinis temperantibus perbene licet exspectare. Et profecto miranda est solius aquæ communis, vel minerali principio imbutæ in tali malo effectus, ut ideo veritati consentanea deprehendantur, quæ superiori §. VIII. curationis de aqua excellentissimo scorbuticorum remedio fusius docuimus.

OBSERVATIO V.

Affectio hypochondriaco-scorbutica cum variis symptomatibus.

Vir generosus, quadraginta annorum, habitus corporis carnosi ac robusti, temperamenti ad melancholicum accedentis, ante quindecim circiter annos Rostochii studiorum causa degens, ob diætam insuetam, & paulo crassiorem, autumno in febrem incidit tertianam pertinaciorem; qua demum curata quum ad pristinum vitæ genus, diætam nempe salsam & duriorem revertebatur, pathematibus hypochondriacis & conaminibus hæmorrhoidalibus, tempus & ordinem non servantibus correptus fuit. Mutato deinde vitæ genere sedentario in magis mobile, diu ab istis molestiis vixit immunis, præterquam quod

per

per vernum & autumnale tempus catarrhali faucium defluxione & tussi humida laboraverit. Quum vero aliquod tempus post vitæ motus experti animique affectibus, præsertim iræ plus justo indulsisset, nec venam, uti alias sueverat, tundere curasset, factum est, ut gravibus symptomatibus; ingenti languore, & lassitudine, doloribus artuum gravativis, nucham maxime noctu infestantibus, alvo adstricta, quæ vix tertio die suum exsequebatur officium, plenaria adpetitus prostratione, oris siccitate, vertiginosa capitis debilitate, auriumque tinnitu adficeretur. Inter hæc pulsus erat languidus ac durus, urina pauca & rubicunda, & sudor de noctu largissimus, fere colliquativus cum ingenti fœtore profundebatur. His accedebat memorabilis acerbi & quasi ardentis doloris species, qui certum tantum locum, grossi magnitudine circumscriptum in lingua occupabat, certisque intervallis, maxime si dolor in nucha silebat, suam habebat exacerbationem, ut ideo æger coactus anxie multorum medicorum imploraret opem, qui plerumque calidioribus stomachicis, acrioribus purgantibus, pulveribus nitrosis, & diaphoreticis, a quibus semper largus manabat sudor, ut & decoctis temperantibus & venæ brachii incisione dirum hunc morbum oppugnabant quidem, sed plane non mitigabant. Ego igitur in consilium simul adhibitus suasor fui, ut æger circa vernale tempus, corpore prius per infusum mannatum a sordibus purgato fontem Selteranum mane ad mensuras prope duas, inter cibos vero pro potu ordinario ad mensuram dimidiam cum quarta vini Rhenani parte remixtam per aliquot septimanas biberet, singulis diebus aliquot horas ante vel post pastum sub clementi cœlo motum corporis equitando institueret, circa somni tempus pulverem præcipitantem leniter nitrosum, & inter prandium elixir meum balsamicum, cum spiritu cochleariæ saturato animatum ad LXXX. guttas adsumeret. Nec me fefellit hæc lenissima curandi ratio, ut potius hisce remediis per sex circiter hebdomades adhibitis generosius æger ab omnibus istis gravioribus symptomatibus sensim paullatimque fuerit liberatus.

EPICRISIS.

Plura sunt; quæ ex præfata morbi historia in usum practicum possunt converti, quorum præcipua hic recensere operæ erit pretium:

1) luculenter apparet, ex febre intermittente, vel alio quocunque morbo convalescentes, si posthabitis bonæ diætæ regulis statim majorem ciborum copiam ingerunt, in alios chronicos adfectus facile incidere. Ratio hæc esse videtur: quod robore ventriculi & intestinorum destructo viribusque a pristino morbo consumtis nimia alimentorum copia non rite potest subigi & in bonum chylum converti; unde ingens cruditatum fit proventus, qui dein novis morbis & ingignendis & alendis caussam materiemque suppeditat largissimam.

2) addiscere licet, quod hypochondriaca adfectio in juventute contracta diu quidem silere, accedente tamen perversa diæta, vita motus experte, affectuumque intemperantia facilius possit resuscitari, quam quidem in iis, qui tali morbo nunquam laborarunt.

3) illud quoque notatu dignum est momentum, quod rebellis scorbuticus morbus tam brevi temporis spatio tanta ceperit incrementa viresque adeo prostraverit, ut omnes fere functiones corporis inde læsæ apparuerint. Quod quidem in præsenti ægroto conceptu non adeo est difficile, cum sub statu corporis plethorico, excretionibus per alvum, & cu-

& cutim suppressis & continua adfectuum intemperie fieri aliter non potuit, quam ut tota sanguinis & humorum massa in dyscrasiam, & impuritatem, sordibus excrementitiis salino-viscidis refertam brevi degeneraverit. Denique

4) & hoc observari meretur, quod scorbutica, acris causticæ indolis materia sæpenumero tantum certam corporis regionem, uti in præsenti casu certam linguæ partem, occupet vehementiusque affligat, non aliter, sicut fieri nonnunquam animadvertimus, quod in nonnullis molestus doloris, ardoris aut frigoris sensus definitam capitis portionem, e. g. sinciput, occiput, tempora &c. reliquis salvis infestet, vel etiam in oculis, nucha, tibiis suam exerceat tyrannidem. Ubi tamen perite, & fundata ratione moneo, quod in ejusmodi doloribus topica, cujuscunque etiam sint generis, parum efficiant, imo potius obsint; nisi prius internis massa humorum sit correcta, & sanguinis cursu ad emunctoria, præsertim vero ad cutis cribrum restituto, corpus ab impuris succis liberatum: quod optime per corporis exercitationem, debitum aquarum mineralium usum, aliisque temperatioribus remediis perbelle obtinetur.

OBSERVATIO VI.

Salinatio symptomatica scorbutica.

VIr quadraginta annos natus, habitu corporis spongioso, qui apprime sanguinis, & succorum accumulationi favet, donatus, ex loco, quo vini & cerevisiæ potui adsueverat cibisque crassioribus, & fumo induratis usus fuerat, ad nos circa hiemem se contulit. Adpropinquante vere doloribus infestabatur rheumaticis cum febre junctis, quibus successu temporis appetitus prostratio, sputum copiosum, ardor & dolor in faucibus, tumor & pustulæ indolentes in lingua, quæ sponte apertæ carnem exedebant & cavitatem ibi ulcerosam efformabant, sese adsociarunt. Ad graviora hæc symptomata profliganda medicus interne sanguinem depurantia, & exterius linimentum, ex spiritu vini, myrrha, mastiche, radice tormentillæ, & mercurio præcipitato compositum, nec non pilulas mercuriales eo cum effectu ordinabat, ut brevi post non modo ulcus linguæ profundius serperet, sed & ingens pituitæ, pessime olentis copia ex ore sordido nigrisque dentibus obsito dies noctesque effunderetur; quæ omnia ægrum adeo cruciabant, ut nec solidi quicquam deglutire, nec loqui, nec etiam somnum capere valeret. Alius simul consulebatur medicus, qui non minus lignorum decoctis, lenioribus purgantibus, theriacalibus, sulphuratis, balsamicis & subadstringentibus tam internis quam externis vim morbi frangere conabatur: sed irrita erant omnia, ut potius non tantum per quatuor fere menses idem permaneret status, sed & postea omnia in pejus ruerent symptomata. Somnus enim aderat plane nullus, febris, & anxietas præcordialis noctu majora sumebant incrementa, viriumque robur magis magis magisque labescebat. Præterea urina per totum morbi decursum pauca erat & rubicunda cum sedimento lateritii coloris, &, quod memoratu dignum est, si ulcus linguæ sub balsamicorum usu melius videbatur, mitiorque pituitæ per os fiebat ejectio, non modo præcordiorum anxietas, sed & dolor sinistri lateris, ubi ulcus erat, augebatur; cum contra, manante iterum materia sordida, interdum cum sanguine mixta, leniora apparebant symptomata. Materiæ ex lingua ejectæ permagna erat quantitas: siquidem circa finem morbi intra aliquot horas plus quam mensura exspuebatur. Nec denique reticendum est, quod demum in sinistro latere circa aurem glandula parotis cum dolore ac in-

insigni duritie intumuerit; unde aucta indies virium dejectione auctoque febrili æstu miser ægrotus a morbo superatus aliquot hebdomades post diem obiit supremum.

EPICRISIS.

In præsenti hoc casu inter alia notari meretur ulcerosa linguæ corruptio, quæ rarius quidem in libris sæpius iterumque observata est in ejusmodi hominibus, qui scorbutica humorum dyscrasia infecti dentes vacillantes, gingivas erosas cruentasque habuerunt, & inter masticandum inopinato quodam morsu linguam vel leviter lacerarunt. In his enim sicut ordinario sanguinis, & humorum impetus ad caput præcipue est directus; ita hic, accedente quadam causa externa, facile potest augeri, & sic certæ parti, e. g. linguæ haud leve vitium affricari: quodsi quis vero tum mercurialia vel interne velit propinare, vel externe affectæ parti applicare, oleum camino plus addet, quam detrahet. Nam regulæ instar practicæ tenendum esse arbitror, mercurialis prosapiæ medicamenta, utcunque etiam præparata, & adhibita in scorbuto tantum non semper maximo esse nocumento. Longe vero certius graviusque nocere solent in vitiis dentium, & linguæ scorbuticis, quia sanguinis, & lymphæ ad has partes affluxum, qui per se satis magnus est, augendo, plerumque malum gravissimum, & vix ulla medicina superandum accersunt; idque eo magis, quoniam certa experientiæ fide constat, quod omnia linguæ, ceu partis spongiosæ continuoque salivæ affluxu madidæ ulcera difficilioris sint curationis, dum ibi exsiccantia, & abstergentia penitus fere sua privantur energia. Quæ omnia igitur quum in præsentem ceciderint ægrotum, mirum esse non debet, cur morbo ferendo, & vincendo impar factus animam efflaverit.

OBSERVATIO VII.

Scorbutus dentibus maxime infensus.

VIr qinquaginta annorum illustrissimus, habitus corporis spongiosi valdeque obesi, vitam agens sub lauta pleniorique diæta non tam sedentariam, quam curis gravissimis molestam, ante aliquot [illegible] cœpit, [illegible] gingivæ tumidæ ex facili sanguinem funderent, dentes maxillæ sinistræ vacillarent, & æger, quod notabile, farinæ linguam inspersæ sensationem, præsertim post pinguium esum perciperet, quæ loquelam quodammodo intercipere videbatur. Ad hæc igitur mala tollenda varia extrinsecus roborantia, adstringentia, & corruptioni resistentia, ex internis vero decocta antiscorbutica sunt commendata; unde tumor quidem cum sanguinis profluvio evanuit, ex dentibus vero vacillantibus materia quædam alba, ibidem collecta paulatim promanavit. Non ita multo post recurrit cruenta gingivarum sinistri lateris intumescentia, & abscessus in anteriori maxillæ superioris incisore formatus ichorosam fudit materiam, quæ cohibita ad maxillam dextram serpsit, ibique tumorem & dentium relaxationem induxit. His ita constitutis medici iterum externis roborantibus, balsamicis, & interne sero lactis, cum cremore tartari, & herbarum antiscorbuticarum succis parato molesta hæc symptomata profligare contenderunt; nihilo tamen secius fastidiosum materiæ viscidæ, odore destitutæ stillicidium continuavit: quare ego consultus, singulis probe ponderatis intellexi, frustraneum fore omne curationis negotium, nisi morbi fomes, quem in corpore hoc plethorico ciborum valde nutrientium usus subministrabat, perite sub-

ſubtraheretur. Suaſor itaque fui, ut illuſtriſſimus æger per menſem, & ultra cura per abſtinentiam ſive inediam hoc modo uteretur: Præmiſſa venæſectione, alvique ſordibus per infuſum vinoſum, ex rhabarbaro, radice ari, pimpinell. cichorei, agarico trochiſcato, corticibus aurant. & paſſulis confectum leniter evacuatis, in refracta portione carnes magis affatas, quam coctas mare, juſcula pinguiora aliaque nutrientia vitare, & potui ordinario decoctum ex raſura ligni ſaſſafras, lentiſci, rad. cichorei, & pauxillo cinamomi ſubſtituere, idemque mane, ad lenem ſudorem movendum, calide in lecto haurire. Ad robur ventriculo conciliandum, & bonum chylum ingenerandum commendavi elixir meum viſcerale balſamicum, finita menſa cum vino capiendum; externe vero conſultum duxi, ut a chirurgo artis perito dens affectus eradicaretur, & ad putredinem arcendam liquamen myrrhæ cum brodio cort. aurantiorum gingivis illineretur. Dentium vacillantium confirmationi proſpectum fuit eſſentia terræ catechu, cum eſſent. balſami Peruviani brodioque aurant. permixta; & ut impetus humorum ad ſuperiora prohiberetur ſanguiniſque æqualis circuitus per caput promoveretur, ſpiritu nervino collum, & tempora inungenda curavi. De eventu autem morbi hæc ſcire expediet. Evulſione dentis non opus fuiſſe comperi, ſed leniori tantum gingivarum ſcarificatione ordinatiſque remediis ex voto ægrum convaluiſſe.

E P I C R I S I S.

Scorbutus hic modo fuit incipiens, & a nimia ſanguinis, & ſuccorum abundantia, ſub pleno lautoque victu accumulata originem duxit. Quodſi enim homines ſanguineo-phlegmatici, ſeu laxiori fibrarum ac vaſorum textura prædit multos nutrientes cibos ingerunt, non poteſt non inde ſanguinis copia valde augeri, quæ vaſa ſupra modum diſtendendo, hæc imbecilliora reddit, debitoque fluida propellendi robore privat: unde ſanguinis ſpiſſitudo, & dein ſub languidiori excretionum ſucceſſu ejus impuritas; ex hac vero ipſa ſcorbutica lues oritur facillime. Si quis itaque ſcorbuto, a tali rheumaticæ gingivarum affectioni in præſenti hoc caſu recte velit ſuccurrere, parum profecto medicamentis internis, multoque minus externis proficiet, niſi ſuperabundantem ſuccorum copiam ſubtrahere, totumque fibrarum ſyſtema relaxatum roborare ſatagat: quod quidem in ejuſmodi ſubjectis ſanguineis, & ſpongioſo corporis habitu donatis non ſolis ſanguinis miſſionibus, ſed melius longe tutiuſque curatione per inediam, quam ſupra docuimus, poteſt perfici. Hac enim per aliquod temporis ſpatium rite adhibita, ſuperflui humores exſiccantur, & diſſipantur, fibræ nimis relaxatæ, & a tono ſuo dejectæ roborantur, & ad majorem conſtrictionem animantur, adeoque omnes ſe & excretiones, cum naturalibus corporis functionibus ſuæ reſtituuntur integritati. Et certe, ſi dicere licet quod res eſt, ego in diuturno & nunc quinquaginta annos ſuperante artis exercitio ſumme rebellium nullaque medicina domandorum effectuum curationes per Dei gratiam ſola hac methodo diætetica abſolvi, imo præſertim peſſimi moris ulcera, fruſtra alias adhibitis tam internis quam externis remediis, ad ſanationem perduxi, ut ideo ſæpe valde miratus ſim, cur hæc eximia, licet domeſtica curandi methodus tam parvi a medicis habeatur, imo fere prorſus negligatur. Sed ita eſt, proh! dolor perverſa mortalium indoles, ut neglectis diæteticis paratuque facilioribus reme-

remediis sola pretiosa, & magnas laudes sonantia medicamenta stulta cupiditate inhient.

OBSERVATIO VIII.

Ulcera scorbutica.

HAud ita pridem miles XXVI. annorum, corporis gracilioris ac proceri, facie pallidus, qui jam per quinquennium ulceribus pedum scorbuticis laboraverat, a militiæ præfecto ad me mittebatur, ut sibi meum, & consilium, & auxilium expeteret. Ego itaque singulis, quæ ad morbi originem veramque indolem cognoscendam pertinent, probe examinatis, deprehendebam, ab impuritate sanguinis scorbutica omnia hactenus mala ortum incrementumque sumsisse, & a longo abhinc tempore usque eo durasse. Ulcera enim adhuc duo in malleolo pedis dextra erant aperte, in sinistro autem pede cicatrices, & bruni coloris maculæ satis latæ, ab ulceribus jam consolidatis relictæ, conspiciebatur, quæ valde dolebant, miserumque ægrotum, de magna totius corporis lassitudine, membrorum gravitate, & vagis doloribus jam conquerentem mirum cruciabant. Medicamenta hactenus adhibita erant fere sola externa, internis aut omissis, aut cum debito vitæ regimine non diu satis continuatis: quare ego cum sanguinem depurantibus curationem instituendam ratus commendabam, ut imposterum accuratiori vitæ victusque ratione habita, corpus aliquot horas ante vel post prandium eundo aut equitando moveret, loco potus ordinarii decoctum ex rasuræ ligni sassafras unciis quatuor, rad. glycyrrhizæ, & cichorei ana uncia una confectum larga in quantitate tam calide, quam frigide biberet, & interposito nonnunquam leniori laxante, cibis, quos parciori manu adsumere debebat, herbas antiscorbuticas, ut sunt cochlearia, & nasturtium, inter coquendum adiiceret. Ex medicamentorum classe nihil obtuli, præter elixir proprietatis, cum menstruo aquoso paratum, debitaque spiritus cochleariæ, oleo probe essentificati portione remixtum, cujus LXXX. guttas ter in die capiebat. Externe ad ulcera adhuc manantia mundificanda, & consolidanda oleum vitell. ovorum, essentiæ succini, & myrrhæ nuptum commendabam, superimposito emplastro Barbette saponato, & camphorato, quod etiam alteri pedi applicandum curabam; & quidem hæc omnia tam felici successu, ut post duorum mensium spatium æger me revisens, non solum colore melior, viribusque, & corpore robustior videretur, sed & ulcera ex voto sanata fuerint.

EPICRISIS.

Docet inprimis hæc morbi historia, quam parum in scorbuto curando ejusque symptomatibus, uti sunt ulcera, sanandis externa remedia efficiant; nisi simul probe observatis vitæ victusque regulis appropriata, & correctioni humorum dicata interna conjungantur. Splendent autem hac inprimis virtute medicamenta sic dicta antiscorbutica, quæ sale volatili sulphureo turgida omnis generis excretiones promovent, & amissum sanguini balsamum restituendo, universam fluidorum massam egregie corrigunt, ut postea natura, vel paucis externis adjuta sponte ejusmodi ulcera persanet. Deinde ex tam facili, & intra breve tempus absoluta curatione addiscere licet, quantum medicus arte sua possit præstare, si ægros dictis obedientes, ætate juvenes firmiorique naturæ robore donatos obtinuerit, & quanta e contrario sint impedimenta, si in pertinaces, & ad genium suum viventes inciderit.

Plures observationes legi possunt in consultat. & responsis med.

Tom. II. Sect. III. casu CXIII. CXXIX. CXLVII. CXLVIII. CXLIX. CLVI. usque CLVIII.

CAPUT II.

De Sphacelo a causa potissimum interna ejusque curatione.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Instituti ratio exponitur.

NUllus affectus atrocior, & crudelior, quam sphacelus est, ubi nobis viventibus integræ corporis partes, subito putrescentes moriuntur: estque hujus morbi tam sæva, & infesta indoles, ut, ubi semel nidum suum elegit, pertinacissime inhæreat, & non tantum partem, cui insidet, mortificet, sed citato pede progrediens primum vicinas partes corrumpat, mox totam machinam destruat vitaque privet. Quum vero pro diversitate corporum, & individuorum, pro varietate causarum, quæ vel externæ vel internæ sunt, pro genii sui magis vel minus maligni indole, & symptomatum concursu permultum variet, suosque gradus habeat, tum neque eadem semper auxilia, neque eandem medendi rationem locum invenire posse in aprico est. Siquidem longe alia medendi via desideratur, ubi a causa interna, seu prava humorum indole ac corruptione nascitur, alia, quando humoribus integris, a violentia externa originem ducit. De utroque hoc loco agere constituimus.

§. II.

Definitio.

Definimus vero sphacelum, quod sit putredinosa corruptio partis in corpore vivo, qua non modo ejus textura, & structura cum usu, & functione plane destruitur, sed & restitutio in pristinum statum nunquam expectanda est.

§. III.

Sphacelus corripit partes internas.

Neque tantum partes externas musculosas, tendinosas, & nervosas hic vitæ infensissimus morbus aggreditur, sed potissimum etiam partes internas corporum, chronico diuturno, vel etiam brevi acuto affectu laborantium affligit, & lethiferum in ipsis effectum producit. Postquam enim nostro tempore laudabilis ille dissecandi corpora morbo exstinctorum mos obtinuit, proxima interitus causa nunquam fere non in corruptione sphacelosa partis, & visceris cujusdam principalis observatur, & conspectui datur: quemadmodum in dissertatione *de causa mortis in morbis* id ipsum fusiore tractatione persecuti sumus.

§. IV.

... & externas.

Occupat vero hoc malum frequentius partes externas, sanguinis vivido influxu destitutas, tendinosas, & corporis extrema, ut manuum pedumque digitos, item scrotum, præsertim si corpora longiori morbo sint emaciata, vel senio confecta. Frequentius quoque prehendit cachecticos, hydropicos, paralyticos, & scorbuticos, &c. qui sanguinem impurum, partibusque sulphureo-balsamicis orbatum, & humores ad corruptionem, & vappescentiam pronos in vasis alunt. Imo etiam facile ad ossa transit, quæ fœtidissima sæpius putrilagine consumit, quando videlicet virulenta partium circumdatarum sanies putridusque ichor ad eorum intima penetrat.

§. V.

Sphaceli signa.

Variis vero modis spacelus externis in partibus se manifestat, ita ut naturali colore, & calore earum pereunte tactu frigidæ evadant, color rubicundus in lividum, & nigrum successu temporis mutetur, & in parte quoque proxima ambiente florida, & vivida constitutio pereat, inque pallorem transeat. Maxime vero omnium in portione specialissime affecta sensus tactus perit, ut nec profundas scarificationes nec incisiones ægri sentiant. Accedit porro ipsius partis tumida elevatio, quæ etiam in proxime ambientem partem se diffundit, eamque tumore afficit.

Præ-

Præterea, portio corrupta in difluentem dissolvitur putredinem, suamque consistentiam plane amittit cum gravi, & cadaveroso fœtore nares feriente; quæ corruptio mox ulterius subito serpit, & partes circum jacentes simili labe inficit. Et quandocunque in parte ejusmodi sphacelata scarificatio, quam, uti dictum est, non sentiunt ægroti, instituitur, ex vulnusculis inflictis non sincerus sanguis, sed ichorosus cruentus humor, ob sanguinem ibi subsistentem coagulatum effluit, cum stigmatibus nigris inter vulnuscula adparentibus.

§. VI.

Differentia a gangræna.

Quomodo vero sphacelus a gangræna differat, quibusque signis uterque affectus, multum inter se cognatus dignosci debeat, e re utique fore duco, ut paucis delibemus atque eruamus. Gangræna est extremus inflammationis gradus, quam, nisi rupta omni mora præsentissimas feramus suppetias, mox sequitur, & comitatur partis corruptio, sive sphacelus. Hæc autem gangrænam in inflammata parte præsentem prænuntiant: quando coloris floridum, quod in inflammatione adfuit, exstinguitur, deinde dolor, & pulsus arteriarum, ægro antea valde sensibilis, finita nondum morbida dispositione remittit; pars antea dura, & renitens mollis fit, colore livida, sensu destituta, & cutis a carne facile sejungitur; sique digitis premitur, in profundum redit, nec postea resiliendo revertitur: imo pustulæ quoque, & vesicæ copiosæ in partis superficie apparent, quæ apertæ laticem acrem fundunt, nigredinemque subtus recondunt.

§. VII.

... origo a causa interna, & externa.

Verum enim vero, sphacelatio duplici modo, vel ex præcedente gangræna, vel sine ea nascitur. Illa plerumque a causa externa manifesta, & violenta originem habet, videlicet a strictiori partis ligatura, dum sanguis post ligaturam non invenit libere remeandi vias, vel a vehementiori partis contusione, vel a læsione tendinis, & nervi, & hinc orta dolorum atrocia: quod accidere solet sanis, vegetis, in vigore ætatis constitutis, sanguineque, & viribus plenis. Atque hic sphacelus maxime acutus est, &, nisi mature convenientibus remediis succurratur, hominem celeriter e medio tollit. Altera sphaceli species, quæ potissimum a causa interna oritur, præter opinionem sponte emergit, maximeque familiaris est, ut supra innuimus, cachecticis, senibus, scorbuticis, quorum vasa humoribus in putridam corruptionem pronis scatent. Et hoc malum magis est chronicum, non celeriter vitam destruens, sed aliquoties satis diu affligit lentoque gradu interficit. CORNELIUS CELSUS *lib. V. cap. XXVI.* hanc sphaceli speciem cancri nomine, sed latius patente, describit, ita ut erysipelas, si in ulcus tendit, simul complectatur, adeoque diserte de ejus causis, & genesi loquitur, ut clarissime pateat, non alium eum proposuisse, quam qui in corpore mali habitus sponte provenit.

§. VIII.

... causa proxima est sanguinis prava constitutio.

Hisce discussis sequitur, ut, quomodo dirum hoc vitium in partibus externis suboriatur, dispiciamus ac clare demonstremus. Jam satis, ut arbitror, ex physiologicis compertum est, uti totius corporis, sic quoque cujusvis partis vitam, vigorem, & a præsentanea corruptione præservationem omniumque functionum integritatem ab humorum vitalium libero, & æquabili circuitus successu dependere. Tamdiu enim pars est viva, & a corruptione immunis, quamdiu adhuc sanguineus latex singula ejus vasa, & vascula æqualiter perluit. Sic paralyticorum membra, utut sensu, & motu voluntario privata adhuc tamen vita frui dicuntur, quoniam vitalis adhuc purpura per illa ipsa fertur, &

per circulum resolvitur. Proinde uti mors totius corporis, itam etiam certæ cujusdam partis mortificatio a cessante, & destructo sanguinis circulo dependet. Hoc enim sublato, crasis sanguinis, & mixtio naturalis perit, fluidum a solido separatur, & ob moram particulæ sulphureæ mobiles subtiliores avolant, motumque intestino fermentativo unio varii generis partium dissolvitur; unde fœtidissima emergit putrilago. Quando enim progressivus sanguinis motus desinit, protinus fluidum aereo-æthereum in sanguine contentum, pariter atque externum incumbens calore suo motum alienum internum seu intestinum inducit, qui texturam, & vinculum, quo inter se gaudent partes, destruit; quoniam circularis ille motus utique præcipuum est naturæ instrumentum, quo corpus a putredine servatur, quo varii generis elementa sanguinem constituentia in intima mixtione, & unione continentur. Quum vero liber ille fluidarum partium motus a solidorum firmitate, robore, & vi cordis, & vasorum systaltica elastica, cujus beneficio fluidæ impelluntur, propelluntur, progrediuntur, unice dependeat; hæc autem solidorum vis naturalis, & motrix a sanguinis, & succi nervosi bene constituti per minima vasa influxu sustentetur: facile patet, causam sphacelationis, si causa interna sit, potissimum in sanguine ejusque prava constitutione esse quærendam.

§. IX.

In quonam hæc consistat, ostenditur.

In quonam vero laudabilis succorum vitalium ad vitam, & sanitatem custodiendam necessaria constitutio consistat, jam breviter perquirendum erit. Sanguinem esse humorem non homogeneum, sed ex varii generis particulis, subtilioribus, & crassioribus, terrestribus & aqueis, salinoque sulphureis oleosis pinguibus conflatum, &, si rite vitalibus præesse functionibus debeat, ad dulcem blandamque temperiem per intimam harum partium unionem redigi debere, extra omnem dubitationis aleam positum esse existimo. Quodsi igitur sanguis satis fluidus est, ut per subtilissimos canales se- & excretorios libere possit traiici, & a superfluis elementis separari, sanitas corporis comparatur, sive omnes partium ejus functiones integræ salvæque manent; ubi vero econtrario cassiores, mucidæ prædominum obtinent, tum per minima vascula libere non permeare, id est nec satis influere, nec satis effluere potest: unde subsistit, minima vasa obstruit, & alienam plane indolem acquirit, quod maxime fit in otiosis, senibus, cachecticis, & scorbuticis, qua ratione facilis ad sphacelum fit dispositio & transitus.

§. X.

Causæ occasionales.

Quodcunque itaque sanguinem in minimis vasis coagulat, ejusque motum ac progressum impedit, id ad genesin sphaceli multum conferre, apparet. Unde etiam videmus, quod a combustione modo graviori per ignem facta sanguis coagalatus haud infrequenter materiam sphaceli proximam suppeditet, vix aliam ob rationem, quam quod nimius ignis calor sanguinem coagulet ejusque fluxilitatem demat. Non dissimili modo ab intensiori gelu tempore hiberno in corporis extremitatibus diras, ejusmodi coagulationes, & sphacelationes evenire videmus. Perquam enim notum est, sanguinem e vena missum brevi tempore a frigore in coagulum abire; sicut pariter haud facile quenquam fugiet, per frigora itinera facientibus pedes, manus, nares, aures emori. Inprimis vero frigus partibus erysipelate affectis, vel alia ex causa æstuantibus infestum esse deprehenditur. Ita exemplum in EPHEMERID. *Dec. II. ann. III. p. 145.* item apud *Gregor.* HORSTIUM ex-

exstat, quod manus febre ardente laborantis, in aquam frigidam demissa sphacelata fuerit retracta. Idem fieri observamus a graviori vulneratione, & contusione, cum sanguis extra vasa positus & in poris retentus perfacile stagnat & resolvitur. Qua de re plura exempla *Wilh. Fabricius* HILDANUS *libro de gangræna, & sphacelo* notavit.

§. XI.

Quæ cum mediatis amplius recensentur.

Tonum etiam fibrarum motricium ab humido nimis relaxatum, & vivida vegetaque systole destitutum ad stagnationem & corruptionem sanguinis sphacelosam multum facere, paralytici, cachectici, hydropici &c. satis abundeque testatum faciunt: quo etiam referre oportet præposteras erysipelate & inflammatione affectarum partium curationes per cataplasmata, emplastra refrigerantia, constringentia, vel nimis relaxantia pinguedinosa. Quod vero scorbutici, & senes, quorum sanguis & humores cum scorbuticorum sanguine multum habet affinitatis, & similitudinis, tam facile, & citra causam externam præcedentem ad atrox hoc malum dispositi sint, ex jam adductis facile quisquam poterit colligere; utpote eorum sanguis, & lympha ad spissitudinem, & coagulum, præ ætate juniorum, facile inclinat, dum mobilioribus, benignioribus & balsamicis spirituosis particulis orbatus, mucidus, crassus, lentus, & iners relinquitur: cui si postea accedit vel externum frigus, vel mœror animi, terror aut metus, vel etiam aer humido frigidus, & aliud quodcunque externum relaxans, ut balneum, subito & præter omnium opinionem dispositio ad sphacelum emergit. Neque omittenda est in senibus, præsertim scorbuticis siccior ac rigidior & vasorum & fibrarum textura, dum interstitia, & pori magis coarctantur, ut non modo sanguis, & lympha difficilius per ea transeant, sed & tonus partium solidarum, ob deficientem fluidi nervosi & sanguinei influxum, valde debilitetur; multo vero magis in extremitatibus pedum, ubi musculosæ partes minores, & plures tendinosæ sunt, per quas ordinario sanguis propter gravitatem descendens difficilius circumvolvitur.

§. XII.

Causæ non naturales.

Proximum jam est, ut etiam dispiciamus, quomodo immoderatus, & imprudens rerum nonnaturalium usus ad sphaceli productionem concurrere possit. Ex harum censu principem fere locum aer, multis effluviis vappidis, & humidis refertus, & vi elastica orbatus sibi vendicat, qualis est in locis humidioribus, habitationibus profundis, mari & fluviis, siue paludibus propinquis, qui in genere omnium partium solidorum tonum ac robur relaxat, transpirationemque impedit, ut per cutis spiracula subtiliores putridæ salino-sulphureæ partes non possint exhalare. Ex ciborum genere huc inprimis pertinent omnia, excessivis qualitatibus prædita, ut fere sunt nimis dulcia, acida, salsa, fumo indurata, vel etiam nimis pinguia. Ex potulentis huc spectant vina acida, vel etiam nimius spiritus vini abusus, quo fluidum temperatum subtile dissipatur, crassioribus partibus, quæ facile in coagulum abeunt, relictis. Ex quo simul ratio patet, quare rebelles chronicæ passiones, ut scorbutus, hydrops, cachexia, & sphacelus istis in locis, ubi familiarissimus spiritus vini, & liquorum spirituosorum potus est, sint frequentissimæ. Hisce quando accedit imbecillior natura, quæ secundum CELSO omnibus morbis patet, maximeque senibus communis est, item nimium otium, vel anxia animi cura, quæ omnem corpori, & animo vigorem eripit; tum utique fenestra ad tales morbos gravissimos aperitur. Denique notabile est, sæpius citra ullam causam externam occasiona

sionalem, etiam sine tumore, & rubore conspicuo, sine febre præcedente, dolorem immanissimum oboriri, & funestum sphacelum subsequi, ut FERNELIUS *de abditis rerum causis lib. II. cap. 15.* testatur. Ita quoque HORSTIUS *lib. IX. obs. 25.* animadvertit, sphacelum in corpore cacochymico vi purgantis fortioris esse introductum.

§. XIII.

Prognosis.

Prognostica licet ipsi tractationi hinc & inde sint intermixta, placet tamen pauca specialiora addere. Maxime autem omnium in prognosi ferenda ad ipsum individuum ægrotans est respiciendum; quod si juvenile & activum est, majorem sanationis spem promittit, quam segne, tardum & senile: & licet in juvenibus corruptio sphacelosa, præsertim si ex gangræna præcedente oborta fuerit, celeriores vehementioresque faciat progressus, quam in senibus, ob majorem particularum tam sulphurearum mobilium, quam humidarum ad putredinem aptissimarum copiam; tamen annotandum est, quod corruptæ partis a sana separatio debitaque suppuratio sub convenientium remediorum usu in junioribus ob sanguinem, quem præ senibus alunt, fluxiliorem, & puriorem, & ob majus virium motuum vitalium robur facilius succedat. In genere vero notandum velim, quod nulla unquam portionis actu corruptæ exspectanda sit restitutio, sed potius partis sphacelatæ a sana secessio desideranda, quam in senilibus corporibus naturæ beneficio vix unquam contigisse memini. Ceterum, si gangræna vel sphacelus ab extra provenit, longe citius & facilius sanationem recipit, nec tam citato pede progreditur, dum sanguis & humores balsamo suo genuino, quod putredinem arcet, adhuc scatent; secus autem fieri solet, si ab interna causa malum dependet, ubi longe periculosior est status, nec tam brevi tempore humores possunt emendari.

METHODUS MEDENDI.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

QUum in omni morborum genere prudentis suoque officio satagentis medici sit, ut pro ipsa conditione, & diverso morbi statu convenientia adhibeat remedia, tum profecto in sphacelo sanando id ipsum observatu necessarium esse arbitror. Alia enim medendi via ineunda est, si totum membrum sit emortuum, alia si pars tantum necrosi laboret. Illud si incidit, amputatio unicum est remedium; hoc vero ubi evenit, ea adhibere decet medicamenta, quæ sanguinem benignum reddunt, obstructiones removent, & laudabilem sanguinis influxum, & refluxum in partem corruptioni proximam promovent, ut hac ratione quod sanum est defendatur, emortuum facile separetur, & laudabile pus, quod optimum convalescentiæ signum præbet, generetur.

§. II.

Quænam externa putredinem arceant?

Quodsi igitur indicium est, destructorium motum in affectis partibus vigere ulteriusque serpere, prima medici intentio esse debet, ut violentum hunc & naturæ infensissimum motum, mortem, & putredinem inducentem sistat: quod quidem optime perficitur deobstruentibus, balsamico roborante sulphure, & sale panetrantiori instructis, utpote quæ sanguini liberiorem cursum, partibus debitam transpirationem, & materiæ æthereæ sanguini inclusæ liberrimum itum reditumque concedunt, ut hac ratione putredo arceatur, & quod emortuum est, sejungatur. Huic scopo ex voto satisfaciunt omnia sale volatili oleoso, acidum destruente imbuta vegetabilia, ut ruta, salvia, angelica, levisticum, flores sambuci, baccæ juni-

juniperi, & salia volatilia urinosa vel oleosa, maximeque resina illa subtilissima, & penetrantissima camphora: quo etiam spectant sale quodam alcalino fixo amaro imbuta, uti scordium, carduus benedictus, aristolochia rotunda, aloe, centaurium minus, absynthium, item oleo balsamico turgida, ut myrrha, thus, mastix, balsamum peruvianum; vel denique incisaria vi agentia, ut sal ammoniacum, lapis medicamentosus Crollii, vitriolum martis & veneris, aqua calcis vivæ, cineres clavellati, vinum, ejusque spiritus.

§. III.

Ex his paratæ formulæ.

Possunt ex dictis apparari cataplasmata, & fotus, crebriusque calide applicari, quæ partim incidendo & tonum partis roborando, partim putredinem arcendo, divinam afferunt opem. Mihi vero quasi instar omnium hactenus in usu fuerunt duo remedia, quorum primum ita se habet: Rec. rad. angelicæ, levistici, ana unciam unam, herbæ scordii, rutæ, cardui bened. salviæ ana manipul. I. myrrhæ, mastich. ana drachm. sex, salis ammon. unciam unam semis, virid. æris drachm. semis, alum. usti drachm III. Hæc invicem concisa & contusa coque in aquæ calcis vivæ, vini Francici & spiritus vini camphorati partibus æqualibus. Alterum est solutio florum salis ammoniaci vitriolatorum in spiritu vini non rectificato, adjecta debita quantitate camphoræ. Quodsi autem malum profundius in carnosis partibus lateat, prius institui debent scarificationes, ut non modo sanguis in coagulum condensatus & corruptus e membro laborante evacuetur, verum etiam, ut medicamenti vis ad ipsam labem propius pertingat. Et profecto inanis est nonnullorum metus, qui aeris accessum ad putrefactionem accelerandam contribuere existimant; cum tamen facile possit cohiberi, si satis mature debitis adminiculis affectæ parti prospiciatur.

Scarificationis usus.

§. IV.

Alexipharmaca interna conjungenda.

Hæcce remedia sæpe præstantissimam tulerunt opem, maxime si internis alexipharmacis & diaphoreticis, quæ sanguinis mixturam in crasi & motu suo servant, liberumque transpirationis successum adjuvant, rite fuerint secundata: cujus energiæ quam maxime esse deprehenduntur, liquor cornu cervi succinatus, tinctura bezoardica media & volatilis, diascordium liquidum, spiritus bezoardicus Bussii, essentia theriacalis, theriaca cœlestis, & omnia salia volatilia oleosa. Singula tamen hactenus enumerata interna remedia multis parasangis antecellit, certissimoque effectu ceu euporiston satis se comprobavit hæc quæ sequitur formula. Accipe vini rhenani optimi libram unam, succi cancrorum recentis uncias tres, theriacæ drachmas duas, lapidum cancrorum drachmas tres: blando calore hæc misceantur & pro dupli dosi bibat ægrotans, observando simul debitum ac temperatum sudoris regimen. Præterea ex alexipharmacis, nostro scopo inservientibus maxime eminent nitrum & camphora, quæ, si ita combinantur, ut ad drachmam unam nitri scrupulus dimidius camphoræ addatur, excellentissimum exserunt effectum. Nitrum enim, sanguinem & serum fluxile reddit, humorumque acredinem, & febrilem æstum temperando, balsamum sanguinis conservat; camphora vero effluviis suis tenuissimis salium morbosorum, & particularum obstruentium exhalationem promovet quam optime. Hæc tamen circa usum horum remediorum tenenda velim, ut primo in paulo largiori & repetita dosi offerantur, quia præsens periculum præsentaneam sanguinis emendationem urget; deinde ut, si a causa interna malum succreverit, plus ipsis, quam externis omnibus fides habeatur.

§. V.

Separationis corrupti a sano varii modi.

Hac methodo qui aggreditur gangrænam & sphacelum, feliciter in ejus sanatione procedit, & vel ulteriorem mali progressum impediet, vel partem putredine jam tactam, naturæ beneficio concurrente, restituet. Sanguine enim tam internis quam externis jam benigniori reddito, natura loco carnis emortuæ novam carnem progenerat: modo observetur, ut restituta jam in parte gangrænosa sanguinis circulatione, illud quod emortuum aut corruptum est, maxime si grandis sit molis carneæque substantiæ, ope chirurgica prudenter separetur, & amoveatur. Varii autem varios separationis modos in chirurgicis æque ac medicis libris ostenderunt, quorum mentionem iniicere juvabit. Nonnulli causticis corrosivis eandem peragere tentant, & scarificatione profundiori inter sanam, & mortuam partem facta pulverem ex arsenico inspergunt, vel illum cum unguento ægyptiaco subactum applicant. Alii, ut POLEGRINUS, Medicus Callus, cujus meminit *Charas in pharmacop. reg. pag.* 293. butyrum antimonii cum corrosivo sublimato remixtum in usum trahunt; alii id oleo vitrioli vel salis, uti FABER *in chirurg. spagyr. pag.* 172. præstare conantur, alii iterum actuali cauterio infectam partem inurunt. Denique recentiorum plurimi corruptum membrum ense rescindendum putant, ne pars sincera trahatur, & ideo novacula vel alio instrumento incisorio quicquid peccat & corruptum est resecant. At vero, si omnibus pensitatis, proferre debeam, quid sentiam, ego certe postremum separandi modum reliquis longe præferendum, maximeque adhibendum suadeo, si caro musculosa altius fuerit infecta. Hoc enim pacto non modo totum illud, quod peccat, citius tollitur, sed recidiva quoque egregie avertitur: ut taceam denique tristia exempla, ubi caustica illa virulenta, ut arsenicum & mercurius sublimatus, externe applicata penetranti acrimonia sua in nervorum systemate sævissima eaque funesta concitarunt symptomata.

§. VI.

Quæ ante operationem ad facilitandam illam faciant.

Quodsi igitur gangræna late proserpens contagio suo funus partis & inde corporis minatur, totumque membrum occupavit & enecavit, unicum & securissimum, licet miserum, & crudele est remedium amputatio, seu exstirpatio partis. Quicquid enim ad vitam revocari nequit, optime a viva parte separatur, præsertim quum dubia spes desperata salute melior, longeque consultius sit, partem hominis, quam totum hominem funeri dare. Quo vero plenius de ipso resecandi modo constet; operæ pretium erit, ut, quæ ante, sub & post operationem observanda sint, breviter strictimque moneamus. Primo itaque, ut ordine procedamus, in Quæstionem venit: quænam remedia ad facilitandam operationem interna propinari debeant; ubi sciendum est, desideratissimam afferre opem sic dicta confortantia, spirituosa analeptica, quæ blandis sulphureis partibus fœta vigorem sanguini & cordi addunt: qua virtute inprimis splendent aqua cinamomi cum vino Hispanico confecta, aqua flor. aurantiorum, lilior. convallium, alborum, rosarum, essentia ambræ, syrupus balsami Peruviani, spiritus volatilis oleosus cum oleo cort. citri recenti & cardamomi essentificatus; quæ invicem vel per se, vel cum vino rhenano bono haustu exhibita egregie roborant. Confert quoque tali in casu commendare juscula bonæ notæ refectoria ex vino, jusculo carnis, vitello ovi, succo citri, saccharo & cinamomo parata: multo vero certior erit effectus, si hæc analeptica cum alexipharmacis supra dictis commixta in convenienti dosi propinentur.

§. VII.

§. VII.

Operationis descriptio.

Ipsam sectionem quod attinet, implorato summi Numinis auxilio, ante omnia chirurgus prudens, pius, expertus, & qui omnia ad hoc opus necessaria instrumenta in promtu habet, eligendus est. Dein detineatur patiens vel imponatur in scamnum conveniens, & chirurgus trahat cutem, musculos & carnem fortiter versus sanas partes, ut operatione peracta ossi denudato iterum obduci queant. Postea vinculo valido &, ne facile relaxetur, satis forti, non tamen adeo lato constringenda est cutis, partim ut atrox dolor in exstirpatione præcaveatur, partim ut enormis hæmorrhagia, quæ presso pede discissionem ampliorum vasorum subsequitur, impediatur. Et quamvis primum vincula non sine gravi dolore iniiciantur, postmodum tamen omnes cruciatus, qui ex sectione oriuntur, leniunt & obtundunt, ut vix ullus doloris sensus percipiatur. Alii malunt, ut duo robustiores viri, præcipue in partibus carnosioribus fortiter manibus constringant. Locus, ubi applicatur ligatura, sit aliquot, vel duos tantum transversos digitos supra partem abscindendam, ne secta carne ligatura decidat. Prius autem quam sectio peragitur, filum atramento tinctum circumligandum est loco incidendo, qui ad minimum quatuor digitos transversos esse debet supra carnem emortuam atque corruptam; postea cultro falcato satis acuto cutis & caro musculosa ad os usque una sectione est separanda: quo peracto protinus musculi ab osse tam foras, quam intrinsecus, satis amplo tamen spatio sunt sejungendi, quo locus detur serræ, quæ satis acuta, ossibus a periostio bene purgatis applicanda, & primo fibula, deinde tibia est abscindenda cito satis ac tuto, agilique dexteritate octo vel novem tractibus, hac adhibita cautela, ne nimio motu & concussione ægroto sæva obveniant mala. Et ubi in pede operatio suscipitur, pes bene est extendendus, ita tamen, ut paulatim ad intra inflexus teneatur, quo ambo ossa æqualiter serra possint præscindi.

§. VIII.

Quibus sanguis sisti debeat.

Peracta sectione, sanguinis profluvium sistendum, quod variis modis chirurgi præstare solent. Nonnulli, uti PARÆUS *in chirurg. lib. 1. cap. 20. & 21.* tenacula vel volsella vasa apprehendunt, acu transfigunt & obducto filo deligant; quoniam tamen arteriæ post sectionem breviores fiunt, & intra carnem se occultant, forcipe non commode possunt teneri, & ad deligationem extrahi; deinde cum ligaturæ arteriarum tempus & moram, quam ægri imbecillitas atque defectio raro permittit, requirunt, imo ipsum vinculum, quod ad sanguinis fluxum cohibendum fortiter stringi debet, quandoque arteriæ tunicas dissecat, tutius est, a tali modo abstinere. Nonnulli cauterio actuali, seu ferro ignito carnem adurentes fibras vasorum crispant & constringunt, sicque remoram sanguini iniiciunt: quod quidem remedium improbare videtur HORNIUS *in microtechne*, quia tali cauterisatione crusta gignitur, quæ postea decidens novo sanguinis fluori ansam præbet; attamen, quoniam facillimum & securum est, in illis casibus, ubi mora periculum minatur, vel remedia styptica non ad manus sunt, item ubi corrupti quidpiam remanserit, omnino potest adhiberi. Alii stypticis tam solidis, quam liquidis, uti sunt vitriolum cyprium, solutio vitrioli albi, liquor stypticus Danicus ex alumine, vitriolo, oleo vitrioli & aceto paratus, item pulvis stypticus HILDANII &c. sanguinem compescere student: quam methodum etiam nos inprimis laudamus, eodemque fine potissimum, & instar omnium caput mortuum vitrio-

vitrioli probe exustum ex mente HEURNI *in commentar. ad* HIPPOCRATIS *aphorism.* commendamus. Quodsi autem compositum desideraretur, ita poterit confici: Rec. boli armen. uncias quatuor, sanguin. dracon., aluminis, terræ sigillatæ ana unciam unam semis, nuc. cupressæ, gallar. ana unciam unam, capit. mortui vitrioli uncias duas. M. F. pulvis. Ex liquidis, quæ facilius penetrando sanguini coagulum inducunt, omnibus palmam reddit dubiam liquor martis, quem oleum martis dicunt, quod ex capite mortuo florum salis ammoniaci martialium, aeri libero exposito per deliquescentiam emergit, & quovis styptico est præsentius. Imo quoque in levioribus læsionibus solus spiritus vini omni phlegmate orbatus locum invenire poterit. Modus autem applicandi styptica hic est. Turundæ insignes ex lino discerpto confectæ albumine ovi conquassato madefiunt & pulvere styptico conspergunt, vel liquori styptico immersæ ipsis vasis applicantur, quæ prout amplitudine differunt, diversas quoque magnitudine turundas exigunt.

§. IX.

Alii sanguinem sistendi, & consolidandi modi.

Sedato sanguinis fluxu opus est, ut vincula stupefactiva removeantur, cutis remittenda, quæ os & bonam partem læsionis, imo nonnunquam totam contegit: dum enim pelle ista vasa conteguntur, partim & fluens sistitur sanguis, partim & consolidatio promovetur. Hoc fine Venetorum lictores, teste *Bartholom.* MAGGIO, qui facinoroso homini manum abscindere debent, pellem ad superiora trahunt, post amputationem vero illico laxant, & diligenter circa juncturam consuunt, vulnerique ventrem gallinæ morientis adhibent. Quod quidem a GALENI sententia *lib.* 5. *method.* non abhorret, ubi *sanguinis fluxum ex propriæ cutis superpositione refrenari* perhibet. In Belgio hic modus admodum est familiaris, & multiplici usu comprobatus: nimirum tibia secta musculus gastrocnemius, vel ejus portio adhuc salva non abscinditur, sed a reliqua parte separatur, qua deinde membrum sauciatum obvolvitur, & sic brevi tempore sanatio absolvitur. Imposito postea pulvinari linteo albumine madefacto ad replendam cavitatem, vesica bubula [sa]tis fortis, & aquæ calidæ prius immersa toti trunco obducitur, donec hæmorrhagiæ metus transiverit. Tertio vel quarto die remota ligatura iterum pulvis stypticus cum albumine mixtus imponendus, operaque danda est, ut indurata, & inglutinata emolliantur, & eschara decidat: ad quod egregie facit digestivum ex melle, terebinth. pulv. aristoloch. irid. florent. thure, & spiritu vini paratum. Eschara delapsa vel filo vulneris os latis suturis constringendum, vel per emplastra cutis attrahenda: Luxurians, & spongiosa caro coercenda est inspersо pulvere radicis ireos & aluminis usti. Tandem cicatrix emplastro diapalmæ, item de cerussa, nec non unguento desiccante rubro inducenda est.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautelæ circa scarificationes.

Quodsi ad meliorem remediorum externorum in gangræna operationem scarificationum est indicatio, cavendum est, ne ipsæ in partibus tendinosis, manuum pedumque digitis, vel ubi maximus adhuc æstus cum robore conspicitur, instituantur. Sed longe felicius id fit in partibus carnosis jam corruptis, vel corruptioni proximis: in his enim scarificationes, vel etiam profundiores commode inveniunt locum. Et sane mirandum est, post scarificationem peractam in partibus valde tumentibus illico detumescentiam

tiam sensibilem cum flatuum emissione deprehendi, luculento indicio, non tantum infarctum humorem, sed & expansivam elasticam vim grandiores hos tumores gignere.

§. II.

Circa interna si scorbutus &c. concurrit.

Varia a nobis commendata sunt interna alexipharmaca, & diaphoretica, quæ in malo, præsertim a causa interna orto mitigando non parum præstant utilitatis. Si quando vero simul scorbutica labes concurrit, specifica admisceantur antiscorbutica, & si lues gallica originem malo, & sustentationem suppeditet, remedia huic morbo accommodata in usum trahere expediet.

§. III.

Circa amputationem quæ consideranda.

Prius quam amputatio membrorum sphacelo infectorum suscipitur, varia probe consideranda erunt momenta. Ante omnia vero deliberandum est, an sine vitæ periculo exstirpatio partis fieri queat? Quodsi enim tales partes sphacelus adoritur, quæ aut non commode deligari possunt, aut amplioribus arteriis, & venis instructæ magnam sanguinis viriumque sub sectione faciunt profusionem, satius intermittitur. Deinde examinandum est, an vires ægri consentiant? Vires enim, quæ vitæ conservatrices sunt, merito in subsidium vocari debent, quia metus, dolor, hæmorrhagia, adhuc majorem earum inferunt jacturam. Ubi itaque vires ex vehementia morbi jam succumbunt, pulsus arteriarum debiles micant, & defectio animi jam præsens, vel metuenda est, ibi cautissime cum auxilio hoc crudeli mercari oportet.

§. IV.

Circa opiata.

Plurimi ex vulgo chirurgorum & medicorum ad præcavendos dolores in operatione metuendos opiata, vel in dupla dosi propinant, sed iniquo sane ausu pessimoque effectu. Nam ordinaria opiatorum remedia non modo atrociam dolorum vix avertunt, uti sæpenumero observare mihi licuit, verum etiam, si in excessiva quantitate offeruntur, metum iniiciunt, ne sopitos ligatosque spiritus somnus sequatur sempiternus. Deinde opiata, dum sulphure suo vaporoso liquidi nervorum tenuissimi activitatem, & elaterem obtundunt, vires destruunt, &, quo minus venenum grangrænosum foras propelli possit, efficiunt. Idem tenendum arbitror circa usum opii post operationem peractam, de cujus noxa HORSTIUS *lib. IX. obs.* 20. notabile, sed tragicum refert exemplum. Quæ cum ita sint, nos in utroque casu usum narcoticorum penitus damnamus, longeque rectius ac securius remedia supra præscripta analeptica temperata commendamus?

§. V.

Circa locum, ubi operatio instituenda.

Circa locum, in quo operatio celebranda sit, variæ inter auctores vigent controversiæ. Multi in articulo amputationem instituere suadent, quoniam ibi nec hæmorrhagia metuenda, nec ossium fit nudatio. Verum enim vero, non desunt prægnantes rationes, quæ contrarium magis suadent. In articulis enim ossium junctura non tam promte invenitur, nec cicatrix facile inducitur; imo etiam malum non semper in articulo, sed sæpius in medio membri hæret, ideoque tam altam resectionem raro poscit. Aliter autem res sese habet, si digiti articulus est rescindendus, quod optime in juncturis, & quidem forcipe peragendum est. Porro, altera oritur quæstio, utrum in parte sana, an emortua operari liceat? Nonnulli quidem, uti sunt GALENUS *lib.* 2. *de curandi rat. cap* 9. VIGO *lib. IV. chir. cap.* 7. FALLOPIUS, & AQUAPENDENS, &c. in emortua parte, qua sanam partem vicinam attingit, id fieri debere contendunt, & ita incidendum membrum sanum statuunt, ut aliquid corrupti remaneat, quia tunc minor dolor, & minor quoque hæmorrhagia per-

pertimescenda esset. At vero, consilium hoc periculosum videtur, quoniam malum illud, quod relinquitur, ex facili se multiplicat, sensim obrepit & ulterius inficit. Rectius itaque judicat, sibique peritissimorum chirurgorum adsensum conciliavit CELSUS *lib. VII. cap.* 4. in hunc modum: *inter sanam vitiatamque partem incidenda scalpello caro usque os est, sic ut neque contra ipsum articulum id fiat, & potius ex sana parte aliquid exscindatur, quam ægra aliquid relinquatur.* Regula tamen exceptionem patitur in tibia; in qua si sphacelus sit supra malleolos, prope genu præcisio est facienda: quod enim relinquitur frustum, nullum usum, sed magnum potius incommodum ægro affert, dum ligneo crure ipso utendum sit, & pars otiosa in posteriora vergat. In brachio tantum conservetur, quantum commode alligandæ, & aptandæ manui ex metallo confectæ sufficit. In pedum manuumque digitis, ut diximus, in articulo id ipsum fieri debet, ubi nervi, & tendines incisi sursum attrahuntur & carne obteguntur.

§. VI.

Circa operationem ipsam.

Ad feliciorem operationis successum hæ observandæ sunt cautelæ. Primo omnium chirurgus debet cavere, ne exponendo instrumenta, timorem ægroto incutiat: novi enim plures panico quasi terrore sic correptos & pæne exanimatos. Deinde, nec vacuo stomacho, nec nimis repleto aggredienda res est, quoniam ille sæpe molestam accersit syncopen, hic sæpe causa est, ut cibus propter agitationem corrumpatur: tutius tamen suscipitur horis matutinis quam pomeridianis. Postea, denudatæ partes, & ossa non diu aeri sunt exponenda, ne hic conglutinationem impediat, & corruptionem nigredinemque ossi inducat. Neque minus post operationem insistendum est remediis internis refocillantibus, & alexipharmacis temperatioribus: quo nomine inprimis mixturam, quæ ex vino, oculis cancr. aqua cinamomi, melissæ, cort. citri, nucistæ, & paucis theriacæ cœlestis granis constat, commendare lubet. Denique ad crustæ, vel medicamentis, vel ignito ferro inductæ a carne resolutionem non properandum est, ne inde profluvium sanguinis denuo proritetur. Quum autem putredo cessaverit, nec amplius sanguinis profusio metuenda fuerit, ea, quæ crustam detrahunt, applicanda sunt. Et ubi post crustæ casum, adhuc inflammatio adest, unguentum diapompholygos, omissis omnibus calidis, & acrioribus, adhibere convenit.

§. VII.

Circa symptomatum tractationem.

Tandem de symptomatibus operationem subsequentibus, qualia sunt syncope, hæmorrhagia, febris inflammatoria cum phrenitide, delirio, & de novo gangræna & sphacelus, pauca adiicere expediet. Syncope, quæ potissimum timori, & terrori, nimiæque sanguinis profusioni debetur, vel in sphacelo a causa interna nato propter malignitatem, liquidum nervorum tenuissimum inquinantem oritur, & sæpe sudorem frigidum fœtidumque comitem habet, analeptica & alia excitantia requirit, quorum seriem longius hic recensere supervacaneum erit. Si hæmorrhagiæ, ut facile fit, de novo repetunt, videndum est, ne æger multum se commoveat, sternutet, vociferetur, tussiat, aut corpus culcitris multum oneret, vel aliis sanguinem commoventibus utatur; imo quoque ipsi dormienti semper vigilans adsit minister, qui cuncta observet. Neque tamen semper necesse est, ut ad talem hæmorrhagiam supprimendam prior admoveatur apparatus, sed tantum aqua frigida inspersa, stuppis cum pulveribus stypticis, &, si vires id permittunt, venæsectione in parte opposita tentandum est, an cohiberi possit. Illud

autem

autem maxime meretur observationem, non solum post graviores membrorum contusiones, verum etiam post illorum amputationem frequentem narium contingere hæmorrhagiam, quæ, me judice, a sanguinis circulatione, ex arteriis in venas non rite procedente derivanda est. Magna enim arteria vel amputata, vel parte ejus ligata & obstructa, necessario sanguis, qui partem emortuam & detruncatam transiret, & per venam reverteretur, ad alias partes per arterias magno cum impetu ruit, & qua data apertura effluit. Hinc optime annotavit HILDANUS *lib. de dysent. cap.* I. quod sanguinea dysenteria in iis, quibus membrum aliquod abscissum est, ex eadem causa proveniat. Febris inflammatoria, quæ propter sanguinis & seri stasin & corruptionem omnibus graviter vulneratis jungi solet, iis remediis debet tractari, quæ suo loco cum debitis cautelis in medicina hac systematica indicavimus.

OBSERVATIO I.

Enarrationes morborum.

Sphacelus in pede a causa interna.

VIr generosissimus LI. annorum, temperamenti sanguinei corporisque habitus spongiosi, qui juventutem vitæ militari addictus inter multas molestias, labores, varietatesque in castris præcipue Hungaricis ita consumserat, ut nullo incommodo valetudinis affligeretur; quum abdicato illo vitæ genere, canonicatu sat pingui, licet in loco paludinoso gaudens, commodius viveret, incepit arthritide laborare, ad quam accepisse dispositionem a parentibus videtur. In victu delectabatur fumo induratis, & salsa muria conditis, nec non supra modum dulcibus. Vino multum antea usus nunc videbatur non carere posse: imo etiam veneris usu, animique affectuum intemperantia excedebat. Mature confugiebat ad usum fontium, bibitque Carolinas calidas & Teplicense balneum adhibuit. Accidit autem 1715. ut eo ipse tempore pedem ligno allideret, leviterque vulneraret. Contemnebatur læsio. Sed altero die, cum ex loco calidiori ad humidum concedebat, febrilia symptomata emicabant, vulnus inflammabatur, margo Sphacelo obsidebatur. Parebat tamen tunc morbus auxiliis, ut post septimum mensem vulnus persanaretur. Anno sequente 1716. vir illustris per plures menses catarrhis, ventriculi debilitate, soda, intestinorum inflationibus, & variis capitis molestiis vexatus tandem ad fontis Egrani usum accedebat. Potaverat jam octo diebus sine incommodo. Sed quum tibialia aliquando detraret servus, illud madere deprehendebat. Pes examinabatur, qui inter digitum quartum, & quintum levem quandam erosionem prodebat, sine ullo dolore. Post aliquot dies totus quartus digitus a colore naturali desciverat. Advocatus chirurgus, post multa adhibita, ossicula sine sensu eximebat, tandem totum digitum, tanquam emortuum exstirpabat. Serpebat corruptio sub tota planta ad calcem: accedebat febris vulneraria vehemens, & glandularum inguinalium tumor. Tali rerum statu consilium expetebatur nostrum; mittebatur consilium, quo interna, & externa præsidia ostendebantur. Sed ipsemet æger celerrime se huc e Variscorum finibus advehendum curabat, ut propius ipsi adsisterem. Adventabat satis misero statu, febri valde vexatus, viribus autem omnino fractis, appetitu amisso, somno fere nullo. Alvus diu clausa clystere subducebatur, unde meliuscule habere cœpit. Adhibebantur duo periti chirurgi, qui ex præscripto meo adhibebant remedia externa. Ipsemet pugnavi internis, quibus vires sustentarentur, & humores depurarentur. Diæta recte

con-

constituebatur : in prandio optimi vini Hungarici, vel veteris rhenani portiuncula præbebatur, post cœnam essentia aurantiorum ex corticibus recentibus parata. Mane infuso utebatur theiformi, in quo decem guttas balsami nostri liquidi, quod etiam inter prandium offerebatur capiebat. Subinde præbebatur pulvis bezoardicus nitrosus cum cinnabaris pauxillo remixtus, sæpe etiam pilulæ nostræ balsamicæ exhibebantur. Mirum quam cadaverosum odorem primis his diebus exspirabat æger, quoties vel leviter insudabat. Glandulis inguinalibus imponebatur emplastrum ex cepis assis, veneto sapone, farina fœni Græci, cera, resina.

Pedis ulcus tale erat, quum adveniret. A digito quarto pedis dextri per plantam excurrebat cavitas ad talum protensa. Circa utrumque malleolum rubor erat, jam ad livorem tendens, juncto non magno tumore. Gangrænam lentam & segniorem, non podagræ, ut ægrotus putabat, significationem hanc fuisse, post aliquot dies cognoscebatur, quippe sphacelus manifestis signis sese prodebat, ut incisione corruptæ partis opus esset. Incisus locus replebatur carptis linteis imbutis liquore ex spiritu vini purissimo, cum cujus uncia una duæ drachmæ olei caryophyllorum puri, & genuini erant mixtæ. Hoc uno præsidio externo post aliquot dies omnino auferebatur putredinis progressus, & corruptum blande facileque secedebat. Quum secessio illa facta esset, magnitudo diffusæ prius corruptionis demum cognoscebatur, quæ super malleolos ad palmæ longitudinem adscenderat, sic ut facile posset anterior manus inter tendinem magnum, qui chorda Achillis audit, & ossa tibiæ intrudi. Secesserant enim præter cutem tendines multorum musculorum per hanc regionem progressi, ut peronæi tam antici, quam postici, nervi etiam multi, quorum aliquis, in quo corruptio ad superiora serpebat, non sine dolore excidi in sana parte debeat. Planta, quoniam subter eam cavitas decurrebat, incisione longa usque ad digiti quarti locum debebat incidi, ut mundificantia melius possent adhiberi. Ossa sic satis libera manserant, præter partem calcanei, quæ aliquid passa erat, & satis tarde cariem suam demittebat.

Quum corruptio jam constitisset, & emendata esset, prædicto liquori adjiciebatur balsamus peruvianus; tandemque ad extracta vulneraria, & myrrhæ succinique essentias veniebatur. Sed caro, quæ primum enascebatur, hebes erat, donec proventus ejus ex illis partibus, quoniam nervi remanserant, ad claudendum tandem magnum hoc ulcus feliciter & ex voto succedebat. Atque sic vir ille plene convaluit, non solum pedibus suis insistere, sed deambulare, quin scalas adscendere valeret. Atque hoc statu per triennium duravit; ubi factum est, ut incommoda tempestate molestum iter susciperet, & in pristinum malum, cui nunc lethalia symptomata accedebant, relaberetur.

EPICRISIS.

Affectus ille gravis, quo æger afflictus fuit, species sphaceli chronici est, qui CELSO cancri nomine venit, & a causa potissimum interna suam petit originem. Videamus jam, quænam in generoso patiente ad hujus genesin multum contulerint. Deprehendimus autem, ipsum inter strenuos militiæ labores commode degisse; hoc autem vitæ genere in quietius mutato, arthriticis infestatum esse cruciatibus, cum pancratice cœpit vivere, & ob appetentiam vegetiorem alimenta non modo copiosiora, sed & temperiei humorum incongrua, nimis dulcia, salsa, acida, fumo indurata, adsumsit, & vinum quoque meracum

copiosius ingessit. Maximum autem pondus attulerunt animi graviores, & diutius affligentes perturbationes, quarum impetu nihil valentius est, ad motuum vitalium œconomiam turbandam, ad digestionis, & chylificationis negotium pervertendum, & ad sanguinis, & humorum massam corrumpendam. Nec aeris vitium reticeri debet, qui illo loco, ubi vir generosus a multis annis domicilium fixit, copiosis aquis, lentissime decurrentibus, & multis spatiis per totum annum stagnantibus cinctus est. Doloribus arthriticis, ad quos dispositionem a parentibus accepit, fuit correptus, quia debilitate generis nervosi nativa quasi laboravit. Aquarum mineralium usu magis læsus, quam adjutus fuit, forsan intempestivo, & non satis circumspecto usu. Plura enim novimus exempla, ubi quidam vel natura, vel morbo aliaque causa, ut senio debilitati, non sub debita præparatione, aut non conveniente regimine mineralibus fontibus usi fuerunt, & gravem noxam, imo artuum sphacelationem incurrerunt. Nam aquarum multo potu spirituosæ in sanguine partes, quæ pauciores jam sunt, dissipantur: unde vi systaltica motrice, quæ fluida debet impellere, & in circulum agere, imminuta stagnationes humorum, quæ in corruptionem abeunt, in remotis maxime partibus, ubi fluidorum progressio semper tardius procedit, contingunt. Nostri ægri pes leviter vulnerabatur cum modica contusione, & postero die, movebatur corpus cœlo sereno, & æstuoso ad locum humidum, horror febrilis cum subsequente calore insigni corripiebat: qualis febris species ad erysipelaceam referri debet, quæ arthriticis, & podagricis valde est frequens atque solennis, & juxta CELSUM *lib. V. cap.* 26. magis perniciosa, si levi vulnerationi supervenit. Testatur enim de copia materiæ peccantis, quæ hunc motum febrilem excitat: quam etiam exinde judicare possumus, quia patiens catarrhis, imbecillitate ventriculi, soda, flatulentiis, & variis caput affligentibus malis per aliquot continuos menses fuit afflictus, antequam ultimo ad fontium usum pergeret, & loco speratæ sanitatis tantam calamitatem reportaret. Hanc febrem erysipelaceam utroque tempore passus est generosus ægrotus; sed in posteriore morbo insignis rubedo fuit in utroque latere cruris inferioris. Gangrænam hanc fuisse, eventus docuit, sed admodum segnem, & lentam, qualis a causa interna, ex ingenti humorum impuritate, sine sensibili dolore, oriri solet. Hujus generis exempla videri possunt apud DODONÆUM *medicinal. observ.* 30. 33. & 37. His a *Dodonæo* notatis adiicere possumus EUGALENI observationes, qui *pag.* 125. in medium affert senem supra septuagenarium, longa mœstitia consumtum, in quo vulneratio pedis simul ac semel a pustula levi incipiebat sine præcedente dolore, inflammatione vel febre, & per duodecim hebdomades serpendo tandem interfecit. Apud eundem auctorem videre licet plures historias eorum, qui ulcera gangrænosa, & sensim emorientia sine dolore habuerunt. Quod etiam PAUL. BARBETTE *in sua chirurgia* annotavit, ubi recte meminit, si ex scorbuto sphacelus post maculas subnigras oriatur, partis stuporem, & tandem mortificationem sine ullo dolore succedere. Denique quod in nostro ægro corruptio longius ad vicinas partes diffusa fuerit, id mea quidem sententia factum est, quod nervi ac tendines copiosius in extrema pedis parte concurrunt, qui subtilissimo fluido, quod a cerebro ad ipsos influit, orbati, quam facile labem ulterius serpentem suscipiunt.

In curatione allaboratum fuit, ne gan-

gangrænosa corruptio ulterius propagaretur, sed id, quod jam corruptum, a sano discederet. Erat ad compescendam putredinem celeri, & efficaci auxilio opus, quod ex voto attulit spiritus vini optime rectificatus, balsamica & longe penetrante virtute olei caryophillorum non adulterati imbutus. Interne ex medicamentis roborantibus, putredini resistentibus, & quæ simul transpirationem promovent, ad meliorem externorum operationem balsamum nostrum liquidum, ex præstantissimis, & puris oleis nervinis cephalicis, cum spirituoso vehiculo maritatis constans, fuit exhibitum; quod medicamentum nervoso generi amicissimum viribusque roborandis aptissimum corruptioni humorum ulteriori non modo resistit, sed & circulationem sanguinis, sub qua sordium putridarum mediante transpiratione fit excretio, promtiorem efficit. Haud dissimili virtute etiam bezoardici pulveres, qui ex diaphoreticis fixis cum refracta dosi nitri, & camphoræ remixtis conflati sunt, splendere solent. Ex alimentis pauciora oblata sunt, sed digestu & in chylum redactu facillima: impura enim corpora quo magis nutriuntur, eo magis læduntur. Concessus etiam fuit vini rhenani generosi veteris ad vires collapsas restituendas haustus. Pulchre enim CELSUS *lib. V. cap. 26.* de præsenti affectu monuit: *præcipue in hoc casu petendum non a medicamentis solum, sed etiam a victus ratione præsidium est*. Præter hæc, locus sphacelatus a mortua carne, & reliquis corruptis partibus eodem externo remedio liberatus est, quo putredinis vis fuit infracta; nisi quod balsamo Peruviano, & aliquibus extractis vulnerariis fuerit temperatum eo fine, ut leniora hæc, & ex parte emollientia fibrarum semi-corruptarum resolutionem, & separationem adjuvarent. Neque illud reticendum, sed potius ceu singulare commemorandum est, carnem, quæ nova regenerata est, sensu omni penitus caruisse; quod aliunde vix derivandum est, quam quod nervi huc decurrentes, & sensum facientes, vi putredinis exciderint: quale quid vero non semper accidit, siquidem exemplo paralyseos nervi possunt affici, vel a violenta vulneratione conscindi, & tamen pars adhuc vita, & aliquali sanitate frui. Quam in rem notatu dignus est casus, qui in *Ephemerid. N. C. dec. II. A. VIII. obs. 171.* de puero refertur, cui, prævia totius corporis lassitudine, defectu virium, & capitis dolore, capilli primo defluxerunt, mox suturæ cranii ossium a se discesserunt, tandem ad reliquam corporis omnem compagnem putredo proserpsit; inter hæc tamen esculentorum, & potulentorum appetentia cum alvi excretione bene constitit, sine dubio, quia prægrandes ad stomachum abeuntes nervi difficilius a munere suo cessant. Tandem quod tribus annis elapsis malum redierit tandemque corpori jam nimis exhausto lethum intulerit, non adeo mirandum esse arbitror; quoniam partes corporis debilitatæ facilius, quam sanæ, data occasione vitium contrahunt. Quod quidem axioma si unquam, certe de partibus gangræna, & sphacelo tactis valet; unde ego plures a diris his affectibus restitutos, tandem iisdem mortuos esse animadverti.

OBSERVATIO II.

Sphacelatio a diuturno mœrore.

VIr sexaginta annorum, obesus sanguineque, & succis valde turgidus, ob robustiorem corporis constitutionem, nunquam fere graviter per omnem ætatem ægrotavit; nisi quod jam per aliquot annos a vita nimis sedentaria vinique Rhenani largiori potu varia expertus fuerit pathemata hypochondriaca, quibus abigendis thermis usus est Carolinis, venamque secandam præbuit. In-

Interim cum neglecta per biennium thermarum potatione omissaque venæ sectione, præter spem omnium a suo, quo fungebatur, officio removeretur, gravi inde terrore ac mœrore diu affectus in pollice pedis dextri pustulam accepit rubram, & dolentem, quam parum attendens barbitonsori ostendit, qui præter solum emplastrum, loco dolenti apponendum nihil prorsus adhibuit. Hic vero cum altero die rediens totam partem affectam nigro colore tinctam, & superne vesicula obductam invenit, hacque discissa carnem subjacentem doloris plane expertem deprehendit, dato emplastro cataplasma superimposuit, sed sine effectu, Accessitus postea medicus aliusque chirurgus, varia applicuerunt remedia, quæ tamen ulteriorem sphacelosæ corruptionis progressum prohibere non potuerunt, ut potius corruptela, ulterius serpendo, non modo totum pollicem, sed & reliquos pedis digitos eadem labe infecerit, omnique sensu & motu privaverit. Rebus itaque tam misere constitutis duos exsciderunt digitos, partique mortuæ unguenta illinerunt digestiva, ea spe, ut facta suppuratione eo melius mortua a vivis possint separari, partibus vero adjacentibus præter spirituosa imposuerunt cataplasmata; sed ne his quidem omnibus quidquam præstiterunt. Tandem, & ego in re tam ardua, & periculi plenissima adscitus primo omnium digitis emortuis a parte sana resecatis non affectæ tantum parti, sed toti pedi immediate applicandum curavi hoc epithema spirituosum; Rec. spiritus vini rectif. unc. duas, camphoræ drachmas duas, essent. scordii, myrrhæ, spiritus salis ammon. anatica portione drachmas tres, florum salis ammon. martial. drachmam unam. Huic superadditum fuit emplastrum opodeldoch, & cataplasma, cujus parandi modum supra in ipsa medendi methodo præscripsimus. Ex internis remediis commendavi pulveres diaphoretico nitrosos, camphora remixtos, nec non mixturam analepticam putredini resistentem, quam pariter superiori loco innuimus, per vices hauriendam; idque tam felici successu, ut secuta fuerit suppuratio, optimum in sphacelo signum. Nihilo tamen minus, quum remotis hisce remediis, me inscio alia fuerint substituta, accidit proh dolor, ut aucta debilitate, & anxietate, gravique terrore superveniente, æger animam non multo post exspiraverit.

EPICRISIS.

Plerumque cacochymici, & senes, qui multum vitiosi sanguinis in venis alunt, præ reliquis omnibus ad sphacelosam labem sunt dispositi, præsertim si diuturno afficiantur mœrore; quo nihil ad motum sanguinis, per se jam languidum retardandum, ejusque corruptivam stasin inducendam, est potentius. Deinceps singularem meretur animadversionem, quod sphacelatio, in extremis etiam partibus oborta mox totum corpus gravissime lædat, notabilemque virium defectionem cum anxietate, & inquietudine inducat, ita prorsus, ut simile quid a gravioribus vulnerationibus, læsionibus vel exulcerationibus exspectare vix liceat. Cujus phænomeni ratio in eo videtur reposita, quod putredo naturæ infensissima in instanti quasi suam communicet energiam cum sanguine, qui ubi jam ex aliis caussis est vitiatus, perfacile inde penitus inquinatur, suoque motu intestino ulterius destituitur. Præterea quoque addiscere inde licet, partem demortuam ea, qua fieri potest, celeritate, a sana esse removendam, sanguinisque progressum in parte affecta remediis tam internis, quam ex-

externis spirituosis, balsamicis, & volatilibus procurandam. Etenim, cum fluidorum progressivus motus, a quo vita, & sanitas pendet, unicus sit, qui tetram putrilaginem a corpore arcet, in proclivi est, nihil prius esse debere medico, quam ut hic vitalis motus rite promoveatur. Denique insignis virium languor, quem statim in principio morbi annotare licuit, non obscure indicat, corruptionem sphacelosam, simul in quibusdam visceribus internis delituisse occultam, quale exemplum non ita pridem in viro habui, cujus hepar sub sectione sphacelosum, & instar picis nigerrimum deprehendi.

OBSERVATIO III.

Sphacelatio digiti gangræna superveniens.

VIr sexagenarius, temperamenti melancholici, qui ob genus vitæ sedentarium, & largam ciborum crassiorum comestionem sæpe molesta alvi adstrictione laborabat, intensissima quondam hieme iter aliquot miliarium faciebat; quo peracto præter omnem exspectationem de nocte in ultimo digiti minimi articulo crudelissimo dolore cum rubore ac tumore juncto corripiebatur. Adsociabat se febris cum calore intensissimo viriumque præcipiti lapsu, & brevi tumor totum occupabat brachium, quod mox nigrescebat. Articulus, ubi dolor exordium sumserat, examinatus omni sensu privatus deprehendebatur; hinc forcipe ejus amputatio erat peragenda. Ne autem pestifera labes ulterius serperet, & similis emoriendi necessitas adnexis etiam partibus immineret, toti brachio calide duplicatis linteis spiritus vini camphoratus, & urina humana, in qua sufficiens salis ammoniaci, & vitrioli quantitas soluta erat, diligenter fuit applicata. Interne crebrius exhibebatur nitrum præparatum cum camphora, & tinctura bezoardica cum spiritu cornu cervi, & nitri remixta. Nec denique potiones analepticæ confortantes ex aquis destillatis, & pulveribus cordialibus omittebantur; idque per Dei gratiam hisce remediis obtinebatur, ut intra quatuor septimanas æger sanitati plenarie restitueretur.

EPICRISIS.

1) Docet inprimis hic casus, quam facile gangrænosa, & sphacelosa partis corporis corruptio oriri possit, si ab aeris ambientis frigore minimi ejus tubuli, & canales constricti sanguinem crassum, & acrem, ab inordinata victus ratione accumulatum intus coercent, & libere permeare non sinunt. Quod enim si accidit, non potest non sanguis ibi subsistens coagulari, &, nisi rursus in circularem motum redigatur, parti, cui fixus inhæret, tetram putrilaginem cum plenaria vitæ abolitione inducere.

2) Dein etiam hac morbi historia confirmamur, senibus maxime tales sanguinis, & humorum stagnationes esse familiares, qui ob plenum crassumque victum, & exercitationem corporis omissam multis impuris, viscidis, & difficulter mobilibus succis scatent. Neque minus partes extremæ tendinosæ præ aliis ad talem labem concipiendam sunt dispositæ, quia in ipsis, ceu a corde remotissimis pleramque tardior solet esse fluidorum circuitus. Quod autem febris jungatur, hæc videtur esse ratio, quoniam particulæ malignæ indolis putridæ a venis vasculisque lymphaticis resorptæ, cum sanguine communicantur, cujus totam massam inquinant &, nisi cito remediis, sordium malignarum exspirationem promoventibus internis succurramus, in eundem putredinosum motum conjiciunt.

3) Digiti articulum, tanquam par-

partem emortuam, & vivis non amplius adnumerandam resecandum curavimus, ne putredo ad proximas regiones pertingat. Et notabile est, ipsam naturam emortui a vivo, & sano separationem indicare, quod non modo exinde apparet, quod circulus ruber exquisiti sensus inter sanam atque mortuam carnem, & materia albicans puris spissioris instar emergat, verum etiam integra sæpius membra, quod mirabile videtur, a corpore sejungantur. Sic integrum brachium, sine vitæ periculo, solius naturæ beneficio separatum legitur in THOM. BARTHOLINI *histor. anatom.* 69. *cent.* 1. & 5. *histor.* 65. item in CATTIER *observ.* 15. Memorabilis quoque est casus, cujus mentionem facit NICOL. TULPIUS *lib.* 4. *observ.* 51. de consule septuagenario, qui tibia laboravit adeo corrupta, ut medicus & chirurgus ejus exstirpationem, ceu unicum vitam conservandi remedium commendaverint: quibus tamen monitis cum parere negavit vir imperio adsuetus, sed misere perire maluit; factum est, ut tendinibus ac nervis ob diutinam moram ab acri pure erosis, totus pes vitiatus sedibus suis exciderit, & æger vitam reportaverit.

OBSERVATIO IV.

Sphacelus musculorum gluteorum in paralytico.

Militiæ præfectus, quadraginta, & aliquot annorum, robustus in inferiori spinalis medullæ parte globulo plumbeo percussus quoad truncum ventremque inferiorem, ut & pedes totus reddebatur paralyticus, omnique sensu, & motu privatus. Non adeo multo post musculi ani sat vasti glutæi, quibus nullus inerat sensus, ad magnam superficiem corripiebantur putredine, colore nigricante, & cadaveroso fœtore. Latissime serpente hac putredinis labe commendabatur carnis omnis emortuæ excisio, & aliquot hujus carnis libræ sine ullo dolore usque ad ossis acetabulum excidebantur; dumque caro florida appareret, ab aeris accessu probe defendebatur stuphis linimento balsamico imbutis, quod ex terebinthina, myrrha, mastiche, olibano, balsamo Peruviano, oleo lumbricorum terrestrium, & spiritu vini camphorato constabat. Interne exhibebantur remedia putredini resistentia, & maxima admiratione dignum erat, quod ingens hæc cavitas intra quinque hebdomadum spatium tota iterum carne fuerit reclusa.

EPICRISIS.

Quæ in nostro ægroto contigit sphacelosa musculorum glutæorum corruptio, non aliunde est derivanda, quam quod influxus liquidi nervorum tenuissimi in has partes fuerit interceptus. Causam tam inopinatæ in corpore sano catastrophes præbuit vulnus sclopetarium, quod inferiorem medullæ spinalis regionem valde læsit, & denegato ibi liberiori spirituum motu paralysin induxit, quæ se ad omnes partes, a læsa hac portione excurrentes extendit, ipsasque simili movendi impotentia affecit. Quæ cum ita sint, jam plenius confirmantur, quæ supra de paralyticis diximus, quos propter impeditiorem fluidi aereo-ætherei motum præ ceteris ad sphacelationis labem dispositos pronunciavimus. Cæterum, & hoc momentum ex præfata morbi historia in usum physiologicum elicere possumus, ut videamus, quam necessaria sit, ad sanguinis circuitum promovendum tetramque putrilaginem a vivo corpore avertendam, debita, & non interrupta tenuissimi hujus fluidi cum sanguineo latrice mixtio; ut ideo stoliditatis se satis accusent, qui activissimum hoc fluidum vel in dubium vocare audent, vel parum ipsi activitatis, & ad

vitales motus sustinendos utilitatis tribuere solent.

CAPUT III.

De Purpura præsertim chronica scorbuti sobole.

§. I.

Purpura descriptio.

QUæ nostrum tempore passim grassatur purpura, nihil aliud est, quam mali scorbutici progenies, cum exanthematum, peculiaris plane indolis, eruptione in superficie corporis se manifestans, interdum cum febre satis acute, & maligne, interdum sine ea longiori tempore, & benigniori modo functiones corporis nostri pervertens.

§. II.

.. differentia ab aliis exanthematibus.

Purpura quum peculiaris exanthematum species sit, operæ omnino pretium existimamus, differentiam illam, qua ab aliis exanthematibus distat, & distingui debet, primo omnium indicare. Characteres vero proprii quasi, & essentiales purpuræ sunt sequentes. Primo papulæ, quæ efflorescunt, cum currugatione, aspredine, & ariditate cutis junctæ sunt. Deinceps nullum exanthema tam mobilis est naturæ, ut tam crebro, & tam celeriter ad interiora relabatur, & interposita mora denuo prodeat, quam hoc purpuraceum: neque ullum tam crebro, intercurrente mox æstu, mox refrigerio, mox pruritu, & punctura in corpore se prodit, quam purpura. Ceterum, omnes exanthematum species, in omnibus æque corporis regionibus, & tractibus in conspectum prodeunt; purpura vero potissimum in collo, pectore, dorso, & manibus se manifestat, rarissime partes inferiores occupans: quibus peculiaribus notis a variolis, morbillis, petechiis, maculis scorbuticis, rosaliis, febre urticata, herpete, scabie, phlyctene, impetigine, &c. discernitur facillime.

§. III.

.. differentia exanthematum interse.

Efflorescentiæ in purpura multum etiam inter se ratione magnitudinis, figuræ & coloris differunt. Papulæ enim, quæ prodeunt, quandoque rubro, quandoque albo colore tinctæ sunt; unde purpura distingui solet in rubram, & albam. Illa vesiculas habet magis vel minus latas, quæ liquorem continent: alba vero nullas habet vesiculas, sed nodulos profunde in cute hærentes, milii figuram referentes, ad tactum asperos, humore spissiusculo, quasi purulento infarctos; unde purpura alba miliaris dicitur.

§. IV.

.. divisio in malignam & benignam, atque hujus historia.

Præterea; purpura magis vel minus benigna, & maligna observatur. Maligna est affectio magis acuta, cum febre continua, & naturæ admodum infensis symptomatibus juncta: benigna vero diutius sine febre durat, & non adeo vitæ infestis se manifestat symptomatibus, atque his potissimum notis incedit, & progreditur. Præcedit levis horripilatio, quam subsequitur corporis exæstuatio, cum languore viriumque interdum apud imbecilliores ad lipothymiam usque dejectione. Præcordia stringuntur, & pectus angitur, adsunt alta suspiria, anxietates, inquietudines, vigiliæ, vel somnus mirum laboriosus, & interturbatus. Æstus, & compunctorius sensus in dorso percipitur, alternante frigoris, horroris, & caloris intra cutim affectione, in vola manuum maxime sensili. In puerperis lochiorum fluxus retinetur, & lac e mammis resorbetur ac stillare cessat. His succedit cutis asperitas & instar anserinæ corrugatio, exsurgentibus innumeris papulis, sive albis, sive rubris, sive utrisque sibi invicem appositis, milii semen figura & exiguitate referentibus, quæ primum collum, deinde pectus & dorsum,

ac

ac postea brachia, & manus occupant, & obsident. Et his summa in cute efflorescentibus, graviora illa ante eruptionem pathemata, inprimis præcordiorum anxietas, cardialgia syncoptica, inquietudo, pectoris compressio, cum ægra spiratione, admodum mitigantur: pulsus, qui antea durior, contractior, & celerior erat, nunc mollius, liberius & remissius manum vibrat, animo vigor plane depressus, & dejectus redit, arida cutis madescit, & alvus antehac tam duriter compressa, ut nec flatibus transitus pateret, laxatur, & non solum hos, sed nonnunquam etiam stercora sponte protrudit.

§. V.

... & progressus.

Notabilis hæc symptomatum remissio, si in purpura, tam rubra, quam alba, vel utroque simul conspicua, post eruptionem constanter perdurat, vesiculæ sensim sensimque explicantur ichore fœtido plenæ, neque stationem suam deserunt, & retrocedunt, urina quoque magis saturata prodit, & sudor singularis, & consueti in exanthematico hoc morbo fœtoris erumpit, sanguinis etiam per lochia fluxus redit, lac mammas repetit, alvus vel sponte, vel clystere infuso, aut suppositorio admoto, fæces vel flatus reddit, & intra septem vel plurium adhuc dierum decursum, cum insigni extremorum pruritu, pustulæ disparent, & æger sensim sensimque ad sanitatem redit. Hæc enim omnia subindicant, non adeo enormi ægrum detineri imbecillitate, sed inesse adhuc solidis partibus motricem energiam motuumque vigorem, neque universam sanguinis, & humorum lymphaticorum temperiem destructam esse; ut adeo, hanc ob caussam materia hostilis peregrina jugiter, & æquabiliter a vitalium humorum consortio separetur, & ex interioribus ad exteriora ablegetur.

§. VI.

... malignæ indoles & decursus.

Contra, aliter res sese habet in purpura magis maligna, ubi efflorescentiis sufficienter comparentibus, pulsus servat præternaturalem celeritatem, nec somnus redit, nec inquietudo sedatur, nec respiratio liberius succedit. Dein quoque utplurimum nimiæ seri per sudores fiunt profusiones, qui, si statim sub initium, & per totum morbi decursum copiosius manant, virium colliquationem, & cutis quasi paralyticam resolutionem subindicant. Ejusdem quoque notæ sunt urinæ pallidæ, tenues & copiosæ, vel continuus ad mingendum stimulus, nec non si urina ante coloratior & crassior reddita, subito limpida, tenuis & pallida prodit, ob spasticam renum & viarum urinariarum stricturam.

§. VII.

Qui ulterius ostenditur.

Præter hæc infausto omine persæpe accidit, ut pustulæ purpuraceæ modo appareant, modo dispareant, ipsorumque symptomatum atrocia eodem semper infestet gradu: quæ omnia robur naturæ prostratum, vires deperditas & magni istius nerveo-tendinosi ac porosi emunctorii, quo universa sanguinis & humorum massa repurgatur, cutis tonum destructum esse testantur, ut ea propter ejus extima nervea sensibilior portio, mox spasmo contrahatur & crispetur, mox rursus laxetur & explicetur. Longe vero deterioris indicii est, si materia relapsa interioribus firmius inhærescit, omnique ad superficiem corporis expulsioni obsistit; quo fit, ut acerbiora reddantur symptomata, pectoris cum suspiriis oppressio intendatur, virium prostratio increscat, præcordiorum cum inquietudine anxietas augeatur, & omnia in pejus ruant; unde etiam omnes, qui purpura decedunt, ob ea intro repulsam & inde ortum malorum & pathematum augmentum pereant. Nam licet ante eruptionem purpuræ, materia illam gignens sit valde malignæ & per-

perniciаlis indolis; attamen, si semel a sanguinis massa separata, & extra vitale consortium constituta fuit, ipsa illa mora, longe deteriorem naturam induit; sique ad partes vitæ inservientes, maxime motrices & sensu exquisito præditas, redit, operationes veneni æmulas patrat. Quare, sicuti in omnibus exanthematibus, ut petechiis, variolis & morbillis, gutta rosacea, scabie, tinea capitis, nec non podagra, arthritide &c. materia quædam, vitali corporis conservationi inimica, ad extrema semel propulsa longe vehementiorem efficit symptomatum insultum, si interiora repetit & vitalibus succis denuo permiscetur; ita ejusdem nocivæ & pernicialis facultatis esse receptas in corporis penetralia, purpura disparente, sordes, ipsa experientia luculenter testatur.

§. VIII.

Mortis indicium in purpura. Funestum denique eventum mortemque haud longius abesse hæc nunciant: si firmissime intus obhærescente materia deleteria, interiora ardent & extrema rigida strictura detenta, copioso frigido sudore perfunduntur; aut si vicissim extrema æstuant, & in abdomine notabilis refrigerationis sensus percipitur: si porro tendines subsultant, facies comparet Hippocratica, virium defectus crescit, indignabunda desperatio animum turbat, arteriæ duriter, inæqualiter & tremulo motu micant. Hæc enim si contingunt, sæpius brevi post æger lethali lipothymia succumbit.

§. IX.

Purpura symptomatica indoles & decursus. Quamvis vero purpura cum, vel sine febre, sæpenumero primarius & idiopathicus morbus sit; non raro tamen, ut symptoma, aliis, & maxime continuis febribus, ad exitum vergentibus, non sine discrimine complicatur. Non novum enim, sed admodum familiare, est quod purpura rubra & alba, vel utraque simul, variolis, morbillis, synochis putridis, ardentibus; petechialibus quoque & petechizantibus aliisque epidemicis in declinatione accedat, & novam febrem cum diris symptomatum tormentis inducat: ita ut in vado propemodum positis acute febrientibus, mox ex improviso horror, cum summa angustia, inquietudine, insomniis, æstu & intensa virium prostratione oboriatur, purpura demum in superioribus sparsim efflorescente; quæ tamen, vires à priori morbo jam fractas penitus extinguendo, ægrum plerumque jugulat. Inprimis sæpius a nobis observatum est, purpuram hanc symptomaticam funestam fuisse juvenibus acuta laborantibus iis, qui antehac intemperantius vixerant, largiori & quotidiano potui indulserant, venereo exercitio vires consumserant, & peregrinam humoribus crasin & diathesin induxerant, nec non si sub ipsius morbi decursu alvus occlusa, per aliquot dies purgamenta retinuerat, aut inconsulta medicatione, refrigerantia & acidulata, ut julapia & potiones, in nimia oblata fuerant copia. Ceterum, non tantum inclinantibus morbis acutis purpura sese adjungit, sed sæpius etiam ab initio & primis diebus purpuracei exanthematis quidpiam, cum asperedine, in variolis maxime & morbillis, prodit, & rarissime quidem cum bona & auspicata morbi successione. Siquidem non una aut simplici, sed varii generis excrementitia & exanthematica materia refertam esse vitalium humorum massam, indicium hoc præbet prorsus indubitatum. Denique etiam catarrhalibus Febribus, cum tussi & spirandi angustia, subinde in infantibus sese associat purpura, vomitu vel etiam alvi fluxu stipata; quam, si inclinat morbus, pedum & quandoque abdominis intumescentia, cum, vel sine aridura superiorum partium, excipit, & ipsa, prout in locis montanis supe-

superioris silvæ Hercyniæ tractus observatum est, tandem sudoribus, vel sponte obortis, vel arte elicitis, ex toto cedit atque abigitur.

§. X.

Rubra sæpe fit chronica.

Licet porro rubra purpura semper ab initio cum febrili quadam commotione ingruat, & semper vesperascente cœlo gravius infestet; attamen longius procedente tempore, febris cum pulsuum frequentia exspirat, symptomata complacantur, ipseque morbus benigniorem induit naturam. Quare si in principio imprudentiori medicatione excipitur, & corpus valde impurum, sive cacochymicum offendit, ad plures sæpe menses, non quidem sine insigni molestia, & pathematum novo subinde recursu, perseverat, neque tamen funestum facile sortitur eventum.

§. XI.

Causa materialis utriusque purpuræ generatim indicatur.

Purpuram scorbuti esse progeniem, supra quidem innuimus; longe tamen clarius hæc elucescet veritas, si utriusque purpuræ causam materialem, quæ pariter ac in ipso scorbuto sanguinis dyscrasia nititur, consideratius perpendimus. Nos autem in illa designanda a vero non abludere videmur, si dixerimus: purpuram, & rubram, a sero impuro salso, acri, sulphureo, excrementitio; albam vero & acutam miliarem, a lympha, & succo nutritio ad acido-vappidam putridam naturam accedente, suboriri. Diversæ enim naturæ, & discrepantis indolis ambo hi corporis nostri succi sunt. Videlicet serum dicitur, admixtus ille sanguini humor, qui plurimis salinis ac mucidis partibus, per innumera emunctoria, & colatoria, tum segregandis, tum eliminandis, refertus, consistentiæ tantisper spissioris ac varii coloris est atque saporis. Lympha autem est pellucidus, insipidus & purus liquor, cujus subtilior pars fluidi cerebri, medullæ spinalis, & nervorum, nec non liquoris genitalis materiam præbet; gelatinosa vero solidis omnis generis partibus in nutrimentum cedit, & tenuior aquea per lymphatica vasa ministerio valvularum & glandularum conglobatarum, ad fontem purpuræ vitalis, cor, regreditur, ibique cum partibus sanguinis dulcioribus aereoelasticis rursus nuptus, & quasi de novo animatus, unacum illo quoquoversus amandatur, suisque inservit usibus. Hinc desciscentibus his a naturali sua indole, quilibet illorum peculiarem suscipit corruptionem, ex qua differens postmodum morbi emergit genius, diversa symptomatum vehementia, & majus vel minus periculum.

§. XII.

1) Causa material. purp. albæ specialius ostenditur.

Quod vero in purpura alba, lympha acore infecta sit, plura sunt, quæ id confirmant. Inprimis redundans in lymphæ & sanguinis massa acidum, ex nimia seri secessione huic morbo solenni, & tantum non essentiali, dilucide patescit. Ea enim acidi vis atque facultas est, ut sanguini insinuatum, ejus partes crassiores in coagulum mittat ac seri secessum faciat, quo fit, ut sudores largissimi erumpant, urinæ tenues & copiosæ fiant, vel etiam salivationes, aut aquosæ per alvum dejectiones, oboriantur.

§. XIII.

Purpura alba cur Puerperis infesta & plerumque maligna.

His suppositis, nostrum jam erit, ut clarius exponamus, quam ob caussam purpura alba maxime puerperis infesta, & plerumque maligna sit. Quemadmodum vero in genere omnes ii, qui lymphaticos, & aquosos humores redundantius in corpore alunt, uti sunt fœminarum plurimæ, acidæ potius patent humorum vappescentiæ, quam salino-sulphureæ corruptioni, & hanc ob rationem purpuram potissimum albam nanciscuntur: ita de miliaris hujus febris in puerperis frequentia hanc ex vero interponendam esse sententiam putamus. Scilicet, in gravidarum utero, sanguinis tam progressus, quam regressus, ob nimium eo appulsum,

 & va-

& vaſorum diſtenſionem, valde languidus, tardus & difficilis eſt; unde ſubſiſtente ibi diutius ſanguine, lymphaticus humor, in vaſa ipſi vehendo dicata, magna copia ſecedit, & in horum diverticulis quaſi incarceratus hærens, ex longiori mora vappeſcit, corrumpitur & acorem contrahit, partibus ſubtilioribus ſpirituoſis, quæ optimæ mixtionis ſunt conſervatrices, avolantibus. Quandocunque igitur enixo fœtu uterus concidit, iterumque coarctatur, neque ſqualidus lymphaticus humor cum ſanguine fæculento effunditur & expurgatur, accedente ordinario tertio puerperii die motu febrili, in vaſa majora is reprimitur ipſique cordi infunditur, ex quo, maligni inſtar fermenti, per corpus diffunditur & ſerpit, totamque ſanguinis, & lymphæ, tam nutritiæ, quam nervorum, maſſam inficit atque inquinat.

§. XIV.

Rubra in puerperis tam maligna non eſt.

Si vero impuritas, & dyſcraſia ſeri, & ſanguinis ſalſa acris ſulphurea peccat, ſymptomata non adeo exitialia urgent, ſed efflorеſcentiæ magis ſunt chronicæ, facies inflata, & coloratior, oculi ſcintillantes, major pruritus, ardor & punctura in cute eſt, neque tanta inquietudo & anxietas ſpirandique anguſtia affligit, & major ſalutis ſpes affulget; niſi demum ipſi alba superveniat, vel rubra in albam mutetur, quod ſæpiuſcule ex malo regimine, vel medicatione perverſa, vel etiam accedentibus gravioribus animi affectibus, contingit, dum ſuperabundans lympha corrumpitur, & tandem ſub ipſa febre, & inteſtina calida partium motione, ſpirituoſæ, tenues, ſulphureæ avolant, relictis craſſioribus acetoſis vappidis.

§. XV.

2) Cauſa materialis purpuræ chronicæ ſpecialiter tractatur.

Ulterius, ſi paullo propius ſpectemus originem, & indolem materiæ, quæ purpuram facit minus periculoſam; eandem potiſſimum a partibus ſalino ſulphureis acribus ſeri, quod non per emunctoria, maxime cutis colatorium, eiicitur, ſed remanet, & deteriorem naturam calido motu inteſtino induit, derivandam eſſe cenſemus: idque plures ob rationes. Id enim experientia, optima rerum magiſtra ſubinde docuit, quod chronica purpura maxime eos invadere ſoleat, qui ſanguinis impuri copiam alunt, ut ſcorbuticos, ſenes, feminas, quæ menſtrui, & viros, qui hæmorrhoidalis fluxus defectu laborant, diæta ſalſa, vinoſa, cereviſis craſſioribus, & tabaci fumo delectantur, & habitu corporis laxiores præditi, vitam agunt motus expertem. Deinde cauſſa mali hujus ut plurimum eſt perſpiratio ſubito cohibita, & cum ea repreſſæ ſordes, ſive ab aura frigidiori poros comprimente, ſive a potu nimis refrigerato, aut repentino incuſſo terrore. Nam nota ſunt nobis exempla, quod ingeſta corpori, nimio ſudore diffluenti, frigido intemperantius hauſtu, tandem graviſſimorum ſubſequentium ſymptomatum choragium in eruptionem purpuratam exierit. Novimus etiam plures, qui exæſtuatum prius in lecto, vel ſolis ſub itinere ardore, aut etiam ſicco in caſis ſalariis balneo, corpus auræ frigidiori, ex boreali plaga ſpiranti expoſuerant, eadem tentati ſunt. Et ipſa quoque algida & borealis aeris conſtitutio, diutius regnans & perſpirationis actum ſufflaminans, in cauſſa eſt, quod tam crebro & facile hoc malum recidivet, & inprimis poſt ſolſtitium hiemale frequentius repetat, præſertim menſe Januario ac Februario, & de novo corpus infeſtet. Quanta enim algidæ & ex ſeptentrione ſpirantis auræ facultas ſit, ad excretiones etiam præternaturales per extimum corporis corticem ſuccedentes, intercipiendas, & reprimendas, notabili admodum exemplo confirmat *Laz.*

RI-

RIVERIUS *obs. LIII.* memorans: quod puer afflictus fuerit impetigine, ichorosam materiam sudante, succedente vero boreali constitutione, suppressam esse fœdam illam materiam, & in pulmonem conversam, asthma excitasse, idque desiisse recurrente constitutione australi.

§. XVI.

Et effectu remediorum confirmatur.

Nil vero luculentius peccantem salino-sulphuream in purpura minus acuta substantiam prodit, quam quod medicamenta, quæ salium spicula involvunt ac temperant, qua virtute splendent serum lactis, lac caprillum, & asininum, cum aqua Selterana mixtum, nec non decocta temperantia, loco potus ordinarii usurpata, exoptatissimam in purpurea hac labe spondeant medelam, & utramque in ejus persanatione absolvant paginam. Et vicissim, quod huic purpuræ, licet omnis periculi sit expers, si nimio calore externo, vel internis calefacientibus aut volatilibus pharmacis excipiatur, eodem modo ac scabiei, pustulis ulcerosis, & aliis cutis defœdationibus, ex prava, & salsa acri humorum diathesi provenientibus, doloris, ardoris & pruritus augmentum accedat, & non raro sitis ac febris accendantur: eo quod salia his acriora reddita, altius sese in cutis fibrillas insinuant, easque lancinant, & vellicant.

§. XVII.

In chronica major peccat salina acrimonia, quam in alba.

Accedit, quod chronicum hoc exanthema longe majori pruritu, & ardore stipatum atque molestum sit, quam album cum rubro mixtum: id quod certe nonnisi salinis, & acribus, sensibilem cutis substantiam pungentibus particulis tribui poterit. Eandem porro salinam humorum acrimoniam conspectius arguunt, hæc, quæ multiplici experientia comperta habemus. Videlicet sæpius observavimus, quod aquæ salutares dulces, salini elementi, & purgantis facultatis expertes, ut sunt nostræ Lauchstadienses, a purpura habituali detentis potæ, insigniter alvum vacuent, & primis diebus, sex, vel octo quotidie sedes moveant, materia secedente tam acri, ut anum etiam arrodat, quum elapsis aliquot diebus, gradatim purgans effectus exspiret, neque si in sequenti anno potatio repetatur, alvum deiiciens operatio eandem subsequatur. Neque reticendum nobis videtur, quod in purpura contumaci chronica scorbutica, post usum lactis vel aquarum mineralium temperatarum, non sine insigni emolumento balneum ex aqua dulci pluviali suaserimus; ita ut hoc aliquoties admisso, omnis punctura, omnis pruritus, omnis ardor in cute demeretur, & efflorescentiæ disparerent: indubio testimonio, contemperata interius humorum acredine, & evocatis per relaxatos in balneo poros, quæ sub cute obhærescebant, acribus recrementis, ipsum morbum abactum esse & persanatum.

§. XVIII.

Ratio, cur purpura crebro recurrat.

Nunc vero reddenda erit ratio, quare nullum exanthema sanatum, tam facile & tam crebro revertatur, quam rubra purpura, sic dicta scorbutica. Duplex autem nobis videtur subesse causa: tum quod cutis tonus in hoc morbo valde lædatur & destruatur, tum etiam, quod purpuræ sæpius repetentis subjectum & sedes sint glandulæ conglobatæ. Quemadmodum enim cutis universale omnium humorum emunctorium præbet, & ad sanitatem tuendam usus est longe præstantissimi: ita maxima etiam certe est noxa, quæ vitiata hac officina, in valetudinem redundat. Facile tamen vitium patitur, & plura sunt, quæ labem ipsi inferre possunt. Nam instratum hoc corpori integumentum, non solum

ex

ex filamentis extremitatum nervorum ſenſibilioribus, componitur, ſed etiam ob implantata extrema arteriolarum, ſubtiliorem exhalabilem materiam vehentium oſcula, totum tubuloſum & poris pervium eſt: eaque propter, tam quoad ſuos tubulos & poros, quam quoad ſubſtantiam ſuam, non tantum ſubtiliori dilatationis & conſtrictionis motu ac tono, verum exquiſitiori etiam ſenſum pollet. Hinc quo major cutis eſt ſenſibilitas; eo facilius etiam injuriis affici & vigens in illa motus perverti poteſt. Inprimis ad aeris frigidi borealis, vel auſtralis humidi calidi allapſum, facile alteratur, conſtringitur nempe vel relaxatur, & verum hygrometron microcoſmicum conſtituit. Externe quoque cauſſæ, quæ lædunt, pungunt, vel ſcindunt, aut acrimonia rodente præditæ ſunt, nec non medicamenta acriora, nimis calefacientia, refrigerantia, pinguia & inviſcantia, naturalem hujus integumenti tonum interpolandi, quin plane ſubvertendi, eximia pollent facultate. Mutato vero hoc & deſtructo, non poteſt non graviter ſimul lædi, ſaluberrima per hujus colatorii oſtiola ſuccedens perſpirationis excretio.

§. XIX.

Quomodo cutis conformatio læſa conferat.

Quod ſi itaque aliquoties compages & conformatio cutis vaſculoſa & fibroſa læſa, & tonus ejuſdem, cujus beneficio materia recrementitia foras per exhalationem dimittitur bonique ſucci revehuntur, fuerit dirutus: prava utique diſpoſitio & imbecillitas fibrillis inducitur, & firmius inſinuatur, ut deinde quam facile impuri humores eo adducti, rurſus debili huic parti impingantur ibique ſubſiſtant. Et certe quam pertinaciter præternaturalis ejuſmodi ad ſtagnationes diſpoſitio cuti inſidere ſoleat, & quam ægre ſubmoveatur, luculenter teſtatur gutta roſacea, quippe quæ, læſa pariter gravius, copioſo depoſito ichore, & depravata tenera & tubuloſa cutis in facie textura, difficulter ſanationem admittit & funditus exſtirpatur. Quare quum frequentiori purpuræ ad cutim acceſſu, ejus tonus, motus, robur & textura canaliculoſa admodum immutetur & corrumpatur; non mirum eſt, ſi collecta ibi de novo excrementitia materia, idem morbus iterato producatur & purpura efflorescat.

§. XX.

Subjecta purpuræ ſunt naturæ ſeroſæ.

His igitur expoſitis, quæ ad demonſtrandam utriuſque purpuræ cauſam materialem neceſſaria viſa ſunt; proximum jam eſt, ut, quæ remote ad ejus generationem conferunt, explicemus: quod quidem non melius fieri poſſe confido, ac ſi ſubjecta purpuræ conſiderantes ſimul oſtendamus, a quibus cauſis huic morbo fiant obnoxia. Primo autem notari velim loco, quod ii, qui ſero plus abundant, quam ſanguine, ut infantes & feminæ, quæ ſpongioſum gerunt habitum & temperamentum ſic dictum phlegmaticum obtinent, purpuræ, præſertim diuturnæ, quam maxime ſint obnoxii: ita tamen, ut quo magis exundantes ſeroſi hi humores a puritate & blanda ſua natura ac temperata ſcheſi diſcedant & ſorditie conſpurcatæ ſint, eo difficilioris quoque ſanationis, eoque magis ancipitis ſucceſſus morbus exſurgat.

§. XXI.

Feminæ ſenſibiliores & quocunque modo debilitatæ.

Deinde, experientia compertum habemus, imbecillioris maxime & ſenſibilioris naturæ feminas, nec non quæ vires, ob graves animi ægritudines, inprimis diuturnum mœrorem, attriverunt, vel cum nimis prodigis ſanguinis, ſub abortu aut menſium exceſſu, profluviis effuderunt, vel etiam præcedente quodam diu affligente morbo perdiderunt, purpuræ tam chronicæ, quam acutæ & febri miliari malignæ, eſſe expoſitas. Nam in infirmis & debilibus ejus modi corporibus lymphatici, blan-

blandi, nutritivi humores, perquam facile alienam indolem & spurcitiem contrahunt; eo quod labefactato solidorum robore, lentius progreditur fluidorum cursus, & impedito legitimo secretionum & excretionum successu, cruditatum & sordium in corpore sentina gignitur & coacervatur.

§. XXII.

Præsertim puerperæ divites ex diætæ vitio.

Maxime omnium vero puerperis, febris, miliari purpura stipata, nostris potissimum in oris familiaris & sæpius funesta est. Erumpit hæc ipsa tertio plerumque a puerperio die, quo febris lactea prodire solet, interdum tamen septimo, quandoque etiam decimo quarto demum die, invadit. Quod si igitur hujus ortum & caussas pervestigatius paullo scrutari velimus, nullæ prorsus prætermittendæ erunt circumstantiæ, quo illarum beneficio, ad intimam ejus naturam & veram genesin pernoscendam pervenire possimus. Jam vero constanti & attenta observatione in propatulo est, feminas pauperes, rusticas, minus delicatas, & quæ corpus motu ac laboribus crebrius exercent, in puerperio hac febre non affici: contra divites, teneras, sedentariæ vitæ, somno, luxui & lautiori diætæ deditas, nec non quæ paullo sensibilioris naturæ, & in animi ex affectuum intemperantia commotiones proniores sunt, perquam facile post partum in purpuram incidere. Præterea ad veritatem quam maxime accedere videtur, quod lautus & pollucibilis victus, qui rejectis durioribus paullo & salitis alimentorum generibus & obsoniis, leves cibos, farinacea, placentas, dulcia, fermentescibilia, horæos fructus & nonnisi palato accepta & potulenta admittit, nec non aer minus sincerus, vappidus multisque sordidis & putridis halitibus, ex paludosis circumjectis stagnis in auram evectis, refertus atque corruptus, una cum aquarum impuritate & squalore, uti omnium morborum, ita maxime hujus generationi, ejusque malignitati inducendæ, multum velificentur. Et ex his fontibus petenda utique erit ratio, quare apud nos purpuratus hic morbus potissimum exclusus sit Lipsiæ, quæ situm depressiorem, & ob adiacentium paludum compluvia, aerem minus salubrem obtinet, civesque molliter ac delicate viventes alit: in Anglia vero primum visus sit Londini, ubi eadem vivendi ratio invaluit, eademque cæli & aeris conditio regnat. Neque dubium est, quin feminæ, eodemque vitæ genere alibi etiam fruentes, & in locis non adeo salubribus degentes, frequentem & malignam etiam hanc febrem experiantur.

§. XXIII.

Gravidæ nonnullæ concurrente diætæ vitio.

Observavimus porro, gravidas, quæ alvi sunt adstrictioris & sub sedentario vitæ genere, neque medio gestationis tempore, neque ultimis mensibus, nimiam vasorum plenitudinem sanguinis detractione minuunt, in puerperio constitutas, graviter semper decumbere, & purpurea hac labe infestari. Quemadmodum enim prægnantes fere omnes, semper exundantem sanguinis copiam alunt, & ob canalium distensionem tonique in iis relaxationem, lentius procedente sanguinis & humorum cursu, parcius quoque facta superfluorum & sordium per secretioni & excretioni dicatas officinas secessione, successive succos contrahunt & colligunt impuros: ita certe, si alimentorum minus congruorum usus accedit, & elementa, ad vires tuendas & valetudinem sustentandam necessaria, vitium thabent & temerata corpus subeunt, longe major corruptela induci ur & imis penetralibus insinuatur quæ apertius postmodum sanitatem oppugnat, & lethales nonnunquam morbos parit.

§. XXIV.

§. XXIV.

Puerperæ, si lochia non rite succedunt.

Deinde purpura, inprimis miliari solenniter tentantur puerperæ, si primis a partu diebus lochiorum fluxus non rite succedit, sed vel prorsus deficit & cohibetur, vel parcius manat, vel justo citius desinit, vel plane terrore, aut admisso liberius frigore, protinus sistitur atque supprimitur. Nam in gravidis, ob sanguinis & humorum redundantiam, uteri vasculosa valde & cellulosa compages mirifice expanditur, & facta congestione, oppletur, ut sanguis tardius & difficilius ibi circumagatur, neque penitus in alimoniam fœtus absumtus, in vasis uterinis stagnet, crassus & fœculentus evadat, donec tandem excluso partu, vasis, quibus utero adhæret placenta, lochiorum fluxu cruor effundatur & evacuetur. Quod si itaque vel ex ipsius sanguinis vitio, vel vigoris naturæ defectu, corruptus hic cruor non sufficienter expurgatur, sed inverso motu, in vasa majora & nobiliora viscera, cor, pulmones & cerebrum transit ac resorbetur; neutiquam certe mirum est, si inde febres cum magna seri impuritate & corruptione, qualis nostra est, stipatæ, oboriantur, aliaque gravissima illis complicata pathemata suscitentur.

§. XXV.

Generatim feminæ magis quam viri, ob uterum.

Constantis præterea in praxi medica observationis est, feminas longe gravius & frequentius laborare purpura tum chronica tum acuta, quam viros, propter mensium negotium. Jure enim uterus potissimus hujus mali fons dici meretur, qui DEMOCRITO teste, *ep. de nat. hum. ad Hippocrat.* mille ærumnarum mulieri auctor est: illudque rarissime feminis accidit, si menstruus sanguinis fluxus ad calculum, sufficienti quantitate expeditur, & per legitimum tempus durat; sin vero minus, frequentissime eodem afficiuntur. Hinc attenta etiam experientia patet, diutius cum eodem confligtari, quæ ob provectiorem ætatem, aut alias ob caussas, mensium plane non experiuntur profluvium. Quinimo, si in junioribus tributum hoc lunare male ad calculum, aut parcius solvitur, accedentibus præsertim aliis caussis, purpura plerumque latitat, quæ demum sub variorum symptomatum choragio in conspectum venit.

§. XXVI.

Feminæ fluore albo laborantes.

Neque semel, sed multoties certe, experientia edocti sumus, mulieres, fluore albo obnoxias, hoc parcius stillante, vel per imprudentes medicationes compresso & cohibito, purpura fuisse correptas, eaque curata, fluxum ex pudoris sinu repetiisse, succedente, ipso sublato, rursus purpura. Ut adeo vel ex hisce dilucide patescat, exanthematicum hunc morbum lymphæ esse progeniem, neque mirum sit, quod nostro ævo, quo hic fluor feminis longe familiarior, quam antea est, purpura quoque frequentius easdem attentet.

§. XXVII.

Corpora quæ sanguinis abundantiam & defectum, vel animi affectus habent.

Et quamvis immodica sanguinis redundantia, in iis, quibus per mensium, vel hæmorrhoidum fluxum eadem non diminuitur, neque per consuetas sanguinis missiones exantiatur, ad generationem, chronicæ præsertim purpuræ, multum conferat: attamen enata etiam ex boni sanguinis penuria copiosi seri impuritas, ad producendam eandem plurimum omnino valet. Id profecto crebriori observatu compertum habemus, quod ab inconsulta, & immoderata sanguinis per venam sectam detractione, vel largissima ejus cum abortu profusione, interveniente præsertim pravi terroris aut iræ affectu, extremorum refrigerationes, animi deliquia, ventriculi cum anxietate inflationes, pectoris oppressio, & alternativus frigoris, & æstus in cortice corporis sensus, fuerint suborta,

quæ compatente tertio vel quarto post die purpureo exanthemate, iterum conquievere, & mitigata sunt. Nihil enim tonum, vim & robur solidis partibus æque suffuratur, & adimit, nihil tam promte fluidis, jam tum impuris, virulentam naturam inducit, & ingenerat, quam animi turbæ, inprimis diuturnus angor, & longius extracta mœstitia. Quare, si utero gerentes, vel hystericis pathematibus afflictæ, aut menstrui fluxus irregulari successu laborantes, enormi afficiuntur tristitia, haud fallax purpuræ, in puerperio deterioris futuræ indicium, inde poterit desumi. Imo, benignioris, & mitioris ingenii purpura, in corpore imbecilliori, & animi affectibus crebrius perculso, perquam facile malignitatem induit summamque intentat perniciem. Quid? quod plurimis exemplis confirmatum asserimus, viros sedentariæ vitæ nimium addictos, & literarum studiis intemperantius invigilantes, accedente tantum pertinaciori animi mœrore, purpuram contraxisse & per diuturnum tempus cum eodem esse conflictatos.

§. XXVIII.

Et intemperato aere fruuntur; unde purpura datur epidemica.

Accedit temerata aeris, cujus usura homo continuo eget, nec non inordinata tempestatum constitutio, quæ omnino ad hujus mali generationem multum confert. Nam sicuti fluidi istius catholici, aereo ætherei magna vis atque potestas, ad fluidissimi nervorum ac membranarum succi omniumque humorum schesin ac crasin pervertendam, mira etiam ad tonum cutis, & saluberrimam perspirationis excretionem modificandam & alterandam, facultas est: ita, quod ex illius impuritate epidemice grassantes progignantur morbi, & ipsa quoque purpura, plus vel minus maligna exsurgat, non est quod dubitemus. Plures jam elapsi sunt anni, quum Saxoniam inferiorem purpura epidemice pervagaretur, & cum catarrhali febre juncta, infantes maxime infestaret, quæ originem fuerat sortita ex antecedente diuturna nebulosa, & pluviosa temporum conditione, quam frigidior ex orientali & boreali plaga spirans aura exceperat: prout pluribus memoratur in docta BOETTIGERI *de purpura rubra epidemica*, Helmstadii habita dissertatione. Simili ratione M. N. C. *Dec. I. An. VI. pag.* 145. fidem faciunt, quod insequente mollem & nimbosam hiemem vere, purpura maligna exorta, per totam æstatem populares habuerit circuitus, & infantibus maxime solennis fuerit atque funesta. Aeris quoque minus puri & variis alienis, activæ indolis exhalationibus referti constitutio in caussa est, quod nonnulla præ aliis loca hunc morbum facilius & generent & pertinacius foveant. Sic plurima animo obversantur exempla eorum, qui, purpura in nostra hac urbe correpti, & in loca alia salubriora profecti, sanitatem recuperarunt; simul ac vero huc redierunt, & aliquandiu hic commorati sunt, in priorem morbum reciderunt. Hinc etiam præcipua ducenda videtur ratio, quare menses Martius & Aprilis, catarrhalibus, exanthematicis & purpuraceis febribus proferendis tantopere faveant; siquidem decurrentibus his, cælum plerumque gravius, asperum & mutabile incumbit, & atmosphæra tetris, e compluviis a nive discussa elevatis exhalationibus, inquinata est atque oppleta.

§. XXIX.

Purpura cur demum ante aliquot lustra proderit?

Hactenus purpuræ subjecta & caussas perpendimus potissimas, quæ, in chronica præsertim, cum causis scorbutum ingenerantibus admodum conveniunt. Peccat enim similiter in scorbuto sanguinis dyscrasia acris, salsa, sulphurea, tantum quod in purpura magis sit exaltata & subtilior reddita: conferunt ad ejus generationem habitus corporis laxior, diuturnæ animi ægritudines, atque naturales se, & excretiones impeditæ;

conse-

conferunt aeris intemperies vappida, loca humida & decliniora, cibi incongrui, duri, ſanguiniſque tum defectus tum redundantia, & hujus generis alia. Quæ vero quum ita ſint, hic difficilis oritur quæſtio, cur purpura, præſentibus omnibus, quæ ad ejus generationem faciunt cauſis, ante aliquot demum luſtra producta ſit. In qua quidem re tam perplexa decidenda aperte fateor: communis mali, communem etiam eſſe cauſſam. Jam vero in ſuperioribus latius deduximus, in purpura chronica peccare maxime impuri ſalſi, excrementitii ſeri, in miliari lymphæ putridæ, vappidæ, acidæ copiam, & hanc materiam tam acidam, quam acrem ſalinam, in ſanguine contentam, motu inteſtino calido longe pejorem indolem nanciſci, ut partes nervoſas gravius lædat, ſollicitet: ac tandem cum gravibus ſymptomatibus febris expulſiva gignatur. Neceſſarium igitur eſt, ut oculos circumferamus, num in diæta, & victu, qui humoribus vitalibus tam materiam, quam temperiem ac intemperiem ſuppeditat, quidpiam in plurimis Germaniæ locis admiſſum ſit, quod ante quadraginta, & quod excurrit, annos ignotum fuit. Id vero, ut aperte loquamur, eſt ille fere univerſalis uſus, ſeu potius abuſus potuum calidorum, inque primis exotici coffee. Adeo enim in patria noſtra hujus potus uſus invaluit, ut quaſi coffee-mania ubivis ferme regnare videatur, quum præſertim feminæ, nobilioris æque ac vilioris ſortis, quotidianum illum habeant, & non ſolum mane, ſed etiam poſt meridiem, domi & foris convenientes, eundem cupide ſorbillent, quin inurbanum reputent, inviſentes hac potione non ad ſaturitatem uſque expletas dimittere. Et annotamus certe, quod ex eo tempore, quo ſorbitio hujus potus adeo in conſuetudinem abiit, nec non iis in locis, ubi frequentioris uſus eſt, plus etiam purpura regnarit & increverit.

§. XXX.

Objectio refellitur.

Verum enim vero, licet hæc obſervatio experientiæ ſuffragio adeo ſubnixa ſit, ut in dubium vocari nequeat; aſſerti tamen noſtri veritatem tantiſper labefactare videtur: quod in regionibus Aſiaticis, præcalidis, tritiſſimi & pervulgati uſus ſit hic potus, purpureo tamen morbo ibi locorum plane ſilent. Sed ſpecioſa hæc prima fronte objectio facillime dilui poterit, ſi quis curatius perpendet, longe aliam his in locis eſſe victus rationem, quam in noſtris oris, eorumque incolas neque cibis craſſioribus & durioribus, neque ſalitis uti, cœlum quoque multo eſſe tractabilius & calidius & tranſpirationem copioſius & expeditius ſuccedere, neque, quod maximum eſt, inquinamentum ſcorbuticum corporibus inſidere, ſed ignotam prorſus ibi eſſe hanc luem. Scorbuticam enim impuram humorum diatheſin, inter cauſſas purpuræ geneſi miniſtrantes connumerandam eſſe, vel exinde diluceſcit, quod iis in locis, ubi ſcorbutus familiaris eſt, ut in Anglia, Belgio, Svecia, & noſtris quoque regionibus, purpura vigeat, & hinc etiam purpura ſcorbutica habitualis dicatur. Quinimo notatu perquam dignum eſt, quod ubi jam graſſatur purpura chronica & incolas affligit, dolores illi ſcorbutici lancinantes artuum, ulcera cacoethea, putridæ & ſanguinolentæ gingivæ, maculæque latæ & cæruleæ, quæ omnia & ſingula propria & eſſentialia ſcorbuti ſunt ſymptomata, rarius, vel non in tanta frequentia & ſævitia amplius obſerventur, uti pluribus infra docebimus.

§. XXXI.

Quomodo ad purpuræ geneſin conferant excretiones alvi cohibitæ

Quemadmodum itaque hæc, quæ in aliis plagis & climatibus, nec non ſub alio plane vitæ genere & corporum conſtitutione, contingunt, ad noſtrates nullo modo transferri & accommodari queunt: ita certe longe

longe clarius hæc omnia patebunt, si ipsum generationis modum, ex hoc fonte derivatum, exponemus. Notissimum autem est, quod omnis generis impuritates excrementitiæ, ex universa sanguinis & humorum massa, inprimis biliosæ, latices fermentescibiles salivalis naturæ, ex glandulis pancreaticis duodeni & intestinorum, stillantes, nec non humores mucidi, in intestinis maxime crassis a sanguine secreti, ad intestina prolabantur. Constat porro, quod in anfractuoso hoc canali fœculentiæ, ex eduliis varii sæpe generis, incongruis acidis, fermentiscibilibus, semi corruptis, e mari desumtis, confluant & concurrant, & quod denique hæc omnia commixta & collecta, ut purgamenta, per ani secessum exturbari, neque rursus humoribus vitalibus, tanquam plane incongrua & infesta commisceri debeant. Quæcunque igitur hanc recrementitiarum & valde perniciailum sordium per alvum excretionem impediunt, & ut hæc rursus sanguinis massam subeant, efficiunt; omni procul dubio ad ingentem sanguini impuritatem inducendam faciunt, invehendo ipsi ejusmodi potissimum sordes, quæ ad cutis emunctorium una cum illo propelli quidem, non tamen ut sudoris materia promte difflari possunt, sed ob acrem indolem sensibilem hanc officinam destruunt, ibique obhærescentes, maculas sive pustulas protrudunt. Etenim quotidianæ observationis est, quod in cachecticis & scorbuticis, si alvus adstringitur, pustulæ, gutta rosacea & ulcerosæ cutis defœdationes oboriantur: nec non, quod alvina excretione in ardentibus & acutis febribus suppressa, purpura sequatur; quum contra, qui in harum declinatione criticum alvi fluxum experiuntur, exitiali hoc exanthemate non corripiantur.

§. XXXII.

Quomodo calidi *Potus noceant, inprimis coffee.* Jam vero, si ulterius rationes subducimus, multiplici pariter constat experientia, omnem calide assumtum potum, thee æque ac coffee, in plerisque alvum, dum transpirationem auget & sudorem pellit, supprimere: quinimo nimias alvi dejectiones sudoriferis, cum regimine accommodo datis, & potu calido infusi cujusdam, compesci. Hinc, si illi, qui in prima corporis regione magnam impuritatum & cruditatum alvo eiiciendarum sentinam gerunt, & frequentius ac largius potibus calidis herbæ thee & coffee utuntur, haud mirum est, quod sordes biliosæ salino sulphureæ, calore plus attenuatæ, & de novo aqueo humore solutæ, per vasa lactea & lymphaica, quæ passim etiam crassis intestinis implantantur, ad massam humorum vitalium redeant, & pejore ob moram & commixtionem indole imbuta, nec non facultate nocendi aucta, peregrinam & valde perniciosam intemperiem omnibus humoribus inducant & latius diffundant; nisi in corpore perspirabili, vestibus probe tecto & sub aere temperate calido, per porosum & tubulosum cutis cribrum statim sufficienti exhalatione dispellantur & abigantur. Ex quo certum id elicimus consectarium, quod omnibus, sive sequioris, sive nobilioris sexus, quibus sub potu infusorum calidorum, præsertim coffee, alvus non solvitur, sed obstipatur, cutis etiam ob varias caussas sordes non emittit, is non tantum sit noxius, sed maxime etiam disponat ad genesin purpuræ, præsertim si jam prava humorum & scorbutica adsit diathesis, vel etiam affectus animi, inprimis diuturnus mœror, & iracundia, quæ sordium biliosarum in primis viis accumulationi inprimis favet, accedant. Ex adverso calidus hic potus plane innoxius, imo salutaris est iis, quibus alvum fluidam & mollem reddit, & qui corpus ad perspirationem obtinent dispositum. Ac in his ad varii gene-

generis impuritates collectas, foras eiiciendas, ſymbolum ſuum utique confert.

§. XXXIII.

Quod clarius demonſtratur.

Tacemus jam, ipſas fabas coffee, ſub alio cœlo & in alio ſolo prognatas, etiam peregrini quidpiam, & quod naturali temperiei ac mixtioni blandæ in noſtris oris non adeo accommodum eſt, cuſtodire, & ſub aduſtione, præſertim ſi more apud pleroſque recepto fortius inſtituitur, ſalini-volatilis & ſulphuris empyreumatici aliquid ſuſcipere, quod nervoſarum, partium tono ac motui eſt inimicum, quo fit, ut in quibuſdam tremorem manuum & anxietatem pariat: idque eo magis, quando largiori fabarum nimis uſtarum portione aqua non imbuitur, ſed prope inſpiſſatur. Prætermittimus etiam, multum ſacchari cum hoc potu aſſumi, quod in inteſtinis obhæreſcens, neque mox per ani ſeceſſum ejectum, fermenteſcit & cruditates mucoſas acidas auget. Id potius ex omnibus his collective ſumtis clariſſime eluceſcere ſperamus, neutiquam eſſe mirandum, quod ſub inconſueto alias, jam vero communi abuſu frequentiſſime aſſumti potus coffee, ipſa naturalis & nativa mixtio, & craſis partium ſanguinem conſtituentium multum immutetur, & nova plane ac alia ingignatur, qua cum ſanguine in utero materno in infantes transfuſa, ipſius purpurati morbi ſemina & ad illum diſpoſitio, jam latius propagentur, & diſpergantur.

§. XXXIV.

Cauſæ, quæ ante potum coffee contulerint, ut Lipſiæ purpura prodierit.

Et quamvis allatæ a nobis ſententiæ, de luis purpuræ origine, refragari videatur, quod teſte WELSCHIO *diſſert. de purpura Lipſ.* jam ante ſexaginta annos hic morbus Lipſiæ innotuerit, quo tempore potus thee & coffee ignotus adhuc fuit & inuſitatus: eadem tamen neutiquam exinde evertitur, quum aſſeramus, potus calidos, inque primi fabarum coffee, non tam materialiter, quam potius formaliter ad geneſin purpuræ concurrere, dum videlicet ob crebriorem ex ipſis confecti & calide aſſumti potus uſum, impuritates primarum viarum, alvo adſtrictiore reddita, ipſi ſanguini inſinuantur. Deinceps, ſi paullo curatius victum, diætam & regimen, quibus feminis gravidis & puerperis, Lipſiæ degentibus, illo quo purpura exorta eſt tempore, uti moris fuit: omnia ita comparata fuiſſe luculenter patet, ut morbus hic optimo jure inde deduci poſſit. Noto enim notius eſt, quod tamen citra injuriam florentiſſime & inclutæ hujus urbis incolarum dictum volumus & intellectum, feminas eam inhabitantes, voluptatibus admodum obſequi, deſidioſam agere vitam, ſomno longius indulgere, & quotidie fere dulcibus, horæis, farinaceis, cum butyro & ſaccharo frixis, cibis uti, alvi eſſe adſtrictioris & copioſas ſub ingravidatione colligere impuritates, eamque ob cauſſam fluore etiam albo frequentiſſime divexari. Peſſima præterea conſuetudine receptum tum erat, ut puerperas non ſolum arctius lecto adſtringerent, ſed etiam conclavibus calidis macerarent, primiſque puerperii diebus juſcula & potum nonniſi fervida iis exhiberent, neque tamen alvum, per multos dies adſtrictam, clyſtere, vel laxante ſolvere, neque etiam lochiis ſubſiſtentibus ſanguinem evocare auderent. Et certe, ſi quis hæc omnia probe expendet & conferet cum iis, quæ in ſuperioribus fuſius exſequuti ſumus, habebit utique cauſſam, quare in hac urbe ante uſum potus coffee, hoc exanthematum genus fuerit excluſum. Id quod experientia etiam poſtmodum luculenter confirmavit. Poſtea quam enim nocumenta dedere documenta, & abrogato æſtuoſo puerperarum regimine, laxantia & venæſectiones admittunt, longe minor ibi eſt hujus exanthematis,

pro-

proventus ; minus ejus periculum, minorque inter puerperas strages. Quamvis igitur potus coffee non incusari possit, quod Lipsiæ purpuram genuerit : id tamen nullo poterit negari modo, quod per aliquot annorum decursum, hujus tantum urbis pomœriis inclusus fuerit morbus, & introducto potus caffee usu, demum alibi exortus, ita, ut quo magis ille in consuetudinem abiret, & pluribus locis inveheretur, eo majora quoque incrementa hic sumeret, & latissime se diffunderet: quinimo, quod singulare plane, & antea non animadversum est, plerumque acutis sese associaret febribus.

§. XXXV.

Exemplum de purpura scorbutum excipiente post usum caffee.

Satis itaque arbitror me demonstrasse, qua ratione calidi potus ad purpuræ genesin, seu scorbuti in purpuram conversionem fecerint. Toti autem negotio singularem accendet lucem, quæ sequitur observatio. Hæc nostra civitas Hala tam ob situm, quem obtinet, declíviorem, & aquarum præterlabentium, ex parte stagnantium, effluvia, quam potissimum ob salinas, ingentem continuo copiam vaporum aqueorum emittentes, humida circumdatur atmosphæra ; unde e longinquo adspicienti se tota repræsentat nebulosa. Et hinc causa videtur deducenda, cur a remotissimis jam temporibus scorbuticum malum hic tam altas egerit radices, ita ut cives arthritide vaga, quam scorbuticam dicunt, doloribus colicis, tumoribus, & maculis scorbuticis, aliisque scorbuto propriis symptomatibus, quales præcipue varii gingivarum affectus esse solent, frequentissime laboraverint. Didici hæc partim adhuc juvenis a beate defuncto D. Parente meo, partim ab aliis medicis, morborum curationi hic loci vacantibus, qui vix ullum præscripserunt medicamentum, quod non unum alterumve ingrediens scorbuto oppositum receperit ; imo ego ipse postea in ægrotos ; qui se curæ meæ tradiderunt, sæpe incidi, ubi propter scorbuticam humorum diathesin antiscorbuticis pugnare necesse fuit, atque hæc in curando prope omne absolverunt punctum. Quamprimum vero civium plurimi calidiores potus in deliciis habere, & præsertim Caffemania laborare cœperunt, sensim paullatimque, scorbuto disparente, purpura tam maligna, quam benigna chronica hinc inde apparuit, & inter initia, ubi veram hujus morbi indolem paucissimi intelligebant, ingentem edidit stragem. Neque vero hoc loco solum talia contigisse memini, sed posthæc etiam Ostfrisiæ, aliisque regionibus, scorbuto olim infestatis similia ab eadem causa evenisse comperi : ut adeo de scorbuto, purpuræ origine minus dubitandum sit.

§. XXXVI.

Purpuræ loco scorbuti proventus pendet a peculiari diæta.

Præterea, hodie ad crebriorem purpuræ loco scorbuti proventum præcipue suum confert symbolum peculiaris vivendi ratio, sive talis ciborum selectus, quo majores nostri vel prorsus non, vel moderatius tantum usi fuerunt. Nostra enim ætate, ubi proh! dolor hominum plurimi desidiæ lasciviæque dediti nihil fere aliud cogitant, nihil agunt, nisi ut gulæ blandiantur, quotidie nova ciborum genera artificiose excogitantur. Imo vero, ne iis quidem sunt contenti, quæ fertilissimum patriæ solum suppeditat, sed ad illa maxime stulta cupiditate feruntur, quæ extimæ Indorum oræ, & famosa naufragiis maria ad nos mittunt. Equidem suas cuique delicias libenter largior, neque cibos exoticos reiicere audeo ; sed id tantum ceu noxium reprehendo, quod plerique cibi hodie subacidi leniterque pungentis esse debeant saporis, & ideo multo sale, multisque aromatibus, allio, cepis, pipere & fungorum generibus præ-

præparentur. Sic enim parata alimenta, suavem linguæ acrimoniam imprimendo, efficiunt, ut comedentes partim ultra satietatem iisdem se repleant, indeque magnam crudorum humorum copiam, non secus ac scorbutici a crassioribus cibis, colligant, partim majorem sanguinis efferuescentiam sibi contrahant, quæ largiori partium salino-sulphurearum generationi admodum patrocinatur, ut dein perfacile, concurrentibus aliis causis, purpura excludatur. Accedit adhuc, quod hodierno ævo frequentior sit vinorum spirituosorum, quam antea, potus, qui adeo invaluit, ut parum supersit, quin apud nonnullos tota sanguinis massa in vinum convertatur.

§. XXXVII.

... & abusu pilularum aloeticarum.

Atque huic nimiæ in cibo, & potu luxuriæ tribuendum est, quod hodie variæ sanguinis profusiones valde sint familiares, & inprimis hæmorrhoidalis fluxus jam pluribus contingat: quare nonnulli medicorum seducti, omnium morborum chronicorum originem, in feminis a mensibus non rite fluentibus, in viris ab hæmorrhoidibus impeditis, deducendam esse autumant, ideoque, si tales morbi ingruunt, ad salutares has excretiones promovendas, & in ordinem redigendas omnem curandi methodum dirigunt, ac præsertim pilulas ad exemplar Beccherianarum concinnatas, quas aloe, licet in refracta dosi ingreditur, frequentius, imo alternis diebus propinant. At vero, ut taceam, hancce hypothesin veritati minus esse consentaneam, ego certe adserere non dubito, quod crebrior harum pilularum usus, qui sub aliis circumstantiis alioque tempore valde securus est, ad purpuræ genesin in nonnullis permultum conferat. Quodsi enim ad sanguinis, præsertim per hæmorrhoides, excretionem nulla a natura est propensio; non potest non fieri, ut inde massa sanguinea valde exagitetur, commoveatur, & aucto intestino motu, major particularum salino-sulphurearum copia extricetur, quæ purpuræ causam suppeditat materialem. Brevi, jam omnia adsunt momenta, quæ contentas in sanguine partes salinas, & sulphureas accumulant, acriores reddunt, & altius in cutis fibrillas adigunt: unde non mirum, quod salinus ille morbus scorbutus, mutata indole sua, in alienum plane morbum, qualis purpura est, degeneraverit.

§. XXXVIII.

Prognosis purpuræ chronicæ.

Prognostica utriusque purpuræ jam supra, ubi integra morbi historia suppeditata fuit, intermiscuimus, placet tamen speciatim de purpura chronica pauca subjungere. Hæc autem, quia febre non stipatur, nisi plane præpostera medicatione corrumpatur, periculum non intentat: molestissimum tamen malum est, renitens, difficilis sanationis, & quod mire torquere, & fatigare solet, & medicos, & ægros. Si enim minera purpuræ fixam in partibus solidis imisque penetralibus collocavit sedem, non facile corpus deserit, sed intus remanens, nec ad habitum corporis propulsa, graves ingignit afflictiones. Si vero nimis impetuose expellitur, sæva rursus imminent mala. Id autem maxime accidit, qui imbecillum genus nervosum obtinent, & in spasticas stricturas, quibus sanguinis, & humorum æquabilis cursus impeditur, proni sunt; quo fit, ut sanguis impurus abundans, modo ad caput, modo ad pectus, modo in articulos, impetuose, nec minus periculose congeratur, & sævorum pathematum scena adornetur. Quod si enim ad caput impetus vergit, cephalalgiæ, aurium tinnitus, memoriæ debilitas, aphonia, imo quandoque furores, insaniæ, insultus apoplectici, & lethargus ab intus retenta

ma-

materia purpuracea aboriuntur. Si ad pulmonum, & sensibiles diaphragmatis membranas fertur, asthmata sequuntur spasmodica, nec non punctorii, & lancinantes in pectore dolores. Si ventriculi membranis incumbit, summæ anxietates præcordiorum, & cardialgiæ exsurgunt. Si intestina occupat, tormina, & inflationes hypochondriorum cum molestissimo ardoris sensu affligunt. Si ad artus diffunditur, sævis iidem tractionibus, & lancinationibus corripiuntur. Et si denique maligna materia tendinea, & nervea ossis coxendicis ligamenta obsidet, malum excluditur ischiadicum. Hæc autem omnia, sævissima licet symptomata, vehementiam suam ponunt, & infestare cessant, simulac materia acris caustica ad habitum corporis propulsa iterum fuerit, & ablegata.

METHODUS MEDENDI.

§. I.

Præservatio requirit.

QUod ad præservationem attinet, nihil certe utilius, & præstabilius in purpura, tam chronica, quam acuta miliari, ad declinandum ejus recursum nobis innotuit, quam primo ex fonte diætetico abstinentia ab omni cerevisiarum genere, quippe quæ, plane non accommodæ sunt huic morbo. Nulla enim ex illarum censu est, quæ, si vetus, acorem non contrahat, & nimis spirituosa fiat, vel si recens, fœculenta non sit, & fermentativa, vel etiam, quæ non crassiores, & mucidas nutritivas partes vehat: omnia tamen hæc, & singula, minus apta sunt, quin officiant, obtinendæ sanguinis, & lymphæ depurationi, in qua omnis, & præservationis, & curationis cardo vertitur. Hinc calidis, & æstivis temporibus, temperatarum acidularum, ut Selteranarum, & Wildungensium, cum pauxillo vini remixtarum, usum suasimus. Brumali vero tempore, nec non iis, quibus aquas ejusmodi medicatas comparare non fuit integrum, imperavimus, ut vel puram aquam fontanam biberent, vel decocta conficerent, ex radice scorzoneræ, sarsaparillæ, & cichorii, rasura cornu cervi, & hordeo mundo, addito pauxillo seminis fœniculi, sumendo ad aquæ mensuram dimidiam specierum unciam, iisdemque potus ordinarii vice uterentur, ac si sors ferret, interdum vinum adderent. Nonnullis tamen etiam propter consuetudinem cerevisiam tenuem, & bene defœcatam concessimus.

1) convenientem potum.

§. II.

2) motum corporis, & convenientem victus rationem.

Deinde, in purpura chronica injunximus motum corporis per instituta itinera, & mutationem aeris, ex locis depressioribus in excelsiora commeando, animi oblectationem, & tranquillitatem, abactis curis, & omissis profundis cogitationibus ac meditationibus. Porro serio interdiximus omnia ea, quæ alvum adstringunt, quæ transpirationem sufflaminant, & nimium sanguinis ingenerant, reprobato simul largo carnium, inprimis suillæ, esu, & prohibitis cibis largiter aromatisatis, & piperatis, nostris. Denique, ut æstivis mensibus cura ex mero lacte asinino, vel sero lactis bubuli, & caprilli institueretur jussimus, aut per mensem, vel sex hebdomades, Selteranæ, cum tripla parte lactis bubuli, vel caprilli remixtæ, in peregrino loco, interposito ex dulci, vel nostri Lauchstadiensis fontis aqua, balneo, potarentur, idque si altius radices malum egisset, per triennium repeteretur. Viris etiam quibusdam habitioribus usum Sedlicensis aquæ præcepimus, ex cujus non adeo liberali dosi septem vel octo diebus vernali, & autumnali tempore admisso

3) curam cum lacte & aquis mineralibus.

potu, minera morbi per alvum exturbata est. Multis quoque chronica, scorbutica, & habituali purpura detentis, ut aquam Lauchstadiensem biberent mandavimus, qua, ut supra meminimus, sordes affatim evacuate sunt, continuato tamdiu ejus potu, donec alumæ dejectiones cessarent.

§. III.

4) quæ in ordinem redigunt fluxum mensium

Quum vero purpura chronica, qua feminæ subinde contumacius laborant, in vitio uteri, & inordinato mensium successu fundamentum habeat repositum, ut ille in ordinem rediret, præcipua etiam nostra fuit intentio. Suasimus hunc in finem, præter ea, quæ jam dicta sunt, pulveres rhabarbarinos, & elixir nostrum viscerale quotidie unacum pediluviis, aliquot ante eruptionem dies adhibentis. Si vero spasticæ, ut plerumque fieri solet, suberant stricturæ, & inflatione ventriculi, anxietatibus præcordiorum, doloribus dorsi &c. se prodebant, antispasmodicis usi fuimus, quibus annumeramus pulverem Marchionis cum tantillo nitri, & cinnabaris, & grano uno, vel altero castorei, & extracti croci remixtum, nec non liquorem anodynum mineralem, essentiæ croci, castorei, & liquori bezoardico nuptum, adornato simul ex aqua dulci, & lacte balneo. Ad ipsum denique mensium fluxum eliciendum, propinavimus essentiam succini minus spirituosam, cum liquore alcalino extractam, & sic etiam hoc sustulimus vitium. Porro, ad præservationem purpuræ chronicæ, in viris plethoricis, & fluxu hæmorrhoidali non affectis, scarificationes, & venarum incisiones, ad imminuendam nimiam sanguinis, & humorum copiam multum faciunt, nec non iterata alvi apertio, quæ commodissime procurari poterit manna soluta, utpote quæ omnibus ex salsa acrimonia morbis obortis dicata est, addito simul stimulo salino, cujus generis est terra foliata tartaria. Novimus etiam, quod sæpissime nocturnos sudores, quibus in purpuram proclives mirifice torquebantur, feliciter discussserimus crebriori alvi solutione, clementiorum laxantium, ut passularum, rhabarbari, terræ foliatæ tartari, aut cremoris tartari ope provocata. Sed hæc de præservatione.

& hæmorrhoidum.

§. IV.

Curativa methodus postulat 1) temperatum regimen cum lenioribus diaphoreticis.

Ipsam purpuræ chronicæ curam facili, & explicita ratione sic adornavimus. Præcepimus primo omnium, ut mox ab initio morbi, ægri in non nimis æstuoso lecto, & conclavi, sed moderatissimo calore detinerentur, & quantum fieri posset, e lecto se subducerent: & hac ratione molestissimos sudores averti posse deprehendimus. Deinde, præter memoratum ad potum ordinarium decoctum, nihil ex medicamentorum classe magis ex usu fuisse testamur, quam pulverem diaphoreticum nervinum, ex cornu cervi usto, it. sine igne parato, lapidibus, sive chelis cancrorum, matre perlarum, succino, nitro purificato, & cinnabari confectum. Præstabilem etiam fuisse animadvertimus liquoris anodyni mineralis virtutem, ita ut duobus his remediis, vel simul congrua dosi, vel quolibet illorum seorsim, pro variarum circumstantiarum dispositione, assumtis, rejectis omnibus aliis medicaminibus, quantumvis dilaudatis, felicissime purpuram tam chronicam, quam etiam acutam superaverimus, ægris fortunante Deo brevi sanitati redditis.

§. V.

Quænam in statu graviditatis ad præservandum prosint?

Progredimur ad præservationem, & therapiam illius purpuræ, plerumque pejoris notæ, quæ puerperis, vel

vel sub initium, vel medium puerperii tempus, accidere solet. Hujus causas, & originem superius jam eruimus, & ex incongruo gravidarum regimine, nec non admissis in diæta erroribus derivavimus; ideoque ad hæc avertenda, & removenda curam dirigendam esse facile patet. Quod si igitur puerperas a periculoso hoc symptomate immunes præstare velimus, ne sub graviditate humorum copia, multo minus impuritas, ex stagnatione illorum circa uterum oriunda increscat, neque generi nervoso imbecillitas inducatur, primaria utique erit intentio; quæ nulla alia perfici poterit ratione, quam ut, si sanguine copiosiore corpus turget, is detrahatur, instituta frequenti, ter vel quater, non adeo larga tamen, in superioribus venæ sectione. Deinceps abstinendum est ab otio, diuturniori somno, animi turbis, & eduliis dulcibus, fermentescibilibus, farinaceis, quin potius cibis boni succi, & potu salubri, nec nimis parco, utendum, corpus motu moderate exercendum, & alvinæ excretionis successus, magis tamen alimentis, quam medicamentis, promovendus, exhibendo etiam passulas rhabarbarinas, cum, vel sine manna paratas, quippe quæ, gravidis apprime conveniunt, & ex usu sunt. Et quum imi ventris refrigeratio utero gerentibus insigniter noceat, & ad graves ægritudines ingenerandas sit aptissima, semper iis auctor fui, ut inferiora arctius, adversus aeris frigidioris accessum integumentis muniant, eamque ob causam braccas optimo cum successu gestandas suasi. Ad præscindendas quoque nocivas humorum circa uterum stases, magnopere expedit, ut abdomen nonnunquam, præsertim post medium gestationis tempus, prope fornacem calidam, embryonum balsamo, vel vino Rhenano, aut Hungarico vetustiori, & generosiori calefacto, instillatis aliquot balsami nostri vitalis guttis, inungatur, & perfricetur. Et hac summa cura tenendæ sunt feminæ gestationis tempore.

§. VI.

Quænam ante, & post partum consideranda sint.

Jam etiam dispiciemus: quænam ante & post partum, & primis statim puerperii diebus studiose servanda sint, ne in graves ægritudines, & purpuram, sive diuturnam, sive acutam, incidant puerperæ. Quum itaque multum ad hunc affectum producendum, & feminas debilitandas imprudens parturientium tractatio faciat, dum ante legitimum tempus summis conatibus, & laboribus, plane intempestive fœtus expulsio urgetur, propinatis etiam hunc in finem spirituosis & calidioribus medicaminibus: exquisitum ut in omnibus teneatur moderamen serio monemus, ne vires nimium frangantur, neque per extremos istos labores, calidaque suggesta analeptica, tota humorum, & sanguinis massa mirifice commoveatur, exagitetur, & simul fœculenti illi, & impuri, qui circa uterum stabulantur humores, in validiorem motum abripiantur, sed potius lochiorum fluxus, & aliæ excretiones legitime expediantur, ne magna ad morbos fiat dispositio.

§. VII.

Puerperæ quomodo tractandæ præservandi fine.

Excluso autem fœtu, & pacatis post exantlatos partus labores iterum secundo post die omnibus, necessarium ac utile est, ut collectus ingravidationis tempore impurus, quo uterus adhuc turget, sanguis, evacuetur, & humores vitales a contracta cacochymia liberentur. Quare omnis generis excretiones, maxime vero alvina, & quæ per cutis colatorium succedit, sedato nisu, non impetuose, sed successive promovendæ sunt: id quod accommode, & perutiliter his poterit obtineri, & perfici subsidiis. Evitetur summo studio nimius lecti & hypocausti calor, & potus quoque nec calidior,

dior, nec nimis perfrigeratus, ſed tepidus præbeatur. Abigantur omnes animi turbæ, & abſit maxime terror ac triſtitia. Alternis diebus deglutiantur quater pilulæ balſamicæ & roborantes, qua virtute ſunt Becherianæ, Stahlianæ, & noſtræ: quippe quæ, non ſolum multas impuritates alvo eiiciunt, ſed etiam lochiorum fluxum promovent, & diaphoreſin eliciunt. Quod ſi vero initium nondum omnia ſunt complacata, ſed citatior pulſus cum interiorum æſtu animadvertitur, amicum harum pilularum inſtitui poteſt connubium cum pulvere præcipitante abſorbente, qui pro doſi grana quatuor vel quinque nitri habet. Tum maximopere conducit, ut cum juſculis tenuioribus, non nimis ſubſtantificis, ea aſſumantur, quæ ſpaſmos leniunt, ſanguinem grumoſum coagulatum reſolvunt, & ſimul etiam liberiorem ſordium cum perſpiratione difflationem procurant: quo nomine laudem merentur, ſperma ceti, oleum amygdalarum dulcium, infuſum florum ſambuci, chamomillæ, ſummitatum millefolii theiforme, eſſentia corticum aurantiorum temperatior, juncta croci eſſentia, liquor noſter anodynus mineralis, nec non pulveres bezoardici, diaphoretici, cum aqua analeptica propinandi. Inprimis etiam mixtura ex aquis analepticis & diapnoicis, cum aceto deſtillato, & lapidibus cancrorum, nec non ſyrupo acetoſitatis citri confecta juvat, quæ in ſtagnante, & congrumato ſanguine reſolvendo eximii uſus eſt.

§. VIII.

Et ſi purpura imminet. Hiſce exacte obſervatis, non facile gravis, & funeſtus morbus puerperas aggredietur, neque etiam metuendus erit purpuræ inſultus. Quod ſi autem his neglectui datis tantopere increvit ſeri & lymphæ corruptio, ut purpuracea febris, ſive rubra, ſive alba, immineat, aut jam urgeat, hac ſæpe ſæpius probata, & experta utimur methodo. Injuncto æquali, placido ac temperatiſſimo ratione caloris regimine, puerperis purpura jam decumbentibus ſummopere commendamus decoctum avenaceum, cum, vel ſine infuſo florum chamomillæ vulgaris, cujus efficaciam longe præſtantiſſimam deprehendimus. Alvum in maligna, & alba non facile ſtimulantibus ſollicitamus, neque etiam clyſtere admonemus. Mutationem quoque integumentorum & induſiorum, quantum fieri poteſt, interdicimus, & ſuademus potius, ut jam trita ad fornacem calidam probe ſiccata, & fumigata iniiciantur, & induantur. Multo magis diſſuademus erectiorem ſitum, vel ut e lecto ſurgant ægræ; eo quod facile incidunt in animi deliquium, & motu humorum ad interiora converſo, exanthemata diſparent, peſſimaque ingruunt ſymptomata: id quod latius ex obſervatione mea expoſitum eſt in *diſſert. de ſitu erecto in morbis periculoſis valde noxio.*

§. IX.

Si jam erupit. Ex medicamentorum claſſe, pulveres bezoardicos, temperatos, quibus nonnunquam croci vel caſtorei momentum adiicimus, repetitis vicibus ad ſcrupulum, vel drachmam dimidiam exhibemus, eorumque uſum ſubinde liquoris anodyni mineralis doſi interpolamus, cujus nobiliſſima eſt facultas ſpaſmos complacandi, motum inteſtinum calidum ſedandi, & acrimoniam humorum demulcendi. Si vero ob varias cauſas antecedentes purpuræ retroceſſio metuenda, vel hæc jam fuerit facta, admiſcemus liquori anodyno, quartam partem liquoris bezoardici ad mentem Buſſii parati, & in *obſervat. noſtris phyſico chymicis. Lib. II. obſerv. 28. pag. 238.* deſcripti: quæ mixtura egregie diaphoreſin movet, & materiam peccantem ad exteriora agit. Ad reficiendas demum vires, enormiter plerumque proſtratas, in pur-

purpura alba majorem in modum commendamus potionem analepticam, ex aqua meliſſæ, corticum citri, florum liliorum convallium, primulæ veris, acaciæ, liliorum alborum, & cinamomi cydoniata, addita ſufficienti quantitate matris perlarum, & man. Chriſt. perl. nec non inſtillatis aliquot ſpiritus nitri dulcis guttis: quo cum eadem, tanquam accommodo vehiculo, pulveres exhibeantur, vel ipſa ſeorſim ad cochlear aliquoties ſumatur.

§. X.

Quid faciendum ſi lochia ſubſiſtunt?

Quum vero ſæpiſſime contingat, ut lochia in febre lactea vel purpurea ſubſiſtant, & ſanguinis raptu ad caput facto, lethalia oboriantur ſymptomata, in quæſtionem cadit: an, ſi lochia plane non, vel non ſufficienter fluunt, ſi febris eſt, ſi purpura imminet, venæſectio tuto, & utiliter admitti poſſit? Verum enim vero, quia hoc argumentum, jam in *diſſ. de venæſectionis prudenti ad miniſtrat. pag.* 18. *ſeqq.* fuſius excuſſi, & momentoſis rationibus docui, quod venæſectio non ſolum in febribus exanthematicis, ſed comparentibus etiam jam effloreſcentiis nonnunquam ſummopere proficua ſit, allata ibi huc non tranſcribemus. Id tamen ſancte affirmare poſſumus, quod ſolius venæſectionis, pro circumſtantiarum ratione largioris, vel in pede, vel manu, inſtitutæ ope, proximas jam morti puerperas, & ſpaſticis ſtricturis, quibus ſanguis impetuoſe ad cor, & cerebrum urgebatur, detentas, ab orci faucibus revocaverimus, & præſentaneam opem attulerimus. Atque adeo haud immerito, ſi ſuppreſſis lochiis laborantes puerperæ decedunt, mortis cauſam in venæſectionis neglectum reiiciendam eſſe putamus. Neque deſunt ex clariſſimorum auctorum numero, qui noſtræ ſententiæ calculum adiiciunt, e quibus nominaſſe ſufficiat WILLISIUM *de febb. cap. XVI.* WELSCHIUM *de purpura Lipſ.* ROLFINCKIUM *libr. de ord. & meth. conſult. libr. IV. ſect. II. cap.* 6.

CAUTELÆ PRATICÆ.

§. I.

In utraque purpura nocet frigus.

IN utraque purpura, ſive benigna, ſive maligna, nihil tam perniciosum, & ad mali cauſam augendam, ſymptomatum, & morbi vehementiam exacerbandam, & ex benigno morbo malignum reddendum, tam aptum & expeditum eſt, quam exceſſus in frigore, & calore: ſiquidem ſi ullus alius, certe hic morbus, nec refrigerationem, nec nimium æſtum perfert, ſed in utroque exquiſitum moderamen expoſcit; ut hinc conclave, ubi æger decumbit, & aer in eo, æquali ſemper temperamento ſint inſtruenda, & cuſtodienda. Quod ſi enim paullo frigidiuſcula aura ad habitum cutis liberius accedit, vel tantum manus, antea ſub lecto in temperato calore, & udore detentæ, exporriguntur, illico inhorreſcentia, & perfrigerium univerſum tangit corpus, & puſtulæ, ſubſequente magna anxietate magnoque languore, evaneſcunt: id quod eo facilius eoque majori cum pernicie contingit, quo magis cubiculum ante nimis æſtuoſum, vel corpus ſtragulorum apparatu arctius tectum, & tantum non obrutum fuit. Similiter in omnibus, maxime vero purpuraceis his exanthematibus, nihil, præſertim in ipſius morbi vigore, damnoſius eſt, quam inæqualis, & crebrius immutatus caloris, in hypocauſto gradus: eo quod ſubitanea calidi in frigidum, & frigidi in calidum mutatio, nerveo-ſenſibilem cutis ſubſtantiam graviſſime afficit, ejuſque tonum, robur, & motum mirifice variat, & perturbat, ut puſtulæ neque in conſpectum prodire, neque, ſi demum ſparſim compa-

ruerint, firmam servare queant stationem.

§. II.

2) nimius calidum regimen.

Porro sontico admodum damno purpura laborantes mactat, immodicus cubiculi, & hypocausti calor, nec non suscitatus per potum fervidius assumtum, aut medicamenta calidiora, æstus: quandoquidem exagitatis sic, lugi præsertim ardore, omnibus, vires non solum franguntur, & porosa cutis substantia nimis adaperta, & hiante, humidi major, quam par erat, difflatur atque exhalat copia, sed ipsa etiam morbida materia, per inductum intestinum calidum motum, intensiorem subtilitatem, penetrantiam, & acrimoniam suscipit, ut pruritus, ardor atque anxietas insigniter invalescant, tantum abest, ut complacentur, & imminuantur. Hinc compluries animadvertimus, manifesto damno, & ancipiti pathematum augmento affectos esse ægros, si infusum herbæ thee, aut aliud ad ejus similitudinem paratum, calidius, & quidem larga in copia sorbillarunt, vel etiam cibum, & potum fervidum ingesserunt.

§. III.

3) medicamenta calefacientia alexipharmaca &c.

Multo vero minus interne calefacientia, vinum, liquores spirituosos, pharmaca sudorifera, & expellentia, essentias, & tincturas bezoardicas, alexipharmacas hic morbus ferre potest, sed potius ex illorum usu semper augetur magisque accenditur. Vidimus certe, mitioris alias ingenii purpuram chronicam, febris & vehementiæ symptomatum prorsus expertem, admisso exterius nimio æstu, & antiscorbuticorum, nec non decoctorum sic dictorum purificantium, injuncto simul ad sudorem eliciendum arctiori regimine, usu, in malignam fuisse conversam, adeo ut febrilis postmodum calor, cum ciborum fastidio, virium languore somnique defectu, ægrum periculose affligeret. Et in genere id quoque pro comperto est, purpuram, quo citius, & impetuosius, per medicamenta & calidum regimen expellitur, eo facillius & levissima de causa evanescere, & interiora repetere.

§. IV.

4) liberatiores, & suppressæ alvi evacuationes.

Præterea, in purpuraceo hoc cutis vitio, omnes per ani secessum factæ liberaliores evacuationes, admodum sunt nocivæ. Tam exquisitus enim hujus morbi est genius, ut alvum, nec nimis duram, & constrictam, nec nimis fluxilem, multo minus arte elicitas purgationes, admittat. Hinc, si alvus diutius officii obliviscitur, cohibita ad habitum corporis vergunt purgamenta, biliosæ, mucosæ, & fermentescibiles scoriæ, quæ per hepar, pancreas, & glandulosas intestinorum tunicas separari alvoque debebant eiici, ad cutis colatorium convertuntur, vel in longo illo, & anfractuoso intestinorum canali collectæ, & invicem commixtæ, mora magis corrumpuntur, & postea ad sanguinem cum succis chylosis, & alimentosis advectæ, liberale morbi, & materiæ morbificæ pabulum ac nutrimentum præbent. Quare, nisi alvina cum aliis excretionibus revocentur, & in ordinem redigantur, ipse morbus rarius perfecte sanescit, sed aut crebrius recrudescit, aut diutius extrahitur.

§. V.

Quæ ideo provide moderandæ & revocandæ.

Contra vero, summo etiam cavendum est studio, ne acriori stimulo excretionum successus proritetur, & urgeatur, eamque ob causam cujuscunque generis, mitissima etiam emetica, omnia purgantia, & laxantia, licet virulentia prorsus destituta, salina quoque, sunt vitanda. Neque etiam semper tutum est clystere alvum admonere, vel suppositorium admovere, præsertim ante eruptionem exanthematum, & paullo post eandem. Etenim exstimulatis hoc modo interioribus, omnis flui-

fluidorum, qui ad corporis peripheriam tendit motus, illico invertitur, perspiratio sufflaminatur, cutis pori coarctantur, & efflorescentiæ evanescunt: interiora vero languore opprimuntur, ventriculus nausea corripitur, ejus subversio oritur, intestina torminibus, & ardore torquentur, & præcordia angore stringuntur, & excruciantur. Ut adeo pateat, summa cum cautione, & provida circumspectione, ad alvi apertionem hoc in morbo esse descendendum.

§. VI.

5) Intempestiva sanguinis missio.

Multum denique ad periculosum purpuræ retrocessum facit intempestiva, & inconsulta sanguinis missio. Nam plurimum certe refert, sicuti in omni exanthematum genere, ita maxime etiam hoc, sanguinem in convenienti quantitate, proportione, & ad superficiem corporis accessu, ita moderari, ne ipse vel nimium exundet, vel deficiat. Utrumque periculum alit. Si quantitate excedit, ob spasticas partium stricturas, congestiones in loca nobiliora summopere perniciales sunt metuendæ. Si vero defectu peccat, ad exilissima cutis vascula, & sudoris secretioni dicata organa appulsus urgeri nequit, & vitiosa materia per capillare hoc cribrum minus recte secerni, & transmitti potest, sed summo cum discrimine in interioribus corporis penetralibus immota obhærescit. Quare vix majus hoc in morbo metuendum est periculum, quam si ab imperito medico inconsiderato sanguis exautlatur. Vidimus nosmet ipsi, tam infeliciter aliquoties cessisse quorundam ausum, qui in purpura chronica, qua hypochondriaci, spasticis pathematibus obnoxii, laborabant, venæsectionem in pede largius instituendam suaserant, ut exanthematibus subito disparentibus, apoplecticus irrueret insultus. Novimus quoque, admissa illa, sævissimas subsequutas esse artuum tractiones, & convulsivos partium motus, & parum abfuisse, quin ægri letho afficerentur.

§. VII.

Vesicatoriorum usus in utraque purpura.

Inter auxilia chirurgica miliari febri opponenda referuntur adhuc a quibusdam vesicatoria, si acida corrupta lympha peccat, quo eadem his mediantibus extrahatur, & fibræ delassatæ nerveæ simul excitentur, & ad contractionem sollicitentur. Inprimis HAMILTON *de febre miliari*, eadem scapulis iterato apposita mirifice dilaudat, ita *pag.* 450. *Sydenhami* rationes subducens: ***ad serositatem minuendam optime respondent vesicatoria. Materia enim morbifica ex aliqua parte eorum ope diminuta, natura reliquam, via sibi consueta, facilius amandare potest: tantum abest, ut pustularum eruptionem impediant.*** At vero, licet id remedii genus non adeo incongruum esse videatur, ingenue tamen fatemur, nos nunquam eo esse usos, sed enumeratis præsidiis, & auxiliis, purpuram adspirante Deo expugnasse, ideoque aliis, ut periculum faciant linquimus.

ENARATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Purpura chronica post nimium hæmorrhoidum fluxum tandem lethalis.

VIr illustris, quinquagenarius, temperamenti sanguinei, a longo hinc inde tempore animi pariter ac corporis constante vigore gavisus est. Ætate autem sensim ad senium vergente, quum prætermisso, quod alias consueverat, motus exercitio, cibis alimentosis multumque aromatisatis, ut & largiori vini generosioris haustu magnam sanguinis abundantiam accumularat, neque hanc per venam sectam imminuerat; ipsa benigna natura, per hæmorrhoidum fluxum salutariter excitatum, a tanta machinæ obfutura mole se liberare annisa fuit, eventu adeo secundo, ut a multis postea annis ab

incom-

incommodis satis immunis degerit: donec aliquando post longius iter sub frigido hiemali cælo institutum, cæcas, quas appellitant, hæmorrhoides acceperit, quæ ante discussionem multas crearunt molestias. Circa æquinoctium vernale ejusdem anni, hæmorrhoidalis non modo effusior, & per tres fere menses durans rediit fluxus, sed & varia se adsociarunt incommoda; siquidem vir illustris appetitus imminutione, acri & salsa oculorum defluxione afficiebatur, constrictivum in pectore, & abdomine sensum, nec non pressorium in osse sacro dolorem cum stimulo ad matulam percipiebat, qui lumbarem quoque regionem, & pedem affligebat. Ego tum temporis in consilium accitus primo venam in brachio secandam suasi, dein curam cum fonte Spadano vel Selterano sub exacto diætæ regimine instituendam commendavi; postea vero crebriorem corporis exercitationem, abstinentiam a vino Hungarico, & liquoris mei anodyni cum pulvere præcipitante ex aqua usum injunxi. Et optime quoque cessit curatio. Sed annus effluxit, quum Februario mense, in febrem incideret noster, catarrhali primum æmulam. Appetitus aderat prostratio, sitis, & æstus intensior, vomitus quoque, & alta suspiria, præcordiorum anxietates, cum respiratione difficili, cardialgiæ, & compunctorius sensus, alternante frigoris, & caloris sensu, pulsuque durius, & celerius micante. Hæc intuens ego mox purpuram augurabar; & en! successit cutis asperitas, prodeuntibus innumeris pustulis rubris, milii semen figura referentibus: unde bezoardicum pulverem circa somni tempus, vomitui vero obviam eundi gratia liquorem anodynum mineralem cum balsamo vitæ maritatum, & pro potu serum lactis dulce propinabam. Sic sedebantur quidem molestæ afflictionum turmæ, & purpura decidebat, sed tanta in cute ad purpuraceum hoc exanthema remanebat dispositio, ut continuo fere sub corporis quadam incalescentia maculæ efflorescerent, & æger per totum æstatis, & hiemis insequutæ decursum purpura cum insigni pruritu juncta laboraret; præsertim quum plus justo appetitui ciborum incongruorum indulgeret, unique plus justam quantitatem adsumeret. Circa vernum tempus, redeunte vomitu, anxietate, aliisque gravioribus symptomatibus, purpura copiosior in locis quoque inconsuetis comparebat, & hæmorrhoidales venæ denuo sat largam sanguinis fundebant copiam. Crura hinc circa talos intumescebant, & maculæ disparebant, crustam, qualis in scabie ferina sicca conspicitur, relinquentes. Ventriculus pituitosam quandoque materiam, quam fauces quoque stillabant, eiiciebat, somnus aderat multus sed parum reficiens, pulsus mane frequens, & validus, vesperi debilis micabat, urina crassa rubicundo-bruni coloris mittebatur, imo omnia in summa erant perturbatione. Ut auxilium ferremus ægro, potus loco mox cerevisia Duchsteinensis, quam appetebat, cum gelatina cornu cervi permixta, mox gallinarum juscula cum radicibus cocta, quandoque etiam sarsaparillæ decoctum, usurpata fuere; ex medicamentis vero essentia stomachica liquori anodyno nupta, post meridiem pulvis absorbens cum pulvere cascarillæ permixtus, & vesperi bezoardicus pulvis offerebantur. His, & analepticis interpositis nihil proficientibus excrementa fœtido secedebant odore, virium postratio augebatur, & febris tandem inflammatoria corpus summe emaciatum ita affligebat, ut ægrotans illustris morbi vehementiæ victrices dare manus debuerit. Peracta post mortem sectione, panniculus adiposus, una cum renibus, intestinis tenuibus & vesica urinaria, inflammatione correpta comparebant, lien putredine exesus, ita ut

tactu

tactu in liquamen fatisceret; ventriculus flatibus distentus; vasa gastrica sanguine crasso infarcta; diaphragmatis sinistrum latus corruptum conspiciebantur. Pulmones inflammatione obsessi, colorem ex atro cœruleum induerant. Pericardium liquore carebat, cor flacidum multo atro sanguine turgebat. Glandulas mesenterii scirrhus infestarat. Hepatis gibbosa pars maculam inflammatoriam ostendebat, cujus vesicula fellea bile erat repleta.

EPICRISIS.

Sistit hic casus purpuram scorbuticam, eamque chronicam, & exitu lethalem, cujus generandi modum, decursum atque eventum paucis jam ad ductum historiæ morbi perpendere juvabit. Vir Illustris tum ob diætam lautiorem, tum ob consuetam corporis exercitationem omissam in corpore nimiam sanguinis coacervavit copiam; quæ per convenientem venæsectionem non diminuta ægrius per canales potuit circumagi: unde postea, salutaribus se & excretionibus, quæ in senili ætate per se languent, cohibitis, tota sanguinis, & humorum massa a partibus excrementitiis minus rite depurata labem contraxit scorbuticam. Jam insigne attulisset emolumentum multaque mala præscidisset bonus hæmorrhoidalis fluxionis successus, nisi ipse Dn. ægrotus frigore imprudentius corpori admisso eundem supressisset, quo sanguis versus interiora magis coactus in vasis mesentericis se accumulavit, &, denegato per hæmorrhoides exitu, eodemque victus genere persistente, ibidem stagnavit; donec tandem calore vernali expansus vasa cum impetu disrupit, & efferatius per tres prope menses promanavit. Nos itaque, sedata hac enormiori hæmorrhagia, primo omnium eo respeximus, ut fortasse obstructi viscerum tubuli reserarentur, quod debito fontis Selterani, vel Spadani usu præstandum allaboravimus. At vero, quum æger appetitui denuo plus justo inhærens novæ sanguinis accumulationi, ejusque in imi ventris visceribus stagnationi ansam præbuerit, factum est, ut impuris sordibus salino sulphureis non segregatis, ipsa purpuracea materia ingeneraretur, quæ nervosis primum membranis insidens spasmum excitavit febrilem, cujus ope ipsa purpura ad habitum corporis protrusa, omniaque quietiora sunt reddita. Redeunte postea hæmorrhoidum fluxu effusiori, vires jam antea debilitatæ omnino magis sunt depressæ: unde vi cordis & arteriarum systaltica imminuta, non modo materia morbifica ad corporis corticem non amplius potuit propelli, sed & sanguis tenax, & acris in minimis & capillaribus illis, lienis, & pulmonum vasculis stasin inflammatoriam, omniaque huic communia symptomata excitavit; ut adeo non mirum esse debeat, cur post mortem variæ partes inflammatione sphaceloque obsessæ comparuerint.

OBSERVATIO II.

Purpura chronica inedia, & aquis mineral. sanata.

FEmina quadraginta annorum, nunquam puerpera, habitus corporis valde repleti, pinguis, & spongiosi, alvo strictiori vitæque sedentariæ adsueta, admodum semper pleno, & inordinato victui, consistentiori cerevisiæ nimioque Caffee potui indulsit: parum tamen molestiæ inde percipiens; usque dum terrore aliquando perculsa menses primo per dimidium fere anni plane amisit, postea vero parciores experta fuit. Ab hoc enim tempore sæpe insignem corporis gravitatem tussiculosam pectoris concussionem cum cutis quadam prurigine sensit. Hæc invicem mala ad vernum usque tempus durabant, ubi præmissa venæsectione in pede motibus corripiebatur febrilibus, catarrhales, tum temporis gras-

graſſantes æmulantibus. Remedia ordinabantur huic ſtatui accommodata, potus tenuis, & clyſtere quoque alvus clauſa reſerabatur. Sed en! improviſo ſine prægreſſis gravioribus ſymptomatibus in pectoris ambitu maculæ emergebant purpureæ, quæ ſub pulveris leniter bezoardici, cum extracti caſtorei pauxillo remixti uſu, in dorſo quoque, & brachiis copioſe efflorеſcebant. Mitigabantur tum omnia ſymptomata, & ſenſim maculæ hinc & inde evaneſcere videbantur, quarum tamen novæ mox recedebant. Tam pertinaciter, itaque inhærente hoc exanthemate, a quo tamen præter pruritum pectoriſque oppreſſiones, refrigerationem maxime ſubſequentes nihil patiebatur, ego curam ſuaſi tenuem, & exſiccantem hac ratione inſtituendam: ut præmiſſa venæſectione, alvinaque regione per potionem mannatam, bis repetitam repurgata, per unum alterumve menſem ægra a nutriente victu ſe abſtinens pane bis cocto, & carne magis aſſata in refracta quantitate veſceretur, potui decoctum rad. ſarſaparill. chinæ & cort. ligni ſaſſafras in largiori copia ſubſtitueret, & ad robur ventriculi conſervandum temperatum medicamentum ſtomachicum adhiberet; finita autem hac cura, ſcarificatione admiſſa, ſerum lactis dulce tam mane, quam a meridie biberet. Paruit ægra conſilio, & mirum erat, quantum corporis mole decreverat, quantumque levaminis reportaverat, ita ut per autumni, & hiemis decurſum a purpura ejuſque moleſtiis parum affligeretur, præſertim quum ſalubres diætæ regulas exactius obſervaret. Adpropinquante vere commendabam fontem Egranum per decem dies, & poſtea Selteranum tam ſine, quam cum lacte remixtum per tres hebdomades bibendum, hiſque finitis balneum Lauchſtadienſe externe adhibendum: unde menſium fluxus antea parcior juſtam ſervavit quantitatem, & ægra a malis ſuis liberata jam exoptata fruitur valetudine.

EPICRISIS.

Femina, cujus morbum expoſuimus, ob vitam otioſam, pinguemque diætam ſtatum ſibi contraxit plethoricum, ſub quo, vel levioribus cauſis, ut teorre accedentibus, ſalutaris menſium fluxus, ob nimiam vaſorum repletionem fluidaque propellendi impotentiam facile cohibetur: quo cohibito non poteſt non ſanguis, & lympha impuritate imbui, & nimio potus Caffée uſu alvique conſtipatione concurrenre, purpuræ proventus ingenerari; ſicut hoc ſupra ſatis oſtendimus.

2) Annotandum eſt, quod homines ſpongioſa carne multaque pinguedine præditi, qui multum ſeroſi ſanguinis alunt, præ ceteris ad exanthematicum hunc affectum ſint proclives, ideo quod ſerum, per excretionem cutaneam non ſatis depuratum facile vappeſcentem acrimoniam induit. His vero ſubjectis nihil convenientius eſt, ad purpuram in prima, ut ajunt, herba ſuffocandam, quam accommodata cura per inediam, qua ſuperflua pinguedo, quæ remoram ſanguinis circulo depuratorio poſuit, ſubtrahitur, & nimis relaxatus cutis tonus, qui in purpura tantum non læditur, roboratur, ut hic dein longe minus ſordium per tranſpirationem eliminandarum retentioni, & accumulationi faveat.

3) Aquas ſalubres commendavimus, ut reliqua etiam ſe, & excretionis organa ſuæ reſtituantur integritati, maximeque ille ſequiori ſexu ſaluberrimus menſium fluxus in ordinem redigatur: quo fine etiam balneum Lauchſtdienſe ſubiungendum ſuaſimus, quod tum in vaſis uteri flaccidis roborandis, ſanguiniſque fluxu promovenduo, tum in cutis tono ſimul reſtituendo, eximiam præſtat utilitatem.

OB-

OBSERVATIO III.

Purpura chronica ictero & hydropi symptomatica.

Vir aliquot supra quadraginta annos natus, sanguinis, & succi plenus, jam olim vigesimo ætatis anno a vita sedentaria multisque ad seram noctem protractis lucubrationibus malum passus est hypochondriacum, cum aliqua ad hæmorrhoidalem fluxum dispositione, qui succedente tempore sæpius quidem apparuit, certas tamen statasque periodos nunquam servavit. Trigesimo quinto ætatis anno in febrem incidit tertianam, qua brevi curata purpura corripiebatur scorbutica: unde fonte usus est Pyrmontano, idque inde obtinuit, ut purpura mitigaretur, penitus vero non evanesceret. Quum quadragenario proximus admoveretur officio, quod non modo vitam postulabat sedentariam, sed crebriores quoque animum commovendi occasiones præbebat, prægresso quondam iracundiæ affectu, doloribus corripiebatur colicis cum vomendi conatu, pectorisque angustia junctis, quibus compositis icterus prodibat, pedes intumescebant, & maculæ purpureæ, plus quam antea unquam, emergebant hæmorrhoidibus nunc prorsus silentibus. Remittente colore flavo, pedum tumor nihilominus una cum purpura persistebat: quare denuo aquæ Pyrmontanæ adhibebantur, sed sine levamine, ut potius purpura eadem permanente, tumor pedum altius adscendens simul scrotum, & inguina occuparet. Ego consultus rem in ancipiti positam ratus, sequentia proposui. Primum, abrogato cerevisiæ potu decoctum aperitivum substituendum jussi hujus compositionis: Recipe rad. V. aperientium ana unciam, sarsaparill. glyzyrrh. cichorei ana unciam dimidiam C. D. S. species, quarum uncia una, & dimidia in tribus aquæ mensuris decoquenda, addito in fine pauxillo cinamomi. Dein, quovis tertio die pilularum balsamicarum XIV. propinandas, & bis in die scrupulos duos pulveris, ex solut. ocul. cancror. arcani duplicat. nitri purif. tartari vitriolar. ana drachmis duabus, rad. ari, salis absynthii, cinnab. ana drachma compositi capiendos commendavi. Ut ventriculo prospiceretur, præscripsi elixir balsamicum temperatum ad 80. guttas in prandio sumendum, ex extracti centaur. min. gent. rubr. card. bened. rhabarb. terræ foliatæ tartari ana drachma, in aquæ menthæ unciis quatuor leni calore solutis. In diæta suasi juscula carnium tenviora cum rad. petroselini, selleri, taraxici, gramin & cichorei decocta crebriusque adsumenda. Externe vero ad dolorem pressorium, qui in hepatis regione percipiebatur, mitigandum cataplasma, ex comis absynthii, flor. chamomill. roman. & vulgar. sambuci in vino, & aqua calcis vivæ coctis imponere, idemque scroto applicare. Mitigabant quidem hæc omnia symptomatum vehementiam, & aliquando inter ipsorum usum motus incidebant febriles, cum nova purpuræ protrusione, sed natura jam nimis imbecillis tandem succubuit.

EPICRISIS.

Ferax est hic casus utilissimarum observationum, quarum prima est, quod purpura primum post febrem effloruerit, cujus phænomeni ratio ita mihi reddenda videtur: sine dubio febris intempestive curata labem quandam in abdominis visceribus, sanguinis depurationi servientibus, maxime vero in liene, & hepate reliquit; unde his forte infarctis sanguis a partibus sulphureis non rite depuratus purpuræ materiam suppeditavit. Imo ab eadem causa, seu a circulo sanguinis per hæc viscera impedito derivandus est tumor pedum insignis, qui tantum non omnibus, visceris cujusdam sanguinei obstructione

ctione laborantibus solet esse familiaris. Icterus in nostro ægroto suam sumsit originem tum ab infarctu hepatis, quem dolor in hac regione pressorius inter alia edocebat, tum a spasmodica ductuum biliariorum sub ira strictura. Intercepto enim bilis ad intestina cursu, hæc ad sanguinem refusa largiorem materiæ purpuraceæ copiam ingeneravit, quæ causa fuit, ut post icterum rubræ miliares pustulæ copiosius in cute effloruerint; luculento indicio, sulphureæ indolis materiam in purpura peccare, ideoque hanc ipsam variis a bilis vitio oriundis morbis symptomatice jungi. In curatione rite adornanda omnem medicamentorum energiam eo direximus, ut tenaci viscida amurca obsessi viscerum tubuli recluderentur, & sanguinis cum acri bile mixti intemperies immutetur; quibus peractis purpura, ceu symptoma, sponte evanuisset. Quoniam tamen vis morbi tantum jam invaluerat, ut virtutem omnium, vel efficacissimorum remediorum superaret, factum est proh! dolor, ut morbo tandem superatus æger succubuerit.

OBSERVATIO IV.

Purpura ob inordinatam diætam chronica.

Honesta hujus loci femina, tenenera ac macilenta, quinquaginta, & aliquot annos nata, naturæ sensibilioris animique ad excandescentiam proclivis, per octo circiter annos semel vel bis in anno purpura corripi suevit chronica, ita ut nonnunquam per unius, vel duorum mensium spatium eadem laboraverit. Enimvero, quoties novus imminebat insultus, per intervalla alia atque alia jungebantur symptomata, ut fere sunt virium imbecillitas, capitis dolor cum aurium tinnitu, anxietas præcordiorum cum spirandi difficultate, somnus paucus ac interruptus, pulsuum cum celeritate juncta debilitas, alternans cum frigore æstus, & insignis extremorum pruritus. Quamprimum vero materia purpuracea cum aspredine cutis, & papulis ab interioribus ad exteriora erat propulsa, invicem ista placabantur symptomata, quandoque tamen, licet mitius, repetebant. Liberata fuit nostra a singulis hactenus paroxysmis, beneficio temporis simul concurrente, datis lenioribus bezoardicis, & analepticis, quorum illa ex pulvere Marchionis, cornu cervi usto, philosoph. præparato, antimonio diaphoretico, nitro, cinnabari, & pauxillo camphoræ, in pulverem redactis constabant; hæc autem ex aquis melissæ, cerasor. nigr. florum tiliæ, sambuci, lilior. convallium, flor. rosarum, cinamomi sine vino, matre perlar. & syrupo acetositatis citri, in potionem mixtis conficiebantur. Potus loco commendabatur ptisana ex hordeo mundo, rasura cornu cervi, rad. scorzoner. & cichorei confecta, blandusque lecti calor serio injungebatur, ne forte aere frigido ad corpus admisso curationis negotium turbaretur. Præservandi fine venæsectionem bis vel ter in anno admisit, mediocri tantum sanguinis portione evacuata, fontem quoque Selteranum cum tertia parte lactis caprini mixtum non sine successu bibit; nihilominus tamen integre ab hoc morbo nondum convaluit, sed sæpius recidivam patitur, præsertim quum iracundia cum animi angore juncta, ob res domesticas ad vota non succedentes, crebro afficitur.

EPICRISIS.

Dici vix potest, quam difficulter seminium purpuraceum, diutius paulo altiusque succis vitalibus insinuatum, penitus eradicetur; utpote valde multiplicativæ est indolis, si tantum minimæ ejus reliquiæ in corpore remaneant: maxime vero id ipsum

in

in numero pluribus ægrotantibus, præsertim mulieribus, post sanguinis excretiones cessantes contingere observavi. Causam difficilioris sanationis potissimum inordinatis animi affectibus, & perverso vitæ generi tribuo, quod post morbum curatum plerumque eligunt. Quandocunque tamen ægroti hoc morbo affecti locum, & aerem quandoque mutant, & regimini se accuratiori submittentes semel vel bis in anno aquis Selteranis vel Egranis, lacti nuptis utuntur, terque minimum venæsectionem, &, si paulo habitioris sunt corporis, scarificationem admittunt, equidem scio plures a chronico hoc affectu prorsus liberatos.

OBSERVATIO V.

Purpura chronica in femina sene.

Matrona hujus urbis honesta, sextum supra septuagesimum attigit annum, & per aliquot annorum decursum crebro affecta fuit purpura, ut dicunt chronica, cum consuetis symptomatibus juncta; a qua tamen intra duos vel tres menses ex voto semper convaluit. At vero, quum septuagesimo sexto ætatis anno prope exacto, denuo eodem corriperetur morbo, nonnisi de insigni virium prostratione somnique defectu conquesta pejus quam antea unquam decubuit. Purpura enim mox apparebat, mox retrocedebat, donec ægra subito animi deliquio correpta animam placide efflabat.

EPICRISIS.

Non mirum est, purpuram illam esse graviorem longeque difficilioris sanationis, quæ annis obsitos senes, quam quæ homines in ætatis flore constitutos, firmiorique naturæ robore adhuc donatos invadit. Ipsa enim senectus, ob excretiones per transpirationem, & alvum languidiores, non modo scorbutico-salinam, & viscidam succorum vitalium diathesin ingenerat, sed etiam propter vires sensim paullatimque decrescentes sanguinis depurationi, materiæque morbificæ ad habitum corporis propulsioni amplius non sufficit. Quare intellectu est facillimum, cur præsens demum ægrota, senectute invalescente, purpura obierit.

OBSERVATIO VI.

Purpura habitualis acetariorum, & aromatum usu sustentata.

Novi medicum, celebris nominis, temperamenti cholerici, qui per plures annos purpura laboravit chronica, cum magno pruritu, nocte præsertim auctiori, conjuncta, ita tamen ut suo, quo fungebatur, officio commode præesse potuerit. Vitæ genus, quod adhibebat, tale erat: a multis retro annis inter cibos insigni piperis, & zingiberis leviter contusi copia utebatur, & in cœna quotidie fere acetarium, ex lactuca, sale & aceto conflatum, comedebat; præter hæc vero exactiori quoad cibum, & potum diætæ studens, bis vel ter in anno sanguinem ex vena pedis tusa mittendum curabat. Inter hæc nihilominus ad insignem pervenerat ætatem; sed sex supra septuaginta annos emensus subito apoplexia cum paralysi correptus, post novem dierum intervallum, prostratis omnino viribus, animam exspiravit.

EPICRISIS.

Vir erat corporis robusti, macilentioris ac nervosi; alias, si laxioris fuisset habitus imbecilliorisque naturæ, profecto a victu acido pariter atque a calidis, & acribus aromatibus graviorem sanitatis labem sibi contraxisset. Equidem plures, imo ex medicis nonnulli in ea versantur opinione, aromata illa acriora, ut piper, & zingiber, quia oleo, si destillantur, subtili carent, sanguinem minus calefacere, sed crudorum hu-

humorum concoctionem adjuvando, digestioni insigniter succurrere. Verum enim vero, licet id sano sensu possit concedi, minime tamen est inficiandum, quod acriores horum aromatum partes, cum chylo ad sanguinem delatæ, insignem humoribus acrimoniam inducere possint. Quod quidem eo ipso satis superque potest demonstrari, quoniam, ut sæpius expertus sum, a cibis ejusmodi aromatisatis, inque primis piperatis, si qui fonticulos gerunt, nunquam fere non molestam in eo loco sensationem cum pruritu percipiant, quæ acrimoniam cum sanguine communicatam satis, ut arbitror, testatam faciunt,

OBSERVATIO VII.

Purpura post usum Carolinarum orta.

Vir generosus, quadraginta, & aliquot annorum, habitu corporis spongioso succique pleno, & temperamento sanguineo præditus, a prima juventute lautæ diætæ innutritus sæpe ad ebrietatem usque pocula hausit vinosa; unde tempestive arthritide laborare cœpit vaga: ad quam præcavendam aliquando ex medici consilio thermis utebatur Carolinis, quæ quidem interno usu nihil procreabant incommodi, sed bis adhibito balneo eveniebat, ut universum corpus maculis pustulisque obsideretur purpureis, quæ intolerabilem, omnemque fere somnum eripientem excitabant pruritum, appetentia prope penitus destructa. Omittebatur igitur omnis tam in quam externus Carolinarum usus; at quum paulo post vir generosus circa vesperam se auræ exponeret frigidiori, per integros tres dies gravioribus ventris torminibus vexabatur, quibus per anodyna sedatis, inopinato in notabilem abdominis pedumque tumorem incidebat, qui per exactam victus rationem, medicamenta diaphoretica, leniterque roborantia sensim paullatimque abigebatur, licet prohiberi non poterat, quin postea crebrius purpura laboraverit chronica.

EPICRISIS.

Docemur ex hac morbi historia, & progressu, quanta prudentia, quantaque circumspectione subjecta impuris succis scatentia fontibus calidis, præsertim per balneum uti debeant. Longe hinc tutius satiusque fuisset, si vir generosus, loco thermarum, temperatiores potasset acidulas, quæ melius per alvum & urinam, quam fortiora calda per cutim impuras salino sulphureas sordes educunt.

2) Discere inde licet, quantum noxæ afferat frigidior aura, improvide cuti admissa, maxime tali in casu, ubi natura materiam corpori infestam cum impetu ad superficiem corporis nititur propellere. Facta enim ad interiores, easque nobilissimas partes metastasi, non modo miserrimi intestinorum cruciatus, sed sæpe lethalia oriuntur symptomata, ut tragica exempla plurima ostendunt.

3) Notabile hoc loco est, quod spasmos abdominis, & intestinorum per anodyna sedatos secuta fuerit insignis harum partium atonia, quæ inflationem peperit: unde facillimum est intellectu, qua ratione subito inductæ per medicamenta mutationes magnis pathematibus causam præbere possint.

OBSERVATIO VIII.

Purpura chronic. accedente alba lethalis.

Vir quadraginta, & quinque annorum sanguineus, natura sensibiliori habituque corporis spongioso donatus, lauto, & quieto vivendi generi adsuetus, sæpe non solum fluxum expertus est hæmorrhoidalem, & cœcis, ut ajunt, hæmorrhoidibus fuit vexatus, verum etiam per octo fere annos purpura laboravit chro-

chronica rubente, cum insigni cutis pruritu, circa vernum maxime tempus infestante. Sensim paullatimque decrescente hac purpura, ultra biennium perferendæ erant dolorificæ artuum tensiones, quæ mox in brachiis, mox in pedibus ipsaque dorsi regione gravissime sævientes, plerumque tumorem in brachiis, & circa pedum malleolos, cum insigni nonnunquam rubore, & dolore junctum relinquebant. Et talis morbi erat facies usque ad pristinum mensem, ubi ægro necessarium suscipiendum erat iter; sub quo quum nimio se frigori exposuerat, domum inde reversus ab omni statim dolore, & tumore liberatus in febrem incidebat acutam, cum colliquativo eoque fœtissimo sudore, quem mox purpura sequebatur alba cum pustulis elevatioribus, a collo usque ad pedes protensis. Vires erant dejectæ ad nonum usque diem, ubi omnia videbantur mitiora. Sed quum æger e lecto surgeret, purpura mox retrocedente summæ oriebantur anxietates, deliria, summa virium prostratio cum spirandi difficultate, convulsivi motus, & ipsa denique mors.

EPICRISIS.

Admodum varius est hujus morbi decursus magnusque ægritudinum, se invicem excipientium quasi cumulus, quæ omnes ad summam machinæ perniciem, mortem tendebant. Primo adfuit hæmorrhoidum fluxus, isque inordinatus, & cum molesta venarum hæmorrhoidalium intumescentia alternans, sub quo plerumque difficilior solet esse sanguinis per abdominis viscera, maximeque per hepatis, & lienis substantiam circuitus: unde paullatim labascente salutari se & excretionis negotio facile humorum impuritas, & inde apud nonnullos ipsa purpura proginitur, quæ, sicut in præsente ægroto, diu potest inhærere, nec facile periculum minatur, nisi perversis curationibus aliisque erroribus turbetur. Deinde prodierunt arthritici dolores, qui vix aliam habent causam, quam quod materia purpuracea ad cutem parcius propulsa sensibilem articulorum membranas obsederit, vellicaverit, & ad spasmos sollicitaverit. Tum quoque tumor, & rubor in brachiis pedibusque apparuit: quod quidem non mirum esse debet, quoniam observationum fide satis constat, quod in partibus spasmo infestatis, post illum compositum plerumque atonia relinquatur, quæ sanguinis, & humorum accumulationi, stagnationi, adeoque etiam tumori ansam præbet. Tum quoque æger ex frigoris damno in febrem incidit, cum maxima sudoris profusione stipatam, quæ virium robur mirum in modum exhausit, ut postea sub circulo sanguinis languidiori lympha facile corruptione, & vappescentia potuerit inquinari; unde purpuræ albæ origo. Tandem notabilis est subitanea morbi in pessimum statum mutatio; quæ, me judice, egressui e lecto tribuenda est. Dici enim vix potest, quantum in morbis sic dictis lymphaticis, ubi virium ingens adest prostratio, nocere soleat erectus corporis, & capitis tam in lectu, quam extra ipsum situs; sicut in dissertatione nostra hac de re olim habita pluribus exemplis ostendimus, & confirmavimus. Tali enim ratione ob debilem cordis pulsum minor sanguinis copia ad caput propellitur, & facile lypothymia incidit, sub qua omnes motus ad interiora convertuntur, ipsaque materia per cutim excernenda retropellitur; unde deliria, convulsiones, sphacelationes, & mors.

Qui plures desiderant observationes, adeant consultationes nostras medicas, ubi Tom. II. casu CXCI. CXCII. & seq. multa notatu digna exempla recensentur.

CAPUT IV.

De lue venerea.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

De origine luis venereæ judicium.

LUem sic dictam veneream, in India occidentali endemiam, eo demum tempore in Europam esse advectam, & per singulas ejus regiones disseminatam, quum Christophorus COLUMBUS Insulam anno 1492. detexit, communis auctorum, qui de pestifero hoc morbo scripserunt, ut *Roderici* DIACII *Hispalensis lib. de morbo venereo.* *Nicolai* MONARDES *lib. de simpl. med. ex novo orbe allatis* est opinio. Licet vero certa experientiæ fide satis constet, perniciosam hanc luem primo in Hispania, tum in Italia, & Gallia, postea vero in ipsa Germania per contagium, a coitu cum feminis impuris susceptum, fuisse propagatam; sunt tamen nonnulli auctores, atque inter hos præcipue MINADOUS *lib. de virulentia venerea cap. XXIV.* *Nicolaus de* BLEGNY *chirurgus Parisiensis in lib. l'art de guerir la maladie venerienne*, & *Joh. Baptista* SYNIBALDUS *de geneantropia lib. IX. tract.* 2. qui existimant, morbum hunc citra ullum contagii virus in altero sexu posse oriri, si femina cum pluribus viris rem haberet, semperque esse grassatam apud scortatores infames. Tum enim ex diversi seminis stagnatione & corruptione virulenti nascerentur humores, qui primum feminam, deinde viros, denuo concumbentes inquinarent contaminarentque. Et quamvis hanc sententiam vero valde similem penitus non reiiciendam existimemus, sed potius, ex hac causa morbum lui Americanæ similem, generari posse concedamus; negari tamen minime poterit, quin allata ex America contagio majoribus stipata sit symptomatibus, longeque vehementius, & malignius, quam malum ex vaga scortatione ortum sæviat, ita ut non per coitum solum, verum etiam per contactum, e. g. manuum sudore madidarum, per oscula, & in lactantibus per affrictum mamillæ, & papillæ, imo per pocula quoque, & vestes, cum aliis possit communicari, multoque plures interdum annos, ante quam labem suam exserat, in corpore latere.

§. II.

Definitio.

Est autem hæc lues dyscrasia humorum omnium, maximeque seroso-lymphaticorum, maligna & putredinosa, a miasmate venereo, per contagium intus suscepto oborta. His vero signis, & symptomatibus prodit ac progreditur hic morbus.

Historia morbi, & symptomatum in toto corpore.

Qui ex impuro veneris usu eundem sibi contraxerunt, contagii vim maxime, & primum experiuntur in pudendis, ubi inflammationes, tumores, dolores, & ardores, exulcerationes, humorumque profluvia oriuntur. Postea vis veneni se diffundens primo vicinis, & contiguis partibur, dein quoque remotioribus labem inurit. Quamprimum enim pessima ista, & multiplicativæ indolis inquinamenta in succos vitales, lympham, & sanguinem transferuntur, omnes tum fluidæ tum solidæ corporis partes, ob corruptionem inductam, pessundantur. Ita languor & lassitudo totum corpus occupat, vires notabiliter decrescunt, humano orbata adspectu facies maculis, & pustulis, modo latioribus, modo minoribus, in fronte præsertim defœdatur, variique generis tubercula sicca, & humida, furfuracea seu squamosa, colore tamen, & magnitudine, secundum locorum differentiam diversa, in toto corporis ambitu hinc & inde erumpunt; partes omnes nu-

nutrimento destitutæ emarcescunt; in partibus, ex carne, & pinguedine conflatis laxioribus ulcera generantur maligna, ad ossa usque serpentia; in articulis insignes sentiuntur cruciatus, arthriticos æmulantes; in mediis artubus circa periostia, & in ipso ossium meditullio dolores grassantur osteocopi vix tolerandi, noctuque invalescentes; imo sæpissime tophi, & gummata, abscessus, & caries in ossibus proveniunt, horumque substantiam, & lamellarum compagem ita pessundant, ut soluto partium nexu plane erosa dilabantur. Præter hæc, pili quoque subinde defluunt, collique, inguinum & axillarum glandulæ, ob lymphæ, semi nio morboso contaminatæ stagnationem, tumores contrahunt, qui vel in scirrhum, vel in ulcera, si negligantur, degenerant. Quid? quod ex his denuo sexcenta alia prodeunt mala, ut luem hanc non morbum, sed morborum iliadem pronuntiare fas sit.

§. III.

..speciatim in capite.

In nulla vero corporis parte virulenti hujus fermenti effectus magis fiunt conspicui, quam in ipso capite. Nam præter immanes, qui ibidem noctu maxime sæviunt dolores, genæ, supercilia pilis nudantur, pustulæ, & tubercula labiis, ori, palato innascuntur, quæ in ulcera cacoethea abeunt; gingivæ aphthis & ulceribus obsitæ dentes vacillantes, & cariosos efficiunt, planeque ex alveolis suis dimittunt, uvula, tonsillæ, totumque faucium peristroma ardent, dolent, inflammantur, & ulcere exeduntur, ossa narium spongiosa, carie infecta absumuntur, & vomere, a quo sustentantur, privata corruunt, fornice nasi depresso: unde simul putridus ex ore spiritus exhalat, & magna vocis ac loquelæ depravatio cum insanabili raucedine observatur. Neque aures, & oculi a tali labe manent immunes, sed hi exterius dolore, rubore, pruritu, & lippitudine tentantur, interius vero, humoribus obfuscatis, splendore & visus acumine privantur, imo nonnunquam suppurantur. Aures moleſto afficiuntur tinnitu, & exquisito doloris sensu, & quoad internam sui substantiam exulcerantur, tetraque carie exeduntur. Imo sæpenumero cranii ossa arroduntur tophisque, & gummatibus deformantur, cujus rei testem citamus RHODIUM *cent. I. obs.* 33. qui in rustico, lue venerea laborante in dura matre tria candida annotavit gummata.

§. IV.

Signa differunt secundum subjecta & morbi gradus.

Et hæc sunt præcipua pestiferæ hujus luis symptomata, quæ, quantum totam corporis humani machinam omniumque ejus partium functiones in utroque sexu possint lædere, imminuere, & penitus tandem abolere, facile quisquam ex dictis colliget. Nolumus autem prolixiores esse in notis morbo essentialibus secundum singulas ejus periodos, & diversos gradus considerandis, quia otium nobis fecit celeberrimus SYDENHAMIUS; qui in eleganti sua *de lue vener.* epistola accuratam morbi nascentis, adulti, & senescentis tradidit historiam, optimeque ibidem docuit, qua ratione hoc teterrimum mali genus inter initia prodeat, & postea altius corpori insinuatum latiusque diffusum dissitas etiam partes afficiat, labefactet, pervertat. Hoc tamen non possum, quin paucis, ad meliorem rei intelligentiam, commemorem, non omnia hactenus allata signa similiter in omnibus hac lue laborantibus deprehendi, sed quædam in his, alia in aliis annotari; neque ideo temere ex quibusdam tantum, sed ex pluribus simul sumtis de morbi præsentia esse judicandum. Nemo enim facile pudendorum tumores, exulcerationes aliasque labes,

inter initia apparentes ſtatim pro ipſa lue, quam potius pro luis principio venditabit; ſiquidem, ſi recte tractata tempeſtive curantur, luem nunquam ingenerant.

§. V.

Luis vener. differentia a ſcorbuto.

Equidem his ſignis facile luem veneream dignoſci poſſe confido; nihilominus tamen de morbis, quibuſcum aliquam habere convenientiam videtur, pauca addere juvabit. Inter hos præcipuum obtinet locum ſcorbutus, qui perinde ac venerea lues languorem torporemque corporis, dolores vagos, & fixos, noctu auctiores, nervorum contractiones, puſtulas, tumores duros, variaſque tam oris, quam ipſius penis, ut EUGALENUS *lib. de ſcorbuto* teſtis eſt, exulcerationes comites habet; ut nihil ideo mirandum ſit, cur CHARLETON *lib. I. de ſcorbuto cap. IV.* tantam inter ſcorbuticum, & venereum malum analogiam intercedere prodiderit, ut communia quædam utrique morbo ſint ſymptomata, a medico etiam peritiſſimo, in locis maxime ſeptentrionalibus, & maritimis, Dania, Svecia, Batavia, difficulter diſtinguenda. Quodſi igitur duo hi morbi in uno loco ſimul graſſantur, attenta opus eſt diligentia, ut ad rectum judicium revocentur omnia: ſunt enim certi omnino caracteres, quibus arte periti puſtulas, ſerpigines, & ulcera venerea, canceri naturam æmulantia, ab impuritatibus ſcorbuticis poſſunt diſcernere, qui tamen facilius diſcuntur, quam docentur. Interim EUGALENUS hanc tradit differentiam, quod in venereis cauterio apertis materia pinguis, lardo infumato in ſcorbuticis vero non ita reperiatur. Accedit, quod maculæ ſcorbuticæ raro effloreſcant, niſi prius gingivis exulceratis tibiiſque livore nigreſcentibus, quæ ſimiliter in lue noſtra aliter ſe habent. Præterea, ulcera ſcorbutica tota plerumque livent, cum venerea contra in ambitu rubra ſint, colorem ex albo cinereum in ima cavitate referentes. Quod vero ſpeciatim ad exulcerationes oris ſcorbuticas attinet, hæ primum gingivas, tum fauces, & tonſillas, lento tamen progreſſu, afficiunt; venereæ autem primum fauces ejuſque partes, & demum gingivas occupare ſolent.

§. VI.

..& aliis morbis.

Pariter quoque providendum eſt, ne herpetem, impetiginem aliaque cutis ulcuſcula ſtatim ad luis occultæ virus referamus, ſed probe prius, an cetera conſentiant ſigna, diſquiramus. In eo autem maxime hæc cutis vitia a venereis differunt, quod ſemel facta eruptione corporis inquietudo, & laſſitudo deſinant, quod tantam dolorum atrociam minime junctam habeant, nec demum noctu, ſi auctiorem a lecti calore pruritum excipias, adeo invaleſcant. Eadem cautio adhibenda eſt circa tophos, nodos, & ganglia, quæ certe non a ſolo veneno venereo, ſed quam maxime etiam a quacunque violenta nervoſarum partium tenſione ac vellicatione, uti poſt veros arthriticos dolores interdum videmus, proveniunt: niſi itaque alia ſigna adſint, quæ pondus, & fiduciam addant, nunquam temere de venerea lue ſuſpicandum eſt. Neque tandem ſine adhibito diſcrimine omnes glandularum tumores pro venereis æſtimari debent, quia illi multoties ſine ulla clam latentis venerei fermenti ſuſpicione in variis corporis partibus viſuntur; ſicut ex ſolis ſtrumis animadvertere licet. Omnium tamen maxime medicus, ne in judicando hallucinetur, in quibuſcunque morbis, lui noſtri analogis reſpicere debet ad vi-

vitam ægrotantis anteactam, quæ si luxuriosa fuit, & in lascivi feminarum blandientium turba transacta, sæpe non contemnendum virulentiæ latentis præbet testimonium, maxime ubi reliqua consentiant. Neque minus ægri, præsente jam suspicione, curiose sunt explorandi, annon suscepti contagii modum norint, & ut suas tantum suspiciones medico detegant amice hortandi; licet plerique vel pudore, vel timore perterriti originem morbi, & progressum dissimulent, nolintque, si ætatem jam maturiorem adsecuti sint, juventutis errores relegere. Si qui autem a concepto per coitum veneno se quondam gonorrhœam, penis exulcerationes, aliaque genitalium vitia habuisse profiteantur, qua ratione his malis occursum fuerit, disquirendum est; unde facile judicium poterit formari.

§. VII.

Causa est contagium. Nunc ad causam luis venereæ considerandam progrediamur. Hæc autem quum in Europæa orbis parte, uti §. I. innuimus, soli contagio, & miasmati morbifico, ab ægris ad sanos dimanante tribuenda sit; paucis nunc perpendamus, quo principio hoc perniciosissimum, & subtilissimæ indolis virus suam in corpus nostrum violentiam exserat. Jam in eo quidem auctores conveniunt, ut his maxime modis virulentiam veneream ab infectis in corpus sanum admitti statuant, cum vel per frictionis motum sive contactum sugendo, osculando, & lactando, poris partium insinuatur, vel exhalando, instar halitus, vicinis partibus inspiratur, vel, quod plerumque fit, per coitum, ex alterutra concumbentis parte impurum communicatur; sed in specifica hujus contagii natura ejusque agendi modo determinandis adhuc toto, ut ajunt, cœlo differunt. Alii ab acrimonia acri rodente, & coagulante; alii a sale alcalino corrosivo; alii a specifica quadam acrimonia exitiales derivare effectus contendunt. Sed hæc dicendo nihil reapse dicunt, quia ipsos effectus, seu producta veneni pro ipsius causa declarant. Et profecto, si meam interponere licet sententiam, equidem solicitum hoc scrutamen supervacaneum esse arbitror. Nam plura sunt in rerum natura, tenuissimæ indolis admodumque parvæ molis, quorum intima natura ac crasis, & ab hac immediate dependens vis agendi, mirosque effectus, in sensus incurrentes producendi, captum nostrum, & intelligentiam plane superant. Videmus hoc in contagio pestis, morbo variolarum, lepra, scabie maligna, morsu canis rabidi, & hujus generis aliis; ubi veram veneni peccantis causam, & indolem exacte demonstrare nunquam hactenus licuit. Sufficiat igitur medendi scopo, ut tantum perniciosis veneni effectibus impediamus, quo minus suam in corpore humano potentiam exserant; præsertim quum in rebus altioribus ignorantiam profiteri consultius sit, quam aliquid adserere, quod satis probari nequeat.

Tres modi infectionis.

Veneni natura difficulter cognoscitur.

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

§. VIII.

Fernelii assensus & ulterior probatio. Placuit mihi hac de re quam maxime FERNELII prudens limatiusque judicium: *hoc in morbo, (venereo) inquit, aliisque venenatis plurimos videas captiosa, eaque admodum inani, ratione falli, quod, dum vident symptomata, hæc omnia cum humoris cujuspiam (acidi, acris) vitio insultare, nihil præter humorem acidum inesse putant, nihil magis animo concipiunt, neque acriori animi acie perscrutantur, num aliud quidpiam in humore subsit, in quo præcipua affectionis causa subsistat: quale procul dubio si sensu non cernimus potest certa ratione ac intelligentia comprehendi, alioquin in maxima rerum ignoratione versamur.* Accedit, si abstrusas istas, & speci-

cificas agendi vires contagii multiplicativi ad manifestas qualitates, v. g. ad acrimoniam acidam, salsam, vel alcalinam transferre velimus, quod multos postea errores in ipsa remediorum applicatione commissuri essemus. Minime enim difficile esset humorum, cujuscunque etiam generis, acrimoniam per appropriata remedia tollere; quod tamen in nostro affectu veritati minus respondet. Eaque propter etiam ii multum mihi hallucinari videntur, qui argentum vivum, quod specificum hujus morbi antidotum est, elemento alcalinæ naturæ penetrantissimo suam in acido peccante domando virtutem exserere autumant.

§. IX.

De veneni indole auctoris judicium.

Ne tamen omnia ad hanc rem pertinentia silentio prætermittere videar, non abs re fore confido, si meam de ejusmodi venenis penetrantioribus, mole quidem tenuissimis, sed virtute activissimis sententiam declarem. Sufficienti itaque ratione inductus longaque experientia confirmatus adsero, veneni contagiosi indolem in tenuissimo fluido sulphureo, sive phlogisto æthereo, & fermentativo principio consistere, quod ulterius diffusum reliquos corporis humani succos eadem labe contaminat. Et sane plura sunt momenta, ex quibus hanc proprietatem conjecturis non ineptis licet colligere. Nam primo, exploratissima inter physicos æque ac medicos res est, fluidum sulphureo æthereum, seu oleosum, si ullum aliud, stupenda ratione posse dividi, dissipari & multiplicari; sicut in corporibus eodem instructis, ut Zibetho, moscho, ipsoque sulphuris fumo videre licet, quorum minima tantum molecula ita potest diffundi, ut innumeris aliis corporibus eundem odorem imprimat. Deinde, si ad virus respicimus venereum, hoc ita est comparatum, ut per plures menses, imo annos occultum latere possit, ante quam perniciem corpori intendat: quod certe fieri non posset, si alius esset naturæ, sanguinique, & lymphæ inhæreret, quoniam in his circulatione continua perfacile explicaretur. Rectius itaque esse statuitur sulphureæ, & oleosæ naturæ fermentum, quod pinguedini involutum difficilius extricatur, nec tam promte cum aliis succis commiscetur. Confirmat hanc meam conjecturam ipsa contagii propagatio. Sive enim per cutis poros contagiosa labes cum corpore sano communicetur, certe non aliunde nisi in humorem pinguem, sub cuticula latentem infunditur; sive per impurum concubitum inferatur, perinde membranis pudendorum pingujusculis, vel seminali lymphæ, quæ similiter partibus constat oleosis insinuatur, donec tandem mediantibus his succis, ceu pingui vehiculo, ad lympham, & sanguinem advehitur, totamque humorum massam inquinat, inficit, contaminat.

§. X.

Quod variis argumentis confirmatur.

Hæc nostra sententia firmius adhuc stabilitur, si ad alios a suscepto miasmate productos morbos, ut fere sunt pestis, variolæ, morbilli, petechiæ &c. animum mentemque advertamus, quorum materia similiter putridæ sulphureæ est indolis, diuque viscositate pinguedinosa involuta, tanquam in latibulo, potest hærere, donec aliquando a compedibus suis liberata in motum fermentationis multiplicativum ab aliis causis deducatur, succisque vitalibus eandem labem inferat. Et quid dicendum est, si tetros veneni venerei effectus, qui per putredinosam humorum corruptionem se manifestant, considerate attendimus: nonne ipsos a sulphureæ indolis principio, pinguedini insidente, derivare velimus. Siquidem abunde satis experientiæ fide constat, pinguia corpora facilius longe, quam alia in actum putredinosum coniici. Ita ego quosdam in imo ventre sauciatos novi, quorum omentum

tum multa pinguedine obſitum, & ex vulnere protenſum brevi tempore in teterrimam abiit putrilaginem, ut fœtoris ſpurcitiem vix ferre potuerint adſtantes. Nobiſcum fere eandem fovit ſententiam celeberrimus BOERHAAVIUS, vir ob eximia in rem medicam merita nunquam ſatis lugendus, qui in *diatriba de lue venerea* habet ſequentia, illuſtrationis ergo adducenda: *virus venereum*, inquit, *eſt in illo humore pingui corporis humani, qui naturaliter in bene ſanis replet eam partem, quam adipoſum panniculum veteres, hodierni & cellaloſam membranam vocant, ita ut contagioſa labes per poros epidermidis ingreſſa trans cutis vaſcula uſque ad cellulas membranæ adipoſæ pervenerit, ibidemque occurrenti pingui permiſcuerit ſe, calore, motu, mora, aſſiduo magis magiſque incendatur, cutim, & cuticulam ſuperpoſitas rodat, corrumpat, interimque ſub his circumfuſas per ambitum cellulas oleoſas contaminet, unde ſemper latior plaga in panniculo adipoſo corrupto reperitur, quam ſupra in cute ſuperpoſita perdita, & exeſa eſt.*

§. XI.

& Boerhaavii ſententia ſtabilitur.

Hactenus a BOERHAAVIO allata egregie ſatis comprobant, membranam adipoſam non modo præcipuum ſeminii venerei receptaculum conſtituere, verum etiam, infecto jam ſanguine morboque vigente, eandem præcipue affici, ſicut ex variis roſionibus externis ulceribuſque depaſcentibus videre licet. Longe vero clarius rei eluceſcet veritas, ſi audire velimus, quæ interpoſitis nonnullis idem graviſſimus auctor diſſerit: *adipoſa*, inquit, *membrana quaſi ſuppurante, muſculi nudati vividiſſimi pulcherrimique apparent, ulcera ſolam tantum pinguem tunicam depaſcuntur, nec cuti nocent, quatenus conſumtis vaſis cuti ſuppoſitis; hæc ipſa quoque perit.* Nam mollis eſt hæccé membrana laxique contextus, & perpetuo irrigatur ſucco adipoſo, qui tardiſſime circulatur, & diutius ibi ſubſiſtit: unde fit, ut, ſi qualicunque vitio corrumpatur, facile labem concipiat celerem latiuſque ſerpentem, illæſis ſubjectis muſculis, & cute ſuperpoſita intacta, ſortaſſe quod hæ partes firmioris ſint texturæ, ideoque imminenti corruptelæ valentius poſſint reſiſtere.

§. XII.

Prognoſis.

Accedimus nunc ad eventum noſtri morbi prænuntiandum. Quum vero medicus nulla re magis, quam prognoſi inepta ſuam amittere exiſtimationem poſſit, in hac certe ferenda magno opus eſt judicio, magnaque deliberatione, ne ſemitam empyricorum premamus, qui, ubi leve luis principium eſt, magnum portendunt periculum, & ægrotos violentis prorſus curationibus, imo rectius carnificinis ſubiiciunt, vel, ubi magna infectio plenaque periculi res eſt, arcanis ſuis curationem promittunt facillimam. Debet autem diverſa luis gravitas, & ab hac pendens eventus plus minus periculoſus ex ſequentibus quam maxime æſtimari.

ſecundum ſubjecta

Primo omnium ſubjectum inſpiciatur patiens, quod ſi juvenile vel virile eſt, ac temperamento pollet ſanguineo beneque valente, facilius tolerabit morbum, quam quidem cholerici, pituitoſi minuſque bene valentes, ut infantes, pueri, ſenes. Exceptionem tamen patitur regula in feminis, quæ licet viris longe imbecilliores ſint, plerumque tamen cum morbo facilius, quam illi colluctantur, quamdiu menſtruum tributum ſolvunt. Melius quoque ſuccedit curatio vernali, & æſtivo, quam autumnali, & hiemali tempore, melius in locis calidioribus, & meridionalibus, quam in humidis ſeptentrionalibus, ſub auſtrali tempeſtate conſtitutis: unde multi ex Germania in Galliam concedentes a malo

 libe-

liberantur, non quod in Gallia omnes præstantiores essent medici, sed potissimum, quod ibidem regnans temperata cœli temperies curationi quam maxime favet. Deinde per se cuique patet, luem incipientem facilius recipere sanationem, quam quæ diutius inhærendo jam altriores egit radices. Neque tamen unquam desperandum, aut lue inveterata laborantes plane deserendi sunt, sed remedio mitiori nihil proficiente ad fortius progrediendum, & contra a fortioribus interdum ad leniora, juxta ægri constitutionem, transeundum est: qua ratione insperata sæpe salus obtinetur, uti egregium prostat exemplum apud FERNELIUM cap. XV. in Dominis de Mesieres.

§. XIII.

secundum gradus morbi.

Ne tamen artifex in cognoscendo morbi exitu decipiatur, respiciendi sunt diversi morbi gradus, sive symptomatum complicatorum vehementia, uti jam pridem tulit usus. Sciendum itaque, quod, qui in primo tantum gradu, ceu in limine constituti gonorrhœa virulenta, fluore albo maligno, bubonibus, testium tumore, & inde ortis capitis artuumque doloribus nocturnis vexantur, adeoque vitium in fluidis tantum habent, facile ad sanitatem reducantur. In secundo gradu, sub quo penis, & faucium ulcera, pustulæ, & furunculi per totum corpus diffusi, quos variolas magnas dicunt, aliaque ulcera externa comprehenduntur, & ubi jam solidæ corporis partes labe quadam afficiuntur, curatio quidem admittitur, sed longe difficilior est, nisi aliæ eam circumstantiæ, ut vitæ genus, vires ægrotantis, & morbi complicati plane prohibeant. Maximus, isque tertius gradus, qui cariem ossium, profundiorem palati, ossiumque nasi & pulmonum exulcerationem, comites habet, vitæ minatur periculum, & concepta salutis spes merito evanescit. Quo enim nobiliores sunt partes, quæ corrumpuntur, & quo magis muniis ad vitam necessariis destinatæ, eo gravius est a lue periculum; quod similiter dicendum est de partibus quibusvis aliis, quæ remediis parum obviæ ferro, si opus est, exscindi nequeunt. Pari ratione, si corpus laborantis impurum sit, & scorbuticis infectum humoribus, aut viscera quædam præcipua, ut pulmones, lien, hæpar, uterus corrupta, conclamata sunt prope omnia, quia tum temporis heroicum salivationis remedium tuto adhiberi vix potest: unde fit, ut morbus per se non semper lethalis vitam multiplici ratione auferat. Nonnulli enim, qui simul scorbuto, & viscerum imi ventris corruptela laborant, hydrope, nonnulli, quorum pulmonibus ulcerosa insidet labes, phthisi, & hectica consumuntur; quidam alii, quorum ossa ichor venenatus carie erodit, cruciatu intolerabili pereunt, quidam sphacelo, cancro palati, & uteri extinguuntur, putridumque, & lacerum cadaver tandem abiicitur, pabulum sane ingratum, & vix vermibus jucundum.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

QUoniam in hoc diro admodumque difficili morbo universa sanguinis, & lymphæ massa a malignæ indolis miasmate seu fermento plane alienam, & naturæ prorsus adversam, putridam, vappescentem ac viscidam induit crasin, a qua, ceu a fonte omnium in hoc affectu evenientium symptomatum ratio unice petenda est, certe ad causam hanc principaliorem removendam vix melior excogitari potest indicatio, quam ut tota corruptorum humorum massa ex universo corpore, & minimis ejus asculis atque & recessibus per omnia emunctoria foras expellatur. Ita enim futurum est, ut gravissima illa symptomata, qua-

qualia sunt glandularum se & excretoriarum obstructiones, ossium omniumque partium solidarum inflammationes, & exulcerationes, tanquam effectus causæ sponte conquiescant, & removeantur. Duo vero usque eo innotuerunt modi, quorum beneficio tota humorum inquinatorum colluvies ex intimis partium solidarum latibulis eiici, & expurgari possit, videlicet per largiorem paulloque diutius durantem sudorem, & per copiosum, debito tempore institutum salivæ profluvium: quare de utroque modo pauca commemorabimus.

§. II.

Curatio per sudorem, cum guajaci decocto.

Quod ad priorem curandi methodum, quæ per sudorifera absolvitur, attinet, monendum hoc loco est, quod non omnis generis remedia sudorem pellentia huic scopo apta sint & idonea, sed ea requirantur, quæ non tantum meatus cutis excretorios aperiunt, humores viscidos diluunt, resolvunt ac digerunt, sed maxime etiam, motum vasorum cordis, & glandularum systalticum augendo & intendendo efficiunt, ut humores ibi residentes valde tenaces, & corrupti in motum, & progressum cieantur, commodeque ex imis partium latifundiis excutiantur. Quo nomine, ob specificam virtutem, primum celebratissima sunt lignum, & cortex guajaci, radices chinæ, & sarsaparillæ, lignum, & cortex sassafras, &c. si paratum ex iis decoctum sudoris eliciendi fine usurpetur. Hæc inter vero quam maxime eminet guajacum cum cortice suo, quo ipsi etiam Americani luis curationem instituunt optimeque absolvunt, eo quod illud subtili quodam, acri & resinoso gaudet principio, quale omnino requiritur ad irritationem solidorum præstandam: Sic enim ex hoc ligno per spiritum vini rectificatissimum tartarisatum paratur essentia valde resinosa, quæ cum dimidia spiritus tartari parte mixta, calidoque cum vehiculo exhibita sudorem efficaciter movet. Longe autem frequentioris tutiorisque usus est decoctio ligni, & corticis ex aqua ita instituta, ut ejus uncia in tribus aquæ libris medicis per horæ spatium decoquatur: qua ratione tantum subtilis resinosa, & balsamica extrahitur portio, crassiori resinæ substantia relicta. Siquidem idem decoctum ad siccitatem leni evaporationi commissum pulverem relinquit bruni coloris, odoris, & saporis opobalsamum æmulantis, acrimoniæ tam penetrantis, ut vel dimidii grani portio naribus suscepta, vehementem movendo sternutationem, mucositatem ex narium sinibus, si quid aliud, potenter sine incommodo excutiat.

§. III.

Modus adhibendi guajacum.

Ex qua operatione satis licet colligere, decoctum guajacinum debita quantitate debitoque tempore interne sumtum principio suo acri subtili balsamico inertes ad motus fibras, & tunicas vasorum ac glandularum nerveas stimulando humorum, & lymphæ progressum, aucta & intensiori reddita virtute systaltica, egregie promovere. Commode autem tale decoctum pro circumstantiarum ratione ad mensem unum, duos vel tres mane in lecto, lenem postea sudorem expectando, calide bibitur, tam felici sæpe eventu, ut ego hoc solo plures, phlegmatico temperamento habituque corporis spongioso præditos a peritissimis in arte viris sanatos sciam. Nonnulli etiam, ad nimiam humorum tenacitatem eo melius dissolvendam, idem decoctum cum balneo laconico, quod cum spiritu vini accenso paratur, usurpare suadent; neque ideo taxandi videntur, si modo debitam cautionem justamque circumspectionem adhibeant.

§. IV.

2) cum temperioribus decoctis.

Quodsi vero sunt teneriora, macilentiora sensibiliorisque naturæ subiecta, decoctum hoc guajaci, ob majorem, quem in humoribus excitat mo-

motum, & ebullitionem, non congruum semper est remedium ad luem exstirpandam, sed tum præferenda sunt decocta, quæ ligna, & radices temperatiores ingrediuntur, cujus generis sunt radices sarsaparillæ, chinæ, lignum sassafras, & ex nostris regionibus lignum juniperi, radix cichorei, saponariæ, bardanæ, glyzyrrhizæ, & alia, quæ in formulam redacta medicinalem, oleo tartari per deliquium, ad meliorem extractionem, possunt imbui; siquidem hoc sal quasi clavis est, qua firmior, resinosa, & viscosa lignorum compages recluditur. Longe vero præstantior horum decoctorum in debellando malo est effectus, quando antimonium crudum in petia ligatum in coctione additur, vel etiam, ut quorundam mos fert, argentum vivum adiicitur. Atque tum eædem species, & decocto saturatiori mane bibendo, & loco potus ordinarii hauriendo inserviunt, ita tamen, ut si hic finis intenditur, in tripla majori aquæ quantitate decoctio instituatur, additis pro re nata passulis minoribus, &, suavioris conciliandi saporis gratia, cinamomi pauxillo adjecto.

§. V.

Formulæ decoctorum

Ad meliorem mentis nostræ evolutionem præscribere placet unam alteramve decoctorum formulam: Recipiantur rasuræ ligni guajaci unciæ quatuor, corticis ejusdem uncia una, radicum sarsaparillæ, chinæ ana libra dimidia, cichorei, glyzyrrhizæ ana unciæ duæ, salis tartari uncia dimidia. C. C. D. S. species, quarum uncia una, & semis cum duabus drachmis antimonii crudi in petia ligati in tribus aquæ mensuris coquenda, & facta colatura tertia mensuræ pars, ad sudorem pellendum haurienda. Relictis a coctione speciebus, additisque passularum minorum duabus vel tribus unciis aquæ tenuis affunde mensuras tres, fiat per horam decoctio in vase clauso: colat. D. S. pro potu ordinario. Si quis vero decoctum paulo temperatioris desideraret virtutis, sumat modo rad. sarsaparill. libram dimidiam, chinæ, scorzoneræ singulorum uncias quatuor, cichorei, glycyrrhizæ ana uncias binas, cort. ligni sassafr. unciam unam, salis tartari drachmas tres, eademque specierum, & aquæ quantitate, sicut in priori, instituat decoctionem.

§. VI.

3) cum aliis sudoriferis

Residet profecto in convenienti horum decoctorum usu magnum auxilium, magnumque in principio morbi vincendo præsidium. Ubi vero jam altius inhæret malum, temporisque diuturnitate obfirmatum fuerit, & jam fluidis æque ac solidis partibus infectis misera pessimorum symptomatum syndrome adornatur, eadem non adeo semper medentum exspectationi, & ægrotantium votis respondere experimur, sed postulat morbi gravitas, præsertim in locis septentrionalibus, & majori frigori obnoxiis, ut virtus illorum discutiens, & resolvens additis efficacioribus remediis augeatur. Quod quidem nostra methodo auspicatissime perficitur, si cum ejusmodi decoctis medicamentum ex minerali regno petitum, quod mecurialis vel antimonialis est prosapiæ, debita dosi offeratur. Atque hoc nomine, & virtute commendatissima sunt æthiops mineralis, vel sulphur antimonii auratum, ex lixivio scoriarum reguli antimonii cum solutione auri præcipitatum, quod ad tria quatuorve grana sumtum, ad impuritates omnis generis e sanguine eluendas, remedium est potentissimum. Huc quoque pertinent tinctura antimonii acris, vel sal antimonii sulphureum ex scoriis reguli simplicis arte paratum vel etiam pulveres, ex duabus partibus cerussæ antimonii, & una parte cinnabaris ejusdem confecti: quæ singula cum decoctis superioribus debito regimine sudorifero exhibita humores viscidos, tubulorum minimis impactos fortiter colliquant, dissolvunt, & tam per subcutaneum, quam

quam renale cribrum copiose educunt.

§. VII.

Regula in adhibendis decoctis observanda.

Verum enim vero, ut cura hæc sudorifera optatissimo gaudeat effectu, opus esse reor, ut corpus ad eam sine noxa perferendam bene prius præparetur. Quo fine primo omnium necesse est, ut, urgente plethora, conveniens sanguinis quantitas per venæsectionem detrahatur; deinde, ut prima regio, totumque corpus a vitiosorum saburra per alvum depleatur. Quoniam tamen obtinendo huic scopo non omnia sine discrimine laxantia, & purgantia, sed tantum selectiora nonnulla, eaque magis appropriata inserviunt, scire licet, hunc censum maxime subire gummata resinosa, uti sunt gummi ammoniacum, sagapenum, opoponax, galbanum, &c. quæ cum extracto rhabarbari, hellebori nigri, & mercurio dulci roborata, mediante essentia ligni guajaci, vel balsami Peruviani in formam pilularem possunt redigi, sumenda pro dosi drachmam dimidiam. Peracta cum hisce pilulis, ter vel quater circa alterum diem sumtis, purgatione, auspicanda est cura sudorifera, & simul idoneum diætæ regimen servandum: cujus ratio in eo præcipue continetur, ut victu exquisito tenui utentes ægri panem bis coctum, moderatam carnis assatæ portionem cum passulis exacinatis, & tenviora carnis vitulinæ, vel gallinarum juscula cum lactuca, endiula, asparago, Selleri, &c. decocta comedant; ceteroquin vero, quantum fieri potest, sibi temperent, quo minus pinguibus, carnibus elixis, piscibus, lacticiniis & farinaceis multum inhæreant.

§. VIII.

Cura salivatoria perficitur mercurio, & quidem

Altera luis venereæ curatio, quæ mediante salivatione perficitur, locum tum invenit, quum malum altius infixum nec stricta diæta, nec cura jam laudata sudorifera evelli potest, quia tunc utique alia, majoris efficaciæ remedia, & quæ morbis giganteis debentur, heroica in usum arcescenda sunt. Huc spectant medicamenta ex argento vivo parata, quæ revera specificum rebellis hujus luis antidotum suppeditant, eo quod præter mercurium in universa rerum natura nec certius neque efficacius detur remedium, quod subtilitate sua tenerrima, penitius in intimos corporis recessus penetrando, tenacem, viscidum, & in tubulis quasi coagulatum humorem tam potenter resolvat fluxilemque reddat, & ad congruum emunctorium, palati, & faucium glandulas, ad faciendam ibi excretionem, propellat.

§. IX.

vel suffimigiis & inunctione mercurii.

Prostant autem varii, mercurium ad salivationem adhibendi modi, quos breviter strictimque indicabimus. Veteres per suffimenta, mercurium in vapores resolvendo, curationem morbi peragere contenderunt, sed minus commode, quia crassi densique hi vapores nervoso generi sunt inimici. Tutior, isque frequentior est usus per unguenta, quibus argentum vivum probe subactum corpori applicare solent. Atque hæc methodus in Gallia maxime hactenus obtinuit, & a chirurgis ibidem degentibus hac potissimum ratione instituitur: unguentum rosatum, & pomatum, æquali ad unciam portione sumtum cum uncia mercurii vivi, in sufficiente quantitate terebinthinæ extincti intime miscetur, additis pro lubitu olei lavendulæ guttis decem, & dimidia balsami fleruviani drachma: quo unguento juncturæ pedumque malleoli, & genua quoque, si opus est, matutino tempore, & ventriculo a cibis vacuo ad fornacem per tres quatuorve dies probe inunguntur, donec salivæ sequatur profluvium; non omisso interea decocti lignorum temperatioris usu.

§. X.

vel usu mercurii interno.

Sunt dein ex medicis, & chirurgis peritioribus nonnulli, qui salivationis

tionis cura per inunctionem sepofita in rebelliori malo, tutiorem existimant modum per mercurialia interne sumta salivæ fluxum promovendi, atque hac methodo utuntur. Mercurii dulcis rite parati quatuor vel quinque grana, cum antimonii diaphoretici, & cancrorum lapidum eadem quantitate in pulverem redacta cum conserva rosarum in jusculo avenaceo, vel infusum theiformi propinant, augendo circa alterum diem mercurii dosin ad duo vel tria grana, & paullatim ita adscendendo, donec ad drachmam dimidiam perventum sit, & salivæ fluxus oriatur, qui in nonnullis, præsertim sensibilioribus, septimo, in aliis nono vel undecimo die incipit. Quodsi vero in corporibus natura segnioribus, & phlegmaticis non ex voto succedit operatio, tum per aliquot dierum spatium subjungitur externa mercurii inunctio; unde saliva tam largo prodit flumine, ut sæpe ad duas vel tres mensuras ejus accedat quantitas. Tum vero abstinendum est ab ulteriori tam interno quam externo mercurialium usu, nihilque, salivæ fluxu rite procedente, innovandum, sed potius curandum est, ut abacto omni frigore æger in temperate calido servetur regimine, quod peragendæ huic curæ accommodatissimum est; sicut etiam ideo æquabilem veris temperiem quam maxime eidem favere deprehendimus. Deinde fructus vitentur horæi, ne diarrœa excitetur, potus sumatur nunquam frigidus, neque bibantur cerevisiæ, multo minus spirituosa, sed potus loco decoctum radicis chinæ, scorzoneræ, & glycyrrhizæ cum passulis adhibeatur. Atque hæc salivatio per duas vel tres circiter hebdomades tamdiu est continuanda, donec clara, & limpida ex ore saliva profluat, nec amplius molestissimus oris fœtor observetur.

§. XI.

Præparatio ad salivationem.

At vero, quum multum omnino referat, ut corpus ad generosam salivationis curam rite præparetur, primo omnium hoc fine sanguinis missio in plethoricis instituenda, & corrigentibus remediis humorum impuritas emendanda est: cui usui præter decocta temperatiora diluentia, & pulveres absorbentes leniter diaphoreticos, præcipue inserviunt laxantia supra præscripta, ut iisdem superfluæ serosæ sordes ex habitu corporis exterminentur.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautela circa differentiam subjectorum.

IN omni venereæ luis curatione rite instruenda nunquam certe non corporum laborantium habenda est ratio, ita ut debiles, pueros, & mulieres, præsertim gravidas, a robustis, & valentioribus discernendo videamus, quæ utriusque pro diversa corporis constitutione conveniat sanatio. Nec minori opus est cautione, ut malum recens, & inveteratum multisque gravioribus stipatum symptomatibus distinguamus: siquidem diversus morbi gradus, diversam requirit curationem, eamque vel remediis mitioribus, vel vehementioribus perficiendam. Atque utilissima hæc monita nisi exacte observentur, periculum est, ne vel ægrotos sine ope miseros a nobis dimittamus, vel in majorem præcipitemus perniciem.

§. II.

... circa salivationem in corporibus scorbuticis.

Speciatim vero heroica salivationis cura, nisi recte administretur, funestum sortitur eventum: quare multæ sunt cautiones tam ante ejus usum, quam sub ipsa cura observandæ. Quando igitur lues in corpus incidit cacocymicum, & scorbuticum, observatio paullo subtilior adhibenda est, ante quam salivationem intendamus. Quodsi enim impura ejusmodi corpora mercurialibus velimus tractare, ipsisque salivam movere, longe deteriora fiunt symptomata, quia

quia mercurius ſalibus adſociatus valde rodentem acquirit facultatem. Tutius itaque in hunc modum procedere juvabit: evacuatis prius cum laxante mannato, & rhabarbarino primis viis, ſerum lactis dulce cum ſuccis herbarum antiſcorbuticarum, cocleariæ, fumariæ, beccabungæ naſturtii aquatici impraegnatum, vel etiam decoctum lignorum temperatius cum lacte mixtum per integri menſis decurſum bibatur; & poſtea demum ad decocta lignorum ſudorifera vel etiam, ſi neceſſitas urget, ad mercurialia deveniatur. Similis cautela adhibenda eſt in iis, qui ex viris ad affectiones ſpaſmodico-hypochondriacas, ex feminis ad paſſiones hyſtericas, ſive ex utroque ſexu ad effrenes ſanguinis congeſtiones, ejuſdemque par nares, hæmorrhoides, & pulmones evacuationes ſunt diſpoſiti, quibus omnibus ſola ſalivatio nunquam conducit. Multo vero minus in illis debet ſuſcipi, qui viſcera qualicunque labe affecta habent, quia metus eſt, ne auctis inde obſtructionibus ad lethum ducantur ægri.

§. III.

& in ſubjectis macilentioribus.

Deinde, corpora ſicca, & macilentiora non adeo bene ferre ſolent mercurialia, quapropter inſigne ſtratagema eſt, ut humores prius fluxiles reddamus, fibraſque rigidiores & ad ſpaſticas ſtricturas proclives relaxemus: quod optimo conſilio perficitur per balnea aquæ dulcis temperata, duas vel tres ante ſalivationem hebdomades una cum decoctis leniorıbus adhibenda. Atque his præmiſſis optime blandeque ſæpe agere vidimus mercurialia.

§. IV.

Circa ſymptomata ſub ſalivatione.

Dira quandoque ſunt, quæ curationi mercuriali adſociantur ſymptomata, ut dentium nigreſcentium a nimia gingivarum relaxatione inducta vacillatio, linguæ fauciumque intumeſcentia cum maſticatione, & deglutitione difficili, appetitus proſtratio ſomnus ob ſalivæ fluxum noctu etiam durantem valde interruptus, & notabilis virium defectio: quæ omnia partim ab impetuoſa ſalivalis laticis profuſione validoque ſeri ab extremis, & infernis partibus ad fauces impulſu, partim vero ab imminuto alui, & urinæ fluxu proveniunt. Quapropter, ſi nimium urget, & vires plane deſtruit ſalivæ profluvium, humorum motum ad inferiora derivare juvat per pediluvia dextre adhibita, per clyſteres, per laxantia mannata, & rhabarbarina, vel, ſi hæc non ſufficiunt, per pilulas noſtras balſamicas cum extracto panchymagogo Crollii interdum acutas, vel etiam per pulverem rhabarbari, cum diagrydio ſulphurato vigoratum, & cum ſyrupo chichor. cum rhabarb. in electuarium redactum, quod ſimul roborandis gingivis egregie inſervit. Neque tum laude ſua carent infuſa theiformia, ex veronica, ſcabioſa, floribus ſambuci, & ſalviæ parata crebriuſque oblata, quia iiſdem humorum motus ad extimam corporis ſuperficiem dirigitur, & ſaluberimum tranſpirationis negotium perbelle promovetur.

§. V.

Circa oris vitia & dentium lapſum.

Præter hæc interna derivantia quod ſpeciatim attinet ad externa, in oris fauciumque vitiis ſub ptyaliſmo evenientibus, applicanda opportuniſſime adhibentur gargariſmata, ex ſpeciebus purificantibus leniterque conſtringentibus compoſita, quarum præcipuæ ſunt baccæ, & folia myrthi, flores balauſtiorum, roſarum rubrarum, herba menthæ, meliſſæ, cortex caſcarillæ, maſtix, &c. quæ in aqua flor. ſambuci, plantaginis, vel vino rubro decocta ſiphonis ope poſſunt injici, iiſdemque os ſæpius collui. Ad nimiam vero gingivarum laxitatem dentiumque lapſum præcavendum eſſentia terræ catechu, tinctura laccæ Mynſichti,

vel

vel balsamum nostrum vitæ cum syrupo granatorum, vel aurantiorum mixtum, carnique gingivarum crebrius admotum, egregiam præstant opem.

§. VI.

Circa dolore intestinorum, & vigilias.

Incidit sæpius, ut mercurialia pro salivatione cienda propinata dolores excitent intestinorum admodum feroces: quare tum protinus danda sunt theriacalia, ut theriacæ cœlestis aliquot grana cum emulsione amygdalarum dulcium, & uncia dimidia syrupi diacodii. Atque ejusmodi emulsiones cum aquis antispasmodicis paratæ, & cum syrupo papav. albi edulcoratæ commodum etiam habent locum, quando nimia & assidua vigilia auxilium urget, quia tali in casu fortiora dare hypnotica nunquam securum est, sed leniora tantum hæc sufficiunt.

§. VII.

Cautelæ post salivationem.

Ipsa salivationis cura nonnunquam ad triginta, & sex dies, imo longius protrahenda est; quibus exactis nihilominus sæpe ægri certam mercurii dulcis dosin omni septimana debent sumere, & se diutius adhuc ab acribus, pinguibusque cibis abstinere. Et quum plerique peracta salivatione sint famelici, omniaque velint ingurgitare, nimiam quoque ciborum abundantiam vitare decet ægros, quia instar infantum sunt considerandi. Etenim, quoniam vetus sanguis fere omnis per salivæ fluxum, mercurialium ope excitatum, fuit eductus; sanguis, & succi benigni nunc denuo sunt substituendi, quod per alimenta pauca, eupepta, & euchyma perficitur, simulque tali ratione recidiva præcavetur. Sunt quoque, finita salivatione, mutanda vestimenta, quoniam haud raro fomes venenatus non penitus exstinctus quasi in cineribus latitat, qui novos postea tumultus suscitare valet. Quam in rem legendus est HILDANUS *centur. V. observ.* 115. ubi præstantissimus hic auctor etiam alias salutares suppeditat cautelas, circa salivationis operationem observatu necessarias, inprimis, quod ante eam tophi ossium sint emolliendi, caries tollenda, ulceraque, quantum fieri potest mundificanda.

§. VIII.

Circa narium, & palati ulcera.

Virus venereum quam facile sese adsociat ossiculis narium spongiosis, & palati quoque ossibus firmiter inhærescens partes has teneriores vehementer corrodit, exedit, & in fragmenta putredine dissolvit. Quo in casu mercurialis salivatio parum sola proficit, sed potius intra nares cum siphone fieri debent injectiones liquorum putredini resistentium, ex aqua d'arquebusade, essentia succini myrrhæ, balsami Peruviani, additis aliquot olei caryophyllorum guttulis, compositorum; quibus mirabile certe levamen exesis hisce partibus afferri solet. Quando enim non cito satis teterrima ista putredo sistitur, ossa palati exulcerantur, & carie ita exeduntur, ut foramina fiant, quibus adsumta, præsertim potulenta per nares regeruntur.

§. IX.

Circa exostoses & caries ossium.

Exostoses, & caries ossium non semper per mercurium certo curantur, sed melius sæpe per guajaci decoctum, in magna quantitate, ad aliquot mensuras in die haustum. Externa vero ope ut simul subveniamus, caries ossis, & nigredo primum est abradenda, dein pulvis euphorbii inspergendus, vel loco hujus aliquot olei guajaci, caryophillorum, vel cinamomi non adulterati guttulæ cum gossypio applicandæ. In occulta autem carie juvat carnem, que cariosum locum contegit, putrescentem vel scalpello, vel cathæreticis separare, ut os oculis remediisque adhibendis pateat.

§. X.

Circa tophos.

Non raro accidit, ut ipsa ossium compages, præsertim tibiarum, a suscepto intus virulento humore in tumorem attollatur, atque in dura abeat

abeat tubercula, quæ, quia inde sensibilis periostii membrana rumpitur, vehementer dolent. Atque tum pariter externis succurrere decet, ex quorum numero emplastrum Vigonis cum mercurio, vel emplastrum manus Dei, seu miraculosum, debita additione mercurii vivi, & balsami sulphuris terebinthinati, sive juniperini vigoratum, ob eximiam opem summam merentur comendationem. Quo etiam spectat emplastrum emolliens Agricolæ in chirurgia ejus parva descriptum.

§. XI.

Ratio morborum in ossibus.

Enimvero, mirum forte cuipiam esse posset, ipsa quoque ossa, ceu corpora sensus expertia, & tam solida, ut ferro vix findi possint, hac in lue graves læsiones, tumores, inflammationes, & apostemata, imo dolores fere intolerabiles pati. At vero, quia ossa nutriuntur, crescunt & augmenta sumunt, omnino influxum recipiunt humoris nutritii lymphatici tenuis: unde non mirandum est, cur etiam putredine & apostemate infici possint. Quandocunque enim acres ichores in ossium poris coacervantur, acredine sua illa corrodunt, non secus ac teredo vermis lignum solet perforare. Hanc ulcerosam ossium affectionem AVICENNA, unus ex præcipuis medicorum antistitibus, ventositatem spinæ appellavit, & ita exoriri docuit, quando ichoris putridi, in ossium cavernis accumulati pars grossior in tubera, & tophos concresceret, altera subtilior sua acrimonia ossa, & panniculos ejus arroderet atque distenderet, quorum panniculorum ope ossa dolerent, & quasi terebra perforari viderentur. Quod vero noctu præsertim atrociores hujus morbi dolores osteocopi ingravescant, id ea ratione fieri arbitror, quia sole occiduo, ob motum fluidi ætherei lentiorem, humores magis fiunt viscidi ac tenaces; lecti vero calore acres corrodentes subtiliores partes magis in motum cientur, ut membranulas, tendines, & nervos graviter vellicent, & vaporoso flatu distendant.

§. XII.

Cautela circa pustulas.

Pustulæ venereæ in fronte, & mento efflorescentes, saniemque, & ichorem putridum acrem fundantes difficulter tolluntur, & consolidantur, nisi veneno venereo probe retuso, omnique symptomatum ferocia refrænata. Neque etiam linimentis, unguentis, & emplastris semper cedunt, sed ab applicatione unguenti digestivi, ex vitello ovi, myrrha, & terebinthina Veneta parati, & cum æquali portione balsami nostri vitæ remixti singularem vidi effectum consolidantem.

§. XIII.

circa vitia pudendorum sub salivatione.

Gonorrhœa virulenta albique fluoris ex mulierum pudendis stillicidium mercurialibus non sistuntur. Urgent tamen nonnunquam auxilium; quo sine præter ea, quæ suo loco in capite de gonorrhœa innuimus, injectiones tam in uterum quam in urethram immissæ prosunt; quales ex aqua calcis vivæ secunda, cum aqua rosarum vel sambuci facta, & cum aqua d' arquebusade mixta possunt confici, quibus in gonorrhœa nonnunquam sacchari saturni pauxillum potest addi. Neque tumores testium salivatione proprie curantur, nisi simul idoneis succurramus externis remediis, quæ in fotibus, & vaporibus, ex herbis, & floribus emollientibus in lacte coctis partique affectæ admissis, nec non emplastro Vigonis cum mercurio potissimum consistere debent.

§. XIV.

Curatio luis cum mercurio sine salivatione.

Restat autem peculiaris medendi methodus, quæ, si internam spectemus opem, non modo jam dictis genitalium adfectibus, quando nec cura sudorifera nec mercurialis sufficit, egregie opitulatur, verum etiam in debellandis aliis hujus symptomatibus, ut fere sunt putrida ossium squamosorum corruptio, polypus,

&

& ozæna, peſſimam ſtillans ſaniem, mirifice prodeſſe ſolet. Hæc enim mala tam pertinaciter inhærent, ut curationem omnino ſingularem poſcant, quæ noſtra methodo, & experientia per medicamenta quidem mercurialia, ſed eadem valde correcta, & virtute diaphoretica exaltata, ſine largiori ſalivæ ad aliquot hebdomades durante profluvio perficitur. Jam fere triginta elapſi ſunt anni, quum ego diſſertationem de morbis rebellibus chronicis ſine ſalivatione curandis conſcripſi, ibidemque docui, qua ratione mercurius intima auri vel ſtanni admixtione diaphoreticus reddi poſſit. Siquidem hæc metalla ſingulari quadam, & quaſi propria pollent efficacia, penetrantem volatilem, partibuſque nervoſis infenſam mercurii indolem cicurandi, & ita temperandi, ut ne ad intimam membranarum compagem penetrent, ſed tantum vim vaſorum ſyſtalticam augendo, circuitum ſanguinis, & lymphæ intendant, quo mediante ad ambitum corporis cutiſque ſpiracula vitioſi humores ducuntur, & inde evacuantur.

§. XV.

Ejus præparatio & uſus.

De ipſo autem præparandi modo ſcire licet, quod alter mercurius diaphoreticus ex amalgamate mercurii, & ſtanni, ita conficiatur, ut deſuper abſtracta aqua forti edulcoratio cum aqua fiat, alter vero ex commixtione mercurii, auri, & æquali portione reguli antimonii, deſuper abſtracta aqua regis, itidemque facta edulcoratione, præparetur. Atque cum medicamento hoc diaphoretico, auri inprimis combinatione præparato curatio non fruſtranea ita inſtitui debet: primo pilulis mercurialibus ſupra deſcriptis aliquoties alvus eſt ſolvenda, deinde, humectato prius corpore per balneum, ex aqua fluviatili furfuribuſque triticeis paratum, & aliquot dies adhibitum, mane & veſperi mercurius ille cum antimonio diaphoretico, vel in conſerva roſarum, vel in forma pilularum ad ſcrupulum unum per aliquot dierum ſpatium offeratur, poſtero die mane ſuperbibendo decoctum lignorum temperatum cum regimine diaphoretico. Tutior tamen eſt hæc medendi methodus, ſi peracta ciborum digeſtione circa horam pomeridianam quintam vel ſextam æger quotidie per menſem in balneum deſcendat, & cubitum iturus medicamentum dicto modo ſumat: qua ratione non raro tam exoptatus obtinetur effectus, ut aliis dein curationibus internis non ſemper opus ſit, ad peſtiferum illud virus ex corpore eliminandum; ſi modo ægri ſimul rectum conjungant victum, debitamque potuum temperatiorum copiam, quam ſat magnam eſſe decet, adſumant.

OBSERVATIO I.

Enarrationes Morborum.

Lues venerea ex gonorrhœa male tractata.

Vir quadraginta annorum, ſiccæ temperaturæ corporiſque macilentioris, jam dum a multis annis, ob victum durum, & ſalſum, non modo ſcorbuticam humorum diatheſin ſibi contraxit, verum etiam elapſo nunc biennio poſt concubitum cum impura femina celebratum gonorrhœam incidit virulentam, quæ adſtringentibus, & terebinthinaceis tractata feliciter quidem ſubſtitit, ſed acerbum capitis dolorem, noctu plerumque auctiorem, cum alvo ſtrictiore, & arida reliquit. Conſulebatur chirurgus, qui primo quidem lignorum decocta cum regimine diaphoretico potanda commendabat, ſed brevi poſt, nihil his proficientibus, mercurialia in exceſſiva doſi ad drachmam dimidiam per aliquot dies propinabat: unde tam copioſæ alvi dejectiones excitabantur, ut ingens virium jactura vitæ periculum minaretur. Refectis paullatim viribus alvique fluxu ceſſante, capitis dolores nihilominus magnam figebant crucem; unde cura per artuum inunctionem

nem salivatoria instituebatur; qua nondum penitus finita quum æger diætæ strictioris impatiens parum sentiret levaminis, adibat medicos, qui decocta lignorum sudorifera diligenter commendabant; a quorum usu mox in universo corporis ambitu maculæ prodibant rubicundæ, ob ardorem, & pruritum molestæ. Varia hoc fine dabantur refrigerantia, & nitrosa, idque inde obtinebatur, ut maculis ad tempus disparentibus, tantum levis cutis ardor remaneret. At vero, redeuntibus non adeo multo post maculis, dolores capitis, & artuum lancinatorii, somnum plane turbantes plusquam antea unquam ægrum afficiebant; alvus plerumque adstricta nonnisi dura, & pauca dimittebat scybala; imo in ipso abdomine, flatulentiis turgido tormina sæviebant spastica cum urinæ difficultate, & ardore juncta. Tandem pedum tumor insignis accedebat: quare æger de vita sollicitus meam postulabat opem.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Pessime sibi consulunt, qui lascivo veneris stimulo perciti eidem promiscue illicito ausu indulgent, atque sic non modo totum corpus enervant, verum etiam cum scortis impuris cœuntes idem in se malum derivant. Exemplo sit præsens ægrotus, qui ob vagam libidinem primum molesto liquoris seminalis stillicidio laboravit, & hoc demum cohibito acerba luis venereæ symptomata expertus est. Deinde reprehendi meretur iniqua chirurgi methodus, quam in sanando ægro audacius justo adhibuit. Nam quum corpus siccum, & macilentum per balnea prius, & decocta debuisset humectare, statim mercurialia in nimia dosi propinando, totum curationis opus pessundavit. Quodsi enim hæc medicamenta vel minus rite præparata, vel in immoderatiori dosi exhibita fuerint, nec salutares diætæ regulæ observatæ; mirifice plerumque tonus, & robur solidarum, inprimis nervosarum partium, quas inter ventriculus, & intestina primas tenent, labefactatur, ut postea multa opera multoque tempore opus sit, si omnes naturæ motus a regula deflectentes in ordinem redigere, suæque restituere integritati velimus: unde discere licet, quod perversa luis venereæ curatio valde difficilem, imo prorsus dubiam reddat perfectam mali sanationem. Si quando obveniunt ejusmodi ægri malis curationibus corrupti, caveat sibi medicus prudens, ne eosdem sine habito respectu sanandos recipiat, quia sæpe oleum, & operam cum fama perdit. Verum enim vero, quum penitus deserere ægros sæpe religioni sit, id maxime agendum est, ut serio injuncta strictiori diæta noxios humores per sudorem elicere studeamus, subjectis in fine roborantibus. Quo nomine commendare licet sal volatile cornu cervi, & spiritum cornu cervi succinatum cum spiritu tartari, camphora, & croco mixtum, qui cum decocto lignorum temperato, quod etiam ordinario potui inservire potest, exhibitus potenter sudorem pellit, præsertim si regimen in lecto diaphoreticum accesserit. Cavendum tamen summpere est, ne excessu peccetur: quare per aliquot tantum dies sudare, postea quiescere, & corpus bonis succis reficere, idque aliquoties alternatim repetere juvabit. Inter hæc danda est opera, ut alvus, quæ plerumque clausa est, aperta servetur: quem finem tum per clysteres emollientes, & oleosos, tum etiam per rhabarbarum, mannam, & sennæ folia, stipitibus denudata, imo in nonnullis per sola alimenta lubricantia, ut sunt prunellæ, poma Borstdorf-

fien

fiensia cocta, & passulæ tam minores quam majores exacinatæ, obtinere licet.

OBSERVATIO II.

Venerea nasi, & faucium corruptio.

PUerum, duodecim annorum, jam ante biennium gravis, & lancinatorius artuum dolor afflixerat nocturnally tam vehemens, ut somnum capere vix potuerit. Non multo post serosa, salsa & acris, cum dolore, & ardore juncta defluxio interiorem narium substantiam occupabat, quam parentes pro coryza habentes negligebant; donec auctis doloribus humoris mox lenti, & viscidi, mox viridescentis, & sanguine tincti sequebatur effluxio, ad quam abigendam chirurgum advocabant, qui ad demulcendam humorum acrimoniam non modo mucilaginem naribus attrahendam præscribebat, sed & pulveres siccantes ex bolis confectos, cum aqua solani, & rosarum mixtos siphonis ope naribus indebat. At vero, fœtidissima illa narium corruptio ita invalescebat, ut materia altius serpens non tantum narium concamerationes, sed faucium quoque ossa ichore putrido, & plus minus sanguinolento, depasceret: siquidem innumeris fragmentis osseisque squamulis quotidie excmtis ossa turbinata, & cartilagines fere omnes intra anni spatium consumebantur. Adjungebatur medicus, qui probata medendi methodo, a chirurgo hactenus adhibita, nihil omnino, præter medicamenta quædam sanguinem depurantia propinabat, sed sine ullo meliori effectu; ut potius sub horum usu os palati carie exesum sat lato foramine hiaret, & dentes aliquot cariosi ex superiori maxilla exciderent. Exterius quoque in facie prope nares tumor emergebat, pereunte simul omni odoris, & tactus sensu, ut nihil prope a stilo, profundius naribus immisso preciperetur. Inter hæc puer graviter conquerebatur de doloribus osteocopis, qui somnum fere omnem, ciborum adpetentiam, viriumque robur abigebant; & jam eo res devenerat, ut & chirurgus malum desperatum nullaque ope sanandum pronuntiarent. Quare parens perterritus ad me confugit; unde ego ineptissima hac curatione, quæ refrigerantibus absolvebatur, reprobata, ad putredinem ulteriorem avertendam remedium summe efficax præscribebam, ex olei caryophillorum non adulterati, balsamique Peruviani æquali portione compositum, quod sæpius de die cum linteo carpto narium cavitati intrudebatur. Dein quoque decoctum agrimoniæ, saniculæ, millefolli, &c. cum tinctura myrrhæ, vel aqua sclopetaria imprægnatum spiritu attrahendum, vel siphone infundendum præcipiebam, ut inde narium interiora eo melius eluerentur. Quoniam tamen cetera, quæ jungebantur, symptomata, simul internam postulare opem videbantur, eandem hac ratione ferendam judicabam. Præmissa leniori alui laxatione, mercurium diaphoreticum solarem cum conserva rosarum subactum ad tria grana alternis diebus mane offerri jussi, superbibendo decoctum lignorum, lenemque postea sudorem in lecto exspectando. Inter cibos, & ante somnum obtuli elixirium balsamicum, quod chylificationi sanguinisque depurationi egregie inserviebat. Neque demum temperata decocta, in potus locum haurienda, nec balnea vespertino tempore adhibenda omisimus, idque adspirante gratia divina obtinuimus, ut non modo sensim paullatimque sordida narium ulcera persanarentur, sed & dolorificæ artuum lancinationes cum reliquis symptomatibus feliciter exspirarent misereque antea adfectus æger exacto mensis spatio iterum suis fungi actionibus valeret, nihil sentiens molestiæ, præter quod loquelæ impedimentum remaneret, quale immedicabile erat infortunium, fortique ideo animo ferendum.

EPI-

EPICRISIS.

Mirum forte videbitur, qua ratione puer tam insons venerisque expers in gravissimum luis venereæ adfectum inciderit. Sed mirari desinent, qui secum perpendent, optimum hunc puerum cum patris famulo intimius esse versatum, qui virulenta gonorrhœa, bubonibus, aliisque malis diu laboraverat; unde concludere licet, per contagium ipsi venereum virus fuisse inspiratum. Non enim novum, sed satis compertum est, tenuissimum tale miasma ab uno in multos alios ita posse transplantari, ut singuli fiant eadem labe contaminati; uti hic loci notabile prostat exemplum, quum tota quædam familia a sola nutrice infecta mediante contagio fuit inquinata. Maxime vere omnium, teneriora infantum corpora ad suscipiendam hanc labem sunt disposita, sine dubio, quod rarior, & laxior ipsorum textura expeditius, quam densior, & compactior virulentiam admittat: quare, si ullos alios, certe infantes, & pueros ab infectorum sodalitio arcere debemus, ne contagii participes evadant. Si curationem spectamus, me judice temeraria ista, & imprudens fuit, quam chirurgus, & medicus susceperunt, medicatio; siquidem nihil magis, quam topica refrigerantia sævitiam morbi potuisset augere; cum contra, si statim ab initio efficax remedium fuisset oppositum, nunquam æger in tantam incidisset perniciem. Quandoquidem ut in omnibus gravioribus malis, ita maxime in sævissimo luis venereæ affectu multum interest, ut in tempore veniendo sat potentem medelam afferamus.

OBSERVATIO III.

Lues venerea male initio pro scorbuto habita.

JUvenis viginti, & aliquot annorum, temperamento præditus sanguineo phlegmatico habituque corporis spongioso, variis genitalium affectibus, ut gonorrhœa maligna, penisque exulceratione sat diu conflictatus aliquando ingentem corporis languorem percipiebat, quem mox rauca, & insignes capitis, tibiarum, & brachiorum dolores, nocturno tempore cæloque nebuloso ingravescentes excipiebant. Post adsumtum cochleariæ spiritum, cum spiritu Cornu cervi combinatum non modo dolorum atrocia augebatur, sed pustulæ quoque per faciem reliquamque cutim sparsæ adparebant, saniem gradatim intus colligentes. In naribus ardor, siccitas, & pruritus sentiebatur, succedente corrupti fœtidique ichoris sanguine tincti excretione: faucium interiora, & glandulæ, quas ob similitudinem amygdalas dicunt, fœtidis ardentibus obsidebantur ulcusculis: in ossibus prodibant tubercula, & jam plurima venereæ luis signa aderant. Duo in consilium adhibebantur medici, qui hujus morbi primordia a scorbuto derivantes martialia, lignorum decocta, purgantia, magnamque antiscorbuticorum farraginem initio propinabant; donec accedente narium, & faucium erosione de luis venereæ præsentia edocti pilulis gummosis mercurialibus contra eandem pugnabant. Sed parum his proficientibus mercurius præcipitatus bene elotus cum theriaca offerebatur, ad ptyalismum excitandum; unde tam immanes vomitus pectorisque anxietates oboriebantur, quæ nisi calidi lactis potu temperari haud poterant. Dabantur itaque ex nostro consilio decocta tam saturatiora, ex speciebus alexipharmacis conflata una cum tin-

tinctura antimonii acri, ad sudorem eliciendum mane capienda, quam secundaria temperata, potus loco haurienda, circa lecti vero ingressum cinnabarina in largiori dosi cum resina guajaci, & sale volatili viperarum commixta offerebantur. Syncipiti deraso cruribusque, & brachiis famosum illud Vigonis emplastrum, aucta mercurii quantitate, camphora, & balsamo de Peru vigoratum imponebatur, & subinde balneum adhibebatur Laconicum. Quibus remediis per duos menses continuatis, adjuvante Deo, æger sine ulla salivatione, & mercurialium usu exoptatæ restituebatur sanitati; nisi quod membrum scirrho cancriformi obsitum adhuc aliquam postulare medelam videretur, quam externo linimento, ex aqua calcis vivæ, & sambuci, spiritu vini camphorato, saccharo saturni, & mercurio præcipitato albo parato ex voto præstitimus.

EPICRISIS.

Docet inprimis hæc morbi historia, quod incipiens lues in iis locis, ubi frequentior scorbuti progenies est, sæpe fucum offundat vel oculatissimis; præsertim si hoc morbi genere tentantur viri, qui famam sine labe obtinent, & sanctiore vitæ instituto superbiunt, vel quorum vitam ante actam perquirere verecundiæ habendum est. Facilis tamen morbi erit cognitio, si præter ea, quæ superiori §. IV. curationis innuimus, hæc probe attenduntur: in scorbutico affectu raro in capite, fronte & ossibus tubercula dura valde dolentia prodire, neque raucedinem tam diuturnam adesse, neque etiam ossa narium spongiosa, sicut in lue venerea, occupari. Et profecto, permultum tam ad prognosin rite formandam, quam ad curationem recte instituendam refert, ut veram utriusque morbi indolem exacte cognoscamus. Sicut enim venerea lue infecti antiscorbutica raro impune ferunt; ita contra scorbutici a mercurialibus, in quibus genuinum luis antidotum residet, plerumque graviter læduntur. Quare non mirum esse debet, quod a cochleariæ spiritu in nostro ægroto mox pustulæ copiosiores effloruerint. Præterea, id quam maxime ex hoc casu ad usum nostrum convertere licebit, quod in mercurialibus propinandis admodum caute debeamus procedere, & ab usu eorum statim abstinere, quam primum imi ventris tormina, & vomitus succedere videntur. Ita enim variat luis indoles in diversis subjectis, ut interdum non aliis, nisi mercurialibus remediis cedere velit, interdum vero eadem plane respuat, & solis decoctis sudoriferis interpositisque laxantibus, præsertim inter initia expugnari sinat.

OBSERVATIO IV.

Lues venerea cum vermibus complicata.

NObilis quidam marti, & veneri strenue deditus, viginti, & sex annos natus, post immanes pedum, capitis, omniumque artuum dolores, in crure utroque tuberculis obsidebatur squamosis, & pruriginosis. Commendabantur aquæ salsæ, quibus per duo de viginti dies epotis infinita ascaridum copia per alvum primo exterminabatur, & mox venereæ pustulæ non modo in facie, sed in manibus quoque, & pedibus expellebantur: unde sepositis his aquis mercuriale remedium, ex conserva rosarum, theriaca, & turpetho minerali compositum offerebatur, quo ter adsumto magna oriebatur diarrhœa, & vomitio cum ingenti virium jactura. Lactis quidem, & diascordii Fracastorei usu dejectiones illæ feliciter cohibebantur, sed dolores ac pustulæ fixius inhærebant. Quare denuo dabatur electuarium modo di-

dictum, eo quidem effectu ut sat larga promeveretur salivatio, cum oris fauciumque exulceratione, teterrimum foetorem spirante. Gargarisma alioquin efficacissimum ulteriorem ulcerum progressum vix poterat retardare, ut potius hæc latius serpendo interiora faucium depascerent, dentesque male hærentes ex alveolis suis deturbarent. Tandem ad decocta lignorum temperatiora, quæ etiam papaveracea habebant, deveniebatur, quibus in maxima quotidie copia adsumtis, simulque laxantibus, ad divertendum salivæ fluxum, interpositis æger tandem Dei gratia exoptatæ reddebatur sanitati.

EPICRISIS.

Exhibut hic casus plura, tum ad penitius cognoscendam morbi indolem, tum ad curam rite instruendam necessaria, quæ jam paucis expendere lubet. Inprimis autem notatu perquam dignum est, quod verminosa progenies lubentissime morbo nostro adsocietur, non aliam ob causam, quam quia ex putredinosa humorum corruptione, quæ in venerea lue admodum graviter peccat, seminium illud verminosum facile generatur. Jam quidem ad ingratos hosce hospites ex intestinorum latebris eiiciendos, aquis salsis nihil est præsentius. At vero, sicut salsedo, seu rectius salsa humorum acrimonia venereum virus in scorbuticis corporibus valde acuit atque exasperat; ita etiam in præsenti ægroto aquæ salsæ potus minime fuit utilis, sed potius noxius: siquidem inde non modo pustulæ magis rodentes sunt expulsæ, sed postea quoque, mercuriali remedio superingesto, copiosæ per os & alvum dejectiones cum summa virium atonia excitatæ. Ea enim medicamentorum, ex hydrargyro paratorum est indoles, ut salium connubium minus amice ineant, sed facile corrosivam, & virulentam adsumant naturam: quare omnes scorbutici, & quorum prima regio salsis, & acidis scatet succis, serio cavere debent mercurialia, nisi sævissima incurrere velint symptomata. Quod tandem ad plenariam hujus mali sanationem attinet, rectissime hæc decoctis humectantibus & papaveraceis, magna in copia haustis fuit peracta; siquidem hæcce remedia rodentem humorum acrimoniam demulcendo, & per congrua emunctoria expellendo, non modo symptomatum atrociam egregie mitigarunt, sed causam quoque sustulerunt felicissime.

OBSERVATIO V.

Phthisis venerea.

VIr triginta annorum, constitutionis tenioris, & macilentæ, per sat longum temporis spatium de magna virium imbecillitate corporisque ad motum subeundum impotentia, de tussi, respirandi difficultate, & acerbis artuum ipsorumque ossium cruciatibus, noctu præsertim auctioribus conquerebatur, pituitam ex ore eiiciens copiosam, & mucidam. Satis cito consulebatur medicus, qui phthisicam pulmonum labem suspiciens præmissa venæ sectione multa pectoralia, decocta ex lignis temperatioribus cum anodynis mixta, laxantia quoque, & alia demulcentia propinabat, sed sine ullo subsequente lætiori effectu. Accedente demum molestissima raucedine, pluribusque pustulis ulcerosis facie, & capite efflorescentibus, primum venereæ malignitatis indicium aderat; & facta inquisitione deprehendebatur, ægrum jam per triennium gonorrhœa, a scorto infami contracta laborasse, eamque demum cohibitam virulentiæ vestigia in sanguinis, & humorum massa reliquisse. Quod quum animadverteretur, ad exstirpandum hoc virus mercurius dulcificatus ad aliquot grana cum rosarum conserva per aliquot dies, interposito largiori decoctorum usu, offerebatur; unde qui-

quidem alui fluxus proritabatur ſat copioſus, hoc autem per convenientia remedia ſedato, ſua ſponte ptyaliſmus quatuor hebdomadum ſubſequebatur, quem ſecundum vires ægrotantis ita moderare ſtudebamus, ut ſenſim paullatimque graviora illa cum metu phthiſeos ſtipata ſymptomata feliciter exſpirarent, ægro pleniſſime reſtituto.

EPICRISIS.

Ex præfata morbi hiſtoria paulo clarius eluceſcit, reliquias gonorrhœæ, præſertim male curatæ, diutius in ſanguine poſſe hoſpitari, admodumque varium morbi ſchema exhibere, ante quam a medico cognoſcatur. Si quando igitur in artis exercitio talis medenti morbus obvenit, cujus originem, & generandi modum non ſatis valet perſpicere, juvat omnino ad luis venereæ virus animum mentemque interdum advertere, præſertim ſi ſymptomata quædam huic morbo communia adſint, quæ ſuſpicionem pariant. Quod ubi minus obſervatur, metus eſt, ne ea adhibeamus remedia, quæ cauſæ morbi adverſa miſeros ægrotos in majus præcipitant periculum.

2) Diſcimus, mercurium dulcem, in minori etiam doſi oblatum, ſæpe effectum edere præſtantiſſimum, idque eo magis, ſi ſerum adſit copioſum, & fluxile, quod perfacile in motum cietur. Quoniam vero de interna humorum conſtitutione ac craſi non ſatis adeo certe, & determinate judicare medico licet, ſemper minori mercurii doſi ſalivationis curam inchoare, & per gradus ad majorem aſcendere, quam ſtatim inter initia fortiori impetu uti, præſtat. Accedit magna naturarum, ratione roboris, & imbecillitatis, differentia, quæ ſicut omnium medicamentorum, ita etiam mercurialium diverſam requirit doſin, eamque, ut tutius procedamus, initio ſemper minorem. Luculento poſſunt eſſe teſtimonio vel ſola purgantia, quæ in magna etiam portione exhibita, nonnullos parum commovent, alios e contrario ita enervant, ut inde graviſſime, vel cum vitæ periculo ægrotent.

OBSERVATIO VI.

Varia luis venereæ ſymptomata cum pertinaci colli tumore.

JUvenis, viginti annorum, ſanus & vegetus, ex impuro concubitu gonorrhœam incidebat virulentam, quam parum æſtimans non modo illicita venere, ſed & aliis in diæta commiſſis erroribus ita depravabat, ut exacto quatuor menſium ſpatio tumoribus inguinum, quos bubones dicunt, cancroſis penis ulceribus, & variis tam penem quam anum obſidentibus afficeretur condylomatibus. Adhibebantur remedia gonorrhœæ dicata, & aperto bubone æger per decem integras hebdomades decocto utebatur purificante, quod tum potus loco, tum mane in lecto calide ſub regimine diaphoretico, una cum tinctura antimonii acri, eſſentia pimpinellæ, & ſuccini bibere debebat. Præter hæc, quinto quovis die dabantur pilulæ mercurio dulci vigoratæ, & hac quidem ratione condylomata ſenſim marceſcebant, ulcera canciformia, & bubo conſolidabantur: ſed neglecto accuratiori vitæ regimine æger per totum corporis ambitum ſcabie ſuffundebatur venerea, quæ cum moleſtiſſimis brachiorum pedumque cruciatibus, & nocturno capitis dolore ſtipata magnam figebat crucem. Jungebatur ſimul tumor glandularum colli ſat pertinax, fauces ulcuſculis obſidebantur ardentibus, & dolentibus, ipſique oculi lippitudine deformati rodentem, & acrem fundebant lympham. Unicum itaque auxilium, præter decocta radicum, & lignorum tam ſaturatiora, quam temperata, in ſalivatione videbatur repoſitum, quam ita inſtituendam curavimus, ut a tribus mercurii dulcis granis cum lapidibus cancrorum oblatis ad ſcrupulum prope unum paullatim adſcendendo, ptyaliſmus quinque hebdomadum excitaretur tam copio-

piosus, qui per priores tres septimanas intra nycthemeron tres vel quatuor mensuras æquabat. Saliva, ut fieri solet, eiiciebatur viscida eaque fœtidissima, donec magis magisque limpidior, & fœtoris expers proflueret, & subjunctis in fine laxantibus orisque collutionibus cum gargarismate, quod radicem tormentill. flores rosarum rubr. herbam salviæ, folia myrthi, & rob. diamoron, papaverisque rhœados habebat, penitus cessaret. His ex voto peractis pustulæ venereæ evanescebant, & lancinantes capitis artuumque dolores exspirabant remanente oculorum lippitudine,& insigni glandularum colli tumore, quem frustra adhibitis per unum alterumve mensem externis discutientibus tandem scalpello incidere consultum ducebamus; unde primo gryssea, dein purulenta effluebat materia. Ad vulnus inflictum a sordibus repurgandum commendavimus essentiam myrrhæ, & aloes cum balsamo Peruviano adplicandam, imposito exterius emplastro Barbette saponato, & bene camphorato, cum oleo hyoscyami malaxato: qua methodo interjectis aliquot hebdomadibus æger a molestissimo hoc affectu liberatus nunc exoptata gaudet valetudine.

EPICRISIS.

Fidem prope omnem superare videtur, qua ratione miser ægrotus tantam symptomatum, se una quasi serie excipientium catervam sine vitæ periculo perferre potuerit. Sed me judice, vera hujus rei ratio derivanda est a validiori ægrotantis natura, quæ non modo graviora rectæ valetudinis incommoda facilius toleravit, verum etiam medicamentorum energiam insigniter adjuvit, ut opinione celerius sanitas fuerit recuperata. Interim ex diri hujus morbi decursu, & feliciori eventu addiscere licet, multa sæpe in arte medica evenire salutaria, quæ desperata habueramus; admodumque felicem esse illum medicum, cujus curæ ægroti robustiores, & necessariis ad morbum superandum viribus instructi commendantur.

OBSERVATIO VII.

Tumor testium pertinacissimus.

JUvenis erat viginti annorum, qui, ut ipse prætexebat, ex pollutionibus nocturnis, vel, ut rectius augurari licet, ex impuro amplexu sat magnum accipiebat tumorem testiculi dextri, cum rubore, & dolore stipatum. Dissimulabat primo æger non levi sui damno hoc mali genus, sed accedentibus in scroti ambitu octo ulcusculis superficialibus, fœtidum ichorem plorantibus, virum chirurgiæ peritissimum consulebat, qui, peracta corporis cum pilulis mercurialibus aliquoties sumtis purgatione, decocta ordinabat saturatiora, cum tinctura antimonii acri mane calide haurienda; externe vero cataplasmata ex speciebus resolventibus, & emollientibus parata in lacte cocta crebrius applicanda, tam felici successu,ut intra quatuordecim dies non modo testiculus magnitudine decresceret, sed & ulcuscula, scrotum obsidentia ex voto consolidarentur, relicta tantum aliqua duritie, & intumescentia, quam emplastro de ranis cum quadruplo mercurii mixto sensim paullatimque abigebat. Elapsis aliquot mensibus hic molestus testiculi tumor redibat, quem alius chirurgus variis tam externis quam internis remediis per sex hebdomades sanare tentaverat; sed ausu plane frustraneo. Siquidem jam tumor mirum expansus in peripheria aliquot ulnas æquabat, & vasa utriusque lateris spermatica ad duos pollices inflata conspiciebantur. Ego consultus tumorem probe visitabam, qui speciem herniæ, quam sarcocelen nominant, referebat; unde mox pristinum chirurgum, arte sua non incelebrem accersendum curabam, qui ex meo consilio interne de-

decoctum anti-venereum bene saturatum, exterius sacculos discutientes, probe camphoratos in forma sicca adhibebat, cum insigni ægrotantis levamine, & tumoris diminutione. At vero, quum mali pertinacia mitioribus hisce remediis penitus cedere renueret, non abs re fore putabam lenem salivationem cum mercurio excitandam. Quo fine præmissa purgatione, per quinque dies plantæ pedum, & testiculi cum unguento mercuriali fortiter illinebantur: & en! sexto die prodibat saliva, cujus fluxus per mensem ita moderabatur, ut non tantum vasa seminalia ad naturalem crassitiem redirent, verum etiam testiculorum tumor remitteret. Ne tamen in loco hoc debilitato facile nova fieret humorum stagnatio, & ut tumoris reliquiæ penitus abigerentur, suasor eram, ut emplastrum Barbette saponatum, & bene camphoratum per tempus adhuc gestaretur. Atque hac ratione æger a vexatissimo hoc malo imposterum liber remansit.

EPICRISIS.

Mirum profecto est, quantum testiculus sic dictus venereus, & medenti, & ægrotanti facessat negotii, si in tales inciderit, qui magna viscidorum, & difficulter mobilium succorum copia scatent. Sicut autem varia celerioris sanationis sunt impedimenta; ita, me judice, hæc præcipua sunt, quæ ex ipsa partis structura pendent. Tam enim angusti sunt, & in ductus mirum contortos, & anfractuosos abeunt innumeri testiculorum cunaliculos, ut nonnisi tenuissimam, & delibatissimam lymphæ partem, quæ seminis nomine insignitur, secernere possint. Quam primum vero a succo crassiori destenduntur, amisso robore suo facile scirrhosam labem contrahunt, quæ postea difficulter curatur; maxime cum ob decliviorem testiculorum situm valde difficilis sit humorum regressus, qui per se nunquam fere non varii generis stagnationibus ansam præbet largissimam. Si curationem spectamus, discere inde licet, quod sæpe ptyalismus, maxime per mercurii inunctionem excitatus insignem hos tumores discutiendi habeat potentiam: imo interdum a sola scroti cum mercuriali unguento inunctione ego tales tumores feliciter scio discussos, quos nec validissima alia remedia, nec ipse mercurius interne datus unquam potuissent resolvere. Hæc scribenti in memoriam incidit casus, ubi raucedinem veneream, cum tumore glandularum colli complicatam sola inunctione plantarum pedum mercuriali ex voto sustulit, postquam antea innumera remediorum genera irrito effectu fuerunt adhibita.

CAPUT V.

De pustulosis, & pruriginosis varii generis affectibus cutis.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Institutii ratio.

QUum ordinis ratio postulet, ut nunc de pustulosis, & pruriginosis cutaneis adfectionibus dicamus, quæ pruritu, dolore, ardore, inflammatione, & exulceratione, variique generis symptomatibus molestæ, a sero impuro acri, inter vascula exhalantia & nerveo-tendinosas cutis fibrillas stagnante, easque erodente oriuntur; statim in limine hujus tractationis monendum esse ducimus, singula hæc cutis vitia pro diversa materiæ peccantis acrimonia, & pro differente subcutaneæ læsionis gradu, admodum varia sortiri nomina; dum scabies humida, & sicca, ferina, & maligna, venerea, psora, serpigo, lepra, & impetigo, elephantiasis, herpes miliaris, &

exc-

exedens, tinea capitis, gutta rosacea &c. denominantur, quæ jam breviter strictimque explicabimus.

§. II.

Descriptio scabiei benignæ.

Mitissimus harum adfectionum gradus est benigna tam humida, quam sicca scabies, quæ in artubus potissimum inter initia proveniens sensim paullatimque ad reliquas corporis partes, capite tantum excepto, transmigrat. In humida quidem, quæ infantibus maxime, & pueris, sanguineo-phlegmaticis, & habitu corporis spongioso præditis infesta est, pustulæ magis humore turgent sanioso purulento, atque major jungitur inflammatio, quæ ex circulo ambiente rubicundo manifesta in suppurationem abit: quo etiam ulcuscula illa capitis manantia, sive achores infantum, jure debent referri. In sicca autem, quam potissimum macilenti, senes, & qui temperamento pollent melancholico-cholerico, experiuntur, minoris molis pustulæ, pauco ichore seroso sunt refertæ, quæ tenuissimas nervorum fibrillas sub cuticula irritando, ardorem, & pruritum inferunt fere intolerabilem.

§. III.

..impetiginis.

Sicca scabies quando squamosa atque crustosa est, & post cuticulæ, vel escharæ abrasionem stigmata sub cute cruenta relinquens, accedente calore dolorificum, & vix tolerandum adfert pruritum, & difficillime sanatur, vel sanata ex facili revertitur, impetigo appellatur, sive scabies ferina, quæ scorbuticis maxime, & cacochymia serosa laborantibus est familiaris, & si in majori est gradu, psora leprosa vocatur: de quo adfectu legi potest BARBETTE *in sua chirurgia lib. 1. cap. VIII. & Wepferus observ.* 214. Atque in pessimo hoc morbo caput etiam sæpissime male adficitur, crustaque circum circa obducitur, ne facie quidem, labris, manibus exceptis. Præterea, tota cutis ulcerosa saniem profundit serosam corrosivam, cuticula abscedit continuo, ut frustra arida sine negotio detrahantur, cute subjecta obscure rubra, madorem acrem plorante; unde fœtor adest, & ægri ciborum valde adpetentes de intensa siti conqueruntur.

§. IV.

..scabiei malignæ venereæ.

Quodsi hæc scabiei species gonorrhœam, bubones aliaque genitalium vitia excipiens non modo universum corpus, sed potissimum etiam faciem occupat, atque nodos, & tophos in variis corporis partibus comites habet, & si dolores, qui sociantur, rodentes, terebrantes, & acres quasi morsus inducentes noctu exacerbantur, venerea dicitur, & maligna.

§. V.

..herpetis miliaris.

Herpes miliaris, dum serpendo se propagat, nonnullis serpigo audit, & cutis tantum superficiem certis in locis, ut sunt pedes, femora, manus, scrotum, perinæum, &c. occupans, multas exiguas in cute eminentias, seu pustulas parvas pruriginosas, milii seminis magnitudinem adæquantes sine humiditate excitat, quæ squamulis depositis evanescunt quidem, sed certis temporum periodis facile in iisdem locis recurrunt. Interdum quoque caput ipsum a tali herpete infestatur; sicut testis est HELWIGIUS *in observ. phisico-medicis obs.* 38. Referri huc debet porriginis species, senibus maxime familiaris, quæ sine pustulis, & papulis pruritu fere intolerabili cutim occupat, & perpetuum scalptum cum digitorum unguibus expetit: quandoque etiam pubem scrotumque seorsim obsidet, interdum intestini recti exitum, præsertim quando hæmorrhoides vitio ætatis, aut errore quodam cessare incipiunt.

§. VI.

..& exedentis.

Herpes exedens, qui absolute herpes ab HIPPOCRATE, a CELSO autem lib. V. cap. 28. sacer ignis no-

nominatur, nec erysipelati ulceroso dissimilis est, totam cutim ad suppositam usque carnem ulcere exedit, & in squamas nunc crassiores, nunc tenuiores, maxime etiam circa pilosas capitis partes resolvit; evanescens autem duros in membro adfecto tumores relinquit.

§. VII.

.. Zonæ igneæ.

Quando autem herpes mali moris pectus speciatim, & præcordia occupat cum cardialgia, calore præternaturali, pruritu, cutis inflammatione, & dolorifica exulceratione, pustulisque parvis, & lucidis instar cinguli ad manus latitudinem in pectore dispersis, adfectus vocatur Zona ignea. Vid. *Marcus Aurel.* SEVERINI *lib. IV. de abscessibus cap. IX. Nicol.* TULPIUS *lib. III.* SCHULZIUS, *ann. III. Ephem. obs. IV.* qui lethalem vidit, & *Jo:* LANGIUS, qui ex ulcere cruris intempestive consolidato subortam annotavit.

§. VIII.

... elephantiasis.

Scabies crustosa, & squamosa, quæ pedes maxime ad genua usque invadit, elephantiasis nomine a quibusdam insignitur, dum pedes instar saccorum tumidi sunt, super quos crustæ sat latæ eminent, quæ abrasæ stigmata relinquunt rubiginosa, pruritu & ingenti vellicatione molesta, spissumque humorem fundentia, qui mox in novas squamas, & crustas condensatur. Vera autem lepra Arabum, sive elephantiasis Græcorum morbus longe abominabilis est, cujus descriptionem optime tradidit ARETÆUS *lib. IV. cap. XIII.* & CELSUS *lib. III. cap. XXV.* in hunc modum: *ignotus autem pene in Italia, frequentissimus in quibusdam regionibus is morbus est, quem ἐλεφαντίασιν Græci vocant; isque longis annumeratur. Quo totum corpus afficitur ita, ut ossa quoque vitiari dicantur. Summa pars corporis crebras maculas crebrosque tumores habet, & rubedo earum paullatim in atrum colorem convertitur. Summa cutis inæqualiter crassa, tenuis, dura, mollisque quasi squamis quibusdam exasperatur, corpus emacrescit; os, suræ, pedes intumescunt. Ubi vetus morbus est, digiti in manibus pedibusque sub tumore conduntur, febricula oritur, quæ facile tot malis obrutum hominem consumit.*

§. IX.

.. morbi Lazari.

A scabie, & lepra plane differt adfectus iste ulcerosus, dum videlicet ulcera sordida musculosas potissimum partes, ut dorsum, brachia, femora, suras, lumbos occupantia, putridam plorant saniem, & mox in altero membro recrudescunt, mox in altero adolescunt, multos sæpe annos durando. Atque tale morbi genus plebeiis, mendicis, & infimæ sortis hominibus, qui impuro vitæ genere utuntur, inprimis solet esse familiare, quo morbo etiam Lazarum laborasse multi ex medicis criticis adserunt. Sæpius etiam complicantur vermes, qui ulceribus insigni multitudine innidulantur, ut nullis fere remediis deleri queant.

§. X.

Cutis affectus contagiosi sunt.

Omnes hi subcutanei pustulosi adfectus contagio maxime serpunt, & inficiunt; ideoque facile per concubitum, per lectos, per indusia, fœdo pingui sudore imbuta, maxime vero omnium per pelles animalium, & vestimenta ex lana contexta, propagantur. Lana enim aptissimum est medium, quod ob raritatem laxam atque porosam impuras istas exhalantes particulas potest absorbere, & diutius retinere, ne mox in auras dispergantur. Sicut enim odores, a quocunque etiam fragrante emissi, linteaminibus, chirotecis, & vestibus

diu

diu inhærent; ita quoque in morbis contagiosis, ut peste, variolis, morbillis, petechiis, &c. effluvia putrida, quæ fermenti vicem obtinent, rebus istis porosis, præsertim ex lana confectis, altius sese insinuando, per longum temporis intervallum sæpe delitescunt, prius quam infectionis potentiam exserant.

§. XI.

Cutis adfectuum sedes.

Sedem morborum hactenus enumeratorum in tubulosa, & ex variis fibris contexta cutis compage, quæ universale corporis emunctorium est, constituendam esse, vel ipsi sensus satis evicunt. Verum enim vero, ut specialius nostram mentem determinemus, nos in hac firmiori sumus sententia, membranam cutis pinguedinosam præcipuam esse sedem ac locum, ubi fomes materiæ impuræ, & corruptæ primario residet, quæ, dum per cutis poros, & tubulos exhalantes libere transpirare nequit, diutius ibi subsistit, & per longiorem hanc moram acrior reddita nerveas cutis fibrillas rodendo, pungendo, & inflammando, varias pustulas, & papulas ingenerat. Nulla enim in universo corpore, sive solida sive fluida pars est, quæ fœtidum vappidumque humorem, salva sua crasi, diutius possit retinere, & occultare, ante quam motu fermentativo per vitiosam quandam aeris constitutionem ex tricis illis, & latebris exsolvatur, & protrudatur, quam ipsa pinguedo, in qua, ut ego quidem arbitror, variolarum, & morbillorum, purpuræ, & luis venereæ, aliorumque similium adfectuum seminia per longum tempus abscondita latent. Accedit, quod teste observationum fide, corpora pinguedine multum referta non modo diutius, & gravius cum hisce cutis morbis conflictentur, verum etiam iisdem sanatis facilius in pristinam labem recurrant, aperto indicio, in ipsa pinguedini mali fomitem delitescere.

§. XII.

Subjecta.

Quod si subjecta harum cutis adfectionum consideramus, infantes maxime, & pueri, ut variolis, morbillis, achoribus capitis, & omnis generis cutis defœdationibus; ita etiam inprimis scabiosis, & pustulosis adfectibus sunt obnoxii, non tantum propter mollem, & spongiosam solidarum partium substantiam, & imbecilliorem transpirationem, sed potissimum hanc ob rationem, quia ob desidem mulierum gravidarum vitam & digestionis imbecillitatem, succi, quibus adhuc in utero nutriuntur infantes, minus sunt temperati, sed impuri: unde non mirum est, tenera etiam infantum corpora sordibus conspurcari, & superfluis vitiosis redundare humoribus; qui quum longo post tempore ex adversa aeris constitutione, vel virtute seminii contagiosi, aliisque ex causis in motum fermentativum adiguntur, innumera mala cient, atque inprimis externas corporis partes variis exanthematibus deturpant.

§. XIII.

a variolis, & morbillis non sunt libera.

Hæc scribenti in memoriam venit communis illa traditio, achores, tineamque capitis, & scabiem infantes & pueros a morbillis, & variolis præservare, vel minimum, ut mitiori succedant gradu, efficere. Verum enim vero, si desideraretur, ego multa contraria possem allegare exempla puerorum, tam scabie, quam aliis ulcerosis cutis vitiis laborantium, qui a molestissimis hisce morbis non ita pridem liberati in variolas confluentes, & morbillos mali moris inciderunt: ex quo non adeo obscure licet concludere, quemvis ex pustularibus his morbis peculiarem & quasi specificam vitiosæ, & corruptivæ materiæ habere indolem, quæ sub peculiari pinguedinis involucro delitescit.

§. XIV.

§. XIV.

Differentia cutis affectum pendet a textura cutis secundum ætates diversa.

Jam reddenda erit ratio, qui fiat, ut cutis vitia in variis subjectis adeo multum inter se varient. Sed id magna ex parte, quantum ego quidem assequi possum, a diversa ætatis periodo derivandum est. Etenim, quoniam textura cutis ratione ætatis valde immutatur, dum alia in puerili, & juvenili, alia in virili, & senili esse solet: inde etiam efficitur, ut pustulosi illi, qui cutem diversimode adfligunt, morbi, aliam atque aliam naturam, & genium induant, variisque modis sese exserant. Ex physiologicis enim pro certo adsumendum est, in puerili, & juvenili corpore plures in cute canaliculos esse minimos, copiosiora etiam in ejus superficie poros, & foraminula hiantia, quam in adultis & ætate crescente, ubi tubuli magis angustantur, coalescunt & solidescunt. Ita in senibus interstitia membranarum cellulosa ut in toto corpore, ita præcipue inter cutim, & subjectas partes humore pingui minus replentur, sed rugæ seniles formantur: unde ob pinguedinis defectum vascula exhalantia, & pori cutis contorquentur, curvantur, comprimuntur. Quibus suppositis, jam facile reddi poterit ratio, cur in senili ætate scabies sicca, serpigines cum intolerabili pruritu, herpes miliaris, &c. præcipue sint familiares; contra vero in infantibus, & pueris sanguineo-pituitosis & obesis, ob seri & pinguedinis copiam, magis tales adfectiones, quæ multum saniei fundunt, proveniant. Accedit, & hoc, quod in juvenili ætate, & corporibus junioribus, sanguinei maxime temperamenti, sanguis cum pinguibus, chylosi, & nutritivis partibus intime mixtus sit; atque hac ratione materiam, & alimentum non modo sanis corporibus, sed etiam erosis, & corruptis largius præbeat, quam in senibus scorbuticis, & cacochymicis, quorum sanguis multis particulis salino-sulphureis, & viscidis lentescentibus solet esse repletus.

§. XV.

Cutis affectus certa ætate certas partes occupant.

Deinde ut sciamus, quam ob rem in certis locis certa prodeant exanthemata, & in aliis superiora, in aliis truncum magis, & inferiora petant; silentio non prætermittendum esse arbitror, uti plures alios morbos, sic quoque pravas cutis passiones solemni fere modo, & quasi microcosmica lege secundum ætatis differentiam partes invadere. Ita observamus, in infantili, & puerili ætate favos, achores, tineam capitis, ophthalmias purulentas, epiphoras, & serpigines squamosas in fronte, & mento prodeuntes, admodum esse frequentes; in juvenili, & virili ætatis periodo scabiem, herpetem, aliaque vitia inprimis manus, brachia, dorsum occupare; & decrescente demum ætatis vigore, seu ingruente senio pruritum in ano, in scroto, & perinæo sentiri, atque psoram, lepram & elephantiasin cum erysipelate pedes ulcerosos reddere. Nolumus in præsentiarum notatu digni hujus phænomeni ratione fusius persequi, sed B. L. ad dissertationem nostram de *ætatis mutatione, morborum causa & remedio* dimittimus, ubi hanc ad rem pertinentia satis dilucide explicavimus.

§. XVI.

Materiæ peccantis diversitas unde?

Tum quoque non sine fructu disquirendum est, unde veniat, ut in diversis subjectis ipse vitiosus humor, qui pruriginosos, & pustulosos cutis morbos sustinet, tum acrimonia, tum glutinositate, & reliqua sua consistentia mirum in modum differat. At vero, me judice, hujus rei ratio similiter a diversa

cutis,

cutis, ejusque toni constitutione dependet. Hinc, ubi spongiosus, mollis, & rarus cutis habitus, ut in sanguineis est, major ichoris, sanici & materiæ purulentæ quantitas in vesiculis collecta conspicitur, quæ exsiccata in squamas, & crustas abit. Siquidem duplicis naturæ humor in cute continetur, & secernitur; alter mucosus, qui in spongiosis cellulis corporis reticulati, cuticulæ immediate suppositi intercluditur: alter sebaceus, qui ex cutaneis vasculis lacunisque sensim emittitur. Quando igitur nervosæ fibrillæ, quibus cuticula cuti jungitur, ab humore acri lancinantur, & eroduntur, laxata epidermis in vesiculas minores sero salso repletas inflatur, quæ postea in ulcuscula dehiscunt. Aliter vero res evenire solet in cholericis, compactioris habitu præditis, & senibus, qui scabie magis sicca, aliisque pustulis, & papulis, vel nulla, vel exigua humiditate plenis adficiuntur; & hi quidem propter largam humoris lentescentis progeniem, & tubulorum cutis angustiam, a depresso naturæ robore inductam, quod non modo omnium functionum segnitie, sed & præcipue pulsus tarditate ac debilitate, quæ tardiorem sanguinis, & humorum circuitum demonstrat, abunde satis se exserit.

§. XVII.

Causa proxima est serum viscidum & acre.

His itaque expositis, quæ ad generaliorem cutis morborum tractationem pertinere visa sunt; proximum nunc est, ut specialius de veris caussis agamus. Vera autem, proxima, & immediata horum malorum caussa nulla alia est, quam serum impurum, viscidum, & acre, quod in tenuissimis cutis tubulis stagnando, nerveasque fibrillas lancinando, & levem ibi inflammationem producendo, varias rosiones, pustulas, & exulcerationes, efficere, adeoque singulos istos cutaneos morbos cum omnibus hactenus enumeratis symptomatibus, excitare valet. Quam violentæ autem, & virulentæ indolis sit corrupta illa sub cute stagnans materia, vel ex eo satis perspicue apparet, quod omnes fere gravissimi, & lethales tam chronici, quam acuti morbi, iique potissimum in systemate nervosarum partium radicati materia ejusmodi virulenta ad habitum corporis propulsa possint solvi, & eadem contra ad interiora repulsa excitari.

§. XVIII.

Quod exemplis docetur.

Docet hanc veritatem ipsa experientia. Sic enim innumeræ prostant observationes auctorum fide dignissimorum, quæ asthma spasmodicum, arthritidem, podagram, & alia plura mala per solam scabiem soluta, eademque ex scabie suppressa oborta commemorant. Ita febrem continuam, cœcitatem, & epilepsiam tali ratione productam testatur SENNERTUS *in paralipom. pag.* 176. & SEBIZIUS annotavit feminam scabie laborantem, quæ cingulo adhibito tam enormem linguæ tumorem experta est, ut hæc extra fauces propensa cum metu gangrænæ vix ad justam redigi quantitatem potuerit. HAGENDORNIUS *cent. I. histor. IX. & M. N. C. dec. I. ann. II. obser.* 213. suffocationem a scabie retropulsa ortam docuerunt, & *cent. II.* mentionem iniiciunt scabiei scorbuticæ, mercuriali unguento tractatæ, quæ in arthritidem desiit, & alio tempore guttæ quoque serenæ caussa extitit. AMATUS LUSITANUS *curat. med. cen. II curat. XXXIII.* memor est juvenis, qui, quum scabie, universum corpus occupante fœdaretur, ex unguento cui arsenicum mixtum erat, se illevit, & in aurora lecto decumbens mortuus a domesticis inventus est. Alterum novit, qui ob similem inunctionem in insaniam devenit, & in alio tubercula

cula quædam dicit exorta curatu difficillima. Neque omittenda sunt, quæ HOECHSTETTERUS *Decad. VIII. observat.* habet: *Sartor*, inquit, *juvenis scabiosus utitur unguento aliquo mercuriato, non purgato prius corpore, quo malities intro in corpus rejecta pedes ambos a coxendice resolvit, ut immobiles instar paralyticorum deprehenderentur. Solvitur alvus, dantur humores pravas præparantia, sed nil his adjutus convellitur, & stertentem efflat spiritum.* Et idem auctor *Dec. VIII. casu II.* a temeraria pustulosarum adfectionum curatione febres nothas, & malignas prodiisse refert.

§. XIX.

Et ulterius probatur.

Neque minus ego in sensibilioribus subjectis a perverso exsicantium topicorum usu in cutaneis morbis dyspnœam, phthisin appetitus prostrationem, & summas præcordiorum anxietates observavi, imo quoque hydropem anasarcam, & scroti tumores inde subortos novi. Præter hæc vero, nostram de materiæ peccantis qualitate viscida, & acri sententiam melius adhuc confirmat sola venarum in ejusmodi morbis suscepta sectio, qua sanguis tam viscidus, & in coagulum quasi densatus deprehenditur, ut vix possit separari. Idem luculentissime docet notatu digna observatio de effectu retropulsæ scabiei noxio, quam celeberrimus hujus nostræ Academiæ Professor SCHULZIUS *Vol. I.* A. N. C. inservit. Homo videlicet vitam sedentariam a multis annis egerat, scabie humida graviter, & diu vexatus, qua externi remedii usu simul ac semel liberatus mentis mox vacillationem experiebatur: postea sentit, quum nullo studio scabies revocari potuerit, motus hemiplecticos, convulsivos, & sopores. Secto cadavere peritonæum valde crassum cum omento agglutinatum fœdis atro-cæruleis & lividis striis totum repletum offendit, tæterrimum odorem de se spargens. Intestina flatibus, distenta, & crebris cœruleis exanthematibus referta deprehendit, & ventriculum, hepar, lienem, intestinum colon, & duodenum adeo coalita in massam unam, ut nullam eorum partem sine cultro aut dilaceratione distrahere potuerit. Lien magna crassitie, & duritie erat, folliculus felleus crassus, & viscido humore repletus, instar solutionis guttæ gummi saturatioris.

§. XX.

Causæ mediatæ.

Nihil itaque dubii est, quin in cutaneis pathematibus ingens seri glutinosi, & tenacis impuri, & corrupti abundet copia. At vero, si caussas mediatas, & remotas, ad ejus generationem contribuentes paullo curatius velimus indagare, primo statim se nobis offert robur solidorum debilitatum, & ad satis vegetam contractionem non sufficiens: quo imminuto, sanguinis circulatio, & ab ea pendens se & excretio superfluorum humorum decrescit, partes fluidæ cum solidis non satis invicem miscentur, & attenuantur, sed successu temporis multum a pristina blanda temperie secedunt. Accedit, quod sub tali imminuto sanguinis motu structura organorum, & viscerum tam sanguificationi quam bonorum succorum secretioni destinatorum, ut sunt hepar, & lien, mirum in modum depravetur: unde vasis, & viis angustioribus redditis, particulæ acres, salsæ, sulphureæ, & viscidæ minus rite segregatæ ipsam sanguinis mixtionem ingrediuntur, eamque impura diathesi, quæ largam nostris morbis materiam suppeditat, inficiunt, contaminant, corrumpunt. Atque ideo etiam fieri deprehendimus ut hypochondriaci, scorbutici, & cachectici, qui simili sanguinis, & viscerum labe laborant, in

in varia externæ cutis vitia incurrant. Quæ singula quum non tam facile possint emendari, & ad pristinam conditionem revocari, simul in aprico est ratio, quare non modo impeditus sit labor, ejusmodi adfectus, si temporis longinquitate altas radices egerint, penitus tollere, verum etiam cur semel curati ex facile recrudescendo pristinam adornent tragœdiam.

§. XXI.

Causæ remotæ sunt; sanguinis excretiones suppressæ.

Ad tam gravem vero, & sonticam partium solidarum, ipsorumque viscerum in nonnullis depravationem variæ concurrunt causæ; ex quibus agmen ducunt suppræssæ sanguinis in nobiliori sexu per hæmorrhoides, in sequiori per menses, in juvenili ætate per nares excretiones, nec non omissæ in plethoricis subjectis consuetæ venæsectiones. Etenim, quum sub tali rerum statu, præsertim si lautum vivendi genus accesserit, increscens sanguinis, & humorum copia tardiorem circulationem, & impeditam succorum vitalium depurationem efficiat, non potest non inde sanguis sensim paullatimque impuritatibus variis repleri. Id quod eo magis solet accidere, ubi saluberrimum transpirationis negotium ab aere frigido, humido, & vappido, noxiisque vaporibus repleto retardatur: quare etiam homines demissis, & vappidis domiciliis inhabitantes, paludibus, & locis aquarum inundationi obnoxiis accolentes, item carceribus inclusi, & populi ad frigido-humidam septentrionis axem spectantes, præ omnibus aliis tam crebro scabie, & reliquis cutis deturpationibus tentantur. Nec aliud quidquam, quam humida & inæqualis aeris constitutio, quæ vere & autumno regnat, in culpa est, quod his anni conversionibus hi cutis adfectus præsertim prodeant, vel recrudescant; & quod certis temporibus majorem pruritum ardoremque excitent: sicut M. N. C. *Dec. III. ann. IX. obs.* 205. tale quid crescente luna factum esse commemorant. Atmosphæra enim, seu ambiens nos aer cutis tonum, & inde pendentem transpirationis successum vel constringendo, vel relaxando mirifice moderatur, & sicut bonus, purus, & elasticus aer intimam boni sanguinis crasin conservat; ita impurus, & vappidus contrarium plane effectum exserit. Qua de re optime olim cecinit elegantissimus poeta, LUCRETIUS *lib. VI. vers.* 1110.

..aer humidus & vappidus.

Est elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in Media neque præterea usquam.

§. XXII.

..subitanea aeris & diætæ mutatio.

Nihil quoque solennius est, quam quod subitaneæ aeris mutationes, & susceptæ ex puriori leviorique aere ad densiorem transmigrationes varia cutis male adfectæ pathemata inducant; licet non negandum sit, quod etiam ciborum, aquarum & cerevisiarum mutatio, quæ aliam sanguini schesin inducendo, novas particulas, easque forte colatoriorum diametris minus respondentes ingenerat, suum conferat symbolum. Hinc ego plures scio, qui ex Gallia, & regionibus trans Rhenum sitis, aliisque locis vitiferis, subtiliori aere donatis, ad nostras oras, ubi duriorem, & rigidiorem atmosphæram habuerunt, profecti, exactis aliquot mensibus scabie sunt correpti. Rectissime igitur LUCRETIUS *loc. cit.* multorum morborum originem ab aeris mutatione derivat, his verbis:

Inde aliis alius locus est inimicus
Partibus ac membris varius concinnat id aer:
Proinde, ubi se cœlum, quod nobis forte alienum
Commovet, atque aer inimicus serpere cœpit

Ut

Ut nebula ac nubes paullatimque repit & omne
Qua graditur conturbat, & immutare coactat.

§. XXIII.

..mala ciborum incongruorum digestio.

Præter hæc, inter causas remotiores numerari debet mala alimentorum digestio, quæ fit, dum vel boni cibi in nimia quantitate devorantur, vel incongrui, ut fere sunt carnes salsæ, infumatæ, suillæ & porcinæ, nimis pingues, dulcia, fructus horæi, ut pisa, fabæ &c. adsumuntur: quo etiam varia potus genera, inprimis vina acida, cerevisiæ austeræ, & ipsæ aquæ impuræ pertinent. Tali enim ratione non possunt non multæ cruditates viscidæ, salsæ & acres in primis viis accumulari, quæ in sanguinem delatæ non satis intime miscentur, & digeruntur, nec per colatoria, inprimis per cutis cribrum satis depurantur: unde sanguis, ob difficiliorem circuitum, cacochymicus redditur. Idque eo magis evenit, si præter animi pathemata, ut tristitiam, & anxiam sollicitudinem, quæ magnam in remorando, & incrassando sanguine potentiam obtinent, etiam vita deses, & sedentaria conjungitur: quare etiam textores, & sartores fœda scabie manuum, imo crurum, & tibiarum crustosa cum facie pallida, & corpore subtumido, ob vitæ genus agreste, & motus omissionem, frequentius laborant.

..animi pathemata & vitæ genus.

§. XXIV.

Prognosis.

Prognosis, quam nunc paucis expendere volumus, secundum adfectuum varietatem ipsa variat. Et primo quidem sciendum est, semper facilioris esse sanationis scabiem per contagium communicatam, quæ superficialiter tantum inhærens non adeo profunde cutim occupat, quam illam, quæ ex indigena sanguinis & humorum dyscrasia originem sumsit. Melior quoque, & levior esse solet humida scabies, eaque præsertim non adeo diffusa, quam sicca pruriginosa: siquidem hæc dies noctesque intolerabili fere pruritu ægrotantes fatigat, & somnum interrumpendo vires debilitat. Patientia itaque injungenda est, quoniam tanta impuritas laticis serosi, acris & lixiviosi non tam subito temperari, dilui, corrigi, & blande educi potest. Deinde, omnes externi habitus adfectiones adhuc recentes faciliorem recipiunt sanationem, quam quidem inveteratæ, temporisque diuturnitate & ægrorum incuria confirmatæ: eædemque iterum faciliori negotio in junioribus, ob liberiorem transpirationem, quam in ætate provectioribus sanantur; utpote qui, CELSI effato, longis morbis quam maxime patent. Quæ ex interna viscerum labe oriuntur cutis vitia, non modo difficilius, & nonnisi sublata visceris corruptela tolluntur, sed facile quoque renovantur, & repullulant; imo nonnunquam in hecticam, & hydropem degenerant. Unde facile judicare licet, quale ferendum sit præsagium, si tales morbi post febres intermittentes, variolas, morbillos, & luem veneream invadunt. Tum quoque omnes subcutanei adfectus sunt pertinaciores, si in partibus musculosis & pinguedinosis dorsi, brachii, &c. parvi noduli ad modum glandularum exterius invisibiles interius palpabiles, instar cicerum, fabarum, & pisorum observantur, luculento indicio: quod non tam glandulæ cutis induratæ, sed quod humor viscosus in membranis, & cellulis pinguedinosis stagnans causam præbeat. Speciatim vero de elephantiasi, quæ fere maximus externorum morborum gradus est, ARETÆUS *lib. VIII. cap. XIII.* sequentem fert prognosin: *Omnia conferre simul oportet medicamenta, & victus rationem & ferramenta & ignem. Hæcque si novo, & orienti affectui adhibueris, sanationis*

spes

spes effulget. Sin ad summum suæ creationis adscendat, in visceribusque stabilis sedeat, insuper & in faciem invadat, tunc de ægri salute spes omnino abscissa est. Quandocunque herpetem miliarem, caput infestantem cum odontalgiis cephalalgia, & catarrhosis defluxionibus morbilli vel variolæ sequuntur, res non sine periculo est; & interdum post mortem spatium in vertice morbosum, denigratum, & spacelatum inventum fuisse novimus. Lepra omni tempore valde contagiosa fuit habita; ideoque leprosos ab hominum consortio segregandos, & ex urbibus ad extera loca relegandos censuerunt medici. Ego autem aliquoties, & nuper modo litteratum vidi, qui veris leprosis symptomatibus adfectus per annum, & ultra cum suis domesticis sine horum noxa versatus est. Aliter vero res sese habet in Græcia, ubi hoc morbi genus longe magis est contagiosum: & perplacet mihi ideo AETIUS, qui *lib. XIII. cap. XXV.* ita scribit: *non absurdum fuit, puerorum gignendorum gratia per rariora intervalla coire; neque in totum contagiosæ successiones hujus adfectionis in omnibus fiunt.*

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Veterum medicorum in dignoscendis, & curandis morbis felertia.

QUod ad rectam & securam medendi methodum attinet, sciendum omnino est, antiquissimos artis nostræ antistites in pluribus cutis adfectibus tam rite dignoscendis, quam persanandis fuisse præstantissimos; idque eo magis, quum duo præcipua mala, lepra, & elephantiasis, quæ maximum quasi gradum morborum cutim infestantium constituunt, in ipsorum regionibus frequentius obvenerint, commodamque præbuerint occasionem, non tantum speciales horum malorum characteres penitius cognoscendi, sed & veras remediorum vires melius explorandi, ut nobis jam facile sit, inde ad minores gradus, lerioresque cutis morborum species concludere. Ex omnibus autem quam maxime mihi placet, & inprimis nostro inservire scopo videtur accuratissimus ille observator, ARETÆUS, qui in aureis suis de re medica monumentis multa notatu dignissima habet. Quid enim elegantius potest excogitari, quam illa *lib. IV. cap. XIII.* inserta elephantiasis descriptio, ubi tam graphice, & ad vivum quasi horrendæ hujus pestis indolem atque decursum depingit, ut clarissime eluceat, totam sanguinis, & humorum massam prorsus esse viscidam, tenacem, & fere coagulatam, omnemque spiritualscentiam succorum vitalium penitus depressam, ut inde cohibitis salutaribus se-& excretionibus totus homo tenacibus, acribus, & corruptis humoribus scateat.

§. II.

Elephantiæ curatio secundum Aretæum.

Atque his causis abigendis hanc egregiam proponit medendi methodum: præmissis sanguinis missionibus, lac cum quinta aquæ parte mixtum, ad alvum molliendam, potui dandum, & veratrum, sub quo helleborum album intelligit, alternis diebus vere, & autumno offerendum suadet. Dein, ceu specifica magno in pretio habet dentis elephanti rasuram cum vino dandam, carnemque viperarum vel in pastillos redactam, vel cum squilla, & jusculo coctam; imo omnia medicamenta ex viperis parata summopere laudat. Inter externa ea commendat, quæ detergunt, & tumores resolvunt, & sapone sordes in balneo abluendas suadet, vel etiam balneum, cui lapathum acutum, & sulphur incoctum fuerit, ceu summum detergens præscribit. Ad tumores axungiam leonis, & ursi, æquis portionibus cum sale alcalino mix-

mixram; ad acres vero fluxiones mitigandas, & exulcerationes leniendas decoctum fœni græci, & hordei, oleumque rosarum, tum abstergendi, tum madefaciendi fine proponit, & si carnes liveant, prius, quo locus succulentus reddatur, scarificandum jubet. Inter cibos, quos simplices, boni succi, & concoctu faciles esse decet, decoctum brassicæ cum cumini liquamine, in cœna staphylinum, sive daucum Germanicum, ex marinis ostreas, ex piscibus saxatiles, ex avibus perdices, & columbas, ex fructibus horæos, & vina dulcia, &c. summopere commendat. Neque minus rationem habendam statuit in somno, vigiliis, & locis ad domicilium deligendis, æque ac in corporis exercitiis, quæ per cursus, per vocem, & varias corporis conversiones instituere, & citra lassitudinem congruenter intendere jubet. Nec denique reticendum est, ARETÆUM albi hellebori vires in hoc morbo non satis posse dilaudare: siquidem illum omnium purgantium efficacissimum dicit potentia, & qualitate non vitiosa, qui per exiguam portionem, & modicam dosin vetustorum morborum omnium, radicibus firmis inhærentium, unicum esset remedium, & ex difficili respiratione facilem, ex pallido vultu floridum efficeret.

§. III.

..& Celsum.

Curationem non dissimilem, profligandæ elephantiasi opportunam proponit CELSUS *lib. III. cap.* 25. *Protinus inter initia sanguinis per biduum mitti debet, aut nigro veratro venter solvi. Adhibenda tum, quanta sustineri potest, inedia est, paulum deinde vires reficiendæ, & ducenda alvus: postbæc, ubi corpus levatum est, utendum est exercitatione, præcipueque cursu, sudor primum labore ipsius corporis, deinde etiam siccis sudationibus evocandus, frictio adhibenda, moderandumque inter bæc, ut vires conserventur, balneum rarum esse debet: cibus sine pinguibus, sine glutinosis, sine inflantibus. Vinum præterquam primis diebus recte datur. Corpus contrita plantago, & illita, tueri optime videtur.*

§. IV.

Indicationes curatoriæ.

Ex hisce omnibus probe expensis trutinatisque optime judicare licet, totam medendi methodum omnesque remediorum facultates eo debere collineare, & quasi conspirare, ut corruptorum, glutinosorum, & acrium humorum massa per sufficientem sanguinis missionem, & inediam, per purgationes tam leniores, ut lac est, quam per fortiores, ut helleborum, e corpore detrahatur; deinde, ut congruis alimentis debitaque victus ratione boni, & naturæ amici succi ingenerentur, & denique, ut externis quoque remediis detersivis, consolidantibus, & exsiccantibus partes a doloribus, tumoribus, pruritu, & ulceribus liberentur. Atque profecto eximiæ laudeque dignæ sunt hæ curandi intentiones, pariter ac propositæ iisdem medelæ: quare non abs re fore confido, si veterum insistentes vestigiis non modo elephantiam curare, sed ex hujus quoque curatione mitiores cutaneos morbos, ut scabiem, herpetem, guttam rosaceam, &c. sanare discimus. Quoniam tamen singuli hi adfectus exanthematici, ulcerosi, & pruriginosi ratione locorum, corporum, & temperamentorum, nec non ratione habitus corporis, & vitæ generis multum inter se differunt, atque erudito hoc seculo ars nostra salutaris efficacioribus instructa est remediis; optime nobis consulturi sumus, quando veterum curandi methodum certis limitationibus, & nonnullis in nostro climate annotatis cautelis includimus atque perficimus.

§. V.

§. V.

VSus VSionis in cutis affectibus.

Et primo quidem, quod attinet ad pravos humores per varias ſanguinis detractiones minuendos, tenendum eſt, copiam ſanguinis venæſectione evacuandi pro differenti ejus redundantia ſecundum ætates, vires & conſuetudines, æſtimandam eſſe. Neque ſenibus, qui aut ventilationibus ſanguinis artificialibus, aut naturalibus adſueverunt, ejuſmodi diminutiones penitus ſunt diſſuadendæ: ſiquidem cognita nobis ſunt exempla ſenum tam virorum quam mulierum, jam ſupra octogeſimum annum natorum, quibus inſigni cum fructu in variis cutis morbis vena fuit inciſa, vel naturales ſanguinis excretiones per fluxum hæmorrhoidalem cum levamine revocatæ. Quodſi vero ſubjecta ſunt pinguia corporiſque habitu ſpongioſiori prædita, ubi plerumque ingens venarum copia, & exilitas deprehenditur, præſentius ego tutiuſque eſſe obſervavi, ſanguinis, & humorum maſſam per ſcarificationes, convenienti tempore inſtitutas diminuere, præſertim quando vires, ob morbi diuturnitatem cibique inappetentiam depreſſæ parciorem deſiderarunt depletionem. Neque hoc remedii genus ſemper ſufficit, ubi hypochondriaci, & hæmorrhoidalibus adfecti moleſtiis ejuſmodi morbos incurrunt. Sed tum temporis debitam ſanguinis vacuationem per ſanguiſugas ano applicandas tentare & moliri præſtat.

..ſcarificationis.

..ſanguiſugarum.

§. VI.

Cura per Inediam.

Interdum evenit, ut corpora non nulla, in quibus plethora magis ſeroſa peccat, quam ſanguinea, copioſam ſanguinis miſſionem ægerrime ferant. Quare tum aliud mire decet conſilium, &, ſi nimia alimentorum voracitas, ut ſæpiſſime fit, primam mali cauſam, & originem dedit, curam per abſtinentiam commendare, optimiſque regulis adornare. In eo autem quam maxime utiliſſimæ hujus curæ conſiſtit methodus, ut ægri ab omnibus carnibus pinguibus, elixis, & glutinoſis, ut ſunt porcinæ, & bovinæ, a lacticiniis, omnibuſque inflantibus, & multum alimoniæ præbentibus abſtinendo, carnibus magis aſſatis, & levioribus, ut ſunt avium, perdicum, gallorum, columbarum, &c. paneque bis cocto utantur, interpoſitis nonnunquam, ad alvi lubricitatem conſervandam, vuis majoribus paſſis, prunis Damaſcenis coctis, pomis Borſtdorffianis, & hujus generis aliis lubricantibus. Quoniam tamen nocere ſolet quævis ſubitanea victus mutatio, ita inſtituenda erit hæc inediæ medela, ut ne ſimul ac ſemel, ſed paullatim potius, & quaſi per gradus ægri a pleniori victu ad tenuem, & parciorem deſcendentes huic ſenſim ſine damno adſuefiant, eamque pro circumſtantiarum ratione per aliquot dies, vel ſeptimanas continuent. Quod monitum haud minus neceſſe eſt cura finita, ne ſubito ad plenum victum denuo adſcendamus.

§. VII.

..requiſit decocta.

Præter hæc, ſub toto hujus curæ decurſu cereviſiarum potus, alias familiaris debet removeri, ſubſtitutis in potus locum ſat larga, & ſufficiente quantitate decoctis, quæ ſpecies humorum depurationi, & edulcorationi inſervientes, ſucciſque ſuperfluis exſiccandis, & ſolidis partibus roborandis accommodatæ ingrediuntur, ut ſunt temperatiores quædam expertæ virtutis, & familiariſſimi uſus radices, chinæ, ſarſaparillæ, lapathi acuti, ſcorzoneræ, cichorei, glycyrrhizæ, polypodii, cortices ligni ſaſſafras, caſcarillæ, cinamomi, viſcus quercinus, raſura ligni ſaſſafras, ſantali rubri, & plura

hujus generis alia, quæ pro varia intentione inter se mixta in aqua pura ita decoqui possunt, ut ad specierum unciam unam libræ duæ, sive mensura aquæ recipiatur.

§. VIII.

& laxantia.

Sed non parum quoque expedit, ad hanc curam feliciter auspicandam, & perficiendam, ut prius prima regio a vitiosorum humorum colluvie per leniter purgantia liberetur: id quod similiter aliquoties tam durante, quam finita hac curatione repetendum est. Quo fine optime potiri licet per remedia blande evacuantia, quorum censum merito subeunt infusa cum aqua, & vino facta, quæ ex manna, rhabarbaro, foliis sennæ, cremore tartari, sale catarctico amaro, cassia, herbis fumariæ, epithymi, radice cichorei, polypodii, &c. optime possunt parari.

§. IX.

Refractarius morbi status postulat purgantia.

Quodsi vero invalescens, & refractarius morbi status malignitatis suspicionem iniiciat, vel in quibusdam emaciantem curam respuere videatur, operæ omnino pretium est, tam ex purgantium, quam ex diaphoreticorum sanguinemque depurantium classe validiora, & efficaciora in usum ducere remedia, ut tenaces vitiosique humores, quibus ipsi viscerum meatus infarcti sunt, & continuum morbo pabulum suppeditatur, eo melius ac citius tam per alvum, quam per omnia corporis emunctoria eiiciantur. Jam quidem antiquissimi medicinæ parentes, HIPPOCRATES, ARETEUS, GALENUS, & alii, ex purgantibus validissima, maximeque helleborum tam album, quam nigrum, colocynthidem, & scammonium mirifice hoc fine laudarunt. At vero, quum nostris temporibus efficacia quidem, sed tutiora sint cognita, non immerito illis dimissis radicem & resinam jalappæ, extractum hellebori nigri, elaterium cum mercurio dulci, vel æthiope minerali permixtum, gummi ammoniacum, & ex compositis extractum panchymagogum Crollii pilulari forma commendamus; vel si pulveris forma magis arridet, hic ex aliquot granis resinæ jalappæ cum totidem granis amygdalarum dulcium subactis, & cum æquali mercurii dulcis portione remixtis, addita simul una, & altera olei macis, vel ligni sassafras gutta opportune potest parari.

§. X.

& sudorifera.

Ex classe eorum, quæ solidas partes ad motum excretorium stimulando, paullo potentius humores tenaces colliquant, omnibus aliis præferendum est lignum guajacum cum cortice suo; quod sicut recto usu sæpissime lui venereæ penitus eradicandæ vel solum sufficit: ita etiam in subcutaneis adfectibus, qui adhuc mitioris sunt naturæ, evellendis non contemnendum est remedium. Præter hoc vero inprimis huc referendæ sunt medicamenta ex mineralium regno petita, e quibus eminent tinctura antimonii tartarisata & acris, regulus antimonii medicinalis, sulphur antimonii Glauberiana, vel nostra correctum methodo, cinnabarina, &, si venereæ malignitatis suspicio subest, antimonium crudum per coctionem usurpatum: quæ remedia in convenienti dosi, & matutino tempore cum decoctis purificantibus in lecto potandis exhibita, vel aliis diaphoreticis adjecta præstantissimam ferunt opem, dum lympham commovendo, obstructiones in angustissimis glandularum tubulis existentes reserant, adeoque sanguinem, & lympham egregio effectu depurant.

§. XI.

In nonnullis mercurialia.

Licet vero propositæ hæ ad depurandam sanguinis, & humorum massam curationes magnæ sint efficaciæ, & excellentis virtutis: suppetunt tamen casus, & exempla. ut in elephantiasi, & venerea scabie videmus, ubi altius infixa venenatæ indolis causa parum inde commodi & emolumenti repetitur, sed validiori adhuc remedio opus est, quo præter argentum vivum, & parata ex eodem medicamina, si vires ægri consentiant, nullum datur potentius, ad pertinacissimos externi habitus morbos vincendos ac debellandos. Siquidem subtiles ejus particulæ intima vasorum penetralia subeundo, & penetrando, impactos iisdem humores viscosos corrigunt, extricant, dissolvunt, & aucta fibrarum in toto corpore vi systaltica, per omnis generis emunctoria, alvum, sudorem, & præcipue per glandulas, & ductus salivales, mediante salivæ copiosiori fluxu eiiciunt. Atque hac solenni, & quasi universali evacuatione solet contingere, ut omnis impurorum humorum saburra brevi tempore, licet cum molestia quadam eliminetur, toto inde corpore repurgato, & quasi renato.

§. XII.

Modus adhibendi mercurialia.

Sunt autem varii a medicis hactenus propositi mercurium adhibendi modi, quos jam paucis perlustrabimus. Ita sunt alii, qui ex mercurio vivo cum unguento pomadino probe subacto, additis floribus sulphuris, & camphora unguentum conficiunt, quocum articuli, malleoli, genua, cubiti ipsæque pedum plantæ, ad salivationem movendam, fortiter fricantur. Alii vero tutiorem, & meliorem eligunt usum internum, dum præparato prius per alterantia, temperantia, & evacuantia corpore, mercurius dulcis rite præparatus cum dupla quantitate lapidum cancrorum, & antimonii diaphoretici permixtus a granis tribus vel quatuor ad scrupulum usque, indies paullatim adscendendo, offertur: unde fat largus salivæ fluxus proritatur, quem sub debito regimine, & cautelis, interpositis simul decoctis sanguinem depurantibus, per unam alteramue septimanam perferre decet. Huc quoque ex mercurialium familia scopo alterante, & diaphoretico spectant mercurius solaris, & jovialis, cujus aliquot grana cum rosarum conserva remixta per hebdomades nonnullas matutino tempore cum fructu deglutiuntur, superbibendo postea in lecto sub diaphoretico regimine decocti libram circiter unam. Sed sciendum est, ut singulæ hæ curationis species aerem probe temperatum, & diætam parcam, tenuem, omniumque carnium pinguium, coctarum vel acidorum expertem desiderent.

§. XIII.

Lactis cura quando necessaria?

Non raro autem incidit, ut longe mitius leniusque procedendum sit, & neque purgantia, neque copiosæ sanguinis missiones, neque decocta cum exsiccante diæta, nec ipsa mercuralia tuto admitti queant. Quando enim ætas est infantilis vel senilis, corporisque, & virium robur debilitatum, vel nervorum systema nimia sensibilitate præditum; item si corpus magis exsuccum, & macilentum, quam pingue, & laxum deprehenditur, vel si humorum acrimonia, & mordacitas magis, quam crassities, & viscida tenacitas delinquit, tum prorsus alia in medendo via ineunda est; atque in tali morbi statu non solum antiquissimi, sed omnes etiam sapientiores nostri ævi medici lacticinia, & in-

& inprimis lac asininum, serum lactis bubuli, & caprini, lac cum aqua mixtum non satis laudibus possunt extollere. Ita præter HIPPOCRATEM, CELSUM & ARETÆUM, qui insignem lacti virtutem in scriptis suis tribuunt, maxime DIOSCORIDES *lib. II. cap.* 75. curam cum lacte convenienter institutam utilissimam censet in superficiei corporis molesta prurigine, in maculis, & facto ibi vitiosorum humorum decubitu: seorsim vero *lib. cit.* serum lactis ad cutaneos adfectus his verbis commendat: *datur* (lactis serum) *iis, quibus sine vehementia dejectiones molimur adversus lepram, elephantiasin & efflorescentias per totum corporis habitum erumpentes.* Et profecto, eximiæ sunt hujus diætetici remedii vires: siquidem non tantum crassos, viscidos, & ferme coagulatos humores diluit, & fluxiles reddit, meatus viscerum obstructos reserat, & acrem humorum salsedinem contemperando partes sicciores humectat constrictasque relaxat; verum etiam per urinam & alvum noxios humores placide educit, expellit, evacuat.

§. XIV.

Quomodo sit instituenda.

Quoniam tamen non parum interest, ut tum quantitas, tum justum tempus bibendi lactis ejusque seri determinetur, optime nobis consulemus, si veteres in eo duces eligamus & sequamur. Ex his autem princeps & quasi antesignanus est ipse HIPPOCRATES, qui in *lib. epidem. VII.* lac asininum, vel lactis, inprimis caprini serum per plures dies bibere præcipit: & *lib. IX. de intern. adfect.* lac per quadraginta, & quinque dies, tertia aquæ mulsæ parte addita se propinasse refert. Serum lactis per menses, & ultra adsumi posse, testes sunt gravissimi SYLVATICUS atque RIVERIUS, qui eodem in gravissimis adfectibus ad XII. XX. & XL. dies summo cum emolumento usi, plurimi sunt in commendando ejus potu. Nec aliter sentit doctissimus HUGENIUS *epistol. & consultat. medic. Tom II. lib.* I. qui ad magnum, & antiquum totius corporis pruritum mitigandum seri lactis in majori quantitate potum ita suadet: *qui exiguam illius quantitatem potant, frustrantur fine alterationis, & expurgationis. Sit quantitas usque ad libras octo, & ultra.* Et *lib. citat. tom. I lib. XII. epist.* I. se consuevisse adserit serum hoc dare, quemadmodum aquas solerent medicatas offerre. Ita e. g. primo die exhibet libras sex cum syrupi rosarum solutivi unciis tribus, sequenti die simplex dat serum, & dosin successive augendo usque ad libras IX. vel X. per viginti continuos dies pergit.

§. XV.

Usus lactis cum aquis medicatis mixti.

Quandocunque exanthematici hi morbi a lue scorbutica vel hypochondriaca adfectione, ut plurimes evenit, foventur, & sustentantur, longe major obtinebitur fructus, quando jam memorata lactis cura ita instituitur, ut ipsa complicatis hisce malis allevandis simul dicata, & idonea sit. Quem finem vix melius licet obtinere, ac si aquæ medicatæ, inque primis acidulæ temperatiores, elemento spirituoso, & salino turgidæ, quales sunt Selteranæ, Tœnnsteinenses, Wildungenses, vel etiam Egranæ, cum dimidia vel tertia lactis parte remixtæ sub exacto vitæ victusque regimine, & præmissis pariter ac interpositis evacuantibus aliisque medicamentis bibuntur.

§. XVI.

...o cum herbis purificantibus cocti.

Quodsi vero harum aquarum deest copia, eodem fine saluberrimum est, si cum ipso lacte vel ejus sero, tam dul-

dulci, quam acidulo herbæ ſanguinem depurantes dictiſque vitiis ſpeciatim dicatæ decoquuntur, cujus generis maxime ſunt: fumaria, epithymum, cuſcuta, meliſſa, ſcolopendrium, trifolium fibrinum, beccabunga, taraxicum, borrago, endivia, cichoreum, & ejus radix, aliaque plura, quæ partim ſale volatili penetrantiori inſtructa humores viſcidos incidunt, & diſſolvunt, impuros depurant ac debitum ſanguini balſamum reſtituunt, partim principio amaro balſamico languenti ventriculi digeſtioni ſuccurrendo, ad boni ſanguinis regenerationem egregie faciunt. Neque idcirco ii ſpe ſua fruſtrantur, qui præparato prius corpore, ſucci ex modo dictis herbis recentibus, & contuſis expreſſi unciam unam, aut plus cum ſero lactis per aliquot ſeptimanas propinant.

§. XVII.

Viperarum cura.

Demum, inter optima graviorum cutis adfectionum auxilia refertur etiam viperarum cura, quæ tam apud venerandam antiquitatem, quam apud recentiores medicos eſt celebratiſſima, ideoque minime a nobis prætermittenda. Enimuero penes HIPPOCRATEM, ſi ſcripta ejus evoluimus, nullus, quod ſcio, reperitur locus, quo viperarum uſus adſtrui poſſit; verum ARETÆUS, GALENUS, ÆTIUS, & ex Arabibus RHASES, & AVICENNA, horum animalium virtutes in lepra, elephantiaſi, & omnibus a maligna impuritate proficiſcentibus cutis vitiis ſanandis non ſatis poſſunt deprædicare: quinimo mirabilem totius corporis renovationem inde promittunt. Celebris ille Neronis archiater, ANDROMACHUS trochiſcos e vipera paratos pro principali theriacæ ſuæ, ceu ſummi alexiterii remedii ingrediente conſtituit: & hos omnes ſecuti præſtantiſſimi Italiæ, Galliæ & Germaniæ medici, MERCURIALIS, QUERCETANUS, SOLENANDER, BALLONIUS, &c. ſimiliter viperis magnas tribuerunt laudes; donec *Julius* PALMARIUS, conſtantinus medicus Pariſienſis *lib. de morb contagioſ. cap. IX.* veterum in hoc genere promiſſa, & anilem credulitatem acriter perſtrinxit, addito in teſtimonium *Joanne* FERNELIO, qui adſervit: medicamentis ex vipera more veterum adparatis, elephantiaſi laborantibus adhibitis nullum ſubſecutum fuiſſe ſalutarem effectum, cum neque viſcerum conſtitutio hoc momo melior facta, nec verrucoſa tubera, nec increſcens cutis deformitas fuerit emendata, ſed omnia potius ſymptomata exaſperata. Nihilo tamen minus, & fuerunt, & adhuc ſunt ex modernis plurimi, iique clariſſimi medici, qui veteribus, & longæ famæ fidem habente, peculiarem, & quaſi ſpecificam contra cutaneas defœdationes virtutem in viperis, & paratis ex iiſdem decoctis vel juſculis deliteſcere ſibi peſuadent; eaque propter viperas, magno ſæpius ſumtu ex Italia conquiſitas variis modis, ut pulvere, trochiſcis, juſculis, vel etiam in forma ſalis volatilis chymice extracti ſub ſpe optatiſſimi effectus propinant.

§. XVIII.

De eadem judicium.

Ut vero libere, & ingenue hac de re meam profitear ſententiam: nihil certe ſolidi, quod operæ pretium faceret, auxilii ab hiſce viperinis medicamentis in impuritatibus ſanguinis corrigendis peti, & exſpectari poſſe, firmiter ego ob plurimas obſervationes, prægnantibus etiam rationibus confirmatas credo. Neque ulla in tot veterum æque ac recentiorum ſcriptis accurata & completa occurrit obſervatio, ex qua quis ſpecificas, & dictis morbis directe oppoſitas viperarum virtutes certo cognoſcere, & adſerere poſſit;

maxime cum alia plerumque medicamenta admixta, vel simul in usum vocata fuerint, quæ effectum valde dubium reddunt. Ita mihi plurima cognita sunt exempla, ubi in atrophia, phthisi, psora leprosa, scabie, tinea capitis, aliisque hujus generis malis varia ex viperis confecta medicamenta vel nihil præstiterunt, vel si quid boni præstitum fuit, id potius aliis admixtis ingredientibus, & conjunctim datis medicamentis in acceptis referri debuit. Si quis itaque effectus salutaris a viperis provenit, certe non alius est, quam qui a reliquis omnibus animantium partibus siccatis, gelatinoso quodam, blande sulphureo, & vaporoso succo præditis, exspectari potest: unde excessiva viperarum encomia exigui sunt valoris, quia solo auctoritatis præjudicio nituntur. De medicamentis viperinis legi merentur notatu dignissimæ ZWOELFFERI animadversiones *in pharmacopœam Augustanam pag.* 211.

METHODUS MEDENDI SPECIALIS CUM CAUTELIS.

§. I.

Cura differ secundum causarum diversitatem.

QUoniam admodum diversa est naturarum, & humorum peccantium constitutio, differre quoque solet ipsa horum adfectuum curatio. Ne igitur in quocunque delinquamus, præcipue omnium causæ, quæ induxerunt malum, probe sunt inquirendæ, & distinguendæ. Ita, si ob nimiam voracitatem vitamque desidem humorum abundantia in culpa est, abstinentia, & exercitio ante omnia opus est; si crudi, viscidi humores, sub temperamento maxime phlegmatico causam suppeditant, evacuantia per alvum, mediante infuso vinoso proficient subjungendo illa, quæ transpirationem leniter movent; si corpus est plethoricum, & ab omissa sanguinis missione, vel critica sanguinis fluxione cohibita ejusmodi fœdæ cutis asperitates, & exulcerationes oriuntur, initium curationis a sanguinis per venæsectionem vel cucurbitulas detractione facere, eaque subjungere remedia oportet, quæ salutares has excretiones convenienter revocant; si corpus est juvenile, macilentum, & cholericæ complexionis, plurimum proficient, ceteris paribus, diluentia, acrimoniam temperantia, & depascentem æstum refrigerantia, ut sunt serum lactis, acidulæ cum lacte, nitrosa, & per alvum evacuandi scopo potiones mannatæ: si viscerum, & ventriculi imbecillitas regenerationi succorum impurorum favere animadvertitur, ventriculum roborantia, quæ digestionem adjuvant, insignem ferent opem. Quodsi autem prohibita insensilis per poros transpiratio, & tubulorum cutis obstructio causa mali præcipua est, infusis theiformibus, leniter diaphoreticis, & frictionibus recludere occlusos pororum hiatus medicum decet.

§. II.

Cautela circa exanthemata critica.

Quando per scabiem, & cutis varia exanthemata chronicæ, & difficiles ægritudines, tanquam per crisin terminantur, maximopere cavendum est ab omnis generis evacuantibus per alvum, urinam, imo quoque a sanguinis missione, ne ex habitu corporis ad interiora materia virulenta retrahatur. Elegans hanc in rem locus exstat in *Joann.* LANGII *epist. XVI. Tom. I. Ego scabiem*, inquit, *& crurum œdemata cum post aliarum febrium, tum præcipue quartanæ febris crisin oborta sponte exolescere citra omne medicamentorum subsidium plus centies vidi. Quodsi tum phlebotomia facta fuisset, aut pharmacum exhibitum, ingens fuisset periculum, ne per eas venas, per quas* ma-

materia morbi expulsa fuerit, prorsus ad interna viscera retrahatur.

§. III.

Expulsio exanthematum promoveatur diaphoreticis.

Atque utilissima hæc cautio similiter necessaria est, quando natura exanthematum propulsionem salutari modo instituendam molitur, nec sola eidem perficiendæ sufficiens videtur. Si quis enim tum temporis talia vult propinare, quæ impuritates, ad cutim amandandas retinent, vel retroagunt, ut fere sunt paullo largiores sanguinis missiones, quævis purgantia, adstringentia, & in languidioribus subjectis refrigerantia, inque primis nitrosa in majori sæpiusque repetita dosi oblata, pessime sane ægrotantium saluti consulet, morbumque benignum in malignum iniquo ausu convertet. Multo magis tum excitandæ sunt naturæ in expellendis impuritatibus vires, & leniter diapnoicis succurrendum, quæ activo quodam sulphureo principio, systalticam fibrosarum nervearumque partium actionem intendendo, celeriorem humorum cursum efficiunt, eumque ad extimam corporis superficiem dirigunt, ut hac ratione excrementitiæ sordes per cuticularem exhalationem e corporis sphæra eliminentur. Atque hanc sibi viam ipsa natura, quam in medendo ducem sequi debemus, eligit; sicut non modo ex spontaneis, & in largissima sæpius copia profluentibus sudoribus, verum etiam exinde satis concludere licet, quod multa habeamus exempla, quæ testantur: scabiem aliaque cutis vitia, si præsertim a contagio, vel ex aliis morbi præcedentis reliquiis, ut febribus intermittentibus, & continuis, podagra, colica convulsiva, asthmate, &c. originem sumserunt, sponte subortis vel arte excitatis sudoribus fuisse sublata.

§. IV.

Diaphoretica hoc fine proficua.

Splendent autem diapnoica virtute, sanguinemque, & humores simul fluxiliores reddunt infusa theiformia, ex herbis scordii, veronicæ, scabiosæ, fumariæ, cardui benedicti, floribus sambuci, radice pimpinellæ, & lapathi acuti confecta; quæ largiori in copia hausta in promovenda materiæ malignæ expulsione egregie se gerunt. Huc quoque ex compositis spectant, dictisque infusis vel jungi, vel interponi possunt, mixtura simplex, liquor noster anodynus mineralis cum spiritu bezoardico Bussii, & cornu cervi succinato ad tertiam partem remixtus; vel etiam pulveres diaphoretici, ex antimonio diaphoretico, cerussa antimonii, & huic analoga materia Krugneri perlata, additis in refracta dosi antimonio crudo, regulo antimonii medicinali, sulphure stillititio, & ejus floribus, cinnabari, æthiope minerali, & hujus census aliis, quorum supra jam in ipsa curativa methodo §. X. mentionem fecimus. Atque tales pulveres vespertino tempore, sicut liquida spirituosa matutino, vel ex aqua, vel ex vehiculo aquæ flor. sambuci, cardui benedicti, fumariæ, scabiosæ, &c. possunt propinari.

§. V.

His junguntur & interponantur decocta & laxantia.

Ipsi quidem curationi sociari, & interpolari debent medicamenta diapnoica, sed sola non sufficiunt; atque curatio positive diaphoretica, præsertim in siccioribus subjectis, tantum abest, ut ad salutem quidpiam præstet; ut potius malum exacerbet, & ex simplici prurigine pustulosum adfectum cum pruritus incremento producat. Quæ cum ita sint, necessitas omnino postulare videtur, ut non modo appropriatos potus, quales sunt in

cholericis corporibus decocta temperatoria, & lacticinia, in phlegmaticis laxioribus saturatiora decocta, in sufficiente quantitate haurienda ordinemus; verum etiam remedia primarum viarum suburram evacuantia, & simul viscididitatem seri ac lymphæ incidentia, ut sunt pilulæ mercurio dulci vigoratæ, vel in debilioribus leniora infusa laxantia præscribamus, eademque post sex vel octo dierum intervallum semper repetamus. Infantibus autem, & pueris scabie vexatis speciatim commendandum est hocce purgans: Recipe pulveris Cornachini scrupulum unum, mercurii dulcis grana octo, syrupi cichorei cum rhabarbaro drachmas duas, aquæ fumariæ unciam dimidiam. M. F. haustus, qui pro ætatis ratione offerendus.

§. VI.

Nimis pruritus quomodo tractandus.

Sæpe pruritus, maxime si lignorum decocta, & sudorifera accedunt, ad lypothimiam usque augetur, quia ichorosi halitus, & salia subtilissima acria horum ope ad habitum corporis majori in copia propelluntur. Quod vero si incidit, merito abstinendum est ab omnibus exagitantibus, & potius lac cum aquis herbarum antiscorbuticarum, ut nasturtii aquatici, & fumariæ mixtum, serum lactis vel solum, vel virtute herbarum alterantium impraegnatum, nitrosa, emulsiones, & balnea aquæ dulcis debent administrari.

§. VII.

In retrocessione exanthematum quid faciendum?

Scabies, & aliæ cutis defœdationes si ante tempus recedunt, vel externis sulphuratis, mercurialibus, refrigerantibus tractantur, mox pessimorum symptomatum syndrome solet adornari. In quo casu præter ea, quæ superiori loco expellendi fine commendavimus, optime se gerit mercurius dulcis, alterante magis scopo, quam laxante datus, nec non flores sulphuris ad octo, vel decem grana cum absorbente quodam propinatæ; hac tamen adhibita cautela, ut sub mercurii exhibitione sulphuris usum omittamus: ab utroque autem abstineamus, si febrilis quidpiam, ut sæpe fit, concurrit.

§. VIII.

Mercurialium usus prudenter instituendus.

Licet mercurius specifice quasi fermentescentem scabiosorum adfectuum indolem evertat, & frustra sæpe auxilium ab aliis remediis speretur, nisi id per mercurialia interna obtineatur; salivatio tamen in morbis his exanthematicis omni cautione suscipienda, & tractanda est, præsertim si corpora sunt cachectica atque scorbutica, in quibus ipsa instituitur. Nisi enim præmissa fuerit debita humorum correctio, & præparatio, salivæ fluxus non modo impeditius succedit cum faucium inflammatione dentiumque casu, & denigratione, verum etiam vomitus, ventris tormina, cardialgiæ, diarrhœæ, dyspnœæ, aliaque plura accedunt incommoda. Quoniam autem nunquam fere non huic medicationi tonsillarum fauciumque intumescentia, gingivarum relavatio, & difficilis deglutitio junguntur; fauces præcipue lenientibus ac tonicis gargarismatibus sunt præmuniendæ, corpus in perpetua diapnœa est conservandum, ex medicamentis omnia calida, & acriora diuretica sunt fugienda, & demum in diætæ victusque regimine frigoris accessus, potus frigidus, omnia acida, salsa, & cruda alimenta, quantum fieri potest, evitanda. Præterea limatiori opus est judicio, ne ultra individui salivantis vires medicatio protrahatur, neve ex altera vel medici, vel ægrotantis parte effectus prodeat insufficiens, atque fermentum remaneat, quod novum morbi pabu-

bulum suppeditet. Quo igitur in utroque casu tuto procedamus, probe debemus considerare molem corporis, temperamentum, durationem morbi, materiæ morbosæ quantitatem, symptomatumque gravitatem.

§. IX.

Ad infantibus profit, disquiritur.

Infantibus quidem absorbentia fixiora, laxantia, & depurantia tutius adhibentur, quia iisdem nervosum genus debilius esse solet, quam quod mercurialia impune ferre queat; tamen, si dicta mitiora remedia nihil juvant, & scabies maligni est genii, mercurialia etiam sine noxa oblata memini, modo grana mercurii annorum numero attemperentur, & debitum regimen, quod rarius stricte observatur, potest injungi.

§. X.

Curatio zonæ, & ulcerum interna.

Si herpes præcordia invadit instar zonæ, quod sæpius in hypochondriacis, & arthriticis evenit, imo in omni zonæ, & herpetis genere, speciatim diaphoretica fixioris indolis, cum aquis diapnoicis præsidium sunt eximium; ceteris tamen remediis non penitus omissis. Eadem quoque locum obtinent in pertinacibus ulceribus, & abscessibus internis: siquidem hac ratione vitiosi, & acres humores commode alterantur, temperantur, & blande educuntur.

§. XI.

Externa in variis adfectibus proficua.

Neque topica sunt prætereunda, quorum conveniens usus in perfecte sanandis cutis defœdationibus, & ulcerationibus plurimum confert emolumenti. Quoniam vero diversi adfectus alia atque alia postulant remedia, breviter jam strictimque præcipua denominabimus. Quando pustulæ humidæ ulceraque manantia exsiccationem, & ob nimiam meatuum cutis laxitatem lenem constrictionem expetunt, sulphur vivum stillititium, quod exigua tantum mole inunctum cutim coarctando, ulteriorem excrementorum cutis proventum impedit, ideoque ab antiquissimis, AETII, ARETÆI, & ORIBASII temporibus commendationem sibi comparavit, omne prope absolvit punctum, si in oleo lini, aut axungia porcina dissolutum, debitaque quantitate cerussæ, & tutiæ in unguenti massam redactum adhibetur: licet quoque, ad nimiam humiditatem absumendam, unguentum de alabastro cum tutia mixtum non minorem præstet utilitatem. Si dolor, rubor, ardor & pruritus juncta sunt, unguentum de cerussa, quod ex solutione lithargyrii cum aceto acri confecta, cerussa, pinguedine porcina conflatur, omnibus aliis videtur præferendum; maxime si eidem flores sulphuris, & aliquot guttulæ olei ligni Rhodii, jucunditatis conciliandæ gratia, adjiciuntur. Ad scabiem siccam, & valde dolorificam emolliendam, & temperandam, mucilago medii corticis tiliæ cum aqua rosarum extracta, vel etiam cum oleo lini, cerussa, & pauxillo croci, ad imitationem diachyli simplicis in emplastrum redacta, mirabilem exserit efficaciam. Quodsi autem ulcuscula profundiora purificanda sunt, & consolidanda, dictis unguentis addi potest oleum juniperi, & lauri destillatum, vel balsamum sulphuris cum iisdem oleis, & æthiope minerali remixtus adhiberi. Denique non negligendum est unguentum cosmeticum, in omnibus cutis adfectibus finita curatione utilissimum, cujus parandi modum infra in observat. VII. docuimus. Præter hæc vero, huc etiam referri merentur nonnullæ antiquiorum medicorum non ineptæ curationes, atque inprimis HIPPOCRATIS, qui *lib. epid. II.* ad impetiginem, & lepram aquam calcis commendat, quam autem ex monito SPONII ita temperatam

ratam esse decet, ut ne magis ulceret. Neque minus mihi semper placuit *Sylvatici* methodus, *cent.* I. *cons.* 22. 23. reperiunda, ubi ille post usum seri lactis caprini, cum succo citri per XV. dies, ad libras duas quotidie sumti, externe unguentum ex sulphure, nitro, mercurio, & oleo amygdalarum dulcium confectum maximopere laudat.

§. XIII.

Tinea capitis curatio.

Quod speciatim attinet ad capitis tineam externa ope sublevandam, præmissis universalibus cacochymiam respicientibus, sequens unguentum magnæ solet esse efficaciæ. Recipiantur olei vitellor. ovorum uncia una, pulveris pyrii, tabaci, florum sulphuris, anatica portione drachmæ duæ, essentiæ benzoes, & balsami Peruviani ana uncia dimidia. M. F. unguentum, post cujus inunctionem per aliquot dies continuatam caput lavandum est decocto, quod ex æqualibus partibus vini, & lixivii cum scordio, aristolochia rotunda, musco terrestri, floribus lavendulæ, & myrrha coctis potest apparari. His nihil proficientibus, nonnulli interne mercurialia porrigunt, externe mitram ex pice navali, & balsamo de copaiva conflatam capiti imponunt, sicque totum capillitium detrahunt, consolidationem postea cum oleo vitellor. ovor. peragentes. Quando tamen violenta hæc curatio tuto admitti possit, aliis experiundum relinquo, hoc tantum commonefaciens, quod desperatum ejusmodi remedium, nisi in desperatis casibus nunquam sit adhibendum.

§. XIV.

Balneorum usus.

Inter externa recensenda etiam sunt balnea, tam naturalia, quam artificialia, quæ ex sola aqua dulci, cum radicibus helenii, enulæ, lapathi, herbis fumariæ, scabiosæ, saponariæ &c. decocta, peropportune parantur; atque in psora leprosa & elephantiasi, præmissis internis sanguinem purificantibus, tum ad cutis tonum roborandum, tum ad impuras, & squamosas sordes abluendas, insigni cum fructu adhibentur. Nec minorem merentur commendationem balnea, ex scoriis metallicis martialibus, & venereis confecta, quarum illæ de terreo-salina, & sulphurea martis substantia participant; hæ vero sulphure multo, & sale vitriolico turgidæ sunt, adeoque in roborando partium fibrosarum tono insignem exserunt efficaciam. Atque ex hoc fundamento maxime sese probarunt ejusmodi balnea in morbis cutaneis, a nimia spissitudine, & corruprione humorum seroso-lymphaticorum oriundis, quales sunt: scabies, serpigo, herpes, & achores, &c. sicut hac de re nonnulla exstant exempla in dissertatione sub præsidio meo habita de *balneorum artificialium ex scoriis metallicis usu medico*: ubi herpetem malignum pag. 13. scabiem pag. 18. & lepram pag. 20. iisdem sublata diversis exemplis comprobavi. Imo demum huc merito ducenda sunt balnea aquæ dulcis fluviatilis cum furfuribus decoctæ, debitaque lactis recentis admixtione temperatæ, quæ præsertim in scabie sicca, omnibusque adfectibus cum insigni cutis aspredine junctis, & speciatim quidem in molestissimo senum pruritu auxilium ferunr præstantissimum.

§. XV.

Cautela circa externorum usum observandæ.

Quum nullum prorsus medicamentum, nisi recto usu juvet, plurimumque in omni curatione rite perficienda intersit, quo ordine, & quo tempore remedia administrentur, utilissimus erit labor, si genuinam methodum jam allegatis topicis utendi cum debitis cautelis suppeditemus. Probe itaque sciendum est, remedia externa semper in postremis esse collocanda,

& nun-

& nunquam applicanda, nisi tota sanguinis, & humorum massa viscida, acris, corrupta debitis internis corrigentibus ac depurantibus ad blandiorem temperiem fuerit redacta. Neque facile sub usu externorum negligere prorsus decet interna, præsertim diaphoretica, sed hæc potius eo fine sunt continuanda, ut quæ forte intus remanserint impuritates expellantur. Quæ utilissima monita sin flocci penduntur, & minus observantur, mille oriuntur mala, prioribus longe majora, & sæpe cum vitæ periculo conjuncta. Ita crebrius annotare mihi licuit, particularem scabiem, quæ specialia quædam loca, v. g. manus, pedes, nucham & faciem occupavit, præpostera methodo per linimenta consolidantia suppressam graves nervosi generis adfectiones, ut spasmos cynicos, epilepticos, passionem iliacam, febres inflammatori, cum deliriis, cardialgias, asthmata, & hydropicos tumores excitasse, quæ vix aliis modis, quam revertente priori morbo quieverunt. Huc etiam referendi sunt casus medicinæ meæ consultatoriæ inserti, ubi *Cent. I. cas. XXVIII.* male curatam scabiem hæmoptyseos, & epilepsiæ causam attuali, & *cent. I. casu IX.* in epicrisi ad vertiginem contulisse demonstravi. Majori vero & certiori damno plerumque adhibentur unguenta mercurialia. Mirifice quidem mox post inunctionem aliquot dierum, paucis tantum in locis tendinosis, & nervosis instituta evanescunt exanthemata, quia sine dubio fibrillares, & nerveæ cutis partes a medicamento hoc activiori stricturam quandam patiuntur, qua particulæ humoris vitiosi e tubulis subcutaneis partim expelluntur, partim ad interiora repelluntur. At vero, si corpus non sufficienter antea ab impuris sordibus fuerit depuratum, transpiratio imminuitur, & vis materiæ morbificæ impetuose ad inreriora, maximeque ad partes nerveo-tendinosas convertitur; unde præter alia mala, arthritidem fixam subortam novimus.

§. XVI.

Guttæ rosaceæ indoles.

Superest adhuc peculiaris cutis depravationum species, cujus facienda erit mentio. Nominatur illa gutta rosacea, quæ nihil aliud est, quam faciei defœdatio, & decoloratio cum rubedine, squamulis, & interdum pustulis tuberculisque inæqualibus juncta, a sero sanguineo plus minus impuro, copiosius ad vasa capillaria faciei advecto enata. Sunt autem variæ guttæ species, quarum levissima est, si tantum naturali major rubedo circa nasum, in fronte, vel certis locis faciei observatur; pejor, si in squamulas abit, pessima, quæ pustulis, & tuberculis est obsita. Atque hi diversi gradus a differente causa in variis subjectis dependet. Siquidem non omnis gutta rosacea pravos, & impuros succos, quos natura singulari beneficio ad partes extremas summamque cutim faciei amandet, pro causa agnoscit, sed potius in nonnullis a turgescentia, & distensione vasculorum minimorum capillarium, vel etiam lateralium, quæ nullam alias lympham coloratam vehunt, derivari debet. Aliter vero res sese habet, si causa hujus exanthematis in materia subtili activa acri quærenda est; quæ quo volatilior est, eo plus penetrat in nervosarum membranarum texturam, inque iis corporibus, quæ generis nervosi debilitate, & scorbutica sanguinis diathesi laborant, longe majorem exercet tyrannidem.

§. XVII.

... & curatio, tam interna.

Levior hujus mali indoles in subjectis sanis, vegetis, nullaque sontica impuritatis labe infectis leviorem quoque, & minus sollicitam postulat curationem; sed in iis plerum-

que

que a majori sanguinis ebullientis ad superiora motu proveniens sæpe solis temperantibus, diluentibus, & derivantibus feliciter tollitur. Longe vero pertinacius scorbuticis inhæret corporibus, in quibus sine remediis sanguinem purificantibus nihil mitigatur. Ego igitur in ejusmodi casibus optimo cum successu ordinavi sequentem potionem per aliquot hebdomades adsumendam. Recipe aquæ fumariæ, beccabungæ, nasturtii aquatici, acetosæ, ana libram unam, seri lactis caprini libras tres, arcani duplicati drachmas tres, nitri depurati drachmam unam M. D. S. potio cujus libra una mane & a meridie, si consentiat ventriculus, haurienda. Aliis eosdem depurandi fine præscripsi sequentes species: capiantur herbæ fumariæ, scolopendrii, scabiosæ ana manipulus unus, rad. cichorei uncia una, corticis capparum uncia semis C. D. S. species, quarum uncia una in duabus seri lactis caprini mensuris decoquenda, & inde, facta colatura, quantum lubet, bibendum. Evacuandi scopo semel vel bis in septimana cum dicto medicamento drachmas duas infundere jussi harum specierum: Recipe polypodii unciam dimidiam, rhabarb. optimi drachmas duas, agarici trochiscati, mechoacann. alb. ana drachmam unam, nitri purif. arcani duplicati, semin. fœniculi ana drachmam dimidiam. C. D.

§. XVIII.

...quam externa cum cautelis.

Neque præter hæc, in succulentioribus maxime subjectis, scarificationes in nucha, scapulis, dorso instituendas, neque temperata pediluvia ex aqua fluviatili cum furfuribus decocta omisimus, in potus locum substituendo ptisanam temperantem, vel solam aquam fontanam cum cornu cervi usto indito depuratam, vel cum farina triticea, saccharoque & citri corticibus palato accommodatam. Facto demum, his omnibus præmissis, & reliquis consentientibus, ad externa transitu, ego sequens epithema instar omnium inveni præstantissimum. Rec. aquæ spermat. ranar. flor. sambuci, fabarum anatica portione uncias binas, aquæ d'archibusade unciam unam, magister. saturni drachmas duas, sacchari saturni scrupulos duos, vitrioli Cyprei grana VIII. M. D. Maxima vero cautio debet adhiberi in omnibus topicis applicandis. Docuit enim proh dolor! experientia, perversum earum usum in subjectis impuris, & sensibilioribus pessima subsequuta fuisse symptomata. Sic ego inde ophthalmias, cardialgias, & a solo epithemate ex aqua spermat. ranarum, mucilagine sem. cydon. succo citri & floribus sulphuris conflato hemicraniam observavi. Vid. *consult. medicin.* mearum *cent. I. casus* 163.

OBSERVATIO I.

Enarrationes Morborum.

Affectus pustularis pruriginosus.

Vir quidam ætatis consistentis, tribus abhinc mensibus, medio hieme, sub nuptialibus festivitatibus, saltando corpus insigniter commovit, atque postridie aeri frigido, humidoque diu exposuit. Hinc eadem adhuc vespera catarrhali faucium adfectione infestatus, elapso triduo podraga prehenditur, satis miti, & post dierum quatuordecim decursum evanescente. Sub hac ex improviso, dolore quodam circa dorsi spinam in latere sinistro noctu corripitur: quem locum, cum expergefactus leviter inflammatum conspiceret, linteisque calefactis foveri curaret, obsidebant pustulæ cum insigni dolore. Sequenti nocte a spina dorsi per sinistrum abdomen erumpebant efflorescentiæ, instar lichenum: tumque sequebantur pustulæ, in majores sensim vesicas coeuntes; quæ ob insignem, quem inferebant, pungentem

tem

tem dolorem, dissecatæ serum plorabant lividum. Nullus in externa cute adparuit tumor; molesta autem intus vexabat sensatio, ponderis cujusdam, cutem inter ac musculos innati, quod ad levem contactum acutissimas exhibebat puncturas; atque jungebantur alvi segnities, perpetuæque vigiliæ.

Oppugnabat hæc symptomata medicis leniter diaphoreticis, antispasmodicis, externe cataplasmatibus ex herbis emollientibus, quæ ingentem excitabant pruritum; & frictiones per calidiora lintea, dolores relinquebant, quales acus cuti inferunt: spirituosa vero prorsus exasperabant malum. Mane loco infusi herbæ Theebois, decoctum radicis chinæ, sarsaparillæ, pimpinellæ, hermodactylorum, atque ligni sassafras potabat; & ex hoc ter quotidie triginta guttas elixirii nervino stomachici, quod essentiam corticum aurantiorum, cascarillæ, gentianæ rubræ, liquoremque anodynum habuit, adsumebat. Quibus votis nondum respondentibus, novissime dolenti regioni adplicabat emplastrum diachylon compositum diaphoreticum, cum spremate ceti, castoreo, camphora, atque croco subactum; quod loci istius sudorem, majoremque pruritum movebat, mox vero insigne levamen inferebat. Interim quum in dicto sinistro latere adhuc præsto sit locus, qui tensivum, & ad quemvis contactum, pungentem refert dolorem: ad hunc penitus expugnandum, salubre anhelat consilium.

CONSULTATIO.

Singularis, quocum per aliquot menses, vir spectatissimus conflictatur affectus; non alius est, quam pustularis scorbuticus, a dyscrasia humorum, salsis, acribus, impurisque sordibus refertorum originem trahens. Hanc in sanguinis massa jam diu delituisse, vero est simillimum; quum autem æger sub memoratis nuptiis, gulæ forsan nimium indulsit, dein corpus vehementiori saltatione exagitavit, ac brevi post sub frigido diutius versatus aere, salutarem perturbavit transpirationem; commovit utique, ac quasi suscitavit silentem hactenus hostem.

Unde catarrhales primum faucium adfectiones, ac podagricos pedum dolores expertus; his per metastasin ad dorsi spinam retrocedentibus, in molestum illum, quo adhuc laborat, pustularem pruriginosumque incidit morbum.

Quum vero istæ efflorescentiæ, salutari plane consilio, ad cutis superficiem sint compulsæ: eo respicere decet medentem, ut naturæ ductum sequutus, iis potissimum utatur remediis, quæ integram sanguinis ac humorum massam depurandi, saliaque scorbutica attemperandi, ad exitum disponendi, & per alvum cutimque e corpore proscribendi virtute pollent. Quo quidem fine in hisce casibus pro potu ordinario præscribere suevi decoctum, ex radice scorzoneræ, sarsaparillæ, liquiritiæ, rasura cornu cervi, semineque fœniculi paratum. Deinceps, bis quavis hebdomade corpus infuso mannato, rhabarbarino, cremori tartari nupto purgari; reliquis diebus mane liquorem meum anodynum, cujus tres partes cum una spiritus bezoardici Bussii, vel tinctura bezoardica sint remixtæ; vesperi vero, ad promovendam transpirationem, pulverem diaphoretico cinnabarinum adhiberi curo. Non minus iis, quorum ventriculus fert, potum seri lactis cum insigni fructu commendare soleo. Ex topicis emplastrum Barbette camphoratum, cum oleo hyoscyami subactum, vel solus spiritus vini, leviter rectificatus, partique dolenti inunctus, egregium adferre observantur adjumentum. Quibus remediis, per aliquot hebdomades continuatis, si persanetur

hæc

hæc molesta adfectio; excellentissimum in totum corpus inde resultabit emolumentum.

OBSERVATIO II.

Scabies validiori purgante retropulsa & feliciter curata.

JUvenis viginti, & aliquot annorum, habitus corporis spongiosi, qui lacte, & saccharo conditis valde semper delectatus, æstate quondam maxima in copia fructus ingessit horæos, sub insequentem autumnum, postquam præsertim cum scabioso in uno decubuit lecto, magno afficitur pruritu, & pustulis indies magis efflorescentibus, quæ de nocte multum creabant molestiæ, & intra unius septimanæ spatium per totum corpus diffusæ saniem æque copiosam atque acrem stillabant. Medicus consultus ad depellenda hæcce incommoda vehemens præscribebat purgans per singulos dies sumendum, cujus quidem usu ultra sexaginta ferme sedes intra triduum provocatæ vires mirum exhauriebant, sed simul mirabili spectaculo omnis prope scabies disparebat, pustulis egregie exsiccatis. Quæ perfecta videbatur sanitas non multo post denuo labascebat, dum æger omni adpetitu, & somno destitutus in interioribus insignem experiebatur ardorem, cum maxima debilitate pulsuumque celeritate junctum. Dabantur itaque ex meo consilio medicamenta blande diaphoretica, maxime autem nitrum cum camphora, & antimonio diaphoretico mixtum, substituto in potus locum decocto cornu cervi calido. Qua methodo id efficiebatur, ut infensissimis hisce symptomatibus evanescentibus denuo nuva prodibant cutis excrementa, quæ postea per decoctum veronicæ in copia haustum, pulveribus leniter absorbentibus, & temperantibus, unguento sulphurato & balneo, perfecte sanabantur.

EPICRISIS.

Docet inprimis hæc morbi historia, quod scabies sit contagiosa, facileque possit cum illis corporibus communicari, quæ jam sanguinis quadam dyscrasia, ob perversam victus rationem, laborant. Frequentissimus autem hujus morbi proventus in autumno solet contingere, quia sub hoc anni tempore turbulento, & quoad tempestates inconstanti perfacile saluberrimum transpirationis negotium impeditur, magnaque sordium excrementitiarum copia in sanguine accumulatur.

2) Notare licet, vehementer alui purgationem retropellere posse scabiem, dum sic humorum motu ad peripheriam corporis imminuto, cutisque colatorio spasmodice quasi constricto, salia causticæ indolis acria per sudorem non amplius eliminantur, sed retenta, & intus rejecta facile febriles motus suscitant. Equidem non nego, in scabie omnibusque subcutaneis adfectibus primam regionem a biliosa amurca esse repurgandam, sed ut remediis per epicrasin, & paullatim agentibus, uti sunt infusa vinosa, id fiat, etiam atque etiam moneo.

OBSERVATIO III.

Scabies post usum acidularum frigidum & prohibitam transpirationem oborta.

FEmina tenerrimæ constitutionis, biliosa & viginti annos nata, tempore adhuc frigido ad acidulas Pyrmontanas profecta, iisdem per quatuordecim dies sub cœlo frigido, & humido sine ulla valetudinis noxa utitur. Domum autem reversa elapsis aliquot hebdomadibus maximo totius corporis pruritu exercitabatur, quem inopinato sat multæ pustularum efflorescentiæ in manibus, cum tumore, & dolore inflammatorio sequebantur, quæ succedente tempore ingentem saniei copiam stil-

stillabant. Consultus vir chirurgiæ imperitus pulvere exsiccante, ex tutia, creta, & cerussa composito manus perpetuo ichore madidas diligenter conspergebat. At vero, loco sperati salutaris effectus tussis oriebatur vehementissima cum summa præcordiorum anxietate, & in ipsis mulieribus, quæ valde intumescebant, ægra intensissimum sentiebat pruritum. Ego igitur in consilium adhibitus, quum singula hæc mala a materiæ peccantis in corpus repulsione enata facile augurabar, remoto pulvere siccante, tincturam antimonii tartarisatam cum infuso radicis enulæ, quod fortiter expellit, quotidie adsumendam commendabam; ad tumorem autem dolorificum in pudendis abigendum, emplastrum emolliens cum pauxillo camphoræ mixtum ordinabam. Nec spem fefellit hæc curandi ratio: siquidem tussi inde composita, reliquisque symptomatibus sublatis, rursus in partibus extremis plurimæ efflorescebant pustulæ, quæ postea decenti corporis purgatione, subjunctisque in fine unguentis sulphuratis, & balneis ex voto deciderunt, pristino cuti nitore per unguentum nostrum cosmeticum reddito.

EPICRISIS.

Quæ præsentem ægrotam graviter vexavit scabies ex intempestivo acidularum usu suam duxit originem. Quodsi enim aquæ ejusmodi frigido-humida aeris constitutione in copia hauriuntur, non potest non inde liberior transpirationis successus suspendi, atque magna impuritatum salinarum, & excrementiarum copia colligi, quæ deinde, calidiori aere accedente, cum impetu ad extremam corporis superficiem expelluntur, ubi stasi sua inflammationem, & varii generis exulcerationes producunt. Jam æquum justumque fuisset, naturæ in expellendis, & corrigendis his sordibus interna ope succurrere. At vero, quum chirurgus externis siccantibus materiam corpori infensam retroegerit, non mirum est, pessima suborta esse mala, quæ nisi revocatis exanthematibus, & acri materia denuo expulsa abigi non poterant.

OBSERVATIO IV.

Scabies maligna cum tubercolis in cute.

Accidit aliquando hic loci, ut tota domus scabie inficeretur maligna, quæ tamen inprimis maritum in pedibus æque ac manibus miserrime divexabat. Erat ille quadragenarius, constitutionis gracilis, & macilentæ, temperamento præditus cholerico, paululumque ad melancholiam inclinante; victu delectabatur duriore, potu consistentiori, studiisque nimis intentus vitam agebat sedentariam: quamobrem non poterat non sanguinem generare spissiorem, & deinceps scabie infectus aliis longe gravius, & diutius decumbere. Manus enim, & pedes innumeris obsidebantur pustulis, quæ pruritu fere intolerabiles per plures septimanas impediebant, quo minus pedibus incedere, vel manibus quidquam prehendere valeret. Enimvero, ad submovenda hæc mala venam secandam præbuit, pilulis aliquoties ventrem purgavit, sudavit, & balnea adhibuit, sed sine ullo constantiori effectu; ut potius scabiosæ illæ pustulæ, quæ membra derelinquere videbantur, brevi post pleniori redirent agmine. Ego quum primum advocarer, Carolinarum usum suadebam; hoc vero consilio neglecto, sequenti ratione ægrum divina gratia restitui. Primo omnium præscribebam pilulas hujus compositionis: Recipe extracti panchymagog. Crollii, gummi ammon. mercurii dulcis, cinnabaris nativæ præp singulorum drachmam dimiam, sulphuris antimonii aurati, salis succini

ana grana decem, olei ligni sassafras gutt. X. M. F. l. a. pilulæ ex scrupulo uno numero XX. quarum duodecim singulis tribus diebus mane capiebantur, superhausto & interposito infuso veronicæ calido. Inde mitigabatur quidem pruritus & pustularum plurimæ exsiccatæ squamulas deponebant, sed nove subinde propullulabant; &, quod notabile erat, in brachiis non minus, ac in pedibus duri & insignis magnitudinis nodi, sub cute delitescentes conspiciebantur, qui glandulas tumefactas referebant. Quæ quum animadverterem, malum difficulter sanatum iri edixi, nisi grandioribus his tumoribus simul sublatis; eoque fine unguentum illinendum nodis commendabam, quod balsamum sulphuris antimoniatum cum mercurio vivo subactum recipiebat. Interne priora continuabantur remedia, & en! simplici hac methodo, cui in fine balnea subjungebamus, id per Dei gratiam obtinuimus, ut æger a molestissimo hoc adfectu liberatus integræ redderetur sanitati.

EPICRISIS.

Non raro in artis exercitio observare licet, quod non modo scabies, sed & alia externa cutis vitia valde sint rebellia, omniumque remediorum vim penitus eludant. Quod vero si evenit, non obscurum solet esse indicium, magnam lymphæ subesse impuritatem & visciditatem, quæ obstructiones glandularum vel subcutanearum, vel meseraicarum, ipsorumque viscerum pro causa agnoscit, in quarum partium alterutra fermentum quasi residet, quod diuturnos hosce adfectus alit atque sustentat. Cujus rei plenisimam faciunt fidem observationes corporum, vel lepra, vel aliis pertinacissimis morbis demortuorum, ubi glandulas, præsertim meseraicas valde magnas & tumefactas persæpe inveni. Quæ cum ita sint, in usum practicum hæc eximia redundat cautela: omnem frustraneam esse sanguinis depurationem, quantumvis alias probatam, nisi id medicus perficere satagat, ut penetrantioribus ex minerali regno petitis remediis obstructas glandularum minimorumque tubulorum vias reseret atque recludat.

OBSERVATIO V.

Scabies ferina pertinacissima.

Vir consistentis ætatis gente Judæus, habitu corporis macilento incedens, jam per septem fere annos scabie sicca laboravit cum pruritu per totum corpus molestissimo, eoque de noctu mirum in modum adaucto. Nihil hactenus profecerant fortes purgationes vel sæpius repetitæ, nihil sacrificationes & venæsectiones, nihil demum sudorifera, utut ingenti in copia devorata, magnoque ubivis pretio a plurimis medicis coemta. Multo magis sanitatis loco res eo devenerat, ut se æger vera lepra adfectum, & ad mortem usque miserrimum crederet. Tandem vero veniebat ad me supplex, ut suæ miseriæ medicamentorum ope finem facerem, quem alias solam mortem esse allaturam credidisset. Ego igitur, singulis probe æstimatis, facile augurabar, tum perversam & nimis liberalem vivendi rationem, tum iniquas medicorum curationes, quas potissimum calidioribus medicamentis & decoctis ligni guajaci exsiccantibus susceperant, hactenus exoptatum morbi exitum retardasse. Quare ego leniori procedendum via ratus præcipue omnium in diætæ victusque regimine cibos duros, salsos, acres removendos præcipiebam, commendata in potus locum ptisana ex rasura cornu cervi & radice scorzoneræ confecta. Deinde, ad sanguinem diluendum & purificandum commendabam serum lactis caprini per mensem & ultra mane calide

lide bibendum; vel hujus loco sequens decoctum substituendum: Rec. radicis altheæ unciam unam, rasuræ cornu cervi uncias duas, herbæ veronicæ, malvæ, hederæ terrestr. ana manipul. unum, florum sambuci pugill. IV. semin. cydon. papav. albi ana unciam semis. C. D. Atque hujus decocti mensuram unam & dimidiam æger quotidie calide hausit, lenem postea sudorem in lecto mane, expectando. Ad alvum apertam servandam potio dabatur manata, quæ semel in hebdomade hauriebatur: unde intra mensis spatium non modo pruritus mitigabatur, sed pustulæ quoque siccæ sensim paullatimque evanescerent, maxime cum balneis aquæ dulcis temperatioribus, atque balsamo sulphuris amygdalino externam simul opem præstabamus.

E P I C R I S I S.

Judei propter genus vitæ sordidum, pauciorem potum & multum tabaci fumum; imo, quod maximum est, propter allii inter cibos comestionem facile scabie sicca tentantur, quæ licet per se satis molesta, semper tamen majorem exercet tyrannidem in subiectis macilentioribus, quale præsens fuit ægrotus. In curatione rite peragenda cane pejus & angue fugienda sunt calida volatilia & serum magis defraudantia, ut fere sunt essentiæ calidæ & decocta ligni guajaci; quibus non modo symptomata mirum augentur, sed malum quoque pertinacissimum redditur. Multo magis ea in usum debent proponi, quæ spicula acria involvendo impediunt, quo minus ipsa in partes sensibiles tam violenter possint agere & spasticam quasi cutis constrictionem inferendo, sordium impurarum & salinarum exhalationem remorari. Verum enim vero, ut eo clarius patescat, quantum damni sicut ex omnibus calidioribus & acribus medicamentis, ita quam maxime ex decocto guajacino in corpora scabiosorum redundet, allegare atque hunc transcribere placet singularem & dignissimam notatu observationem, quam *Henricus* ab HEER *in observat. med. pag.* 200. suppeditavit. *Anno 1608. venit ad me juvenis temperamento cholericus, laterrima, & altis rimis pervia per totum corpus cute, non aliter, quam si clatris ferreis acutissimis, cannabis aut lini instar, pexus fuisset. Credebam illum lepræ a me indicium, vel consilium petiturum, illo enim leprosiorem per omnem vitam vidi neminem. Re ab initio examinata, invenio illum apud septem chirurgos, guajaci decoctum septies, qualibet vice, ad dies quadraginta potasse, cumque initio parum mali haberet, tam longo guajacinæ scobis potu, tantum non perfectam lepram incurrisse. Sæpe etiam observavi melancholicos, nimio guajaci usu elephantiacos factos.* Tum quoque paucis interiectis curam suppeditat in hunc modum: *jubeo illum quotidie mane sumta sesquidrachma crystalli montani preparati cum succis fol: nymphea, ribes & berberorum superbibere seri lactis, cum tantillo salis prunellæ, quantum posset. Deinde in stramineo lectulo, sub altissimo molendino jacentem, stillicidium ex alto in hepatis regionem cadens excipere aquæ gelidissimæ, neque motu, neque solaribus radiis calefactæ. Hoc cum mane & sesquihora ante cœnam, aliquot dies fecisset, sanissimus & pulcherrimus est factus.* Et profecto, si dicere licet, quod res est, nihil perniciosius potest excogitari, quam subiectis cholericis, macilentis & scabie sicca laborantibus decocta guajacina propinare. Causam si quis quærat, in promtu est. Etenim, quum exoticum hoc lignum abundanti, eoque subtili resinoso & accerrimo sale, quod etiam vehementem movet sternutationem, præ aliis scateat, judicatu facillimum

mum esse arbitror, hoc ipsum fibras corporis, per se jam rigidas adhuc magis intendere, & una cum sudore, quem plerumque largiter movet, bonos succos effundere, qui tum viribus sustentandis, tum acribus salium spiculis contemperandis inservire deberent.

OBSERVATIO VI.

Scabies climacterica.

VIr quadraginta, & novem annorum, temperamento sanguineo-melancholico, habitu corporis spongioso, & animo mobiliori præditus, qui præter defluxiones catarrhales levioremque tussim, in juventute perpessam, sub vita sedentaria, & moderatiori diæta nulla sontica valetudinis incommoda senserat, inopinato scabie corripiebatur saniosa, quæ ita simul ac semel increscebat, ut totum corpus madore sanioso ferme diffflueret, novoque quotidie indusio opus esset, ad nimiam humiditatem exsiccandam. Præter hæc vero, oris fœtor aderat intolerabilis fere, & ab admissa frigidiori aura mox summæ percipiebantur angustiæ. Ad nos itaque confugiens uxor ejus sequens reportavit consilium. Primo omnium præscripsi infusum, quod sequitur laxans, cujus unciæ aliquot per triduum tam mane quam vesperi bibebantur. Rec. rad. cichorei, pimpinellæ ana drachmas tres, herbæ cuscuræ, epithymi, fumariæ ana manip. unum, fol. sennæ sine stipit. rhabarbari el. ana unciam dimidiam, mannæ el. unciam unam, salis amari Sedlicensis drachmas sex, cardamomi scrupulos duos C. D. S. species, quæ cum mensura aquæ fervidæ per noctem infundantur, factaque dein expressione, cum æquali portione vini boni Mosellani remisceantur. Deinceps ordinavi pulverem diaphoretico absorbentem, ex lapid. cancror., antimonio diaphorerico, conchis præp., succino, floribus sulphuris, & nitro compositum, una cum infuso theiformi, quod herbas scabiosæ, veronicæ, heder. terrestr. rad. cichorei, & glycyrrhizæ recipiebat. Pro potu ordinario adsumebatur decoctum rad. chinæ cum passulis; idque hac methodo exactis duobus mensibus obtinebatur, ut multum a ferocia sua adfectus remitteret. Ad plenariam igitur sanationem, quam æger cum suis anxie anhelabat, præstandam, exterius commendavi unguentum ex unguento lithargyrii, flor. sulphuris, & mercurio vivo conflatum, carpis manuum adplicandum; neque tamen alui purgatione, neque diaphoreticis sub ejus usu penitus omissis. Et sic læto omine eveniebat, ut fœda scabies sensim paullatimque exsiccaretur, & æger ex voto sanatus ab eo tempore optime sibi constaret, omniumque morborum expers plures supra sexaginta annos attingeret.

EPICRISIS.

Perquam notatu dignum est, quod adfectus hic pustulosus anno climacterico septenario septimo contigerit: eamque ob rem non inepte climacterica scabies appellari mereatur. Licet vero annorum climactericorum in corpus humanum potentia non adeo sit cognita atque explicita, ut vera ejus ratio cuique pateat; nihilominus tamen negari minime poterit, his ætatum periodis multa notatu digna in machina nostra accidere, & varios inprimis actus depuratorios a natura institui, quæ, si superantur, ad sanam, & longiorem vitam multum conferunt momenti. Sic enim copiosa prostant exempla: sub his climactericis annis diarrhœas, sudores

chro-

chronicos, scabies tam siccas quam humidas, hæmorrhoidalem fluxum, aliasque plures excretiones fuisse excitatas, quæ prudenter moderatæ plenam sæpe & perfectam valetudinem attulerunt. Quodsi vero saluberrima ejusmodi crisis in corpore oboritur, circumspecta sane methodo opus est, ut ne ullo modo naturam in operationibus suis, ad bonum finem tendentibus turbemus, ac forte violentis vel repellentibus remediis perniciem sanitati intendamus, quæ nulla unquam ope in melius potest converti. Sicut autem temparata corrigentia & evacuantia in tali rerum statu optima & securissima sunt remedia; ita e contrario nihil potest esse perniciosius, nihil pestilentius, quam externa unguenta, ex sulphure & argento vivo nimis cito & intempestive adhibere; quibus materia vitiosa foras propellendas ad interiora convertitur, variique generis mala arcessuntur, ex quibus eluctari, vel nunquam prorsus, vel difficillime licet.

OBSERVATIO VII.

Scabies epidemica.

Anno post millesimum septingentesimum decimo sexto, ob æstatem valde humidam & frigidam, a medio Augusti mensis ad finem usque Octobris innumeri fere cujuscunque sexus & ætatis homines in hac nostra civitate, aliisque vicinis locis, præsertim Islebiæ, non modo scabie, sed & aliis subcutaneis adfectibus, tum epidemice grassantibus insolito plane more corripiebantur; hoc tantum discrimine, quod siccioris temperaturæ subiecta scabie potissimum pruriginosa & serpiginosa, spongiosi vero habitus corpora humida potius adfligerentur, atque in multis, ubi malignam induebat faciem, duri sub cute noduli & glandularum, præsertim axillarium tumores jungerentur. Neque etiam pueri, qui vix ante menses aliquot variolosum superaverant morbum, immunes relinquebantur, sed ipsorum alii profundiores, difficillimæque sanationis exulcerationes ad periostium usque experiebantur, alii erysipelate capitis & faciei adfecti, post hujus curationem scabiosi fiebant, malo ab humero ad manuum carpum serpente. Præter hæc vero, quod notabile est, plerique his malis laborantes, ciborum erant avidissimi. Curatio ita maxime fuit instituta & ex voto peracta. Primo omnium natu majoribus infusum vel potio præscribebatur temperate laxans; pueris autem hoc, quod sequitur, purgans. Recipe pulveris Cornachini scrupulum unum, mercurii dulc. gran. unum. syrupi cichorei cum rahabarbaro drachmas duas M. D. Expurgatis hac ratione primis viis, vespertino tempore pulvis dabatur diaphoreticus, qui ex tribus partibus pulveris bezoardici nostri, vel ad Ludovici mentem confecti, & ex una parte æthiopis mineralis constabat; mane autem infusum theiforme, ex herba veronicæ, scabiose, fumar. florib. sambuci, rad. glyzyrrhicæ & cortice ligni sassafras sorbillari debebat. Mensis circiter spatio inter hæc exacto plurimis innunctiones præcipiebam artuum & ligamentorum cum linimento quodam exsiccante, ex unguento pomato, æthiope minerali & saturni saccharo composito. Tandem quoque, ut asperdo cutis & rigiditas in illis locis, ubi pustulæ stigmata & deformes sui notas reliquerant, tolleretur, vividusque & naturalis corpori color redderetur, sequens unguentum cosmeticum, quod ego in omnibus cutis vitiis, ad cutis inæqualitates removendas curatione finita utilissimum deprehendi, ad fornacem cali-

calidam illinendum commendabant: Recipe pinguedinis omenti vitulini, aquæ post hujus coctionem innatantis unciam unam, spermatis ceti, ceræ albæ ana unciam dimidiam, balsami de copaiva drachmam unam, olei ligni Rhodii guttas X. M. & per triturationem in mortario cum aqua rosarum fiat unguentum. D.

EPICRISIS.

Omnia pustularum genera frequentius autumnali & vernali proveniunt tempore, ob atmospheram frigido humidam & subitaneas aeris mutationes, quæ virtuti elasticæ fibrarum, pororum, omniumque meatuum valde inimicæ saluberrimum transpirationis opus facile cohibent: unde ex retentis istis sordibus impuris, salinis, & de novo coeuntibus; tanquam ex fonte pustulosi cutis morbi propullulant. Multo vero magis particulæ ejusmodi incrementitiæ in succis vitalibus accumulantur hieme frigido-humida; quando ob prægressam calidiorem tempestatem perspiratio fuit intensior. Tum quoque infantes præcipue vermibus solent laborare, quoniam autumnali tempore per fructus horæos in copia comestos magnam succorum viscidorum & acidorum colluviem in primis viis collegerunt, quæ postea, majorem ciborum adpetentiam, excitando, corruptionem humorum magis magisque promovet. Atque tantum refert, anni temporum constitutiones bene intelligere: quare optandum esset, ut medici ad præternaturales tempestates magis attenti aeris & ventorum mutationes per barometra & thermometra diligentius observant: qua ratione futurum esset, ut multi graviores & epidemice grassantes morbi promtius possent prævideri, congruaque diæta & paucorum remediorum ope in tempore averti.

OBSERVATIO VIII.

Affectus cutis lepram Arabum æmulans.

Vir illustrissimo loco natus, septuagenario major, habitus corporis macilentioris & vasculosi, qui a primis juventutis annis diætæ vinosæ addictus, quotidie tres vel quatuor vini mensuras potaverat; omnem prope vitam, exceptis lenioribus, quas catarrhales dicunt molestiis, integra gavisus est valetudine, maxime cum corpus strenue semper exerceret, sanguinemque ter vel quater in anno detrahendum curaret. At vero, quum superato septuagesimo ætatis anno decrescens virium robur vix amplius fortiori corporis exercitationi sufficeret, sed vita magis sedentaria eligenda esset, persæpe dolorem in hypocondrio sinistro gravatiuum percepit, cum respiratione difficiliori; quæ tamen mala œdematoso pedum tumore accedente expirarunt. Commendabatur itaque acidularum Egranarum potus, debito cum regimine vernali tempore instituendus, quo per aliquot dies adsumto mox pedum tumor increscebat, & exactis sub hac cura quatuordecim diebus ad genua usque adscendebat: jungebatur simul pruritus, & ex poris hiantibus, ichor viscidus magna in copia promanabat. Omisso acidularum potu nihilominus pedes instar saccorum tumidi manebant, humorem continuo stillantes tenacissimum, qui in squamas & crustas sat latas coibat, super quas pustulæ rubiginosæ eminebant. Posthæc, in femore quoque & brachiis pustulæ oriebantur valde pruriginosæ, & rodentes, quæ scalptu cum digitis cutim lacerabant. Ceterum appetentia ciborum integra, spiratio facilis & mentis vigor satis bene constabant. Durabat morbi vehementia per dimidium fere anni, & hæc, quæ sequitur, instituebatur curatio. Interne dabantur laxantia mannata & rhabarbarina, juscula ex carne vitu-

vitulina & gallinacea, cum viperarum carne, radicibus cichorei, ſcorzoneræ, herba chærefol. endiviæ, & borraginis decocta: in potus locum ſubſtituebatur decoctum rad. chinæ, ſarſæparillæ, polypodii, glyzyrrhicæ & cichorei cum paſſulis & pauxillo corticis lignis ſaſſafras: nec ſerum lactis cum ſuccis fumariæ, naſturcii aquatici & beccabungæ alteratum omittebatur. Ex medicamentorum claſſe ſingulis diebus mane tinctura antimonii acris cum eſſentia pimpinellæ, & ſcordiis remixta; circa noctem vero pulvis præcipitans nitroſus ex aqua offerebatur. Ad externam medelam quot attinet, hanc ipſam quidem initio ferebamus epithemate, quod aquæ calcis vive unciam unam, aquæ flor. ſambuci, plantaginis & ſpermatis ranar. anatica portione libram unam habebat, ſuperpoſito dein emplaſtro diachylo ſimplici cum mucilagi e medii corticis tiliæ remixto. Tum quoque lintea, decocto hujus corticis aquoſo immerſa inſigni cum fructu applicabantur, & eſcharæ ſequenti illinebantur unguento: Rec. lithargyrii libram dimidiam, aceti acerrimi libram unam, nitri purificati unciam unam. Coque per horam, facta dein colatura fiat cum ſufficiente quantitate olei lilior. alb. ceruſſæ, tutiæ, æthiopis mineral. olei tartari per deliqu. & ligni Rhodii in mortario unguentum D. His tam interne quam externe adhibitis toti corpori priſtina redibat mumdities, & ſereniſſimus æger per longius temporis ſpatium egregia fruebatur valetudine. Verum enim vero, quum ſtrictoris diætæ impatiens non modo cibis plus juſto ſe repleret, ſed vinum quoque ſub vita motus experte largius hauriret, factum eſt proh! dolor, ut ſequente hieme frigido humida maximam ſentiret virium proſtrationem, urinam redderet copioſam, albam & turbidam, & pereunte ciborum appetentia, inſigni hypochondrii ſiniſtri dolore tumidis labiis, vertigine aliiſque capitis moleſtiis vexaretur. Neque tamen illuſtriſſimus gravioribus his malis ſuccumbebat, ſed denuo coavaleſcens ad veris uſque initium ſpiritum protrahebat, ubi luctu adfectus domeſtico in profundum decidebat ſaporem, qui cum loquelæ omniumque tam internorum, quam externorum ſenſuum abolitione junctus ſeptimo poſt inauſionem die in mortem terminabatur. Secto corpore id notatu dignum erat momentum, quod lien inſignis magnitudinis valde inflatus, turgidus, & liquamine attro ſanguineo repletus fuerit inventus.

EPICRISIS.

Quum ego ad plurimas ſereniſſimorum Principium aulas evocatus ſæpe conſilio & auxilio prodeſſe debui, peropportunam habui occaſionem, pancraticam vivendi rationem penitius cognoſcendi, atque varias colligendi obſervationes, quæ ſummorum virorum diætam & valetudinis ſtatum accuratius declarant. Id autem quam maxime annotare mihi licuit: complures, inordinatæ licet diætæ crebriſque vini compotationibus adſuetos conſtanti ſanitatis fructu graviſos eſſe, quamdiu corpus motu exercuerint; invaleſcente vero ſenio, vel aliis de cauſis ad vitam magis ſedentariam redactos, mox varia valetudinis incommoda, & maxime quidem vertiginem, viſus imbecillitatem, apoplexias, pectoris anguſtias, appetitus proſtrationem, moleſtos hypochondrii, inprimis ſiniſtri dolores, imo arthritidem & œdematoſos pedum tumores incurriſſe, ſectiſque poſt mortem corporibus lienem plerumque ita ſe ræpreſentaſſe, qualem ſupra docuimus. Ratio in proclivi eſt. Quamdiu enim ſufficienti motu & exercitatione ſucci vitales æqualiter per corpus diſtribuuntur: & ſaluberrimum

rimum se & excretionum negotium in ordine servatur; tamdiu perversæ diætæ noxa facile avertitur, nec statim morbi, in humorum stagnationibus fundati ingruunt. Quamprimum vero, mutato vitæ genere mobili in immobile, pristina lauta vinosaque diæta continuatur, non possunt sane non, circulo sanguinis retardato, visceribusque sensim infarctis graviora inde mala & sonticæ valetudinis læsiones in corpus redundare.

Ceterum morbus quo serenissimus noster laboravit, lepram Arabum æmulare videtur; & notabile est, quod lien tam magnus fuerit repertus: unde nos recte in sententia nostra confirmamur, pertinaciores & valde rebelles externæ cutis adfectiones nunquam fere non nobilioris cujusdam visceris læsionem pro causa & fundamento agnoscere.

OBSERVATIO IX.

Serpigi- cis. species in scroto.

VIr quadraginta annorum, temperamenti sanguineo-phlegmatici, diætæ addictus crassiori, & in loco septentrionem versus spectante aere utens humido, vappido & scorbuti generationi apprime favente, ante annum & quod excurit in itinere comprehensus lecto incubuit, in quo forte scabiosus contagii sui miasma reliquerat: unde non multo post in scroto ingentem percepit pruritum, quem quum digitorum scalptu mitigare voluit, levis intumescentia & tædiosum materiæ humidæ, colore albidæ ex poris stillicidium exceperunt. Vocatus medicus atque chirurgus sacculos herbis discutientibus repletos & in vino rubro coctos applicuerunt; unde tumor quidem remisit & humiditas siccata fuit, sed non modo pruritus idem permansit, verum etiam per periodos, modo longiores modo breviores, acerbi & pungitivi accesserunt dolores. His ita constitutis ordinatæ sunt purgationes alternis diebus repetendæ, data decocta larga in quantitate haurienda, & exterius epithemata ex calcis aqua adhibita, sed sine omni salubriori effectu; ut potius siccato & repulso scroti exanthemate, nunc in lumbis ac pedibus pustulæ min me effloruerint, quæ ingenti pruritu maximam crearunt molestiam. Tandem & meum imploratur consilium; unde ego primo omnium, quod ad diætæ victusque regimen pertinet, missis salsis, acribus, acidis & pinguibus alimentis, leves & concoctu faciles cibos, in refracta tamen portione adsumere, loco cerevisiæ consistentioris, vini & spiritus vini decoctum radicis sarsaparill. cichorei & glyzyrrhicæ in copia haurire, & insuper corpus eundo, curru & equo vehendo, aliisque exercitiis movere ægrum jussi. Præter hæc vero, circa æquinoctium, quod instabat, vernales scarificationes suasi in dorso, brachiis ac pedibus instituendas, tumque per mensem & ultra curam, quæ sequitur suscipiendam. Bibebatur scilicet singulis diebus mane serum lactis dulce, vel aqua calcis cum lacte temperata, sumendo simul in prandio ad vim ventriculi concoctricem adjuvandam octoginta guttas elixirii nostri visceralis, & circa noctem alternis diebus, ad ebullitionem sanguinis componendam, pulveris absorbentis nitrosi scrupulos circiter duos. Inter hæc semel vel bis in hebdomade prima regio laxante pulvere, qui rhabarbar. el. drachmam dimidiam, cremor tartari scupulum unum habebat, repurgabatur, & demum finita hac cura loci adfecti unguento illinebantur, cujus nobis usus est in omnibus ejusmodi cutis vitiis exsiccandis, præmissis præmittendis frequentissimus: Rec. ungenti de lithargyr. unciam unam, flor. sulph. drachmas duas, ol. hyoscyam. drachmam unam M. F. unguentum D. Atque hac ratione ægrum divina annuente gratia sanitati restituimus.

EPI-

EPICRISIS.

1) Præsens ægrotus scorbutica sanguinis & humorum dyscrasia laborat, quam sibi procul dubio victu duro, vita sedentaria & aeris vappidi usura contraxisse videtur. Nam ea est harum rerum indoles, ut sanguinem spissum, viscidum, & ad liberiorem per omnes partes circulationem ineptum ingenerent; unde deinceps facillime succorum inutilium excretiones retardantur, multæque sordes impuræ, salsæ & acres accumulantur, quæ proximam cutis adfectuum causam constituunt, maxime si contagiosa quædam infectio, ut in præsenti hoc casu accesserit.

2) Merito taxandus est medici pariter atque chirurgi in curanda scroti serpigine error, dum iniquo plane ausu ea adhibuerunt remedia, quæ obstipatis cutis poris, liberam materiæ acris exhalationem impediverunt; ut ideo non mirum esse debeat, cur deinde non tantum major prurigo, majorque partis adfectæ durities subsequutæ, verum etiam, cur facta materiæ ad alia loca metastasi, tam lumbi quam pedes pustulosis excrescentiis defœdati fuerint. Longe itaque melius longeque tutius est, inter initia statim ea præscribere medicamenta, quæ sanitati infensam humorum spissitudinem diluunt, acrimoniam temperant, & obstructos cutis poros reserando, malignitatis eliminationem promovent. Quorum ex numero in iis, qui ferre possunt, lacticinia eminent, sive etiam aqua calcis vivæ cum lacte temperata, cui jam ab HIPPOCRATE & optimo ipsius interprete Sponio, eximia in diluendis & depurandis humoribus virtus tribuitur.

Vid. consultat. med. Tom.II.Sect. IV. casu CXXII. CXXIII. &c.

CAPUT VI.

De omnis generis ulceribus tam benignis quam malignis præsertim cancrosis.

THESES PATHOLOGICÆ

§. I.

Ulcerum definitio.

DIxi in priori capite de illis vitiis, quæ summam cutis superficiem potissimum occupant, variique generis pustulis, pruritu & inflammatione molestis exasperant, erodunt, exulcerant. Nunc ad ea veniam, quæ profundius serpendo, ipsas partes cuti subjacentes male adficiunt, & ulcerum nomine a medicis insigniri solent. Sunt autem ulcera: partium solidarum cum cavitate quadam minori, ichorem tenuem, salsum & acrem fundente, dissolutiones & erosiones, a sero extravasato & corrupto originem ducentes.

§. II.

... differentia ab abscessibus.

Differunt ulcera ab abscessibus, dum in hisce major, quam in illis deprehenditur cavitas, atque non tam sanies aquosa, salsa & acris, quam potius pus laudabile bene coctum a sanguine in partibus musculosis stagnante & mora corrupto gignitur; licet negari minime poterit, ulcera sæpe ex apostematibus oriri, quæ in principio meri fuerunt abscessus. Discrepat quoque ucrum ulcus a tetra ossium carie. Hæc enim ossa tantum, illud molliores corporis partes invadit; quamvis in eo convenire videantur, quod utrumque malum materia corrodente putrida exesionem corruptionemque partis adfectæ inferat.

... & ossium carie.

§. III.

... sedes.

Veram tam abscessuum quam ulcerum sedem

ſedem omnes humani corporis partes laxæ & molles, ſive internæ, ſive externæ conſtituunt. Siquidem, teſtantibus auctorum fide digniſſimorum obſervationibus, non modo in capite, facie, naribus, labiis; uvula, faucibus, thorace, mammis, dorſo, inguine & pedibus; verum etiam in hepate, ventriculo, utero, inteſtino recto, pulmonibus, renibus, veſica, meſenterio, & pancreate, imo ipſo in cerebro, cujus molliſſima tenerrimaque textura eſt, varii generis exulcerationes progignuntur: etiamſi probe tenendum ſit alteram præ altera partem ad ulcera citius ſuſpicienda magis eſſe diſpoſitam, quale quid præſertim in locis, ob plurium canalium concurſum ſucculentioribus, inguinum, abdominis, ani, uteri &c. animadvertere licet.

§. IV.

differentia inter ſe.

Ulcera inter ſe ipſa diſcrepant: quam differentiam paucis juvabit exponere. Sic alia in profundum abeunt, ut ſunt fiſtuloſa & ſinuoſa, alia in latitudinem ſerpunt, & dicuntur ſerpiginoſa, alia vero æqualitatem ſervant. Deinceps, alia ſunt benigna alia maligna; & illa quidem, quæ pus non adeo fœtidum & corruptum, ſed magis album & ſincerum fundunt, remediiſque facilius obtemperant: hæc vero, quæ ichorem acrem, tenuem, lividique coloris fœtidum alunt, & partes conterminas depaſcendo, non tantum pinguedinem & carneas fibras, ſed tendines quoque cum oſſibus aggrediuntur. Atque horum fere ſingula curatu ſunt difficillima, & Græcorum loquendi idiomate phagedæna, dyſepulotica, chironia & cacoethea appellantur. Peſſimi igitur moris ulceribus adnumerari debent cancroſa, ex partium glanduloſarum tumore livido, ramuliſque venarum inſignibus ſtipato conſpicua, qui apertus celerrime proſerpit, parteſque vicinas & ſubſtratas putredinoſa corruptione depaſcit, ſinus formans & foveas, cum oris labiiſque turgidis, duris, & intolerabili fœtore tetrique coloris materia junctis. Malæ quoque indolis eſſe ſolent carioſa, ubi oſſa incipiunt corrumpi & ita exedi, ac ſi vermibus fuiſſent eroſa: id quod & nigredo & difficillima oſſium coalitio luculenter ſatis declarat. Referri huc etiam debent fiſtuloſa, ex variis ſinubus, ſive canalibus calloſis, indolentibus compoſita, & orificiis ſæpius arctis, præduris & calloſis cincta, quæ ſi cicatrice interdum obducuntur, materia copioſa acris, alias quærendo vias, novo plerumque orificio foras prorumpit. Sed de his in ſequenti capite ſigillatim.

§. V.

cauſa formalis eſt putredo.

Cauſa ulcerum proxima & formalis a pleriſque hodierni etiam ævi medicis acidæ corroſivæ eſſe naturæ ſtatuitur. At vero, quum in ſanguine purum acidum nunquam detur, neque ullum ulcus, ſive ſit exedens cancroſum vel carioſum, abſorbentibus, quæ acidum facillime tollunt, ſanari poſſit, nec denique fœtor acidi præſentiam ſubindicet: veritati magis conſentanea illorum videtur ſententia, qui omnis in ulceribus exeſionis cauſam non tam ſalinæ admixte acrimoniæ, ſed potius formali humoris putredini adſcribunt. Ea enim vis eſt ac potentia putredinis, ut non modo inteſtino motu texturam & unionem ſolidorum plane diſſolvat ac deſtruat, particuliſque ſulphurei a terrearum partium vinculo ſecedentibus fœtorem excitet tæterrimum, verum etiam mirifice ſeſe multiplicando, humores & partes ſolidas accedentes eadem putredinis labe inficiat, contaminet, corrumpat.

§. VI.

§. VI.

... quod argumentis docetur.

Verumenim vero, quum putredo, motu intestino fermentativo, fœcunda salium & sulphuris genetrix sit, minime certe peregrinam salino-sulphuream indolem in ulceribus sinuosis excludimus: odor enim, pruritus, & celerrima sanæ partis corrosio ejusmodi salino-sulphureum & acre principium clarissime demonstrant. Tum quoque in putredine vera latet ratio, cur ulcera difficilis sint curationis, ossiumque caries, si semel radices agerit, multo labore longissimoque tempore exterminari vix queat; cum tamen, si simplex tantum acidus & corrosivus humor veram ulcerum causam perficeret, is facili negotio posset corrigi penitusque inverti. Secus autem fieri observamus in putredine, quæ, si semel in corpore sive animali, sive vegetabili fixa occupaverit sedem, ægerrime excutitur, sed ulterius serpendo se propagat, nisi corruptæ a sana parte exscissio instituatur. Et quid multa, vel sola ulcerum curatio de putredinis præsentia nos plenius potest convicere. Hæc enim quum medicamentis balsamicis, & sale volatili oleoso subtili turgidis, quæ extinguendæ putredini accommodatissima sunt remedia, quam optime perficitur, facile potest judicari, putredinosæ esse indolis materiam, quæ in ulceribus peccat, tantarumque molestiarum causam suppeditat. Verum enim vero, quum eadem sit sphaceli atque ulcerum ratio, & in utroque morbo putredo accusari videatur; non immerito in quæstionem venit, quomodo ulcus a sphacelo possit distingui. Nos itaque fundatis adducti rationibus in sphacelo magis putridam sanguinis corruptionem, quæ propter copiosum alcali celerrime se propagat; in ulceribus autem serosi potius laticis corruptionem, qui ob salsedinem, quo scatet, non tam subito in putrefactionem ruit, accusandam esse cencemus, nec quenquam facile delicturum esse confidimus, si hanc in discernendo cautionem adhibuerit.

Discrimen sphaceli ab ulceribus.

§. VII.

Causæ mediatæ.

Sequitur jam, ut causas, quæ putredinem hanc ulcerosam in corpore suscitant, dispiciamus. Jam vero certissima decet experientia ulcera sæpius a prægressis abscessibus, vel vulneribus perperam curatis suam mutuari originem. Atque hoc fieri maxime deprehendimus, si vel apostemata non mature aperiuntur, vel si vulnera profunda a sordibus non rite purgata nimis cito cicatrice obducuntur. Tum enim materia purulenta intus retenta in fœtidam abit putrilaginem, & sinuositates formando, cum vicinis partibus similem labem communicat. Neque minus ex inflammata quadam parte frequenter apostemata, & ulcera gignuntur. Sic enim in artis exercitio non raro solet contingere, ut interna phlegmone pulmonum & pleuræ in empyema, inflammatio pancreatis, renum, vesicæ, intestini recti & uteri, in ulcera mali moris transeat. Eodem modo externe ab erysipelate scorbutico, unctuosis male tractato ulcera oriri jam olim HIPPOCRATES *sect. VII. aphor. L. & lib. epidem. VI. sect. III. §. 35* eleganter docuit. In partibus quoque glandulosis tumores duri scirrhosi, vehementer dolentes, inveterati, vel male tractati, propter sanguinem nimis viscidum, frigidum & ad discussionem ineptum successu temporis exulcerantur, & tum perfacile, nisi prudentis medici opera accedat, in pessimæ indolis ulcera fistulosa & cancrosa degenerant. Cujus quidem rei testes sunt luculentissimi mammæ, parotides, glandulæ subaxillares & maxillares & colli, musculo masto ideo instratæ & substratæ, nec non

non glandulæ inguinales, quæ ex copiosis & angustissimis canaliculis tam sanguineis, quam excretoriis, folliculisque membranaceis contextæ, ob stagnantem & coagulatum inibi humorem, duritiem induunt, & in scirrhum abeunt, qui perfacile inflammatur, & post inflammationem malignum ulcus relinquit. Accedit demum violenta partium contusio, quam presse ut ajunt pede, humorum sequitur stagnatio, inflammatio & ad putredinem propensio: quam ob rem etiam in extremis maxime partibus, ut manibus & pedibus, a graviori quadam contusione frequentes, easque periculi plenas ulcerationes deprehendere licet.

§. VIII.

viscerum labes & morbi prægressi.

Utut vero ulcera violentam plerumque externam causam prægressam habeant; nihilominus tamen a causa etiam interna, seu vitiosa humorum viscerumque labe suam ducunt originem. Sic GALENUS *lib IV. de compos. med serm XX.* lienem & jecur male adfectum vitiosi humoris in ulceribus genuinam esse causam judicat, & perite addit: his antea provisis ad consolidandum ulcus veniendum esse. Neque hujus rei ratio e longinquo erit repetenda. Etenim, quando impedito sanguinis per hepar & lienem circuitu, sordes excrementitiæ non satis a massa sanguinea segregantur, non possunt certe non maxime in omnes humores impuritates redundare; quæ dein per stagnationem in subiectis præsertim languidis, facile ad majorem corruptionis gradum evehuntur. Atque ideo etiam fieri observamus, quod hypocondriaci, mensium vel hæmorrhoidum suppressione laborantes cachectici, scorbutici, hydropici & hectica tabidi, qui talem viscerum corruptelam intus plerumque alunt, præ aliis ad ulcerum generationem sint dispositi. Quo etiam illi debent referri, qui post variolas, morbillos, febres & inflammationes ulcera externarum partium cariosa dysepulotica, internarum partium apostematoda experiri solent; vix aliam ob causam, quam quod consumta sanguinis parte balsamica, tenui & nutritia, raliquus cruor difficilius circumagitur, ideoque facile in effœtam ac putridam abit diathesin; licet non raro usu veniat, ut a prægresso morbo in sanguine materiæ relicta sit copia, quæ tanta posthæc mala excitare valet.

§. IX.

temperamentum, ætas, victus &c.

Præter hæc vero, ætas juvenilis, infantilis & senillis, habitus corporis laxus, spongiosus seu copiosis & exilioribus vasis donatus temperamentum sanguineo-phlegmaticum, intemperantia in victu, aer squalidus & humidus, & vita laboris expers &c. mirum in modum ulcerum generationi velificari solent. Horum enim omnium ea est indoles atque potentia, ut sanguinem copiosum, &, ob languidiores excretiones impurum, multaque humiditate præditum ingenerent: qua ratione non potest fere non accidere, ut exinde tardior, segnior, & impeditior sanguinis succedat circuitus, qui omnis cacochymiæ & impuritatis mater est fœcundissima; sicut e contrario vegetior sanguinis circulus omnes heterogeneas partes a mixtione animali procul arcet, putredinemque egregie avertit.

§. X.

contagium.

Denique causis ulcerum remotis jure etiam accenseri debet contagium, cujus beneficio plurimæ exulcerationes in sana corpora transferuntur. Enimvero, existimare qui posset, annon ulcera infectionis contagiosæ sint expertia: at vero, quod ipsa perfacile, accidente immediato con-

tactu,

tactu, sui indolem propagent atque multipcicent, non modo innumeris confirmatur exemplis, verum etiam vel unice ex comparatione morborum, qui eandem cum ipsis originem agnoscunt, elucere potest. Non enim rarum, sed artis exercitio frequenter obvium est, phthisin, scorbutum, luem veneream, scabiem, variolas &c. per familiare consortium & immediatum contactum in alios derivari; & SEVERINUS *tract. de vipera pag.* 350. mirabilem refert historiam puellæ, osculo corpora inficientis, ut plures adhuc alios notatu dignos casus silentio prætereamus. Neque adeo obscura hujus phænomeni ratio. Etenim, quum omne contagium a sola putredine proveniat, omnesque morbi, qui putredinem ulcerosam junctam habent, contagiosi habendi sint; nihil certe dubii est, quin etiam ulcera, quæ putredinosi quid intus alunt, contagio inficere, aliisque corporibus vapore exhalante teterrimo similem intestinum motum imprimere possint.

§. XI.

Descriptio cancri occulti.

Provisis omnibus, quæ ad universa ulcerum genera pertinere visa sunt, jam ad singulorum explicationes transeam. Ex his autem præcipua sunt, & quam maxime medicam desiderant considerationem, ulcera cancriformia sive cancri, qui nihil aliud sunt, quam tumores scirrhosi duri, in putridam corrosivam corruptionem partis solidæ, quam occupant, abeuntes, & plerumque lethales. Ita vero oriri & succrescere solet cancer: Primo nodulus sentitur duriusculus satis exiguus, vis pisi, aut avellanæ nucis magnitudinem superans, qui tamen ob spasticam fibrarum adjacentium nervarum stricturam subinde puncturas, ardentes & lancinantes dolores, per intervalla recrudescentes, inferre solet, satisque diu in hoc statu persistere potest; donec majori humoris viscidi & impuri accessu, factaque ibi collectione, canaliculi obstruuntur, & demum nimium infarcti rumpuntur. Unde tumor non solum in ingentem sæpius molem attolitur, sed & sanguine in vasis coagulato per cutim transparente, colorem prorsus lividum & plumbeum induit, vasaque circumjacentia in varicosam turgescentiam explicantur. Quæ omnia si ita fiunt certisque signis deprehenditur, cancer adesse dicitur occultus. Quodsi vero, vel propter improvidam emollientium & acrium irritantium applicationem, vel ob majorem massæ sanguineæ orgasmum, major tenujum humorum adfluxus proritatur, & hoc modo coagulum spissum & acido corrosivum nimio humidum dissolutum fermentationem concipit putredinosam, tunc utique circumjacentes, & dein etiam profundius sitæ partes sub atrocium dolorum concursu putrida corruptione depascuntur, saniesque & ichor subcruentus fœtidissimi ac vere cadaverosi odoris funditur; imo quandoque larga sanguinis sinceri ex vasis erosis contingit emanatio. Atque talia ulcera cancri exulcerati nomine insigniuntur.

-- & aperti.

§. XII.

Cancri symptomata.

Quo majores vires cancer hic exulceratus recipit; & quo magis corruptio increscit, eo pejora accedunt symptomata, ut fere sunt: hectica febris cum insigni corporis extenuatione, ciborum fastidium, summa virium prostratio, inquietudo, assiduæ vigiliæ & anxietates; imo demum crebriora animi deliquia. Etenim, vaporibus putridis per poros & vasa venosa resorptis fluidum tam sanguineum, quam nervosum tenuissimum & purissimum inficitur, adeoque tonus, robur & vis partium solidarum systaltica mirifice labefactatur.

§. XIII.

Cur mammas feminarum præcipue invadat?

Occupant præcipue pessima hæc ulcera mammas feminarum, quæ ex copiosis sanguiferis, lactiferis, lym-

lymphaticis & valde anguſtis canaliculis, in ſpiras & plicas coalitis contextæ ſunt; ubi quam facillime ſive humor ſanguineus, ſive lacteus & lymphaticus ſtagnare, colligi, & infixus manens ſummam acrimoniam & putredinem concipere poteſt. Siquidem ſanguis motu ſuo privatus in anguſtis meatibus non aliam, quam ſphaceloſo-putredinoſam alcalinæ indolis corruptionem induit; lac vero & lympha ſubſiſtens in corruptionem potius acidam & corrodentem abit: quæ dum putredini quodammodo reſiſtit, fieri ſolet, ut non tam ſubito, ſed per eximiam ſæpe moram putrida conſumtio ſerpat, parteſque vicinas erodat, & exulceret. Neque vero tantum mammæ, ſed etiam quæcunque aliæ, copioſis vaſculis inſtructæ, glanduloſæ & fibroſo nerveæ partes, ut facies, labia, genæ, naſus, oculi, lingua, gingivæ membrum virile & uterus, tam extrinſecus quam intrinſecus ejuſmodi tumoribus maligniſque ulceribus tentantur, quæ tamen magis inter excreſcentias & carcinomata corroſiva exedentia referri debent.

§. XIV.

Cauſæ ſunt hæmorrhoidum & menſium ſuppreſſiones.

Hactenus generalem cancri hiſtoriam deſcripſiſſe ſufficiat. Verum enim vero, quum omnis cancer in principio verus fuerit ſcirrhus, ſeu partium glanduloſarum tumor præternaturalis, durus, aſper & doloris expers; videamus primum quænam cauſæ ad hujus generationem, ſive ad materiæ in locis glanduloſis ſtagnationem, ſpiſſitudinem & coagulationem contribuant, & dein, quæ ſcirrhoſam duritiem in ulcus convertant. Ad primum quod attinet, crebriori conſtat experientia, quod feminæ potiſſimum, quibus menſtrua circa quinquageſimum ætatis annum deficiunt, vel quæ ſpaſmodicis hypochondriaco-hyſtericis pathematibus laborant, facillime diris iſtis tumoribus adficiantur: id quod ſimiliter evenire ſolet virginibus & mulieribus etiam nondum adeo adultis, ſi quando diurna menſium ſuppreſſione ægrotant, neque minus iis ſubiectis, quæ fluxui hæmorrhoidali adſueta, hujus defectum ſentiunt. Quodſi enim ſanguis huc derivatus non excerni amplius poteſt, ad alias partes regurgitat, & deinceps ob languidiorem motum ſpiſſior factus, variaque ad loca glandulis obſita depoſitus, facile ſcirrhum in utroque ſexu producit.

§. XV.

-- diuturna mœſtitia & terror.

Maxime autem omnium tale quid contingere deprehendimus, ſi diuturnus mœror & acerba triſtitia, vel etiam terror inopinato excitatus concurrit; quoniam nihil fere magis, quam graviora hæc animi pathemata ſanguinem craſſum, & ob tranſpirationem aliaſque excretiones cohibitas, ſimul impurum ingenerare valet. Et hinc eſt, quod multi longa triſtitia confecti ſcirrhos in pancreate, meſenterio & hepate habeant, atque feminarum plurimæ ex repentino terrore, circa meſium fluxum oborto ſcirrhoſa mammarum tubercula retinuerint: quale quid etiam in mulieribus ubera præbentibus obſervare mihi licuit, ſine dubio, quia lac per terrorem repulſum & in ductibus lactiferis accumulatum ſtagnando ſpiſſum ſubiit coagulum, & ſcirrhum procreavit, cujus certa ſigna ſæpe non prius, quam deſinente menſtruorum fluxu ſe manifeſtarunt.

§. XVI.

-- victus & potus inconveniens.

Pertinet huc quoque victus durus, auſterus & ſalſus, ut ſunt carnes fumo induratæ & multum ſalitæ, piſces marini, lentes, piſa, fabæ, acetaria, ut & potus parcus & conſiſtentior, cum omnibus reliquis, quæ crudum ingenerando chylum, ſanguinis maſſam lentore & ſpiſſitudine inficiunt. Longe vero major inde noxa redundat, quando ſedentaria & expers laboris vita acceſſerit: unde fieri obſervamus, ut virgines veſtales & cœnobiis incluſæ, ob vitam deſidem facile menſium ſuppreſſionem

-- vita ſedentaria.

sionem & cachexiam, abhinc vero non raro in scirrhos, inprimis mammarum, incidant. Aliquid tamen simul temperaturæ hominis in hoc casu tribuendum est, quæ si melancholica est, & succi in corpore viscidi minusque temperati foventur; major semper & certior metus est scirrhi, quam in aliis, quorum succi satis sunt fluidi & in justa temperie constituti.

-- temperamentum.

§. XVII.

-- hæreditaria dispositio.

Neque præterea in tumoribus glandularum ingenerandis parum sibi vindicat ipsa hæreditaria dispositio, quæ sicut morbos in vitio solidorum fundatos perfacile ex parentibus in liberos traducit; ita quoque plures ad scirrhosam labem facilius suscipiendam reddit proclives: quod quidem plurimis exemplis familiarum, certa ætate scirrhum & cancrum incidentium probare possemus, si latius excurrere instituti ferret ratio. Si quid vero denique ex omni causarum serie ad frequentem horum tumorum generationem contribuit, sunt profecto externæ violentiæ, per contusionem, compressionem, lapsum, puncturam, vel aliam quamcunque vim illatæ. Sic enim novi feminas, quæ inter jocos cum marito a sola fortiori mammarum contrectatione loco jucunditatis perpetuum morbum & luctum reportarunt. Sub tali enim contusione, utut leviori, vascula minima quasi rumpuntur, & humor folliculis glandulosis inclusus comprimitur, moraque diuturniori spissescit, & in duram massam abit; unde scirrhi origo.

-- externa violentia.

§. XVIII.

Cancri aperti causa est Inflammatio.

Quæ scirrhum in ulcus cancrosum convertunt causæ, iterum variæ sunt, & quidem ex his nonnullæ, quas jam attulimus. Tum autem cancer oriri solet, quando scirrhus, qui colore albus est, fit rubicundus, cum dolore lacerante & summe urente, ac si ferrum candefactum per partem duceretur. Quod enim si accidit, indicio est, scirrhi inflammationem fieri in margine, & vasis per ipsum decurrentibus, quæ adhuc aliquam admittunt circulationem. Dein tumor fit cineritius & lividus, & vasa sanguinea varicosa atro sanguine turgida intra cutim & pinguedinem apparent. Demum talis tumor aperitur & labia acquirit prætumida, aspere, retorrida, dura & inæqualia, saniem fundens putridam tetri odoris atque tam acrem, ut adjacentes partes & lintea exedat, quasi esset combusta. Unde facillimum judicatu est, quod inter causas cancrum inducentes primo omnium referenda sit inflammatio, & ad hanc quæ conferunt causæ, scirrhum quoque in cancrum possint convertere. Ex harum vero numero sunt: sanguinis, ob deficientes menses & hœmorrhoides major ad parte debilem adfectam regurgitatio, nimius animi & corporis motus; ex alimentis dura, salsa, acria, alliacea, aromata, piperata, fructus acidi, acerbi, austeri & immaturi copiosius comesti, item quæ alvum constringunt, ex potulentis spirituosa, ut vinum & spiritus vini, ad ebrietatem usque hausta; ex medicamentis internis omnia exagitantia tam sudorifera, qua fortiora purgantia, ex reliquo vitæ regimine aer frigidus borealis, improvide laboranti parti admissus. Namque hæc omnia ita sunt comparata, ut humorum motum ad partem scirrhosam magis determinando, facile inflammationem, quæ proxima veri cancri causa est, excitent atque accendant.

Inflammationis causæ.

§. XIX.

Quæ amplius [illegible]tur.

Longe vero citius longeque certius scirrhi in cancrum fit mutatio, si ægroti sunt cachectici, vel ad talem provecti ætatem, quæ impuris & terrestribus succis in corpore progignendis favet: quoniam sub tali corporis dispositione indies malum augetur, tantum abest, ut medicamentis obediens quicquam de ferocia sua remittat. Contrarium vero contingit in

euchy-

euchymis, seu bonos humores habentibus, in quibus cancer occultus per plures annos tolerari potest, si modo omnia motum sanguinis nimis augentia provide caveantur. Ita TULPIUS recenset exemplum feminæ, quæ per plurimos annos in sinistra mamma durum & inæquale gessit carcinoma, sine ulcere sine ulla graviori noxa; donec tandem increscente post tot annos dolore & pruritu malum hactenus quietum a medicamento erodente per empyricum applicato in carcinoma ulceratum brevi degeneraverit, cum latiis inversis, crusta cinerea, sinu deformi, tubere inæquali, colore livido, sanie cadaverosa, acerbissimo dolore, vigiliis, animi deliquiis, aliisque conclamati cancri notis. Præter hæc, notatu dignum est momentum, quod in sequiori sexu scirrhi utplurimum non prius in cancrum inclinent, quam mensibus per ætatem terminatis, sine dubio, quia tum temporis plurimæ feminarum fiunt cachecticæ, & sanguis, qui antea salutariter excretus fuit, nunc retinetur. Quantum autem saluberrima mensium excretio in tali casu præstet commodi, inter alios testis est BALLONIUS, qui *lib. 1. epid. pag.* 57. exemplum profert abbatissæ, mammarum scirrho laborantis, cui sub nimio menstruorum fluxu mammæ detumuerunt, & malum mitescere visum est, suppressis autem mensibus denuo increvit.

§. XX.

Scirrhi & cancri uteri descriptio.

Quod speciatim ad malignum uteri scirrhum & cancrum attinet, hujus quoque causæ breviter erunt suppeditandæ, præmissa tamen antea diri hujus mali historia, quæ ita se habet. Primo dolor oritur in inguine continuus, qui sensim paullatimque totum hypogastrium ab osse pubis ad umbilicum usque occupat; hunc postea sequitur glandularum, circa collum uteri, & maxime orificium ejus internum considentium tumor durus, compressioni renitens, rotundus, inæqualis, qui, si contrectetur, ad ægræ sensum dolore pungitivo molestus est. Urina redditur crassa, confusa, & alvus ingestis minus respondens adstricta est. Si inflammatio accedit ulcerosa, crebra ad lipotymias, utut leviores adest propensio, materia profluit putrida, fœtida & saniosa, flavi & cineritii coloris, cum sanguine mixta, quæ adeo acris est, ut non modo uteri membranas arrodat, sed & ad intestinum rectum descendens hoc exedat, ut stercora cum fluore uterino prodeant. Ingravescente demum malo, pulsus fit magnus & celer, accedit tabida corporis consumtio, seu atrophia, jungitur febris hectica, & tandem omnium miseriarum finis, mors. Sectione post mortem instituta uterus inflammatus & sphacelatus cum infami odore deprehenditur, & perrupto utriusque pariete, in vesicam & intestinum rectum aditus sæpissime patet; unde urinæ cum fœda uteri sanie, vel cum alvi excrementis commixtio.

§. XXI.

— & causæ.

Inter causas ad teterrimam hancce adfectionem concurrentes præcipue referri meretur diuturnum fluoris albi stillicidium, vel mensium fluxus suppressus in feminis mellancholicis, hypochondriacis, cachecticis & ætate provectioribus. Sæpe etiam talis scirrosa uteri labes suboritur, si nimius mensium fluxus adstringentibus improvide fuerit cohibitus; unde etiam ovarium & Fallopianas tubas scirrhus occupat & sæpe sterilitatem mulierum perpetuam infert; sicut aliquot mihi cognita sunt exempla. Præcedit quoque, præsertim in puerperis, uteri inflammatio: quare in artis exercitio frequenter annotare licet, quod pars uteri inflammata, ob frigus externum accedens, quam facile in scirrum abeat, qui dein exulceratus cancer uteri fit insanabilis. Idem quoque malum experiuntur mulieres post exantlatum difficiliorem

partum,

partum, quo uteri, ejus colli & vaginæ parietes nimis compressi perfacile duritiem contrahunt, quam successu temporis verus cancer sequitur.

§. XXII.

Prognosis ulcerum in genere.

His ita expositis, quæ ad ulcerum cujuscunque generis generandi modum pertinent, sequitur jam, ut in prognosi ferenda proprias notas explicem, quæ vel spem, vel metum injiciant. Hoc autem in genere notari velim, omnia illa ulcera, quæ in articulis, capitibus musculorum, malleolis, tibiis, partibusque tendinosis & nervosis tam pedum quam manuum oriuntur, temporisque diuturnitate vel in fistulas, vel cariem & consumtionem totius partis abierunt, nullius, aut difficillimæ esse sanationis; quoniam ob doloris acerbitatem in ejusmodi locis nec secare, nec canales ampliare licet, sed partem adfectam abscindere præstat, si quando æger talem operationem sustinere & velit & possit. Pariter quoque in lingua difficillimæ sunt sanationis ulcera, ob continuum, quod jungi solet sputum viscidi & glutinosi laticis, difficilemque deglutitionem & dolorem lancinantem, qui ad aurem lateris adfecti quandoque porrigitur: unde verissime scripsit CELSUS *lib. VI. cap. XII. quæ in latere linguæ nascuntur ulcera, diutius durant*. Pessima quoque sunt aurium ulcera. Præcedere hæc solent inflammationes & dolores intolerabiles fere, qui teste CELSO ad dementiam mortemque ipsam non raro præcipitant: id quod potissimum de juvenili & virili ætate, non item vero de infantili valet. Protinus itaque inter initia succurrendum est hisce ulceribus, quia, si inveterata fuerint, & putredo jam ipsa ossa infecerit, plerumque sanationi nullus superest locus. Pertinaciter quoque medelæ resistunt ulcera, quæ narium & faucium ossa, uvulam, ossiumque capi-

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

tis sinuositates in nares se terminantes occupant, præsertim si ex luis venereæ, & scorbuti male confirmati reliquiis oriuntur, quod genus morbi Græci ozænam appellant. Plurimum vero crustas odoremque fœdissimum habent, & tenerrima ossicula per cariem in fragmenta resolvunt, quoniam ad affecta loca latentia virtus externorum minus apte potest pertingere. Demum quoque prava sunt inveterata parotidum & glandularum maxillarum ulcera: perfacile enim in fistulas degenerant.

§. XXIV.

Prognosis ulcerum vesicæ & urethræ.

Præter hæc curatu difficillimis accenseri debent, quæ vesicæ innidulantur ulcera, & ex assidue perinæi dolore, crebriori, & dolorifico mictu atque sedimento urinæ sanioso graveolente cognosci solent. Ægerrime enim ad ipsa remediorum accedit virtus, & non modo liquorum injectiones facile lædunt partes, sed & perpetuus urinæ acris affluxus consolidationem impedit. Accedit, quod vesica veterum loquendi idiomate pars frigida, seu pauci sanguinis particeps sit, ad quam nec interna quidem remedia facile possunt penetrare. Ardua identidem est intestini recti prope sphincterem ulcerum sanatio. Facile enim callosa, profunda & fistulosa fiunt; & ob continuum sordium & humiditatum adfluxum & transitum extergentium & consolidantium energia labefactatur. Ulcus quoque in urethra ex gonorrhœa natum non exigui est momenti, & nisi cito curetur, pessimæ junguntur carunculæ, quæ urinæ meatum obstruentes multum facessunt negotii. Ne tamen vesicæ & urethræ ulcera, ut facile fit, inter se confundantur, sciendum est, in hisce pus urinam præcedere, & dolorem inter omnem mictionem acerbum adesse, membrum tensum fieri, & ad infernum curvari, cum e contrario in vesicæ ulcere

K non

non tam sævus & continuus inter mejendum in urethra adsit dolor, nec pus sensim, sed cum urina excernatur, lotiumque fœteat.

§. XXV.

Tandem in genere & axiomatis instar practici habendum est omnia ista ulcera, quæ ex causa proveniunt interna, & magna succorum serosorum impuritate sustentantur, nunquam fere non difficilis esse sanationis. Testantur hoc ulcera senum, scorbuticorum, hydropicorum, cachexia laborantium, vel ex hæmorrhoidum & mensium defectu ægrotantium, quibus depravata & a naturali crasi longe multumque deflectens sanguinis & humorum est conditio quam nisi quis auferat, quod tamen longum requirit tempus, incassum laborabit. Optimus medicinæ parens HIPPOCRATES sua jam ætate id ipsum satis intellexit; quare de hydropicis speciatim *Sect. VI. aphor. VIII.* ita censet: *aqua inter cutem laborantibus exorta in corpore ulcera non facile sanantur*. Cui adsentitur GALENUS, qui *lib. V de atra bile* pereleganter scribit: *ubi adest calida intemperies, aut lienis vitium, maligna sunt ulcera, & difficiles curationes, quia corruptis visceribus ingens continuo impuritas succis infunditur.*

- ulcerum a causa interna.

§. XXVI.

Prognosis cancri.

De cancro utroque breviter sequentia annotasse juvabit: scirrhus quo cordi est promixior, & quo majora habet vasa arteriosa, eo plus est periculi, ne in cancrum abeat, quo minor vero est, & quo minus asper, eo melior. Cancer quo deteriorem spirat odorem, & quo magis corrosivam fundit saniem eo pejor est. Tum enim vera adest putredo. Æstimandum autem est cancri periculum ex loci, in quo residet dignitate & ad vitam necessitate. Sic enim pejus est cancrosum ulcus internum, quam externum, idque eo magis, quia intrinsecos non licet secare, nec urere, nec aliud quidquam tentare. Præterea, omnis cancer in ea parte, ubi glandulæ plures communicant, est pessimus, & facile ad aliam partem transit. Ita scimus, quod mamma una exstirpata malum ad alteram serpserit, sive axillares glandulas occupaverit. Hæmorrhagiæ quo largiores sunt, ut sæpe fit ex utero cancroso, eo celerius ægroti interimuntur; id quod similiter fit, si febris lenta & hectica accedunt, & crebriora animi fiunt deliquia, quæ mortem plerumque post se ducunt.

CURATIO.

§. I.

Curatio interna absolvitur sanguinis missione.

Qui ulcerum curationem suscepturus est medicus, primo omnium debet animadvertere, num a causa interna foveantur, & uterum plethora sive cacochymia præsens sit. Hæc enim nisi prius amoveatur, omnis externorum usus, vel exigui, vel nullius erit effectus. Quodsi igitur simplex adest plethora, quæ felicem curationis successum impedire videtur, sanguinis copiam vel venæsectione, vel in laxoribus subiectis scarificatione juvabit detrahere: sanguine enim defluente secundum HIPPOCRATEM *lib. de humoribus sect. XI. §. 7. ulcera gracilescentia, sicciora fiunt, & minora: prohibet enim hoc maxime, talia ulcera humectari.* Quin etiam in nonnullis sola fonticulorum aplicatio ulcerum consolidationem permultum adjuvat, quia tali ratione ex parte seri impuri fit derivatio, ne tantus fiat humorum ad ulcera adfluxus. Quoniam tamen a consuetis sanguinis evacuationibus sive per menses, sive per hæmorrhoides suppressis utplurimum molestæ illæ cutis & carnis defœdationes oriuntur; videndum est, ut, quantum licet, solennes istæ excretiones in ordinem reducantur. Quo fine vel venam pedis aperire, vel in viris hirudines

- fonticulis.

dines ano adponere expedit, quarum usum jam probatum innuit AVICENNA teste *Guidone tract. VII. de phlebot. cap. 1. hirudines*, inquit, *prosunt in ulceribus malis emunctoriorum & difficilis maturationis, inque partibus, quas teneritudine veremur attingere, quales oculi sunt & nares, & gingivæ, pudenda, manus, pedes & partes denudatæ carne, ut juncturæ, & denique in pueris.* Neque dein præter hæc omittenda sunt medicamenta interna, salutares has excretiones revocantia; quia virtute inprimis pilulæ leniter aloëticæ, ad BECCHERI, STAHLII & nostram methodum confectæ, splendere solent.

§. II.

-- evacuantibus. Tum quoque, præsertim in rheumaticis subiectis serum copiosum impurum, quod nocente suo adfluxu consolidationem moratur, per alvum debet educi: quam in rem egregia sunt verba HIPPOCRATIS *loc. cit. sect. IV. §. VI. depurgatio ventris deorsum plurimis ulceribus confert, & in ulneribus, quæ sunt in capite, & in ventre, & in articulis, & in quibus corrutionis periculum est, & in his, quæ consuta sunt, & in exedentibus ac serpentibus, & in aliis inveteratis ulceribus.* Quoniam tamen non omnia promiscue pharmaca hoc fine prosunt, ea maxime in usum decet vocare, quæ balsamica & simul aperiente pollent virtute, ut fere sunt, infusa vinosa, ex speciebus balsamicis & leniter laxantibus confecta, nec non pilulæ sic dictæ balsamicæ, ex extractis amaricantibus & gummatibus balsamicis paratæ, atque interdum cum mercurio dulcificato remixtæ, quæ repetito usu eximiam præstant opem. Quodsi autem in ulceribus curandis purgationem vel phlebotomiam variæ prohibent circumstantiæ, magnum profecto præsidium residet in abstinentiæ, seu inediæ cura, quæ humores superabundantes minuit, impuros depurat, lentosque & viscidos dissolvendo, hos ad trajiciendum per minimos viscerum canaliculos aptiores reddit: quam ob rem ab antiquissimis medicinæ temporibus simplex hæc curandi methodus magno in pretio fuit habita, & a nobis quoque in omni cachochymia evertenda summo con fructu adhibita sæpissime.

§. III.

-- decoctis purificantibus. Quando speciatim scorbutica, salino-viscida humorum dyscrasia caussam ulceribus & nutrimentum suppeditat, vel si pessimæ luis venereæ reliquiæ accusandæ sunt, nec datur melior, neque securior hisce malis occurrendi methodus, quam per decocta sanguinem depurantia, largiori in copia haurienda, quibus in languidioribus subjectis, præsertim venereæ scintillulæ emicant, guajacum potest adjici, cum sal tenue resinosum cum copiosa aqua in sanguinem delatum, fibras vasorum animando, viscosos humores attenuat, & per omnis generis emunctoria egregie educit. Qua quidem in re & mea ipsius experientia, & *Nic* MASSÆ subactum judicium, *in epist XXIX.* prolatum, satis me confirmat, ubi insignis hic auctor ita disserit: *decoctio ligni indici per conveniens tempus, videlicet per quadraginta dies summe necessaria est. Darem vesperi & mane cyathum vinum aquæ decoctionis; secundæ vero decoctionis aquam darem ante prandium & per totum diem ad lubitum, etiam in nocte, si bibere voluerit, quoniam hoc universale est, maxime in ulcere diuturno quod quanto plus æger biberit, tanto melius liberabitur.* Non raro autem incidit, ut in fœdissimis ulceribus, ex venerea maxime lue oriundis hæc decocta non sufficiant: quare tum omnino ad potentiora tam antimonialia, quam mercurialia remedia deveniendum est, quibus sine molesto salivæ profluvio gravissimi hi morbi sanantur tutissime.

-- remediis ex mineralium familia.

me. Spectant autem ex mineralium familia huc maxime tinctura antimonii acris, regulus antimonii medicinalis, cerussa antimonii &c. & mercurius noster diaphoreticus, cujus parandi & adhibendi modum supra jam *in cap de lue venerea pag.* 170. satis ostendimus.

§. IV.

... aqua communi & minerali.

Si quid vero ex omni internorum remediorum classe ad curationem ulcerum feliciter peragendam multum contribuit, est profecto aqua vel pura, vel spiritu minerali imbuta, quæ liberalius hausta scorbuticæ sanguinis impuritati emendandæ apprime quadrat, atque ideo ab HIPPOCRATE *lib. de ulcer. sect. I.* §. 8. eximie commendatur, dum adserit: quod modicus cibus & aqua quam maxime omnibus ulceribus conducerent, magis tamen recentioribus, quam vetustioribus, & si quod aliud ulcus inflammatum esset, aut inflammationem minaretur, vel si periculum esset corruptionis. Nobiliorem autem virtutem utique exserunt in ulceribus omnibus, iisque maxime a viscerum quadam labe proficiscentibus sanandis acidulæ & thermæ, ut nominatim sunt acidulæ Egranæ, Pyrmontanæ, Spadanæ, Selteranæ, & thermæ Carolinæ, quarum usus in tali casu penes omnes scriptores est decantatissimus, & effectus longe saluberrimus; siquidem copia & fluxilitate sua obstructos meatus reserant, viscidos & salsos humores diluunt, & impuritates per alvum & urinam commodissime eliminant. Exemplo sit vel solum ulcus vesicæ, quod inter rebellia & pertinacissima solet referri, & nihilominus fontis Spadani, vel Selterani cum lacte usu persæpe feliciter sanatur.

§. V.

Inflammationis & affluxus humorum remedia externa.

Perlustravimus hactenus, ea, quæ internæ ulcerum curationi subveniunt; nunc, quæ extrinsecus opem ferant, dispiciamus. Jam vero in omnibus fere ulceribus quædam occurrunt impedimenta, uti sunt sordities, inflammatio, humorum adfluxus, carnis excrescentia, scirrhus, nimia cavitas, labiorum durities, caries, ossis fragmenta & similia, quæ prius sunt removenda, ante quam a sarcoticis & exsicantibus laudabilis sperari possit consolidatio. Primo autem omnium expedit inflammationem tollere, de qua Galenus *meth. lib. IX. cap. XII.* hæc præcipit: *Si ulcus carum junctum est cum inflammatione partis circumstantis, nisi inflammationem auferes, ulcus fiet sordidius & magis carum.* Atque tali in casu confert interne diaphoreticum nitrosum cum aqua florum sambuci exhibitum; extrinsecus vero parti adfectæ saturnina cum camphora decet admovere, quæ omnibus reliquis in tali negotio sunt anteferenda: sicut contra in rheumaticis ulceribus, ubi perpetuus in partem imbecillem seri adfluxus consolidationi resistit, fasciæ sive ligaturæ, vino austero rubro imbutæ, totique membro involutæ, partem firmando & hostile humidum avertendo, omne absolvunt punctum.

§. VI.

Remedia ulcus mundificantia.

Si ulcera sunt dysepulotica, & labia nimis tumida cum cavitate paulo majori, vinum cum lithargyrio, thure, myrrha, bolo &c. coctum excellenter se gerit. Quodsi autem nimia, quæ in apostemate magnoque ulcere adest, cavitas impuris scatet sordibus, quæ agglutinationem prohibent, ad mundificandum tetrosque ichores abstergendos spiritus vini injectio, præsertim in putridis & sensus expertibus antiquis ulceribus optima est, cujus usum in tali casu efficacissimum deprædicat VALLERIOLA *lib. V. obs.* 1. his verbis: *mira profecto vis est in detergendis ulceribus & glutinandis, præsertim nervosarum partium, ut diuturna observatione nobis est comprobatum, qua nihil præstantius.* Idem quoque probatissimus auctor loco citato in sinuosis magnis ulceribus efficacem com-

commendat injectionem, quæ quia utilissima, crebraque usu a nobis explorata est, huc transcribi meretur: Rec. ligni sancti subtilissime pulverisati, corticis ejusdem ana uncias duas, aristolochiæ longæ, centaur. min., absynthii, agrimon. caudæ equinæ, fol. oleæ, myrthi, pimpinell. consolid. mai. ana manipul. unum, cort. thuris, myrrhæ, sarcocoll. ana unciam dimidiam, vini rubri libras tres, mellis despumati uncias quatuor. M. fiat omnium decoctio: ex cujus colatura fiat injectio in ulcus, addendo hora injectionis aquæ vitæ el. unciam unam pro qualibet vice. Quandoque etiam, ubi ingens sordities, putredo & corruptio adfuit, ego aquam, cum viride æris decoctam, aut lixivium scoriarum reguli antimonii, eximiam tulisse opem memini. Mox enim hæc ipsa corrodunt & nigredinem inferunt, sicut in unguento ægyptiaco animadvertere licet, quod dentibus admotum, hos protinus nigro colore inficit.

§. VII.

Remedia excrescentiæ; cariei & ulcerum sinuosorum.

Ad duritiem, & carnis excrescentiam exstirpandam, nihil adhuc præstantius innotuit lapide infernali, & mercurii præcipitati, aluminisque usti pulvere. Caries autem, quæ tam ossibus quam ulceribus summæ est perniciei, felicissime sæpe, licet difficillime tollitur oleo puro & minus fucato caryophyllorum, quocum aliquoties, non neglecto internorum usu, inveterata & pro insanabilibus babita narium & faucium ulcera ex voto persanavi. Mirifice enim oleum hocce æthereum putredini resistit, & subtilitate sua in minimos ossium tubulos penetrando, ulteriorem putredinis progressum impedit. Sed necesse est, ut in tempore & proxime adfectæ parti adhibeatur, si inde auspicatus obtineri velit effectus. Quodsi autem admodum magni & profundi adsunt sinus, & sicut in fistulis, canaliculi occulti hinc inde distorti, tum certe res majorem exigit dexteritatem, & optimum solet esse auxilium, ut occultæ & latebrosæ hæ viæ vel discindantur & aperiantur, vel etiam opportunis turundis, amplientur, quarum omnium optima & per diuturnam experientiam probata est, ex oleo & cera assatis facta & compressa. De scirrhis autem & fistularum callositatibus in sequentibus seorsim dicetur.

§. VIII.

Sarcotica an pus moventibus præmittenda?

Remotis igitur obstaculis, quæ sanationem præpediunt, aggredienda est ipsa ulcerum occlusio & curatio, ubi statim se offert quæstio, an statim sarcoticis exsiccare, an prius pus movere conveniat. Quodsi vero meam interponere licet sententiam, minime certe pro sanando ulcere protinus topicis siccantibus uti statuo; qua quidem in re inter alia plura exempla confirmat me insignis SANCTORII locus, quem *de indicantium æquilibrio lib. XV. cap. VII.* habet: *vidimus in Hungaria empiricum, qui ob hujus methodi inscitiam miserrime ulceratum hominem tractavit. Hic erat miles ulcere sordidissimo cum phlegmone correptus, empiricus utebatur exsiccantibus. His ulcus modo videbatur sanari, at modo sordidius & magis cavum effici, & nunquam poterat ad sanitatem pervenire. Tandem me in consilium vocavit. Novi inflammationem magis valere, quam ulcus & cavitatem, eamque alio modo non tolli quam suppurantibus. Jussi itaque, ut farinæ, lac, & pinguedines applicentur, post quorum usum brevi apparuit album pus, quod erat signum, humores esse concoctos & suppuratos.* Atque utilissima hæc cautio, in quavis ulcerum curatione merito debet attendi, purisque generatio exsiccationi præmitti, si modo caveamus, ut ne unguentis pinguibus id perficiamus, prout rectissime docet HIPPOCRATES *liber. de ulcer.*

ulcer. §. *IV.* qui oleum & quæcunque molia aut oleosa medicamenta ulceris applicare negat, nisi jam valde ad sanitatem tendant. Multo magis totum curandi negotium eo redit, ut in ulceribus, quæ nervosas, tendinosas & membranosas partes occupant, mera balsamica adhibeamus, ex quibus eminent essentia succini, balsamus Peruvianus, sulphuris, oleum hyperici & similia, quæ vel sola, vel melle temperata omnia explent, quæ ad expeditam consolidationem contribuunt. Si vero carnosa loca patiuntur, unguentum ex terebinthina, gummi elemi, myrrha, vitello ovi & melle confectum omne absolvet punctum. Demum, ad incarnationem præstantissimum est balsamum Peruvianum; & si nimia adfuerit humiditas, terra vitrioli dulcis, oculi cancr. vel antimonium diaphoreticum inspersum in exsiccando egregie se gerunt. Neque emplastris carere possumus, ex quibus saturnium, diapompholygos, opodeldoch & stipticum maxime in præsenti negotio debent commendari.

§. IX.

Cataplasmatum usus.

Sunt quoque, præsertim chirurgorum plurimi, qui cataplasmata in sanandis ulceribus multum prodesse contendunt. At vero, quid de horum usu statuendum sit, edocere nos poterit HIPPOCRATES qui *lib. de ulcer.* ita perite differit: *quædam ulcera cataplasmata ferre nequeunt, magis autem recentia, quam vetustiora & quæ sunt in articulis*, & in *lib. de medico sect. X.* §. *IV.* hæc habet: *cataplasmate per ambitum ulceris utaris. Nam hic usus cataplasmatis & artificiosus est, & multum prodesse potest. Videtur enim ulcera opitulari vis eorum, quæ circumponuntur. Linteum autem conterendum est, ac emolliendum, quia partibus extra vulnus circumsitis cataplasma prodest.* Quibus divus ille senex videtur innuere, non esse hoc remedii genus proxime parti adfectæ, quam potius ad ambitum ejus adplicandum. Siquidem cataplasmata, ex herbis discutientibus, sale tenui oleoso turgidis & in vino coctis parata magnam obtinent potentiam, humores in vasis vicinis stagnantes corrigendi, & balsamica virtute ad promtiorem motum melioremque temperiem reducendi, sicut vel unice in discutiendis tumoribus licet animadvertere.

§. X.

Scirrhi & cancri curatio interna.

Aggredimur jam morbos difficillimos sanandos, scirrhum atque cancrum, qui ubi semel vires sumserunt, omnem respuentes artem ad lethum ducunt miserrimos ægrotos. In ipsis autem, si internam spectamus opem, omnia prope similiter conveniunt remedia, quæ in generali ulcerum curatione prodesse diximus. Prosunt enim decocta diluentia & sanguinem purificantia, prosunt diaphoretica & leniora laxantia, ut fere sunt potiones, quæ ex folior. sennæ s. stipit. drachma una, rhabarb. electi scrupulis duobus, cremor. tartari drachma una & dimidia, mannæ elect. uncia una & semis, invicem in aquæ commun. unciis octo solutis pro una dosi confici possunt; non exclusis demum bene præparatis mercurialibus, quæ ad lympham viscidam & acrem dissolvendam ac corrigendam poscente necessitate tam laxantibus in forma pilulari, quam sudoriferis possunt admisceri, ita tamen, ut ne corpus fortiter commoveant, sed ut tantum humores spissos & ad coagulum pronos liquefaciant: nam omnia motus augentia hic cane pejus & angue sunt fuggenda.

§. XI.

Scirrhi medela externa.

Quod attinet ad usum externorum, quæ in duris & scirrhosis glandularum tumoribus, cancrosum virus in sinu

ſinu foventibus, ullo modo ſuppetias ferre, verumque ulcus cancroſum avertere poſſunt; ſcire licet, ſi unquam, certe in hiſce carcinomatibus ancipitis eſſe eventus remedia externa: utpote oleoſa, pinguia & emollientia, corroſiva acria, ſpirituoſa volatilia & camphorata, quæ alias in inflammationibus & ſphacelationibus arcendis præſtantiſſimi ſunt uſus, malum plerumque exaſperant & citius interficiunt. Ex omnibus vero, quæ innoxia deprehendimus, eminet emplaſtrum Barbette ſaponatum, cum camphora & oleo hyoſcyami malaxatum, nec non reſolvens *Joannis Agricolæ*, quod in *chirurgia ejus parva* deſcriptum exſtat. Quo etiam pertinent emplaſtra & linimenta reſolventia temperatiora, ab Hildano commendata, quæ neque ex nimis calidis & acribus, neque ex nimis mucilaginoſis & pinguibus conflata medio quaſi modo ſe habent, & ita parantur. Rec. gummi ammon. unciam unam, olei amygd. dulcium, lilior. alb. pingued. gellinæ ana uncias duas, ſucci cicutæ uncias quatuor, aceti ſcillitici uncias duas. Miſce & digere per diem & noctem, leniſſimo igne tractes, ne nimis cito ſuccus & acetum abſumantur, & ſpiſſum fiat linimentum. Sic etiam tale præſcribit emplaſtrum: Rec. emplaſtri de mucilag. & meliloto anatica portione uncias duas, gummi ammon. in aceto ſcillitico ſoluti unciam unam & dimidiam. M. & ſi opus eſt, ceræ adde parum. Nonnulli etiam ad impediendum tumoris incrementum, doloremque & ardorem leniendum mirifice æſtimant plumbi laminam, mercurio vivo inunctam & impoſitam; alii iterum fumos acidos parti ſcirrhoſæ admittendos reſolvendi fine commendant, & hujus generis plura. Si ullum vero remedium tuto & cum emolumento poteſt applicari, eſt profecto ſimplex cataplaſma milii in lacte cocti, pluribuſque linteaminibus involuti, ut ab omni humiditate liber maneat locus adfectus. Et a domeſtico hoc remedio, ſi ter vel quater in die ſub cura thermarum Carolinarum fuerit adhibitum, ego in principio tumorum cancroſorum in duabus virginibus mirum vidi effectum, quem antea nec pretioſiſſima ſummoque ſtudio excogitata medicamenta præſtare potuerant.

§. XII.

Diætæ ſimul ratio habenda.

Singula hactenus dicta provide adminiſtrata interdum efficiunt, ut non modo inflammatio, quæ proximus ad cancrum gradus eſt, ſatis diu a ſcirrhis avertatur, morbuſque tolerabis fiat; verum etiam, ut materia ſtagnans folliculiſque glanduloſis impacta ſæpe in principio per venas reſorbeatur, & ſic ſcirrhus vel evaneſcat, vel in ulcus benignum abeat. Idque eo magis poteſt obtineri, ſi diæta conveniens jungatur, quæ in eo potiſſimum conſiſtit, ut in ſex rebus non naturalibus juſta ſervetur temperies; quo fine omnia debent caveri, quæ noxia eſſe in theoria ulcerum docuimus.

§. XIII.

Cancri aperti cura in & externa.

Longe vero ſtrictius ſervari debent duriores diætæ regulæ quando cancer jam apertus in ulcus mali moris depaſcens abiit, quoniam præter accuratiorem diætam pauca ſunt medicamenta, quæ ſufficientem opem præſtant; niſi id ſatagat medicus, ut pro circumſtantiarum ratione ſupra commemorata interna præſcribat. Extrinſecus vero, ubi verus multumque protuberans cancer, facta per cutim apertura, inſtar fungi excreſcit, & a parietibus compreſſus ichorem fundit tenuiſſimum ſummeque rodentem, non ſine fructu inſperguntur antimonium diaphoreticum, ceruſſa antimonii, crocus martis aperitivus, & pulvis ranarum exſiccatarum,

tarum, superposito emplastro diapompholygos cum saturninis, vel emplastro Barbette cum camphora & hyoscyami oleo subacto, quæ partim ichorem imbibendo exsiccant, partim scirrhosam materiam resolvunt, putredinemque arcent. Ad dolores, qui per intervalla gravissime sæviunt, leniendos, externe in locis quæ admittunt, cum insigni levamine applicatur aqua solani cum albumine ovi & sacchari saturni pauxillo conquassata, extracto simul croci, papaverisque rhœados addito. Quodsi vero, ut sæpe fit, ramus vasis sanguiferi apertus largam sanguinis copiam stillat, nimiumque fluxum cohibentia exposcit, tum fortiter adstringentia hic locum minime inveniunt, sed præstat spiritum vini rectificatum adhibere, vel terram vitrioli edulcoratam, quæ ex spiritus vitrioli destillatione remanet, cum ovi albumine miscere & adponere, vel etiam sanguinem draconis, cum albumine ovi mixtum, itemque pulverem radicis consolidæ major. sauciatis vasis admovere.

§. XIV.

Exstirpatio an & quando admittenda?

Nunc peculiaris excutienda est quæstio, an scirrhus & cancer exscindi possint? Nos in ferendo judicio ita sentimus, quod omnino talis exstirpatio in certis casibus admitti debeat, quia non modo gravissimi rerum chirurgico-medicarum auctores eandem aliquoties feliciter peractam commemorat, verum etiam ex verissimo CELSI effato remedium anceps experiri præstet, quam nullum. Si quis vero scirrhum & cancrum eradicare cogitet, cogitare simul debet, an nullo alio medicamento possit mitigari, aut curari, & annon æger in pejorem statum conjiceretur, si malum exstirpandum præberet, quam si retineret. Deinde magnitudo & duratio horum adfectuum debet attendi. Parvus enim & incipiens scirrhus vel cancer operationem admittunt, magni autem & vetusti recusant. Neque minus locus debet examinari, in quibus scirrhosa labes residet. Sunt enim loca, ut præsertim inguina, uterus, nares internæ, fauces, parotides &c quæ exstirpationem plane denegant ob arterias, venas & nervorum surculos circumsitos, sive suppositos; unde facile hœmorrhagia suscitatur lethalis. Tum quoque vires ægri decet explorare, an tali operationi sustinendæ sint suppartes, & qualis interna humorum sit constitutio. Hæc enim si cacochymica est, nihil juvabit exstirpatio, quia in alia parte malum facile repullulat; sicut ego scirrhum in una mamma obscissum, postea in altera mamma & glandulis axillaribus renatum vidi. Idem valet, si scirrhus & cancer duas partes, licet inæquali magnitudine, simul occupat. Tum quippe in uno loco excisus, in altero incrementum sumit. Imo denique multum refert scire, an mobilis adhuc & liber sit scirrhus & cancer, quod cognoscitur, si digitis pressus in omnem partem potest moveri, & si cutis manu arrepta potest elevari. Quæ ubi aliter se habent, indicio est, quod jam cum aliis vasis & membranis callosis in unam coiverit massam, ideoque minime cum ignoremus, annon magna vasa per ejus corpus divaricentur, quæ dissecta sanguinem ad mortem usque fundant.

§. XV.

Exstirpationis modi.

Varii autem hactenus innotuerunt exstirpandi modi, quorum omnium optimus videtur, qui ferro peragitur, dum scirrhus v. g. in mammis manu, vel instrumento quodam prehensus, & a corpore abstractus una sectione totus abscinditur; vel si facta transversali in crucis formam incisio-

cisione ex integumentis, in quibus libere hæret, eximitur, & a membrana adiposa, cui interdum in inferiore sui parte adhærescit, separatur; quod facile fit, quando hæc nondum vitiosa est. Alii, in magno scirrho e. g. mammarum eradicando infra scirrhum furcam, vel magnas acus filis instructas transfigunt, & tum mammam infra elevationem cultro absumunt: alii iterum, facta cruciformi in integumentis sectione, scirrhum per fila ceracea, cum duabus acubus ipsi transversim inducta elevant eo fine, ut hac tractione panniculus adiposus eo melius citiusque separetur. Reliquæ operandi methodi, quæ per partis scirrhosæ compressionem, per ligaturam, per corrosiva, & ignem absolvuntur, raro inveniunt locum, nisi in minoribus scirrhis, & cancris, quales e. g. in labiis oriuntur. Ita enim ab ustione, & corrosivis mox eschara emergit, quæ vim ignis vel corrosivi ulterius adhibendi in magno schirrho minuit; dein scirrhus, & cancer admodum raro tam angusto prominent collo, ut ligatura possint constringi, & sensim removeri: in compressione autem metus est, ne adjacentes sanæ partes simul emoriantur.

§. XVI.

Scirrhi, & cancri uteri tractatio.

Maligni uteri scirrhi, & cancri magis possunt præcaveri, quam curari. Prosunt autem in principio, antequam malum vires receperit, ex consilio MAJERNE balnea aquæ dulcis cum herbis emollientibus parata, & semel de die adhibita. Tum nos cum eodem auctore commendamus venarum hæmorrhoidalium in feminis apertionem, si mensium fluxus restitui nequit, ad quem alias reparandum, præter leniora interna tali in casu usitata proficiunt pessi uterini, qui apparari possunt, si pulveres artemisiæ, gentianæ rubræ, aristolochiæ, myrrhæ, sabinæ, & hellebori nigri tenui sacculo inclusi, & vino malvatico humectati utero admoventur. Quo etiam referri merentur fumi, ex lixivio scoriarum antimonii in uterum excepti: quibus remediis omnibus egregia inest facultas obstructa vascula reserandi, humores tenaces minimisque tubulis inhærentes dissolvendi, ipsaque venarum oscula aperiendi, ut sanguis menstruus, vel fluor albus, quorum suppressio plerumque causam præbuit, rursus suum sortiatur exitum. In ipsa ulcerosa uteri labe, quam ex saniosæ pariter ac fœtidissimæ materiæ profluxione cognoscere licet, non tantum pudenda a rosione sunt defendenda, & a tumore, qui plerumque jungitur, liberanda per emplastrum Barbette cum flor. sulphuris vigoratum, verum etiam cum fructu suscipiuntur injectiones liquorum balsamico consolidantium hujus compositionis: Rec. aquæ d'arquebusade uncias quatuor, essent. succini, myrrhæ, balsami de copaiva, gummi elemi ana drachmas duas, mellis rosati unciam M. D.

§. XVII.

Carolinarum usus in tali casu.

Præter hæc vero, circa hanc curam probe debet attendi, quod non melior salus, quam ex thermis Carolinis in tempore potatis possit obtineri. Etenim hæ aquæ, prout innumeris constat observationibus, in uteri vitiis, a quacunque fere causa obortis divinam plane opem exserunt, dum obstructiones removendo, liberiorem sanguinis, & humorum circuitum, sicut per universum corpus, ita etiam per vasculosum uteri viscus efficiunt, adeoque in impuris sordibus per omnis generis emunctoria eliminandis excellenter se gerunt. Et licet solæ non semper sufficiant, nec totum curationis opus absolvant, scire tamen licet, quod ad reliquam curationem felicius peragen-

ragendam commodam sternant viam; nisi jam morbi vis ita invaluerit, ut omnem hominum medelam penitus spernat.

§. XVIII.

Tumores glandularum benigni quomodo generentur.

Coronidis loco de reliquis glandularum tumoribus, & ulceribus pauca addere placet. Probe enim sciendum est, non omnes glandulosarumque partium tumores in ulcerationem abeuntes statim pro cancrosis habendos esse, sed ab iisdem in eo maxime differre, quod laudabile album, coctumque pus fundant, dolorem mitiorem minusque pungitivum habeant, neque venas circa tumorem varicosas gerant, & curationem admittant. Minime tamen negari potest, quod hi tumores inter se ipsi discrepent, & plus minus benigni vel maligni æstimandi sint. Ita malignis acutis accenseri debent pestilentiales, malignis chronicis bubones, ex gonorrhœa quocunque modo suppressa, vel ex impuro coitu suborti: alii enim a prohibita transpiratione, vel dolore colico excitati inguinum tumores melioris semper indolis esse solent. Sæpe ejusmodi glandularum subaxillarium, parotidum, maxillarium & inguinalium tumores morbis præsertim acutis superveniunt, & vel cum febris symptomatumque decremento critici salutares, vel cum augmento symptomatum juncti, symptomatici esse solent: sæpe etiam sine omni febre, licet non sine febrilibus commotionibus sua sponte exsurgunt. Id quod sæpissime fieri deprehendimus in corporibus impuris cacochymicis, sive seroso-scorbuticis, si consuetæ, & criticæ excretiones per menses, hæmorrhoides, sudores largiores, coryzam, & rheumatismos deficiunt, item in iis, quibus ex utroque sexu erysipelas fœdaque scabies ad habitum corporis propelli desinit. Similes tumores, præsertim in parotidibus experiuntur infantes, pueri & adolescentes, succulentiores, qui coryza, vel narium hæmorrhagiis non amplius tentantur, & qui a primis annis longo tempore tinea capitis vexati fuere.

§. XIX.

Quomodo tractandi.

In curatione rite peragenda aut discussio, aut si hæc obtineri nequit, suppuratio est promovenda. Atque ideo interne conveniunt decocta sanguinem purificantia sudorifera, interpositis laxantibus cum mercurio dulci vigoratis; externe vero discutiendi fine sub ipsa sudoris exspectatione applicare expedit cataplasmata, quæ optime fiunt, ex radice sigill. salom. farina fabarum, herbis chærefol. petroselini, flor. sambuci, semine cymini, baccis lauri, juniperi, croco, &c. in vino coctis. Neque usu suo caret, præmissis emollientibus, & antispasmodicis, qualia sunt emplastrum de meliloto cum spermate ceti, croco, oleo hyoscyami, & camphora subactum, postea demum cataplasmata discutientia adhibere, quia sic stagnans humor tenujor, & mobilior factus dein per poros melius vel transpirare, vel per vasa potest refluere. Quodsi vero non amplius discussionis locus est, sed propter auctam magnitudinem, dolorem, & majorem humorum affluxum, natura suppurationem molitur, hæc non melius poterit promoveri, quam per emplastrum diachylon simplex, vel cum gummatibus, vel rectius adhuc, & citius per cataplasma, ex cepis sub cineribus coctis, radice lil. alb. ficubus, farina fabarum, melle, croco, vitello ovor. invicem mixtis conflatum. Quando maturus est abscessus, cito aperiatur, ne materia acris purulenta ad interiora conversa vix sanabile ulcus producat. Facta apertura purificatio ulceris, & consolidatio optime perficitur balsamo vulnerario, quod ex aloe hepatica, succino, myrrha, gummi elemi, floribus rosarum, balsamo Peruviano, & de copaiva, melle, cum spiritu

vini

vini extractis, & cum oleo hyperici vetusto, paucisque guttis balsami sulphuris antimoniati, vel terebinthinati remixtis parari potest; vel etiam balsamus Arcæi, item oleum vitellorum ovorum & hyperici vetustum, in quibus myrrha soluta, vel cui terebinthina & liquidambra admixta sunt, in tali casu adhiberi possunt, superposito semper emplastro Barbette emolliente.

§. XX.

Quid profit, si curationi resistunt. Sæpe accidit, ut propter magnam duritiem & materiæ immobilitatem tumor ad suppurationem pervenire nequeat; tum vero videndum, ne cancrosæ indolis fiat, ut maximis metuendum est in parotidibus & glandulis colli, si in cacochymicis, scorbuticis & ætate provectioribus. Optime autem averti potest periculum, si præter remedia interna depurantia, extrinsecus emplastra ex gummis, ut est emplastrum manus dei, vel emolliens quoddam cum oleo cornu cervi, vel tartari fœtido malaxatum, item emplastrum Agricolæ ex cepis, imponuntur. Quod de parotidibus valet, valet etiam de reliquis glandularum tumoribus, si in imo delitescentes magis ad interiora vergunt, & si valde duri, renitentes & dolorifici sunt. Hi enim omnes difficilius discutiuntur & suppurantur, quam qui molliores sunt, & non adeo dolent, ut in sanguineis, sanguineo phlegmaticis & ætate junioribus.

§. XXI.

Tumores testium quomodo curandi? Nec denique omitti debent molesti testium tumores. Licet autem testes glandulis accenseri non possint, nihilo tamen minus, quia in eo cum glandularum fabrica conveniunt, ut ex innumeris fere capillaribus vasculis invicem convolutis contexti sint, pariter ac ipsæ glandulæ duris & scirrhosis tumoribus sunt obnoxii. Conferunt autem externe fotus ex lacte cum floribus sambuci & chamomillæ cocto affectæ parti crebrius admissi, nec non emplastra emollientia, cum floribus sulphuris, ipsoque balsamo sulphuris & mercurio præcipitato albo remixta, quæ cum internis diluentibus & purgantibus combinata eximiam resolvendi, incidendi & discutiendi præstant energiam. Plura ad hanc rem pertinentia reperire licet in capite de lue venerea.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautelæ circa interna in ulceribus. Ulcera, quæ a causa præsertim interna originem & sustentationem recipiunt, curationem raro admittunt, nisi hæc convenientibus internis adjuvetur. Peccant in hoc maxime chirurgorum plurimi, qui nimis audaces utplurimum sine medico soli perarduum curationis opus aggrediuntur, & posthabitis internis sanguinem purificantibus remediis secant, urunt, ungunt, & quævis alia tentant: qua ratione non modo nihil prosunt morbumque diutius protrahunt. Quod vero sicut malitiosum proboque viro indignum est; ita ego, ne quis solis externis fidens interna negligat, etiam atque etiam moneo.

§. II.

-- circa consolidationem. Ulcera cujusque generis in subjectis impuris minime cito debent exsiccari: his enim sæpe sanitati sunt, & non secus ac fonticuli corpus a mille aliis malis immune præstant. Qua quidem in re audiendus est SEVERINUS, *de noviss. observatis abscessibus capite XXX* ita disserens; *singulare est eorum ulcerum, quæ consitio naturæ providentis parantur, quæ quoniam in nostram salutem excitata sunt, facinus esset, ipsa aut amoliri aut temere cohibere. Tametsi etiam haud criticum est illud opus; nihilominus quia cum profectu animalis fit, amplectendum est beneficium.* Si quis vero temerario ausu consolidationem instituit, morbos sæpe pejo-

pejores eosque insanabiles accersit; unde ego post talia ulcera intempestive occlusa pleuritidem, asthma, cœcitatem, vertiginem, mentis alienationem aliaque plura mala vidi subnata. Et hinc etiam est, quod inter pessimas notas & instantis mortis præsagia referri soleat, si ulcus, quod antea fluxit, siccum & vel lividum vel pallidum evadit. Hoc enim si fit, designat vim naturæ nimis depressam; qua pereunte motus & influxus sanguinis membra a corde remota deserit; unde hæc coarctantur, horrent, frigent & arida fiunt; adeoque etiam ulcera manare desinunt.

§. III.

Quid ante exstirpationem faciendum?

Si a signis supra recensitis scirrhi indicatur exstirpatio, corpus antea bene est præparandum commodo victu debitisque medicamentis, quia corpore non repurgato, facillime sanguis impurus in alio loco scirrhosam labem resuscitat. Animus quoque ægroti spe boni eventus est lactandus & prudenter firmandus ad operationem fortiter sustinendam. Quo autem vires refocillentur, porrigere decet analeptica, quæ inter eminet vinum bonæ notæ Rhenanum, cum cancrorum lapidibus & theriaca remixtum.

§. IV.

Quid post eandem?

In ipsa operatione omne morbosum est eradicandum; alioquin si quam minimum relinquatur, malum recrudescit, & ex scirrho dein cancer fit. Si quid vero præter culpam chirurgi operantis remanserit, ad radicitus exstirpandam labem pulverem mercurii præcipitati adhibere expedit, cavendo tantum, ne salivatio excitetur. Tum quoque post exstirpationem per sat longum temporis spatium interna sanguinem depurantia & relictum seminium corrigentia cum accuratiori vivendi ratione sunt continuanda, ne pus, quod tum generatur, per venas sanguinem ingrediatur, aut si quid forte ingressum sit, denuo eluatur. Quod vero ut eo melius fiat, cavendum simul est, ne per remedia fortiter suppurantia nimia fiat puris generatio. Ceterum consolidatio, sicut in alio ulcere fiat.

§. V.

Et si febris lenta, vel lipothymia accedunt.

In cancro patente & exulcerato si febris lenta accedit & hectica, commendari merentur ad nimium calorem refrænandum, emulsiones temperantes, lac asinium & juscula nutritiva medicamentosa, nec non gelatinæ ossium, ex rasura cornu cervi & eboris cum succo citri & vino Mosellano confectæ. Denique, si crebriora animi deliquia mortis periculum indicant, potiones analepticæ ex aquis destillatis paratæ, & modicus vini haustus cum externis refocillantibus languentes spiritus paullummodo suscitant.

§. VI.

Cautio circa anodyna.

Interne, si dolor cancri excessivus est, & ægri opem nimis urgent, ad hunc placandum admitti possunt leniora anodyna. Sic ego in acerbissimo uteri cancrosi dolore mitigando, summam anodynorum ad tempus vidi efficaciam, atque inprimis potiones, ex aquis papaveris rhœados, flor. pœon. lilior. convall. syrupo papaver. alb. & paucis guttis essentiæ anodynæ præsens attulisse levamen. Qua quidem in re me confirmat experintia RIVERII, qui *in praxi lib. XV.* hæc habet: *vidimus*, inquit, *mulierem cancrosa mamma laborantem, quæ singulis noctibus per quatuor menses laudani opiati grana duo vel tria innoxie & cum maximo solitio sumsit.*

OBSERVATIO I.

Enarrationes Morborum.

Tumor sanguineus apertus & feliciter consolidatus.

VIr generosus septuagenario major, robustæ & obesæ constitutionis, non nisi semel in anno venæsectionem admittens, nocte aliquan-

quando in tenebris urinæ reddendæ gratia assurgens in humum prosternitur conclavis, gypseo lapide strati; unde ingenti perculsus terrore non multo post de gravi cruris dextri circa genu dolore conqueritur. Intra biduum subsequebatur tumor, qui paucorum dierum intervallo ita increscebat, ut capitis humani magnitudinem æquaret. Vocabantur auxilii ferendi causa chirurgus & medicus, qui conspectum tumorem, doloris expertem paucaque rubedine cinctum extrinsecus tractabant emplastro de sapone camphorato, desuper imposito cataplasmate, ex herbis rutæ, scordii, cardui benedicti, floribus sambuci, camomillæ, baccis lauri, juniperi, &c. in vino coctis, & cum spiritu salis armoniaci remixtis. Interne tinctura offerebatur bezoardica camphorata & pulvis lapidum cancrorum cum vino, sed nihil inde æger sentiebat levaminis; ut potius, aucta tumoris magnitudine, totius corporis lassitudinem experiretur. Ego itaque cum re probe pensitata, cutim inter & musculos materiam extravasatam judicabam, tumorem scalpello aperiendum praecipiebam; unde purus sanguis effluebat ad libras fere duas, subsequente sero purulento sanguine tincto. Tumor detumescens facta cum filo ceraceo exploratione, amplitudinem cavitatemque sat magnam nactus videbatur: quare conficiendum curavi liquorem traumaticum, ex myrrha, aloe rosata, gummi elemi, tacamahaca, floribus rosarum, hyperici, millefolii & balsamo Peruviano cum spiritu vini rectificato digestis, & in essentiam redactis vulnerariam, quæ cum melle rosato remixta, ad uncias fere duas quotidie siphonis ope injiciebatur, superpositis emplastro & cataplasmate jam laudatis. Internam ferebamus opem elixirio nostro balsamico pulveribusque bezoardicis; & ad vires reficiendas, quæ cum appetentia ciborum, intercurrente sudore frigido & anxio, valde labascebant, modicus subinde haustus vini optimi Hungarici permittebatur. Vinculis postea laxatis, loco sanguinis indies magis magisque pus effluebat optimi coloris & consistentiæ, & intra quinque septimanas æger consolidato ulcere exoptatæ reddebatur sanitati.

OBSERVATIO II.

Tumor sanguineus apertus lethalis.

Non possum, quin observationem subjungam aliam, præcedenti non nisi eventu dissimilem, quæ ita se habet. Vir sexaginta annorum podagricus, vitæque sedentariæ & anxiis semper curis addictus in dextro brachio tumore corripiebatur, duro, dolorifico, lividumque colorem referente, qui frustra adhibitis varii generis externis, mutata sede, ad dextri lateris pectus circa mamillam proserpebat, exigua tantum duritie livescente in brachio relicta. Jungebantur brevi post virium & appetitus defectio, pedes tumidi & tussis cum spirandi difficultate vehementissima. Accersitus medicus atque chirurgus apertionem tumoris confidenter suadebant, quam ego ægro, cum & meum flagitaret consilium, serio dissuadebam, quoniam perscruta ipsius constitutione morbique indole, non purulentam inibi materiam, sed potius humorem valde rodentem putridum contineri prævidebam, & externi aeris admissione internam putredinem adauctum iri augurabar. Atque eventus respondit præsagio. Medicus enim, amicum respuens consilium, me abesente tumorem sat magna incisione ipse aperuit; unde loco expectati puris, sanguis valde dilutus cum acri ichore mixtus ultra mensuram effluxit. Injecta quidem essentia mirrhæ aquosa, quæ etiam interne adsumebatur, sed altero die rursus similis promanavit materia, donec tertio die

tanta

tanta successit hæmorrhagia, quæ nullo sisti auxilio poterat, sed sanguinem cum vita exhauriebat. Tumore aperto cavitas sat ampla reperiebatur sphacelo corrupta: in thorace & abdominis cavitate serum conspiciebatur collectum, & pulmo in latere sinistro putrida ac purulenta materia totus consumtus.

EPICRISIS UTRIUSQUE CASUS.

Varii generis tumores in corpore oboriuntur, quorum naturam & tractandi modum & medicus & chirurgus probe debet callere periteque distinguere. Nostri quos adduximus, dicendi sunt sanguinei, qui a stagnante sanguine enati largam hujus copiam per sectionem fundere solent. Atque in eo discerni debent ab abscessibus vel apostematibus, quæ ex præcedente inflammatione oborta pus intus fovent, ideoque minus alunt periculi. Merito autem ejusmodi tumores distingui debent in benignos & malignos. Benigni sunt, qui, sicut in priori casu observavimus, in subiectis sanis a contusione, vel alia quacunque externa causa prægressa, intra breve tempus subnascuntur, ne ullis quidem internæ inflammationis notis præcedentibus. Atque hi maxime eveniunt in sanguineis, quorum minima vasa sanguine repleta turgent, quæ vi externa disrupta brevi tempore effuso sanguine in musculorum & tunicarum interstitii ingentem formare tumorem possunt. Nisi tum extravasato sanguini per incisionem paretur exitus, non modo hic longiori stasi corruptus & acrior factus partis læsæ consolidationem impedit, verum etiam a putrido humore per vasa resorbto, corporis viriumque debilitas & lentus hecticus calor subsequuntur. Neque in sano homine, cujus humores blanda gaudent temperie, pertimescenda est apertio, sed speranda inde potius melior salus & exoptata consolidatio; idque eo magis, si in cavitatem balsamici injiciuntur liquores; qui non modo putredinem arcent vasculasque aperta occludunt, sed & consolidationis negotium eximiæ promovent. Alia vero tumorum malignorum est ratio, qui non tam in corpore puro & sano, sed in impuro, cacochymico & scorbutico, per varias antea ægritudines debilitato emergunt, neque externam læsionem, sed potius internam humorum depravationem pro causa agnoscunt, qui extravasati summamque acredinem adepti vasa & substantiam fibrarum erodunt. Accedit, quod maligni hi tumores non in instanti, sed sensim paulatimque producantur, sicut in posteriori casu animadvertere licet, ubi tumor per plures menses substitit, ante quam humore ad pectus translato mamillam occupavit, id quod utique internam substantiæ carneæ erosionem per totum brachii tractum ostendit, qui etiam corrosus, facta sectione inventus est. Enim vero, negari minime potest, quod omnes hi tumores lethales habendi sint certoque certius mortem inferant, quæ tamen eo citius accedit, si apertio acceleratur. Namque admisso aere atmosphærico vel humorum putredo partiumque adjacentium sphacelatio promovetur, vel hæmorrhagia excitatur incompescibilis, quæ vires cum vita brevissime adimit. Quod vero si metuendum est, nulla in re magis reperire licet auxilium, quam in injectione liquoris balsamici non aquei, sed spirituosi, quo non modo sauciata vasa constringuntur, sed ulterior quoque putredinis progressus & sphacelatio ad tempus avertitur.

OBSERVATIO III.

Ulcus pessimi moris in collo.

Vir generosus sexagenario proximus, habitu corporis pingui & spongioso præditus, jam per decennium viduus, lautæ semper & vinosæ diætæ indulsit, nullaque sontica valetu-

valetudinis incommoda, præter catarrhales defluxiones expertus est, maxime cum bis in anno circa æquinoctia venam secandam præbuerit, fontemque soterium Pyrmontanum per aliquot annos potaverit. At vero cum officii, cui admoveretur ratio posceret, ut sub vere maxime & autumno, tempestate frigido-humida & nebulosa in sylvis circa aquarum stagna commoraretur, & insuper quoque venæsectionis strictiorisque diætæ impatiens ad genium suum inordinate viveret, accidit proh! dolor superiori anno mense Novembis, ut circa tempora supra aurem dextri lateris tumore afficeretur inflammatorio & ulceroso instar ciceris, quem dicunt furunculum. Leve videbatur malum & vix medela dignum, sed brevi post, cum noster in convivio se cibo & potu nimium repleverat, aerisque vespertini injuriis exposuerat, tumor iste cum dolore valde increscebat, qui ante maturitatem a chirurgo apertus, ichorem fundebat sanguineum, labia recipiens subtumida & fere crustosa. Fugit me, quam sibi in medendo viam medicus æque ac chirurgus tum temporis elegerint; postea vero, cum ego consilii ferendi causa advocaret, hæc erat rerum facies: tumor ille dolorificus denuo valde auctus, jam glandulas occupabat parotides; quare ex meo consilio emplastrum imponebatur diachylon, item Barbette cum camphora oleoque hyoscyami subactum. Ex aure dextra materia promanabat saniosa, & maxillam tumore compressam æger nec poterat movere, nec solidi quicquam deglutire. Exacto triduo post aures ingens fiebat abscessus, qui denuo quidem aperiebatur; sed nihilominus materia purulenta ad colli glandulas descendens, ibi novum formabat tumorem, qui recusata incisione sponte disruptus in ulcus abibat vere cancrosum, tamque profundum, ut ibi decurrentes nervi, arteriæ & venæ, imo denique œsophagus & aspera arteria, absumta sensim pinguedine, denudata conspicerentur. Dabantur in principio ad alvum, quæ clausa erat, ducendam, impetumque humorum a capite divertendum leniora laxantia, medicamenta sanguinem purificantia, & juscula herbarum antiscorbuticarum medicamentosa; extrinsecus vero liquores balsamici syphonis ope infundebantur. Sed omnia hæc ac singula imminentem sanguinis corruptionem avertere vix poterant, ut potius invalescente calore, siti & inquietudine, hinc & inde in toto corporis ambitu ulcuscula prodirent sublivida, ipsorumque digitorum extremitates inflammatione prehenderentur. Tandem sub insigni virium decremento, crebriores accedebant lipothymiæ, & imminens moriendi necessitas nono die omnium miseriarum exoptatum afferebat finem.

EPICRISIS.

Varia in præfata morbi historia occurrunt momenta, quæ singularem merentur considerationem.

1) Si tot tantorumque in nostro ægroto malorum scrutamur originem, nullam certe aliam invenire licebit, præter scorbuticam sanguinis & humorum dyscrasiam, quam sibi procul dubio lauta & inordinata vivendi ratione, aeris frigido humidi usura, & omissa consueta sanguinis missione contraxit. Tali enim ratione sanguis in viro, ætate jam multum provecto non solum copia & spissitudine increvit, verum etiam, cohibita transpiratione facile pravam induit diathesin, quæ deinde variis tumoribus & exulcerationibus ansam præbuit facillimam.

2) Merito reprehendenda videtur chirurgi in aperiendo primo tumore festinatio, qua proh! dolor factum est, ut ichor tenuis acrior & magis nocivus redditus vicinas partes arrosérit similique labe infecerit. Id quod in

in subjecto senili, ac impuro in partibus multa pinguedine obsitis, ut collum est, eo citius potuit obtingere. Namque digna notatu observatio est, quod corruptio in pinguedine oborta, & a sanguine inibi stagnante illata celerrimo serpat progressu, vixque ulla possit ratione cohiberi: quare non mirum esse debet, cur etiam in præsenti ægroto subnata in pinguibus locis corruptio mox tantas sumserit vires, ut consumtis partibus suppositis, arteriæ, venæ & nervi in conspectum prodierint.

3) Notabilis est ulcusculorum in variis locis proventus, digitorumque inflammatio, quæ summam sanguinis corruptionem indicat luculentissime. Augmentum vero ipsa recepit a materia purulenta in sanguinem delata, quæ hunc tetra putrilagine inquinavit, & in motum conjecit putredinosum; unde febris, inflammatio, lipothymiæ & vitæ clausula mors.

OBSERVATIO IV.

Tumor cancrosus post puerperium.

Femina generosa, octo supra trigesimum annos nata, temperamenti phlegmatici, & integra semper valetudine gavisa, ante septem circiter annos in puerperio a nimio lochiorum fluxu varia experta fuit symptomata, maximoque hemicraniam dextri lateris, passiones hystericas, cordis palpitationes, & rheumaticas faciei artuumque defluxiones per tres fere annos ab eo tempore perferre debuit. Consuluit itaque harum pertæsa molestiarum medicastrum, qui salivationem suasit mercurialem eo effectu, ut admodum vehemens frigoris sensus, quem ne calidissimum quidem conclavis vel lecti regimen mitigare poterat, remaneret, atque molestæ artuum defluxiones, cum tumore & exulceratione junctæ ægram miserrime discruciarent. Adhibita lignorum decocta cum inedia parum tulerunt levaminis, ut potius dein in media mammæ sinistræ regione supra papillam durus accesserit tumor, qui spreta externorum ope brevi ita increvit, ut ovum anserinum magnitudine æmularetur, & innumeris venarum ramificationibus cœruleis cinctus dolores pungitivos &, prope lancinantes, præsertim ab applicato emplastro de cicuta inferret. Ceterum, ægra nondum lecto affixa bene appetit, & quantum per dolores licet, animi est hilaris; præservandi autem scopo meum postulavit auxilium.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Affectus, quo præsens laborat femina, tumor est cancrosus, qui non modo ex colore livido & lapidea duritie partis glandulosæ, verum etiam ex doloribus pungitivis sat clare cognoscitur. Prima hujus mali origo deducenda videtur a puerperio, ex quo plurimæ mulieres resurgunt morbosæ, si vel saluberrimæ diætæ præcepta quoad victum, regimen & animi affectus minus rite fuerunt servata, vel si lochiorum fluxus quocunque modo peccaverit. Potissimum vero in præsenti casu largissima sanguinis in partu profusio accusari debet, qua corpus debilitatum postea loco sanguinis boni ac laudabilis multas serosas & excrementitias collegit cruditates, quæ minus recte a massa sanguinis segregatæ variis subinde molestiis, & specia[t]im quidem rheumaticis faciei & artuum defluxionibus, glandularumque tumoribus ansam dederunt. Jam quidem hoc fine utilissima sunt lignorum decocta cum inedia, omniumque remediorum vim longissime superat tempestivus thermarum Carolinarum usus. Si quis vero in tali cacochymico corporis statu salivæ profluvium mercurialibus temere molitur, plus semper nocet, quam prodest. Etenim, cum validiora hæc medicamenta spastica partium nervosarum & glandulosarum strictura agant, fieri aliter non potest, quin

quin spasmi, si jam in corpore sensibili & debilitato adsunt, mirum in modum augeantur: unde non modo præsentes vasculorum minimorum obstructiones confirmantur, verum etiam occlusis in cute vasculis frigoris sensus inducitur, & a cohibito transpirationis negotio majores in corpore impuritates accumulantur. Res autem quo clariorem accipiat lucem, probe meretur attendi, quod salivatio plerumque frigus partium extremarum junctum habeat, quod eo quidem fine fieri arbitror, ut per inferiorum partium stricturam lympha & saliva majori nisu ad superiora, maximeque ad glandulosam faucium compagem delata eo melius excernatur. Sæpe vero peracta etiam salivatione, si hæc vel nimia, vel intempestive adhibita fuerint, externæ partes molesto tentantur frigore, quod nisi mitigatur & ad justam redigitur temperiem, multa succedunt incommoda, quæ in præsenti etiam casu metuenda sunt, ubi durante frigore ad adfectam mammam major humorum fiet affluxus. Ego itaque in consilio ferendo primo omnium suasor & auctor fui, ut alvo, quæ sæpe similiter clausa erat, subducta extrinsecus diligentes adhibeantur frictiones, & ægra per intervalla in balneum aquæ dulcis descendat, ut sanguinis in externas partes influxus revocetur. Deinde, commendavi cutam cum fonte Egrano tepido instituendam, & servandam præcepi accuratiorem diætam, vitando salsa, acria, dura & motus augentia, substituto in potus locum decocto purificante. Extrinsecus tumori duro imponendum suasi emplastrum Barbette saponatum & probe camphoratum cum hyoscyami oleum malaxatum, superposito cataplasmate ex semine milii cocto; unde abscessus benignus fiebat, qui secundum artem tractabatur.

OBSERVATIO V.

Cancer exulceratus.

FEmina generosa quadragenaria, temperamento cholerico sanguineo prædita, semel tantum felici partu filiam exclusit sanam & vegetam, cui ipsa mammas per annum præbuit. Ablactato infante in sinistra mamma tuberculum retinuit parvum, & avellanæ magnitudinem vix accedens, quod doloris expers per quinquennium sine molestia tulit; donec ante aliquot menses post perpessum tristitiæ affectum tumor sensim increscens per intervalla dolore adficiebatur pungente, majusque præsagiebat periculum. Chirurgus accersebatur artis probe peritus, qui tumorem durum, scabrum, & duobus in margine tuberculis cinctum extrinsecus spiritu vini camphorato & crocato, aliquoties in die applicato tractabat. Interne a medico infusum præscribebatur vinosum laxandi virtute pollens, & vespertino tempore pulveres absorbentes nitrosi offerebantur: neque decocta instar Theæ potanda, neque pilulæ leniores balsamicæ ad mensium fluxum, qui adhuc integer erat, in ordine conservandum omittebantur. Tantum vero aberat, ut vel minimum tumor ille scirrhosus magnitudine decresceret, ut potius cum tuberculis novissime obortis in unum corpus coalescens instar manus latus & longus appareret, colorem ex bruno rubicundum punctisque albidis interstinctum referret, & doloribus pungitivis per intervalla redeuntibus magnas crearet molestias. Quare ego in consilium adhibitus ægram in omnibus tam corporis quam animi commotionibus abstinere, cibos, acidos, salsos, duros & multis conditos aromatibus evitare, bis in hebdomade ad alvum laxandam pulverem rhabarbarinum sumere, & in potus locum decoctum ex rad. chin. scorzoner. & rasura ligni sassafras ana unciis tribus, rasur. ligni san-

santali rubri & citrini ana uncia ana & dimidia confectum substituere jussi. Quo vero universa sanguinis & humorum massa eo melius diluta ab impuritatibus liberaretur, serum lactis caprini cum cremore tartari paratum, succisque herbarum antiscorbuticarum cochleariæ, beccabungæ & nasturtii aquatici expressis remixtum per mensem & ultra primo mane haurire, & ventriculum juvandi gratia elixirium meum temperare balsamicum inter epulas ad octoginta guttas capiendum commendavi. Externe tumori scirrhoso, qui in perpetuo tepore conservari debebat, imponendum suasi emplastrum emoliens camphoratum, superposito semine milii ex lacte cocto, duplicatisque linteis involuto, ne humiditas ad partem adfectam pertingens noxam inferret. His ita per tempus observatis mitiora videbantur omnia. At vero, brevi post infima tumoris extremitate exiguus locus cuticula denudatus paucam plorare humiditatem videbatur, & circa instans mensium tumpus prægressis phlogosibus, pectoris angustiis, partiumque infernarum refrigerationibus, in ipso tumore vas aperiebatur sanguineum; unde sanguinis circiter octo profluebant unciæ, ante quam spiritu vini rectificato sisti poterat. Quæ cum animadverterem, suasor eram, ut alvus clysteribus crebro subduceretur, ad sanguinis ebullitionem sedandam pulveris temperantis, ex osse sepiæ, conchis præp. succino præp. & nitro confecti drachma circiter dimidia cum paucis liquoris anodyni guttulis ex aqua, vel emulsione temperante interdum sumeretur; circa mensium vero periodum pilulæ ad methodum BECCHERII confectæ una cum pulveribus temperantibus exhiberentur. Singula hæc tamen prohibere vix poterant, quin scirrhosa hæc excrescentia in ea parte, ubi humidum stillabat, in veram abiret putredinem, verumque ulcus cancrosum formaret; quod labiis valde tumidis ac duris prædictum, brevi tempore magnam acquirebat cavitatem, magnamque materiæ ichorosæ, odore teterrimæ fundebat copiam. His accedebat, quod per periodos sat larga recurreret hæmorrhagia, quæ multum semper sanguinis exhauriens non inane minabatur periculum; maxime cum virium robur cum ciborum adpetentia magis & magis decresceret, & ambo pedes tumore obsiderentur œdematoso. His ita constitutis ego denuo consultus ad avertendum, quantum licebat, putredinis progressum, externe oleum myrrhæ per deliquium applicandum, & alternis diebus antimonium diaphoreticum ulceri inspergendum commendabam, superimposito semper emplastro Barbette saponato & probe camphorato. Interne ad vires resuscitandas ordinabam mixturam analepticam, ex aquæ cinamomi sine vino, melissæ, cort. citri sine vino, rosar. lilior. convall. cerasor. nigror. ana tica portione unciis tribus, matris perlar. drachmis duabus & syrupi acetositat. citri uncia dimidia, invicem probe mixtis paratam, & denique jusculis alimentosis, ex jusculo galinaceo cum rasura cornu cervi decoctis, succoque citri vel aurantior. alteratis ægram reficiendam præcipiebam. Verum enim vero, conversis in pejus symptomatibus, ægra vi morbi superata succubuit, & sicut audivi, lethali syncope exstincta est.

EPICRISIS.

Sistit hic casus integram cancri tam occulti, quam patentis ulcerati historiam, ut eo melius inde cognosci possit, qua ratione hic corpori humano infensissimus morbus oriatur, latiusque proserpendo sese multiplicet. Primo autem omnium quoad originem notari meretur, quod hoc mali genus in illa corpora præcipue cadat, vel in iis exacerbetur, quæ longa

longa tristitia premuntur. Nam inter decem cancro laborantes vix unum datur individuum, ubi non gravis mæstitia prægressa fuerit. Deinde plenius inde confirmamur, quod satis diu scirrhosa durities, nisi irritetur, in glandulosa parte gestari possit, ante quam periculum corpori intentet. Quam primum vero pellicula summa erosa humor tenuis & aquosus plus minus acris exsudat, jam cancer serpere incipit, atque tum caro quæ procedit, putris apparet, dolor cum calore intenditur, & oræ rubent, tument, ac fere exulcerantur, venisque disruptis multum sanguinis effundunt. Ubi notabile est, quod, quo calidiora adhibentur medicamenta, eo color magis ad livorem tendat, tumorque & dolor augmenta sumat. Tandem febris jungitur, quæ paullatim cum reliquis omnibus vires sumens tot malis obrutos ægros interficit. In tali rerum statu cura tantum palliativa tam inquam externa locum invenit. Interna talis est, quam supra commendavimus, vitando tam in diæta, quam in medicamentorum oblatione omnia exagitantia. Externa eo maxime absolvitur, ut partem adfectam tepide habentes medicamentum præscribamus lene, quod ulcus sordidum repurget, cavitatemque repleat; licet dolendum, quod raro, imo nunquam fere hi scopi obtineri queant. Parari autem tale medicamentum potest ex olei olivar. parte una, aceti vini & lithargyrii ana parte dimidia, sub leni ignis gradu & continua agitatione ad lithargyrii solutionem & aceti consumtionem coctis, & dein cum oleo rosarum, plumboque usto ac loto in mortario plumbeo in unguenti formam redactis, & applicatis. Expedit quoque Eodem fine, nisi jam dictum medicamentum ad ima satis pertingere potest, liquorem infundere, qui ex aqua spermatis ranarum, rosarum, succi solani recenter expressi ana uncia una, mellis depurati uncia dimidia, & sacchari saturni aliquot granis confectus est, cui interdum etiam, si opus est, unguenti basilici portio addi potest. Sic sæpe humor sat multus elicitur, qui linteo multoties contorto superposito excipiendus est, ne partes adjacentes aggrediatur. Quodsi vero ob orificium angustius sordes elui nequeant, scalpello dilatatio debet institui. Ubi labia ulceris ita intumescunt, ut in iis venæ disruptæ, sicut in præsenti ægrota, multum sanguinis ad plures uncias & libram usque emittant, spiritus vini rectificatus vel solus, vel cum terra vitrioli dulci mixtus prodest, maxime si linteum multiplicatum, quod superponitur, commoda fascia satis adstringatur. Sed quid juvant omnia vel acutissime excogitata remedia, nisi ut vitam miseram tolerabilem reddant? Moriendum est abominabili hoc affectu certissime: gerunt enim eodem laborantes putredinem, quam alii post mortem demum subeunt, in corpore adhuc animato, quæ paullatim sanguinem & tenuissimum nervorum succum inquinans lacerum corpus humo tradit.

OBSERVATIO VI.

Ulcus uteri cum metu cancri

ERat hic loci femina, ex gente Judæa, quæ ab onere dorso imposito, indeque forsan una alteraque vertebra subluxata nimium uteri profluvium experiebatur, ita ut fere continua sanguinis profusio extra statum mensium tempus cum dolore hypogastricæ regionis circa umbilicum & matricem summas crearet molestias. Medicamentis internis adhibitis mitigabatur quidem fluxus, sed in locum ipsius fluor albus succedebat saniosus, cum ventriculi inflatione, dolore intestinorum flatulento, alui strictura & abdominis dura instar tympani elevatione junctus. Postquam varia sine effectu medicamenta per dimidium anni ægra adhi-

buerat, auctor eram, ut thermas adiret Carolinas, quibus per mensem & ultra sub debito regimine usa, magnam materiæ tenuioris, ac minus quam antea fœtidæ ex utero excrevit copiam, unde simul alvus aperta flatus liberius emittebat, dolores exspirabant & abdominis tumor ex voto detumescebat. Curatione hac peracta infusum theiforme, ex agrimon. consolid. sarac. salvia, melissa, millefolio, & flor hyperici singulis diebus mane bibendum, & bis in septimana medicamento alvum ducendam commendabam. Ante omnia vero siphonis ope injiciendum curabam liquorem balsamicum & consolidantem cum melle remixtum, & extrinsecus emplastrum emolliens flor. sulphuris nuptum imponendum: qua methodo per singularem Dei gratiam pristinæ restituta sanitati denuo concepit.

EPICRISIS.

Sistit hic casus uteri ulcus feliciter sanatum, quod raro contigisse exemplo arbitror. Tractavi enim plures similiter laborantes feminas, sed sine fructu, sine successu; ut potius hectica superveniente decesserint. Interim discere inde licet, ejusmodi uteri ulcera non semper unius ejusdemque esse indolis, aliaque præ aliis esse malignora, ut potissimum evenit, si summa homoribus cacochymia insidet, a qua tamen ægrota nostra, quæ sibi malum ab externa causa contraxit, libera adhuc fuisse videtur. Alias in curando, multo vero magis in avertendo hoc morbo summam meretur commendationem thermæ Carolinæ, quæ in obstructionibus uteri reserandis sordibusque impuris eluendis egregiam præstant energiam, sicut ego aliquoties vidi. Sed adhiberi debent in tempore, ante quam substantia uteri nimis erosa, & depascens corruptio præsens est, item si nondum febricula jungitur. Nec spernendi sunt effectus decocta vulneraria, qualia huic ægrotæ finita Carolinorum cura præscripsimus, quæ, si nimius genitalium ardor urget, cum radic. altheæ, glyzyrrh. pœoniæ, & aliquot papaveris capitibus possunt temperari, vel cum lacte alterata adhiberi. Externe prosunt injectiones balsamicæ & putredini resistentes; si dolor vero ardorque infestant, liquorem instar emulsionis, vel etiam lac chalybeatum tepide infundere præstat. Nec omittenda plane sunt ulcus purgantia, si hoc ita situm est, ut talia commode admittat: quo fine commendari merentur pessaria, sive linteola contorta, cum essentia quadam balsamica, ex gummi elemi, myrrha, mastiche, aloe hepat. & similibus in spiritu vini extractis madefacta.

OBSERVATIO VII.

Ulcus labii inferioris sanatum.

VIr illustri loco natus, septuaginta annorum, iracundiæ deditus & calidiori semper conclavi adsuetus, qui magni principis consiliarius complures annos vita sedentaria in consiliis dandis ac conscribendis consumserat, ex improviso per dentis acuti morsum inferiori labio illatum tuberculum sibi contrahebat durum & dolorificum, quod sensim paullatimque disruptum ulcusculum formabat non adeo bonæ indolis serpens, ichoremque purulentum fundens. Qui auxilii ferendi causa aderant medicus & chirurgus, neglecta curatione interna, solis externis curationem moliebantur, eoque fine potissimum digestivum cum balsamo de Copaiva & melle rosato mixtum adplicabant. Ego autem, cum per litteras & meum requireretur consilium, primo omnium venæsectionem, quam vir illustris ob invalescens senium diu omiserat, in pede administrandam suasi; posthæc vero totum curationis negotium eo direxi, ut universa sanguinis & humorum massa, quæ in senili corpore, & sub vita

motus

motus experte non exigua impuritatis labe inquinata videbatur, debitis internis remediis depuraretur; idque eo magis erat necessarium, cum totus corporis ambitus instar ictericorum flavo colore defedatus minoribus pustulis summoque pruritu vexaretur. Quare ego, præmissis & interpositis laxantibus rhabarbarinis & mannatis, decoctum ordinavi purificans, ex radice pareiræ bravæ, sarsaparillæ & chinæ cum passulis confectum, quod tum mane ad sudorem movendum calide, tum potus ordinarii loco frigide haurire debebat; subjunctis interdum vespertino tempore pulveribus diaphoretico-cinnabarinis. Externe oleum myrrhæ per deliquium, liquidambræ nuptum commendavi, atquæ hæc omnia tam felici successu, ut æger intra mensem integra gauderet valetudine.

EPICRISIS.

Præsens labii ulcus, a causa externa subortum, non adeo multum aluit periculi, licet non negandum sit, quod ab interna sanguinis & humorum impuritate pabulum subinde & augmentum receperit. Quare non sine fundata ratione curationem internis simul adornandam & perficiendam commendavi, ut subtracto morbi pabulo externa remedia eo liberius operari potuerint. Præter hæc sciendum est, quod ejusmodi labiorum ulcera non adeo expeditæ sint sanationis, partim quod non omnia ferunt remedia in aliis ulceribus proficua, partim quod non omnia ferunt remedia in aliis ulceribus proficua; partim quod loquendo ridendoque labia facile irritantur, ut inde non raro diductis cum dolore rimis sanguis cieatur. Accedit demum, quod continuo salivalis laticis affluxu tale ulcus madefactum non adeo bene a sordibus possit repurgari; unde non potest non diutius protrahi consolidatio.

OBSERVATIO VIII.

Ulcus in mamma benignum.

Virgo erat generosa, viginti annorum macilenta, quæ ob vitæ genus sedentarium, parciorem potum & largiorem acetariorum inter cibos usum inordinato mensium fluxu & symptomatibus cum eodem conjunctis laborabat. Brevi post in altera mamma tumor exsurgebat duriusculus, qui ex parvulo incipiens sensim paulatimque increscebat. Circa ejus ambitum, quin aliquando in ipso, aliqua quasi puncta sentiebantur, quæ brachium illius lateris in doloris consensum ducendo, optimam virginem de salute valde sollicitam reddebant. Veniebat itaque ad me supplex, ut ipsi & consilio & auxilio succurrerem: unde ego petitis annuens ad sanguinis massam depurandam mensiumque fluxum, qui ultimis periodis penitus cessaverat, revocandum, thermas Carolinas cum debito regimine potandas; externe vero emplastrum emolliens camphoratum cum cataplasmate milii imponendum commendabam. His ita per tempus adhibitis redeunte menstruo, tumor quidem detumescere videbatur, sed paulo post in ulcus terminabatur, quod interpositis internis decoctis sanguinem depurantibus, subjunctoque ad catamenia in ordine servanda elixirio balsamico, externe balsamicis, & deinceps unguento tractabatur, quod oleum recipiebat rosaceum in mortario plumbeo, donec nigrescebat, tritum, & cum cerussa & lithargyrio remixtum, superposito emplastro manus Dei. Atque hac ratione ægra successu temporis exoptatæ reddebatur sanitati.

EPICRISIS.

Variis, & mammarum quoque affectibus premuntur mulierculæ, cum menstrua non bene respondent, vel ex toto ferri desinunt, non autem illæ, quæ, quia lac præbent, a mensibus defectæ sunt. Quodsi enim

enim sanguis superfluus per uterum excernendus intus retinetur, tum ipse ad alias maximeque superiores partes regurgitans varii generis incommoda, ut in imo ventre spasmos & flatus, in pectore angustias cum difficili respiratione, in capite gravitatem, vertigines, cephalalgias, imo non raro in mammis, quibus magnus cum utero consensus intercedit, tumores scirrhosos ulceraque tam benigna quam maligna sucitat. Idem tulit fatum præsens virgo, quæ ex mensium fluxu propter vitam sedentariam, potus inopiam & acidorum comestionem suppresso molestum mammæ tumorem & ulcerosam labem obtinuit. Erat autem hoc ulcus benignæ indolis, licet in comparatione cum aliis ulceribus curatu difficilius, quod vel ex eo unice apparet, quia pus aluit & cicatricem recepit. Tantum enim abest, ut omnes partium glandulosarum tumores & exulcerationes in cancrum, seu malignum ulcus semper abeant; ut potius felici omine abscessum sæpe benignum faciant, curationemque admittant. Id vero potissimum solet contingere in subiectis sanis, vegetis nullaque sontica, vel tamen facile emendanda humorum dyscrasia infectis; sicut quidem in nostra ægrota animadvertere licet, quæ restituto mensium fluxu depuratisque paululum succis alacrior reddita vim morbi felix superavit.

Plures observationes evolvi possunt in observat. & responsis meis medicinalibus Tomo I. casu LVIII. & LIX. Tom. II. casu CIX. CLXXI. & alibi.

CAPUT VII.

De circumspecta ulcerum fistulorum curatione.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Institutio.

SI ulla externarum partium læsio medicis æque ac chirurgis plurimum facessit negotiis, summisque operandi difficultatibus pressa est, est profecto ipsa fistulorum curatio. Nam præterquam quod hæc ulcera specie valde sint diversa, admodumque difficile ab aliis ulceribus distinguantur; quam maxime etiam hoc accedit impedimentum, quod sæpe in iis locis sedem occupent, ubi remediis & operationi, manu peragendæ vel difficilis vel nullus plane datur accessus. Verum enim vero, quum frequentius hoc mali genus occurrat plurimumque intersit, qua ratione rite cognoscatur, & ad sanationem producatur, operæ facere pretium existimo, si succinctam, sed experientia fundatam de fistulis doctrinam huic operi subjungam.

§. II.

Fistularum definitio.

Est autem fistula ulcus sinuosum, inveteratum, oblongum & circa orificia arctum, interius non minus quam exterius callosum, doloris maxime expers. Suum accepisse nomen videtur fistula a cavitatibus istis oblongis & induratis quæ in longum reptando, aliqua ex parte cum aliis arundinum vel fistularum cavitatibus conveniunt; unde etiam a Grecis σῦριγξ, appellari consuevit. Quo tamen eo melius adhuc de peculiari fistularum indole constet, scire omnino licet, fistulas ideo maxime ad ulcerum genera referri, quia fœdam continui solutionem, seu filamentorum, quibus solidæ partes constant, dilacerationem junctam habent, quæ deinde cavitatem, lenta, putri-

putrida & mali odoris lympha replctam progignit. Atque in eo etiam ab abscessibus vel alii generis ulceribus discrepant, quia non tam bonum coctumque pus fundunt, sed potius ichrosam & acrem materiem stillant. Verum oblongæ quoque sunt, variosque & multiplices sinus formant fistulæ, ita quidem, ut in principio suo cum oris præduris, tumentibus & quasi inversis, arctius coeant, in profunditate ampliora fiant, & latius se extendant. Imo demum callus, seu concretum præternaturale durum & membranaceum a fistularum natura non debet excludi, quo superficies sinuosorum obducitur, ipsaque mali sanatio non parum impeditur. Licet enim quandoque oræ præduræ & callosæ cicatrice induantur, hæc tamen denuo disrupta ulcus facile renovat, vel etiam materia acris contenta, alias quærendo vias, per novum orificium foras prorumpit.

§. III.

-- sedes.

Omnes fere ac singulas machinæ humanæ partes solidas invadere solent fistulæ. Neque enim solum in carnem exedendo sæviunt, sed glandulas quoque earumque vasa, arterias, venas & nervos, tendines & cartilagines occupant, & acerbo sæpius dolore commovent, ne ossibus quidem exceptis, quorum primo tenella, dein solidiora putrida carie ita dissolvunt, ut materiam pessimi odoris fundant, difficillimamque sanationem efficiant. Enimvero, dubitare quis posset, an omnes, quas enumeravimus, partes fistularum subiectum constituant. Sed qui altius secum perpendit, quod tota corporis fabrica ex meris fibris artificiosissime inter se connexis & coalitis conflata sint, quarum prima stamina & filamenta prout magis vel minus crassa, vel tenera existunt, laxiusque vel compactius cohærent, varia constituunt organa; facile profecto concedet, omnes solidas partes, quia ex uno constant principio fibroso, fistulis posse adfici. Unicum tantum remanet dubium, an fistulæ etiam ossa aggrediantur, quæ dura sunt, fortiterque resistunt. Sed respondemus, quod omnino in mali consortium trahi possint ossea corporis fulcimenta: siquidem plurimæ auctorum chirurgicorum observationes fidem faciunt, ex ulcere fistuloso fragmenta ossea fuisse extracta. Imo si meam ipsius experientiam interponere licet, ego vere adseverare possum, me aliquot similes annotasse casus, qui de fistularum in osseis partibus sede certiores nos reddere possunt; quamvis libens lubensque concedo, quod non tam in principio quam potius in mali incremento tale quid soleat contingere.

§. IV.

-- differentia.

Differunt fistulæ secundum partes, quibus infensæ sunt, & in singulis quidem propria quædam signa habent, quæ annotari merentur. Hinc etiam diversa pro partibus affectis fistularum fluxerunt nomina, ut habeamus lacrymales, maxillares, genæ, colli, pectoris, abdominis, ani, & ejusdem generis alias, quas nunc seorsim spectabimus, orti a fistula lacrymali, cujus vera sedes est sacculus ille lacrymalis, qui in majori oculi angulo situs ostium quasi refert canalis, per quem liquor promanans a lacrymali glandula in nasi cavitatem prolabitur. Neque labe vacant partes proxime adiacentes, maximeque sinus ethmoidales, qui in nasum producti mucosam ibi materiam deponunt. Quo etiam spectat os unguis appellatum, quod totidem interdum perforatur. Namque tenue illud est & exile circa internum oculi angulum, ad ostium canalis nasalis situm, ubi etiam positi sunt rami ex arteria carotide & vena jugulari decurrentes, itemque nervi a quinto & sexto pari emissi. Quandocunque igitur canales lacrymales & sic dictus saccus, una cum partibus,

Descriptio lacrymalis.

bus, quæ his proxime adjacent, ulcere manante, sinuoso & calloso occupantur, vera adest fistula lacrymalis, adeoque hæc commode simul distinguitur a simplici, quæ fistulam plerumque antecedit, obstructione & superficiali exulceratione vasium lacrymalium, nec non a tumore quolibet inter oculos & nasum conspicuo, quem anchilopem dicunt, neque minus ab ægilope, seu anchilope versus exteriora aperto & leviter exulcerato, nondum tamen callo obducto differt.

§. V.

-- colli. In fistulis maxillaribus & genæ totum tractum a glandulis parotidibus & apophysi mastoidea ad annulum primum arteriæ asperæ pro subiecto agnoscimus. Quo referri etiam debent præter cutem externam & pinguedinem vasa sanguinea, musculi buccinatoris portio, musculi labiorum masseter & biventer, qui omnes vel labiis movendis, vel motui maxillæ inferioris dicati sunt; neque minus positæ ibi glandulæ cum insignibus ductibus & vasis salivalibus. Conglobatarum enim innumeræ in labiis & palato deprehenduntur, conglomeratæ autem sunt parotides, quæ totum illud spatium replent, quod angulo posteriori mandibulæ inferioris & apophysi mastoideæ interjicitur: imo infra quoque maxillares internæ, seu Warthonianæ locatæ sunt, quæ si læsæ fuerint, lympham puram eamque copiosam fundunt. Neque demum inepte huc referri possunt dentium fistulæ; siquidem in vulgus usque notum est, nullam ferme genæ fistulam absque dente carioso fieri, quo per artem extracto sponte malum evanescit.

§. VI.

-- maxillaris & genæ. Sequitur ordine fistula in collo, per quod productionem thoracis, ab atlante, seu prima prope caput vertebra, usque ad primam thoracis vertebram, quæ eminens dicitur, exporrectam significamus. In duas autem partes, alteram anteriorem, alteram posteriorem collum dispescitur, quarum illa guttur, hæc cervix appellari solet. In cervice fistula rarius, in gutture frequentius gignitur, utpote quod præter vasa sanguinea jugularia & carotidalia, lymphatica ac nervosa, œsophagum quoque & arteriam asperam complectitur, quæ posterior similiter nonnumqua duro huic malo subiecta est, sicut testis est MARCHETTE *in obs. chir. obs. XXXVII.* qui fistulam per duos arteriæ asperæ annulos transeuntem describit. Atque notandum est, quod interdum talis fistula multis sinubus ad ipsas claviculas subrepat, qualem observationem descriptam legere licet apud SCULTETUM *armament. chirurg. part. II. obs. L.* Præter hæc vero sævum hoc morbi genus pectus quoque solet adffligere, quod ex triplici substantia, ossea, cartilaginosa & carnea eo maxime fine coalitum est, ut non modo cordi & pulmonibus tuendis inserviat, sed etiam alternæ sui ipsius extensioni ac compressioni congruenter sufficiat. Sæpe etiam tale fistulosum ulcus per pectoris cavitatem transiens ipsam cordis substantiam erodit & perforat, quale notabile exstat exemplum apud MARCHETTE *l. cit. obs. XLVII.* Neque umbilicalis ad intestina pertingens fistula rarissima est, sed jam antiquissimis *Hippocratis* temporibus celebrata fuit. Id quod inter alia insignis locus *epid. lib. VI.* reperiundus indicat, ubi mentio injicitur fistulæ umbilici ex vulnere subnatæ, ex qua per intervalla magnus prodiit lumbricus, indeque judicatum fuit, intestinum simul fistula esse tactum, ex quo perforato lumbricus ille prodierit. -- pectoris.

§. VII.

Restat adhuc exploranda illa fistula, quæ circa sedem oritur, & ani fistula nuncupatur. Occupat hæc maxime vasa venosa hæmorrhoidalia, quæ anum corona quasi cingunt, sanguinemque per arterias allatum revehere debent. In his enim facile -- axe- sangui-

sanguinis contingit stagnatio propter situm perpendicularem, ubi adscensus semper est difficilis. Accedit laxior intestini recti compages: unde ob toni debilitatem sanguis ibi subsistens tenues vasorum tunicas distendit, & incarceratus corrosivam induit naturam. Sequuntur hinc saepe presso, ut ajunt, pede haemorrhoides coecae, seu dolorifici tumores inflammatorii, qui si non cito discutiuntur, vel a grumoso sanguinem per scarificationem aut incisionem liberantur, facillime in apostema abeunt, quod si scalpello incisorio non tempestive aperiatur, ac detersivis & traumaticis consolidetur, in ulcus degenerat; unde dein saepe originem fistulosi ani & partium circumjacentium, ut musculorum ipsiusque spincteris sinus. Cruor enim serosus extrinsecus summa acredine imbutus intestini recti membranas, reliquasque conterminas carnes facile perrodit atque exedit, unde fistulae origo.

§. VIII.

Causa proxima fistularum.

His ita perspectis videndum est, quaenam causae horum ulcerum generationi velificentur. Ex his autem praecipuum obtinet locum, succorum vitalium, maximeque lymphae impuritas, ex improbo victu, vitioque viscerum & emunctoriorum enata. Quodsi enim ab incongrua diaeta multae impuritates in corpore accumulantur, & emunctoriis oppilatis sordes excrementitiae salino sulpureae a succis vitalibus minus rite secernuntur, non tantum sanguinis & humorum massa sanitati adversam induit diathesin; verum etiam concitatiores motus, & fibrarum irritationes producuntur, quibus dein peregrinae indolis salia fortius attrita & ab involucro suo nudata majorem acredinis vim acquirunt, ut carneas fibras discindant, angustissimos glandularum aliorumque vasculorum tubulos, quibus se inserunt, arrodant, nerveasque & membranaceas partes magno cum dolore & cruciatu consumant; imo demum ipsas ossium lamellas acrimonia sua exedant atque carie depascant. Probe tamen hoc loco notari velim, sicut omne ulcus; ita etiam in principio fistulas, inflammationem partis antecedere, quae nil nisi minimorum vasculorum a stagnante sanguine vel lympha obstructio est, cui dolor, ardor, rubor, tumor & arteriolarum distensio junguntur: unde dein corruptio & pus generatur, quod acrimonia sua partes magis corrodit, cavitatemque & sinum format.

§. IX.

Causae mediatae sunt: diaetae errores.

Ex dictis jam facile patebit ratio, cur scorbutici, hypochondriaci, cachectici, lue venerea adfecti & alii, quibus viscera minus salva, sed infarcta vel corrupta sunt, ob succos impuros & largam sordium salino sulphurearum progeniem tam frequenter varii generis ulceribus, ipsisque fistulis corripiantur. Neque dein minus constabit ratio, cur omnia illa, quae ad viscidam & acrem humorum impuritatem contribuunt, ut fere sunt, aer crassus & vappidus, victus salsus & viscidus, potus parcus vel consistentior, omniumque maxime excretionum naturalium retentio vel suppressio, ulcera ejus generis non modo producant, verum etiam producta foveant. Ita non raro evenit, ut a suppressis mensibus vel haemorrhoidibus, ob retenti sanguinis stagnationem, fistulae uteri & circa anum prodeant, sicut exemplis docuit HILDANUS *centur. II. obs 61. & 75.* & DOLAEUS *in encycloped. chirurg.* qui post lochiorum fluxum suppressum vidit mulierem copiosissimis, iisque fistulosis crurum ulceribus infestatam.

§. X.

-- ulcera & abscessus.

Saepissime etiam fistula natales sumit ab ulceribus praepostere tractatis, ut inter alia fistula lacrymatis ed aegilope, & ani, ex haemorrhoidibus exulceratis docet; neque minus ab abscessibus maturis vel non satis cito, vel in loco incon-

inconvenienti ſublimiori apertis, item; ſi non legitime depurantur. Materia enim purulenta ichoroſa non ſatis commode educta; & per moram acrior reddita partim gravitate, partim acredine, fibrillas, membranas; & vaſcula diſcontinuando; ſinus ſibi efformat variæ figuræ ac magnitudinis; ichoroſa materia repletos, & vel introrſum, vel extrorſum patulos. Maxime autem tale quid ſolet contingere in abſceſſibus, & ulceribus glandularum maxillarium, parotidum, inguinalium &c. ubi, ob diſciſſos ductus lymphaticos perpetuus eſt affluxus humorum; quibus niſi liber conceditur exitus; vappeſcunt, acredinem contrahunt; & perfacile ſinus anguſtos, oblongos & callis obductos producunt.

§. XI.

... vulnera. Tum quoque ex vulneribus progigni ſolent fiſtuloſi ſinus; quod potiſſimum uſu venit, ſi quis in ſitu curvo vel inflexo conſtitutus ita vulnus accepit, ut inſtrumentum lædens non recta; ſed obliqua via transfixum fuerit. Tum enim facile cavitates formantur, quæ non ſatis rite a ſtagnantibus humoribus depuratæ callos recipiunt; & materia in alio loco decliviori prorumpit. Idem accidit, quando curationem vulneris chirurgus protrahit, quia tum non raro ſymptomata complicantur, quæ ſanationem multis modis impediunt, fiſtulamque ingignunt. Sic hic locorum in filiolo quodam Gallicæ linguæ informatoris fiſtulam lacrymalem olim obſervavi, quæ originem debebat vulneri per caſum ab alto excitato; unde os unguis naſale, quod valde rarum ac ſpongioſum eſt, carie perforatum medelæ nullum relinquebat locum. *... remedia acria & calida.* Spectant huc quoque remedia acria, & nimis calida ulceribus & vulneribus adhibita, quæ partim majorem humorum adfluxum ac ſtaſin producendo, partim tenues fibrillas conſtringendo; occaſionem fiſtulis præbent.

§. XII.

Cauſæ fiſtulæ lacrymalis. Singulæ tamen fiſtulæ ſpeciales quaſdam cauſas habent, a quibus originem ſuam mutuantur. Videre hoc maxime licet in fiſtula ani & lacrymali. Hæc enim non ſemper ab externis læſionibus, vulneribus, & ictibus provenit; ſed ſæpiſſime inflammationem faciei eryſipelatoden, quæ ſimul texturam viarum lacrymalium turbavit, excipit, vel etiam ophthalmiam ſequitur; quia ductus lacrymales non ſolum proxime cum perioſtio, ſed & cum ipſa oculi tunica adnata cohærentes in ophthalmiis & cephalalgiis facile in conſenſum abripiuntur. Idem malum contingere ſolet poſt variolas, quæ meatum in naſo, & palpebris orificia vel mole ſua, vel ichoroſa materia comprimendo; conſuetam ſeri excretionem impediunt: unde facile obſtructio, & ex hac neglecta ſæpe exulceratio oritur, quæ fiſtulam parere poteſt, ſi ulceroſa ſanies ſtagnans ſaccum lacrymalem, & quod ſubeſt, perioſtium erodit, novoſque ſubinde ſinus format, qui ſenſim callo inveſtiuntur. Interdum etiam, ut in ſcorbuticis, & lue venerea infectis videmus; polypi & ozæna, aliaque ulcera ſerpentia naribus innidulantur, quæ ductum naſalem rodendo, vel ſanie ulceroſa implendo, ſerum lacrymale exitu prohibent; unde hoc diutius ibi ſubſiſtens has partes facile arrodit; corrumpit & exulcerat: ſicut hæc omnia perdocte oſtendit celeberrimus Academiæ Lipſienſis profeſſor D. PLATNER in eleganti diſſertatione de fiſtula lacrymali olim habita. *... & ani.* Ad fiſtularum ani generationem multum plerumque facit fortior motus, equitando præſertim inſtitutus. Siquidem hac ratione facile nimia vaſorum hæmorrhoidalium diſtenſio, & apertio efficitur, quæ in ulcus deſinit. Idem in ſequiori ſexu ciere valet geſtatio fœtus; & nimius parturientium niſus, dum a venis compreſſis & inde retardata ſanguinis per ipſas circula-

culatione, hæmorrhoides cœcæ in nonnullis excitantur. quæ perperam curatæ sæpe principium ulcerum fistulosorum in ano constituunt. Aliæ fistulæ pro situ suo iterum alias agnoscunt causas, quas nunc, quia scopo nostro minus inservire videntur, studio prætermittimus.

§. XIII.

Callositatis causa & indoles.

Jam etiam pauca dicenda videntur de rationibus phænomenorum, quæ fistulas assidue comitari solent. Primo autem omnium se offert callus, seu caro indurata, indolens, ulcerisque consolidationem impediens, cujus naturam paucis evoluemus, videndo primum, quæ ad duritiem concurrant causæ. Hæc autem me judice deducenda videtur ab externi aeris accessu, qui sinus, & cavitates fistularum intrans immediate fibris carneis incumbit, poros coarctat, & circulationem humorum per has partes compressas retardat, vel penitus sufflaminat: unde ipsæ sensu ac motu privatæ callositatem contrahunt. Namque satis, ut arbitror, ex physiologicis constat, quamdiu per omnes corporis canaliculos & poros fluidum justa in copia fertur, tamdiu partes mollitie sua, debitaque textura gaudent; simulac vero pori, ut ab atmosphæræ ambientis pondere fit, comprimuntur, fibrillæ, ex quibus partes conflatæ sunt, arctius conjunguntur, fluidique itus ac reditus impeditur, tum protinus illæ partes majorem renisum, & duritiem acquirunt. At vero, ad duritiem istam callosam in fistulis, etiam vis acidi ulcerosi coagulans permultum contribuit; quod fluidas partes coagulando in motu sistit; unde hæ sibi invicem magis ac magis oppositæ callo originem & incrementum suppeditant. Præter hæc vero notabile est, quod callus sensatione careat; quod quidem exinde derivandum arbitror, quia ipse ex fibrarum lamellis firmius sibi per compressionem connexis constat, per quas nullus neque sanguinis neque aliorum succorum vitalium viget transitus, adeoque sensu & motu non potest non destitui. Denique etiam callus in fistulis omni resistit sanationi, quia materia nutritia, quæ partium ad se invicem conglutinationi inservire debet, per callosos poros non penetrare, neque fibras coadunare valet: quare nisi callo per artem remoto nulla fistularum contingit sanatio.

§. XIV.

Ratio sinuum.

Sequitur jam cavernarum sinuumque obliquorum consideratio, qui a materia acri, rodente, in partium solidarum tubulis stagnante, & exitu suo præclusa proficiscuntur. Tum enim, ut supra jam meminimus, materia tam sua ipsius gravitate, quam aeris incumbentis pressura viam sibi præparat, & poros vicinæ carnis intrando, filamenta ipsius dilacerat, & quia duriora ossa, cartilagines, arterias, nervos tam subito perforare nuquit, novam sibi cavernam efficit, ex qua deinde iterum novi canales prodeunt. Quod vero orificium fistularum exterius multo durius, multoque angustius sit, quam canalis inferior, non alia est ratio, quam quod materia acris ichorosa gravitate sua in profundum magis & ad latera serpens non tam facile ad orificium ulceris pertingat.

... orificiorum angustiæ.

Cui accedit, quod aer frigidus exterior ipsas ulceris oras plerumque tumidiores durioresque efficiat; unde orificium magis coarctatur, cui se facile visciditates applicant, quæ materiæ saniosæ effluxum impedientes, hanc ad internas cavitates magis determinant.

§. XV.

Ratio materiæ variæ &c.

Præter hæc quoque pro diversitate subjectorum & partium affectarum materiæ cernitur effluxus, ita fere, ut in nonnullis pus album coctum, in aliis nigricans & graveolens, in aliis tantum ichor tenuis & acris, malo odore varioque colore præditus appareat. Album coctumque

pus

pus, quod bono indicio est, plerumque in recentibus fistulis, vel tum temporis conspicitur, quando materia partes sanguineas & carneas occupaverit; albedo vero puris debetur commixtioni particularum acidarum cum gelatinosis & succi nutritii oleosis, non aliter, atque extra corpus contingere videmus, si forte acidum cum oleosa substantia miscetur, ubi mox albicans prodit color. Graucolentia, quæ jungitur, intimæ partium salino-sulphurearum combinationi, seu putredini dissolventi in acceptis ferenda est; quia indubitata experientiæ fide constat, quod ipsa putredinis labes ab ulceribus, præsertim vetustioribus, excludi minime possit. Denique consideranda venit summa materiæ effluentis acredo, quæ sæpe tanta est, ut linteamina arrodat, & vix aliunde, quam ab humorum stagnatione & corruptione progignitur. Omnes enim corporis animalis succi extra legem circulationis positi, & diutius subsistentes, stagnando, plane alienam induunt crasin, maximamque acquirunt acrimoniam: unde non mirum esse debet, cur etiam in fistulis similia videamus contigere.

§ XVI.

Fistularum exploratio universalis.

His ita expositis, proximum est, ut accuratius determinemus, qua ratione exploranda sit fistularum præsentia & propria cujusque indoles. Optime autem id primo efficitur, si digitis exploramus, an dura adsit productio, an illa per lineam rectam vel curvam in cute proserpat, & an paucus vel nullus doloris sensus percipiatur. Dein formam fistularem specillo, sive instrumento exploratorio inquirimus; unde facili negotio cognoscitur, quantam fistulæ faciant productionem, quamque habeant directionem sive sursum, sive deorsum, vel ad latera tendentem. Quam in rem egregia sunt, quæ protulit PARÆUS *lib. XII. cap. XXIII. multis*, inquit, *cuniculis & in labyrinthum anfractuosa judicantur fistulæ, si non alte descendit specillum. & nihilominus plus saniei effluit, quam tam exigui ulceris ratio ferat: an vero tortuosa sit, opus est, ut id recte cognoscamus. Præstamus autem id ipsum virgula quadam cerea vel instrumento tali, quo solet vulgus purgare suas tabaci fistulas: hæ enim ad quæcunque latera se flectere & ad fistulæ figuram se accommodare possunt.* Quod vero specillo, vel instrumento exploratorio explorari jubent CELSUS atque PARÆUS, id HIPPOCRATES *lib. de fistulis* per allii recentem scapum experitur, quam ego methodum auctori suo relinquo, & illis, quibus occasio observandi favet, experiundam commendo, id tantum commonefaciens, quod præter hæc omnia de fistularum præsentia aliqua ex parte certiores fiamus, si ulcus jam diu duraverit: quæ enim annua sunt ulcera, in iis cicatrices cavas fieri necesse est.

§. XVII.

-- & specialis.

Speciales fistulæ iterum speciales habent notas, ex quibus cognoscuntur. Ita fistulæ lacrymalis indicium est, si circa angulum aculi internum fistulosa carunculæ exulceratio deprehenditur. Sæpius tamen sola intumescentia cum rubore conspicitur, qua compressa sanies ulcerosa aut serum acre, album & viscidum vel oculum versus vel nares prorumpit. Neque omittenda est peculiaris Anellii vias lacrymales explorandi methodus, quam specillo argenteo quoad extremitates exigui globulis munito perficere solet, cujus delineationem, & usum tradidit excell. PLATNERUS. Fistulam maxillarem indicat plerumque matariæ inter manducandum & oscitandum effluxio, præsertim si vasa lymphatica jam sint corrosa. Ani fistulam manifestant ante apertionem maxime dolores, rupto vero abscessu ichor exstillat summi fœtoris. Si ulcus intestini recti substantantum perforat, partibus externis intactis, ichorosa materia per anum

tam

tam ante, quam post fæcum alvinarum rejectionem profunditur, prout fundus fistulæ, vel superius, vel inferius latitat. Supra autem fundus solet hærere, quando ante fæcum leniter saltem induratarum secessionem ichorosa acris materia expellitur; inferius autem, quando ichoris stillicidium excrementorum dejectionem sequitur, vel si tuberculum ad rubedinem vergens exterius prope ani foramen conspicitur, eo præsertim tempore, cum fundus ichore repletus est, quo effuso tumor evanescit. Sin intra intestini tunicas fistula proserpat, foramine exterius conspicuo, dignoscitur exploratione candelæ cereæ, vel instrumento accommodato; si hoc intra membranas urgetur, lamella digitis immissis & stylo interiacet. Intestinum si interius quoque apertura gaudeat, instrumentum adactum digitos proxime attingit, materiaque partim per ani foramen, partim excrementa & flatus per orificium fistulæ prodeunt, itemque liquor per ani foramen injectus regurgitat, & per fistulæ oram apertam exstiliat. Fistula sphincterem ani perforans apparet, quando digiti apex ano constricto intrusus haud fortiter comprimitur, sed in ampliorem valdemque dilatabilem cavitatem recipitur. Quæ vero fistula multis cuniculis prædita est, exploratur candela cerea, vel instrumento flexili. Præterea fistulæ ani partes sæpe conterminas infestant: nam multoties non solum ad vesicam tendunt, ubi vel urina per anum prorumpit, vel ichor & excrementa cum urina prosiliunt, verum etiam in sequiore sexu ad uterum reptant, in quo casu fæces cum sanie ichorosa per uterum egrediuntur. Quæ vero ad coxendicis vel coccygis ossa pertingunt, difficilioris sunt cognitionis, nisi os carie infectum, quod ex ichore graveolente & nigricante effuso concluditur.

§. XVIII.

Prognosis fistularum ratione loci.

Restant jam pauca de prognosi, sive eventu affectus nostri dicenda. In quo quidem perficiendo primo omnium attendi meretur sedes fistulæ, partiumque affectarum structura. Summatim tamen adserimus, fistulas ad interiora pertingentes periculi nunquam esse expertes, admodumque difficilem admittere sanationem, quoniam non adeo facile a sordibus possunt mundari, nec omnibus sine discrimine remediis adiuvari; unde facile fit, ut pars quædam nobilior arrodatur. Sic lethalis est illa, cujus mentionem facit MARCHETTE *obs. XLVII.* ubi ex vulnere ossis sterni fistula exorta ad ipsam cordis substantiam penetravit. E contrario fistulæ extrinsecus spectantes & visui obviæ non tantum in sanando habent discriminis, sed iisdem, si superficiales & cutaneæ sunt, sæpe intra quatuordecim dierum spatium contingit sanatio. Quæ ad musculorum tendines, arterias, venas & nervos penetrant fistulæ, periculo non vacant; cum contra curatu faciliores sint, quæ in mollibus carnosisque partibus existunt: unde jam HIPPOCRATES *in Coac.* hoc tulit judicium, quod fistulæ, quæ in cartilaginosis & excarnibus locis subnatæ multum saniei funderent, & carunculam in osculo continerent, omnem fere medelam respuerent. Similiter etiam quæ circa articulos oriuntur fistulæ ægerrime sanantur, partim ob molestissimum synoviæ adfluxum partim ob continuum harum partium motum. Hinc insanabilia pronuntiat ulcera fistulosa HILDANUS *obs. XLVIII. cent IV.* quæ circa juncturas mandibularum contingunt; quod tamen ita limitamus, ut ipsa potius curatu difficillima declaremus, quam ut omnem sanationis spem iisdem præscindamus; siquidem nos ejusmodi fistulam circa juncturas maxillarum obortam, & continuo lymphæ inter cibos masticandos oscitandumque adfluxu molestam

in virgine olim feliciter sanatam novimus. Denique difficilis, admodumque diuturna est illarum fistularum sanatio, quæ oculi canthum, intestina, vesicam & canalem urinarium occupant, quoniam non tantum singulæ hæ partes exquisitum habent sensum, verum etiam medicamentorum applicationem difficulter admittunt.

§. XIX.

...ratione aliarum circumstantiarum.

Porro diversa quoque nascitur prognosis quoad amplitudinem vel angustiam cavitatum. Sic enim fistulæ, ampliori præditæ orificio, majorem spem sanationis ostendunt, quam quæ in angustum coeunt. Quæ in breves desinunt cavernas, unum quasi ductum in alium immittentes magnam in medendo molestiam creant, & vix absque manus opera medelam recipiunt. Quamdiu os cariosum & callus in fistula remanet, frustra speratur salus, quia os sideratum semper partes vicinas in labis consortium trahit. Hinc etiam fistulæ, a carie ossis subnatæ omnem respuunt sanationem, nisi prius caries fuerit sublata: cum contra aliter res sese habeat in iis, quæ ab ulceribus, abscessibus & vulneribus originem duxerunt, utpote quæ curationi facilius obtemperant. Præter hæc vero, permultum quoque interest, ut in prognosi ferenda subjectorum fistulis laborantium rationem habeamus, quia regulæ instar practicæ tenendum est, in scorbuticis & cachecticis, ut omnia vulnera & ulcera, sic etiam fistulosa difficilius cicatricem recipere. Siquidem largiori succorum inutilium adfluxu continuum malo pabulum suppeditatur, quo nondum subtracto, irritus est omnis medentis labor. Denique de accidentibus quibusdam, in fistulis obviis hæc est prognosis, quod, si e. g. lapides ex fistulosis sinibus excernuntur, ut SCHULZIUS *in ephem. N. C. anno IX. & X. obs.* 155. annotavit, vel si vermes iisdem innidulantur, ut BORELLUS *in obs. medico physic. cent. II. obs.* 48. testis est, & ego ipse observavi, item si hæmorrhoides per fistulam intestini recti, & menses per fistulam uteri excernuntur, nunquam fere non longum requiratur tempus ad curationem ex voto perficiendam.

THESES THERAPEUTICÆ CUM CAUTELIS.

§. I.

Fistulæ antiquæ consolidandæ.

Ante quam ad ipsam fistulis medendi methodum nos accingamus, operæ esse prætium ducimus, nonnulla prælibare & excutere, quæ circa fistularum curationem objici a quibusdam solent. Plurimi enim & medicorum & chirurgorum in dubium vocare ausi sunt, utrum fistulæ antiquæ tuo consolidari queant, & annon potius, sicut a fonticulis diu manantibus & occlusis major inde noxa in ægrotantes redundet; Equidem de componenda hac lite sollicitus probe scio, quod splendidissima illa medicinæ sidera, GALENUS, PARÆUS, HILDANUS, BARBETTE, *Vidus* VIDIUS, *Fabricius ab* AQUAPENDENTE, SCULTETUS & AMMANNUS negativum sustinuerit, multisque funestis exemplis noxiam harum fistularum occlusionem comprobaverint. Verum enim vero, licet lubentissime concedam, quod ulcera illa antiqua & fonticuli diu gestati, in corpore impuro ante debitam sanguinis & humorum depurationem occlusi sævissima inducere symptomata valeant; neminem tamen inficias ire confido, quod citra ullum sanitatis detrimentum consolidatio possit institui, prius internis remediis tam corrigentibus, quam evacuantibus, & aliis depurationi inservientibus impura humorum massa ad meliorem, blandiorem & naturæ magis amicam reducta fuerit temperiem. Qua quidem in re plenissime me con-

firmat

firmat & fide digna peritissimorum medicorum, & mea ipsius experientia, quæ plurimis me exemplis docuit, citra ullam noxam, aut subsequentem graviorum symptomatum syndromen, sæpe etiam sine scrupuloso internorum usu fistulas etiam antiquissimas fuisse sanatas. Multo vero magis ponderosis inductus rationibus credo, fistulas neglectas & sine curatione relictas in ingens vitæ discrimen ægrotantes conjicere. Exemplo sit fistula lacrymalis, quæ nisi opportune tractatur, humorem oculi aqueum nutrimento suo privat & in perfectam denique cœcitatem desinit. Accedit tandem, quod in fistularum sinubus continua generetur acredo, quæ exedendo & corrodendo innumeros sibi canaliculos efficit; unde successu temporis ingens humorum corruptio, imo ipsa demum sphacelatio produci potest.

§. II.

Indicationes curatoriæ.

Ipsa ulcerum fistulosorum sanatio his maxime obsolvitur indicationibus: ut I) si quædam humorum dyscrasia peccat, hæc commodis remediis corrigatur; II) ut callus & scirrhosa durities, sine cujus remotione nulla exspectanda est constans curatio, perite tollatur; III) ossium, si adest, caries auferatur, & denique IV) ut fistulæ mundentur, fibræ conglutinentur, & cavitas nova carne repleatur.

§. III.

Curatio interna.

Primo quidem scopo, sive debita humorum correctione optime potiri licet, si in id maxime incumbit prudens medicus, ut nimiam sanguinis redundantiam vel venæsectione, vel in spongiosis pinguibusque subiectis cucurbitulis cum scarificatione appositis imminuat; quod eo magis videtur necessarium, quia sub plethorico corporis statu non modo succorum impuritas promovetur, sed major quoque, quam par est, humorum adfluxus ad affectam partem proritatur. Posthæc vero in humoribus acribus contemperandis, serosis per commoda emunctoria ejiciendis, & sanguinis universa massa depuranda summam merentur commendationem decocta radicum, lignorum & corticum tam leniora, quam saturatiora, per longius temporis spatium haurienda, quorum integra laus & utilitas ab antiquissimis temporibus ad nostram usque ætatem se propagavit. Quo etiam spectant infusa vulneraria, ex herbis & floribus sic dictis vulnerariis, hederæ terrestris, agrimoniæ, urticæ mortuæ, saniculæ, scordii, floribus chamæmeli, millefol. bellidis, rad. aristoloch. rotund. altheæ, rasura ligni sassafras & similibus confecta, quæ prioribus virtute minus cedunt. Tum quoque interponere decet leniora laxantia rhabarbarina, mannata & sennata, vel etiam in nonnullis pilulas cum mercurio dulci vigoratas, quarum ope depurationis opus perpelle sæpe perficitur. Nec denique omnino carere possumus probe paratis mercurialibus, si lympha insigni peccat coagulo, & pertinaces ductuum minimorum obstructiones adsunt, vel si luis venereæ subest suspicio. Sed modo videndum est, an viscerum imbellicitas & reliqua ægrotantis constitutio hæc remedia tuto admittat. Quæ alias ad internam fistularum curationem adhuc spectant, ex capite præcedenti de ulceribus possunt desumi.

§. IV.

Calli sanatio postulat orificii dilatationem.

Secunda indicatio, quæ callositatem tollendam præcipit, non potest expleri, nisi remedia callum absumentia immediate callis applicentur, quod tamen exterior fistularum angustia plerumque prohibet: quare primo omnium orificia debent dilatari, ut per viam magis patentem medicamenta commodius possint pertingere. Dilatant autem præduras & arctas horum ulcerum oras, quæ humorum imbibendo se latius expandunt, ut fere sunt medulla sambuci, spongia cera probe imbuta, quæ mihi videtur optima,

ma, radix consolidæ & gentianæ in figuram pyramidalem efformata, parteque acuminata in fistulam intrusa. Sed prospicere decet, ut in extractione harum turundarum cuti eamus, ne illæ forte frangantur & portionem sui relinquant, unde sæva & dolorifica oriri symptomata possent. Quaproter perite monet *Dominus a* SOLINGEN *in chirurg. part. II. cap. III.* turundas ex fragili materia nunquam esse conficiendas, easque filo alligandas, ne intimius sese fistulis insinuent.

§. V.

medicamenta septica.

Dilatato, quantum satis est, orificio de ipsa calli remotione cogitare expedit, quam quidem chirurgi vel medicamentis, vel instrumentis præstare solent. Medicamenta in his locis adhibenda sunt, ubi nec incisio, nec ustio commodum invenit locum, vel si recentes sunt fistulæ, & callo non adeo duro & crasso munitæ. Verum enim vero, quum varii sint generis septica eaque vel magis vel minus acria & corrosiva, quæ pro ipsa calli conditione applicare decet: unde breviter jam præcipua enarrabimus. Inter mitiora, ad tenue recentemque callum eximendum proficua, referri maxime debet succus nicotanæ, radix ari & helleborus albus, cui posteriori ad tertium diem fistulæ immisso HOLLERIUS *in instit. chirurg. libr. III.* insignes tribuit laudes. Mediæ indolis sunt ammoniacum, alumen ustum, vitrum antimonii, unguentum ægyptiacum, rubrum *Felic.* WURZII, apostolicum, aqua viridis Hartmanni, crocus metallorum, lapis corrosivus & butyrum antimonii cum limatura martis ad temperiem redactum. Ex valentissimis sunt mercurius sublimatus, lapis infernalis, & similia. Præter hæc vero huc etiam pertinent aqua a TAGAULTIO *lib. III de ulceribus* commendata & ex mercurio sublimato, unguento ægyptiaco, aqua plantaginis & rosar. confecta, nec non ex *Domini* SOLINGEN consilio turundæ ex pergameno liquore quodam corrosivo imbutæ. Neque reticere possum, quod sæpe mercurius sublimatus cum unguento camphorato remixtus, item emplastrum ex butyro antimonii & cera conflatum egregium præstiterint effectum. Probe tamen circa singula hæc remedia notari velim, quod liquida sint injicienda, solida autem, ut pulveres, cum unguentis in spissam formam redacta sub specie turundarum applicanda; idque tandiu, donec callus mortificatus se a carne separet, exitumque affectet. Deinceps acria illa salina caustica in partibus membranaceis, tendinosis ac nerveis cautissime debent adhiberi, ne forte inflammatio cum dolore acerbissimo accersatur, quod similiter tenendum est de mercurialibus, quæ certe, ubi ossa adfecta sunt, magnam requirunt cautionem.

§. VI.

inprimis viride æris.

Præter dicta restat adhuc aliud remedium, in absumendo callo præstantissimum, cujus usum sæpius iterumque probatissimum inveni. Est autem illud simplicissimum viride æris, quod nulla manifesta acrimonia corrosiva imbutum nec graviorem dolorem inflammatorium, nec alia excitat symptomata, sed intra tres quatuorve dies callum durissimum non modo ita exedit, ut totus separatus extrahi queat, verum etiam acidum ulceris corrosivum egregie absumit, ut extracta callosa substantia optimum generetur pus & ex voto succedat consolidatio. Usus vero ita debet adornari: viride æris in pulverem contusum & cum liquido, vel sola saliva subactum in turundas redigitur, quæ in cavitates fistularum callosas, quantum licet intruduntur. Secus autem fit, si recepto inter chirurgos more viride æris cum unctuosis, oleosis permiscetur. Licet etiam una vice totus callus hoc remedio non possit eximi, ob obliquum & antractuosum cuniculorum ductum, poterit

tamen

tamen repetitis vicibus feliciter auferri, si modo profundius turundæ in cavernam immittantur. Sed cauta sit in locis nervosis applicatio.

§. VII.

Instrumenta. Instrumentis quoque vel acutis, vel ignitis callositas solet tolli; & his quidem dum eschara callo inducitur & ipse mortificatur, illis e contrario, circulus ille callosus e medio tollitur, ut postea fibræ carneæ se iterum possint connectere. Ex acutis optima sunt cultri falcati, qui se ad tortuosam fistularum figuram facile acccomodant, quale est syringotomum *Domini* SOLINGEN, modo id prudenter & circumspecte observetur, ne arteriæ vel nervi rescecentur. Quomodo ignita applicanda sint, optime docuerunt SOLINGEN, VIGO, PARÆUS SCULTETUS & alii, qui de instituto hanc curandi methodum tractarunt.

§. VIII.

Caries ossis quomodo collenda? Operam haud minorem requirit tertia indicatio, quæ eo tendit, ut caries ossis, si quæ adest, dematur; siquidem hac durante sanies pinguis & copiosa ex osse plorans semper novum generat ulcus, quod etsi ad cicatricem perducitur, caro tamen superveniens est flaccida, mollis & minus bona. Cognoscitur autem ossis caries, si vel nudis oculis se manifestat, vel si specillo in fundum ulceris immisso asperitas percipitur, vel exinde concluditur, si os denudatum fiat pinguius & successu temporis nigrum, post nigredinem vero hinc & inde perforatum. In tali rerum statu vel ipsi ossi immediate medicamenta debent applicari, vel si os profundius est, siphonis ope infundi. Quo nomine commendari merentur medicamenta sale volatili oleoso instructa, quæ non modo nimios tubulos, ex quibus ossa constant, penetrantia sua facile intrant, sed quoque acidum ulceris corrigunt, ut præcipue sunt oleum caryophillorum, cochleariæ, cinamomi, & præsentissimum omnium pulvis euphorbii. Sæpe etiam necesse est, ut prius os cariosum lima teratur, vel scalpello tamdiu rodatur, donec punctula apparent rubicunda. Neque dein minus utilissime & funditus quasi cariem delere solet ferrum candens, ossi crebrius adhibitum, quod tum ratione evaporationis acidi, tum ratione alterandi acidum operari videtur; quia fœdus odor post ferri applicationem plerumque solet evanescere. Ossi autem sic denudato adspergatur pulvis mastichis, myrrhæ, aloes, rad. ireos florent. aristolochiæ, vel pulvis ad cariem *Sculteti* ex balsamicis confectus: quibus super imponi possunt filamenta & dein unguentum digestivum. Si liquore opus est, optime is potest confieri ex aqua calcis vivæ, aloe, myrra essentia euphorbii & spiritu vini camphorato. Interdum tamen accidit, ut festucæ os sponte sua relinquentes firmiter lateribus carneis & calli adhærescant; ubi expedit, cum instrumento chirurgico flocculis linteis obvoluto, os sæpius attingere, ut illud liberum inde evadat & forcipe eximi queat.

§. IX.

Consolidatio. Remotis itaque obstaculis cura adhibenda est, ut fistulosa cavitas repurgetur, bona carne impleatur, & cicatrice orificium obducatur, quod sponte sæpe accidit, si fibræ non adeo nimis a se distant & serum bonum nutritium præsens est, superposito tantum emplastro, tonum partis firmante & ab aeris injuria defendente. Quod si autem fistula nimis ampla est, decoctum ex vino, myrrha, aloe, floribus rosarum rubr. rad. aristolochiæ rotundæ, scordio, centatur. min. syringa sæpius injiciendum est, ad sordes plenius detergendas, putredinemque arcendam & occlusionem promovendam. Sed tunc temporis fistulæ apertæ servari debent, quo pus exire possit, quod alias stagnando facile novos facere sinus, novumque producere callum potest. Hoc autem perficitur commodis turundis, vel canalibus argen-

argenteis, tamdiu in ulcere servatis, donec durities omnis ablata, & cavitas novis fibris ad orificium usque est repleta, quo peracto cicatrix emplastro saturnino inducitur. Ipsa carnis generatio solius quidem laudabilis materiæ nutritiæ, bonique sanguinis opus est, nihilominus a medicamentis sarcoticis, quæ vi balsamica humidum excessivum absumunt, partes roborant, acidasque & salsas partes contemperant, insigniter adjuvatur. Qua virtute inprimis pollent balsamum Locatelli, Peruvianum, Copaivæ, gummi animæ, elemi, styrax liquida, mastix, myrrha & similia. Neque laude sua caret essentia incarnans elegantissima, quæ ex floribus rosar. rubr. hyperici, millefolio, aloe, myrrha, mastiche, gummi elemi, balsamo Peruviano cum spiritu vini digestis & cum melle remixtis, optime componitur.

§. X.

Curatio fistulæ lacrimalis.

Jam demum, quæ de singulis fistulis, maxime de lacrymali & ani seorsim tenenda sint, breviter tradam. In lacrymali nondum perfecta commode locum invenit methodus illa a beato celeberr. STAHLIO descripta & ab Anello magis exculta, quæ in eo consistit, ut partim specillis argenteis in puncta lacrymalia immissis materia sacco lacrymali impacta amoveatur, partim ut subtili syringa huic usui idonea liquores ulcus purgantes quas ex solutione salis neutrius cum aqua vel communi, vel destillata, addita aloe & myrrha conficiunt, injiciantur: qua ratione, in leviori exulceratione, si vel plane nulla, vel exigua tantum callositas adest, permultum proficitur, malumque deterius præcavetur. Ipsa autem operatio peragitur, si ægro in sella demissiore collocato palpebræ sinistra manu diductæ versus canthum oculi externum retrahuntur, & dextra suspensa specillum paulo incurvatum per puncta lacrymalia trajicitur; modo id post inflammationem superatam, & post ophthalmiam correctam demum instituatur. Major tamen salus contigit, si abundanti seri lacrymalis adfluxui & tenacitati simul prospicitur: quo scopo præter interna derivantia, & resolventia, externe sternutamenta, vel vesicatoria nuchæ apposita prosunt. Si verum adest ulcus fistulosum, sectione eo magis opus est, quæ præmissa per laxantia, venæsectionem & similia præparatione, & oculis per collyria defensis in ægro demissius collocato mediante scalpello falcato vel ancipiti in semi circulum a radice nasi per medium fistulæ tumorem ad radicem usque palpebræ inferioris instituitur, vitando, ne tendinea musculi orbicularis particula lædatur. Post hæc scalpello obtuso vulnus dilatetur, sanguinisque profluvium sistatur: Neque vero ipsius lacrymalis sacci remotio negligi debet, transversim incidendo ad locum, quo ductus lacrymalis eidem inseritur, quia alioquin destillantes lacrymæ denuo stagnantes facile corrumpuntur, & novæ fistulæ ansam præbent. Tum quoque vel ferro ignito, vel specillo sulcato os unguis est pertundendum, & novus canalis formandus, qui turunda foramini immissa, aut tubulo argenteo inserto apertus servatus lacrymis ad nares devehendis inservit. Impositis remediis inflammationem & hæmorrhagiam sedantibus callus absumatur, vel per ejus incisionem, vel per scarificationem, vel per ustionem aliaque remedia corrosiva. Ulcere a callo & sordibus per debitas injectiones purgato cogitandum est, qua ratione præstare velimus, ut latex lacrymalis per illum ductum arte excitatum ad nares stillet. Quo fine cannula minor ex argento fabrefacta, exterius clausa novo ductui accommodatur, postea vero consolidatio promovetur, & illud instrumentum quiete per tempus geritur. Alii vero hujus molæstiæ pertæsi diligentiori puris

per

per puncta lacrymalia expressione impedire possunt, quo minus pus noceat. Urgente ossis unguis carie cauterium actuale prodest, cavendo per cannulam argenteam in forma nuclei olivæ adhibitam, ne oculus a ferro cadente lædatur.

-- & ani per ligaturam & corrosiva.

§. XI.

Ani fistulæ curatio peragitur vel ligatura, vel cauteriis & corrosivis, vel incisione. Quæ ligatura fit, ita instituitur, ut ægri ventre inflexo cubantis femora ministrorum ope diducantur, & operator indicem digitum oleo amygd. dulc. inunctum intrudat, altera vero manu stilum vel acum flexilem ex argento optimo paratam, lino quintuplicato ad palmam longo & pilo equino circumdato, vel filo ex pilis equinis contorto munitam in fistulam dimittat, eamque pertundat; postea vero extracta acu, filoque relicto extremitates filorum extra anum pendulas deliget, singulisque diebus restrictionem suscipiat tamdiu, donec fistula fuerit discissa, & callositas poterit removeri. Corrosivum medicamentum calloso fistulæ ori turunda ex linteo carpto exceptum applicatur, postea vero alia turunda, ex spongia compressa cera imbuta ad dilatandum fistulæ sinum intruditur. In fistula profundiori septicum linteo carpto tamdiu est admovendum, donec callositas absumta, & ulcus consolidari queat.

--per incisionem.

§. XII.

Omnium autem optima fistulas sanandi ratio est, quæ incisione ita perficitur. Ægroto commode collocato operator indicem & medium digitum, oleo lil. alb. madidum intrudit, altera manu cultrum incisorium vagina reconditum stiloque flexili argenteo præditum recipit, & hunc fistulæ ori immittit, donec ad fundum fistulæ sinus stili acies pervenerit. Hoc facto stili aciem ad digitos vertit intrusos, eamque per illorum interstitium adigendo fistulæ sinum pertundit, postea digitorum apicibus stilum recurrat, & cultri aciem manubrio absconditam altera manu detegit, cultrumque manubrio arreptam protrudit, & digitis extractionem stili molientibus succurrit. Stilum sequitur cultri acies, qua, cooperante utraque manu, uno ictu fistulosum ulcus discinditur. In fistulis externis & in sphincterem terminatis hanc præstat instituere operationem. Chirurgus acum ex finissima lana paratam; spithamæ longitudinis constanti manu sinui fistulæ aperto intrudit, ejusque fundum pertundit, postea cuspide recurvata acum per fistulam traducit, & ad ejus medium extremitates acus committit, commissasque firma tenet una, altera vero manu mediante cultri incisorii fistulæ partem ab extremitatibus acus compressam rescindit, ut portio acui adhærescat. Neque demum laude sua caret Dom. Bellieres secandi methodus, quæ per cultum, acie quadantenus incurvata, dorso rotundo & polito, collo oblongo & rotundo, inferius lato, superius in mucronem sensim abeunte, globuloque parvo pisi magnitudinis munitum in fistulis externis ani sphincterem obsidentibus peragitur.

OBSERVATIO I.

Enarrationes Morborum.

Fistula mammæ.

MAtrona illustrissima diu olim vexabatur ulcere genæ fistuloso, quod omnibus frustra adhibitis remediis ad sanitatem perduci non poterat. Ego igitur consultus suspicabar primo dentem cariosum, sed hoc non invento, & levi tantum gingivæ tumore conspecto, hunc protinus lanceola aperiendum curabam. Unde mox in conspectum se dabant duæ festucæ & radices a dente olim extracto relictæ, quibus extractis demebatur simul longa ac rotunda membrana, fistulosum ulcus externe guttulas aliquot sanguinis fundens brevi tempore ex voto sanabatur.

EPI-

EPICRISIS.

Habent id peculiare & quasi proprium fistulæ genæ, ut plerumque a criosis dentibus foveantur, quibus exemtis sponte sæpe aut levi tantum medicatione adiutæ sanescunt. Idem evenit in præsenti casu, ubi fragmenta a dente quondam evulso, relicta impediverunt, quo minus faciliorque obtigerit sanatio. Simile quid olim observavi in virgine, quæ fistula lacrymali laborabat, cujus orificium in eminentia ossis maxillaris ad latera colli exstans, & per medium glandulæ Warthonianæ transiens in dente molari extremo terminabatur, quo evulso primum sanguis, tum lympha exstillabat pura, & tandem sanatio, licet ob lymphæ fluxum difficilius procurabatur.

OBSERVATIO II.

Fistula mammæ.

FEmina ex gente Judæa tumorem mammæ sinistræ habebat, qui suppuratione facta a chirurgo aperiebatur. At vero, cum insignes ductus lactei læsi erant, continuo fere lympha cum pure mixta chylosa exstillabat. Neglecta purificatione humor exedendo ingentem formabat sinum intus leviter, sed non adeo graviter durum, qui totam prope mammæ substantiam fistulosam reddebat. Quare ego in auxilium vocatus brevem canalem argenteum orificio fistulæ, ad puris fluxum derivandum, immitti, & ulcus decocto, ex myrrha, aloe, flor. rosar. & vino parato aliquoties de die syringa injici præcipiebam, eo effectu, ut ægra simul internis depurantibus adiuta exoptatæ redderetur sanitati.

EPICRISIS.

Hoc quidem ulcus nondum vera fuit fistula, quia callo duro adhuc carvit; nihilominus in parte cordi propinquiori periculo non vacavit. Mali autem origo debetur chirurgi imperitiæ, qua commissum fuit, ut humor purulentus non rite eductus sibi sinus effecerit sicut plerumque fieri deprehendimus, si materia intus retenta per stagnationem majorem acquirit acredinem majoremque profundius penetrando potentiam.

OBSERVATIO III.

Fistula lethalis.

COrripiebatur olim vir plebejus malo, ut putabatur ischiadico lateris dextri, cui nulla servata diæta, nullisque adhibitis remediis ulcus superveniebat, quod quinque digitis infra articulationem ossis femoris cum coccyge apertum ingentem materiæ copiam fundebat, & neque internis, neque externis tractatum remediis in fistulam desinebat, qua æger per longum temporis spatium summis cum torminibus vexatus, accedente tandem tumore scroti & adiacentium partium aquoso miserrime moriebatur. Per sectionem cadaveris maximeque ulceris, circa caput ossis femoris & ipso capite acetabulo ossis coccygis acerrima caseosa, & tartarea materia insigni in copia deprehendebatur, qua ligamentum illud, os femoris cum coccygis acetabulo connectens exesum, imo, quod maximum est, ipsa cartilaginosa substantia, qua hæc ossa in articulationibus investiuntur, consumta, ipsaque ossa summa carie corrupta cernebantur, luculento indicio, potentissimum & acerrimum ibi latitasse acidum. Ut ideo plenius adhuc confirmentur, quæ de summæ acredinis in fistulis præsentia supra commemoravimus.

FINIS.

CONSPECTUS CAPITUM.

FRIDERICI HOFFMANNI MEDICINÆ RATIONALIS SYSTEMATICÆ

SUPPLEMENTUM

DE PRÆCIPUIS INFANTUM MORBIS,

Cui accedit Index Rerum Præcipuarum in quinque posterioribus Systematicæ Tomis occurrentium,

ET VITA AUCTORIS

A D.D. & P. JO. HENR. SCHULTZIO CONSIGNATA

VENETIIS, MDCCXLI.

APUD SEBASTIANUM COLETI.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

PRÆFATIO.

QVum jam in eo sit, ut in publicum prodeat hæc mea de infantum adfectibus opella, equidem contra ritus auctoribus librorum solemnes me facturum existimo, nisi antea instituti rationem brevibus exponam. Prius vero, quam ad illud perficiendum me accingo, momenta quædam notatu inprimis digna, sed neglectui plerumque habita ob oculos ponere lubet, quæ Numinis divini singularem circa infantes tam nascendos, quam recens natos providentiam luculenter admodum demonstrant. Primo autem loco, ad ipsum generationis negotium respicientes obstupescimus, qui fiat, ut ex puncto quasi, seu tenuissima, rudi & incondita vescicula, per expansivam genituræ virilis virtutem fœcundata, homo prodeat, qui spiritu immortali, variisque organis sensoriis artificiosissime fabrefactis præditus maxima Dei opera in hoc universo perlustrare, indeque ad creatoris venerationem pervenire potest. Etsi vero abstrusum & a sensu nostro remotissimum formationis hominum opus penitus sibi relinquimus; summam tamen Numinis divini sapientiam vel ex eo abunde satis cognoscimus, quod omnes sexus feminini partes ita sapientissime construxerit, ut ad hominem progignendum aptissimæ sint. Nonne etenim summa admiratione dignum est, quod facta imprægnatione sanguis ille menstruus, in sanitatem mulierum antea excretus, nunc copiosior ad uterum hoc fine confluat, ut inde succus temperatus & gelatinosus, per spongiosam uteri substantiam transcolatus, mediante placenta uterina & funiculo umbilicali, ad nutriendum fœtum impendatur, donec hic ex angusto uteri ergastulo excludi, hominumque cœtui adnumerari queat. Hæc ipsa autem fœtus per partum exclusio non minorem mereri admirationem videtur, dum mense plerumque nono solari, uterus matris a mole fœtus grandioris distentus, & quasi ad spasmodicam contractionem lacessitus, aeris inspirati, musculorumque abdominis adminiculo, contentum fœtum inter anxios conatus expellere nititur. Superatis partus laboribus statim natus, nulla edoctus arte, suis ipsius viribus aerem, cujus usura in utero caruit, libere inspirat, &, quod omnem fere fidem superat, ipse sanguinis per cordis & pulmonum vasa circuitus, via aliunde directa, non amplius ex dextro cordis ventriculo per foramen ovale ad auriculam sinistram abit, sed clauso isto foraminulo talem itum reditumque eligit, qualem in adultis fieri deprehendimus. Id quod vero sicut luculentum, & plane admirabile mechanismi sublimioris documentum exhibet; ita clarissime arguit, quantus ille sit auctor atque effector, a quo hæc omnia, ceu effectus a sua causa pendent. Abscisso dein funiculo umbilicali mirandum est, quomodo hæc operatio in tenello corpusculo

tam feliciter cedat, ut, si idem quis in adultis experiri velit, omnino metus sit, ne hi graviter inde luant multumque damni recipiant: ne dicam, qua ratione umbilicalia vasa sensim paullatimque tam belle coalescere possint, ut tandem verum ligamentum tendinoso nerveum constituant, quod vix pristini status memoriam relinquit. Tum quoque ex benignissima Dei providentia hoc inprimis beneficium recens natis concessum esse videmus, quod ipsa vitalis auræ inspiratio sordium alvinarum in utero collectarum excretionem, qua nihil utilius est, aptissime promoveat. Etenim, quum per reciprocam pulmonum actionem, septique transversi & musculorum abdominis motum ipsa infimi ventris viscera paullummodo conquassantur, non potest fieri, quin etiam excrementa inibi contenta, accedente simul bilis expressæ stimulo, ad exitum disponantur. Sed longe adhuc majus divinæ providentiæ specimen se manifestat per sufficientem lactis in mammis puerperarum accumulationem, dum quippe ita sapientissime provisum est, ut sublata post editum fœtum renitentia, elasticum uteri viscus sponte angustatum redundantes humores ad mammas divertat, ubi lacteus ille chylosus liquor separatur, qui primo quidem abstergente sua facultate meconii eliminationem adivuat, postea vero alimentum teneritudini infantum apprime congruum constituit. Neque dein facile quisquam infantes ideo imperfectionis accusabit, quod caput in superiori parte patulum, quod fontanellam dicunt, in lucem adferant: siquidem hæc laxior cranii ossium cohæsio partim eo fervit, ut inter angustum vaginæ uteri transitum aliqua ipsorum compressio fieri, & sine magna matris molestia partus facilitari possit, partim, ut cerebri moles, nutritione aucta, sese extendere commode valeat. Imo etiam in clamoribus, crebrisque vagitibus, quos sæpe infantes sani, nullisque doloribus stimulati edunt, magnum sanitatis latet præsidium. Quum enim tenelli, ob vacillantia membra, se ipsi loco movere nequeunt, optime profecto hac naturali corporis concussione deficientis motus noxæ avertuntur, atque fluidorum per universum corpus circuitus egregie promovetur. Si vero ætate jam paululum processerunt pueruli, quot quæso! fracturas, luxatione aliaque subinde mala inter saltationes variosque lusus incurrerent, ut aliquando claudi, languidi, membrisque mutili rebus publicis præessent; nisi ad hæc omnia præcavenda ossa tenellis flexibilia O. M. Deus concessisset? Denique, notatu perquam dignum est, quod homo infans ceteris animantibus fere omnibus imperfectior videatur, dum ipse longe diutius parentum ministerio, quam quidem animalia eget, quæ brevi tempore sibi ipsa de alimentis prospicere, & nociva insidiantium tela propulsare valent. Verum enim vero, re altius æstimata, summum profecto beneficium ex hac apparente imperfectione elucet. Etenim, quum homo rationis particeps immensam creatoris sui potentiam, bonitatem & sapientiam ex absolutissimis operibus suis cognoscere, debitisque celebrare laudibus debeat, opus omnino est rationis cultura,

ad

ad quam difficulter admodum ſine linguæ uſu, ad hanc vero ægerrime ſine longiori hominum, præſertim parentum conſortio pervenire licet. Et quis denique ſingula enumerare valet, quæ a ſummo Numine generi humano, maximeque infantibus conceſſa divinam providentiam clariſſime evincunt? At vero, homines ſumus, ex materia ad corruptionem admodum prona conflati, quos Deus mortalitatis conſcios, ſuoque imperio ſubjectos eſſe voluit. Quid mirum inde, ſi ne puſilli quidem a vitæ moleſtiis liberi varii generis morbos rectæque valetudinis læſiones perpeti debent; maxime quum tenera ipſorum conſtitutio admodum facile nocivam illarum rerum impresſionem admittat, quibus ad vitam neceſſario opus habent. Quæ autem maxime mala teneros adficiant, præſens hoc opuſculum, ſupplementi loco medicinæ ſyſtematicæ additum, luculentius docebit, in quo ego præcipuos infantum morbos recenſere, cum cauſis ſuis explicare, rectamque & genuinam methodum ſuggerere allaboravi, quam hactenus in longinquo artis exercicio ad præſervationem æque ac curationem idoneam maxime deprehendi. Nolui autem præter neceſſitatem verborum ambagibus uti, ſed brevibus tantum theſibus præcipua cujusvis morbi momenta complecti, ne partim opus in majorem molem excreſcat, partim, ne alio loco & tempore jam ſatis pertractata huc repetere videar. Adiiciendum deinceps curavi indicem rerum locupletiſſimum; quæ in poſterioribus medicinæ ſyſtematicæ tomis continentur, ut inde commodior fiat totius operis uſus. Nec demum illorum deeſſe petitionibus volui, quibus de vita mea plenius informari volupe fuit. Suſcepit autem hunc in ſe laborem celeberrimus Fridericianæ noſtræ Profeſſor medicinæ & eloquentiæ D.D. SCHULTZIUS, qui notatu digniora vitæ meæ facta litteris conſignata hic cum B. L. communicat. Nolit autem ideo quiſpiam me vanæ arrogantiæ reum exiſtimare; utpote qui ab omni faſtu laudiſque inani ſtrepitu remotiſſimus, nihil aliud hac vitæ meæ recenſione quæro, quam ut inde lector ſingularem Dei providentiam; quam in moderandis mortalium rebus adhibere ſolet, penitius cognoſcat, forteque aliquod imitandi exemplum ſibi ſumat. Etenim, ſi ullus unquam, ego certe ancipites fortunæ caſus, fluxilemque rerum terrenarum indolem expertus, optime teſtari poſſum quem Deus ordinem inter mortales ſervet, ut æternam nominis ſui gloriam, hominumque ſalutem ſtabiliat. Utinam modo ſingula fini a nobis præfixo reſpondeant, multumque utilitatis adferant! Dabam Halæ Magdeburgicæ a. d. 1. Maji MDCCXL.

C A P U T I.

DE MORBIS INFANTUM IN GENERE.

§ I.

Instituti ratio.

TOt tantisque proh! dolor miseriis undiquaque cinctum est mortale hominum genus, ut pervideri nequeat, quæ cura, quæ sollicitudo & diligentia sufficere possit ad impetum tot simul & diversimode invadentium morborum avertendum, aut quis artium apparatus jam intricatas malignitate partes expedire, suæque restituere integritati valeat. Docent hanc nostram fragilitatem suo imprimis exemplo infantes recens nati, qui vix cum ejulatu miseriam hanc salutarunt, quum jam innumeris obsessi periculis de salute quotidie decernere coguntur. At vero, quo majora & frequentiora impendent pericula, eo sane minus huic teneræ & tantum non omni orbatæ præsidio ætati concessum est, remedia tollendis morbis idonea conquirere, aut mali sui conditionem & magnitudinem indicare; nisi forte miserrimo ploratu, aliisque obscuris signis aliorum misericordiam moveat. Quæ cum ita sint, quam maxime videtur medico salutis humanæ cupido convenire, ut ingenuo attentoque studio imbecillæ ætatis causam suscipiens perite disquirat: quæ hanc ætatem mala adgredi soleant, quibus signis dignosci & quasi prædici queant, quæ cautione præcaveri, & demum, qua arte, quibusque præsidiis debellari debeant? Atque his inductus rationibus ego, post tot labores in medicina perpolienda feliciter exantlatos, non potui omittere, quin etiam opusculo, de infantum ægritudinibus conscribendo mentem manusque admoverem; præsertim cum ab aliis, qui in eodem studiorum genere desudarunt, multa aut intacta & non satis indigesta, aut certe emendatione quadam digna relicta deprehenderim. Nec minorem mihi fructum ex hoc meo suscipiendo labore polliceor, quam quem, Deo annuente, jam ex reliquis medicinæ meæ systematicæ tomis satis abundeque conspexi: siquidem non vana, non imaginaria & falsis opinionum commentis fundata, sed vera, & tum rationi, tum experientiæ conformia proponam, quæ in artis exercitio per dimidium sæculi & ultra occupatus constanti meditatione & observatione didicisse gaudeo.

§. II.

Historia morborũ infantũ ex Hippocrate.

Primum autem omnium præcipui infantum morbi erunt indicandi, ante quam ad causarum nexum, ex quo illi prodeunt, demonstrandum nos accingamus. In quo quidem perficiendo ducem eligere placet præstantissimum artis nostræ parentem, HIPPOCRATEM, qui ætatis morbos *lib. III. aphor. XXIV. XXV. & XXVI.* ita pro more suo eleganter & concise describit: *Qui in ætates cadunt morbi, hujusmodi fere sunt: puerulis & nuper in lucem editis aphthæ, vomitationes, tusses, vigiliæ, pavores, umbilici inflammationes, aurium sordes humidæ,* quibus nos ventris tormina addimus, *sunt familiares: cum jam dentire cæperint, gingivarum molesti pruritus, febres, convulsiones, diarrhœæ, maximeque cum edunt caninos dentes, & iis præsertim, qui inter pueros crassissimi sunt, alvoque adstricta, eveniunt. At vero, cum ætate processerunt,* quod ab anno quarto ad decimum usque & longius intelli-

ligendum est, *tonsillarum inflammationes, vertebræ, quæ est ad occiput, introrsum luxationes, asthmata, calculi, lumbrici rotundi, ascarides, verrucæ pensiles, satyriasmi, stranguriæ, strumæ & alia tubercula, præcipue vero prædicta, male afficiunt*. Hæc qui altius secum æstimat, facile perspiciet, cuivis infantum ætati morbos quosdam esse familiares, qui corpus aliter atque aliter afficiunt, longius vel brevius durant, & plus minus periculi præsagiunt. Siquidem mutata corporum, propter ætatem, textura, mutatoque vivendi genere, non potest non ipsa subjectorum ad suscipiendos morbos dispositio immutari, & postera ægritudinum ratio a pristina valde recedere. Quamobrem etiam, si de infantum affectibus disserendi animus est, non simul omnes ætatum periodos debemus complecti, minimeque omnium strictiori tantum sensu infantes in lucem vix editos considerare, sed provectiores etiam, qui ad decimum usque annum pervenerunt, intelligere; ne forte aliud morbi genus explicemus, aliud silentio prætereamus.

§. III.

Diagnosis est difficilis

Sic igitur ex HIPPOCRATE puerorum morbos enarravimus præcipuos, quorum nonnulli quidem per se statim patent, nonnulli autem difficilius cognoscuntur: quare proxime jam suppeditanda erit accuratior illorum diagnosis; quæ tamen adeo difficilis, abscondita & inexpedita est, ut sæpe vel oculatissimi in dijudicando hallucinentur. Neque enim pueruli ipsi, ob vocis articulatæ defectum, morbi sui indolem & nocendi potentiam nobis possunt enarrare; neque ex urina vel curiosissime examinata, neque ex pulsuum ictibus, vel accuratissime observatis, neque tandem ex habitu externo, qui ut facile in pejus, ita subito in melius mutatur, firmum stabileque judicium potest desumi. Nam urinæ minimorum recte valentium, perinde ac morbo quodam laborantium, sæpe sunt crassæ & turbidæ, & pulsus ab innumeris fere caussis potest mutari, & vel accellerari, vel retardari, ut explorantibus plerumque imponat.

§. IV.

ii. quomodo instituenda?

Ne tamen utraque ex parte dubius relinquatur artifex, mulierculæ adstantes, quæ curam pusillorum gerunt, probe sunt explorandæ: an infantes ejulatus edant, corpus inquieti jactitent, & vigiles diem noctemque transigant; an ructus sive acidos, sive nidorosos explodant, vomendi conatus ipsosve vomitus, & quales habeant; an singultu, nervorumque agitationibus convellantur, an tussi & respirandi difficultate laborent, an flatus & feces libere dimittent, quem excrementa colorem referant, quam consistentiam habeant, & similia? Præter hæc vero, inquirenti medico permultum accendetur lucis, si corpus a capite ad calcem inspiciens probe examinet: an extrinsecus rubedo cujusdam partis inflammatoria, an quædam exanthematum species, aut aliud vitium se manifestet; item si ore diducto disquirat, num fervidum halitum tenelli emittant, fauces pustulis obsessas habeant, vel gingivarum quadam intumescentia & phlegmone laborent. Siquidem ex his omnibus, tanquam ex principiis cognitis ad incognita non obscure licet concludere.

§. V.

Caussa proxima est 1) debilitas & sensibilitas generis nervosi.

In caussarum serie explicanda a vero haud aberrabimus, si caussam affectuum infantilium formalem & materialem 1) tam in habitu corporis laxo & molliori, quam in redundante succorum pituitosorum copia, admodumque delicato fibrarum & membranarum sensu reponimus. Etenim, quum in prima hac ætate solidæ partes, propter mollissimam, qua gaudent, teneritudinem, fluida non satis vegete possunt propellere, nec per tenuissimos canaliculorum ductus circumagere; facile inde potest sanguinis & humorum circuitus retardari, & saluberrimum excretionum negotium cohiberi: quod si accidit, non tantum succi magis magisque copia increscunt, verum etiam spissi evadunt, & crasin plane alienam, salinoacrem adsumunt. Quid vero inde? ex tali humorum plenitudine non

modo fiunt stagnationes, variæque fluidorum subsistentium corruptelæ, sed etiam a nervorum subjacentium pressione, aut distensione violenti concitantur spasmi, quorum vehementia omnes tam solidæ, quam fluidæ partes cum tota functionum œconomia perturbantur, & tenella infantum corpora, quæ ad recipiendas vel levissimas impressiones valde disposita sunt, in morbos & repentinos & vehementes conjiciuntur facillime.

§. VI.

Quod amplius confirmatur.

Neque adeo difficilis erit labor, ex jam allegatis phænomenis præcipuarum ægritudinum infantilium veras reddere rationes. Supposita enim humorum pituitosorum abundantia & stagnatione, facile potest concipi, quam ob rem ad crebriores defluxiones catarrhales, rheumatismos, pectoris oppleționes, liquidas alvi dejectiones, seu diarrhœas, tumores glandularum, aurium sordes humidas, & similes affectus tenera ætas sit proclivis. Supposita succorum depravatione & acrimonia, facile patet, cur frequentius aphthis, variisque cutis exanthematibus pueruli afficiantur; & supposita demum exquisita nervosi generis sensatione, haud minus clare apparet, cur tam vehementibus partium tam internarum, quam externarum torsionibus ac spasmis torqueantur, si vel levissima irritationis causa præcesserit. Ita enim, propter sensibilem fibrillarum intestinalium texturam, in dolorifica ventris tormina, in permolestas ventriculi & intestinorum vel distensiones, vel constrictiones incidunt; propter facilem membranarum, cerebrum & spinalem medullam investientium irritationem, percrebro motus epilepticos, & subsultus artuum convulsivos experiuntur; propter tenuissimas nervorum propagines, ad pulmonum viscus decurrentes, sæpissime tussi convulsiva & asthmate cum suffocationis metu conjuncto, ac denmum, ob exquisitum tunicarum sensum, quæ ori intus obtenduntur, pessimis symptomatibus ex dentitione difficili laborant.

§. VII.

2) acidum prævalens

Neque dein 2) in constituenda causa materiali parum valet acidum longe multumque præpollens, cui optimus morborum infantilium interpres D. D. HARRIS tantum tribuit, ut omnes fere ac singulos affectus, teneræ ætati familiares inde deducere nullus vereatur. Et profecto, in plurimis tam ex ructibus & vomitibus acidum redolentibus, quam ex fecibus, subjectos etiam pannos arrodentibus, acidi præsentis copia non obscure potest subolere, aut vel ex eo satis dijudicari, quod non modo lac, unde vivunt infantes, perfacile acescit & coagulum subit; verum etiam ipsorum succi, qui tenues atque lymphatici sunt, vix magis in aliam, quam in acescentem diathesin inclinant. Sicut enim homines adulti, phlegmatica temperatura præditi, magnaque succorum pituitosorum copia turgidi in nocivam lymphæ coagulationem præ aliis proni existunt, admodumque facile in purpuram albam, quæ ejus progenies est, incidunt; ita eo minus dubitandum est, quin in infantibus acida humorum intemperies longe citius faciliusque possit contingere

§. VIII.

Causæ remotæ debilitatis sūt: dispositio hæreditaria

Proxime nunc etiam causa inspiciamus procatarcticas. Jam quidem, si debile solidorum robur intuemur, deprehendimus, omnes omnino infantes ex sua ipsius natura adultis esse imbecilliores, & sensatione magis exquisita præditos, nihilominus tamen causæ quædam subesse debent speciales, quæ ad insignem generis nervosi debilitatem & mobilitatem imprimis contribuant, ut in his magis, in aliis minus perversi motus cieantur. Nihil vero, me judice, ex omni causarum classe magis huc confert, quam dispositio quædam hæreditaria, a parentum alterutro in sobolem propagata. Quare sæpissime usu venire solet, ut a parentibus non ita bene valentibus, aut crebriori veneris usu rerumque abstrusarum investigatione confectis, aut senio fractis, aut luxu corruptis infantes progignantur, qui a primo

mo conceptionis actu infirma valetudine utuntur,& vitia quędam connata habent, quæ nulla unquam arte aut solertia possunt removeri. Id quod nisi obstaret, minime nos haberemus tot ubique podagricos & calculosos, qui suæ miseriæ solatium anxii apud medicos frustra quærunt.

§. IX.

..inprimis vitia a matre contracta

Si qua autem labes mediante generatione in teneram progeniem traducitur, a matre profecto uterum gerente hoc maximam partem fieri solere deprehendimus. Dici enim vix potest, quantum prægnantium plurimæ, nisi maximo virtutis studio teneantur, in appetitus omnino depravatos pronæ sint, quamque inanibus curis, vagis desideriis & imaginationibus, terrore, timore, mœstitia, iracundia, fastu, vindictæ cupidine, aliisque mentis motibus agitentur; unde non potest non sanguinis circulus vario modo turbari, atque tenerrimis & quasi adhuc tremulis fœtus staminibus inimica quædam vis imprimi. Idem mali pertimescendum est, si genetrices intemperantiæ deditæ multis cibis, iisque sæpe incongruis ventriculum obruunt, aut potibus spirituosis plethoram, sub graviditate collectam sæpe commovent, nec tamen ejus copiam venæsectione detrahi patiuntur. Quo etiam illæ pertinent feminæ, quæ motibus hystericis valde sunt obnoxiæ, & peracta conceptione viros crebrius admittunt. Siquidem frequentior coitus, nonnullorum testimonio, ad morbosam debilemque prolem gignendam permultum conducere creditur.

§. X.

..debilitatio in ipso partu

In ipso etiam partus labore tenera proles sæpe infirmatur, dum aut matres segnitie sua fœtus exclusionem retardant, aut impatientia accellerant. Idem perficitur remediis calidis partum promoventibus, aut ab inconsulto obstetricum ministerio per violentam fœtus extractionem, & qualemcumque læsionem; siquidem ab improvidis istis mulierculis futurę capitis laxe cohęrentes ita sæpe comprimuntur, ut inde epilepsiæ, paralyses, aliaque horrenda mala cum mortis periculo conjuncta concitentur.

§. XI.

..animi affectus in matre & prole

In infantibus utero jam exclusis perfacile etiam sensibiles nervorum fibrillæ ad anomalos motus stimulantur, si quando aut ipsi pusilli terrore quodam inopinato, ut per repentinos clamores, excitationem e somno, item per jocosam nutricum impressionem verbis gestibusque factam percutiuntur; aut si lactantes pravo quodam animi affectu, & maxime quidem terrore ac iracundia perturbatæ mammas sugientibus nimis cito offerunt. Hinc nihil est solennius quam ut varii generis spasmi nervorum vellicationes, arrosiones,ardores,torminosi intestinorum dolores & inflationes &c. presso, ut ajunt,pede excipiant,quę se per inquietudinem,vigilias,manuum pedumque jectigationes, pavores, ejulatus,imo etiam per epilepticas convulsiones abunde satis manifestant.

§. XII.

..aeris mutationes inprimis frigus

Præter hæc vero, in debilitando commovendoq; solidorum robore multum sibi vendicat excessiva aeris, præsertim frigidi intemperies, aut subitaneæ caloris & frigoris sibi invicem excipientium vicissitudines, quæ sicut natu grandioribus, nervorum quadam imbecillitate laborantibus, ob transpirationis suppressionem,ingentem in modum adversantur; ita longe magis infantibus, qui aeris injurias ipsi arcere nesciunt, maxima minantur damna.

§. XIII.

..regimẽ nimis calidum & medicamentorum abusus

Nec denique e contraria parte excludendum est nimis curiosum, calidum & delicatum tenellorum regimen, item crebrior medicamentorum sine necessitate usus. Sic enim non solum pusilli, liberioris aeris insueti vel levissimas aures ægrius ferunt; verum etiam a medicamentis, iisque præsertim activioribus, valde plerumque alterantur,ut deinde natura in moderandis motibus quam maxime perturbetur. Et, quum honoratiores præcipue ac divites pessimũ hunc morem plerumq;teneant,plane non mirum est,cur ipsorum proles longe debilior sit longeq; frequentius ægrotet, quam

quam pauperum, adminiculis his destitutorum.

§. XIV.

Eadem nocent ablactatis. Hæc autem omnia non solum de pueris lactentibus valent, sed eodem quoque jure de illis intelligenda erunt, qui ætate jam paulo processerunt. Debilitato enim solidorum robore, susceptaque aut in utero materno, aut ex vitio nutricis ad morbos dispositione; facile judicari poterit, nec minores nec pauciores morbos, facta etiam ablactatione, posse succedere; sicut proh! dolor innumera puerorum male afflictorum exempla docent luculentissime.

§. XV.

Causæ remotæ ad acidū contribuentes ex parte lactātis. Causæ, quæ ad ingignendum acidi proventum conferunt, iterum variæ sunt, atque ex his etiam nonnullæ, quas jam enumeravimus. Quam maxime autem huc referre decet omnia, quæ lac aut ipsa nutrice, aut in sugentibus corrumpunt, idque crassum & impurum efficiunt, aut in coagulum prorsus condensant. Id quod ex parte nutricum variis potest modis accidere, & maxime quidem, si ipsæ, præter inordinata animi pathemata, fructus horæos, caseum, acetaria, acida, acria & salsa copiosius ingerunt, vinaque acida & spiritum vini liberalius hauriunt. Siquidem his omnibus lac viscidum & crassum ingeneratur, quod infantibus oblatum facile acescit, & non modo ad pertinaces primarum viarum & mesenterii obstructiones disponit, verum etiam calculi in vesica generationem, quæ non infrequens huic ætati est, oppido promovet: ne dicam, largiori spirituosorum usu lac repente æstum concipere, & per mammas in lactentes transfusum febres ardentes posse accendere. Neque sola ciborum qualitas, sed quoque excedens ipsorum quantitas valde nocere solet, dum se nutrices cibis, quanquam optimis, supra modum saginant, vel cerevisias consistentiores, easque parcius bibunt; neque tamen corpus sufficienti motu exercentes, in alto prorsus otio commode vivunt. Qua ratione non potest non crassior lacti consistentia conciliari, idemque salutis dispendium induci.

§. XVI.

Quæ amplius indicantur Similem nocendi potentiam habet validum frigus, improvide mammis admissum; utpote quod lactiferos mammarum tubulos coarctando, lac ad spissitudinem haud parum disponit. Neque dubitare licet, quin etiam lacteus ille liquor ingentem in modum alteretur, & ad pravam indolem in sugentium ventriculo suscipiendam disponatur, si quando matres vel nutrices lasciviores, durante lactationis tempore, intempestivos mariti amplexus crebrius admittunt; aut si menstrua, quæ alias in gravidis lactantibusque cessant, præter consuetudinem experiuntur. Tum enim parvuli plerumque languidi, lacrymosi ac imbecilles fiunt, suisque gestibus satis indicare videntur, lactationem tam diu esse differendam, donec obturato hoc fonte sanguineo pristinus matri vigor redeat. Neque demum lac parum corrumpitur, si nutrix passionibus hystericis patet, si alvo adstricta laborat, & propter spasmos ac flatus in primis viis collectos variis sanguinis & humorum ad varias partes congestionibus affligitur.

§. XVII.

ex parte infantū cibi copia Ex parte infantum multa pariter accusanda veniunt. Inprimis autem ipsi valde solent lædi, si nimium alimenti debent adsumere, &, quandocunque male habent, præter voluntatem mammas lacte turgidas exhaurire, vel etiam, si pulticulis viscidioribus plus justo infarciuntur. Quando enim infantes, iique præsertim parvi ac teneri tantam alimenti molem in ventriculo non satis possunt subigere, hæc plerumque in acidum magma facessit; unde tonus ventriculi & intestinorum destruitur, maximaque sanitatis damna, ut fere sunt inflationes stomachi cardialgicæ, pectoris angustiæ & similia, in teneram prolem derivantur. Quam in rem egregia sunt, quæ BLETTMULLERUS

LERUS in dissertatione, quam *valetudinarium infantile* inscribit, ex vero protulit: *lactis superflua & tantum non coacta infusione matres pueros suos nimis alendo, saepe necant, & dum lactant, mactant. Sicut enim omnis nimia repletio, ut panis adultis, sic lactis recens natis pessima est.*

§. XVIII.

..& qualitas

Sic quoque valde peccatur, si cibi varii & saepe incongrui, acidi, acres, salsi, multaeque carnes praeter necessitatem devorantur; vel si vinum, ut pancraticus mos est, ad roborandum & ploratus componendos, saepius propinatur: siquidem haec lacti admixta, coagulationem inducendo, ventriculum valde infirmant, variosque morbos excludunt. Quo demum pertinet crebrior lactis cum nutricibus mutatio. Sicut enim adulti non aeque bene mutationem potus & cibi ferre possunt; ita hoc simili ratione, longeque magis de sensibilioribus infantum corporibus praedicandum esse, per se liquet.

§. XIX.

etiam in ablactatis.

Haec omnia lactationis tempore commissa plerumque etiam in pueros ablactatos redundant, aut certe tum demum temporis vim suam sanitati adversam exserunt; maxime cum neglectis diaetae regulis a teneriori alimento ad crassius, ad carnis esum, variaque incongrua subito transscendunt; utpote in his omnibus praecipuum morborum puerilium fundamentum residet.

§. XX.

Prognosis respectu naturae & regiminis.

In prognosi ferenda primo omnium probe tenendum esse arbitror, quod infantes, qui non a teneris, delicatis, corporeque & animo morbidis parentibus, inprimis matribus, geniti fuerunt; prae aliis corpore animoque firmi, vegeti atque robusti esse soleant, nec tam facile damna a rebus externis rependant, neque morbis tam cito implicentur, aut certe impliciti felicius inde evadant. Idem fieri deprehendimus, si bene valentes non adeo bene & delicate in victu & regimine observantur, sed tempestive perferendis mutationibus sensim paullatimque adsuefiunt. Possunt enim consuetudine a teneris ita formari, & quasi indurari, ut ne ab externis injuriis tam facile laedantur: sicut quam maxime in infantibus rusticorum & ex infima plebe natorum videre licet; utpote qui neque sanitatis incommoda tam repente sentiunt, neque morbis tam graviter & tamdiu, quam quidem magnatum delicatuli, laborant.

§. XXI.

& aliarum circumstantiarum.

Tum quoque sciendum est, omnes infantum morbos, licet innumeri sint, faciliorem promittere sanationem quam adultorum, si rite illa instituatur. Nam prout tenerrima infantum corpora a rebus adversis facillime impressionem recipiunt nocivam; ita e contrario a medicamentis & rebus naturae amicis libenter admittunt meliorem, ut ideo tot puerorum funera deplorare non opus esset, nisi saepe medici ipsi nocendo ista pararent. Praeter haec, constantis est observationis, infantes corpulentiores & spongiosiori carne praeditos, item qui lacte copioso vescuntur, aut nutricem habent succi plenam & corpulentam, prae aliis frequentius morbis affici, maximeque rachitidi, tussi convulsivae & aphthis esse obnoxios; cum contra macilentiores frequentius febribus & inflammationibus pateant. Qui alvi sunt fluxilioris, plerumque melius se habent, quam qui sunt adstrictae: & denique, quum convulsivi membrorum subsultus, epilepsiae & tormina maximam infantum partem vita privent; scire licet, pessimum esse indicium, si ista mala cum diuturnis vigiliis sint stipata, atque vel diutius durent, vel crebrius revertantur.

CA-

CAPUT II.

De Regimine Recens Natorum, & Præservatione a Morbis Infantilibus.

§. I.

Instituti ratio. QUicunque avertere cogitat graviores infantum morbos, præcipue omnium eo debet respicere, ut a primo nativitatis momento omnes abigat caussas, quæ morbos possunt ingenerare, teneraque infantum corpuscula periculis objicere. Operæ itaque pretium fore confido, si in præsenti capite breviter strictimque doceam, quæ circa victum, regimen, ceterasque res non naturales tam ex parte infantis, quam nutricis tenenda sint; ne forte imprudenti horum usu innocui infantes pessimum multorum morborum fomitem extra omnem sui culpam nimis cito suscipiant, atque prima mox ætate fundamenta valetudinis per totam vitam labascentis jaceant. Multo vero magis hæcce doctrina videtur necessaria, quia generalia quædam præmonenda sunt, quæ deinceps in speciali cujusvis morbi explicatione abhinc repeti & in usum converti poterunt, ne unum idemque sæpius proferre opus habeamus.

§. II.

Infans abluendus. Quam primum in lucem editus est fœtus, statim debet, post vasorum umbilicalium ligaturam & resectionem, in balneo tepido ablui, quod vel ex sola aqua, vel ex aqua & vino simul mixtis paratur, huncque simul usum præstat, ut æqualis sanguinis distributio per totum corpus promoveatur. Inter hæc quoque obstetrici commodus conceditur locus & tempus, ut, si quid a partus laboribus male conformatum in capite, aut aliis corporis partibus compareat, ab eadem in melius effingatur, & in naturalem formam restituatur. Quare artus omnes blande contrectando explicet, crura & brachia sæpius contrahat & expandat, ut, quid in articulis muci, vel lentoris residet, dissipetur: neque minus inferiorem partus ventrem vola manus frequenter mulceat, & partes excretionibus dicatas, leniter fricando, ad sordium eliminationem excitet.

§. III.

debilis roborandus. Tum vero ante omnia dispiciendum est, an firmus, robustus, & perferendis mortalium vicissitudinibus idoneus, an vero debilis ac infirmus sit partus. Id quod vel ex debili ejus voce & respiratione, vel exinde judicare licet: si ipsa mater teneræ morbidæque est constitutionis, & sub graviditatis decursu variis corporis animique ægritudinibus male fuit affecta, si agitatio fœtus, in utero adhuc exsistentis debilior justo se manifestavit, vel si partus difficilis, & ante justum pariendi tempus septimo aut octavo mense contigit. Siquidem his omnibus infantes multum infirmantur, & ad morbos redduntur proclives, dum ex sapienti CELSI effato imbecillitas omnibus morbis patet. Quod si igitur recens natus præter naturam debilis ex dictis signis concluditur, utique eundem refocillare expedit: quod optime perficitur, si more inter obstetrices recepto in vino tepido abluatur, leniter fricetur, pectorique, dorso & vertici spiritus quidam analepticus inungatur, vel si halitus caryophylis aromaticis, aliisque aromatibus masticatis vigoratus ori inspiretur, vel pauxillum vini Rhenani, vel aquæ cinamomi infundatur.

§. IV.

commode involvendus. At vero, quum tener quoque partus ab aeris injuriis mollibus linteis & commoda fasciarum involutione præmuniendus sit; probe cavendum est, ne ex negligentia vel ignorantia damnum inferatur, & magnorum successu temporis malorum caussa stabiliatur. Præterquam enim, quod infantes sæpe ex nimia pectoris per fasciam constrictione gibbi fiant, tabem incurrant, vel sæpius vomant, & herniosi evadant: multa etiam impeditæ circulationis in-

incommoda vagitusque nimii, ab imprudenti arctoque nimis corpus tenelli involvendi modo proveniunt.

§. V.

Meconii expurgatio mediante respiratione.

His ita observatis, proximum est, ut infantes, qui ob denegatam alvi in utero exonerationem, intestina multis sordibus repleta in lucem afferunt, tempestive expurgentur. Jam vero ipsi, quam primum spiritum ducere, aeremque ambientem pulmonibus haurire inchoant, mutua illa & crebrius repetita diaphragmatis musculorumque abdominis actione non modo ventriculum & intestina sua comprimunt, contentasque in ipsis feces ad exitum disponunt, verum etiam hoc salutari respirationis actu bilem in intestina, maximeque in duodenum urgent, quæ dein propter virtutem, qua pollet, abstergentem & stimulantem sensibiles intestinorum tunicas, leniter irritando, ad majorem contractionem & excernendas sordes animat, ut non raro vomitibus & alvi dejectionibus sponte obortis tenacia ista recrementa ejiciantur. Quod autem si minus etiam contingeret, & tenellorum non sola sibi sufficeret, singulari divini Numinis providentia factum esse deprehendimus, ut puerperis lac primum tenue, serosum & subdulce, quod colostri nomine insignitur, concesserit, cujus abstergens diluensque facultas melius longe ac tutius, quam sæpe selectissima evacuantia, alvum subducit. Et licet ex medicis plurimi colostrum, ceu lac impurum teneroque infantum ventriculo summe nocivum rejicere suadeant; aliter tamen ego, contraria inductus experientia statuo, & nulla inde damna pertimescenda credo; nisi fortasse lacteus ille liquor ex impuro fonte promanet, si puerpera vel contagio est infecta, vel jam ante partum insigni quadam sanitatis labe laboravit, vel sub duris partus laboribus convulsivis agitata fuit motibus, & adhuc male habet; vel si quando aliæ concurrunt circumstantiæ, quæ tale medicamentum, a natura ipsa in mammis mulierum elaboratum interdicant.

§. VI.

.. medii tibus laxationibus.

Quod si autem papillulæ mammarum matris lactantis sint exiguæ, ut tener lactens easdem ore suo haud commode excipere, & nonnisi vehementi attractione quidquam ex iis alimenti elicere possit; aut si essent crassæ nimis, ut ipsas capere nequeat, vel etiam si mater puerpera partum lactare recuset, aut lac in mammis non satis cito concipiat: tum omnino primis viginti quatuor horis aliis interea congruis laxantibus alvum a meconio suo liberare præstat, quam mox post partum nutrici robustæ & obesæ, infantem sugendum tradere. Etenim quum lac feminarum, quæ diu jam lactarunt, plerumque spissioris sit indolis, multumque alimentosæ & pinguis substantiæ contineat; non potest non tenellus ventriculus valde eodem obrui, & inde cruditati acidæ lactisque coagulum promptissima suppeditari occasio.

§. VII.

Quæ recensetur

Sunt autem varii alvum ducendi modi. Sic enim plebs nostra tum usu, tum medicorum præceptis edocta mel cum butyro non salito, vel saccharum Penidium in oleo amygdalarum dulc. solutum primis a partu diebus successive propinat. Galli ac Batavi vinum cum saccharo edulcoratum, alii alia eodem scopo; nec infelici successu offerunt. Sed quia intentioni hæc non semper respondent, optime tum in parva quantitate efficaciora, ut syrupus rosarum solutivus, cichorei cum rheo, florum persicor. manna cum aliquot cremor. tartari granis in jusculo data & similia, conducunt. Neque mihi illorum displicet ratio, qui eodem laxandi fine leniora suppositoria, aut minus his quidquam efficientibus, clysteres commendant. Intestinum enim rectum in infantibus tam exquisitæ est sensationis, ut leviter saltem vellicatum feces contentas cito reddere soleat. Unde B. BOERHAAVIUS *in aphor. de cognoscendis & curand. morbis* §. 1347. clysma ex sero lactis saponato aut mellito recte injicere suadet.

§. VIII.

§. VIII.

Dubium movetur

Enimvero, sunt ex medicis nonnulli, qui meconium non tam cito expurgandum esse contendunt; quia nulla facile impuritas ante conceptam acrimoniam & nocendi aptitudinem e corpore ejicienda esset, nullaque ratione ostendi posset, quomodo hæ infantum feces, quæ per tot menses sine ulla noxa intestinis inhæsissent, statim ut noxiæ cathartico expelli deberent. Et profecto, re penitius examinata, deprehendimus, qualitatem tam acrem & venenatam meconio non inesse, ut vulgo putatur. Illud enim per tot menses in tenerrima alimentari fistula fovetur, neque tamen intestinorum inflammationem aut rosionem parit, neque ad excernendum illa irritat, nec colon, quod sua copia potissimum replet, ad cellularum elevationem valvularumque contractionem stimulat: neque etiam putredine concepta fœdos flatus & exhalationes emittit, nec calore exsiccatur, sed, ut sectiones infantum statim a partu mortuorum docent, consistentiam mellis habet, & odore caret.

§. IX.

& refellitur.

Hactenus dicta quamvis verissima sint, & ipse ego præmaturam & coactam infantum purgationem jure rejiciam; aliud tamen statuendum esse arbitror, si neque infantes suo ipsius robore, neq; colostri adminiculo impuras sordes a matris nutrimento residuas eliminare valent. Tum enim omnino leni stimulante succurrere expedit: maxime cum ex segniori meconii evacuatione gravissima tormina, inquietudines, vigilias, cardialgicas passiones, hernias, pertinacissimam alvi obstructionem, motus spasticos & convulsivos, aliaque symptomata originem duxisse noverim: quia sordes istæ non modo intestinorum tunicis se tenacissime insinuant, ipsorumque tunicas non raro conglutinant, sed etiam concursu lactis vel optimi crasin plane alienam eamque nocivam induunt. Unde etiam mulierculārum plurimæ permotæ recens natos per viginti quatuor horas esurire, & interea mel cum butyro propinare jubent, metuentes, ne purgato nondum corpore lac in coagulum densetur.

§. X.

Requisita bonæ nutricis.

His ita provisis, commodus infantibus victus, debitumque regimen ordinandum est. Merito autem lac præcipuum & quasi universale constituit alimentum, quia & cibum & potum simul suppeditat, ventriculo arridet, atque hoc fine ab optimo creatore tam sapienter constitutum est, ut mulieres sane statim post partum sufficientem ejus copiam in mammis accumulent. Quum autem vel a matre, vel a nutrice hunc in finem conducta infantes e mammis nutriantur; eo certe a parentibus, & quibus tenellorum concredita est salus, respiciendum est; ut lac purum & temperatum generent. Id quod vix melius obtinetur, ac si infantes feminæ exactam diætæ rationem observant, eaque omnia fugiunt, quæ sui vestigia, utut sensibus abscondita, in dulci lacte relinquunt; & a nobis in superiori capite ceu noxia inter causas morborum sunt relata. Speciatim vero nutrix, si hanc eligendi necessitas postulat, sit sana, ætatis vigentis ab anno vigesimo ad trigesimum, gracilis potius, quam obesa, bonis quoque moribus instructa, animi tranquillitati dedita, nec melancholica, iracunda, vel ebriosa: neque si occasio fert, primipara, nec demum lac nimis vetustum alat. Præter hæc vero, similiter bona utatur diæta: & quum pauperes plerumque ac vilioris conditionis mulierculæ nutricum munere fungantur; sedulo videndum est, ne ipsæ subito a pristino vivendi genere, seu victu duriori & parco, ad mollem, delicatum & plenum transeant, sed paullatim potius eidem adsuefiant. Si quando ipsis, ob infantum inquietudinem, somno per noctem satis frui non licet, eundem matutino tempore resarciant, cavendo tantum, ne nimium justo ipsi indulgentes, vitam agant otiosam atque desidem.

§. XI.

§. X I.

Noxa ex nutricibus mercenariis respectu corporis,

Hæc qui secum perpendit, facile perspiciet, quantum istæ matres delinquant, quæ citra periculum, vel ob scorbuticam humorum impuritatem, vel alias ob causas, quas prætexunt, teneram suam progeniem nutricibus mercenariis in dubias valde manus immisericordia quadam brutam superante tradunt, & ne pensi quidem habent, ansanam, an cacochymicam; an bene moratam, an protervam meretricem conducant. Quid igitur mirum, quod fidem faciant innumera probatissimorum auctorum testimonia, infantes a nutricibus malo victu utentibus ulcera, scabiem, tineam capitis, crustam lacteam, aliaque cutis vitia reportare: a lue venerea infectis, eadem lue, aut ut ego observavi, pustulis & crustis contaminari; imo quoque mille aliis modis miserrime affici.

§. X I I.

... & animi.

Verum enim vero, mediante lactis vehiculo & pravo hominum consortio non tantum corporis, sed & animi vitia latius serpunt: quare non adeo rarum, sed frequenter proh! dolor obvium est, infantes ab optimis etiam parentibus genitos pessimis nonnumquam moribus corrumpi. Sic scio ex nutrice bibula infantes admodum siticulosos. Neque magnatum quorundam bibacitatem & crudelitatem multi auctores aliunde, quam a nutricibus, eadem vitiorum pravitate iniquitatis derivare contendunt. De qualitatibus lactantium cum lacte in lactentes translatis egregia sunt verba WIRDIGII *in medic spirit. lib.* 1. *pag.* 25. §. 6. *alieno lacte nutriti*, inquit, *utplurimum degenerant & ad naturam nutricum naturalisantur; ex lacte & spiritibus nutricum adsumunt naturas nutricum & mores. Lacte humano cicurantur ferocissima animalia, ob spiritus temperatos, quos una cum lacte sugunt; ut contra homines ferino lacte educati ferini fiunt & feroces, ut Romuli testatur exemplum & Remi.*

§. X I I I.

Quãtitas sugiendi lactis.

Quantitas sugendi lactis exacte determinari nequit; solent tamen mulierculæ plerumque infanti primis a partu mensibus subinde omni bihorio; post tres quatuorve menses sexies aut septies; & demum bis tantum, vel ter in die mammas præbere, donec anni spatium fuerit emensum. Hic tamen in genere notari velim, serio cavendum esse, ne nimis crebro & præter necessitatem mammas offerant mulierculæ, sed omni potius ratione nimis appetentes abstrahant, quia ipsi, quousque bibere debeant, ignorant: alias ista possunt mala suboriri, quæ in superiori capite evenire diximus.

§. X I V.

Præservatio damni in lac redũdantis ex terrore & iracundia.

Sæpe incidit, ut lactis temperies variis ex causis corrumpatur: quare, ne damna inde impendeant, præcavendum erit. Maxime vero omnium, ut supra diximus, lac a terrore lactantis vitium solet contrahere; unde, ne statim a terrore mammæ offerantur, optimum terroris noxam avertendi præsidium est. Idem scire licet de iracundia: & quum labes a vehementi ira lacti insinuata post longiorem etiam moram tam lactenti, quam ipsi nutrici, e.g. in mammis, varia minetur pericula, opus est, ad ipsa præcavenda, tempestiva lactis emulsione.

§ X V.

Alimẽta lactis substituenda.

Nonnumquam etiam accidit, ut vel infans ad lac e mammis suggendum impotens, vel nutrix ob morbum aliasve causas ad lactandum minus capax sit: quo in casu alia nutrimenta appropriata debent propinari, inter quæ deferenda sunt serum lactis dulce, juscula hordeata, avenacea, emulsiones amygdalinæ lactiformes, vel ex crepatura hordei, addito vitello ovorum, emulsioni similis mixtura & similia.

§. X V I.

Pulmentorum usus & abusus.

Eadem prosunt, & in usum duci possunt, si lac solum ad nutriendum non sufficit; licet eodem fine, pro varia regionum & populorum constitutione etiam alia excogitata sint alimenta. Maxime autem hoc scopo apud nostrates celebrantur varia pulmentorum genera dum farina cum lacte vel aqua cocta in

pultis

pultis tenacis ac glutinosi consistentiam redigitur. An vero infantes, præsertim illustrium teneriores, ob ventriculi debilitatem, cibis hisce viscidioribus probe resolvendis suppares sint, hoc est, de quo valde dubito; ut potius inde sæpissime viam ad viscerum & mesenterii obstructiones sterni credam; sicut etiam HILDANUS *cent. VI. obs.* 34. desperatam pylori obstructionem a tali pulticula observasse legitur. Multo minus debilis ventriculus tali pulticula debet valde repleri, vel intempestive, priori alimento nondum subacto, nova ejusdem quantitas denuo obtrudi, quia hac ratione innocuam prolem multum lædi docuimus.

§. XVII.

Pulmentorum nociva masticatio.

Neque probare ego vellem perversam muliercularum consuetudinem, dum infantibus pulmenta ore prius voluta & saliva commixta exhibere solent. Et licet hæc massa, saliva sanæ matris imprægnata, in chylum infantili ætati amicum facilius converti posse videatur: ego tamen vix possum adduci, ut huic opinioni penitus subscribam, his motus rationibus: quia tali masticatione non modo tenuissima pulmenti portio sugendo absumitur, sed etiam salivæ dentiumque corruptorum vitia, quæ ob summam materiæ peregrinæ subtilitatem vix possunt percipi, facile cum teneris communicantur.

§. XVIII.

Post ablactationem infantum quæ observanda?

Quando sub hac diæta infantes ad talem pervenerunt habitum, ut aliis alimentis capiendis & digerendis apti videantur, quod intra anni spatium, aut serius adhuc contingit, ablactari possunt. Tum vero non minus, quam antea curiose sunt observandi, ne mala antea evitata pleno nunc agmine irruant. Inprimis autem ciborum multitudo, varietas & crassa consistentia fugienda est: siquidem cibi nimis salsi, viscidi, austeri, acidi & pingues copiosius ingesti, minusque rite concocti largiori cruditatum acido-viscidarum proventui favent. Sic etiam æstate nocent fructus horæi, crudi & immaturi, qui plerumque in particularum suarum contextu acidum recondunt, quod fibras intestinorum irritando & spasmodice affligendo, diarrhœas, dysenterias, tormina & alia mala, adventante præsertim autumno, excitare valet. Quo demum pertinet panis non rite fermentatus, aut nimis recens, non exclusis saccharatis & dulcibus, quorum interventu chylus ex facili in viscidum abit magma, quo dein lumbrici, ventris tormina atque durities &c. invitantur.

§. XIX.

Remedia præservativa lactantibus proficua.

Nunc propius quædam de præservandi methodo dicenda restant, quæ paucis explicabimus. Nihil vero ad præcavendos infantiles morbos convenientius deprehendi, quam, non modo nutrici, sed & tenello, paullo etiam largiori in quantitate frequentius offerre infusa herbarum sanguinem edulcorantia cum aqua facta. Quem in finem non possumus non vehementer laudare infusum scorzoneræ, liquiritiæ, herbæ veronicæ, seminis fœniculi & similium. Ita enim lac tenue ac fluidum redditur, quo minus angustiora vascula obstruere, sed per omnes corporis tubulos valdeque anfractuosos glandularum ductus ferri possit liberius. Neque etiam illæ sibi male consulunt, quæ post pastum seminis fœniculi & anisi lac augentis atque tormina infantum præcaventis portionem comedunt.

§. XX.

Remedia lac corrigentia.

Quoniam in ventriculo & duodeno lac stagnans facile acescit, corrosivum evadit & coagulatur, sicque mille gravia excitat mala: omni profecto cura & diligentia prospiciendum est, ut lactis illa tam periculosa coagulatio præcaveatur. Cui quidem scopo egregie serviunt pulveres, qui lapides cancrorum, ovorum testas, radicem iridis Florentinæ, crocum, semen anisi vel ejus oleum, sperma ceti, cinnabarim & solutionem ocul cancri recipiunt, de quibus bis vel ter in hebdomade dosis cum euphoria potest offerri. Sed quum exoptatum sanitatis infantilis negotium

gotium maxime etiam in debita & sufficiente fecum alvinarum egestione versetur, & ut tonus ventriculi ac intestinorum conservetur, interdum quoque leniora laxantia, si opus est, sunt interponenda, quibus lactis coagulati noxæ haud parum quoque avertuntur.

Cautelę circa purgantia:

§. XXI.

Hic vero omnia purgantia fortiora & acria, ut resinam jalappæ; scammonium, elleborum nigrum & similia, infamia & infantibus absolute noxia declaro; siquidem non modo ad tormina & alvi adstrictiones, sed & ad atrophiam & affectus convulsivos disponunt. Ab aloe quoque, ob nimium, quem excitat, fervorem & ebullitionem, item a sennæ foliis abstineant infantes; quia, quo plus remediis alvus ad excretiones irritatur; eo major egerendi postea difficultas, alvique tensio subsequitur. Imo quoque non tantum puerulis, sed etiam nutricibus talia exhibita plurimum nocent: siquidem lacti admixta tenellos sæpe convellunt. Hinc recte SYDENHAM *epilepsia*, inquit, *puerorum primo mense sæpe aggreditur a frequentibus nimis alvi dejectionibus*, & GALENUS sua jam ætate prudenter adseruit: quod corpora puerorum non deberent purgantibus exsiccari; quia alioquin incremento prohiberentur. Et profecto, quantum recens natorum ventriculus tener ac debilis a purgantibus lædatur, dici vix potest. Hæc enim medicamenta propter suam, qua pollent, virtutem fibras irritantem ventriculum & intestina ad spasmodicas constrictiones excitant, eademque, cum debilitas succedere solet, lacessunt, suoque tono ac robore privant, ut dein, turbata digestione, facili negotio lac acescat & corrumpatur.

circa mercurialia.

§. XXII.

Ex mercurio, quocunque etiam modo parata remedia, præsertim in pulvere, pauloque majori & repetita dosi infantibus oblata, jure meritoque deleteria judicamus, partim quod gravitate sua hinc inde plicis ventriculi & œsophagi firmius adhærescunt, partim etiam, quod accessu bilis acrioris & corrosivi acidi vehementiorem, eamque plane corrodentem naturam induunt: unde tonus intestinorum mirifice non tantum læditur: sed ad morbos quoque, ex debilitate generis nervosi & spasmis oriundos via panditur, idque eo magis, si infantibus, qui corrosivam colluviem, ex fecum virore & torminibus judicandam fovent, temere propinantur.

circa alia metallica.

§. XXIII.

Idem valet de aliis metallicis remediis, ut auro fulminante, martialibus, venereis & antimonialibus, ut mercurio vitæ, pulvere Monckii & similibus, quibuscum profecto cautissime agendum est: quia admodum infida & insecura sunt remedia, quæ quatenus ab humoribus in prima regione residentibus solvuntur, operationes vel languidiori, vel vehementiori modo exserunt; imo fere prorsus enecant.

circa leniora.

§. XXIV.

At vero, non sola potentiora hactenus recensita gravium malorum causam subministrant, verum etiam ipsi syrupi & pulveres nimis crebro & copiosius oblati tenera infantum corpuscula sæpe valde lædunt. Qua de re audiendus est CARDANUS, qui *de malo recentium medicorum medendi usu cap.* 48. graviter sui & nostri temporis morem de syrupis & pulveribus exhibendis ita reprobat: *error est*, inquit, *cum noviter natis auxiliandi scopo alii syrupos, alii pulveres, alii aliud consulunt; cum tamen constet, tam mollia membra nulla debere permutari qualitate, sive purgante, sive adstringente. Tenella enim ista membrorum compages nihil fere innoxium, lacte excepto, recipere potest.* Temperatum quoque oleum amygdalarum dulcium cum saccharo sæpe exhibitum haud penitus noxa caret, prout fidem facit HARDERUS *in apiario obs. med.* 99. ubi refert, infantem quendam, cui mulierculæ a partu oleum amygdalar. saccharo nuptum frequentius exhibuissent, torminibus ferme continuis, & demum epilepsia correptum elapsis aliquot septimanis obiisse, in eoque post sectionem non solum viridia, qualia etiam vivus egesserat, ex-

crementa fuisse inventa, sed etiam intestini ilei portionem inferiorem manifesta gangrænosi adfectam. Nec dissimile exemplum infantis ex oleo amygdalino, alternis diebus dato simili morbo defuncti recenset Clar. WEISIUS *in dissert. de abusu purgantium in recens natis.*

CAPUT III.

De Pathematibus ex Dentitione Difficili.

Dentiū generætio.

§. I.

NOluit provida natura hominem cum dentibus nasci, sed optimo potius consilio, ad præcavendas lactantium inter sugendum molestias, providere, ut dentes semsim paullatimque succrescerent; quorum prima, & in utero jam posita rudimenta initio quasi mera sunt filamenta membranacea, quæ succo nutritio repleta in mucum inspissantur, ex muco in cartilaginem indurantur, & ex cartilagine demum in osseam firmitatem abeunt. Quamvis vero non unus idemq; in omnibus dentitionis sit terminus, sed ipse pro subjectorum ratione differat; dum alii tertio, quarto, septimo, vel nono mense, alii autem vix intra anni spatium dentes accipiant: nihilominus tamen hic solet in eruptione ordo plerumque servari, ut dentes incisores, qui etiam risorii & lactei dicuntur, a papillarum inter sugendum affrictu præ ceteris maturentur, & in inferiori maxilla primo omnium erumpant, his deinceps canini succedant, & hos iterum molares excipiant.

Tēpus erupeionis.

§. II.

Historia dentitionis difficilsilis,

Licet hæc dentium eruptio opus & res plane naturalis sit, infantibusque nonnullis sine ulla graviori molestia eveniat; pluribus tamen propter varia, quæ jungi solent, symptomata, ingentes creat molestias; unde dentitio difficilis suboritur, quæ nonnisi tardior & dolorifica dentium ex maxillarum alveolis per gingivas eruptio esse solet, atque his maxime signis cognoscitur: Infantes calore præternaturali exardescentes pavoribus tentantur, in somno, qui inquietus est, subsiliunt, ploratibus defatigantur & vigiliis, lac ex uberibus avidius sugunt, ipsasque mammarum papillas mordent, & manus ori crebrius admovent. Tum quoque gingivæ in anteriori oris parte intumescunt, tumentes aut albicant, aut rubent; saliva copiosius ad fauces destillat, ductilisque lympha ex ore sæpe pendet, & alvus vel obstruitur, vel per diarrhœam colliquescit. Imo demum his symptomatibus juguntur alia, eaque longe graviora, ut fere sunt acutæ febres, motus covulsivi & epileptici, graves maxillarum torsiones, & similia: quæ tamen aliter atque aliter afficiunt, prout gradu solet differre ipsa dentitionis difficultas, & subjectorum sensibilitas.

§. III.

Causa

Causa dentitionis difficilis aliquando in dentibus ipsis, aliquando in gingivis esse deprehenditur. In illis residet, quando dentes exitum molientes vel grandiores acutioresque sunt, ut canini & oculares; vel quando segnius excrescendo, gingivas diutius rodunt, vellicant & terebrant; vel etiam, quando plures simul impetuosiori motu protruduntur. In gingivis vero causa est quærenda, si ipsarum crassities firmiorque textura pertinaciter obstat, quo minus dentes, in maxillarum loculis latentes libere possint exitum moliri.

§. IV.

Ratio symptomatum

Quum vero a tali violenta dentium protrusione valde sensilis gingivarum caro, quæ ex variis fibris, nervis ac membranis contexta est, non potest non insigniter lædi, pungi, & inflammari: haud mirum esse debet, cur non tantum pruritus, calor & dolor gingivarum cum segniori dentitione conjungatur, verum etiam, ob irritationis vehementiam, factamque inde systematis nervosi commotionem, pavores, subsultus, inquietudines, vigiliæ, vomitiones, asthmata, tusses, imo ipsi convulsivi & epileptici motus concitentur; idque eo magis, si infantes nativa quadam, vel acquisita cerebri nervosique generis debilitate, & ad spasmodicas constrictiones dispositione

jam

jam antea laboraverint, quæ dein, dolore acuto cum febre urgente, in actum deducitur, multumque augetur. Neque ex longinquo repetenda erit ratio, cur præter naturam alvus sub dentitionis difficultate vel supprimatur, vel fluida nimis existat. Etenim, sicut omnis vehementioris doloris, ita etiam ejus, qui ex dentibus nascitur, ea solet esse natura ac indoles, ut universum corpus spasmis exagitando, simul etiam primas vias male afficiat: unde lac inibi facile acescit & corrumpitur, indeque pendens libera alvi exoneratio aut retardatur, aut nimis acceleratur. §. V.

Prognosis. Quoad prognostica dentitionem in puerulis periculosam sępe ac funestam esse, satis proh! dolor comperimus. Graves enim & atroces isti affectus, quos non raro aut supervenire, aut jungi eidem diximus, sæpe tantam virium imbecillitatem adducunt, ut expediundæ dentitionis pugnæ infans evadat impar, & perinde reliqua symptomata majus incrementum sumant. Inprimis vero gravis dubiique eventus esse solet dentitio infantibus plethoricis & succi plenis, itemque iis, qui immodico somno velut marcent; utpote quibus malum omen adfuturę convulsionis prænũtiat HIPPOCRATES *lib. de dentitione*. Tum quoque idem gravissimus auctor dentientes cum tussicula tardius producere dentes, inque perforatione corpuscula laborantium magis extenuari adserit; sine dubio, quia tum per se tussis vires ad protrudendũ necessarias enervat, tum etiam magnam succorum viscidorum & acrium in corpore præsentiam indicat, qui non possunt non dentientibus, gingivas vehementius irritando, graviter obesse. Similiter etiam pejus adficiuntur, qui alvo adstricta laborant, quam qui alvam laxam & fluidam sæpe deponunt; licet pariter experientia confirmatum habeamus, quod non minus hi, quam illi præ dolore in ipso febrili paroxysmo convulsi moriantur. Porro, multum quoque interest nosse, an subjecta ægrotantia valde sint sensibilia, & forte a parentibus iracundis genita. Quod enim si ita fuerit, semper certiores sunt convulsiones, magisque dubii eventus; quamvis non omnes convulsione tentati moriantur. Denique, quo difficilius, & quo longiori tempore dentes erumpunt, eo majus est periculum, ne natura nimis debilitata tandem succumbat. Quæ autem divus ille senex HIPPOCRATES citato loco amplius prodidit, quod febres acuta laborantes convulsionem effugiant, & hyberno tempore dentientes facilius convalescant, id aliis experiundum committo.

CURATIO.

§. I.

Diæta ante dẽtitionẽ & sub ea. Qui consilio & auxilio imminentibus infantum morbis vult occurrere, primo omnium tempus dentitioni a natura dicatum, ut fere est tertius, quartus, septimus mensis, accurata computatione debet advertere, operaque laudabili ante ipsam dentitionis difficultatem infanti adesse, ut ne huic quicquam cibi vel solidioris, vel calidioris ad mandendum porrigatur, sed tenuissimus potius victus, maximeque tenuiores sorbitiones propinentur. Quum vero insigni simul auxilio esse soleat nutricis sugentis temperantia, & conveniens præceptorum diæteticorum observatio; eo sane pariter respiciendum est, ut hæc omnia calefacientia, vinum, aromata, & quæ sunt ejusmodi alia, maxime fugiat, & sibi potius usum alterantium & humectantium, ipsiusque aquæ potum sedulo familiarem habeat. Neque vero hactenus dicta tantum ante molestam dentium eruptionem locum inveniunt, verum etiam sub ipsa possunt ac debent adhiberi. §. II.

Curatio interna infantis. In ipsa curativa methodo id maxime agendum est, ut dolor & inflammatio, quæ febriculas, convulsiones & diarrhœas plerumque comites habet, placide sistatur, gingivæ laxentur & emolliantur, sicque dentium proruptio promoveatur. In quo quidem scopo obtinendo, si interna primum spe-

ctamus, præcipitantia, & maxime quidem usus gelatinæ cornu cervi in potu dissolutæ, cum essentia papau. rhœados, item liquor noster anodynus mineralis, ad aliquot guttas interdum oblatus omnibus palmam reddunt dubiam. Neque præclaro suo usu caret mixtura crebrius exhibita, quæ ex aquæ lil. convall. florum tiliæ, primulæ veris singulorum uncia una, pulveris Marchion. & antimon. diaph. scrupulo uno, croci granis aliquot & syrupi de pœonia, s. papau. rhœad. drachma una, additis liquoris anodyni & spiritus salis ammoniaci paucis guttis, conflari potest. §. III.

..& nutricis. Sicut autem in gravibus infantum morbis nutrici sæpe, quam infanti medicamenta dare præstat; ita quoque hoc similiter observandum est in vehementioribus retardatæ dentitionis symptomatibus. Quo fine ego insignem sæpe opem vidi ex medicamentis antispasmodicis nutrici oblatis, ut sunt pulveres, qui radicem pœoniæ, cornu Cervi sine igne, unicornu fossile, succinum, castoreum & similia continent. §. IV.

Alvi libertas conservanda. Nihil fere magis impetum humorum ad superiora concitat & auget, quam diuturnior alvi adstrictio, & quæ inde pendet flatuum & spasmorum in nervoso intestinorum tractu progenies. Quam ob rem nihil prius esse debet medico, nihil posterius, quam ut tum infanti clysteribus emollientibus & oleosis, tum ipsi nutrici convenienti medela alvi libertatem restituat, ne forte reliqua morbi præsentis curatio a tali fontica causa retardetur, vel prorsus suspendatur. §. V.

Curatio per externa. Sed externis quoque remediis ad ipsas gingivas applicatis juvare decet. Quo fine ad gingivas emolliendas & relaxandas egregie confert lactis cremor, item butyrum insulsum tam solum, quam cum melle mixtum. Neque minus prodest, in ipsa illa parte, ubi dens prorumpere conatur, atque tumorem, dolorem & ardorem gignit, ficum per medium dissectam admovere, medullam crurum vituli, vel mucilaginem sem. cydon ior cum vitelli ovorum tantillo, aqua ros acea & syrupo violarum dissolutam, vel etiam cerebrum leporinum, quod specifice in tali casu laudari solet, adhibere; sicut pariter insigni juvandi energia pollet linimentum, ex spermate ceti, syrupo papau. albi, oleo amygd. dulc. croco & nitro paratum, carnique gingivarum dolenti inunctum. Quo demum pertinet mica panis albi cum lacte cocta, additoq; oleo rosarum & croco remixta, quam nonnulli, si anodina propter dolorem & inflammationem poscuntur, commendare solent.

§. VI.

Incisio gingivarum. Quodsi vero dentes erumpere plane renuant, sectione ipsis parandus est exitus, & scalpello membrana, cui extremitates dentium incumbunt, incidenda est; quod ego experimentum sæpe ex voto successisse memini.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautele circa remedia calida & regimen. IN dentitione difficili inprimis nocent omnia calidiora, purgantia, externa quoque valde spirituosa naribus oblata, vel adstringentia gingivis inuncta, quia inde, dum omnes in toto corpore motus auctiores sunt, hi facile exacerbantur, & febris, quæ frequentissimus & fere individuus doloris comes est, magis adhuc accenditur. Unde simili ratione peccant matres, quæ infantes in his morbis, cum dolore, febre & inflammatione junctis, nimis calido regimine tractant, & lectis aut conclavibus nimis calidis includunt.

§. II.

.. circa alvi fluxum. Quum alvi libertas, etiam paulo major, nunquam fere non majorem faciat spem sanitatis recuperandæ, nulla sane ratione tum temporis alvum roborantia vel adstringentia debent propinari. Alias enim res periculi est plenissima, & convulsiones cum aliis symptomatibus longe citius certiusque subsequutas esse recordor.

CAP.

CAPUT IV.

De Torminibus Infantum.

§. I.

Torminum descriptio. EX cunctis, quæ teneros cruciant infantes, adflictionibus vehementes abdominis dolores & inflationes frequentissime occurrunt, quæ his maxime signis se manifestant. Primo ægri valde inquieti huc illuc se jactitant & torquent, pedibusque calcitrant; mammas aversantur, & continuum fere ploratum edunt: venter flatibus turgidus conspicitur cum spirandi angustia, ructus interdum ex ore impetuosius prorumpunt, alvus plerumque adstricta; & si deponitur excrementa utplurimum viscida, tenacia, plus minus colore viridi & æruginoso tincta, mox instar aquæ leniter flavescentis fluida reddit; mox vero instar albuminis ovi indurati grumosa dimittit, quod vernacula *mie Epergthadtes* exprimunt; sæpe etiam tam acria & corrosiva ejiciuntur, ut inde podex cum perpetuo tenesmo excorietur.

§. II.

— causa proxima. Causam immanium harum passionum proximam & continentem potissimum spasticæ intestinalium membranarum, quæ nervosæ, valdeque sensibilis naturæ sunt, stricturæ constituunt, quibus præsentibus & diu perseverantibus naturale intestinorum robur, tonus & motus peristalticus ita labefactatur & pervertitur, ut inde non modo expulsio tam flatuum, quam excrementorum retardetur; sed ingestorum quoque digestio, correctio & conveniens secretio impediatur. Quamvis vero hæ intensiores membranarum nervosarum constrictiones & crispaturæ per se valde dolorificæ sint; nihilominus tamen, quia flatus, ceu individuos spasmorum effectus, simul retinent, magnamque intestinorum distensionem inducunt; fit omnino, ut inde omnium in toto corpore functionum œconomia mirum in modum perturbetur.

§. III.

Causæ mediatæ sunt 1) animi affectus lactantium. Causam harum adfectionum mediatam utplurimum graves animi commotiones, per iram, terrorem, metum & tristitiam in lactantibus suppeditant, quæ proxime & immediate in partes corporis nervosas, maximeque in ventriculum & intestina operando, naturalem & æquabilem ipsorum tonum, majori vel relaxatione, vel auctiori constrictione pervertunt. Et quandocunque matres, durante graviditate, sonticas istas animi perturbationes crebrius graviusque expertæ sunt; infantes mox a partu & gravius & diutius diris hisce vetris doloribus afficiuntur.

§. IV.

2. dolores in aliis partibus. Sunt etiam ventris torminum & inflationum haud infrequentes causæ graves aliarum partium dolores & spasmi. Ita enim ordinario fere dentitionē infantum difficilem & dolorificam molestæ abdominis flatulentiæ & tormina, cum excretione alvi præternaturali penitusque immutata comitantur. Neque raro accusari debet frigus, improvide ventri pedibusque admissum, quo non modo liberior transspirationis successus impeditur, verum etiam ipsa fibrillarum nervearum textura læditur, & ad stases concipiendas disponitur.

§. V.

3. abusus laxantiū & purgantium. Sæpissime etiam fit, ut crebrior laxantium, multoq; magis incautus purgantium usus commodam huic malo occasionem suppeditet. Idque non tantum in infantibus, sed etiam adultis observare mihi licuit; quippe qui, si quid gravativi sentientes purgantibus fuerunt tractati, non modo intolerabiles ventris dolores, verum etiam abdomen tumidum & instar tympaniticorum inflatum sæpe receperunt, ut postea sensibilis alimentorum canalis in statum naturalem vix maxima cura potuerit restitui.

§. VI.

Causæ remotæ sunt meconii retentio & lac acescens. Si causas intuemur remotiores, deprehendimus, torminosos intestinorum dolores sæpenumero a meconio diutius retento, neque satis pet colostrum, vel aliud lene evacuans expurgato profici-

ſci, utpote quod tum mora & copia accumulatum fibras inteſtinorum diſtendit & flatulentias excitat, tum a lacte ſuperingeſto acrius redditum, ſenſibiles inteſtinorum membranas ad dolorificam conſtrictionem ſtimulat. Eundem ſubire cenſum videtur lac ipſum in primis viis corruptum, aceſcens & in grandinoſos quaſi globulos coactum, quod bilis & ſuccorum fermenteſcibilium admixtione cauſticam induens naturam inteſtina pungit, rodit, lancinat. Hæc autem nociva fecum acredo & acido cauſtica indoles non modo per viridem, quo ipſæ tinctæ ſunt, colorem, & per vaſorum, quibus excipiuntur, arroſiones; verum etiam per illud maxime experimentum, ſe manifeſtat, dum ab oleo tartari per deliquium adfuſo viridis excrementorum color in flavum convertitur. Ut ſilentio denique prætereamus, quod canes, qui alioquin lacteas infantum ſordes lubenter abſorbent. plane tum a viridibus hiſce excretis abhorreant.

§. VII.

Errores in diæt.

Tandem in infantibus, præſertim ablactatis, permultum ad dolores inteſtinorum ſpaſticos contribuunt fructus horæi, mellita, nimis ſaccharata & alia, quibus pueruli libenter se obruunt. Facta enim inde in primis viis fermentatione, facile ſucci acerrimi generantur, & accedente forſan iracundia, corporiſque refrigeratione, magna ſordium inutilium copia accumulatur; unde præcordiorum anguſtiæ, vomitiones, vehementes inteſtinorum lancinationes, imo ipſę febres bilioſæ ſuam mutuantur originem.

§. VIII.

Prognoſis.

Quoad prognoſin hæc maxime annotanda cenſemus. Quo diutius atrocia inteſtinorum tormina ſæviunt, & quo crebrius ſenſibilia tenellorum corpora infeſtant, eo ſolent eſſe graviora & periculoſiora. Quam facile enim febres, paralyſes, aſthmata, epilepticæ convulſiones & alia funeſta junguntur mala, quæ, niſi cito convenientibus compeſcantur remediis, facile ad lethum miſeros ducunt. Qui a verminoſa colluvie proveniũt inteſtinorum dolores, raro feliciter ceſſant, niſi vermibus ipſis exturbatis. Neque in eventu præſagiendo parum intereſt, ut ſubjectorum laborantium rationem habeamus: quæ ſi a parentibus imbecillioribus, & matribus imprimis ad ſpaſmos hyſtericos diſpoſitis prognata fuerunt, metus eſt, ne malum & vehementius torqueat, & multo crebrius recurrat.

Curatio Cum Cautelis.

§. I.

Curatio nutricis.

MEdico torminoſos infantum cruciatus curaturo primo omnium incumbit, ut acidum primarum viarum corroſivum abſorbere, corrigere & blande educere ſatagat. Quo fine, ſi malum, ut plerumque fit, a lacte corrupto & quibuſcunque de cauſis vitiato originem traxerit; quam primum neceſſe eſt, ut nutrix vel prorſus mutetur, vel ſerio caveat, ne tum temporis cibis flatulentis, fructibus horæis, leguminibus, vinis, acidis, feculentis, aliiſque lactis temperiem immutantibus indulgeat: quia his omnibus vel multum augetur, vel pertinacior redditur affectus. Tum quoque nutrici, ſi alvi adſtrictione laborat, leniora proſunt laxantia, quæ inter maxime recenſemus rhabarbarina, ſi e.g. drachma dimidia extracti rhabarbari in uncia dimidia liquoris terræ foliatæ tartari & aquæ cinnamomi ſoluta mane & veſperi ad LX. & plures guttas adſumitur. Neque tum minus nutricem adjuvant medicamenta carminativa, item infuſa theiformia, paulo majori in quantitate hauſta; utpote quæ in lactis craſſitie diluenda & reſolvenda excellenter ſe gerunt.

§. II.

& infantis per corrigentia.

Quod vero ſpeciatim ad opem infanti ægrotanti præſtandam attinet, primo omnium eo debet reſpici, ut acidum primis in viis obhæreſcens ad juſtam temperiem reducatur. Quo fine hic, qui ſequitur, pulvis expertę virtutis meretur commendari, qui ex lapidum cancrorum, matris perlarum, antimonii diaphoret. rad. ireos Florent.

ana

ana drachma dimidia, croci granis tribus, olei anisi, macis, guttis duabus conficitur, singulisque bihoriis ad grana V. vel VI. in decocto cornu cervi, vel aquis antispasmodicis & analeptica virtute præditis, ut florum tiliæ, cerasorum, melissæ, &c. cum pauxillo diascordii Fracastorii remixtis, cum fructu propinatur.

§. III.

Per clysteres. Nihil autem fere magis misere adflictos solatur, præter clysteres, qui tum blando tepore suo spasmum intestinorum relaxant, tum etiam flatus, qui plerumq; torminum causa vel comites sunt, egregie discutiunt & evehunt. Quo fine ego laudatissimo sæpe effectu applicari jussi enemata, ex herba majoranæ, floribus chamomillæ, & seminibus carminativis, cum jusculo tenui avenaceo decoctis parata, & addita olei chamomillæ, vel anethi cocti sufficiente quantitate, adjectisque aliquot olei anisi guttulis efficacius reddita.

§. IV.

„ & laxantia. Interne data alvum tensam optime referant rhabarbarina, ut syrupus de cichoreo cum rhabarbaro, medicamentum nutrici supra præscriptum in minori dosi oblatum, & electuarium, quod ex rhabarbari electi & lapidum cancror. æquali portione cum syrupo cichorei vel rosarum solutivo subacta componitur, & in decocto hordei, adjecta convenienti mannæ quantitate, per intervalla propinatur. Neque possum, quin hoc loco approbem, valdeque laudem methodum HEURNII, qui in *method. ad praxin Lib. II. c. 26.* adserit, se usu comperisse, a seminis anisi scrupulo uno, grosso modo comminuto, jam recens natos puerulos commodissime a viridi bile & pituita fœda purgari, simulque clamosos ventris dolores sedari, si cum primo cochleari pultis saccharatæ offeratur.

§. V.

„ per anthelmintica. Si vermium in intestinis nidulantium suspicio adest; ea omnino dare expedit, quæ inimicis hisce hospitibus enecandis & educendis accommodata sunt remedia; de quibus infra in peculiari capite dicendi locus erit.

§. VI.

„ per externa. Tandem etiam externis contra vim morbi simul pugnare expedit. Quo scopo egregie se gerunt emollientia, ut sunt flores chamomillæ, sambuci, meliloti, verbasci, semen fœnu græci, anethi, crocus, &c. ex lacte cocta, & vel vesicæ suillæ indita, vel linteo excepta, abdominique applicata. Nec mihi illorum displicet methodus, qui exterius ventris regionem circa umbilicum oleis destillatis, cumini, carui, anisi, fœniculi, chamomillæ & similibus, cum oleo nucistæ expresso, chamomillæ cocto & axungia quadam exceptis ac temperatis inungunt.

§. VII.

Cautela circa acriora purgantia. Quod tandem ad cautelas in hoc morbo necessarias attinet, utique consultum est, ab omnibus salsis, acribus & fortiter stimulantibus, præsertim purgantibus abstinere: admodum enim intutum est, saburram acerrimam sine præmissa ejus correctione per longum intestinorum canalem educere velle. Maxime autem omnium insigni nocendi qualitate pollent resinosa, ut resina jalappæ, quæ sane imprudentissime infantibus ex lacte corrupto & acri ægrotantibus propinatur. Et licet ipsa copiā humorum aliquoties ejiciat, continuo tamen stimulo & intestinorū irritatione spasmos facile adauget, & debilitatem relinquit. Si vero repurgatione, quæ tamen raro exposcitur, opus est, pulvis mechoacannæ albæ ad aliquot grana cum syrupo datus prodest, aut potius collectam ventriculi & duodeni saburram absorbentibus & corrigentibus alterare, dein mannatis, rhabarbarinis & clysteribus ejus excretionem moliri juvat.

§. VIII.

„ circa malum a spasmis ortum. Sæpenumero hæc intestinorum tormina non tam a causa materiali primis in viis latitante, quam potius a formali, seu vehementi nervorum agitatione, e. g. a gravi in aliis membris dolore per consensum producuntur: quo in casu, remotis laxantibus, primo omnium ad spasmos & dolores sopiendos dirigenda est curatio.

§. IX.

… circa clysteres eorumq; præparationē

Si ullum remedii genus ob insignem, quam præstat, utilitatem meretur commendari, sunt profecto, ut supra jam innuimus, clysteres, qui immediate ad intestina pertingentes & tam sedando quam flatus discutiendo insigniter opem ferunt, si modo attendatur indicatio, ob quam tepida hæc fomenta injicimus, ut in iis apparandis aliquem habeamus delectum. Ita enim, si excreta alvi sunt liquida, instar laticis acerrima, ut non modo gravia ventris tormina, sed & podicis excoriationem inferant, prosunt clysmata ex lacte & saccharo; vel terebinthina in vitello ovi soluta, quæ acrimoniam temperando, intestini crassi & podicis rosionem avertunt. Quodsi vero amurca viscida in intestinis oberrans, torminibus & flatulentiis ansam suppeditat, locum potius inveniunt enemata majori quadam resolvendi virtute prædita, quæ stimulo intestinis crassis addito efficiunt, ut qui in reliquis intestinulis hæret mucus, eo facilius postea descendat. Ita parari potest clysma ex decocti flor. chamomillæ uncia una vel duabus, additis mellis rutacei una alterave drachma, saponis Veneti drachma dimidia, oleique anisi aliquot guttulis.

§. X.

… circa sedativa

Solent tandem mulierculæ plurimæ ejulatuum pertæsæ, ad somnum in hoc morbo provocandum, varia sedativa, ut mithridatium, requiem Nicolai & alia propinare; sed pessimo plerumque ausu & effectu. Nam præter multa gravia mala, etiam mirifica mentis hebetudo improvidum opiatorum usum sæpius solet excipere.

CAPUT V.

De Aphthis.

§. I.

Aphatharum descriptio.

Quæ infantum os, fauces & œsophagum obsident pustulæ cum inflammatione quadam conjunctæ, in medicorum scholis dicuntur aphthæ, & nil nisi ulcuscula sunt parva, vix milii aut cannabis semen excedentia, quæ nonnunquam, propter ardorem & dolorem, non modo inquietudines & clangosos clamores excitant, sed lactis quoque suctionem, ipsamque deglutitionem valde reddunt difficilem.

§. II.

… differentia.

Differunt hæ oris pustulæ ratione graduum: siquidem aliæ sunt indolentes, rubræ vel flavæ, & tantum per gingivas linguam & buccas in superficie dispersæ, ideoque benignæ dicendæ; aliæ contra sunt valde dolorificæ, lividæ vel nigræ, ad uvulam, fauces & œsophagum usque extensæ, ut sæpe totus oris ambitus quasi exulceratus videatur. Atque harum indoles plerumque est maligna adeo, ut carnes sæpe subjectæ profundius ad ossa usque exedantur.

§. III.

… causa materialis & formalis

Materia, quæ aphtas excitat, omnino est acerrimæ, penetrantis & causticæ indolis, quæ in sanguine prognata, & in glanduloso faucium peristromate, ope glandularum, segregata tenerrimam palati carnem rodit, inflammat, exulcerat: unde pustularum & complicatorum cum ipsis symptomatum origo.

§. IV.

… causæ mediatæ

Inter causas vero mediatas, quæ ad ingignendam tam virulentam materiam disponere solent, maxime omnium referri debet, lac vel in puerperis & nutricibus per incongruam victus rationem animique affectus inordinatos corruptum, vel in ipsis lactentibus variis ex causis coagulatum, & accessu bilis acrioris impurum valdeque acre redditum, quod cum sanguine communicatum non potest non totam massam sanguineam acrimonia quadam nociva imbuere, & sicut malis pluribus aliis; ita etiam aphthis occasionem præbere largissimam.

§. V.

Symptomaticarum ratio

Quæ cum ita sint, haud mirandum est, cur aphthæ varii generis morbis, a sanguinis impuritate provenientibus vel jungi, vel supervenire solet, ut fere fit

fit in febris acutis & malignis, tussi, diarrhœis choleroideis, asthmate, dentitione difficili & similibus. In febribus enim, ob nimium calorem, sanguis plerumque temperata & gelatinosa sui portione privatus admodum facile salso sulphuream diathesin acquirit; in reliquis vero morbis antea nominatis acris quædam & vellicans materia peccat, quæ tussim, diarrhœas & asthmata excitat, adeoque etiam aphthis progignendis apta nata existit.

§. VI.

— causæ remotæ

Sæpe etiam causæ quædam externæ & occasionales ad aphtharum progeniem conferunt, ut maxime quidem intermissa faucium & linguæ absterſio, perversa febrium & aliorum morborum per calidiora medicamenta curatio, aut si corpora infantum æstuantia frigido exponuntur aeri, qui transpirationem cohibendo, sordium salino-sulphurearum accumulationi imprimis favet. Neque hic excludenda sunt alia, quæ immediate laxiori faucium compagi vim quandam inferunt; sicut potissimum faciunt turundæ, ex linteo contorto cum mica panis vel saccharo repletæ, nec non frustula panis cerevisiæ intinctæ & infanti ad sugiendum oblata: quem morem non modo nostrates vilioris conditionis mulierculæ perperam sequuntur, sed LENTILIUS quoque *Eph. Germ. Dec. 3. ann 3. append. 94.* in Suevia potissimum annotavit graviterque reprehendit. Nec sine ratione: siquidem inde partim fortiori affrictu, partim mutata salivæ temperie facile molior oris interni cuticula arroditur, & pustulæ excitantur; quę tamen, nisi interna humorum acrimonia concurrat, placide decurrunt, & medentibus ansam dederunt, ut aphthas vel a causa interna, vel ab externa deduxerint.

§ VII.

Prognosis

Quæ per oris superficiem rarius sunt dispersæ aphthæ, itemque indolentes, rubræ & flavescentes remediis facilius obsecundant, quam quæ totas fauces occupant, ad nigredinem vergunt, fœtidumque odorem spargunt. Neque multum periculi alunt, si ab externa potius causa, quam ab interna proficiscuntur, pravamque succorum diathesin pro fundamento agnoscunt, quales sunt, quæ symptomatice febribus acutis, aliisque gravioribus morbis junguntur. Pessimis quoque accenseri debent, quæ magnam inflammationem, spirandi & deglutiendi difficultatem junctam habent, quæ in morbis malignis funestum prænuntiat eventum, & sæpe post mortem per totum œsophagum ad ventriculum usque dispersæ sub sectione conspiciuntur.

CURATIO CUM CAUTELIS.

§. I.

Curatio interna nutricis

Curatio aphtharum pro ratione causarum variat. Nam si suspicio subeit lactis vel in matre, vel in nutrice corrupti, tum illud omnino debet corrigi. Quod optime perficitur, si non tantum nutriens femina omnia, salsa, acria, spirituosa & acida animique affectus serio fugit, sed & remediis utitur sanguinem purificantibus & temperantibus, ut fere sunt decocta radicum & herbarum temperatiora, diaphoretica absorbentia, & alvum leniter subducentia, quorum a nobis jam sæpius facta est mentio.

§. II.

— & infantis

Si ipse infans mali fomitem continet, per intervalla, syrupo mannato, vel cichorei cum rhabarbaro ad drachmas sex paulatim dato debet repurgari, & iisdem circumspecte tractari, quæ lactis coagulum impediunt, ejusque acrem intemperiem emendant, vitando simul omnia, quæ aphthis ansam præbere supra docuimus Tum vero ad acrimoniam humorum temperandam optime prosunt decocta avenacea, cum saccharo nitriq; pauxillo remixta, & potus loco oblata.

§. III.

Cautela circa symptomaticas

Quæ morbis acutis, vel aliis junguntur aphthæ, nunquam curantur, nisi morbo ipso, cujus symptomata existunt, vel mitigato, vel penitus superato. Minime vero in acutis multis laxantibus natura in motibus suis debet turbari, sed potius leniora diaphoretica, & emul-

emulsiones temperantes ex sem. IV. frigidis & papaveris pauxillo paratæ omne absolvunt punctum.

§. IV.

Externa remedia Sed quoque externis rodentem aphtharum acrimoniam placere decet. Quem in finem linctus ex diamoro, succo granatorum & melle paratus, itemque succus raparum cum vitello ovorum & saccharo subactus, vel cremor lactis cum syrupo papaveris albi, vitello ovi tantilloque nitri mixtus & vel digitis linteo involutis, vel penicillo applicatus. Nec minorem præstat opem vitellum ovi, cui aqua rosarum & saccharum admixtum, item muci lago seminis cydoniorum cum melle & pauxillo croci remixta pustulisque illita. Quæ denique ad os colluendum præscribuntur gargarismata, pusillis suadere nollem; utpote qui ad gargarisandum minus sunt apti.

CAPUT VI.

De Variolis & Morbillis.

§. I.

Instituti ratio. Equidem jam in IVta medicinæ systematicæ parte, ubi de omnis generis febribus agitur, variolas æque ac morbillos seorsim consideravi; nihilominus tamen de singulis jam pauca addere placet, quæ partim allata magis dilucidabunt, partim eo servient, ut totum rei negotium, quo exoptata horum affectuum curatio absolvitur, breviter in conspectum veniat.

§. II.

Variolarum & morbillorũ differentia. Variolæ quidem & morbilli, si primum invadunt, ratione symptomatum valde inter se conveniunt, dum utraque morbi species cum febre accedit, exanthematica & contagiosa est, epidemice grassatur, & universum corporis habitum cum aliqua cutis elevatione deformat. Progrediente vero morbo differentia facile advertitur, dum in morbillis longe minor cutis elevatio apparet, pectus maxime maculis obsidetur, tussis excitatur atque totus morbi decursus mitior & benignior deprehenditur, citiusque terminatur; cum contra variolæ caput, manus & pedes potissimum occupent, maculæ indies majores fiant & rubræ, quæ deinceps suppurantur, albescunt, exulcerantur & exsiccantur, ad quod perficiendum non solum plures dies requiruntur, sed vehementiora quoque symptomata accedunt, & vestigia sæpe indelebilia in cute remanent.

§. III.

Symptomata Numquam neque variolæ, neque morbilli sine febre eveniunt, certisque temporibus plus minus benignæ vel malignæ sunt; nihilo secius tamen, si ægrius erumpunt, laborantes utplurimum delirant, somnia in somno terifica experiuntur, magnas pectoris angustias ipsiusque gutturis dolores sentiunt, urinam albam mingunt, nihilque alvi deponunt; quia diversis aliunde humoribus feces exsiccatæ remanent. Imo sepe epilepticis convelluntur subsultibus & mortis periculo expositi sunt; nisi his omnibus in melius conversis symptomatibus quietiores fiant, & liberior exanthematum eruptio facilius succedat.

§. IV.

.. ratio symptomatum Symptomata cum utroque adfectu conjuncta utplurimum a febre, & abhinc pendente sanguinis impuri ebullitione proveniunt. Quam ob rem non mirum esse debet, cur sanguinis cursu ad superiora impetuosius directo pectoris anxietates, tusses & cordis palpitationes, in capite cephalalgiæ, deliria, oculorum & faciei inflammationes, lacrimarum fluxus, raucedines, salivationes &c. eveniant, & præterea, propter nervorum a materia caustica rodente vellicationem tormina, epilepsiæ, tremores, nervorum subsultus & similia pessimam ludant tragœdiam.

§. V.

Variolarũ diversi gradus Multum omnino refert, ut sciamus, quam variolæ præferant indolem, & an malignæ, benignæ, an mediæ sint naturæ. Pessimæ autem sunt, si depressæ cum foveis, vel etiam valde ardentes,

tes, acuminatæ & simul confluentes conspiciuntur; si violaceæ, lividæ, aut prorsus nigræ, & vel petechiis, vel purpura, præsertim alba interstinctæ apparent; si febris post eruptionem magna cum anhelitus difficultate permanet, & vel mictus cruentus, vel narium hæmorrhagiæ, cruentæque alvi dejectiones sociantur. Pessimæ quoque indolis sunt, si in vesiculas sero vel acri, vel sanguinolento repletas dehiscunt, & ad suppurationem tendere renuunt; aut si demum in lentas & hecticas febres desinunt, malique moris ulcera vel abscessus relinquunt. Benignas contra dijudicare licet ex remissiori symptomatum vehementia, pustulis debito modo & tempore erumpentibus, suppurantibus & arescentibus. Quæ vero mediæ naturæ dicuntur variolæ, inter utrasque obtinent medium malignitatis gradum; uti nos pluribus in capite citato *de variolis* ostendimus.

§ VI.

Morbillorum differẽtia

Morbilli perinde gradu differunt, semperque maligni haberi debent, si quando, ut in plebeiis & sub inimica aeris constitutione fieri solet, alia exanthematum genera immiscentur, si tussis, nimia raucedo, & febris diutius durant, morboque declinante gravis remanent symptomata, quæ morbis chronicis ansam præbent facillimam.

§. VII.

Diversorum graduum causæ,

Pendent autem hi diversi malignitatis gradu ab ipsa subjectorum laborantium constitutione & natura. Ita sæpius iterumque observare mihi licuit, quod pueri succulenti sanguineque copioso præditi, maxime si a parentibus morbidis fuerint prognati, & propter victum incongruum impuros in corpore humores collegerint, sub morbosa cœli iniquitate præ ceteris variolas malo omine decurrentes incidere soleant. Etenim, quo major materiæ impuræ intus latitat copia, & quo minus naturæ robur eidem foras propellendæ sufficit; eo etiam difficilior est morbus, cujus unica certe medela in decenti materiæ peregrinæ ad habitum corporis propulsione, debitaque exhalatione consistit.

§. VIII.

Quæ amplius recens. sentur.

Tum quoque ad augendam horum affectuum malignitatem non parum conferre solent, perversam ægrotantium regimen & commissi in diæta errores, itemque aliæ, quæ præter morem inunguntur circumstantiæ, ut præcipue sunt vermes, qui naturam in motibus salutariter institutis sæpe adeo turbant, ut omnia in pejus ruant symptamata. Siquidem ego non raro spasmodicas artuum tractiones, cum aphonia, ventris torminibus & nimia salivatione concitatas novi, quæ nunquam subsequutæ fuissent, nisi verminosa progenies ansam suppeditasset. Sæpe etiam diarrhœæ & salivationes nimiæ, incongruo tempore obortæ statum pejorem afferunt, licet moderatæ hæ evacuationes, si in principio & fine morbi critice incidunt, plus plerumque prosint, quam obsint.

§. IX.

Prognosis,

Qui pernicialibus his morbis pereunt, utplurimum inflammatione partium internarum & subsequente sphacelatione, vel suffocatione per anginam & catarrhum suffocativum moriuntur, dum scilicet acris caustica materia vel non satis expellitur, vel expulsa recedit, & in sensibili nervorum systemate graves spasmos, imo epilepticas convulsiones excitat, quæ, si post factam eruptionem aut perdurant, aut revertuntur, multum plerumque alunt periculi. Nonnunquam morbus videtur declinare, & de ferocia sua confestim remittere, quod vero non raro indubium mortis indicium præbet, quia tum materia plerumque ad partes nobiliores revertitur, unde extrema frigent, & subito faciei, totiusque cutis intumescentia subsidet. Atqui sic demortui, cultro anatomico dissecti persæpe exhibent viscera pluribus pustulis & maculis lividis obsessa, vel etiam ventriculum cum intestinis magna copia variolarum quoad superficiem conspersum; ut ipse ego non solum crebrius an-

annotavi, sed alii quoque fide digni auctores.

CURATIO.

§. I.

Curatio per diaphoretica & tēperantia

TOtius curationis cardo in eo potissimum vertitur, ut materia acris & caustica temperetur, corrigatur, & a partibus internis ad externas propellatur. Quo scopo præcipuam merentur commendationem pulveres absorbentes & blande diaphoretici, qui acrimoniam corpori infestam in variolis & morbillis non modo contemperant, sed optimo etiam effectu ad externum corporis habitum propellunt. Atque tales pulveres ex cornu cervi philos. præparati, usti, lapidum cancrorum antimonii diaphoretici ana drachma una; succini præparati, nitri purif. ana drachma dimidia, cinnabaris, corticis cascarillæ ana granis XV. ol. macis guttis IV. commode possunt parari, & pro ætatis ratione debita dosi exhiberi. Neque tum laude sua carent emulsionem temperantes, vel dictis pulveribus interponendæ, vel cum iisdem conjunctim propinandæ, quales ex seminum cardui Mariæ, frigidiorum majorum, papaveris albi ana drachma una, aquæ cardui bened. flor. sambucci, cerasorum nigr. rosarum, florum tiliæ ana unciis duabus, conficere hactenus consuevimus. Huc quoque eadem intentione pertinent decocta cornu cervi & hordei, avenacea, ptisanæ hordeaceæ cum ficubus paratæ, serum lactis dulce & similia, quæ tum in acrimonia temperanda, tum in placidiori exanthematum eruptione promovenda maxime merentur laudari.

§. II.

per bezoardica & balsamica,

Hactenus recensitis absorbentibus, diaphoreticis & demulcentibus, si prudenter administrantur, totum curationis opus feliciter absolvitur; nisi vel in retardata exanthematum eruptione dictis pulveribus bezoardicis tantillum mirrhæ ac croci adjicere, vel parum liquoris bezoardici, ut spiritus Bussii & liquor noster anodynus est, propinare, vel, durante suppuratione, liquorem myrrhæ aquosum cum sale tartari paratum, ad acrimoniam temperandam, offerre velimus: quod medicamentum simul pectus, si tussis valde urget, egregie solatur.

§. III.

Curatio ventris torminū

Inter symptomata cum variolis & morbillis conjuncta imprimis referri debent torminosi intestinorum cruciatus, & tenesmi, quibus vix melius possumus mederi, ac si oleum amygdalarum dulcium recenter sine igne expressum ad cochlear unum cum decocto cornu cervi & hordei, vel jusculo avenaceo, subinde propinatur.

§. IV.

— tussis

Quando raucedo cum tussiculosa pectoris concussione valde urget, optime conducit electuarium ex oleo amygdalarum dulcium recenti, spermate ceti, syrupo violarum, & croco paratum, & cum potu calido crebrius exhibitum, non exclusis decoctis avenaceis cum saccharo canto & ovi vitello parandis.

§. V.

—hæmorrhagiarum

Hæmorrhagiæ si incidunt, cautissimus sit adstringentium usus, sed tantum ad impetum sanguinis moderandum prosunt mixturæ ex aquis antispasmodicis, diascordio Fracastorei nuptæ & cum pulveribus præcipitantibus leniter nitrosis oblatæ.

§. VI.

Defensio oculorū

Variolæ faciem præcipue petunt, aciemque oculorum facile lædunt: quare præservandi fine commendari meretur lac muliebre, aqua rosarum dilutum, & cum modico myrrhæ & croci remixtum, vel aqua rosarum & florum sambuci cum tertia parte liquoris nostri anodyni, & momento camphoræ vigorata, oculisque applicata.

§. VIII.

— & faciei

Nihil plerumque magis a medico poscitur, quam ut faciei nitoris & pulchritudinis conservandæ curam gerat, ne profundæ relinquantur cicatrices faciem deturpantes; quod fieri plerum-

rumque videmus, si materia acris nimis profunde cuti inhæret. Licet autem raro in totum evitari possint tædiosæ istæ cutis deformitates; aliquid tamen petitionibus dandum, & linimentum commendandum est, quod ex axungia humana recenti, cum solutione lythargirii in aceto facta paratur; modo caveatur, ne nimis cito, sed arescentibus demum papulis adhibeatur.

§. VIII.

Defensio narium Nares sæpe internæ variolis obsidentur, & obstruuntur, quo minus dein liberior aeris in-& exspiratio rite possit succedere. Quam ob rem, si opus est, illæ commode possunt illiniri oleo amygdalarum dulcium cum olei majoranæ tantillo & pauxillo camphoræ remixto: quod remedii genus locum pariter invenit, si fauces exulceratæ opem exposcunt.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautelæ circa regimen Si ullo in morbo accuratum vitę regimen tenendum est, observari quam maxime debet in variolis & morbillis. Præsertim autem aeris regimen ita moderandum est, ut nec ægrotantes nimis calidis tegumentis prope fornacem cooperiamus, nec in hypocaustis humilioribus & frigidis detentos frigoris injuriæ exponamus. Utrumque enim periculosissimum est, dum altera ex parte, ob facilem internorum inflammationem auctamque materiæ peccantis acrimoniam, deliria, hemorrhagiæ & alia mala concitantur, ex altera vero exanthematum eruptio vel retardatur, vel pustulæ retroaguntur.

§. II.

- circa victum In principio statu morbi carnes vitare decet, omniaque alimenta multum succi præbentia; nisi majorem arcessere velimus putredinem. Vitentur quoque nimis dulcia, eaque præsertim viscida, quia humorum viscositatem augent. Id quod in morbillis similiter valet de acidis, temperandi ardoris gratia cum potu datis; siquidem tussim, quæ fere induimus hujus morbi comes est, plerumque vehementiorem reddunt.

§. III.

Usus frictionum Veteres medici inter morbi initia, ad materiam hostilem a partibus internis evocandam, externæ frictiones partium extremarum cum pannis calidis valde commendarunt; quod remedii genus nec ego rejicere ausim; quoniam ad meliorem cutis perspirationem haud parum conferre videtur.

§. IV.

--circa laxantia Remedia alvum ducentia magis præservandi, quam curandi scopo utilia sunt; nihilominus tamen crebrius ego in morbi principio, si propter summam sanguinis ebullitionem humores vehementius ad caput & pectus propelluntur; clysteres ex decocto hordei, saccharo, & oleo amygd. dulc. paratos applicari jussi, idque inde obtinui, ut optata symptomatum remissio subsequuta fuerit.

§. V.

- circa reliquias tollendas Sæpe, licet omnia diligentissime observentur, in fine morbi nocivæ permanent reliquię, quę peculiarem opem postulant. Ita si ulcera mali moris restitant, unguento de cerusa camphorato, vel lythargirii sunt tractanda, vel iisdem balsamica, ex essentia myrrhæ, succini, balsamo Peruivano confecta, vel balsamum nostrum vitæ, aquæ sclopetariæ nuptum injicienda. Quicquid vero malo evenit, semper tamen internis purificantibus debet insisti: Quem in finem non modo alvus leníoribus laxantibus, ut tinctura rhabarbari per intervalla debet subduci, & saluberrimum transpirationis negotiū, debito regimine infusis herbar. calidis veronicæ, scordii, scabiosæ, rad. glyzyrrhycæ & sem. fœnic. pulveribusq; diaphoreticis promoveri; verum etiam temperatis balsamic. e.g. essentia myrrhæ aquosa & aliis deperdita sanguinis temperies restitui. Juvat hic quoq; exacta diætæ ratio, quæ in eo potissimum consistit, ut inter cibos dura, salsa, flatulenta fugiantur, potuiq; decoct. rad. chinæ, sarsaparil. glyzyrr. &c substituatur.

§. VII.

Præservandi methodus

§. VI.

Hactenus commendata interna remedia similiter præservandi scopo ex usu sunt, si quando propter inordinatam aeris constitutionem, vel propter aliorum jam ægrotantium contagium, hæc exanthemata sunt pertimescenda. Nam multum omnino refert, ut corpus ad morbi impetum felicius sustinendum antea bene præparetur.

CAPUT VII.

De Epilepsia & Convulsionibus.

§. I.

Intentio auctoris.

VEram tam epilepsiæ, quam convulsionum ideam jam in parte 3. tom. 4. Medic. systemat. fusius suppeditavi, ibique argumentis sat ponderosis evici, causam morbi alterius in spasmo duræ matris, alterius in spastica membranarum, medullam spinalem investientium strictura ponendam esse. Nihilominus tamen, ut seorsim innotescat, quænam maxime res infantes horrendis hisce adfectibus subjiciant, quibusque remediis depelli isti debeant; e re fore arbitror, ut in præsenti morborum infantilium disquisitione, specialia quædam & magis ad infantes pertinentia adjiciam.

§. II.

-- subjecta.

Solent autem epilepsiæ pariter atque convulsiones teneram ætatem, quam ab anno primo ad septimum extendimus, præ ceteris frequentissime torquere, non aliam ob caussam, quam quod in infantibus partes nervosæ membranaceæ sensuque exquisitiori præditæ ex tenerrimis admodumque mobilibus fibrillis sunt compositæ, quæ levissime tantum irritatæ, in spasticas & irregulares commotiones facillime conjiciuntur. Quam ob rem etiam usu venire solet, ut, quo tenerior & ætate minor est infans, & quo majorem a parentibus vel animi adfectibus deditis, vel eodem olim morbo adfectis obtinuit sensibilitatem, eo etiam facilius ac vehementius tam epilepsiis, quam convulsionibus corripiatur.

§. III.

Caussæ remotæ sunt nutricis vitia.

Tum quoque truculenti hi adfectus facile solent accidere, si non modo matres uterum gestantes salutares diætæ leges neglexerunt, sed etiam nutrices lactantes hystericis vel aliis nervosi generis pathematibus laborant; si acetaria, acria, fructus horæos, aliaque incongrua copiosius devorant, spirituosa liberaliori manu adsumunt; vel lacte copioso æque ac crasso, & in ventriculo acescente pusillos sibi demandatos nutriunt. Neque adeo rarum, sed mihi aliquoties obvium fuit, perfacile sugientes in convulsiones epilepticas, easque difficulter curabiles incidisse, quando nutrices vehementi animi adfectu, præsertim ira, terrore, timore percussæ mammas statim ante debitam lactis emulctionem & correctionem obtulerunt; aut si quando menstruas purgationes, quibus ab initio lactationis ad tempus caruerunt, denuo expertæ fuerunt.

§. IV.

-- spasmi & dolores nervosarũ partium.

Deinceps experientia demonstrat, nonnunquam tam comitialem, quam convulsivum morbum suboriri, si partes quædam nervosæ spasmis vel doloribus agitantur, & consensus lege ipsæ meningum & medullæ spinalis membranæ simul adficiuntur. Fieri hoc maxime deprehendimus a meconio in primis viis retento & per moram acri reddito, item a ventris torminibus & vermibus sensibiles intestinorum tunicas lancinantibus, nec non a doloribus ex dentitione difficili subortis, & purgantibus fortioribus, iisque præsertim crebro oblatis. Siquidem hæc omnia ita sunt comparata, ut in subjectis sensatione paulo majori præditis facili negotio epileptico-convulsivos motus ciere valeant.

§. V.

-- exanthematũ retrocessio

Sicut illi denique pueri ab epilepsia & convulsionibus præcaventur vel liberantur, quibus favi, crusta la-

lactea & scabies cum pustulis superveniunt; ita hisce impuritatibus improvide retropulsis sæpe sæpius hi gravissimi morbi originem debent. Quod similiter valet de variolis & morbillis, quorum vel impedita eruptio & nociva retrocessio, vel improvida cura infantes numero plurimos epilepsiis & convulsionibus enecat.

§. VI.

Prognosis Quæ febribus acutis, petechialibus, morbillosis & variolosis superveniunt convulsiones & epilepsiæ, mali sunt ominis; nec etiam periculo carent, quando ex dentitione difficili & ventris torminibus subortæ diutius affligunt. Quibuscumque hi morbi, teste HIPPOCRATE *Sect.* 3. *aphor.* 28. & experientia circa annum septimum non solvuntur, iis plerumque usque ad aliam ætatis periodum misere inhærent. Nec denique minus ex ipsa paroxismorum frequentia prognosis petenda est; ubi sciendum, quod quo crebriores sunt accessiones, eo magis timendum sit, ne natura demum superata succumbat.

CURATIO.

§. I.

Curatio mali ab animi affectibus SIcut in omni morbi genere; ita non minus in nostris affectibus tota medentis intentio ad causas debet esse directa; unde ipsi fuerint suborti. Quodsi itaque ex vitio nutricis per terrorem aut vehementem iracundiam commotæ malum originem repetit, sepositis omnibus spirituosis, acribus & irritantibus, ea dare expedit, quæ inordinatos & spasticos nervosi generis motus placide compescunt; ut inprimis faciunt clysteres, ex floribus herbarum emollientium & seminibus carminativis parati, itemque pulveres antispasmodici, ex pulv. Marchion. cinnabari & moschi tantillo confecti, & vel soli, vel in vehiculo aquarum, sedante quadam virtute prædi-tarum, flor. tiliæ, lil. convall. primulæ veris, aurant. &c. propinati.

§. II.

--a lacte corrosivo Neque parum differt curatio, quando a lacte in ipso infante corrupto & corrosivo reddito morbus proficiscitur; siquidem tum pariter, præter clysteres demulcentes, egregius pulverum absorbentium cum croco, moscho, vel momento extracti castorei remixtorum est usus; maxime si simul decoctum cornu cervi paulo spissius pro potu adsumatur. Quodsi vero simul primæ viæ a sordibus acido-corrosivis sunt purgandæ, fieri id potest decocto mannæ successivæ dato, cui aliquot guttulæ olei tartari per deliquium instillentur.

§: III.

--a nimia repletione ventric. Quando lac crassum & copiosum mali causam suppeditat, infans pauciori lacte alendus, & talia nutrici nutrimenta præbenda sunt, quæ illud fluidius serosiusque efficiunt. Sæpe etiam in tali statu ventriculus a lacte stagnante & coagulato multum est infarctus: ubi sæpe lene emeticum extra paroxysmum oblatum prodest, quod ex tertia vel quarta parte unius grani tartari emetici cum syrupo violarum & aqua quadam destillata remixti componi potest.

§. IV.

--a meconio Meconium primis mensibus non rite expurgatum, & subsistendo acrius factum quando ansam malo porrigit, debet illud lenioribus laxantibus cum absorbentibus junctis evacuari, maxime vero per electuarium, ex syrupo cichor. c. rhabarb., extracto rhabarb. lapid. cancrorum & pulvere March. compositum. Vermes contra per remedia ipsis accommodata sunt interficiendi & expellendi.

§. V.

--a repressione exanthematum Si quando epilepticum malum ex repressione scabiei, ~~tineæ capitis~~ vel aliorum exanthematum suboritur, ea debent propinari, quæ materiam impuram ad habitum corporis revocandi

candi virtute pollent; in primis autem vesicatoria nuchæ applicata in tali casu sæpe usum præstitisse novimus. Atque hoc etiam experientia FERNELII videtur confirmatum, qui multos epilepticos per fonticulos & setacea curatos refert.

§. VI.

Cautio circa sedativa

Solent nonnulli, nec adeo incelebres medici ad sedandos vehementissimos solidorum motus, interdum opiata, ut massam pilularum de cynoglossa, theriacam cælestem atque alia commendare, sed sæpe infaustum inde vidi effectum. Quare cum hisce cautissime mercandum esse censeo; quod itidem valet de volatilibus, quæ etiam extrinsecus adhibita sæpe sæpius nocent.

Ceterum plura ad curationem pertinentia ex parte III. Tom. IV. medicinæ Systematicæ huc possunt referri.

CAPUT VIII.

De Tabe seu Atrophia Infantum.

§. I.

Atrophiæ definitio

INter morbos infantibus familiares non infimum tenet locum tabes, quæ est paulatina universis corporis consumptio cum abdominis inflatione & insigni functionum læsione plerumque conjuncta.

§. II.

historia

Talis autem plerumque hujus mali ortus est atque progressus. Inter initia artus tam inferiores, quam superiores incipiunt flaccescere & marcescere, abdomen vero distendi; adest spiratio difficilior, lassitudo corporis, alvus modo strictior, modo solutior, appetitus vagus, cibis maxime frigidis dicatus. Increscente malo facies propter tempora collapsa adspectu est misera & pallida, palpebræ post somnum tument, costæ protuberant, scapulæ alarum instar prominent, cibi plerumque semidigesti excernuntur, & dolores circa umbilici regionem lancinantes sæpe percipiuntur; urina mingitur crassa modo, modo rubicunda; somnus est turbulentus, & circa noctem lentus calor cum oris siccitate & siti adfligit.

§. III.

differentia ab aliis morbis

Minime hic noster affectus debet confundi cum gracillitate corporisque macillentia, quæ a pinguedinis defectu, vel ejusdem propter varias causas consumtione oriunda sæpe unam tantum alteramve partem occupat, neque tamen totius corporis functiones lædit. Tum quoque probe debet discerni a rhachitide, in qua partes quidem nonnullæ contabescunt, sed artus simul tumore, contractura & incurvatione deformantur. Neque minor cautio adhibenda est, ne tabem ceu primarium affectum pro illa tabescentia habeamus, quæ ceu symptomata aliis morbis, ut febribus, variolis, morbillis, diarrhoeis, lumbricis &c. supervenit. Tandem vera tabes minime est commutanda cum marcore, qui a defectu lactis dependet, facileque cognosci potest ex nutricis uberibus, si flaccida sunt & lactis omnino egena, si ipsæ nutrices non bene appetunt, si infantes parum mingunt, plorant, vagiunt, sique alimento oblato conquiescunt, & mammas cupidi arripiunt.

§. IV.

Sectio mortuorum

Qui pereunt hoc morbo, in horum sectione plerumque glandulæ mesenterii tumefactæ, scirrhosæ, vel ipsi abscessus deprehenduntur; hepar quoque & lien raro sine labe, infarctu & magnitudine aucta conspiciuntur: musculi, præsertim abdominis tam extenuati sunt, ut vix membranam referant: intestina contra valde inflata, & amurca fœtida, quandoque nigra sunt referta.

§. V.

Causa proxima & mediatæ

Causam hujus mali proximam in succi nutritii temperati & gelatinosi defectu, vel ejusdem insufficienti ad partes solidas appositione reponimus: mediatas vero causas in depra-

pravata digestione alimentorum, chylo impuro & crasso, indeque denegato ejus per vasa lactea ad ductum thoracicum ipsumque sanguinem transitu collocandas esse statuimus. Quam maxime hoc loco accusari etiam debet bilis defectus, vel inertia a præternaturali hepatis constitutione inducta, ob quam non modo digestio valde læditur, sed oscula quoque tunicæ intestinorum villosæ minus rite a mucositate sua liberata, chylum ægrius transmittunt.

§. VI.

causæ remotæ sunt incongrui cibi

Causæ remotæ & occasionales iterum variæ sunt; plerumque tamen observavimus, post perpessos morbos, præsertim variolas, morbillos, motus ex dentitione difficili convulsivos, & alios gravem hanc chronicam passionem sæpius fuisse subsequutam, quando convalescentes gulæ nimium indulgentes alimenta crassioris texturæ, ut caseum, panem non rite fermentatum, farinacea, placentas, fructus quoque horæos, cibos acidos & vina acida adsumserunt.

§. VII.

refrigerationes

Nihil vero, ut frequenti habemus experientia, magis nocet, quam si infantes calefacti & sudore madidi noctu frigidum potum sæpius accipiunt; vel a somno in lecto calentes in frigidiorem auram transferuntur. A suppressa enim transpiratione & constrictis extremorum subtilissimis tubulis non modo succus nutritius aliunde divertitur, & a peripheria ad centrum partesque inferiores reprimitur, verum etiam salsa & acri intemperie imbuitur.

§. VIII.

sordities

Neque cum clarissimo Dn. CHUDEN dubitamus adserere, infantes, nisi bene fuerint loti & a sordibus suis mundati, ob pororum cutis occlusionem, tabem posse incurrere. Qui vero ex omissa lotione vermiculos in cute neonatorum generari statuunt, quos comedones, *Miteffer* vocant, magnamque boni nutrimenti partem subtrahere credunt, hi me eo non possunt adducere, ut ipsis fidem penitus tribuam, quia novam hanc adsertionem sufficienti experientia nondum satis habeo confirmatam.

§. IX.

medicamenta adversa

Neque inficiandum, ex præpostero medicamentorum, præsertim terreorum, absorbentium & adstringentium; in diarrhœis, febribus intermittentibus, torminibus, variolis &c. usu tabidos ejusmodi affectus infantibus posse accedere. Nam testantur, qui corpora hoc morbo defunctorum anatomice dissecuere, se tum in ventriculo, tum in adnexis intestinis tenuibus crustas quasdam solidescentis materiæ invenisse, quam vix ab horum substantia divellere potuerunt; quod indicio est, non modo liquoris gastrici separationem inde fuisse prohibitam, sed chyli quoque colaturam, osculis lacteorum occlusis, retardatam.

§. X.

scorbutica dyscrasia

Tabes quoq; recte statuitur scorbutica, si a parentibus impura humorum dyscrasia laborantibus progenerantur, vel a nutricibus morbidis,& vel cachexia vel alio scorbutico affectu ægrotantibus laxantur. Sepe etiam venerei quidpiam complicatum est, unde atrophia tanquam effectus a causa dependet.

§: XI.

victus mutatio

Non raro quoque infantes antea sani & per omnia rectissime valentes absq; aliqua prægressa manifesta causa languere, corporesque extenuari incipiunt. Atqui hoc patiuntur, quando a lacte matris vel nutricis ad solidiorum deferuntur cibum; cumque jam bene pedibus insistere suamque corporis molem sustentare valuerunt, nunc minus possunt consistere, & terram attingere detrectant. Sed mox genuina morbi indoles clarius se manifestat, quando penduli artus in sensus incurrunt, habitusque corporis flaccidus & rugosus fit, sicut in natibus maxime & femoribus conspicitur: Interea cibos sic laborantes continuo ingerunt, ut vix saturari possint.

§. XII.

De fascinatione judic ū

Nihil magis solenne & inter vulgus receptum est, quam, ut plurimi, adeoque etiam ex medicis nonnulli, diutius perseverante hoc malo, causam in fascinationes rejiciant. At vero, sicut hæc ludicra excusatio non obscure indicat, hos homines, qui ad tam infirmum ignorantiæ asylum confugiunt, nec genuinas morbi causas cognoscere, nec commodis posse remediis easdem abigere; ita nos hanc judicandi rationem ineptam & medico philosopho indignam merito rejicimus.

§. XIII.

Prognos.

Quando ab imprudenti adstringentium, vel nimio salinorum usu malum originem repetit, longum ut plurimum tempus ad curationem requirit, remediisque relaxantibus & humectantibus diutius debet insisti. Quodsi vero abusui absorbentium suos debet natales, & jam diu duravit, ut soliditatem quasi materia intestinorum parietibus obducta acquisiverit, spes salutis sæpe dubia est, & multi ante causæ sublationem morte præripiuntur. Si diarrhoea jungitur, & materia purulenta, admodum foetida cum sanguine mixta cum insigni corporis emaciatione per alvum excernitur, malum difficili, aut nullo plane negotio potest tolli. Siquidem continuus alvi fluxus reliquas adhuc vices consumit, & materiæ spurcities jam corruptione in abdomine indicat, quam mors sæpe satis cito excipit. Quando inveteratum est malum, & viscera nobiliora, ut hepar, lien, pancreas, mesenterium, renes atque pulmones sunt infarcta, vel prorsus scirrhosa, tunc curationi vix superest locus: & si demum infarctu vel scirrho in exulcerationem abeunte febres supervenit hectica, quam ex urina flammea & rubicunda, crebriori æstu seu phlogosibus post cibum maxime auctis cognoscere licet, tunc ægri certius citiusque succumbunt. Denique tabem non adeo inveteratam, aut nimio viscerum infarctu minus sustentatam per febres intermittentes sæpe feliciter sublatam observationes testantur. Res autem in vado est, & convalescentiæ spes adfulget, si coctione ciborum emendata appetitus magis constans & regularis redit, tumor abdominis decrescit, & vires antea depressæ cum animi vigore recolliguntur.

CURATIO.

§. I.

Curatio per diætam

Curatio multum differt pro differentia causarum: generatim tamen in ablactatis eo maxime respiciendum est, ut ejus generis cibi suppeditentur, qui corpusculo languido partibusque emarcidis nutrimentum & robur addunt. Egregia hunc in finem sunt juscula, ex conquassatis gallinis & caponibus sine pinguedine & evidenti salsedine parata, item pulmenta, ex pomis Borstdorffianis cum vitello ovorum & sacharo confecta, quibus cinamomi, macis & vini pauxillum addi potest.

§. II.

Curatio tabe ab obstruct

Quando oscula vasorum lacteorum ductusque glandularum meseraicarum ab amurca tenaci obstructionem patiuntur, brodia gallinæ veteris cum radice graminis recenti, foeniculi, petroselini, asparagi, sellerie &c. decocta, pinguedine remota, sunt omnium utilissima, quibus in refracta dosi spiritu nitri dulcis, vel vitrioli martis aliquot guttæ, itemque solutio oculorum cancri addantur. Sed debet hoc alimentum medicamentosum ad aliquot dies, imo septimanas continuari, ita ut singulis quatuor horis elapsis tres vel quatuor ejus unciæ ad sorbendum offerantur.

§. III.

Quæ amplius expeditur.

Inter hæc medicamenta magnæ in hoc morbo efficaciæ deoppilativa præcipuum etiam locum tenent liquores salini mediæ naturæ, si v. g. ex solutione oculor. cancri cum succo citri, ex terra foliata tartari & tartaro vitriolato

lato in aqua petroselini vel fœniculi solutis parantur, debitaque dosi aliquoties de die offeruntur: a quibus remediis summam & mirabilem sæpe energiam expertus sum.

§. IV.

-- a prava digestione & complicatis doloribus

Ad laudabilem alimentorum digestionem promovendam, præsertim ubi bilis balsamica deficit, & acidum cum viscido prædominatur, elixir nostrum balsamicum temperatum inter cibos sumtum laudatissimum præstat effectum. Ubi vero tormina, dolores, & inquietudines &c. complicantur, liquor noster anodynus mineralis cum solutione salis tartari tenuiori mixtus, & per intervalla oblatus remedium præbet optatissimi effectus.

§. V.

--a transpiratione exhibita

Quando ab obstructis & infarctis tubulis subcutaneis, seu transpiratione prohibita malum dependet, balnea ex radice altheæ, filicis, herba malvæ, meliloti, floribus chamomillæ & sapone Veneto, addita lactis portione, parata præstantissimam opem exserunt; modo non nimis calida adhibeantur. Namque observatum sæpius est, balnea iteratis vicibus primo post partum mense adhibita insignem præservandi energiam habuisse.

§. VI.

Usus externorũ

Externe, ad discutiendum tumorem, oleum chamomillæ & anethi coctum moderate camphoratum laude sua non caret: licet etiam alia paregorica hic commodum invenit locum.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautelæ circa tabem scorbuticam

Ex impuro scorbutico lacte si ortum traxerit ejusmodi tabes, nutrix est removenda, & serum lactis dulce, vel etiam lac asininum cum aliquot guttulis olei tartari per deliquium offerendum. Jungenda quoque sunt infusa diluentia theiformia ex veronica, hedera terrestri, radice glyzyrrhizæ, cichorei & similibus, quibus inter usum liquor quidam aperitivus, ex solutione salis tartari & arcani duplicati paratus non adeo magna dosi poterit instillari. Quo fine etiam in ablactatis loco cerevisiæ semper alius diluens potus est substituendus; ipsique similiter oleum tartari per deliquium instillandum.

§. II.

-- circa tabem a nimio absorbẽtiũ usu

Si a nimio absorbentium usu affectio suboritur, infusa diluentia, junctis laxantibus ex manna, rhabarbaro, syrupo cichorei cum rhabarbaro & similibus proficua erunt: neque etiam minus interdum ventriculum a sordibus viscidis per pulverem ireos Florentinæ in paulo majori dosi adhibitum deplere juvabit.

§. III.

-- circa purgãtia

Purgantia affectum hunc magis exasperant, & ad hecticam disponunt, præsertim si subjecta sint sensibiliora. Nam sæpe inde inflammatur ventriculus cum intestinis & postea sequitur mors.

CAPUT IX.

De Rachitide.

§. I.

Rachitidis definitio

Explicata jam tabe universali progreditur ad particularem, quæ rachitis appellatur, & non nisi inæqualis nutritio est, qua partes aliæ debito suo nutrimento orbatæ contabescunt, aliæ plus justo nutritæ augmentum recipiunt, & cum ossium spinæque dorsi incurvatione majores fiunt.

§. II.

Historia morbi

Novum est morbi genus, & vix sæculo priori ad exitum properante in Anglia obortum; posthinc vero per reliquas Europæ regiones septentrionem spectantes disseminatum, quod his maxime signis se manifestat. Accedente malo circa mensem ætatis nonum, aut serius adhuc, sensim paulatimque irregularis fit plurimarum corporis partium proportio, cutis

laxa, abdomen macrum & qua flatibus turgidum: musculi atrophia consumuntur, juncturarum contra articuli in brachio, manibus, genu & pedibus protuberant, ossa ad sustinendum corpus minus firma, & cum spina dorsi sæpe incurvata observantur; unde motus & ingressus debilis, qui sæpe in movendi impotentiam terminatur. Tum quoque arteriæ jugulares & carotides intumescunt, caput est magnum & ob colli sustentati flaciditatem sæpe nutans, facies vivida, ingenium supra ætatem acutum; pectus vero angustum & a lateribus quasi compressum, cum sterno acuminato & extremis costarum nodosis. Invalescente demum malo jungitur febricula lenta, tussis, respirandi difficultas & alia, quæ plerumque ad mortem perdurant. Sed probe omnino tenendum est, quod certi dentur rachitidis gradus & durationis modi, qui non eadem in omnibus symptomata, sed in nonnullis graviora, in nonnullis leviora producunt.

§. III.

Sectio hoc morbo demortuorum

Qui hoc morbo defunctorum dissecuerunt corpora, aliud atque aliud viscus vitale labe corruptum invenerunt: siquidem alii hepar naturali grandius, scirrhosum & diaphragmati coalitum, mesenterium glandulis induratis obsitum & cum pancreate obstructum, alii pulmones pleuræ vel tergo adnatos, eosque vel fluidos vel vomicis refertos; alii pericardium aqua repletum se reperisse testantur. Plerique tamen, inter quos solertissimos corporum scrutatores GLISSONIUM, BONETUM & inter recentiores HEISTERUM referimus, unanimi fere consensu adserunt, principium medullæ spinalis in hoc morbo solito esse durius & obstructum, caput inter duram piamque matrem aqua perfusum, cerebrum mole majus, venas vero carotides & jugulares arteriis minores.

§. IV.

Causa proxima

Quodsi igitur his viris laude dignis fidem adjungere, nostramque ipsius experientiam interponere licet, non possumus non caussam hujus diri adfectus proximam in impedito succi nervei in spinalem medullam vel compressam vel obstructam influxu reponere: unde necessario earum partium omnium, ut brachiorum, pedum &c. perit nutritio, quæ nervos ex spinali medulla recipiunt; contra vero illæ plus nutriuntur, quæ vias habent apertas, & sufficientem succi nutritii admittunt copiam, sicut, teste anatomica experientia, in capite rachiticorum conspicimus, quod ob denegatum lymphæ nutritiæ in medullam spinalem influxum plus nutrimenti accipit, atque ideo non solum in majorem molem excrescit, sed & faciem bene coloratam exhibet. Neque aliunde derivandum est vividum ingenii acumen, quam a cerebro & cerebello illæso, riteque suis muniis fungente; quare etiam partes, ad quas nervi inde abeunt, plerumque recte solent esse constitutæ.

§. V.

Ratio symptomatum

Facile quoque patet, cur ossa incurventur & circa epiphyses nodis deformentur. Nam quia musculi eorumque ligamenta, quibus ossibus annecti solent, minus rite in hoc affectu nutriuntur, sed alimentum copiosius per arterias ad ossa devehitur; fieri solet, ut eorum extrema, quæ in infantibus mollioris plerumque texturæ sunt, ob minorem resistentiam distendantur, & tubercula accipiant. Quoniam vero perseverante hac nutritione, ossa perpetuo increscunt, & musculi contra minores, brevioresque fiunt; facile omnino ipsa ossium extensio a musculis alligatis retardatur, & incurvatio contingit; idque eo magis, cum ossa in hacce ætate admodum sunt mollia & flexibilia. Nec denique distorsio spinæ dorsi

alіam

aliam agnoscit causam, quam processuum osseorum, cartilaginum, ligamentorum & musculorum, vertebras dorsi connectentium flacciditatem, tonumque naturalem depravatum: quo præsente hæ partes sub corporis inclinatione latius a se invicem secedunt magisque distenduntur, quam iterum recedere, & in pristinum statum possunt restitui.

§. VI.

Caussa mediata Caussam hujus morbi mediatam constituit viscida succorum tenacitas, qui a sanguine spisso segregati ad medullam spinalem deponuntur, ejusque meatus comprimendo vel occludendo impediunt, quo minus liquidum nervorum tenuissimum in spinæ medullam libere possit influere, & abhinc per nervos amplius dispensari.

§. VII.

Causæ remotæ sunt: diæta perversa Ex causis vero recentioribus ad humores inspissandos ex diætæ vitio huc fere conferunt omnia, quæ inter caussas atrophiæ in priori capite a nobis sunt relata. Quæcumque enim digestionis negotium turbant, chylumque crassum, viscidum & ad nutritionem ineptum ingenerant, ea quoque, suffragante experientia, huic nostro adfectui velificantur.

§. VIII.

-- atmosphæra humida & impura Si quid autem speciatim ad ingenerandum hoc malum potens existit, est profecto aer, qui teneros ambit, frigidus, nebulosus, variisque exhalationibus peregrinis refertus, qui partim, cutis tonum debilitando, sordes pituitosas in corpore retinet, partim pulmones relaxando impedit, quo minus in iisdem intima sanguinis mixtio, ejusque per totum corpus distributio rite possit succede re. Luculentius hujus rei testimonium exhibet illustre totius Angliæ emporium Londinum, quod non tantum propter maris circumfluentis exhalationes, sed etiam propter minerales quasdam ex carbonibus fossilibus emissas particulas, inprimis rachitidi producendæ & sustentandæ idoneum deprehenditur. Neque ideo mirum esse debet, cur ex eadem causa in locis paludosis & maritimis, itemque vere & autumno frequentius hujus mali sit proventus, & cum hic Halæ, quæ tam ob Salæ præterlabentis & salinarum effluvia, quam ob sulphureum carbonum fossilium fumum, atmosphæra valde & impura cingitur, pueri rachitici se nobis crebrius sanandos offerant.

§. IX.

-- improvida gestatio & externæ violentiæ Neque dubitarem adserere, quod ad faciliorem humorum in medulla spinali stagnationem multum contribuat prava quorundam muliercularum consuetudo, qua infantes pallio involutos sæpe diu noctuque brachiis gestant, & non modo spinam dorsi in situ incurvato diutius retinent, sed pedes etiam inæqualiter flectunt; unde non tantum gibbera & pedes vari producuntur, sed & nostro malo occasio datur aptissima. Quod similiter fieri deprehendimus, si teneri ex improvido ictu & lapsu vim quandam externam spinæque torsionem patiuntur: unde etiam gibbosi facile fiunt rachitici.

§. X.

-- morbi prægressi Morbos quoque prægressos ad tabem nonnunquam & rachitidem disponere, nihil dubii est. Ex omnibus tamen ii præcipue huc concurrunt, qui humorum ad medullam spinalem decubitum efficiendo, liberum fluidi tenuissimi itum reditumque suspendere valent. Ita in artis exercitio non raro solet occurrere, quod hanc ob causam post variolas, non rite tractatas, item post scabiem crustamque lacteam & capitis tineam retropulsam dirus hic adfectus originem recipiat.

§. XI.

Prognosis Morbus invalescens si super quintum ætatis annum inhæret, difficulter curatur, & corpus plerumque languidum ac deforme juventuti tradit: & nisi accedentibus juventutis annis, ubi totum corpus maximam patitur mutationem, penitus tollitur, per totam vitam nullam sana-

nationi spem admittit. Nec minorem habet difficultatem sanatio, si per hæreditariam dispositionem morbus fuerit inductus, aut mox primis a nativitate mensibus obortus. Denique, si phthisis cum hectica febre, hydropicus tumor, asthma vel diarrhœa superveniunt, spes in angusto est posita. Quæ vero ab aeris, aut victus vitio oritur rachitis, aut variolas, scabiem, aliasque cutis efflorescentias subsequas habet, nec cum tanta ossium spinæque dorsi incurvatione & motus impotentia conjungitur, faciliorem recipit medelam.

CURATIO.

§. I.

Curatio per laxãtia & leniora emetica

Quum humores viscidi, lenti & pituitosi, ad spinalem medullam depositi caussam & fomitem rachitidi præbeant, primo omnium eo respiciendum est, ut lentor succorum resolvatur, obstructiones reserentur, & liber fluidorum per totum corpus motus promoveatur. Quo fine primario, ad fomitem mali, qui in primis viis residet, præscindendum, conferunt leniora laxantia, non omissis, si opus est, nec teneræ infantum constitutio obstat, lenioribus emeticis, ex radicis ipecacuannæ aliquot granis, cum sacchara & aqua cinamomi sine vino datis, aut cum syrupo quodam in electuarium redactis, vel etiam cum aqua calida infusis & oblatis: siquidem hac ratione non modo sordes viscidæ in ventriculo & intestinis collectæ perbelle educuntur, sed etiam, addito hoc stimulo, debita humorum resolutio & tubulorum obstructorum reclusio egregie obtinetur; si modo caveatur, ne talia stimulantia in subjectis jam valde exhaustis, magnaque viscerum labe, vel pertinaci mesenteri obstructione laborantibus adhibeantur, ubi dein potius ea commendare expedit, quę nos inter medicamenta deoppilativa & reserantia in superiori capite retulimus.

§. II.

per alia resolventia.

Hactenus dictis commode possunt interponi alia leniter resolventia, ut fere sunt, tinctura tartari, tartarisata, antimonii acris, arcanum tartari liquidum, & cinnabarina, mercurialibus in hoc casu anteponenda, quæ dum partim per cutim, partim per urinam serosas impuritates evehunt, egregie se gerunt; maxime si cum infusis sanguinem diluentibus & purificantibus adhibeantur.

§. III,

per frictiones & balnea

Speciatim vero ad obstructionem medullæ spinalis reserandam, liberumque fluidi nervei influxum restituendum, a variis auctoribus frictiones cum linteis calidis in spina dorsi, brachiis & pedibus una cum suffimigiis ex thure, mastiche, succino, olibano &c. institutæ commendantur. Si quid vero mea ipsius experientia commendationem meretur, sunt profecto balnea aquæ dulcis cum herbis nervinis, majoranæ, florum lavendulæ, chamomill. rorismarino, serpillo, melissa &c. decoctæ, quibus, si laborantes crebrius immittuntur, posteaque linimenta nervina cum frictionibus spinę dorsi & artuum inunguntur, plures ego vidi mirum sublevatos, imo tandem, cæteris paribus, ex voto restitutos.

§. IV.

per cõmodum dietam

Ante omnia vero simul confugiendum est accommodatum vitæ victusque regimen, quod in eo maxime consistit, ut pueri, remotis omnibus flatulentis, concoctu difficilibus & viscidis, crebrius juscula gallinarum & vitulorum tenuia cum radicibus aperientibus asparagi, fœniculi, cichorei, apii, sellerie, petroselini cancrisque fluviatilibus contusis decocta assumant & ventriculi roborandi gratia temperata elixiria stomachica, ut nostrum viscerale est, inter cibos capiant. Tum quoque potus offeratur tenuis, & durante lactatione lac bonum & satis dilutum, conjuncto simul convenienti & ætati accommodato motu, ut corpus segne pau-

paulum modo excitetur. Alvi libertas si deficit, promoveatur leni laxante vel clysteres; & si demum prava nutricis dispositio malum vel induxerit vel sustentet, huic similiter ea exhibeantur medicamenta, quæ infantibus in minori dosi propinanda commendavimus.

§. V.

Usus thoracum

Nec denique reticendum est, ad spinam dorsi incurvatam membrorumque distorsionem emendandam commendabilem esse ligaculorum & thoracum applicationem, si modo caveatur, ne loco auxilii vim inferamus, & infantes uno ex vitio in alterum sæpe gravius præcipitentur.

CAPUT XII.

De Vermibus.

§. I.

Vermium definitio

VErmes sunt animalia viva, variæ figuræ, structuræ, & magnitudinis, quæ ex seminio seu ovulo insecti cujusdam cum alimentis adsumti in cavo intestinorum nascuntur, & putrido quodam, corrupto succo increscunt, corporisque universi functiones mirum in modum labefactant & lædunt.

§. II.

Subjecta

Quamvis nulla hominum ætas ab exitialibus hisce hospitibus plane sit libera, maxime omnium tamen infantilis & puerilis, hoc est ab ablactatione ad decimum quartum annum iisdem obnoxia est: qua propter etiam inter morbos infantiles de lumbricis tractatio præcipue meretur institui.

§. III.

Tres species 1) rotundi.

Variæ lumbricorum species, ipsa experientia teste, in corpore humano observantur, quæ potissimum a medicis tam veteribus, quam recentioribus in numero tres dispescuntur. Primo se offerunt rotundi, qui etiam teretes, germanice *Opulvvurmer* vocantur, & magnitudine, quæ vix spithamam æquat, ab aliis se distinguunt, maximeque sedem suam in tenuibus superioribus jejuni & ilei occupant; unde interdum ad ventriculum progressi oretenus prodeunt, vel vomitu rejiciuntur. Atque hi fere sunt, qui teste HILDANO *cap. 1. obs.* 57. pueris maxime innascuntur, & magno nonnunquam numero in globum quasi conglomerati ileo firmiter inhærent, cujus membranas persæpe ore suo acuto perrodunt, atque rependo in abdominis cavitatem penetrant.

§. IV.

2) Lati.

Altera vermium species est eorum qui ob figuram suam, instar fasciarum latam, lati & tæbiæ appellantur, admodumque longi sunt, ut duos, imo decem interdum pedes mensura excedant, & a PLATERO in adultioribus quadraginta pedes longi observati sint. *Vid. M. N. C. anno III. observ.* 29. BARTHOLINUS *Histor. anatom. Cent. III. observ.* 14. Hi plerumque totum intestinorum tractum, præcipue vero ileon, occupant, & non raro sine cauda & capite conspiciuntur; siquidem non toti, sed frustulatim per ramenta, cucurbitæ vel cucumerum semen referentia, prodire solent, quæ interpretante SPIGELIO *cap.* XV. nihil aliud sunt, quam nodus lumbricorum medius crassus, a lateralibus & membranaceis suis appendicibus, putredine jam absumptis superstes.

§. V.

3) Ascarides.

Tertiam lumbricorum speciem constituunt ascarides, seu vermes parvi, exigui, graciles, germanice *maden*, qui intestinis crassis, maximeque recto innidulantes, hoc plerumque graviter cum tenesmo & molesto ad desistendum stimulo rodunt, vellicant, & incredibili sæpe copia cum excrementis exeunt.

§. VI.

Signa.

Vermium in intestinis præsentia cognoscatur, si pueri in somno pavent, & excitati ab eo trepidant, si narium adsunt pruritus, oris fœtor,

tor, sitis, salivæ fluxus, facies intercurrentibus phlogosibus pallida, extremorum frigus, urina turbida, ventris inflatio, appetitus modo nimius, modo dejectus, irregularis alvi apertura & similia. Verum enim vero, cum signa hactenus recensita aliis etiam morbis sint communia: nullum sane melius nullumque certius datur criterium, ac si vermes ipsi per alvum prodeuntes sui præsentiam indicant.

Symptomata.

§. VII.

Symptomata verminosis familiaria pro ratione partium, ubi sedem peregrini hi hospites obtinent, admodum plerumque variantia sæpe tamen gravissima sunt: siquidem nonnunquam tam horrendæ artuum convulsiones excitantur, ut incantamenti suspicio non raro plebeiis incutiatur. Potissimum vero, si in ventriculo resident, nauseam, cardialgiam, syncopen, corporis jectigationes, dentium stridorem, deliria, imo mortem denique ipsam inferunt: in intestinis tenuibus tormina, morsum circa umbilicum, famem caninam, ventris intumescentiam & alvi fluxus concitant; in intestino autem recto molestas titillationes, rosiones, fereque perpetuum tenesmum efficiunt.

Morbi, vermibus juncti.

§. VIII.

Vermibus sæpe junguntur febres putridæ, anomalæ, lentæ, quotidianis similes. Sæpius autem infesta hæc animalcula aliis se morbis, ut variolis & morbillis, immiscens, vel iisdem superveniunt, & non tantum symptomata valde augent, magnumque virium decrementum adferunt, sed indicia quoque diagnostica & prognostica, imo ipsam curandi methodum valde reddunt difficilem.

Causæ sunt certa anni tempora, & subjecta,

§. IX.

Certis anni temporibus, præsertim autumno, quando sub valde humida & inæquali aeris intemperie febres catarrhales, variolæ & morbilli epidemice grassantur, copiosior verminum solet esse proventus; non aliam ob rationem, quam quod tunc temporis humana corpora, ob labefactatum solidorum robur, plus humiditatis inertis, viscidæ & ad corruptionem pronæ accumulant, unde seminium illud verminosum plus alimenti & sustentationis recipit. Et inde ratio quoque petenda est, cur infantes, pueri & sequior sexus, si præsertim vita sedentaria pravaque diætæ ratio accedunt, frequentius graviusq; vermibus & morbis inde oriundis laborent, quam quidem juvenes, ætate provectiores & sexus nobilioris homines, qui majori solidorum robore, circuloque sanguinis vegetiore prædití non tam facile succos inertes & viscidos alunt.

§. X.

--alimenta

Ex omnibus vero causis certa quædam alimenta lumbricorum generationi favent, ut fere sunt ea, quæ partim copiam succorum pituitosorum & inertium ingenerant, partim insectorum ovula & seminia secum recondita in corpus invehunt; quorsum pertinent lacticinia, fructus horæi panificia cum melle & saccharo condita, legumina, farinacea, & hujus census alia, quæ præ ceteris nociva insectorum ovula continent, sine quibus nulla fit in rerum natura animalculorum progenies.

§. XI.

Quod cõfirmatur

Comprobant hoc optime experimenta a *Francisco* RHEDI & MALPIGHIO solerter instituta, qui laudatissimi viri media quondam æstate res putredini subjectas, ut pisces & carnes, diversis lagenis, quarum altera fortiter clausa, altera aperta servabatur, immiserunt, & præterlapso non ita longo temporis spatio in eo vase, cujus orificium insectis & muscis patulum relictum erat, centenas res vermibus valde scatentes invenerunt: in ea vero lagena, quæ clausa erat, ne unicum quidem vermem observarunt. Similiter quoque MALPIGHIUS commemorat, se sæpius carnis frustula humo sepelivisse, in quibus tamen nunquam,

ficce

licet per longum tempus in terra condita fuissent, animalcula deprehendisset. Quæ si ita sunt, ut nullus dubito, in aprico jam posita videtur ratio, cur infantes solo lacte victitantes non prius lumbricis tentari comperimus, quam si alia edulia, verminoso seminio fœta, accipiunt.

§. XII.

Prognosis Pro diversitate corporum, magis vel minus valentium & sensibilium, item pro diversa materiæ corruptæ & vermium indole, ipsa quoque differunt symptomata supra §o VII. enumerata. Sæpius tamen iterumque annotare mihi licuit, quod si exanthematicis febribus, ut purpuræ, variolis, morbillis, &c. se vermes immiscent, placidus horum morborum decursus valde plerumque perturbetur, & præter extremorum frigus, pulsus inæquales ac debiles, animique deliquia, mors sæpe ipsa accersatur: quod tamen in pueris crebrius, in ætate provectis rarius contingit. Lumbrici variegati coloris, rotundi, nunquam fere non deterioris sunt notæ: siquidem ad ventriculum sæpe ascendunt, ejusque orificia lancinando, & interdum perforando, epilepticas convulsiones, suffocationis periculum, imo mortem repentinam inferunt. Tæniæ sive longi longiores inducunt morbos, & quandoque nondum cogniti vita privant. Ascarides minus periculi alunt, quia in intestinis crassioribus, sensu non adeo acuto præditis, residentes rosionibus suis minus nocere valent.

§. XIII.

Ulterior prognosis Circa meridiem & vesperam plerumque acerbiora observantur verminosorum symptomata, quoniam tum temporis animalcula nervosum intestinorum canalem a cibis vacuum morsicando fortius adgrediuntur. Vermes mortui si dejiciuntur, ob summam, quam arguunt, putredinem periculum portendunt; nisi forte a datis medicamentis fuerint enecati & expulsi. Lumbrici in morbis gravioribus ex ore prorepentes morituros indicant ægrotantes, maxime si frequens & frigidus adsit anhelitus. Neque tamen omnino mortem semper prænuntiant, quia varia testantur exempla, omnis generis febres expulsione vermium fuisse solutas. Quam in rem legi merentur *M. N. C. Vol. III. in append. obs. IV. pag.* 163. ubi febris tertiana & continua pluribus expulsis oretenus vermibus sanata legitur.

CURATIO.

§. I.

Auctoris scopus Quamvis in ingenti vitæ discrimine infantes verminosi versentur, nunquam tamen desperandum est, quandocunque pro diversitate symptomatum, naturarum & rerum circumstantium debito tempore & ordine commoda adhibentur remedia. Jam vero in nullo fere morbo tam diversa & activæ indolis medicamenta a medicis laudantur & applicantur, quam in morbis, ubi vermes vel sunt expellendi, vel enecandi; quare operæ pretium fore confido, si in præsenti de anthelminticorum natura, virtute & usu sollicitus, breviter demonstrem, quæ in iis exhibendis a medico prudentia & circumspectio sit adhibenda.

§. II.

Anthelminticis annumerantur: 1. acida Primo autem omnium inter remedia vermibus & morbis inde oriundis dicata referri solent acida, qualia sunt succus citri, aurantiorum, limonum, ribium, berberum, granatorum, phlegma & spiritus vitrioli, cremor tartari, vinum, præsertim acidulum Rhenanum, ipsumque tandem acetum. Quæ singula profecto eo tempore, ubi æstus & calor præternaturalis jungitur, & febriles complicantur motus, commode locum inveniunt: siquidem non modo æstum egregie temperant, sed putredini quoque, quæ semper fere comitatur, mirifice resistunt, & periculosam symptomatum malignitatem avertunt.

§. III.

& periculosam symptomatum malignitatem avertunt.

§. III.

amara Anthelminticis quoque remediis amara, ut absynthium, centaurium minus, scordium, trifolium fibrinum, & multo adhuc magis, quæ simul purgante facultate pollenr, ut aloe, rhabarbarum, colocynthis, & parati ex hisce trochisci alhandal, &c. accensentur. Licet vero hæc remedia vermibus non penitus sint adversa, dum non modo in rhabarbaro, & absynthio, sed in ipsa quoque vesica fellea, teste HILDANO *Cent.* 1. *observ.* 160. vermiculi proveniunt; minime tamen negari potest, quin amara insignem contra hæc animalcula præstent effectum: quia partim materiam crudam & viscidam, qua nutriuntur, vi sua balsamica corrigunt, & fibras intestinorum stimulando, corruptos humores una cum verminosa colluvie nonnunquam evehunt, partim vero bilis inertiam, quæ sæpe causam vermium mediatam constituit, in pueris & subjectis humidioribus emendant.

§. IV.

oleosa Tum quoque oleosis magna tribuitur efficacia, quæ maxime experimento *Francisci* RHEDI videtur confirmata, dum ille muscas & alia insecta variis liquoribus immersa in vivis permansisse refert, exceptis oleo perunctis & infusis, quæ invicem mortua vitam non receperunt, licet radiis solaribus fuerint exposita. Equidem libenter concedo, hæc omnia veritati esse consona, atque etiam oleosa, ut oleum olivarum, raparum & amygdalarum dulcium, non sine fructu adhiberi: sed scire licet, minime illa eo unquam scopo posse offerri, ut vermes enecent, quia admodum magna oleorum copia requireretur, si immediate vermes, per totum intestinorum volumen dispersos, deberent extinguere. Multo magis oleosa in gravibus a lumbricis symptomatibus ideo censerem utilia, quia sensibiles intestinorum tunicas spasmo constrictas relaxant, & mucilagine quasi oblinunt atque defendunt, ut postea acriora quædam & purgantia remedia magis secure & sine læsione exhiberi possint. Ita ego sæpius mirabili cum effectu, ad vermes enecandos & symptomata lenienda, oleum amygdalarum dulcium ad aliquot cochlearia, imo ad uncias usque circa lecti introitum vel summo mane pueris præscripsi sumendum, subjungendo aliquot horas post pilulas, ex extracto panchymagogo Crollii, vel pulvere jalappæ, cum mercurio dulci & trochischis alhandal acuatas.

§. V.

salina Eximia etiam laude, ad exturbanda noxia hæc animalcula, celebrantur salina, tum quod tenerrimæ horum corpusculorum structuræ infesta sunt, tum etiam eorum exitum, intestina stimulando, promovent: idque eo magis, si in sufficiente quantitate aquæ fuerint soluta. Valet id potissimum de salibus istis neutrius generis amaris, & nominatim quidem de sale Glauberi, Ebsomiensi, Sedlicensi, Egranarum, Carolinarum, quæ cum vehiculo sufficienti sumta omnino continuato usu egregium præstant effectum; maxime si pueri & juvenes ea vermium specie, qui tæniæ & lati appellantur, laborant; quoniam hi purgantibus, quæ spasmo agunt, minus prompte exterminantur. Quam ob rem non sine ratione fonti Sedlicensi, qui sale amaro scatet, egregia vermes enecandi energia adscribitur, eademque virtus anthelmintica nostris salinis Halensibus a plebe tribuitur, quæ subinde largum salsæ potum contra vermes propinare solet. Neque malum sibi consulunt populi maritimi, qui eadem intentione marinam potant, aut, si divites sunt, aquam ex ostris recentibus, adjecto limonum succo & pipere, ebibunt, atque sic expulsis istis bestiolis a tabe aliisque pluribus morbis liberantur felicissime. Et quis denique aliis salibus,

libus, præsertim vitriolicis, suam in his morbis efficaciam, antiquitus comprobatam denegabit, quum per experientiam satis superque cognitum sit, aquas Pyrmontanas, quæ de subtili martis vitriolo participant, adversus tenias vermesque turbinatos, seu cucurbitinos tanto cum successu usurpari, ut ægri pluries instar incantamenti ab omnibus symptomatibus evadant liberi.

§. VI.

» specifica quæ dam

Si ullum morbi genus specifica, sive malo tollendo appropriata admittit remedia, ea certe me judice in vermibus enecandis & ex corpore eliminandis locum inveniunt. Quo nomine imprimis commendanda sunt ex gummosis asa fœtida, opoponax, sagapenum, myrrha; ex herbis tanacetum, scordium, absynthium, ex radicibus bulbosis ceparum & allii genera, ex fructibus amygdalæ amaræ & elicitum ex ipsis oleum expressum, item semen santonici, cajeputi, camphora & similia: quæ omnia sulphureo illo graveolenti & specifico, quem exhalant odore, vermes sensim paulatimque vita privant. Et profecto hæc tam necessaria sunt, ut nisi convenienti dosi, aliis jam supra memoratis, fuerint ad mixta vel combinata, rarissime optatus respondeat effectus.

§. VII.

» argentum vivum, ejusque adhibendi modus

Restat vero adhuc aliud non minoris energiæ specificum, ex minerali regno petitum. Est illud ipsum argentum vivum, quod peculiari quadam proprietate his animalculis adversum vitalem istorum motum destruit; quamvis non tam accurate ex principiis mechanicis hæc operandi ratio possit deduci. Hactenus autem varii hoc anthelminticum propinandi innotuerunt modi, quos paucis considerabimus. HELMONTIUS forsan primus fuit, qui experimentum hocce remedio instituit, dum illud aqua vel pura, vel quadam destillata decoxit, talemque aquam subtilissimis mercurii particulis imbutam maximo cum emolumento verminosis propinavit. *Henricus* MEIBOMUS Senior alium modum secutus vinum Rhenanum argento vivo infusum per viginti quatuor horas sine decoctione leni digestioni exposuit, & postea præsentiori adhuc effectu in usum duxit. Chymicis e contrario magis hactenus placuit mercurius dulcis rite præparatus, quem, pro diversa subjecti natura, ad aliquot grana cum purgante, v. g. scammonio sulphurato, pulvere jalappæ, extracto panchymagogo Crollii, &c. in pilulis non sine laudatissimo effectu obtulerunt, vel etiam eundem musco corallino nuptum cum & sine purgante dederunt. Alii, securiorem ingressi viam, æthiopem mineralem, ex accurata mercurii vivi sulphurisque mixtione confectum, cum saccharo, sicut HARRIS, utiliter propinarunt. Nos denique ipsum argentum vivum bene depuratum cum saccharo canto in mortario exacte miscuimus, & præmissis præmittendis, sub accuratiori diæta longe efficacius deprehendimus; maxime si postea ægri, ut præservandi fine commendavimus, a carne, piscibus, lacticiniis, dulcibus, caseo aliisque nocivis abstinuerunt, & pro potu aquam puram, vel cum cornu cervi usto decoctam, vel etiam Selteranam substituerunt.

§. VIII.

Variæ præparata commendantur

Inter alia denique præparata multiplici experientia pilulis usi sumus sequentibus: recipe asæ fœtidæ, extracti rhabarbari, tanaceti, aloes depuratæ, myrrhæ electæ, mercurii dulcis ana scrupulum unum, extracti croci, castorei ana grana quatuor, M. f. ex scrupulo uno pilulæ numero XV. quibus pro subjectorum & ætatis ratione ad No. V. VI. VIII. datis plures vermibus misere vexatos ex voto sanavimus. Qui vero a pilulis abhorrent, easdem in syrupo capiant; vel etiam bis in die justam hujus medicamenti dosin sumant: Rec. liquoris terræ foliatæ tartari unciam unam, extracti rhabarbari, tanaceti, absynthii anatica portione drachmam dimidiam. M. D.

Nec

Nec denique minorem vidi effectum a sequenti pulvere: Rec. mechoacannæ, seminis santonici, corallinæ, mercurii dulcis, rhabarbari, scordii, C. C. usti, nitri purif. ana drachmam dimidiam, camphoræ grana VI. M. f. pulvis, qui pro ratione ætatis in varias doses dispensandus, vel cum syrupo cichorei in electuarium redactus offerendus.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautelæ circa purgantia & calida

SEd ut omnia recte administrentur, quasdam subjungere placet cautelas, quarum præcipua est, ut nunquam purgantia acriora, vel calidiora propinentur remedia, si febrilis calor subest; quoniam hic inde facile augetur. Similiter quoque a mercurialibus, omnibusque fortioribus abstinendum est, quando duodenum acri, caustica bile scatet; siquidem inde symptomata non modo exacerbata, sed intestinorum quoque inflammationes accersitas novimus.

§. II.

.. circa vermes in tenuibus intestinis

Ad vermes ex tenuibus intestinis exturbandos prodest ante purgantium & specificorum usum clysterem ex lacte & melle paratum ano infundere, ut bestiolæ istæ dulcedine allectæ ex loculis suis ad intestina crassa facilius descendant.

§. III.

.. circa ascarides

Ascarides; si recto innidulantur, clysteres detergentes lactei, quibus tanacetum, allium, vel scordiis folia incocta sunt, optimum præstant effectum. Quod similiter etiam de illis valet, qui ex muria, cum marrubio, centaurio minore, scordio &c. decocta, additoque electuario hieræ composito a nonnullis parari solent.

§. IV.

.. circa retentos vermes

Neque minus tum temporis enemata commodum inveniunt locum, si quando verminosa progenies post purgationem per alvum non ejicitur: quod sæpius usu venit, si ista in cœco intestino, quod purgans non valet attingere, nidum obtinet.

§. V.

. circa usum anthelmintiorum

Optime quoque dantur anthelmintica in electuario vel syrupo, qualis est cichorei cum rhabarbaro, quod optime norunt mulierculæ, quæ pueris verminosis semen santonici ad scrupulum circiter unum cum melle subactum ante lunæ vel increscentis vel decrescentis mutationes in lacte propinant, nec sine effectu; modo caveatur, ne semen illud sit cariosum.

§. VI.

Remedia externa

Nonnunquam cum internis externa utiliter possunt conjungi. Quo fine laudem merentur emplastra vel epithemata epigastrii & umbilici regioni applicanda, quæ ex absynthio, felle tauri, aloe, colocynthide, succo centaurii minoris, oleo florum spicæ &c. conflari possunt: quorsum etiam spectat unguentum de arthanita cum aliis.

§. VII.

Cautela circa vermium præsentiam

Si quod vero utile & imprimis necessarium datur monitum, est profecto hoc, quod coronidis loco adjicere lubet, ut scilicet medicus ante omnia vermium præsentiam certis signis habeant cognitam, ante quam remedia iis vel enecandis vel exstirpandis apposita adhibere studeat, ne forsan, si ægri ex alia causa, alioque morbo ægrotant, plus noxæ, quam utilitatis adferat,

CAPUT XIII.

De Aliis Infantum Morbis.

§. I.

Intentio auctoris

PLacet nunc pauca de affectibus nonnullis in uno capite collectim sumtis subjicere; non quidem eo animo, ac si leviores eosdem & speciali disquisitione indignos haberemus, quia non tam longam & scrupulosam causarum evolutionem postulant, admodumque pauca ex me-

medendi methodo ad sanationem requirunt, si modo hæc recto tempore, ordine & sub debito regimine adhibeantur.

Cardialgiæ descriptio

§. II.

Primo loco se offert cardialgia, quæ se maxime per insignes pectoris angustias cum respirandi difficultate junctas, per inquietudines & sæpe conjunctos ructus se manifestat, quibus etiam non raro febriculæ & convulsiones superveniunt.

„ causæ

§. III.

Oritur hoc morbi genus a violenta & spastica ventriculi orificiorum strictura, & flatibus inde inclusis, qui sensibiles ventriculi membranas distendendo, summas anxietates, inquietudines, & ob impeditum diaphragmatis descensum, respirandi difficultatem cum reliquis producunt symptomatibus. Ad hanc vero caussam constituendam maxime omnium mœconium non rite evacuatum, vel lac coagulatum & stagnans, vel etiam alii humores viscidi in prima regione stabulantes, & in flatus resoluti contribuunt; non exclusis demum aliis, quæ nervosas ventriculi tunicas irritando, spasmodicam constrictionem animare, & nocivam flatuum retentionem inducere valent.

„ curatio in paroxysmo

§. IV.

Præsente paroxysmo parum lactis offeratur, & tam nutrici quam infanti pulveres antispasmodici absorbentes cum aqua quadam carminativa propinentur, datis simul potus loco decoctis cornu cervi gelatinosis & emulsionibus temperantibus. Quum vero debita flatuum discussio atque eductio optimum in tali casu præstet auxilium; necesse est, ut per clysteres leniter carminativos & emollientes huic scopo quamprimum satisfiat. Extrinsecus quoque adhibita paregorica multum huc faciunt: quo fine inunctiones abdominis cum linimento, ex aquæ reginæ Hungariæ unciis duabus, theriacæ veteris & balsami Peruviani drachma una, & aliquot guttulis olei menthæ vel caryophyllorum, merentur commendari.

Usus carminativorum

§. V.

Alvo clysterum ope reserata, leniora carminativa prosunt; nisi febricula auctior obstet. Quamobrem nutrici essentiam corticum aurantiorum, carminativam Wedelii cum liquore nostro anodyno mixtam; infanti vero aleosacharum, ex aliquot guttulis olei anisi & chamomillæ veri paratum offerre expedit, superbibendo decoctum avenæ excorticatæ calidum.

„ extra paroxysmum

§. VI.

Extra paroxysmum, ad fomitem mali subtrahendum, non modo nutrix, sed infans quoque leniter debet a sordibus depleri: quod in hoc casu optime perficitur, si per intervalla ad sex, octo vel decem grana pulvis porrigitur, qui ex rhabarbari electi, lapidum cancrorum ana drachma dimidia, seminis cymini granis VI. componitur; non omissis demum remediis roborantibus stomachicis, ut est elixirium nostrum balsamicum,

Ischuriæ descriptio & causæ

§. VII.

Quando pueri vel nihil urinæ reddunt, vel guttatim & cum ploratu mingunt, urinæ adest suppressio, quæ horrendis sæpe cruciatibus affligit, quia tum plerumque teneri præ anxietate & inquietudine lac avidius sugunt, neque tamen ab ejus copia per mictionem se exonerare valent Oritur hæc anxia mingendi difficultas, quando lac nutricis per crassa, acida & acria edulia est corruptum, vel si ipsa, ob potus insalubres, difficulter mingit. Siquidem talis solet esse infantis urina & mictio, quales sunt ejus humores, atque ea deprehenditur humorum constitutio, qualis lacteus nutricis succus, quem nutrimenti loco, durante lactatione, ex mammis pusillus recipit.

§. VIII.

§. VIII.

Ischuriæ ex calculo causa & cognitio. Sæpe etiam causa ischuriæ est calculus in vesica ob hærescens, quo facile infantes, ob largiorem succorum accidorum progeniem, laborant; maxime si per dispositionem hæreditariam a parentibus acceptam ad calculi generationem inclinant. Hæc vero causa si subest, exinde cognoscitur, si infantes genitalia digitis sæpe scalpunt, & urina non modo guttatim ac cum gemitu emittitur; sed sabulosæ quoque particulæ simul prodeuntes in urina adservata fundum petunt. Quodsi vero signa hæc omnia non sufficerent, per artificialem explorationem præsentia calculi facile poterit detegi.

§. IX.

curatio per cibos & laxantia In curatione id maxime curandum est, ut diæta nutricis, durante adhuc lactatione, aut ipsius infantis, si ablactatus est, emendetur: quod optime fit, si omnes tam cibi incongrui, quam potus insalubres serio fugientur. Dein vero, malum plerumque sustentatur ab impedita alvi exoneratione: quare hæc ante omnia debet promoveri; nisi impetum humorum ad vias urinarias majorem efficere velimus. Quo fine vel passulæ rhabarbarinæ inter cibos datæ, vel clysmata ano injecta prosunt.

§. X.

per potum His præmissis commodus tum nutrici tum etiam infanti potus est præscribendus, qui non modo diluens, sed leniter quoque diureticus esse debet: qualis conficitur, si aqua levis cum radicibus asparagi, dauci, petroselini, graminis, fœniculi, saxifrag. cichorei, decocta mane calide, & dein potus ordinarii loco frigida exhibetur. Nec minor est efficacia seri lactis aciduli cum cancrorum lapidibus correcti, ideo quod simul temperantem habet virtutem.

§. XI.

Curatio mali ex calculo. Quando a calculosis ramentis urethram obstruentibus, & sensibilem ejus tunicam irritantibus urinæ fluxus cohibetur, & horrendi dolores calculosi concitantur, itidem prosunt clysteres emollientes. Interne vero ad spasmum compescendum dare convenit decoctum dialtheæ Fernelii cum sapone Veneto, & oleum amygdalarum dulcium cum aliquot liquoris anodyni guttulis in decocto hordei vel avenæ calido; quibus, relaxato spasmo, subjungi possunt pulveres ex lapidibus cancrorum, testis ovorum ustis, solutione oculorum cancri, & alia urinam leniter pellentia.

§. XII.

Externorum usus Extrinsecus si dolor a calculo & ischuria valde urget, balnea aquæ dulcis, cui emollientia, ut malva, radix altheæ, flores chamomillæ &c. incocta sunt, usum haud spernendum præstant. Neque de nihilo est, sacculos cum talibus speciebus repletos regioni pubis tepide imponere, vel eidem oleum scorpionum inungere.

§. XIII.

Affectuum pituitosorum in infantibus frequentia Maxime quoque tenera progenies, ob largam succorum pituitosorum copiam, catarrhalibus & serosis tentatur affectionibus, quas inter coryzam, gravedines, raucedines, tussim, asthmata, pectoris infarctum cum roncho & sibilo, parotides, oculos & aures manantes, crustamque lacteam recensemus, & jam breviter considerabimus. Singuli hi morbi generatim in eo conveniunt, quod utplurimum ab aeris vitio & subitanea tempestatum mutatione, nec non a suppresso transpirationis negotio suam nanciscantur originem.

§. XIV.

Tussis & asthmatis causæ Quod vero speciatim ad asthma & tussim, eamque ferinam & siccam attinet, sciendum est, hæc vitia cum magna anhelitus difficultate & suffocationis metu non solum sæpe epidemice grassari, sed inprimis etiam, experientia teste, dentitionis difficultatem comitari, si consensus lege ipsi respirationis nervi tenduntur & vellicantur. Neque raro eveniunt a variolis & morbillis improvide tractatis, & quando, superato jam morbo, nec alvi libertas, nec insensibi-

ſenſibilis transſpiratio debito modo promovetur; vel etiam, ſi acris quædam excrementitia materia in eryſipelate, purpura, cruſta lactea, &c. ad interiora fuerit repulſa. Tum enim humore viſcido, acri, libenter pulmonum infarctus, & moleſtæ nervorum pulmonalium irritationes, quæ aſthma & tuſſim concitant, produci ſolent. Denique, inprimis etiam hæc mala ſolent affligere, ob nimiam ventriculi inflationem, a lacte viſcido ibi copioſe ſtagnante, liberumque diaphragmatis deſcenſum impediente inductam: unde etiam non raro uſu venit, quod vomitus vel ſponte obortus, vel arte provocatus tam tuſſientibus, quam ægre ſpirantibus exoptatum ferat levamen.

§. XV.

Curatio

Quoad ſanationem tuſſis & aſthmatis hæc maxime tenenda erunt, quod interius abſorbentia, cum pulvere radicis ireos Florentinæ, glyzyrrhizæ, ſpermate ceti & ſaccharo canto data, item elixir balſamicum, ex tinctura tartari, eſſentia myrrhæ, croci, nuciſtæ, corticum aurantior. & ſpiritu ſalis ammoniaci aniſato confectum inſigniter proſint. In ſubjectis vero ſenſibilioribus, & ubi malum potius a materia acri nervos pneumonicos irritante, quam ab humorum viſciditate ſubortum ſuſtentatumque fuerit, rectius adhuc elixir pectorale temperatius; quod extracti croci grana IV. in aquæ veronicæ & hyſſopi uncia dimidia ſoluta, atque ſyrupi papaveris albi drachmas duas habet, in debita doſi propinatur. Quodſi vero tuſſis contumax ſicca a lympha acriori, laryngem irritante, ſub inclementi cœlo provenit, atque pectus humoribus ita prorſus infarcitur, ut nihil fere per ſcreatum reddi queat, optime tunc, ad acrimoniam demulcendam, ſperma ceti in juſculo oblatum confert, vel illud ipſum cum oleo amygdalarum dulcium, ſaccharo canto, ſyrupo violarum, & guttulis aliquot olei aniſi in electuarium redactum ſubinde poterit exhiberi, ſuperbibendo decoctum avenæ calidum.

§. XVI.

Curatio aſthmatis ex nimia repletione

Si forte aſthma cum tuſſi conjunctum ab inflatione ventriculi & lacte coagulato, ſtagnante & nervos præcordiales vellicante dependet, cum fructu ſæpius lene emeticum, ex aliquot granis rad. ipecacuannæ cum aqua infuſis porrigitur. Quem etiam uſum clyſteres emollientes & carminativi, qui flatibus infra exitum parant, ſæpius præſtare ſolent.

§. XVII.

..ex repulſis exanthematibus

Si repulſa materia acris excrementitia anſam malo ſuppeditat, præter interna diaphoretica non contemnendi uſus ſunt veſicatoria nuchæ appoſita. Extrinſecus vero in hiſce pectoris affectibus inunctiones cum axungia humana & ſpiritu ſalis ammoniaci factæ optimas ferunt ſuppetias.

§. XVIII.

Achorũ, tineæ &c. cauſæ

Achores, vari & tinea tubercula ſunt ulceroſa, a vitio & corruptione ſeri ſalſi viſcidi in glandulis tubulisque ſubcutaneis ſubſiſtentis oriunda, quæ plerumque a nimia voracitate, lacte nutricis corrupto, & ſuppreſſa per frigus admiſſum tranſpiratione ſuam nanciſcuntur originem. Quod ſimiliter de parotidibus auribusque & oculis manantibus valet.

§. XIX.

..Curatio

Singuli hi adfectus, ut & reliquæ defluxiones catarrhales optime ſanantur, ſi nutricibus partim infuſa ſanguinē & lympham diluentia ex radice liquiritiæ, cortice & ligno ſaſſafras, ſemineque fœniculi parata, partim pilulas de ſuccino Cratonis cum & ſine mercurio dulci mixtas, item elixir balſamicum ſuperius §o. XV. deſcriptum propinamus; infanti vero pulveres ex antimonio diaphoretico, lapid. cancror. iride Florentina, lacte ſulphuris, pauxillo croci & oleo aniſi confectos, nec non laxantia ex mercurio dulci, rhabarbaro & manna

na conflata porrigimus. Parotides vero, præter interna resolventia remedia, exterius emplastro diachylo simplici cum camphora remixto volunt tractari; & si tumor discuti renuit, cataplasmate emolliente ad maturitatem deduci. Sed hæc sufficiant, quia jam parte *Vtâ Tomi IVti med. Systemat.* de his adfectibus fusius egimus.

§. XX.

Singultus & vomitus otigo

Singultus æque ac vomitus infantum ex stomacho & cruditatibus in ipso coacervatis oriuntur. Quodsi enim tenacior acidiorque mucus superiori ventriculi orificio firmius insideat, non modo ipse ventriculus ad contentorum depletionem sive vomitum stimulatur; sed etiam propter consensum diaphragma quasi convellitur, & facta hujus sub inspirando contractione singultus subinde contumacissimus proritatur: unde etiam non raro singultus & vomitus simul tenellos cruciant.

§. XXI.

..causa

Evenit utplurimum utrumque malum a nimia lactis repletione, vel ejusdem in ventriculo corruptione. Hæc autem si præsto est, materia plerumque lactea vitiosi coloris, malique odoris vomitu solet reiici. Sæpe etiam externum frigus debet accusari, vel dentitio difficilis & dolorifica ansam potest suppeditare, si propter nervorum consensum diaphragma & ventriculus in mali consortium trahuntur.

§. XXII.

..prognosis

Si a copia lactis adsumti vomitus atque singultus proveniunt, nihil fere periculi præsagiunt, cum jam in vulgus usque notum sit, vomitu in hoc casu plus infantes levari. Si vero lactis corruptio causam mali constituit, pejus est, & sæpe epilepsiæ ac convulsiones accersuntur, quæ vitam haud raro auferunt.

§. XXIII.

..curatib per corrigentia

Ad rectam sanandi methodum ipsæ nos caussæ deducunt. Quodsi enim lac copiose sumptum peccat, in posterum ejus quantitas debet subtrahi. Si vero depravata ejus qualitas in vitio est, debitam ejus correctionem tam in matre, quam in infante procurare decet. Qua autem ratione hoc perficiendum velimus, iterato in hac tractatione supra docuimus.

§. XXIV.

..per olia in & externa

Speciatim vero in utroque adfectu prodesse solent, syrupus menthæ & betonicæ, cum aliquot olei macis vel liquoris anodyni guttis datus, vel etiam aquæ florum chamomillæ, millefolii, menthæ, cerasor. nigr. cum prædicto minerali nostro liquore oblatas. Extrinsecus non modo frictiones cum pannis calidis, sed & inunctiones regionis ventriculi cum olei anethini uncia dimidia, menthæ drachma dimidia, croci scrupulo uno, vitelli ovi no. I. egregio sunt levamini.

§. XXV.

Alvi adstrictæ causæ

Alvus infantibus modo adstricta, modo nimis soluta est. Adstrictio contingit, quando infantes nimis sunt voraces, aut ipsæ nutrices lactantes victu crasso & acido, potibusque spirituosis delectantur. Licet vero ex tardiori fecum exlusione non statim noxa redundet; sæpe tamen ipsa, si diutius durat, magnis gravibusque malis subinde ansam suppetitat.

§. XXVI.

& curatio

Ad alvum igitur rite solvendam eo præcipue dirigenda erit intentio, ut nutrix victu levi & emolliente utatur, interpositis in cibo passulis minoribus, cum rhabarbaro & saccharo in electuarium redactis, vel cum pomis Borstdorffianis decoctis. Infanti vero succurritur partim syrupo cichorei rhabarbarino, cum aliquot granis mechoacannæ per intervalla dato, partim clysteribus ex decocto avenaceo cum melle & butyro factis, vel ex sero lactis & sapone Veneto paratis. Neque usu caret infimi ventris circa umbilicum inunctio cum oleo amygdal dulcium, pulveri trochisc. alhandal nupto instituta.

§. XXVII.

Diarrhœæ ratio

Alvi adstrictioni opposita est diarrhœa, sive nimium alvi profluvium, quod infantibus numero pluribus ab

ira

ira & diæta nutricis perversa, a transspiratione prohibita, a vitiata ciborum digestione, & inde inducta bilis acrimonia evenit; unde feces varii coloris, odoris & consistentiæ, imo sanguinolentæ crebrius dejiciuntur; non alia ex causa, quam quia intestina vel spasmo constricta contentas sordes exprimunt, vel propter atoniam sponte dimittunt. Quare etiam non raro usu venire solet, ut ejusmodi frequentes alvi dejectiones non solum graviores partium nervosarum spasmos ac dolores, e.gr. ex dentitione difficili comitentur, verum etiam atrophicis & paralyticis valde familiares sint.

...curatio nutricis

§. XXVIII.

Licet vero sordidum hoc malum tum infanti laboranti, tum etiam aliis valde sit molestum, sæpeque timorem mali eventus injiciat; minime tamen statim debet sisti, præsertim si illud bene ferant pueri, nec inquietudine, vigiliis, ventris torsione, atrophia aliisq; signis opem sibi ferendam expetant. Quod vero si accidit, primo omnium ad lac nutricis, si adhuc sugitur, est respiciendum, atque nutrix, mali causam fovens, permutanda, substituendo in ejus locum ptisanam cum succo cydoniorum roboratam, vel juscula gallinacea cum oryza & milio decocta.

...& infantis

§. XXIX.

Ipsi infanti laboranti pulveres ex bolo armena, succino & lap. cancror, cum aliquot granis cort. cascarillæ interne dati prosunt, quibus etiam pro circumstantiarum ratione, si dolores intestinorum concurrunt, tertia pars grani theriacæ cœl. pro dosi commode potest addi. Extrinsecus autem linimentum ex olei nucistæ expressi, iesmini ana uncia dimidia, balsami Peruviani drachmis duabus, oleique menthæ drachma una compositum, ventrique calide inunctum prodesse memini.

Clysterũ & suppositoriorũ usus

§. XXX.

Præter hæc vero in tali morbi statu insignis est usus clysterum, ex sero lactis dulci cum milio & oryza cocto & transcolato paratorum, quæ simul tenesmum, frequentissime junctum egregie solantur; licet etiam huic ipsi diutius duranti optime & quasi specifice prosint suppositoria, ex vitello ovi assato, cum croco, thure & uno grano opii conflata.

Conclusio.

§. XXXI.

Atque hæc sunt, quæ de morbis infantum præcipuis cum B.L. communicare volui. Deus O. M. qui optime novit, quod ego, præter sui gloriam, artis nostræ salutaris incrementum & ægrotantium commodum nihil curæ cordique habuerim, hæc omnia reddat salutaria, ut suo tempore fructus ferant uberrimos.

OBSERVATIO I.

Varia pathemata ex dentitione difficili.

Infans erat octo circiter mensium qui sanus & vegetus, præter omnem spem & exspectationem variis adfligebatur symptomatibus. Noctes enim ducebat aut plane insomnes, aut certe inquietas, & propter crebriores corporis jactationes valde turbulentas, genæ rubebant, ardentem exspirabat spiritum, digitos ori sæpius admovebat, & præter gingivarum tumorem caloremque, vehementi tussi, respiratione difficili & æstu interno cruciabatur: unde parentes permoti me in consilium protinus adhibendum statuebant. Ego vero, quum singula hæc mala a doloribus, ob difficiliorem dentium proruptionem obortis derivanda esse crederem; auctor eram, ut aliquoties in die sex circiter grana pulveris Marchionis cinnabari remixti cum quinq, guttulis liquoris mei anodyni ex aqua florum tiliæ, & cerasorum nigr. offerrentur; extrinsecus autem carni gingivarum dolenti leniter anodyna ac demulcentia, ut butyrum insulsum cum succo hyosciami subactum, vel cremor lactis cum succo cancrorum fluviatilium & nitri pauxillo remixtus, inungerentur. Alvus, quæ diutius justo clausa fuerat, reserebatur clystere emolliente oleoso, & ad æstum sitimq; nimiam restinguendam interdum emulsio quædam, ex semin. IV. frigidis,

dis, femine papaveris & aquis analepticis parata interponebatur. Nec inanis erat fpes, quam conceperamus, fed hac methodo per Dei auxiliantis gratiam id obtinebatur, ut aliquot denticulis e latibulis fuis protrufis, fenfim paullatimque fymptomatum remitteret ferocia.

EPICRISIS.

Tanta dolorum in corpore humano vehementia eft, ut fi membranæ vel tenuiffimæ quacunq; de caufa conftringantur, extendantur vel lancinentur, ftatim reliquæ, in confenfum abreptæ, idem mali experiantur. Docent hoc maxime dolores, ex dentitione difficilius fuccedente infantibus familiares, ubi fubtiliffimæ gingivas inveftientes membranæ totum nervofarum partium fyftema vi confenfus adficiendo, omnes corporis functiones mirum in motum lædunt, & labefactant. Quod vero fi incidit, prudens medicus nihil prius nihilque pofterius habere debet, quam ut mitigata dolorum fævitia ipfam dentium eruptionem debita ratione promoveat: fiquidem ceffantibus doloribus, omnia in melius convertuntur fymptomata. Poterit autem hic fcopus optime obtineri, fi non modo remedia interna antifpafmodica fuperius commendata per intervalla propinantur, fed extrinfecus quoque blande fedantia, quæ inter etiam cerebrum gallinæ, & ex plebis confuetudine, lardum ori immiffum referre decet, adhibentur. Quodfi vero compactior gingivarum textura dentes in erumpendo retardet, vel plures fimul dentes prodire moliantur, plane non reformanda eft carnis gingivalis ope lancettæ apertio, quæ jam fupra fuo loco a nobis commendata eft, admodumque fæpe a Gallis cum fructu inftituitur.

OBSERVATIO II.

Regimen principis dentientis.

Sereniffimi principis filius, nunc annum & quatuor menfes natus, habitu corporis laxiori, menteque vivida & membris firmioribus præditus, a prima nativitate ad præfens ufque tempus hanc habuit diætam, & fymptomatum diverfimode affligentium fyndromen. Quamprimum lucem adfpexit, fyrupus de manna & cichorei cum rhabarb. anatica portione ad drachmas duas in aqua fœniculi paullatim datus meconium per vomitum æque ac fedes commode expurgavit. Paullo poft, ob aliqua inquietudinis & tufficulæ figna, medicus mox priftinum laxans, mox pulverem marchionis cum aliis abforbentibus mixtum in pulticula dedit, mox etiam clyfma ex lacte chamæmelino cum oleo amygdalarum & faccharo confectum applicari juffit; atque hæc omnia fæpius iteravit, non omiffis, urgente forfan ventris inflatione, & inquietudine, pulveribus contra flatus nutrici oblatis, quæ femina anifi & fœniculi cum flavedine cort. aurantiorum & faccharo habebant. Sed quum lactans femina, quæ fimul iracundiæ dedita, fingulis menfium converfionibus muliebrem fluxum experiretur, fereniffimus quoque infans menftruas quafi ægritudines perpeti debuit. Siquidem circa hoc tempus anxiis inteftinorum doloribus & flatulentiis frequentiffime laboravit; quamvis nec intermedium tempus ab omni moleftia etat vacuum, fed fere finguli dies medentis auxilia defiderabant. Inter hæc ad octavum menfem perventum erat, ubi purpuraceæ quædam puftulæ, & infolitus gingivarum pruritus, ob accedentem forfan dentiendi periodum, denuo opem expofcere videbantur, quam etiam medicus tum infanti, tum nutrici, quæ fimiliter exanthematibus fcorbuticis defœdabatur, pro virili præftitit. Nihilominus hæc omnia prohibere non valebant, quin menfe nono, prægreffis in fomno pavoribus, infultus epileptico-convulfivi aliquoties acceflerint, quos tamen, præter clyfteres lenientes, pulveres ex lumbricis terreftribus cum abforbentibus mixti, & in aquis antifpafmodicis oblati placarunt. De-

cimus

cimus mensis varia symptomata dentientibus familiaria, ut alvi difficultatem, ventris tormina, noctes inquietas, febriculam cum siti, inappetentiam, gingivarum ruborem & sensibilitatem &c. una secum attulit. At vero, postquam provisis omnibus, quæ necessaria videri poterant, remediis, undecimo mense duos dentes ex inferiori maxilla prorupuerant, omnia reddebantur mitiora; præsertim cum ante anni ad finem properantis exitum, superior quoque maxilla duos denticulos in conspectum daret. Circa alterius anni initium, pereunte paululum appetentia & colore faciei vivido, pone aurem dexteram defluxio quædam humida apparuit, & ablactatione deinceps instituta, ob mutatam victus rationem, varia iterum pathemata, ut inquietudines & spasmi internarum partium, quas convulsiones internas appellitant, accesserunt. Inprimis autem asthma cum difficili respiratione & tussicula per periodos redeunte conjunctum se adsociavit, quod plus minus urgens, & sub decubitu in latus dextrum paullummodo mitigatum usque nunc omnia medicamenta resolventia & temperantia penitus elusit. Præter hæc vero notari meretur, quod serenissimus a prima teneritudine mucosi vomitibus & spontanei alvi dejectionibus creberrime fuerit obnoxius, eodemque fine, ad corrigendas evacuandasque sordes multis syrupis laxantibus, clysteribus, globulisque moschatis & aliis medicamentis tractatus. Nunc tandem, quum in eo est, ut alter dentitionis terminus appropinquet, & metus sit, ne pristina mala vel recrudescant, vel præsentia augeantur; meum serenissimi parentes consilium de principis cura imposterum rite habenda postularunt. Quod ad diætam, qui serenissimus usus est, speciatim attinet; scire licet, inter cibos maxime panem similagineum cum aqua vel jure carnis in pultis formam redactum, decocta avenæ, hordei excorticati & prunellarum, juscula carnium cum vitello ovi paratâ, vel cum oryza decocta, pulmones, cerebrum & carnem vituli, indeque artificiose præparatos pastillos & pulticulas, satis diligenter largiorique manu fuisse oblata; potui vero post ablactationem cerevisiam albam tenuem inservisse, quam etiam illa adhuc durante noctu sæpius serenissimus accepisse dicitur.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Sistit in casu integrum fere catalogum morborum, quibus subinde tenera infantum corpuscula adfici solent; & quum multa notatu digniora momenta in ipso occurrant, quæ nos ad meliorem affectuum infantilium curationem perducere possunt; operæ fore pretium confido, in ipsis explicandis aliquam operam impendam.

1). Nihil dubii est, quin Serenissimus infans naturam paulo sensibiliorem, magnamque sordium acrium & mucosarum copiam ex ipso materno utero secum in vitam adduxerit. Id quod, præter varia pathemata, statim a partu infestantia, vomitus & dejectiones alvi spontaneæ prurientia cutis exanthemata, aurium defluxiones humidæ, motus epileptico-convulsivi & similia indicant luculentissime. Longe autem magis hæc omnia fuerunt adaucta a lacte impuro, quod tenello nutrix iracunda, scorbutica & mensium fluxui, contra lactantium consuetudinem, obnoxia suppeditavit. Nec parum huc contulisse videtur crebrior alimentorum nutrientium oblatio, quæ impuris corporibus præ ceteris valde nocet, item nimis tempestivus cerevisiæ, præsertim nocturnus potus, cui melius aqua cum pane similagineo decocta, serum lactis dulce, aut decoctum avenaceum tenuius sive solum, sive cum anisi semine, vel amygdalis excorticatis per triturationem vigoratum substitui potuisset. Quæ vero quum neglecta fuerint, nihil mirum est, quod ad lactis in prima regione corruptionem & stagnationem una cum reliquis caussis permultum contulerint; unde frequentes intestinorum spasmi, inflationes,

inquietudines, anxietates & dejectiones foetidæ suam mutata sunt originem. Imo etiam molestus pectoris affectus exinde derivari poterit, qui sicut a decubitu in latus dextrum paullummodo remittit; ita non obscure indicat, ipsum a majori intestinorum a flatibus distensione & atonia ejus lateris proficisci.

2) Quod ad medicamenta a medicis præscripta attinet, singula quidem, dum materiæ acri corrigendæ ac temperandæ, flatibusque discutiendis & motibus blande sedandis dicata sunt, per se laudem merentur; nisi creberrimus & fere nimius illorum usus justam aliquam censuram incurreret; maxime quum multa laxantia & clysmata tonum intestinorum non parum debilitasse videantur. Jam vero eo respiciendum erit, ut talia in usum proponantur remedia, quæ alvi libertatem servare, debitumque intestinorum robur restituere apta sunt. Quo fine ego loco syruporum, laxandi scopo hactenus oblatorum suaderem hoc, quod sequitur, medicamentum ad drachmam dimidiam propinandum: Rec. rhabarbari electi unciam dimidiam, terræ foliatæ tartari, salis tartari ana drachmam unam, aquæ scorzoneræ uncias tres. Fiat sub leni calore extractio & colatura. Deinde commendarem hanc formulam pulveris, qui pulveris marchion. C.C. philosoph. præp. succini ana drachmam dimid. nitri purif. scrupulum unum, cort. cascarillæ grana X. habet, de quo decem vel duodecim grana in aqua cerasorum nigrorum, florumque tiliæ propinentur. Imo etiam, ad flatus discutiendos, sex vel octo guttæ essentiæ corticorum aurantiorum, cum tinctura tartari & liquore anodyno mixtæ dari poterunt: hac tantum adhibita cautela, ut ne sine necessitate crebrius offerantur. Extrinsecus linimentum, ex olei nucistæ expressi & axungiæ humanæ unc. dim. bals. Peruv. drach. una, olei lavendulæ, majoranæ, caryophyllorum ana guttis XX. compositum, vel solem, vel cum aqua reginæ Hungar. dilutum ventri inungere curarem. Quibus si conjungatur temperatum regimen, sufficiens motus & moderatior ciborum usus, futurum esse spero, ut natura sensim roborata vires, ad dentes e latibulis suis protrudendos necessarias recipiat, quæ prius non redibunt, quam cum motus naturales a spasmis & flatibus primarum viarum debilitati desinent.

3) discere licet, in quam lubrico statu pretiosissima principum salus sit posita. Primo enim plerumque a parentibus tenerioribus nascuntur debiles ac infirmi, & quum omnibus facile morbis debilitas pateat, longe etiam frequentius præ ignobilioribus magnatum proles ægrotat. Accedit dein, quod nutricibus impuris, male moratis vel lascivis, vel in alto otio viventibus, tradantur, quæ varia corporis & animi vitia una cum lacte communicant. Nec culpa vacat nimis accuratum regimen, & justo subtilior sanitatis cura, qua vel minimus vagiendi conatus statim vel alimentis, vel medicamentis debet compesci, & sic natura per se jam infirma non potest non magis magisque debilitari.

OBSERVATIO III.

Dentitio difficilis.

Puerulus quidam semestris, a parentibus sensibilioris naturæ genitus, præter consuetudinem aliqua valetudinis labescentis indicia præ se ferre videbatur. Dentitio, quæ circa hanc ætatis periodum incidere solet, subesse putabatur, & protinus arcessebatur medicus, qui ob parvam gingivarum intumescentiam, & in superficie albedinem idem metuens ad alvum reserandam, pulverem præscribebat, ex grano dimid. resinæ jalappæ, & tribus mercurii dulcis granis cum saccharo subactis compositum. Dejiciebat quidem inde puer sex sedibus ingentem muci lactisque coagulati copiam; sed proh! dolor postea alvus non modo fortius adstricta erat, aut tantum viridia & coagulata reddebat excrementa; verum etiam continuis fere ejulatibus, inquietudine, corporis torsionibus, parvo re

vo re

vore in somno, tremuloque artuum motu & singultus quadam specie tenellus corripietur. Inter hæc medicus pristinum purgans remedium aliquoties repetebat, clysteres injiciendos curabat, variique generis medicamenta strenue propinabat; sed tantum aberat, ut quidquam inde levaminis adferret, ut potius tandem vehementissimi motus epileptico convulsivi, per integrum fere nycthemeron parva interjecta remissione durante brevissimum vitæ filum abrumperent. Causa quidem mortis dentitioni difficili & laboriosæ tribuebatur; sed parum tumoris in gingivis, plures vero aphthæ in ore & vicinis faucium partibus apparebant, & proximo ante obitum die fæces prorsus nigræ & fœtidissimæ dejiciebantur.

EPICRISIS.

Equidem nullus dubito, quin in nostro puerulo primam adversæ valetudinis causam dentitio suppeditaverit. Siquidem haud raro sub ipsa evenit, ut propter nervulorum oris vellicationem, ad intestina usque consensus lege propagatam, vel crebriores alvi dejectiones proritentur, vel nimiæ ejusdem adstrictiones affligant. Nihilominus, si quis symptomatum postea perpessorum sævitiam, funestumque mali eventum soli dentiendi difficultati adscribere vellet, graviter profecto erraret: utpote quæ magna ex parte validiori purganti, ex resina jalappæ & mercurio dulci conflato debentur. Hoc enim, non semel, sed aliquoties, puero a parentibus sensibili oblatum non modo sensibilem alimentorum canalem, sed universum quoque genus nervosum, in tenellis nobilissimum, ad spasticas constrictiones subeundas disponere omnino valuit. Eadem fuisse ratio videtur pessimarum oris pustularum, quas aphthas dicimus, quæ in nostris quidem regionibus usum medicinarum, vel eminenti quadam acrimonia, vel calorem excitandi facultate præditarum, lubenter excipiunt. Nec dubitare licet, quin fortioris cathartici rodens indoles, suscitata intestinorum phlegmone & sphacelatione, quæ ex fœtidissimo fecum odore simul patet, mortem tandem induxerit. Jam quidem remedia alvum subducentia in morbis infantilibus reprobare non ausim, sed hoc tantum commonefacio, quod, missis omnibus acrioribus, leniora tantum in usum duci debeant. Quo fine, si propter alvum officii immemorem justo segnior fecum excretio fit, laudem merentur interna alcalina, ut lapides cancrorum & oleum tartari per deliquium, quæ adstringens acidum, cujus generationi infantilis ætas inprimis favet, imbibendo, sal quasi medium constituunt, adeoque alvi libertatem egregie conservant. Tum quoque insigniter prosunt rhabarbarina, ut tinctura rhabarbari, vel rhabarbarum in substantia cum lapidum cancrorum & oleo tartari mixtum, item syrupus cichorei cum rhabarbaro, cui majoris efficaciæ causa extractum rhabarbari vel mechoacanna alba ad duo, tria, quatuor & plura grana pro diversa ætatis ratione additum; extrinsecus vero clysteres emollientes ~~& oleosi~~, qui simul spasmis sedandis apti sunt, quam maxime debent commendari. Sæpe vero etiam in tali casu, si infans præsertim sensibilior est, egregie prodesse solent laxantia nutrici oblata: siquidem certissima constat experientia, illorum virtutum cum lacte communicatam etiam in lactentibus crebriores alvi dejectiones efficere.

OBSERVATIO IV.

Ventris tormina ab ira matris.

Qui adhuc sugebat infans unius anni, a matre per iram valde commota mammis appositus protinus in sæva ventris tormina, & ingentes præcordiorum anxietates incidit. Siquidem continuos fere ejulatus edens ex altero latere in alterum inquietus se dejicit, pedibus calcitrat, anxie respirat, dies noctesque insomnes ducit, vel leviter consopitus pavoribus concutitur: alvus pauca, eademque tantum crassa, coagulata & viridi bile circumfusa reddit

reddit, abdomen flatibus distenditur, & singula ita sunt comparata, ut metum haud inanem convulsionum vel epilepsiæ supervenientis incutiant. Ego itaque in consilium adhibitus præscribo pulverem, ex pulv. Marchion. drach. una, specifici cephalici drachma semis, croci & castorei ana granis V. qui in octo doses divisus ter in die ex aqua flor. til. & lilior. convall. sine vino præparata propinatur, interposito ad sex guttulas liquore meo anodyno, cum liquore tartari, & una alterave olei anisi guttula remixto. Neque minus, ad feces & flatus educendos, fibrasque intestinales spasmo constrictas relaxandas, aliquoties injiciendum suadeo clysterem ita parandum: Rec. flor. tiliæ, malvæ, violar. summitat. millefolii ana pugillos duos. Coque in f.q. aquæ. Colaturæ recipe unciam unam cum dimidiis, cui olei chamomillæ cocti uncia semis, pinguedinis castorei scrupulus, olei tartari per deliqu. guttæ X. admisceantur. Abdominis tandem regio subinde inungebatur oleo amygdarum dulcium, cui oleum carui & camphoræ pauxillum nuptum erat, atque potui ptisana tam calide, quam subfrigide bibenda, item decoctum avenaceum substruebatur. Sed ut mater quoque paululum adjuta lactationi denuo apta redderetur, equidem ipsi ad complacandos spasmos, pulverem præcipitantem nitrosum cum liquore anodyno ex aqua aliquoties sumendam, sordesque biliosas cum pulvere rhabarbarino evacuandas commendabam: atque hæc omnia tam felici eventu, ut mater cum prole sua integræ restitueretur sanitati. Ne vero infanti nova pertimescenda essent mala, ablactationem tamdiu differendam præcipiebam, donec pusillus, viribus sensim receptis, perferendæ victus mutationi suppar videretur.

EPICRISIS.

Summam meretur admirationem, qui fiat, ut infans incolumis & perfecte sanus a solo lacte matris atque nutricis vel iracundæ, vel terrore quodam perculsæ, in gravissimas adstrictiones intestinorum spasmodicas & motus epileptico-convulsios cum plenaria sanitatis eversione, ipsoque mortis periculo tam repente conjici queat. Tametsi vero causæ tam funestorum eventuum paulo abstrusioris sint indaginis, nec facile ullius hominis ratio adsequi valeat, quomodo vehementiores animi adfectus non solum in corpus, quod percellunt, verum etiam in aliena, quibus lac tantummodo sugendum datur, tam graviter operari queant: medico tamen sufficiat, si decenti auxilio pessimorum effectuum noxas commode propulsare noverit. Agunt enim animi adfectus instar venenorum celerrime non tam in fluida, ut sanguinem & humores, sed potius in solidas easque motrices corporis partes, quas subinde ad vehementissimas constrictiones spasticas animant; unde dein omnes œconomiæ vitalis motus non possunt non insigniter lædi. Quæ cum ita sint, in tali casu nihil medenti prius, nihil posterius esse debet, quam ut nimios spasmos, qui præcipue sensibilem ventriculi & intestinorum tractum afficiunt, blande componere, & turbatos solidorum motus ad temperiem reducere studeat. Id quod a nobis optime præstitum est per appropriata antispasmodica, tam interne oblata, quam extrinsecus adhibita, quorum usum ipse lætissimus mali eventus comprobavit. Præter hæc vero, peculiare adhuc phænomenon explicandum erit, cur a lacte matris iracundia tactæ statim feces crassæ & colore immutato, virides apparuerint. At vero, quum ea sit iræ affectus indoles, ut tonum & quorum intestinorum peristalticum turbando, alvi excretionem supprimat, facile evenit, ut contenta in intestinis recrementa longiori mora acorem contrahant, bilisq; admixtione corrosivam plane naturam cum virore induant. Quare tum temporis simul ad materiam acido biliosam & corrosivam blande temperandam medentis intentio dirigitur rectissime.

ctissime. Ceterum, ne innocua proles a perversis nutricum adfectibus graviter luat, serio ipsis hæc commendanda est cautela, ut post sonticam animi commotionem lac nunquam, nisi mammis antea emulctis, unoque & altero die interjecto, sugendum præbeant. Nonnullæ a canibus adhuc lactentibus lac sibi esugi patiuntur, qui etiam non raro inde moriuntur, luculentum veneni accepti testimonium relinquentes. Neque tamen mediante lactis vehiculo sola animi affectuum noxa in infantes derivatur, sed idem quoque de aliis nutricum vitiis arbitrandum esse velim. Ita enim febrem tertianam sugenti communicatam haud ita pridem vidi.

OBSERVATIO V.

Lethalis ventris t. r.

Serenissimus infans, a matre editus tenera, morbosa, & non levi sanguinis & humorum impuritate prædita, ab ipso vitæ primordio maculis purpuraceis, oculorum lippitudine, capitisque achoribus laboravit; mediocriter tamen semper valuit. At vero, quum septem prope mensibus elapsis, nutriendi munere fungens femina in repentinum incideret morbum, nec facile in ipsius locum alia commoda nutrix posset substitui, optimus ille princeps, a dulci lactis succo abstractus, nunc jusculis avenaceis aliisque alimentis educari debuit. Sed quę antea cautissime evitata erant mala, pleno nunc agmine irruebant. Siquidem tenellus, ciborum appetentia dejecta, subito inquietus reddebatur, in somno, qui tamen paucus erat, pavebat, difficulter cum sibilo respirabat, immodico valdeque corrosivo alvi fluxu laborabat, tenerumq; corpusculum inter altos clamores miserrime torquens adstantium misericordiam in se omnem vertebat. Quæ singula quum truculentos intestinorum dolores satis clare indicarent; nihil profecto, quod saluti esse poterat, omittebatur. Dabantur enim interne pulveres antispasmodici, leniter absorbentes diaphoretici, ex pulvere March. C. C. usto, phil. præparato, succino &c. confecti, quibus ad alvi fluxum moderandum cortex cascarillæ, & pro dosi tertia pars grani theriacæ cœlestis in vino prius soluti adjecta; extrinsecus autem abdomini partim sacculi roborantes in vino cocti, partim linimenta oleosa & spirituosa, & ano demum clysteres emollientes subinde applicabantur, non omisso sero lactis dulci potui substituendo. Sed inanis erat omnis medicinæ energia, & supervenientibus epileptico convulsivis motibus optimus ille princeps in vitæ initio e vivis tollebatur. Instituta post mortem anatomica sectione intestinum colon, ubi sinistra ejus flexura ad rectum porrigitur, ad ulnæ latitudinem valde erat constrictum & ita angustatum, ut vix tenuis stilus transire posset: in ea vero parte, quæ mesocolo adhæret, ad ventriculum usque non obscura inflammationis prægressæ indicia se manifestabant. Reliquus intestinorum tam tenuium, quam crassorum tractus valde erat destentus, excepto ileo, cujus ambitus itidem naturali minor conspiciebatur. Mesenterium quoq; & concava hepatis regio plures inflammationis & subsequutæ sphacelationis notas offerebant, quæ similiter etiam per convexam hepatis superficiem dispersæ observabantur.

EPICRISIS.

Quis est, qui non videt, intempestivam pusionis ablactationem primam querelarum omnium occasionem suppeditasse. Equidem novi infantes numero plures, ob aliquam aut matris aut nutricis imbecillitatem a lacte maturius paullo abstractos, qui nihilominus robusti sibique satis constantes permanserunt. At vero, longe aliter res sese habet cum tenerioribus, qui per infirmitatem ab utero contractam, alimentis aliis præter blandum lactis succum digerendis minus sufficiunt. Si qua vero ablactandi necessitas urget, optime lactis vicem gerit serum lactis dulce, secundum methodum nostram elaboratum, quod fluxile satis, omnique

que caseosa substantia orbatum facillime a ventriculo potest subigi, sicut ego exemplis quamplurimis edoctus scio. Quod vero ad ipsam sectionis historiam attinet, scire licet, quod variæ de causa morbi commotæ fuerint lites, quam alii in naturalem intestinorum angustiam rejicere voluerunt. Sed ut paucis hac de re meam expromam sententiam, probe equidem inter causam mortis proximam, & causam morbi, quæ tandem causa mortis fit, distinguendum esse statuo. In hoc nostro casu nihil dubii est, quin mors a sphacelosa partium internarum corruptione; hæc autem a spasmodica intestinorum constrictione & flatulenta tenuium distensione immediate dependeat. Eadem fere phænomena, maximeque nimias coli contorsiones, non modo in infantibus, epilepsia, immodica alvi fluxione & convulsione demortuis, verum etiam in adultioribus, nimia sanguinis vel per vomitum, & hæmorrhoides, vel per menses & lochia fluxione laborantibus crebrius annotare mihi licuit. Brevi enim ante mortem intervallo in hisce; similibusque adfectibus sævissimæ intestinorum convulsiones & spasmi accedunt, qui altera ex parte constrictionem, ex altera vero flatulentam distensionem inducendo, sanguinem hinc inde ad stasin inflammatoriam, indeque pendentem sphacelum disponere solent. Imo a tali perturbato sanguinis circulo, nec caput & pulmones sunt immunes, sed in his quoque, variæ naturalis status læsiones & in dextro cordis ventriculo sanguinis coagulati grumi sæpe sæpius deprehenduntur; licet in præsenti sectionis historia nulla cordis & pulmonum facta fuerit mentio. Hæc autem allegata mortis causa a causa morbi & symptomatum longissime differt, quam equidem nativæ intestinorum angustiæ, ut quidam putarunt, ideo tribuere nollem; quoniam, si hæc connata fuisset, a prima nativitate crebriores morborum insultus debuissent accedere, nec forsan optimus puerulus ad tantam, licet brevissimam, ætatem potuisset pertingere. Multo magis veritati admodum consentaneum videtur, quod sanguinis & humorum dyscrasia, quæ antea purpuram, lippitudinem & achores induxit, nunc ob incongruam diætam, forteque prohibitam transpirationem, ad intestina magis conversa gravissimos ibi spasmos & inflationes produxerit; unde, suspenso circulationis æquilibrio, inflammatio, sphacelus & ipsa demum mors prognata fuerunt.

OBSERVATIO VI.

Epilepsia ex achoribus repulsis.

Bimulus quidam, sanguine & succis turgidus, jam per menses aliquot crusta lactea capitisque achoribus laboraverat, cui chirurgus quidam promtæ audaciæ pulverem cerussæ, boli armenæ & terræ vitrioli dulcis capiti inspergendum commendabat. Exsiccabantur inde quidem ulcuscula, sed infans proh! dolor languescens pæneque torpidus, pavoribus in somno percellebatur, pallebat, & post levem corporis refrigerationem in universo corpore ita rigescebat, ut digitis in volam manuum collectis dentibus strideret, oculis apertis mirumque distortis vibraret, sub anxio anhelitu spumesceret, rapidisq; motibus convulsus verum epileptici habitum ostentaret. Quæ quum ita agerentur, parentibus ad me anxie advolantibus consilium dabam, ut decocto cornu cervi, hordei & glyzyrrhicæ in potus locum substituto, per intervalla pulverem ex bezoardicis fixioribus conflatum in aquis analepticis cum mixtura simplici leniter imbutis propinarent, alvum clysmate subducendam, totumque corpus probe fricandum curarent; his autem præmissis specifica antepileptica, e.g. pulverem ex lumbricorum terrestr. granis sex, antimonii diaphoretici & lap. cancrorum ana granis quatuor confectum subjungerent, non neglectis simul calidis spinæ dorsi & artuum inunctionibus, cum ungento ex axungia canis, & castorci, oleo nucistæ, menthæ, caryophy-

phyllorum &c. conflato instituendis. Quorum remediorum effectui Deus ita clementissime annuebat, ut hostili materia ad summam cutim denuo propulsa, innocua proles a sævissimis epilepsiæ insultibus sensim ex voto liberaretur.

EPICRISIS.

Justissimam meretur censuram hæc perversa achorum repulsio, qua sordes ulcerosæ, optimo naturæ consilio eliminandæ, versus interiora fuerunt repressæ, partibusque nervosis insidentes sævissimos spasmos concitarunt. Equidem capitis exulcerati cum aqua sclopetaria, aliisque externis convenientibus ablutionem feliciter cessisse novi, sed probe cavendum velim, ne hoc ante debitam corporis per leniora laxantia, diaphoretica & infusa calida repurgationem suscipiatur, imo etiam cum ipso externorum usu remedia blande diaphoretica apte conjungantur; alioquin auxilii loco majorem facile noxam inducimus. Vix autem melius symptomatibus ex retrocedente cutis impuritate oriundis succurritur, quam si nocivam materiam ad corporis habitum revocare annitimur. Id quod in subjectis paulo habitioribus externa epispastica leniterque vesicantia, in teneris autem calide frictiones, & interne pulveres bezoardici cum infusis theiformibus & diapnoico regimine dati commodissime præstant, ut deinceps remedia, specifica quadam virtute spasmos sedantia felicius adhiberi possint, inter quæ maxime mixturæ, ex aquis antepilepticis, specifico cephalico, pulvere marchionis, liquore meo anodyno, uno moschi grano, & syrupo pœoniæ conflatæ apud infantes laudem merentur.

OBSERVATIO VII.

Convulsio ex tussi & asthmate.

Trium annorum puer, habitu corporis succulentiori præditus, a pregressa refrigeratione tussi satis vehementi corripiebatur, pectus humoribus valde tenacibus infarctum turgidumq; nihil fere, aut parum muci viscidi laborioso conatu reddebat, & tandem ipsa convulsio accedens haud inanem mortis timorem incutiebat. Alius quoq; ejusdem habitus puerulus, cibo aliquando nimium repletus, circa decubitum de magna pectoris angustia conquerebatur, & noctu dein expergefactus cibi quidpiam adsumti, magnamque muci viscidi quantitatem evomebat. Sed nihilominus, redeunte vomendi conatu, inter summas anxietates & suffocationis periculum nihil prope materiæ viscosæ vomitu reddere poterat; unde convulsus miserrime habebat.

EPICRISIS.

Dicti hi affectus pro causa agnoscunt ventriculum, tenaci humorum saburra repletum atq; distentum; unde nervi præcordiales vellicati spirandi angustiam cum suffocationis metu & convulsivis artuum tractionibus inducunt. Quę vero si presto sunt mala, vix melior datur medela, ac si viscidorum humorum colluviem per lene emeticum, in sufficienti liquidi quantitate solutum exterminare contendimus. Quo fine pro diversa ætatis ratione tertiam vel dimidiam partem grani tartari emetici, in aqua cinamomi soluti, vel aliquot grana radicis ipecacuannæ cum aqua calida infusa, vel etiam, ut nonnullorum mos est, oxymel squilliticum subinde propinare expedit. Nec facile in tenellis succulentioribus reformidanda est emetici oblatio, ut potius mirabiles in sanando effectus ab iisdem tempestive adhibitis sæpissime observentur, & postea remedia blande resolventia, ut pulveres exsolutionis oculor. cancri & radicis ari granis tribus, rad. ireos Florentinæ, antimonii diaphoretici & facchari granis duobus parati, subjunctis infusis herbarum pectoralium calidis, longe præstantiorem habeant usum.

OBSERVATIO. VIII.

Tabes i

Infans unius anni, nutrice usus morbosa, & ob vitam sedentariam, parciorē potum

potum & acidorum inter cibos usum spisso crassiorique lacte repleta, inopinato quondam gravibus ventris torminibus, alvi obstructione & insigni abdominis a flatibus distensione adficiebatur. Remittebat quidem malum inconvenienti medicina tractatum, sed ingens abdominis tumor relinquebatur, qui ad cordis usque scrobiculum, & hypochondrii latera extensus tanta duritie pollebat, ut digitis vix cederet. Inter hæc simul noctes ducebantur insomnes; alvus mox excrementa dimittebat glutinosa & coagulata, mox nimis fluida, cibos appetendi facultas fere penitus erat dejecta, bibendi contra cupiditas intensior, totumque corpus modo frigens, modo calens, in partibus tam superioribus, quam infra abdomen sitis indies magis marcescebat, imo omnia ita erant comparata, ut veram tabem satis dilucide indicarent. Ego itaque consultus suasor fui, ut primo omnium intestinorum parietes ab amurca viscida per pulverem Cornachinum, ad grana sex cum syrupo cichorei & aqua fenic. datum, liberentur; postea vero pulvis, ex æthiopis miner. gran. 4. conchar. citrar. gran. 6. compositus singulis diebus mane offeratur, eodemq; perociduum usurpato, pristinum laxans repetatur, & sic aliquoties alternando curatio per aliquod tempus adornetur. Præter hæc vero, potui vel decoctum, ex radicibus quinque aperientibus paratum, vel serum lactis dulce, cui oleum tartari per deliquium instillatum erat, substituebatur, & ad vim ventriculi concoctricem juvandam, bilisque balsamicæ defectum explendum, inter cibos quindecim guttæ elixir mei visceralis propinabantur; extrinsecus autem abdominis durities & flatulentia oleo chamomillæ cocto & emplastro Barbette camphorato fovebantur. Atq; hac ratione, maxime cum in diæta, relictis omnibus crassioribus, jufcula tenujora cum radicibus aperitivis decocta adhiberentur, puerulus sensim, licet lento gradu, a diro hoc malo citiusque imminente moriendi necessitate liberabatur.

E P I C R I S I S.

Tumores abdominis cum macie infantibus familiares non aliam agnoscunt causam, quam viarum, quæ chylum vehunt, a materia viscida obstructionem; unde non solum copiosi, intestinorum canalem distendendo, abdomen tumidum reddunt; verum etiam, ob denegatum chyli subtilioris ad sanguinem transitum, partes corporis succo alibi defraudatæ contabescere incipiunt. Quum itaque in ejusmodi adfectibus crusta intestinorum villosa tantum non semper materia crassa & tenaci obsessa, ipsæque mesenterii glandulæ, sicut anatomicæ sectiones docent, valde tumidæ & infarctæ sint; eo omnino curantis dirigenda est intentio, ut expurgata intestinorum colluvie, talia remedia in usum proponat, quę aliqua humores viscidos attenuandi & re solvendi energia pollent. Id quod, præter alia deoppilativa, etiam æthiops mineralis egregie præstat, utpote quem D. D. Harris & alii, remediis fere omnibus colliquantibus longissime anteponunt. Sed ut conveniens simul victus ratio accedat, inprimis necesse est.

O B S E R V A T I O IX.

Rachitidis species.

Puer octennis a matre ad cachexiam proclivi genitus & enutritus, a primo mox ortu ossibus tenerioribus carneque spongiosiori præditus, valde languidus, facieque tumidus apparuit. Accedente dein ea ætatis periodo, qua alias infantes pedibus insistere solent, terram attingere detrectat, & licet quandoque ingrediendi aliqua potentia pollere videretur, brevi tamen iterum adeo debilitabatur, ut vix pedem movere posset. Ceterum bene appetens, dirigens & egerens insigni ingenii alacritate, & statura supra ætatem magna gaudet, præsertim tamen caput inusitata fere magnitudine quasi inflatum conspicitur, ut naturalis membrorum convenientia fere penitus sub-

sublata videretur. Parentes, qui causam mali incantationi tribuebant, innumeris frustra adhibitis, a me tandem consilium expectebant, quod etiam hac ratione lubens suggerebam. Primo omnium, repurgatis primis viis, talem victus rationem præcipiebam, quæ parca, tenuis leniterque exsiccans erat, ut scilicet puerulus in parva quantitate carnes tantum assatas cum pane similagineo comederet, pro potu decocto ex rad. chinæ & rasura ligni sassafras cum passulis uteretur, mane in lecto sub decocti calidi usu leniorisque sudoris exspectatione membra pannis calidis probe fricanda daret, & demum balneum Lauchstadiense per tempus adhiberet, subjunctis post singulos usus frictionibus, artuumque inunctionibus cum tali spiritu nervino: Rec. aquæ reg. Hungar. uncias duas, saponis Veneti drachmas tres solutis adde balsami Peruv. drachmam dimidiam, olei caryophyllorum, lavendulæ, majoranæ ana guttas XV. Quibus per aliquot menses probe observatis eveniebat, ut puer magis magisque pedibus uti disceret.

E P I C R I S I S.

Referri hic casus videtur inter rachiticos, ob symptomatum convenientia. Causa mali in nimia succorum serosiorum redundantiam, partiumque solidarum flacciditate ponenda est; unde membra nimis laxata debita sua firmitate agilitateque caruerunt. Similem ambulandi impotentiam sæpissime in adultioribus observavi, qui succis spissioribus præditi, intra breve temporis spatium paullo majus corporis incrementum crescendo ceperunt, ubi præter tenuem victum balnea vel naturalia, vel per artem cum herbis nervinis parata eximie profuerunt; licet interdum vix prius, quam altera ætate periodo, indeque mutata corporis totius textura, membris recte uti valuerint.

O B S E R V A T I O X.

Hæmorrhoides tam fluentes quam cæcæ.

Morbis quoque incongruis infantilis ætas patet, quod sequentes historiæ demonstrabunt. Trium annorum puella, facie pallida, parumque appetens, non solum inter alvi depositionem una cum fecibus cruoris pauxillum excernit, sed postea quoque tuberculum, avellanæ magnitudine, tactui renitens, multumque molestiæ inter sedendum adferens in ano accipit. Quæ cum audirem, puellam ex mala ventriculi digestione, indeque ortis flatulentiis, majori sanguinis ad vasa hæmorrhoidalia congestione laborare judicabam. Quamobrem an alvi libertatem servandam, sanguinemque purificandum præscribebam infusum theiforme, alternis diebus mane hauriendum: Rec. herbæ hederæ terrestr. manip. unum, summitat. millefolii, flor. chamomillæ vulg. papav. rhæados ana pugil quatuor, fol. sennæ s. stip. cremoris tartari ana drachmas duas. C. D. S species, quarum drachma una cum mensura dimidia aquæ infundatur. Ventriculo prospiciebam elixir meo viscerali, ad viginti guttas in prandio & hora quinta vespertina dato. Denique vero tumoris causa, externe linteum vino calido rubro, Pontack, impraegnatum applicari jubebam; idque tam felici successu, ut brevi hæ molestiæ ex voto disparerent.

O B S E R V A T I O XI.

Diabetes in infantes.

Hæc scribenti in memoriam venit casus de diabete symptomatica satis notabilis. Puella enim octennis, illustri stemmate orta, ingentem sordium alvinarum copiam, ob neglectam forte alvi depositionem, in intestinis accumulaverat. Accedebat dein crebrius urinæ stillicidium, cui medici, quorum non pauci consulebantur, varia traumatica alioque adstringentia audacter opponebant, & insuper fere habito alvinæ excretionis negotio, solam tinct. rhabarbari, vel Clauderi ape-

aperitivam timidi præscribebant. Sed aucto proh! dolor molestissimo urinæ fluxu corpus ita debilitabatur, ut superveniente demum materiæ purulentæ excretione, ægra febre hectica consumta decederet. Aperto per cultrum anatomicum cadavere, intestina tenuia mirum erant distenta, & utraque hypochondrii latere intestinum colon durissimis iisque copiosissimis, scybalis repletum, ut duplo majus videretur. Ren sinister a superincumbente colo compressus naturali major, & ex parte purulento ichore refertus conspiciebatur. Unde facillimum erat judicatu, nimiam intestini coli distensionem, renis tubulis relaxatis, majorem humorum adfluxum, & urinæ separationem proritasse. Quare officio defuerunt medici, qui relicta causa, solam diabetem adstringentibus tractarunt: quum tamen clysmata aliaque interna emollientia, tempestive adhibita malum exitum arcere potuissent facillime.

OBSERVATIO XII.

Convulsivi motus cum vermibus complicati.

Illustrissima puella, decem annos nata, admodumque sensibilis ac teneram, nutricem habuit valde impuram, & a prima infantia genarum tumore, oculorum lippitudine aliisque malis, a sanguinis dyscrasia obortis laboravit. Tandem priori anno sine notabili causa motus spasmodico-convulsivi cum vertigine, corporisque totius rigore & tremore mox pedes, mox brachia miserrime adficiebant, ita ut ægra, prægresso formicationis sensu, mirum labefactata aliquoties per diem in terram caderet. Varia a variis præscripta erunt remedia, sed sine omni effectu. Quum vero & ego in consilium vocarer, puellam nimis voracem cibis maxime dulcibus, farinaceis & lacticiniis delectari, quandoque ventris torminibus adfligi, & olim vermium quædam signa præbuisse, comperi. Unde, mutato victu, ad primas vias vel a sordibus, vel a vermibus, si præsto essent liberandas bis in hebdomade octo vel decem harum pilularum præscripsi. Rec. gummi ammon. dep. extr. tanaceti, asæ fœtidæ, boracis Venet. ana drachmam dimidiam, rhabarbari electi drachmam unam semis aloes puriss. grana XV. extr. croci, castorei ana grana tria, M. f. l. a. cum tereb. Veneta pilulæ ex scrupulo XXX. Præter hæc quovis die mane in lecto infusum nervinum, ex herbæ melissæ manipulo uno, florum chamomillæ vulgar. tiliæ, primul. veris, salviæ, sambuci ana pugillis duobus confectum, inter corporis frictionem, blandique sudoris expectationem bibendum offerebatur. Circa decubitum ex aqua antispasmodica pulvis temperans cum sex guttis liquoris anodyn. essentiæ croci & castorei nupti, & inter cibos viginti & plures guttæ elixir visceralis propinabantur. Quibus per aliquot hebdomadas usurpatis balneum nervinum, ex herbis menthæ, majoranæ, salviæ, rosmar. summitatum origani &c. cum debito regimine & unguenti nervini usu commode subjungebatur.

COM-

COMMENTARIUS DE VITA D. FRIDERICI HOFFMANNI

AUCTORE

JO. HENR. SCHULTZE

Philosophiæ & Medicinæ Doctore ac Professore Publico.

FLorentissima & per totum orbem celeberrima academia *Fridericiana*, quæ *Halæ Magdeburgicæ*, auspiciis Friderici primi Borussiæ Regis & Electoris Brandenburgici, An. 1694. fundata fuit, tam felici incremento mox caput extulit, ut non solum omnes litterarias civitates sub ejusdem regis sceptro degentes & jam olim coalitas brevi tempore superaret, verum etiam vicinarum academiarum nulli quicquam concederet, sive famam & merita docentium in iisdem parum spectes, sive litteris operantium frequentiam & nobilitatem. Tam læti & ad votum potentissimi fundatoris omnino fluentis successus caussam si quis quæsierit, ex hominum quidem parte non aliam potiorem facile inveniet, quam quod initio statim provide curatum fuit, ne alii constituerentur professores, nisi nominis celebritatem consequuti, eaque ætate vigentes, qua & strenuis laboribus sufficerent, & rerum usu jam essent subacti & exercitati. Unde factum est, ut tot viris lectissimis per omnes, ut vocari solent, *facultates* summis viribus simul enitentibus, omnique ingenio pro novæ academiæ gloria contendentibus, nulla sive divinarum sive humanarum rerum scientia fuerit, quam non nova luce collustrarent, adeo, ut mox in sui admirationem plurimos raperent, nec paucos ad æmulum studium provocarent.

Eluxit quam maxime hæc inter sidera doctrinæ elegantis copia & varietate ornatissimus, splendidorum munerum meritorumque decoribus illustris & variis ingenii monumentis, artisque felicissimis operibus inclytus vir, Dominus Fridericus Hoffmannus, *Comes Palatinus Cæsareus, Regiæ Majestati Borussicæ a consiliis sanctioribus & valetudinis*

tute-

tutela, *doctrinæ naturalis & medicæ primus in academia Fridericiana Professor*, *& Primarius*, *omniumque*, *qui in ea publice docent*, *Senior*, *Academiæ Cæsareæ Naturæ Curiosorum ut & Petropolitanæ ac Regiarum societatum Britannicæ ac Borussicæ socius*, patronus ac præceptor meus perpetuo obsequio ob plurima beneficia colendus. Hujus vitam tanto majore fiducia litteris mandare aggredior, quod longa ac diuturna ejus consuetudine usus, nullaque rerum ad illum pertinentium notitia destitutus tum commentarii de vita *Hoffmanni*, quem ipse composuit accuratissime particeps factus, certiora omnino allaturus esse videar, quam ab aliis exspectari possint. His itaque præsidiis instructo & diligenter uso haud metuendum videtur, ne mediocre hoc, ab omnique ornatu vacuum scribendi genus minus gratum, atque posteritati demerendæ minus idoneum existimetur. Non enim ignoro vitas ornatissime scriptas, & panegyrico sermonis habitu indutas, plures fere laudatores, quam lectores, invenire. Nam verborum exquisitus ille ornatns admitti nequit, nisi longum sermonem texamus, quem floribus illis oratorum tempestive interfertis distinguamus: hæ vero ambages nimis facile eorum patientiam atterunt, qui rerum potius cognitione pasci, quam lenociniis verborum delectari consueverunt.

Videor autem mihi in laudatissimos Hoffmanni nostri majores inquirendo familiam vere Asclepiadeam intueri. Quantum enim per duo admodum sæcula respicienti patet, medici, aut pharmacopœi sunt, quibus suam debet originem. Atque ut a materna stirpe initium faciam, indicandus est vir Præstantissimus *Wolffgangus* Holtzwirth, ex familia nobilissima & consulari apud nos ortus, qui artis pharmaceuticæ studiosus illo tempore *Wittebergæ* versabatur, quo *Valerius* Cordus magna sui nominis gloria *Dioscoridem* ibi explicabat. Tantopere autem Cordi doctrina capiebatur Holtzwirthius, ut *Witteberga* discedentem eum *Romam* usque prosequeretur, atque indivulsus comes & socius eidem 1544. immatura morte obeunti adsisteret. Quum biennium *Romæ* exegisset, stimulabat ipsum plura lustrandi & simplices medicinas in patriis locis requirendi desiderium, quasi hereditate a Cordo præceptore acceptum, ut *Venetiis* navem conscenderet & *Hierosolymam* usque pergeret. Ex longinqua peregrinatione redux *Wolfgangus* noster A. 1554. Viri Magnifici & Consultissimi *Melchioris* Klingii, archiepiscopatus *Magdeburgici* Cancellarii, filiam *Catharinam* uxorem duxit, & ex hac suscepit filiam *Elisabetham*.

Hanc vero *Elisabetham* Holtzwirthiam conjugem 1579. duxit *Laurentius* Hoffmannus, ex celeberrima episcopatus *Bambergensis* metropoli ortus, *Lipsiæ* autem artem pharmaceuticam edoctus. Hic *Friderici* nostri proavus, atque Hoffmannorum *Halensium*, quotquot cognatione *nostrum* tangunt, sator fuit. Ex progenie hujus *Laurentii* maxime notari merentur duo filii, Laurentius & Andreas: quorum *ille* Jo. Georgii I. Electoris Saxoniæ archiater, eximium & immortale nomen

inter

inter præcipuos Germaniæ medicos consequutus, nobilitatis insignia, An. 1630. tribuente Ferdinando II. Romanorum Imperatore, familiæ *Hoffmannianæ* intulit, & ingenii etiam præclara monumenta reliquit: *hic* autem pharmaceuticæ rei consecratus in hac urbe mansit, & ex Gertrude, *Friderici* Seyferti, Ædilis & Camerarii *Halensis* filia, progenuit *Fridericum* Hoffmannum, qui *Friderici* nostri parens factus est.

Postulat hic maxime locus honorificam commemorationem *Balthasaris* Brunneri, viri inter sui temporis medicos celeberrimi & de *Hoffmanniana* familia meritissimi facere. Erat is *Halæ* natus, patre *Laurentio*, cive & senatore, qui originem duxerat ex *Briga*, *Silesiorum* urbe & quondam sede ducali. Commendatissimus autem erat hic *Balthasar* magno trium Imperatorum archiatro Jo. Cratoni a Kraftheim, in cujus ædibus aliquanto tempore vixit filii loco habitus. Non minus carus erat *Georgio* Laureæ, Electorum & Marchionum Brandenburgicorum archiatro, cujus filiam uxorem ducebat. Quum vero illam immatura morte amisisset, secundis nuptiis sibi adjungebat *Laurentii* Hoffmanni viduam *Elisabetham* Holtzwirthiam, ejusque liberis *Hoffmannianis* summa benevolentia fovendis & educandis operam ita impendit, ut non in vitrici manus eos incidisse, sed amantissimum patrem in eo habere intelligeretur. Desponsabat hic unicam filiam, ex priori uxore susceptam, privigno *Laurentio*, quem ad optimas scientias & medicinæ penetralia deduxerat, eundemque commendatione sua potissimum juverat. Gratus hoc beneficium prædicat *Laurentius*, in præfatione, quam amantissimi vitrici socerique consiliis præfixit, quum apud nos 1607. primum ederentur. Eadem enim non ita pridem apud *Batavos*, procurante *Hermanno* Boerhavio, recusa esse, publice notum esse debet.

Transimus ad *Fridericum* Hoffmannum, *Andreæ* filium, qui An. 1626. apud nos natus, & litteris probe tinctus, medicinæ autem scientia *Jenæ* ac *Wittembergæ* imbutus, tantam crebro & felici artis exercitio famam consequutus est, ut Augusti, *Saxoniæ* Ducis & archiepiscopatus *Magdeburgici* Administratoris, archiatri munus consequeretur. Nomen etiam illustre in republica litteraria scriptis immortalibus consequutus est; quæ inter maxime celebrantur *Methodus Medendi* & *Clavis Schrœderiana*. Hic in matrimonio habebat *Annam Mariam* ex antiqua & nobili *Knorriorum* gente ortam, *Friderici* Knorrii patricii & senatoris filiam, proxima affinitate junctam medico & chymico clarissimo Matth. Unzero; cujus gener fuit itidem celebris Andreas Nietnerus, Ducis Saxoniæ & Administratoris Magdeburgici archiepiscopatus archiater. Ex hac inter complures liberos suscepit An. 1660. a. d. 19. Februarii Fridericum nostrum, qui non solum omnes ex iisdem parentibus natos, verum etiam ejusdem familiæ majores, quantumvis laudatissimos, eruditionis & meritorum magnitudine ac dignitatum splendore, ita etiam longævitate, divino quidem munere, longissime superavit.

Primam ejus ætatem ad christianam pietatem & litterarum rudimenta,

ta, quantum ſeſe explicantes animi vires capere poterant, pii parentes formarunt, eidemque tam neceſſario negotio idoneos homines in ſubſidium adhibuerunt. Quum hæc inter ætatis decimum tertium attigiſſet annum, publico urbis gymnaſio, tunc frequentia auditorum & docentium celebritate florentiſſimo, tradebatur. Inter ceteros eminebat M. Prætorii, neque minus M. Drechsleri, fidelis induſtria & ſingularis nec omnibus conceſſa facilitas, qua teneris adoleſcentulorum animis ea inſtillare præcepta noverant, quibus ad altiores diſciplinas cum fructu percipiendas præparari debent. Atque horum inprimis virorum fideli inſtitutione per quatuor annos gaviſus, præter pure ornateque loquendi & ſcribendi exercitia, per omnes etiam philoſophiæ partes deductus, & mathematicis inſuper diſciplinis large imbutus fuit. Memini ipſum ſæpe auditoribus ſuis, ſæpius filiis, iiſque, quos filiorum loco præter ceteros amabat, commemorare, nihil magis præclare ſibi profuiſſe, quam quod mature ad numerorum doctrinam & mathematicas res tractandas fuerit deductus. Ita enim ſe adſueviſſe clarorum & perſpicuorum conceptuum deſiderio, & ex cognitis certiſque principiis obſcuriora & incognita eliciendi demonſtrandique methodo, ut deinceps, tam diſcendo quam docendo occupatus, non niſi quæ clara & perſpicua ſunt, vel ipſemet amplecteretur, vel aliis proponere amaret. Solebat in hanc rem commemorare Hippocratis ad Theſſalum filium epiſtolam, quæ hujuſmodi ſtudiorum in omni vita multiplicem fructum impenſe laudat, medicinæ vero cupido eadem ſeorſim commendat. Et ingenium omnino tale nactus erat *noſter*, ut iſtiuſmodi diſciplinis, quæ certis concluſionibus innituntur & connexæ ſunt, præcipue delectaretur: minime vero ferretur ad illa, quæ imaginationis & memoriæ ingentem vim & nativam promtitudinem poſcunt, ut ſunt poetica facultas aut muſica, item oratoriæ atque ampliſſima ſtirpium cognitio: quibus quidem juſtum pretium ſtatuit; ipſe autem ſeverioribus iſtis, quæ judicium & meditationem requirunt, animum a primis annis, & per omnem deinceps vitam, impendit.

Hæc inter domi ipſum ab otio illiberali ſatis revocabat indulgentiſſimi parentis ſemper occupatiſſima ad aliis inſerviendum induſtria. Nam quum continuo illi adhærerent medicinæ ſtudioſi, quibus per omnes artis ſalutaris partes inſtituendis operam dabat; creberrime *noſter* doctiſſimo parenti adſtabat, quoties vel anatomicis vel chimicis demonſtrationibus occupabatur. Sicque vere illum reportabat fructum, quem iſti priſcorum Aſclepiadarum filii, qui cum patribus, artis opera, eoque pertinentia progymnaſmata, exercentibus continuo verſantes, ipſi propemodum non ſentientes, proficiebant, tamque profunde animis viſa, audita, propriiſque manibus tractata immittebant, ut facilius fuiſſet elementa litterarum oblivioni tradere, quam ex animo hæc dimittere, quibus a teneris unguiculis adſueverant.

Tam felicis ſucceſſu, gradibuſque citatis ad metam ſtudiorum decurren-

rentem adolescentem acerba clades *Hoffmannianam* domum An. 1675. affligens graviter perculit. Dei enim nutu fiebat, ut intra triduum uterque parens, & filia natu maxima, epidemio morbo, qui veris initio tunc sæviebat, abriperentur.

Non possum quin hoc loco commemorem, quod ex ore excellentissimi viri sæpe me audire cum summa jucunditate, nec minori fructu meo, memini. Nam, ut sæpe solebat, vel liberis suis vel familiaribus amicis, recensere, quæ sibi adversa olim visa, ad felicitatem tamen veram promovendam potentissima, divinitus evenerint, & non minus ex sobria philosophia, quam pietatis christianæ intimis doctrinis, de fructu ex adversis capiendo graviter differere: ita hujus quoque casus, non aliter meminisse solebat, quam ut divinæ providentiæ gratias ageret, quæ in maximam utilitatem sibi & suis hæc evenire jussisset. Decesserant optimi parentes, quo tempore lubrica ætas natorum maxime indigebat parentum consiliis, monitis & multis ad vitam commodam subsidiis, ab illorum pietate & indulgentia exspectandis. Decesserant non amplissimo patrimonio relicto, & hujus non exiguam partem flammæ consumserant. Sed orba parentibus adolescentia ad Deo constantius fidendum, ad preces ardentius fundendum, ad virtutes amandas & honesta studia impensius colenda impulit, & loco fastus, quem felicissime vivere adsueti vix effugiunt, veram modestiam & inserviendi promtum honestumque studium inspiravit: quibus virtutibus effectum est, ut satis mediocres opes, divino adspirante favore, sufficerent ad illud in vita consequendum, ut nemo illorum, quos tam gravis calamitas simul cum *nostro* perculerat, non abunde haberet, unde vitam honeste, & cum decore toleraret. Quin nec studia, quibus se noster consecraverat, detrimenti quicquam inde cepisse, idem probe accurateque ostendit. Nam quum mature gustum medicinæ parens præbuisset, verendum erat, ne se his, quæ huic disciplinæ domestica & propria sunt, nimis cito immergeret, eorumque dulcedine captus segnius, aut minori saltem ardore ea tractaret, sine quibus hæc, quæ ad sublimiores scientias pertinent, nec bene digeri, nec communicari cum aliis possunt. Mansit autem gymnasii patrii alumnus usque ad finem An. 1678. quo editis speciminibus eruditionis suæ per disputationem *de Mundo*, Præside laudato Prætorio defensam, & sollennem orationem publice eidem vale dixit, & cum patronis ac necessariis amicis de ratione studiorum alibi locorum ineunte, earumque sede deligenda deliberavit. Amor artis salutaris, *Hoffmannianæ* domui quasi gentilitius, semper animum *nostri* tenuerat; ejus autem celeberrimus Professor Georg. Wolfgangus Wedelius in inclyta *Jenensi* academia tunc unus omnium maxime florebat: quare omnium consilio hæc ipsi schola Asclepiadei dogmatis eligebatur.

Quemadmodum mature cognoverat medico futuro maxime idoneas esse disciplinas mathematicas & philosophiæ naturalis assiduum studium

dium ita in primis curæ cordique habebat, ut in hisce magis confirmatus, medicinæ operam felicius navaret. Nec deerant tam honesto amori, qui abunde satisfacerent, celeberrimi tunc doctores *Eberhardus* Weigelius, ille Archimedes *Jenensium* & *Jo. Andr.* Schmidius, Theologus postea *Helmstadiensis* & Abbas *Mariævallensis*, quorum doctrinis se plurimum debere gratus sæpe celebravit. Ad medicinæ autem doctrinas recte percipiendas præter ceteros utebatur jam laudato Wedelio præceptore: plurimum tamen ab assidua meditatione & frequenti bonorum medicinæ auctorum lectione exspectabat. Sub hoc præside in cathedra stabat, & An. 1678. & *de Menstruo ventriculi* disputabat.

Quum annuum tempus *Jenæ* transegisset, omnibusque commilitonibus industriam suam comprobasset; rogabant ipsum non pauci amicorum suorum, ut se participes redderet domesticarum exercitationum, quibus chymiam assidue colebat. Horum itaque in gratiam, & ut ipsemet docendo magis confirmaretur; hunc laborem minime subterfugiendum duxit. Neque parum isto se studio tam illis, quam sibi, profuisse sensit. Enimvero major erat cupiditas per chymiam speranda medico doctrinæ emolumenta consequendi, quam ut retinere se ipsum posset, quo minus ardenti desiderio suo quovis modo satisfeceret. Florebat tunc artis hujus singulari laude *Caspar* Cramerus, medicinæ in vicina *Erfordiensi* academia Professor longe celeberrimus, ad quem anno 1680. ineunte proficiscebatur, seque omni officiorum genere in amicitiam tanti viri insinuebat.. Multum ipsi profuerunt prælectiones chymicæ, quibus assiduo studio intererat: sed longe plus emolumenti ex domestica conversatione & quotidianis colloquiis ejusdem medici percipiebat. In hoc secessu elaborabat ad dogmata potissimum *Hermontiana*, quæ tunc in scholis medicis regnabant, quibusque luce physicæ doctrinæ plenius collustratus nuncium remisit, dissertationem de *Autochiria*, quam circa finem anni *Jenam* reversus illustri Wedelio legendam, & percensendam offerebat, ut, si digna luce esset, sub ejus præsidio publice ventilaretur.

Enimvero tantopere commentatio hæc celeberrimo viro placebat, ut *nostro* aperte declararet, tam egregium specimen majori præmio se dignum existimare. Ne vero ambiguum esset, quorsum hæc tenderent; suadebat *nostro*, ut se illis viris adjungeret, qui tum honores doctorales ab ordine medico petierant & propediem reportaturi erant. *Noster* vero sine consilio & auctoritate illorum, quos patrum loco venerabatur, tantam rem adgredi minime ausus, quum id Excellentissimo Wedelio declarasset, ab ipso tunc Decano facile impetravit locupletissimum testimonium, quod tutoribus & proximis agnatis vel affinibus exhiberet. Quo viso illi facile adsensum præbuerunt, ut oblatos honores ambiret. His auspiciis examina legibus præscripta subiit, & cum omnium calculos promeruisset An. 1681. ultimo Januarii die, *de Autochiria*, applaudentibus omnibus, disputavit. Hoc facto a. d. 5. Februarii, quum non-

dum

dum vigesimum primum ætatis annum attigisset doctorales in medicina honores, brabeuta & præcone toties dicto Wedelio reportavit.

Enimvero *nostro* minime illa mens erat, quæ in pluribus conspicitur, qui publico eruditionis testimonio acquiescentes, non tam amplificandæ student, quam emolumentis cito reportandis inhiant. Vix doctorem e cathedra Wedelius *nostrum* dimiserat, quum jam flagraret cupiditate, maxime quidem laudabili, omnibus comprobandi quam esset docendo, cathedræque per se tuendæ idoneus. Periculum itaque virium sequenti mense Majo tanto cum successu fecit, ut disputatio, quam primam suis auspiciis habuit *de cinnabari antimonii*, mox diversis formis recusa prodiret, quum admirabilis & profunda chymiæ, quam pandebat, doctrina lectores ubicunque alliceret. Est enim *Lugduni Batavorum*, procurante celeberrimo *Paulo Hermanno* 1685. 12mo edita, & *Francofurti ad Mœnum* 1689. in 8.

Quantopere jam confiderent novi doctoris *nostri* dextritati ac peritiæ juvenes academici, mox elucebat, quum prælectiones in chymiam & alias universæ medicinæ partes institueret. Majori enim numero & notabiliori ardore ad scholas *ejus* confluebant auditores, quam ut æquo animo ferre posse viderentur illi, quibus ordinarium docendi munus demandatum erat. Annuum itaque tempus, & quod excurrit, utilitati artis cupidorum *Jenæ* impendit, hocque ad finem tendente *de morbo convulsivo ex viso spectro* novam disputationem publice proposuit.

Hoc facto *Jenam* tantisper relinquere statuit, ut crebrius repetitæ invitationi viri Generosissimi & Perillustris, domini *Joach. Mart.* Unversærth, Serenissimi Electoris *Brandenburgici* Consiliarii & principatus *Mindensis* Cancellarii affinis sui dilectissimi, satisfaceret, jamque vacillanti valetudini suæ hac peregrinatione consuleret. Evenerat enim ipsi, quod omnibus solet, qui intentius naturæ contemplationi & indagationi sese dedunt, ut corporum suorum robora inquieta cogitatione nocturnaque vigilia minuant: jamque hypochondriaci morbi rudimenta non obscure sentiebat, & cur pulmonibus suis a phthisi metueret, haud adeo læta percipiebat præsagia.

Quum *Mindam* pervenisset, non solum ipsa itineris jucunditate admodum erectas & refocillatas vires mirabatur, verum etiam in honoratissimi affinis dilectissimæque sororis domo ita omnia ad votum suum comparata deprehendebat, ut reditum suum ad *Jenenses* musas longius, quam initio statuerat, differre non dubitaret. Sed quum mox intelligeret, quam planam sibi tanti viri domus viam ad amicitiam summorum in illa provincia virorum panderet; divinoque beneficio contingeret, ut pluribus gravi morbo decumbentibus medicas manus singulari dexteritate, nec minori felicitate admoveret; amantissimæque domus preces propriæque salutis rationes liquidissimæ accederent: statuit tandem *Mindæ* potius benevolentia præcipuorum virorum frui ac florere, quam sæpe denuo invidiæ fluctibus ac valetudinis periculo *Jenæ* exponere. Sæ-

pius memini me ex ore ipsius audire, quod admodum jam male afflicto corpore *Jena* digressus, itinerum ac vitæ magis activæ utilitatem tum primum rectæ cognoverit, quum a sedentaria vita semet subtraxisset. Atque ab eo tempore usque in senectutem id maxime tenuit, ut quantum fieri posset, a sedendo sibi caveret. Quoties itaque aliquid meditabatur, deambulabat: quæ autem scribenda erant, inter ambulandum dictabat. Habebat etiam complures semper, quibus dictabat calamo excipienda, vel describenda dabat, quæ recensuerat. Ita vero agendo & sibi proderat, valetudinem tuendo; & illius, qui, dum ipsi a manu erant, rerum utilissimarum ampla cognitione vix sentientes imbuebantur, & ad medicam prudentiam deducebantur.

Biennium hic lætus & felix exegerat, ubi animum cupido incessit exteras etiam regiones adeundi. Primum itaque ad Batavos excurrit, ibique præcipuas & florentissimas civitates ordine lustravit, neminemque, cui ab arte & eruditione nomen paratum erat, insalutatum reliquit. Sed præcipue benevolentia celeberrimi Botanici Professoris *Lugdunensis*, *Pauli Hermanni*, patria *Halensis*, delectabatur, qui hunc civem suum non solum peramanter hospitio excipiebat, verum etiam quovis officiorum genere demereri non desistebat. Navem deinde conscendit, & mense *Julio* in *Britanniam* trajecit, ubi per aliquot menses *Londini* & *Oxonii* exactos, quicquid in physicis, anatomicis, chymicis vel mechanicis curiosum & utile obvenit, avide consideravit, & ex clarissimorum virorum consuetudine fructum non mediocrem percepit. Sæpius tunc familiariter cum illustri domino *Roberto Boyle* versatus fuit, qui non obscure significavit, se virtuti & eruditioni *nostri* magnum pretium statuere, quum ultro sæpe ad se accerseret, & de rebus chymicis ac physicis longum colloquium institueret. Sed & Slarii, Crellii aliorumque artis salutaris antistitum amorem & benevolentiam sibi comparavit. Tam optato hujus itineris successu lætus Novembri mense *Mindam* revertebatur, pristinoque more ægrotantium languoribus depellendis indulgebat.

Sequenti anno 1685. præsidio militari, quod apud *Mindenses* collocatum erat, cuique generosissimus & admodum strenuus vir, dominus *de* Zieten cum imperio præerat, medicus dabatur, & præter honestum salarium multum benevolentiæ,tam a summo harum copiarum ductore, quã a centurionibus & reliquis cohortium præfectis semper experiebatur, quoties cum ipsis aliquid esset negotii. Non hic subsistebat Hoffmanni *nostri* felicitas, sed dexteritatem artis quotidiano usu auctam pari passu insequebatur. Gloriosissimæ enim memoriæ Princeps Fridericus Wilhelmus, Elector *Brandenburgicus*, ipsum totius principatus *Mindensis* physicum provincialem An. 1686. constituebat, & honorificum medici aulici titulum adjungebat: sed & præcipui per illam provinciam & comitatum *Ravenspergensem* nobiles suæ suorumque valetudinis curæ libentius gerendæ ipsum annuis stipendiis obligabant. Cumque his ita

in-

inserviret, ut præmonendo, consulendo, medendo industriam conservandæque valetudinis & vitæ studium omnes intelligerent, numquam autem sostrum a quoquam ope sua uso exigeret, expertus est, hanc sibi viam ad commendationem & opes etiam comparandas certissimam esse, a qua numquam deinceps tota sua vita discessit.

Quum ita ad votum omnia *nostro* hic fluerent, accidit, ut eodem anno jam ad finem tendente status principatus *Halberstadiensis* ipsum ad se invitarent, quo locum provincialis medici, morte ejus, qui munus id gesserat, vacuefactum, capesseret. Non adspernandis conditionibus vocabatur; quum præter ordinarium, quo id munus gaudet, salarium multi ex præcipuis, tam urbis, quam provinciæ, viris annuum ipsi stipendium decernerent. Nullus itaque dubitabat invitantibus obsequi. Dum vero abitum in annum sequentem differt, interea novam excursionem, comite affine suo, Domino *de* Unverfærth per *Brabantiam* & *Hollandiam* instituit. Ineunte igitur vere An. 1688. *Halberstadium* petiit, incredibili omnium studio exceptus. Artis crebra documenta inter omnes generis homines edebat, tantumque sibi omnium amorem conciliabat, ut exspectationi quisque suæ abunde esse satisfactum fateretur. Eodem tempore solidam eruditionem suam medico orbi ostendebat tractatu *de insufficientia acidi & viscidi* in lucem edito, quo *Cornelii* Bontekoe Archiatri *Brandenburgici* & Professoris medici in academia *Francofurtensi* hypotheses, tunc novitatis eximia gratia florentes, de morborum caussis, eosdemque submovendi rationibus, oppugnavit, & multis tam ex theoria, quam praxi rationali desumtis argumentis ita destruxit, ut ex eo evilescerent, plane ab omnibus explosæ. Ejus autem scripti laudes vel attingere supervacuum esset, postquam doctissimi viri, qui *acta eruditorum Lipsiæ* ediderunt, admodum honorifico elogio illud 1689. mense Julio mactaverunt.

Hornhusæ, in principatu Halberstadiensi, larga aquarum salubrium scaturigo tunc prorumpebat; quo loco olim idem contigisse, sed mox defecisse, aliqui reminiscebantur. *Noster* in aquæ scaturientis naturam & vires accuratius tunc inquirebat, & incredibili hominum ægrotantium multitudini, quæ brevi tempore affluebat, omni opera & studio consulere annitebatur. Hujus vero laboris fructum hunc habuit, quod tot ægrotos inspiciendo, & malorum originem exquirendo, curationum quoque successus observando & consignando, artis peritiam insigniter augebat, in diesque pluribus per rectorum consiliorum optatos successus innotesceret & commendaretur. Extat de hoc fonte scriptum vernaculo sermone tunc a *nostro* editum.

Eodem tempore cœpit animum contrahendo matrimonio adpellere, tamque felicibus auspiciis hoc negotium aggressus est, ut nulla re clarius forte intelligatur, quam bene Numen propitium rebus Hoffmanni *nostri* faverit, salutique ejus prospexerit, quam considerata matrimonii illius felicitate. Elegit enim, Deo sic dirigente, & electa anno jam ad

ad finem properante 1688. potitus eſt virgine honeſtiſſima, & non minus venuſto corpore, quam animo pietate, prudentia & manſuetudine ornatiſſima Joanna Dorothea, viri integerrimi, probe docti & artis pharmaceuticæ conſultiſſimi *Andreæ* Herſtelle, pharmacopœi *Clauſthalenſis* & *Zellerfeldenſis*, unica filia, femina ad exemplum proba & mariti per omnem vitam amantiſſima, cum qua per 48. annos conjunctiſſime vixit. Deo enim viſum fuit honeſtiſſimam matronam A. 1737. mortalium rebus eximere: de quo inferius dicendi locus recurret.

Circa hæc tempora ad exitum felimem deducebantur diu agitata conſilia de academia in *Halenſi* urbe erigenda, jamque in eo erat, ut per omnes ordines eligerentur ac advocarentur viri celeberrimi, a quibus exſpectari poterat, fore ut Sereniſſimi conditoris ſpei ac voluntati ſatisfieret. Aderant jam aliqui celeberrimi viri, qui omne ſublimium diſciplinarum bonarumque artium genus docendo famam novi *Heliconis* excitabant: jamque diſcendi cupidorum non manipuli, ſed cohortes adfluxerant: erantque in illa multitudine ſtudioſorum complures ex illuſtriſſimis familiis orti juvenes: prorſus, ut quemadmodum ex vegeto germine præſtantiam ac proceritatem ſtirpis, & ex primitiis fructuum meſſis ubertatem: ita ex primo hoc initio præſentem, quam intuemur, felicitatem novæ academiæ augurari liceret. His ſeſe *Fridericus Hoffmannus*, medicinæ ac naturalis doctrinæ Profeſſor primarius a Sereniſſimo Principe conſtitutus An. 1693. a. d. 23. Mart. in publica cathedra primum oſtendebat, initiumque publici muneris faciebat recitanda oratione *de atheo ex artificioſiſſima corporis humani fabrica convincendo*: quam typis mox publicis exſcriptam perilluſtri academiæ *Fridericianæ* Curatori ac Directori. *Dan. Ludolpho de Danckelmann* dedicabat. Ita autem placuit illa eruditis viris, ut propter illam numero medicorum theologorum pridem a pluribus adſcriptus ſit, & inter præcipuos relatus, qui contra atheos calamum cum fructu effatu digno ſtrinxerunt.

Prima ipſum & præcipua cura diſtinebat, ut de omnibus, quæ ad muneris ſuſcepti rationes pertinebant, provide diſpiceret. Conſcripſit itaque facultatis medicæ ſtatuta, eademque Sereniſſimo univerſitatis conditori confirmanda obtulit: ſigillum etiam facultatis, quali hodie utitur, invenit. Deinceps de collega medico cogitavit: cumque Dominus D. *Georgius Ernestus Stahlius*, qui tunc Principi *Saxo-Vinarienſi* faciebat medicinam, ſcriptis ad ſe litteris veterem amicitiam *Jenæ* cultam renovaret, ſeque ad novam academiam evocari cupere oſtenderet: aulæ ipſum meliori modo commendavit, & collegam ut expetiit, ita impetravit.

Proxima occupatio in uſum præſentium ſtudioſorum dirigebatur, quibus in partes medicinæ omnes intimius deducendis omnem operam navabat, ſcholaſque tum publicas quam privatas aperiebat. Probabat autem illam medicinæ tam faciendæ quam docendæ rationem, quæ corporis curandi omnium partium ſtructuram ex anatomica autopſia ante omnia exquirit: actionum autem, quas vivæ edunt, cauſſas tam ex mo-

tus æternis legibus, quam rerum, quæ in nos non agere non possunt, ut aeris, aquarum, ciborum, medicamentorumque viribus insitis eruit & indagat, atque ad hoc tam physicis quam chymicis & medico practicis experimentis utitur. Atque anatomiæ docendæ una cum practica medicina provinciam nactus, ejus multiplices utilitates ad practicum usum inculcandi occasionem crebram habuit, nunquam autem dimisit, sed luculento academiæ fructu eas administravit.

Diu enim abdicaverat illa dogmatum genera, vel auctoritati veterum innixa, vel ex hypothesi gratis adsumta, ratiociniorum intortorum ancipiti nexu, magno autem loquacitatis tractu derivanda. Quumq; non minus ea, quæ vitam & sanitatem præstant, quam quæ vel morbos inducunt, vel eosdem expellunt, cujus generis sunt res externæ, in scholis dictæ non naturales, necessitate & certis legibus agant; non poterat utique probare illorum rationes, qui talibus insuper habitis, aut levissime tactis, principium aliquod vitale cogitans & intelligens præcipue respiciendum in medicina existimant, & ab illius vel sapientia vel erroribus omnia consequi arbitrantur. Graviter potius & creberrime inculcabat, animæ vires in corpus utique magnas esse & conspicuas, verum magis ad lædendum corpus ac variis morbis exponendum eam valere: quod affectuum exemplo clarissime cognoscitur. Quicquid tamen vel mali hinc evenit vel boni, semper corporis statui alterando cedit: ut omnino medicus non possit succurrere ulla alia parte, quam corporis rationem habendo, inque eo occurrentes motus vel dirigendo vel moderando aut omnino sopiendo. Urgebat autem præcipue illam medicinæ partem, quæ aeris, ventorum, regionum, aquarum, ciborum, potuum vitæque generum insignes vires ad vitam sanam præstandam, morbosque avertendos; atque ex horum prava vel constitutione vel usu morborum ortus explicat; deinde vero vias recuperandi valetudinem & confirmandi ex eadem cognitione invenit & designat.

In ipsa proinde medicina facienda ita pariter comparatus erat, atque auditores suos ita formabat, ut non sperarent a medicamentis ullis curationum optatos successus, tamquam illis perpetuæ & absolutæ vires inessent; sed ab ea corporum, quibus offeruntur, conditione, quæ efficaciæ a medicinis exsertæ vel obsecundando vel resistendo & contra nitendo ad eas medendi vias ducitur, quæ præsenti curandorum statui maxime congruunt & ad salutem requiruntur. Hanc cognitionem in medico vocabat rationem sive potius judicium, universæ medicinæ præsidem, cujus beneficio omnium, quæ fieri aut facta esse vel ipsi videmus, vel ab aliis consignata legimus, caussas invenimus, facileque cognoscimus, cur ab eodem medicamento vel auxilii genere hic optimos, alter paucos, alius omnino nullos effectus annotaverit. Ægrotantibus, aut in alicujus morbi initio positis præcipue inculcabat, omnium aut saltem plerumque ægritudinem sibi quemque caussam esse; adeoque multum sane in unoquoque situm esse, ut vel immunis a morbis ad conspicuam

ætatem perveniat, vel continuo delinquendo variis morbis obnoxius reddatur, vitæque exitum immaturum sibi contrahat. Multos itaque multarum medicinarum longo usu magis in dies magisque corruptos ad emendatiorem valetudinis statum deduxit hujusmodi consiliis, omninoque paucis & selectis medicinis apud tales, qui monitis audientes essent, plus effecit, quam antea infinita medicamentorum farrago & varietas potuerat efficere.

Qui medicinam ad naturæ universæ rationes ita revocabat, optimo sane nascentis *Fridericianæ* fato ad physicam docendam fuerat admotus. Hujus enim tantopere ad humani generis commoda multiplicia comparatæ doctrinæ scholas aperiebat, non mera ratiocinia allaturas; sed æque perspicuis ac jucundis experimentis omnia sensibus probaturas. Splendidissimum merito dicas primum illud auditorium, decem illustrissimos Comites, sex Barones, complures nobiles & honestos alios auditores complectens. Admirabilis sane ardor ille commemoratione dignus visus est, quoniam & felicitatem novæ ac nondum sollemniter dedicatæ academiæ comprobat, & præclaram fiduciam in docentis dexteritate positam ostendit. Nam quum is philosophiæ eandem partem sedecim ordine collegiis tractaverit; neque defuissent, qui omni molimine applausum hunc minuere conarentur: semper tamen habuit frequens & nobilissimis civibus effulgens auditorium, & in eo viros jam publicis & honorificis muneribus admotos, qui assidua præsentia sua testarentur, quantum hujusmodi solidum docendi genus æstimarent, ipsoque exemplo suo secus sentientium non satis sincera judicia refutarent.

In promtu plures sunt, quos laudare suis nominibus liceret: sed sufficiat nunc celebrasse illustrem ICtum, intimum deinde Regis Consiliarium, *Christ.* Thomasium, qui ipsemet colligebat ex veteranis jurisprudentiæ cultoribus decem auditores, cum quibus integris quatuor mensibus Hoffmanno demonstrationes suas afferenti & explicanti assidebat: porro theologum post hæc *Jenensium*, *Jo. Franc. Buddeum*, tunc philosophiæ apud nos doctorem, reticere nefas foret; quoties licuit, sedulus spectator & auditor adfuit. Neque minus favit hisce demonstrationibus, qui tunc pariter philosophiam docebat, & nunc Regii & sanctioris consilii particeps, Cancellarii insuper academiæ *Fridericianæ* dignitate fulget, D. *Jo. Petr. de Ludewig*, itemque D. Goetschius, Jurium Professor, omninoque multi, qui nunc summis dignitatibus fulgent, viri, tunc rerum naturalium cognitione se imbutos, indeque magnam per universam vitam jucunditatem fructumque se percepisse, gratissima prædicatione commemorant, quoties vel per litteras cum ipso colloquendi, vel coram compellandi occasio se obtulit.

Quum Serenissimus Elector Fridericus III. a suo nomine vocandam universitatem ipsis Kalendis Juliis inaugurasset; postridie ejus diei *noster*, præsentibus Electore, aulæ, universitatis & urbis proceribus decem medicinæ doctores sollemni ritu creabat. Finitis autem sollemnibus, quum

quum principi diutius *Halæ* commorari non liceret, isque abiens clementissime jussisset, ut patres academiæ deliberarent, si quid ad salutem *Fridericianæ* in posterum tempus sanciendum existimarent: hi quidem re mature deliberata, duo ex suo ordine ad munificentissimum suum nutritorem miserunt, qui publica universitatis negotia tractarent & conficerent. Delectus autem cum illustri ICto & Consiliario Electoris intimo, *Samuele Strykio noster* eo proficiscebatur. Atque hi duumviri non minori universitatis bono, quam sua gloria, ex voto perfecerunt, ut privilegia academiæ amplissima sancirentur.

Reversus ab illa legatione Hoffmannus totum se tradebat ornandis & provehendis illis disciplinis, quas docere jussus fuerat. Inter alia tunc paraverat ex purissimo nitro & chalcanthi oleo spiritum efficacissimum, vix coercibilem & perpetuo fumantem. Hunc quum variis modis tentaret, diversisque corporibus conjungeret: animus etiam tulit oleo cuidam æthereo aromatico eundem affundere. Illico flamma vehemens a commixtione oriebatur, qua omnia fere conflagrabant, ut resinosum paucum in fundo restitaret. Et hoc quidem experimentum in demonstrationibus physicis sæpius auditoribus exhibuit, antequam de chymici *Parisiensis* regii, domini *Hombergii*, invento quicquam esset proditum. Quoniam is vero primus de eo aliquid in *Gallia* scripsit; inventi gloriam fere apud omnes exteros reportavit. Sed rectius Hoffmanni gloriæ prospexerunt illustres duumviri, de Tschirnhausen & de Leibnitz, qui tam pulchrum inventum *nostro*, & merito quidem, vindicarunt, multis oculatis testibus convicti, qui flammas, ex horum liquorum conjunctione ortas, in primis ejus demonstrationibus physicis subinde fuerunt intuiti.

Quam multum in omni reliqua chymia tunc laboraverit, conspicuum reddit opus ab optimo quoque magnopere laudatum, *Petri Poterii*, *Andegavensis*, opera, annotationibus, additamentis, & animadversionibus emendata & illustrata, quod *Francofurti ad Mœnum* 1698. editum summo eruditorum virorum plausu exceptum fuit. Et sane fatendum est, *Poteriana* hæc non alio magis nomine placere eruditis nostro seculo posse, quam quod *Hoffmanniana* liberali industria expolita & exornata fuerunt. Plura de ulterioribus in chymiam meritis *Hoffmannianis* inferius dicendi commodior locus occurret: nunc aliqua interserenda sunt, quæ primis *Fridericianæ* annis acta fuerant.

Tertio acadamiæ natali magistratum ejus annuum *noster* suscipiebat, ab illustri ICto *Sam.* Strykio ad se delatum. Vere dici potest, neminem forte ex omnibus, qui *Fridericianæ* in perpetuum prodesse annisi sunt, feliciori successu quam *Fridericum Hoffmannum* primo hoc academico consulatu gavisum fuisse. Etenim hic fuit, cui licuit apud Perillustres ducatus *Magdeburgici* proceres efficere, ut viginti quatuor studiosis liberalem victum præbere annuerent; huicque beneficio mille thaleros in singulos annos præbendos adsignarent. Non satis hoc bene-

beneficio impetrato academiam ſibi obligaſſe ſe exiſtimabat, niſi plures eidem principi devotas provincias exoraret, ut idem exemplum ſequi vellent. Feliciter res ſuccedebat, quum ad principatus *Halberſtadienſis* Perilluſtre ſtatus preces deferret. Nam quum plures ex proceribus patronos ſibi omni obſequio & valetudinis ipſorum promta felicique cura paraſſet: facile eos exoravit, ut pro duodecim ſtudioſis liberaliter alendis quingentos thaleros decernerent, idque ſuum beneficium perpetuum ſancirent. Ut vero tanto munere ad reipublicæ emolumentum ſuumque verum commodum rectiſſime omnes uterentur: ipſemet tum hoſpitibus bonas leges præſcripſit, tum etiam alumnis; quas a Perilluſtribus patronis ac mæcenatibus confirmatas promulgavit, & ut ab omnibus rite obſervarentur, eo majori ſemper ſtudio quæſivit, quoniam utriuſque provinciæ proceres ipſum alumnorum ſuorum ephorum legumque cuſtodem conſtituerant.

Nec inter minima hujus magiſtratus referri debet: quod noſter apud Sereniſſimum Principem Nutritorem impetravit, ut ex reditibus cœnobii *Hillerslebienſis*, in ducatus *Magdeburgici* boreali limine inter *Haldenslebiam novam* & *Wolmirſtadium* ſiti, quingenti quotannis thaleri academiæ donarentur, pro *collegio elegantioris litteraturæ* fundando. Inſtitutum hoc erat, ut in melioris ingenii & ſpectatioris induſtriæ aliquot juvenes quadringenti thaleri quotannis impenderentur, qui ſe, hoc auctoramento inducti, elegantiorum litterarum ſollerti cura officiis ſcholaſticis ardentius præpararent, ut eſſent idonei viri, qui ſcholis præfici aliquando poſſent. Huic tanto conſilio ſuſceptæ rei præficiebatur, una cum venerando theologo *Joach. Juſto Breithauptio*, ſacrorum *Hillerslebienſium* præpoſito & ſacrarum litterarum Profeſſore Seniore, vir undiquaque Celeberrimus *Chriſtoph. Cellarius*, eloquentiæ, antiquitatum & hiſtoriarum Profeſſor Publicus, cui pro labore iſto centum thaleri decernebantur.

Fundamentum etiam bibliothecæ academiæ, quæ jam multis acceſſionibus aucta & locupletata eſt, idem Hoffmannus *noſter* hoc anno feliciter jecit. Nam quum vir Conſultiſſimus dominus D. Simon, juriſprudentiæ Profeſſor publicus, hoc anno deceſſiſſet, omnemque librarium apparatum ſuum publicis uſibus legaſſet; id vero quorſum pertineret obſcurum videretur: noſter viduam defuncti adiit, ipſique perſuaſit, ut libros ſibi pro academia traderet: quos protinus acceptos publico academiæ loco aſſervandos intulit.

Satis hinc facile intelligitur quam multum pro publico *Fridericianæ* bono Hoffmannus laboraverit. Sed non ſolum domi nulla in parte defuit ejus commodis promovendis; verum etiam peregre miſſus ejus nomine, dignitatem illius decore ſuſtinuit. Nam poſt illam legationem, quam privilegiorum impetrandorum & amplificandorum cauſſa ſuſcepiſſe eum diximus, iterum *Berolinum* adiit, ut ſollemnibus exſequiis, quæ Reginæ An. 1705. memorabili pompa peragebantur, intereſſet: eodemque

que anno *Francofurtum ad Viadrum* mittebatur, ut illi academiæ, sæcularia gaudia celebranti, nostræ nomine gratularetur.

Quam celebre Hoffmanni *nostri* nomen etiam primis academici muneris annis per omnem *Germaniam* fuerit, ex multis licet cognoscere. Nam non solum illustris *Academiæ Cæsareæ Naturæ Curiosorum* Præses *Lucas Scroeckius* eum ad societatem honorifice & sponte invitavit, quantumq; ejus in anatomicis, physicis ac chymicis indagationibus industriam æstimaret, *Democriti* nomine imposito testatus est: verum etiam Perillustris Leibnitius eundem inter primos regiæ *scientiarum societatis*, quæ *Berolini* ineunte hoc sæculo fundabatur, sodales adscribebat. Excitavit hoc *nostrum* ad observationes barometrico-meteorologicas adornandas, quarum non nudas consignationes, sed ad usum applicatas & in ætiologiam epidemiæ constitutionis conversas condere ephemerides cogitabat. Exstat hujus operæ specimen omnem annum 1700. complexum: cui præmissæ sunt curiosæ meditationes physicæ de ventorum caussis eorundemque viribus & operationibus tam in hominum corpora quam in barometra. 1718. in celeberrimam regiam *scientiarum societatem Britannicam* receptus, cui dein observationes suas physico-chymicas inscripsit. Postea sub auspiciis *societatis scientiarum Russicæ* per Blumentrostium Archiatrum, genuinum ipsius discipulum, sodalis electus & per diploma transmissum, renovata illa societate, 1735. Calend. Junii sub Præsidio Illustrissimi Ministri & Camerarii *de* Korff pro membro honorario una cum celeberrimi nominis Angliæ medico domino Sloanæ in classe physicomedica est declaratus.

Hic quoque amplissimus sane dicendi locus esset, si ex diurnorum libris exhibendi essent, quibus ægrotantibus opi & auxilio venerit. Neque tamen possum, quin aliquot ex maxime eminentibus & præcipuo loco positis attingam. Eminentissimus Elector *Moguntinus* Lotharius Franciscus ex primis erat, qui *nostrum* valetudinis tuendæ caussa ad se evocarunt. Ad hunc sapientissimum principem An. 1702. profectus, in aula ejus aliquamdiu retinebatur, ejusdem precibus, quippe cupiebat omnino, ut coram intuendo omne vitæ ejus genus, quæ vires corporis ejus essent, quęque proprietates, cognosceret, ut tanto commodius rectis consiliis & auxiliis succurreret. Quantam in ejus fide & dexteritate fiduciam poneret tantus princeps, non solum tunc ostendit, verum etiam omni deinceps tempore. Non enim solum de suæ valetudinis statu sæpe ad ipsum clementissime scripsit: verum etiam consilium ejus in difficilioribus casibus ad forensem medicinam pertinentibus, sua manu exaratis litteris identidem requisivit. Eodem itinere ad aulas celsissimorum Landgraviorum, tam *Hasso-Darmstadiensis*, quam *Cassellani*, invitabatur, ut in rebus ad valetudinem principum pertinentibus consilia suppeditaret. Atque sæpius deinceps ab aula *Cassellana* litteras accepit, quibus vel ad curationem advocabatur, vel in medium consulere jubebatur.

Circa idem tempus *Cizam* vocabatur a Celsissima Princ. Maria Amalia Po-

Potentissimi *Borussiæ* Regis Friderici I sorore, Mauritio Wilhelmo, Duci *Saxo Cizensi* nupta: cujus gratia tantum florebat Hoffmannus, ut per plurimos deinceps annos eodem sæpius vocaretur, nunquam non clementer habitus & honorifice dimissus.

Neque defuerunt magni principes, qui ipsum in suas terras invitarent, & splendida satis munera offerrent. Sic factum a morte celeberrimi Meibomii scimus, ut in academiam *Juliam* ipsum pertrahere niterentur, quorum est de talibus negotiis deliberare. Neque minus ab aula *Guelpherbytana* in locum defuncti Behrensii archiater desiderabatur. Omnium autem maxime, serio & multum requirebatur, ut in *Cassellana* aula archiatri munus capesseret. Enimvero omnibus se modeste excusabat *noster*, cui patriæ inservire pulcherrimum videbatur; aulæ autem servitiis se mancipare non solum molestum, sed cum periculo etiam multo conjunctum videbatur. Et sane plus gratiæ est magno & celebri medico, qui ad magnates vocatus venit, & peracto negotio abit, quam qui semel adstrictus cum empiricis omnis generis luctari, adversus invidiam autem, calumniam & fastum aulicorum perpetuas excubias agere debet, prorsusq; sæpe cum gemitu sub magno strepitu boni viri officium exercere.

Anno 1703. Weisio juniore Archiatro Regis Borussiæ mortuo nomine Regis, qui tunc tempore Magdeburgi degebat, nostro Hoffmanno ab illustr. Camerario Comite *de Wartensberg* splendida hæc sparta fuit oblata, sed ipse humillime, ob prætextam infirmi corporis valetudinem, summam hanc clementiam deprecatus; brevi vero tempore diplomate Regio in numerum Consiliariorum & archiatrorum receptus est; vacuefactum autē Archiatri munus *Gundelsheimerus*, ex *Gallia* redux, obtinuit.

Anno hujus sæculi quarto rogabant ipsum aliqui aulæ *Berolinensis* primarii ministri, quibus auctor fuerat, ut thermarum *Bohemiæ* Carolinarum usum experirentur, secum ut iter istud institueret, fontisque hujus aquis recte utendi modos edoceret. Hac occasione ita utebatur, ut naturam & vires admirabilis hujus scaturiginis ad examen accuratius revocaret. Quicquid igitur per complura experimenta tunc cognoverat, id omne cum publico communicabat, scripta eleganti dissertatione de *thermis Carolinis*, quæ sæpius typis renovata & in vernaculum etiam sermonem translata legitur, cum pluribus aliis, quæ ad fontes soterios pertinentia deinceps observavit, & in usus publicos convertit. Sæpius enim posthæc easdem *Bohemiæ* salubres aquas adiit, hortantibus ipsum principibus aut aliis illustribus ægrotis, quibus spem emendandæ valetudinis ab hac medicina divinitus concessa fecerat. Factum hinc fuit, ut Hoffmannus magis magisque indies innotesceret; quum singulis annis magna ægrotantium multitudo ad thermas confluat; qui quum ipsius consilia pluribus fuisse salutaria intelligerent, non solum tunc iisdem uti volebant, verum postea etiam per litteras edoceri modos & vias ad salutem recuperandam proficuas desiderabant.

Nolumus multa cumulare de summorum hominum personis, quarum

saluti

saluti tuendæ aut reparandæ fontium usum attemperavit; neque tamen reticendum est, *Augustissimæ Imperatrici* An. 1721. thermis hisce utenti vocatus adfuerit, & quod deinde An. 1732. *Augustissimo Imperatori* Carolo VI. una cum Augustissima ad hoc fontes profectis consilio adfuerit. Incredibili studio favebat summus hic christiani orbis Monarcha intelligendis harum aquarum principiis & constitutivis partibus, quas Hoffmannus coram per experimenta omnis generis demonstrabat. Non opus est hic multis commemorare, quam conspicuis summæ clementiæ signis Augustissimæ personæ hunc medicum prosequutæ fuerint, quantisque magnificis muneribus ex ornatum dimiserint; illud certum est, quod & postero tempore non intermiserint, Hoffmanni nomen honorifice commemorare, & laudare industriam ac peritiam in se curandis comprobatam, etiam coram Potentissimo Rege *Prussiæ*, cum *Pragæ* præsens adesset.

Illis tam crebris itineribus in *Bohemiam* detexit *noster* jam An. 1717. aquas amaro cathartico sale pollentes *Sedlicenses*, earumque prima mentio publice facta est in dissertatione inaugurali, quæ *observationes & cautelæ circa acidularum* & *thermarum usum & abusum* inscribitur. Sed quum post sex annos ad thermas rediret, *Augustissimæ* inserviturus, ejusque mentionem apud Celeberrimum & Perillustrem archiatrum Cæsareum, dominum *Nic. Pium de Garelli*, injiceret, horumque duumvirorum sententia illæ aquæ & ex iisdem paratum sal comprobatum commendatumq; esset; mirum erat, quantam mox celebritatem per universam *Germaniam* consequebantur.

Neque tamen his thermis solum, aut his, quas modo nominavimus, aquis *Sedlicensibus* illustrandis operam dedit, sed omnino ad omnes aquas soterias, & inter has præcipue ad acidulas, industriam suam convertit. Insederat nostratium animis pervulgata opinio, quod thermarum & acidularum natura toto, quod ajunt, cœlo distet, & quod hæ acidum aliquod foveant. Ostendit autem *noster* perspicue, quod non solum ab acido longe distent acidulæ, quippe potius alcalini salis prædominio insignes, sed quod omnino a thermis acidulæ uno tantum illo discrepent, quia calore destituuntur. Primus itaque fuit noster Hoffmannus, qui docuit acidulas & minerales aquas cum lactis connubio tuto & cum singulari fructu esse potandas, quod olim valde exitiosum habebatur a medicis, qui harum aquarum genium ac naturam ignorabant. Præterea quam optime docuit justos omnibus his fontibus utendi modos, cum omnibus cautelis, quæ ex modo illarum aquarum operandi, & corporum, in diversis ab ætate, temperamento & morbo constitutionibus, diverso statu resultant. Tantum igitur abest, ut nobilissima hæc sanitatis principia, quæ Deus humano generi ex terræ visceribus suppeditat, abusibus pristinis reliquerit, aut persuasionibus ab empirico & imperito usu olim stabilitis obnoxia eadem passus fuerit; ut potius omni nisu ad rationalem usum ea revocaverit. De aliquibus fontibus seorsim commentando, ut de *Selteranis* & *Lauchstadiensibus*, quorum insignissimum, tum in aver-

ten-

tendis tum in debellandis contumacibus morbis, usum primus omnium recte detexit, & peculiaribus de iisdem conscriptis dissertationibus docuit, ut inde famam celebritatemque non modo per Germaniam, sed per plurimas quoque exteras regiones testimonii sui auctoritate consecuti sint, in non leve urbium, apud quas scaturiunt, incrementum & incolarum, quod gratissimo etiam animo agnoscunt, emolumentum.

Crebrorum ad fontes *Carolinos* itinerum etiam ille fructus erat, ut Potentissimo Regi *Borussiæ* Friderico I. propius innotesceret. Nam quum anno 1708. quo Rex fontium horum usum experiebatur, multi ex præcipua nobilitate viri medica Hoffmanni opera uterentur, & ad salutationis officium admissi prædicarent viri hujus peritiam: jubebat Rex ipsummet ad se vocari, multaque de suæ valetudinis statu colloquutus, jubebat, ut ad se frequentius veniret. Id quum faceret Hoffmannus, & Rex Clementissimus non obscure ostenderet, se viro huic multum confidere, & eruditis sermonibus ejus plurimum delectari: jam tunc aliqui non obscuris signis ostendebant, quam suspectum ipsum haberent; suæ scilicet existimationi decessurum rati, quantum Rex huic tribueret.

Anni hujus ultimis mensibus Rex Potentissimus adversa valetudine graviter adfligebatur. Et quum nulla medecina constantem adferre opem videretur, in mentem Regis veniebat Hoffmannus, a Serenissima sorore sua toties ipsi commendatus, & nuper ad *Carolinas* thermas propius cognitus. Jubebat igitur per celeres nuncios, eum protinus advocari, ut inter cæteros medicos salutis regiæ curam susciperet.

Non recusare Hoffmannus poterat, quod Rex serio volebat; quamquam bene intelligeret, quam sit lubrica aulicorum virorum fortuna, atque vita omnis libertatis & quietis ratione animi & corporis expers. Abiit igitur jam ad exitum vergente anno, divino Numine fretus & sapientissimi Regis gratia confisus. Atque primo statim adventu suo industriam fidemque suam Regi adeo probabat, ut is propriæ voluntatis instinctu *nostrum* inter consiliarios aulicos adsciscеret & archiatrorum suorum collegio illum cum amplissimo salario adjungeret. Proinde tamen Hoffmannus sibi academicum munus conservari petebat, quorum semper tranquillis musis inservire, quam in aula continuo versari satius putasset: cui desiderio Rex clementissime adnuebat.

Ab hoc itaque tempore Hoffmannus per tres solidos annos, & quod excurrit, tanta fide tamque promtis & paratis obsequiis inserviebat aulæ, ut Regi Reginæque abunde satisfaceret, neque unquam in ipso vel fides & assiduitas, vel dexteritate desideraretur. Non autem modici laboris res erat, Regi haud firmissima valetudine prædito, per hibernos menses gravibus pathematibus vexato, inservire: sæpeque integras noctes corporis proprii necessariæ curæ subtrahere, & cum diebus noctes continuare opus erat. Neque minus Regina ipsi laborem facessebat pathematibus subinde gravioribus obnoxia. Has tamen ærumnas, utpote officii partes, facile superabat, & conscientia recte diligenterque navatæ

vatæ industriæ molestias omnes inde enatas solabatur : præsertim quum Regias personas clementissima voluntate se prosequi intelligeret. At vero ipsa muneris sui tam diligens cura, & indefessum illud studium omnes officii demandati partes implendi, objiciebat ipsum molestissimæ invidiæ mox etiam capitalibus odiis collegarum, præsertim *Andreæ Gundelsheimeri*, qui nunquam promotus, cum celeberrimo Tournefortio Regis Galliæ sumtibus, itinere per Græciam & Ægyptum instituto, adfuisset, aulæ *Berolinensi* redux commendatus, violentas medicinas, etiam ex regia familia ortis, porrigebat, cui *noster* modeste conscientiæ vi impulsus contradicebat.

Multa dici hic possent de controversiis, Hoffmanno valde molestis, quæ ipsi cum hoc viro intercesserunt. Quum vero neminem magnopere juvare posse videatur hæc recensio; ista vero, quæ ad concertationis hujus caussam pertinent, in *medicinæ consultatoriæ* volumine primo pridem legantur ample exposita: malumus rem totam sicco pede præterire, postquam in vivis esse pridem desierunt, qui tunc adversarii gravissimi fuerunt. Certe ab Hoffmanni moribus alienissimum fuisse, ut ullum umquam hominem lacesseret, ex eo cognoscitur, quod nullius umquam controversiæ initium ipsemet fecit: & quod multis satis diserte contra se insurgentibus, quin insultantibus nihil omnino respondere; reique dijudicandæ arbitrium erudito orbi permittere maluit, quam disceptationibus bonas horas disperdere. Quicquid autem hic fecit, quo adversarius irritatus fuit, ita cum jurata fide, qua obstrictus tenebatur, arcto vinculo cohærebat, ut sine officii neglecti gravissimo reatu non potuisset omitti.

Ob plura itaque & gravia tædia aulica dimissus Hoffmannus repetebat dulcissimam patriam An. 1712. mense Junio, & ad intermissas aliquamdiu occupationes academicas tanto majori alacritate redibat, quo majorem ex illo otio dulcedinem jucunditatemque nunc percipiebat. Non possum quin hoc loco commemorem, quæ Medicus *Joannes* Papius ad Keplerum scripsit *epist. de vita aulica XL. pag.76.non est*, ait, *quod mireris consilium meum de migratione in Borussiam, locum minus, ut videri potest, tutum. Expertus ego sum huc usque vitam primum academicam, tum hic* (*Onolsbachi*) *aulicam: contabesco propemodum recordatione vitæ academicæ, tanta ejus est bonitas, si cum cæteris conferatur. Huic si accedat copiosæ praxeos, ut nos loquimur, facultas regiam fere vitam dixero. In aulis est splendida miseria, imo omnis aularum ratio liberalibus ingeniis est inimicissima.*

Si quid temporis relinquerunt vel studiosæ juventutis institutio vel ægrotantium querelæ, id ita dividebat, ut partem impenderet scriptis olim editis nunc recensendis & per fasciculos edendis, aliquibus etiam ab integro condendis: partem alteram tribueret naturæ per experimenta chymica profundius scrutandæ. Hinc factum est, ut ab illo tempore *dissertationum* olim emissarum *decuriæ* apud *Batavos* excuderentur: ali-

quis

quis etiam fasciculus, ad thermas & acidulas pertinentia complexus, *Ulmæ* prælum subiret; quem mox alius excepit, qui diversi argumenti minora opuscula, antea separatim edita, conjungebat.

Prope jam sexagenarius animum adjiciebat condendæ *medicinæ rationali systematicæ*, cujus primam partem luci publicæ sistebat An. 1717. quam ceteræ ad hunc usque præsentem, quo ultimam manum operi immortali octogenarius imposuit, per justa intervalla exceperunt. Merito videntur reprehendendi, qui ad medicinæ, vel cujuscunque artis, quæ rationibus per experientiam longam comprobandis & firmandis constat, systemata condenda juvenes accedunt, alienaque fide conscribunt non satis intellecta. Ex quibus dum multa ratiociniis potius consentaneis, quam certa scientia eruunt, curandique methodos eliciunt: fit, ut & ipsi ætate jam provectiores facti, multa, quæ corrigant, in suis scriptis deprehendant, & alii eorum præscripta sequuti, ægrotantes non paucos pessumdent. Quod si ad scribendum nemo accederet, nisi multum experiendo confirmatus; in experiendo autem ratione prælucente duceretur, ut eventuum caussas rite erueret; brevi omnino futurum videtur, ut certum, quod sequamur, minime obscurum esset dissensionumque infinita multitudo aut omnino tolleretur, aut ad insignem paucitatem redigeretur. Hoffmannus certe, qui tot annos docendo & artis opera edendo consumserat, semperque eventus fideliter notatos accurata & repetita meditatione ad veras caussas revocare annisus fuerat, ostendit suo exemplo, quantum in rationibus inveniendis & reddendis feliciores simus majoribus, qui eandem rem moliti fuerunt.

Quemadmodum vero ad lucis claritatem cognoscendam nulla alia re opus est, nisi oculo sano & aperto; ejusque usura omnibus jucunda & utilis accidit: sic omnino *Hoffmanniana* de medicis doctrinis præcepta ita universis, ad quos ea penetraverunt, facilia, plana & luculenta sunt visa, ut vix alius liber nostra patrumq; memoria æquali plausu susceptus fuerit. Nam quum bibliopola, apud quem primum emissa fuerunt, plerasque partes bis terve renovare debuerit: exteri etiam in ejus messem involaverunt, & tam extra *Germaniam*, *Venetiis* & *Basileæ*, quam in illa *Francofurti*, recudendum illud medicinæ systematicæ opus suscepe-runt, invito quidem auctore omnes, præter honestissimos illos viros *Lugdunenses*, a quibus omnium suorum scriptorum editionem fieri, non solum consensit, verum etiam exempla passim correcta & locupletata iisdem suppeditavit. In *Gallicum* sermonem conversæ medicinæ systematicæ primam partem & *Parisiis* emissam his diebus conspeximus; in quo tam egregio opere qualem se præstiterit, sera etiam posteritas livoris expers longe adhuc apertius prædicabit.

Eodem tempore, quo ad medicinam rationalem systematicam accedebat, alius utilissimi operis editionem aggrediebatur. Nam quum tot annis sæpius accidisset, ut vel ordinis medici nomine respondendum esset de casibus propositis, vel ad medicinam forensem vel curandorum salu-

lutem pertinentibus; neque minus crebræ, immo longe etiam frequentius ad ipsum solum directæ adferrentur litteræ, quibus consilia expetebant vel ipsi decumbentes, vel de illorum salute solliciti medici: cœpit illa colligere, & per fasciculos edere sub titulo *medicinæ consultatoriæ*. Atque hujus jam *duodecim tomi*, quorum quisque decurias quinque complectitur, quod opus vix apud nos prodierat, quum jam binis locis, ut *Amstelodami* & *Francofurti ad Mœnum*, recusum conspiceretur.

Putares virum tot scriptis elaborandis, tot consiliis scribendis occupatum non aliis semet indulgere potuisse laboribus. Enimvero longe aliter se res habet, plurimique sunt, quibus vel in hac urbe, vel peregre degentibus operam suam navavit, ut graves morbos devincerent. A quo enim tempore, aula relicta, huc reversus est, vix ulla aula Serenissimorum Principum *Saxoniæ*, aut *Anhaltinorum* fuit, quæ non Hoffmanni opera & consiliis usa fuerit, eumque identidem ad se invitaverit. *Schwartzburgicus* Princeps semel iterumque eum ad se vocavit: sub cujus clementia per auctoritatem Imperatoriam Anno 1727. mense Julio Comitis Palatini munus obtinuit. *Cassellas* ad Serenissimi Landgrafii curationem expetitus ivit, ut & *Guelpherbytum* ad principis salutem procurandam accitus fuit. Longum foret, si principes, comites, aliosque ex prima nobilitate proceres recensere velim, quorum valetudini tuendæ, aut languoribus tollendis consilia misit: aut si enumerare velim, quot magnates ex remotis regionibus huc venerint, & curandos se ipsi præbuerint, magnumque fructum ab ipso consequuti sint. Nolumus quoque hic referre, quantum per omnem vitam temporis impenderit litterarum commercio, quod cum summis nostri ævi & medicis & philosophis maximeque cum magno Leibnitio, Imperatoris Regumque archiatris & plurimis professoribus, tam in quam extra Germaniam, de rebus physicis ac medicis habuit, de quibus alio forte tempore meminisse juvabit.

Anni 1734. æstate jam adulta Hoffmannus *Berolinum* accedebat, ut ubi habitantes charissimos, generum filiamque unicam, cum familia ipsorum inviseret. Accidebat tunc, ut triste nuncium adferretur de gravissimo & fere desperato viso morbo, qui Potentissimum Regem in castris ad *Rhenum* corripuerat. Quum jam in eo esset, ut ad nos reverteretur, non solum regii ministri suadebant, sed etiam Clementissima Regina jubebat diutius subsistere, ut ad manus esset, si consilium ipsius expetendum videretur. Et sane eadem vespera, quæ regem *Potsdamio* reddiderat, celerrimo nuncio accersebatur; quo non parum faciebat, quod celeberrimus Batavorum Medicus *Hermannus* Boerhave de morbo consultus, *nostri* potissimum opera uti suaserat.

Non levis erat morbus, qui optimum patriæ patrem affligebat, ejusque initia jam a tertio anno insederant, & mora fuerant confirmata. Asthma erat hydropicum, quod omnino plus terroris, quam bonæ spei ostendebat: omninoque magni viri, quorum consilia requisita antea fuerant, aperte declaraverant, quod plus metuerent, quam bene sperarent.

Enimvero Dei clementiæ tribuendum eſt, quod ex ingenti diſcrimine liberatum patriæ patrem recuperavimus. Neque parum effecit animus Regis inter tot moleſtias ſemper alacris, nunquam earum gravitate depreſſus; rectiſque conſiliis audiendis ac admittendis paratiſſimus. Nunquam enim diætæ præſcriptas regulas migrabat, ac medicinarum uſui ſeſe libenter præbebat.

Quinque menſium ſpacio conſumto, quo tempore Hoffmannus regiæ valetudini recuperandæ una cum eruditis & celeberrimis viris Horchio præcipue ac Ellero, ad eandem curationem vocatis, præcipuam operam dederat; id omne effectum dabatur, quod infinita hominum millia ardentiſſimis precibus a ſummo Numine effiagitaverant. Pater patriæ non ſolum immunitatem a doloribus & moleſtiis conſequutus erat; verum etiam priſtinas vires, Dei munere, collegerat, ut prodire & negotiis ſolita alacritate peragendis impendere ſe poſſet.

Eveniſſe tum omnibus diceres, quod Alexandri militibus, cum is Philippi medici arte & cura confirmatus ſubito in conſpectum illorum venit, ut, quemadmodum illi non avidius ipſum regem quam Philippum intuiti fuerunt, ita omnes pari admiratione & Regem & Hoffmannum adſpexerint ac pro ſe quiſque gratiam habuerint regiæ valetudinis ac vitæ poſt Deum ſtatori & conſervatori ſollertiſſimo. Jam vero Rex Clementiſſimus nihil omittebat, quo Hoffmanno oſtenderet, quanta ipſum gratia complecteretur. Non ſolum ſplendidis muneribus laborem ac ſtudium tanto tempore exantlatum compenſabat, verum etiam ſæpiſſime, præſentibus legatis ac proceribus, profitebatur, quod poſt Deum immortalem recuperatæ valetudinis beneficium ipſi deberet. Ornandum itaque honoribus etiam clementiſſime cenſuit: tantoque id magis ſe etiam facere profeſſus eſt, ut orbis cognoſcat, quantum amet virum, quem alio tempore inimicorum malæ artes in eadem aula opprimere conatæ fuerant. Sua igitur ſponte ipſum *conſiliariorum intimorum* ordini adjunxit, filioque unico cognomini, paternarum virtutum æmulo, inter *Fridericianæ* academiæ profeſſores medicos ordinarium locum tribuit, & conſiliarii aulici honorificam dignitatem adjunxit.

Neque minus fuit in Clementiſſima Regina ſtudium Hoffmanno beniгniſſimam voluntatem ſuam declarandi. Nam inter alia præclariſſima munera donavit ipſum ſua imagine, quam celeberrimus pictor ſummo artificio elaboraverat; ab eodemque pingi Hoffmannum jubebat, ut in regio ſeceſſu *Monbijou* collocaretur. Scripta etiam viri omnia mitti ſibi jubebat, bibliothecæ ejuſdem arcis inſerenda. Sæpius inter hæc proponebatur ipſi, cupere utique Regem & Reginam, ut in propinquo eſſet, promteque poſſet, ſi quid accideret, ad opem ferendam advocari. Enimvero excuſabat ſeſe iiſdem argumentis, quibus quondam apud regem Davidem ſenex Barſilaus fuerat uſus & opus eſſe dicebat, ut in tam adulta ſenectute ad vitam beatam ſe præparet, & breve, quod ipſi vivendum ſit, tempus medicinæ ſuæ ſyſtematicæ ad finem perducendæ & conſiliis fa-

ſaluberrimis dandis impendat: neque minus clementer admiſſa hujus excuſatio fuit, quam illius fuerat.

Menſis itaque Aprilis An. 1735. initio Clementiſſimo Regi valedixit, ac non ſine multa gratiæ propenſiſſimæ ſignificatione, cui oſculum Rex adjiciebat, dimiſſus fuit. Ad ſuos ſalvus omnino redux maximo gaudio non ſolum domi ſuæ, a qua octo menſibus abfuerat, exceptus, verum etiam academiæ & urbis ſtudioſiſſima congratulatione, quæ venerandum ſenem, tamquam præcipuum decus ſuum, & ante obſervaverat, & nunc tanto ardentius excipiebat, quum tot præclaris laudibus illud meritum divinum Numen adjeciſſet, quod regem optimum & clementiſſimum ſervaviſſet.

Crebris ab eo tempore litteris, etiam ipſiſſima Regis manu ſignatis, & inſignibus muneribus per ſingulos fere annos transmiſſis, certior redditus fuit de propenſiſſima in ſe voluntate, qui non ſemel Regia ſua manu teſtatus eſt, vitæ ſuæ conſervationem poſt Deum ipſius curæ deberi. Ut vero etiam academia Fridericiana, cujus ſenior jam eſt, cognoſceret, quantum Rex cupiat conſilia hujus, tam multorum annorum uſu exercitati viri, apud eum plurimum valere, Auguſtali libello jubebatur, nullam rem alicujus momenti abſque ejus conſilio & ſententia perficere.

Tam felicem & fortunatam Hoffmanni ſenectutem haud modice interpellabat An. 1737. gravis morbus, qui dilectiſſimam ejus conjugem, qua cum per 38. annos conjunctiſſime vixerat, ab ipſo divellebat, in placidam ejus mortem terminatus. Sed hoc quoque adverſum eo animo, qui Chriſtianum & philoſophum decet, perferebat moderatiſſime atque cogitationes a triſtibus avertendo impendebat piis meditationibus. Eo enim tempore omnem chriſtianæ doctrinæ ſummam perſpicua & nervoſa brevitate, verbiſque *Latinis* complectebatur & cum publico communicabat. Quum de eo ſcripto apud Regem Clementiſſimum mentio facta eſſet illeque gratioſiſſimis litteris oſtenderet, ſe cupere, illud etiam vernaculo ſermone exſtare, non poterat defugere juſſum, efficiebatque ut primo quoque tempore *Germanica* lingua legeretur.

Anni 1738. æſtate graviſſimus morbus febrilis optimum virum occupabat & non mediocriter affligebat: prorſus ut multis metuendi cauſſæ plures & majores, quam bene ſperandi, viderentur. Divino tamen munere factum eſt, ut recuperaverimus virum, ipſiusque vegeta & alacri ſenectute gaudeamus, nuper octogeſimum primum vitæ annum ingreſſa. Ultimo nec reticendum eſt indefatigabile ipſius in ipſa hac extrema ætate diſcentibus inſerviendi ſtudium, ſiquidem per integros jam octo annos eam publice docendi iniit rationem, ut auditores, theoreticis præceptis bene inſtructos, recta medendi ſcientia imbueret. Quem in finem quovis ſemeſtri collegium medico-practico-clinicum aperuit, in quo accurate conſcriptos & ab exteris ad ſe tranſmiſſos caſus communicavit, & ex his veras, tam proximas quam mediatas, cauſſas ſolide eruit, quibus dein genuinam ſanandi methodum ſuperſtruxit ac candide docuit. Dici

vix poteſt, quem ſingularem plane fructum ac uſum ii inde percipiant, qui artem ſalutarem feliciter & cum laude exercere cogitant. In tota enim medica ſcientia plurimum ſibi obſervatio & longus rerum uſus vendicat, qui optimus medicinæ interpres & docendi diſcendique magiſter merito prædicatur. Atque hæc inter nec publica academiæ negotia umquam refugit: ſed ita emolumentis ejus procurandis & amplificandis ſtudet, ut ſe vires vigoremque omnem propterea a benigno Numine accepiſſe exiſtimet, ut aliis inſerviendo conſumat. Maximum hujus animi documentum nuper dedit, quum anni hujus ſupra milleſimum & ſeptingenteſimum quadrageſimi XII. Jan. die ad ſe ordine quintum rediens Prorectoratus arduum & moleſtiſſimum munus ſenio jam langueſcentibus humeris imponi pateretur, victus eorum precibus, qui, quantum univerſis a prudentia & auctoritate ejus acceſſurum eſſet commodum, ex prægreſſorum magiſtratuum felicitate metiebantur. Faxit Deus, ut non ſolum hunc jam octogeſimum primum optabili valetudine perficiat, magiſtratumque felix lætuſque abſolvat: ſed & multos deinceps annos ſubjungat: ut optimo viro, communi utique bono, patria urbs, Fridericiana academia, regia domus, univerſum genus humanum, quibus commentando ac conſulendo prodeſt, diutiſſime ſalvo & incolumi perfruantur.

Atque nunc ſermonis filum abrumpo, commentandique finem facio. Satis tenuiter hæc de ſummis viri meritis eſſe tradita, ipſemet agnoſco: quamque multa dici porro potuerint aut debuerint de laudibus ejus optime video. Quoniam tamen ad hanc ſcriptionem accedere, niſi impetrata venia & exoratis ſubſidiis, nolui; non alia autem conditione illam nactus ſum, quam ut parcerem modeſtiæ ipſius, quæ profeſſam laudationem minime perferre poteſt: ſimplici hac vitæ factorumque recenſione defungendum fuit. Certe non deerit ampliſſima dicendi materia cuicunque ad laudandas virtutes, quæ illuſtres & ſummæ in eo eluxerunt, progreſſuro: atque ut vitæ etiam annorumque ſeries, longius divino beneficio producta, plurima, quæ his addi debeant, facta ſuppeditet, omnibus votis ab illo expeto, qui vitam reſque mortalium omnes liberrimo arbitrio moderatur.

INDEX RERUM.

Primus numerus tomi quarti partem, alter paginam & S. supplementum indicat.

A

mor-

in

Cir-

D

Fa-

-- exan-

Gin-

I.

Juscn-

M

N.

O.

P.

 hypo-

con-

T.

Ter-

V.

W.

Z.

FINIS.